D. FRANCISCI TOLETI SOCIETATIS IESU COMMENTARIA VNA CUM QUAESTIONIBUS...

Francisco Toledo

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE ROMA
55
1 A
10

12
21
D
34

D. FRANCISCI

TOLETI

SOCIETATIS IESV

COMMENTARIA

vna cum Quæſtionibus.

IN OCTO LIBROS ARISTOTELIS

DE PHYSICA AVSCVLTATIONE.

Nunc ſecundo in lucem edita.

CVM PRIVILEGIO.

VENETIIS, Apud Iuntas.

M D XCIIII.

Digitized by Google

AD LECTOREM.

ANTEQVAM ad Phyſica hęc in Ariſtotelem commentaria aggrediamur, Pie Lector, quæ, noſtrorum ſtudiorum moderatores, ingenuę iuuentutis, fidei noſtræ commiſſæ, commodis conſulentes, in lucem proferre conſtituunt; pauca quædam de eorundem in ipſis edendis inſtituto, deque uniuerſa docendi, & Philoſophandi ratione, præfari uiſum eſt. Poſtulat a nobis ſuſcepta, diuino munere, uitę ratio, ut in eam curam omni ſtudio incumbamus, quæ liberales adoleſcentes & pietatem coniungant cum literis, & in his breui tempore fructus ferant quam maximos. Ad eam rem plurimum conferre poſſe videbatur, ſi in quaque diſciplina certus author exhiberetur, qui & doctrinæ genere, & facilitate dicendi, & illuſtri quadam breuitate ſtudioſis eius ſcientię tyronibus maxime eſſet accommodatus. in quo & quæ explicanda a doctore eſſent, domi pręuidere, & in gymnaſiis exploratius, præceptore docente, percipere, & iam explicata, cum domi repetere ac recolere, tum uero, quoties opus eſſet, diligenti ſtudio excutere, atque explorare poſſent. Quod ſane conſilium, ratione primo inuentum, prudentiæ deinde, atq; utilitatis plenum eſſe, & doctiſſimorum hominum authoritas, & longo temporis uſu experientia comprobauit. Vidimus enim non raro, qui hanc in ſuis ſtudijs ſecuti ſunt rationem, adoleſcentes, uel quàm ipſa ætas ferat, ſapientiores euaſiſſe. Etenim, quod maxime rem cauſamq; continet, ſine certo libro docendi genus, & præceptoribus perdifficile eſt, & diſcipulis ualde laborioſum, moleſtum, atque inutile. Pręceptoribus quidem, quòd ita ſe deberent ad docendum comparare, ac ſi integram, & abſolutam uniuerſi Ariſtotelis explanationem commentarentur in quo ſane & firmę multorum uires frangebantur, & ſi quis eſſet paulo imbecilliori ualetudine, quantumuis ingenio & eruditione ualeret, minus erat aptus ad docendum. Facile pręterea fiebat, ut qui tunc primum ad docendum accederent, ut pote quos nondum uſus docuiſſet, nimis in minus utilibus diſputationibus morarentur, quo poſt deficeret ipſos tempus in grauioribus. facile, ut quos nihil contineret firmum ac conſtitutum, in aliquid minus tutum uel periculoſum etiam laberentur. facile denique, ut in ipſorum ſcriptis deſideraretur illud, quod tantopere doctorum animos tenere ſolet, ſuo quidque loco tractaretur.

Iam uero (quod ad ipſos auditores attinet) non minora incommoda conſequuntur. primum enim in pręlectionibus audiendis, uel nihil memoria retinere poterunt, uel ad recordationem ſingula erant doctoris perpetua quadam ora-

tione vientis verba excipienda. Deinde multi ad ſcribendum tardi præcepto rem nòn aſſequebantur docentem, qui vero aſſequebantur, cum mente: excolere debuiſſent, tum ſcripta caſtigare, menda, & errata corrigere, ipſam veri inueſtigationem intermittere cogebantur. Ac cum ſæpe falſa cum veris illis ipſis dubię fidei monimentis conſignaſſent, hærere ſæpe, nec illis ſatis fidere, nec certum aliquid ſibi perſuadere. Turpis prætcrea plerunque notarum forma, deprauata ſigna, lituræ innumeræ, & ſordida illa non tam literarum, quàm liturarum ſępe congeries, plurimum egregia adoleſcentium ingenia retardabat. Nam & vaga multorum iuuenum mens, cum nullum authorem ſequeretur, in multos & ipſis inutiles libros diſtrahebatur, & ad futuras ſcholas, diſputationesque nulla ſe ratione parare poterant; cum nec quid docturus eſſet pręceptor, nec quo ordine perſpectum haberent. mens quoque tota ad ſcribendum intenta, rei difficultate obruta, in nullam rem incumbebat minus, quàm vt, quæ tradebantur, perciperet, atque cognoſceret. Sat multis uidebatur eſſe, ſi omnia fideliter conſcripſiſſent, plus tandem temporis in ſcriptis corrigendis, quàm in colendis ingenijs ponebatur. Vitioſa plane res, & præſtantibus ingenijs valde pernicioſa. Huc accedebat valetudo, quę non mediocriter tam aſſidua, atque moleſta, tot tantarumque rerum conſcriptione labefactari ſolebat. Ergo ut tantus hic leuaretur labor, edendus fuit liber aliquis, quo incredibilis illa pręceptorum, & diſcipulorum moleſtia minueretur. Is cum non facile reperiretur, dum maiora moliuntur Patres noſtri, in has meas lucubrationes inciderunt, opus & a nobis olim inter docendum philoſophiam, adumbratum potius, quàm omni ex parte perfectum: & cui nec modo, quod grauibus publicisque negotijs eſſemus impediti, extrema manus acceſſit. id vt in lucem proferatur decernunt; Prodit. Putent ergo præceptores hic iacta eſſe fundamenta, in quibus, quæ ipſis vtilia videbuntur, tute, & ſecure poterunt exędificare. Intelligant etiam diſcipuli, ſe noſtris uigilijs quaſi certum hominem conduxiſſe, cuius opera, quæ alias ipſis ſummo labore conſcribenda erant, diſtinctius, accuratius, & pulchrius conſcripta conſequantur.

Sed de cauſis, quibus adducti ſumus, ut hunc in Ariſtotelem commentarium proferremus in lucem, hactenus: de via, rationeque docendi, ac philoſophandi, quam ſequimur, nunc dicamus. Id ſane in primis curabimus, Lector, vt, quæ a nobis omnia proficiſcentur, ad illam pietatem conferant, qua adoleſcentium potiſſimum animos peroptamus imbuere. In explicandis ergo phyſicis difficultatibus id maxime complectemur, quod ex uſu noſtro & uerius fuerit, & communius. Dum de Ariſtotelis mente certabitur, optimis quibuſque vtemur Authoribus, Gręcis, Latinis, Arabibus: ex Grecis Theophraſto, Alexandro, Ammonio, Philopono, Porphyrio, Simplicio, Themiſtio, Euſtratio, cæteriſque, quorum nobis commentarios temporum iniuria non ademerit. Ex Latinis autem, D. Thoma, Boethio, Alberto magno, Aegidio, Scoto, Marſilio; ita tamen, ut & qui ex

recen-

recentioribus præſtant, ſuum quoquè locum habeant. Scotus, Caietanus, Sonzinus, Iauellus, Iandunus, Burlęus, Buridanus, Zimara; Nyphus, & cæteri, ſi qui alij in hoc genere excellere uidebuntur. Vnus ſane D. Thomas inſtar erit omnium in quo & diligentia interpretandi, & doctrinę grauitas cum pietate coniuncta, multa, varia ac ſolida eruditio, incredibilis prętereà methodus, in integris etiam diſciplinis pertractandis: nec commentarijs ſolum quos ſcripſit in Ariſtotelem, ſed multo etiam magis Summa Theologiæ, Summa contra gentes, Quæſtionibus diſputatis, & cæteris eius ſcriptis, tantam (vt de Theologia taceamus) philoſophiæ lucem attulit vnus, quantam cęteri omnes (aliorum pace dixerim) poſſint explanatores afferre: in quo, ex nullius arbitror laude quippiam detrahi, ſi id dicitur de D. Thoma, quod ipſorum quiſque, ſi & uiueret, & adeſſet, de eodem videretur eſſe dicturus.

Ex Arabibus autem (quamuis numero, doctrina, & eruditione, ſi vel cum Græcis, vel cum Latinis conferantur, longe reperiantur inferiores) vtemur Auempace, Alpharabio, Auenzoar, Auerroe, & alijs: Auicenna potiſſimum, quod eius ſcripta omni memoria grauiſſimis hominibus probata ſint, & quod vnus inter omnes Arabes proxime ad verum philoſophię christianæ decus, & laudem uideatur acceſſiſſe.

Hoc autem loco admonendus es, Lector pie, ne cum in hos, aut alios impios Ariſtotelis interpretes, ſiue Gręcos, ſiue Arabes incideris, in ijs præſertim, quæ ad pietatem attinent, facile illis credas, atque conmittas. Nam, cum impij fere omnes fuerint, Ethnici, Idololatrę, nonnulli etiam Sarraceni, uel Mahumetani, de Deo, de diuinis rebus, de ultimo fine, de diuina prouidentia, de vita beata, de animis ipſis hominum non raro male ſcripſerunt. Vna, quam profitemur, Diuina fides philoſophiæ regula ac norma eſt, vel potius veritatis, ad quam philoſophorum, ſcriptorumque omnium opiniones referendę ſunt: ne, quod monet D. Paulus, ab his decipiamur per inanem philoſophiam, ſecundum elementa huius mundi, & non ſecundum Deum. Quamobrem pios potius, religioſoſque uiros doctrina, & ſanctitate præſtantes, quales plerique eorum latinorum ſunt, quos commemorauimus, præ cæteris ſequendos tibi eſſe conſtituas.

Nec vero ſatis mirari poſſum, ſic quoſdam in nonnullis Academijs eſſe Authoribus impijs addictos, ut tantum non apud illos, eorundem Authorum cauſa, fides periclitetur. quo cum ſermo deuenerit, de uno Auerroe pauca dicam. Sunt enim aliqui qui neſcio quid in eo tam egregium, aut inſigne uiderint, quid tam eximium, & illuſtre, vt eum cæteris anteponendum putent, &, quod deterius eſt, viri alioqui catholici, Auerroiſtas ſe & eſſe, & dici velint. Nam, vt illum cum cæteris interpretibus conferrent, a quorum tamen non paucis proculdubio ſuperatur fortaſſe ferendum eſſet: ita vero eſſe ei addictos, ut in eius verba iurarint, & ea tanquam oracula ſibi edita putent, indi-

gnum

gnum ſane eſt grauitate & dignitate ſapientis. primum enim is, quem dico, pluribus erroribus fidei pietatique pernicioſis plenus eſt, ut non immerito apud aliquas celeberrimas prouincias, impij cognomen inuenerit: Deo naturæ infinitatem aufert, prouidentiam, rerumque quæ infra lunam ſunt, ſcientiam: nobis animorum rationalium immortalitatem, & multiplicationem eripit: illudq́; unius in omnibus hominibus intellectus monſtrum, atque portentum inducit, denique & Deo opt. max. ut certum eſt & nobis, ut multi aſſerunt, & ex eius principijs conſequitur, improbiſſime tollit libertatem. Quibus ſane rebus efficitur, nullam eſſe debere religionem, & pietatem aduerſus Deum: nullos ipſius numini cultus, honores, preces adhibendas, cum nec curet noſtra, nec ſciat: Nulla item aut ſupplicia flagitijs a Deo, aut pręmia recte factis eſſe propoſita. Quid multa? omnem peccandi impunitatem & ſibi perſuaſit, &, quid ea opinione quęreret, factis teſtatus eſt.

Iam uero, qui eiuſmodi ſectetur dogmata ac decreta, quæ, obſecro, qualia que putabimus ad ea comprobanda comminiſci? Quæ ex his colligere conſequentia? Quę tot erroribus credimus eſſe poſſe conſentanea, ne ſecum ipſe identidem pugnare cogatur? ut profecto uix ulla Philoſophiæ ipſius pars ſit, in qua non alicuius ueneni ſubſit ſuſpicio. Adde fuiſſe Mahumetanum, & (quod ipſa ſcripta facile declarant) conceptum animo aduerſus Chriſtianam religionem odium ſemper habuiſſe: ut neceſſe ſit, ſua cum ſordidiſſima ſecta, ſcripta quoque philoſophica infeciſſe non parum. Vſus præterea eſt corrupto Ariſtotelis libro, & pluribus in locis deprauato: id quod eius ſcripta præſe ferunt. Græcis fere omnibus explanatoribus caruit: Latinis etiam, qui nec dum extabant, deſtitutus fuit, ut neceſſe ſit, in eo nec grauem, nec ſecuram ineſſe doctrinam. nam etſi acutum quiddam raro, exile tamen dicendi, & philoſophandi genus, in eo reperitur: eſt tamen illud obſcurum, inuſitatum, & ſæpe ab Ariſtotelis ſenſu intelligentiaque alienum, quod recta interpretatione, ac uerſione Ariſtotelis, aliorumque interpretum luce caruerit. Nos igitur, ubi quidpiam recti dixerit, non aſpernabimur: ubi ſecus, alios ei longe doctiores anteponemus, & ipſum impietatis, ubi tale quid dixerit, condemnabimus.

Illud quoque abſurdum & pernicioſum eſt. uel diſputandi, uel loquendi genus, quo, illud ex philoſophia, hoc ex Veritate, aſſeritur: aut, idem ſecundum philoſophiam uerum, ſecundum Fidem falſum eſſe affirmatur. Neque enim philoſophia ſed φιλοψευδία *erit, quæ a ueritate abhorret: neque, quę cum diuina doctrina, ideſt, Fide pugnet, ueritas eſſe poterit. Sic enim uero uerum congruit, ut ueritas ueritati non poſſit eſſe contraria. Quo circa non immerito in Concilio Lateranenſi tertio, hoc diſputandi, ac loquendi genus, uerbis exterminatur grauiſſimis. Neque illud diſſimile eſt, Hoc in Ariſt: hoc uero in ueritate, aut in Fide eſſe dicendum: ut enim id interdum neceſſarium ſit, tamē ea fieri moderatione debet, ut ne in rebus, quę ad fidē & religionem attinent, Fidem ipſam, hoc eſt, a Deo acce*

ptam diſciplinam , obiecta Ariſtotelis authoritate premere uideamur: quod ſane iſti faciunt, qui ſummo conatu uiribusque nituntur oſtendere compluribus in rebus, Ariſtotelem contra fidem ſenſiſſe, cum tamen conſtet pauciſſimis in rebus a Fide diſſentire, & (quod peius eſt,) idem conantur efficere multis locis, in quibus quidem Ariſtotelem poſſent non ſine magna etiam probabilitate pro Fide interpretari, cum preſertim uiri grauiſſimi Ariſtotelis ſententiam eam eſſe aperte teſtentur: In quo ſane de ipſo Ariſtotele, cui fauere ſe putant, male merentur, cum ſic eum a uera ad falſam ſententiam abſtrahunt, & cogunt falſum dicere, uel inuitum, in rebus etiam grauiſſimis errare turpiſſime. Quid quod ex hac grauiori, frequentique pro Ariſtotele contra Fidem, & ueritatem concertatione, grauia quędam incommoda accidunt, & Chriſtiano uiro indigna, & omnino non ferenda? primum enim, nihil prodeſt, obeſt autem plurimum temere excitare tantum contra Fidem aduerſarium, eumque ſummo ſtudio contra illam armare, & ad eam oppugnandam omnibus rebus iuuare. Deinde plerique, cum audiunt uerum quid eſſe ſecundum Ariſtotelem, id omnino intelligunt, quod eſt, ſecundum Philoſophiam: immo ſecundum omnium optimam (quam eſſe putant Ariſtotelis) Philoſophiam: & quod Ariſtoteles ſenſit, id credunt eſſe naturali rationi ac lumini conſentaneum: atque ideo ſic diſputantes, quantum in ipſis eſt idem illud Concilij decretum per imprudentiam euertunt, quod credant, rationi, & lumini naturali fidem aduerſari. Illud autem incommodum uel grauiſſimum eſt. cum enim contra Fidem docent aliquid ſenſiſſe Ariſtotelem, id ſic confirmare nituntur argumentis, ut ipſi quoque contra fidem cum Ariſtotele ſentire uideantur: preſertim cum quæ pro Fide, & ueritate adduci poſſunt, ea ſummo ſtudio conentur diſſoluere, ut Ariſtotelis ſententiam tueantur; quod ſane plurimum Fidei, & ueritati obeſſe conſtat, cum eius argumenta & rationes infirmari, frangique uideantur. Illi, illi, inquam, immortali laude digni cenſendi ſunt, & de Fide orthodoxa, deq; Ariſtotele ipſo benemeriti, qui ex magna probabilium opinionum, atque explicationum Ariſtotelis uarietate, eam potisſimum diligunt, ac tuentur, quæ cum Fide congruit, eamq; pro ſua uirili parte probabiliorem reddere conantur, atque ubi Ariſtoteles a Fidei diſciplina abhorruit, curant non ſolum rationibus naturalibus, ſed alijs eiuſdem dictis, atque decretis ipſammet ueritatem oſtendere; ut quamuis in uno, aut altero loco ea ſenſerit, quæ reijciantur; tamen appareat reliquam eius doctrinam fidei, & ueritati eſſe maxime conſentaneam.

Nec longe disſimile diſputandi genus eſt, Hoc Theologos aſſerere, illud Philoſophos. Hoc Latinos Philoſophos. illud Græcos, uel Arabes. Nam; ut omittam falſum hoc ſæpe eſſe commentum, hos ut Prouincijs, nationibus, linguis, ita opinionibus disſidere. In hoc diſputandi genere latet uenenum, cum per Theologos ipſam Theologiam, fidem, & religionem, per philoſophos ipſam philoſophiam facile quiuis intelligat, & uidelicet per Latinos philoſophos D. Thomam, cæteroſque

que

que Theologos intelligi uolunt: quibuscum alij opponuntur, & eiſdem anteſeruntur. in contemptum non ſolum ipſos Theologos Authores, (quod graue malum eſt) ſed etiam Theologiam ipſam abducunt, & nudam ei, diuinoq; lumine deſtitutam Philoſophiam anteponunt.

Philoſophos igitur a Theologis diſiungere, Græcos a Latinis, hominum ſane eſt, uel ſuo quamque rem momento non ponderantium, uel certe ipſam ueritatem conſulto prodere, & ſibi, atque alijs peſtem afferre ſtudentium. Vna eſt pura, uera, ſynceraque ueritas, quæ a Deo genita, impreſſa in hominum mentibus, adhibita cœleſti illa fidei norma, ex Græcis, Latinis, Philoſophis, & Theologis, & colligitur integra, & petenda eſt.

Hæc habui, Amice Lector, quæ de optimo philoſophandi genere uniuersè præciperem, ne falſis, ac prauis opinionibus deceptus in pernicioſos errores rapiaris: ſed veritatis, pietatis, ac diuinæ religionis patrocinium, vt de Philoſophia, de Chriſti, & Dei Eccleſia benemerearis ſponte ac lubens ſemper ſuſcipias. Precor a Deo Opt. Max. quo Patres noſtri authore hoc velle cæperunt, vt eodem adiutore, labor hic, propoſitum ſibi diuinæ gloriæ, & publicæ vtilitatis fructum conſequatur. Vale in Chriſto Ieſu.

IESVS. MARIA.

D. FRANCISCI TOLETI.

Societatis IESV Commentaria,

VNA' CVM QVAESTIONIBVS IN OCTO LIBROS ARISTOTELIS

De Phyſica auſcultatione.

PRAEFATIO.

De Philoſophiæ Nomine, ac Definitione.

PHiloſophia tot hominũ pconijs, tot ſapientum laudib. iam olim celebrata eſt, ut noſtris non magnopere indigeat. nullus. n eſt quantumuis indoctus, cui nõ aliquid ſublime, ac pene diuinũ philoſophiæ nomen uideatur. Hanc ergo modo nobis (diuino auxilio) explicare aggredientibus, uile ſane erit, aliqua præmittere, quæ faciliorem ingreſſum efficiãt. erũt autem iſta quinque; primum, quid Philoſophia ſit, alterum, quot eius partes, tertium, quis earum partium ordo, quartũ, quis Philoſophiæ ortus. tandem, quanta eius ſit dignitas, & utilitas.

De quib. agendum.

De nomine philoſophiæ.

Circa primum, vt a nomine ipſo incipiamus, philoſophia olim ſophia. i. ſapiẽtia dicta eſt, & philoſophi, i. ſapientes nũcupati, ut auctor eſt Diogenes li. 1. de vitis philoſophorum. Pythagoras uero huius nominis fuit primus inſtitutor, qui ſe non ſophũ, ſed philoſophum. i. ſapientiæ amatorem, ac ſtudioſum Leonti tyranno, quaṅam arte polleret, petenti reſpondit. ac inde philoſophia, quaſi ſapiẽtię amor, deriuata eſt, vt idem Diogenes refert. idẽ igitur iam per philoſophiam, quod per ſophiam, vt intelligamus, vſus obtinuit. Nec oportet exiſtimare; philoſophiam aliquam eſſe peculiarem ſcientiam, quæ aliquod ens particulare contempletur, non enim ſic modo cõſideramus, ſed vt vniuerſale genus eſt, varias ſub ſe ſcientias complectens. vt enim apud morales philoſophos iuſtitia aliquando pro ſpeciali quadam virtute inclinãte voluntaté erga ea, q̃ aliorum ſunt, vſurpatur, aliquando pro omnium virtutum aggregatione, ſecundum quam pfecte homo iuſtus dicitur, ita & philoſophia, quandoque pro ſcientia peculiari, q̃ metaphyſica dicitur, ſumitur, quandoque pro omniũ ſcientiarũ cumulo. vt philoſophus non aliud ſit, quam ſciens oĩa, vt ſciri poſſunt, ut dicitur 1. Metaph. c. ſecundo, hoc autem non vnico habitu fit, ſed multis. ſicut. n. non vnus ſenſus ineſt animalibus, quo cuncta ſentiant, ſed varij, omnibus aũt ſimul perfecta fit ſenſatio, ita nõ vnica ſcientia, & habitu cuncta cognoſcuntur, ſed multis,

Non eſſe philoſophiã particularem aliquam ſciam, ſed uniuerſale genus quoddam ad varias ſcientias.

omnes autem ſimul perfectiſſimã, ac generalem cognitionem omnium faciunt, quæ quidem dicitur philoſophia: ac iſta ſignificatione modo a nobis primo tractatur, & petimus, quid ipſa ſit. Quid aũt Philoſophia hæc ſit, non omnes eodem modo explicarunt. habitus enim, & ſcientiæ tripliciter definiri poſſunt: aut ex obiecto, aut ex fine, aut ex vtroque: ex obiecto quidem, ut Medicina eſt ars, quæ in humanis corporibus uerſatur: ex fine, Medicina eſt ars ſanitatis effectiua: ex utroque vero, Medicina eſt ars, quæ, in humanis corporibus uerſatur, & ſanitatis eſt effectiua: hoc etiam pacto multi alij habitus definiri poſſunt. Philoſophię autem ex fine, & ex obiecto definitiones inueniuntur. Plato de philoſophia in Theage: & in Amatoribus, vel de Philoſophiá, ex fine duas aſſignauit definitiones, quarũ prior eſt moralis, philoſophia eſt mortis meditatio, quam Ammon. in explicatione Porphyrij ſic explicat: duplex enim vinculum anima cum corpore habet, alterum naturale, quo ei ſecundum eſſe vnũ compoſiti coniungitur, alterum voluntarium, quo anima ſe corpori ſubijcit, & ei ſeruit. cũ igitur mors nõ ſit aliud, quam animæ, & corporis ſolutio, erit duplex mors, iuxta duplicis vinculi ſolutionem, altera naturalis, qua anima ſecũdum eſſe a corpore ſeparatur, altera voluntaria, qua homo ab iſtis ſenſibilibus ſemotus, totus cõtemplationi traditur, quod p Philoſophiam contigit. ac ob id dicitur meditatio mortis ut Philoſophum mortem meditari non ſit aliud, quam animum a corporis ſenſibus auocare. Sic igitur primo definiebat Plato, quæ quidem definitio, præter quam quod metaphorica eſt, quod Ariſt. damnat; eſt etiam diminuta, cum ſolam contemplatiuam partem exprimat. Poſterior definitio a fine eſt. Philoſophia eſt Dei ſimilitudo, quo ad fieri a nobis poteſt, i. Philoſophia eſt, per quam Deo ſimiles ſumus, in Deo enim duplex operationum genus conſtituitur circa res has, altera operatio eſt rerum cognitio, qua omnia ſpeculatur, altera actio, qua omnia gubernat, diſponit, & prouidet, ita per Philoſophiam hæc duo contingunt homini, nam ſpeculatur, & cõtemplatur res, & ſecundum eandem Philoſophiam gubernat, & regit, cum ſit Philoſophia actiua, & ſpeculatiua. Dicitur autem (quo ad fieri poteſt) quia iſta ſimilitudo non eſt æqualitatis, cum in infinitum excedat Dei perfectio cuncta creata, ſed eſt ſimilitudo proportionis cuiuſdam, ſecundum quam infima ſupremis comparari queunt. Hæ duæ definitiones a fine ſunt, prior a proximo, poſterior ab ultimo.

Definitio philoſophiæ duplex ex fine, & obiecto.

1. definitio ex fine.

2. definitio ex fine.

3. definitio ex obiecto.

Aliam definitionem ab ipſo obiecto ſumptam idem Plato tradidit in Phædone, & Theæteto, quam Cicero recipit. nempe Philoſophia eſt diuinarum, humanarum. que rerum cognitio. per res humanas, quæcunque ſenſibilia intelliguntur, per diuinas uero intelligibilia, & a materia ſeparata. vnde definitio hæc perfecta eſt, omnem Philoſophiæ partem comprehẽdens, cum quelibet, aut de humanis, aut de diuinis tractet.

4. definitio Ariſt.

Ab Ariſt. vero unam Philoſophiæ definitionem habemus 2. Metaph. 1. Philoſophia eſt ſcientia ueritatis, quæ a fine proximo eſt, quamuis iſta potius ſolius ſpeculatiuæ partis videatur, Atque hoc de definitione ſufficiat.

De partibus philoſophiæ, eiuſque diuiſione. Cap. II.

1. diuiſio philoſop.

De Philoſophię partibus uaria fuerũt Philoſophorũ placita. Zeno enim, Chryſippus, Apollodorus, & reliqui Stoici tres Philoſophiæ partes fecerunt Phyſicam nempe, Ethicam, Logicam: Phyſicam quidẽ, quæ rerum naturalium cauſas ſpeculatur: Ethicam, quæ mores hominum docet: Logicam, quæ modos cognoſcendi, & diſputãdi aperit: quas partes, varijs comparationib. explicabant, vt lib. 7. refert Diogenes: primo. n. ipſam Philoſophiã animali comparabãt, oſſibus, & neruis Logicã, carnibus Ethicam, animę Phyſicam conferentes. Rurſus ouo aſſimilabant: cuius corticem, Logicam, ſequentia Ethicam, intima Phyſicam dicebant. Rurſus agro frugifero, cuius circumiecta ſepes Logica, fructus Ethica, humus, & arbores Phyſica eſſent. In qua quidem diuiſione Logicam Philoſophiæ partem faciebant.

2. diuiſio.

Epicurus Philoſophus tres Philoſophiæ

phiæ partes fecit Ethicam, Phyſicam, Canonicam,per Canonicam uero(quantum mihi uidetur) intelligebat Medicinam practicam, hanc enim Canonicam cum naturali coniungebat: Logicam uero partem Philoſophiæ non cenſebat, Cleathes ſex Philoſophiæ partes, fecit Dialecticam,Oratoriam, Moralem, Ciuilem, Naturalem, Theologicam. Alii uero alijs modis diuidebant. At ut ad Peripateticos deueniamus, Simplicius Ariſtotelem imitatus, Philoſophiam in duas diuiſit partes, in actiuam, & contemplatiuam: per actiuam, Moralem intelligit: contemplatiuæ uero tres ſtatuit partes, Mathematicam, Phyſicam, & Metaphyſicam, ut patet in 6. Metaph. cap. 1. Dialecticam uero non partem philoſophiæ,ſed inſtrumentum,& organum hic & aliqui alij Peripatetici faciunt, ut docet Alexand. 1. Priorum; & ibidem Philoponus: & Themiſtius. 1. Poſterio. capit. 24. At ſi licet inter tot tantorum placita uirorum iudicium noſtrum adhibere: aliter philoſophiæ diuiſio conſtituenda eſt, in cuius gratiam, finem ipſius philoſophiæ oportebit cõſiderare per hunc enim maxime ipſius diuiſio fiet exacta,& manifeſta philoſophia uero in hunc fuit finem inueſtigata, ut ignorantia,quam miſer homo propter peccatum incurrit, quo ad fieri poſſet,expelleretur, homo autem per peccatum hæc tria præter alia ſibi comparauit, rerum ueritatis ignorantiam,eorum, quæ ſecundum rationem agere oportebat, ſimiliter ignorantiam,& rurſus eorum, quibus ad uitæ ſuſtentationem, & conſeruationem, propter peccatum indigebat, ignorantiam: unde omni ex parte ignarus factus eſt in ſpeculabilibus,agibilibus, & factibilibus, indiguit igitur ſcientia, qua ens uerum cognoſceret,qua agenda,& facienda conſideraret: & iſta eſt philoſophia, in tres præcipuas partes diuiſa ſecundum ignorãtiarum numerum, in ſpeculatiuam nempe,qua ueritates rerum tantum contemplaretur. in actiuam,qua ea, quę ſecundum rationem agere oportet, doceretur,& in factiuam, qua ea, quibus exterius indigeret,facere ſciret; quam partem philoſophi ſpreuerunt,abiectum arbitrantes facere,& exterius operari, cum tamen re uera ſcientię ſit pars, nec indignum homine ſit laborare, qui ſuo peccato, & ſuperbia id meruit Ariſtoteles 6. Metaphyſi. cap. 1. inquit, omnis intellectus eſt ſpeculatiuus, actiuus, aut factiuus: & eſt locus notandus. Secundum autem hanc diuiſionem multo melius philoſophia dici poteſt Dei ſimilitudo. Deus enim non ſolum cognoſcit cuncta, gubernat, & diſponit cuncta, ſed etiam operatur cuncta,ipſe enim eſt, qui cum naturalibus cauſis ſimul effectus cunctos producit. Sit igitur prima philoſophię diuiſio a finę ſumpta, in partem ſpeculatiuam, actiuam, & factiuam, Speculatiua ſubdiuiditur in Metaphyſicam, quę omnium communiſsima principia, & paſsiones generales ſpeculatur,in Mathematicam puram,quę ea, quæ ſecundum ſe a motu non dependent, ſecundum rationem abſtrahendo a motu tractat,ut figuras,numeros, & his accidentia, & in Mathematicam mediam, quę ea, quę ſecundum naturam ſuam abſtracta ſunt, in motu tamen conſiderat, ut perſpectiua, & Muſica, & ſimiles, & in Phyſicam,quæ res ſenſibiles ſpeculatur.

3. diuiſio. *4. diuiſio.* *5. diuiſio authoris ex triplici ignorantia deſumpta.* *Subdiuiſio ſpeculatiuæ.*

Rurſus Actiua diuiditur in Ethicam, qua homo ea, ſecundum quæ ſe rationabiliter ordinare debet,cognoſcit.& in Oeconomicam,qua familiam, & domum regat,& politicam,qua uſus reipublicæ, & ciuitatis,cuius pars eſt, rectos cognoſcat,& exequatur. Factiua rurſus,quæ Mechanica dicitur,bifariam ſubdiuidi pōt, primo in artes neceſſarias, quæ nempe uſum uitę neceſſarium miniſtrant, ut Lanificium,Agricultura,Aratura, & in utile,quæ uſum faciliorem uitæ faciunt, ut Nauigatoria,Militaris, Equeſtris, & in delectabiles, quæ uſum uitæ iucundiorē reddunt,ut ſaltandi ars,uenandi, cantandi,& ſimiles. Rurſus diuidi poteſt in eas, quæ materiam præparant,ut ars fodiendi metalla conficiendi ferrum,coquendi lateres; & in eos,quæ materiam diſponũt, & componunt,ut Domificatoria, Fabrilis,Sutoria,& in eas, quę materia compoſita utuntur,ut Militaris,Equeſtris,Nauigatoria.

Subdiuiſio actiuę *Subdiuiſio factiuæ.* *Aliarum artiũ, & ſciẽtiarũ ſubdiuiſio.*

Præter has Philoſophiæ partes ſunt quædam artes,quæ in miniſterium Philo-

ſophiæ iuuentæ ſunt, ac propterea Philoſophiæ partes non cenſentur ab aliquib. Peripateticis, quamuis nihil uetet ex eis aliquas eſſe ſcientias; hæ autem quinque ſunt: quædam enim modum cognoſcendi, & verũ a falſo diſtinguẽdi tradit, quæ Logica dicitur, & hæc neceſſaria eſt ſimpliciter ad Philoſophiã, ac ob id Antiqui huius ſolius meminerunt, quædam alia eſt ad ſermonis peritiam obtinendã, quo philoſophia cõmunicatur, & hæc Grammatica eſt. Tertia ad huius ſermonis ornatum, & elegãtiam, & hæc eſt Rhetorica. Quarta ad delectationem in ſermone, & iſta eſt Poetica. Quinta ad experientiã in rebus omnibus ſumendam, & hæc eſt Hiſtorica. Sexta eſt ad abſentium communitatem rerum, & hæc eſt epiſtolaris. Hę omnes ancillæ philoſophiæ ſunt, & ipſi deſeruiunt.

De ordine partium philoſophię inter ſe. Cap. III.

1. opi. CIrca harum partium ordinẽ fuerũt uariæ ſententiæ ante Ariſtotelẽ, & poſt ipſum Zeno, & Chryſippus, Logicam primo loco diſcendam: ſecũdo 2. opi. phyſicam: tertio Ethicam cenſebant. Apollodorus ſic ordinem ſtatuebat, ut poſt Logicam Ethicam, ultimo phyſicam iuuenes diſcerent, ut refert Diogen. libro 7. atque hi Logicam a reliquis ſcientiis ſeparabant, ac eius præcepta, & regulas ſeiunctas ab ipſis ſcientijs tradebant: Alij uero ſimul confundebant Logicam, & alias ſcientias, nec eam ſeparatam docebant, ut refert Origenes Hom. 1. ſuper Cantica uerſus medium, & hos reprehẽdit Ariſt. 2. Metaph. c. 3. Stultum, inquit, eſt ſimul ſcientiam, & modũ ſciendi quærere. Ex his fuit ſententia quorũdã, qui 3. opi. ab Ethica eſſe incipiendum cenſebant, qualis fuit Diogenes. Alij uero phyſicam prius, quales fuerũt Panætius, & Poſſidonius: ita illi Antiqui ſentiebant de ordine philoſophiæ.

At uero poſt Ariſt tempus Ammo. ĩ 4. opi. præfatione Porphyrii cẽſet inter ſpeculatiuas partes hunc ordinem obſeruandũ; ut primo diſcatur phyſica, ſecũdo Mathematica, tertio Metaphyſica. Ratio uero eius hæc eſt, quia phyſica eſt de his, quę maxime ſunt cõtracta ad materiam. Metaphyſica uero eſt de ſumme abſtractis, ſed non fit tranſitus ab extremo ad extremum, niſi ꝑ medium, ergo prius eſt Phyſica, quæ extremum eſt: poſterior Mathematica, quæ medias hẽt abſtractiones: tractat.n. de his, quæ in materia quidem ſunt ſenſibili, ſecundum rem, ſed non ſecundum conſiderationem. nam Phyſica de his eſt, quæ ſecundum rem, & ſecundum cõſiderationem in materia ſenſibili ſunt. Metaphyſica uero in oppoſito de his, quæ nec ſecundum rẽ, nec ſecundum rationem in materia ſunt. 5. opi. Albertus Magnus hoc prologo eandem habet ſententiam, conſtituit enim duos ordines, alterum naturæ, alterum doctrinæ, naturæ eſt inter ipſas res, quantum eſt ſciẽtia: doctrinæ eſt inter ipſas ſcientias, ſecundum quod una prius altera dicitur. Dicit ergo primo, quod ſecundum naturæ ordinem Metaphyſica eſt omniũ prima, quia tractat de communiſſimis omnium principijs, poſt hanc uero eſt Mathematica, quę tractat de his, quæ non dependent, ſecundum ſe a ſenſibilibus, ob id priora ſunt, ultimum locum obtinet Phyſica, quæ de ſenſibilibus, & poſterioribus eſt. Dicit ſecundo, quod ordine doctrinæ, primo loco eſt diſcenda Phyſica; ſecundo Mathematica, tertio Metaphyſica, ratio eſt, quia a notioribus eſt incipiendum, notior autem eſt phyſica, quam Mathematica, nã phyſica probat per ſenſum, a quo Mathematicus abſtrahit. Metaphyſica uero ob eius magnam abſtractionem eſt difficilima. 6. opi. S. Thom. uero Opuſc. 70. ſuper Boetium, de Trinitate. q. 5. art. 1. Poſt Dialecticam Mathematicam, & poſt hanc phyſicam diſci uoluit, & Simplicius in prædicamenta primum locum Mathematicę, ſecundum phyſicæ, tertium Metaphyſicæ concedit. Alij uero Metaphyſicam omnium primum diſcẽdam uoluerunt, e quorum numero uidetur S. Tho. in præſenti loco, cuius ratio eſt, quia ſermo de uniuerſalibus eſt præferendus ſermonibus particularib. ut dicitur. 1. de partibus animalium, cap. 1. At Metaphyſica agit de communiſſimis omnium ſcientiarum, ergo illa eſt præferenda in doctrina omnibus. Hæc ſunt, quæ a uiris illuſtribus recepi-

mus circa ordinem partium philoſophię.

In qua quidem controuerſia mihi videntur probabiliores concluſiones,quæ ſequuntur, quarum prima eſt. Dialectica præponi debet philoſophiæ partibus, hæc autem notiſſima eſt, tradit enim ſciẽdi modum,nec hic de practicis eſt ſermo, raro enim cum reliquis Philoſophiæ partibus coniunctæ in aliquo reperiuntur, nec multa indigent Dialectica,pręter eã, quæ naturalis eſt. Secunda concluſio. Mathematica eſt prior doctrina, quàm Phyſica, & Metaphyſica, hæc eſt contra Albertum, & Ammon. ſed probatur expreſſe ex Ariſt.6.Ethicorum,ca.8.vbi docet, pueros poſſe eſſe Mathematicos, ſed non philoſophos, quia phyſica poſtulat longam rerum experientiam,quę non eſt neceſſaria in Mathematicis, quæ quidem experientia non cõtingit pueris. Præterea probatur, quia Mathematicæ tractant de ſenſibilibus per ſe, phyſica de ſenſibilibus per accidens; hæc enim de ſubſtantia ſenſibili,illa de figura, & quãtitate eſt. Conſtat autem quantitatem eſſe ſenſibile commune per ſe, ſubſtantiam vero nullus ſenſus percipit per ſe. Nec ratio Ammo. quicquam valet, nam quod Mathematica ſit magis abſtracta,non facit eam poſteriorẽ doctrina: ſi enim ea, quæ Mathematicus conſiderat, eſſent in eodem prædicamento cum his, quæ phyſicus tractat, tunc valeret per Mathematicam mediam eſſe aſcendendũ ad Metaphyſicam, medium enim debet eſſe eiuſdem rationis cum extremis, non ſic autem Mathematica, quæ de accidenti eſt, phyſica vero & Metaphyſica de ſubſtantia. Tertia concluſio. phyſica eſt prior natura,quàm Mathematica, licet ſit poſterior doctrina. Probatur.phyſica eſt de ſubſtãtia. Mathematica de accidenti, ſed ſubſtantia eſt prior natura, quam accidens.7.Meta.c.1. ergo & phyſica prior eſt. Nec valet quicquam ratio, quod abſtractum magis ſit prius minus abſtracto; hoc enim eſt in eodem genere, vt inter ſubſtantias, quæ abſtractiores,ſimpliciores ſunt,& in accidentibus,at in diuerſo gñe id nõ eſt, ſubſtantia.n prior eſt accidẽti,ſiue abſtracto, ſiue non abſtracto.Quarta cõcluſio. Poſt phyſicam eſt Ethica, vltimum vero locũ tenet Metaphyſica doctrina. Probatur, quia difficilior eſt experientia in moralibus, quam in naturalibus. ſunt enim incertiora, & difficillima eſt Metaphyſica, quę de ſupremis eſt,quę nullam cum ſenſu affinitatem habent. Nec ratio Sancti Thomæ contrariũ probat, ſi enim Metaphyſica tantum de vniuerſaliſſimis in prædicando ageret, eſſet forſan anteponenda. at agit etiam de vniuerſaliſſimis cauſis ſeparatis prorſus a materia. hæ autem ſunt difficillimæ cognitu,vt teſtatur Ariſt.1.Metaphy.cap.2. Eſt igitur vltima doctrina, quamuis natura prima. Atque hæc circa ordinem ſufficiant.

7. ſententia authoris. — *2. Concl.* — *3. Concl.*

De ortu, ſeu inuentione Philoſophiæ, ac primo de eius inuentionis modo. Cap. IIII.

Circa ortum philoſophiæ duo oportet cõſiderare:primum de modo ipſius inuentionis:alterũ de ipſis inuẽtionibus. Eſt autem notandum, quinque eſſe vias, quibus homines per ſe ſcientiam inuenere: ſimilitudinis nempe viã, ſeparationis, reſolutionis, compoſitionis, proportionis.Primo enim homo ſingula concreta intelligebat, non diſtinguendo ſubſtãtiam ab accidente, ſed omnia ſub vno conceptu cognoſcebat, ſicut ſenſu confuſe percipiebat. ante omnia vero ſimilitudines percipiens maiores, congregabat in vnam naturam ea, quæ ſimilia erant nam glorioſus Deus, quamuis intellectum hominis ſenſibus alligauerit,& ſenſus ſubſtantiam per ſe cognoſcere non poſſint, tamen ſingulis naturis accidentia ſenſibilia dedit eis propria, quædam communia, quædam minus communia ſecundum naturas ipſas, per quæ accidentia homo ſubſtantias diſtingueret. & ita dedit animalibus motum a ſe: ſpeciebus animalium varias figuras: per quas varietas ipſarum intelligeretur;homo igitur has ſimilitudines attẽdens copulabat naturas magis, ac magis,ac vniuerſalia cõcipiebat; vt vidẽs figurã exteriorẽ ſimilẽ in ſpeciebus rerũ, ſingula illarũ idiuidua ad ſpeciẽ vnã adunabat; poſtea in varijs ſpẽbus alias percipiens ſiĺitudines ad genus cõgregabat, & ſic con-

5. via, quib. ſcientiæ inueniuntur. — *1. via*

ſic conſequenter. Hæc fuit prima via.

2. via. Secunda via fuit ſeparationis, per quã incepit accidens a ſubſtantia, & accidens ab accidente ſecernere; fecit autem hoc conſiderando primo ſeparationem accidentis a ſubſtantia: expertus enim eſt hominem modo calidum, modo frigidum; modo male habere modo bene, & quod idem homo perſeuerabat. coniecit, aliquid eſſe in homine, & in rebus, quod nõ eſt ipſa res, ſed in eis ſuſtẽtatur, quandoquidem nihil ex eiuſmodi rebus per ſe fuerit: & vocauit vnum eius ſubſtantiam, alterum ens accidens. Adhuc uiderat multa ſimul accidentia, nec eorum diſtinctionem perceperat, poſtea cum experitur vnum ens accidens in alio ſubiecto, vbi alterum non eſt, colligit eſſe diſtincta, ut ſentit albedinem in niue, & frigiditatem, poſtea cum experitur albedinem in calce ſine frigiditate, comperit eſſe diſtincta. Præterea uidet effigiem hominis ſimul cum quãtitate, poſtea experitur effigiem ſculptam ſub minoris quantitatis imagine, ergo percipit effigiem, & quantitatem rei non eſſe eandem rem, & hęc eſt uia ampla, qua vſus eſt Ariſtoteles in Poſtprædicamentis, ut illic declarauimus.

3. via. Tertia eſt uia reſolutionis, qua nempe cauſas, & principia rerum indagamus, retexẽtes ipſam rem: vt enim alicuius inſtrumenti cauſam, & partem cognoſcimus, puta horologij, ipſum deſtruentes, & in ipſius partes redigentes, ita reſoluẽtes rem in ſuas partes. & principia paſſionum & effectum comperimus.

4. via. Quarta uia eſt compoſitionis, quando res rebus componentes, & coniungentes effectus, & paſſiones inuenimus, quæ alias occulta erant. 5. via. Tandem eſt proportionis, quando per proportionem ex rebus claris, & quas experti ſumus, ea cognoſcimus, quæ non ſumus experti, quo modo Ariſtoteles naturam melancholicorum per naturam ebriorum proportione quadam comperit, & res intelligibiles ſæpe per ſenſibilium proportionem cognoſcuntur. Hæc igitur breuiter de modis inuentionis, quos frequenter in Philoſophia experiemur.

De Philoſophiæ inuentoribus. *Cap. V.*

Circa inuentiones autem breuiter dicamus aliquid Gręci ſibi inuẽtionem philoſophiæ arrogarunt: nam Dialecticam a Zenone ortum duxiſſe, a Platone vero perfectionem teſtantur, moralem uero à Socrate, naturalem a Thalete primo Sapientium ſeptem, ut dicit Ari. 1. Metaph. cap. 4. auctam vero a Pythagora, vt dicitur ibidem cap. 5. Fuit enim duplex genus philoſophorum, alterum Ionicum, alterum Italicũ, ut refert Diogenes lib. primo. Et Sanctus Auguſtinus de Ciu. ca. 2. Ionicum habuit originẽ a Thalete Mileſio. Italicum uero a Pythagora, qui Samum patriã, a qua Samius dictus eſt, a Tyranno Polycrate uidens occupatam, Crotonem in Italiam petijt, in ea ipſius parte, quæ Calabria modo, olim magna Græcia dicebatur a Thalete deriuati ſunt Philoſophi Anaximander, Anaxagoras: & Socrates, & hucuſque perſeuerauit nomen Ionicum, habuit autem Socrates diſcipulos Platonem, & Antiſthenem. Antiſthenes fuit caput Philoſophorum, qui dicti sũt Stoici. Zeno enim, Chryſippus, & alij ab hoc ſumunt doctrinæ originem, dicti autem Stoici, quia Zeno docebat in porticu, nã Stoa porticũ ſignificat.

Plato uero fuit caput Academicorum. dicti Academici ſunt ab Academia loco, in quo Plato docebat. Fuerũt autem diſcipuli Platonis Xenocrates, & Ariſtoteles, ille retinuit nomen Academicum. Ariſtoteles uero docuit in Lycęo, ac quia deambulans docebat, dicti ſunt diſcipuli peripatetici, unde tres ſectæ Philoſophorum fluxerunt a Thalete. A Pythagora uero Xenophanes, Parmenides, Xenocrates, Leucippus, & Epicurus originem ſumpſerunt, atque ab hoc dicti ſunt Epicurei. unde ſunt quatuor philoſophorum ſectæ, nõ ſolum nominibus, ſed etiam multis placitis, & opinionibus differentes, omnes tamen a Græcis originem ducunt. Sed non eſt ob id exiſtimãdum uerum, ipſos primos eſſe inuẽtores, cum omnes ſapiẽtes ſeptem Græci floruerint ab Olimpiade trigeſima octaua vſque ad quinquageſimam ſexcen

tis annis ante Chriſti natiuitatē, at multo antiquior fuit ſcientia, peruenit enim ab Adamo, vſque ad Noe, q. docuit ipſos Armenos, & poſtea Patriarchæ illi antiqui peregrinātes in Aegypto ipſos docuerunt, ad quos peruenerunt ipſi Græci diſcendi cauſa, ut refert Diogenes lib. 7. unde ſciētia originem traxit ab Hebræis, & Chaldæis, ut refert Ioſephus. lib. contra App. & Euſeb. lib. 10. de præpara. Euangelica, & Beroſus libro tertio. Sed hæc ſatis: non enim eſt noſtrum præſens inſtitutū hæc ulterius proſequi.

De utilitate, & dignitate Philoſophiæ. Cap. VI.

CIrca utilitatem, & dignitatem omnib. compertum eſt, quātæ ſit utilitatis, & dignitatis. conducit. n. multum ad conſeruationem, & gubernationē hominum; non n. reſpublicæ conſiſterent abſque ſapientia. conducit ēt ad eleuandā mentem in ipſum Deum auctorem omnium, & uitam inſtruendam, & mores, nō quod Philoſophia ſola hoc pſtet, cum nō ſufficiat uirtutem, & bonum cognoſcere ad exequendum, niſi adſit ſpeciale auxilium Dei uoluntatē iuuans, ſed quòd ſit magnum motiuum, & occaſio bonorū morum, & ſi adſit Dei gratia, per Philoſophiam multa bona fieri poſſunt, qua deficiente, Philoſophia, uanus & inutilis profecto labor eſt. Hæc de Philoſophia in communi.

De Phyſica, hoc eſt, naturali philoſophia, ac primo, de quibus agendū.

De quib. agēdum. NOs uero unam partē Philoſophiæ Phyſicā nēpe.i. naturalē proſequi aggredimur. Circa q̃ quatuor potiſſimum ante oīa trademus, primum, an ſit ſcientia, ſecundum, quod ſit eius ſubiectum, ſeu quæ ſit intētio, & ipſius ſcopus; tertium, quæ diuiſio: quartum, quis modus procedendi. Prius tamē quid ſibi nomen naturalis velit, exponamus. Simplicius dicit, Philoſophiam naturalem dici, quæ tractat de rebus naturalibus, sūt aūt res naturales, quæ motus ſui principium habent in ſe, quales ſunt omnes hæ res generabiles, & ſenſibiles, ut elementa, animalia, mixta, plantæ, & ſimilia. & de his eſt Phyſica iſta ſcientia. Sed iam ad primam quæſtionem accedamus.

Quæſt. I. An rerum naturalium ſit ſcientia.

CIrca hanc quæſtionem fuit opinio Heracliti, ut refert Ari. 4. Metaph. & Ptolemęi, vt refert Albertus tra. 1. c. 2 aſſerentiū, non eſſe ſcientiam de rebus naturalib. quorum rationes hæ ſunt. *1. opi.*

Prima. infinitorum non eſt ſcientia, at res naturales ſunt indefinitæ, & indeterminatæ, ut patet ex aſſidua earum mutatione, ergo earū non eſt ſciētia. Secunda, Generabilium, & corruptibilium non eſt ſcientia 1. Poſt. c. 7. at res naturales, ut notum eſt, sūt generabiles, & corruptibiles, ergo earū nō eſt ſcientia. Tertia. Singulariū nō eſt ſciētia, at res naturales ſunt ſingulares, ergo earū non eſt ſciētia: Maior eſt nota; minor probatur, quia res naturales ſunt ſenſibiles. i. quæ ſenſu pcipi poſſunt, at ſenſus non eſt niſi ſingularium.

At oppoſita ſententia eſt cōmunis, Phyſicam eſſe partem Philoſophiæ, & rerum naturalium eſſe ſcientiam. & probatur, quia phyſica eſt de neceſſarijs, p propriā cām ergo eſt ſcientia, patet antecedens, cum fiant multæ demōſtrationes in phyſica, demonſtratur. n. mixtum corruptibile, quia ex contrarijs componitur, & animalia moueri a ſe, quia habent animam, & multa alia. Eſt tamē notandum ex Linconienſi, ut a Ianduno & communiter ab alijs aſſeritur hoc loco, in phyſica eſſe duplices propoſitiones, quaſdam neceſſarias ut ſemper, ut ignis eſt calidus, mixta ſunt corruptibilia, anima eſt actiuum principiū motus, & harū eſt proprijſſima ſcientia: quaſdam neceſſarias, vt plerunq;: ut homo naſcitur cum duplici oculo, dextra manus eſt fortior, in hyeme ſunt pluuię: & harum eſt ſciētia propria, quamuis nō ita certa ſicut prior, non. n. omnes ſcientiæ æqualem habēt certitudinis gradum. *2. opi.* *Nota.*

Reſpondetur igitur ad argumentum primum. Admittimus, res naturales eſſe indefinitas, tamen non eo modo, quo indefinitæ ſunt, earum eſt ſcientia. ſunt enim infinitæ in ſingulari, earum tamen ſcientia eſt, ut ad uniuerſales naturas reducuntur, quæ finitæ ſunt; non enim huius, uel illius equi eſt ſcientia, ſed equi. *Ad 1.*

Ad ſecundum reſpondetur: aliud eſſe *Ad 2.*

ſe

ſe generabile, aliud generari: generari.n. dicit actum qui primo ineſt ſingularibus quæ mutantur, & non perſeuerant:at generabile primo ineſt naturę, in qua eſt principium & potentia generationis:vnde homo generabilis dicitur,ſeu corpus, & iſta generabilia ſunt vniuerſalia, quæ ſemper ſunt,& eorum eſt ſcientia non.n. deſtruuntur, niſi per accidens in hoc uel illo ſingulari,ſecundum ſe tamen perſeuerant.

Ad 3. Ad tertium dico ſenſibile dici dupliciter,uno modo per ſe,nempe quod primo terminat actum potentiæ ſenſitiuæ, vt coloratum,calidum ratione qualitatum, & ipſa ſingularia,& talium non eſt ſcientia, altero modo per accidens,quia,uidelicet, eſt in his quæ ſentiuntur per ſe,ſicut naturæ,& uniuerſalia eorum,quæ per ſe ſentiuntur:& horum eſt ſcientia.

De ſubiecto philoſophiæ naturalis. Quæſt. II.

SEquitur igitur,cum conſtet Phyſicam eſſe ſcientiam,vt videamus, quæ ſit intentio,& huius ſcopus. Auerroes reſpondet in hoc prologo Phyſicam intédere manifeſtare cauſas, & paſſiones harum rerum ſenſibilium, prout tales ſunt, nempe mutationes,motus,aliaſque ſimiles paſſiones,& harum cauſas dicit,prout tales ſunt,quia non omnia, quæ uni rei inſunt,vnius eſt ſcientiæ conſiderare, ſed propria illius rei,tã cauſas, quam paſſiones.Circa hoc eſt quæſtio ſatis celebris de ſubiecto philoſophiæ naturalis, oportet autẽ ex Logica ſupponere,quid ſit ſubiectum ſcientiæ:illud nempe, quod primo intenditur in ſcientia,cuius cauſæ,paſſiones,& ſpecies in ſcientia conſiderantur, a quo ſcientia unitatem, & ab alijs diſtinctione ſumit. Circa hanc difficultatẽ inuenio tres præcipuas ſententias.prima eſt ſancti Thomæ in hoc prologo aſſerentis, ens mobile eſſe ſubiectũ phyſicæ,per mobile autem non tantum intelligimus, qđ ſecundum locum mouetur,ſed quod mutabile eſt quacunq; mutatione,Hanc ſententiam recipit Iadunus.q. 1. & eſt Auerrois expreſſa.4.met.com.j. & in præſenti videtur idem dicere: nam cõſtituit res ſenſibiles,vt motus habent principium.Conſtat autem,quod idem eſt ens, & res, & hoc idem, quod Auerroes dicit Simplicius. Altera ſententia eſt; corpus mobile eſſe ſubiectum philoſophiæ naturalis, quam ſententiam recipit Albertus trac 1. cap.3.& Aegydius Romanus.Tertia eſt, corpus naturale, ſeu ſenſibile eſſe ſubiectum,hoc aſſerit Auicenna ca. 1. ſuæ ſufficientiæ. Rationes autem cuiuſque ſententiæ hæ ſunt præcipuę.Sanctus Thom. utitur hac ratione deſtruẽte corpus mobile eſſe ſubiectum. ſubiectum ſcientię non probatur in illa ſcientia eſſe. ſed ſupponitur:at phyſicus probat corpus mobile eſſe,ergo non eſt ſubiectum, minor probatur,nam maior certa eſt,6. Phyſi probatur omne mobile eſſe corpus, ergo phyſicus probat corpus mobile eſſe. Aduerſus quam rationem inſurgit Aegydius: quia aliud,inquit, eſt, probare, quod corpus mobile ſit,aliud,quod mobile ſit corpus, hoc facit phyſicus, non illud: vnde ratio uidetur non probare intentũ.Addunt aliã ſecũdam rationem diſcipuli S.Tho. inter quos eſt Caietanus in q. de ſubiecto philoſophiæ naturalis. corpus mobile, ut Albertus & Aegydius exiſtimant,nempe p ſubſtantia naturali, non comprehendit omnia mobilia phyſica,at ens mobile cóprehendit,ergo hoc potius non illud, eſt ſubiectum.antecedens probatur,eſt enim corpus mobile triplex.aut ſecundum ſubſtantiam,aut ſecundum qualitatem, aut ſecundum qualitatem: hæc autem ſunt ſingula in ſingulis prædicamentis: nam primum eſt in ſubſtantia, ſecundum in qualitate,tertium in quantitate, non ergo corpus mobile pro ſubſtantia eſt commune iſtis,ſicut ens mobile,ergo hoc eſt ſubiectum.

Alij diſcipuli Sancti Thomę addunt tertiam rationem.nam corpus mobile nõ complectitur materiam,quæ eſt ens mobile,cum ſit partim generabilis, partim corruptibilis: at ſubiectum debet complecti omnia,quibus paſſio ſcientię ineſt: ergo ens mobile eſt ſubiectum. Hæc pro prima ſententia.

Secunda ſentẽtia Alberti eſt declaran da. ipſe enim conſtituit triplex corpus metaphyſicum, mathematicum, & phy-

ſicum

Marginalia: *Nota.* — *1. opi.* — *2. opi.* — *3. opi.* — *2. Ratio.* — *3. ratio.* — *Rationes pro ſecunda opin.* — *Nota.*

ſicum:corpus Metaphyſicum vocat ſubſtantiam compoſitam ex materia,& forma , tantum conſideratã cum aptitudine ad quantitaté,quę eſt prædicamenti ſubſtantię,& hanc conſiderare eſt Metaphyſici: ſubſtantiam vero compoſitam cum ipſa actuali quantitate vocat ipſe corpus Mathematicum: at corpus cũ ipſa materia ſenſibili eſt Phyſicum , & hoc corpus *1.ratio.* mobile eſt ſubiectũ Phyſicæ. Probat primo: Illud eſt ſubiectum ſcientiæ, cuius partes, & cauſæ in ſcientia conſiderãtur: ſed partes corporis mobilis conſiderãtur in Phyſica,nẽpe materia, & forma: ergo *2. ratio.* illud eſt ſubiectum. Secundo argumentatur Aegydius Romanus contra Sanctum Thomam. Mobile,cum additur enti, vel limitat per ſe, vel per accidens ipſum, ſi per ſe,ergo Phyſica erit ſpecies Metaphyſicæ, ſicut ſciẽtia de animali rationali eſt ſpecies ſcientiæ de animali ; ſi per accidens; ergo erit ſubalternata Metaphyſicæ: ſicut ſcientia de linea viſuali ſubalternatur ſcientiæ de linea ſecundũ ſe,quorum vtrumq; eſt falſum,cum Phyſica ſit genus ſciẽtiæ a Metaphyſica diſtinctum. *3.ratio.* Tertio argumentantur Scotiſtæ. Ens mobile competit Angelis, qui tamẽ ad Phyſicam non pertinent ; ergo ens mobile non eſt ſubiectum , ſed corpus mobile. Hæc pro ſecunda ſententia. *Rationes pro 3.opi. 1. ratio.* Tertiam vero ſententiam ego probo. Illud eſt ſubiectum ſcientiæ,quod continet oẽs paſſiones ſcientiæ: at corpus naturale continet paſſiones,non autem ens mobile. quod probatur. nam quieſcibile eſt paſſio Phyſica , non tamen videtur ineſſe mobili , cum ſint oppoſita motus,& quies:at ineſt corpori naturali: ergo hoc potius eſt ſubiectum , non autem corpus, aut ens mobile, Secundo, paſſio non eſt ſumẽda pro ſubiecto,ſed mobile & motus paſſiones ſunt Phyſicę : ſicut riſus , & riſibilitas:non ergo ens mobile,vel corpus mo- *2. ratio.* bile eſt ſubiectum,ſicut nec homo,vt eſt riſibilis , dicitur ſubiectum ſcientiæ , ſed ſolus homo:de quo demonſtratur riſibile. Hæ ſunt rationes pro qualibet parte *Quo agẽdum ordine in hac quæſtiõe.* probabiliores. In hac difficultate id quod certum eſt,& quod ambiguum, aperiã: ſententiam S.Tho.explicabo, poſtea omnium rationes ſoluam,in quo exacte declarabitur ſententia S. Thom. Tandem, quod mihi viſum probabilius fuerit,aperiam. *1.fund. Duplex ſubiectũ materiale, & formale.* Aduerte igitur,duplex ſubiectum eſſe in aliqua ſcientia: alterum materiale,& hoc eſt res illæ; quæ in tali ſcientia conſiderantur: alterum formale, nempe ratio,ſecundum quã res illæ in tali ſcientia conſiderantur.Omnibus compertum eſt,materiale ſubiectum Phyſicæ eſſe res omnes ſenſibiles;formale vero quatenus habent aliquod intrinſecum ſui motus , & mutationis principium : & hoc docet Ariſt.6.Metaph.cap.1.Phyſicam,inquit, verſari circa genus entis,quod in ſe motus principium habet,idem in lib.11.c.3. Nec in hoc vlla eſt apud doctores difficultas. *In quo ſita ſit tota controuerſia.* Sed cõtrouerſia tota ferè eſt in nomine poſita: an tale ſubiectum ſit dicendum ens mobile,vel corpus mobile, vel corpus naturale . Omnia iſta quantum ad ſuppoſitionem æqualia ſunt,nec pro pluribus ſupponit vnum , quam aliud , immo inter ſe conuertuntur, ſed modus ſignificandi varius eſt.

Explicatur opin. D.Tho. Sanctus Thomas vult ens mobile dici ſubiectum , quia clarius iunguntur iſtæ partes, ens mobile, quam corpus mobile. nam quod mobile ſit ens,nullus dubitat,quod vero mobile ſit corpus, eſt demonſtrabile, & non per ſe notum . cum igitur clarius res ſenſibiles explicentur per ens mobile,quã per corpus mobile , illud eſt ſubiectum, & hoc intendit San. Th.Nec contra hoc quicquam valet replica Aegydij Romani probantis corpus mobile non probari , *Solu. Argumẽ.diſcipulorũ D.Thom. qui nõ recto cũ defendunt.* Vt autem clarior fiat ſententia iſta, ſoluamus omnia argumenta , etiam diſcipulorum S.Thomæ, qui volentes defendere ipſius ſententiã: non ſatis id præſtiterunt. *Ad arg. Caie.* Ad illud Caietani,negatur illud triplex corpus mobile. immo vnicum eſt corpus ſubſtantiæ, nempe compoſitum ex materia , & forma;quod eſt mobile ſecundum qualitatem, & quod eſt mobile ſecundũ quantitatem, & eadem ſunt principia illorum motuum nempe materia,& forma : non ergo multiplicare oportet mobilia corpora,& hoc nota.

Ad aliud arg. Ad aliud argumentum aliorũ reſpondetur , ſicut materia non dicitur corpus mobile ; ita nec dicitur ens mobile : vt ipſi exiſtimant. nam ens mobile dicitur totum compoſitum , nec quantum ad

tem eſt differētia inter corpus mobile,& ens mobile,ut diximus.quod ſi dicas,materiā generari,dico eſſe falſum. materia enim non generatur per ſe, ſed ratione cōpoſiti,cuius eſt pars,unde nō dicitur ens naturale,ſed natura.2.Phyſi.ca.1.nec ens mobile,ſed pars entis mobilis.

Sol. rationum ſecūdæ opi. Nota. Circa opinionē Alberti.in primis nō mihi placet diſtinctio illa triplicis corporis.non nego, poſſe ſubſtātiam compoſitam concipi intellectu abſq; actuali quātitate,vel qualitate. tamen illa ſubſtātia ſic conſiderata ex intrinſeca ſua ratione habet aptitudinem ad illa,eo ipſo, quo materialis eſt.erit ergo eiuſdem ſciētiæ conſiderare ſubſtantiam quātificabilem & quantam, & ſubſtantiam qualificabilem,& qualem,non enim alterius ſcientiæ eſt conſiderare hominem riſibilē, alterius hominē ridentem:ob id dico,non eſſe niſi corpus Phyſicum,aut Mathematicum,ut uult Auerroes 3.Meta.commē. 17.& 1.Cœli.com.1.quamuis alia ratione procedat Auerroes,quā poſtea diſcutiemus.*Ad 1.* Ad primam ergo ipſius rōnē reſpondetur facile.cum ens mobile, & corpus mobile idem re ſint,principia corporis mobilis ſunt etiam entis mobilis.*Ad 2.* Ad ſecundum Aegydii reſpondet Iādu.q.2. quod licet ſit ens mobile inferius ente, ſicut ſubiectum ſubalternatæ, tamē non eſt ſubalternata Phyſica, quia ipſius principia ſunt immediata,nec in Metaphyſica probātur.Aliter reſpondet Niphus dicens,quod etiam ſi ſit inferius ens mobile ente ipſo,tamen non eſt ſpecies, quia ens non eſt genus,in quo uidetur Iadu. concedere,mobile eſſe additum extrinſecū,Niphus uero intrinſecū,Ego uero utrunque nego. Et eſt ſummopere aduertēdum,aliter ſe habere genus ad ſua inferiora,aliter ipſum ens ad ſua, genus enim dicit quandam naturam, & rationem obiectiuam, quæ per uarias differētias contrahitur ad ſpecies, aliter non eſſet uniuoca,niſi præter uocem unā eſſet etiam ratio communis,unde addita differentia generi facit compoſitionem eſſentialem, & additum accidens facit cōpoſitionem,ſed accidentalem,ut animal album, at ipſum ens non ſic,non enim dicit naturam communem,ſed omnes res immediate,ſicut nomen,Petrus, omnes

Nota. Differentia entis ad ſua inferiora,et generis ad ſua.

Petros ſignificat non ſignificando cōmunem naturam,confusè tamē, & indiſtinctè ſignificat omnia. unde quando additur quicquā enti,non eſt compoſitio realis,ſed explicatio,quędam,& determinatio confuſa,qui enim dicit ens ſubſtātia, ens album,nihil reale compoſitum dicit, quam ſubſtantiam,& album,Ex quo fit; quod ens mobile non eſt compoſitū in re,nam mobile eſt additum, ſignificationem entis confuſam determinans, & ſic ceſſat argumētū Aegydii: & hoc eſt ualde notandum,quod multi nō aduertūt, non.n.eſt compoſitum ens mobile: ſed rem unam dicit, ſicut ſi uno uocabulo exprimeretur.Dices,Saltem ens mobile *Dubium.* eſt inferius ipſo ente,& idcirco eiuſdem erit ſcientiæ conſiderare ens,& ens mobile.Dico,& nota,ꝙ inferiora,& ſuperiora eiuſdem ſcientiæ eſt conſiderare, q̄do *Solutio.* ſunt ſub eadē abſtractione a materia, at quando non ſunt eiuſdem abſtractionis non pertinent ad eandem ſcientiam,ens autem abſtrahit a materia omni;mobile uero eſt cum materia ſenſibili,ob id nō eiuſdem ſcientiæ genere eſt utrunq; cōſiderare,Ad tertium argumentum Scotiſtarum reſpondetur, Angelos non eſſe *Ad 3.* entia mobilia,cum ens mobile,& corpus mobile idem re ſint. Angeli autem non ſunt corpora,& quamuis ens mobile eſſet ſuperius corpore,Angeli non dicerētur mobilia entia,non enim habēt motum Phyſicum,cum in loco,& tempore ſubiecti non ſint.

Sol. rationum tertię opi. Ad primum argumentum pro tertia ſententia reſpondet primo Albertus c.3. quod quies eſt paſſio corporis,ſicut motus,ſed eſt priuatiua, quies enim eſt priuatio motus. cum igitur priuatiuū per poſitiuum cognoſcatur,non oportet dicere corpus quieſcibile, ſed poſitiuum, nempe corpus,ſeu ens mobile. Reſpondet ſecundo,quod non eſt paſſio uniuerſalis,nam quies non ineſt cuicunque corpori,cui ineſt motus,cæli enim mouentur, non tamen quieſcunt: Quod ſi dicas. Etiam non omne corpus mouetur, nam terra non mouetur. Reſpondet, terram non moueri quidem ſecundū locum,tamen mouetur ſecundū alios motus,nam alteratur,frigefit,calefit. Reſpōdet tertio Iandun.quod etiā mobile eſt

quieſci-

quieſcibile, cum priuatiuorũ idẽ ſit ſubiectum. Ad ſecũdum aduerte, quod mobile dicitur tripliciter, aut quod mouetur actu, aut quod aptitudine mouetur, ſicut dicitur riſibile quod aptum eſt ridere, & vtroque modo mobile eſt paſſio, nec ſic in pñti ſumitur. Tertio mobile dicitur quod intrinſecum habet principium motus, & ſic ſumitur in præſenti, nec eſt paſſio, ſed paſſionum principiũ, Ex his omnibus opinio Sancti Thomæ, immò etiã aliorum, ſunt ſatis manifeſtatæ, Supereſt, vt dicã, quid mihi uideatur. Ego equidẽ reputo opinionem Sancti Thomæ ualde probabilem, & amplectendam tamẽ mihi videtur probabilius, non ens mobile, ſed ens naturale eſſe ſubiectum Phyſicæ. Et præterquã quod Simplicius, & Auerroes uidentur hoc dicere, ponunt enim Philoſophum conſiderare res naturales: rationes noſtræ hæ ſunt. Illud eſt ſubiectum quod cum paſſionibus non facit p̃dicationes ridiculas, & fere identicas, ſed tale eſt ens naturale, non autem ens mobile. Nã dices bene, ens naturale eſt mobile, & mouetur, ſed quis dicet, ens mobile mouetur, ſeu ens mobile eſt mobile? Secundo, quia ſubiectum clarius dẽt exprimere radicem paſſionum, at ens naturale clarius radicem paſſionũ exprimit, natura eſt principium motus, ens autem naturale, quod habet principium motus, Tertio, quia eſt multiplex illud mobile, ut dictum eſt, modo enim pro paſſione, modo pro principio paſſionis ſumitur, æquiuocatio autem obſcuritatem importat, Quarto, quia non exprimit principium quietis, quod explicatur per ens naturale. non enim ſufficit dicere, quòd ſatis ſit exprimere paſſionem poſitiuam, nam eodem modo poſſet dici, quòd in definitione naturæ nõ oportebat dicere, natura eſt principium motus, & quietis, vt dixit Ariſtoteles. Propter hæc mihi talis ſententia probabilior videtur, quamuis in re non ſit diſcordia, cum omnia ſignificent idem ob id apud Ariſtotelem, modo ens mobile, modo corpus inuenitur eſſe id, circa quod Phyſica uerſatur. Atque ſatis de quæſtione hac.

Ad ſecundum. *Nota.* *Sententia propria Authoris.* *1. ratio.* *2a ratio.* *3. ratio.* *4. ratio.*

De diuiſione Philoſophiæ naturalis, *Cap. III.*

CIrca tertium de diuiſione Philoſophiæ naturalis, videtur mihi ſatis cõmoda illa, quam aſſignant Simplicius, & Themiſtius: nempe, hæc quæ in philoſophia naturali continentur, aut ſunt de principijs, aut de his, quę ex principijs componuntur, de principijs omnium rerum naturaliũ, & de communibus eſt liber phyſicorum, de compoſitis ſunt reliqui, Quæ autem componuntur ex primis, aut ſunt ſimplicia corpora ex alijs corporibus, non conſtituta; aut ſunt compoſita, & mixta. Si ſimplicia ſunt, aut incorruptibilia, & ſic ſunt cœli, de quib. traditur in libris duobus prioribus de cęlo, aut corruptibilia, vt elemẽta & de his agitur in duobus poſterioribus libris de cælo, de his enim omnibus primo traditur, tanquam de ſimplicibus corporibus. De compoſitis vero, quia hoc omnibus eſt commune, nempe generatio, & corruptio, & non ſolum his, ſed etiã ipſis ſimplicibus elementis, ob id primo de generatione, & corruptione diſſeritur, poſtea de ipſis ſeorſum. Hæc autem compoſita, quædam inanimata, quædam animata ſunt. primo de inanimatis agitur, dein de de animatis. atque inter illa quædam ſublimia ſunt, quæ Meteora dicuntur, quæ ſupra nos fiunt, venti, pluuiæ, irides, halones, & ſimilia, de quibus in libris Meteororum; quædam ſubtus in intrinſecis terræ partibus, vt metalla, lapides, de quibus in libro de mineralibus. Animata autẽ, quia animam habẽt communiter, prius de anima agitur in libris tribus de anima, & de quibuſdam ex anima procedentibus, videlicet de ſomno, vigilia, iuuentute, ſenectute, vita, morte, & ſimilibus, in libro qui parua naturalia dicitur, tractantur. Poſt hæc de ipſis animatis. atq; horum, quædam animalia, quædam plantæ: de animalibus in libro de Hiſtoria, & in libris de partibus animalium, & generatione ipſorum late diſſeritur. tandem de plãtis. Atq; hæc eſt breuis ſumma librorum Ariſt. Nec intendimus modo determinare ordinẽ omnium

horum. ſat ſit quantum ad præſens inſti tutum attinet. hos libros omnes ſpectare ad philoſophiam naturalem.

Quarto. De procedendi modo.

CIrca modum procedendi naturalē, Auerroes dicit eſſe manierē diſciplinæ,& uiā demōſtratiuā; ꝑ maneriem diſciplinę intellligit facilē,ac familiarem procedendi modum,qualis eſt inductio, exemplum, definitio, diuiſio, ſyllogiſmus hypotheticus: per demonſtrationem verò intelligit triplex demonſtrationis genus: eſt enim demonſtratio ſigni,demonſtratio cauſę, demonſtratio ſimpliciter. Demonſtratio ſigni eſt,quoties per ſigna,& effectus a poſteriori rem demonſtramus; demonſtratio cauſæ eſt, cum procedit demonſtratio per cauſam, ſed effectus iam notus fuerat ante ipſam cauſam: vt ſi quis Eclypſim prius cognoſcens,cauſam inquireret,& per hanc cauſam probaret effectum:talis demonſtratio ſolū oſtenderet cauſam, ſed nō probaret,effectum eſſe;ob id dicitur demōſtratio cauſę: at vero cū effectus nō fuit ante cauſam cognitus, ſed tunc primum per cauſam ipſam cognoſcitur,dicitur talis demōſtratio ſimpliciter, quia effectū probat, & cauſam oſtendit. dicit ergo
4. via Auerroes. Philoſophū his omnibus demonſtrationibus vti. tamen frequentius demonſtratione ſigni,& cauſæ.quia effectus phyſici ſunt notiores nobis ſuis cauſis.De iſta demōſtratione cauſæ diximus late,primo poſter. Exiſtimo enim etiam cū effectus præcognoſcitur ante cauſam, demonſtrationem probare effectum eſſe, quia effectus ante cauſam cognoſcitur particulariter,& non ita neceſſario,at cū ꝑ cauſam probatur, uniuerſaliter cognoſcitur,& neceſſario: & ad hoc fit ille regreſſus, ut effectum imperfecte cognitū ꝑfectiſſime cognoſcamus: quāuis adhuc ſit diſtinguenda duplex demonſtratio,& quę probat per cauſam effectum aliquo modo ante cognitum,& quę probat effectum,nullo modo ante cognitum,licet omnis demōſtratio ſit effectum eſſe probans, ſi per cauſam procedit. Hæc de modo procedendi.

De libris Phyſicorum Ariſtotelis, ac primo de eorum inſtituto, & ſubiecto eorum. Quæſt. I.

VT igitur ad libros hoſce,quos primos omniū interpretandos ſuſcepimus, accedamus,tria ante ipsū textum breuiter perſtringamus,primum inſtitutum horum,alterum inſcriptionē: tertium diuiſionem. In inſtituto,& ſcopo horum librorum omnes interpretes conueniunt, nempe hic tradi communia principia,& paſſiones entium naturalium, oportet enim communia prius cognoſci particularibus:hæc autem communia ſecundum Simplicium, ſunt materia,forma,reliquæ cauſæ,motus,locus, tempus. *Inſtitutū et ſcopus.*

Sed dices,quod erit obiectum horum librorum? Dico,quòd vnuſquiſque cōſtituit pro obiecto horum librorum illud idē,quod ponit obiectū totius Phyſicæ, vnde ſecundum Albertum horū librorum obiectum eſt corpus mobile ſimpliciter.ſecūdū Sāctum Thomam ens mobile;& nos conſequēter dicemus,ens naturale ſimpliciter.Dubitabitur,quo modo idem obiectum poteſt eſſe horum librorum,qui ſunt pars Phyſicæ, & totius Phyſicę;Hoc dubiū mouit Alber. 1. priorū,in principio: illic.n.dixit, ſyllogiſmū ſimpliciter eſſe obiectum illorū librorū, qui tamen ſyllogiſmus ſimpliciter pertinet ad totam Logicam,& reſpondet ſyllogiſmū ſimpliciter duobus dici modis, vno modo ſimpliciter,i.vniuerſaliter, ut cōprehēdit oēs ſuas ſpecies,& ſic ad totam logicam ſpectat,altero modo ſimpliciter,ideſt ſolū,ut ſyllogiſmus eſt,& ſub ratione communi conſideratus,& ſic eſt obiectum illorum librorum.Conſequenter nos poſſumus idem dicere,ens mobile,ſeu corpus mobile,aut ens naturale poteſt cōſiderari vniuerſaliter cum ſuis omnibus partibus, & ſic totius eſt phyſicæ obiectū:altero modo præciſe ſub illa ratione *Subiectū 8. libr. phyſi. Dubium. Solutio. Alterā ſol.*

tione communi tãtum:& ſic ad hos pertinet libros. Quamuis poſſet dici obiectũ eſſe commune principium rei naturalis, nõ enim in omni parte Phyſicæ oportet dare aliquod obiectum compoſitum, nã in libris de anima obiectum eſt anima; in libro de ſomno,& uigilia, ſomnus, & vigilia; ſic etiam in alijs, ita in his communia omnibus entibus naturalibus.

De inſcriptione, & diuiſione horum librorum.

Quæſt. II.

CIrca inſcriptionem, iſti libri inſcribuntur Græcè περὶ φυσικῆς ἀκροάσεως, i. de naturali auſcultatione: notandum eſt enim ex Themiſtio,& Cicerone 5. de Finib⁹,& Aul. Gel. lib. 20. cap. 4. libros conſcriptos ab Ariſt. eſſe in duplici differentia, quidam erant conſcripti ſtylo,& modo procedẽdi vulgari,& communi,& facili, vt vel mediocriter eruditi poſſent percipere, ac ob id exoterici dicti, quaſi pro omnibus etiam extrinſecis cõſcripti. Alij erant libri profundiori ſtylo, & mõ exactiori procedẽdi cõpoſiti, nempe demonſtratiuo: & hi dicebantur auſcultatorij, quaſi attẽtione, & ſtudio indigentes, vt intelligerentur, & dicebantur Acroamatici, huiuſmodi ſunt libri phyſicæ,& præſertim hi, ob id de naturali auſcultatione dicũtur. Notat Simplicius, quãuis iſte titulus poſſit uniuerſaliter Phyſicæ competere, tamen, quia communia omnium tractant, quæ reliqua uirtute continent, peculiariter his attribuitur. hoc etiam dicit Albertus. Solent etiã ab Ariſtotele hi libri de motu dici, vt patet 2. poſterio. ca. 12.& 1. cœli. tex. 38. qa, ut in hoc textu notat Auerroes, maxima parte horum tractatur de motu, nempe a tertio incluſiue, uſque ad ultimum librum,

De diuiſione horum librorum Phyſices.

CIrca horum librorum diuiſionem. Adraſtus, quẽ citant Simplicius, & Themiſtius in præſenti,& ipſe Simpli.& Andron. vt refert idẽ Simpli. ĩ principio 5. Phyſicorũ,& Eudem. ut meminit idẽ Simpl. in principio 6. Phyſi. Omnes hi in duas partes diuidũt hos libros, altera dicitur de principijs,& hæc cõtinet quinq; libros priores: altera de motu,& hæc cõtinet libros tres poſteriores. In particulari aũt, in primo libro de principijs intrinſecis agitur: puta de materia,& forma; in ſecundo de extrinſecis puta de agente,& fine: in tertio de motu, quia naturæ definitio fuit data ꝑ motum in libro ſecũdo, & quia motus eſt de genere continuorũ: & oẽ cõtinuũ eſt diuiſibile in infinitum, tractatur etiam ibi de infinito, cum autẽ quę mouentur ſint in loco, & motus ſit in tempore, agitur in quarto libro de loco,& tempore & de vacuo, quod rationẽ loci videbatur habere. De ſpeciebus uero motus,& de contrarietate ipſius traditur in quinto; & de quibuſdam cõmunibus rerum naturalium, ut eſſe ſimul, eſſe contiguum, cõſequenter,& alia. In ſexto uero de partibus motus quãtitatis diſſeritur. in ſeptimo vero,& octauo de principio extriſeco motus. Hæc ex dictis authorib⁹ colligi poſſunt, Poſſes dubitare quare tertius, quartus,& quintus liber dicũtur de principijs, cũ potius ſint de paſſione corporum, quæ eſt motus? Exiſtimo, eſſe dicẽdũ, quia in his agitur de motu, vt eſt pars definitionis principiorũ, nẽpe ipſius naturæ, ob id totũ inter libros de principijs computatur, in reliquis tribus agitur de motu ſecundũ ſe Dubitabis, nõne ẽt in ſecundo libro tractatur de materia,& forma, cum natura non ſit aliud, quã materia, & forma? q̃uo ergo tractatur de efficiẽte,& fine: Dico ꝓcipue agi de efficiente,& fine, nam natura, quę forma dicitur, habet rõnem cauſę efficiẽtis, ut dicetur poſtea. Porphyrius uero, vt refert Simpl. in princip. 5. Phyſi. tm̃ quatuor priores libros dixit eſſe de prĩcipijs, reliquos uero quatuor de motu, quã ſententiam recipit Philoponus in præſenti.

Dubiũ 1. *Dubiũ 2.* *Altera diuiſio.*

At ſi licet in hoc aliquid dicere, exiſtimarem, poſſe conuenientius dici, duos priores libro eſſe de principijs rerũ naturalium, reliquos uero de motu, & de his, quæ motum ſequuntur, & hoc uidetur ſentire Auerroes. 1. Cœli. cõm. 38. vt dixi-

Authoris ſentẽtia.

diximus. Accedamus igitur tandem ad textum: interpretabimur autem verſionem antiquam, diuiſionem textuum ſequentes.

Quoniam cognoſcere, ac ſcire. Tex. I.

Quæ ſit intentio, & ſcopus Ariſtotelis.

1. tex. expo. *1. Philo.* QVinque textibus primis continetur procœmiũ horum librorũ, quãuis Simplicius exiſtimet eſſe uniuerſale pro tota Phyſica. In primo textu manifeſtatur intentio, quæ cõſiſtit in hac concluſione. Ante omnia oportet determinare principia ſcientiæ naturalis. Hanc probat hoc ſyllogiſmo, vt bene dicit Philopo. in omni methodo, cuius ſunt principia, cauſæ, & elementa, intelligere, & ſcire contingit ex perceptione ipſorum principiorum, cauſarum, & elementorum, ſed naturalis ſcientiæ ſunt principia, cauſæ, & elementa, ergo ex eorum perceptione contingit ſcire, aggrediendum ergo eſt ipſa tractare.

2. Simplicij expoſ. Nec mihi placet ſyllogiſmus Simplicij, non. n. literæ conſonat. ſic enim ipſe componit. omnia habentia cauſas, principia, uel elementa, ex ipſorum perceptione ſciuntur, ſed res naturales habẽt principia, cauſas, & elementa, ergo res naturales ex horum ꝑceptione, ſciuntur. prior videtur magis ad mentem Ariſt.

Huius ſyllogiſmi maiorem ponit cũ ſua probatione, quę eſt per inductionem communem: omnes enim ſe arbitrantur ſcire, cũ principia prima, cauſas primas & vſque ad elementa cognoſcunt, minorẽ ſubiicet, quia, vt dicit Simplicius, tanquã per ſe notum accepit, res naturales habere principia. Hanc uero ſuppleuit Theophra. & probauit, quia omnia compoſita habent principia, res autem naturales cõpoſitæ ſunt: ſunt enim corpora.

Sed conſideremus uerba Ari. Inquit; Cognoſcere, ac ſcire, Ale. dicit, eſſe ſynonima, ac pro eodẽ accipi. Auerroes vero *Sing. uerborum expoſitio.* & Simplicius dicũt diuerſa ſignificare: cognoſcere enim eſt genus cõprehendẽs quamcunque cognitionem ſiue per cauſam, ſiue ſine cauſa, ſiue neceſſariam, ſiue non neceſſariam. At ſcire, cognitionem demonſtratiuam dicit: ponuntur autem iſta duo uerba, ut unũ ſit, velut appoſitio alterius, vt ſit ſenſus contingit ſic cognoſcere, ut ſit ſcire. Sanctus Thomas per cognitionem intelligit eam, quæ per definitionem fit; per ſcire uero eam, quæ per demonſtrationem, tam. n. in definitione, quam in demonſtratione cauſę ſumuntur. Sed cõmodior videtur expoſitio Simplicij. Alterũ uerbum eſt methodus, quãuis autẽ methodus pro quocunq; habitu ſpeculatiuo, aut actiuo ſumatur, tamẽ hic ſecũdum Auerroem, pro arte quadã, & ratione ſumitur, ſecundum quam ea, quæ in ſcientia ſunt, tradunt, & in hac methodo oportet a cauſis incipere, ut dicit, quando eſt de re habente cauſas.

Sequũtur modo illa uerba (Principia, cauſæ, elemẽta) in quibus innumeræ ſũt expoſitiones. Primas adducamus. Alpharab. omnia hæc ad principia cognitionis refert, ut per principia, dignitates cõmunes; per cauſas præmiſſæ peculiares concluſionis, per elementa maior, & minor extremitas intelligantur, ex horum enim cognitione ſcientia fit rei. *Quid intelligas Ariſt. per principia cauſas & elementa.* *1. Sent.*

Reliquæ autem expoſitiones ſunt de principijs rei, quę in hoc conueniunt, vt ſenſus ſit Ariſtotelis, oportet ſcientiã rei ꝓcedere ex eius cauſis materialibus, formalibus, finalibus, aut efficientibus. licet autem iſte ſit ſenſus omnium, tamẽ quid per ſingula uerba intelligere oporteat, nõ omnes eodem modo explicant. *2. Sent.*

Fuit igitur ſententia ſecunda Alexan. vt refert Simplicius, per principia, efficientẽ cauſam intelligi, per cauſã formalem & finalem, per elemẽta materialem. & hanc ſententiam recipit Sanctus Tho. Tertia ſententia fuit Auerrois, & Alberti Magni, per principia, cauſam efficiẽtem: per cauſas, finalem, per elementa materiam, & formam, quæ rem componunt, eſſe intelligenda. *3. Sent.*

Quarta ſententia fuit Porphyrii, & Philoponi, quod per principia & cauſas idem intelligitur, nempe finalis, & efficiens cauſa, per elementa uero materia, & forma. Vltima ſententia eſt Simplicij, quę mihi magis placet, vt per principia *4. Sent.* *5. Sent.*

pia quid cõmune intelligatur ad cauſas, & elementa, omnis enim cauſa, & omne elementum principium eſt, non è cõtra, per cauſas uero, extrinſecæ ĩtelliguntur, nempe finis, & efficiens, per elemẽta uero, intriſecæ, materia, & forma. Vt ſit ſenſus, oportet in ſcientia principia cognoſcere, hæc autem, aut ſunt extrinſecæ cauſæ, efficiens, & finis, vel elemẽta, ideſt, intrinſecæ, materia, & forma, & profectò, quod principium communiter ſumatur, patet ex cõcluſione, quam infert, oportet principia Phyſicæ determinare, ubi clarum eſt, quod ſaltẽ materiam & formam intelligit, nam ab his incipit. Adhuc circa literam aduerte, quod loquitur diſiunctiue, ut uniuerſalior eſſet propoſitio, ut notat Philoponus, nam non oẽs ſcientiæ omnes habent cauſas, quędã enim formam, quædam finem ſimul, quædam omnes habent, in ſingulis autem cognitio fit ex perceptione earum cauſarum, ſeu principiorum, quæ habent. *Nota.*

Circa probationẽ maioris occurrunt uerba explicãda, Principia prima, cauſas primas, vſque ad elementa. Auerroes.n. non in eadem ſignificatione accipit hæc uerba, in qua accipiebantur in ipſa maiori.nã per principia prima intelligit cauſas extrinſecas, efficientem, & finalem, remotas, & ſupremas, per cauſas primas ĩtrinſecas materiam, & formam remotas etiam, per elemẽta uero omnes quatuor cauſas proximas, ut ſit ſenſus. Scire arbitramur, cum a cauſis primis, & remotis uſque ad ipſas proximas peruenimus. Dices tu, quæ ſunt iſtę cauſæ primæ, & proximę. Reſpondet, remotas eſſe, primam materiam, primam formam, primum efficiens, primum, ſeu ultimum finem. per materiam primam intelligit ipſam materiam ſecundum ſe, ex qua ſunt factæ omnes res naturales, materia uero proxima eſt cum his diſpoſitionib. induta, quæ ſunt peculiares ſingulis ſpeciebus, alia enim eſt materia lapidis, alia equi proxima, nam remota eiuſdem rationis eſt. Per formam primam intelligit ſolam formam, quæ cum materia facit compoſitam ſubſtantiam in communi, per proximam formam uero eam, quæ facit hanc uel illam ſubſtantiam, puta aĩal, plantam, mixtum, per agentem primum, remotum, & uniuerſalẽ intelligit, qualis eſt prim⁹ motor: per ꝓpinquum uero intelligitur agens particulare. idẽ de fine. oportet ergo ab ipſis ſupremis uſque ad particularia principia deſcẽdere. *Quid intelligat Ariſt. per principia prima, cauſas primas, &c.*

Hæc eſt expoſitio Auerrois, quę mihi non placet, & merito refellitur ſic a D. Thõma, quia in tam breui contextu, & connexione uerborum admittit tantam æquiuocationem. Quod ſi ipſe noluit admittere illa duo uerba, Cognoſcere, & ſcire, eſſe ſynonyma, quia in ſcientia nõ debẽt admitti uocabula talia, multo minus profectò admittẽda erãt æquiuoca. *Confuta. expoſit. Auer.*

Alexander aliter intelligit, ſumit.n. iſta pro principio cognitionis, ut primæ cauſæ dicãtur dignitates communes, prima principia, intermediæ propoſitiones, elemẽta uero proximæ præmiſſæ cõcluſionis, ſcientię enim per hæc procedunt. *Alexãdri expoſitio.*

Hanc expoſitionem non recipit Simplicius ꝓpter æquiuocationẽ uerborum. & merito. cum enim in maiori accepta ſint principia rei, non oportuit in principia cognitionis mutare. Propterea dico cum Simplicio, ꝙ manet eadem ſignificatio uocabulorum, ſed reſtricta, per illud. Prima. prima.n. principia dicuntur quæcunque cauſæ cuiuſque generis, ſed ſupremæ, & declarantur per primas cãs, quæ ſignificant extrinſecas ſupremas, & elementa. primas, & ſupremas intrinſecas ut ſi ſenſus. tunc ſcire exiſtimamus, cum cauſas ſupremas, & immediatas nõ ſolum intrinſecas, ſed etiam extrinſecas cognoſcimus. Hęc circa literam textus. *Confuta.* *3. auctoris expoſi.*

An quilibet artifex demonſtret per quodlibet genus cauſæ. Quęſt. III.

QVia inter exponendum diximus non omnẽ ſcientiam quodlibet genus cauſę conſiderare, merito dubitatur, an ita ſit. & primo uidetur, ꝙ Metaphyſi. non conſideret efficientem cauſam. Metaphyſicus abſtrahit a motu, at efficiens cauſa importat motum, non ergo pertinet ad Metaphyſicum. maior eſt certa. minor probatur ex definitione. efficiens enim eſt, unde primo incipit motus. *Rationes in contrarium.*

Secundo

Secundo uidetur, quod conſideret materiam, materia eſt pars quædã entis, vt notum eſt, ergo pertinet ad Metaphyſicum. præſertim cũ in 8.& 11.li. multa dicantur de materia. Tertio, res Mathe-
3 maticæ habent omnes quatuor cauſas, ergo Mathematicus vtitur quolibet genere cauſæ. antecedens eſt notum, nã res Mathematicæ ſunt formæ ſaltem habentes materiam intelligibilem, & cum nõ ſint a ſe; neceſſario habebunt cauſam extrinſecam. Quarto ſunt multæ concluſiones
4 Phyſicæ, quæ non probantur, niſi per unum, aut alterum genus cauſæ, ut notũ eſt, ergo Phyſicus non ſemper conſiderat quatuor genera cauſarum. Hæc ſunt argumenta, quæ in hac parte difficiliora uidentur. Circa hoc, primũ dicamus q̃d

Opi. circa metaphy. ſenſerint Philoſophi antiquiores circa Metaphyſicam. Auerroes cenſet, ipſam
1 ſolã uti fine, forma, & efficiente, ſed non
2 materia. id ipſum Albertus. Alexander
3 uero formam tantum, & finem conſiderare aſſerit. Burleus dicit, duplicem eſſe
4 Metaphyſicę partem: alteram, quæ de intelligentiis tractat, & hæc materia non utitur, bene tamen aliis tribus, alteram, quæ de communibus aliis omnib. entibus, & hæc materiam conſiderat.

Hoc autem non recipit Paulus Venetus, ſed quod nullo mõ materia utatur.

Opi. circa mathem. Circa Mathematicam uero, Auerroes ſola uti forma dicit. idem etiam Alexander. Hoc tamen reprehendit Simplicius dicit enim eam etiam conſiderare materiam. nam in Muſica numeri habent rõnem materiæ, proportiones vero formę.

Alii dicunt Mathematicã non uti cauſa ulla, ſed procedere per quædã principia certiſſima, quæ nec cauſæ, nec effect⁹ uere dici poſſunt, unde ipſius demonſtrationes, nec ſunt quia, nec propter quid, certiſſimæ tamen, & notiſſimæ sũt. Hoc dicit Niphus, & uidetur id cõcedere Paulus, licet non omnino. id etiam dicit Buridanus in proœmio Metaph. & Procul. 1. elem. ubi dicit, demonſtrationes Mathematicas procedere per ſigna quædã. Hæc ſunt de opinionibus aliorum.

1. fund. Pro huius autẽ determinatione ſit primum fundamentum. tunc probamus per cauſam formalem, cum medium demonſtrationis eſt alicuius extremi forma, licet accidat aliquando, quod illa forma ſit efficiens unius extremi, v.g. quãdo probatur uiuentia a ſe moueri, quia animana habent, eſt quidem demonſtratio p formam, quamuis aĩa ſit effectiuum principium illius motus, eſt tamen uiuentium forma, & hoc ſæpe euenit, quoties p ſubiecti formã, & naturã demõſtramus, q̃ frequẽter eſt eã effectiua proprietatum.

Aduerte autem, quod aliquando pro forma utimur aliquibus rationibus intellectu diſtinctis, quæ dicuntur habere locum cauſarum formalium, licet uere nõ ſint cauſæ, cum ſint idem realiter cum effectibus, dicũtur tamen cauſæ, quia dum intellectu ſeparantur, ſunt uelut antecedentes alias rationes, ſicut eſſe actum independentem in eſſe, eſt cauſa, quod anima rationalis ſit immortalis, quamuis ſecundum rem hæc duo idem ſint cum ipſa anima, & hoc demonſtrationum genere demonſtramus de Deo, & de ſimplicibus rebus aliqua, quo frequenter utitur Metaphyſicus, & ad genus cauſæ formalis reduci debet. *Nota.*

Sit ſecundum fundamentum, in quo oportet explicare duplicem materiã, nẽpe ſenſibilem, & intelligibilem, quid ſit harum utraq;. S.Th. enim, quem multi ſequuntur, per materiam ſenſibilem intelligit ſubſtantiam indutam qualitatib. elementaribus, calore, frigiditate, humiditate, ſiccitate, & ex his compoſitis, per materiam uero intelligibilem, intelligit ſubſtantiam ſola quantitate conceptam, quam Mathematicus ſpeculatur, hoc cõmuniter dici ſolet. At uero quantum ad materiam intelligibilem, aliter mihi uidetur dicendum, quod quantitas ſola ſit materia intelligibilis. Attende autem, q̃ Mathematicus non habet pro obiecto quantitatem, ſed figuras, & formas, quæ in quantitate fiunt, ut enim faber ferrarius, non de ferro, ſed de forma, quæ in ferro fit, agit, ita & Geometra, non de quantitate, ſed de figura in ea facta. *2. fund.*

Ex quo fit, quod multo aliter Phyſic⁹ de quantitate tractet, & Mathematicus, Phyſicus enim de illa agit, ut eſt accidẽs quoddam corporis ſenſibilis, at Geometra de ea agit, ut materia, in qua figuræ ab ipſo conſideratæ inſiſtunt, ob id quãtitas dicitur materia Mathematici.

At

At quia nō accipit Geometra, vel Mathematicus hanc materiam, ſicut eſt in rebus non enim ſic lineæ,& puncti,& ſuꝑficies ſunt, ſicut Mathematicus ſumit, ſed prius per imaginationem,uel intellectum illas ſeparat,& ſic abſtrahit, ac in ſic abſtractis figuras conſiderat, dicitur materia intelligibilis,quamuis(ut mihi videtur probabile)crediderim,has quantitates,materiam dici intelligibilē: Hanc ſententiam de materia intelligibili docuit Albertus in ca.1.Phyſicæ,& eſt ualde notanda,Materia igitur Mathematica eſt quantitas ſic intellectu percepta,ſicut materia Phyſica ſunt accidentia ſenſibilia,in quibus res Phyſicæ ſunt, ut a phyſico conſiderantur.

Tertium fundamētum. Sit tertium fundamentum, quemadmodum Phyſicus materiam ſuam conſiderās,probat per eam aliquas proprietates ex ipſa prouenietes rebus, quarū eſt materia,ita Mathematicus probat etiam per ſuam intelligibilem materiā aliqua, quæ ab ipſa figuris inſunt,& hoc profecto eſt certiſsimum,nam quod figura ſit in duas partes æquales diuiſibilis, a Mathematico probatur,& non niſi per quātitatem ipſam.

Prima cō cluſio. His ſuppoſitis,ſit prior concluſio,Metaphyſica non probat per efficientē cauſam,probat tamen per agentē, eſt enim differentia inter efficiens,& agens,nā efficiens dicitur id,ꝙ motu agit,agens uero,quod ſine motu,ſed actione ſolū immanenti. Phyſici eſt conſiderare cauſas efficientes,at Metaphyſici agentes, unde Metaphyſicus conſiderat cauſam primā, ut diſponentem,ut gubernantem omnia, & ut ab ea omne deriuatur eſſe, ſed non ut mouētem,& producentem cūcta motu cœlorum,hoc enim Phyſici eſt. unde D.Thom.in præſenti dicit, Metaphyſicum conſiderare cauſas finales,formales, & agentes.

2. Concluſio. Secunda concluſio. Mathematicus frequentius per formam procedit,ideſt,probando paſſiones,per ipſarū formas, uel ſubiectorum,præcipue enim figuras conſiderat,& per ipſas probat, aliquando ēt per materiam ſuam aliqua demonſtrat; ut diximus.

Reſpōſio ad argumenta. Reſpondeamus ad argumenta,in quorū ſolutione,quæ ſuperſunt,explicabuntur. *Ad primum.* Ad primum ſolutio patet ex dictis, admittimus enim nos conſiderare efficientes cauſas, conſiderat tamē agentes. *Ad ſecundum.* Ad ſecundum reſpondet Albertus, materiam conſiderari a Metaphyſico tāquam entis partem,nempe,vt potentia eſt, & ſecundum aliquot attributa,ſed non ut cauſa eſt,& per ipſam probat. At contra hoc eſt argumentum, nam ab Ariſtotele cōſideratur.12.Metaph.c.4.vt omnium rerum prædicamentalium principium. Docent enim eadē eſſe entium principia quorum unum eſt materia, ergo poterit demonſtrare per ipſam,tāquam per principium,aliquid de ipſo ente in decē prædicamenta diuiſo,& ita mihi videtur,ſalua pace Alberti. Vnde dico,quod Phyſicus probabit per materiā,vt motui ſubiicitur,ſed non ita Metaphyſicus, niſi in quantum eſt principium ipſius eſſe.

Ad tertium. Ad tertium negari non poteſt,res Mathematicas habere quattuor cauſas; ſed non vt Mathematicæ ſunt, quia Mathematicus conſiderat ſuas figuras in facto eſſe,& non ſecundum quod fiunt,aut fieri poſſunt,ob id abſtrahit ab efficiēte,& fine,nam ſi productionem illarum non contemplatur,nec efficientem,nec finem opus erit ſpeculari,hæ enim cauſę ad ꝓductionem,& actionem rerum conuenire ſolent,quod ſi materiam conſiderat intelligibilem,hoc non conſiderat vt alicuius mutationis principiū eſt,ſed vt in tali materia formæ illæ ſuſtentantur.

Ad quartum. Ad quartum reſpondetur,quod Phyſicus a toto genere utitur quatuor generibus cauſarum,quamuis non per quatuor has cauſas ſingulæ cōcluſiones phyſicæ probentur, aliquando enim id fieri poteſt,ſed non eſt opus,ſat eſt,ut quaſdam per hanc,quaſdam per illā cauſam phyſices probet.

An ad rei perfectam cognitionem opus ſit omnes eius cauſas cognoſcere. Quæſt. IIII.

Rationes in contrarium. 1. VTile eſt,hoc examinare,ut intelligamus propoſitionē textus ſcientiā eſſe per principia, cāſ,& elementa,& qđ nō ſit opus ad ſcientiā per

 fectam

ſectam omnes cognoſcere cauſas, proba tur primo : definitio explicat rem, at definitio conficitur ſufficienter ex materia, & forma, ut dicitur 8. Metaphy c. 3. ergo ad perfectam rei cognitionem non erit op us omnes cauſas cognoſcere.

2 Secundo: demõſtratio facit perfectam rei ſcientiam : at demonſtratio per vnicum genus cauſę procedere poteſt, ut notum eſt: non ergo omnes cauſæ cognoſcendæ ſunt.

3 Tertio, ſi res non cognoſceretur perfecte, niſi omnibus ipſius cognitis cauſis, ſequeretur, quòd nulla ſcientia perfecte faceret cognoſcere rem, quia non tradit quælibet ſcientia omnes ſui ſubiecti cauſas, vſque ad ultimam.

1. opin. Nota. Circa hanc quæſtionem Paulus Venetus, quem communiter multi ſequuntur, diſtinguit duplicem eſſe cognitionem, ſimplicem, & complexam. Simplicem, qua res ſimplici notitia, vel definitiua cognoſcitur; complexam, qua res per propoſitionem cognoſcitur, vtraque dupliciter dici poteſt, perfecta, ſimpliciter & ſecundum genus: illa dicitur ſimplex cognitio ſimpliciter perfecta, qua res ſecundum eos omnes conceptus cognoſcitur, q de re formari poſſunt eſſentialiter, vt quod eſt homo, quod eſt animal, quod corpus, quod ſubſtãtia, quod conſtat materia, & forma, & ſimilia : illa ſimplex dicitur perfecta ſecundum genus, qua res ſimplex ſecundum aliquem gradum cognoſcitur, nempe vt homo, aut ut animal. Similiter complexa ſimpliciter perfecta eſt, cum omnia prædicamus de re, quæ ei competunt, ſiue eſſentialia, ſiue accidentalia. ſecundum genus vero, cum cognoſcitur res ſecundum aliquod prædicatum, puta homo, quod eſt riſibilis, aut diſcurſiuus.

Reſpondet igitur primo, ad ſimplicem rei notitiam ſimpliciter perfectam, oportet cognoſcere omnes cauſas per ſe rei tam intrinſecas, quàm extrinſecas rei.

Dicit ſecundo, ad cognitionem ſimplicem perfectam ſecundum genus, ſufficit cognoſcere definitionem rei eſſentialem.

Dicit tertio, ad cognitionem complectam perfectam ſimpliciter, omnia ipſius, prædicata eſſentialia, accidentalia, cauſas per ſe, per accidẽs, vltimas, propinquas, & partes oportet cognoſcere.

Dicit quarto, ad complexam perfectã ſecundum genus, id eſt, ad aliquam vnam propoſitionem de re ſufficit cognoſcere omnes cauſas vnius generis, aut efficientes, aut alias quasuis a proxima, vſq; ad primam & immediatam: ſic enim eſt perfecta demonſtratio.

Hæc ſententia, & opinio Pauli Veneti eſt communis, & vera, tamen nõ videtur mihi adeo neceſſaria illa diſtinctio notitiæ perfectæ ſimpliciter, & ſecundum genus: nam abſolute cõcedenda eſt notitia rei perfecta, quæ in ſcientia quauis traditur: & res dicenda eſt perfecte cognoſci, cum omnia ea cognoſcuntur, quæ de illa re in ſcientia, ad quam ſpectat, traduntur; perfecte enim cognoſcitur equus, cũ omnia, quæ Phyſicus de ipſo dicit, percepta ſunt: quod ſi de illa generali rei cognitione loquamur, ut loquitur Paulus, non dubium eſt rem cognoſci perfecte, cum omnia, quæ ad ipſam vtique ſpectant, cognoſcuntur: & tunc non per vnam ſcientiam contingit rem vnam perfecte cognoſcere, ſed per varias: ut homo ſecundum naturæ partes, & paſſiones a Phyſico cognoſcitur; ſecundum quod ens, ſubſtantia, & ea, quæ ab his procedunt, a Metaphyſico; ſecundum virtutes, & actus humanos, a Morali; ſecundum quantitatum dimenſiones a Mathematico, ita, vt omnes ſcientiæ ſimul perfectam rei, & vniuerſalẽ cognitionem faciant, non tamen quælibet per ſe, vt dicit Iandun. q. 3. 2. opi.

Vnde nihil differimus a Paulo, niſi in hoc quod cognitio, quæ de aliqua re per vnam ſcientiam habetur, abſq; addito, vocetur perfecta.

Ad argumenta vna eſt reſpõſio, quod illa probant ſcientiæ perfectionem, quæ eſt ſecundum ſingulas ſcientias, & modos ſciendi, ſed non vniuerſalem hanc, de qua loquimur. Sol. arg.

Dices, de qua loquebatur Ariſtoteles in ſua maiori? Dico, de pfectione cuiuslibet ſcientiæ totalis, non huius, vel illius demonſtrationis, ſed totius habitus ſciẽtifici, & in hoc habitu, prius ordine doctrinę proceditur a ſupremis cauſis illius

ſcientiæ

ſcientiæ vſque ad proximas, qui modus eſt compoſitiuus. At in ſingulis ſcientię demonſtrationibus à cauſis proximis vſque ad ſupremas reſoluẽdo ꝓcedimus: ob id 8. Metaph. c. 4. de tali modo procedendi dixit Ariſtoteles, quod prius eſt danda cauſa proxima, & particularis. At in præſenti de ordine totius ſciẽtię à primis dicit eſſe incipiendum.

Innata autem eſt ex notioribus.
Tex. II.

Prima expo. S. Th. & Philoponi. SAnctus Thomas hos quatuor ſequẽtes textus de ordine procedẽdi circa principia interpretatur, quod idem dicit Philo. quamuis varius, & incertus ſatis in hoc. Secundum igitur hos doctores ſenſus Ariſt. eſt, poſtquam dixit eſſe à principijs incipiendum, conſtituit, qualiter à principijs oportet incipere, ac dicit, ab vniuerſalioribus, & confuſis incipiendum eſſe principijs, vſque ad particularia.

Quod ſic probat: a notioribus nobis eſt ſecundum naturalem viam incipiendũ: at vniuerſaliora ſunt nobis notiora ſingularibus, ideſt minus uniuerſalibus: ergo ab his eſt incipiendum.

Minorem probat triplici exẽplo: primum à toto ſenſibili: totum enim integrale notius eſt ſenſui, quam ſuę partes: at vniuerſaliora ſunt ſicut totum quoddam quia multa, vt partes continent: ergo ſunt nobis notiora.

Secũdo, a toto definibili: notius enim eſt nobis definitum homo, quã ſuæ partes, animal rationale: at vniuerſaliora ſunt vt totum quoddam.

Dubium. Dices, quomodo homo, & definitum dicitur notius partibus, cum partes ſint vniuerſaliores, nempe genera, & differentiæ, quæ dicũtur notiora? Reſpondetur, poſſe hæc dupliciter cõſiderari, & ut partes conſtituentes ſunt, & ſic minus notæ dicuntur, vel ut tota quædam vniuerſalia ſunt, & ſic notiora ſunt.

Tertium exemplũ, uel ſignum a pueris, quibus vniuerſalia ſunt notiora: primo enim uocant omnes uiros patres, & omnes fęminas matres. ita exponunt S. Thom. & Philop.

Quamuis in vno differant. S. Th. enim per vniuerſalia, & confuſa, intelligit vniuerſalia in prædicando, vt ſunt genera: at Philop. id reijcit dicens, iſta eſſe obſcura, & pueris (quorum exẽplum Ariſt. ponit) ignota: ſed per confuſa, & uniuerſalia intelligit Philop. indiuidua vaga, ut aliquod ens, aliquod corpus, aliquod uiuens: hæc enim ſunt notiora. differunt autem ab ipſis vniuerſalibus, nam uniuerſalia naturas quaſdam communes immediate ſignificãt, ut animal ipſum animal. At vaga iſta ipſa ſingularia indiuidua ſignificant, confusè tamen, & indiſtinctè, vt aliquis homo hunc, vel illum confusè ſignificat. ita S. Thom. & Philop. *Diſcrim. inter D. Tho. & Philoponum.*

At Simplicius, Themiſt. Theophra. & Auer volunt, vt hic Ariſtoteles velit methodum, & inſtrumentũ indagandi principia aſſignare. nam cum dixiſſet a principijs eſſe incipiendum, poſſet merito dubitari, cum principia nõ habeant principia, per quæ probentur, quæ methodus erit indagãdi principia? & hanc tradit in præſenti textu, nempe a ſigno, & a poſteriori, qui modus eſt a notioribus nobis. *Secunda exp. ſimp.*

Sunt autem primum nobis dilucida.
Tex. III.

AT quia poſſet quis dicere, quæ ſunt iſta nobis notiora? reſpondet eſſe confuſa magis. Per confuſa aũt omnes intelligunt cõpoſita ſenſibilia, per quæ principia oſtenduntur; nam ipſe Ariſt. per generationem, & mutationes ſenſibilium cõpoſitorum indagat ſtatim materiam, & formam, & per effectus ipſorum cauſæ indagari ſolent, atque iſta expoſitio mihi placet.

Literam conſidera, Innata, ideſt, naturalis, non arte, ac doctrina acquiſita. Eſt enim modus cognoſcendi noſter, quem nullo magiſtro habemus, a nobis notioribus ad nota natura procedere. *Singul. verb. expon. text. 2. & 7.*

Via. i. modus, methodus, ac demõſtratio, ſecundũ quã ignota nobis q̃rimus.

Natura, non hic naturam ſumit, ſicut in præcedenti textu, cum dixit ſcientiam de natura, illic enim pro re naturali ſumpſit habente in ſe principium motus. hic autem pro ipſa rei ſubſtantia: ut id dicatur notum natura, quod ſecundum ſe

cognoſcibile eſt, & notius natura, quod ſecundum ſe cognoſcibilius eſt, quamuis nobis non ſit ita notum; & hoc notum natura uocat etiam notum ſimpliciter; dicit enim, non eſſent eadem nota nobis & nota natura, ideſt ſimpliciter: hoc autem poſtea examinatur.

Confuſa S. Tho. ut diximus, intelligit vniuerſalia in prædicando Philop. ſingularia uaga. Alex, dignitates uniuerſaliſſimas, Alij, ut refert Simplici⁹: quæſtiones communes. vt in ſequenti capite proponuntur: nempe, an principia ſint plura, vel unum, & ſimilia. Simplicius uero, & Themiſt. & reliqui, quos ſupra diximus, compoſita ſenſibilia.

Qui diuidunt hæc, ideſt, diuidentibus confuſa, & compoſita ſunt nota ipſa principia; per diuiſionem intellige reſolutionem effectus in cauſam, & compoſiti in ſua componentia, tali enim reſolutione nota fiunt principia.

Quapropter ex vniuerſalibus ad ſingularia. Tex. IIII.

1. expoſitio. QVamuis in textibus duob. præcedentib. omnes illi conuenerint, tamen in hoc quarto, & quinto variant: uult enim Simplicius, ut adhuc in his fiat ſermo de uia demonſtrandi, & inferat quod ex uniuerſalibus ad ſingularia ſit procedendum, quia illa ſint nobis notiora, vt oſtendit triplici ſigno ſuperius explicato.

Per uniuerſalia autem intelligit, ſecundum Simplicium, idem, quod per confuſa, nempe ipſa compoſita, quippe in compoſito multa comprehenduntur.

Per ſingularia uero ipſas cauſas, quia ſicut ſingularia indiuidua a ſe habent eſſe, ita & cauſę: atque videtur iſta commoda expoſitio.

2. expoſitio. At uero Themiſt. & Theophr. volunt, ut aliud fiat in his duobus textibus, nam cũ intentio ſit propoſita in primo, & modus demonſtrandi in ſecundo, & tertio, nunc in quarto, & quinto proponitur ordo doctrinæ, cum enim iam uia indagãdi principia ſit poſita, ſupereſt, vt tradatur a quibus principijs ſit incipiendum.

Et dicit, ab uniuerſalibus ad ſingularia, ideſt, a principiis communib. vſque ad proxima, ubi per uniuerſalia principia communia, per ſingularia proxima oportet intelligere. Quod autem ab uniuerſalibus ſit incipiendum, probat, quia nobis ſunt notiora.

Ac ſic cõtinuari debet iſte textus cum pręcedenti, cum enim illic uiam doctrinæ, & demonſtrandi a notioribus nobis eſſe docuiſſet, ac ob id a confuſis. Dicit etiam in ordine doctrinæ ab uniuerſalibus incipiendum, quia etiam hæc ſunt notiora nobis, ubi aliud per uniuerſalia, aliud per confuſa intelligi uides. Atque hæc expoſitio ſine dubio eſt admodum conueniens, quamuis & reliquæ ſint probabiles, & bonæ.

Poſtea explicatur triplici ſigno, uniuerſalia eſſe notiora nobis; primum eſt ex toto ſenſibili, quod ſuis partibus notius eſt, cauſæ autem vniuerſales ſunt ut totũ quoddam, ac multa, vt partes, includunt, quæ ſunt cauſæ inferiores, & ipſa proxima principia.

Patiuntur & hoc quidem. Tex. V.

ALijs duob. ſignis explicat, uniuerſalia eſſe nobis notiora, quæ ſuperius explicauimus. Solum eſt hic aduertendum, pueros uocare omnes uiros patres, potius phantaſia, quam uſu intellectus, non enim illud eſt uniuerſale, ſed uagum ſingulare quamuis Auerroes uideatur dicere, hoc eſſe per intellectum, ſed non ita eſt dicendum.

An vniuerſalia ſint nobis notiora ſingularibus? Quæſt. V.

NOn minus difficilis, quam cõmunis in hoc loco ſe nobis offert difficultas; de primo cognito, explicandus erit primo quęſtionis titulus, & punctum difficultatis oſtendendum, poſtea quid uiri doctiſſimi ſenſerint, proponemus, ac tandem quid in hoc ſentiendum ſit, ut probabilius uiſum fuerit, determinabimus. *De quib. agendum*

Aduerte igitur, quod non hic quæritur, quod ſit obiectum intellectus, hoc enim, ſecũdum omnium ſententiam, eſt *Tit. quæſtionis explicatio. Nota primo.*

ens,

ens,quod ſignificat actum,ut enim uiſus in colorem,auditus in ſonum, vt in propria obiecta feruntur,ita intellectus in id quod eſt, ſed quomodo eſt,cũ multi ſint entium gradus,quidam communes quidam minus communes,petitur, qui ſint primo ab intellectu noſtro cogniti , an communes,an minus communes .

Nota ſecundo. Aduerte præterea , uniuerſale ſumi , aut pro uniuerſali in cauſando , aut pro vniuerſali in prædicando , uniuerſale in cauſando eſt cauſa , quæ plures effectus differentes ſpecie producit, concurrẽdo cum cauſis particularibus,vt Deus,intelligentiæ,& cœli,& talia ſunt difficillimã cognitu,nec de his eſt ſermo.Vniuerſale in prædicando eſt id , quod de multis prædicatur,ut ſpecies,genera.

Et adhuc iſta dupliciter ſumũtur,aut pro ſecunda intentione , quæ dicuntur uniuerſalia Logica,nec ſic de iſtis eſt ſermo,aut pro prima intentione, nẽpe pro ipſa natura,quæ dicitur genus, aut ſpecies,ut homo,animal , uiuens , & de his eſt ſermo,quæ uniuerſalia dicũtur in re . Logica poſt rem, in cauſando uero ante rem,quomodo loquitur Philo.hic & Albertus . Dubium igitur eſt de uniuerſali in re , an primo cognoſcatur a nobis animal , quàm homo , & communius , quam particularius .

Nota tertio. Aduerte pręterea,notitiam eſſe dupli cem,alteram quidem confuſam, alteram diſtinctam,confuſa dicitur cognitio totius,non cognitis ipſis partibus , ut qui hominem cognoſceret per aliquod accidens,non per partes naturæ ipſius,haberet cognitionem confuſam. Diſtincta vero eſt cognitio totius per ſuas partes, vt qui hominem cognoſceret per animal rationale,aut per rationalem animam , & corpus,diſtincte cognoſceret .

Confuſa autem duplex eſt,ſecundum quod duplex eſt totum,eſt enim totum actuale,& totum potẽtiale,totum actuale eſt res reſpectu partiũ eſſentialiũ,materiæ,& formę,uel generis,& differẽtiæ, totum potẽtiale eſt ſuperius reſpectu inferiorum,quæ dicuntur partes potentiales,illæ uero actuales,eſt ergo confuſa , actualis,cum totum aliquod non p ſuas eſſentiales partes cognoſcitur,& huic correſpondet ſua diſtincta actualis,cum totũ per ſuas eſſentiæ partes cognoſcitur, eſt ẽt confuſa potentialis,cum uniuerſale non per ſua inferiora cognoſcitur,cui reſpondet diſtincta potentialis,cum uniuerſale per ſua inferiora cognoſcitur .

Nota quarto. Attende igitur,quod non eſt quæſtio an ad dictam actualem alicuius cognitionem,opus ſit ab uniuerſalioribus procedere,nam ſecundum omnes , cognoſci non poteſt quidquam per definitionem, niſi præcognoſcendo uniuerſaliora genera,& ita a ſupremo illius rei incipere oportet.Nec eſt quæſtio,an ad cognitionẽ diſtinctam potentialem alicuius ſuperioris incipiendum ſit a particularib.nam ſecundum omnes diſtincte non cognoſcitur ſuperius potentiali notitia,niſi per inferiora.Nec eſt quæſtio ſimiliter, an diſtincta notitia ſit poſt confuſam, nã compertum eſt,primas omnium notitias in nobis fuiſſe confuſas actuales , quib.res per accidentia ſua,& proprietates, incępimus cognoſcere,& de his eſt quęſtio, An confuſa actualis uniuerſalioris ſit prior,q̃ particularis, & ſingularis. Ideſt propoſita re ſingulari ſẽſui,Petro nẽpe, ſub qua ratione prius ab intellectu fuit cognitus,an quod Petrus, quod homo, quod animal,& quod uiuens,a ſingulari incipiendo,uel contra,prius quod uiuẽs, & quod magis uniuerſale,ſumimus autem hic ſingulare,pro indiuiduo , & pro minus uniuerſali .

Opiniones. Sic quæſtione propoſita,quatuor ĩter Latinos inuenio præcipuas opiniones.

Prima opinio. Prima eſt Burlei , & Buridani hoc loco, quem ſequitur Gregorius.1.Sent.diſt.3. q.a1.2.& Duran.2.ſent.diſt.3.q.7.Hi aſſerũt primum,quod intellectus cognoſcit eſſe ſingulare ipſum indiuiduum . quod primo ſubiicitur ſenſui,vt primum ſenſatum ſit primum cognitum .

1. ratio. Rationes huius opinionis hæ ſunt pręcipuæ,prima eſt Durandi,id qđ ab intellectu primo percipitur, debet antecedere actum intellectus:at uniuerſale nõ eſt ante actum intellectus,ergo non eſt id,q́ primo percipitur,erit ergo ſingulare .

2. ratio. Secunda ratio eſt Gregorii,uniuerſale fit per abſtractionem a ſingularibus , in quantum intellectus percipit ſimilitudinem illorum,ergo intellectus primo cognoſcit ipſa ſingularia .

Tertia

3. ratio. Tertia ratio eſt Burlei. Nullus poteſt imponere nomina rebus, niſi cognoſcat ipſas, at intellectus imponit nomina ſingularibus, ut patet; ergo cognoſcit ipſa.

4. ratio. Quarto. Senſus non diſcurrit, at ſunt diſcurſus ſingulares, ut patet in ſyllogiſmis expoſitorijs: erit ergo id munus intellectus: ergo cognoſcit ſingularia, & cum ſint, quæ primo occurrunt, erunt primo cognita.

5. ratio. Quinto. Ens eſt obiectum intellectus, ergo quod magis ens, magis ꝑcipieť ab intellectu: at ſingulare eſt magis ens, cum includat uniuerſalia, & amplius. 5. conditiones indiuiduantes: ergo magis eſt intellectum. Hæc pro hac opinione.

2. opi. Eſt ſecunda ſententia, quę adſcribitur Scoto 1. ſen. diſt. 3. q. 2. ſupponit Scotus intellectum primo uniuerſalia cognoſcere, ac dicit, minus uniuerſalia eſſe nobis notiora magis uniuerſalibus: unde primo ſpecies eſt cognita, poſtea genus.

1. ratio. Huius ſententiæ eſt primũ argumentum diſcipulorum eius. Vniuerſale eſt ꝑ ceptum à ſimilitudine reperta in ſingularibus: ſed maior ſimilitudo eſt in re, indiuidua eiuſdem ſpeciei; ergo illorum vniuerſale erit primo cognitum.

2. ratio. Secundo. Vniuerſaliora pertinent ad poſteriores ſcientias, ut ens ad metaphyſicam: ergo ſunt ipſa vltimo cognita.

3. ratio. Tertio. Cauſæ naturales non impeditę producunt effectum perfectiſſimum, quem poſſunt: Sed phantaſma ſingulare oblatũ intellectui eſt cauſa naturalis ad producendam ſpeciem, & cognitionem: ergo producet perfectiſſimam ſpeciem, quam poterit, nempe ſpeciei ipſius, non autem generis primo.

3. opi. Tertia ſẽtẽtia eſt S. Tho. 1. par. q. 85. ar. 3. & c. 1. opuſc. de ente, & aliorum: hęc enim fundatur in duplici concluſione,

1. Concl. Prior eſt, Ens eſt primo cognitum ab intellectu noſtro.

Nota. Vbi aduerte, ens dupliciter poſſe ſumi: uno modo, ut commune decẽ prædicamentis ſignificãs immediate ipſa decẽ rerum genera & ſic nõ ſumitur in p̃ſenti. Altero modo, ut ſignificat immediate quamcunque rem, ſiue ſingularem, ſiue non: & adhuc dupliciter, aut tranſcendẽter, ut ſe extendit ad quamcunq; rem cuiuſq; modi, aut ut ſe extendit ad res ſenſibiles, & ſenſibꝰ ſubiectas, & tale ens eſt obiectũ intellectus pro iſto ſtatu, quo ſẽſibus eſt alligatus. & hoc vocatur à quibuſdam ens concretum quidditati ſenſibili: & tale eſt, quod ſecundum S. Thom. primo occurrit intellectui noſtro.

Poſterior concluſio. Quo vniuerſaliora ſunt, & propinquiora enti, ſunt nobis notiora: vnde primo genus, vltimo ſpecies vltima cognoſcitur. *2. Concl.*

Ratio huius ſentẽtiæ prima eſt: id, qđ eſt in pura potẽtia, nõ ꝑuenit ad vltimũ actũ, niſi ꝑ actus intermedios: ſicut materia prima nõ ꝑuenit ad formã ꝑfectã ſpeciei, niſi ꝑ intermedia. Embrio enim prius viuit vitã plantæ, poſtea uitã aĩalis, tandẽ vitam hoĩs, vt dicitur 2. de gen. in c. 3. at intellectus in ratione cognitionis eſt in pura potẽtia: ergo nõ peruenit ad actum ſpeciei cognoſcendæ, qui eſt perfectiſſimus, niſi per actus ſuperiorũ generũ: ſunt ergo priꝰ cognita vniuerſaliora. *1. ratio.*

Secundo. Illud vniuerſale prius cognoſcitur ab intellectu cuius ſingulare prius mouet ſenſum, at ſingulare vniuerſalioris prius mouet ſẽſum, vt hoc ens, quàm hoc corpus: & hoc corpus, quàm hoc animal prius videtur, ut patet in viſis a longe, ergo ſimiliter erit intellectu. *2. ratio.*

Tertio. Quæq; potentia primo percipit ſuum obiectum: at obiectum intellectus eſt ens, ergo primo erit ab intellectu cognitum. Hæc pro Sancto Thoma. *3. ratio*

Quarta ſententia eſt quorundam modernorum, qui non eſſe ſemper vnũ ordinẽ dicunt, uel ab vniuerſalioribus, uel à particularibus, ſed ab his, quorum accidentia magis ſentiuntur, vnde aliquando vniuerſaliora ſunt priora, vt viuẽs, animal, quam equus, aliquando poſteriora, nã ut dicitur 7. metaph. c. 8. Equus, & aſinus habent vnum commune genus prę ter animal, ſed id eſt incognitũ. Hæ ſunt præcipuę latinorum ſententiæ. *4. opi.*

Inter Arabes vero, Auicenna 1. meta. c. 6. ens, & rem dicit eſſe primo impreſſa in anima, vnde colligitur, vniuerſaliora eſſe primo cognita. *Auicen. opi.*

Inter Græcos nõ video hanc quæſtionem agitatam, videntur tamen omnes dicere, vniuerſalia cognoſci per abſtractionem ab inferioribus, vnde inferiora prius ſunt cognita, vt patet apud Ammon. *Aliquorũ Græcorũ opi.*

mon. in Pręfatione Porphyrij, & Themi. 1. Poſte. c. 30. & 36. & Philop. in pręſenti. & 1. Poſte. cap. 83. at talis cognitio eſt diſtinctio potentialis, de qua non eſt controuerſia, quin ab inferioribus incipiat.

1. fund. Sit igitur pro determinatione primo aduertendum. Duplex eſt vniuerſale, in complexum, quale eſt commune prædicatum: & complexum, qualis eſt uniuerſalis propoſitio, & ſicut illa duplex notitia confuſa, & duplex diſtincta fuit ſuperius data pro incomplexo, ita etiam pōt dari pro complexo: tunc enim diſtincte actualiter cognoſcitur propoſitio, cum ꝑ ſuam cauſam cognoſcitur: tunc confuſe, cum a poſteriori. Similiter diſtincte potentialiter cognoſcitur, cū per inductionē ſuorum inferiorum cognoſcitur: tunc confuſe potentialiter, cum ſine inferioribus. At cum incomplexa notitia ſit in nobis prior, quā cōplexa, ac de primo cognito abſolute ſit ſermo, de incomplexo uniuerſali hic diſputatur.

2. fund. Aduertendum eſt ſecundo, quod intellectus noſtri duplex poteſt ſtatus conſiderari: alter naturalis, cum priuatus eſt omni ſcientia, & primo per ſenſum incipit intelligere, alter eſt perfectus, cum iam ſibi ſcientiam, & cognitionem comparauit uniuerſalium. Nos non loquimur de ſtatu poſteriori, quia cum quis iam ſciētias habet uniuerſalium, poteſt pro arbitrio in ſingularibus genus, uel ſpeciē primo aduertere; loquimur autē de primo ſtatu, & quæritur, utrum primo ſit cognitum vniuerſalius, an minus uniuerſale, quod alij dicunt ſub his verbis, uia originis, utrum ſit primo intellectum a nobis inter vniuerſalia. & ſic eſt determinanda præſens diſputatio.

3. fund. Aduertendum eſt tertio, cum intellectus non intelligat, niſi ſenſu miniſtrāte phantaſmata ſenſibilia, illud primo intellectum erit, cuius phātaſmata magis ſenſata ſunt, ideſt, cuius accidētia ſenſus magis mouēt. Sed difficultas eſt adhuc: quę accidentia magis ſenſum moueant, generis, ut animalis accidētia, an ſpeciei, ideſt hominis, in hoc enim eſt tota controuerſia, nam cum accidentia illius uniuerſalis non ſubſtent ſenſibus, erit minus notum ſine dubio.

Vnde illa quarta ſentētia Modernorū nihil dicit cōtra Scotū, nec contra S. Thomā, qui nō negant, aliqua uniuerſaliora & aliqua particulariora eſſe minus nota, ſi a ſenſibus eorum accidentia diſtant.

Pro horum determinatione ſit prima concluſio. Singulare ſenſibile ſub ratione ſingularis ſenſibilis ſecundum Ariſt. viā non eſt primo intellectum, dico ſingulare ſenſibile, ſeu materiale, nam ſingulare non repugnat ab intellectu cognoſci, ſi immateriale ſit, at ſingulare materiale non eſt primo intelligibile. Dicitur ſub ratione ſingularis ſenſibilis, quia poteſt quidem ſingulare ſub aliqua uaga ratione comprehēdi ab intellectu, ut quod ſit indiuiduum, quod ſit ſub ſpecie, quod ſit aliquis homo, at quod ſub ea ratione, quæ a ſenſu percipitur, ſit primo intellectum, hoc dicimus eſſe contra Ariſtotelē expreſſe primo Phyſic. tex. 49. ubi ſingularia tantū dat ſenſibus primo, uniuerſalia ītellectui. & 5. Metaph. c. 11. dicit uniuerſalia priora ſecundum intellectū, ſingularia priora ſecundum ſenſum, & 3. animæ tex. 32. intellectum, & ſenſum ſeparat, eo, quod unus ſingulare, alter uniuerſale percipiat. 1. Concl.

Ratio autē cōtra Gregorium hęc eſt. Nullum primū materiale agit in immateriale, at ſingulare ſenſibile eſt purum materiale, intellectus uero immaterialis, non ergo per ſe primo poteſt agere in intellectum, nec ſui ſpeciem imprimere. Ad arg. prima op. Ad 1.

Nec oppoſita argumenta quicquā ualent. Ad primum Durādi pro prima opinione reſpondetur, ꝙ vniuerſale ſit per intellectum agētem abſtrahentē ſpecies uniuerſaliū a phātaſmatibus, quæ abſtractæ repræſentant intellectui poſſibili uniuerſalia, ac ipſe primo intelligit illa, non enim intellectus agēs eſt, qui intelligit, ſed poſſibilis, ante cuius actū præcedunt uniuerſalia. Sed argumentum Durandi procedit ex hoc, quod negat intellectum agentem contra Ariſt. & quamuis hoc ei concederemus, adhuc nihil concludit argumentum, nam in ipſis phātaſmatibus ſunt incluſæ naturæ uniuerſales, ſicut in Petro eſt homo, animal, & reliqua, & iſtę primo mouent intellectū poſſibilē, ſicut albedo primo mouet uiſum, & non frigiditas, quæ eſt cū albedine in niue, ꝗ vī.

Ad ſecundum Gregorij dico, quod vniuer-

uniuerſale colligitur quidem ex ipſis ſingularibus, ſed nõ intellectu cognitis, ſed ſenſu, ut enim in inductione ſingularis ſenſu, uniuerſalis propoſitio intellectu colligitur, ita ĩ ſimplici cognitiõe uniuerſalis, & hoc eſt expreſſum dictum Themiſtij. 2. Poſte. ca. 35. & 36. & Philoponi in præſenti, ubi clare dicunt, ſenſu occupato circa ſingularia, intellectum uniuerſalia ex eis colligere, nec hoc eſt mirum, cum enim ſit una anima, & unum ſubiectum, quod cognoſcit, poteſt quidem per unam potentiam unum, per aliam aliud, & per omnes aliqua ſimul cognoſcere.

Ad tertium, & quartum. Et per hoc reſpondetur ad tertium, & quartum argumentum, nam anima cognoſcit ſingularia ſenſu, uniuerſalia intellectu, & per utrãque potentiam ſimul operatur, & coniungit uniuerſalia ſingularibus ipſis.

Ad quintum. Ad ultimum dico, eas eſſe obiectum intellectus, ſed in uniuerſali intelligi: vnde ſingularia ſunt quidem entia. ſed in ſingulari non ſunt intelligibilia, quia deeſt eis conditio, nempe abſtractio. Sicut color eſt quidem obiectum uiſus, at non uidetur ſic color, ſed in ſuis indiuiduis, quia ſentire eſt ſingularium, ita per oppoſitum in intellectu, qui reſpicit uniuerſalia.

Secunda concluſio. Secunda concluſio. Non fit vniuerſale in anima, niſi ex collatione indiuiduorũ inter ſe, percepta enim multorum cõuenientia, & ipſorum differentia, colligit intellectus uniuerſale.

1 Hæc eſt expreſſa ſententia Auerrois 12. Meta. com. 4. ubi dicit, ꝙ intellectus ex conſimilitudine multorum facit unã intentionem, & id eſt uniuerſale.

2 Et Ariſtotelis. 1. Metaph. cap. 1. ubi dicit, uniuerſale fit, cum ex multis conſimilibus una communis ratio fiat, nam licet hic textus ſit de uniuerſali ipſo complexo, eadem eſt ratio in vniuerſali incomplexo.

3 Idem etiam ex Themiſtio. 2. Poſte. ca. 35. & eſt ſententia aliorũ fere Græcorũ. Ex quo patet, quod nullus poteſt habere uniuerſalis notitiam confuſam actualem per intentionem, niſi habeat ſimul aliquam ipſius diſtinctam potẽtialem, nẽpe per ea indiuidua, ex quorum conſimilitudine uniuerſale abſtractum eſt.

Tertia concluſio. Tertia concluſio. Inter uniuerſalia cõceptus ſpecificus eſt primo cognitum ab intellectu noſtro. Dico inter uniuerſalia, quia forſan primo cognitum eſt uia originis uagũ ſingulare, ut dixit Philoponus, ſed hoc non diſputatur modo, ſed inter uniuerſalia. Per conceptum ſpecificum nõ intelligo conceptum ſpeciei ſpecialiſſimæ cum Scoto, ſed conceptũ quẽcunq; abſtractũ ab indiuiduis immediate, ſiue ſit ſpecies, ſiue genus, ut cõceptus uiuentis abſtractus ab his, & illis indiuiduis dicitur ſpecificus. Similiter conceptus corporis, & aliorum ſuperiorum.

Hæc cõcluſio eſt certiſſima, & probatur, vniuerſale non fit niſi per abſtractionem ab inferioribus via originis, ſed prima omnium inferiora ſunt indiuidua, ergo prima abſtractio fit ab illis, ſiue ſint eiuſdem ſpeciei, ſiue diuerſæ, & talis conceptus dicitur ſpecificus.

Præterea conceptus genericus fit per abſtractionem a ſpeciebus, ergo præcedit ſpecierum abſtractio, ergo nõ poteſt illud eſſe primum uniuerſale.

Nota. Caue ne decipiaris, non. n. eſt idem cõceptus ſpecificus, & conceptus ſpeciei, nam cõceptus ſpecificus eſt, qui abſtrahitur ab indiuiduis immediate apprehẽſis ut ſimilibus, & eiuſdem rationis, nõ perceptа differentia illorum, quamuis illud quod abſtrahitur, ſit genus, & talem dicimus eſſe primo cognitum. At cum hi conceptus ſpecifici, quidam ſint uniuerſaliores, quidam minus uniuerſales, quidã ſpecialiſſimi, ut quando indiuidua formantur ſub rõne entis, uel corporis, uel uiuentis, uel hominis, dubium adhuc eſt qui ſpecifici ſint primo cogniti, an communiores, an minus communes, nam in præcedenti cõcluſione non eſt diſcordia.

Quarta concluſio. Quarta concluſio. In ſenſibilium perfecta applicatione primus conceptus eſt ſpeciei ſpecialiſſimæ, duplex eſt enim ſẽſibilium applicatio ſenſibus, perfecta, & imperfecta, perfecta dicitur, cum ſic indiuidua ſenſib. admota ſunt, ut omnia accidentia eorum ſenſibila ſentiri poſſint, imperfecta vero, cum non omnia eorum accidentia ſenſibilia diſtingui ualent, ut cum latent, aut remota ſunt, concluſio autem procedit de perfecta indiuiduorum applicatione.

Et

Et probatur, uniuerſale fit ex conſimi litudine indiuiduorum percepta, ergo illud erit primum, cuius uehementior ſimi litudo ſenſilibilis occurrit, talis autem eſt inter indiuidua eiuſdẽ ſpeciei ſpecialisſimæ, cũ perfectè applicata ſunt, erit ergo primum uniuerſale ſpeciei ſpecialisſimę.

Secunda pars cõcl. Addenda autem eſt altera pars conclu ſionis, in imperfecta applicatione primo occurrit conceptus ſpecificus ſuperior: & quo magis imperfecta, magis ſuperior, quia indiuidua diuerſarum ſpecierũ minus tunc diſtinguuntur, & unius apparent rationis: cuius ſignum eſt, cum uaria indiuidua remota ſunt, unius proximæ rationis apparent.

Duo ordines notatu digni. Vnde duo ordines ſunt notandi, ab applicatione enim perfectiſſima incipiendo primum uniuerſale eſt ſpecies: a minus perfecta primũ eſt genus proximũ, quia iam illa indiuidua minus diſcernuntur. poſtea in minus perfecta, eſt ſuperior conceptus, vſque ad ſupremum, quia ſemper minus, & minus indiuidua diſtinguũtur. omnes tamen hi conceptus ſpecifici dicuntur, quia ab indiuiduis ſemper uniformibus apparentibus colliguntur.

Alter ordo eſt, ab imperfectisſima incipiendo applicatione, & primus eſt ſpecificus ſupremus. Hæc omnia intellige in conceptibus ſenſibilibus, nihil enim prohibet eſſe conceptus intermedios occultos, quia ipſorum accidentia latent ſenſus.

Nota. Vnde infertur vnum notandum, quod ordo horum cõceptuum actualium confuſorum non ſit ſumendus, nec ex parte intellectus, nec ex parte rerum, ſed ex parte applicationis indiuiduorum ad ſenſum.

Quinta concl. Quinta concluſio. Vt plurimum ſunt iſtę imperfectæ applicationes, quæ occurrunt; ac minus diſcernuntur indiuidua inter ſe, uia originis, ob id uniuerſalia dicuntur notiora nobis, & conceptus ſpecificus vniuerſalisſimus primus, & hanc exiſtimo eſſe mentem Sancti Thomæ, quamuis enim in uno, aut altero ſit perfecta applicatio, frequenter in reliquis non euenit, ob id ſimpliciter illud aſſeri poteſt.

Sexta concluſio. Sexta. Abſtractis vniuerſalibus ſemel ex vno ſingulari poſtea uniuerſalia indifferenter abſtrahimus, & abſtracta alijs nondum ſenſatis facile applicamus, & facilius vniuerſaliora ipſa, ut experientia ipſa monſtrat.

Septima concl. Septima. Quantum ad abſtractionem diſtinctam potentialem, nempe cum uniuerſaliora non ab indiuiduis. ſed a ſuis immediatis inferioribus abſtrahuntur. Vniuerſaliora ſunt poſteriora nobis, & hoc ſemper via originis.

Eſt enim ordo neceſſarius hic, ut prius ſpecies ab indiuiduis, quam genus a ſpeciebus, & genus ſuperius ab inferioribus abſtrahatur.

Nota. Vnde pro reſolutione, dico, actualis notitia diſtincta ab vniuerſalioribus ad minus uniuerſalia, eſt potentialis diſtincta perfecta a minus vniuerſalibus ad uniuerſaliora, actualis uero confuſa, quæ eſt per abſtractionem immediate ab indiuiduis, uia originis, ordinem habet ex perfecta applicatione, vel imperfecta, licet frequentius ſpecifici uniuerſaliores occurrant. Has concluſiones admodum obſerua, quas puto uerisſimas, & maxime ad mentem Ariſtotelis, & optimorum eius interpretum.

Ad argumentũ tertiæ opinionis. Ad argumenta igitur Sancti Thomæ, & Scoti reſpondere oportet. *Ad primum.* Ad primum igitur S. Tho. dicendum, quod ordo in notitijs confuſis, nec ex parte rerum, nec ex parte intellectus eſt ſumendus, ſed ex parte applicationis uariæ indiuiduorum ad ſenſum, eo quod potentia intellectus eſt immediata ad omnes formas ſecundum ſe, non ſicut materia, & omnes illi conceptus ſpecifici ab indiuiduis ſumuntur immediate, propterea inter ſe ordinem non habent. Secus fit in notitia diſtincta actuali, & perfecta potentiali, tunc enim eſt ordo neceſſarius inter ipſa uniuerſalia, in hac enim a particularibus, in illa ab uniuerſalioribus incipiendum ordinate.

Ad ſecundum. Ad ſecundum facile reſpondetur, illas eſſe notitias in applicatione imperfecta, & nos id concedimus. Hæ vero, ut plurimum occurrunt, tamen negamus, id eſſe ex natura intellectus: nec eſt ordo talis neceſſarius.

Nota. Et nota, quod qui ab eo, quod remote videt, format ens, corpus animal, eſt, quia iam ipſe prę habuit talia vniuerſalia, nam ſi nullum præhaberet, ex vno

D iudi-

diximus. Accedamus igitur tandem ad textum : interpretabimur autem verſionem antiquam, diuiſionem textuum ſequentes.

Quoniam cognoſcere, ac ſcire.
Tex. I.

Quæ ſit intentio, & ſcopus Ariſtotelis.

1. tex. expo. *1. Philo.* QVinque textibus primis continetur proœmiũ horum librorũ, quãuis Simplicius exiſtimet eſſe uniuerſale pro tota Phyſica. In primo textu manifeſtatur intentio, quæ cõſiſtit in hac concluſione. Ante omnia oportet determinare principia ſcientiæ naturalis. Hanc probat hoc ſyllogiſmo, vt bene dicit Philopo. in omni methodo, cuius ſunt principia, cauſæ, & elementa, intelligere, & ſcire contingit ex perceptione ipſorum principiorum, cauſarum, & elementorum, ſed naturalis ſcientiæ ſunt principia, cauſæ, & elementa, ergo ex eorum perceptione contingit ſcire, aggrediendum ergo eſt ipſa tractare.

2. Simplicij expoſ. Nec mihi placet ſyllogiſmus Simplicij, non.n. literæ conſonat. ſic enim ipſe componit. omnia habentia cauſas, principia, uel elementa, ex ipſorum perceptione ſciuntur, ſed res naturales habẽt principia, cauſas, & elementa, ergo res naturales ex horum ꝑceptione, ſciuntur. prior videtur magis ad mentem Ariſt.

Huius ſyllogiſmi maiorem ponit cũ ſua probatione, quę eſt per inductionem communem: omnes enim ſe arbitrantur ſcire, cũ principia prima, cauſas primas & vſque ad elementa cognoſcunt, minorẽ ſubticet, quia, vt dicit Simplicius, tanquã per ſe notum accepit, res naturales habere principia. Hanc uero ſuppleuit Theophra. & probauit, quia omnia compoſita habent principia, res autem naturales cõpoſitæ ſunt : ſunt enim corpora.

Sed conſideremus uerba Ari. Inquit; Cognoſcere, ac ſcire, Ale. dicit, eſſe ſynonima, ac pro eodẽ accipi. *Sing. uerborum expoſitio.* Auerroes vero & Simplicius dicũt diuerſa ſignificare : cognoſcere enim eſt genus cõprehendẽs quamcunque cognitionem ſiue per cauſam, ſiue ſine cauſa, ſiue neceſſariam, ſiue non neceſſariam. At ſcire, cognitionem demonſtratiuam dicit: ponuntur autem iſta duo uerba, ut unũ ſit, velut appoſitio alterius, vt ſit ſenſus contingit ſic cognoſcere, ut ſit ſcire. Sanctus Thomas per cognitionem intelligit eam, quæ per definitionem fit; per ſcire uero eam, quæ per demonſtrationem, tam.n. in definitione, quam in demonſtratione cauſę ſumuntur. Sed cõmodior videtur expoſitio Simplicij. Alterũ uerbum eſt methodus, quãuis autẽ methodus pro quocunq; habitu ſpeculatiuo, aut actiuo ſumatur, tamẽ hic ſecũdum Auerroem, pro arte quadã, & ratione ſumitur, ſecundum quam ea, quæ in ſcientia ſunt, tradunt, & in hac methodo oportet a cauſis incipere, ut dicit, quando eſt de re habente cauſas.

Sequũtur modo illa uerba (Principia, cauſæ, elemẽta) in quibus innumeræ sũt expoſitiones. Primas adducamus. *Quid intelligat Ariſt. per principia cauſas & elementa.* Alpharab. omnia hæc ad principia cognitionis refert, ut per principia, dignitates cõmunes; per cauſas præmiſſæ peculiares concluſionis, per elementa maior, & minor extremitas intelligantur, ex horum enim cognitione ſcientia fit rei. *1. Sent.*

Reliquæ autem expoſitiones ſunt de principijs rei, quę in hoc conueniunt, vt ſenſus ſit Ariſtotelis, oportet ſcientiã rei *2. Sent.* ꝓcedere ex eius cauſis materialibus, formalibus, finalibus, aut efficientibus. licet autem iſte ſit ſenſus omnium, tamẽ quid per ſingula uerba intelligere oporteat, nõ omnes eodem modo explicant.

Fuit igitur ſententia ſecunda Alexan. vt refert Simplicius, per principia, efficientẽ cauſam intelligi, per cauſã formalem & finalem, per elemẽta materialem. & hanc ſententiam recipit Sanctus Tho. *3. Sent.* Tertia ſententia fuit Auerrois, & Alberti Magni, per principia, cauſam efficiẽtem: per cauſas, finalem, per elementa materiam, & formam, quæ rem componunt, eſſe intelligenda,

Quarta ſententia fuit Porphyrii, & *4. Sent.* Philoponi, quod per principia & cauſas idem intelligitur, nempe finalis, & efficiens cauſa, per elementa uero materia, & forma. Vltima ſententia eſt Simplicij, *5. Sent.* quę mihi magis placet, vt per principia

pia

pia quid cõmune intelligatur ad cauſas, & elementa,omnis enim cauſa,& omne elementum principium eſt,non è cõtra, per cauſas uero,extrinſecæ itelliguntur, nempe finis,& efficiens,per eleméta uero,intriſecæ,materia,& forma.Vt ſit ſenſus,oportet in ſcientia principia cognoſcere,hæc autem,aut ſunt extrinſecæ cauſæ,efficiens,& finis,vel eleméta,ideſt,intrinſecæ,materia,& forma,& profecto, quod principium communiter ſumatur, patet ex cõcluſione,quam infert,oportet principia Phyſicæ determinare, ubi clarum eſt,quod ſaltẽ materiam & formam

Nota. intelligit,nam ab his incipit. Adhuc circa literam aduerte,quod loquitur diſiunctiue,ut uniuerſalior eſſet propoſitio,ut notat Philoponus, nam non oẽs ſcientiæ omnes habent cauſas, quędã enim formam,quædam finem ſimul,quædam omnes habent, in ſingulis autem cognitio fit ex perceprione earum cauſarum, ſeu principiorum,quæ habent.

Quid intelligat Ariſt per principia cauſas & elementa

Quid intelligat Ariſt. per principia prima, cauſas primas, &c.

1. Sent. Circa probationẽ maioris occurrunt uerba explicãda,Principia prima,cauſas primas,vſque ad elementa.Auerroes.n. non in eadem ſignificatione accipit hæc uerba,in qua accipiebantur in ipſa maiori.nã per principia prima intelligit cauſas extrinſecas,efficientem,& finalem,remotas,& ſupremas, *2. Sent.* per cauſas primas ĩtrinſecas materiam, & formam remotas etiam,per eleméta uero omnes quatuor cauſas proximas,ut ſit ſenſus.Scire arbitramur,cum a cauſis primis, & remotis uſque ad ipſas proximas peruenimus.Dices tu,quæ ſunt iſtę cauſæ primæ,& proximę. Reſpondet,remotas eſſe,primam materiam, primam formam, primum efficiens,primum, ſeu ultimum finem. *3. Sent.* per materiam primam intelligit ipſam materiam ſecundum ſe, ex qua ſunt factæ omnes res naturales, materia uero proxima eſt cum his diſpoſitionib.induta,quæ ſunt peculiares ſingulis ſpeciebus, alia enim eſt materia lapidis, alia equi proxima,nam remota eiuſdem rationis eſt. *4. Sent.* Per formam primam intelligit ſolam formam, quæ cum materia facit compoſitam ſubſtantiam in communi, *5. Sent.* per proximam formam uero eam, quæ facit hanc uel illam ſubſtantiam, puta aĩal, plantam,mixtum, per agentem primum,remotum,& uniuerſalé intelligit, qualis eſt primꝰ motor: per ꝓpinquum uero intelligitur agens particulare. idẽ de fine.oportet ergo ab ipſis ſupremis uſque ad particularia principia deſcẽdere. *Confuta. expoſit. Auer.*

Hæc eſt expoſitio Auerrois,quę mihi non placet, & merito refellitur ſic a D. Thoma,quia in tam breui contextu, & connexione uerborum admittit tantam æquiuocationem.Quod ſi ipſe noluit admittere illa duo uerba, Cognoſcere,& ſcire, eſſe ſynonyma,quia in ſcientia nõ debẽt admitti uocabula talia, multo minus profecto admittẽda erãt æquiuoca. Alexander aliter intelligit,ſumit.n. iſta pro principio cognitionis,ut primæ cauſæ dicãtur dignitates communes,prima principia,intermediæ propoſitiones, elemẽta uero proximæ præmiſſæ cõcluſionis,ſcientię enim per hæc procedunt. *Alexãdri expoſitio.*

Hanc expoſitionem non recipit Simplicius ꝓpter æquiuocationẽ uerborum. & merito. cum enim in maiori accepta ſint principia rei,non oportuit in principia cognitionis mutare. Propterea dico cum Simplicio, ꝙ manet eadem ſignificatio uocabulorum,ſed reſtricta, per illud. Prima.prima.n. principia dicuntur quæcunque cauſæ cuiuſque generis, ſed ſupremæ,& declarantur per primas cãs, quæ ſignificant extrinſecas ſupremas,& elementa. primas,& ſupremas intrinſecas ut ſi ſenſus. tunc ſcire exiſtimamus, cum cauſas ſupremas, & immediatas nõ ſolum intrinſecas,ſed etiam extrinſecas cognoſcimus. Hęc circa literam textus. *Confuta.* *3. auctoris expoſi.*

An quilibet artifex demonſtret per quodlibet genus cauſæ. Quęſt. III.

QVia inter exponendum diximus non omnẽ ſcientiam quodlibet genus cauſę conſiderare,merito dubitatur,an ita ſit. & primo uidetur, ꝙ Metaphyſi. non conſideret efficientem cauſam.Metaphyſicus abſtrahit a motu, at efficiens cauſa importat motum, non ergo pertinet ad Metaphyſicum. maior eſt certa.minor probatur ex definitione. efficiens enim eſt, unde primo incipit motus. *Rationes in contrarium.*

Secundo

Secundo uidetur, quod conſideret materiam, materia eſt pars quædã entis, vt notum eſt, ergo pertinet ad Metaphyſicum. præſertim cũ in 8. & 11. li. multa dicantur de materia. Tertio, res Mathematicæ habent omnes quatuor cauſas, ergo Mathematicus vtitur quolibet genere cauſæ. antecedens eſt notum, nã res Mathematicæ ſunt formæ ſaltem habentes materiam intelligibilem, & cum nõ ſint a ſe; neceſſario habebunt cauſam extrinſecam. Quarto ſunt multæ concluſiones Phyſicæ, quæ non probantur, niſi per unum, aut alterum genus cauſæ, ut notũ eſt, ergo Phyſicus non ſemper conſiderat quatuor genera cauſarum. Hæc ſunt argumenta, quæ in hac parte difficiliora uidentur. Circa hoc, primũ dicamus q̃d ſenſerint Philoſophi antiquiores circa Metaphyſicam. Auerroes cenſet, ipſam ſolã uti fine, forma, & efficiente, ſed non materia. id ipſum Albertus. Alexander uero formam tantum, & finem conſiderare aſſerit. Burleus dicit, duplicem eſſe Metaphyſicę partem: alteram, quæ de intelligentiis tractat, & hæc materia non utitur, bene tamen aliis tribus, alteram, quæ de communibus aliis omnib. entibus, & hæc materiam conſiderat.

(Margin: 3; 4; *Opi. circa metaphy.*; 1; 2; 3; 4)

Hoc autem non recipit Paulus Venetus, ſed quod nullo mõ materia utatur.

Opi. circa mathem. Circa Mathematicam uero, Auerroes ſola uti forma dicit. idem etiam Alexander. Hoc tamen reprehendit Simplicius dicit enim eam etiam conſiderare materiam. nam in Muſica numeri habent rõnem materiæ, proportiones vero formę.

Alii dicunt Mathematicã non uti cauſa ulla, ſed procedere per quædã principia certiſſima, quæ nec cauſæ, nec effect⁹ uere dici poſſunt, unde ipſius demonſtrationes, nec ſunt quia, nec propter quid, certiſſimæ tamen, & notiſſimæ sũt. Hoc dicit Niphus, & uidetur id cõcedere Paulus, licet non omnino. id etiam dicit Buridanus in proœmio Metaph. & Procul. 1. elem. ubi dicit, demonſtrationes Mathematicas procedere per ſigna quædã. Hæc ſunt de opinionibus aliorum.

1. fund. Pro huius autẽ determinatione ſit primum fundamentum. tunc probamus per cauſam formalem, cum medium demonſtrationis eſt alicuius extremi forma, licet accidat aliquando, quod illa forma ſit efficiens unius extremi, v.g. quãdo probatur uiuentia a ſe moueri, quia animam habent, eſt quidem demonſtratio ꝑ formam, quamuis aĩa ſit effectiuum principium illius motus, eſt tamen uiuentium forma, & hoc ſæpe euenit, quoties ꝑ ſubiecti formã, & naturã demõſtramus, q̃ frequẽter eſt cã effectiua proprietatum.

Aduerte autem, quod aliquando pro forma utimur aliquibus rationibus intellectu diſtinctis, quæ dicuntur habere locum cauſarum formalium, licet uere nõ ſint cauſæ, cum ſint idem realiter cum effectibus, dicũtur tamen cauſæ, quia dum intellectu ſeparantur, ſunt uelut antecedentes alias rationes, ſicut eſſe actum independentem in eſſe, eſt cauſa, quod anima rationalis ſit immortalis, quamuis ſecundum rem hæc duo idem ſint cum ipſa anima, & hoc demonſtrationum genere demonſtramus de Deo, & de ſimplicibus rebus aliqua, quo frequenter utitur Metaphyſicus, & ad genus cauſæ formalis reduci debet. *Nota.*

Sit ſecundum fundamentum, in quo oportet explicare duplicem materiã, nẽpe ſenſibilem, & intelligibilem, quid ſit harum utraq;. S. Th. enim, quem multi ſequuntur, per materiam ſenſibilem intelligit ſubſtantiam indutam qualitatib. elementaribus, calore, frigiditate, humiditate, ſiccitate, & ex his compoſitis, per materiam uero intelligibilem, intelligit ſubſtantiam ſola quantitate conceptam, quam Mathematicus ſpeculatur, hoc cõmuniter dici ſolet. At uero quantum ad materiam intelligibilem, aliter mihi uidetur dicendum, quod quantitas ſola ſit materia intelligibilis. Attende autem, ꝙ Mathematicus non habet pro obiecto quantitatem, ſed figuras, & formas, quæ in quantitate fiunt, ut enim faber ferrarius, non de ferro, ſed de forma, quæ in ferro fit, agit, ita & Geometra, non de quantitate, ſed de figura in ea facta. *2. fund.*

Ex quo fit, quod multo aliter Phyſic⁹ de quantitate tractet, & Mathematicus, Phyſicus enim de illa agit, ut eſt accidẽs quoddam corporis ſenſibilis, at Geometra de ea agit, ut materia, in qua figuræ ab ipſo conſideratæ inſiſtunt, ob id quãtitas dicitur materia Mathematici.

At

At quia nõ accipit Geometra, vel Mathematicus hanc materiam, ſicut eſt in rebus non enim ſic lineæ, & puncti, & ſuperficies ſunt, ſicut Mathematicus ſumit, ſed prius per imaginationem, uel intellectum illas ſeparat, & ſic abſtrahit, ac in ſic abſtractis figuras conſiderat, dicitur materia intelligibilis, quamuis(ut mihi videtur probabile) crediderim, has quantitates, materiam dici intelligibilẽ: Hanc ſententiam de materia intelligibili docuit Albertus in ca.1. Phyſicæ, & eſt ualde notanda, Materia igitur Mathematica eſt quantitas ſic intellectu percepta, ſicut materia Phyſica ſunt accidentia ſenſibilia, in quibus res Phyſicæ ſunt, ut a phyſico conſiderantur.

Tertium fundamẽtum. Sit tertium fundamentum, quemadmodum Phyſicus materiam ſuam conſiderãs, probat per eam aliquas proprietates ex ipſa prouenientes rebus, quarũ eſt materia, ita Mathematicus probat etiam per ſuam intelligibilem materiã aliqua, quæ ab ipſa figuris inſunt, & hoc profecto eſt certiſſimum, nam quod figura ſit in duas partes æquales diuiſibilis, a Mathematico probatur, & non niſi per quãtitatem ipſam.

Prima cõcluſio. His ſuppoſitis, ſit prior concluſio, Metaphyſica non probat per efficientẽ cauſam, probat tamen per agentẽ, eſt enim differentia inter efficiens, & agens, nã efficiens dicitur id, ꝙ motu agit, agens uero, quod ſine motu, ſed actione ſolũ immanenti. Phyſici eſt conſiderare cauſas efficientes, at Metaphyſici agentes, unde Metaphyſicus conſiderat cauſam primã, ut diſponentem, ut gubernantem omnia, & ut ab ea omne deriuatur eſſe, ſed non ut mouẽtem, & producentem cũcta motu cœlorum, hoc enim Phyſici eſt. unde D. Thom. in præſenti dicit, Metaphyſicum conſiderare cauſas finales, formales, & agentes.

2. Concluſio. Secunda concluſio. Mathematicus frequentius per formam procedit, ideſt, probando paſſiones, per ipſarũ formas, uel ſubiectorum, præcipue enim figuras conſiderat, & per ipſas probat, aliquando ẽt per materiam ſuam aliqua demonſtrat; ut diximus.

Reſpõſio ad argumenta. Reſpondeamus ad argumenta, in quorũ ſolutione, quæ ſuperſunt, explicabuntur. *Ad primum.* Ad primum ſolutio patet ex dictis, admittimus enim nos conſiderare efficientes cauſas, conſiderat tamẽ agentes. *Ad ſecundum.* Ad ſecundum reſpondet Albertus, materiam conſiderari a Metaphyſico tãquam entis partem, nempe, vt potentia eſt, & ſecundum aliquot attributa, ſed non ut cauſa eſt, & per ipſam probat. At contra hoc eſt argumentum, nam ab Ariſtotele cõſideratur. 12. Metaph. c. 4. vt omnium rerum prædicamentalium principium. Docent enim eadẽ eſſe entium principia quorum unum eſt materia, ergo poterit demonſtrare per ipſam, tãquam per principium, aliquid de ipſo ente in decẽ prædicamenta diuiſo, & ita mihi videtur, ſalua pace Alberti. Vnde dico, quod Phyſicus probabit per materiã, vt motui ſubiicitur, ſed non ita Metaphyſicus, niſi in quantum eſt principium ipſius eſſe.

Ad tertium. Ad tertium negari non poteſt, res Mathematicas habere quattuor cauſas; ſed non vt Mathematicæ ſunt, quia Mathematicus conſiderat ſuas figuras in facto eſſe, & non ſecundum quod fiunt, aut fieri poſſunt, ob id abſtrahit ab efficiẽte, & fine, nam ſi productionem illarum non contemplatur, nec efficientem, nec finem opus erit ſpeculari, hæ enim cauſę ad ꝓductionem, & actionem rerum conuenire ſolent, quod ſi materiam conſiderat intelligibilem, hoc non conſiderat vt alicuius mutationis principiũ eſt, ſed vt in tali materia formæ illæ ſuſtentantur.

Ad quartum. Ad quartum reſpondetur, quod Phyſicus a toto genere utitur quatuor generibus cauſarum, quamuis non per quatuor has cauſas ſingulæ cõcluſiones phyſicæ probentur, aliquando enim id fieri poteſt, ſed non eſt opus, ſat eſt, ut quaſdam per hanc, quaſdam per illã cauſam phyſices probet.

An ad rei perfectam cognitionem opus ſit omnes eius cauſas cognoſcere. Quæſt. IIII.

Rationes in contrarium. 1. Vtile eſt hoc examinare, ut intelligamus propoſitionẽ textus ſcientiã eſſe per principia, cãs, & elementa, & qđ nõ ſit opus ad ſcientiã per

ſectam omnes cognoſcere cauſas, probatur primo: definitio explicat rem, at definitio conficitur ſufficienter ex materia, & forma, ut dicitur 8. Metaphy. c. 3. ergo ad perfectam rei cognitionem non erit opus omnes cauſas cognoſcere.

2 Secundo: demõſtratio facit perfectam rei ſcientiam: at demonſtratio per vnicum genus cauſę procedere poteſt, ut notum eſt: non ergo omnes cauſæ cognoſcendæ ſunt.

3 Tertio, ſi res non cognoſceretur perfecte, niſi omnibus ipſius cognitis cauſis, ſequeretur, quòd nulla ſcientia perfecte faceret cognoſcere rem, quia non tradit quælibet ſcientia omnes ſui ſubiecti cauſas, vſque ad ultimam.

1. opin. Nota. Circa hanc quæſtionem Paulus Venetus, quem communiter multi ſequuntur, diſtinguit duplicem eſſe cognitionem, ſimplicem, & complexam. Simplicem, qua res ſimplici notitia, vel definitiua cognoſcitur; complexam, qua res per propoſitionem cognoſcitur, vtraque dupliciter dici poteſt, perfecta, ſimpliciter & ſecundum genus: illa dicitur ſimplex cognitio ſimpliciter perfecta, qua res ſecundum eos omnes conceptus cognoſcitur, q. de re formari poſſunt eſſentialiter, vt quod eſt homo, quod eſt animal, quod corpus, quod ſubſtãtia, quod conſtat materia, & forma, & ſimilia: illa ſimplex dicitur perfecta ſecundum genus, qua res ſimplex ſecundum aliquem gradum cognoſcitur, nempe vt homo, aut ut animal. Similiter complexa ſimpliciter perfecta eſt, cum omnia prædicamus de re, quæ ei competunt, ſiue eſſentialia, ſiue accidentalia. ſecundum genus vero, cum cognoſcitur res ſecundum aliquod prædicatum, puta homo, quod eſt riſibilis, aut diſcurſiuus.

Reſpondet igitur primo, ad ſimplicem rei notitiam ſimpliciter perfectam, oportet cognoſcere omnes cauſas per ſe rei tam intrinſecas, quàm extrinſecas rei.

Dicit ſecundo, ad cognitionem ſimplicem perfectam ſecundum genus, ſufficit cognoſcere definitionem rei eſſentialem.

Dicit tertio, ad cognitionem complexam perfectam ſimpliciter, omnia ipſius, prædicata eſſentialia, accidentalia, cauſas per ſe, per accidẽs, vltimas, propinquas, & partes oportet cognoſcere.

Dicit quarto, ad complexam perfectã ſecundum genus, ideſt, ad aliquam vnam propoſitionem de re ſufficit cognoſcere omnes cauſas vnius generis, aut efficientes, aut alias quasuis a proxima, vſq; ad primam & immediatam: ſic enim eſt perfecta demonſtratio.

Hæc ſententia, & opinio Pauli Veneti eſt communis, & vera, tamen nõ videtur mihi adeo neceſſaria illa diſtinctio notitiæ perfectæ ſimpliciter, & ſecundum genus: nam abſolute cõcedenda eſt notitia rei perfecta, quæ in ſcientia quauis traditur: & res dicenda eſt perfecte cognoſci, cum omnia ea cognoſcuntur, quæ de illa re in ſcientia, ad quam ſpectat, traduntur; perfecte enim cognoſcitur equus, cũ omnia, quæ Phyſicus de ipſo dicit, percepta ſunt: quod ſi de illa generali rei cognitione loquamur, ut loquitur Paulus, non dubium eſt rem cognoſci perfecte, cum omnia, quæ ad ipſam vtique ſpectant, cognoſcuntur: & tunc non per vnam ſcientiam contingit rem vnam perfecte cognoſcere, ſed per varias: ut homo ſecundum naturæ partes, & paſſiones a Phyſico cognoſcitur; ſecundum quod ens, ſubſtantia, & ea, quæ ab his procedunt, a Metaphyſico; ſecundum virtutes, & actus humanos, a Morali; ſecundum quantitatum dimenſiones a Mathematico, ita, vt omnes ſcientiæ ſimul perfectam rei, & vniuerſalem cognitionem faciant, non tamen quælibet per ſe, vt dicit Iandun. q. 3. 2. opi.

Vnde nihil differimus a Paulo, niſi in hoc quod cognitio, quæ de aliqua re per vnam ſcientiam habetur, abſq; addito, vocetur perfecta.

Ad argumenta vna eſt reſpõſio, quod illa probant ſcientiæ perfectionem, quæ eſt ſecundum ſingulas ſcientias, & modos ſciendi, ſed non vniuerſalem hanc, de qua loquimur. Sol. arg.

Dices, de qua loquebatur Ariſtoteles in ſua maiori? Dico, de pfectione cuiuslibet ſcientiæ totalis, non huius, vel illius demonſtrationis, ſed totius habitus ſciẽtifici, & in hoc habitu, prius ordine doctrinę proceditur a ſupremis cauſis illius

ſcientiæ

ſcientiæ vſque ad proximas, qui modus eſt compoſitiuus. At in ſingulis ſcientię demonſtrationibus à cauſis proximis vſque ad ſupremas reſoluẽdo ꝓcedimus: ob id 8. Metaph. c. 4. de tali modo procedendi dixit Ariſtoteles, quod prius eſt danda cauſa proxima, & particularis. At in præſenti de ordine totius ſciẽtię à primis dicit eſſe incipiendum.

Innata autem eſt ex notioribus.

Tex. II.

Prima expo. S. Th. & Philoponi.

SAnctus Thomas hos quatuor ſequẽtes textus de ordine procedẽdi circa principia interpretatur, quod idem dicit Philo. quamuis varius, & incertus ſatis in hoc. Secundum igitur hos doctores ſenſus Ariſt. eſt, poſtquam dixit eſſe à principijs incipiendum, conſtituit, qualiter à principijs oportet incipere, ac dicit, ab uniuerſalioribus, & confuſis incipiendum eſſe principijs, vſque ad particularia.

Quod ſic probat: a notioribus nobis eſt ſecundum naturalem viam incipiendũ: at vniuerſaliora ſunt nobis notiora ſingularibus, ideſt minus uniuerſalibus: ergo ab his eſt incipiendum.

Minorem probat triplici exẽplo: primum à toto ſenſibili: totum enim integrale notius eſt ſenſui, quam ſuę partes: at vniuerſaliora ſunt ſicut totum quoddam quia multa, vt partes continent: ergo ſunt nobis notiora.

Secũdo, a toto definibili: notius enim eſt nobis definitum homo, quã ſuæ partes, animal rationale: at vniuerſaliora ſunt vt totum quoddam.

Dubium. Dices, quomodo homo, & definitum dicitur notius partibus, cum partes ſint vniuerſaliores, nempe genera, & differentiæ, quæ dicũtur notiora? Reſpondetur, poſſe hæc dupliciter cõſiderari, & ut partes conſtituentes ſunt, & ſic minus notæ dicuntur, vel ut tota quædam vniuerſalia ſunt, & ſic notiora ſunt.

Tertium exemplũ, uel ſignum a pueris, quibus vniuerſalia ſunt notiora: primo enim uocant omnes uiros patres, & omnes fęminas matres. ita exponunt S. Thom. & Philop.

Diſcrimẽ inter D. Tho. & Philoponum. Quamuis in vno differant S. Th. enim per vniuerſalia, & confuſa, intelligit vniuerſalia in prædicando, vt ſunt genera: at Philop. id reijcit dicens, iſta eſſe obſcura, & pueris (quorum exẽplum Ariſt. ponit) ignota: ſed per confuſa, & uniuerſalia intelligit Philop. indiuidua vaga, ut aliquod ens, aliquod corpus, aliquod viuens: hæc enim ſunt notiora. differunt autem ab ipſis vniuerſalibus, nam uniuerſalia naturas quaſdam communes immediate ſignificãt, ut animal ipſum animal. At vaga iſta ipſa ſingularia indiuidua ſignificant, confusè tamen, & indiſtinctè, vt aliquis homo hunc, vel illum confusè ſignificat. ita S. Thom. & Philop.

Secunda exp. Simp. At Simplicius, Themiſt. Theophra. & Auer. volunt, vt hic Ariſtoteles velit methodum, & inſtrumentũ indagandi principia aſſignare. nam cum dixiſſet a principijs eſſe incipiendum, poſſet merito dubitari, cum principia nõ habeant principia, per quæ probentur, quæ methodus erit indagãdi principia? & hanc tradit in præſenti textu, nempe a ſigno, & a poſteriori, qui modus eſt a notioribus nobis.

Sunt autem primum nobis dilucida.

Tex. III.

AT quia poſſet quis dicere, quæ ſunt iſta nobis notiora? reſpondet eſſe confuſa magis. Per confuſa aũt omnes intelligunt cõpoſita ſenſibilia, per quæ principia oſtenduntur; nam ipſe Ariſt. per generationem, & mutationes ſenſibilium cõpoſitorum indagat ſtatim materiam, & formam, & per effectus ipſorum cauſæ indagari ſolent, atque iſta expoſitio mihi placet.

Singul. verb. expon. text. 2. & 7. Literam conſidera, Innata, ideſt, naturalis, non arte, ac doctrina acquiſita. Eſt enim modus cognoſcendi noſter, quem nullo magiſtro habemus, a nobis notioribus ad nota natura procedere.

Via. i. modus, methodus, ac demõſtratio, ſecundũ quã ignota nobis q̃rimus.

Natura, non hic naturam ſumit, ſicut in præcedenti textu, cum dixit ſcientiam de natura, illic enim pro re naturali ſumpſit habente in ſe principium motus. hic autem pro ipſa rei ſubſtantia: ut id dicatur notum natura, quod ſecundum ſe

cognoſcibile eſt, & notius natura, quod ſecundum ſe cognoſcibilius eſt, quamuis nobis non ſit ita notum; & hoc notum natura uocat etiam notum ſimpliciter; dicit enim, non eſſent eadem nota nobis & nota natura, ideſt ſimpliciter: hoc autem poſtea examinatur.

Confuſa S. Tho. ut diximus, intelligit vniuerſalia in prædicando Philop. ſingularia uaga. Alex, dignitates uniuerſaliſſimas, Alij, ut refert Simplici⁹: quæſtiones communes. vt in ſequenti capite proponuntur: nempe, an principia ſint plura, vel unum, & ſimilia. Simplicius uero, & Themiſt. & reliqui, quos ſupra diximus, compoſita ſenſibilia.

Qui diuidunt hæc, ideſt, diuidentibus confuſa, & compoſita ſunt nota ipſa principia; per diuiſionem intellige reſolutionem effectus in cauſam, & compoſiti in ſua componentia, tali enim reſolutione nota fiunt principia.

Quapropter ex vniuerſalibus ad ſingularia. Tex. IIII.

1. expoſitio. QVamuis in textibus duob. præcedentib. omnes illi conuenerint, tamen in hoc quarto, & quinto variant: uult enim Simplicius, ut adhuc in his fiat ſermo de uia demonſtrandi, & inferat quod ex uniuerſalibus ad ſingularia ſit procedendum, quia illa ſint nobis notiora, vt oſtendit triplici ſigno ſuperius explicato.

Per uniuerſalia autem intelligit, ſecundum Simplicium, idem, quod per confuſa, nempe ipſa compoſita, quippe in compoſito multa comprehenduntur.

Per ſingularia uero ipſas cauſas, quia ſicut ſingularia indiuidua a ſe habent eſſe, ita & cauſę: atque videtur iſta commoda expoſitio.

2. expoſitio. At uero Themiſt. & Theophr. volunt, ut aliud fiat in his duobus textibus, nam cũ intentio ſit propoſita in primo, & modus demonſtrandi in ſecundo, & tertio, nunc in quarto, & quinto proponitur ordo doctrinæ, cum enim iam uia indagãdi principia ſit poſita, ſupereſt, vt tradatur a quibus princi pijs ſit incipiendum.

Et dicit, ab uniuerſalibus ad ſingularia, ideſt, a princip ijs communib. vſque ad proxima, ubi per uniuerſalia principia communia, per ſingularia proxima oportet intelligere. Quod autem ab uniuerſalibus ſit incipiendum, probat, quia nobis ſunt notiora.

Ac ſic cõtinuari debet iſte textus cum præcedenti, cum enim illic uiam doctrinæ, & demonſtrandi a notioribus nobis eſſe docuiſſet, ac ob id a confuſis. Dicit etiam in ordine doctrinæ ab uniuerſalibus incipiendum, quia etiam hæc ſunt notiora nobis, ubi aliud per uniuerſalia, aliud per confuſa intelligi uides. Atque hæc expoſitio ſine dubio eſt admodum conueniens, quamuis & reliquæ ſint probabiles, & bonæ.

Poſtea explicatur triplici ſigno, uniuerſalia eſſe notiora nobis; primum eſt ex toto ſenſibili, quod ſuis partibus notius eſt cauſæ autem vniuerſales ſunt ut totũ quoddam, ac multa, vt partes, includunt, quæ ſunt cauſæ inferiores, & ipſa proxima principia.

Patiuntur & hoc quidem. Tex. V.

ALijs duob: ſignis explicat, uniuerſalia eſſe nobis notiora, quæ ſuperius explicauimus. Solum eſt hic aduertendum, pueros uocare omnes uiros patres, potius phantaſia, quam uſu intellectus, non enim illud eſt uniuerſale, ſed uagum ſingulare quamuis Auerroes uideatur dicere, hoc eſſe per intellectum, ſed non ita eſt dicendum.

An vniuerſalia ſint nobis notiora ſingularibus? Quæſt. V.

NOn minus difficilis, quam cõmunis in hoc loco ſe nobis offert difficultas; de primo cognito, explicandus erit primo quęſtionis titulus, & punctum difficultatis oſtendendum, poſtea quid uiri doctiſſimi ſenſerint, proponemus, ac tandem quid in hoc ſentiendum ſit, ut probabilius uiſum fuerit, determinabimus. *De quib. agendum.* *Tit. quæſtionis explicatio.*

Aduerte igitur, quod non hic quæritur, quod ſit obiectum intellectus, hoc enim, ſecũdum omnium ſententiam, eſt *Nota primo.*

ens,

ens, quod ſignificat actum, ut enim uiſus in colorem, auditus in ſonum, vt in propria obiecta feruntur, ita intellectus in id quod eſt. ſed quomodo eſt, cũ multi ſint entium gradus, quidam communes quidam minus communes, petitur, qui ſint primo ab intellectu noſtro cogniti, an communes, an minus communes.

Nota ſecundo. Aduerte præterea, uniuerſale ſumi, aut pro uniuerſali in cauſando, aut pro vniuerſali in prædicando, uniuerſale in cauſando eſt cauſa, quæ plures effectus differentes ſpecie producit, concurrẽdo cum cauſis particularibus, vt Deus, intelligentiæ, & cœli, & talia ſunt difficillima cognitu, nec de his eſt ſermo. Vniuerſale in prædicando eſt id, quod de multis prædicatur, ut ſpecies, genera.

Et adhuc iſta dupliciter ſumũtur, aut pro ſecunda intentione, quæ dicuntur uniuerſalia Logica, nec ſic de iſtis eſt ſermo, aut pro prima intentione, nẽpe pro ipſa natura, quæ dicitur genus, aut ſpecies, ut homo, animal, uiuens, & de his eſt ſermo, quæ uniuerſalia dicũtur in re. Logica poſt rem, in cauſando uero ante rem, quomodo loquitur Philo. hic & Albertus. Dubium igitur eſt de uniuerſali in re, an primo cognoſcatur a nobis animal, quàm homo, & communius, quam particularius.

Nota tertio. Aduerte prȩterea, notitiam eſſe duplicem, alteram quidem confuſam, alteram diſtinctam, confuſa dicitur cognitio totius, non cognitis ipſis partibus, ut qui hominem cognoſceret per aliquod accidens, non per partes naturæ ipſius, haberet cognitionem confuſam. Diſtincta vero eſt cognitio totius per ſuas partes, vt qui hominem cognoſceret per animal rationale, aut per rationalem animam, & corpus, diſtincte cognoſceret.

De quib. agendum. Confuſa autem duplex eſt, ſecundum quod duplex eſt totum, eſt enim totum actuale, & totum potẽtiale, totum actuale eſt res reſpectu partiũ eſſentialiũ, materiæ, & formȩ, uel generis, & differẽtiæ, totum potẽtiale eſt ſuperius reſpectu inferiorum, quæ dicuntur partes potentiales, illæ uero actuales, eſt ergo confuſa, actualis, cum totum aliquod non p ſuas eſſentiales partes cognoſcitur, & huic correſpondet ſua diſtincta actualis, cum totũ per ſuas eſſentiæ partes cognoſcitur, eſt ẽt confuſa potentialis, cum uniuerſale non per ſua inferiora cognoſcitur, cui reſpondet diſtincta potentialis, cum uniuerſale per ſua inferiora cognoſcitur.

Tit. quæſtionis explicatio. Nota primo.

Nota quarto. Attende igitur, quod non eſt quæſtio an ad dictam actualem alicuius cognitionem, opus ſit ab uniuerſalioribus procedere, nam ſecundum omnes, cognoſci non poteſt quidquam per definitionem, niſi præcognoſcendo uniuerſaliora genera, & ita a ſupremo illius rei incipere oportet. Nec eſt quæſtio, an ad cognitionẽ diſtinctam potentialem alicuius ſuperioris incipiendum ſit a particularib. nam ſecundum omnes diſtincte non cognoſcitur ſuperius potentiali notitia, niſi per inferiora. Nec eſt quæſtio ſimiliter, an diſtincta notitia ſit poſt confuſam, nã compertum eſt, primas omnium notitias in nobis fuiſſe confuſas actuales, quib. res per accidentia ſua, & proprietates, incȩpimus cognoſcere, & de his eſt quȩſtio, An confuſa actualis uniuerſalioris ſit prior, q̃ particularis, & ſingularis. Ideſt propoſita re ſingulari ſẽſui, Petro nẽpe, ſub qua ratione prius ab intellectu fuit cognitus, an quod Petrus, quod homo, quod animal, & quod uiuens, a ſingulari incipiendo, uel contra, prius quod uiuẽs, & quod magis uniuerſale, ſumimus autem hic ſingulare, pro indiuiduo, & pro minus uniuerſali.

Opiniones. Sic quæſtione propoſita, quatuor ĩter Latinos inuenio præcipuas opiniones.

Prima opinio. Prima eſt Burlei, & Buridani hoc loco, quem ſequitur Gregorius. 1. Sent. diſt. 3. q. ar. 2. & Duran. 2. ſent. diſt. 3. q. 7. Hi aſſerũt primum, quod intellectus cognoſcit eſſe ſingulare ipſum indiuiduum. quod primo ſubiicitur ſenſui, vt primum ſenſatum ſit primum cognitum.

1. ratio. Rationes huius opinionis hæ ſunt prȩcipuæ, prima eſt Durandi, id q̃d ab intellectu primo percipitur, debet antecedere actum intellectus: at uniuerſale nõ eſt ante actum intellectus, ergo non eſt id, q̃ primo percipitur, erit ergo ſingulare.

2. ratio. Secunda ratio eſt Gregorii, uniuerſale fit per abſtractionem a ſingularibus, in quantum intellectus percipit ſimilitudinem illorum, ergo intellectus primo cognoſcit ipſa ſingularia.

Tertia

3. ratio. Tertia ratio eſt Burlei. Nullus poteſt imponere nomina rebus, niſi cognoſcat ipſas, at intellectus imponit nomina ſingularibus, ut patet; ergo cognoſcit ipſa.

4. ratio. Quarto. Senſus non diſcurrit, at ſunt diſcurſus ſingulares, ut patet in ſyllogiſmis expoſitorijs: erit ergo id munus intellectus: ergo cognoſcit ſingularia, & cum ſint, quæ primo occurrunt, erunt primo cognita.

5. ratio. Quinto. Ens eſt obiectum intellectus, ergo quod magis ens, magis pcipieť ab intellectu: at ſingulare eſt magis ens, cum includat uniuerſalia, & amplius. 5. conditiones indiuiduantes: ergo magis eſt intellectum. Hæc pro hac opinione.

2. opi. Eſt ſecunda ſententia, quę adſcribitur Scoto 1. ſen. diſt. 3. q. 2. ſupponit Scotus intellectum primo uniuerſalia cognoſcere, ac dicit, minus uniuerſalia eſſe nobis notiora magis uniuerſalibus: unde primo ſpecies eſt cognita, poſtea genus.

1. ratio. Huius ſententiæ eſt primũ argumentum diſcipulorum eius. Vniuerſale eſt ꝑceptum à ſimilitudine reperta in ſingularibus: ſed maior ſimilitudo eſt in re, indiuidua eiuſdem ſpeciei; ergo illorum vniuerſale erit primo cognitum.

2. ratio. Secundo. Vniuerſaliora pertinent ad poſteriores ſcientias, ut ens ad metaphyſicam: ergo ſunt ipſa vltimo cognita.

3. ratio. Tertio. Cauſæ naturales non impeditę producunt effectum perfectiſſimum, quem poſſunt: Sed phantaſma ſingulare oblatũ intellectui eſt cauſa naturalis ad producendam ſpeciem, & cognitionem: ergo producet perfectiſſimam ſpeciem, quam poterit, nempe ſpeciei ipſius, non autem generis primo.

3. opi. Tertia ſentẽtia eſt S. Tho. 1. par. q. 85. ar. 3. & c. 1. opuſc. de ente, & aliorum: hęc enim fundatur in duplici concluſione,

1. Concl. Prior eſt, Ens eſt primo cognitum ab intellectu noſtro.

Nota. Vbi aduerte, ens dupliciter poſſe ſumi: uno modo, ut commune decẽ prædicamentis ſignificãs immediate ipſa decẽ rerum genera & ſic nõ ſumitur in pſenti. Altero modo, ut ſignificat immediate quamcunque rem, ſiue ſingularem, ſiue non: & adhuc dupliciter, aut tranſcendẽter, ut ſe extendit ad quamcunq; rem cuiuſq; modi, aut ut ſe extendit ad res ſenſibiles, & ſenſibꝰ ſubiectas, & tale ens eſt obiectũ intellectus pro iſto ſtatu, quo ſẽſibus eſt alligatus. & hoc vocatur à quibuſdam ens concretum quidditati ſenſibili: & tale eſt, quod ſecundum S. Thom. primo occurrit intellectui noſtro.

Poſterior concluſio. Quo vniuerſaliora ſunt, & propinquiora enti, ſunt nobis notiora: vnde primo genus, vltimo ſpecies vltima cognoſcitur. 2. Concl.

Ratio huius ſentẽtiæ prima eſt: id, qđ eſt in pura potẽtia, nõ ꝑuenit ad vltimũ actũ, niſi ꝑ actus intermedios: ſicut materia prima nõ ꝑuenit ad formã pfectã ſpeciei, niſi ꝑ intermedia. Embrio enim prius viuit vitã plantæ, poſtea uitã aĩalis, tandẽ vitam hoĩs, vt dicitur 2. de gen. in c. 3. at intellectus in ratione cognitionis eſt in pura potẽtia: ergo nõ peruenit ad actum ſpeciei cognoſcendæ, qui eſt perfectiſſimus, niſi per actus ſuperiorũ generũ: ſunt ergo priꝰ cognita vniuerſaliora. 1. ratio.

Secundo. Illud vniuerſale prius cognoſcitur ab intellectu, cuius ſingulare prius mouet ſenſum, at ſingulare vniuerſalioris prius mouet ſẽſum, vt hoc ens, quàm hoc corpus: & hoc corpus, quàm hoc animal prius videtur, ut patet in viſis a longe, ergo ſimiliter erit intellectu. 2. ratio.

Tertio. Quæq; potentia primo percipit ſuum obiectum: at obiectum intellectus eſt ens, ergo primo erit ab intellectu cognitum. Hæc pro Sancto Thoma. 3. ratio.

Quarta ſententia eſt quorundam modernorum, qui non eſſe ſemper vnũ ordinẽ dicunt, uel ab vniuerſalioribus, uel à particularibus, ſed ab his, quorum accidentia magis ſentiuntur, vnde aliquando vniuerſaliora ſunt priora, vt viuẽs, animal, quam equus, aliquando poſteriora, nã ut dicitur 7. metaph. c. 8. Equus, & aſinus habent vnum commune genus prę ter animal, ſed id eſt incognitũ. Hæ ſunt præcipuę latinorum ſententiæ. 4. opi.

Inter Arabes vero, Auicenna 1. meta. c. 6. ens, & rem dicit eſſe primo impreſſa in anima, vnde colligitur, vniuerſaliora eſſe primo cognita. Auicen. opi.

Inter Græcos nõ video hanc quæſtionem agitatam, videntur tamen omnes dicere, vniuerſalia cognoſci per abſtractionem ab inferioribus, vnde inferiora prius ſunt cognita, vt patet apud Ammon. Aliquorũ Græcorũ opi.

mon. in Pręfatione Porphyrij, & Themi. 1. Poſte. c. 30. & 36. & Philop. in preſenti. & 1. Poſte. cap. 83. at talis cognitio eſt diſtinctio potentialis, de qua non eſt controuerſia, quin ab inferioribus incipiat.

1. fund. Sit igitur pro determinatione primo aduertendum. Duplex eſt vniuerſale, incomplexum, quale eſt commune prædicatum: & complexum, qualis eſt uniuerſalis propoſitio, & ſicut illa duplex notitia confuſa, & duplex diſtincta fuit ſuperius data pro incomplexo, ita etiam pōt dari pro complexo: tunc enim diſtincte actualiter cognoſcitur propoſitio, cum ꝑ ſuam cauſam cognoſcitur: tunc confuſe, cum a poſteriori. Similiter diſtincte potentialiter cognoſcitur, cū per inductionē ſuorum inferiorum cognoſcitur: tunc confuſe potentialiter, cum ſine inferioribus. At cum incomplexa notitia ſit in nobis prior, quā cōplexa, ac de primo cognito abſolute ſit ſermo, de incomplexo uniuerſali hic diſputatur.

2. fund. Aduertendum eſt ſecundo, quod intellectus noſtri duplex poteſt ſtatus conſiderari: alter naturalis, cum priuatus eſt omni ſcientia, & primo per ſenſum incipit intelligere, alter eſt perfectus, cum iam ſibi ſcientiam, & cognitionem comparauit uniuerſalium. Nos non loquimur de ſtatu poſteriori, quia cum quis iam ſciētias habet uniuerſalium, poteſt pro arbitrio in ſingularibus genus, uel ſpeciē primo aduertere; loquimur autē de primo ſtatu, & quæritur, utrum primo ſit cognitum vniuerſalius, an minus uniuerſale, quod alij dicunt ſub his verbis, uia originis, utrum ſit primo intellectum a nobis inter vniuerſalia. & ſic eſt determinanda præſens diſputatio.

3. fund. Aduertendum eſt tertio, cum intellectus non intelligat, niſi ſenſu miniſtrāte phantaſmata ſenſibilia, illud primo intellectum erit, cuius phātaſmata magis ſenſata ſunt, ideſt, cuius accidētia ſenſus magis mouēt. Sed difficultas eſt adhuc: quę accidentia magis ſenſum moueant, generis, ut animalis accidētia, an ſpeciei, ideſt hominis, in hoc enim eſt tota controuerſia, nam cum accidentia illius uniuerſalis non ſubſtent ſenſibus, erit minus notum ſine dubio.

Vnde illa quarta ſentētia Modernorū nihil dicit cōtra Scotū, nec contra S. Thomā, qui nō negant, aliqua uniuerſaliora & aliqua particulariora eſſe minus nota, ſi a ſenſibus eorum accidentia diſtant.

Pro horum determinatione ſit prima concluſio. *1. Concl.* Singulare ſenſibile ſub ratione ſingularis ſenſibilis ſecundum Ariſt. viā non eſt primo intellectum, dico ſingulare ſenſibile, ſeu materiale, nam ſingulare non repugnat ab intellectu cognoſci, ſi immateriale ſit, at ſingulare materiale non eſt primo intelligibile. Dicitur ſub ratione ſingularis ſenſibilis, quia poteſt quidem ſingulare ſub aliqua uaga ratione comprehēdi ab intellectu, ut quod ſit indiuiduum, quod ſit ſub ſpecie, quod ſit aliquis homo, at quod ſub ea ratione, quæ a ſenſu percipitur, ſit primo intellectum, hoc dicimus eſſe contra Ariſtotelē expreſſe primo Phyſic. tex. 49. ubi ſingularia tantū dat ſenſibus primo, uniuerſalia ītellectui. & 5. Metaph. c. 11. dicit uniuerſalia priora ſecundum intellectū, ſingularia priora ſecundum ſenſum, & 3. animæ tex. 32. intellectum, & ſenſum ſeparat, eo, quod unus ſingulare, alter uniuerſale percipiat.

Ratio autē cōtra Gregorium hęc eſt. *Ad arg. prima op. Ad 1.* Nullum primū materiale agit in immateriale, at ſingulare ſenſibile eſt purum materiale, intellectus uero immaterialis, non ergo per ſe primo poteſt agere in intellectum, nec ſui ſpeciem imprimere.

Nec oppoſita argumenta quicquā ualent. Ad primum Durādi pro prima opinione reſpondetur, ꝙ vniuerſale ſit per intellectum agētem abſtrahentē ſpecies uniuerſaliū a phātaſmatibus, quæ abſtractæ repræſentant intellectui poſſibili uniuerſalia, ac ipſe primo intelligit illa, non enim intellectus agēs eſt, qui intelligit, ſed poſſibilis, ante cuius actū præcedunt uniuerſalia. Sed argumentum Durandi procedit ex hoc, quod negat intellectum agentem contra Ariſt. & quamuis hoc ei concederemus, adhuc nihil concludit argumentum, nam in ipſis phātaſmatibus ſunt incluſæ naturæ uniuerſales, ſicut in Petro eſt homo, animal, & reliqua, & iſtę primo mouent intellectū poſſibilē, ſicut albedo primo mouet uiſum, & non frigiditas, quæ eſt cū albedine in niue, ꝙ vſ.

Ad ſecundum Gregorij dico, quod

vniuer-

uniuerſale colligitur quidem ex ipſis ſingularibus, ſed nō intellectu cognitis, ſed ſenſu, ut enim in inductione ſingularis ſenſu, uniuerſalis propoſitio intellectu colligitur, ita ī ſimplici cognitiōe uniuerſalis, & hoc eſt expreſſum dictum Themiſtij.2.Poſte.ca.35.& 36. & Philoponi in præſenti, ubi clare dicunt, ſenſu occupato circa ſingularia, intellectum uniuerſalia ex eis colligere, nec hoc eſt mirum, cum enim ſit una anima, & unum ſubiectum, quod cognoſcit, poteſt quidem per unam potentiam unum, per aliam aliud, & per omnes aliqua ſimul cognoſcere.

Ad tertium, & quartum. Et per hoc reſpondetur ad tertium, & quartum argumentum, nam anima cognoſcit ſingularia ſenſu, uniuerſalia intellectu, & per utrāque potentiam ſimul operatur, & coniungit uniuerſalia ſingularibus ipſis.

Ad quintum. Ad ultimum dico, eas eſſe obiectum intellectus, ſed in uniuerſali intelligi: vnde ſingularia ſunt quidem entia. ſed in ſingulari non ſunt intelligibilia, quia deeſt eis conditio, nempe abſtractio. Sicut color eſt quidem obiectum uiſus, at non uidetur ſic color, ſed in ſuis indiuiduis, quia ſentire eſt ſingularium, ita per oppoſitum in intellectu, qui reſpicit uniuerſalia.

Secunda concluſio. Secunda concluſio. Non fit vniuerſale in anima, niſi ex collatione indiuiduorū inter ſe, percepta enim multorum cōuenientia, & ipſorum differentia, colligit intellectus uniuerſale.

1 Hæc eſt expreſſa ſententia Auerrois 12.Meta.com.4.ubi dicit, ꝙ intellectus ex conſimilitudine multorum facit unā intentionem, & id eſt uniuerſale.

2 Et Ariſtotelis.1.Metaph.cap.1.ubi dicit, uniuerſale fit, cum ex multis conſimilibus una communis ratio fiat, nam licet hic textus ſit de uniuerſali ipſo complexo, eadem eſt ratio in vniuerſali incomplexo.

3 Idem etiam ex Themiſtio.2.Poſte.ca.35.& eſt ſententia aliorū fere Græcorū. Ex quo patet, quod nullus poteſt habere uniuerſalis notitiam confuſam actualem per intentionem, niſi habeat ſimul aliquam ipſius diſtinctam potētialem, nēpe per ea indiuidua, ex quorum conſimilitudine uniuerſale abſtractum eſt.

Tertia concluſio. Tertia concluſio. Inter uniuerſalia cōceptus ſpecificus eſt primo cognitum ab intellectu noſtro. Dico inter uniuerſalia, quia forſan primo cognitum eſt uia originis uagū ſingulare, ut dixit Philoponus, ſed hoc non diſputatur modo, ſed inter uniuerſalia. Per conceptum ſpecificum nō intelligo conceptum ſpeciei ſpecialiſſimæ cum Scoto, ſed conceptū quēcunq; abſtractū ab indiuiduis immediate, ſiue ſit ſpecies, ſiue genus, ut cōceptus uiuentis abſtractus ab his, & illis indiuiduis dicitur ſpecificus. Similiter conceptus corporis, & aliorum ſuperiorum.

Hæc cōcluſio eſt certiſſima, & probatur, vniuerſale non fit niſi per abſtractionem ab inferioribus via originis, ſed prima omnium inferiora ſunt indiuidua, ergo prima abſtractio fit ab illis, ſiue ſint eiuſdem ſpeciei, ſiue diuerſæ, & talis conceptus dicitur ſpecificus.

Præterea conceptus genericus fit per abſtractionem a ſpeciebus, ergo præcedit ſpecierum abſtractio, ergo nō poteſt illud eſſe primum uniuerſale.

Nota. Caue ne decipiaris, non.n.eſt idem cōceptus ſpecificus, & conceptus ſpeciei, nam cōceptus ſpecificus eſt, qui abſtrahitur ab indiuiduis immediate apprehēſis ut ſimilibus, & eiuſdem rationis, nō percepta differentia illorum, quamuis illud quod abſtrahitur, ſit genus, & talem dicimus eſſe primo cognitum. At cum hi conceptus ſpecifici, quidam ſint uniuerſaliores, quidam minus uniuerſales, quidā ſpecialiſſimi, ut quando indiuidua formantur ſub rōne entis, uel corporis, uel uiuentis, uel hominis, dubium adhuc eſt qui ſpecifici ſint primo cogniti, an communiores, an minus communes, nam in præcedenti cōcluſione non eſt diſcordia.

Quarta concluſio. Quarta concluſio. In ſenſibilium perfecta applicatione primus conceptus eſt ſpeciei ſpecialiſſimæ, duplex eſt enim ſēſibilium applicatio ſenſibus, perfecta, & imperfecta, perfecta dicitur, cum ſic indiuidua ſenſib. admota ſunt, ut omnia accidentia eorum ſenſibila ſentiri poſſint, imperfecta vero, cum non omnia eorum accidentia ſenſibilia diſtingui ualent, ut cum latent, aut remota ſunt, concluſio autem procedit de perfecta indiuiduorum applicatione.

Et probatur, uniuerſale fit ex conſimilitudine indiuiduorum percepta, ergo illud erit primum, cuius uehementior ſimilitudo ſenſilibilis occurrit, talis autem eſt inter indiuidua eiuſdē ſpeciei ſpecialiſsimæ, cū perfectè applicata ſunt, erit ergo primum uniuerſale ſpeciei ſpecialiſsimę.

Secunda pars cōcl. Addenda autem eſt altera pars concluſionis, in imperfecta applicatione primo occurrit conceptus ſpecificus ſuperior: & quo magis imperfecta, magis ſuperior, quia indiuidua diuerſarum ſpecierū minus tunc diſtinguuntur, & unius apparent rationis: cuius ſignum eſt, cum uaria indiuidua remota ſunt, unius proximæ rationis apparent.

Duo ordines notatu digni. Vnde duo ordines ſunt notandi, ab applicatione enim perfectiſſima incipiendo primum uniuerſale eſt ſpecies: a minus perfecta primū eſt genus proximū, quia iam illa indiuidua minus diſcernuntur. poſtea in minus perfecta, eſt ſuperior conceptus, vſque ad ſupremum, quia ſemper minus, & minus indiuidua diſtinguūtur. omnes tamen hi conceptus ſpecifici dicuntur, quia ab indiuiduis ſemper uniformibus apparentibus colliguntur.

Alter ordo eſt, ab imperfectiſsima incipiendo applicatione, & primus eſt ſpecificus ſupremus. Hæc omnia intellige in conceptibus ſenſibilibus, nihil enim prohibet eſſe conceptus intermedios occultos, quia ipſorum accidentia latent ſenſus.

Nota. Vnde infertur vnum notandum, quod ordo horum cōceptuum actualium confuſorum non ſit ſumendus, nec ex parte intellectus, nec ex parte rerum, ſed ex parte applicationis indiuiduorum ad ſenſum.

Quinta concl. Quinta concluſio. Vt plurimum ſunt iſtę imperfectæ applicationes, quæ occurrunt; ac minus diſcernuntur indiuidua inter ſe, uia originis, ob id uniuerſalia dicuntur notiora nobis, & conceptus ſpecificus vniuerſaliſsimus primus, & hanc exiſtimo eſſe mentem Sancti Thomæ, quamuis enim in uno, aut altero ſit perfecta applicatio, frequenter in reliquis non euenit, ob id ſimpliciter illud aſſeri poteſt.

Sexta concluſio. Sexta. Abſtractis vniuerſalibus ſemel ex vno ſingulari poſtea uniuerſalia indifferenter abſtrahimus, & abſtracta alijs nondum ſenſatis facile applicamus, & facilius vniuerſaliora ipſa, ut experientia ipſa monſtrat.

Septima concl. Septima. Quantum ad abſtractionem diſtinctam potentialem, nempe cum uniuerſaliora non ab indiuiduis. ſed a ſuis immediatis inferioribus abſtrahuntur. Vniuerſaliora ſunt poſteriora nobis, & hoc ſemper via originis.

Eſt enim ordo neceſſarius hic, ut prius ſpecies ab indiuiduis, quam genus a ſpeciebus, & genus ſuperius ab inferioribus abſtrahatur.

Nota. Vnde pro reſolutione, dico, actualis notitia diſtincta ab vniuerſalioribus ad minus uniuerſalia, eſt potentialis diſtincta perfecta a minus vniuerſalibus ad uniuerſaliora, actualis uero confuſa, quæ eſt per abſtractionem immediate ab indiuiduis, uia originis, ordinem habet ex perfecta applicatione, vel imperfecta, licet frequentius ſpecifici uniuerſaliores occurrant. Has concluſiones admodum obſerua, quas puto uerisſimas, & maxime ad mentem Ariſtotelis, & optimorum eius interpretum.

Ad argumentũ tertiæ opinionis. Ad argumenta igitur Sancti Thomæ, & Scoti reſpondere oportet. *Ad primum.* Ad primum igitur S.Tho. dicendum, quod ordo in notitijs confuſis, nec ex parte rerum, nec ex parte intellectus eſt ſumendus, ſed ex parte applicationis uariæ indiuiduorum ad ſenſum, eo quod potentia intellectus eſt immediata ad omnes formas ſecundum ſe, non ſicut materia, & omnes illi conceptus ſpecifici ab indiuiduis ſumuntur immediate, propterea inter ſe ordinem non habent. Secus fit in notitia diſtincta actuali, & perfecta potentiali, tunc enim eſt ordo neceſſarius inter ipſa uniuerſalia, in hac enim a particularibus, in illa ab uniuerſalioribus incipiendum ordinate.

Ad ſecundum. Ad ſecundum facile reſpondetur, illas eſſe notitias in applicatione imperfecta, & nos id concedimus. Hæ vero, ut plurimum occurrunt, tamen negamus, id eſſe ex natura intellectus: nec eſt ordo talis neceſſarius.

Nota. Et nota, quod qui ab eo, quod remote videt, format ens, corpus animal, eſt, quia iam ipſe prę habuit talia vniuerſalia, nam ſi nullum præhaberet, ex vno

indiuiduo nullum primum uniuerſale via originis, vt dictum eſt ſuperius, fieret.

Ad 3. Ad tertium, eſt magna æquiuocatio in argumēto: dupliciter enim poſſumus intelligere, quod potentia feratur in ſuum obiectum primo: vno modo tanquam in id, ſub cuius ratione fertur in quodcunque: quomodo ſenſus viſus in colorem primo fertur, quia eatenus uidet album, nigrum, & reliqua, quia colores ſunt, & ſic unaquæque potentia fertur in ſuum obiectum: & ſic intellectus nihil intelligit, quod non ſit ens, altero modo intelligi poteſt: quod feratur in ſuum obiectū primo abſtractum, & tanquam id, quod cognoſcitur, vt ſi uiſus videret colorem ſolum, & hoc non eſt in ullo ſenſu, intellectus eſt, qui ſic poteſt ferri ī ens ipſum, tamen id non eſt neceſſarium, ut primo faciat, & de hoc procedit argumentum, & maior eſt falſa.

Ad argumenta ſecundæ opinionis. Ad argumenta Scoti reſpondetur, Ad primum, & tertium eadem eſt ſolutio, illa enim procedunt in applicatione perfecta indiuiduorum, & ſic conceditur, primam eſſe ſpeciem vltimam, ſed negatur, quod id ſit primo cognitum neceſſarium, nam frequentius non ſunt tales applicationes, conceptus autem ſpecificus eſt neceſſario primo cognitum, licet in plurimum accidat ſuperior. *Ad primum, & tertium.*

Ad 2. Ad ſecundum reſpondent Thomiſtæ, Metaphyſicam dici ultimam ordine doctrinæ, non quòd ens ſit vltimo cognitū, ſed quod de intelligentijs tractet, quæ ſunt difficillimæ: ſed hoc non euacuat difficultatem, quia cum maxima pars Metaphyſicæ ſit de ente communi iſtis, & minima de intelligentiis, non eſt dicenda vltima doctrina.

2. Sol. S. Thom. 1. Metaphyſ. lect. reſpondet, quòd quamuis iſta uniuerſalia ſint confuſa cognitione ſimplici notiora, tamen quantum ad eorum proprietates, & cauſas, quas ſcientiæ conſiderant, ſunt difficillima.

3. Sol. Poſſumus etiam dicere, quod uniuerſalia abſtracta iſta ſunt difficilia, ut diximus, quia præſupponunt priorum abſtractiones. Hęc de quęſtione præſenti ſint ſatis: ad ſextam quæſtionem iam accedadamus.

An eadem ſint nota nobis, & natura. Quæſt. VI.

HAec quæſtio eſt ad examinanda magis uerba capitis huius: & eſt primum argumētum. Hic confuſa, & compoſita dicuntur nobis notiora, ſed lib. 2. de partī cap. 1. compoſita dicuntur notiora ſuis partibus natura: & 9. Metaph. cap. 6. quibus locis dicitur, poſteriora generatione ſunt priora natura: ergo eadem ſunt nota nobis, & natura, uel eſt contradictio locorum. *Argumēta in contrarium. 1. arg.*

Secundo, in Mathematicis cauſæ ſunt notiores nobis, ut dicit Auer. at cauſæ ſēper ſunt notiores natura, ergo eadē ſunt & nobis, & natura nota. *2. arg.*

Tertio. Hic dicitur, vniuerſalia eſſe nobis notiora ſingularibus, at 2. Poſte. ca. 2. vniuerſalia dicuntur notiora natura ſingularibus, ergo eadem ſunt illa duo, & præterea videntur iſta duo loca repugnare ad inuicem. *3. arg.*

Quarto. Dicit Ariſt. ſe uelle a notioribus nobis procedere, & tñ incipit a cauſis quę ſunt notiores natura: ergo illa duo eadē ſūt, uel cōtradictio uidetur admittēda. *4. arg.*

Sit primum fundamentum pro huius determinatione. Inter alias acceptiones natura dupliciter ſumitur: vno modo pro ſubſtantia, & eſſentia cuiuſque rei, quo pacto dicitur definitio explicare naturā rei, altero modo natura pro ſubſtantia, quæ eſt principium motus, & mutationis uſurpatur, & utroque modo dicitur notum, ſeu prius natura, & quod ſecundum ſuum eſſe notum, & prius eſt, & quod ſecundum generationem, & motum prius eſt. *1. fund.*

Ex quo tripliciter inuenimus apud Ariſtotelē, aliquid dici prius natura, & notius, uno modo, quod eſt prius genere, ideſt, quod ſit primo quantum ad motum executionis, quo pacto. 9. Top. cap. 3. Elementa dictionibus, & partes toto, & genera ac differentiæ ſpeciebus natura priora dicuntur. Altero modo dicitur prius natura, quod in generatione prius intenditur, ſicut per oppoſitum compoſita, & tota partibus, & componentibus priora dicuntur, quia illa præcipuè intenduntur: *Nota.*

ſunt

ſunt enim generationis, & conſtitutionis finis:& ſic loquitur.2.de partib.& 9. Metaph.allegatis.Tertio dr̃ prius natura, & notum, quod plus hẽt entitatis & actus, qui eſt ratio,per quam res ſunt intelligiles,& ſic 1.Metaph.cap.1. uocat entia immaterialia manifeſtiſſima natura, quia maxima entia ſunt.

2.fund. Sit ſecundum fundamentum.Dupliciter poſſumus intellectionem noſtram cõſiderare, uno modo quantum ad ſubſtantiam ipſius intellectionis,altero modo, quantum ad modum,ſi ſubſtantiam ipſius ſpectes,erit undique immaterialis, nam eius ſubiectum proximum,& principium eſt immateriale. nempe ſola anima, in qua recipitur intellectio. Si etiam id,per quod intellectio fiat, conſideretur, eſt etiam immaterialis, fiunt enim intellectiones per ſpecies immateriales abſtractas a phantaſmatibus, Vlterius ſi obiectum reſpicias, immateriale eſt, cognoſcimus enim uniuerſalia, quę immaterialia ſunt. at ſi modum intellectionis inſpicias,materialis eſt, fit enim per abſtractionem ſpeciei a ſenſu, unde per ſe intelligere non ualet intellectus, niſi ea,quæ a ſenſibus,& per ſenſus percipit.

Hinc eſt, quod duplex ſolet conſtitui obiectum intellectus, unum ſecundum ſubſtantiam intellectionis. & hoc eſt ens ſimpliciter,ut dicit omnia quæ actum habent,alterum eſt ſecundum modum, & hoc eſt ens ſenſibile,& materiale.

Reſp.q.1. Atque huic fluxit, vt quędam dicãtur cognoſcibilia ſecundum ſe, nempe, quæ plus entitatis habent, ut immaterialia, quædam nobis,quæ magis ſenſibus ſunt manifeſta,ut materialia.

Ex his colligimus ſenſum Ariſtotelis in hoc capite,uocat.n.nota natura modo primo,i.quę ſunt priora generatione, ſicut ſunt cauſæ,uocat nota nobis ſenſibiliora,qualia ſunt compoſita,& effectus. Hoc autem in phyſica,nam in Mathematica cauſæ ſunt notiores nobis,& natura, non enim illa propoſitio uniuerſaliter intelligenda eſt, non ſunt nota nobis,& natura eadem.ſed in phyſica plerunque ueritatem habet.

Vnde ſequitur,quod non dicuntur hic notiora natura, quæ plurimum habent entitatis,ut uult S. Tho. Sed quę priora ſunt generatione,nam materia, & forma ſic non eſſent priores natura compoſito.

Per hęc patet ſolutio ad argumenta, ad primum enim dicitur aliter in 2. de parti.dici prius natura,quam hic. Illic.n. prius natura dicitur, quod in generatione intenditur,ſicut compoſitum. Hic uero, quod prius eſt generatione, ut dicit Auerro.ſicut principia. *Ad arg. in opin.* *Ad 1.*

Ad ſecundum diximus iã,nõ eſſe uniuerſaliter illam propoſitionem intelligẽdam,ſed in phyſica,ut in plurimum. *Ad 2.*

Ad tertium, nõ omnes eodem modo illa duo loca conciliant,S Tho. enim hic & in Poſter.dicit illa uerba Poſteriorum eſſe intelligenda de uniuerſali in prædicando,& de ſingulari,i.indiuiduo, facta comparatione ad cognitionem noſtram, tam ſenſitiuam,quam intellectiuam. *Ad 3.*

Et tunc eſt ſenſus,ſingularia dicuntur notiora nobis,nempe quia ſenſu percipiũtur Vniuerſalia uero natura,quia a ſenſu remota ſolo intellectu percipiuntur.

At in hoc loco ſingulare accipitur pro minus uniuerſali, & fit comparatio ad ſolum intellectum, unde ſenſus eſt, inter uniuerſalia,uniuerſaliora dicuntur nobis notiora.

Auerroes cum S.Th.conuenit,quãtum ad hunc locum,at de lib Poſte. dicit per uniuerſalia intelligi cauſas proprias,& de omni,& per ſe,quæ uniuerſales dicuntur,hæ autem difficiles ſunt nobis.

Philoponus uero per uniuerſalia in libro Poſter.intelligit ipſa genera,& communia,quæ eo ſunt obſcuriora,quo uniuerſaliora.At hic per uniuerſalia uaga ſingularia intelligit,ut diximus in ipſius expoſitione,quæ quidem ſunt nobis notiora,quo uaga magis ſunt.

At mihi cum Simplicio dicendum uidetur, qui locum Poſteriorum de uniuerſalibus, quantum ad diſtinctam potẽtialem notitiam intelligit, hæc enim quo uniuerſaliora,notiora natura, & minus nota nobis ſunt particularioribus, quia plures præſupponunt abſtractiones,at locum hunc intelligit de uniuerſalioribus, quantum ad notitiam confuſam, ſecundum quam immediate a ſingularibus abſtrahuntur,&,uti latius diximus ſuperiori quæſtione,in plurimum notiora nobis

ferre, ſed tantum figuris, quia quædã ſunt triangulares, quædam quadrangulares, aliarumq; figurarum. Præterea habebant varium ſitum, & ordinem inter ſe: atque ex his duobus proueniebant varia accidẽtia, & figuræ compoſitorum: ob id enim caput, vel corpora erant rotũda, quia atomis rotundis erant compoſita, obtuſa vero quia quadrãgularibus, ſimiliter calida, frigida, & alterius cuiuſque rationis propter varium ſitum, & ordinem atomorũ.

Opiniones eorũ philoſophorum, qui plura principia ponebant, ſed finita prima opinio.

Alij Philoſophi finita, plura tamẽ principia ponebant. Parmenides ignem, & terram, principia poſuit. Quod ſi dicas, non ne iſte vnum principium poſuit. Reſpondet Philopo. feciſſe duos libros, & vulgares, & accuratiores: in his vnum dixit eſſe principium, in illis vero duo illa. Alij dicunt hæc duo principia poſuiſſe ſecundũ apparentiam, erant tamen vnum ſecundum exiſtentiam, ſed parum hoc refert.

2. opi. Alij ſecundo, tria elementa poſuerunt, excepta terra.

3. opi. Alij tertio, omnia quatuor: atque hæc fuit ſentẽtia Empedoclis, & Hippocratis.

4. opi. Quarto, Plato dicebat, principia eſſe, magnum, paruum, & Ideã, per magnum & paruum materiam intelligens.

5. opi. Quinto, Pythagoras, par & impar rerũ principia dixit, per par materiam, per impar formam forſan ſignificans: materia enim eſt diuiſibilis ſicut par, forma indiuiſibilis, vt impar.

Nota 1. philoſophi qui poſuerunt cauſam efficientẽ.

Hæ ſunt Philoſophorum ſententiæ circa rerum principia, inter quos aduerte primo, aliquos ponere cauſam efficientem, vt Anaxagoram, qui poſuit mentem, id eſt Deum ſeparantem chaos, & Empedoclẽ, qui litem, & amicitiam, cauſas efficientes poſuit: dixit enim elementa primũ fuiſſe chaos componentia: poſtea per litem eſſe ſeparata, ac mundum hunc conſtituiſſe: Et iterum per amicitiam reditura ad chaos; & per litem iterum ſeparanda: vnde mundum infinities corruptum, & generatum, corrumpendum, & generandum dicebat.

Nota 2. philoſophi non naturales, qui abſtulerunt motum.

Aduerte ſecundo, quoſdam ex his Philoſophos dici non naturales, quoſdam naturales; non naturales dicuntur, qui diſſerentes de rebus naturalibus motum auferunt a principijs qui eſt paſſio phyſica, ſicut Parmenides, & Meliſſus principium immobile ponentes. Naturales vero dicuntur, qui motum non auferunt, vt reliqui prædicti.

Nota 3. Prædicti philoſophi non ponebant generationem ſecundum ſubſtãtiã, ſed ſecundum accidẽtia, uel ſecundum apparentiam.

Aduerte tertio Omnes hi nullam ſubſtantiæ generationem ponebant de nouo, ſed omnes mutationes, aut eſſe ſecundum apparentiam, vt dicebat Anaxagoras; aut ſecundum accidentia, vt reliqui dicebant; nam ex varia denſatione, aut rarefactione, aut compoſitione elementorum erant varia corpora; ſed non erat ſubſtantia de nouo: non enim iſti poterant intelligere, a quo talis poſſet ſubſtantia produci.

Aduerte quarto. Aliquos ex his ob id ipſum mundum ab æterno poſuiſſe, aliquos vero materiam ipſam, ex qua erat ipſemet mundus, vt patet ex dictis.

Nota 4. Ariſt. ſententia 1.

Ariſtoteles vero multo aliter, quam hi, proceſſit, & quantum ad numerum principiorum, & quantum ad ipſa principia: tria enim principia poſuit, materiam, formam, priuationem: materia eſt quædam imperfecta ſubſtantia ſimplex, non compoſita ex duplici parte eſſentiali, hęc cum altera ſimplici ſubſtantia, quæ dicitur forma, compoſitum naturale cõponit, ſicut lignum, & figura cathedram faciunt.

Hæc materia ſecundum ſe nullam habet formam cum ſit ſimplex. Dico ſecundum ſe, nã ſemper eſt coniuncta cum forma, tamen de ſe non habet illam, nec eſt eius pars forma: quamuis autem non habeat de ſe formam: eſt tamen in potentia ad quamlibet formam, ſicut lignum de ſe nullam habet rei artificiatæ formã, eſt tamen in potentia ad quamlibet talem formam, & ex hoc prouenit, vt iſta materia dicatur habere priuationem formarum, quia cum non habeat illas, poteſt habere: hoc autem eſt eſſe priuatum, vnde materia, quæ eſt huius ligni, eſt in potentia ad formam quamlibet ſubſtantialem.

Dices, ad quid eſt priuata iſta materia? dico, vt ſint generationes rerum, nõ enim ex hoc ligno fieret ignis, niſi materia eius eſſet priuata forma ignis: nam, vt ex aliqua materia fiat aliud, duo ſunt neceſſaria. Alterum, quod illa materia non ſit illud, quia ſi eſſet, non fieret, quod enim eſt non fit, Nec ſatis eſt non eſſe, ſed quod poſſit eſſe, atque hæc duo habet iſta materia, ob id dicitur priuata, priuatio enim hæc duo importat.

Ex quo fit; quod generatio rei non eſt aliud, quam eductio formæ ex potentia materiæ, vt ignis admotus ligno, ipſum diſponit, donec expellat ab illa materia formam ligni, & inducat formam ignis: atque ſic fit generatio: non enim agens facit totam rē, aut corrumpit totam rem, materia enim non generatur, nec corrumpitur ſecundum Ariſtotelem, ſed iſta fiūt ſecundum formas: vnde, ſecundum ipſum, tria ſunt generationis rerum naturalium principia.

Hanc materiam finitā poſuit, ſed per mutuam generationem, & introductionem formarum in eadem parte materiæ, dicebat duraturas, & duraſſe generationes æterno tempore. Atque breuiter hæc eſt ſententia Ariſt. qui locutus eſt probabiliſſime omnium: & ob id hoc communiter modo omnes docent; licet in hoc ſit deceptus, quòd mundum æternum affirmauit, quod noſtra fides damnat.

Neceſſe eſt autem, Tex. VI.

Diſputatio Ariſt. cōtra præ dic. Phil.

DIſputat Ariſtoteles contra Philoſophos de rerū principijs in his textibus triginta quatuor: ac primū, contra eos, qui nō naturaliter loquūtur: poſtea contra alios. Dicuntur autem non naturales, non quòd de rebus naturalibus non loquantur, immo de eis diſſerūt; ſed quod de principijs rerum naturalium loquentes non loquebantur, vt Philoſophi naturales, cum auferrent motum, cuius principium eſt natura.

Diuiſio, ſeu enum. neceſſ. circa princ.

Vtitur igitur diuiſione communi circa principia, nec incipit probando principia eſſe, ſed diuidendo, quia, vt dicit Simplicius, omnes Philoſophi in hoc conuenerunt, principia rerum naturalium eſſe. Facit igitur diuiſionem cum ſubdiuiſione quinq; partium. Neceſſe eſt principia, aut eſſe vnū, aut plura: Si vnum, aut mobile, aut immobile. Hoc enim Parmenides, & Meliſſus ponunt: illud vero naturaliter loquentes: Si plura, aut finita, aut infinita, ſi finita, aut duo, aut tria, aut in aliquo alio numero determinato: ſi infinita, aut differentia figura, & forma accidentali, & etiam contraria, vt dixit Democritus: aut non ſic differentia, contraria tamen, vt dixit Anaxagoras, Omnes hæ diuiſionum partes non habent medium, ſed aut vnā, aut alteram neceſſe eſt conſiſtere, propterea dixit neceſſe eſt.

Nota. 1.

Aduerte, quòd illa verba: aut contraria: Themiſtius, & Porphyrius volunt dicta eſſe propter Anaxagoram, vt priora ad Democritum, hæc vero ad Anaxagoram referantur: at quia etiam Democritus poſuit contrarietatem ſitus, & ordinis, Philoponus, & Alexander ad ipſum Democritum retulerunt: & tunc oppoſita diuiſionis pars eſt ſubintelligenda. At Simplicius attendens, etiam Anaxagoram poſuiſſe contraria principia, ad vtrunq; retulit, vt ſit ſenſus, aut ſunt figura differentia, aut non, vtroque tamen modo contraria: & ita ſuperius expoſuimus, & videtur melior expoſitio.

Nota. 2.

Aduerte præterea, quòd Ariſtotiles, nō aſſignauit omnia mébra diuiſionis, omiſit enim aliqua, nēpe, ſi plura, aut immobilia, aut mobilia; hoc autē omiſit, quia vt dicunt Simplicius, Auerroes, & S. Tho. nullus dixit eſſe principia plura immobilia; quicquid dicat Philoponus: omiſit ēt vnum immobile infinitū. vt dixit Meliſſus: & finitum vt dixit Parmenides: quod fecit breuitatis cauſa, vt notat Simpl. non enim referebat omnia ſtatim proponere.

Perfe diuiſio ſeu enumer.

At ſi libet completā habere diuiſionē hanc, erit componenda, vt componunt Simplicius, Alexander, & Philoponus. Principia, aut ſunt vnum, aut plura: ſi vnum, aut mobile, aut immobile: ſi vnum immobile, vel finitum, vt dixit Parmenides, vel infinitum, vt Meliſſus. Si vnum mobile, aut finitum, ut Thales, aut infinitum, vt Diogenes, qui earum infinitum poſuit. Si plura, aut finita, aut infinita. Si plura finita, aut mobilia, aut immobilia. Si plura infinita, aut mobilia, aut immobilia.

Similiter autem quærunt.
Tex. VII.

SAnctus Thomas, & Auerroes, hunc textum exponunt, vt velit Ariſt. oſtendere apud hos Philoſophos eandem eſſe quæſtionem de ente, & principio entis, vt idem ſit quærere, an vnum ſit ens, an plura: & an

vnum

vnum ſit principium, an plura, & hoc dixit, vt notat Simplic. propter Parmenidē, & Meliſſum, qui non dixerunt unum eſſe principium, ſed omnia eſſe vnum ens: & idem intelligebant, ac ſi dicerent, vnum eſt entium principium.

Dubium. Dices, quo modo apud hos idem eſt dicere, an ſit vnum ens, & an ſit vnū principium? Rñdent bene S.Tho. & Auerroes. *Prima expo. S. Th.* quia iſti principium hoc exiſtimabāt eſſe totam rei ſubſtantiam, non enim ex eorū ſententia differebāt cōpoſita, niſi accidentaliter: omnia.n. erant aqua, aut aer, aut atomi, aut elementa, & ſic vel aliter ſe habētia, vti diximus, & cū nō eſſent alia ſubſtantia, niſi principium, idem eſt utrunq; petere, cum ens, & principium ſint idem.

2. Expoſitio Philopon. Philoponus autem ita exponit, ut dicat Ariſt. confirmare ſuam diuiſionem exemplo aliorum Philoſophorum, qui de entibus diſputantes ſtatim principia quærūt. & ſic quærunt per has diuiſiones prædictas. Vtraque eſt conueniens expoſitio.

Itaque ſi unum eſt, atque immobile.
Tex. VIII.

PArmenidis, & Meliſſi opinionem ad Phyſicum non pertinere docet, quia negant in Phyſi. principium, nempe dum negant motum: & ſicut Geometra non diſputat cōtra negantes ipſius principia; ſed id eſt alterius ſcientię, cui ſecundum aliquid ſubalternatur: aut ſcientia, communis 1. Metaphyſicæ, & Dialecticæ, vt dicit Simplicius. Sic etiam nec ille, qui de principijs loquitur, debet diſputare cōtra hos, qui negant principia ipſa. Nam in hoc, quod dicunt, unum eſſe principium, negāt principium eſſe, quia ſi principium eſt, alicuius alterius entis, uel aliorum principiū eſt: at iſti non ponūt aliud ens præter principium, nō ergo erit principium, cum deſit principiatum. Similiter negant principium in hoc, ꝙ dicant eſſe immobile, quia, tunc ex eo nihil fieri poſſet, quod repugnat principio. Ex eo enim omnia fieri debent.

Dubiū 1. An Phyſicus probet ſua principia. Sol. Simplicij. Dubitatur, An Phyſicus probet ſua principia. Simplicius mouet hoc dubiū, & reſpondet in generali de qualibet ſcientia. Sunt enim duplicia principia, quædā per ſe fidem habentia, qualia ſunt immediata per ſe nota, ut dignitates: Quædam non per ſe nota, ſed ſuppoſitiones, ut lineam eſſe longitudinem, ſine latitudine, per ſe fidem habet in Geometria: at quod talis linea ſit in corpore ipſo, hoc non per ſe fidem habet, ſed ſupponitur. Dicit ergo, quod illa principia, quæ per ſe fidem habent, non demōſtrantur in alia ſcientia, nec in eadem, alia uero demonſtrantur in ſubalternante, vel a Metaphyſico, a Dialectico uero probabiliter oſtenduntur: quamuis autem hoc ita ſit, non deeſt aliquod inſtrumentum ſcientiæ circa ſua principia, licet non ſit demonſtratio, hoc autem eſt inductio, hæc Simplicius.

Explicatio Authoris. 1. Hoc tamen indiget declaratione, & limitatione: primo, nam dignitates ſi immediatæ ſunt, licet a Metaphyſico non demonſtrentur; tamen a Dialectico Topico oſtenduntur probabiliter.

Cur interdū ad probandū cōclu. neceſſarias afferantur rōnes probabiles. Dices, ad quid opus eſt hoc, nempe neceſſarium probabili ratione confirmare? Reſpondet Ægydius, quod hæ dignitates non oſtenduntur ſimpliciter, niſi iſti vel illi neganti eas, & ad hunc uel illum conuincendum ſufficit probabile argumentum: nam ipſæ de ſe ſunt neceſſariæ. Dialecticus ergo non ſolum ſuppoſitiones, ſed etiam dignitates probare tentat.

Præterea ſecundo, ſunt aliquæ dignitates, quę mediatæ ſunt, & cauſam habent licet immediatæ dicantur, quia ſunt per ſe notæ, nec a cauſa habent cognitionis certitudinem: vt motus eſt, in Phyſica dignitas eſt, habet tamen cauſam, ſed non ita claram, nempe naturam; Omne totum eſt maius parte, cauſam habet, & ſimiles: has autem cauſam, cum dignitates communes ſint multis ſcientiis, Metaphyſicus tradit.

Præterea tertio, ſunt principia cognitionis, & hæ non probantur ab illamet ſcientia, & de his loquitur Ariſtoteles in præſenti. Sunt etiam principia rei, ut materia, & forma in Phyſica, & hæc probantur eſſe in ipſa Phyſica, nam per mutationes a poſteriori illa demonſtrat Ariſt.

Et per hoc patet reſponſio ad dubium: Philoſophum non probare ſua principia cognitionis, de quibus loquitur Ariſtoteles.

runt ea, quæ ſunt extra materiam illius ſcientiæ: vt ſi a Geometra petatur, an equus ſit animal perfectum, quædam, quę ſunt in materia illius ſcientiæ, ſed falſo: vt ſi petas, quo modo diameter ſit commenſurabilis, quem tamen conſtat eſſe in commẽſurabilem. Priores quæſtiones nullo pacto in illa ſcientia ſunt diſcutiendæ: poſteriores uero aliquo modo, ita & iſtorum dicta ſunt aliquo modo examinãda, quia de natura, licet non naturaliter, loquuntur, tamen non omnino iſta ſunt in Phyſica diſſerenda, ſed in Philoſophia, id eſt, Metaphyſica: vnde ſecundum Alexandrum, iſta, quæ hic diſputantur cõtra hos duos, Metaphyſico habitu diſputantur, ut patet, quia ſit ſermo de ente, de ſubſtantia quæ Metaphyſica ſunt. *Cur diuerit Ariſt. Aut omnia, et quedam mouen.*

Principium autem maxime omnium. Tex. XIII.

EVm, qui alicuius opinionem euellere conatur, oportet non ſolum ipſam opinionem redarguere, ſed ẽt argumentis, quibus innitebatur reſpondere, ac ipſa diluere, ut notat Simplicius. Vtrunq; Ariſtoteles in parte hac facit. nã opinionem ipſam Parmenidis, & Meliſſi impugnat, ac ipſorum euertit rationes, & quia ipſorum poſitio uocibus utebatur multiplicibus, uno nempe, & ente, dicunt enim omnia eſſe unum ens, incipit a diuiſione, quæ eſt principium maxime tali diſputationi proprium, & accommodatum, vt Philoponus aduertit, ac primo a diuiſione entis exorditur, poſtea a diuiſione vnius. *Intentio. Ariſt.*

Ens igitur multiplex eſt, decem prædicamenta comprehendens: qui igitur dicunt, eſſe omnia unum ens, aut multa, uel ſimul intelligunt prædicamenta, nempe ſubſtantiam, quantitatem, qualitatem, aut vnum ex his: ſi vnum ex his, puta ſubſtantiam, peto, quæ ſit illa ſubſtantia, an homo, an equus, an anima, an aliquid huiuſmodi. Idem de qualitate, & quantitate, & de aliis prædicamentis, quorum non meminit Ariſtoteles, quia certiſſimum erat, hos de illis non intellexiſſe ſuam opinionem. Facta diuiſione, dicit multum intereſſe, vno, aut altero modo dicere: quã uis ſint impoſſibilia dicta.

Aduerte, quod illa pars diuiſionis, quod ens multa contineat genera, non exprimitur ab Ariſtotele, ſed virtualiter ponitur, quam Græci ſic explicant, ens unum nomine dicentes, ut ſit diuiſio. Omnia ſunt vnum ens: aut igitur unum nomine, ita vt ſub ente multa ſint prædicamenta, aut vnum re, puta aliquod genus ipſius. Hãc expoſitionem noſtram videtur docere Porphyrius & recipit Simpl. *Nota de ui argumẽti Ariſtotelis. 1. Expoſi.*

Sed Alexander, & Philoponus, hæc omnia de diſtinctione unius intelligunt. Dicunt enim eſſe hanc diuiſionem: aut ſunt omnia unum ens nomine, aut unum re: ſi unum re, aut vt ſubſtantia, uel qualitas, & quantitas, id eſt, vnum genere, aut ut homo, equus, calidum, id eſt, unum ſpecie; & poſtea dicit, aut vnum numero. *2. Expoſ.*

Sed hæc expoſitio eſt contra textum, ut legenti patebit, & procedit ex inaduertentia argumentandi, ſuppoſita opinione illorum. *Confutatio ſecũdę expoſitionis.*

Ob cuius declarationem dubitatur, nã videtur petere principium: hi enim dicebant omnia eſſe unum, & Ariſtoteles ſupponit ens eſſe multiplex, quod erat probandum. *Obiectiones cõtra vim argumẽti Ariſtotelis. 1*

Præterea etiam admiſſo, quod ens eſſet multiplex, videtur ſophiſma committere, cum ita argumentetur. omnia ſunt ens, ergo aut ſubſtantia, aut quãtitas, aut aliud ex his, nam ens cõfuſe ſupponit, ſub quo non licet deſcendere: eſt enim perinde ac ſi dicas, omnis homo eſt riſibilis, ergo aut hoc riſibile, aut illud, ac propterea forſã Alexander, & Philoponus nõ de ente, ſed de vno diuiſionem exponendum eſſe voluerunt, nec eſt omnino facile hoc diſſoluere, licet Expoſitores in eo ſileant. *2*

Aduerte igitur, quod omnes Philoſophi antiqui principium rerum naturaliũ ſpeculantes, aliquod ens actu, & omnino reale ponebant, puta aquam, aerem, atomos, vel aliquid aliud, nullus fuit ita inſipiens, qui genera, & vniuerſalia, quæ a ſingularibus abſtrahũtur, principia poneret, vnde dicentes, vnum, aut plura eſſe principia, non de vnitate generum intelligebant, ſed de vnitate alicuius actu exiſtentis ſermonem faciebant. Vnde merito ab iſtis, qui vnum dicunt principium, petitur quod illud ſit ex his, quæ ſunt, an aqua, *Nota 1. Explicatio Authoris de ui argumẽti Ari. quã partim tradunt Porph. et Simpli.*

aqua, an aer an homo. Nec oportet de vnitate vniuerſali, aut generica ĩtelligere, ſed de unitate particulari entis exiſtẽtis:

Nota ſecundo. Aduerte præterea, quod iſti Philoſophi imaginabantur totum mundum, ſicut vnum omnino animal, ita vt omnia eſſent unum ens determinate, & reliqua entia ipſius eſſent partes, nõ eſſentia, ſed apparentia diſtincte, unde omnia unum corpus ſunt, quamuis Meliſſus dicat eſſe infinitum & Parmenides finitum, uterque autem immobile: Ob id Ariſtoteles petit: Si omnia ſunt vnum ens actu, quid hoc eſt, & quia iſti poſſent dicere, eſt vniuerſus mundus; probat, quod non poſſit ſic dici vnum ens.

Ad primum. Ad primum igitur reſponde tur; quod Ariſtoteles in diuiſione non petit principium, ſed ſolum nominis ſignificationem petit, quam omnis tenetur dare, ſignificat enim quantitatem, ſubſtantiam, & cætera, Hic enim erit communis omnium conſenſus.

Ad ſecundum. Ad ſecundum dico, quod illius ens ſupponit determinate ratione illius additi vnum, perinde enim eſt dicere, omnia eſſe vnum ens, ac aliquod determinatum ens.

Si enim erunt, & ſubſtantia. Tex. XIIII.

INcipit Ariſtoteles ſingulas diuiſionis partes confutare, ac primo, eã qua qs poſſet dicere, omnia eſſe unum ens, ſub hoc tamen ente ſubſtantiam, quantitatem, qualitatéque complecteretur. Tũc inquit Ariſtoteles, ſiue iſta tria ſeparata ſint, ſiue coniuncta ſimul, iam non unum ens, ſed multa dicerentur. Sunt enim genera primo diuerſa, quæ in nullo (prçter nomen) conuenienciam habent realem, ut diximus in prædicamentis.

Nota primo. Et nota aliud eſſe ſubſtantiã, & quantitatem, ac qualitatem, eſſe ſeparata, aliud eſſe diuerſa. Separata dicerentur iſta tria, ſi unumquodque ꝑ ſe extra aliud exiſteret, coniuncta vero, cum illa duo ſubſtantiæ inhęrent At uero diuerſa eſſe eſt, ꝙ natura, & eſſentia ſingulorum non cõmunicet in aliquo eſſentiali ita, ut ipſorũ definitiones vel cauſę, vel quæ loco definitionum dantur, deſcriptiones non ſint idem & huic diuerſitati, & pluralitati non repugnat ſeparatio uel coniunctio. Quantuncunque enim ſint coniũcta vel ſeparata, non ſunt idem, ſed diuerſa, & plura.

Impugnat aliam partem, qua quis poſſet dicere, omnia eſſe unum ens, id eſt, quantum, aut quale ſolum; Docet, hoc fieri non poſſe, quia nullum accidens poteſt abſq; ſubſtantia ſeparatum cõſiſtere, ſiue ſubſtantia ſit, ſiue non ſit. Hoc enim priuilegium eſt ſolius ſubſtantiæ, vt ipſa ſit ſeparabilis, reliqua enim in ſubſtantia ſunt, vt in ſubiecto.

Nota ſecundo. Vbi aduerte, cum Simplicio, quod hic uocat dici de ſubſtantia, pro eo, quod eſt eſſe in ſubſtantia, ſeu ipſi inhærere. Nota præterea, quod dicit, inconueniens eſſe ſic dicere, nempe abſque ſubſtantia accidentia conſiſtere. & poſtea corrigit uerbum, vocando impoſſibile, nam inconueniens ſeu abſurdum, quod Græcè ἄτοπον, quaſi non habens locum, nec conſentaneum, dicitur quodcunque falſum. At impoſſibile dicitur illud falſum, quod nec eſt, nec eſſe poteſt uerum.

Nota tertio. Dices, quid eſt, quod ſubſtantia dicitur ſeparabilis, reliqua uero non ſunt ſeparabilia, cum Porphyrius accidentia aliqua eſſe ſeparabilia docuerit? quod ſi dicas, hic dici ſeparabile, quod per ſe poteſt eſſe, accidentia uero ſeparantur a ſubſtantia, ſed per ſui corruptionem, Tunc inſurgit difficultas, nã ut accidens non eſt ſeparabile ab aliqua ſubſtantia, ita nec ſubſtantia ab aliquo accidenti. Hoc dubium præcipue eſt diſputãdum. 7. Metaph. c. 1. At uero quia hic eadem uerba proferuntur, breuiter ſunt declaranda.

Dubium quomodo ſubſtãtia ſeparetur ab accidẽte. Explicatur locus 7. Meta.

Prima expoſitio. Aliqui dicunt ſubſtantiam eſſe ſeparabilem non aliud eſſe, quam independentem ab accidenti, natura enim ſubſtantiæ abſoluta eſt. Sed hoc non placet mihi, nã cum non poſſit actu ab accidente ſeparari, ſine dubio quantum ad hoc dependens eſt.

Expoſitio Authoris. Ob id dico, hic ſubſtantiam ſumi pro prima ſubſtantia, nempe pro compoſito indiuiduo ſubſtantiæ, & hoc dupliciter dici ſeparabile ab accidente. Vno modo quia poteſt cõſiſtere abſque accidentibus multis, quę in eo ſunt, ſicut, fuit abſq; illis, vt Petrus poteſt eſſe ſeparatus a calore,

re, a frigiditate, ab albedine, & aliis, & huiuſmodi, quæ in eo ſunt, nullum tamē ipſius accidens poteſt abſque eo conſiſtere naturaliter. Vnde non eſt intelligendum ꝙ ab omni accidēte ſit ſeparabilis, ſed vniuerſaliter loquendo ab accidente ſeparatur: nullum tamen ipſius accidens ab eo ſeparatum conſiſtit.

Altero modo dicitur ſubſtantia prior, ſeu ſeparabilis, quia in ratione ſubſtantię datur aliqua ab omni accidenti ſeparata; puta Deus: tamen in accidentium generibus, nullum accidens extra ſubſtantiā cōſiſtens naturaliter datur; Dico naturaliter propter ineffabile ſacramentum altaris, vbi datur accidēs abſque ſubſtātiæ ſubiecto. Hāc declarationē ſeparabilitatis nota. *Nota.*

Meliſſus aūt quod eſt infinitum eſſe dicit. Tex. XV.

CVm partes diuiſionis aliquot confutauerit, ad opiniones horū deſcendit, & dicit Meliſſum vnū quantū omnia eſſe poſuiſſe, nam dixit, omnia eſſe vnum ens infinitum. Conſtat autem, quod infinitū nulli per ſe ineſt, niſi quantitati, nam ſubſtantia, & qualitas non dicuntur infinita, niſi ſecundum quantitatem per accidens: quod probatur ex eo, quod definitio infiniti non eſt per ſubſtātiam, aut qualitatem, ſed per quantitatem: quod ſi iſte ponit eſſe vnum quantum, cum quantitas non ſit abſque ſubſtantia, neceſſario ponit ſubſtantiam, & quantitatem, non ergo unū ens, ſed duo omnia ſunt. quod ſi ſubſtantiam tantum conſtituat, non erit infinita, cum deſit quantitas.

2. fund. Hic aduerte, quod etiam hoc eſt intelligendum de Parmenide, qui poſuit vnū finitum: nam ſicut infinitum, ita & finitum quantitati inſunt.

Solēt ī hoc loco Reales diſputares, An quantitas realiter diſtinguatur a ſubſtātia quia locus videtur illis fauere contra Nominales. ſed profecto aliena eſt quæſtio, & a Metaphyſico diſputāda. Satis ſit nobis, mō ſaltē definitione, & eſſentia diſtingui, ꝙ hic docet Ariſt. non. n. ſunt ſciētiæ permiſcendæ nimium, præſertim cū ſint alia multa Phyſica dubia examinanda.

An ſubſtantia ſecundum ſe ſit diuiſibilis. Quæſt. VII.

DIfficultas hæc eſt grauis, & ſatis utilis. Explicādus eſt a nobis primo ſenſus quæſtionis, ut moris eſt, primo ſubſtantiam non in cōi hic ſumim°, ſed pro ſubſtantia ſenſibili, & corporea, quæ ex materia, & forma componitur. Nec hic de diuiſibilitate in partes eſſentiales, aut in ſpēs, aut in accidentia loquimur, ſed de diuiſibilitate in partes eiuſdem rōnis cum toto, nempe in partes extenſionis, quæ dicuntur quantitatiuæ. & petimus, an ſubſtantia compoſita de ſe habeat diuiſibilitatem hanc; & non a q̄titate. Nec refert, quod quantitas ſit realiter diſtincta uel non, nam ſaltem eſt diſtincta eſſentialiter a ſubſtantia. *Explicatur ſēſus quæſtionis.*

Et merito hoc dubitamus, nam dicit Ariſtoteles contra Meliſſum, quod ſi magnitudinem habet, quantum eſt: Poſſet ipſe dicere, ens habere magnitudinem, & extenſionem abſque quantitate. præterea non extra rem quæſtionem hanc examinamus. *Occaſio diſputandi qōnem.*

In hac quæſtione eſt opinio quorundam aſſerentium, materiam de ſe habere partem, & non a quantitate, ac proinde ipſam ſubſtantiam compoſitam, quam uidetur ex parte recipere Scotus 2. ſen. diſtin. 12. q. 2. & rationes, quæ pro hac ſentētia eſſe poſſunt, non ſunt ſpernendæ, quarum prima eſt. Quod eſt cauſa antecedētis, eſt cauſa conſequentis: ſed quantitas eſt antecedens diuiſibilitatis, hæc enim ex illa ſequitur, ergo cauſa quātitatis erit cauſa diuiſibilitatis; ſed ſubſtantia eſt cauſa quantitatis, ergo eſt cauſa diuiſibilitatis. non igitur a quantitate habet diuiſibilitatem ſubſtantia, ſed ipſa eſt illius cauſa ſecundum ſe. *Opinio quorundam.* *1. Ratio.*

Secunda. Materia eſt in potentia ad quamlibet formam, ergo poteſt plures formas ſecundum ſe recipere, non ſimul in eadem parte, ergo in diuerſis, ergo materia ſecundum ſe partes habet, quibus poſſit recipere plures formas. *2. Ratio.*

Tertia ratio eſt noſtra. Sumo duo compoſita, nempe hominem, & Leonem, & peto, an quælibet ſubſtantia ex iſtis ſit prior natura omnibus ſuis accidentibus, *3. Ratio.*

ſi non, iam ſubſtantia non eſt prior natura accidente: ſi ſic, ergo iam ſunt duo cōpoſita ante quantitatem, & habebunt nō eandem materiam: ergo ante quantitatē eſt materia diuiſibilis, & diuiſa.

4. ratio. Quarta eſt contra verba Ariſtotelis: dicit enim, infinitum non eſſe, niſi in quantitate videtur hoc falſum, nā Deus eſt infinitus, & Angeli finiti ſunt, non tamen habent quantitatem: imo finitum, & infinitum primo inſunt enti, non ipſi quantitati: ens enim finitum in decem prædicamenta diuiſum eſt.

opin. Alberti, Iandu. &c. Aliorum eſt opinio: nec materiā, nec ſubſtantiam corpoream vllo modo eſſe diuiſibilē, ſecluſa quantitate, ſed tantum diuiſibilitatem accipere ab ipſa quantitate, quę eſt paſſio per ſe competens corporeæ ſubſtantiæ ratione quantitatis. Hæc ſententia eſt Alberti, tracta. 2. ca. 4. Iand. quæſt. 9.

1. Ratio. Et probat Albertus primo. Materia ſecundum ſe, aut eſt diuiſibilis, aut ſimplex & compoſita. non compoſita, quia tunc, aut ex forma, aut ex accidēti, quorū neutrum eſſe poteſt. nullam. n. ſecundum ſe formam, nec accidēs habet; quod ſimplex eſt, ergo eſt indiuiſibilis, non igitur ſecūdum ſe partes habet.

2. Ratio. Secundo. Si ſecundum ſe diuiſibilis eſt diuidatur, & ſumamus illas duas partes, tunc aut differunt hę accidentaliter, aut eſſentialiter, non accidentaliter, cum nullum ſecundum ſe accidens habeant: nec eſſentialiter, quia ſunt eiuſdem rationis, non ergo poſſunt differre, & ita non poterit diuidi materia in partes.

3. Ratio. Tertio. Logice, ubi ineſt paſſio, ibi eſt ſuum ſubiectum, ſed diuiſibile eſt paſſio quanti, ut patet. 5. Met. c. 13. ergo vbi diuiſibilitas eſt, quantitas erit.

4. Ratio. Quarto. Paſſio definita per ſubiectū non ſe extendit extra ſubiectum, ſed diuiſio definitur per continuum, ergo non erit niſi in continuo: hoc autem quantum eſt.

1. Conclu. Pro huius determinatione ſit prima cōcluſio. Impoſſibile eſt ſubſtantiam cōpoſitam, aut materiam eſſe extenſam, ac in partem diuiſibilem abſque quantitate: & in hoc mihi placet ſententia Alberti. Pro-

1. Ratio. batur; ſicut ab albedine paries eſt albus, ita a quantitate ſubſtantia extenſa, & diuiſibilis, ſed impoſſibile eſt, abſque albedine parietē eſſe album, ergo & abſq; quātitate ſubſtantiam eſſe extenſam, eſt impoſſibile. Loquimur autem hic de continua quantitate. probatur maior, nā quantitas eſt formalis ratio extenſionis, & diuiſibilitatis conſequenter: ſicut albedo albi. nec. n. aliam rationem, & naturam poſſumus imaginari ipſius quantitatis, quam hanc, & præterea probatur eiſdem rationibus Alberti Magni.

Secunda concluſio. Nullum agens naturale inducit formam in materiam, niſi priuſ aliqua quantitate ſeparata, & diſcreta altera parte materię: probatur, ita eſt neceſſaria quantitas in materia, ſicut qualitas, cum qualitas non inſit, niſi per quantitatem, at forma educi non poteſt e materia, niſi certis qualitatibus diſpoſita, ergo etiam neceſſaria eſt quantitas. Pręterea, ſicut forma accidentalis non poteſt extrahi, nec induci, niſi in ſubiecto quanto, qua ipſa eſt diuiſibilis, ita formę ſubſtantiales, quarum plurimæ ſunt diuiſibiles inducentur in materia quantitate diſpoſita. 2. Concl.

Tertia concluſio. Non repugnat duas partes materiæ manere diuiſas, abſque actuali quantitate: nolo dicere, quod materia diuidi poſſit abſque quātitate, ſed, quod poſtquam diuiſa eſt per quantitatem poſſunt manere adhuc illæ partes diſtinctę. Dico, non repugnare, non quod naturaliter id fiat, ſed quod poteſt ſupra naturaliter fieri. 3. Concl.

Explico, & probo, quia ſi poteſt Deus remouere oēm quantitatem a Petro, & ab aliquo leone, tunc ſine dubio poſſet cōſeruare illas duas materias abſque quātitate continua illarum, & probo, quod poſſit id facere. ut enim conſeruat quantitatem ſine ulla ſubſtantia panis in ſacramento, ita etiam poſſet & panem abſque quantitate conſeruare, & multos panes, ſicut multas quantitates. maior enim eſt dependentia accidentis a ſubſtantia, quam ſubſtantię ab accidente, & poteſt illud; ergo & hoc, uerum eſt, quod illæ ſubſtantiæ non eſſent extenſæ, nec diuiſibiles in partes, ut dictum eſt. Nec eſt contra nos argumentum Alberti Magni ſecundum. nam illæ materiæ differrent penes ordinem ad diuerſas formas, quas Probatur tertia concluſio.

habent

habent uel penes ordinem ad quantitatem præcedentem.

Ad primum primæ ſentẽtiæ.

Ad primum igitur prioris ſententiæ reſpondetur, quod ſubſtantia eſt cauſa mediata diuiſibilitatis, quia eam non habet, niſi mediante quantitate, qua deficiente, ſubſtantia non eſt diuiſibilis: illud autem locum habet, quando aliquid eſt cauſa utriuſque immediate, & non dependenter unius ab altero.

Ad ſecundum dico, quod licet materia ſit in potentia ad omnes formas ſecũdum ſe, non tamen recipit illas, niſi præcedentibus diſpoſitionibus neceſſarijs, quarum una eſt quantitas.

Ad 3.

Ad tertium dico, quod illæ duæ ſubſtãtiæ poſſunt præintelligi abſque quãtitate actuali, & eſſent diſtinctæ, ſed in ordine ad quantitatem, quam habuerunt uel poſſunt habere uel per ipſas formas; ſed hoc nihil contra nos, qui tãtum negamus materiam uel ſubſtantiam poſſe diuidi in partes, niſi exiſtente quantitate.

Ad 4.

Ad quartum dico, duplicem aſſignari quantitatem, uirtutis, & molis. Virtutis quæ attenditur in perfectione ſubſtãtiæ rei uel operationis ipſius, ſecũdum quam dicimus, Deum infinite perfectum, & magnum, & hæc in corporeis etiam inuenitur. nec eſt de hac ſermo, ut probat argumentum. Quantitas molis eſt, quæ attenditur ſecundum longitudinem, & cæteras dimenſiones, & de hac eſt ſermo in præſenti, nam illi Philoſophi de his incorporeis non loquebantur. At finitum, & infinitum uirtutis ſequuntur quantitatem priorem, molis uero ſequuntur poſteriorem, ſunt enim ipſius paſſiones. & de his procedit Ariſtoteles in ſuo argumento. Et hæc ſatis de quæſtione.

Amplius quoniã & ipſum unũ. Tex. XVI.

Aliud eſſe unum contingit tripliciter.

EX unius diſtinctione probat dici nõ poſſe, omnia eſſe unum, nam unum triplex eſt. Aut unum continuum, quo modo unam lineam, unum lignum, unum corpus, quia continua ſunt, dicimus. Aut unum, quia indiuiſibile, quomodo unum punctum, unum inſtans, quia indiuiſibilia, dicimus. Aut unum ratione, & definitione, quo pacto dicimus ſynonyma idem eſſe, ut merum, & uinum, enſis, gladius. Impugnat, quod nullo de his modis dici poſſit, omnia eſſe unum.

Dubium.

Dices, quare non enumerat alios modos unius, ut genere unum, ſpecie, per accidens, ſeu ſubiecto? Dico, quia iſti Philoſophi non loquebantur niſi de unitate entis alicuius determinati, ut ſupra diximus, & præterea quia aliæ unitates manifeſtam habent pluralitatem entium.

Primam diuiſionis partem reprobant, quia ſi omnia dicuntur unum continuũ, iam plura entia dicenda ſunt, cum in infinitum continuum ſit diuiſibile, & multa comprehendat.

Si igitur continuum eſt. Tex. XVII.

REprobat primam diuiſionis partem ut diximus, quia ſi continuum eſt, plura potentia eſt. Præterea, quia dubium eſt, an totum, & pars unum, an plura ſit. & quamuis hoc determinare nõ ſit præſentis loci, eſt enim Metaphyſicum, tamen ſecundum ſe dubium eſt, & difficultatem habet, an unum ſit, an plura, & quo modo unum, & quo modo plura, & probat, quod nõ ſit unum, eo quod ſi indiuiſibilia, & non ſeparata ſunt, eadẽ ratione partes eſſent idem inter ſe, quia non ſeparatę ſunt, ꝙ tamen falſum eſt.

Dices, qua ratione hoc mouet dubiũ? dico, ut eos arguat, qui abſolute omnia proferebant unum, quia cõtinuum, cũ ſit difficile, & non determinatum, an pars, & totũ plura ſint, ut magis uidetur. & aduerte, quod hic eſt ſermo de toto, & una eius parte, non de omnibus.

At uero ſi uelut indiuiſibile. Tex. XVIII.

IMpugnat, quod dici non poſſit vnũ eſſe omnia, vt indiuiſibile, quia tũc nec eſſet ens finitum, nec infinitum; nam indiuiſibile potius eſt terminus, & finis alicuius, quam finitum, vel infinitum: hæc enim quantitatem dicunt, quę diuiſibilis eſt.

At uero ſit omnia, quæ ſunt. Tex. XIX.

IMpugnat tertiam diuiſionis partem, quod omnia ſint vnum definitione, nam tunc ſequeretur primo, quod contraria eſſent idem, ut dicebat Heraclitus, nempe bonum, & malum: & quia malum eſt non bonum, ſequitur ſecundo, duo contradictoria idem eſſe; Tertio etiã duo diſparata, vt homo, & equus; Quarto ſi contradictoria ſunt idem, erit idem diſputare, an omnia ſint ens, & an omnia ſint nihil, ſeu non ens; Tandem duo diuerſa erunt idem, nempe quantũ, & quale, & reliqua primo diuerſa. Nõ ergo omnia ſunt unum ens.

An totũ diſtinguatur realiter a partibus. Quæſt. VIII.

OCcaſione textus decimiſeptimi ſolent communiter diſputare, an totum diſtinguatur a ſuis partibus, ꝙ etiam, ut cõueniamus cum cæteris, nos hoc loco diſputabimus. Pro tituli ergo declaratione primo aduertendum eſt, totũ eſſe multiplex. Primum uniuerſale, hoc autem eſt quodcunque ſuperius reſpectu inferioris, ut genus reſpectu ſpecierum, & ſpecies reſpectu indiuiduorum, nec de iſto eſt quæſtio, quia certum eſt huiuſmodi uniuerſalia ſola ratione, & intellectu diſtingui ab inferioribus.

Declaratur titulus. Totũ multiplex. Vniuerſale.

Alterum eſt totum potentiale, nempe ſubiectum reſpectu duarum potẽtiarum operatiuarum, ut anima reſpectu intellectus, uoluntatis, & memoriæ. & quamuis ſit dubium, an tales potentiæ diſtinguantur a ſubiecto, in pręſenti tamen id non diſcutimus.

Potentiale.

Tertium totum eſt integrale, nempe quantum aliquod reſpectu partium integrantium, & quantitatiuarum: & ut lignũ reſpectu ſuarum particularum, & hoc eſt duplex, aut homogeneum, aut eterogeneum; Homogeneum eſt, quod conſtat ex partibus, quæ ſunt eiuſdem rationis cum toto, ſicut lignum, cuius quælibet particula eſt lignum, & ignis, & aqua & ſimilia. Eterogeneum eſt cuius partes ſunt diuerſæ rationis inter ſe, & a toto ſicut animal, cuius partes ſunt manus, pedes, caput. De utroque igitur toto integrali eſt quæſtio, an a ſuis partibus diſtinguatur.

Integrale. Integrale duplex.

Quartum totum eſt eſſentiale, nempe compoſitum reſpectu materiæ, & formę, quod dicitur totum Phyſicum, & definitum reſpectu generis, & differentiæ, quod dicitur totum Metaphyſicum. De hoc autem nõn eſt quæſtio, quia genera, & differentiæ ſunt idem re cum ſpecie, de illo uero Phyſico eſt quæſtio.

Eſſẽtiale.

Quintum totum eſt per accidens, ſicut ſubiectum cum accidente, ut homo alb⁹, & totum per aggregationẽ, ut cumulus. & de hoc non eſt quæſtio, quia certũ eſt non diſtingui, tantum igitur eſt quæſtio de toto Phyſico, & de toto integrali, tam homogeneo, quam eterogeneo.

Per accidens.

Aduertendum eſt præterea, quod non eſt diſputatio, an hoc totum a ſingulis partib. ſuis diſtinguatur: certum enim eſt realiter diſtingui, ut homo, & anima, lignum, & una pars. ſed diſputatio eſt de omnibus partibus ſimul ſumptis: nec de quacũque diſtinctione loquimur, ſed reali, ut ſit ſenſus, an totum ſit aliqua entitas alia præter entitatem omnium partium, ut homo, an ſit entitas quædam præter entitatem materię, ſeu corporis, & præter entitatem animæ. idem petitur de alijs totis, de quibus diximus diſputationem eſſe. Hæc de tituli declaratione.

Nota, nõ quæritur an totum diſtinguatur a ſingulis partibus, ſed ab omnib. ſimul.

Circa hanc difficultatem Scotus. 3. ſen ten. diſt. 2. q. 2. quem multi Thomiſtæ ſequuntur, exiſtimantes eſſe ſentẽtiam ſancti Thomæ, nempe Capreolus. 3. di. 2 &

Prima ſẽtentia Scoti.

Herueus quolibet 2.q.14. & alii dicunt, totum diſtingui realiter a ſuis partibus ad ſenſum ſuperius expoſitum. Rationes potiſſimæ huius opinionis ſunt hę.

1. Ratio. Prima Scoti: Si totum hoc non diſtin gueretur a ſuis partibus, ſequeretur, quod nullum eſſet diſcrimen inter hoc totum, & totum per accidens: conſequens eſt fal ſum, quia magna eſt utriuſque differẽtia: ergo totum id, cuius eſt diſputatio, quod vocatur totum per ſe, diſtinguitur a ſuis partibus, probatur conſequentia, quia ita vnum eſſet duæ partes ſimul ſumptæ, ſicut & alterum.

Confirmatur prima ratio. Confirmatur argumentum: totum eſt terminus generationis, id eſt, id, quod generatur, non partes, vt dicitur 7. Met c.2. ergo diſtinguuntur.

Confirmatur ſecundo: nam partes ſunt cauſa totius, ipſumque componunt, non ergo idem eſſe poſſunt.

2. Ratio. Secunda ratio eſt. Stat totum corrumpi nulla corrupta parte, ſimiliter & generari, non ergo ſunt idem, probatur antecedens in homine, moritur enim homo, manent tamen & anima, & corpus: generatur homo, non tamen anima, nec corpus.

3. Ratio. Tertia ratio. Totum exiſtit, & ipſum eſt, quod operatio, non partes, vt notum eſt, ergo diſtinguuntur.

4. Ratio. Quarta ratio eſt. Sequeretur, quod partes eſſentiales eſſent partes integrales ſic, homo eſt materia, & forma, ſimiliter pes, manus, caput, & reliqua ſunt homo, ergo hæ partes ſunt materia, & forma.

Secunda ſententia D. Tho. In oppoſitam partem eſt aliorum opinio, nempe totum nõ diſtingui a ſuis partibus ſimul ſumptis, quæ ſententia eſt ſancti Thomæ, quicquid dicant alij, nam 4. contra Gentes capit. 51. dicit humanitatem eſſe materiam, & formam ſimul con iunctas, & 1. par. quæſ. 75. ar. 4. dicit, hominem eſſe corpus, & animal ſimul, & prima ſecundæ, q. 13. ar. 1. & eadem eſt opinio Nominalium.

1. Ratio. Et hæc ſententia probatur primo. Si totum eſt alia entitas diſtincta ab omnibus partibus, vel eſt diuiſibilis vel indiuiſibilis: non indiuiſibilis, cum tale totum corporeum ſit, ergo diuiſibilis. Si autem diui ſibilis, ergo in partes illas, non igitur eſt ſeparatio entitas, & diſtincta ab illis. Si enim eſſet entitas tertia præter partes omnes, quo modo in eas eſſet indiuiſibilis, cum ſint extra ipſam?

2. Ratio. Secundo. Illa entitas uel eſſet ſubſtantia vel eſſet accidens, non accidens, quia homo, qui totum quoddam dicitur, ſubſtantia eſt, probo autem, quod non ſit ſub ſtantia, nam ſi homo eſt entitas diſtincta ab omnibus partibus, ergo prius natura eſt partes ſimul eſſe, quam totum. Demus igitur formam ſimul eſſe cum materia, erit iam materia in actu, & perfecta, & hoc eſt prius natura, quam totum, ergo totum eſt accidens, & non ſubſtantia, nã quod aduenit enti in actu accidens eſt.

3. Ratio. Tertio illa entitas per quid diſtinguitur ab omnibus partibus ſimul? non ſeipſa, quia eſt diuiſibilis, non per unam partem, nam talis pars includitur etiã in omnibus ſimul partibus, id eſt, homo p quid differt a materia, & forma ſimul? non ſe ipſo, nec per materiam uel formam, quia materia vel forma, eſt in ipſo aggregato ex materia, & forma: non igitur habet, per quid diſtinguatur, Hæc eſt opinio horum Philoſophorum.

Gręci cõueniunt cum D. Tho. At inter Græcos inuenio Philoponũ, Themiſtium, Alexandrum, Simplicium, Eudemum, unanimes in hoc loco, & con uenienter cum D. Tho. aſſerentes totum diſtingui quidem a ſuis partibus ſingulis per ſe, ſed eſſe idem cum omnibus ſimul ſumptis, verum eſt, hos loqui expreſsè de toto integrali, tam homogeneo, quam eterogeno, vt patet apud Philoponum: at ſine dubio idem uidentur ſentire de toto Phyſico, cum oppoſitum apud eos nõ legatur. Idem etiam Auerroes com. 17. & Auicen. 3. Met. c. 3 & 5.

Arabes cõueniũt cũ D. Th. Quid Ariſt. in aliquot locis de hac qõne conſtituerit. At ſi Ariſtotelem conſideramus, uidetur aſſerere, totum a partibus. diſtingui, nam 5. Meta. cap. 14. tex. 19, dicit, ſex non eſſe bis tria, ſed ſemel ſex. Et 7. Meta. text. vltimo dicit, ſyllabam, ba, non eſſe, B, & A. & 8. Meta. cap. 6. tex. 15. totum, inquit, non eſt coaceruatio partium, ſed aliquid præter partes. & 4. Phyſi. tex. 23. totũ, inquit, eſſe in partibus, & partes in toto, quod quidẽ eſſe nõ poſſet niſi diſtingueretur, & 2. Animæ in principio, & 7. Met. capit. 3. triplicem ſubſtantiam diſtinguit, materiam, & formam, & compoſitum, vbi diſtinctionem indicat totius, & partium.

Hæc

Hæc de opinionibus.

1.Conclu. Sit igitur prior concluſio pro reſolutione. Totum non diſtinguitur a ſuis partibus ſimul ſumptis.

Explicatur concluſio. Aduerte. Dupliciter dicuntur partes ſimul ſumptæ, vno modo quo ad omnium collectionem tantum, ut nulla ſit excepta, altero modo quo ad unionem quandam inter ſe præter illam collectionem, vt partes ſimul ſumptæ dicuntur omnes partes talem vnionem inter ſe habentes. Concluſio procedit de partibus ſimul ſumptis modo poſteriori, & eſt notanda diſtinctio, nam argumẽta propoſita procedunt de partibus ſimul ſumptis modo priori:

Senſus igitur eſt, homo nõ eſt anima, nec corpus, nec anima nec corpus aggregatiuè, ſed anima, & corpus ſic unita ĩter ſe, ut altera alteram informet. Idem dico de alijs totis, & eorum partiũ unionibus.

Probatur concluſio. Probatur concluſio pręter tria argumẽta ſuperius poſita Primo.
1 Si illa entitas eſt diſtincta ab entitatibus partium ſimul, uel facit compoſitionem cum illis, uel non. Si non, ergo homo nõ eſt unus per ſe, ſed plura, quia habet ſubſtantias nõ componentes ſe: Si vero facit, ergo pręter compoſitionem materiæ, & formæ eſt illa compoſitio quam nullus imaginatur.

2 Secundo. Profecto eſt inintelligibile, quod aliqua res tertia fiat ex duabus, niſi per mixtionem, & corruptionem illarum duarum, ſicut mixtum fit ex elemẽtis corruptis, & colores medii ex extremis: at materia, & forma non miſcentur, ſed manẽt vnitæ: non ergo intelligi poteſt, quo modo tertia ſubſtãtia ab omnibus ſimul iũctis, & vnitis diſtincta producatur.

2.Conclu. Secunda concluſio. Quamuis idẽ prorſus, quod de toto prædicatur, de partibus ſic ſimul ſumptis prædicari poſſit, tamen non fiunt prædicationes ita propriæ, ſicut cum de toto prædicãtur, propter modum ſignificandi: verè enim dicitur, homo legit, & anima vnita corpori, vel anima ſimul & corpus legunt, ſed nõ proprie, quia homo per modum totius, hęc vero per modum partium ſignificant.

Ad argumẽta Scoti. Ad argumenta igitur priora reſpondetur. Ad primum Scoti dicimus, eſſe magnum diſcrimen inter totum per ſe, & totum per accidens, totum enim per ſe, nõ ſolum dicit coaceruationem partium, ut ipſum totum per accidens, ſed dicit partes vnitas inter ſe, vel ſicut actum & potẽtiam, uel ſicut continuum.

Ad confirmationes. Ad primam, & ſecundam confirmationem reſpondetur, quod procedũt de partibus ſimul ſumptis modo priori, ut explicuimus in priori concluſione, non aũt de partib. ſimul ſumptis modo poſteriori: hę enim ſunt ipſum totum, illæ uero non.

Ad 2. & 3. Ad ſecundum, & tertium eadem eſt reſponſio, procedunt enim de partibus nõ cum vnione ſumptis.

Ad 4. Ad quartum reſpondetur, eſſe magnã fallaciam argumentari a partibus eſſentialibus ad integrales, quia homo reſpectu partium eſſentialium conſideratur tantũ ſecundum ſuam ſubſtantiam: at reſpectu partium integralium ſumitur homo cum quantitate, idem de aliis totis, & tunc eſt fallacia figurę dictionis, mutantur enim prædicamenta.

Ad loca Ariſt. Ad loca omnia Ariſtotelis reſpondetur ſolum loqui de partibus abſque unione conſideratis, & hoc eſt, quod docere intendit, totum non eſſe tantum ipſas partes, ſed ſuperaddere vnionem, & coniunctionem certam ipſarum partium, propterea dicit, eſſe aliam ſubſtantiam a partibus, quia totum eſt ipſę partes ſimul vnitæ, non quòd ſit noua ſubſtantia ab iſtis ſic ſumptis, nam expreſsè docet. 2. Animæ, tex. 10. Sicut pupilla, & viſus ſunt oculus, ita corpus, & anima animal.

Explicatur locus Ariſt. 5. Metaph. Sed inter omnia iſta loca Ariſtotelis peculiariter eſt notandus ille quinti Metaphyſicæ, Sex non ſunt bis tria, ſed ſemel ſex: eſt enim ſenſus multo alius, quam aliqui exiſtimãt: hic enim intendit Ariſtoteles docere, quale non eſſe idem, quod quantum, ut eſſe album, non eſt eſſe latum. & quia in numeris duo hæc conſiderantur, nempe ipſorum quantitas, & hęc eſt ipſiuſmet numeri, & ipſorum qualitas, ſcilicet figura, quod alius ſit triangularis, alius quadrangularis, uel alterius figuræ: oſtendit quantitatem numerorum non cõſiſtere in ipſa figura, ſed in unitatum aggregatione, & hoc eſt, quod dicit, ſex non ſunt bis tria, id eſt, figura ipſa quadrangularis, ſed ſemel ſex, id eſt, ſed ipſarum unitatum aggregatio: unde ex hoc loco nihil ad quæſtionem preſentẽ

deducitur, ſi bene intelligitur: Hæc de quæſtione.

Conturbabantur autem, & quæſtiones. Tex. X X.

CVm aduerſus illos Philoſophos dicentes omnia eſſe unum, argumētatus eſſet, probādo ſequi, quod vnū ens eſſet contraria, & diſparata, & quod unum eſſet multa, inquit, etiam poſteriores philoſophos conturbatos fuiſſe, & timere, ne admitterēt vnum eſſe multa, nā ſi unus homo dicitur eſſe albus, & muſicus, & calidus, iā videtur vnum eſſe multa entia, nam ille homo albus eſt, muſicus eſt, calidus eſt, ſunt ergo plura entia, ob id hoc cauentes aſſerebant, non eſſe ponendum illud verbum, Eſt, ſed tātum dicendum, homo albus, muſicus, calidus: & ſic non multiplicatur ens, & huius placiti fuit Lycophron. Alii uero dicebant, non ſic, ſed verbaliter eſſe enunciandum homo dealbatur, calefit & reliqua: Sic enim non videtur vnum ens eſſe plura entia. Huius opinionis credit Alexander fuiſse Platonem, quem defendunt Philoponus, & Simplicius, docentes hoc non fuiſse Platonis: ſed parum hoc refert, cuius fuerit, ſcire, dummodo ſententia intelligatur. Crediderim tamen non eſse Platonis.

Tanquam ſingulariter dicto uno. Tex. X X I.

HOrum turbatiouem, & euaſionem irridet, dicens, eos turbatos eſſe, ac ſi vnum nō eſset multiplex, ſicut ipſum ens. ita exponit Philopon⁹, ut, Aut, ſic. Velut ſicut, ac ſi diceret, eſt multiplex vnum, ſicut ens, ob id non oportuit turbari. ut enim eſset poſsūt diuerſa entia definitione, idem tamen ſubiecto, ut eſſe album, & dulce, ratione diuerſa ſunt, ſed ſubiecto idem: nempe in lacte, ita ſimiliter poſsunt eſse multa ratione, vnū ſubiecto, & hoc pacto unum multa eſſe pōt: Altero etiam modo ſicut in continuo vel in toto partes ſunt diuerſa entia in potētia, quatenus per diuiſionem poſsunt eſse ſeparata, ſunt tamen idem totum, ita ſunt multa in potentia: unum actu, hoc ergo pacto, vnum multa eſſe poteſt.

Prima accidentia poſſunt eſſe unum ſubiecto.

Hi igitur dubitabat, & confitebantur, & inferebant tanquam abſurdum, vnum eſse multa, cum tamen uerisſimum ſit vnum multa eſse, ut diximus, ſed non eo modo, quo unum eſt, multa eſt. Sic.n. fieri non poteſt, vt aliquid non eſt unum ratione, & multa ratione, unum ſubiecto, & multa ſubiecto, vnum actu, & multa actu, unum potētia, & multa potentia, fieri tamen poteſt, vt ſit unum ſubiecto, multa ratione, unum actu, multa uero potentia.

Ex quo loco ſumere poteris, aliqua diſtingui ratione, quæ habent diuerſas definitiones, alia vero non, quæ habent eandem definitionem. Similiter aliqua diſtingui ſubiecto quæ uariis inſunt ſubiectis, aliqua uero non nempe, quę eidem inſunt. Concludit ex his textibus contra hos Philoſophos, imposſibile eſſe, omnia eſſe vnum ens.

Nota.

Caput Tertium.

Et ex quibus oſtendatur ſoluere Tex. X X I I.

HOrum opinione redargutа ad ſoluendas ipſorum rationes deſcēdit, quas facile ſolui dicit, cum ſint uitioſæ, & in materia, & in forma, in materia quidem, quia propoſitiones falſas aſſumunt, in forma vero, quia non obſeruant rectam ſyllogizādi rationem. Meliſſi tamen oneroſam magis dicit eſſe argumentationem, i. vanam, & minus habētem difficultatis, ſed ex vno falſo dato multa abſque difficultate procedunt, horum uerborum ſuperius triplicem dedimus ſenſum, nunc iſte ſufficiat.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Quod igitur paralogizet Meliſſus. Tex. xxiij.

Nota diſcurſum Meliſſi.

ARatione Meliſſi incipit, atque in forma, & materia peccare, docet. In cuius gratiam aduerte, Meliſſi diſcurſum hunc eſſe: probabat primo, Ens eſſe infinitum ſic; quod eſt factum, habet principium, ergo quod non eſt factum, non habet principium: ſed ens non eſt factum, ergo non habet principium: quod non habet principium, eadem ratione non habet finem, ergo ens non habet finem: tale vero finem, & principium non habens, eſt infinitum, ens ergo infinitum eſt. Quod autem, ens factum non eſſet, probabat ſic: Si eſſet factum, tunc vel ex aliquo vel ex nihilo. non ex nihilo, quia ex nihilo nihil fit: nec ex aliquo, iá enim hoc eſſet ens, & ita non fieret, quod enim eſt, non fit.

Vtebatur ſecundo diſcurſu Meliſſus, probans ens eſſe vnum: ens eſt infinitum, ergo eſt vnum: nam ſi infinitum, omnia continet, omnia occupat, & ex hoc tertio inferebat eſſe immobile: nam ſi infinitũ eſt, omnem implet locum, ergo non habet vnde, & quo moueatur: ſic ratiocinatus eſt Meliſſus.

Quomodo refellat Ariſt. diſcurſum Meliſſi.

Ariſtoteles vero primum diſcurſum reprehendit in hoc textu, tanquam forma, & materia vitioſum. illa enim prima pars peccat in forma, eo quod procedit ab oppoſito antecedentis ad oppoſitum conſequentis, ac ſi quis diceret. Eſt homo, ergo animal, ergo ſi non eſt homo, non eſt animal. ita ille dicebat, Eſt factum, ergo habet principium, non eſt factum, ergo non habet principum.

Dices, hoc aliquando licere, ut homo eſt riſibilis, ergo non homo, non eſt riſibilis. Dico in conuertibilibus id licere ſolis, non in alijs: at habere principium, & eſſe factum non conuertuntur, ut poſtea dicetur: peccat igitur in forma.

Quod vero peccet in materia, propoſitiones falſas ſumens, oſtendit: & textus quidem eſt obſcurus, ſenſum tamen hũc eſſe credo.

Nota primo duplex principium.

Propter quod aduerte duplex eſſe principium (quantum ad præſentem diſputationem facit) & rei, ſeu magnitudinis, & temporis. Principium temporis dicitur illud inſtans, in quo primo aliquid habuit eſſe, ſiue tempus illi inſtanti proximum, vt dies Mercurij præcedens fuit principiũ ieiunii, & hoc præſens tempus eſt principium lectionis, nempe principium horæ. Principium vero rei eſt id, quod cũ principio temporis incipit, vt cor eſt primum rei, quia primo tempore fit in animali, & pars primo producta principium eſt rei. Similiter in alteratione pars primo alterata, dealbata, aut calefacta, eſt principium albi, aut calidi.

Nota ſecundo.

Nota præterea, quod hic Philoſophus in illa propoſitione, Quod eſt factum, habet principium, non ſolum loquebatur de principio temporis: ſic enim nihil concluderet, nam quod non habet principium, nec finem temporis, tantum eſt infinitum in duratione, ſed non in magnitudine, vt iſte aſſerebat de ente, ſed de vtroq; principio loquebatur: exiſtimabatq;, ſi aliquid fit, non ſolum habere principium temporis, ſed etiam magnitudinis, quæ primum facta ſit: & hoc ſiue ſit in generatione ſubſtantiæ, quæ dicitur generatio ſimplex, ſiue ſit in generatione accidentis, quæ dicitur alteratio: ac in hoc ſenſu proferebat illam propoſitionem.

Quam Ariſtoteles dicit eſſe falſam. nõ enim quod fit, omne habet principium illud magnitudinis: nam aqua congelatur, lac coagulatur, aer illuminatur, & non prius vna pars magnitudinis, quam altera, ſed tota ſimul, licet in tempore fiat talis mutatio. Ex quo apparet falſitas illius propoſitionis. atque hæ mutationes dicũtur momentaneæ, quia tota magnitudo ſimul, & non per partes mutetur, licet ſucceſſu temporis id fiat.

Aduerte ſic literam eſſe legendam: inconueniens, & falſum eſt arbitrari, omnis generationis non ſolum ſimplicis, id eſt; ſubſtantialis, ſed etiam alterationis eſſe principium rei, & non ſolum temporis, cum fiant multæ mutationes ſimul in aliqua tota magnitudine: ac ſi dicatur, poteſt eſſe in mutatione principium temporis, & non magnitudinis. Nota expoſitionem.

Deinde

Deinde & propter quid & immobile. Tex. xxiiij.

SEcundum Meliſſi diſcurſum prætermittens, tertium impugnat; inferebat enim, quia vnum eſt, immobile eſt, hoc tamen non valet. nã ſicut in aqua quę pars eſt vniuerſi, accidit, quod ſit vna, nihilominus mouetur in ſe etiã non mutando locum, per partium mutationẽ, quia vna cedit alteri, vt patet de aqua in vaſe incluſa, quæ moueri poteſt intra vas, & mare in ſuo mouetur alueó, & aer in ſua ſphæra: ita & vniuerſum, licet vnum ſit, in ſe moueri poterit. Præterea, quia licet nõ moueatur localiter, ſaltem erit mobile ſecundum alterationem, cum non ſolum eſſe mobile contingat ſecundum locum. ſed etiam ſecundum qualitates.

Ad ſecundum vero diſcurſum rediens dicit, omnia poſſe quidem eſſe vnum ex quo, id eſt, unum materia, & ſubiecto, ut Phyſici dicebant, vnum ſubiectum omnium ponentes; ſed diuerſitatem in ratione. At quod vnum ſint omnia ratione, impoſſibile eſt: eſſent enim oppoſita idẽ ratione.

Et ad Parmenidem autem. Tex. xxv.

Agit Ariſto. contra Parmenidem.

RAtione Meliſſi ſoluta ad Parmenidem conuertitur: erat autem ratio Parmenidis iſta, ut exponit Auerroes, & S. Tho. quicquid eſt præter ens eſt non ens: ſed non ens eſt nihil, ergo quicquid eſt præter ens, eſt nihil: ens eſt unũ, ergo quod eſt præter unum, eſt nihil. iſte erat diſcurſus Parmenidis.

At quia partim opinio huius erat cum opinione Meliſſi cõmunis, nempe in hoc quod ens eſſet unum & immobile: partim diuerſa & Parmenidi propria, nempe q̃ ens eſſet finitum, ob id dicit Ariſt. eundẽ eſſe modum rationum, & diſputationum contra Parmenidem, & contra Meliſſum. ſunt enim alij proprij, qua parte propriã habet opinionem, ipſius tamen rationem dicit eſſe uitioſam in forma, & in materia, ſicut rationem Meliſſi.

Quòd uero in materia peccet, oſtendit. vtitur enim Parmenides ipſo ente, ac ſi eſſet uniuocum, unam ſignificans naturam communem, cum dicit, ens eſſe unum, & tamen plura eſt, & multipliciter dicitur. Qui enim ens dicit, ut notat Philoponus, ſolam uocem communem dicit: eſt igitur illa propoſitio falſa, ens eſt vnum, ſi ſumatur (ut iſte putat) ipſum ens in communi omnia complectens, eſſe unum, hoc tamẽ falſum eſt: nam ſi ens pro ſingularibus particulariter ſumatur, uerum eſt, ens eſſe unum, id eſt, ſingula, quæ entia ſunt unum ſunt, ſed hoc non aufert pluralitatem: falſa igitur eſt materia, ut ipſe eam ſumit.

Quòd uero peccet in forma, oſtendit inſtãtia quadam. Demus, quod album ſit ens, ita ut non ſit ens, niſi album, tunc nõ ualet, etiam ſi, quod eſt præter album ſit non ens, quod album ſit unum, eſt enim multa: alia enim eſt ratio ipſius albi, alia ipſius, quod ſuſcipit albedinem: non quod ſit aliquid præter album, id eſt, non quod albedo ſit ſeparata a ſubiecto, ſed ꝙ aliud ſit eſſe vnius, & aliud alterius, licet coniuncta ſint: & hoc, inquit, non uidit Parmenides.

Vbi nota ualde, ꝙ Parmenides exiſtimabat ea, quæ eodem ſunt ſubiecto coniũcta, eſſe idem, & quod eſſe diuerſum, & multa, erat eſſe ſeparata, & in hoc deceptus eſt. licet enim ſimul ſint multa, non ob id unum, & idem ſecundũ ſe ſunt. quapropter quamuis non eſſet niſi album, ad huc non unũ, ſed multa dicenda ſunt eſſe. *Qua rõne decipiatur Parmenides.*

Dices, non eſſe bonam inſtantiam, nã album dicit formam cum ſubiecto. Dico eſſe optimam, & notandam. nam ita etiam ens ſignificat accidens, ſubſtantiam, quæ reuera non ſunt unum: ob id maxime albo aſſimilatur. ut hoc enim multa dicit, ita ipſum ens. Hoc nota.

Neceſſe eſt igitur accipere ijs. Tex. xxvj.

CVm in textu præcedenti oſtendiſſet ens ut abſolute, & communiter ſumitur, nõ unum, ſed plura dicere, ſicut album: dicit modo, quod hi, qui unum ens dicunt, neceſſario ipſum vnum, & ens pro ſubſtantia, quæ uere eſt, & de qua ens proprie prędicatur debent

ſumere, non autem pro vtroque, ſubſtantia nẽpe, & accidente, ſic enim plura ſunt, nec pro ſolo accidente, & hoc probat in hoc textu: ſi enim ſolum accidens diceretur ens, cum hoc per ſe nõ ſit, debet in aliquo eſſe ſubiecto, hoc ſubiectum cum nõ ſit accidens, non erit ens ex ſuppoſitione, ergo erit aliquid, quod non ſit: non igitur ens hoc vnum poterit eſſe accidens alijs inexiſtens: nam non habebit rõnem entis, niſi etiam ſubiectum ſit, & tũc erunt iam multa etiam contra ſuppoſitionem.

Si vero qđ vero eſt. Tex. XXVII.

OStendit modo, quod nec poſſit dici vnũ ens eſſe ita, vt per ens ſola ſubſtãtia, quę nulli accidit, intelligat: & ita ſunt verba iſta legenda cum interrogatione ſic: Cur magis ſubſtantia dicetur ens, quam non ens, ſi ens ſolam dicat ſubſtantiã? & probat, quod ſit dicenda non ſolum ens, ſed etiam non ens. iſta ſubſtantia ſit alba, vt poteſt re vera eſſe, tunc albũ non eſt, cum non ſit ſubſtantia ratio albi. non autem accidit cuique eſſe, niſi ſit vere, ideſt, ſubſtantia ex ſuppoſitione facta. Si igitur album non eſt, & ſubſtantia eſt alba, ſubſtantia non eſt, & ita erit ens, & non ens: quod ſi album ſit ens, profecto multa erunt entia, non vnum.

Quod ſi aliquis dicat, non eſſe abſurdum, quod album ſit non ens, puta non ens hoc, aut illud, ſicut homo poteſt dici non ens hoc, puta leo: Reſpondet, non in hoc, ſenſu album, & accidens dici non ens, quia ſubſtantia non ſint, ſed abſolutè ſunt non entia. Si enim ſic eſſent nõ entia, particulariter eſſent entia, & ita non vnũ, ſed multa eſſet ens.

Neque igitur magnitudinem. Tex. XXVIII.

PRobat ſecundo, quod non poſſit dici vnum eſſe ens, ſi pro ſola ſubſtantia accipiatur ens. nã ſequeretur, ꝙ nullam haberet magnitudinem tale ens, aut eſſe plura. Si enim illud ens eſt totum aliquod, cum rõ partiũ ſit alia a rõne totius, tunc aut non haberet partes, aut iam plura eſſent, quæ ſunt. Sed quod illæ partes ſint etiam entia, probat Ariſtoteles, quamuis poſſemus dicere eſſe nouum argumẽtum procedens adhuc, ſi ſubſtantia ſola eſſet, plura eſſe entia, quia partes ſunt etiam ſubſtantia: tunc priora verba de partibus magnitudinis erant, & ita exponit S. Tho.

Eſt igitur argumentum: Si homo eſt ens uere, id eſt, ſubſtantia, ipſius partes etiam erũt vere entia, id eſt, ſubſtantia, puta bipes, animal, & ſic erunt iam plura entia. quod autem ſint ſubſtantia, patet. ſi. n. non ſunt ſubſtantia, erunt accidentia: tũc autem erunt accidentia cõmunia alijs ab homine, aut propria homini: vtrunque autem eſt impoſſibile, nã accidens cõmune, quod ſeparabile dicitur, eſt in cuius definitione non aſſumitur ſubiectũ, proprium vero in cuius definitione ſubiectum ſumitur, vt in definitione ſimi naſus eſt. Ex hoc ſuppoſito Logico probat in ſequẽti textu, illas partes nullo modo eſſe accidentia.

Amplius quæcunque in definitiua ratione. Tex. XXIX.

RAtio hæc eſt. Ea ꝗ ſunt de definitione, aut cõpoſitione alicuius, non definiũtur, intellige eſſentiali definitione, per ipſum, ut genus & differẽtia nõ definiuntur per ſpeciem: Si ergo partes hominis, animal, bipes, ſunt accidentia, & homo non eſt in definitione ipſorũ: ergo ſunt accidentia communia, & non propria. tunc ſic: ſi ſunt accidentia communia, ergo poſſunt ſeparari ab homine, & alijs accidere: hoc autem impoſſibile eſt, nam homo poſſet eſſe non animal, & non bipes; & præterea homo eſſet accidens alterius, cuius ſuæ partes accidentia ſunt.

Sed quod vere aliquid eſt. Tex. XXX.

HIc textus quamuis ab Auer. aliter exponatur, mihi tamẽ expoſitio Sãcti Tho. & Philoponi placet, ut ſit cõtinuus cũ præcedenti, & ſit ſenſus, cum dixiſſet hominẽ eſſe accidens, ſi ipſius partes accidentia ſunt, ſubiungit, hoĩem nulli

li eſſe accidens, & quia id non probat, dicit, ſit, id eſt, ſupponatur, nullus eſſe accidens, vt interpretatur Philoponus. quod vero ſequatur eſſe accidens, etiã alia ſuppoſitione confirmat: nempe de quo partes definitionis ſimul dicuntur, de eodem ẽt definitum dici. Ex his concludit, quod cũ neceſſario ſequatur, ens non eſſe unum ſi partes hẽt, neceſſe eſt dicere ens eſſe indiuiſibile, ſi ſuſtinendum eſt eſſe vnum, & ita exponunt S. Tho. & Philoponus, licet Alexander dicat ſenſum hunc eſſe, ſubſtãtiã ex indiuiſibilibus eſſe, i. partes ſubſtantiæ, ut hominis, nõ ſeparari ab ipſo homine, vt argumento eſt probatum. Melior eſt prior expoſitio.

Dubium, An partes definitionis ſignificent diuerſas ptes rei.

Eſt hic vnum dubium de his partib. definitionis, an ſint partes rei, ita ut ſint duæ res componentes definitum. Nec loquimur de definitione Phyſica, quæ datur per materiam & formam, in hac enim id certum eſt, ſed de ea, quæ eſt per genus, & differentiam, de hac enim loquitur in pñ ſenti Ariſtoteles, ideo ſecundum Auicembron, qui multiplicabat tot formas ſubſtãtiales in unica re, quot ſunt prædicata ſubſtantialia, genera, & differentiæ erant partes uerę rei, quia ſingula ſingulas importabant formas. At cum ſecundum rei veritatem & Ariſtotelem non ſit in unica re, niſi unica ſubſtãtialis forma, aliter dicendum eſt.

Quid Auicembron.

Quæ uera ſententia.

Propterea aduerte, quod genus & differentia compoſitæ ſubſtantiæ includunt totã ſubſtantiam, ut animal in homine nõ ſolam animam, aut corpus dicit, ſed totum ſimul. Similiter rationale: at cum diſcrimine: nam genera dicunt ſubſtantiam rei, ut eſt principium operationum communiorum & uniuerſaliorum: at differentiæ eandem ſubſtantiam, ut eſt principium operationum particulariorum. Homo enim dicitur animal, vt habet ſẽſum: rationale, ut diſcurrit. Ex quo ſequitur, ꝙ genus non dicit materiam ſolam, ſed habet ſe, ut materia: ut enim hæc eſt communis, & per formam contracta, ita & genus commune quid eſt, per differentiam contractum. Similiter differentia non dicit ſolam formam, ſed habet formæ ſimilitudinem, quia eſt determinans, & particularis.

Hinc patet, quod genus, & differentia ſunt partes rei, ſed non ſicut materia, & forma, ſed ad ipſarum ſimilitudinem, quatenus non ſunt iſta genera & differentię realiter diſtincta.

Quidam aũt rationib. utriſque.

CVm hucuſque probauerit: Si omnia eſſent vnum ens, ſumpto ente pro ſubſtantia, ꝙ ſequeretur, ens eſſe non ens, & quod eſſet totum indiuiſibile, dicit, quoſdã non habuiſſe hoc pro incõueniẽti, ſed conceſſiſſe non ens, qualis fuit Plato, & conceſſiſſe magnitudinem eſſe indiuiſibilem, quales fuerunt Zeno, & Xenocrates, diuiſibilitatem totius in partes negãtes. Hos autem non reprehẽdit Ariſtoteles uſque in ſextũ librum, Platonem vero ex his, quæ dicet, impugnat.

Manifeſtũ autẽ eſt. Tex. XXXI.

QVamuis uarie iſti duo textus exponantur, exiſtimo ſenſum hũc eſſe, vt Ariſ. uelit ad rõnem ſuperius poſitam Parmenidis reſpõdere ſic, ꝙ quamuis demus quicquid eſt præter ens eſſe non ens: & demus duo contradictoria ſimul non eſſe, adhuc non eſt uerum non ens eſſe nihil. Nam duplex eſt non ens. non ens abſolute, quod dicitur per negationem omnis entis, & tale nihil eſt. Aliud eſt non ens ſecundum quid, nempe per alicuius negationem, vt accidens eſt non ens, id eſt non ens perfectum, qđ eſt ſubſtantia: & hoc non ens non eſt nihil, ſed ens, nec iſta ſunt contradictoria. Et quia iſte Parmenides dicens eſſe vnũ ens, intelligebat ſubſtãtiam, ob id illa ſuã propoſitio eſt falſa, nõ ens eſt nihil, nam accidens eſt non ens, ſed non nihil, quod ſi hoc uoluit Plato concedens, ens eſſę non ens, bene dixit.

Impugnat etiam aliud, quod ſi ens ſumatur pro uno, nempe ſubſtantia, omnia erunt vnum: hoc dicit eſſe falſum, nam omnes intelligunt per ens, quod uere eſt, id eſt, ſubſtantiam, cum hoc tamẽ plura ſunt, ut dictum eſt. Hæc ſunt circa opiniones horum.

Simplicius dicit hos Philoſophos aſſeruiſſe,

fuiſſe, hoc ens immobile eſſe Deum, quē Plato dicebat non eſſe ens, non ꝗ non eſſet, ſed ꝗ perfectiſſimo modo eſſet, ſicut dicimus albedinem non eſſe albam, quia albedo eſſentialiter dicit albedinē, albū vero per participationem, ſed quicquid ſit, credo hos non de Deo locutos fuiſſe, ſed de mundo toto vt ſuperius diximus.

An ſit uera hęc propoſitio, tā tum unū eſt ens.

Dubitatur de ueritate huius. Tantum vnum eſt ens. Reſpondetur, quod ſi inſpiciamus ſenſum, in quo hic ſumitur, ſic eſt proferenda. Ens eſt tantum vnum, & eſt de excluſo extremo, & ſic exponēda, ens eſt vnum, & non plura, in quo ſenſu ab Ariſtotele reiicitur. Poteſt aliter ſumi, ut ſit excluſiua, nempe tantū vnum eſt ens vel tātum eſt ens unum, & eſt ſenſus, omne vnum eſt ens, vel omne ens eſt unum, & ſic eſt vera, nec eſt ſic ad præſentem locum attinens. Et nihil amplius in hac re immorabor, quamuis aliter multi intelligant hanc propoſitionem, non penetrantes ſenſum Ariſtotelis in præſenti.

Caput Quartum.

Vt autem Phyſici dicunt. Tex. XXXII.

POſtquam contra non naturaliter loquentes diſputauit, ad naturaliter loquentes conuertitur, ac ipſorum ſententias in duas diuidit partes: Quidam, inquit, vnum principium faciunt, nempe vnum ex trib. elementis, puta ignem, aquam, & aerem, aut medium corpus inter ignem, & aerem. terram nullus ſolam poſuit præter Heſiodum, qui non computatur inter philoſophos, ſed inter Poetas. Hi autem hoc principium rerum ponentes dicebāt, raritate, & denſitate uarias res fieri, denſitatē autem defectum, raritatem exceſſū vocant; quod idem dixit Plato, qui magnum, & paruum rerum principia eſſe dixit, quamuis non eodem modo, illi enim rarum, & denſum dicebant eſſe formas rerum, materiam uero illud elementum: at Plato magnum, & paruum materiam, unum vero, id eſt, ideam formam dicebat, in hoc tamen vno conuenere, quod contrarietatem in principiis ponunt.

Alij uero philoſophi multa principia ponunt, quæ proceſſerunt ex uno, in quo omnia continebantur confuſa, quod dicebant chaos, ob id vnum, & multa ponebant, atque hi fuerunt Anaximāder, Anaxagoras, & Empedocles, quamuis hic ab illis duobus differat in duobus. Primo hic multoties hæc principia ad chaos rediiſſe, & reditura, & iterum ex chao proceſſiſſe, & proceſſura affirmabat & hæc eſt circulatio: unde multoties mundus corrūpetur, & iterum fiet. Illi uero, ſemel mundum ex illo chao proceſſiſſe, nec ampli⁹ rediturum dicebant. Præterea illi infinitas particulas omnium rerum faciunt cōtrarias, & ſpecie differentes, hic uero quatuor tantum principia facit, nempe quatuor iſta elementa. Circa harum opinionum explicationem repete, quæ diximus ſuperius in epilogo opinionum Philoſophorum de principiis.

Videtur autem Anaxagoras ſic infinita. Tex. XXXIII.

DVo fundamenta Anaxagoræ, quibus ipſe ſuam opinionem affirmabat, ponit. Alterū eſt: quia ſibi perſuaſit illud principium cōmune, ex nihilo nihil fit, quod omnes naturales receperunt, ac ob id dicebant, nihil de nouo generari, ſed generationes eſſe quaſdam alterationes, puta denſationem, aut rarefactionem unius principii, ita Anaxagoras, & alii credebant propter eandem cauſam, nihil fieri de nouo, ac ob id generationes eſſe dicebant congregationes atomorum unius ſpeciei, & ſeparationes ab aliis atomis, ſic enim nihil fiebat đ nouo, licet appareret de nouo alio modo, quā antea erat.

Amplius autem ex eo, ꝗ fiunt. Tex. XXXIIII.

ALterum fundamentū Anaxagoræ erat, qa uidebat res trāſmutari in uicē. aqua. n. ī ignē conuertitur, caro, in terram, & reliqua, tūc argumētabatur

tur ſic: Cum ex aqua ſit ignis, vel in aqua erat ignis vel non: ſi non, ergo ex nõ igne ſit ignis, & ita ex nihilo: ſi vero ſic, ergo iam in illa aqua pręceſſerant particulæ ignis, ex quibus congregatis ignis factus eſt. ante enim propter paruitatem ipſarum ſentiri non poterant. Ex quo aſſerebat, omnia eſſe in omnibus, res tamen differentes apparere propter maiorem cõgregationem plurium atomorum eiuſdẽ rationis, non quod res ſyncere, ac pure ex vnica conſtent natura. Textus eſt clariſſimus.

Si igitur infinitum. Tex. xxxv.

Prima ratio contra Anaxagoram.

INcipit multis hanc Anaxagoræ opinionem redarguere: ac primo ex ea ſe queretur, compoſitum naturale non poſſe cognoſci, nec ipſius eſſe ſcientiam, ſic nullum infinitum, ut infinitum eſt, poteſt cognoſci: at principia rei naturalis infinita ſunt, ergo cognoſci nõ poſſunt. Sed ſcientia rei non eſt niſi ea principiorum cognitione, ergo rerum naturalium non eſt ſcientia. Maior explicatur. dicitur, ut infinitum eſt, quia res infinita poteſt cognoſci, ſed non ſecundum id, quo infinita eſt, vt de linea infinita, ſi eſſet, poſſet cognoſci quod eſſet quantitas continua abſque latitudine: at uero eius longitudo non poſſet cognoſci, quia infinita eſt. Similiter ſi in qualitate infinitum aliquid eſt, in ea ignotum eſt. Loquimur autem de cognitione rei, non nominis, nam infinitum cognoſcitur eſſe id, quod fines non habet. cum igitur compoſitæ res ex infinitis conſtent principiis, ſecundum Anaxagoram, compoſitum cognoſci non poterit, nec erit ſcientia rei naturalis.

Amplius autem ſi neceſſe eſt. Tex. xxxvj.

2. Ratio.

SEcundum facit argumentum contra quoddam dictum Anaxagoræ: ponebat enim rerum particulas minimas, adeo, ut diuidi non poſſent: argumẽtatur modo Ariſtoteles, non cuiuſque rei partes poſſe eſſe ſub quacunque minori quantitate, & ita non erunt omnium rerum particulæ illæ indiuiſibiles. Argumentum eſt huiuſmodi: non quodcunque totum poteſt indifferenter eſſe ſub quacunque parua quantitate, ergo nec eius partes: nã totum a partibus dependet, antecedens patet: animal enim non poteſt eſſe ſub quacunq; quantitate perfectum, ergo nec partes ipſius, oſſa, caro, nerui, & reliquæ, ſed certam ſibi determinant quantitatem, ſicut & ipsũ totũ. & hoc maxime apparet in totis eterogeneis, & eorum partibus.

Amplius ſi omnia inſunt. Tex. xxxvij.

3. Ratio.

TErtium argumentum eſt, in quo proponit quædam dicta Anaxagoræ, & unum aliud ſuum, & conatur ex illis principiis reducere ipſum ad falſitatem aliorum principiorum.

Primum dictum Anaxagoræ erat hoc. Omnia ſunt in omnibus. Secundum, non ſiunt res, ſed ex illis principiis congregatis, & ſeparatis ſiunt. Tertium, vnumquodque denominatur a pluribus illis principiis congregatis. Quartum, quodlibet ſit ex quolibet, id eſt, ex quacunque re ſit quæcunque res, cum in omnibus omnium lateant principia. Vltimum principium eſt. omne finitum per ablationem finiti conſumitur. intellige per ablationẽ continuam partium æqualium conſumitur, nam per partium medietates proportionales procedendo diuiſio in infinitum tendit.

Ex his probatur, quod non in vnoquoque ſunt omnia, ſumo aliquam partem aquæ, ab hac ſeparetur caro, & iterum ſeparetur caro, & iterũ; clarũ eſt, quod ſemper minor pars carnis ſeparabitur. cũ igitur caro non procedat in infinitũ, ſed ſit ſemper minor, ut dictum eſt proxime; peruenietur ad aliquam, qua minor extrahi non poſſit, tũc petitur, vel ab illa aqua adhuc ſeparabilis eſt caro, uel non, ſi non, ergo habetur contra ipſum, nõ in oibus eſſe omnia. Si ſic, illæ, quæ ſeparandæ ſunt; erunt æquales, & ſic cõſumabitur tota caro, quæ erat in aqua, per quintum principium, uel erunt infinitæ partes æquales, & ita in magnitudine finita erunt partes finitæ æquales, numero infinitæ, quod omni rationi repugnat, atq; impoſſibile eſt.

Ad

Ad hæc autem ſi omne quidem corpus. Tex. XXXVIII.

4. Ratio. QVartum conſtituit argumentum contra idem, detur minima caro quæ poſſit eſſe, cum quodlibet fiat minus per remotioné alicuius partis: ſequitur quod ſi iſta ſit minima, & ab ea poſſit ſeparari aliquid, quod fiet minor, & ita dabitur pars minor minima, quod eſſe non poteſt.

5. Ratio. Quintum etiam facit argumentum. Si quodlibet eſt in quolibet, in qualibet parte erunt etiam infinita, & in his infinita, & ita erunt infinita infinities in infinitis diſtincta inter ſe, & actu exiſtentia: quod quidem rationis metas prorſus egreditur. non ergo in omnibus ſunt omnia.

Nunquam autem non ſegregatum iri. Tex. XXXIX.

QVoddam dictum Anaxagoræ laudat tanquam verum, ſed non ſcienter dictum, id eſt, quod ipſe in alio ſenſu proferebat, qui verus non erat. dictum eſt hoc, non poſſe quodlibet ſeparari a quolibet: quod quidem uerum eſt de accidentibus, quæ a ſubſtantia nequeunt ſeparari, cũ non poſſint eſſe, quin alterum ſit, nempe ſubiectum. Similiter verum hoc eſt de partibus continui, quę per diuiſionem nequeunt finiri, cum diuiſibilitas in infinitum procedat, nec minima dari poſſit magnitudo.

Ex quo reprehendit principiũ efficiẽs quod poſuit Anaxagoras, quam mentem vocabat: dicebat enim iſtud principium omnia ſegregaſſe in atomos proprias ex illo chao, in quo omnia erant confuſa; dicit Ariſtoteles hanc mentem ſtultam eſſe quia tentabat facere quod non poterat: nõ enim accidentia, & partes omnes continuum ſeparari poſſunt.

Nota. Nec mireris, quod Ariſtoteles ſuperius dixit eſſe minimam carnem, hic vero dicit non eſſe minimã magnitudinem; nam hic loquitur de partibus ſolius quanti, quæ in infinitum procedunt, illic de toto naturali, & ſubſtantiali, cuius diuiſio non procedit in infinitum; ſed hoc poſterius eſt examinandum.

Non recte autem. Tex. XL.

MOdum generationis Anaxagorę reprehendit, ipſe.n. per ſimilia generationem ponebat, quia nẽpe congregantur partes ſimiles unius rationis, hoc reprehendit, nam aliquando nõ fit generatio ex congregatione ſimilium, nam lutum fit quidem ex multis partibus luti, ſed aliquando ex diſſimilibus, puta ex aqua, & terra: ſimiliter domus ex laterib. & lignis, & ita aer ex aqua. non ergo omnis generatio ex ſimilibus ſit. Hæc ſũt quæ Ariſtoteles contra Philoſophos de rerum principiis diſputat.

An res naturales habeant certos limites quantitatis. Quæſt. IX.

HVius quæſtionis, q̃ maximè notanda eſt, duplex eſt ſenſus: alter de re, nempe an res naturales ſuę magnitudinis terminos habeant, ut non poſſint quoſcunq; excedere, ſimiliter & terminos paruitatis. Alter ſenſus eſt de modo, nempe an hi termini intrinſeci, an extrinſeci ſint, & de hoc in quæſtione ſequenti diſputabitur: prior in præſenti eſt diſcutiendus. *Duplex ſenſus q̃onis.*

Aduerte aũt per res naturales hic intelligi compoſita ſubſtãtialia, tam homogenea, & inanimata, quam eterogenea, & animata, ſeu uiuentia. Non enim modo de accidentibus, nec de actionib. nec de potentiis, ſed de compoſitis ſubſtantialibus eſt ſermo: eſſet enim limites extra modum excedere, & materias confundere. *Primum fundamẽtum. Quomodo hic intelligatur nomine rerũ naturaliũ.*

De his autem ſubſtãtiis quæſtio tripliciter intelligi põt: primo de facto eſſe, nẽpe an ita modo ſit, quod detur maximũ, & minimum corpus. Secundo de potẽtia ſupernaturali. Tertio de potẽtiã naturali: & quia non in his omnibus eſt inter Philoſophos diſſenſio, ea, quæ certa, & ſine controuerſia ſunt, primo conſtituamus. *Triplex alius q̃onis ſẽſus.*

Prima concluſio. Sit igitur prima concluſio. In facto eſſe

ſe

ſe datur modo maximum corpus, & minimum non ſolum in genere, ſed etiam in qualibet ſpecie. & hoc eſt certum, nam vltimum ſupremumque cælum eſt modo maximum omnium, quæ in natura ſunt, & ita etiam eſt minimum aliquod, licet nobis forſan ſit ignotum, erit fortaſſe minimus acarus. Similiter in qualibet ſpecie datur & maximum, & minimum illius ſpeciei, ſiue affirmatiue, ideſt maximum vel minimum aliorum, ſiue negatiue, ideſt, quo nullum aliud ſit maius vel minus vtroque enim modo exponi poſſunt comparatiua. & ſuperlatiua.

2. Conclu. Secunda concluſio. Nullum corpus, habet certum limitem magnitudinis, aut paruitatis reſpectu Dei abſolutæ potẽtiæ, ſed quocunque dato põt maius vel minus facere, prout ipſius omnipotentis libuerit voluntati. Hæc concluſio probatur ex communi conſenſu, quicquid non implicat contradictionem, poteſt Deus facere, ſed non implicat contradictionem, res ſub maiori vel minori eſſe quantitate, ergo id Deo non eſt denegandum.

3. Conclu. Tertia concluſio. Viuentia habent certos limites magnitudinis, & paruitatis de potentia naturali, ita ut natura non poſſit ſub quacunq; quãtitate maiori vel minori indifferẽter viuentia producere, & conſeruare. Hæc concluſio eſt Ariſtotelis in præſenti tex. 36. vbi quia totũ ipſum animal quantitatem habet determinatam, quam excedere non poſſit; probat etiam partes determinatas eſſe. & 2. Animæ, tex. 41. omnium, inquit, natura conſtantium, ideſt, viuentium, certus eſt terminus augumenti, & decrementi. & 7. Politicorum, cap. 4. ciuitates ſuos certos terminos habere docet, ſicut animalia, & plantas. Præterea probatur. Cauſa, & modus augumẽti viuentium eſt limitata, ergo & ipſum augumentum: antecedẽs declaratur: cauſa inſtrumentalis augumenti, & quantitatis viuentis eſt calor naturalis, qui conſumit partes viuentis, & nutrimento nouo eaſdem reparat, at dum magis reparat, fit remiſſior, & debilior ita, vt minus reparet quam deperdat: Si igitur hęc finita cauſa, & hoc modo auget, augumentum erit ſine dubio finitum. Pręterea tertio. In uiuentibus ſunt certa organa, & partes eterogeneæ, quę nõ ſub quacunq; quantitate poſſunt componi, ergo terminus & limes determinatus eſt. Præterea quarto: quia quod natura nunquã fecit hucuſq;, ſignum eſt non poſſe facere: ſed nũquam eſt compertum, homines maiores montibus, aut minores formicis: nõ ergo id natura poteſt facere. ſi. n. poſſet, potentia fruſtra eſſet, niſi aliqñ perueniret ad actum.

Quarta concluſio. Non uiuentia ex ſe, & ab intrinſeco non habẽt certum limitem ſuæ magnitudinis, ratione tamen extrinſeca habent: explicatur in igne: ignis ex ſe non habet certam magnitudinem, imò vt dicitur 2. Animæ, tex. 41. Si infinita combuſtibilia ei apponerentur, in infinitum creſceret: tamen quia locus ſuus naturalis eſt ſecundum naturam determinatus; & deſunt combuſtibilia, habet certam magnitudinem: idem de aliis elementis, & de mixtis inanimatis. *4. Conclu.*

Ratio huius concluſionis eſt notanda ex diſcrimine augumenti uiuẽtium: & nõ uiuentium. Viuentia enim augentur ab intrinſeco, puta calore naturali conuertẽte cibũ in ſubſtantiã viuẽtis, ex qua actione ipſe calor deficit, & debilior fit. Similiter ipſa viuẽtis forma ſubintrat in illud nutrimentum: non. n. noua anima in nutrimento producitur, & poſtea uiuenti copulatur: hoc enim fit in igne, ob id non verè augetur; ſed anima uiuẽtis informat illam materiam nutrimenti. at non viuentia per appoſitionem ſimilium augentur ab intrinſeco, puta aqua additione aquę, & reliqua ſimiliter: idem de igne. Ignis enim lignum ignem prius fecit, poſtea ſibi copulat. Ex hoc ſumitur argumentũ. Tota ratio augumenti non uiuentium eſt ab extrinſeco, ergo intrinſece non terminatur, ſed extrinſece ad ſenſum expoſitũ. *Rõ notanda quartę concluſionis.*

In his concluſionibus non eſt controuerſia inter Philoſophos, at de paruitate horum non viuentium eſt difficultas, an detur minimum in homogeneis. Et attende, ꝙ nõ eſt difficultas, an in homogeneis detur minima pars, certum enim eſt, dari non poſſe: quia cum omne continuum ſit in infinitum diuiſibile, non poterit ſignari parua quantitas ita parua, quin minor ſignari poſſit, nempe eius medietas, & iterum alia, & alia. Sed quęſtio eſt de minimo per ſe exiſtẽte, an dentur partes minores, & minores abſq; limite per ſe exiſtentes: *Differentia potiſſima q̃onis eſt poſita in minimo paruitatis non uiuentium. Explicatur ſenſus iſtius dubÿ.*

tes: nec eſt etiam difficultas, an iſtæ poſſint reſiſtere contrario corrumpenti, ſed an hoc repugnet ab intrinſeco ex parte ipſius rei, ſemoto quouis contrario, ita, vt ſecundum ſe non poſſit eſſe minor, & minor abſque termino particulari rei per ſe, & in hoc ſenſu diſputatur de minimo naturali homogeneo, an detur, an non.

Prima ſẽtẽtia Scoti de minimo nõ uiuentium. Scotus 2. Sen diſt. 2. q. 9. putat tale minimũ non dari, ſed quocunque dato, poſſe ex ſe minus ſubſiſtere. Argumẽta huius ſententiæ præcipua ſunt.

1. Ratio. Primum. In iſtis non datur terminus magnitudinis, vt dictum eſt, ergo nec paruitatis: æqua enim videtur ratio.

2. Ratio. Secundo. Ex parte materiæ non datur talis terminus, quia eſt diuiſibilis in infinitum: nõ enim eſt tam parua materia, quin minor eſſe poſſit: ergo nec in ipſis compoſitis erit iſte terminus.

3. Ratio. Tertio. Forma horum inanimatorũ eſt diuiſibilis in infinitum, ut accidentia ipſa ſecundum quantitatem, ergo non datur terminus in compoſito.

4. Ratio. Quarto. Illud tale minimũ ſi detur, eſt quantum: ergo eſt diuiſibile: reducatur ergo ad actum diuiſio, & tunc erit minus illo minimo.

5. Ratio. Quinto. Agens agit ſucceſſiue, ergo prius producit minus, quam maius, & nunquam dabitur minimum, quin aliud minus productum detur; non ergo eſt terminus in his. Hæc ſunt argumenta pro opinione Scoti.

5. Conclu. cõtra Scotum. Sit igitur circa hoc quinta concluſio. Probabilis eſt ſententia Scoti, ſed multo probabilior eſt oppoſita opinio communis, quod detur minimum etiam in homogeneis.

Probatur primo ex Ariſt. qui tex 38. dicit, ꝙ ſi a minima carne aliquid eſſet ſeparabile, daretur minus minimo, quod repugnat: vide quõ minimum admittat.

1. Ratio. *2. Ratio.* Præterea manifeſte probatur. Omne ætherogeneum componitur ex homogeneis, ſed per Scotum in homogeneis non datur terminus paruitatis, ergo nec in heterogeneis dabitur, quod eſt contra ipſum Scotum, & contra Ariſtotelem, vt diximus in concluſione tertia: antecedẽs autem notum eſt, nam venæ, arteriæ, oſſa, caro, è quibus partes heterogeneę cõponuntur, homogenea ſunt.

3 Ratio. Præterea tertio Ariſtoteles. 1. Animæ, tex. 24 inquit, actus actiuorum eſſe in patiente diſpoſito, non enim recipitur forma, niſi in materia diſpoſita, ſed vna ex certis diſpoſitionibus, & pręcipua eſt quãtitas: ergo ſicut reliquæ ſunt determinatæ, etiam & quantitas erit.

4. Ratio. Præterea quarto, & eſt argumentum Auerrois 8. Phyſic. com. 15. Ad actionem agentis eſt neceſſaria certa quantitas, qua deficiente, actio nõ erit: poteſt enim ſecuris eſſe tam parua, ut non ſcindat. Hinc ſumitur argumentum: Res nõ poteſt eſſe in illa quantitate, in qua nõ poteſt operari. non. n. eſt eſſe ſine operatione, ſed ad operationẽ eſt neceſſaria certa quantitas quo ad paruitatem, ergo ẽt ad ipſum eſſe.

Ad arg. Scoti. Ad argumẽta igitur Scoti reſpõdetur. Ad primum negatur conſequentia, eſt. n. diſparatio paruitatis, & magnitudinis in homogeneis: nam magnitudo eſt ab extrinſeco prorſus, nempe per appoſitionẽ partium vel additionem: at uero paruitas eſt ab intrinſeco, eo quod omnis forma ſecũdum ſe quantitatem petit, in qua operari poſſit. hæc autem non eſt minor, & minor ſine termino.

2. Argu. Ad ſecundum neganda eſt etiam conſequentia, nam licet materia ſecundum ſe ſit diuiſibilis in infinitum, tamen ut ſubſtat actioni agentis, & formæ introducendæ, neceſſario habet certam quantitatem, ſicut & alias diſpoſitiones.

Ad 3. Ad tertium dicitur, quod quamuis ipſa forma ſit diuiſibilis ita, ut partem extra partem habeat, & non ſit tota in qualibet parte materiæ, tamen non eſt diuiſibilis ita, ut quælibet pars, quantumcunque minor, per ſe poſſit exiſtere.

Ad 4. Ad quartum dicitur, quod licet illud minimũ, ut quãtum, ſit diuiſibile, tñ actu diuidi nõ poteſt, quin partes corrumpantur, non propter magnitudinem, ſed propter formam naturalem, quæ certam petit quãtitatem: nec hoc eſt fictũ, imo Scotus tenetur hoc ipſum fateri de cœlo, ꝙ etiam ſi ſit quantum, actu diuidi nequit, ꝑꝑ ipſam cęli naturã, quæ diuidi nequit.

Ad 5. Ad quintum reſpondetur, ꝙ quamuis agẽs ſucceſſiue agat, tamen cum paſſum debeat eſſe inter ſphærã actiuitatis illius agentis, neceſſe eſt, ut ſecundũ plures partes ſit, & perfecte; & æqualiter applicatum

tum,& in eis ſimul aget, & nõ ſucceſſiue per partes minores,& minores:quod ſi ſolum apponeretur particula materię minor minima diſtans ita, vt ignis non poſſet eam ſibi vnire,non induceretur ignis forma propter rationes prædictas. Atque ſatis ſint iſta de priori quæſtione.

An terminus quantitatis rerũ naturalium ſit ſemper intrinſecus. Quæſtio X.

QVæſtione de re examinata,ſupereſt de modo ipſius termini diſputare. Ante omnia autem ſunt maxime modi iſti intelligendi,ut facilius poſtea determinatio procedat.

Duplex terminus circa magnitudinẽ, alter extrinſecus, alter intrinſecus.

Circa magnitudinem aduerte, duos eſſe modos limitum,& terminorum: alter eſt intrinſecus,alter extrinſecus. Intrinſecus eſt,cum datur certa quantitas, quam poſſit res attingere ita, ut maiorem non poſſit,& talis terminus dicitur maximum quod ſic,& terminari per maximũ quod ſic,non aliud eſt, quam quod res aliqua q̃titatẽ poſſit attingere, ut maiorem non poſſit. Extrinſecus eſt,cum datur q̃titas, quã propter ipſius magnitudinem res nõ poſſit attingere,tamen minorẽ illa poteſt attingere,ut ſi dicas,decem pondera non poſſum portare,quodlibet minus poſſũ, tunc decem pondera eſſent minimũ quod non:quia inter multa pondera alia, quæ tu portare non potes, illud eſt minimũ; ita dicendum de magnitudinib.ad quas res per augmentum perueniunt.

Duplex itẽ terminus paruitatis, alter intrinſecus, alter extrinſecus.

Sunt ẽt alij duo termini paruitatis, & intrinſecus,& extrinſecus. Intrinſecus eſt cum datur aliqua parua quãtitas,ſub qua res eſſe poſſit tamen ſub minori eſſe nõ poſſit,& talis terminus dicitur minimum, quod ſic,id eſt, ſub hac quantitate res eſſe põt,ſub minori eſſe non poteſt. Extrinſecus eſt,cum datur parua quantitas, ſub qua res eſſe non poteſt,tamen ſub maiori eſſe poteſt,& talis terminus,dicitur maximum quod non,quia inter quantitates, quas res nõ poteſt attingere propter ſuã paruitatem illa eſt maxima,ob id dicitur maximum q̃d non,quia ſub illa nõ,ſub maiori uero quacunque poteſt.Sunt ergo illi termini magnitudinis, maximũ quod ſic,minimum quod non: Iſti uero paruitatis,minimum quod ſic,maximum quod non,affirmatiui ſunt intrinſeci, negatiui extrinſeci.

Senſus q̃onis.

Ex his eſt modo ſenſus quęſtionis notus:petimus enim,ſuppoſito quod res naturales terminentur quoad magnitudinẽ, & paruitatem(ut dictum eſt in quæſtione præcedenti)quo modo terminantur, intrinſece,an extrinſece?

Prima ſẽtẽtia Pauli Veneti.

Paulus Venetus,quem multi docti ſequuntur,exiſtimat,terminos hos eſſe extrinſecos. puta per minimum quod non, & maximum quod non. *1. Ratio.*

Ipſius argumentum potiſſimum eſt hoc.Si.n.magnitudo intrinſece terminaretur,ſequeretur,ꝙ res deſineret per ultimum ſui eſſe,ꝙ eſt cõtra omnes Philoſophos,& probatur.Detur iſtud maximum & ſic maximus homo,qui maior eſſe non poſſit,tunc morſu ueſpæ inflletur, tunc vel morietur, uel non: Si non,datur maior maximo:ſi ſic,tunc cum iſte per inflationem moriatur,& inflatio ſit motus,q incipit per ultimum non eſſe,erit tunc uerum dicere,Nunc non eſt inflatio,& immediate poſt hoc erit inflatio:ſed ſi eſt dicere,non eſt nunc inflatio, ergo erit dicere,nũc eſt homo,& immediate poſt hoc erit inflatio,ergo immediate poſt hoc nõ erit homo.deſinit ergo eſſe per ultimum eſſe,nẽpe nunc eſt,& immediate poſt hoc non erit, quod quidem eſt impoſſibile, ut poſtea eſt probandum.

Secundum argumẽtum eſt eiuſdem rationis de minimo.Detur.n.illud minimũ tunc applicetur aliquod condenſatiuum, tunc deſtruetur per condenſationem,ſed condenſatio,cum ſit motus, incipiet per ultimum non eſſe,non eſt,ſed immediate poſt hoc erit:unde erit uerum dicere de illo minimo,Nunc eſt,& immediate poſt hoc non erit,quod eſt ultimum eſſe. *2. Ratio.*

Tertium argumentum. Si detur maximus ignis ſaltem ratione loci,tunc applicetur ei ſtuppa,ſi nõ comburit eam,profecto mirabile eſt,quod tã magnus ignis non comburat:ſi uero comburit,dabitur maior maximo,quia per additionẽ illius creſcet maximus. *3. Ratio.*

Quarto.Detur minimum v.g.terræ, & cũ ſit diuiſibile diuidatur,tunc uel partes *4 Ratio.*

permanebunt ſub ſpecie terræ, & ſic erit minus minimo, vel corrumpentur, & tūc nō apparet, q̄d ex eis fieri poſſit, cū generatio alicuius ſequatur corruptionē. Hæc igitur ſunt argumenta pro hac ſententia.

Primum fundam. Nota dupliciter nos poſſe agere de quantitate uiuentium.

Circa hoc diſtinguendum mihi uidetur. De quantitate enim uiuentium dupliciter loqui poſſumus. Vno modo de ea quantitate, quæ a uirtute naturali, & calore intrinſeco augmenti factiuo prouenit, ſeu de ea, quæ ad introductionem formę neceſſaria eſt, quæ dicitur quantitas uia generationis: Altero modo de quantitate, q̄ aliquo accidēte prouenit, qualis inflatio, tumor, contractio, & ſimilia ſunt. In non uiuentibus locum non habet iſta diſtinctio, quia magnitudo ab extrinſeco, paruitas ab intrinſeco prouenit.

1. Concl.

Quo ſuppoſito, ſit prima cōcluſio: Probabilis eſt ſententia Pauli Veneti, nec oppoſitum demonſtratur, poteſtque optimè ſuſtineri.

2. Concl.

Secunda concluſio, quæ mihi rationabilis multū apparet, ſit iſta. Viuentia quo ad quantitatem naturalem, quam virtute caloris proprij attingunt, determinantur intrinſece p̄ maximum quod ſic, & minimum quod ſic: at vero rōne quantitatis illius accidentalis extrinſecè terminantur.

Prima rō pro prima parte concluſionis.

Prior pars huius concluſionis videtur ſine dubio Ariſtotelis 2. Animæ, tex. 41. Omnium, inquit, natura conſtantium, id eſt, uiuentium certus eſt terminus augmēti, & decrementi: vbi per certum terminum intrinſecum videtur intelligere. Et confirmatur: cauſa inſtrumentalis puta calor naturalis ipſius augmenti, ſimiliter & forma, ſunt determinatæ intrinſecè per maximum quod ſic: ergo & ipſa quantitas ab eis proueniens.

Secunda rō pro ſecunda parte concluſionis.

Secunda concluſionis pars probatur ex primo argumento Pauli Veneti, & etiam ex ſecundo, qua parte ad viuentia pertinet: illæ enim quantitates accidentales extrinſecè terminantur.

3. Concl.

Tertia concluſio. In nō viuentibus eximo ſemper minimum eſſe intrinſecū, de maximo dictum eſt non dari ab intrinſeco: & probatur ex Ariſto. tex. 38. qui dicit, à minima carne nihil poſſe ſeparari, ubi minimum datur etiam uia ſeparationis, & probatur: quia ſi illud minimum paulatim corrumperetur, ut aliqui dicūt, in illo medio tempore daretur minus minimo, & etiam minus maximo, quod nō. Fatendum ergo eſt, minimum illud intrinſecum eſſe, & ſimul totum corrumpi.

Ad argumenta.

Ad argumenta reſpōdetur. Ad primū, non eſt contra nos, illa enim quātitas eſt extrinſeca uiuenti, & ſecundum illam nō datur maximum quod ſic, ſed minimum quod non, unde ille homo non moreretur propter ſolam illam inflationē, cum poſſit ēt ſub illa conſeruari quātitate. Aliqui uero concedentes, quod moreretur, dicunt, quod non deſineret per vltimum ſui eſſe: nam illam inflationem præcederet aliqua qualitas illius cauſatiua, & huius daretur primum eſſe, ut ſit uerū dicere, nunc eſt talis qualitas, & tale primum eſſe huius eſſet ultimum non eſſe inflationis, ut dicatur, non eſt inflatio, ſed immediate poſt hoc erit. Dicunt mōdo, quod in illo primo eſſe illius qualitatis non eſſet homo, & ita deſineret per primum nō eſſe, nunc non eſt, ſed immediate ante hoc fuit. Iſta reſponſio manifeſte eſt nulla, nā cum homo ille non moriatur alia cauſa, niſi propter inflationem, quandiu iſta nō fuerit, erit ille homo, at in illo primo eſſe illius qualitatis non eſt inflatio, ut patet, ergo erit homo, & hoc conſidera: ob id dico, quod non moreretur ille homo iuxta noſtram concluſionem.

Ad 2.

Ad ſecundum (ſi de minimo in non viuentibus intelligatur) dico, quod non eſt illa condenſatio ſine præuiis qualitatibus illius effectiuis, & primum eſſe harum ante condenſationem eſt primum non eſſe minimi illius, quia ſicut condenſationem pati non poteſt, ita nec illam qualitatem condenſationis cauſatiuam, vnde ab hac corrumpitur per primum non eſſe.

Ad 3. Solutiones aliorum.

Ad tertium dicunt aliqui, quod ſi ignis eſſet iam maximus ita ut omnem ſuū locum occupauerit, ſi ei apponeretur ſtupa, non combureret eam, ne detur maius maximo. Alii dicunt, quod combureret, ſed quod non uniret eam ſibi. Alij vero, quod vniret eam ſibi, ſed alia parte, alia tanta particula ignis corrumperetur.

Ad tertiū uerior ſolutio.

Mihi uidetur dicendum, quod ſi iā totus locus naturalis ignis eſt occupatus, ꝙ comburet illam ſtupam, vniendo ſibi, tamen condenſabitur parum, quantum ſufficit pro illa parte ignis. Quod ſi dicas,

Quid

Quid ſi ille ignis ſit iam in tota condenſatione, quam eius natura poteſt pati? Dico quod etiam combureret, ſed extra ſe, non vniendo illam ſibi, ſed in aere proximo: Quod ſi dicas, Quid ſi aer eſt in tota cõdenſatione, vt iam maiorem nõ poſſit pati? Dico propter vehementem actionem ignis comburet illam ſtupam, & aliqua pars aeris cõdenſabitur in aquam. Quod ſi adhuc ſis importunus, & dicas, Quid ſi iam aqua ſit maxima, & omnia elementa ſint in diſpoſitione illa, quæ decreſci non poteſt? Dico in iſto caſu imaginario, non comburet ſtupam illam totam defectu loci naturalis capacis illius.

Ad quartum.

Ad quartum reſpondetur cum Ianduno q.16. quòd diuidetur illud minimum, tamen partes corrumpentur in medium circũſtans. Quòd ſi dicas, Quomodo medium circunſtans poteſt ſub illis particulis eſſe? Dico, quod non erit ſub illis particulis per ſe exiſtentibus, ſed ſimul cũ medio copulatis. Quod ſi petas, Diuidatur in vacuo. Dico quod ſi eſt forma in natura, quæ ſub illis partibus conſeruari poſſit: prouidente natura, in illis introducetur: quod ſi non, nõ poterit naturaliter corrũpi tale minimum, ſupernaturaliter corrumpetur, ſed tunc Deus illas particulas ſub eadẽ forma minimi conſeruabit, quia (vt diximus) reſpectu diuinæ potẽtiæ nõ datur maximum, nec minimum. Iſta non ſunt paruipendenda, quia quãuis ex ſuppoſitione procedant ficta, aperiunt tamẽ naturam rei. Atq; hæc ſatis de quæſtione. De accidentium vero, motuum, & potentiarum termino poſtea dicendum eſt.

Caput Quintum.

Melius autem eſt pauciora. Tex. XLI.

Poſtquam nec vnum, nec infinita eſſe principia oſtendit, infert, melius eſſe finita & pauciora facere, plura tamen, id, quod Empedocles facit, qui principia quatuor ſtatuit.

Nota diſcurſum quõ Ariſ. uenatur numerum principiorum.

At quia ipſe Ariſtoteles principiorum numerum venari vult, principium quoddam primo ſtatuit, nempe principia eſſe contraria, nec hoc ponit tanquam corrolarium commune opinionibus Philoſophorum, vt volunt Simplicius, & Themiſtius, ſed tanquam fundamentum intentum ad indagandum principiorum numerum, vt exponit D.Tho. licet illius probationem petat ex eo, quòd omnes ita ſentiant, & huius rei gratia refert opiniones veterũ, & hoc forte voluerunt Simpl. & Themiſt.

Nota tria neceſſario requiri in omni motu, & mutatione.

In cuius declarationem aduerte, quod in omni motu, & mutatione (ſecundum omnes etiam antiquos Philoſophos) neceſſario ſunt tria, id cuius eſt motus vel mutatio, id a quo, & id in quod mutatur vel mouetur, ut ſi eſt motus a loco, hoc in illud, ſunt iſta tria in eo, quod mouetur, nempe animal, & locus a quo, & locus in quem mouetur. Similiter cum ex calido fit frigidum, & in quacunque mutatione. Inter hæc tria oportet, vt duo ſint contraria, & oppoſita nempe a quo, & id ad quod, quæ dicuntur termini. nã ſi non eſſent oppoſita, ſed idẽ, non fieret ab vno in alterũ motus, aut mutatio, ex quo fit, vt in omni mutatione, & motu ſemper ſint principia, id eſt termini duo contrarij.

Nota quõ pbat Ari. principia eſſe cõtraria.

Hoc igitur eſt, quod hic Ariſtoteles intendit probare, principia eſſe contraria. nempe generationis, mutationis, & motus rei principia oppoſitionem habere, & hanc propoſitionem probat duplici via:

Prima via.

Prior eſt ex communi omnium Philoſophorum conſenſu, quo quidẽ pacto principia in ſcientijs probari ſolent. Omnes igitur Philoſophi, & qui vnum & qui plura poſuerunt principia, non ſolum talibus principijs cõtenti fuerunt, ſed etiam contrarietatem quandam in ipſis poſuerunt, qua mediante fierent mutationes, vnde Parmenides calidum, & frigidum poſuit, nempe terram, & aquam: Alij, qui vnũ poſuerunt, aquam, & aerẽ, aut aliud tale, denſum, & rarum poſuerunt contraria, vt iſta eſſet mutatio a raro in denſum, & a denſo in rarum. Qui vero plura, (vt Democritus, de quo ſuperius diximus) etiam contrarietatem poſuerunt. Democritus enim ſolidum, & inane, quæ uocabat ens, & non ens, poſuit, & ſic ponebat generationem, & mutationem inter contraria.

traria: vocabat ſolidum, cum atomi erant coniunctæ, vt nihil relinquerent medium vacuum: Inane vero ſpatia media inter atomos, & ſic generationem ponebat, vt ex vacuo & inani fieret denſum, hoc eſt congregarentur atomi, e contra uero in corruptione, propter hanc contrarietatẽ terminorũ, & inter ipſas atomos ponebat contrarietatem; differebant enim, qđ quę dam erãt angulares, quędam ſine angulo. Differebant præterea poſitione, quædam ſurſum, quædam deorſum, ante, & retro. Differebant ẽt ordine, q̃dam priores, quædã erãt poſteriores, hæc ãt cõtraria ſunt.

Dubium. Dubitatur, qũo Parmenides duo princi pia poſuit, cũ non niſi vnum ſuperius po *Solutio.* ſuerit. Rñdet S. Tho. & communiter oẽs, ꝙ vnum poſuit ſecũdũ intellectũ, & ratio nem, hęc uero duo ſecundũ apparentiã & ſenſum. Philoponus dicit, Parmenidem, non tanquam verum, poſuiſſe duo, ſed ſe quendo vulgus, at ex propria ſententia unum poſuit. Melior vr̃ prior expoſitio.

Quod igitur contraria quodam-modo Tex. XLII.

INfert, omnes contraria principia quo dammodo poſuiſſe. Dicit, quodammo do contraria, quia, ut dicit Simplici. ip ſa non ſunt vere contraria, ſed ipſi exiſti mabãt contraria, vel quia contraria hic ꝓ priuatiuis ſumit, & hanc rõnem recipit Auerroes. D. Th. vero exponit quodãmo do contraria, i. modo quodã, quia non oẽs eundẽ ponebant modum contrarietatis. Subiungit aũt Ariſto. quod merito pone bant principia contraria, & probat tali ra tione. Principia ſunt, quæ non fiunt ex a-lijs, nec ex alterutris, ſed ex ipſis oĩa fiũt, ſed prima contraria ſunt hm̃oi, ergo pri ma contraria ſunt principia, & per con-uerſionem principia ſunt prima contra-ria. Minorem probat, quia ſi prima con traria ſunt prima, non fiunt ex alijs, alias prima non eſſent, ſi vero ſunt contraria, non ex alterutris, ideſt, ex ſe inuicem.

Nota q̃d ſignificet præpoſitio ex. Vbi noto, quod iſta dictio, Ex, dicit ha bitudinẽ principij eſſentialis componen-tis, ut ſit ſenſus. principia non fiunt ex a-lijs, nec ex ſe inuicem tanquam ex princi pio eſſentiali componente, non enim vnũ principium ex alio, nec vnum cõtrarium ex alio cõponitur eſſentialiter. At vero in tertio loco, Ex, dicit habitudinem partis componentis, & ẽt habitudinem termini a quo, ſicut dicimus, ex nocte fit dies, & qua parte dicit habitudinem partis, comprehendit materiam, & formam, ex qui bus res componitur, qua parte vero ha-bitudinem termini dicit, priuationem, & contrarium includit, ex quo, ut ex termi-no fit res, ut ex non igne fit ignis: ſed hoc poſterius examinabitur.

Aduerte, quod prima contraria uocat ea, quæ ex alijs non fiunt: ſunt enim con-traria, quæ ex alijs fiunt, ut qualitates ſe-cundæ ex primis: & contraria poſitiua ex priuatiuis, quædam, quæ nõ ex alijs fiunt; ut priuatiua, & iſta ſunt principia. *Nota.*

Sed oportet hoc & in ratione conſiderare. Tex. XLIIII.

RAtione quadam ab inductione ſum pta, vt notat Auerroes, probat ter-tiã partẽ aſſignatam in definitione contrariorum principiorũ, nempe, quod ex ipſis omnia fiant. Supponit autem tria; Primum, nõ quodlibet agit in quodlibet, Alterum, non quodlibet patitur a quoli-bet. Tertium, non quodlibet fit a quoli-bet. Hoc autem tertium explicat, reliqua enim duo in libris de generatione tractan da ſunt quod actio vel paſſio ſolum fit in ter contraria. Quod vero nihil fiat per ſe ex alio, niſi ex ſuo contrario, manife-ſtat exemplis, album enim non fit ex Mu ſico, ſed ex non albo per ſe, quod ſi accide rit, nõ album eſſe Muſicum, fiet etiam ex Muſico, ſed per accidens. Eodem modo, Muſicũ primo fit ex immuſico, & ne quis deciperetur exiſtimans, non album, non Muſicum, & ſimilia ſumi indifferenter pro qualibet re, quæ habet negationem talium formarum, ſubdit, quod non ex quocunque non albo fit album, ſed ex il lo, quod eſt nigrum vel medium, Simili-ter de immuſico, & de alijs. *Primũ du bium, quo modo vnum con trarium fiat ex al tero.*

Dubitatur, quo modo vnum contrariũ hic ex alio fieri dicitur, cum ſuperius dixe rit, contraria non fieri ex ſe inuicem? Re-ſpondet Simplicius, & Philoponus, quod illic dixerat, contraria non fieri ex ſe inui-cem, vt ex partibus, hic vero dicit, fieri vt ex termino. vt enim dicimus, ex nocte fit dies, *Solutio Simpl. & Philop.*

dies, ideſt, poſt noctem, ita ex albo fit nigrum. ideſt, poſt album fit nigrum.

2. dubiũ, Cur ex cõtrario ut ex termino, fiat alterum, & ut ex ſubiecto. Solutio D. Thom. Dubitabis iterum, quare ex contrario vno, vt ex termino, fit alterum? Reſpõdet S. Th. quia ſubiectum, quod debet recipere alterum contrarium, debet eſſe in potẽtia proxima ad illud: & quia quando vnũ aliud vt contrarium ineſt illi, eſt in potẽtia proxima, quia eadem eſt potentia, & ſubiectum contrariorũ, ob id vnum contrariorum fit ex altero, vt ex termino.

Nota triplicem terminum generationis. Prim⁹ terminus. Tu tamen hic aduerte cum Auerroe, quod triplicem terminum poſſumus aſſignare ĩ generationẽ: primus eſt per ſe primus, & hic eſt priuatio formæ producendæ, vt ignis fit ex non igne, quia id, quod ante omnia eſt neceſſarium in termino, eſt, vt non ſit id, quo tenditur per generationem vel mutationem, alias iſta nõ eſſent: iſta autem priuatio non ſolam dicit negationem formæ introducendæ, ſed ẽt potentiam, & propinquam ad talem formam, aliàs nõ eſſet primus terminus.

Secũdus terminus Alter terminus eſt per ſe, ſed non primus, & iſte eſt ipſum contrariũ vel diſparatũ, in quo eſt talis priuatio, vt ex igne fit aqua, & iſte terminus eſt ꝑ ſe, propter rationem Sancti Thomæ, & etiam quia eſt neceſſaria actio alicuius agentis ex tali termino educentis formam, vnde debet agere in ipſum, non autem ageret, niſi eſſet diſſimile ſibi, & aliquo modo oppoſitum, ac ob id dixit Ariſtoteles non quodlibet agit in quodlibet, nec quodlibet patitur a quolibet.

Tertius termin⁹. Tertius terminus eſt per accidẽs, nempe id, quod cum termino coniungitur, quo ad generationem nihil facit, ut ex Muſico fit album, vt diximus ſuperius.

Neque igitur corrũpitur in contingens. Tex. XLIIII.

SIcut ſuperius dixit, non quodlibet generari ex quolibet, ſed ex cõtrario vel medio, habet n. rationẽ contrarii medium: ita etiam modò dicit eſſe in corruptione: vnumquodque enim nõ in quodlibet corrumpitur, ſed in ſuum oppoſitũ primo, vt album in non albũ vel mediũ, ſimiliter Muſicum in nõ Muſicum, nempe contrariũ vel medium, ſi quod habet.

Nota. Attende, quod non differt corruptio à generatione, niſi in hoc, quod generatio incipit ab eſſe priuatiuo, corruptio vero ab eſſe poſitiuo, & affirmato, vt generatio ignis eſt a nõ igne in ignem mutatio, corruptio vero ab igne in non ignem: terminus a quo unius eſt terminus ad quem alterius.

Similiter autem & in aliis. Tex. XLV.

HOc principiũ, quòd quodlibet non a quolibet generetur: nec in quodlibet primo corrũpatur, in omni mutatione ueritatẽ habere probat, ſiue ſit mutatio ſimplex, ſiue ſit mutatio cõpoſita. Simplex dicitur, cum aliquod extremum ſimplex fit, ut cum fit album, cũ fit Muſicum. Compoſita, cum totum aliqđ habens partes fit, ſiue partes habeat ſecũdum compoſitionem vt domus, ſiue ſecũdum proportionem, ut cõſonantia: in his omnib. ex contrario, & in contrarium fit mutatio, ut ex immuſico muſicum fit. & muſicum in immuſicum corrumpitur. At hoc intereſt, quod in compoſitis non ſemper habemus nomina, quibus tales cõtrarios terminos explicemus; nõ enim dicitur, domus fit ex indomo, ſicut conſonantia ex inconſonantia, at re ipſa, talia contraria, ex quib. fiunt, & in quæ corrumpuntur, ſunt.

Vbi aduerte, cum Ariſtoteles inter antiquos modò loquatur, exempla ſolũ mutationum accidentalium ponit, vt etiam inter Antiquos receptum fuiſſe confirmet hoc principium: illi autem mutationes ſubſtantiales non cognouerunt, propter ea eas prętermittit: ſed ueritatem in his etiam habet. *Nota.*

Differt autem nihil in conſonantia. Tex. XLVI.

EXempla poſuerat de toto ſecundum quandam coniunctionẽ, & proportionem, hoc ẽt modo veritatem habere in aliis docet, ſiue quæ in ordine cõſiſtunt, ut exercitus: ſiue quæ in compoſitione, vt ſtatua, domus. In his omnibus

ſemper

ſemper quod ſit compoſitum, ſeu totū ex ſuo fit primo contrario, quamuis talia tota non ſint eiuſdem rationis, ſed alia in partium ordine, alia in partium compoſitione conſiſtant.

Si ergo hoc verum eſt. Tex. XLVII.

EX his cõcludit tertiam illam particulam, quam probare intenderat, oĩa fieri ex contrariis, probat autẽ ſic. Omnia quæ fiunt, ex cõtrariis, aut medijs fiunt; quæ vero ex contrariis, & medijs fiunt, ex contrariis fiunt, media enim contraria ſunt, ergo omnia, quæ fiũt, fiunt ex contrariis. Igitur quæ natura ſunt, aut ſunt ipſa contraria, aut ex contrariis fiunt, vnde conſtat principia eſſe contraria. quo autem modo iſta ſit propoſitio intelligenda, in quæſtione examinabitur.

Hucuſq; igitur ferè ſecuti ſunt. Tex. XLVIII.

HOc ipſum Antiquos ẽt attigiſſe docet, quãuis nõ rationibus perſuaſos, ſed ſola ueritate compulſos. ut .n. Sanctus Thomas dicit, Lapis ſine cognitione naturaliter in cẽtrum fertur, ita & intellectus hominis aliquando in uerũ abſque ulla ratione trahitur. Differunt tamen iſti Antiqui. Quidam enim principia contraria priora ponunt. Quidã poſteriora. Illi priora ponunt, qui notiora ſecundum intellectũ faciunt, ut qui dicunt magnum, paruum, par, & impar Illi vero poſteriora, qui notiora ſecundũ ſenſum, ut qui calidum, & frigidum, aut ſiccum, & humidum, principia faciunt, unde differenter loquuntur de contrarijs.

Quare eſt eadem dicere. Tex. XLIX.

AT quamuis iſti nõ idem dicant aliquo modo, tamẽ idem uidentur dicere. Dicunt quidem idem ſecũdum analogiam, & proportionẽ, quia oẽs contraria principia ſumunt ex eadem coordinatione, id eſt, inter ſe oppoſita, aut vtraq; poſteriora, ut calidum, frigidum: aut utraque priora, par, impar, nullus. n. confundit cõtrarium prius cum poſteriori: ſic autem idem dicere uidentur, ſed nõ dicunt idem: nam alius ſumit contraria uniuerſalia, & continentia ut magnum, paruum: alius particularia, & contenta, ut calidum, & frigidum. unde euenit, ut alii melius, aliis peius philoſophẽtur. Illi melius philoſophantur, (ut notant Simplicius, & Philoponus) qui vniuerſalia contraria faciunt, illi peius, qui particularia, & poſteriora, nam principia communia & prima eſſe debent.

Vltimo explicat Ariſt. quæ dicãtur notiora ſm intellectum, illa nẽpe, quæ uniuerſalia ſunt, vt magnum, paruum, illa uero notiora ſecundum ſenſum, quæ particularia, vt rarũ, denſum, ſenſus enim ſingulariũ, intellectus uniuerſalium eſt. Nõ eſt hic locus diſputandi, an intellectus ſingularia cognoſcat primo, nõ. n. ex profeſſo ab Ariſtotele id traditur modo, eſt. n. id ad libros de anima pertinens.

An principia ſint contraria. Quæſtio XI.

CIrca quæſtionem hãc eſt primũ argumentum. Principia rerum ſunt ſubſtantiæ, ſed ſubſtantię nihil eſt contrarium, principia ergo ſunt cõtraria. *1. arg.*

Secundo, Inter hæc principia tantum eſt priuatiue contrarietas, ſed priuatio nihil eſt, cum ſit negatio, ergo non conuenit ei eſſe principium. *2. arg.*

Tertio. Principia componunt rem, ſed contraria non poſſunt componere rem, non. n. res ex contrariis componitur, non ergo ſunt principia contraria. *3. arg.*

Quarto, cum dicitur, ex cõtrariis fieri rem, uel eſt tanquam ex partibus, & hoc non, ut diximus in tertio argumento, nec tanquam ex termino, a quo, quia hoc nõ niſi priuationi ineſt, ut ex non igne ſit ignis, non ergo ex contrariis fiunt res. *4. arg.*

Circa hoc aduerte: quod cum Ariſtoteles dicit principia eſſe contraria, nõ hoc uniuerſaliter de omnibus prĩcipijs intelligere oportet: nam ſecundum Ariſtotelem materia, & forma non ſunt contraria, & ſecun- *Primum fundamẽtum. Quõ intelligat Ariſto. principia eſſe cõtraria.*

ſecũdum antiquos etiam principium materiale non erat contrarium formalibus, ut aqua non erat contraria raritati, & denſitati. Propoſitio igitur illa, indefinita eſt, principia ſunt cõtraria, i. aliqua prĩcipia.

Secũdum fundamẽtum. Qũo intelligitur, principia non fieri ex aliјs.

Aduerte ſcdo, cum audis, principia nõ fieri ex aliis principiis, ut partibus, nõ intelligas, quòd nõ fiãt ex aliis principiis logicis, aut Metaphyſicis, puta generibus, differentiis, & eſſencia, & aliis, nec quod non fiant ex partibus quantitatis; nã materia, & forma diuiſibiles ſunt, & partes habent ſecundum quantitatem. ſed intellige, quod non habent alia principia Phyſica, ex quibus ſint: non enim materia ex materia, nec forma ex forma, nec priuatio ex priuatione conficitur.

Tertium fundamẽtum. De diuerſis ſententiјs circa definitiõ in definitione prĩcipiorum.

Aduerte tertio, ꝙ circa illam definitionem principiorum eſt duplex opinio. Communis opinio eſt, quod illic omnia principia comprehendantur, & tunc illa duo priora, Ex, dicunt habitudinem partis componentis, vt ſit ſenſus: Principia ſunt, quæ ex aliis nõ componũtur, nec ex ſe inuicem. At illud aliud, Ex, dicat habitudinem partis componentis, & habitudinẽ termini, vt ſit ſenſus, ſed ex ipſis oĩa fiunt, nempe aut ex partib. ut materia, & forma, aut ex termino, vt ex priuatione.

At vero Themiſt. hoc ſolum de cõtrariјs principijs intelligi vult, & tunc illud ultimum, Ex, ſolum termini habitudinẽ dicet: & ratio huius eſt, quia Ariſtoteles nihil intendit modo de materia, ſed ſolum de principiis contrariis.

Quid ſentiat Auctor de definito illius definitionis.

At quamuis hoc verum ſit, negari nõ debet, illam eſſe definitionẽ omniũ principiorum cõmunem, præſertim cum nullam aliam ab Ariſtotele alibi habeamus. Propterea dicendum eſt cũ opinione cõmuni, vt explicuimus. Oportet ad argumenta deuenire, ex quibus declaratio eorum, quæ dicta ſunt, dependet.

Ad primum.

Ad primum reſpondetur, quod hic nõ loquimur de immediata contrarietate: hæc enim ſolum eſt inter formas mutuo actiuas & paſſiuas ſecundum ſe, quales ſunt qualitas. Subſtantiæ uero, cum non mutuo ſecundum ſe agant, non habent hanc contrarietatem. Non. n. cum Alexandro, & aliis Græcis ſentio, qui calorem, & reliquas qualitates formas ſubſtãtiales elementorum ponunt: atq; ob id contrarietatem in ſubſtantijs ponunt, nos vero propriam cõtrarietatem, & immediatam a ſubſtantijs ſemouemus. Cum autem Ariſt. hic contrarietatem ponit, priuationem oportet intelligere, & nõ puram oppoſitionem priuatiuam, ut dicemus in argumento ſecundo: ſed habentem partem poſitionis, & affirmationis.

Nota contra Alex. & alios nõ eſſe cõtrarietatẽ immediatæ inter ſubſtantias.

Ad ſecundum. Nota qualis ſit priuatio quę eſt unum ex contrariјs principiјs.

Ad ſecundum aduerte, quod illa priuatio, quam contrariã dicimus formę producendæ, non ſolum dicit negationem illius formæ, ſed importat potentiam quãdã proximam in ſubiecto, in quo eſt illa priuatio: & præter hoc ponit aliquã formã poſitiuã, aut contrariam, aut oppoſitam aliquo modo formæ producendæ. Vnde cum audis ex non igne fieri ignem ex non albo album, per illas priuationes, negationes talium formarum intellige, cum potentia proxima in ſubiecto ad albedinem uel ad formam ignis: & præter hæc oppoſitas formas, puta aquam aut aerem uel aliud oppoſitum albo, ut ſupra declarauimus in textu. Reſponde igitur ad argumentum, quod non eſt tantum negatio ipſa priuatio, quæ principium dicitur.

Ad tertium. Alia ſunt principia rei in fieri, alia re facta.

Ad tertium admitto omnia principia componere, ſed generationem, & mutationem rei: at uero rem ipſam tãtum duo componunt, puta materia, & forma, priuatio vero non, vnde eſt intrinſecum generationis principium; & hoc ſufficit, nõ autem ipſius rei.

Ad quartum.

Ad quartum dico, quod inter illa duo principia cõtraria unum componit rem, puta forma, alterum uero cõtrarium eſt terminus generationis rei, puta priuatio ut bene dixit Burleus. Vnde cum audis, res fieri ex contrariis, intellige, ex uno, ut ex termino, & ex altero, ut ex parte formali.

Caput Sextum.

Quod igitur contraria oportet eſſe principia. Tex. L.

Diſcurſus quo colligit Ariſt. tria eſſe principia rerum naturalium.

POſtquam principia eſſe contraria probatum eſt, nunc ipſorum principiorum numerum indagare concedit: atque vult conſtituere hác propoſitionem, Principia ſunt tantum tria, in cuius gratiam (ut nihil improbatum relinquat) probat has: principia ſunt plura vno: principia non ſunt infinita, principia ſunt plura duobus; principia non ſunt plura tribus. Omnes autem ex illo principio deducit, Principia ſunt contraria.

Principia ſũt plura uno. Principia non ſunt infinita.

Probat igitur primam propoſitionem, contraria ſunt plura uno, principia ſunt, contraria, ergo ſunt plura vno.

1. Ratio.

Probat ſecundam multipliciter. Primo ſi principia eſſent infinita, compoſiti non eſſet ſcientia, quod falſum eſt. & probatur antecedens: nam compoſitum ſcitur ex principiis, hęc autem ſi infinita ſunt, ſciri non poſſunt, cum infinitum non ſit ſcibile.

2. Ratio. In uno genere una contrarietas.

Secundo, in vno genere una eſt contrarietas, ſed ſubſtantia vnum eſt genus, ergo in ipſa una eſt contrarietas: unius autem contrarietatis nō ſunt, niſi duo extrema, non ſunt ergo principia infinita.

Nota.

Attende per ſubſtantiam hic compoſitam ſubſtantiam ſenſibilē intelligi: per genus uero prædicamentum, in quo tales ſubſtantiæ continentur. In hoc autem unica eſt prima cōtrarietas, nempe priuatio & habitus, ut ſubſtantia, non ſubſtantia, reliquas ſub ſe continens, ſcilicet homo, nō homo, ignis nō ignis, & ſimiles: nam ad hanc omnes reducuntur, atque eadem contrarietas eſt etiã in aliis prædicamentis, puta priuatiua.

Fruſtra fit p plura, q pōt per pauciora.

Tertio probat. Fruſtra fiunt per plura, quę poſſunt fieri per pauciora; Eſt enim natura maxime ordinata, nec abundat in ſuperfluis, nec deficit ĩ neceſſarijs, ſed ſufficiunt ad omnes mutationes finita principia: non ergo opus eſt in mutationibus infinita facere. Patet minor. nam omnia quæ Anaxagoras per infinita principia facit, Empedocles facit etiam per quatuor, non ergo ſine neceſſitate ſunt multiplicanda.

4. Ratio.

Quarto probat, & eſt ſic intelligenda ratio. Si infinita ſunt principia, cum illa ſint contraria, ſine dubio omnia contraria eſſent principia. at conſtat, multa eſſe contraria, quę principia non ſunt. non ergo principia hæc contraria ſunt infinita. Quod uero ſint contraria, quæ principia non ſunt, patet: nam album nigrum: dulce amarum, non ſunt principia, cum ex aliis contrariis fiant, at principia ſemper manere debent.

Dubium. Solutio. Philop.

Dices, quid eſt, quod principia contraria ſemper maneant? Dico cum Philopono quod in omni mutatione inueniuntur. vnde illa contraria, quæ ex aliis fiũt, non ſemper manent, ideſt, non in omni mutatione ſunt, nam in mutatione illa contrariorum, ex qua ipſa facta ſunt, non inerant, & per hæc dat intelligere priuatiuam oppoſitionem, quæ eſt in omni mutatione, & ad quam aliæ contrarietates reducuntur. non igitur principia vnum, nec infinita ſunt.

Quod igitur neque unum. Tex. LI.

Principia ſunt plura duob. 1. Rō nat de obſeruanda.

TErtiam propoſitionem probare aggreditur, nempe principia eſſe plura duobus, & facit primam rationem ſumptam etiam ex cōtrarietate principiorum ſic. Nullum contrarium alterum contrarium facit, non enim calor frigiditatem facit, nec lis amicitiam, nec raritas denſitatem. vt ergó aliquid fiat, vnũ tertium ſubiectum eſt conſtituendum, a quo mutuo ſe expellant cōtraria, & hoc adeo verum eſt, vt quidã Philoſophi non ſolum præter cōtraria vnicum ſubiectum poſuerint, ex quo res fierēt naturales, ſed tanda, imo infinita. & hęc ratio eſt noplura, conuincit.n. præter contraria principia eſſe aliquid tertium conſtituēdum; non enim aliter imaginari poteſt, quomodo ex vno contrario alterum fiat.

Ad

Ad hæc autem adhuc, & hoc aliquis. Tex. LII.

2. Ratio. Secunda ratione idem probat, & ſunt hæ duę rationes maximè attendendę. Hæc autē ſecunda ratio ſic procedit: nulla contraria ſunt componentia ſubſtātiā rei, principia ſunt componentia ſubſtātiam rei: ergo principia non ſunt contraria. maior eſt certiſſima: minorem probat, & exprimit, maior enim tacita eſt, probat autem ſic, ſi principia non eſſent ſubſtantia rei, eſſent de ſubiecto, hoc eſt, accidentia, ſic autem poſteriora eſſent, cum ſubiectum ſit prius, hoc autem repugnat principijs, non ergo ſunt contraria.

3. Ratio. Tertia ratione idem probat ſic, ſubſtantia non fit ex non ſubſtantijs, at cōtraria ſunt non ſubſtantiæ, cum ſubſtantiæ non inſit contrarium, ergo principia, ex quibus fit ſubſtantia, non ſunt contraria.

Nota ui in diſcurſu Ariſt. Nota ingenium Ariſtotelis, nā per hæc argumenta concludit, non poſſe fieri, vt omnia principia ſint contraria, vt inde deducat, eſſe ponendum aliud principium tertium, quod nō ſit contrarium, puta materiam, ex qua cum forma fiat & componatur res, & nō poſſe ſimiliter omnia principia eſſe non ſubſtantiam, ſicut priuatio eſt, non ſubſtantia, ut ponatur aliud, quod ſubſtātia, puta materia, ſicut etiam forma eſt ſubſtantia, & ex utraque fit compoſitum.

Nota. Vnde illa eſt indefinita, principia ſunt contraria, & etiam hæc, principia nō ſunt cōtraria, & utraque uera eſt, quod nō poſſet eſſe ſine tertio principio, & hoc eſt, qđ dicit in textu ſequenti, quod ſi vtraque eſt uera, debet eſſe tertium principium.

Quo circa ſi quis & priorem. Tex. LIII.

Dicit igitur, quod ſi defenſare volumus utramque rationem, puta prīcipia eſſe contraria, ut ſuperius eſt probatum, & principia nō eſſe contraria, ut modo probatum eſt: eſt neceſſarium tertium principiū ſubiectū facere, id, qđ antiqui faciunt, ponentes præter cōtrarietatem, aquam, aerem, aut aliud ſimile, licet iſti non ratione id perſuaſerint.

Et nota diligēter horum textuū expoſitionem: multi enim multa dicunt, & neſcio, an mentem ipſam Ariſt. attigerint.

Videtur autem medium magis. Tex. LIIII.

Laudat eos, qui potius corpus mediū poſuerunt principium, quā elementū aliquod, nam hoc tale mediū plus diſtat ab ipſis contrarijs utriuſque. Elemēta enim habent qualitates inſeparabiles, at id, quod principium eſt, debet æque ſe ad contraria habere propterea melius corpus medium, quem vllum elemētum principium fecerunt. propterea, qui poſuerūt aerem, melius dixerūt, & poſt hos, qui poſuerunt aquam, quàm illi qui ignem, nā illa duo minus ſenſibiliter contraria habent, & facile patiuntur, & recipiunt contraria. vide igitur, quanti referat ſubiectū præter contraria ponere.

Sed omnes vnum hoc. Tex. LV.

Oſtendit, non fuiſſe Philoſophos cōtētos hoc ſolo materiali principio, ſed præterea etiam cōtrarietatem ſuperaddunt, quidā rarum, & denſum, quidam abundantiā, & defectum, nempe magis, & minus, ſeu magnum, & paruum ponentes.

Addit autem, ꝙ iſta opinio de magno, & paruo, & uno eſt antiqua, quamuis nō eodem modo a Platone proferatur: nam illi magnum, & paruum, pro forma, ipſum vero unum, puta aquam, aut quid ſimile, pro materia cōſtituebāt, at Plato magnū, & paruum materiam; vnum uero, puta ideam, formam exiſtimabat. Nota.

Tria igitur dicere elementa eſſe. Tex. LVI.

Quartam propoſitionem probat; nempe principia nō eſſe plura tribus, duasq; rationes facit. Prior eſt, Si ſunt plura tribus, oportet aliam ſaltē cōtrarietatē facere, cum principia debeant eſſe contraria. tunc illa cōtrarietas, uel habebit idem ſubiectū cum altera, uel non, alterum non habebit, quia ad pa- Principia non ſunt plura tribus. Rō Ariſt.

tiendum ſufficit vnum ſubiectum : ſi vero habebit idem, tunc, quicquid generatur ex vna, generatur ex altera, vel non : Si ſic, ſuperflua erit vna contrarietas : ſi non, neutra erit principium, cũ ex ea nõ generentur omnia : hæc eſt ratio integra Ariſtotelis.

Eadem rõ Ariſt. aliter cõſtruitur.

Poteſt etiam aliter componi, & forſan melius ſic. Si ſunt principia plura tribus, aut ex eo, quod multiplicatur ſubiectum, & hoc non, quia ad patiendum reſpectu vnius contrarietatis ſufficit vnum ſubiectum : imò vnius contrarietatis non eſt niſi unicum ſubiectum, aut ex eo, quod multiplicantur contraria, ita ut ſint quatuor contraria prima, & hoc non, quia oportebit multiplicare ſubiecta, quod eẽ non poteſt; Nam demus aliud ſubiectum cum ſua contrarietate, tunc peto, an ſint ſufficiẽtia generare iſta tria per ſe, an nõ? clarum eſt eſſe, cum ad actionem ſufficiãt duo contraria cum vno ſubiecto : ergo ſuperflua eſt alia contrarietas, cum ex vna poſſit eſſe generatio: ratio iſta eſt ſic componenda, & eſt admodum notanda expoſitio. Laborant enim multi in ratione iſta exponenda.

Primum dubium, cur ſubiectum vocatur ab Ariſt. natura media.

Nota triplex medium.

Dubitabis primo, quare ſubiectum vocet naturam mediã. Dico mediũ triplex eſſe, aut per mixtionem extremorum, ſicut rubrum, viride, dicũtur media inter album, & nigrum: quia ex mixtione albi, & nigri facta ſunt. Eſt aliud medium per extremorum negationem, vt lapis eſt medium ſani, & ægri: quia nec eſt ſanus, nec eſt æger. Aliud eſt medium per potentiã ad vtrunque extremum recipiendum, & ſic in præſenti ſubiectum, & materia dicitur natura media, quia eſt in potentia receptiua utriuſque extremi.

2. Dubiũ.

Dubitabis vlterius, quomodo quęlibet contrarietas habet ſuum ſubiectum? nonne calor, frigus, & alia contraria mixto inſunt? Dico, quod hic non loquimur de contrarietate particulari, puta hac vel illa, ſed in genere; nam clarum eſt, in unico ſubiecto poſſe multas priuationes multarum formarum ineſſe, & uaria contraria, puta calorem, albedinem, amaritudinem: ſed loquimur de prima contrarietate, puta priuatiua, & generica, & talis contrarietas multiplicata multiplicat ſubiecta.

Poſterior rõ Ariſt.

Poſterior ratio Ariſtotelis eſt. Vnius generis non eſt, niſi unica prima contrarietas, intellige communem contrarietatem: poſſunt enim eſſe multę particulares, quędam priores, quędam poſteriores, vt qualitates ſecũdæ, quæ ex primis componuntur. At ſubſtantia unicum genus eſt: ergo ipſius eſt vnica contrarietas prima, & ſic principia ſubſtãtiæ, de quibus eſt ſermo, non poterunt multiplicari ex parte contrarietatis, ut dictum eſt.

Caput Septimum.

Quod igitur neque unum ſit. Tex. LVII.

COncludit, principia nec eſſe vnum, nec plura tribus. At quia nõ ſatis probatum eſt, an unum ſit materiale principium, dicit adhuc, quæ dicta ſunt, dubitationem habere: id autem tractare aggreditur, ac primum in communi de ſubiecto mutationis loquitur, poſtea particularius de ſubiecto ſubſtantiali dicet: ſic.n. eſt ordo maxime naturæ, id eſt, Phyſico accommodatus, ut a communibus ad particularia deueniat, quod etiam in procemio docuerat.

Nota primo.

Explicatur uis diſcurſus Ariſt. de prĩcipijs, quia eſt fundamẽtũ totius Philoſophię naturalis.

At vt intentum Ariſtotelis poſſis penetrare, quia hæc quæ hoc in loco dicũtur, ſunt fundamenta Philoſophiæ totius, aduerte, quod per mutationes accidentales indagat ea, quæ ſunt in mutationib. ſubſtantialibus In mutatione autem accidentali inuenimus primo duo extrema, inter quæ fit mutatio, ut cum aliquid ex calido fit frigidum, eſt calor, & eſt frigiditas. Secundo inuenitur aliquod ſubiectũ diſtinctum ab vtraq; forma, puta corpus aliquod, in quo eſt calor, & frigiditas. Tertio, iſtud ſubiectum permanet idem ſub vtroque extremo, tamẽ vnum extremum recedit, alterum manet cum ſubiecto eodem, vt cum ex calido fit frigidum, eſt aliquid, quod ante habebat calorẽ; & per mutationem recedit calor, & ſuccedit frigiditas, cum eodem tamen ſubiecto, & ſic fit talis mutatio accidentalis: ſic proportiona-

tionaliter intelligas in mutatione ſubſtantiali, quæ fit ſecundum formas ſubſtātiales, oportet dari unicam ſubſtantiam, & ſubiectū, in quo fiat talis mutatio, & iſta erit ſub illis vtriſque formis, modo ſub vna, poſtea ſub altera: tamen re eadem erit materia, v. g. cū ex aqua fit ignis, quæ eſt mutatio ſubſtantialis, oportet dare aliquid vnū, quod ſit ſub utroque extremo mutationis, hoc eſt materia, quæ modo eſt ſub hac, modo eadem ſub illa forma. In hoc tamen differt hæc materia a ſubiecto mutationis accidentalis, quod hoc eſt aliqua ſubſtantia compoſita; at in mutatione ſubſtantiali ſubiectum eſt ſubſtantia de ſe nō habens formam, vt poſſit mutari ſecundum formas.

Nota ſecundo. Quā uiā tenuit Ariſt.

Attende autem diligēter, quod modus procedendi Ariſtotelis iſte eſt; probat. n. ꝙ in mutatione qualibet id, quod mutatur, eſt compoſitum, id eſt, habet aliquid, quod amittat, aliquid quod permaneat ſub alio termino mutationis; ut cum album fit nigrum, oportet dare aliquid in albo, quod recedat, puta albedinem, & aliquid, quod permaneat ſub nigredine, & id eſt ſubiectum. Hoc igitur etiam dare oportet in mutatione ſubſtantiali. eſt nanque aliquid quod recedit, aliquid, quod permanet, & hoc eſt ſubiectum, & materia, reliqua ſunt formæ. Hoc eſt, quod Ariſtoteles docet, & multo latius a nobis hæc examinanda ſunt. Ad literam interpretandam accedamus.

Dicimus. n. fieri ex alio aliud. Tex. LVIII.

Dupliciter loqui poſſumus in mutationibus.

DVplicem loquēdi modum aſſignat in mutationib. ſubſtātialibus, quibus dicit aliud fieri ex alio, & in mutationib. accidentalib. quib⁹ ex altero fit alterum. Nam aliud in ſubſtātia diuerſitatem facit: alterum vero in accidente. Exempla tamen in accidētali mutatione conſtituit, quia de ſubſtantiali nihil adhuc certum eſt. Accidentali ergo mutatione aliquando aliquid compoſitum: ſimplex eſt, cum id, quod fit, id eſt primum extremum, ſeu ſubiectum verbi, & quod fit, id eſt alterum extremum, ſeu prædicatum, ſimplicia ſunt, ut homo fit Muſicus, ſeu immuſicum fit muſicum: Compoſitū vero eſt, cum vtrumque extremum complexum quoddam eſt, ut homo immuſicus, fit homo muſicus.

Et aduerte, quod illud primum extremum dicitur, quod factum eſt, alterū vero, quod fit, tam in ſimplicī, quam in compoſito. *Nota.*

Simplex autem diſtinguitur, aut cum extremum primum, puta quod factum eſt, eſt ipſum ſubiectum, ut homo fit muſicus, aut cum eſt oppoſitum, vt immuſicum fit muſicum.

Hæc autem ſimplicia dupliciter differunt. Primo, quantum ad ipſam locutionem; nam per oppoſitū dupliciter loquimur, aut in recto dicendo, immuſicum fit muſicum, aut per obliquum, ex immuſico fit muſicum. at per ipſum ſubiectum, quamuis aliquādo in obliquo loquamur dicendo, ex ære fit ſtatua: id tamen non eſt ſemper in omnibus: nō enim dicitur, ex homine fit muſicus, ſed homo fit muſicus. In compoſitis uero, quamuis non meminerit Ariſtoteles, tamen utroq; modo loquimur, nempe ex homine immuſico factus eſt homo muſicus, & ſimiliter homo immuſicus factus eſt homo muſicus. Rationem horum inferius intelliges.

Eorum autem, quæ ut ſimplicia. Tex. LIX.

ALterum diſcrimen ponit inter alias mutationes quo ad rem. Nā ſubiectum ſemper permanet cum forma, quæ aduenit, vt homo cum muſico: at oppoſitum ſiue in ſimplici, ſiue in compoſito recedit, unde immuſicum non manet cum muſico. Et nota hic attente textū, nam propterea dixit ſuperius eſſe duos modos loquēdi, & per oppoſitum, & per ipſum ſubiectum, vt intelligas, in mutatione eſſe utrunque, & ipſum ſubiectum, & ipſum oppoſitum, quamuis in locutione per oppoſitum, tantùm oppoſitum exprimatur, & in altera ſimplici ſubiectum, in compoſita uero utrunque Et etiam diſcrimen aſſignauit, ut ſcires ſubiectum ab extremis diſtinctum, & ſub utroque permanere. Hæc multum meditare.

Determinatis autem his. Tex. LX.

EX his, quæ dicta ſunt, concludit, in omni mutatione ſemper dari vnicũ ſubiectũ, qđ mutatur, & permanet ſub vtroque extremo, etiam in illa mutatione, qua oppoſitum dicitur fieri, nempe immuſicum fit muſicum: nam immuſicum ſubiectum dicit, non diſtinctum ſecundum numerum a ſe, tamen diſtinctum ſecundum rationem, & definitionem, quod eſt dicere, immuſicum dicit ſubiectum cum forma, uel priuatione aliqua; ratione vnius permanet, ratione alterius recedit. Et nota, ut ſignificaret ſubiectum hoc non eſſe ſeparatum a formis ipſis, cum modo cum vna, modo cum altera ſit, dicit, vnum eſſe numero cum ipſis formis, & extremis, definitione tamen non vnum. Dicit, unum numero accidens cum ſubiecto, ideſt, vnum ſubiecto. Hoc idem accidere docet, cum id, quod fit, eſt compoſitum:, vnum enim manet, alterum non, vt immuſicus homo fit homo muſicus.

Sed ex aliquo fieri aliquid. Tex. LXI.

DOcet, quamuis oppoſitum, & ſubiectum vnum ſint numero, tamẽ quantum ad locutionem eſt diſcrimen. Nam in oppoſito magis loquimur per obliquum dicentes, ex immuſico fit muſicum, quam dicendo, immuſicum fit muſicum. At in ſubiecto è contra, magis per rectum loquimur, quam per obliquum dicendo, homo fit muſicus, licet in aliquib. per obliquum, non autem per rectum loquamur. Dicitur.n. ex ęre fit ſtatua, ſed non æs fit ſtatua, tamẽ in oppoſito quocunque vtroque modo loquimur. Similiter ẽt in cõpoſito, in quo apparet diſtinctio oppoſiti, & ſubiecti. Vbi aduerte, in oppoſito eſſe duo, & ipſum ſubiectum, & ipſam oppoſitam formã, quæ eſt terminus a quo. ratione ſubiecti fit locutio in recto, immuſicum fit muſicum: ſenſus eſt id, quod eſt immuſicum fit muſicum. Ratione priuationis fit obliqua locutio, ex immuſico fit muſicum. Sẽſus eſt, a priuatione muſicæ peruenit aliquid ad muſicam ipſam habendam.

Multipliciter autem cum dicatur. Tex. LXII.

POſtquã in mutatione in vniuerſum ſubiectum aliquod permanẽs dari oſtendit, nunc ad particulares deſcendit mutationes, etiam ſubiecta particularia in eis inquirens. Diſtinguit autem duplicem mutationem, & accidentalem, qua fit aliquid hoc, i. ſecundum quid, ut fit album, muſicum, calidum: & ſubſtantialẽ, qua fit aliquid ſimpliciter, ut fit homo, fit ignis, fit planta. Colligit, ſecundũ diuerſa, quæ fiunt, oportere, ſubiecta diuerſa ſtatuere. In accidentali enim ponimus primam ſubſtantiam, quia ipſa eſt, cui omnia inſunt accidentia, & ipſe nulli ineſt, ob id ipſa eſt, quæ modo hanc, modo illam formam cuiuslibet prædicamenti accidentis recipit.

Mutatio duplex accidẽtalis, & ſubſtãtialis, & diuerſum utriuſque ſubiectũ.

At in ſubſtantiali, in qua ipſæ ſubſtantiæ tranſmutantur, & nõ ſecundum accidentia, oportet aliud ſtatuere ſubiectum permanens in mutatione, quod eſſe non poteſt, niſi ipſas ſubſtãtias compoſitas dicamus ex forma, & materia, & materiam eſſe hoc ſubiectum, quæ ſecũdum formas varias ſubſtantiæ tranſmutatur. At quod in his mutationib. aliquod ſubiectum ſit, patet: nam videmus has ſubſtantias ſemper ex aliquo præſuppoſito fieri, vt plantę, & animalia ex ſemine, quod profecto argumento eſt, materiam, & ſubiectum hoc ſub tali præſuppoſito latere.

Fiunt autem, quæ fiunt. Tex. LXIII.

VNiuerſali quadã inductione per artificialia (vt vult Alexãder) oſtẽdit oĩa fieri ex aliquo præſuppoſito, quãuis Philoponus iſta ad naturalia applicet. ſed non eſt opus: nam iam dixit de naturalibus, cum dixit, ex ſemine fieri plantas, & animalia: & etiam in ultima parte inductionis ex his quinque de illis dicet; inquit

inquit igitur, quæ ſimpliciter, id eſt, vniuerſaliter, fiunt, aut fiunt transfiguratione, ſicut quæ fiunt a figulis: aut fiunt acceſſione & augumentatione, ſicut quæ fiunt arte pingendi. Et hoc nota. aut fiunt ſubtractione, ſicut quæ fiunt ſculptura: aut compoſitione, ſicut arte domificatoria vel ſimiliter facta: aut alteratione ſecundum materiam, ſicut quæ fiunt arte coquendi, fundendi, uel quæ fiunt a Pharmacopolis. & ſub hoc membro mutationes naturales inanimatorum concludi poſſunt: in his autem omnib. ſemper aliquod præſupponitur ſubiectum, ex quo fiant omnia iſta.

Quare manifeſtum eſt. Tex. LXIIII.

EX quib. concludit, ſemper quod ſit, eſſe compoſitum, i habere aliquid, ꝙ permanet ſub forma adueniente, & aliquid, quod recedat, puta formam oppoſitam, & priuationem. Deſcribit igitur in ſupra poſitis id, quod permanet, puta æs, lapis, aurum, & id quod recedit, puta infiguratio, informatio, inordinatio, nam ex infigurato fit figuratum, & ex informato formatum, & ex incompoſito compoſitum, ſimiliter in alijs. Vnde patet, in omnibus eſſe terminos mutationis & ſubiectum.

Manifeſtũ igitur eſt, quod ſiquidem ſunt cauſæ. Tex. LXV.

CVm materiam, ſeu ſubiectũ, & formã in mutatione eſſe probauerit, nũc, ut Simplicius dicit, & D. Th. ea eſſe principia, & cauſas rerum naturalium probat, & facit hunc ſyllogiſmum. Ea, ex quib. vnumquodq; primo, & non ſecundum accidens, ſed ſecundum ſubſtãtiam eſt, & factũ eſt, ſunt principia, & cauſæ, at materia, & forma ſunt ea, ex quibus primo, & non ſecundum accidens eſt factum, & eſt vnumquodq; ergo materia, & forma ſunt principia & cauſæ: maiorẽ, & concluſionem huius ſyllogiſmi ponit, minorem ſubticuit.

Nota, quales ſint cauſæ componẽtes rẽ.

Nota. Aduerte, quod dicitur, ex quibus primis, quia ſunt aliqua, quæ rem componunt, ſed non primo, cum ipſa principia habeant, qualia ſunt elementa, ex quibus mixtum cõponitur: at ipſa adhuc ex materia, & forma componuntur, ob id non dicuntur principia.

Aduerte præterea, quod dicitur, non ſecundũ accidens (vt notat Simplicius) propter priuationem: ex hac. n. non componitur res, ob id non eſt principium componens, niſi per accidens, at vero eſt principium per ſe, & intrinſecum generationis, quamuis poſſemus dicere, quod illud ſecundum accidens ſit ex parte rei factæ vt ſit ſenſus, vnumquodq; quod ex prĩcipiis ſit ſecundum ſubſtantiã ſuam, & non ſecundum accidens aliquod. Quod vero ex materia & forma res intrinſece componatur, probat exemplo totius accidentalis: nam homo albu ex albo, & homine quodam modo componitur, quod manifeſtatur ex eo, quod ſi definitionẽ hominis albi velis aſſignare, per definitionem hominis & albi aſſignabis. Nota quod dicitur, componi quodam mõ, quia re vera non eſt compoſitum, niſi per accidens. *Nota.*

Manifeſtum igitur eſt, quod quę fiunt. Tex. LXVI.

IVxta Simplicium, & D. Tho. hæc prima verba ſunt cõcluſo ſyllogiſmi p̃cedentis: unde infert, quæ ſiunt ex his eſſe, id eſt, iſta eſſe principia eorum, quæ ſunt res naturales. Materiam rurſum diſtinguit dicens, materiam eſſe vnum principium numero, ſed duo ratione. Vnum quidem numero cum priuatione; quia ipſa priuatio eſt in materia, ratio vero eſt diuerſa: nam aliud eſt eſſe auri, æris, & materiæ, aliud eſt eſſe priuationis. At cum materiam vnum numero potius, quam priuationem dixiſſet unam, huius rationem reddit. Materia, inquit, magis eſt numerabilis, id eſt, magis accedit ad id, quod unũ eſt numero, puta primam ſubſtantiã, ipſius enim eſt pars, at priuatio, & contrarietas, quod idẽ eſt, accidẽs eſt, intellige rei factæ, vt diximus, forma autem non eſt, ſicut materia, duo ratione, ſed vnum eſt principium ratione. Per iſta,

iſta dat intelligere, quod materia eſt, quæ habet priuationem formæ, & quod, niſi talem priuationem haberet, generationis non eſſet principium: quia (vt diximus) rem producendam neceſſario ipſius priuatio præcedit.

Quo circa eſt quidem ut duo. Tex. LXVII.

INfert ex dictis veritatem harũ propoſitionum. principia ſunt duo, & ſunt tria: ſicut contraria, & non ſunt cõtraria, & non ſunt plura contrarijs. Sic.n. veritatem habent: ſunt duo numero, ſunt tria rõne: ſunt contraria forma cum priuatione, non ſunt cõtraria materia, & forma; nec ſunt plura contrariis numero, q̃a priuatio vnum numero eſt cũ materia.

Nota. Aduerte, quod dicit, eſſe duo numero, vt ita dicam, quia re vera, vnum numero eſt totum compoſitum ex materia, & forma: at forma, & materia imperfecte duo numero dicuntur, quia duæ res ſunt, licet non ſeparatę, & per ſe exiſtentes, ſicut prima ſubſtantia.

Quot igitur principia ſunt. Tex. LXVIII.

EPilogat, dictum eſſe iam, quot ſint principia generationis rerũ naturalium, nẽpe & eſſe tria, & eſſe duo, & quomodo hoc intelligi debeat. Similiter dictum eſt, præter ipſa contraria, eſſe vnum tertium principium ſubiectum: & quod duo contraria ſufficiant ad mutationem: vno enim aduenięte, altero recedente, ſic fit mutatio.

Subiecta autem natura ſcibilis eſt. Tex. LXIX.

MOdum, quo materia cognoſcatur indicat dicẽs, materiam cognoſci per proportionem ad materiã artificialem. vt.n. lignum, & aurũ, & quodlibet ſe habet ad formas artificiales, ita intelligimus ſe habere materiam ad ipſas ſubſtantias perfectas: vt enim illud ſubiectum eſt in potentia ad recipiendas illas formas, ita & hoc ad ſubſtantias. Diſcrimen eſt, quod illud ſubiectum eſt ens p̃fectum, puta, compoſita ſubſtantia, materia vero eſt ens imperfectum: & ſubſtantia ſimplex: atque talem materiam vnum dicit eſſe principium: alterum eſt forma, quam rationem dicit: tertium formæ contrarium, puta priuationem ipſam, quæ in materia eſt.

Hæc autem quomodo duo. Tex. LXX.

EPilogum generalem ponit eorũ, quę dicta ſunt. Primo enim dictum eſt, principia eſſe contraria, poſtea dictũ eſt, quod præter contraria oportebat tertium ſubiectum facere. Vltimo dictum eſt, quomodo iſta contraria ſe habeant: alterum enim forma, alterum priuatio eſt; quo modo ſubiectum cum vtroque ſe habet. Reſtabat difficultas, an forma, & materia ſit ſubſtantia. Hoc enim nondum patet, ſed id diſcutere non eſt huius loci, vel (ſecundum Themiſtium) quia eſt Metaphyſici, vel ſecundum S. Thom. & Auerroem, quia pertinet ad ſecundum Phyſicorum, vbi forma dicitur magis natura, quam materia. Quod autem principia ſint tria, & quomodo, & quæ ſint, etiam dictum eſt. At antequam vlterius textum exponentes, procedamus, vtile erit de iſta materia aliqua diſſerere; eius enim cognitio multum Phyſico neceſſaria eſt.

Vtrum materia ſit. Quæſt. XII.

QVatuor de materia diſputanda occurrunt: Primum, an ſit: Alterũ, quid ſit; Tertiũ, qualis ſit: Quartum, quibus nominibus apud Philoſophos ſignificetur. Ante omnia tamen explicanda ſe offert ſignificatio nominis. *Quatuor de materia ſunt tractãda.* *Tituli explicatio.*

Eſt autem materia multiplex, nec de omnibus eſt quęſtio in pręſenti. eſt enim materia alterationis, id nempe, ex quo aliquid fit, non tamen permanente in ſubſtantia ſua, ſicut cibus eſt ſanguinis materia, *De multiplici materia.* *Primæ alterationis.*

teria,

tertia, non enim cibus manet, ſed deſtruitur, & fit ſanguis. & elementa ſunt materia mixti, quia ſui corruptione mixtum componunt.

Secunda cōpōnis. Alia eſt materia compoſitionis, ſicut lapides, & ligna domus: partes quantitatiuæ dicuntur materia reſpectu totius, & etiam partes quæcunque reſpectu compoſiti materia dicuntur.

Tertia inhæſionis. Tertia eſt materia inhęſionis, qualis eſt ſubſtantia, cui omnib. inſunt accidentia.

Quarta ſcientiæ. Quarta eſt materia ſcientiæ, quæ dicitur ſubiectum. De his autem non loquimur in præſenti.

Quinta materia: quæ eſt ſubiectũ traſmutationis ſubſtãtialis. Alia eſt materia mutationis ſubſtantialis ſubiectum, quæ ſub diuerſis formis, modo ſub vna, poſtea ſub altera in mutatione inuenitur ſubſtantiali, & de hac petimus, An ſit. Et reſpondetur ex omnium conſenſu talem materiam eſſe.

Sex viæ sũt ad ueſtigãdam materiã eſſe. Ad hoc autem inueſtigandum, omiſſis his, quas Albertus li. 1. Phyſic. tract. 2. c. 11. ex Auicēbron. refert, ſex viæ eſſe poſſunt.

Prima uia tranſmutationis inter extrema accidentalia. Prima eſt uia transmutationis, eſt enim hoc fundamentum maxime obſeruādum in Ariſtotile. In omni mutatione, quæ fit ab extremo in extremum oportet dare ſubiectum medium diſtinctum ab vtroque extremo, quod idem perſeuerans modo ſub uno, modo ſub altero ſit extremo. vt enim aliquid dicatur mutari, neceſſarium eſt, quod idem aliter ſe habuerit, & aliter ſe modo habeat, aliter enim impoſſibile eſt, aliquid dici mutatũ. Oportet ergo idē manere ſub utroq; extremo mutationis, & hinc eſt, ꝙ debet eſſe diſtinctũ ab vtroque extremo: non enim poſſet modo ſub vno, poſtea ſub altero, illo recedente, eſſe, niſi eſſet ab vtroque diſtinctum. Veriſſimum igitur eſt fundamentum, quod traditur late. 11. lib. Metaphyſic cap. 11. & 8. lib. c. 1. tex 4. & alias ſæpe.

Quō ſit ſubiectũ in tranſmutatione ſubſtãtiali, & accidentali. Cum igitur duplex ſit mutatio, accidētalis, quæ fit ſecundum accidentia; & ſubſtantialis, quæ fit ſm ſubſtãtias, oportebit in his ſubiectum conſtituere: in accidentali quidem eſt ipſa prima ſubſtantia, quę cum ab omni accidente diſtinguatur, & omnium ſit ſuſceptiua, poteſt ſecundum varias accidētales formas tranſmutari: In mutatione vero ſubſtantiali hæc eſſe non poteſt: nam in tali mutatione ipſa prima ſubſtantia eſt, quæ corrumpitur, & non accidens, oportet ergo, ſi ſubiectum debet dari, quod ipſam ſubſtantiam ex duplici parte componamus, & ex forma, quæ recedat, & adueniat, & ex materia, quæ eadem perſeueret ſub hac, & ſub illa forma, & tunc mutatio talis erit, ꝙ ab illa materia recedit vna forma, & altera aduenit: & hoc eſt, quod dicebatur tex. 6 ,. quod ſit eſſe compoſitum: & hæc eſt uia trãſmutationis indagandi materiã, quæ, ſicut ſubſtantia prima nullam de ſe habet formã accidentalē, ita iſta nō hēt ſubſtãtialem.

Ad hanc viam reducitur quædam alia, qua ſubſtantiam ex materia, & forma cōpoſitam eſſe probamus. Nam vt ait Ariſtoteles. 1. de generatione. 7 [?]. Id, quod eſt omnium unum, nulla ratione eſt paſſibile (quod fuſe proſequitur ibi Philoponus, explicat etiam Diuus Thomas. diſput. 2. ca. Algaz. in ſolutione dubij 18.) impoſſibile, inquam, eſt, actionem, & paſſionem Phyſicam ab vno prouenire principio. Non enim eo, quo agimus, eo principio patimur. Cum igitur in rebus, vt elementis, uiuētibus, & alijs experiamur actionem, & paſſionē, agunt enim in alia, & patiuntur ab alijs, oportet in his duas partes ſubſtantiæ aſſignare, alteram, ſecundum quam agant, & hæc eſt forma; alteram, ſecundum quam patiantur, & hæc eſt materia, unde dixit Auerroës. 8. Metaphy. com. 12. & 4 Phyſic. com. 38. ſicut trãſmutatio, inquit, fecit cognōſcere materiam, ita actio formam.

Altera via indagandi materiam eſt ex mutua rerũ tranſmutatione. Experimur enim unam rem in aliã conuerti, ut ignis in aerem, aer in aquam. Hic impoſſibile eſt imaginari, quod ipſe ignis fiat aer, nec una ſubſtantia altera: non ergo modus eſt alius, niſi quod recedit forma unius, & ſuccedit forma alterius in eadem materia. Cum enim ſint diuerſa, niſi aliquid haberent commune, puta materiam, non poſſet talis inter ea eſſe trãſitus, unde res ſimpliciſſimę, & ſpirituales non ob aliud inuicem mutari nequeunt, niſi quia principium non habent, ſecundum quod communicent, & mutentur. *Secunda uia ex mutua tranſmutatiōe rerũ ſubſtantialiũ.*

Tertia uia eſt ex eo, quod in mutatione aliquid maius fieri experimur, vt ignis creſcit, conſumpto ligno; & animal, conſumpto cibo, tunc vel manet cibus, & li- *Tertia uia ex augmentatione.*

I gnum

gnum vel non prorſus: ipſum non maneſe, notum eſt, nihil autē manere, impoſſibile apparet, cùm illud aliud fiat maius: oportet ergo aliquid ponere, quod non maneat, & id eſt forma, & aliquid, quod maneat, & id eſt materia.

Quarta uia ꝙ omnis generatio. fiat ex aliquo

Quarta via eſt ex eo, quod experimur omnes generationem ex aliquo fieri, & omnem corruptionem etiam in aliquid terminari: quod profectò nō eſſet, niſi aliquid cōe eſſet, quod eſt in corrupto, & manet in ipſo genito, & id eſt materia.

Quinta uia ex generatiōe, & corruptione, ꝙ debeat peruenire ab aliquo principio.

Quinta uia eſt potius ad probandum materiæ vnitatem. corruptio, & generatio eſt vniuerſalis effectus naturalibus cōpetens, ergo danda eſt aliqua cauſa vna cōmunis, in quam referatur: non eſt forma, quia res per formas differunt, ergo erit materia.

Sexta uia ex eo, ꝙ ſubſtātiæ ſubſiſtāt.

Sexta, quia ſubſiſtere ineſt ſubſtantijs iſtis non a formis, quæ in alio ſunt, ergo ab aliquo ſubiecto nullo modo alteri inexiſtente, & id eſt materia. Hæ ſunt viæ certiores, firmiores, & quibus hanc eſſe materiam conſtitutum eſt. Accedamus ergo ad explicandum, quid ipſa ſit, quod proxime ſequitur.

An materia ſit ſubſtantia.
Quæſtio XIII.

IN hac quęſtione, ea, quę pręcipuas difficultates circa naturam materiæ tangunt, argumenta proponam, vt ipſarum ſolutionę natura ipſius materiæ nota fiat.

Primū argumētum ex eo, ꝙ materia prima ſit pura potentia.

Pro parte igitur negatiua eſt primum argumentum, quod eſt pura potentia, nō eſt ſubſtantia, materia eſt pura potentia: ergo non eſt ſubſtantia. Maioris eſt certa, quia ſubſtantia eſt actus, potentia vero eſt contra actum: Minor patet ex Ariſtotele 1. Phyſi. tex. 78. & 1. Gene. tex. 11. & 12. lib. Meta ca. 2. eam eſſe potentiam docet.

2 Secundo. Id, quod non eſt per ſe, non eſt ſubſtantia, ſed materia non eſt per ſe, cum abſq; forma eſſe non poſſit: ergo nō eſt ſubſtantia.

3 Tertio. Materia non habet eſſe a ſe, ſed a forma, ergo non eſt ſubſtantia. Probatur antecedens ex primo Gene. tex. 83. Materia, inquit, habet eſſe actu ab ipſa forma.

4 Quarto. Materia nō eſt quid, nec quantum, nec quale, nec aliquod ex prædicamentis. ergo non eſt ſubſtantia, antecedens eſt Ariſtotelis 7. Meta. cap. 3.

5 Quinto. Materia non eſt vna, cum nullius ſit ſpeciei, nec vllam habeat formam. ergo non eſt ens, nec ſubſtantia.

6 Sexto. Materia non eſt bona, ergo nec ſubſtantia: antecedens patet, quia diſtat a ſummo bono, cum ſit viliſſimum entium oīum. Hæc ſunt argumenta, quæ partem cognitionis materiæ explicant magnam.

Primum fundamētū. Materia ptinet ad Phyſicum, & Metaphyſicum.

Sit primum fundam. Materia ad Phyſicum, & Metaphyſicum pertinet. Phyſicus eam conſiderat, vt eſt mutationis ſubiectum, & altera pars compoſiti naturalis, at Metaphyſicus, vt eſt ſubſtantia quædam, vt vnum ex principijs entium, & ſecundum alia, quæ Metaphyſico inſunt, vnde aliter a Phyſico definitur, aliter a Metaphyſico.

Materia aliter definitur a Phyſico, aliter a Metaphyſico.

Explicatur definitio phyſica.

Nam a Phyſico per motum definitur ſic, vt colligitur. 1. Phyſic. tex. 82. materia eſt primum ſubiectum, ex quo fit aliquid, cum inſit, & non ſecundum accidens, id eſt eſt id, ex quo tanquam ex parte intrinſeca per ſe componitur res naturalis. Dicitur, primum ſubiectum, ad excludendum ſubiecta accidentium, quæ abſolute non ſunt prima, cum adhuc ex alio fiant. Dicitur, ex quo, vt ex parte, ad differentiam elementorum, quæ non manent in mixto, ſed corrumpuntur, & ſolum in uirtute manent. Dicitur, non ſecundum accidens; vt remoueamus modum, quo ex priuatione eſt res, eſt enim id per accidens, nempe ad generationem rei, ſed non ad eſſe, Sic igitur a Phyſico conſideratur, & definitur.

Definitio Metaphyſica mater. per negationē entiū perfectorū.

A Metaphyſico verò definitur per negationem entium perfectorum, nempe non eſt animal, nec viuens, nec elementū, ſed his imperfectius: ſolemus enim res negatione definire, aut propter ipſarum excellentiam, aut propter ipſarum imperfectionem. Sic autem definitur materia ab Ariſtotele. 7. Metaphy. ca. 3. quod non eſt quid, nec quantum &c. & de hac cognitione loquitur Auguſtinus 12. confeſſ. c. 5. dicens, Humana cogitatio materiam ignorando noſcit, & noſcendo ignorat. Nos

vero in preſenti materiam conſideramus, vt ſubiectum mutationis ſubſtantialis, & ſic per ſimilitudinem, & proportionem ſubiecti rerum artificialium cognoſci poteſt, vt ſupra textum expoſuimus ſuperius.

Secundũ fund. Duplex diſcrimen inter ſubiectũ mutationis ſubſtantialis, & accidentalis.

Sit ſecundum fundamentum; duplex eſſe diſcrimen obſeruandum inter hanc materiam, & ſubiectum mutationis accidentalis. In accidentali enim ſubiectum eſt ſubſtantia perfecta iam, & conſummata, vnde accidentia aduenientia non abſoluunt ipſum ſubiectum, cum ſit abſolutum, & factum perfecte: ſed ornant, & diſponunt ad aliquid aliud. & hinc eſt, quod ſubiectum non accipit eſſe ab accidente, imò accidentia a ſubiecto eſſe habent.

Materia eſt ens quoddam medium.

At materia iſta eſt quoddã ens imperfectum, & nondum factum integre: per formam autem conſummatur, & abſoluitur, vnde fit, quod forma adueniens materiam ipſam perficiat & compleat, & ipſa det eſſe. Etenim velut medium ens ipſa materia, fit integrum per formam. Glorioſus enim Deus, cum rebus virtutes productiuas rerum daret, & res ex nihilo non poſſent aliquid facere, fecit hoc medium ens, quod res poſtea per formam conſummarent: ſicut magiſter, qui paruulo dimidium characterem literæ delineat, vt paruulus abſoluat. vnde agentia naturalia finiunt, non tamen totum ens producunt. Vt enim colligitur ex primo Phyſico. 76. Agentia naturalia non producunt totum ens: quia non producunt inquantum ens, producerent enim ſeipſa. Vnde D. Thom. prima par. quæſtione 45. artic primo, ait, productionẽ totius entis eſſe creationem, quæ ſolum poteſt competere primo principio. & Auerroes 8. Metaphyſi. commen. 15. & 16. & 12. Metaph. comm. 88. agentia naturalia non faciunt pluralitatem entium ſed perfectionem.

Attende tamen, quod iſtam materiam non ſic Deus fecit, vt eſſet ſeparata a qua libet forma, imò eam variis indutam formis creauit, reliquit hanc agentibus naturalibus facultatem, vt formas a materia expellerent, aliaſque inducerent. Nõ enim eſt omnino materia ſicut dimidia litera, quæ non niſi vnica certa figura poteſt fieri. Materia enim varias formas, modo has, modo illas ſuſcipere poteſt.

Secũdum diſcrimen inter ſubiectum tranſmutationis ſubſtãtialis, & accidẽtalis.

Ex his eſt alterum diſcrimen inter ſubiecta iſta: nam ex ſubiecto accidẽtalis mutationis, & ipſa forma accidentis, non fit unum, quia iam ſubiectum eſt factum, ſolum fit unum per accidens, nempe quod ſimul ſunt: ex materia iſta, & forma fit vnum ens per ſe: quia ex eo, quod conſummatur, & completur, & ex ipſo complemento non fit, niſi unum per ſe, & hoc docet Ariſtoteles, 8. Metaphyſi. capitu. 9. tex 15. & 2. Animæ capitu. 1. tex. 7 Ob id inquit, ex forma, & materia fieri unum per ſe, quia vnum eſt potentia, alterum eſt actus, id eſt unum perficitur, alterum perficit.

Sit tertium fundamentum. Subſtantia eſt duplex, quædam perfecta, & cõpleta, & iſta eſt compoſitum ſubſtantiale: quædam imperfecta, quæ alterum componit, qualis eſt pars ſubſtantiæ: Adhuc iſta imperfecta eſt duplex; quędam determinãs ad aliquam certam ſpeciem, ita ut ad aliã determinare non poſſit, & hęc dicitur formalis: quædam determinabilis, quæ ad uarias ſpecies determinari poteſt, quæ dicitur pars materialis. Vt magis fiet modo manifeſtum, his ſuppoſitis ad quæſtionẽ reſpondetur.

Prima concluſio. Materia non eſt ſubſtantia perfecta, & compoſita ſecundum ſe. Probatur, quia ſi ſecundum ſe eſſet cõpoſita, non reciperet formã ſubſtantialem, hæc enim aduenit, ut perficiat materiam, & cum ea componat. *1. Concl.*

Secunda. Materia non eſt imperfecta ſubſtantia determinans. Hæc etiam eſt nota: quia materia una poteſt ad uarias ſpecies trahi: illa uero ſubſtantia determinãs ad unicam ſpeciem contrahit: materia uero eſt ſicut cera, quæ modo hac, modo illa induitur forma. *2. Concl.*

Tertia. Materia eſt ſubſtantia imperfecta & ſimplex ad varia compoſita, & variis formis determinabilis. quod ſit ſubſtantia, docet Ariſtot. 2. Animæ, capi. 1. & 7. Metaphyſi. cap. 3. & patet, quia componit & eſt pars ſubſtantiæ. Quod ſit imperfecta, patet, quia componit. Quod ſit ſimplex, probatur, quia receptiua eſt formarum, & eſt primũ ſubiectum. quod ſit determinabilis p uarias formas, patet etiã *3. Concl.*

quia eſt ſubiectum tranſmutationis, quę inter plures fit formas,& ſic patet ſolutio quæſtionis.ſed argumenta ſigillatim ſunt examinanda.

Circa primum argumentū difficultas an materia prima hēat propriam entitatem.

Circa primum argumentū eſt difficultas de entitate materiæ, ſolet enim diſtingui actus,& eſſe triplex. Formalis,qui ab aliqua forma ſpeciei alicuius prouenit,ut eſſe aquam,eſſe ignem: Exiſtentiæ actus, ſecundum quem res exiſtere dicuntur;Et entitatiuus,quem alii actum eſſentiæ uocant, ſecundum quē res dicuntur eſſe ſubſtantia,aut accidens in communi.

Triplex actus.

1. Opinio Gregory.

2. Opinio Scoti.

Iuxta hanc diſtinctionē eſt triplex opinio:quædam Gregorii 2.Sen.diſt.12.q.2. opinantis, materiam ſecundū ſe non habere actum formalē, ſed a forma habere tamen reliquos actus proprios.

Alia eſt opinio Scoti ibidem dicentis, materiam de ſe habere actum entitatiuū, at actum exiſtentiæ,& formalem habere quidem,ſed a forma.

3. Opinio Tho.

Tertia opinio eſt Thomiſtarū aſſerentium,materiam de ſe nullum actum habere, ſed omnem accipere a forma: de ſe.n. eſt pura potentia ad actum quemcunque. At quia ſingulas opiniones diſcutere, & inutile & præter Phyſicum negotium eſſet,dicam,quæ mihi probabiliora,& ueriora apparent.

Primum fundam. pro ſentētia Auer.

Aduerte igitur,ꝙ actus eſt duplex,alter eſſe rei,ut eſſe hominem,aut eſſe albū: alter operatio ipſius rei, ſiue ſit actio, ſiue paſſio:actus prior ab Ariſt 2.Animæ c.1. dicitur actus primus: operatio actus ſecundus:nec oportet actum eſſentiæ,& exiſtentiæ diſtinguere,quia nō diſtinguūtur realiter,& quia eſſentia non dicitur actū ens, niſi in ordine ad exiſtentiam,ob id nō diſtinguitur ab Ariſtotele duplex actus,eſſe,& operari,licet non negemus,eſſentiā, & exiſtentiam ratione diſtingui.

Actus primus, qui eſt eē ad hoc duplex.ſubſtātialis, & accidētalis.

Iterū actus primus,qui eſt eſſe,duplex eſt,accidentalis, qui eſt ſecundum formā accidentalem;& ſubſtantialis, qui eſt ſecundum ſubſtantiam,ut eſſe album, eſſe hominem.

Actus primus ſubſtantialis duplex, pfectus, & imperfectus.

Iterum ſubſtantialis eſt duplex; quidā perfectus, qualis eſt actus compoſiti, ut homo,leo,ignis:quidā imperfectus,qualis eſt actus componentis aliud.

1. Conclu.

His ſuppoſitis,dico primo, quòd materia nō eſt in potentia immediata actionis,& actus ipſius ſecundi, quod eſt dicere,materia ſecundum ſe nullius eſt actiuitatis,nec agit,ſed patitur: hoc eſt Ariſtot. 2.gene.tex 50.ubi id probat, & patet: agere prouenit a principio certò, & alicuius ſpeciei: at materia non eſt certæ ſpeciei principium,cum ſit indeterminata ad omnes formas ſecundum ſe: non ergo agit, ſed patitur. *1. Ratio.*

Secundo. Materia nō eſt ad actum quēcunque ſubſtantialē in potentia, quod eſt dicere materia habet actum aliquē ſecundum ſe,& non eſt pura potentia. Hæc eſt profecto adeo certa,vt oppoſitum intelligi non poſſit: Probatur primo,quæ ſunt in potētia ad omnem actum,prorſus ſunt nihil, nec dicuntur in potentia eſſe, niſi quia agens poteſt ipſa facere: at materia ſecundum ſe eſt extra nihil; ergo ſecundum ſe habet actum. *1. Conclu.* *1. Ratio.*

Præterea, potentia eſſe non poteſt per ſe,niſi ſit alicuius, quod ſit in potentia: ergo potentia præſupponit actum. *2. Ratio.*

Præterea, materia ſecundum ſe eſt ſubſtantia: ergo ſecundum ſe ens, & ſecuncundum ſe actus eſt. *3. Ratio.*

Præterea, materia ſecundum ſe eſt ſubiectum actionis agentis: ergo ſecundum ſe antecedit actionem agentis:ergo etiam antecedit formam, quæ non eſt, niſi per actionem agentis: igitur actus ſecundum ſe.

Dicit etiam Themiſt. digreſſ.1 Phyſic. quod materia ſecūdum ſe etiam nullo ordine ad formam actus eſt Alber. 1. Met. tract.2.cap.4. *Probatur teſtimonijs.*

Dico tertio. Materia eſt actus imperfectus in potentia ad quemlibet actum perfectum,ideſt,materia eſt ſubſtantia imperfecta in ſe: at ſi comparatur ad actus perfectos, quæ ſunt compoſitorum eſt pura potentia, ſicut lignum eſt ens in ſe,ſed in genere artificiali eſt pura potentia, quia nec eſt arca,nec ſedes,nec quid ſimile,ſed eſt in potentia iſta:ita materia eſt potentia ens perfectum,vnde non eſt ignis,non aqua,non leo,nec quid ſimile,ſed in potētia illa omnia,& hoc eſt illud Ariſtotelis, materia nō eſt quid,non eſt quātum,&c. ut diximus in argumento quarto: hoc tamen nō impedit, quin materia actum aliquē i ſe habeat,& hæc doctrina eſt obſeruanda. Per hæc ſolutum eſt argumentum primum: *3. Conclu.*

primum: quod enim in tali potentia eſt, poteſt quidem eſſe ſubſtantia, quamuis imperfecta.

Ad ſcdm arg. principale. Ad ſecundum argumentum diſtinguitur, duplex eſſe per ſe: Vno modo eſſe per ſe dicitur ſubſiſtere, & nullo modo ĩ alio eſſe, qualiter prima ſubſtãtia per ſe exiſtit. Altero mõ non eſſe in alio, vt ĩ ſubiecto, & ſic ẽt forma per ſe eſt, & materia, & hoc ſufficit ad rationem ſubſtantiæ imperfectæ, licet nõ poſſint materia uel forma extra ipſum cõpoſitũ per ſe exiſtere.

Difficultas an materia poſſit eſſe ſine forma. opiniones aliorum. Sententia authoris. Sed hic eſt una difficultas, an per potẽtiam diuinam poſſit materia abſque forma exiſtere. Sanctus Tho 1 p.q.66.ar. 1. & quodlibeto 3.arg.1. exiſtimat, id eſſe impoſſibile, quia implicat contradictionem, idem Durandus 2 ſent.diſt. 12.q 2. At Scotus, & Gregorius dicunt, id fieri poſſe ſupranaturaliter.

Et mihi placet iſta ſentẽtia, quia opi. S.Thomę fundatur in hoc, quod exiſtimat materiam nullum habere actum, niſi a forma. Nos vero opinamur, materiã ſecundũ ſe actum habere imperfectum, non ſolum eſſentiæ, ſed etiam exiſtentiæ cum exiſtentia non diſtinguatur realiter ab ipſa eſſentia, & quamuis diſtingueretur, adhuc haberet exiſtentiam aliquam præter exiſtentiã formæ: nam ſicut eſſentia eſt diſtincta, ita habere debet exiſtentiam diſtinctam: eſt enim actus eſſentię ipſa exiſtentia. poſſet ergo Deus ſua potẽtia ſub tali exiſtentia materiam abſq; forma conſeruare. Sed ſatis de hoc. ſat ſit, naturaliter id nullo modo eſſe poſſe: & per hæc patet ſolutio ad ſecundum.

Ad 3. ar. princip. Ad tertium dico, quod ſicut materia habet ſuam entitatem imperfectam, ita ẽt habet ſuam exiſtentiam imperfectam: tunc aũt perfectè eſt, & exiſtit, cũ coniuncta eſt formæ, & hoc eſt, ꝙ Ariſtoteles dicit illo loco de Generatione ex quo patet, quod materia & forma diſtinguuntur realiter, nõ ſicut duo entia perfecta, & ꝑ ſe, ac ſeparatim exiſtentia, ſed ſicut duę partes realiter exiſtentes duæ, & quarum una non eſt altera, licet coniunctę ſint, coniunctio enim non facit identitatem, ut diximus ſuperius.

Ad 4. Ad quartum patet ſolutio in primo.

Ad 5. Ad quintũ diſtinguitur duplex unitas. Altera eſt tranſcendentalis, quæ cõſequitur omne ens: eo enim, quo aliquid eſt quocunq; modo, ſi indiuiſum eſt, dicitur unum, & talis unitas ineſt materiæ ſecundum ſe: quia ut diximus, eſt ens, ſecundũ ſe, licet imperfectũ. Altera unitas eſt particularis, quæ conſequitur ens perfectum & tali unitate non eſt materia una, ſicut nec eſt ens perfectum. *Nota de duplici unitate tranſcendentali et particulari.*

Dubiũ an materia ſit una ſpecie. Dices eſt ne materia una ſpecie, an nõ Dico, dupliciter eſſe unum ſpecie. Vno modo poſitiuè & hoc eſt habere formã unius ſpeciei, & ſic materia ſecundum ſe non eſt una, cum non habeat formã. Altero modo negatiuè, dicitur unum ſpecie, quia non habet formam differentem ſpecie, & ſic materia eſt una ſpecie, quia nõ hẽt formas ſecundum ſe differentes ſpecie. Aduerte tamen, quod materia non facit ſpeciem, ſed reducitur ad ſpecies compoſitorum, ſicut partes, & forma.

Ad ſextum. Ad ſextum Ploti. exiſtimabat, materiã eſſe malam, non quia haberet qualitatem malam, ſed quia ſecundum ſe non haberet qualitatem bonam. Proclus, eam eſſe non bonam dicebat. At breuiter eſt dicendum, materiam ſecundum ſe, ſicut eſt ens imperfectum, ita eſſe bonum imperfectum at ut eſt in potentia ad ens perfectum, ita eſse in potentia bonum perfectum, actu uero non bonum.

Cur materia dicatur infimum ens, & mediũ inter ens & nihil. Ex his patet, quare materia dicitur infimum ens, & medium inter nihil, & ens perfectum: unde Aug lib. 12. confeſ. c. 7. Duo, inquit, fecit Deus, alterum ꝓpe ſe, quo ipſe eſſet ſuperior, & hoc eſt prim⁹ angelus, quem vocat cœlum; alterũ prope nihil, quo nihil eſſet inferius, & hoc eſt materia, quam terram vocat. Intellige aũt eſſe infimum inter ſubſtantias, nam perfectior eſt accidentibus; cum ſit ſubſtantia. Atque ſatis de quæſtione hac.

An potentia ſit de eſſentia materia. Quæſtio XIIII.

CVm materia ſecundũ ſe ſit quædã ſimplex ſubſtantia expers cuiuſq; formæ, tamen in potentia ad oẽs formas dubitare quis poſſit, an talis potentia ſit accidẽs quoddam ſuperadditũ ipſi materiæ, an ſit poti⁹ de eſſẽtia, & definitione ipſius. Circa q̃ difficultatẽ eſt duplex

plex philoſophorum opinio. altera eſt Themiſt. digreſſ. ult. 1. Phyſicorum, qui aſſerit, materiā in ſuo primo, & eſſentiali conceptu non includere potentiam, ſed eſſe accidens quoddam ipſius: idem docet Auerroes com. 66. & I. du. 1. Phyſi. q. 25.

1. Ratio. Rationes duas huius ponit Auerroes: altera eſt, ſi potētia eſt de eſſentia materiæ, ſequitur, quod adueniente forma, deſtrueretur materia, quod falſum eſt: & probatur ſequela, cum duo ſunt idem eſſentialiter, uno deſtructo deſtruitur alterū, ſed potentia per formam deſtruitur, quæ eſt actus oppoſitus potentiæ, ergo etiam deſtruetur materia, ſi idem eſt.

2. Ratio. Altera ratio eſt. Potentia eſt ad aliqd: materia eſt ſubſtantia, ergo non poteſt materia eſſe eſſentialiter potentia. Hæc eſt horum opinio.

2. Opinio D. Tho. Altera opinio eſt ſancti Th. hoc lib. 1. tex. 76. nempe materiam eſſe potentiam eſſentialiter, nec potentiam eſſe accidens ipſius, cuius ratio duplex eſt.

1. Ratio. Altera, ſi potentia eſſet accidens materiæ, materia non immediate uniretur formę ſubſtantiali, ſed per illud accidens, quod eſt expreſſè contra Ariſtotel. 2. Animę. c. 1. & lib. 8. Meta cap. 6.

2. Ratio. Altera, ſi potentia eſt accidens materię cum illa ſit prius natura, quam forma, ſequitur, quod materia cum accidente præcederet natura formam: ſed illa materia cum accidente eſt ens per accidens, ergo per accidens ens pręcedit id, quod eſt per ſe. Hęc eſt opinio ſancti Thomę.

Primum fundam. Pro determinatione horum ſit primū fundamentum obſeruādum. Potentia materię nō ſolum eſt receptiua, ſed etiam paſſiua, & cauſatiua rei, uolo dicere, quod materia nō ſic recipit actum, ſicut aquā uas, ſed cauſa eſt generationis illius actus, ut materia, non ſolum. n. materia recipit formā aquę, aut aeris, ſed ipſa eſt talis, ut ex ea fiat aqua, fiat aer, nō aliunde ab extrinſeco forma ducta, ex quo fit, quod nō ſolum ipſa ſit ſubiectum mutationis, ſed ipſius cauſa, & principium paſſiuum.

Potentia materiæ immediate non tēdit in formam, ſed in compoſitum. Vnde ſequitur unum maxime notādū quod potentia iſta materiæ immediate, & primo non tendit in formā, ſed ipſum compoſitum quod fit; at quia hoc non eſt ſine forma, inde etiā potentia materiæ eſt ad formam, uolo dicere, quod potentia materiæ eſt, ut ſit aqua, ut ſit ignis, vt ſit leo, primo conſequēter eſt in potētia ad formas per quas ad illū actū perueniuntur; & hoc docet Ariſtoteles tex. 69. ſicut, inquit, ad lecticā lignū, ita materia ad hoc aliquid, & ens per ſe, atque ſubſtātiam. & tex. 74. 4. Phyſic dicit id fieri, quod erat in potentia: non fiunt autem primo & per ſe niſi cōpoſita, ut latè poſtea dicemus. Hæc ergo primo ſunt in potentia materiæ.

Secūdum fundam. Sit ſecundum fundamentum. Iſta potētia materiæ primo tendit in ſubſtātiam, conſequenter in accidentia, quod eſt dicere: hæc materia primo nō eſt, niſi ut ex ea fiat aqua, leo, planta, & ſubſtantia: at cum iſta compoſita indigeant accidentibus ad ſuas operationes, & conſeruationes, inde materia conſequenter, & immediatè tendit in ea. quod probatur. Quælibet potentia, primo terminatur in actū ſui generis: ſed materiæ potentia eſt ſubſtantia. ergo primo terminatur in ſubſtantiam. Secundo. Omne imperfectum tendit primo in id, quod perficit, ſed ſola forma ſubſtātialis imperfectionem materiæ perficit, ergo primo materia tendit in ipſam. Tertio: Accidentia præſupponūt ens in actu, cui inſint: ſed nō fit in actu niſi per formam ſubſtantialem, ergo prius natura materia formę ſubſtantiali vnitur. Nolo tamen per hoc negare nonnulla accidentia inhęrere immediatè materiæ, ſed tamen iam per formam actuari.

Potentia materiæ immediatè non tendit ad accidens, ſed ad ſubſtātiam.

Tertium fundamētum. Sit tertium fundamentum. Potentia dupliciter ſumitur: Vno modo pro quadā aptitudine ad agendum, vel recipiēdum proxima, & hæc accidens eſt in prædicamēto qualitatis. Altero mō potētia dicitur principiū ſubſtātiale, vnde talis aptitudo fluit, ſicut dicūt Logici, quod rationalitas aliquādo dicit aptitudinem, & ſic eſt paſſio: aliquādo dicit principiū, a quo aptitudo fluit, & ſic eſt ſubſtantia. Hęc autē diſtinctio clarior fiet in his, quæ ſequūtur modo in determinatione quęſtionis.

Potentia dupliciter ſumitur.

1. Concl. Sit prima concluſio. Si materiæ potentia ſumatur pro aptitudine ad recipiendā formam, vel pro aptitudine paſſiua, ſecūdum quam tranſmutari proxime poteſt, talis potentia accidens eſt proprium ipſius, vt argumenta Auerrois probant.

2. Concl. Sed nōdum quæſtioni ſatisfactum eſt, propterea ſit ſecunda cōcluſio. Ipſa poten

tia

tia pro principio, nempe potentia illa ſecundum quam materia tendit in ipſum compoſitum, & in formam, non ſolũ ut receptiua, ſed etiam ut materialiter cauſatiua eſt de eſſentia materiæ: quod eſt dicere, materia ipſa eſt in ſe, & eſſentialiter talis, vt ad actum perfectũ tendat, & formæ proportionetur recipiendæ: nam materia eſſentialiter non ſolum eſt ſubſtantia non perfecta, ſed imperfecta taliter, ut perfici poſſit: & hoc eſt eſſe materiã primam. Vnde potentia eſt de eſſentiali conceptu ipſius, cum abſque hac nec intelligi poſſit, nec integrè definiri; & forſan hoc voluit etiam Auerroes. nam lib. de ſubſtantia orbis, ca. 1 potentiam de definitione materiæ eſſe aſſerit. Attende igitur eſſentiã materiæ eſſe actum immixtum potentiæ, nec exiſtimo poſſe oppoſitum dici.

ad primũ Auerrois

Ad primum igitur argumentum Auerrois dico, quod adueniẽte forma, non deſtuitur potentia iſta, ſed priuatio, quæ erat coniuncta cum illa potentia. quod eſt dicere proportio, & modus materiæ, quod imperfectus ſit, & perfici potẽs ſẽper manet, quamuis ante erat cum priuatione formæ, nunc autem adueniente forma, nõ manet priuatio: ac ob id Themiſt. loco citato dicit, non eſſe appellandam materiam, ſed ſubiectum illius formæ, nã materia dicere videtur priuationem, imò Ariſt. ^. Metaph. c. 3. reprehẽdit Megarenſes, aſſerentes actum nõ eſſe cum potentia, dicebant enim, ſi curro, non poſſum currere, quod reprehendit, oppoſitumque docet.

Ad ſecundum.

Ad ſecundũ dico, quod potẽtia, quantum ad ſuum principale ſignificatũ, non eſt relatiuum, importat tamen relationẽ quandam conſequentem, ſicut ſcientia principaliter non eſt relatio. Quod ſi dicas erit qualitas: dico, eſſe ſubſtantiam, nam potentia ad actum accidentalem eſt quidem accidens, ſed ad actum ſubſtãtialem, qualis iſta eſt, ſubſtantia eſt: ex quo ſequitur, quod ſicut materia eſt una, ita & potẽtia, quamuis ſecundum reſpectus, quos importat, multiplex ſit iuxta multiplicitatem formarum ſpecificarũ, ad quas tendere poteſt.

An aliquid ſit in materia manẽs in mutatione Quæſt. XV.

POſtquam ea, quæ ad quid ſit materia pertinent, utcunq. diſcuſſimus, ſupereſt, ut qualis ſit, nunc explicemus præter ea, quæ in argumentis præcedentium quæſtionum diximus. Eſt autẽ ſenſus quæſtionis propoſitę, cum dictum ſit in mutatione materiam manere ſub termino utroque mutationis, eſt dubiũ, An aliquid cum materia etiam maneat, & perſeueret in omni mutatione. Nempe an ſit aliquid coæuum materiæ, quod ſemper ſit cum ea manens in oĩ mutatione, & dico in omni mutatione, quia nõ diſputo mõ, an aliquando accidens aliquod quod erat in corrupto, maneat in genito, hoc enim diſcutietur in primo de generatione, ubi diſputabitur, an ſemper ĩ corruptione fiat reſolutio uſque ad materiã ſed loquor de omni mutatione.

Sẽſus quęſtionis.

Circa quam difficultatem exiſtũt quatuor ſententiæ Philoſophorum.

Prima ſẽtentia Auerrois.

Prima eſt Auerrois, hoc li. com 63. & lib. de ſubſtantia orbis cap. 1. & 4 quam ſequitur Gregorius Arimi. 2. ſent. diſt. 12. q. 2. ar. 1. Dicunt hi, materiam habere in ſe quantitatem longam latam, & profundam, quæ quidem quantitas eſt ſolius materiæ, ratione cuius uarias recipit formas ad uaria compoſita conſtituenda, quæ quantitas, quia uariis formis adaptatur, dicitur interminata. non enim in ſe terminum certum habet; niſi forma accedente, hæc. n. eſt, quæ ipſam tantam, & tantam facit: quia uero ſemper manet cum materia, nec deſtruitur deſtructa forma, dicitur coæua materiæ.

1. Ratio.

Præcipuum fundamentum huius opinionis eſt hoc. Materia non recipit formã aliquam, niſi ſit ſeparata ab aliis partibus materiæ. ſed hæc ſeparatio in partes non eſt, niſi ex quantitate, ergo ante aduentũ formæ præcedit in materia quantitas.

2. Ratio.

Præterea, ſi quantitas non eſſet coæua materiæ, ſequeretur, quod quantitas fieret ex non quantitate, & dimenſio ex non dimenſione, quod uidetur falſum. Hæc eſt opinio Auerrois de dimenſionib. interminatis in materia exiſtentibus, & ipſi coexiſtentibus.

Altera

2. opinio Auicen. Altera opinio eſt Auicennæ, lib. 1. ſuffi cien. cap. 1 inquit, Materiam habere quãdam formam ſubſtãtialem, ratione cuius eſt corpus quoddam indeterminatum, & ex hoc corpore poſtea fiunt determinata cõpoſita per particulares formas, vt ignis, aqua, leo, lapis, &c. hæc forma nõ eſt producta ab aliquo agente particulari. ſicut nec materia, nec in corruptione deſtruitur, ſed eſt incorruptibilis, & ingenerabilis, cum ipſa materia, qua (quia ab ea materia habet eſſe tantum corpus) vocat formam corporeitatis.

Ratio Auicennæ. Fundamentum Auicennæ fuit, quia ante formas particulares debet quãtitas præcedere in materia, vt in partes varias ipsã ſeparet ad introductionem variarum formarum, vt etiam dixit Auerroes: ſed iſta quantitas ſecundum Auicennam non poteſt eſſe in ſola materia, cum ſit potentia, ergo habet aliquam formam, qua ſit actu, vt poſſit quantitatem recipere, & poſtea formas particulares. Hæc Auicenna.

3. opinio Scoti. Tertia ſententia fuit Scoti, 4. ſent. diſt. 11. q. 2. artic. . admittit eandem formam corporeitatis, ſed differt ab Auicenna in tribus: primo, quod tantum in viuentibus ponit eam. ſecundo, quod eam produci dicit ex mixtione elementorum, & corrumpi, cum viuens diſſoluitur in elementa per corruptionem.

Rõ. Scoti. Fundamentum Scoti eſt, cum plura eſſe poſſint ab vnica prouenire forma, non ſunt multiplicandæ formæ: cum vero ab vnica non poſſunt prouenire, tunc ſunt multiplicandæ in eadem re; ſed in viuentibus eſſe corpus & eſſe animatum, non poſſunt prouenire ab eadem forma, ergo opus eſt duas formas conſtituere, altera, a qua ſit corpus, alteram, a qua ſit animatũ: minorem probat, quia eſſe corporeũ eſt eſſe extenſum, at anima eſt indiuiſibilis, ergo ab ea non poteſt prouenire eſſe corporeum. ponenda ergo eſt alia forma. Hæc Scotus.

4. opinio D. Tho. Quarta ſententia eſt Sancti Thomæ, q. de anima, art. . & 1. parte. q 76. art 6. quæ nihil procedere docet in materia contra Auerroem.

Fundamẽti D. Th. Fundamentum huius ſentẽtiæ eſt: quia materia ſubſtantialis immediate vnitur formæ ſubſtantiali, vt dictum eſt, non ergo per quantitatem. Hæ ſunt opiniones Philoſophorum cum præcipuis ipſorum fundamentis.

Pro cuius difficultatis determinatione, quamuis omnes ſint opiniones probabiles, ſit tamen prima concluſio. Non eſt ponenda forma corporeitatis, nec ſecũdum Ariſtotelem, nec ſecũdum rationẽ. *1. Concl. cõtra Auicennam.* Quod non ſit talis forma ſecũdum Ariſtotelem certiſſimum eſt: nam in hoc vehementer reprehendit Antiquos, qui ponebant aliquod corpus actu, puta aquam, ignem, aerem, aut medium pro principio, docens, id, quod ſubiectum eſt mutationis, non eſſe compoſitum: iſti vero non differunt ab his antiquis, niſi quod illi aquam, aut aerem, iſti corpus ponunt.

Ratione autem probatur ex D. Thoma in aureo illo opuſc. de pluralitate formarum, & ex Auerroe, com. 69. primo, ſi ſubiectũ generationis eſt compoſitũ aliquod ſubſtantiale, ſequitur, quod generatio nõ eſſet aliud, quã alteratio, quæ eſt ſecũdum qualitates. *Probatur Secũdum Ariſtotel.* Et probatur, nã in nullo alio videtur generatio ab alteratione, & mutatione accidentali differre, niſi quod ſubiectum alterationis eſt compoſitũ in actu. quod ſi iſti dicant, diſcrimen eſſe, quod in alteratione eſt ſubiectum compoſitũ perfectum, puta homo, leo, aqua, in generatione vero eſt imperfectum: hoc nihil valet, nam ſolum probat, eſſe diuerſam alterationem, ſed non probat, quod non ſit alteratio, poſtquam ſubiectum eſt compoſitum actu: & cõfirmatur. Nam antiqui ob id dicebant, non eſſe veras generationes, ſed alterationes, quia ponebant ſubiectũ actu: & hoc Ariſtoteles contra illos infert. Quod ſi dicas illos ponere entia determinata, puta ignem, aut aquã dico nihil eſſe, nam etiam alij ponebãt ens medium, quod non eſſet elementum determinatũ: & hoc argumentum aduerte.

2 Ratio. Secundo ex iiſdem. Nihil recipit, niſi quod eſt in potentia, ergo ſubiectũ, quod debet formam ſubſtantialem recipere, debet eſſe in potentia ad formam: ſi enim nullam haberet, iam eſſet cõſummatum ens, nec forma adueniens eſſet ſubſtantialis, ſed accidentalis.

3. Ratio. Præterea tertiò. Si iſta forma ſubſtãtialis eſſet in materia, altera adueniente, corrumperetur, quia duæ ſimul eſſe non poſſunt, vt alibi probandum eſt. Multis profectò

Sc'dæ con- cluſ. cõtra Auerroë. *Tertia cõ cl. pro D. Tho.*

fecto, & fortiſſimis argumentis poſſet iſta redargui ſententia, ſed iſta ſufficiãt, cum manifeſtè conſtet eſſe contra Ariſtotelẽ.

Secunda concluſio. Nulla quantitas præcedit in materia ante formam ſemper perſeuerans cum ipſa. Hanc late probauimus in præcedente quæſtione, dum oſtendimus, materiæ potentiam eſſe immediate ad actum ſubſtantialem.

Ex his ſequitur tertia concluſio. Nihil eſſe in generatione, & corruptione idem ſemper perſeuerãs niſi ſola materia, ac ob id dicitur ſubiectũ primum, ex quo fit aliquid, & vltimum, in qđ omnia reſoluuntur, quia nihil fit in mutationibus perpetuum, niſi ſola materia. Et vltimo hæc confirmantur: oſtendendo fundamenta poſitarum opinionum eſſe infirma ſatis & nullius difficultatis: ob id ad ſingula reſpondetur.

Ad primũ argu. Auerrois *Nota primo.* *Nota ſecundo.*

Ad fundamentum Auerrois primum, quod præcipuum eſt, aduerte, omnem generationem præſupponere aliquod cõpoſitum, ex quo res generanda per trãſmutationẽ fit, cum materia nuda nõ ſubiiciatur actioni agentis, quod debet generare.

Aduerte etiam, quãtitatem præcedentis compoſiti ſeparare materiam illam ab aliis omnibus, & durare, donec ab agente forma generanda introducatur, qua adueniente, deſtruitur illa altera forma cũ ſua quantitate, & accidentibus, & ſuccedit noua quantitas cum iſto nouo compoſito, ita vt huius primum eſſe ſit alterius primum non eſſe. Quod ſi petas, a quo corrupta ſit altera quantitas: Dico, ab ipſo corrumpente præcedens compoſitum: nã accidentia ad corruptionem compoſiti ſubiecti deſtruuntur.

Dubium. Solutio.

Quod ſi dicas, a quo noua quantitas producitur? Dico, ab eodem agente, qui de potentia ſubiecti educit quantitatem in actu. Sicut enim calor, & albedo, & reliqua accidentia educũtur de potentia ſubiecto, in quo erant, ita & quantitas.

Ad 2. Nota.

Per quod ſoluitur ſecundũ fundamentum Auerrois. & nota, quod ſupra diximus, priuationẽ non ſolum dicere carentiam venturæ formæ, ſed etiam formam aliam in materia, vt agens poſſit in illam agere, & etiam vt illa materia ſit diſtincta ab aliis, vt diſtincta introducatur forma; & hanc doctrinam attente conſidera.

Per hoc etiam patet deſtructio fundamenti Auicennæ. Nõ enim opus eſt, hanc formam corporeitatis ponere ante quantitatem, ſed formas particulares compoſitorum, quæ ab agentibus tranſmutantur. *Ad fundamẽtum Auicẽnę.*

Ad Scotum dico, quod fundamentum ipſius eſt omnium debiliſſimum. Nam non omnis anima eſt indiuiſibilis, cũ animæ plantarum, & imperfectorum animalium ſint diuiſibilis: imò ſecundum ſententiam multorum Philoſophorum, ſola anima hominis ſit indiuiſibilis; oportebat ergo ſolum in homine hanc formam corporeitatis ponere. *Ad arg. Scoti.*

Et præterea etiam ſi id admittatur, nihil valet: quia etiam ſi anima ſecundum ſubſtantiam ſit indiuiſibilis, at ſecũdum operationes ſuas eſt diuiſibilis, cum nõ in eadem parte omnia operetur: ob id ſicut reliquæ formæ propter ſuum eſſe quantitatem in materia inducũt, ita animę propter ſuas operationes. Patet igitur cum S. Thom. eſſe dicendum, & cum opinione communi, ſolam materiam eſſe perſeuerantem, perpetuam omnib. mutationib. ſubſtantialibus. Hæc de quæſtione 15.

An materia ſit ingenerabilis, & incorruptibilis. Quęſt. XVI.

SEnſus quæſtionis clarus eſt. argumentum autem eſt probans, nõ eſſe ingenerabilem, nec incorruptibilem. Motus quilibet denominat ſuum ſubiectum per ſe, ſed ſubiectum generationis, & corruptionis eſt ipſa materia: ergo ab eis denominabitur, diceturque generari, & corrumpi. *Rõnes in oppoſitũ.* *1. Ratio.*

Secundo. Si materia eſſet incorruptibilis, eſſet nobilior forma, & toto compoſito, quæ corruptibilia ſunt, quod tamen falſum eſt. Et ſequela patet: nam incorruptibile præſtantius eſt corruptibili. *Secunda.*

Circa hoc aduerte maximè in generatione, ſeu corruptione eſſe duo, & ſubiectum ipſum, ex quo fit aliquid, & id eſt materia, & terminum ad quem, & hic eſt ipſum compoſitum, quod generatur, aut corrumpitur, puta homo, leo, aut aliud quoduis. *Primum fundamẽtũ: Ingeneratione ſunt duo, ſubiectũ, & terminus ad quem.* *Secũdum fundamẽtum.*

Aduerte autem, ꝙ eſt una, & eadẽ operatio, per quam ex ſubiecto fit aliud compoſitum, *Dupliciter conſideratur generatio.*

 poſitum,

poſitum, tamen differt, eam cõſiderare ex parte ipſius ſubiecti, & ex parte ipſius termini: ex parte.n. ſubiecti dicitur mutatio: quia mutatio eſt alicuius tranſitus ex vno in aliud: & ſic ſubiectum, & materia dicitur mutari, quia ab una forma in aliam tranſit: At ex parte termini eſt productio, quia productio dicit acquiſitionem ipſius eſſe in ſe, & hoc acquirit compoſitũ, vnde homo producitur, ſed nõ mutatur p generationẽ: materia vero mutatur, ſed non producitur, quamuis eadẽ re ſit operatio.

Tertium fundamẽtum. Hinc ẽt aduerte, ꝙ talis operatio aliquando ſignificatur reſpectu termini, aliquando reſpectu ſubiecti, & tunc illa uerba non de utroque prædicabuntur: ſic accidit in pręſenti: hoc enim nomen generatio, & generari, dicunt illã operationẽ, ut eſt productio quędã, ob id de materia non prædicatur, ſed de termino: at mutari, fieri aliqd dicũt eam ratione ſubiecti; ob id de materia dicimus eſſe mutabilẽ, & ꝙ materia fit ignis, fit aqua, &c. In accidentibus ſunt priora uerba, quę ſignificant operationem ex parte ſubiecti, ut alterari, augeri, quę de ſubiectis prædicantur, unde cum aliquid generari uel corrũpi dicitur, intelligitur, nõ de ſubiecto, ſed de compoſito, & de eo quod per generationem acquirit eſſe, uel per corruptionem ipſum perdit. Hoc not.

1. Conclu. Sit prima concluſio. Materia non eſt generabilis, nec corruptibilis per ſe, ideſt in generatione ſuum eſſe non accipit, nec in corruptione perdit. Probatur primo ratione Ariſtot. tex. 82. in omni generatione oportet ſubiectum antecedens dare: ſi ergo materia eſt generabilis, oportet aliud ſubiectum conſtituere: unde non eſt ſubiectum primum.

1. Ratio.

2 Præterea, quia adhuc quęrendum eſſet de illo alio ſubiecto, an fieret, & tunc ex alio fieret, aut eſſet deueniẽdum ad vnũ, quod nõ fieret, aut eſſet proceſſus in infinitum. qui nullo modo eſt admittendus.

3 Poſſumus etiam tertio probare. Cum ex aqua fit aer, aut tota aqua perit ita, ut nihil in aere maneat, ex quo ipſe fiat, aut aliquid manet. Si aliquid manet, habemus intentum, non corrumpi materiam. Si vero tota aqua corrumpitur, ex nihilo fit aer, & in nihil redigitur aqua, nam aliter eſſe non poſſunt.

Quarto. Omne agens præſupponit aliquod ſubiectum, in quod agat ſemper, & ex quo faciat aliquid, hoc autem non poteſt eſſe contrarium purum. Nam ſi tota aqua eſſet contraria igni, aqua non poſſet calorem vllum recipere in ſe: ergo aliquid eſt in aqua non contrarium igni, ex quo faciat aliquid, puta alterum ignem, quod nõ corrumpetur ab igne, cum non ſit contrarium. 4

Quinto, quia quod generatur, aut corrumpitur, eſt ens actu. Materia eſt potentia. nõ ergo generatur, aut corrumpitur. 5

Denique ex analogia rerum artificiatarum, ex quarum deſtructione uel conſtructione, nec deſtruitur, nec fit ipſarum materia: ergo idem eſt intelligendum in ſubiecto naturalium. 6

Secunda concluſio. Materia eſt generabilis, & corruptibilis p accidens. Eſt quidem corruptibilis per accidẽs: quia amittit priuationem, quæ eſt ipſius accidens cum ea coniunctũ. Eſt generabilis per accidens, quia acquirit in ſe formam, quam non habebat: ſed forma non eſt ipſamet materia. Nota aũt quod non amittit omnem priuationẽ materia, ſed illius formę, quã acquirit. Eſt.n. impoſſibile, ꝙ omnẽ priuationem amittat, eo quod ſit in potentia ad omnes formas, & ſimul plures habere nõ poſſit, vnde fit, ut quandiu ſub vna eſt, aliarum habeat priuationem. *2. Concl.*

Ex his concluſionibus ſequitur, quod tãta eſt modo materia, quãta a principio mũdi, & vſq; ad finem erit: quia ipſa nec gñatur, nec corrũpitur, hæc.n. ſecundum formas fiũt; Vnde materia, quę modo eſt ſub vna forma, poteſt ſub multis præfuiſſe formis, & ſub multis ſucceſſiue erit. Imo quæ nũc eſt facta vna, poteſt in plures partes diuidi, ſub ſingulis ſingulas recipere formas, & e contra diuiſæ partes in vnam coniungi, vt notum eſt.

Ad argumenta igitur reſpondetur: & ad primum patet ſolutio ex fundamento præſuppoſito: motus denominat ſubiectum; ea tamen ratione, qua illius ſubiectum eſt: At generatio potius dicit illum motum, ſeu mutationem ex parte termini, ob id terminus dicitur generari? Materia vero denominatur ſecundum nomen exprimẽs illum motum ratione ſubiecti, puta materia mutatur. *Ad 1.*

Ad

Ad 2. *1. Solut.* Ad ſecundum reſpondetur, tripliciter aliquid eſſe incorruptibile. Vno modo, quod extra materiã, & motum eſt, ut Angeli. Altero modo, quod non extra materiam, ſed extra priuationem, & potẽtiam transmutandi, ut cœli, quorũ materia nõ eſt in potẽtia ad alias formas. Tertio modo, quod eſt ſubiectum primum trãſmutationis, ut materia prima. Quæ ſunt primo, & ſecundo mõ incorruptibilia, ſunt perfectiora, ſed non quæ tertio modo. Sic reſpondent aliqui.

2. Solut. Sed mihi uidetur ſic dicendum: ꝙ incorruptibile eſt perfectius corruptibili, quando utrunq; eſt in eodem genere ꝑdicamentali, & ens ſimpliciter. Cũ uero alterũ ens ſimpliciter, alterum ſecundum quid, præſtat id, quod eſt ens ſimpliciter quamuis corruptibile, enti ſecundũ quid licet ĩcorruptibili. Materia autẽ eſt ualde diminutum ens & imperfectum, compoſitum uero perfectum: ob id compoſitum eſt perfectius ſimpliciter, q̃uis ſecundum quid, puta, quo ad durationem, materia poſſit perfectior dici, ſed nõ ſimpliciter.

An materia appetat formam. Quæſtio XVII.

Sententia Auicen. ISta quæſtio monetur propter Ari. q materiam appetere formam docet; ꝙ non admittit Auicenna dicens, ſe neſcire, ĩ quo ſenſu ſit iſta propoſitio Ariſt. uera, nam ſi materia dicitur appetere formam, uel eſt, quia nuda eſt omni forma, & hoc non, cum ſemper cum forma ſit. Vel quia habet tædium illius formæ, quã habet, & hoc non, quia ęqualiter ſe habet ad omnem formam. Vel quia non eſt cõtenta illa forma, ſed plures uellet, & hoc nõ, quia ſimul plures recipere nõ poteſt, Vel quia habet aliquem motũ circa formam, ſicut lapis mouetur ad centrum, & hoc non, quia nullum motum ex ſe hẽt materia. Vel quia in ea eſt aliquod principium intrinſecum impellens eam ad formam, & hoc nõ, quia ipſa eſt ſimplex ſubſtantia nuda omni adiecto: Nullo igitur modo appetit formam.

Sententia Alberti. Albertus trac. 3. cap. 17 dicit, materiã appetere formam, eſſe dirigi a cauſa uniuerſali prima in ſingulas formas, unde talis appetitus non eſt in materia, ſed in dirigente, & mouente ipſam in formas.

Primum fundam. Quid ſit, & quotu plex appetitus. At uero circa hoc aduerte, appetitum non eſſe aliud, quam inclinationem quandam in bonum aliquod conueniens ipſi rei. Iſte autem appetitus eſt triplex, intellectiuus, ſenſitiuus, naturalis. Intellectiuꝰ eſt inclinatio rei in bonum, quod iudicat ſuo intellectu eſſe bonum, & hic appetitus eſt in rationali creatura. Sẽſitiuus eſt inclinatio rei in bonum, quod ipſa res iudicat bonum per ſenſum, qui appetitus etiã ineſt brutis, & uterque dicitur cognoſcitiuus eo, ꝙ inclinatio ſit in bonum cognitum, & exiſtimatum ab ipſa re eſſe bonum. Naturalis eſt inclinatio rei in bonũ ſuum, quod tamen ipſa nõ cognoſcit, q appetitus ineſt inanimatis etiam, & inſenſibilibus, ut lapis appetit centrum. Hic autem appetitus non eſt aliud, quã propenſio, & cõuenientia quædam ipſius rei ad tale bonum. Dixi autem, quod talis res non cognoſcit eſſe bonum Nã Deus glorioſus, qui unamquamque rem ordinauit in ſuo fines, & propenſionem dedit ſingulis in ſibi conuenientia; ipſe cognouit talia, in quæ res abſq. cognitione tendunt, eſſe illis conuenientia.

1. Conclu. Iuxta hoc dico primo: Materia nõ appetit formã appetitu ĩtellectiuo, nec ſenſitiuo, hoc autem eſt notum, quia materia nullo modo cognoſcit, nec ſenſu, nec intellectu.

2. Concl. Dico ſecũdo, ꝙ materia appetit formã naturali appetitu. In primis, quod appetat, patet, quia habet inclinationem in ſingulas formas, ut ĩ id, quo perficitur, ergo appetit, nec iſta inclinatio aliud eſt, quã ꝙ materia ſic ſit proportionata ſingulis formis, ut quamuis ſub una ſit, ſub aliis æqualiter eſſe poſſit, tamen dicitur appetitus, quatenus cum proportionem hanc ad eas habeat, illis tamen eſt priuata, unde appetitus hic proprie carentiã dicit, & priuationem, ſed formaliter illam proportionem ad formam. Vnde patet error Auicennæ: non. n. ſumpſit hunc modum, quo materia dicitur appetere.

Appetitus materiæ eſt æqualis ad omnes formas. Ex his ſequitur, quod appetitus materiæ eſt æqualis ad ſingulas formas, non magis ad perfectas, quã ad imperfectas, ſed ſicut priuatio eſt ęqualis, ita & potentia, & appetitus.

Quę ſint nomina materię. Quæſt. XVIII.

Sex nomine materiæ primæ ſecundum Auicennam.

NOmina materiæ in duplici differẽtia ſunt, quędam propria, quædã metaphorica. Propria Auicẽ. 1. li. ſuffi. c. 2. aſsignat ſex, quæ etiam recipit Albertus trac. 3. c. 12. Dicitur. n. hyle, ſubiectum, materia, maſſa, origo, elemẽtum. Hyle dicitur, quatenus eſt id potentia ad formas cum ipſarum priuatione: ſubiectũ vero reſpectu formæ, quam habet, quam diſtinctionem receperunt ex Themi. 1. Phyſi. digreſſ. de materia. Notat aũt Auicenna, quòd hoc ſubiectum eſt primum ad differentiam ſubiectorum accidẽtium, q̃ ſunt compoſita, & poſteriora. Dicitur materia, ut ex ea omnes res naturales ſũt confectæ; & ob eandem rationem ſecundum Auicennam dicitur maſſa, quamuis ſecundum Albertum dicta ſit maſſa, quatenus in diuerſas portiones diuiſa varia compoſita faciat. Dicitur origo, quatenus eſt principium generationis rerum. Dicitur elementum, quatenus ex ea omnia primo cõponuntur, & in eam vltimo reſoluuntur. Attende, non eſſe aliud, omnia in materiam reſolui vltimo, quam quod ex corruptione nihil ſit ſuperſtes ipſius rei, niſi ſola materia, cætera corrumpuntur. Hæc ſunt propria nomina.

Nota 1. An ſint diuerſa nomina hyle, & materia.

Sed eſt circa iſta primo notandum, ꝙ non oportet, hyle, & materiam duo nomina reputare ita, vt diuerſa ſignificent, cum prorſus alterum ſit Græcum, idem ſignificãs, quod apud nos materia. Id igitur, quod tribuitur hyle, tribuatur materiæ, & quod materiæ dedimus, detur etiam maſſæ.

Nota 2. Materia duplex, prima, & ſecunda.

Vlterius eſt notandum, duplicem eſſe materiam, primam, & ſecundam. Materia prima non aliud eſt, quam iſta ſubſtantia de qua diximus, nude, & ſecũdum ſe cõſiderata. Secunda varo eſt eadem diſpoſitionibus, & qualitatibus induta. vnde bõ differunt iſtæ ſubſtãtiæ, ac ſi ſint duæ ſubſtantiæ, ſed ſicut eadem nuda, & eadẽ cum qualitatibus. Si prima conſideretur, eſt eiuſdem rationis in omnibus reb. naturalibus, ſi vero ſecũda, non eſt eadem, ſed varia, ſecundum quòd variæ formæ varias habent in materia diſpoſitiones, & de talibus dixit Ariſt. 4. lib. de cœlo, capite quinto, non eſſe vnam omnium materiam.

Quatuor noĩa metaphorica materiæ primę, ſecundũ Albertum.

Circa nomina metaphorica, Albertus aſsignat quatuor. Dicitur. n. materia ſylua, mater, fœmina, turpe. Sylua propter confuſionem, vt. n. multa artificiata continentur in potentia, & confuſe in ſylua, ſic formę in materia: hæc autem confuſio eſt indeterminatio, & indifferentia materiæ ad formas. Dicitur mater, quia ex ea procedunt formæ. Dicitur fœmina, quia recipiens ab agente formam producit compoſitum. Dicitur turpe, quia caret ſecundum ſe forma, quæ eſt pulchritudo, poteſtque per talem formã fieri pulchra.

Nota.

Circa hæc nomina aduerte, quod quãuis ita verum ſit, tamen iuxta Ariſtotelẽ materia nõ dicitur mater formarum, ſed eorum, quæ fiunt, nempe compoſitorum. Hæc ſatis de materia. Ad textum Ariſtotelis redeamus.

Caput Octauum.

Quot igitur, & quæ ſint principia. Tex. LXXI.

EX his, quæ dictã ſunt de materia, Ariſtoteles vult ſoluere rationes Philoſophorum quæ proceſſerunt ex huius materiæ ignorantia. ob inexperientiam enim, id eſt, ob paucam in Dialectica exercitationem, qua neſcierũt per ſe, & per accidens diſtinguere, a veritate longè remoti ſunt. Dubium igitur ipſorum proponit: Si fit aliquid, uel fit ex ente, uel ex non ente, ex ente fieri nõ poteſt, quia iam eſſet ens, antequã factũ eſſet: nec ex non ente, quia non ens nihil eſt, ex nihilo autẽ nihil fit, ſemper enim aliquid eſt præſupponendum. Vnde ex hoc negauerunt generationes, & rerum corruptiones.

Et ſic itaque, quod conſequẽter accidit. Tex. LXXII.

NOn ſolũ illo errore cõtẽti ſunt, nã conſequenter dixerunt nõ eſſe, niſi ens vnũ, & nõ multa. Multitudo

enim

enim generationem, & factionem præcedétem importat,& ut dixit Philoponus: ſi multa eſſent, vnum non eſſet aliud, & ita eſſet non ens,vnde eſſet non ens, & ex tali generatio eſſe poſſet.

Nos autem dicimus,quod ex eo quod eſt. Tex. LXXIII.

VOlens Ariſtoteles erroré antiquorum aperire ex indiſtinctione ipſorũ,conatur illorũ propoſitiones diſtinguendas eſſe probare,nempe ex ente fit ens,ſeu ex non ente fit ens:ob cuius gratiam dicit eas eſſe aliquo modo ſimiles aliis,quæ tamen ſunt diſtinguendæ. Dicit igitur,nihil differre, quantũ ad modum loquendi,inter has propoſitiones, ex ente fit aliquid,ex non ente fit aliqd. Non ens agit,aut patitur,ſeu ens agit aut patitur.Et iter has,ex medico fit aliquid ſeu ex non medico fit aliquid, medicus agit,aut patitur.denique nihil differt in locutione per ens, aut per alium quemuis terminum loqui.

Quare cum hoc dupliciter dicatur. Tex. LXXIIII.

SImilitudine inter illas propoſitiones poſita,unam illarum diſtinguit.Dicit igitur de medico dupliciter enunciamus,aut per accidens,aut per ſe:Per accidens cũ illa enunciamus,quæ ipſi inſunt, ſed nõ ut medicus eſt,ſed ut aliqd aliud coniũctum habet:vt ſi dicas,medicus ædificat,medicus fit albus:hæc.n.non illi, ut medico,ſed ut ædificatori, & nigro inſunt.Per ſe uero inſunt,quę illi,ut tali inſunt,vt medicus medetur,medicus fit,nõ medicus.Cum autem ea,quę ei,ut tali inſunt,enũciamus,ſine dubio maximè propriè enunciamus.Ita ſimiliter fit in ente, & nõ ente:enunciamus.n.per ſe,& per accidens, licet maximè propriè cum per ſe,ut ea, quæ enti,vt ens eſt,& non enti, vt non ens eſt,inſunt. Sed nõ ob id non ſunt tales propoſitiones multiplices:poſſumus.n.enunciare per accidens, atq; in hoc errauerunt,inquit,Philoſophi,quod non diuiſerunt,ſed contenti fuerunt ſolo ſenſu per ſe.Hic conſidera breuitatẽ Ariſtotelis:noluit enim propoſitiones enarrare,in quibus de non medico aliquid dicitur per ſe, ut non medicus fit medicus: aliquid per accidens,ut non medicus fit muſicus. Similiter de non ente tantum dixit,non autem de ente,quia in textu ſequenti dicturus erat id latius,ut eſſet eiuſdem repetitio.

Nos autem, & ipſi dicimus. Tex. LXXV.

DIſtinctioné modo applicat,dicitq; primo,ex non ente nihil fieri ſimpliciter,i.per ſe,fieri tamen ex nõ ente aliquid per accidens fieri aliquid p ſe ex non ente,eſt,ꝙ non ens,ut nõ ens, faciat aliquid,& hoc fieri non poteſt: fieri uero ex non ente per accidens eſt, ꝙ non ens faciat aliquid,ſed non,ut nõ ens eſt,ſed ſecundum aliam rationé, & hoc fieri poteſt,& iſtud eſt materia, quę eſt non ens per accidens rõne priuationis, non autem eſt per ſe non ens, & ex tali materia fit res,unde ex non ente fit ens, ſed per accidens.Nam materia eſt nõ ens ratione priuationis,hæc tamen eſt per ſe non ens,nec ex ea fit per ſe res.Et aduerte,quod cum dicit, ex non ente fieri per accidens,intellige,ut ex parte componẽte,de hoc.n.eſt ſermo,nempe de principio,ex quo intrinſecè res factæ ſunt. At quia Antiqui non cognoſcebant hãc materiam,quę eſſet per accidens nõ ens,ſed omne non ens arbitrabantur eſſe per ſe non ens,& nihil:ob id dicit,adhuc eſt mirabile,& nondum patet,quomodo ex nõ ente per accidens fiat aliquid.Non enim ipſi tale principium cognoſcebant,quod per accidens eſſet non ens.

Similiter autem, nec ex eo. Tex. LXXVI.

POſtquam unam propoſitioné diſtinxit, nempe ꝙ ex non ente fiat aliquid,ac docuit,uerã eſſe, ſi ſenſum per accidens faciat,nempe ex aliquo, ꝙ ſit non ens,licet non ut non ens eſt,aliquid fieri poſſe.

Alteram

Quō ex ente, et ex non ente fiat aliqd. Alteram modo diſtinguit propoſitionem, nempe ex ente fit aliquid, dicitq́; ex ente per ſe, non fieri aliquid, i. quatenus ens, ſed per accidens, i. ex illo, quod eſt ens, fit aliquid, ſed non vt ens eſt. ita ſimiliter dicẽdum eſt de hac, fit ens: eſt enim per ſe ſumpta falſa: non enim fit ens, vt ens, quia oportebat ante illud nullum eſſe ens, aliàs non fieret, ſed per accidens eſt vera, puta fit aliqd, ſ. ignis, aqua, leo, quæ quidem ſunt ens, ſed non fiunt in quantum ens.

Nota. In cuius declarationem aduerte, quod ſemper illius, quod fit, eius negatio præcedit, vt fiat: vnde ſi ens, vt ens, fieret, oportebat nullum præcedere ens, & ita ex nihilo fieret, quod eſſe non poteſt. At cum non fiat ens, vt ens, ſed hoc vel illud ens, ſatis eſt, quod præcedat aliquod non ens puta non ens illud, quod debet fieri, licet hoc nõ ens ſit aliud ens: & hoc eſt, quod Ariſtoteles intendit docere: quod vt fiat hoc ens (vt re vera fit) non oportet, ex nihilo fieri, ſed ex aliquo ente, quod nõ ſit illud, quo debet fieri.

Quod ſi dicas, ſi ſit hoc ens, puta lapis & hoc ens eſt ens: ergo ſit ens. Reſpondet Ariſtoteles id probare, quod fit per accidẽs, quatenus hoc ens, quod per ſe fit, eſt ens. Hoc etiã intellige ex parte ſubiecti, ex aliquo fit aliquid, nõ ex eo, ꝙ illud, ex quo fit, ſit ens, quamuis illud ſit ens. Sed ex eo, quod eſt in potẽtia id, quod debet fieri: ac propterea per accidẽs fit ex ente.

Nota. Hæc autem omnia veritatem habent ponendo materiam, vt ab Ariſtotele ponitur, quam non cognoſcentes Antiqui has propoſitiones non diſtinxerunt. Tu aduerte hanc expoſitionem.

Poſt hæc exemplo oſtẽdit Ariſtoteles quomodo ex ente aliquid per accidẽs fieri dicatur: fiat animal quoddã ex quodã animali, vt canis ex equo, ſeu vermes ex cane, tunc animal non ſolum fit ex quodam animali, ſed etiam ex animali, ſed per accidẽs, quia quoddã illud animal eſt animal, per ſe enim animal non fit ex animali: quia iam animal eſt, ſed ex non animali.

Et ſi aliquid ſit. Tex. LXXVII.

Concludit id, quod eſt, nec fieri per ſe ex ente, nec ex non ente, imò non fieri ex ente, nec non ente: quia tales propoſitiones, vt dictum eſt, faciunt ſenſum per ſe. At quia poſſes dicere, quomodo nec ex ente, nec ex non ente fiunt, & fiunt ex aliquo? Videtur iam medium inter contradictoria: cum. n. dicimus, non ens, non negamus omne ens, ſed aliquod puta non ens, quod dẽt produci. Similiter cum dicimus ens, aliquod ens dicimus, poteſtq́ue eſſe, quod fiat ex aliquo, quod ſecundum ſe non ſit ens aliquod, nec ſit non ens aliquod, & id eſt materia, quæ non ſecundum ſe eſt non ens producendum, ſed ratione priuationis, nec ſecundũ ſe, eſt id ens, puta aqua, aut ignis, aut aliud, ex quo illud fit, ſed eſt in potentia vtrumque.

Vnus igitur modus. Tex. lxxviij.

Hunc modum prędictum ſoluendi eſſe docet, alterum tamen ponit, nempe per diſtinctionem entis in ens actu, & ens potentia, ut dicamus, id quod eſt actu, fieri ex eo quod eſt potentia, & ex eo, quod non eſt actu. Vnde fit ex ente, & ex non ente: hæc enim omnia uerificantur ponendo hãc materiam huius naturæ, ut diximus, quam non aduertentes Antiqui dubitarunt, ſed per eius cognitionem ipſorum ſoluuntur dubitationes.

Caput Nonum.

Tangentes igitur. Tex. LXXIX.

IN conſideratione priuationis modo antiquos reprehendit quoſdam, qui cum materiam attigiſſent, tamen inſufficienter dixerunt non ſeparantes, & diſtinguentes priuationem. Inter hos fuit Plato, qui materiam a priuatione non ſeparauit, ac inde conceſſit per ſe aliquid fieri ex

ri ex non ente, admittens argumentum Parmenidis: Quidquid eſt pręter ens, eſſe non ens. Ductus autem eſt Plato ad idem exiſtimãdum, priuationem eſſe cum materia, quia numero, & ſubiecto compererat eſſet vnũ, ac inde eſſe vnum, potẽtia, id eſt ratione, collegit, quod quidem falſum eſt. Non enim, quæ numero vnum ſunt, ratione ſtatim vnum ſunt. Probat autem priuationem, & materiam differre. Primo, materia eſt non ens ſecundum accidens tamen; at priuatio eſt non ens per ſe: non ergo priuatio eſt materia.

Nota primo, quomodo priuatio ſit per ſe non ens. Aduerte, quod aliud eſt per ſe nõ ens eſſe priuationem, aliud ſimpliciter non ens. Simpliciter non ens, eſt nihil, hoc autem non eſt priuatio: At per ſe nõ ens eſt id, quod intrinſece claudit aliquod non ens, & talis eſt priuatio, dicit enim negationem, ſed cum aptitudine: alterum non ens, alterum ens.

Nota 2. Vnde nota differentias quatuor ſecundum ſe nõ entis: hoc eſt priuatio per accidens nõ ens, hoc eſt materia, quæ nõ claudit intrinſece priuationem. Simpliciter non ens, & hoc eſt nihil, non ens ſimpliciter, & hoc eſt ens imperfectum.

Secundo probat, priuationem non eſſe materiam. Materia eſt prope ſubſtantia, non autem priuatio, non ergo priuatio materia. Per ſubſtantiam intelligit perfectam ſubſtantiam, qualis eſt prima. Dicitur autem materia prope ſubſtantia, quia eſt pars intrinſeca huius primæ, & perfectæ ſubſtantiæ.

Quidam autem, quod non eſt. Tex. LXXX.

Reſpõdet obiectiõi. Qvantum exiſtimo, obiectioni reſpondet. Poſſet quidam dicere, nonne Plato materiam magnũ, & paruum dixit? ergo diſtinxit illam in in duo, ſicut ipſe Ariſtoteles. Reſpondet, non ſic Platonem tria principia poſuiſſe; nam per magnum, & paruum, ſiue ſingula per ſe, ſiue vtraque ſimul, idem principium ſignificauit, puta materiam: ſunt enim duo nomina eiuſdem principij, priuationem uero neglexit, quam Ariſtoteles principium facit.

Et ſubdit rationem, quare Plato priuationem deſpexit inter principia cõputare: quia materia eſt permanens in re, & eſt mater eorum quæ fiunt: at priuatio intellectum intendenti, & imaginem, id eſt, ipſam contemplanti, videbitur potius ad maleficium, id eſt, corruptionem rei facere. Ob id enim corrumpitur res: quia materia eſt priuata aliis formis. Non ergo priuatio debet inter principia computari, cum principia potius faciant ad eſſe ipſius rei, quam ad non eſſe, ad generationem, & non ad corruptionem.

Exiſtente enim quodam diuino. Tex. LXXXI.

Svam opinionem conſtituit, tria principia diſtinguens. Primum eſt diuinũ quid, & appetibile, & hoc eſt forma, non Deus, vt vult Themiſt. Forma autem dicitur diuina: quia eſt quædam participatio, & ſimilitudo eſſe diuini, iuxta illud 1. de cœlo, c. 9. ab illo ſupremo principio omnib aliis acutius, aliis offuſcatius eſſe, viuereq́; dependet. Alterum principium eſt huic oppoſitum, puta priuatio. Tertio eſt ipſa materia appetens formam hanc. *Quæ tria principia ſecũdum Ariſt. & qualia.* Iſtis vero, qui priuationem a materia non ſeparant, accidit dicere, quod priuatio appetat formam, cum ſit idem cum materia. Et ita idem appetit ſui ipſius corruptionem per ſe, quod eſſe non poteſt. Vnum enim contrarium per ſe nõ appetit alterum, nec forma ſeipſam appetit, quia careret ſeipſa, cum nihil appetat, niſi id, quod non habet. Relinquitur quod materia appetat formam, ſicut turpe appetit eſſe pulchrum. At ne quis exiſtimaret, materiam eſſe turpem, addit, id eſſe per accidens, puta ratione priuationis. Et nota intentum Ariſtotelis: vult enim oſtẽdere, cum forma ſit quid appetibile, ponẽdum eſſe appetitum, hic non erit in priuatione, ſed erit in materia, & non ſecundum ſe, ſed ratione priuationis. Oportet ergo priuationem non negligere, aliàs forma non erit quid appetibile, cum ſit diuinum, quod falſum eſt.

Cor-

Corrumpitur autem, & fit. Tex. LXXXII.

MAteriæ ſingularem proprietatem vltimo loco tradit Ariſtoteles, nẽpe eſſe per ſe incorruptibilẽ, per accidens vero corruptibilem: explicit a . em vtrunque. Eſt quidem per accidẽs corruptibilis, quia amittit priuationẽ formæ, quam acquirit, quæ priuatio erat accidens ipſius materiæ: ſed ſubſtantia eius, & potentia ſemper manet, ob id incorruptibilis eſt per ſe. Hoc autem probat: ſi enim materia eſſet corruptibilis, tunc fieret: cum autem in omni mutatione oporteat aliquod præſupponere ſubiectum: ergo ante productionem materiæ deberet præcedere aliquod ſubiectum, & ſic ſequitur, quod eſſet, antequam eſſet: nam illud ſubiectum eſſet materia prima: Nam materia eſt primum ſubiectum, ex quo in exiſtente fit aliquid per ſe, hæc enim eſt ipſius definitio. Vlterius ſi corrumpitur, in aliquod vltimum reſoluitur. ergo eſſet corrupta, antequam corrumperetur. illud enim ultimum materia eſt. ac ſi clarius diceret, cum in omni generatione ſemper aliquid ſit præexiſtens ſubiectum. & in corruptione aliquid permanens, non poterit materia generari, nec corrumpi. illud enim ſubiectum permanens & antecedens eſſet materia, non autem id, quod fit, aut corrumpitur.

De principio autem ſecundum formam. Tex. LXXXIII.

POſtquam ſufficienter de materia dictum eſt dicit de forma, nempe prima, an vna ſit, an plures, quot, & quę ſint, non eſſe Phyſicum tractare, ſed Metaphyſicum. De formis vero generalib. Phyſici eſt diſſerere, & in ſequentibus diſſeretur. Nunc ſatis eſt quot ſint principia, & quæ, determinaſſe. Proſequamur vlterius. aliud, inquit, ſumentes principium. intellige cum Auerroe, aliud principium ſcientię, nam hucuſque principia plura eſſe oſtendit, in ſecundo libro ab alio orditur principio quę fiunt, aut natura aut alia cauſa fieri.

Hic aduerte, quod compoſitum naturale, ex materia, & forma conſtat, tamẽ non eſt eiuſdem modi vna, & altera pars. Nam materia eſt eiuſdem rationis in omnibus naturalibus, ita ut detur vna numero materia ſecundum ſe omnium eorum, non tamen datur vna forma prima, ſed plures, ſecundum rerum compoſitarũ pluralitatem. Quod ſi datur aliqua forma communis, illa eſt abſtracta, & ſeparata a rebus, nec eſt pars ipſarum rerum. ſicus Idea ſecundum Platonem, aut glorioſus Deus, unde Phyſicus talem formam non conſiderat, ſicut materiam. eſt enim ſeparata a ſenſu: Metaphyſicus eſt, qui illam conſiderat cum diligentia, id eſt quantum ad quid ſit, nam quantum ad an ſit, hoc eſt Phyſicum, vt notat hic Auerroes contra Auicennam, & nos alibi oſtendemus. *Nota quõ cõpoſitum componatur ex materia, & forma.*

Hinc eſt quod Phyſicus non agit ſeparatim de forma, ſicut de materia, ſed de ſingulis ſpeciebus formarum ſigillatim: hæ enim Phyſicæ ſunt. *Quõ Phyſicus agat de forma.*

Dices, quare ſicut fuit vna materia, nõ fuit vna forma? Dico, quòd non eſſet tunc generatio, nec corruptio. Quod ſi dicas, potentia materiæ eſt communis, debuit ergo terminari in formam aliquam communem. Aduerte, quod hoc fuit unũ motiuum Auicennæ ad ponendam formam corporeitatis: & ſine dubio, neſcio, an bene perpendit naturam potentiæ materiæ, nam potentia iſta non eſt determinata ad vnum, ſed indifferens. vt enim potentia ad contraria recipienda, & potentia generis ad differentias non eſt ad unum quid, ita nec potentia materiæ, ſed ſemper manet apta ad recipiendam formam, & ſic eſt conuenientiſſimum principium ad mutationes naturales. *Dubij ſolutio.*

An aliquid formæ præfuerit in materia. Quęſt. XIX.

SEnſus huius quæſtionis eſt, cũ cõſtet cõpoſitũ ex materia confici & forma, ac materia ſit ingenerabilis, formæ vero de nouo producãtur, dubium eſt, an aliqua entitas præfuerit in materia, ex qua talis fuerit facta forma, alias. n. videtur ea *Sẽſus q̃onis.*

ex

ex nihilo facta, materia enim non eſt pars formæ.

1. Snia. Circa hanc quæſtionem multæ extiterunt ſententiæ. Prima fuit illorum Philoſophorum ante Ariſtotelem; qui non intelligentes, ex quo poſſent de nouo tales produci formæ, prorſus de medio abſtulerunt generationes ſubſtantiæ de nouo, docentes generationes eſſe quaſdam alterationes, aut quaſdam atomorũ præcedẽtium congregationes, ut late dictum eſt.

2. Snia. Altera ſententia fuit quorundam, quos refert Duran. 2. ſen. d. 18. qui dicebant, in materia præcedere quaſdam entitates, ex quibus ſunt factæ poſtea formæ, ut ſingulæ ſint pro ſingulis formis, quas entitates uocabant poſſibilitates formarum.

3. Snia. Tertia ſententia fuit aliorum, qui dicebant partes formarum præcedere in materia, ſed remiſſas valde, poſtea generationes intendi: & ita quælibet forma præcedit in materia ſub eſſe remiſſo, & debili.

4. Alber. Quarta ſententia fuit Alberti, trac. 3. c. 3. & c. 15. qui dicit formas omnes ſecundum eſſe, & exiſtere, produci, tamen in materia ſecundum eſſentiam præcedere, ita ut materia ſit, ut quidam habitus formas omnes ſecundum eſſentiam præhabens, non quod ſint plures, ſed vnum ſunt, nempe ipſa materia. Rationes horum omnium hę ſunt.

1. Ratio, quod aliquid formę præfuit ĩ materia. Prima, & omnium fortiſſima eſt. Cum forma ignis v. g. producitur, vel aliquid illius formæ præfuit in materia, uel non: ſi præfuit, habetur intentum: Si non, ergo ex nihilo eſt facta, quod non eſt conceſſum agentibus naturalibus.

Secunda. Secundo. Omne ſimile appetit ſuũ ſimile: Si ergo materia appetit formam aliqd habet, in quo ei ſimiletur, & hoc non eſt, niſi aliquid formæ.

Tertia. Tertio. Si nihil formæ pręcedit in materia: ergo non eſt diſcrimen inter has formas, & animam rationalem. Nam anima hoc habet, quod nihil ipſius præcedat in materia. quod autem ſit diſcrimen huius, & illarum, notum eſt: hæc enim non educitur de potentia materiæ, illæ uero ſic.

Quarta. Quarto. Priuatio eſt principium naturale per ſe generationis, ergo aliquid dicit pręter generationem: hoc non eſt forma, cuius eſt priuatio: nec ipſa materia: iſta enim ſunt principia per ſe: ergo aliquid aliud, & hoc eſt principium formæ. Hęc ſunt argumenta communia omni opinioni prædictæ ex tribus ultimis, & ſunt præcipua eorum.

Vt autem hanc difficultatem a principijs aperiamus, ſit prima concluſio. Præter materiam oportet aliquam aliam partem ſubſtantialem ponere, qua ſit compoſitum, & ea eſt forma: probatur. 1. Concl. Primo compoſitum ſubſtantiale eſt quoddam perfectum, & completum in ſubſtantia, hoc non fit per materiam: eſt enim imperfecta, & in potentia, vt dictum eſt: ergo aliud oportet ponere, quo perficiatur. 1. Ratio. Vlterius. Nullum imperfectum in aliquo genere, perficitur in illo genere, niſi per aliquid illius generis. Sed materia eſt imperfecta ſubſtantia, & efficitur perfecta in compoſito ſubſtantiæ, ergo per aliquid ſubſtantię: ergo præter materiam eſt alia ſubſtantia in compoſito, & hæc eſt forma.

Secundo. Omne agens, tam intellectuale, quam naturale, propriam in effectu facit ſimilitudinem: ergo in producto eſt propria ſimilitudo agentis, hæc non eſt materia, quia materia vnius rationis eſt in omnibus, ergo aliquid aliud eſt quo peculiariter agenti aſſimiletur, & id eſt forma. 2. Ratio. Maior explicatur, uocamus agens intellectuale, quod agit ſecundum artem, naturale, quod ſecundum naturam ſuam agit, vtrumque quidem ſimile producit, ſed cum diſcrimine: Nam naturale agit ſimile in natura, ut ignis ignem, leo leonem, intellectuale vero agit ſimile in arte, ſeu in imagine, quam ſecundum artem ſibi format in mente, vt agat.

Tertio. In omni motu, & mutatione non ſolum eſt ſubiectum, ſed terminus, in quem talis motus & mutatio terminetur. 3. Ratio. Sed materia eſt ſubiectum mutationis ſubſtantialis, ergo præter eam oportet ponere aliam ſubſtantiam, vt terminum: & hæc eſt forma. Multis alijs mediis poſſet probari cõcluſio hæc, ſed ſufficiant iſta. Vide Sanctum Thomam, q. 1. de formis art. 2.

2. Concl. Nota formę diffinitionem. Secunda concluſio. Forma eſt actus ſimplex formalis, vnum per ſe cum materia componens, principium propriarum

L opera-

operationem rei. Hæc concluſio eſt velut definitio explicans ipſius formæ naturam, ob id ſingulæ partes ſunt explicandę. Forma dicitur actus, quia dat eſſe materiæ perfectum, & determinatum in ſpecie certa. Nam actus materiæ eſt imperfectus, & communis, ac potentialis, forma determinat, & perficit ad certam ſpeciẽ: ob id actus determinate dicitur, quia nihil habet potentiæ, ut ab altero actu poſſit determinari phyſice. Dicitur ſimplex, ad excludendum actum, qui eſt totum compoſitum, qui ſimplex non eſt, cum in duas ſubſtantias partiales diuidatur; at forma eſt ſimplex, & incompoſita ſubſtãtia, vt diximus de materia, quod probat S.Th.q.3.de formis, ar 1. At quamuis forma ſit ſimplex, non tamen eſt ſimplex in vltimo gradu ſimplicitatis, quia oportebat, quod non ſolum non eſſet compoſita, ſed nec cum alio cõponeret, & in hoc anima eſt minus ſimplex, quam Angelus. Vide Sanctum Thomam, quæſt.3.de formis, articu. primo, & Albertum tracta.3. ca.13. Dicitur formalis, vt intelligas quomodo forma det eſſe materiæ. nempe ſeipſam, informãdo, & vniendo ſibi materiam, ſicut albedo ſe ipſa facit parietem album: & hoc ad diſcrimen cauſæ efficientis, quæ dat eſſe, puta ignis facit lignũ ignem, ſed non dando ſeipſum, ſed aliquid aliud extra ſe producendo. Dicitur, vnum cum materia per ſe faciens, ad excludendas formas accidentales; hæ enim actus ſunt ſimplices, & formales, ſed cũ eo, cuius actus ſunt, non faciunt vnum per ſe, ſed per accidens: non enim complent accidentia ſubiectum, at forma complet materiam. eſt enim materia dimidium ens, ut diximus, ac ob id dicitur facere vnum per ſe cum materia. Dicitur principium operationum propriarũ, quia actio formæ tribuitur, & ea omnia quæ inſunt omnibus rebus materialibus, ſed quibuſdam hæc, quibuſdam illa. Ex his poteris naturam formæ contemplari.

3. Conclu. Tertia concluſio. Nihil formæ præcedit in materia ante ipſius introductionem. Hæc eſt contra illas tres ſententias, quæ ſunt profecto inintelligibiles; & probatur concluſio. *1. Ratio.* Primo. Illud formæ, quod in materia ponitur, vel eſt idem numero cum forma, uel non; ſi eſt idem cũ forma producenda, iam forma producenda non de nouo fit. Si vero nõn eſt eadem, vel ipſa conuertitur in formam, & hoc eſt naturaliter impoſſibile, quod vna ſubſtantia in aliam conuertatur prorſus ita, vt vna fiat altera: ſi vero non ſic, ſed ex ea fiat altera, tunc oportet, aliud ſuperaddere, ex quo ſimul cum illo præcedente fiat forma: petam igitur ex quo factum eſt illud additum, eſſet enim ex nihilo, vnde eadem redit difficultas.

Secundo. Id quod in materia ponitur, uel eſt idem cum ipſa, vel non: ſi eſt idem, iam non dicit quicquam contra nos, nec difficultatem fugientes ſoluunt: ſi vero non eſt idem cum materia, iam compoſitum facient, aut per ſe, aut per accidens ante formam, quorum neutrum eſt uerum. Multa poſſunt argumenta proponi contra has ſententias, ſed cum ex ipſis iam earum conſtet improbabilitas, & falſitas, prætermittantur. *2. Ratio.*

Quarta concluſio. Id, quod primo, & per ſe corrumpitur, generatur, producitur, eſt compoſitum ipſum, ita quod actio non terminatur primo, niſi in compoſitum: fit enim leo, aut ignis, aut aliud ſimile, non autem forma, aut materia: & hæc concluſio eſt maxima tenenda, ex cuius ueritatẽ pendent multæ graues Phyſicæ determinationes, quam docet Ariſtoteles hoc textu 84. & probauerat per textus aliquot antecedentes, & eſt notandum caput octauum lib.7. Meta. vbi per multa uerba eam docet. *4. Conclu. Solum cõpoſitũ per ſe generatur, uel corrumpitur.*

Et probatur. Id primo fit, quod primo erat in potentia materiæ: Facere enim eſt id quod erat in potentia ad actum reducere, vt dicitur 4 Phyſic. tex.84. ſed in potentia materiæ (uti diximus ſuperius) eſt primo ipſum compoſitum, & ad hoc eſt ordinata talis potentia: ergo id primo fit ac producitur. Præterea; id primo fit, cuius eſt eſſe, cum productio ſit uia ad eſſe, ſed compoſiti eſt eſſe, cum ipſius ſit operari, ergo ipſum primo fit. *1. Ratio.*

Ex hac autem ſequitur quinta concluſio. Forma non producitur per ſe, ſed cõproducitur ad productionem compoſiti: quod eſt dicere, actio in ipſum compoſitum terminatur primo, & conſequenter, *5. Conclu. Formæ per ſe nõ producũtur, ſed cõproducũtur.*

ſequenter, ac uelut per accidèns in ipſam formam. Hæc eſt ſingularis doctrina S. Tho. 1. par. quæſt. 9. artic. 2. Ex quo patet, quid ſit formas educi de potētia materiæ, non enim eſt aliud, quam eadem actione conſequenter fieri, & habere eſſe, qua ſit compoſitum, quod educitur de potentia materiæ.

Nota diſcrimē inter alias formas, & animā rationalem. Ex hoc colliges diſcrimē animæ rationalis, & aliarum omnium formarum: Hæ enim omnes eadem actione habent eſſe, qua compoſitum fit. At anima rationalis a ſolo Deo creatur, & habet eſſe, agēs uero naturale uniendo eam materiæ facit compoſitum, ob idque anima rationalis non educitur de potentia materiæ. Ariſtoteles 2. de generatione Animalium capite. 3. dicit, animam de foris aduenire. Vnde fit, quod deſtructo etiam compoſito, ipſa non deſtruatur, reliquæ uero ſic: ita enim ſe habent in generatione, & corruptione.

Ad arg. Per hæc poſſumus ad argumēta reſpōdere, in quorum ſolutione magis difficultas declarabitur. *Ad 1.* Ad primum, quod erat omnium potiſſimum, negandum eſt prorſus cum Ariſtotele fieri formas, aut produci, ſed compoſita fiunt, non ex nihilo, ſed ex materia: formæ vero conſequenter fiunt, & comproducuntur: vnde non eſt ipſarum creatio: quia creatio eſt actio, qua aliquid primo fit, formæ uero non primo fiunt: hæc autem eſt uis conceſſa agentibus naturalibus, ut compoſitum producerent, ac ſimul mediante compoſito formas attingerent quod non eſt creare, nec aliam Philoſophiam habemus ab Ariſtotele, & eſt optima, & notanda.

Ad 2. Ad ſecundū negamus, ſimile appetere ſemper ſimile ſibi in forma, appetimus enim cibos, & alia, quæ nobis non ſunt ſimilia, ſed conuenientia, ita materia formam appetit, ſicut imperfectum perfectum.

Ad 3. Ad tertium diximus iam diſcrimen inter formas reliquas, & animam rationalem.

Ad 4. Ad quartum dico, q̄ priuatio dicit potētiam in materia cum negatione formæ & hoc ſufficit, ut ſit principium generationis, ut dicemus inferius.

Nota q̄ñ Ex hac determinatione unū ſequitur, nempe differre generationem a creatione: *Differat generatio a creatione.* generatio enim eſt ex aliquo præſuppoſito. Vnde non facit totum ens, quod generat, ſed materiam perficit: at vero creatio eſt productio ipſius rei totius: creare ergo equum, eſt totam equi ſubſtantiam de nouó facere, generare uero eſt èx præſuppoſita materia, & ex parte illum facere, ac ob id creare eſt de nihilo, id eſt, poſt nihil facere aliquid, & S. Thom. 1. p. q. 45. arti. 1. dicit, creatio eſt productio totius entis.

Dubium an agens naturalē poſſit creare. Dubitabis, an agēs naturale poſſit creare. Dico, quòd non, quia omnis actio naturalis præſupponit aliquod ſubiectū, & partem, ex qua fiat res: at creatio nihil præſupponit. Aliam rationem adhibet S. Thom. 1. par. quæſt. 45. ar. 5. quia eſt opus uirtute infinita ad creandum, cum ſit diſtantia infinita inter ens, & nihil, uirtus autem infinita non poteſt eſſe in agente naturali. *Sententia D. Th. & Authoris.*

Sententia Scoti. Scotus 4. ſent. d. 1. q. 1. reprehendit hanc rationem dicens, quod ens non diſtat a nihilo in infinitum, niſi ſecūdūm eſſe ipſius entis: vnde tantum formica ab ipſo nihilo diſtat, quantum eſt ipſum eſſe formicæ, quod eſt finitum.

Nota unde ſit æſtimāda uirtus agentis. At quidquid ſit de hoc, aduerte, quod virtus non ſolum eſt penſanda ex effectu, qui fit, ſed ex remotiori potentia materiæ, ex qua educitur, vnde maior uirtus, & actiuitas eſt neceſſaria ad faciendum ignem ex ferro, quam ex ſtupa. cum ergo non ſit vlla potentia remota ab actu tantum, quantum eſt nihil; ſine dubio colligitur, virtutem infinitam eſſe neceſſariam ad creandum, aut ſaltem tantam, quantā naturaliter non eſt conceſſa ulli agenti naturali. Et hæc ſufficiant de quæſtione præſenti.

An materia ſit cauſa corruptionis, an forma. Quæſt. XX.

CVm iam duplicem hanc partem in compoſito conſtituerimus, & quid ſit utraque, explicatum ſit, dubitare quis poſſet, cum talia compoſita corruptibilia ſint, vnde eis corruptio adueniat. non. n. patet, an a forma, an a materia id ſit, & procedat.

Prima ſententia Auicenæ. Auicenna 1. ſuæ Phyſicæ, cap. 3. opinatur a contrario prouenire corruptionem, ob idque res corruptibilis eſt, quia cõtrarium habet.

Secunda ſententia Auerr. Auerroes lib. de ſubſtantia orbis contrarium, & materiam cauſas corruptionis ponit, eo quòd Ariſt. 7. Met. tex. 22. & 29. materiam inquit eſſe, ſecundum quam res poteſt eſſe, & non eſſe.

Tertia aliorum ſententia. Alij a forma corruptionem prouenire dicunt, nam Ariſtoteles hoc primo libro, tex. 68. dicit formam ſui abſentia vel præſentia facere mutationem.

Quarta ſententia Authoris Dico ad hoc, quod aliud eſt loqui de principijs corruptionis, aliud loqui de principio, vnde iſta paſſio proueniat compoſito, nempe corruptibilitas. Si de principijs loquamur, ſunt iſta, materia, forma, priuatio, & cauſa efficiens, hæc enim in mutatione quælibet neceſſaria ſunt. Si vero de principio, vnde corruptibilitas prouenit, ſit ſermo, id eſt, materia priuationi annexa, id eſt, capax formæ, & ipſius priuationis, vnde Ariſtoteles tex. 80. dicit, priuationem ad corruptionem, & maleficium facere, & idem ibi explicat Simpl. Themiſt. D. Thom. & Philop. Materia ergo eſt cauſa, & principium in compoſito, quantitatis, & dimenſionis, eſt etiam cauſa alterationum ſecundum contrarias qualitates, eſt etiam cauſa corruptionum rerum. At forma eſt cauſa, quod res ſit ſub certa ſpecie, eſt cauſa actionum rei, ſola enim forma eſt actiuum principium, eſt cauſa eorum, quæ peculiaria ſunt, & non in omnibus naturalibus inueniuntur, quales ſunt proprietates, paſſioneſque rerum propriæ. Eſt cauſa etiam figurarum naturalium, figuræ enim rerum naturaliũ maxime ſpecificant, & ſubſtantiales formas comitantur, ipſaſque indicant.

An priuatio ſit principium naturale. Quæſt. XXI.

MVlta in præcedẽtibus diximus de priuatione, & ĩ expoſitione text. & in quæſtionibus præcedẽtibus, vt autem melius intelligantur, ſit primũ argumentum.

Non ens, non eſt principium rei naturalis, at priuatio eſt non ens, cum ſit negatio quædam, & id Ariſtoteles fatetur, non ergo eſt principium.

Secundo. Materia eſt prorſus idem re, & ratione cum priuatione, non ergo opus eſt, ipſam diſtinctum principium facere a materia. probo antecedens, materia, & priuatio ſunt idem numero, vt dicit Ariſtoteles, ergo idem ſpecie, ergo idem definitione, ac per conſequens ratione. hæ enim conſequentię videtur bonę ex ipſa logica, quæ enim ſunt idem numero vel diuerſa ſolo numero, ſpecie, & ratione eadem ſunt, maior enim vnitas includit minorem, vt patet. *2. arg.*

Tertio. Si priuatio eſſet aliquid præter materiam, ſequitur, quod oporteret multiplicare tot priuationes, quot ſunt formæ, quod videtur extra rationem. *3. arg.*

Primum fundam. Circa hæc aduerte primo, quod priuatio, ut antea dictũ eſt, differt a negatione pura: Hæc enim dicit abſentiam alicuius, nihil poſitiui ponens, vt non homo ſolam hominis negationem dicit, At priuatio dicit non ſolum negationem formæ, ſed in aliquo ſubiecto, ut non homo priuatiue eſt aliquid, quod non eſt homo, ob id 4. Metaph. tex. 6. priuatio dicitur negatio intra genus, nec ſolum priuatio ponit ſubiectum, ſed aptitudinem in ſubiecto ad illam formã, cuius eſt priuatio, ut negatio formæ in ſubiecto apto ad illa ſit priuatio, & talis priuatio eſt in materia prima. *Quo differant priuatio, & negatio.*

At iſta non ſufficit ad generationem, ſed vlterius priuatio dicit aptitudinẽ, potentiam propinquam ad illã formam, vnde non homo non dicitur lignum: quia eſt potentia remota, ſed embrio, qui eſt in proxima diſpoſitione vt fiat homo: idem de quocunque alio dicendum eſt, talis priuatio eſt, quæ dicitur principium.

Secũdum fundam. Aduerte ſecundo, quod ſi puram eſſentiam generationis conſideremus, & mutationis, priuatio nõ dicit formam aliquam præcedentem in ſubiecto, ſed quod nondum ſit id, quod debet fieri, ponit enim ſubiectum eum aptitudine, at quia naturaliter tale ſubiectum non eſt ſine oppoſita aliqua forma, nec agens aliter poſſet tranſmutare, & agere in ſubiectum, ſic euenit, quod priuatio ponit oppoſitam aliquam forma in materia, unde non ignis eſt aqua, aut quoduis aliud, quod in ignem tranſmutatur. *Quid dicas formaliter priuatio.*

Aduerte

3. fundamentum. Aduerte tertio, Principia rei compoſitæ non eſſe, niſi duo per ſe, formam & ſubiectū, generationis vero, & productionis eſt etiam priuatio principium: quod eſt dicere, vt ex ſubiecto fiat aliquid, oportet, ꝙ ſubiectum nondum ſit id, quod debet fieri, aptum tamen, vt fiat, hoc autem eſt habere priuationem.

Alia ſūt principia generationis, alia rei generatæ.

1. Conclu. His ſuppoſitis, ſit prima concluſio. Materia, & priuatio non ſunt idem ratione.

1. Ratio. Hanc multis probat Ariſtoteles. Primo, quia priuatio ſecundum ſe eſt non ens, vt puta quæ claudit negationem, non autē materia.

Secunda. Secundo, quia priuatio non eſt pars ſubſtantiæ, materia vero ſic.

Tertia. Tertio. Priuatio non appetit formam, materia vero appetit.

Quarta. Quarto materia perſeuerat in compoſito, priuatio recedit nō ergo ſunt idem ratione. Alia argumenta Ariſtoteles ponit, quæ prætermittimus, quia facilia ſunt in textu, & res eſt nota.

2. Conclu. Secunda concluſio. Priuatio eſt principium intrinſecum productionis naturalis, non tamen ipſius compoſiti: id eſt, priuatio, nec eſt ſubiectum, nec forma, ſed terminus a quo generationis.

3. Conclu. Tertia concluſio. Ex priuatione hac ſequitur appetitus materiæ ad formam; quod eſt dicere, propterea materia dicitur appetere formam, quòd cum ſit apta ad eam, nondum habet: ipſi tamē, ut ſuæ perfectioni proportionabilis eſt, adaptari poteſt.

Ad 1. Per hæc ad argumenta reſpōdetur. Ad primum dicitur, ꝙ priuatio non eſt oīno non ens: non.n. eſt pura negatio, ſed quid reale ponit, & hoc ſufficit, ut ſit generationis principium, quamuis non rei.

Ad 2. *Nota dupliciter aliquid dici idem numero.* Ad ſecundum poſſumus uno modo dicere ſecundum doctrinam Scoti: Dupliciter dici aliquid unum numero, intrinſecè aut extrinſecè: id eſt unum numero intrinſecè, quod eſt ultimus actus non amplius in plures partibilis, qualia ſunt indiuidua cuiuslibet ſpeciei. Extrinſecè uero, quæ unum ſubiectum habent. & tali unitate extrīſeca omnia accidentia unius ſubiecti unum ſunt numero, non tamen intrinſecè. Per hæc reſpondetur, quæ ſunt unum intrinſecè numero. ſunt unum ſpecie, ſed nō quæ ſunt unum extrinſecè. Sic autem dicuntur materia, & priuatio unū, ob id non ſunt idem ratione.

2. ſolutio. *Nota de unitate numerica accidentium.* Poſſumus etiam dicere, quod accidentia non habent aliam unitatem numericam, quā a ſubiecto, ob id, quæ inſunt uni ſubiecto, unum numero dicuntur. In accidentibus autem non ualet illud, quæ ſunt unum numero, ſunt unum ſpecie.

Ad 4. Ad quartum dico, quod materia ſecūdum ſe unam habet priuationem, quæ ſi reſpectu ipſius comparetur, una eſt, at ad formas relata, plures dicitur.

Nota quō ī materia una ſit uel multiplex priuatio. Sed aliter reſpondeo, & eſt notanda ſolutio, quod dupliciter loqui poſſumus de priuatione: aut de ea, quæ eſt in materia prima, quæ dicit potentiā primam ad quālibet formā, & hæc una eſt ex parte ipſius, ut modo dicebam, aut loqui poſſumus de ea, quæ eſt in materia proxima ad quamlibet formam, quæ eſt terminus propinquus generationis, & hæc multiplex eſt, ſicut multiplex eſt materia ꝓxima, & multiplex forma introducenda.

Cum autem dicitur, priuatio eſt principium, intellige in genere, ſiue ſit hæc, ſiue illa; ſicut etiam cum dicitur forma eſſe principium, nō de una forma, ſed uniuerſaliter de qualibet forma intelligitur: & ita argumentum manet ſolutum. Nec reputamus inconueniens, multas admittere priuationes, ſed non in una materia, ſed in ſingulis proximis materiis ſingulas proximas priuationes. Ipſius uero materiæ ſecundum ſe, una eſt priuatio ſecundum ſe. Atque hæc pro præſenti ſufficiāt dicta de priuatione, quæ erat tertium principium.

Finis primi libri Phyſicorum.

IN LIBRVM SECVNDVM DE PHYSICO AVDITV.

De intentione, ac diuiſione huius Libri.

Aliorum ſentētia.

DVbium ſtatim ſe primo offert de intentione libri huius: non enim omnes in ea conueniunt. Auerroes.n. & Sāctus Thomas hic principia ſciētię tradi docet, nempe incomplexa, ſubiectum, paſſionem, & medium, & eſt congrua expoſitio. Simplicius vero dicit, hic tradi principia propria ſubſtantialis mutationis, nam in primo de uniuerſali mutatione tam ſubſtantiæ, quam accidentis dictum eſt. Sed hæc non placet, nam quæ dicta ſunt de accidētibus in primo, gratiā exemplorum, & declarationis dicta ſunt. Philoponus non male dicit hic agi de forma, nam in primo abundanter de materia, parum de forma dictum eſt: ſed in hoc amplius de forma parum de materia dicitur.

Sentētia Anthoris.

Sed mihi uidetur poſſe dici, quod in primo libro de principijs generationis rerum naturalium dictum eſt. Hic uero de principiis motuum, qui conſequuntur res naturales, & poſtea in tertio de ipſo motu, & credo hoc eſſe magis ad mentem Ariſtotelis.

Diuiſio libri.

Diuiditur ergo iſte liber ī tres partes. In prima de natura eſt ſermo, qui eſt prīcipium motus: In ſecunda, quomodo Phyſicus a Mathematico differat, quia uidentur de re naturali uterque diſſerere: In tertia, de cauſis eſt ſermo, ut quæ cauſā ſit natura, intelligatur Atque hæc circa Libri intentionem.

Caput primum.

Eorum quæ ſunt. Tex. I.

Methodus Ariſto. in inueniendo quid ſit natura.

OPtima methodo, quid natura ſit, indagat. vt enim 1. de Anima, c. 2. inueſtigaturus quid eſſet anima, animāta inanimatis comparauit, ac in quo differrent, percepit, nempe ꝙ animata a ſe mouentur, & cognoſcunt, inde que colligit animam eſſe principiū quoddam motus, & cognitionis, ita & modo naturam quid ſit oſtenſurus, id in quo naturalia a non naturalibus diſcrepēt, quærit, per id enim conſtabit definitio naturæ. Ante omnia uero diſtinctionem ponit eorum, inter quæ eſt comparatio facienda. Eorum, inquit, quæ ſunt, quędam ſunt natura, id eſt, conſtant natura, quædā ob alias ſunt cauſas, id eſt, quædam ſunt naturalia, quædam non naturalia. Quæ autem naturalia ſint, exemplis explicat, nempe, animalia, ipſorū partes, plātæ, elementa quatuor, & alia huiuſmodi, puta mixta inanimata ex elementis cōpoſita.

Dubium ſecundū.

Sed quid per alias cauſas intelligit? Reſpōdet Themiſt. & alii, artē, electionem, fortunam: quædam enim arte, ut artificiata: quędam electione, ut actus morales: quædam fortuna, & caſu fiunt, ut mōſtra, & alia huiuſmodi, & hæc non naturalia dicuntur. At quamuis ita ſit ſecundum ueritatem, exiſtimo tamen Ariſtotelem hic de artificiatis agere; hæc n. maximā habēt cū naturalib. proportionem, & ſolum eſt ſermo de cōpoſitis, non de actionib. aut accidentibus. ſed ſenſus eſt, compoſitæ res quæ in reb. comperiuntur, quędam arte, quędam a natura ſunt factæ.

Nec

Nec modo monſtra a naturalibus ſeparantur, modo enim communiter loquitur, ut omnes ſentiunt: ex hac enim communi opinione, id quod intendit, nempe definitionem naturæ vult indagare.

2. Dubiũ. Dubitabis, quare dicit animalia, & ipſorum partes eſſe naturalia entia? Them.

Sententia Alexãdri Alex. & Philo. reſpondét, quia in hoc differunt partes naturalium a partibus artificiatorum; quod partes naturalium ſunt etiam a natura, vt manus, pes, caput, & reliqua: At partes artificiatorum non ſunt ab arte: nam partes domus, ligna, lapides, a natura, non ab arte ſunt.

Sententia Simplic. Simplicius hoc nõ recipit, dicit enim; quod partes etiam ab arte ſunt, vt cubicula, muri, tecta, & in ſtatua etiam partes ab arte ſunt: nam lapides, & aurum, & lignũ materia eſt, non pars: Materia autem, nec in naturalibus eſt naturale quid, ſed eſt natura. & mihi hoc placet, præſertim, quia hoc modo non partes animalium ſolum, ſed etiam elementorum, & mixtorũ oportebat dicere eſſe naturalia entia.

Sententia Authoris Præterea dico (quantum exiſtimo) ob id Ariſtotelem diſtinguere partes viuentium, quia nõ ſunt eiuſdem rationis cum ipſo toto: non enim caput eſt animal, aut manus; propterea erat ratio dubitandi, an eſſent naturalia entia. In elementis vero, & mixtis, cum partes ſint eiuſdem rationis cum toto, ſicut totum conſtat eſſe ens naturale, ita & partes. Vnde id intellige etiam de partibus plantarum, ſicut de animalibus, quamuis non ſint tam diuerſæ a toto, ſicut partes animalium: ob id in his explicat Ariſtoteles. & attende, quod eſt ſermo de partibus integrantibus, non de materia, & forma, hæc enim non ſunt naturalia, ſed naturæ.

Omnia autem, quæ dicta ſunt.

CONſtitutis naturalibus, modo differentiam eorũ a non naturalibus ponit. Eſt autẽ hæc differentia, ꝙ naturalia in ſe habent aliquod principiũ ſui motus, vel quietis, id eſt, eo, quo naturalia ſunt, aliquo motu mouentur, cuius in ſe principium habẽt, ut lapis mouetur deorſum, ignis ſurſum, animalia progrediuntur, reliquaq; naturalia, vt talia, aliquem participant motum. Artificialia vero, vt talia ſunt, non mouentur, vt cathedra ratione figuræ artis, nullum motum participat. Diſtinguit autem Ariſtoteles motus hoſce, eſt enim motus localis, qui fit ſecundum locum: eſt augmenti, & decrementi, qui fit ſecundum quantitatem: eſt alterationis, qui eſt ſecundum qualitates, atque his mouentur res naturales.

Quæ autem quibus moueantur motibus, non facile eſt explicare, propter diuerſitatem opinionum. Simplicius exiſtimat hos tres motus eſſe tribuendos elementis ſolis, vt omnia dicantur moueri ſecundum locum, ignis ſecundum augmentum, aqua ſecundum alterationem, terra denſatur, & condenſatur. & hoc aſſerit Simplicius, quia exiſtimat animam non eſſe naturam, quæ eſt in uiuentibus, ob id motus viuentium, vt talia ſunt, nõ ſunt naturales. *Dubium.*

Sed pace Simplicii, hoc eſt fingere ad libitum. Etiam fundamentum eſt falſum: anima enim natura eſt actiua, vt dicemus poſtea. Adde quod eẽt ſibi ipſi cõtrarius. nam expreſſè 8. Phyſic. tex. 27. animalia probat a ſeipſis ſecũdum naturam moueri, quæ in ſe motus præſentes habeant.

Ob id dico primo cum Themiſ. & Alexan. quod non ſic eſt ſumẽda iſta motuũ diuiſio, vt quibus vnus ineſt motus, non inſit alius, imò quibuſdam poſſunt omnes ineſſe, ſed diſtinctio eſt diuerſorũ motuum, quorum vnus non eſt alius. Vnde ſecundum Auerroem dico ſecundo, quod ſecũdum locum mouentur animalia, elementa, mixta, cœli, licet non omnia eodẽ modo, vt poſterius dicemus. Secundum augmentum mouentur ſola viuentia, reliquorum enim non eſt augmentum proprium. Secundum alterationẽ omnia mouentur præter cœlos, quamuis nõ eodem modo, vnde patet, quædam eſſe, quæ non mouentur omnibus motibus, quędã vero ſic. Nã animalia omnibus mouentur, cęli tantum ſecundum locum: elementa vero, & mixta inanimata ſecundum locum, & alteratione.

Lectus

Lectus autem, & indumentum. Tex. II.

CVm naturalia, ut naturalia aliquo moueri motu docuiſſet, nunc arti ficialia, ut talia ſunt, nullo modo moueri docet; vt lectus a forma artis non habet in ſe, nec motum ſecũdum locum, nec alterari, nec augeri, ſed totus motus eſt ab extrinſeco. Quod ſi dicas, nonne le ctus eſt grauis, vt lapis, & deorſum deſcenderet, niſi impediretur? Similiter calefit, & alteratur? Reſpõdet Ariſtoteles id non eſſe, vt ab arte eſt, ſed vt naturale id participat, puta, quia ex ligno, quia ex ferro, aut ex aliquo alio eſt, quæ quidem naturalia ſint.

Tanquam natura ſit. Tex. III.

EX propoſita differentia inter natura lia, & non naturalia colligit egregie quid ſit natura. Cum enim naturalia in hoc à reliquis differant, quod motus in ſe principium habent, erit igitur natura principium & cauſa motus, & quietis eius, in quo eſt primum per ſe, & non ſecundum accidens.

Nota 1. duplex principiũ motus intrinſecum & extrinſecum.

In cuius declarationem aduerte, quod motus duplex eſſe poteſt principium. alterum intrinſecum, alterum extrinſecum. Extrinſecum eſt illud principium, quod nõ eſt in eodem ſubiecto cum illo motu, vt ignis eſt extrinſecum principium cale factionis aquæ: quia ille motus calefactionis eſt in aqua; at ignis nõ eſt in aqua. intrinſecum principium eſt, quod eſt in illo ſubiecto, in quo eſt ipſe motus, vt cum nobis deorſum fertur, eſt principiũ quoddam in lapide, quo fertur, idque eſt intrinſecum: quia eſt in illo, in quo eſt ipſe motus. Attende ergo, quod natura eſt principium motus intrinſecum id eſt, eſt principiũ, vt moueatur illa res, in qua ipſum eſt, ac ob id dicitur, eſt principium motus eius, in quo eſt.

Nota 2. principiũ intrinſecum motus duplex, principale, & inſtrumẽtale.

Aduerte vlterius, quòd adhuc iſtud principium eſt duplex, inſtrumentale, & principale: vt in motu lapidis inſtrumen tale eſt grauitas: in reliquis ſunt quædam virtutes, & accidentia ipſorum. Principale vero in lapide eſt forma ipſius ſubſtantialis, in reliquis vero, aut formã, aut materia.

Attende, quod natura non eſt principium inſtrumẽtale, ſed principale, & ſubſtantiale: ideo dicitur in illa definitione, primum, eſt enim illa particula coniungendã cũ principio, ut ſit ſenſus, eſt principium primum; & non cum ſequenti, vt putauit Auerroes.

Nota 3. principiũ motus in aliquo duplex, vel per ſe, vel per accidens.

Aduerte præterea, quod principiũ alicuius motus in aliquo poteſt eſſe duplex aut per ſe, aut per accidens. Per ſe eſt (loquimur autem de intrinſeco) cum illi rei competit moueri, quia tale principiũ habet, ut forma lapidis eſt principiũ intrinſecum per ſe, quia lapis ob illam formã mouetur: per accidens eſt, cum res nõ habet moueri, vt tale principium habet, ſicut Medicus ſanat ſe, tunc medicina eſt principium motus intrinſecum: quia ſanatio eſt in ipſo Medico, ſed eſt per accidẽs: quia vt Medicus nõ habet ſanari, ſed vt infirmus: & ſignum, quod ſit per accidens, eſt, quia aliquando recipitur ſanatio, & ſanatur is, qui non eſt Medicus, quod quidem oſtendit, medicinam per ſe non efficere motum intrinſecum.

Attende ergo, quod natura debet eſſe principium intrinſecum per ſe, ac propterea ponitur illa pars definitionis, per ſe, & non ſecundũ accidens, ac excludendas aliquas formas artificiales, quæ per accidens ſunt principia motus intrinſeci: quamuis aliæ ſunt, quæ nec per ſe, nec ꝑ accidens ſint motus principium intrinſece, vt ars domificandi, & ſimiles, quæ nullo modo poſſunt in ſe operari. Atq; hæc ſufficiãt pro explicatione definitionis, eſt enim poſtea magis examinanda in quæſtionibus.

Naturam autem habent. Tex. IIII.

CVm quid ſit natura, docuiſſet quæ dicantur habere naturam, ſeu entia naturalia, explicat, dicitq; ſubſtantias tale principiũ habentes eſſe entia naturalia, nihilq;, niſi ſubſtãtiam dici habens naturam, quid quidem probat. Natura aut eſt ſubiectum, puta materia, aut in ſubiecto, puta forma, ſed nihil habet

materiam,

materiam, & formam per ſe, niſi compoſita ſubſtantia. ergo ea ſola eſt habens naturam.

Nota qd forma ſit in ſubiecto. Aduerte, ꝙ forma dicitur eſſe in ſubiecto, non ſicut accidens, & materia dicitur ſubiectum, non ſicut accidentium ſubiectum: quæ omnia late iu primo libro explicata fuerunt.

Secundum autem naturam. Tex. V.

CVm quid natura, quid habens naturam explicuiſſet, declarat modo quid ſit ens ſecundum naturam, & dicit, ens ſecundum naturam dici, tam compoſitum, & habens naturam, quam paſſiones, & proprietates, quæ a natura procedunt, vt ferri ſurſum, ferri deorſum, ſunt ſecundum naturam ignis, & terræ: quæ quidem proprietates non dicuntur, nec natura, nec habẽtes naturam. Ex quo habes, naturam eſſe ipſum motus principium, habens naturam ipſum compoſitũ ſubſtantiale, ens ſecundum naturam, & tale compoſitum, & proprietates naturam conſequentes.

Quia igitur eſt natura. Tex. VI.

EXplicato iam, quid ſit natura, quid habens naturam, quid ens ſecundum naturam: poſſet quis modò dicere, quomodo oſtenſum eſt, quid ſit natura, nondum diſcuſſo, an ſit natura? Reſpondet huic dicens quod eſt per ſe notum, naturam eſſe; conſtat autem ex 1. Poſter. cap. 8. de per ſe notis non eſſe opus tractare, aut interrogare, an ſint: dubitare .n. de per ſe notis, an ſint, eſt ſignum hominis, qui non poteſt diſtinguere per ſe nota a non per ſe notis: & talib. hominibus accidit id, ꝙ accidit cæco diſputanti de coloribus: hic .n. poteſt quidem ſyllogizare & diſputare, ſed non habebit ſciẽtiam rei, niſi ſolum ſcientiam nominum, quia nõ diſtinguit, & cognoſcit id, quod per ſe notum eſt: ita ſimiliter iſti, qui per ſe nota non cognoſcunt, oſtendunt ſe nõ habere potentiam cognoſcendi per ſe nota, ideoq; ſcientiam ſolam nominum habebunt, non rei. Hoc eſt, quod dicit textus, quod contingat hoc pati, id eſt quod illis eueniat eo quod per ſe nota ignorẽt: manifeſtu m eſt, nempe quod quantumcunque diſputent: ſicut cæcus de coloribus, quos non vidit, ſolam vocum cognitionem habent, non rerum ipſarum. & nota hanc expoſitionem, quia neſcio, an a multis locus ſit intellectus.

Videtur autem nõnullis natura. Tex. VII.

PLacet in hoc loco expoſitio Sancti Thomę, & Auerrois, qui docent Ariſtotelem velle materiam probare eſſe naturam ex antiquorum etiam opinione. Hi enim id, quod ſecundum ſe eſt informe permanens in generatione & corruptione, vocabant materiam, ut in artificiatis lignum, ęs, aurum, & ſimilia ſunt materia: hæc enim, reliquis deſtructis formis permanent. & inducebantur hoc argumento. Id, quod eſt ſubſtantia cuiuſq;, eſt natura: ſed materia eſt ſubſtantia: ergo ea eſt natura quod eſſet ſubſtantia oſtendebant; quia id, quod permanet, & patitur ſemper, nec corrumpitur, eſt ſubſtantia: talis eſt materia, quod Antiphon hoc ſigno oſtendebat. Sumatur ſtatua lignea talis, vt poſſit lignum putrefieri, & germinare, & condatur ſub terra, tunc producitur lignum, non ſtatua. ergo ſignum erat ſubſtantia, non forma ſtatuæ, atque id eſt natura.

Si autem horum aliquid. Tex. VIII.

OStendit etiam materiaam eſſe naturam in reb. naturalibus, ſicut in artificiatis, ob eandem rationem: ut .n. lignum, aurum, ęs permanet ſub diuerſis formis artificialibus, ita eſt etiam materia permanens in iſtis, ex qua facta ſunt, puta aqua, aer, aut quid ſimile, quæ materia dicetur etiam natura horum, ſicut illa erat natura artificiatorum.

Quocirca ſane hi quidem. Tex. IX.

COncludit, Antiquos omnes materiam poſuiſſe naturam, ſed nõ omnes eodem modo, quilibet n. ponebat naturam illam ſubſtantiam, quam exiſtimabat eſſe principium: Vnde qui aquã eſſe principium putauit, illam eſſe naturã dicebat: Similiter qui aerem, aut ignem, aut horum medium, aut omnia ſimul. denique pro diuerſitate principiorum erat diuerſitas in aſſignanda hac natura: omnes tamen conuenere materiam eſſe naturam, & ſubſtantiam: formas autem eſſe accidentia, & diſpoſitiones quaſdam huius ſubſtantiæ, quorũ opiniones in libro primo ſatis ſunt enarratæ, & expoſitę.

Et horum quidem quodlibet. Tex. X.

DEclarat, qualiter iſti huiuſmodi principia ponebant. Dicebant .n. iſta principia eſſe ꝑpetua, nec corrumpi inter ſe, reliqua vero corrumpi, & generari, vt Empedocles dicebat, ſemper manere ignem, aquam, & reliqua duo; cætera omnia, nẽpe mixtiones varias, quę erant formæ, deſtrui infinities. Concludit ex omnibus, materiam dici naturam.

Nota. Vbi aduerte, quod non probat opinionem Antiquorum in poſitione materiæ, cum multo aliter (vt viſum eſt) ſentiat de materia. ſed in hoc, quod materiam naturam eſſe fatebantur, quamuis quæ vera eſſet materia, non intelligerent. Poſtea ſubiungit contra Antiquos, formam eſſe ẽt naturam. At ne uideretur æquiuocatio de forma accidentali, quæ figura dicitur (hęc. n. non eſt natura) addit. Quæ ſecundum rationẽ dicitur, ideſt a qua ſumitur definitio, hæc eſt ſubſtantialis, & natura dicitur.

Vt enim ars dicitur. Tex. XI.

TRibus rationibus oſtendit, formam dici naturam, quarum prima eſt. Vt ſe habet ars ad artificiale, ita natura ad naturale: ſed artificiale dicitur a forma artis, ergo & naturale etiam a forma. Et aduerte, quod per artem intelligit ipſam formã ab arte factam. Minorem oſtendit; lectus, & vnumquodq; artificiale, non dicitur tale per hoc quod eſt in potentia, & nondum habet formam, ſed per ipſam actu formam. Probat etiã concluſionem, quia caro, oſſa, & reliqua nondum dicuntur ſuam habere naturam quouſque habeant formam, per quam vnumquodque definitur, ergo forma eſt natura.

Tribus rationibus probatur formam eſſe naturam.

Quare alio modo. Tex. XII.

COncludit ex prçcedẽti ratione, formam eſſe etiã naturam eorũ, quæ habent principium motus. At ne quis exiſtimaret ſe de forma abſtracta loqui, dicit, ſe ſermonẽ facere de formis particularib. quæ ſunt in ipſa materia, nec ab ea ſeparatæ conſiſtunt, niſi tantum ratione, & intellectu. Intermittit autem unum verbum, nempe cõpoſitum ipſum, cuius eſt forma, nõ naturam, ſed ſecundum naturam dici (vt ſuperius eſt dictum) non ſolum autem formam naturam eſſe contendit, ſed etiam magis naturam, quam materiam, quia vnũquodque magis eſt, cum eſt actu, quam cum eſt potentia, ſed per formam fit ens naturale in actu, per materiam in potentia, ergo magis natura forma, quam materia.

Amplius fit ex homine homo. Tex. XIII.

SEcunda ratione materiam eſſe naturam probat. Figura ſtatuæ, ob id nõ dicebatur natura, quia ex ſtatua non fiebat ſtatua, ſed ex ipſius ligno lignum, at ex homine homo procedit, & ex leone leo, ergo horum formæ erunt naturę ob eandem rationem; qua lignum, cum in his ſimilitudo in forma ſeruetur, & permaneat.

Amplius

Amplius autem natura dicta, vt generatio. Tex. XIIII.

TErtia ratio eſt. Generatio dicitur ad formam: ſed generatio dicitur natura, ergo forma, ad quam tendit, dicitur natura. A termino enim ad quem fit denominatio, ut dealbatio motus eſt ad albedinem, denigratio ad nigredinem. Dices, non uidetur denominatio eſſe a termino ad quem, nam medicatio dicitur, non quòd ſit ad medicinam, ſed potius quòd procedat a medicina. Reſpondet, non ſic dici medicationem, ſicut generationem, nam medicatio ſignificatur per modum actionis, & eſt motus a quodam in quidam: at generatio eſt per modum paſſionis, & mutationis, & eſt motus ex aliqua materia in aliquā formā. Cum igitur non denominetur a materia, dicetur a forma, ut dealbatio, & denigratio. Quod autem generatio ſit motus ex aliquo in aliquid, patet per ipſum concretum, naſci enim, ſeu generari eſt, ex aliqua materia in aliquam mutari formam.

Nota 1. Hic aduerte primo, quod hoc argumētum magis habet robur Græcè: nam loco generationis habetur φύσις quod etiam ſignificat naturam, & eſt perinde, ac ſi nos diceremus, nationē, quæ eſt motus in formam, ergo forma natura eſt.

Nota 2. Aduerte prętetea, quod non quęcunq; generatio dicitur φύσις, ſed uiuentium generatio. Differt enim multum generatio uiuentium a generatione non uiuentium. Generant enim uiuentia præbendo uirtutem productiuam, & etiam materiam, ex qua effectus fiant, & entia aliquod incrementum miniſtrant, vt animalia dant ſemen, in quo eſt virtus productiua, & etiā materia, & poſtea per aliquod tempus fœtum per ſe alunt. Animalia enim viuipara fœtum intra ſe alunt, ouipara vero in ouo luteam partem miniſtrāt loco cibi pullo, dum eſt intra corticem, ex parte autem alba pullus fit, ut refert Ariſto. 1. Hiſto. c. 5. & lib. 2. de Gener. animalium. c. 1. unde talis viuētium generatio dicitur φύσις, & generari, hoc eſt naſci. At non viuentia non miniſtrant ex ſe materiam, nec augumentum, ſed in extrinſeca materia generant, ipſam diſponentes. Per hæc patet ſenſus Ariſtotelis, qui ex viuentium generatione, quæ dicitur natura, ipſorum formas naturas dici contendit, & per has omnes etiam reliquas aliorum entium naturalium formas.

Quo differat generatio uiuentiū a generatione non uiuentiū.

Forma itaque natura eſt. Tex. XV.

FOrmam naturam eſſe concludit. At cum priuatio, ut exponit Albertus, ſit aliquo modo principium generationis, & aliquo modo forma, etiā eam aliquo modo eſſe naturam docet. Vnde per priuationem terminum a quo mutationis intelligit, ut ī primo libro, quicquid uelit Philoponus, & alij. Vt autem ſuperius diximus, priuatio ponit aliquam formam in materia, ut non ignis eſt aqua, aut quid ſimile. In accidentibus eſt forma oppoſita, aut media, ut non album eſt nigrum, aut medium: An autem in mutatione ſubſtantiali hoc ita ſit, quod priuatio ī portet formam, & contrarium, poſterius docet eſſe examinandum, nempe in libris de generatione, & corruptione.

Ex quibus colligimus, quid ſit natura, & ꝙ natura eſt duplex, materia, & forma, & ꝙ forma eſt magis natura, quam materia, & ꝙ priuatio quodam modo dici poſſit natura, & quid dicatur habens naturā, quid ens a natura, ſeu ſecundum naturā.

An definitio naturæ ſit bona. Quæſtio I.

VT magis ea, quę in textu dicta breuiter ſunt, elucidentur, oportet ea argumētis, & quæſtionibus diſcutere. *Argumēta in oppoſitum.* Igitur aduerſus definitionem naturæ eſt primum argumentum. *1. Arg.* Abſolutum nō debet per reſpectiuum definiri, ut notum eſt: at natura cum ſit ſubſtātia, eſt quid abſolutum: principium uero, & cauſa quid reſpectiuum: non ergo debuit per ea definiri.

Secundū. Secundo, principium, & cauſa videtur idem, uel ſaltem eſt unum ſuperius altero: ergo in definitione tanti momenti nō debuit quid ſuperfluum poni.

3 Tertio. Alicui ineſt natura, quod tamen non quieſcit, vt cœlo, quod cum ſit ens naturale, nunquam quieſcit: & ſimiliter e contra, terra eſt ens naturale, quæ tamen nunquam mouetur, non igitur natura eſt principium motus, & quietis ſimul.

4 Quarto. Materia eſt natura, tamen non videtur eſſe principium motus, cum ſit ſubiectum, hoc autem non dicitur principium, nec cauſa, diminuta ergo videtur definitio, &c.

5 Quinto. Natura eſt æquiuocum quid, vt patet. 5. Metaphy. ca. 4. non ergo debuit definiri.

6 Sexto. Vnum nō eſt principium primũ contrariorum: motus, & quies contraria ſunt, ut notum eſt: non ergo natura poteſt motus & quietis eſſe principium.

7 Septimo ars cantandi, ſaltandi, & aliæ ſimiles nō ſunt naturæ, & tamē ſunt principia motus intrinſeca per ſe, non ſicut medicina, quæ ſanat alios: hæ uero motũ efficiunt in his, in quibus ſunt: quiſque. n. per artem, quam in ſe habet, cantat, & ſaltat. Hæc ſunt argumenta, quorum ſolutione declaratur naturę definitio.

Primum fundam. Sit primum fundamētum. Natura aliter a Philoſophis alijs, quã ab Ariſtotele definita eſt. Plato enim, vnde recepit Philoponus, ſic definit: Natura eſt uita, ſeu uis quædam per corpora diffuſa, ipſorum gubernatrix, & rectrix: imaginabatur enim eſſe quandam ſubſtantiam a Deo procedentem, quæ in hæc inferiora diuidebatur, vt ſingulis ſingulæ reſponderent partes maiores, vel minores, prout magis, vel minus Deo accedebant, atque has partes in ſingulis naturas vocabat, ab iiſque motus, & reliqua proueniebāt. Hāc ſubſtantiam, vt a Deo procedit, vnam aſſerebant: at uero corporibus erat communicata, plures. Quod luminis exemplo explicabant. quod, ut a ſole procedit, unum eſt; ut uero inferioribus communicatur, plura.

Definitio naturæ, ſecũdum Platonē.

Definitio ſecũdum Pythag. & Herm. Trim. Vnde Pythagoras, & Hermes Trimegiſtus ſic definiebant naturam: Natura eſt vis, & forma abſoluta, egrediens a cauſa prima, quæ poſtquam egreſſa eſt, diffuſa eſt per corpora naturalia, & in ſingulis eſt principium motus, & ſtatus. Ariſtoteles vero longe aliter philoſophans nihil ponit in corporibus ſubſtantiale, præter materiam, & formam, quę ſunt principia motus, atque talem ſubſtantiam a Deo procedentem rebus communicatam præter ſubſtantiam reiicit merito, iſti enim præterquam quod ipſorum opinio eſt falſa, dicunt tantum, & non probant.

Secũdum fundam. Nota acceptiones naturæ. Sit ſecundum fundamentum. Natura, vt tradit Ariſtoteles 5. Metaphyſi. cap. 4. quinque modis dicitur. Primo, pro ipſa generatione, & productione viuentium, vt in textu expoſitum fuit. Secundo, pro materia prima, ex qua facta ſunt etiam naturalia. Tertio, pro materia proxima cuiuſque generis, vel ſpeciei entium, vt aurum dicitur natura vaſorum aureorum, & ligna natura ſcamnorum ligneorum, & aqua natura argenti, terra natura plumbi. hæc enim ſunt materia ipſorum proxime. Quarto, pro forma, quæ in vnoquoque eſt principium motus. Quinto, pro ſubſtantia cuiuſque rei, & eſſentia, quomodo dicimus etiam naturam in ſpiritualibus. Vnde Boetius lib de duabus naturis, dixit, perſona eſt rationalis naturæ indiuidua ſubſtantia. In præſenti autem, ut modo definitur, tātum pro materia, & forma ſumitur.

Tertium fundam. Explicatio definitionis naturæ. Sit tertium fundamentum. Definitio naturæ, ut ex textu colligitur, eſt ſic intelligenda: Natura eſt principium, & cauſa, ad denotandum naturæ multiplicitatem, quę materiam, & formam comprehendit. Motus, & quietis eius in quo eſt, ad excludenda principia extrinſeca motuum, quæ non dicuntur propter illos motus naturæ. Nō enim quia ignis eſt principiũ motus, aquæ natura dicitur, ſed quia motum in ſe facit, puta a forma habet ſurſum aſcēdere.

Dicitur Primũ, ad excludenda inſtrumētalia principia motuũ, qualia ſunt accidentia, & potētię, quę ſunt in compoſitis, quibus forma, aut materia operantur.

Dicitur, Per ſe, & non ſecundum accidens, ad excludēdas aliquot formas artificiales, quæ faciunt motum in his, in quibus ſunt, ſed per accidēs, vt dictum eſt de medicina, quæ formæ non ſunt naturæ. Ex his conſtat, bonam eſſe definitionem naturæ, at, vt notior fiat, oportebit argumentis reſpondere, quorum ſolutiones exactè eam declarabunt.

Ad 1. Ad primum reſpondet Albertus ſecundo Phyſi.tract.1.c.2. & Sanctus Thomas in præſenti, quod in his, quæ abſoluta quidem ſunt, tamen aliquem ſecum ordinem important: non eſt abſurdum, quod etiã aliquid quod talem ordinem explicet, ponatur, dum definiuntur; ſic eſt natura, nam materia, & forma conſiderantur dupliciter, aut vt ad eſſe pertinent, ſubſtantiamque compoſiti faciunt, & ſic materia, & forma, uel ſubſtantiæ dicuntur, aut ut motus ipſius compoſiti cauſæ ſunt, & ſic natura dicuntur, ob id per motum, & ordinem ad ipſum definiuntur, nec ideo natura relatio eſt, ſed aliquid relationis importat. Vnde fruſtra Philoponus aliam definitionem aſſignare contendit, ut diximus in primo fundamento.

Ad 2. Ad ſecundum dico etiam cum S.Thoma, & Alberto, quod principium, & cauſa non dicunt ibi idem, nec unum eſt ſuperius altero, ſed ponuntur duo ad explicandum naturam non uno modo dici. Vnde Burleus, & Auicenna dicũt, quod principium dicit formam, cauſa uero dicitur propter materiam, quamuis S.Tho. dicat, ꝙ principium dicit ordinem, cauſa vero influxum, & operationem, & vtrunque dici optime poteſt: vnde patet, nõ eſſe quicquam ſuperfluum.

Ad 3. Quo natura ſit principiũ motus, et qetis. Ad tertium reſpondent Porphyrius, & Philoponus, quod illud, Et, æquiualet in illo loco, Vel, vt ſit ſenſus, eſt principium motus, vel quietis. Sanctus Thom. vero, & Auerroes dicunt, non eſſe opus hoc dicere, ſed quod ſenſum faciat copulatum, & ſit ſenſus: natura eſt principium motus, & quietis, ĩ quibus eſt motus, & quies, & quietis ſolius, in quibus ſolum eſt quies, & motus ſolius, in quibus ſolum eſt motus, ut ſit ſuppoſitio accommoda, nempe motus & quies a natura proueniunt, non ab alio. Vtraque expoſitio quantum ad rem coincidit, & vera eſt. Non enim dicendum eſt cum Alexandro, quod hic ſolum definiantur, quæ ſimul mouentur, & quieſcunt. An uero cœli quieſcant, & an vero ſint entia naturalia, poſtea examinabitur.

Ad 4. Ad quartum dicitur, quod materia nõ eſt ſubiectum motus, ſed compoſitum. Hoc enim eſt, quod alteratur, augetur, & ſecundum locum mouetur, & etiam ſi eſſet ſubiectum, adhuc cauſa, & principium dici poſſet, nẽpe cauſa materialis, & principium materiale. Nam cauſa, & principium etiam de materia dicuntur.

Ad 5. Ad quintum. Aliqui recte volunt, naturam eſſe uniuocum materiæ, & formæ, ſicut genus. non enim in omnibus acceptionibus hic ſumitur, quę enarrantur in quinto Metaphyſi. & eſt magis probabilis opĩnio, quamuis dici non admodum improbabiliter poſſit cum Alberto, & Auerroe, eſſe analogum: poſſunt autem analoga definiri, ut dicitur 6. Topicorum, & 4. Metaph ca.2. de hoc autem in Logica dictum eſt.

Ad 6. Ad ſextum aduerte, quòd duplex eſt quies. Altera naturalis, quam attingit natura per motũ, ut eſt illa, qua quæque res in ſuo naturali loco quieſcit, ut lapis in centro, ignis in ſua ſphæra. Similiter cum res naturalis per augumẽtum in proprio termino ſuæ magnitudinis quieſcit. Altera uiolenta, ut cum extra locum propriũ corpora detinẽtur. Natura eſt principium quietis naturalis, nec incõuenit, ut dicit Albertus, quod unum ſit contrariorũ principium, cum unum ordinatur in aliud, ut in finem: ſic autem ſe habet natura, motus enim eſt cauſa, ut quietum conſequatur in his, quæ quieſcere apta ſunt.

Ad 7. Ad ſeptimũ reſpondet Auerroes, quod illa ars eſt cauſa actionis, ſed non alicuius rei actæ. Sed mihi non ſatisfacit iſta ſolutio. Ob id dico, quod in motu ſunt duo, ipſa res, quæ eſt mota, & modus, & qualitas motus quod ſit ſic, uel ſic. Vel aliter dico, quod ipſius motus ſaltandi vel cantandi non eſt principiũ ars, ſed natura: modum vero præſtat illa ars: ideo nõ eſt natura. non enim eſt motus principium. Ex his patet naturę definitio.

An omnia entia naturalia dicantur naturalia a principio intrinſeco actiuo motus. Quæſt. II.

Explicatur ſenſus quõnis. EXponendus eſt quæſtionis ſenſus, antequam quicquã determinemus. Aduerte; quod motus alicuius rei duplex eſt principiũ: actiuum; quod illius eſt efficiens cauſa; & paſſiuũ, quod illũ recipit. Petimus igitur, an quęlibet res naturalis, quę mouetur, habeat in ſe vtrunque principium, ita vt ſe moueat, & moueatur a ſe, ſecundum locum, aut qualitatem, aut quantitatem. Nec hic vocamus ens naturale, vt diſtinguitur cõtra ſupranaturale, ſed omne id, quod in ſe ſui motus principium habet: vnde Adamus, licet ſupranaturaliter eſſet factus, erat ens naturale; quia motus ſui in ſe habebat principium. Nec ſimiliter hic diſputamus de cœlo, de hoc enim erit quæſtio peculiaris: ſed de elementis, & mixtis tam animatis, quam inanimatis.

1. Expoſi. Auer. Circa quã duplex eſt opinio oppoſita. Altera eſt Auerrois. 3 cœli, com. 28. quã recipit Iandu. 8. Phyſic. q. 12. & Grego. 2. ſen. d. 6. q. 1. ar. 3. & alii multi, quæ cõſiſtit in duplici diuiſione, & concluſione. Prior diuiſio eſt. *1. diſtinc. ſecundum expoſitionẽ Auer.* Aliquid dupliciter eſt in potẽtia ad motum aliquem, aut in potentia eſſentiali, aut in potentia accidentali. Id dicitur in potentia eſſentiali, quod non ſolum eſt in potẽtia ad motum, ſed & in potentia ad formã, vnde fluit motus, ut Ruſticus eſt in potentia ad philoſophandum eſſentiali: quia ad actum, & habitum eſt in potentia: & id, quód non habet calorẽ, eſt in potentia hac ad calefaciendũ, quæ potentia ab aliis dicitur remota. Potẽtia accidentalis eſt, quæ habet formam, non dum tamen ad operandum venit, vt calidum actu eſt in potentia hac ad calefaciẽdum, quæ potentia dicitur propinqua; ita ſimiliter graue, aut leue dicitur in potentia accidentali ad motum, cum iam eſt graue, aut leue, ſed nondum mouetur: dicitur in pòtentia eſſentiali, cum nondum eſt graue, aut leue.

Secũda diſtinct pro opinione Auer. Poſterior diſtinctio eſt. Mouens eſt duplex: cõiunctus, & per ſe, vt manus tactu mouens baculum: ſeparatus, vt proiiciẽs ex ſe lapidẽ. Quibus ſuppoſitis, ponitur.

1. Conclu. ſenſus Auerr. Prima concluſio ipſius. Inanimata, imo nullũ ens naturale reducitur actiuè a ſeipſis ex potentia eſſentiali ad motum, quod eſt dicere, Nihil habet in ſe ſuæ generationis actiuum principium, & clarius, Nihil ſeipſum generat.

2. Conclu. Auer. Secunda concluſio. Inanimata habent in ſe actiuum principium per ſe coniunctum, quo ſe ex accidentali potentia ad actum reducunt. i. lapis in ſe habet actiuũ principium, quo ſe mouet deorſum, & ſic de aliis: ꝙ tale principium eſt ipſa forma inanimati, mediante aliquo accidente, puta grauitate, aut leuitate: vnde patet, ꝙ motus inanimatorum prouenit a principio actiuo per ſe intrinſeco.

1. arg. pro Auer. Quod ſi dicas, in quo differẽt a uiuentibus? Dicunt aliqui horum, quod uiuentia non ſolum habent ſui motus actiuum principium, ſed etiam initiatiuum, eo ꝙ a ſe mouentur, & incipiunt a ſe moueri: at inanimata non incipiunt a ſe moueri, vt patet de lapide, & de aliis, ſed incepto motu ab aliquo extrinſeco, puta generante, remouente prohibens, continuant actiuè ſuum motum per formam, & virtutem formam comitantem.

Hęc eſt opinio horum: & probatur. Primo cum lapis mouetur deorſum, vel mouetur a ſuo loco naturali, vel a medio, vel a generante, vel a ſe. Non a loco, quia locus non proprie mouet. Non a medio, quia medium eſt indifferẽs pro motu ſurſum ignis, & pro motu deorſum aquæ. Non a generante: quia poteſt eſſe, ꝙ ſit corruptus, dum lapis mouetur: eſt enim generans cauſa particularis, quæ facit lapidem. Ergo mouetur a ſe.

Secũdo. Aqua calida, remoto calefaciente, infrigidat ſe, ac reducit ſe, ad frigiditatẽ antiquã. Ergo mouet & alterat ſe.

Tertio. Si inanimata ſolum haberent principium paſſiuum motus, ſequeretur, ꝙ motus eorum eſſent violenti, quod falſum eſt. Et patet. Nan motus lapidis ſurſum eſt violentus, & tamen habet principium paſſiuum. Nam ratione materiæ non repugnat motus ille lapidi: non ergo ſufficit principium paſſiuum, vt motus ſit naturalis.

2. Sentẽt. D. Thom. Oppoſita eſt opinio S. Tho. hic, & 8. Phy-

Phy.tex.32.& 3.p.q.32.ar.4.quia aſſerit, inanimata non moueri actiue a ſe, ſed ab extrinſeco,puta a generante,uel remo uente prohibens,ita ut omnia ſint principia paſſiua,quæ in ipſis ſunt inanimatis.

1. Ratio. D. Thom. Et probatur expreſsè ex Ariſ.8.Phyſi. tex.32.Grauia,inquit,& leuia non habēt principium agendi,ſed patiendi. & ratio eſt ipſius Ariſt.ſi haberent enim actiuum principium,& paſſiuũ ſui motus, tũc uel forma eſſet actiuum principium,& materia paſſiuum,vel aliqua pars compoſita inanimati eſſet actiua,& mouens,& altera pars mota,neutrũ poteſt eſſe.Primũ enim,quia forma non mouet per ſe, nec materia per ſe mouetur. Nec ſecundum dici poteſt,quia cum inanimata ſint homogenea,& ipſorum partes ſint eiuſdem rationis,non uidetur, quare una debeat mouere,altera moueri.

Nota. Hic aduerte,ꝙ uim huius rationis nõ ſoluit,quod ſit actiuum principiũ continuatiuũ, nã abſolutè impoſſibile eſt imaginari,quod forma moueat per ſe,nec aliqua pars eiuſdem rationis aliam. In uiuentib.cum ſint heterogenea, poteſt aſſignari pars compoſita,puta cor, quæ moueat reliquas,ſed non in homogeneis.

2. Ratio. Altera ratio eſt ex tex.28. eiuſdē libri octaui,ubi dicit,quod de illis inanimatis qõ eſt,quid eſt id extrinſecum,a quo moueantur, eſt.n.manifeſtum,ꝙ non a ſe, hoc.n.eſt officium uitæ,& uiuentiũ proprium.Quid clarius?Si ergo ratio,uiuere eſt a ſe moueri,inanimata non uiuunt, ergo non a ſe mouentur.Quod.n.iſti dicunt,ꝙ non initium motus habent, hoc nil eſt,nam ſolum erit, ut dicantur aliter uiuere,ſed non quod non ſint uiuentia. Hæc igitur eſt ſententia S. Th. oppoſita Auerroi in ſecunda concluſione, in prima enim nulla eſt controuerſia.

Pro huius determinatione ſit prima cõ-
1. Conclu. cluſio. Viuentia hñt in ſe intrinſecum eſſentiale principiũ motus non ſolum paſſiuum,ſed etiam actiuum, ita ut a ſe moueantur,& ſe moueant. De hac nulla eſt controuerſia,ſed tamen eſt declaranda.

Nota. Aduerte cũ duplex ſit principium primum motus,actiuum,& paſſiuum, aliquando iſta ſunt diſiuncta,ut principium actiuum ſit extra motum, & motus ſolum ſit, ubi eſt principium paſſiuum,ut calefactio aquæ.Non enim actiuum principium eſt in aqua,ſed paſſiuum tantum: aliquando ſimul ſunt coniuncta, vt vbi eſt motus, ibi ſit ipſius actiuum, & paſſiuum principium,vt cum animal progreditur. Et iſta principia aliquod coniunguntur ad omnes motus, ſicut in animalibus. Hæc enim ſe mouent ſecundum locum, ſe augent ſecundum quantitatem, ſe alterant ſecundum qualitatem in nutritione: aliquando coniunguntur ad duos motus,vt in plantis, quæ ſe augent,& ſe alterant, dum ſe nutriunt.

Aduerte autem,quod viuere non aliud eſt quam quoddam ſe mouere,& vita eſt quidã motus ſui:& omnia,quæ ſe aliquo motu per ſe,& a principio eſſentiali,puta forma,mouent,viuunt. Hinc ſit quod ea quæ apparent mouere ſe,licet non ſe vere moueãt,dicimus viua analogicè,ut aquas viuas,argentum viuum, ignem viuacem: talis motus,qui eſt a ſe ipſo per ſe,dicitur cõprehenſiuus ab Auerroe 19.Met.com. 39.Vide igitur, quomodo vita cõſiſtat in hoc, quod aliquid habeat eſſentiale principium, puta formam, actiuum alicuius motus in ſe. *Nota, q̃d ſit viuere.*

Secunda concluſio.Nec forma,nec materia inanimatorum eſt principium actiuum motus illorum,ſed tantùm paſſiuũ, & in hoc tales formæ differunt a formis viuentium:hæ enim ſunt actiua principia motuum ipſorum viuentium. vnde cum lapis deorſum fertur, ignis ſurſum, nec a forma, nec a materia actiuè mouentur. Hanc perſuadeo rationibus ſuperius poſitis pro ratione Sancti Th.præſertim cum argumēta oppoſitę opinionis prorſus ſint nullius momenti. *2. Conclu. D.Th. contra Auer.*

Tertia concluſio. Grauitas & leuitas,& ſimiles virtutes ſunt inſtrumenta actiua, quibus inanimata mouentur naturaliter ſecundũ locum, vt enim impetus impreſſus ſagittæ a proiiciente,ipſam actiue fert violenter ſurſum, ita grauitas, & leuitas ſunt virtutes naturales impreſſæ a generantibus,quibus naturaliter feruntur,non violenter grauia & leuia ac ob id talium motus generantibus tribuitur: hæ enim virtutes ſunt velut uirtus ſemē actiuè mouens, & alterans. *3. Conclu.*

Hanc mihi perſuadeo,quia intelligere non poſſum quõ lapis deorſum feratur. *4. Ratio.*

nullo

nullo mouente extrinſeco principio manente, niſi aliquid ſit in lapide, quod actiue maneat, hoc non erit forma ipſius, vt probatum eſt: erit ergo grauitas. Et quod ſola grauitas ſufficiat, patet in animalibus, quæ etiam deorſum deſcendunt, ſicut lapis, cuius motus anima non poteſt eſſe actiuum principium, niſi ſola grauitas. Per hæc autem poſſumus argumentis reſpondere.

Ad primum. Ad primum conceditur, motum inanimatorum non eſſe a medio, nec eſſe a loco, ſed a generante, qui impreſſit hãc virtutem actiuam inſtrumentalem ipſis, vt extra locum naturalem poſita, ſublato impedimento, mouerentur, quamuis ipſa generantia aliquando non ſint tunc.

Ad ſecundum. *Nota de reductiõe aquę calidæ in priſtinũ frigus.* Ad ſecundum eſt multiplex opinio de reductione aquę calidæ ad frigiditatem. Prima eſt Auerrois. 2. Animæ, com. 115. dicit eſſe vapores quoſdam aquæ coniunctos, atq; horum ratione ipſam calefieri. ſublato ante calefaciente, aquam infrigidare hos uapores, & ſic reduci ad frigiditatem, non quod eadem aqua ſe ipſam ad frigiditatem reducat.

Nota contra Auerroem. Iſta opinio ſine dubio eſt falſa, poteſt enim aqua in ſe ipſa calorem recipere, & talis reduci ad frigiditatem, remoto calefaciente.

Secunda ſententia Anicen. Secunda ſententia eſt Auicennæ, lib. 1. ſuffici. cap. 5. dicit illam reductionem fieri a forma ſubſtantiali aquę, quæ reducit ſe actiue ad ſuam naturalem diſpoſitionem, quoties eſt extra eam, ſed hęc non placet, quia forma ſubſtantialis non poteſt agere, niſi per accidentia media. Non ergo poterit ſe reducere in frigiditatem per ſe.

Tertia ſẽtẽtia Pauli Veneti. Tertia ſententia eſt Pauli Veneti, qui dicit aquam per accidens ſe infrigidare, nam cum eſt calefacta, eſt rarefacta, ablato calefaciente, intendit ſe condenſare, ac inde ſe infrigidat conſequenter. Hoc non placet, nam infrigidatio eſt cauſa condenſationis, priusq; eſt infrigidare, quã condenſare: non ergo aqua per accidens infrigidat condenſando.

Quarta ſententia Aegydij. Quarta ſententia eſt Aegydij, qui dicit aquã per accidens ſe infrigidare hoc modo, quia per ſe corrumpit caloré, ac inde conſequitur frigiditas. Sed nec hoc placet, nam natura nunquam per ſe intendit corruptionem, nec corrumpit, niſi generando aliquid: non ergo aqua per ſe corrumpit calorem, niſi per ſe generando frigiditatem.

Quinta ſententia Forliuienſis. Quinta ſententia eſt Iacobi Forliuienſis, qui dicit aquæ partes non eſſe ęqualiter calidas ſed quaſdam minus, quaſdam magis, & ideo ſunt inæqualiter frigidæ: partes ergo magis frigidæ infrigidãt minus frigidas. Hoc non plene ſatisfacit, nã illæ partes magis frigidæ non poterunt infrigidare ultra gradum ſuum, & cum ipſæ ſint remiſſæ, non poterunt penitus infrigidare, & reducere alias in ſuam frigiditatem naturalem. Et pręterea nil uetat tum has, tum illas partes calefieri, & totam etiam æqualiter calefieri.

Sexta ſententia aliorum. Sexta ſententia eſt quorundam, qui aſſerunt aquam per frigiditatem quandam uirtualem reducere ſe ad ſuam frigiditatem actiualem, quam dicunt poſſe corrũpi totam in aqua. Hoc uidetur falſum, non ſolum quia duas frigiditates ponit in aqua, ſed etiam, quia actualem frigiditaté totam deperdi poſſe, manente aqua, docet, quod non eſt Philoſophicum Nã in illa aqua, aut eſt calor in ſummo, aut non. Si eſt in ſummo, ergo eſt ibi forma ignis, ſummus enim calor non eſt niſi cũ forma ignis, ſicut quælibet ultima diſpoſitio cum ſua propria forma ſubſtantiali. Si ergo non eſt in ſummo ergo quãtum deeſt caloris, tantum ineſt frigiditatis, cum contrarium non ſit remiſſum, niſi ex admiſtione contrarii. Præterea quælibet forma nõ poteſt conſeruari ſine ulla ſua naturali diſpoſitione, ſed frigiditas, & humiditas ſunt naturales diſpoſitiones aquæ: Ergo ſine his prorſus non poteſt conſiſtere.

Septimæ ſententia Burlei. Septima ſententia eſt Burlei, qui dicit ab aere circũſtante aquam infrigidari, & quia a nobis iſta eſt defendẽda ſententia, oportet eam declarare, & corroborare.

Primum fundamẽtum pro ſententia Authoris. Aduerte igitur, quod maior uel minor actiuitas alicuius qualitatis nõ arguit intentionem ipſius maiorem uel minoré. Poteſt enim eſſe, ꝙ una qualitas magis agat in uno ſubiecto, quam altera eiuſdẽ rationis in altero, & quæ minus agit, ſit intenſior, ſi illa ſit in materia denſiori, ut flamma minus comburit, quam ferrum candens, & tamen calor flammæ eſt intẽſior,

ſior, cum ſit illic forma ignis, non autem in ferro candenti. Hoc dixerim, ut intelligas, non propterea, quod aqua uehementer calefaciat, eſſe calorem illius intenſiſſimum. Poteſt enim calor non admodũ intenſus id facere, propter materiæ denſitatem.

Secũdum fundamẽtum. Aduerte ulterius, quod aer circunſtans duplici ex parte infrigidat, & per frigiditatem, quæ aliqua ei non deeſt, & per motum, quo ſemper mouetur: motus enim aeris infrigidat, ut patet in flatu ipſo: unde in hac infrigidatione non debes attendere ſolum frigiditatẽ aeris, ſed motum ipſius, quæ duo faciunt cauſam magnam infrigidationis.

Tertium fundamẽtum. Aduerte etiam, quod calor aquæ, deficiente calefaciente, eſt multum debilis, & cito corruptibilis propter duo, & quia ei humidum ipſius aquæ reſiſtit, & quia deeſt conſeruans.

1. Concl. Quibus ſuppoſitis, dico primo, mihi uideri impoſſibile, ꝙ frigiditas & forma aquæ ſe intendant, nec per ſe, nec per accidens, & loquor in eadem parte aquæ. Vna poteſt infrigidare alteram, ſed non ultra frigiditatis gradum, quem habet, at quod eadem ſe intẽdat, mihi uidetur improbabile, imò de moto locali id non cõceſſit Ariſt. animalibus, ſed aſſignauit vnã partem mouentem, puta cor, & alterã motã, puta reliquas partes. Et ratio eſt, quia productio alicuius eſt ex potentia, ab eo, quod eſt in actu, ſed talis frigiditas actu nõ eſt. v. g. vt octo, quę eſt ſumma diſpoſitio aquæ, non ergo faciet ſe, ut octo.

2. Concl. Dico ſecundo, quod illa infrigidatio ab extrinſeco prouenit, puta ab aere circunſtante, ut diximus exponendo ultimã ſententiam, & in hoc credo eſſe non nihil deceptionis. Quia illi ſolũ in aqua id ponunt, cũ idem prorſus ſit in ferro calido, in ligno, & in aliis, quæ infrigidãtur ſeparata ab igne, quorum formis non eſt hoc tribuendũ, cũ non ſint actiuę frigiditatis.

Dubium quid ſi aqua poneretur in uacuo. Quod ſi dicas, quid ſi aqua poneretur in uacuo, ubi non eſſet aer, nec aliud circũſtans? Dico, quod calor corrumperetur tandem, quia cõſumeretur humidum, uel uinceretur ab eo, ſine quo non conſiſtit, non tamẽ noua frigiditas induceretur ex defectu generantis eam. Quod dico de aere circunſtante, dico de terra: hæc. n. calorem extinguit ſua frigiditate, & per hæc patet ſolutio ad argumentum ſecundum.

Ad tertiũ principale. Ad tertium, dico motus illos non eſſe violentos, eſt enim alia ratio in eis, & in motu ſagittæ ſurſum proiectæ. Hic enim motus eſt contra formam grauis, & cõtra inclinationem eius, at in illis non ſolum materia eſt principium, ſed etiam ipſorũ formæ habent naturalem inclinationem, vnde ſunt naturales a forma, & a materia, & propterea eſt uirtus naturalis horũ actiua, ut dictum eſt.

Nota. Dices, hoc modo calefactio ipſiꝰ aquæ erit motus uiolentus, cum ſit contra formam aquæ, & ipſius uirtutem, ſicut proiectio ſagittę. Dico eſſe diuerſam rationem. nã calefactio & eſt motus ipſius aquæ & diſpoſitio ad generationem ipſius ignis, quæ naturalis eſt. vnde quamuis ut motus quidam aquæ eſt, ſit aliquo modo violenta, tamen ſimiliter eſt naturalis, quia diſponit ad generationẽ ſubſtantiæ, q̃ naturalis eſt, quod nõ ſit in proiectione illa.

Ex his ſequitur quæſtionis determinatio. Nõ omnia eſſe naturalia a principio actiuo, ſed uiuẽtia ab utroq;, reliqua uero a paſſiuo, tã materia, q̃ forma, & quod nõ ſemper forma eſt actiuum principiũ motus, ut patet in inanimatis omnibus.

An motus cæli ſit naturalis. *Quæſt. III.*

HVius queſtionis ſenſus manifeſtus eſt; petimus enim an ſicut lapidi motus deorſũ naturalis eſt, ſit ẽt cœlo circularis ſuꝰ motus naturalis. Circa hoc Auicenna lib. 9. ſuæ Metaph. c. 2. quem ſequitur Scotus. 2. ſent. d. 2. q. 6. in fine, dicit cœli motum non eſſe naturalem, nec uiolentum, ſed præter naturalem, nec eſſe a natura dicendus eſt, quod etiam docet Albertus. 2. Phyſi. tract. 1. c. 3. *Sentẽtia Auicennæ, Scoti et Alber.*

Ratio. 1. Huius opinionis ratio prima eſt Alberti. Motus naturalis non eſt infinitus, eſt enim natura finita, ſed cœli motus eſt infinitus, non ergo eſt naturalis.

Ratio. 2. Secunda ratio eſt Auicennę. Motus naturalis eſt ad conſequendũ ſuã perfectionem in rebus, ſed cœli nihil ſibi per motũ

parant, non ergo ipſorum motus eſt naturalis.

3. Ratio. Tertio, ſi motus cœli eſſet naturalis, ſequitur, quod duo motus contrarij naturales ineſſent cœlo, puta cum ab oriente pars inferna ad occidens conuertitur, & ab occidente iterum in orientem, ſunt enim termini contrarij.

4. Ratio. Quarto, ſi cœli motus eſſet naturalis, eſſet a natura, ſed non eſt a natura, cum non ſit quies, ergo non eſt naturalis. hæc eſt horum ſententia.

Secunda ſententia Philoponi Simpl. & D. Th. Oppoſita uero eſt Philop. & Simpli. & S. Tho. 1. p. q. 70 art. 3. Ad quartum. qui docent motum cęli eſſe naturalem, & eſt expreſſa Ariſt. ſententia. 1. cœli, tex. 13. & ſequentibus, ubi dicit, ſicut deorſum moueri eſt naturale terræ, ita cœlo circulariter moueri.

1. Concl. At pro huius declaratione ſit prima cõclu. Motus cœli (ſi pro orbe ſumatur cœlum) nõ eſt a principio actiuo. Vbi aduerte apud Auer. aliquando cœlum ſumi pro aggregato ex ipſo orbe, & intelligẽtia mouente ipſum, aliquando pro ipſo tantum orbe. *Explicatur concl.* Dico aggregatum, quia intelligẽtia non eſt unita cœlo, ſicut forma, ſed ſicut nauta naui aſſiſti ei, & ob id unum per ſe non facit, & ſic aliquando dicitur cœlum uiuere. 2. cœli, c. 12. & mouere ſe, ſed iſtæ ſunt locutiones impropriæ, ſicut nauis mouet ſe, quia a nauta, qui in ea eſt, mouetur. Proprie cœlum pro orbe ſumitur, & ſic dicit concluſio, quod non mouetur a principio actiuo, quod patet: nam ſi actiuè ſe moueret, eſſe uiuens, ut dictum eſt: hoc autem eſſe non poteſt, cum nullam uiuentiũ operationem habeat: non enim ſentit, nec ſe auget, nec motu animalium mouetur, cum nulla habeat organa.

2. Concl. Secunda concl. Motus cœli orbis eſt a principio paſſiuo tantum. Hoc intellige non ſolum, ꝙ materia cœli ſit principium paſſiuum, ſed etiã forma, ita ut ille motus paſſiuè proueniat ab utroque principio.

Quod ſi quis diceret cœlum non habere niſi ſolam materiam, dico, quòd a tota ſubſtantia cœli, ſiue ſimplex ſit, ſiue compoſita tota illa, prouenit motus, ut a principio paſſiuo.

3. Concl. Tertia concl. Motus cœli eſt naturalis, & a principio paſſiuo, vt diximus. *1. Ratio.* Probatur primo: cœlum eſt ens naturale: ergo ipſius motus eſt naturalis: ſi enim naturale eſt, naturam habet: ſi naturam, & motus eſt naturalis, non eſt autem alius motus præter hunc, de quo eſt diſputatio, ergo eſt naturalis. Probo primum antecedens ex 7. Metaph. cap. 2. ubi inter entia naturalia cœli ponuntur: & 12. Metaphy. c. 2. duas naturales ponit ſubſtantias, alteram corruptibilem, alteram ſempiternam, & hæc eſt cœlum. Probatur præterea ratione antecedens: de cœlo tractare, aut eſt Phyſici, aut Aſtrologi, vt patet, utraq; autem artifex naturalia conſiderat.

Secundo probatur: cœli figura eſt naturalis illi: ſed hæc eſt naturaliter apta ad motum, puta rotunda: ergo & ipſius ſubſtantia tendit ad motum: accidentia enim ſenſibilia manu ducunt nos ad ſubſtantiam cognoſcendam. *2. Ratio.*

Præterea tertio. Actio propria cuiuſq; rei, in qua eius perfectio conſiſtit, ei eſt naturalis, ſicut homini intelligere: ſed motus cœli eſt actio ipſius propria, & perfectio 2. cœli. c. 12. ergo eſt ei naturalis. *3. Ratio.*

Per hęc ad argumenta reſpondetur. Ad primum dicitur primo, quod falſum eſt infinitum motum, duratione intelligendo, non prouenire a principio naturali, cum notum ſit, materiam, eſſe primum naturale, & ſecundum ſe eſſe principium generationum infinitarum. Dico ſecũdo, quod etiam ſi principium actiuũ motus infiniti non ſit naturale, at principiũ paſſiuum poteſt eſſe, & tale eſt cœlum. *Ad primum.*

Ad ſecundũ dicitur, quod nõ eſt opus, quod motus ſit ad conſequendam aliam perfectionem, cũ ipſe motus eſt talis perfectio: huiuſmodi eſt cœlum, & hoc patet in uiuentibus. quorum perfectio in uita conſiſtit, quæ motus quidam eſt. *Ad ſecundum.*

Ad tertium dico, quod ille motus cœli unicus eſt, nec cõtrarium habet, ob id nõ oportet ipſum ſeparare, ac ſi eſſent duo. *Ad tertium.*

Ad quartũ de quiete cœli eſt uaria opinio. Auer. 12. Metaphy. com. 41. & lib. de ſubſtantia orbis, cap. 2. exiſtimat, cœlum habere principium, ut poſſit quieſcere, & probat ex Ariſt. 9. Meta. tex. 17. Non eſt, inquit, timendum quod cœlum quieſcat, timor autem eſt de eo, quod eſſe poteſt, cœlum igitur poteſt quieſcere, ſed non quieſcit. *Ad quartum. Dubium de quiete cœli opinio Auer.*

Iſta ſententia eſt falſa, nam fruſtra eſſet potentia *Nota com*

tra Auerroem.

potentia illa, quæ nunquam ad actum eſſe reducenda. & præterea, quia in ſempiternis nõ eſt poſſe eſſe, ſed eſſe, nec Ariſt. ibi aliud dicit, quam ꝙ non ſit vlla timoris ratio, cum non poſſit cœlũ quieſcere.

Quo aliqui defendũt Auerro. reÿcitur defenſio.

Nec valet id, quod aliqui dicunt pro Auerroe, a motu vnius dici cœlũ quieſcere altera die: quãuis.n. illa dici ſoleat quies, tamen Auerroes non de hac loquitur. iſta enim ponitur in actu, ſed de quiete, quæ eſt ceſſatio motus, & hanc cęlo ineſſe poſſe eſt falſum, ut bene dicit Them. hoc ſecundo c. & S. Tho. q. 5 de potentia. art. 5. qui in hoc cœlos ab elemẽtis differre docet, ꝙ illi a motu naturali non poſſunt quieſcere, hæc vero ſic. Vnde in die iudicij erit miraculum, cœlos non moueri, ſicut ignem non calefacere.

Expoſitio Philoponi.

Philop. dicit, cœlum habere quietem, nempe, quia eſt in ſua perfectione, quæ eſt motus, & ultimus ſtatus cuiuſque, quies dicitur.

Opinio Simplicij.

Simplicius vero dicit, cœlos quieſcere, nempe ſecundum axem & cẽtrum: quia nec ad dextram, nec ad ſiniſtram declinant, quomodo orbis, & machina mundi quieſcit: & hoc etiam dicit Ariſtoteles. 8. Phyſic. tex. 76. mouetur, inquit, & quieſcit omne ſcilicet cœlum.

Nota duplicẽ quietem.

Aduerte tamen ex Philip. in principio in explicatione definitionis Naturę, quod quies eſt duplex, altera eſt immobilitas quædam, & fixa ſtatio, & ſic poſſumus dicere, cœlum quieſcere. Altero modo pro priuatione motus, cum aptitudine ad illum, & ſic non eſt quies illa cœli immobilitas, cum non poſſit ad latera moueri, & talis quies eſt propria, & ſumitur in definitione naturę quidquid velit Philop. talisq; non eſt in cœlo, vnde ad argumentũ dicitur, non ſemper naturam eſſe principium quietis, & motus ſimul. Quo autẽ pacto illa naturæ definitio eſſet intelligenda, diximus iam ſatis ſuperius.

Dubiũ de motu quõ fiunt artificiata, ut dolatione lapidũ, an ſit naturalis.

Vnum eſt dubium de motu, quo fiunt artificiata, an ſit naturalis, ut dolatio ligni & ſimiles. Communiter dicitur, eſſe motus artificiales, nec naturales, nec violentos, ſicut ipſæ formæ. Mihi cum diſtinctione uidetur eſſe reſpondẽdum: nam hi motus poſſunt aliquando ſecundum ſubſtantiam ſuam conſiderari, & ſic aliqui naturales ſunt, ut ſectiones, diuiſiones: habent tamen aliquid violenti. Si vero ut ab arte ſunt, & ad formam artis tendunt, conſiderentur, ſic nec ſunt naturales, nec violenti, ſed proprium nomen habẽt, nẽpe motus artis, nec potentia ad eos dicitur paſſiua naturalis, ſed ineptitudo vel aptitudo, vt patet in prædicamento qualitatis. Hæc ſatis de quæſtione, An motus cęli ſit naturalis.

Caput Secundum.

Quoniam autem determinatum eſt. Tex. XVI.

Diſcrimen Phyſici a Metaphyſico ponit, cum vterque uideatur de re naturali tractare. Proponit igitur duas quęſtiones. Altera eſt. An Mathematicus a Phyſico differat, & per Mathematicũ, ut notat Simpl. Geometrã intelligit. Ponit argũ ad probãdum, qđ nõ differunt: artifices de eiſdem rebus conſiderantes non uidentur differre, ſed Geometra, & Phyſicus de eadem re diſſerunt: non ergo uidentur differre. Probat minorem: nam uterque agit de corporibus, de lineis, de ſuperficiebus, & punctis.

Amplius autem ſi Aſtrologia. Tex. XVII.

Altera quæſtio eſt, An Aſtrologia, quæ nõ eſt pure Mathematica, ſit diſtincta a Phyſica. & videtur eodẽ argumẽto, ꝙ non ſit diſtincta, cum de eiſdẽ tractent, puta de cœlo, de aſtris. Reijcit autem quandã ſolutionem, quã quis poſſet adhibere, nẽpe ꝙ Phyſicus tractet de ſubſtantia cœli & ſolis. & aliorũ, non de accidentibus, ſed Aſtrologus. Hoc dicit eſſe inconueniens, cũ ſcientia tractans rei ſubſtantiam, ipſius etiam conſideret accidentia. Et præterea Phyſici tractantes de cœlo, & aſtris, ipſorum etiam accidentia tractant, quod ſit ſphęricus ſol, aut cęlum vel non, & ſic de aliis huiuſmodi accidentibus.

parant, non ergo ipſorum motus eſt naturalis.

3. Ratio. Tertio, ſi motus cœli eſſet naturalis, ſequitur, quod duo motus contrarij naturales ineſſent cœlo, puta cum ab oriente pars inferna ad occidens conuertitur, & ab occidente iterum in orientem, ſunt enim termini contrarij.

4. Ratio. Quarto, ſi cœli motus eſſet naturalis, eſſet a natura, ſed non eſt a natura, cum non ſit quies, ergo non eſt naturalis. hæc eſt horum ſententia.

Secunda ſententia Philoponi Simpl. & D. Th. Oppoſita uero eſt Philop. & Simpli. & S. Tho. 1. p. q. 70 art. 3. Ad quartum. qui docent motum cęli eſſe naturalem, & eſt expreſſa Ariſt. ſententia. 1. cœli, tex. 13. & ſequentibus, ubi dicit, ſicut deorſum moueri eſt naturale terræ, ita cœlo circulariter moueri.

1. Concl. At pro huius declaratione ſit prima cõclu. Motus cœli (ſi pro orbe ſumatur cœlum) nõ eſt a principio actiuo. Vbi aduerte apud Auer. aliquando cœlum ſumi pro aggregato ex ipſo orbe, & intelligẽtia mouente ipſum, aliquando pro ipſo tantum orbe. *Explicatur concl.* Dico aggregatum, quia intelligẽtia non eſt unita cœlo, ſicut forma, ſed ſicut nauta naui aſſiſti ei, & ob id unum per ſe non facit, & ſic aliquando dicitur cœlum uiuere. 2. cœli, c. 12. & mouere ſe, ſed iſtæ ſunt locutiones impropriæ, ſicut nauis mouet ſe, quia a nauta, qui in ea eſt, mouetur. Proprie cœlum pro orbe ſumitur, & ſic dicit concluſio, quod non mouetur a principio actiuo, quod patet: nam ſi actiuè ſe moueret, eſſe uiuens, ut dictum eſt: hoc autem eſſe non poteſt, cum nullam uiuentiũ operationem habeat: non enim ſentit, nec ſe auget, nec motu animalium mouetur, cum nulla habeat organa.

2. Concl. Secunda concl. Motus cœli orbis eſt a principio paſſiuo tantum. Hoc intellige non ſolum, ꝙ materia cœli ſit principium paſſiuum, ſed etiã forma, ita ut ille motus paſſiuè proueniat ab utroque principio.

Quod ſi quis diceret cœlum non habere niſi ſolam materiam, dico, quòd a tota ſubſtantia cœli, ſiue ſimplex ſit, ſiue compoſita tota illa, prouenit motus, ut a principio paſſiuo.

3. Concl. Tertia concl. Motus cœli eſt naturalis, & a principio paſſiuo, vt diximus. Probatur primo: 1. Ratio. cœlum eſt ens naturale: ergo ipſius motus eſt naturalis: ſi enim naturale eſt, naturam habet: ſi naturam, & motus eſt naturalis, non eſt autem alius motus præter hunc, de quo eſt diſputatio, ergo eſt naturalis. Probo primum antecedens ex 7. Metaph. cap. 2. ubi inter entia naturalia cœli ponuntur: & 12. Metaphy. c. 2. duas naturales ponit ſubſtantias, alteram corruptibilem, alteram ſempiternam, & hæc eſt cœlum. Probatur præterea ratione antecedens: de cœlo tractare, aut eſt Phyſici, aut Aſtrologi, vt patet, utraq; autem artifex naturalia conſiderat.

Secundo probatur: cœli figura eſt naturalis illi: ſed hæc eſt naturaliter apta ad motum, puta rotunda: ergo & ipſius ſubſtantia tendit ad motum: accidentia enim ſenſibilia manu ducunt nos ad ſubſtantiam cognoſcendam. 2. Ratio.

Præterea tertio. Actio propria cuiuſq; rei, in qua eius perfectio conſiſtit, ei eſt naturalis, ſicut homini intelligere: ſed motus cœli eſt actio ipſius propria, & perfectio. 2. cœli. c. 12. ergo eſt ei naturalis. 3. Ratio.

Per hęc ad argumenta reſpondetur. Ad primum dicitur primo, quod falſum eſt infinitum motum, duratione intelligendo, non prouenire a principio naturali, cum notum ſit, materiam, eſſe primum naturale, & ſecundum ſe eſſe principium generationum infinitarum. Dico ſecũdo, quod etiam ſi principium actiuũ motus infiniti non ſit naturale, at principiũ paſſiuum poteſt eſſe, & tale eſt cœlum. *Ad primum.*

Ad ſecundũ dicitur, quod nõ eſt opus, quod motus ſit ad conſequendam aliam perfectionem, cũ ipſe motus eſt talis perfectio: huiuſmodi eſt cœlum, & hoc patet in uiuentibus. quorum perfectio in uita conſiſtit, quæ motus quidam eſt. *Ad ſecundum.*

Ad tertium dico, quod ille motus cœli unicus eſt, nec cõtrarium habet, ob id nõ oportet ipſum ſeparare, ac ſi eſſent duo. *Ad tertium.*

Ad quartũ de quiete cœli eſt uaria opinio. Auer. 12. Metaphy. com. 41. & lib. de ſubſtantia orbis, cap. 2. exiſtimat, cœlum habere principium, ut poſſit quieſcere, & probat ex Ariſt. 9. Meta. tex. 17. Non eſt, inquit, timendum quod cœlum quieſcat, timor autem eſt de eo, quod eſſe poteſt, cœlum igitur poteſt quieſcere, ſed non quieſcit. *Ad quartum. Dubium de quiete cœli opinio Auer.*

Iſta ſententia eſt falſa, nam fruſtra eſſet potentia *Nota con*

ra Auerroem. potentia illa, quæ nunquam ad actum eſſe reducenda. & præterea, quia in ſempiternis nō eſt poſſe eſſe, ſed eſſe, nec Ariſt. ibi aliud dicit, quam ꝙ non ſit vlla timoris ratio, cum non poſſit cœlū quieſcere.

Quō aliqui defendūt Auerro. reijcitur defenſio. Nec valet id, quod aliqui dicunt pro Auerroe, a motu vnius dici cœlū quieſcere altera die: quāuis.n. illa dici ſoleat quies, tamen Auerroes non de hac loquitur. iſta enim ponitur in actu, ſed de quiete, quæ eſt ceſſatio motus, & hanc cęlo ineſſe poſſe eſt falſum, ut bene dicit Them. hoc ſecundo c. & S.Tho.q.5 de potentia. art. 5. qui in hoc cœlos ab elemētis differre docet, ꝙ illi a motu naturali non poſſunt quieſcere, hæc vero ſic. Vnde in die iudicij erit miraculum, cœlos non moueri, ſicut ignem non calefacere.

Expoſitio Philoponi. Philop. dicit, cœlum habere quietem, nempe, quia eſt in ſua perfectione, quæ eſt motus, & ultimus ſtatus cuiuſque, quies dicitur.

Opinio Simplicij. Simplicius vero dicit, cœlos quieſcere, nempe ſecundum axē. & cētrum: quia nec ad dextram, nec ad ſiniſtram declinanr, quomodo orbis, & machina mundi quieſcit: & hoc etiam dicit Ariſtoteles. 8. Phyſic. tex. 76. mouetur, inquit, & quieſcit omne ſcilicet cœlum.

Nota duplicē quietem. Aduerte tamen ex Philip. in principio in explicatione definitionis Naturę, quod quies eſt duplex, altera eſt immobilitas quædam, & fixa ſtatio, & ſic poſſumus dicere, cœlum quieſcere. Altero modo pro priuatione motus, cum aptitudine ad illum, & ſic non eſt quies illa cœli immobilitas, cum non poſſit ad latera moueri, & talis quies eſt propria, & ſumitur in definitione naturę quidquid velit Philop. taliſq; non eſt in cœlo, vnde ad argumentū dicitur, non ſemper naturam eſſe principium quietis, & motus ſimul Quo autē pacto illa naturæ definitio eſſet intelligenda, diximus iam ſatis ſuperius.

Dubiū de motu quō ſiunt artificiata, ut dolatione lapidū, an ſit naturalis. Vnum eſt dubium de motu, quo ſiunt artificiata, an ſit naturalis, ut dolatio ligni & ſimiles. Communiter dicitur, eſſe motus artificiales, nec naturales, nec violentos, ſicut ipſæ formæ. Mihi cum diſtinctione uidetur eſſe reſpondēdum: nam hi motus poſſunt aliquando ſecundum ſubſtantiam ſuam conſiderari, & ſic aliqui naturales ſunt, ut ſectiones, diuiſiones: habent tamen aliquid violenti. Si vero vt, ab arte ſunt, & ad formam artis tendunt, conſiderentur, ſic nec ſunt naturales, nec violenti, ſed proprium nomen habēt, nēpe motus artis, nec potentia ad eos dicitur paſſiua naturalis, ſed ineptitudo vel aptitudo, vt patet in prædicamento qualitatis. Hæc ſatis de quæſtione, An motus cęli ſit naturalis.

Caput Secundum.

Quoniam autem determinatum eſt. Tex. XVI.

DIſcrimen Phyſici a Metaphyſico ponit, cum vterque uideatur de re naturali tractare. Proponit igitur duas quęſtiones. Altera eſt. An Mathematicus a Phyſico differat, & per Mathematicū, ut notat Simpl. Geometrā intelligit. Ponit argm̄ ad probādum, qđ nō differunt: artifices de eiſdem rebus conſiderantes non uidentur differre, ſed Geometra, & Phyſicus de eadem re diſſerunt: non ergo uidentur differre. Probat minorem: nam uterque agit de corporibus, de lineis, de ſuperficiebus, & punctis.

Amplius autem ſi Aſtrologia. Tex. XVII.

ALtera quæſtio eſt, An Aſtrologia, quæ nō eſt pure Mathematica, ſit diſtincta a Phyſica. & videtur eodē argumēto, ꝙ non ſit diſtincta, cum de eiſdē tractent, puta de cœlo, de aſtris. Reijcit autem quandā ſolutionem, quā quis poſſet adhibere, nēpe ꝙ Phyſicus tractet de ſubſtantia cœli & ſolis. & aliorū, non de accidentibus, ſed Aſtrologus. Hoc dicit eſſe inconueniens, cū ſcientia tractans rei ſubſtantiam, ipſius etiam conſideret accidentia. Et præterea Phyſici tractantes de cœlo, & aſtris, ipſorum etiam accidentia tractant, quod ſit ſphericus ſol, aut cęlum vel non, & ſic de aliis huiuſmodi accidentibus.

De his igitur negociatur. Tex. XVIII.

Nota quō de eiſdem rebus age re poſſint diuerſæ ſcientiæ.

SOluit dubium propoſitum primum, dicitq; , Phyſicū quidē & Geometrā tractare de eiſdē rebus, ſed non eiſdē rationibus: Phyſicus enim ſolida, ſuperficies,& ſimilia conſiderat, ſed ut ſunt fines corporis naturalis, ac in eis ſunt: at Mathematicus ipſa ſecundum ſe conſiderat, non ut terminos corporis naturalis. Vnde Phyſicus iſta de corpore naturali oſtendit, Geometra de his ſecundum ſe ipſa dicit.

Vnde ſequitur aliud diſcrimen, quod Phyſicus hæc non abſtrahit a motu,& materia ſenſibili: Geometra vero abſtrahit ea non quidem re,ſed intellectu, & nihil refert,i. & hoc fieri poteſt. Abſtrahentiū enim non eſt mendacium; ac ſi dicas,non ob id, quod abſtrahat intellectus quæ abſtracta non ſunt re, mentitur,& falſum dicit:eſt enim illa abſtractio ſimplex conſideratio rei,quæ nihil habet falſitatis. De hac abſtractione multa diximus in Logica,nec opus eſt repetere.

Nota abſtrahentium non eſt mendacium.

Themiſt.& alii uolunt,quod in primo diſcrimine etiā differat Aſtrologia a Phyſica,& illud ſit pro Geometria,& pro Aſtrologia: hęc.n.conſiderat figuram aſtrorum ſecundum ſe,& motum ipſorum, vt quantum quoddam eſt:at Phyſicus ea tractat ut corporis ſunt naturalis paſſiones, vnde motum, vt a natura eſt,ut ſempiternus eſt,ut cauſa aliorum eſt, denique motum ille ſecundum qualitatem,Mathematicus ſecundum quantitatem conſiderat, vt notat. Themiſt.

Latent autem qui hoc faciunt. Tex. XIX.

REprehendit Platonē ex hoc vltimo diſcrimine. Plato.n.ponebat ideas ſeparatas rerū naturalium,quod reprehendit,dicens eſſe ignorantiam,& probat. Nā cum Mathematicę res,quæ magis ſunt abſtractæ,quam Phyſicæ,non ſint ſeparatæ re, ſed intellectu a materia ſenſibili,non oportuit formas Phyſicas realiter ſeparari, ut Plato putat. Quod autem res Phyſicæ minus abſtractę sūt Mathematicis, probat ex definitione eorum,quæ in Phyſica, & quæ in Mathematica ſunt, & ex paſſionibus ipſarum rerum: res enim Mathematicæ,ut figura, numerus, & ipſorum paſſiones,par,impar,curuum, rectū,abſque motu,& materia ſenſibili definiuntur:ſed non res Phyſicæ,puta caro, os,neruus,hæc enim abſque materia definiri nequeunt.

Vtitur autem quodam exemplo ad explicandū quomodo ſe habeant Phyſicus, & Mathematicus in definiendo. Phyſicū enim eſt ſicut ſimum, res autem Mathematica, ut curuum: curuum, & ſimum obliquitatē dicunt,ſed differenter;ſimum enim obliquitatem in materia determinata,& ſenſibili,puta naſo: curuum autem obliquitatem in cōmuni, ita res Phyſicæ materiam habent ſenſibilem,& determinatam,& per hanc definiuntur, non autem mathematicæ. Hoc autem in quæſtione examinabitur inferius.

Demonſtrant autem. Tex. XX.

VT omnes fere exponunt,Ariſtoteles hic probat ſecundo Phyſicam eſſe contractiorē Mathematica pura,exemplo illarum Mathematicarū,quę mediæ ſunt,partim Mathematicę,partim Phyſicæ,nēpe Perſpectiua,Muſica,Aſtrologia: hæ.n. differunt a pura Mathematica,quòd tractant eandem quidem rem, verbi gratia,lineam: ſed Phyſicè,puta in materia ſenſibili: at Mathematica tractat lineam Phyſicam nēpe corporis Phyſici, ſed abſtrahendo, ut non ſit aliud diſcimē inter purum Mathematicum,& Perſpectiuum,ac ſimiles,quam quod ille extra materiam, hi in materia idem conſiderent: & uis argumenti conſiſtit in hoc: cū Perſpectiua, & reliquæ,quę idem cū Mathematico tractāt,quod abſtrahi poteſt a materia non abſtrahant:ergo & Phyſicus qui conſiderat formas quæ abſtrahi non poſſunt,non abſtrahet: ita exponit Themiſt. & eſt expoſitio communis. At ſi licet prę ter communem expoſitionem aliquid dicere, exiſtimarem hunc locū aliter poſſe exponi, quod Ariſto. velit ſoluere ſecundam quęſtionē propoſitā de Aſtrologo, quæ etiam poterat eſſe de Perſpectiuo,& Muſico,

Muſico, cum de ſenſibilibus tractent, & intendit dicere, quod Phyſicus tractet nō de reb. Mathematicis, niſi ut fines, & proprietates ſunt corporum naturalium: ſecundum ſe vero minime, & in hoc a pure Mathematico differt. Perſpectiuus vero, ſimiles de rebus Mathematicis, ſed non abſtracte, ſed in materia, & in hoc differunt a Phyſico. Explico clare. De linea Phyſicus cōſiderat, vt eſt lōgitudo corporis naturalis. Geometria de linea ſecundum ſe. Perſpectiuus de linea ſecundum ſe, & nō ut eſt longitudo corporis naturalis, ſed vt eſt in materia aliqua ſenſibili. Vlterius, figuram conſiderat Phyſicus, vt terminum corporum naturalium. Geometra ſecundum, ſe Aſtrologus figuram ſecūdum ſe, ſed nō oēm, ſed eam, quæ eſt cęli, & multū refert, aliquid in materia conſiderare, & aliquid conſiderare, vt ineſt alteri.

Cum autem natura duplex ſit. Tex. XXI.

INſert ex dictis, Phyſicum nō ſolū formam, ſed etiam materiā in definitione ſumere; nā res Phyſicæ ſunt ſicut ſimitas, at hæc & per formā, & per materiam definitur: ita & res Phyſicæ nō ſunt ſine materia, ac non ſunt ſecundum materiam, id eſt, non definiuntur ſola materia, ut exponit Philop. Alber. & S.Th. quāuis Simpl. exponat, nō ſunt ſecundum materiam, id eſt, non ratione materiæ, ſed ratione formæ præcipue conſiderantur. Themiſt. & Auerr. non ſunt ſecundum materiam, id eſt, de eorum eſſentia non eſt materia, quamuis eſſentia non ſit ſine materia, ſed verior, & melior eſt expoſitio prior, ut diximus, ſecundum Philoponum, & Albertum.

Etenim iam & de hoc dupliciter dubitabit quis.

Nota. NAtura in duas diuiſa, dubiū proponit item duplici uia, & modo. Et attende, quod non ſunt duo dubia, vt uolūt Expoſitores, ſed idē dupliciter propoſitū; & ita ſumēda eſt illa particula, dupliciter, quæ locū fecit obſcuriſſimum. Dubitatur igitur, cum duæ ſunt naturæ, an Phyſici ſit materiam ſolam, an formam ſolam conſiderare, an vtrunque, nempe ex vtraque compoſitum: quod ſi hoc detur, nēpe quod compoſitum conſideret, etiam vtramque conſiderabit naturam.

Dubium. *Reſpōſio.* Dices, nonne dixit in principio textus, quod Phyſicus materiam, & formam cōnſiderat? cur modo dubitat? Reſpondet Simpl. ob id dubitare, vt demōſtret, quod tantùm dixerat.

Vtrum igitur eiuſdem. Tex. XXII.

IDem dubium altera uia proponit, an vnius ſit ſcientiæ cōſiderare materiā, & formā ſimul, an vero vnius ſit formam, alterius materiam cognoſcere. Circa quod dubium dicit, ꝙ ſi Antiquos inſpiciamus, non eſt difficile: hi. n. materiam ſolam cognouerunt, parum autem de forma, ut patet de Empedocle, & Democrito, qui multa principia aliquo modo forma differentia poſuerunt, reliqui materiā tantum. Probat autem triplici ratione qđ Phyſici ſit, non ſolum formam, ſed etiam materiā cognoſcere. Prima ratio eſt ſumpta ab analogia artis, & naturæ. Ars imitatur naturam, vt notum eſt: ergo ita ſe habebit Phyſica circa cōſiderationem naturæ, ſicut artes circa conſiderationem artificiatorum: ſed artes non ſolum formam, ſed etiam materiam vſque ad certum tamen limitem conſiderant: ergo & Phyſica formam etiam, & materiam conſiderabit. Minorem probat. Medicus enim non ſolam formam ſanitatis conſiderat, ſed etiam materiam, puta phlegma, bilē, & reliqua in quibus eſt ſanitas. Nec conſiderat materiam omnino, puta remotā; non enim conſiderat hominem, ut corpus, ut ſubſtantiam, ſed vt ex contrariis humoribus conſtitutum. Similiter domificatoria ars conſiderat formam domus, & materiam, ſed non remotam, puta terram, ex qua fiunt lateres, & arbores, ſed lateres, ligna, & calcem ſolum, & vnaquæque denique ars materiam ad certum limitem cognoſcit. *Probatur tripliciter Phyſicum conſiderare formā, & materiam. Primo.*

Inſuper

Inſuper eiuſdem eſt. Tex. XXIII.

SEcundã facit rationẽ ad idẽ probandũ. Eiuſdem eſt artis,& ſcientiæ finẽ,& ea quæ ad finẽ ſunt media conſiderare, ſed forma eſt finis, materia vero eſt ad finem: ergo eiuſdem ſcietię erit formam, & materiam cognoſcere. Maior eſt nota. minor probatur, ꝙ forma ſit finis, & per finem intellige cauſam finalẽ, quæ dicitur finis, cuius gratia.

Nam finis aliquando extremum,& limitem ſignificat, aliquando cauſam finalem,& ad hanc ſignificandum dicitur finis, cuius gratia.

Probat autẽ ſic. Terminus alicuius motus non interrupti, ſed continuati eſt vltimum & finis, cuius cauſa, illius motus, ſed generationis continuæ forma eſt terminus: ergo ea eſt vltimum, & cuius cauſa.

Nota ad cãm finalem duo ſunt neceſſaria.

Vbi aduerte, ad cauſam finalẽ duo eſſe neceſſaria: Vnum, quód ſit vltimum, & extremum operationis: Alterum, ꝙ ſit gratia cuius illa operatio fit, ac ob id dicitur finis bonũ,& optimum; quia reliqua ordinẽtur in ipſum. Primum non ſufficit, nempe ꝙ ſit extremum. Si enim ego modo irem in Diui Petri templum, vt indulgentiam conſequerer,& media via occurreret aliquid impediẽs, quo minus abſoluerem: illud eſſet terminus,& extremum meæ viæ, ſed non cauſa finalis; propterea eſt opus, vt ſit gratia cuius eſt via,& operatio. Propterea bene dixit Ariſtoteles, id quod eſt extremum motus continui: non impediri, aliunde, id verò non ſolum vltimum eſt, ſed etiã finalis cauſa. Vnde reprehendit Poetam, qui de morte alicuius loquens dixit, habet finem, cuius cauſa factus eſt, errauit: nam mors eſt quidem terminus vitæ, ſed non finalis cauſa, cum nõ ſit optimum, id eſt, cum non conceſſerit natura vitam hominibus, & animalibus, vt moriantur. non enim omne vltimum finis eſt, cuius cauſa: & ſic debet locus intelligi, vt volunt Græci, quamuis S. Th. longe aliter exponat, referens illud verbum, vult, ad Poetam. & non debet referri, ſed eſt ſenſus affirmatiuus: ac ſi dicat, ita eſt, nõ omne vltimũ eſſe finem. Hunc poetã Philoponus dicit eſſe Euripidem.

Quoniam & faciunt artes. Tex. XXIIII.

HIs duobus textibus probat materiã ordinari, vt medium ad formam: & quia locus eſt obſcurus valde, primo ſenſum aperiam.

Nota artes mechanicas ĩ triplici differentia.

Aduerte primo: Artes mechanicas eſſe in triplici differentia: Quædam verſantur circa materiam,& harum quædam faciũt materiam ipſæ: vt ars, quæ facit lateres, tegulas, calcem, ex quibus domus eſt facienda. Quædam non faciunt materiam, ſed factã diſponunt, vt ars dolandi & leuigandi ligna, ſcindendi lapides. Quædam artes ſunt in altero gradu, quæ in materiã talem formam introducunt, vt ars quæ ex leuigatis iam, & dolatis lignis triremem facit,& ex lateribus præparatis domũ erigit: & tales artes architectonicæ dicũtur, quaſi imperantes primis. Quædam ſunt in tertio gradu, quæ forma iam introducta vtuntur, vt Nautica, quæ triremi vtitur. Equeſtris, Militaris,& aliæ. Quæ ſunt in primo,& ſecundo gradu, ſunt factiuæ, tertia non dicitur factiua.

Nota ſecundo. Cauſa artium quę in vſu cõſiſtit.

Aduerte ſecũdo, quod ſi velis ſcire cauſam harum artium, quæ in vſu conſiſtũt, ea eſt, quia homo eſt finis harum rerum quæ arte fiunt: ſunt enim ipſius gratia: propterea eſt iſta ars, ſecundum quam artificiatorum vſum tenet.

Nota tertio. Quæ artes quibus imperãt.

Aduerte tertio, qnòd ſic ſe habent iſtæ artes; tertiæ præſunt ſecundis, imperat enim natura illi, qui triremem facit, vt talem & talem faciat, prout ipſe vſui videt fore accommodatam. Secundæ imperant primis, qui enim triremem facit, imperat his qui circa materiam verſantur, vt ſic, vel ſic pręparent, prout ipſe fore aptã ſuę formę intelligit: vnde vſualis eſt architectonica,& inter factiuas ea, quæ formam inducit, quia hæ imperant.

Ex his apparet clarè, quomodo materia ordinetur in formam, cum hæ, quæ circa materiam verſantur artes, ab eo qui formam inducit, regantur: & hoc eſt quod Ariſtoteles voluit monſtrare exemplo harum artium materiam ordinari in formam: & admodum obſerua hanc declarationem.

Textus expoſitio.

Nunc ad textum accedamus, quamuis

non

non ſint hæc ita in littera ordinata. Proponit igitur in hoc textu diuiſionem artium conſiderantium materiam,& vſualium. Sunt artes conſiderantes materiam ſimpliciter, i. quę faciunt materiam, & quę conſiderant materiam operi accōmodam,id eſt,diſponunt, & præparāt materiam:& ſunt etiam artes quæ vtuntur, & reddit harum rationem,nempe,quia nos ſumus finis quodam modo omnium. At quia duplex eſt finis.alter cuius, hic autē eſt id propter quod operamur,vt Deꝰ eſt finis cuius noſtrorum laborum,& amicus eſt finis cuius alius ſe illius amore in negotiis occupat.Et eſt etiam finis,quo, nēpe quo illum finem cōſequimur,qui ſemper eſt operatio noſtra,vt finis quo ſuper naturalis eſt viſio ipſius Dei: finis quo illius,qui ad amicum tēdit,eſt videre, colloqui cū ipſo.Homo igitur finis eſt cuius harū rerum. At quia de hoc vtroq; fine non eſt modo locus tractandi,dicit, ſe in Philoſophia,puta morali hoc dixiſſe.

Duæ igitur ſunt. Tex. XXV.

DIſtinguit duas eſſe dominatrices materiæ,nempe vſualem,& quę formam facit, & has cognoſcentes vocant,id eſt,non facientes materiā: vſualis enim nihil facit, formalis operatur,ſed non materiam,ob id cognoſcens, & ſpeculans aliquo modo eſt, & in hoc differt ab effectrice,nēpe materiali, quæ tantum operatiua eſt quo fit vt illæ duæ architectonicæ ſint,& imperent:ſed vnus artifex imperat materię, qui nempe formam conſiderat:dicit enim ex quo ligno & quali fiat triremis: alter imperat formæ,dicendo ex quibus motibus,& quos ad vſus illa ſit.

Ex his omnibus concludit,quod in artificiatis materia propter opus & formā fit:in naturalibus autem materia propter formam eſt,non dicitur,fit, quia nos nō facimus materiam in naturalibus. Atque hæc eſt probatio minoris pręcedentis ſyllogiſmi,nempe formam eſſe finem materiæ,intellige eſſe finem partialem, compoſitum enim,& totum eſt finis,& terminus totius generationis,& materiæ.

Amplius eorū,quæ ad aliquid. Tex. XXVI.

TErtiam rationem proponit. Materia, & forma ſunt correlatiua, ſed eadem eſt ſcientia correlatiuorum: ergo Phyſici eſt non ſolam formam cōſiderare,ſed etiam materiam. Nec exiſtimes materiam,& formam eſſe correlatiua ſecundum ſubſtantiam, & eſſentiam ſuam,ſed quod habent quendam ordinē & relationem annexam,ſicut ſcientia, & ſcibile,vt dictum eſt in Logica. 3. Ratio.

Nota verba Ariſtotelis:materia,inquit eſt ad formam,& alia materia ad aliā formam:Per materiā intelligit materiā primam indifferentem ad quācunq. formā ſubſtantialem, & per formam intelligit formas confusè,& indiſtinctè, nempe in cōi. Per materiam vero aliam intelligit materiam ſecundam, nempe cum diſpoſitionibus,& accidentib.neceſſariis ad formas quaslibet in particulari, quas vocat formam aliam,vt ſit ſenſus, materia ſecūdum ſe ad formam ſecundum ſe refertur. at hæc materia ad hanc formam, quælibet n. forma habet ſuas certas diſpoſitiones in materia diſtinctas ab alijs aliarum formarum,& non ſolum in ſpecie,ſed ēt in indiuiduo,vt alia eſt materia ſecunda hominis,alia equi,& alia huius, alia illiꝰ hominis,alia huius,alia illius equi,qđ docet Ariſtoteles de animalibus contra Pythagoram,1. Animæ,tex. 54.

Quouſq; ergo Phyſicū oportet cognoſcere formam.

LOcū hunc bene exponit Simplicius. Mouet dubium Ariſt.quouſq. Phyſicus cōſideret formā.Reſpondetq́.: ſicut medicus neruum,& faber æs conſiderat non abſolutè, ſed ut ſunt ſuæ formæ accommodata,ita Phyſicus formas, ut ad generationem ſunt,hæ autem ſunt quę ſunt in materia, licet ratione ſint ſeparabiles,per has enim formas generationes fiunt,ut Sol,& homo generant hominem, Sol,& equus equum. De formis autem ſeparatis, quid ſint, Metaphyſici eſt ſpeculari.

Dices

Dubium quō formæ Phyſicæ ſint ſeparabiles a materia ratione. Dices, quomodo formas Phyſicas vocat ratione ſeparabiles a materia, cum oppoſitum docuerit ſuperius? Aliqui dicunt quod debet legi, quod ſunt inſeparabile. Hoc tamen eſt cōtra litteram Græcam, quæ modo habetur. Sanctus Thomas id de anima rationali intelligit, quæ eſt ſuprema forma naturalis, vltra quam Phyſicus non aſcendit, & hac ratione eſt ſeparabilis; quia ſecundum ſe non indiget organo corporeo ad ſuam operationem. Id ipſum dicit Auerroes, & eſt bona reſponſio, quamuis poſſet dici, quod ſunt ſeparabiles a materia ratione, id eſt differunt ratione, & definitione, ſed non ſubiecto, cum non ſint extra materiam: quomodo priuatio, & materia dicuntur duo ratione, ſed vnum numero, hoc autem non impedit, quin forma definiatur per materiam.

Nota. Aduerte ulterius, quòd ſol eſt cauſa uniuerſalis concurrens cum omnib. particularibus ad generationes, ut dicemus inferius.

An Phyſica a Mathematica diſtinguatur. Quæſt. IIII.

Titulus quæſtionis clarus eſt nempe an ea, quæ Phyſicus conſiderat, & quæ Mathematicus, ſint diſtincta, an eadem: & ſimiliter an Phyſica ſciētia a Mathematica diuerſa ſit. Notat autem Auer. in præſenti, com. 16. quod aſſignare differentiam in communi, & in particulari ſcientiarum Logicum eſt, q̄uis ſit uſitatum differentiam particularem in propriis ſcientiis tradere, & hui° rationem poſſumus dare, ex 2. de Anima. 146. Nam ad ponendam differentiam inter duo, requiritur, ut cognoſcatur, quid ſit utrunque, non eſt autem unius ſcientiæ particularis quid altera ſit cognoſcere, ob id ad communem aliquam, quæ in cōi, quid ſcientia ſit, conſideret, id pertinet. Ea autem eſt Logica uniuerſalis, quamuis id non faciat, niſi aliquo modo adiuta ſcientiis particularibus, quibus ipſarum obiecta cognoſcit. Tractare igitur modo oportet in particulari de differentia harum ſcientiarum. Nec omnia quæ hic dici poterunt proponemus, quia multa diximus in poſterioribus.

No. quis aſſignet differētiā ſcientiarū inter ſe.

Argumēta in oppoſitum. 1. argum. Sit igitur primum argumentum circa Quæſtionem. Mathematici tractant de ſenſibilibus, ſicut Phyſica, ergo non eſt diſcrimen. Antecedens patet, quia omnia quæ Mathematici tractant, ſunt in corpore, & in corpore ſenſibili.

Secundo. Aſtrologia eſt Mathematica & tractat de ſubſtantia ſenſibili, ut Phyſica: ergo non eſt ſcientia diſtincta, nec res conſiderata ab Aſtrologia eſt extra genus Phyſicum, Antecedens eſt expreſsè Ariſt. 12. Metaph. tex. 44. 2

Præterea tertio. res Phyſicæ ſunt ſubſtantiæ, & accidentia ſunt ſenſibilia: ſed ſubſtantia poteſt abſtrahi ab accidentibus, ergo res Phyſicæ abſtrahi poſſunt a ſenſibilibus, nō ergo differentia à Mathematicis. 3

Præterea, quarto ex Ariſt. Perſpectiua, Muſica, Aſtrologia ſunt Mathematicæ: non ergo dicendæ ſunt eſſe magis Phyſicæ, & adhuc dicit, quod Perſpectiua agit de linea, ut Phyſica eſt. ergo prorſus Perſpectiua eſt Phyſica, cum conueniat in obiecto formali. 4

1. Concl. Primo notandum. Nō omnis res cōſiderata in ſciētia eſt eius ſubiectum. Pro huius determinatione ſit prima cōcluſio. Scientia Phyſica, & Mathematica licet conueniant in re conſiderata, nunquam tamen in ſubiecto conueniūt. Hęc concluſio eſt declaranda, ob id aduerte primo: non quicquid eſt de conſideratione alicuius ſcientiæ, eſſe ſubiectum illius ſcientiæ. Sunt enim tria in ſcientia, & paſſiones demōſtrādæ, & cauſę per quas demonſtrandę ſunt, & ea de quibus demonſtrandæ ſunt, & hęc tantum dicuntur ſubiecta, ſiue ſit unum in communi quod eſt primum in ſcientia, ſiue multa particularia, quæ illius ſunt ſpecies. Tria igitur cum ſint de conſideratione ſcientiæ, unum illorum ſubiectum eſt, unde res conſideratæ in ſcientia & ſubiectum habent ſe, ut ſuperius, & inferius. Omne .n. ſubiectum eſt res conſiderata in ſcientia. non ècontra.

Nota ſecundo. Quod ſit phyſici ſubiectū, & mathematici. Aduerte ſecundo, quod Phyſicus habet pro ſubiecto ſubſtantiam non quam cunq.: Mathematicus vero pro ſubiecto accidens, non quodcūque. Explico. Phyſica eſt quædam ſcientia quæ ſubſtantiæ paſſiones, & cauſas ſpeculatur, ſed non

cuiuſ-

cuiuſcunque ſubſtātiæ, ſed illius quæ motus principium habet, ac mutationib.& accidentibus ſenſibilibus eſt ſubiecta: vnde pro ſubiectis habet ſubſtantias ſenſibiles,& naturales. Mathematicus vero paſſiones ſpeculatur, non vllius ſubſtantiæ, ſed de accidente, oſtendendo, non autem de quocunque accidenti.

Eſt enim duplex accidens: quoddam ſecundum ſe mutationi expoſitum, id eſt, quod non eſt, niſi ex mutatione aliqua procedēs, vel mutationis alicuius eſt cauſa, vt ſunt primę qualitates, & ex his compoſitę, vt colores, ſapores, odores,& huiuſmodi ad Phyſicum pertinent, nec de his ſcientia vlla, præter Phyſicam eſt, cum non niſi mutatione, & motu conſiſtant, nec aliter quam per mutationem, vel ad mutationem ſint. Quædam ſunt alia accidentia, quæ licet cum mutatione ſint, tamen ex ſe a mutatione non dependent, nec mutationis cauſa ſunt, quales ſunt quantitates, & ea quæ quantitatē ſequuntur. Hæ enim non ſunt mutationum cauſa, nec ex ſe ex mutatione proueniunt, cum in cęlo ſint quantitates, & figuræ non ex mutatione factæ, ſimiliter dimenſiones proportiones,& ſimilia non ad mutationem pertinentia, nec tanquā ipſius effectus. nec tanquam ipſius cauſæ. Et talium eſt ſcientia Mathematica: agit enim de quantitatibus, de figuris, & proportionibus,& proprietatib. ipſarum, quę ab ipſa abſque motu proueniunt.

3. fundamentum. Mathematicæ ſunt in duplici differentia.

Aduerte tertio, quod Mathematicæ ſūt in duplici differentia. Quædam quæ huiuſmodi accidentia in uniuerſali cognoſcūt, vt quæ agit de figura in communi,& qualibet ſpecie, non determinando ad materiam, ſic quæ agit de numero in cōmuni, abſtrahendo a quolibet ſubiecto, & hæ dicunt ut pure Mathematicæ.

Quædam aliæ agunt de huiuſmodi accidentibus in particulari, ut de figura cœli, de motu ipſius, tanquam de quodam quanto, de numero ſonoro, de linea viſuali, & tales vocantur Mathematicæ mediæ.

Quō earū ſubiectū differat a Phyſico.

Vbi attende maximè cum Auer. com. 28. quod hæ nō tractant de ſubſtantia ſubiecta iſtis accidentibus, nec de ipſis vt aliteri inſunt, ſed de ipſis ſecundum ſe, alia demonſtrando de eiſdem,& in hoc differunt a Phyſica omnes hæ. Phyſicus enim talia accidentia de ſubſtātiis oſtendit, vt ipſis competūt: At Mathematicus de iſtis accidentib. aliud oſtendit: vt Phyſicus de corpore oſtendit quantitatem; figuram, motum: Mathematici de his ſecundum alia oſtendunt, vnde dixit Lincon. bene, quod id, quod Phyſicus habet pro prędicato,& paſſione, id habet Mathematicus pro ſubiecto, cum tale eſt, quod abſq. mutatione poſſit intelligi, quamuis Phyſicus ut in ſubiecto mutabile illud eſt, cōſiderat,& hoc eſt quod diximus in concluſione prima, nempe quod conueniūt Phyſicus, & Mathematicus in re conſiderata, ſed non in ſubiecto, nam quod vnius eſt ſubiectum, alterius eſt paſſio,& hoc eſt quod alii dicūt, Phyſicum,& Mathematicum differre in modo conſiderādi. Et hęc ſufficiant pro declaratione primæ concluſionis,& ſunt memorię mandanda,& magis in ſolutione argumentorum iſta nota fient.

2. Conclu. 1. fund. Diuerſus modus definiendi. Phyſici. Mathematici.

Secunda concluſio. Phyſicus,& Mathematicus differunt in modo definiendi.

Aduerte duo eſſe quæ in ſciētiis præcipuè definiuntur,& ſubiecta,& paſſiones, in quibus definiendis eſt diſcrimen inter Phyſicum, & Mathematicum. Phyſicus quidem definit per materiam ſenſibilem id eſt, per materiam motui,& mutationi, & qualitatibus ſenſibilibus ſubiectam, at cum magno diſcrimine, nam paſſiones definit per materiam, non tanquam partem rei definitæ, ſed tanquam ſubiectum uel tanquam cauſam, ut qui dicit, ſerenitas eſt uentorum quies, tranquillitas eſt maris quies, per materiam, quæ ſubiectū eſt, definit. Qui uero dicit, tonitruus eſt ſonus percuſſionis exhalationis cum nube, nō materiam dicit, ſed cauſam. At cū ſubiecta definit, materiam ut partem ſubſtantiæ dicit, nam ſubſtantiæ naturales includunt materiam, vt partem ſui,& ſic definitur homo per os, carnem,&c. quę ipſius partes ſunt.

Ad explicandum hunc diuerſum modum includendi materiam, quam docet Ariſtoteles. 7. Metaph. cap. 10 tex. 34. ſūt duo exempla, alterum eſt ſimū, per hoc enim intelligitur modus definiēdi paſſiones, ſimitas. n. naſum dicit, ut ſubiectum, & cauſam, alterum eſt ſtatua,& dom⁹, &

cætera artificialia: hæc enim materiam, ut partem ſui dicūt; pars enim ſtatuæ eſt æs, & figura, ut ibi docet Ariſtoteles, ſicut materia eſt pars hoīs. vnde in 8. Metaph. cap. 1. laudatur Architas, qui in definitione horum utebatur materia. Similiter in definitione naturalium, hic eſt modus definiendi Phyſicus.

Mathematicus uero paſſiones ſuas, & ſubiecta definit, ſed nō utitur materia ſenſibili: utitur tamen ſua materia, puta quātitate; ut enim eſt materia ſenſibilis, & forma, compoſitum naturale facientes, ita figuræ illæ, & quātitates faciunt triangulos, quadrāgulos, & reliqua mathematica; vnde Mathematicus paſſiones per ſubiecta ſua, vt per materiam definit, ut definiendo par, impar, & reliqua. Similiter ſubiecta per quantitatem definit, ut figuras per lineas, & hoc docet Ariſtoteles 7. Metaph cap. 11. tex. 38. ubi reprehendit Platonem, qui omnino iſta ſine ulla materia definire contendebat, & docet habere ſuam materiam, ſicut homo habet os, & cætera, licet non ſit ſenſibilis, & ſic patet propoſita concluſio.

3. Conclu. Diuerſus modus demonſtrandi Phyſicæ, & mathematicæ.

Tertia concluſio. Phyſicus, & Mathematicus differunt in modo demonſtrandi. Explicatur hoc. Phyſicus frequenter utitur demonſtratione effectus, & ſigni, quia ipſius cauſæ frequentius ſunt occultæ, nec per ſe ſenſibiles, effectus uero ſenſibiles ſunt, ut mors, corruptio, generatio, motus, & ſimilia ad ſenſum patent, ipſorum cauſæ a ſenſibus ſunt remotę. At Mathematicus frequentius a prioribus procedit, cum cauſæ notiores ſint effectibus: a ſenſu enim abſtrahit, & in intellectu notius eſt, quod prius eſt. Nec intelligas propter hoc, quod Phyſicus per cauſas non demonſtret, demonſtrat enim, ut dicemus inferius in hoc libro.

4. Conclu. Diuerſa certitudo Phyſici, & Metaphyſici.

Quarta concluſio. Phyſicus, & Mathematicus differunt in certitudine. Explicatur. Effectus Phyſici nō ſemper in vniuerſum eueniunt, ſed fit defectus aliquando, ut non ſemper in ſenectute canities cōtingit, non ſemper uiri habent barbam, non ſemper homo habet duos oculos, & hoc ex eo, qđ materia, ex qua huiuſmodi res conſtant, indifferens eſt, & multorum receptiua, ob id impeditur aliquando multis diſtracta, unde 2. Meta. tex. 16. tradens huius non exactę certitudinis rationē, dicit, natura materia hēt Non tamen ob id putādum eſt, non eſſe ſcientiam horū: eſt enim, ut diximus in poſterioribus, ſunt enim gradus in certitudine ſcientiarum.

At res mathematicæ, cum ab hac materia ſeparent, ſimpliciter neceſſariæ ſunt, ſemper enim triangulus habet tres angulos, & reliquæ paſſiōes ſubiectis ſuis ſemper inſunt. His igitur ſic expoſitis poſſumus ad argumenta reſpondere. *Ad 1.*

Ad primum, admittimus mathematicas de ſenſibilibus tractare, ſed quæ ſecundum ſe ſenſibilia, & mobilia nō ſunt, unde aliquæ ipſarum abſtrahunt.

Nota q̄d ſit abſtractio, & quotuplex.

Vt autem intelligas quid ſit iſta abſtractio, aduerte non eſſe aliud abſtractionē, quam ſeparationem unius ab altero ſibi coniuncto. Hæc abſtractio duplex eſt; altera realis, altera rationis, ſeu cognitionis. Realis eſt, cum re ipſa unum ab alio ſeparatur, ut cum anima per mortem a corpore ſeparatur, & manus a manu coniuncta ſeparatur. Rationis eſt, cum id nō fit, niſi tantūm cognitione, & conſideratione, ut cum unum intelligo, non intellectis aliis illi coniunctis, nempe intelligo animal non intellectis ſpeciebus, talis eſt abſtractio rationis.

Iſta adhuc eſt duplex, quædā ſimplex, quæ ab Alberto definitiua dicitur, quædā compoſita. Simplex eſt, cum unum ſimplici cognitione cognoſco, non intellecto alio ſibi cōiunctio. Compoſita eſt, cum intellectus enunciando unum ab alio diuidit, ut cum hominē non eſſe leonem concipimus. In hac abſtractione ſemper ineſt uerum, uel falſum: at in ſimplici non eſt ueritas, nec falſitas.

Simplex rurſum triplex. Vniuerſalis cum ſuperiora non intellectis inferioribus conſideramus. Subiecti, cum ſubiectum abſque conſideratione accidentium cognoſcamus. Formalis, cum accidens ab accidente, aut rē a re abſtrahimus, ut cum dulcedinē ab albedine lactis abſtraho, & formam a materia, & ſimiles formæ abſtrahuntur ab aliis.

Omnes hæ ſimplices abſtractiones nō ſunt aliud, quām ſimplices conſiderationes rerum, nō conſideratis aliis quæ cum eis erant, in quibus omnibus nulla eſt falſitas, aut ueritas.

Abſtractio

Abſtractio mathematica vna eſt ex his, puta formalis cum accidentia, puta figuras, & quantitates ſenſibilibus accidentibus ſeparamus, id eſt, illa intelligimus, ſenſibilibus non intellectis, quod abſque falſitate fit.

Ad 2. Ad ſecundum reſpondetur, q Aſtrologia nõ tractat de aliqua ſubſtantia, ut ſubiecto, id eſt, nec quid ſit ſubſtantia aliqua, nec qualis ſit illa oſtendit, ſed agit de ſubſtãtia, tanquam determinatione ſubiecti, ipſius enim ſubiectũ eſt figura, & motus huius corporis, nempe cœli, & de his demonſtrat, non de cœlo, id eſt, de ſubſtantia ipſa, hoc enim eſt Phyſicũ, & illud eſt, quod Ariſto. 1 Metaph. voluit circa Aſtrologiam.

Ad 3. Ad tertium reſpondetur, quod ſubſtantiæ naturales in ſua eſſentia, & ſubſtantia non habent motum, & mutationem, & accidentia, ſed ipſa eſt extra accidẽtia, in eo, quod non ſunt ipſarum eſſentiæ, & naturæ, tamen ipſæ ſubſtantiæ intrinſecè, & eſſentialiter habẽt eſſe tale, ut habeant principium motus, & mutationis, vnde mutationis principium in ipſis eſſentialiter eſt, & hinc eſt, quod a ſenſibili materia non abſtrahant: homo enim, & animal, de ſe principium habent motus, non ſic res mathematicæ.

Ad 4. Ad quartũ, S. Th. hic, & Paulus volunt, illas medias eſſe magis Phyſicas, quã mathematicas, quamuis Sanct. Thom. ſuper Boet. de Trin. 9 de diuiſione ſcientiarum, art. 5. ad tertium, cẽſeat eſſe magis mathematicas. Quidquid ſit, illæ ſunt magis mathematicę, cum in ſubiecto, quod eſt forma ſcientię, cum pure mathematicis conueniant: nec Ariſtoteles oppoſitũ dicit his enim non dicit eſſe magis Phyſicas, quam mathematicas, ſed quod inter mathematicas hæ propius accedunt ad Phyſicam.

Ad 5. Ad aliud reſpondetur, cum dicitur, vt Phyſica, illic denotatur conditio, ut cum dicimus, ignis, ut approximatus cõburit, ſed nõ notatur ratio formalis, ac ſi diceret, ignis, vt calidus, comburit.

Hęc de quæſtione.

An Phyſicus conſideret materiam primam. Quæſtio V.

CVm duplex ſit materia prima, ac remota, quæ eiuſdem rationis eſt in omnibus rebus naturalibus corruptibilibus & ſecunda, ac propinqua, quę varia eſt pro formarum uarietate: quęlibet. n. forma ſuas certas diſpoſitiones petit in materia: petimus, an Phyſicus materias haſce proximas tantùm conſideret, an etiam primam, & remotã. *Senſus q̃ſtionis.* Hoc dubium mouet Auer. com. 22. ubi citat Auicen dicentem, Phyſicum non conſiderare materiam primã, ſed tantùm proximas, illa enim ad Metaphyſicum pertinet. *Opinio Auicen.*

Et ratio Auicen. eſt, quod ita ſe habet Phyſicus, ſicut quilibet alius artifex: ſed nullus artifex conſiderat, niſi materiã proximam, & particularem vnius generis formæ, ut notum eſt, nec ergo Phyſicus niſi proximam conſiderabit materiam. *Fundamẽtum eius.*

Secũdo, ſi Phyſicus materiam primam conſideraret, poſſet illam eſſe demõſtrare, ſed hoc non poteſt, cum ſit primũ principium ſui ſubiecti, nec ipſius in Phyſica cauſa ſit: ergo non pertinet ad ipſum. *2. Ratio.*

Tertio poſſumus contra rationem Ariſtotelis argumẽtari, & probare, quod nec materiam conſideret Phyſicus: nam ſi materiam conſideraret, eſſet, quia materia ad formã refertur, vt ipſe dicit, ſed materia & forma non ſunt correlatiua, cum ſint ſubſtantiæ, imò materia non refertur niſi ad materiã, ſeu id, cuius eſt materia, hoc autem compoſitum eſt. *3. Ratio.*

Circa hoc Auer. ibidem tenet, materiã primam pertinere ad Phyſicam, & communis eſt opinio, quamuis Græci non id exprimant, exiſtimo, quia id erat certum ſatis. *Sententia cõmunis circa q̃õnem.* & ratio huius poteſt eſſe. Primo, artifex conſiderat materiam communem omnibus formis ſuæ artis, ſed Phyſicus conſiderat omnes formas naturales. ergo conſiderabit materiam communem illis: hæc non eſt niſi prima. *1. Ratio.*

Præterea, Phyſicus conſiderat generationes, & mutationes ſubſtantiales in cõmuni: ergo cõſiderabit ipſarum cãm, & ſubiectum: hoc autem eſt prima materia. *2. Ratio.*

Præterea, materia prima eſt ſubiectum. *3. Ratio.*

mutationum, ſed ſub tali ratione non eſt Metaphyſici, qui motus non conſiderat, ergo erit phyſici.

Alber. tract. 1. ca. 11. arguit Auerroem tanquam imponentem hoc Auicennæ, & dicit, ꝙ materia dupliciter poteſt con ſiderari. Vno modo, ut refertur ad ipſum ens, eſt enim potentia quædam, quæ eſt altera entis pars, cui reſpondet actus, ex quibus duobus perficitur ens, & ſic non dicit priuationem & eſt conceptus mate rię primus, & ſub tali conſideratione ma teria dicitur primo prima. Altero modo poteſt conſiderari, ut eſt ſubiectum muta tionum, & ſic dicit ſecum priuationem, & ſub hoc conceptu, qui poſterior eſt, di citur ſecundo prima. Modo vult ꝙ pri mus conceptus ad Metaphyſicum, ſecun dus ad Phyſicum ſpectet, & hanc fuiſſe in tentionem Auicennæ. Doctrina quidem hæc uera eſt, ſed parum refert, ꝙ fuerit il la mens Auicennæ, uel non. *Nota ſecundum Alber. quid hoc ſenſerit Auic contra Auer.*

Ad 1. Ad primum argumentum reſpódetur quod eſt diſpar ratio, ut dicit Auerroes, inter Phyſicum, & alios artifices: alii .n. conſiderant aliquas formas artificiatorum, non omnes: ob id non habent conſi derare materiam omnium artificiatorũ communem: at Phyſicus conſiderans om nes formas naturales, ob id conſiderabit materiam illis omnibus communem, & hæc eſt prima.

Ad 2. Ad ſecundum reſpódet Auer. ꝙ Phyſi cus non demóſtrat a priori materiam eſ ſe, ſed a poſteriori, per ipſas mutationes, vt dictum eſt, & ſic materiam conſiderat.

Ad 3. Ad tertiũ, aduerte ꝙ materia eſt in po tentia, & ad compoſitum, & ad formam. Ad compoſitum quidem eſt in potẽtia paſſiua primo, quia ex materia compoſi tum primo fit, & ſecundario ad formam, quæ ſimul producitur cum cópoſito: ad formam autem eſt in potentia receptiua. vnde ad vtrunque referri poteſt, variis ra tionibus, & modis.

Nec exiſtimes, quod materia, & forma prorſus relatiua ſint: ſunt enim abſoluta ſimpliciter, vt dicunt S. Tho. & Alber. ſe cum tamen ferunt aliquam relationem, & reſpectum.

Nominales dicunt materiã eſſentiali ter non eſſe relationẽ, ſed denominatiuè.

Burleus dicit materiam eſſe aliquid, i. ſubſtantiam, in ſe tamen habere ad ali quid, i. reſpectum, ſeu eſſe ad aliquid in ſecundo modo dicendi per ſe. Omnes au tem hæ locutiones ad idem tendunt.

An ars imitetur naturam. *Quęſtio VI.*

QVæſtio hæc ſolum ad decla rationem eſt propoſita, nó ꝙ ſit cótrouerſia inter Phi loſophos. Hæc propoſitio, Ars imitatur naturam, tri plicem ſenſum facit: Primus eſt effectus artis, ſeu artificialia ſunt ſimilia naturali bus. Alter eſt, agẽs ſecundum artem aſſi milatur agenti naturali. Tertius eſt for ma artis eſt ſimilis formæ naturali, & om nes tres ſenſus veri ſunt. Tamen vt mani feſti fiant, eſt primum argumentum. Arti ficialia non habent in ſe motus principiũ vt talia ſunt naturalia vero habent, non ergo ſunt ſimilia. *Senſus quæſtionis triplex.* *Argumẽta in oppoſitum.* *Primum argumentum.*

Secundo, agens naturale non eſt libe rum, ſed neceſſario agit, ignis enim non poteſt non comburere, ſi combuſtibile ſit appoſitum, ſed agens ſecũdum artem eſt liberum, agit enim quando vult, & quo uſque vult, non ergo ſimilantur. *Secũdum argum.*

Tertio. Forma naturalis eſt ſubſtantia, vt diximus, at formæ artium, & artes ipſę accidẽtia ſunt, nó ergo ſimilitudo vlla eſt. *1. arg.*

In huius declarationem ſit prima con cluſio. Res artificiales ſimilantur naturali bus in forma, & in materia per ſe, & in toto ipſo compoſito.

Aduerte primo, accidẽtia ſenſibilia ſe re omnia natura multis communia fecit, vtpotè albedinem, nigredinem, calorem, frigiditatem, magnitudinem, ſapores, & reliqua. Hæc. n. animatis, & inanimatis ab ſque diſcrimine inſunt. Vnum tamen in ter hæc reſeruauit natura proprium ſin gulis ſpeciebus, & id figura ac forma ex terior eſt, quam diuerſam diuerſæ entiũ ſpecies, imò aliquando ſpecierum indiui dua ſortiuntur. *3. Concl.*

Et hoc optimo cóſilio factum eſt, ná cum homo, qui huius mũdi rex eſt, & in cuius gratiam hæc facta ſunt, a ſenſu de pendeat in ſua intellectione, ac ſenſibus ſubſtantias non percipiat, niſi per accidẽ tia, *Primum fundamẽtum.*

tia, profecto deciperetur ſemper, nec poſſet rerum formas, ac ſubſtãtias diſtinguere, niſi accidentia aliqua ſenſibilia eſſent, quibus tales formæ ſubſtantiales deſignarentur, & tales ſunt rerum figuræ, & formæ exteriores, quas cum viſus diſcernat, maxime ad cognitionem viſus prodeſt, vt dicitur. 1. Meta. cap. 1.

Hæ igitur figuræ ſequũtur formas ſubſtantiales. Vide S. Th. 7. Phyſico. Lectione 5. adeoq. ſunt illis coniunctę, & illarum comites, vt multi exiſtimarint, ipſas eſſe rerum ſubſtantias, vt refertur. 3. cœli, c. 4. & hoc volebant dicere illi, qui aſſerebãt lineas, & ſuperficies eſſe rerũ ſubſtantias, ut dixit Pythagoras 1. Meta. c. 7. tex. 24. Et id dubitatur 3. Metaph. c. 5. & 7. Meta. c. 2. At re vera non ſunt formæ ſubſtãtiales, ſed ipſarũ indicia. Hinc eſt, quod perfecta ſimilitudo duarum rerum maxime attẽditur in figura adeo, vt eiuſdẽ ſpeciei videantur, quæ figuram participant eandem, & eodem nomine nominentur: vnde propter hoc pictum hominem vocamus hominẽ, & imagines eiſdem nominibus, quibus ea, quorum imagines ſunt, nóminamus, vt notum eſt.

2. fundamentum. Nota 1. duplicem artem. Aduerte ſecundo quod artes circa has figuras uerſantur, conantur. n. effectus in figuris cum naturalib. ſimilare. Eſt tamẽ duplex ars: quædam, quæ verſatur circa actiones, vt ars cantandi, ſaltandi, nauigãdi: & aliæ, quædam, quæ verſantur circa res factas, ut domiſicandi, pingendi, faciẽdi ſtatuas, & aliæ, & in his eſt pręcipua ſimilitudo, de qua loquimur, adeo, ut ars, quę pingit leonem uideatur quodammodo leonem facere propter illam figurã, quæ comes eſt formæ ſubſtantialis, & nõ ſolum propter figuram, ſed etiam propter modum ipſius materiæ, ex qua fiũt res hę: materia. n. in naturalib. patitur aliquam mutationem, ut ex ea fiat aliquid, ut ex aqua fit aer, mutata tamen aqua: ita etiam ex ligno fit ſtatua, aliquo tamen modo ligno mutato, nempe dolato, & ſciſſo, & paſſo aliquam diſpoſitionem, ut illam recipiat formam.

Nota 2. Ex quo fit, quod ſicut non dicitur, hõ eſt terra, ſed terrenus, quia ex terra mutationem paſſa homo eſt factus: ita non dicitur ſtatua eſt aurum, ſed aurea, nec domus eſt lapis, ſed lapidea, ut dicitur 2. Gener. c. 1. & 7. Phyſi. c. 3. & hanc rationem huius dat Ariſt. 9 Meta. c. 7. tex. 26.

3. fundamentum. Aduerte tertio, ꝙ ſtatua, & iſta artificia non ſunt, ſicut reliqua nomina accidẽtalia, album, calidum, curuum, hæc enim dicunt corpus nó ut partem, ſed ut ſubiectum, at iſta ipſam materiam habẽt pro parte. unde ſicut caro, & anima faciũt hominem. ut duæ partes: ita aurum, & figura ſtatuam in genere artificiali, unde bene dixit Paulus Venetus, quod huiuſmodi nomina non dicunt formã, vt alia connotatiua, ſed totum ipſum compoſitum, & hoc docet 7. Met. c. 10. tex. 34. Ac ĩ hoc maxime ſimilantur naturalibus. Ex his omnibus patet ſenſus, & ueritas cõcluſionis primæ, nempe ꝙ artificialia ſimilantur naturalibus in formis exterioribus, & in materiis aliquo modo & etiam in ipſis totis compoſitis, ad ſenſum prædictum in fundamentis.

2. Conclu. Secunda concl. Artifex imitatur agens naturale in modo operandi. Iſta ſimilitudo conſiſtit in duobus, primo, ſicut agens naturale effectum producit aſſimilando, eum ſibi in forma, ſecundum quam producit, ignis. n. ignem, leo leonem, homo hominem producit, ita artifices tales effectus producunt, ut ſimiles ſint idolis, & imaginibus, quas ſibi in mente fingũt, & ſecundum quas operantur.

Secundo, ſicut agẽs naturale operatur materiam diſponendo, & ab imperfectis incipit, ſic & artifex ipſe. & ex hoc ſequitur, quod artis forma aſſimilatur formę naturali aliquo modo, producit. n. res quælibet ſibi ſimilem, licet in arte non ſit ſimilis ſpecie effectus factus arti, & idolo ſecundum quod fit.

3. Conclu. Tertia concluſio. Ars aliquando imitatur effectus naturales præexiſtentes, aliquando eos, qui debebant præexiſtere.

Nota duplex genus artis. Aduerte duplicẽ artem. Eſt quædam ſimia naturæ, q̃ ea, quæ natura facit, imitari ſuo modo conatur, ut ars, quæ pingit, quæ facit ſtatuas, & ſimiles, & hæc imitatur naturæ effectus pręexiſtentes. Altera eſt, quæ ſupplet ea, in quibus natura deficit, ut ars faciendi domos, ueſtes, & ſimilia neceſſaria uitæ, & hæc non imitatur effectus præcedentes naturę, ſed qui deberent præcedere, i. tales facere conatur, quales faceret natura, ſi eos faceret.

Ex

Ex his omnibus colligitur, illam propoſitionem, Ars imitatur naturam, eſſe ueră in illo triplici ſenſu, qui propoſitus eſt.

Ad argumenta. Differunt tamen in his, quæ argumenta probant, hæc enim uerè concludunt artem, & naturam in illis eſſe diſſimiles, tamen, quia in aliis eſt ſimilitudo, ut diximus, propoſitio eſt vera, non enim ad illius ueritatem opus eſt, ut in omnib. imitatio ſit. Ad textum redeamus.

Caput Tertium.

Determinatis autem his. Tex. XXVII.

Nota quã ob cauſã Ariſt. inſtituerit tractatione de cauſis. HAec eſt tertia pars libri huius, in qua de cauſis agit. Philop. continuat hunc ſermonem, ut poſtquam Ariſtoteles de concauſis egit, puta de materia, & forma, uelit nunc de cauſis agere, puta de efficiête, & fine. Simpli. uero non de efficiente, ſed de ſolo fine intentionem eſſe docet: at quia de fine volebat diſſerere, cauſam in communi diſtinguit. At re vera non video, cur hic de efficiente, ſaltem proximo, non agatur, & de omnibus cauſis in communi, vt in proceſſu patebit.

Ob id aduerte, quod ratio tractãdi modo de cauſis duplex eſt. Altera, quam ipſe Ariſtoteles in præſenti textu proponit, nempe vt cum Phyſicus ſcrutetur cauſas generationum, & mutationum naturalium, ſciamus, quot, & quæ ſint iſtæ cauſe in genere, quas Phyſicus inquirit, ob id Mathematicus non habet cauſas ſic diſtinguere. Non enim niſi vnam, aut alteram, & non propriè cauſam aliquando ſpeculatur. Altera eſt, quia dictum erat in definitione naturæ eam eſſe cauſam: oportebat ergo ſcire, quæ eſſet cauſa. eſt. n. formalis, & materialis, & efficiens, & finalis, vt dicemus: ac propter id de cauſis modo fit ſermo. Et hæc eſt materia huius ſecundi libri.

Nota ad quos pertineat agere. Aduerte tamen, quod de cauſis agere, & ad Logicum, & ad Phyſicũ, & ad Metaphyſicum pertinet, variis tamen rationibus. Logicus enim, vt patet 2. Poſte. cauſam diuidit & explicat, licet non proprio habitu, ut ad perfectam pertinet demonſtrationem. Phyſicus vero cauſas, vt ad mutationes pertinẽt, & ad naturales effectus, tractat. Metaphyſicus autem, ut ad eſſe attinẽt, ut dicit Auer. 2. Meta. com 6. *re de cauſis, & ſub qua ratione.* Similiter, quia eſſe cauſam eſt vna pars entis excedẽs res naturales, cum extra naturalia etiam cauſę ſint, unde abſolutè demonſtrare, quot ſint cauſæ, eſt Metaphyſici: quot uero mutationum cauſæ, Phyſici: quot potiſſimæ demonſtrationis media, Logici. Textum igitur exponamus.

Quot, & quę ſint cauſæ, tractandũ proponit, cuius rationem ſubdit, quæ talis eſſe poteſt in forma. Artificem ſciẽtificum eorum, quæ tractat, quot, & quæ ſint cauſæ, docere oportet: Phyſicus eſt artifex ſcientificus naturalium mutationum: ergo ipſum Phyſicum cauſas omnes docere oportet, ac diſtinguere. Maiorem illã uirtualiter intellectam probat: quia non contingit ſcire, quouſque cauſam, primã, id eſt propriam, & immediatam percipiamus: nec reducere quæq; poterimus ad talem cauſam, niſi quid, quæque cauſa ſit, ſciamus, præſertim in Phyſica, quæ non vnam, aut alteram, ſed omnes, quærit cauſarum modos.

Vno igitur modo cauſa dicitur. Tex. XXVIII.

Nota primo definitionẽ cauſæ materialis. INcipit uarias cauſas aſſignare. Eſt, inquit, vno modo cauſa id, ex quo, cũ inſit, aliquid fit. Per hanc deſcriptionem notat cauſam materialem: hęc. n. eſt, ex qua dicitur aliquid fieri, ut ex ære ſtatua, ex argento phiala. Nec ſufficit, ut ex aliquo fiat aliquid, ad hoc, quod ſit materia, ſed quod permaneat in eo, quod ex ipſo fit: nam ex priuatione fit aliquid, ut ex nocte dies, & ex non albo album, ſed nõ ut ex materia ſed ut ex termino, quia non permanet. ob id dicitur. ex quo cum inſit.

Nota ſecundo. Et aduerte, ꝙ hic non dicitur, Primo, & non ſecundum accidens, ut definita eſt materia ſuperius in lib. 1. tex. 82. quia illic definita eſt materia prima per ſe, hic autem tam prima, quam ſecunda, tam naturalis, quam artificialis, tam per ſe, quã

per

per accidens, ut inferius declarabitur: ob id illa duo prætermiſſa ſunt.

Nota tertio. Aduerte ulterius. cum aliquid dicitur cauſa, quæcunque illi conueniunt, etiam dicuntur cauſa, ut ſi æs eſt cauſa ſtatuæ. & æs eſt corpus, & ſubſtantia, etiam iſta dicuntur cauſæ ſtatuæ, & hoc non ſolum in cauſa materiali, ſed in omni alia: & ob id dicitur, Horum genera: quo autem modo iſta cauſæ ſint, poſterius ipſe Ariſtoteles explicabit.

Alio autem modo forma, & exemplar.

Quid forma. ALium modum cauſæ ponit nempe formam, & exemplar, quæ eſt ratio, quod quid erat eſſe, i. unde ſumitur definitio rei; dicitur. n. forma, vt dat eſſe, dicitur exemplar, quatenus agens producit effectum ſibi ſimilem in forma: dicitur ratio definitionis, quia præcipua pars definitionis, & naturæ rei forma eſt.

Ponit exemplum, ut formæ: diapaſon, eſt proportio dupla, & numerus, & partes definitionis. Nam ſicut in materia aliquid dicebatur cauſa materialis, & etiam ipſius genera, ita in forma: nam diapaſon quod eſt conſonantia perfectiſſima, hēt pro forma proxima proportionem duplā & numerū, qui ſuperior eſt, & deniq; partem definitionis, ut proportionem, nam dupla proportio, proportio eſt. Exemplū eſt muſicum parum ad nos attinens, dum modo res intelligatur, ac ſi dicas, forma hominis eſt animal rationale, & animal, & rationale, & horum genera: definitio enim quidditatiua, & ipſius partes locum habent formæ reſpectu ſuppoſiti.

Amplius unde principium mutationis primum. Tex. XXIX.

Quid efficiens. TErtium modum cauſæ ponit, nempe id, unde eſt principium motus, aut quietis primum. Hoc denotat cauſam efficientem: ipſa enim eſt, quæ primo incipit operari, a qua producitur motus, & quietis principium primum.

Ponit exemplum: conſultor eſt cauſa eorum, quæ conſilio fiunt, & pater filij, faciens facti, & mutans mutati. Philop. & alij hæc duo referūt, ut ſint ſuperiora aſſignatarum cauſarum, ſicut ſupra dixerat, horum genera. nam faciens eſt ſuperius patre, & mutans ſuperius conſultore.

S. Thom., melius hoc interpretatur de diuerſis cauſis efficientibus; & licet ipſe aſſignet eas, tamen non uidentur textui conformes.

Ob id ſic dicamus, per conſultorem, intellexit cauſas morales: per patrem, cauſas naturales ſubſtantiæ productiuas: per faciens, cauſas artificiales: per mutans, cauſas naturales alterantes: eſt etiam in his ſemper repetendum, Horum genera.

Præterea, ut finis. hic autem eſt id.

Quid finis. VLtimum modum cauſæ ponit id, cuius gratia aliquid fit, per quod intelligitur cauſa finalis, ut deambulationis finis ſanitas: deambulatur. n. propter ſanitatem. Oſtendit autem finem eſſe cauſam: quia dubium poterat eſſe, cū nondum ſit, ut cum ſumitur potio propter ſanitatem, quæ nondum eſt, & dicit, quod tunc exiſtimamur reddidiſſe cauſam, cum finem expreſſimus: ergo finis cuius gratia fit aliquid, cauſa.

Declarat autem quorum ſit finis cauſa, dicens; eorum omnium eſſe cauſam, quæ ſunt inter primum efficiens, & ipſum finem, ut a medico, qui eſt efficiens primus, uſque ad ſanitatem, media ſunt potiones, purgationes, euacuationes, diætæ, inſtrumenta ſcindendi venam, & alia huiuſmodi, quorum aliqua ſunt operationes, ut ſciſſio venæ, purgatio, euacuatio, alia organa, & inſtrumenta, quibus tales operationes exercentur, & horum omnium ſanitas eſt finis. & idem dicendum in alijs, finis enim eſt cauſa omnium mediorum, quæ ſunt ad finem.

Cauſæ

Cauſæ igitur ferè tot modis. Tex. XXX.

Tria quæ inſũt cauſis.

TRia, quæ cauſis his inſunt, ponit. Primum eſt eiuſdem effectus plu res eſſe poſſunt cauſæ per ſe; non
1 tamen vnius generis, ſed diuerſorum, vt ſtatuæ vnius quatuor ſunt cauſæ, materia æs, forma, ipſa figura, efficiens ſtatuarius, finis id propter quod ſtatua fit: idem euenit in rebus naturalibus.

2 Secundum, quædam poſſunt ſibi inuicem eſſe cauſæ, ſed non in eodem genere cauſæ, vt ſanitas eſt deambulationis, & deambulatio eſt efficiens ſanitatis. Idẽ intellige de materia, & forma, vt dicit Auerr. nam forma eſt cauſa materiæ, vt ipſam perficit, materia etiam eſt cauſa formæ, vt ipſam ſuſtentat, & recipit.

3 Tertium, quædã poteſt eſſe cauſa contrariorum per ſe, ſed vnius poſitiua, alterius priuatiua, ſicut nauta ſua præſentia eſt cauſa conſeruationis nauis, abſentia autem ſubmerſionis.

Nota 1. Hoc exemplum intellige nõ in vniuerſum ſed tunc dicitur cauſa ſubmerſionis, quando, ſi ipſe eſſet pręſens, non ſubmergeretur nauis: tunc conſeruationis: cum niſi eſſet preſens, non conſeruaretur. poteſt enim aliquando eſſe cauſa per accidens horum. intellige etiam quod eſt cauſa ſuo genere, non tamen totalis, nam etiam venti, & aquæ ſunt pariter cauſa illorum effectuum.

Nota 2. Poteſt aliud exemplum huius aſſignari: nempe Sol, qui ſua præſentia in noſtro hemiſphęrio facit diem, ſua abſentia noctem, & vtrunque per ſe facit.

Omnes autem nunc dictæ cauſæ. Tex. XXXI.

Nota. Oẽs cauſę reducuntur ad quatuor genera.

HVcuſq; cauſarũ varia poſuit exempla, & alia etiã occurrunt præter illa. propter quæ forſan aliquis exiſtimaſſet, plura eſſe cauſarum genera. Hoc remouet Ariſtoteles docens, ad quatuor cauſarum genera prædictas omnes cauſas reduci, præſertim cum hucuſque nondũ declarauerit Ariſtoteles, quot ſint cauſæ, ſed tantum eas enumerauerit, ut dicit Auerr. Ad materialem cauſam reducit omnia iſta, elementa ſyllabarũ reſpectu, materiam factibilium, ignẽ, & reliqua elemẽta mixtorum corporum, partes totius, præmiſſas concluſionis: in quibus triplicem indicat materiam, vt notant Themis. & Alexand.

Materiæ alterationis, cõpoſitionis, & vtriuſq; ſimul.

Eſt enim materia alterationis, materia compoſitionis; materia compoſitionis, & alterationis ſimul. materia alterationis eſt id, ex quo corrupto, aut alterato fit aliquid, vt ex pane ſanguis: compoſitionis eſt ea materia, quæ componit aliquid, nulla in ea mutatione exiſtente, vt litteræ ſunt materia compoſitionis ſyllabæ. Compoſitionis, & alterationis ſimul eſt, cum multa componunt aliquid, ſed corrupta, aut alterata, vt elementa faciunt mixtum, & acetum, ac mel componunt oxymel. Has materia indicant iſta exempla.

Materiæ cõpoſitionis.

Per elementa, & partes ſyllabarum, & totius intelligitur materia compoſitionis, quia non eſt vnius rationis compoſitio in compoſitis: aliqua enim ſolum aggregatione componunt, vt cumulus, alia colligatione, vt manipulus, alia conglutinatione, alia ordinatione, & omnia intelliguntur ſub materia compoſitionis, ob id duobus exempli explicantur. Vide 8. Meta. c. 1. per materiam factibilium intelligitur materia alterationis, & per præmiſſas concluſionis, materia compoſitionis, per elementa vero materia compoſitionis, & alterationis ſimul.

Dubium primum. Tria ſunt materiæ alterationis genera.

Dubitabis, q̃ materia ſit illa prima, vel ſecunda ſubſtantialis, de qua locuti ſumus? Themiſt. vult eſſe alterationis ſolũ reſpectu formę, & bene dicit. Sed aduerte eſſe tres materias alterationis: Prima eſt, quæ per alterationem aliquam in ſe facit aliquid, & talis eſt materia iſta prima, nã non generatur quicquam ex ea, niſi amittat priuationem, & etiam alia ab ea expellatur forma, partim enim dicebatur corruptibilis. Alia eſt ex qua fit aliquid, ſed per corruptionem ſui, uti ex pane fit ſanguis, tamen forma panis deſtructa. Tertia eſt, ex qua fit aliquid, facta prius in ea aliqua mutatione, vt ex ęre fit ſtatua, æs autem prius mutationẽ, nempe partium aliquam ſubtractionem, vel deciſionẽ ſuſcipit: omnes igitur hę materiæ alterationis

dicuntur,

dicuntur, ſed non eodem modo.

Dub. 2. Vlterius dubitabis, quomodo dicitur materia id quod corrumpitur, ut patet de pane, & elementis? non enim permanent. Dico, quòd manent quidem, non tamen ſecundum ſe tota, ſed ſecundum ſui partem, puta materiam, & ſecundũ uirtutes, ac proprietates aliquot, ut in mixto manent materiæ elementorum, & uirtutes *Solutio.* ipſorum, puta qualitates: & hoc ſat eſt, ut materia dici poſſint.

Dub. 3. Vlterius dubitabis, quomodo hic partes *Solutio.* dicatur materia, cum ſuperius tex. 28. dictæ ſunt forma. Auer. vult illud de partibus definitionis eſſe intelligendum, quæ forma ſunt, hoc uero de partib. integrantibus. S. Tho. autem melius, etiam de partibus definitionis vult hoc intelligi, & diſtinguit bene partes definitionis: ſi enim ad ipſum definitum comparentur, formæ locum habent: ſi uero ad ipſam definitionem, cuius partes ſunt, rationem habent materiæ, & tota definitio eſt, ut forma.

Dub. 4. Sed tunc quæres, quomodo definitio, quæ datur per materiam, & formam, poſſit hoc habere: non enim partes definitionis erunt definiti forma, ſed vna tantùm. Reſpondet S. Tho. quod materia, & forma in communi, ut ſunt de natura hominis, & compoſiti, habent rationem formæ reſpectu ipſius ſuppoſiti, quamuis una reſpectu alterius partis ſit materia, unde humanitatem dicimus formam hominis, & tamen humanitas dicit materiam, & formam. Sed hoc poſtea magis declarabitur.

Dub. 5. Vlterius dubitabis, quomodo præmiſſæ dicantur materia concluſionis. Reſpondet S. Thom. quia extremitates præmiſſarum componunt concluſionem. Melius reſpondet Simpl. quod ſi totum ſyllogiſmum conſideremus, tunc præmiſſæ ſunt, vt materia: concluſio, vt forma; quia concluſio determinat, & perficit ſyllogiſmum. Hoc etiam recipit Auerr. dicens, præmiſſas eſſe, vt potentiam, concluſionem, ut actum.

Harum autem aliæ quidem ſunt.

ALex. & Philop. iſta uerba legenda eſſe cenſent a principio textus, vt cum dixiſſet, quatuor eſſe modos cauſarum: ſequatur, harum quędam ſunt, ut ſubiectum, & materia. At Simpl. non recipit hoc, & magis ad literam dicit, quod in exemplis propoſitis non ſolum materia, ſed etiam forma continebatur, vt puta ſyllaba, & elementa, totum, partes, præmiſſæ, concluſio: ob id dicit horum enumeratorum quædam eſſe materiam, ut omnes partes reſpectu totius, quędam eſſe quod quid eſt, id eſt, formam.

Et nota, quod formam triplici nomine explicat: dicit enim totum, compoſitionem, ſpeciem, vt notet tres modos formarum correſpondentes tribus materiis, ut notant The. & Alexan. & Auer. Eſt enim forma alterationis, quæ eſt forma reſpectu alterius partis materiæ, & hæc dicitur ſpecies. Eſt forma compoſitionis reſpondens materiæ compoſitionis, ut forma domus eſt talis compoſitio, ſimiliter forma cumuli, forma manipuli, talis colligatio, & hæ formæ dicũtur compoſitio. Eſt forma compoſitionis, & alterationis, ut forma oxymellis, forma mixtorum, quę 8. Met. dicitur ab Ariſtotele mixtio, & hæc dicitur totum, quamuis totum ſit uocabulum commune includẽs etiam compoſitionem, huic tamen modo appropriatur.

Nota. Forma triplex alte rationis, & compoſitionis, & utriuſque ſimul.

Semen autem, & Medicus.

COnſtituit modo cauſam efficientẽ, ad quam reducit ea omnia, vnde incipit motus, vt ſemen, Medicus, conſultor, & ipſum faciens omnia. Vbi nota, per ſemen intelligi cauſas inſtrumentales: per faciens omnia, intelligi efficientes principales. Plato enim ſeparabat nouum genus cauſæ inſtrumentalis. Ariſtoteles uero ad efficientem cauſam reducit, & inſtrumentalem, & principalem, ſicut cauſam exemplarem etiam reduxit ad ipſam formalem, unde in numero cauſarum quantum ad rem cum Platone conuenit.

Aliæ autem, ut finis, & bonum aliorum.

QVartum genus cauſæ ponit, nempe finẽ, cuius gratia aliquid fit, & eſt bonum aliorũ, quæ ad ipſum ordinantur, quia id quod mouet ad operandum, & eſt finis, ſemper habet rationem boni, quamuis non ſemper ueri, ſed aliquando apparentis, præſertim in animalibus, & homine, quæ mouetur ad operandum ſemper propter bonum, ſed illud bonum non ſemper uerum eſt, ut patet; nam in naturali appetitu finis ſemper bonum uerum eſt, in animali, & rationali non ſemper, hoc rectè aduertit Albertus hic: utrobique tamen finis bonum quid eſt, ut finis eſt. Ex his concludit quatuor eſſe cauſarum genera, ad quæ omnes cauſæ reducuntur.

Cauſæ igitur tales, & tot ſunt. Tex. XXXII.

Varia differentia cauſarũ.

VNamquamq; cauſam vel genus cauſæ in plures diuidit differentias, quæ quamuis ſint numero multę, tamen redactæ ad ſummã, & ad communia membra, ſunt pauciores. Dupliciter igitur unũquodque genus cauſæ diuiditur.

Prima diuiſio cauſarum.

Primo quædam eſt cauſa prior, i. uniuerſalior, ut ſi in efficienti dicas, medicus ſanat, eſt cauſa poſterior; itẽ artifex ſanat, eſt uniuerſalior, & prior adhuc agens ſanat, uniuerſalior. Denique ſuperiora cauſarum cuiuſque generis dicuntur etiam cauſę in illo genere priores, quod ſupra dictum eſt, & horũ genera. Similiter ex parte formæ, ut diapaſon forma eſt, & proportio, & numerus: in fine ſimiliter, ſtudeo propter ſcientiam, & ſcientia eſt habitus, & bonum, etiam ſtudeo propter habitum, & propter bonum. Item fit ſtatua ex ęre, ex metallo, ex corpore, hæ ſuperiores cauſę dicuntur priores, particulares poſteriores in quolibet genere.

Amplius autem, ut accidens. Tex. XXXIII.

Secũda diuiſio cauſarum.

SEcunda diuiſio eſt Cauſarum quædã per ſe, quædam per accidens. Per ſe, quæ ad effectum, ut tales ſunt, concurrunt, vt ſtatuarius cauſa eſt per ſe ſtatuæ, quia ut talis eſt, cauſa eſt ſtatuæ. per accidens, eſt id quod coniunctum eſt cum cauſa per ſe: licet ſecundum ſe non operetur, ut Polycletus eſt per accidens cauſa ſtatuæ, quia accidit, quod Polycletus ſit ſtatuarius.

Nota.

Et nota, quod iſta cauſa per accidens, aut eſt ipſum ſubiectum cauſæ per ſe, ut Polycletus, aut id quod in eodem ſubiecto eſt cum cauſa per ſe, ut ſi Polycletus eſt albus, & Muſicus, dummodo ſtatuarius, tunc albus eſt cauſa ſtatuæ, & Muſicus cauſa ſtatuę, per accidens tamen, quãuis inter has per accidens magis accedat Muſicus ad cauſam per ſe, quia Muſicæ eſt in eodem ſubiecto, in quo eſt ars ſtatuaria, quæ eſt cauſa per ſe, puta in anima: albedo enim eſt in corpore. Eſt igitur cauſa per ſe, & per accidens, & inter has quædam uniuerſalis, quædam particularis, ut per accidens particularis, eſt Polycletus, uniuerſalis homo, uniuerſalior animal, ut ens: ſimiliter Muſicus, habituarius, qualis, idem in cauſis per ſe, vt ſtatuarius, artifex, ſciens. Hoc idem intellige in omni alio genere cauſæ, & habebis magnum cauſarum numerum.

Præter dictas omnes, & propriè dictas. Tex. XXXIIII.

Tertia diuiſio.

TErtia diuiſio eſt. Quædam ſunt cauſæ in potentia, quædam in actu. dicuntur in actu operantes, dicuntur in potentia, quæ poſſunt operari, quamuis actu non operentur, ut ædificans cauſa operans, ædificator cauſa in potentia. Hoc intellige in quocunque genere, & in quacunque cauſa prædicta, tam per ſe, quãm per accidens, tam uniuerſali, quàm particulari, ut facile eſt rem ad exempla reducere.

Perinde

Perinde autem dicetur. Tex. XXXV.

Nota effectus ipſi eaſdē differentias habens. HAs tres diſtinctiones ex parte effectuũ poſſe aſſignari docet, eſt.n. effectus ſingularis, & vniuerſalis: vt hic ſtatuarius facit hãc ſtatuam, & ſtatuã, & imaginem: ſimiliter per ſe, & per accidens vt qui facit ſtatuam, ſi accidat, ꝙ ſit alba, magna, calida, facit hęc per accidens. Idem in alijs differentijs intellige, & diligens auditor philoſophiæ omnes hos modos ordine, & exemplo conabitur diſtinguere, quod vt eſt facillimũ, ita eſt vtiliſſimũ pro multis, quę in ſcientiis, & extra ſcientias occurrunt.

Amplius autem connexæ. Tex. XXXVI.

Quarta diuiſio. QVarta diuiſio eſt. Cauſarũ quædam ſunt ſimplices, quales ſunt per accidens, & per ſe, ſingulæ ſecundum ſe ſumptæ, Connexæ, quales coniunctæ et per ſe, & per accidens, vt Polycletus ſtatuari⁹ eſt cauſa ſtatuę. Has omnes cauſas ad duodecim modos reducit: ſunt.n. hæ diuiſiones tres, quæ faciunt ſex modos cauſarum, nempe vniuerſalis, particularis, per ſe, per accidens, connexa, ſimplex. Quęlibet autem ex his diuiditur in cauſam potentia, & cauſam actu. Fient itaque duodecim, nempe vniuerſalis actu, vniuerſalis potentia, particularis actu, particularis potentia, per ſe actu, per ſe potentia, per accidens actu, per accidens potentia, ſimplex actu, ſimplex potentia, connexa actu, connexa potentia, & hoc in quolibet genere cauſæ. Vide magnam multitudinem cauſarum breuiſſimis verbis expreſſam.

Differt autem tantum. Tex. XXXVII.

DIſcrimen vnũ aſſignat inter has cãs actu, & potentia, ꝙ cauſæ actu, & ſingulares ſimul ſunt cũ effectu, vt ſi hic ignis comburit, hoc cõburitur, hic ædificat, hoc ædificatur, & hoc etiam intellige in vniuerſalibus, vt bene dixit Themiſt. quidquid alii dicant, vt ſi ædificans eſt, ædificium fit. At cauſæ in potentia non ſunt ſimul cum effectu: non.n. ædificator, & domus ſimul ſunt: poteſt.n. vnum abſque altero eſſe.

Et nota cum Simpl. quòd effectum vocat id, non quod poteſt eſſe, ſed quod eſt iam factum, atque extra operationẽ agẽtis conſiſtit, & ſic tolletur contradictio. *Nota.* Poſtea enim dicet, quod cauſa in potentia eſt cum effectu in potentia: tũc enim ſumitur pro eo, qui poteſt eſſe, & tunc ſi domificator eſt, domus eſſe poteſt, & econtra.

Oportet autem ſemper cauſam. Tex. XXXVIII.

Tria theoremata cauſarũ. Primum. TRia theoremata ponit circa cauſas prædictas. Primum, vt effectus propoſiti ſemper quæramus cauſam ſummam.

Nota. Cauſa autẽ ſumma, vt notat Themiſt. debet habere tria. Primo, ut ſit per ſe: nã effectus propoſiti non eſt reddẽda cauſa per accidens. Secundo, vt ſit propria, non vniuerſalis: non enim dices, Medicus ſanat quia agens, aut quia artifex. Tertio, vt ſit immediata, i. vt non habeat ullam ſupra ſe propriam, ſed ipſa ſit aliarũ cauſa, vt ſi dicas, Sanat, quia medicus; eſt medicus, quia artẽ medicinæ tenet. hæc eſt ſumma cauſa, & huiuſmodi cauſę in quocunq; cauſæ genere quærẽdæ ſunt a Philoſopho: reliquæ enim ſcientiam non faciunt perfectam.

Secundũ. Alterum theorema eſt. Effectus cõmunis cauſa eſt danda communis, & particularis cauſa eſt reddenda particularis, vt ſtatuarius eſt cauſa ſtatuæ, hic ſtatuarius huius ſtatuæ, & artifex artificii.

Tertium. Tertium theorema eſt. Cauſæ in actu ad effectum in actu, & cauſæ in potentia ad effectus poſſibilitatem eſt referenda, vt ſi domificans eſt, domus fit, & domificator eſt, domus eſſe poteſt. Hęc de cauſis. At oportet, multa ex his examinare: Cauſarum enim cognitio omni artifici, præſertim naturalĩ, vtiliſſima, & neceſſaria eſt.

An tantum ſint quatuor genera cauſarum. Quæſt. VII.

Arg. i oppoſita. Quia in primo libro de materia, & forma diximus ſatis, nūc de efficiente, & fine in particulari diſſerere oportet, ſi prius tamen in communi aliqua circa ſingulas cauſas tractemus. Eſt igitur primum argumentum contra numerum cauſarum præfixum ab Ariſtotele.

1. Arg. Calor ignis, ſerra artificis, & ſimilia cauſæ ſunt: tamen non videntur eſſe alicuius generis ex his: ergo non eſt numerus ſufficiens. Probatur minor: nam maximè eſſent cauſæ efficientes: hoc autem eſſe non poteſt: nam efficiens eſt, vnde primo incipit motus; ſed motus non a calore, ſed ab igne, non ab aſcia, vel ſerra, ſed ab artifice incipit: nō igitur ſunt efficientes cauſæ.

Et vlterius: imago, ad cuius ſimilitudinem artifex facit imaginem aliam, cauſa eſt, nec videtur vlla ex his, cum non ſit efficiens: non.n. illa operatur: nec formalis, cum non det eſſe artifici, ſicut albedo dat eſſe albo: nec vlla ex aliis: non ergo ſunt quatuor ſolum genera cauſarum.

Secundò. Materia nullius eſt actiuitatis, nihilque agit: non ergo eſt inter cauſas annumeranda: cauſa enim videtur aliquid agere.

3 Tertiò. Forma nullum eſſe dat, ergo non eſt cauſa: probatur antecedens, quia non dat eſſe compoſito, accipit enim ab eo eſſe, cum ad ipſius productionem forma ſit: nec dat eſſe materiæ, cum prior ſit materia; & ex ipſa fiat quodammodo forma.

4 Quartò. Sol, Deus, Angeli videntur cauſæ, & nō ſicut ignis, homo, leo, quia hæc producunt ſibi ſimilia, non autem illa: ergo eſt nouū aliud genus cauſæ ponendum.

5 Quintò. Finis non eſt cauſa poſteriorum ſe: quia ipſe eſt ultimum non habēs poſterius, nec eſt cauſa priorum ſe, cum nihil ſit cauſa eorum, quæ ante ipſum habent eſſe, non ergo finis eſt cauſa.

1. Fundamentum. Sit primum fundamentum. Quid cauſa ſit, Ariſtoteles non docuit, contentus definitionibus ſingulorum generum, ſic enim facit in his communib. præſertim cum in ipſis analogia quædam eſt, & definitur a Proclo libro de cauſis. Cauſa eſt ad cuius eſſe ſequitur aliud. Vbi notā, ꝙ ſequitur, non dicit conſecutionem logicam antecedentis, & conſequentis, ſed proceſſum, & emanationem realem, vt ſit id cauſa, quod influit, & a quo aliud emanat. Aduerte etiam, quòd dicitur, aliud, vt intelligas, effectum habere aliud eſſe ab ipſa cauſa, & aliam entitatem, & dicitur etiam, ad cuius eſſe, ut denotetur, cauſam eam eſſe, quod ſuo eſſe, & uirtute propria habet hoc, vt ex ipſa aliquo modo emanet aliud. *Cauſæ definitio ſecundum Proclum*

Nota opinio. circa numerū cauſarū. At circa cauſarum numerū uariæ fuerunt ſententiæ, nam Antiqui ante Ariſtotelem, & Platonem non cognouerūt niſi materiam, de forma ſubſtantiali nil dixerunt, finem, & efficientem abſtulerunt, dicentes nil de nouo generari. Aliqui parum de efficiente cognouerūt, nam Anaxagoras mentem, Empedocles litem, & amicitiam poſuit, ſed non poſuerūt hæc ſemper efficere, ſed a principio, cum ſeparatum fuit chaos. Plato uerò ſex cauſas poſuit naturales: præter quatuor.n. ab Ariſtotele recitatas, addidit exemplarē, & inſtrumentalem.

Nota quō poſuerit Ariſ. cauſam exemplarem. Ariſtoteles verò tantùm quatuor cauſas recipit in generatione rerum naturalium: Dico in generatione rerum naturaliū, nam artificialib. non negat exemplarem eſſe cauſam, ſed hoc diſcrimen conſtituit inter naturalia, & artificialia, ꝙ q̄ ſecundum artem agunt, ultra habitum artis ſibi proponunt aliquod idolum, & imaginem, cuius imitatione operentur: at naturalia non habent præter ſuas particulares formas aliquod aliud exēplar. Plato.n. conſtituebat Ideam omnium exemplarem cauſam: & hoc bene notauit Philop. in præſenti, non ergo reiicit abſolute Ariſt. exemplares cauſas, ſed a generatione naturalium, formas autem ipſas particulares exemplaria uocat.

Dub. de cā exemplari. Sol. Dices, cum ignis producit ignem, utra forma exemplar dicitur, ignis producti, an ignis producentis? Simpl. uult, formā ignis producti eſſe exēplar, quia ipſa eſt, quā agēs producere intendit, ac ſibi aſſimilari. Alexand. & Philop. formas producentes

centes magis dici exemplares docet: quia agentia ad ipſarum ſimilitudinem producunt effectus: exemplar autem antecedit id, cuius eſt exemplar.

Nec intelligas, quod ipſa agentia cognoſcant ſuas formas, & cognoſcendo eas operentur: non enim cognitione hoc fit, ſed naturaliter in forma ſibi ſimilantur effectus: ob id tales formæ exemplaria dicuntur.

Cauſam autem inſtrumentalem noluit Ariſtoteles diſtinguere ab alijs, cum non proprio motu, ſed ut ab alio regitur, operetur.

Cauſæ quatuor ſecundum Ariſt. Sunt igitur, ſecundum Ariſtotelem, cauſæ quatuor ad generationem naturalem conuenientes; id, ex quo fit aliquid, id eſt, materia, id, per quod fit aliquid, id eſt, forma, id a quo fit, id eſt efficiens: id propter quod fit, idque eſt finis.

Secundum fundam. Nota de ordine cauſarum inter ſe. Sit ſecundum fundamentum, de ordine harum quatuor cauſarum. Notat Albertus trac. 2. c. 5. & bene, quadrupliciter poſſe has cauſas conſiderari, nempe aut ſecundum effectum, aut ſecundum intentionem, aut ſecundum eſſe, aut ſecundum rationem agendi:

1 Primo, ſi ſecundum effectum ipſum conſiderentur, prima omnium eſt materia, quæ eſt quidem de ſubſtantia ipſius, & in qua recipitur motus, quo fit effectus, ſecundum locum tenet forma. hæc enim ecliptica eſt ipſius pars effectus, & terminat materiæ motum: tertium locum obtinet efficiens, eſt enim extra effectus ſubſtantiam, tamen eſt principium motus, quo fit effectus, vltimum locum finis habet, qui motus eſt extremum & vltimum.

2 At ſi ſecundo cauſæ conſiderentur quo ad motionem, & intentionem operandi, ſic fit præpoſterus ordo, primum locum obtinet finis, hic enim ante omnia mouet efficientem ad operandum: ſecundum locum obtinet efficiens cauſa, quæ a fine mouetur, tertium forma, nam ſecundum hanc materia mouetur, & perficitur, vltimum materia, quæ perficitur. Ex his duobus ordinibus priorem obſeruauit Ariſtoteles in textu, conſiderauit enim cauſas ex parte effectus.

3 At ſi tertiò, ſecundum eſſe conſiderentur, tunc prima eſt efficiens cauſa: hæc. n. eſt, quæ antecedit, & materiam diſponit, & aptam facit formæ: ſecundum locum habet materia, tertium forma, quæ ex potentia materiæ habet eſſe, vltimum finis, qui quantum ad exequutionem, vltimo habet eſſe.

4 Tandem quarto, ſi ratio agendi conſideretur, prima cauſa eſt forma: ipſa enim eſt, ſecundum quam actio eſt: ſecunda eſt efficiens, quæ per formã operatur, tertia finis, qui cum forma in ſpecie conuenit. vltima eſt materia, quæ nihil agit, ſed ſolum recipit. Vide igitur, quomodo non idem ſit cauſarum ordo.

Sit tertium fundamentum de materia, hic non de materia, in qua, eſt ſermo, qualis eſt ſubiectum reſpectu accidentium, nec de materia, circa quã, quale id, erga quod ſcientia verſatur, ſed de materia, ex qua fit aliquod totum ſiue naturale, ſiue artificiale: materia autem dicitur cauſa, non quia quicquam agat: modus enim cauſandi ipſius nó eſt quicquam agere, ſed id ex quo agens aliquid agit; Vnde eſſe materialem cauſam, eſt concurrere, tanquam id, ex cuius potentia paſſiua aliquid fit, & aliquid producitur. *Tertium fundam. De cauſa materiali*

Hæc materia poteſt diuidi iuxta tota ipſa, & compoſita, quæ fiunt ex ea, vt quædam dicatur ſubſtantialis, ex qua totum fit ſubſtantiale, & per ſe, quædam accidentalis, ex qua totum aliquod per accidens fit. Subſtantialis materia multiplex eſt, quædam ſimplex, quædam compoſita. Simplex eſt, quæ nó recipit formam, quia præceſſerit ipſa materia ſub diuerſis ſpecie formis, ſicut materia elementi, puta ignis aquæ, terræ, aeris: horũ enim materiæ primæ immediate reſpiciunt formas eorum. Materia compoſita eſt, quæ eſt congregata ex diuerſis materijs diuerſarum ſpecierum, ut materia mixtorum: hæc enim eſt congregata ex materijs elementorum, non quod maneant diuerſæ materiæ, ſed fit una ex illis pluribus, vnde ex ſimplici materia non fit lapis, planta, aut aliud mixtum. *Diuiſio materiæ.*

Hæc materia cõpoſita eſt triplex. Quędam congregata ſolùm ex diuerſis materijs ſimplicium corporum, puta elementorum, vt lapis, ferrum, argentum, quę ex elementis immediate conficiuntur. Quædam uerò eſt congregata ex diuerſis ma-

terijs

terijs etiam aliorum mixtorum, vt theriaca, pharmaca, electuaria, quæ ex diuerſorum mixtorum materijs in vnum conuenientibus conficiuntur: tertia materia plãtarum, & animalium, quæ petit etiam compoſitionem organorum, & inſtrumẽtorum ad ſuas operationes obeundas.

Ex quibus ſequitur, quod materia prima non habet ordinem immediatum ad omnes formas, aliter enim ex quolibet fieret quodlibet, ſed primo ad elementorum formas, poſtea ad mixtorum, & aliorũ formas ordinatur. hoc autem eſt propter diſpoſitiones varias, quas diuerſæ formæ in materia petunt, quas materia vna non habet, niſi ex diuerſis rebus ſit congregata.

Diuiſio materiæ accidentalis. Vt autem ad materiam accidentalem accedamus. Quædam eſt ſimplex, quæ eſt vnius ſpeciei, vt ex auro annulus, ex ligno ſtatua, & non multæ materię ad compoſitum conueniunt. Quædam eſt compoſita, cum plures materiæ conueniunt ad componendum aliquid, ſiue per aggregationem, vt in cumulo, ſiue per colligationem, vt in manipulo, ſiue per affixionem, vt in arca, quæ clauo partes habet affixas, ſiue per conglutinationem, vt in libro, ſiue per aliquam alterationem, vt in luto, ſiue per aliquam partium ordinationem, vt in dictione litteræ cõueniunt, ſiue per partium ordinationem, & ſitum, vt in domo. Omnes hæ materiæ compoſitæ dicuntur, ſed accidentales, quia huiuſmodi tota ſunt per accidens.

Quartũ fundamẽtũ de cauſa formali. Sit quartum fundamentum de cauſa formali. Forma non aliud eſt, quam id, quod ſubiectum, aut materiam determinat ad aliquod eſſe, ſiue ſubſtantiale, ſiue accidentale, vt ſuperius diximus: vnde modus cauſandi formæ iſte eſt, ſe ipſa aliquid determinare, & determinando componere totum aliquod. Forma enim duo habet, & compoſitum facere determinando materiam, & reſpectu huius dicitur cauſa formalis, & ſimilem aliquando formam producere, & reſpectu huius eſt efficiens cauſa.

Diuiſiões formarũ. Prima. Hæc forma diuidi primo poteſt in ſubſtantialem, & in accidentalem ſecundum naturam, & accidentalem ſecundum artem, uoco accidentalem ſecundum naturam omnia accidentia, quæ ab arte ſola non prouenium, & eſt diuiſio hæc notanda.

Secunda. Secunda diuiſio eſt in formam partis, & formam totius. Forma partis eſt cuiuſlibet compoſiti altera pars, quæ alteram determinat, ut anima reſpectu corporis, & forma reſpectu materiæ, & accidens reſpectu ſubiecti. Forma totius eſt natura rei reſpectu ſuppoſiti habentis naturam, ut natura humana reſpectu ſuppoſitorũ, & tales formæ ſignificantur per nomina abſtracta, ut humanitas, animalitas.

Nota. Et aduerte, quod etiam huiuſmodi formæ potius inueniuntur in totis per accidens, ut albedinitas reſpectu albi, & ut ita loquar, ſtatuitas reſpectu ſtatuæ. Differũt autem hæ formæ totius a formis partis: Nam formæ partis dicunt vnam rei partem, ut anima vnam partem hominis, albedo vnam partem albi, figura vnam partem ſtatuæ. At formæ totius dicunt integram naturam rei, quæ locum habet formæ reſpectu habentis naturam, vt humanitas dicit naturam cõſtantem ex anima & corpore, reſpectu ſuppoſiti habentis naturam, & ſic in aliis totis.

Tertia. Tertia eſt ſubdiuiſio formæ accidentalis partium: quędam enim ſunt ſimplices, quædam compoſitæ: & per accidentales intelligo quæ ſunt ſecundum naturam, & quæ ſecundum artem. Simplices, quæ partes habent eiuſdem rationis, vt albedo, nigredo, color. Compoſitæ, quæ partes habent diuerſæ rationis, vt figura domus, figura ſtatuæ, effigies viuentium, & animalium.

Quarta. Quarta eſt ſubdiuiſio formę partis ſubſtantialis. Diuiditur enim in ſex gradus ſic, quædã formæ ſunt, quæ immediatum ordinem habent ad materiam primam, quales formæ elementorum, quæ ſunt in ſimæ omnium, quædam, quæ conſequuntur formas elementorum, vt mixta imperfecta, lapides, niues, & ſimilia: quædã quę conſequuntur mixta alia, vt formæ pharmacorum, & ſimilium: quędam formæ uiuentium, vt plantarum, & hæ excedunt præcedentes, quod ſunt actiua principia motus: quædam ſunt adhuc ſuperiores, quæ cognitionem faciunt, quales forma, animalium.

In

In ſupremo gradu eſt forma rationalis, quæ eſt quidem corporis forma, vt reliquæ, tamen ſimul cum corpore non habet ſuam operationem propriam, nempe intelligere: operationes enim aliarum omnium formarum non ſunt in ipſis tantum, ſed in compoſitis: at intelligere in ſola eſt anima, & inde prouenit ei immortalitas, quòd enim extra materiam operari poteſt, eſt immortale, dixi autem operationem propriam, nam cōmunes; puto ſentire, vegetare, mouere ſimul habet cum corpore, vt patet de ſomno, & vigilia, cap. 2.

Quintum funda. de efficiente, & fine duplex motus, inten tionis, & executionis.

Sit quintum fundamentum de efficiente. Eſt enim efficiens id, a quo eſt principium primum motus: vbi aduerte, eſſe motum intentionis, & executionis: motus intentionis eſt, ſecundum quem aliquid ab aliquo ſecundum appetitum, aut voluntatem mouetur ad aliquid faciendum, & iſtius motus principiū a fine eſt: motus vero executionis eſt ille, ſecūdum quem agimus, vel facimus aliquid, ille enim alius eſt motio paſſiua appetitus, & voluntatis a fine, vt dicemus poſtea: & quantum ad motum hunc executionis efficiens eſt, quod primum excitare incipit hunc motum.

Diuiſiões efficiētis.

Et quamuis multipliciter diuidi poſſet efficiens, tamen ſufficiet aliquot principales attingere diuiſiones. Prima eſt. Efficientium cauſarum, vna eſt vniuerſalis, altera particularis: vniuerſalis eſt, quæ plures effectus ſpecie differentes producit, ſicut ſol, cœli, intelligentiæ cœlorum motrices, glorioſus Deus: particularis eſt, quæ vnius ſpeciei effectum principalem producit, vt ignis ignem, homo hominem. Vniuerſalis cauſa dicitur æquiuoca, quia effectus ſibi diſſimiles producit: Sol enim non producit Soles, nec cœli cœlos. Cauſa particularis vniuoca dicitur, quia frequentius effectus ſimiles ſibi in ſpecie producit.

Item particulares cauſę dicuntur ſecundæ vniuerſales primæ, & inter vniuerſales vniuerſaliſſima, glorioſus Deus prima abſolutè dicitur. Item effectus cauſarum particularium dependent ab eis quantùm ad fieri, tamen poſtquam facti ſunt, non amplius dependent in eſſe, cum ſunt eiuſdem ſpeciei cum cauſis: at reſpectu vniuerſalium depēdent in eſſe, & conſeruari, motus enim ſolis, & calor cōſeruant corruptibilia, ne poſtquam facta ſunt, pereant, & multo magis omnia in vniuerſum ab omnipotentis Dei manu ſemper dependent, quæ ſi ceſſaret tantum ab iſta conſeruatione, omnia in nihilum redigerētur citius, quàm lumen perit extincta lucerna.

Secūda diuiſio eſt cauſarum plurium. *Secunda.*

Nota. Cās alias eſſentialiter, alias accidētaliter ſubordinatas.

Quædam ſunt accidentaliter ſubordinatæ, quædam vero eſſentialiter, illæ dicuntur accidentaliter ſubordinatæ, quarum vna abſque altera poteſt operari, vt pater, & filius ſunt accidentaliter ſubordinatæ, nam licet filius a patre depēdeat, tamen mortuo patre, etiam poteſt filius per ſe generare. Illæ vero dicuntur eſſentialiter ſubordinatæ, quarum neutra abſque altera operari valet, vt cauſæ particulares cum vniuerſalibus, non enim particulares ſuos valent effectus producere ſine vniuerſalibus, nec è contra; nec leo enim ſine ſole, nec ſol ſine leone producit leonem, & glorioſus Deus, licet per ſe omnia ſolus facere poſſit, tamen dum naturaliter, & nō miraculosè operatur, vult concurrere cum his particularibus cauſis ad producendos ſuos particulares effectus, nec eis deficit.

3. Cauſæ mediatæ, & immediatę.

Tertia diſtinctio eſt. Quædam eſt cauſa mediata, quædam immediata. Mediata eſt, quæ non ſua virtute proxime attingit effectum, ſed media alia cauſa, vt medicus eſt cauſa ſanitatis mediata, non enim ſe ipſo, ſed per medicamenta ſanitatem attingit. Immediata vero eſt, quæ ſe ipſa attingit, vt ignis immediata eſt cauſa calefaciendi lignum.

4. Cauſa totalis, & partialis.

Quarta diuiſio, quædam eſt totalis. Quædam partialis: Totalis eſt illa, quæ in ſuo genere, & modo poteſt per ſe producere effectum, vt ignis eſt cauſa totalis producendi ignem, quia non indiget alio efficiente particulari ad producendum ignem: vnde licet indigeat materia, & forma, & cauſis vniuerſalibus ad producendum ignem, adhuc dicitur cauſa totalis: quia illæ cauſæ non ſunt eiuſdem generis, & modi ſimiliter etiam ſi duo ignes concurrerent, quod vterque per ſe, ſufficeret producere effectum, adhuc eſſent cauſæ totales.

Cauſa

Cauſa partialis eſt ea, quæ per ſe nō poteſt effectum producere, niſi conueniat alia cauſa eiuſdem rationis ſimul, vt duo homines ad portandum pondus, quod neuter per ſe portare ſufficeret.

5. Cauſa principalis, & inſtrumentalis. Quinta diuiſio. Quędā eſt cauſa principalis, quædam inſtrumentalis. Principalis eſt, quæ motu proprio, & virtute operatur, vt ignis, leo, homo. Inſtrumentalis eſt, quæ mota ab alio, & alterius virtute operatur, vt calor, ignis.

6. Inſtrumentorum alterū cōiūctū, alterum ſeparatum. Vltima ſubdiuiſio eſt. Inſtrumentorū, quoddam eſt cōiunctum, quoddam ſeparatum. Coniunctum eſt, quod moueri nō poteſt, niſi actu moueatur a cauſa principali, vt calamus ad ſcribendum, calor, qui eſt in igne, ad calefaciendum. Separatum eſt, quod quamuis alterius operetur virtute, tamen poteſt abſque illius præſentia operari, vt virtus ſeminis productiua, & calor in aqua ab igne productus, qui ēt ab igne ſeparatus calefacit, & huiuſmodi alia. Poſſent aliæ diuiſiones fieri, ſed hæ ſufficiant.

Conclu. quęſt. His ſuppoſitis fundamentis, ad quęſtionem patet ſolutio, ad generationem rerū naturalium ſufficere cauſas has quatuor, vt dictum eſt, nam ideę non ſunt, & inſtrumenta ad efficiens reducuntur.

Ad 1. Ad argumenta ſolutio eſt facilis. Ad primum dicitur, quod calor, & inſtrumēta, cūm non niſi virtute aliorum operentur, non ſunt diſtinctæ cauſæ ab ipſis, quorum inſtrumenta ſunt, præſertim de coniunctis: vnde ego dicor ſcribere, non calamus, quamuis calamo ſcribam: & ignis calefacere, quamuis per calorem: inſtrumenta autem ſeparata inter efficiētes poſſunt computari.

Ad illud autē de idolo admittimus quidem in arte, ſed in naturalibus non eſt ab ipſa forma agentis diſtinctum.

Ad 2. & 3. Ad ſecundum & tertium, eſt eadem: quamuis enim dicimus materiam nō agere, nec omnis cauſa agit, modus tamē cauſandi materiæ eſt paſſiue cōcurrere ad rei productionem: ita ſimiliter forma in genere cauſæ formalis non agit efficienter, ſed materiam determinat. & quamuis illud eſſe a materia recipiat, adhuc tamen ei dat eſſe: nam ipſa producta materiam perficit, & ens abſolutum, ac completum conſtituit.

Ad quartum dicitur, quod ſat fuit cauſam efficiētem attigiſſe, quę vniuerſalem, & particularem tanquam ſpecies complectitur: Ariſt. autem genera earum dicit eſſe quatuor, non ſpecies. *Ad 4.*

Ad quintum ſolutio patet, finis eſt primum omnium intentione, licet in executione ſit vltimum, de hoc tamen magis poſt dicemus, & hoc ſufficiat in communi de his cauſis. *Ad 5.*

An cauſæ particulares aliquid efficiant. Quæſt. VIII.

QVęſtionis ſenſus ſatis eſt notus: petitur enim, an iſtæ cauſæ particulares, puta ignis, homo, leo, & ſimiles habeant virtutem in ſe, qua poſſint producere, ſibi ſimiles ſubſtantias, an uero non; ſic, ſed quod effectus a talibus prouenientes cauſis ſint facti ab alia ſuperiori cauſa, non autem ab ipſis: in qua difficultate multæ ſunt ſententiæ. *Senſus quęſt.*

Fuit enim ſententia quorundam Arabum, quorum meminit Auer 9. Metaph. comm. 7. & diſput. 3. cap. 18. qui dicebant cauſas has inferiores, nihil operari, ſed Deum ſolum ad ipſarum præſentiam effectus facere, vnde ſolus Deus ad præſentiam ignis comburit, ad præſentiam cuiuſque alterius agentis operatur, ipſæ particulares cauſæ ſolum ſe habent, vt ſigna actionis diuinæ. *1. Sententia Arab. quorūdā, & Gabr.*

Hoc recipit inter Theologos Gabr. 4. ſent. diſtin. 1. q. 1. contra quam ſententiam diſputat S. Tom. 2. contra gen. cap. 69. & qq. de potētia q. 5. ar. 7. & 1. p. q. 105. ar. 5. fundamenta Gabr. ſunt duo; alterum eſt. Fruſtra fiunt per plura, quę poſſunt fieri per pauciora: ſed poteſt Deus ſe ſolo operari cuncta: ergo fruſtra ponitur cooperatio cauſarum particularium. *1. fundamentum.*

Alterum: ſi iſtæ cauſæ poſſent formas producere, poſſent creare, cū formæ ex nihilo fiant: at creare nihil præter Deū pōt: nō igitur hæc inferiora quicquam agunt. *Secundū.*

Secunda ſententia fuit Auic. cuius meminit Auerr 7. Metaph. com. 31. hic dixit cauſas particulares habere virtutem ſolum diſponendi materiam, qua diſpoſita *2. Sententia Auic.*

forma

forma producebatur cauſa quadam uniuerſali: conſtituebat enim quandam unã ſubſtãtiam ſeparatam uniuerſalem, cuius erat materiis diſpoſitis per agentia particularia ſubſtantiales inducere formas, & hãc cholchodæam, id eſt datricem forma rum uocabat, quę ſentẽtia fuit etiam The miſ. 1. de anima. c. 14. & 3. de anima c. 53.

Quõ hæc ſnia diffe rat a priori. Hæc autem opinio differt a priori dupliciter. Primo, quia prior aufert omnem cauſalitatẽ a rebus, dicit enim quod cauſæ particulares, nec accidens, nec ſubſtantiam producunt: at poſterior, particularia agentia accidentia producere, & materiã diſponere affirmat. Secũdo prior cauſam producentem omnia dicit eſſe Deũ, poſterior vero dicit eſſe quandam intelligẽtiã a Deo mediate procedentem. Fundamẽta huius ſententiæ in ſequenti opinione proponentur, fere enim communia ſunt.

3. Snĩa. Tertia ſententia fuit Platonis, hic ideas poſuit, a quibus hi effectus particulares prouenirent, ſed multo aliter quam Auic. Nam Auic. unam poſuit omnium ſpecierum, at Plato tot poſuit, quot erant ſpecies. Præterea Auic. dixit hanc cholchodæam formas in ſingulis materiis a ſe diſiunctas producere, ſed Plato ideas ſe cum materiis ipſis coniungere dixit: ob id cauſas formales eſſe aſſerebat.

Primum fundamẽtum. Platonis. Fundamenta Plato. erant duo. contra quæ diſputat Ariſtot. 7. Metaph. a tex. 16. uſque ad 32.

Secũdũ. Alterum, quia niſi ideæ iſtæ uniuerſales eſſent, nulla eſſet ſcientia, cum particularia omnia ſint corruptibilia.

Alterum, & hoc etiam eſt Auicen. quia unumquodque fit a ſuo ſimili, ſed uidemus multos effectus, quorum nulla ſimilis cauſa particularis præceſſit. debent ergo referri in cauſam ipſam uniuerſalem, vt patet in animalibus generatis ex putrefactione, in forma mixti ex diſſimilibus elementis prouenıente, in igne producto ex lapidum concuſſione, ex motu uehementi, & radiis ſolaribus, quorum omnium formæ manifeſtant eſſe cauſam vniuerſalem, & non a particulari ulla procedere.

4. Sententia Durãdi. Quarta ſentẽtia fuit Duran. 2. ſed d. 1. q. 5 qui valde oppoſito modo ſentit: dicit enim cauſas particulares producere effectus ſuos nulla alia adiuuante ſuperiori cauſa, ita ut Deus poſtquam fecit rẽ, quãuis ſolum conſeruet eam, ſed ipſa per ſe ſolam operatur poſtea non cooperante Deo, & ita remouet primam cauſam effectiuam omnium effectuum, ac particulares tantũm cauſas conſtituit pro particularibus effectibus.

5. Senten. Ariſt. Quinta ſententia fuit Ariſt. qui tria in hoc docet. Primo, formas ſubſtantiales ipſas particulares dicit eſſe actiuas, & pro ductiuas ſimilium ſibi ut ignis ignem, & leo leonem per ſuas formas actiue produ cãt, hoc tradit. lib. 2. tex. 70 ubi formas di *1. eius dictum.* cit eſſe cauſas finales, formales, & efficien tes ſimul diuerſis rationibus. & 2. Meta. 18 & 7. Metaph c 9. vnumquodque, inquit, a ſuo uniuoco. i. ſimili fit, ut equus ab equo, cuius cauſam tradit 2. de gen. anima c. 1. quia vnumquodque appetit ſempiternum eſſe, & Deo ſimilari, quantum poteſt. Cum autem iſta inferiora corruptibilia ſint ac indiuidua, ac durare perpetuo non poſſint, in ſpecie ſimilia producendo conſeruare ſe intendunt.

2. dictũ. Tradit ſecũdo præter particularia agẽtia concurrere ſolem, & cœlum ad iſtos effectus producendos, ut patet tex. 26. ſuperiori, Sol, & homo generãt hominem; & lib. 1. Meteor. cap. 2. oportet mundum inferiorem contiguum eſſe lationibus ſuperioribus, ut inde regatur, & 2. de gene. cap. 10. motum ſolis cauſam uniuerſalem ponit generationum, & corruptionum rerum.

3. dictũ. Tradit tertio, præter cęlos, etiã Deum, & intelligentias eſſe cauſas horum inferiorum, vnde 12. Metaph. tex. 38. loquens de iſto ente ſeparato dicit: Ab hoc principio tum cœlum, tum natura dependet. & 1. de cœlo. cap. 9. ab his intelligentiis dicit eſſe, & uiuere omnibus communicari aliis magis, aliis minus, & 2. Met. cap. 1. dicit eas eſſe omnibus aliis cauſas, ut ſint. hæc Ariſtot.

1. Conclu. Pro huius determinatione ſit prima cõcluſio. Auferre efficientiam ab his cauſis particularibus nec eſt ſacræ doctrinæ, nec Doctoribus ſanctis, nec ueræ philoſophię conſonum. Hæc concluſio profecto patet Gen. 1. Germinet terra herbam uirentẽ, & lignum pomiferum faciẽs fructum iuxta genus ſuum. ibi clare patet differentia in terra, & in lignis, & arboribus. & Dama. 2.

de fide.c.9. Dedit, inquit, Deus plantis uirtutem altricem, auctricem, & generatricẽ. Et Ambr.li.3.Examer.c.6.& 8. Dedit, inquit, Deus terræ uirtutem germinãdi herbas ex ſemetipſa ſine alterius adiutorio. Et Aug.3.de Tri.c.3.& 4. Vocat creaturas proximas cauſas, Deum vero primam. Denique S.Tho. qui modeſtiſſimis uerbis in reprehendendis aliorũ falſitatibus vtitur, hanc tamen opinionem ſtultam, impoſſibilem, & erroneam uocat.

1.argum. S. Tho. Et argumentum S.Th. vnum inter multa, quæ ponit.2.contra Gen.c.69.eſt tale. Summũ bonum decet effectus ſuos creare omni cum perfectione, quam ſecũdum naturam talem habere poſſunt: ſed multo perfectiores ſunt effectus, & res naturales ſi operentur, quam ſi non operẽtur, idque Deus præſtare potuit: ergo præſtitit.

2.Auer. Alterum argumentum eſt Auer.9. Metap.com.7. quia eſſet ſciencias deſtruere, cũ per proprias operationes eſſentias cuiuſque cognoſcamus. Quod ſi tu dicas ſatis eſſe ad hoc, quod Deus cum rebus ſingulis determinatas operationes facit, ut cum igne comburat, cum leone leonem, cum equo equum producat: dico quod eſſet hoc profecto fallere omnes homines mundi, & omnes ſenſus, quibus ignẽ ignem producere experimur, & fortiores ſunt iſtæ communes experientiæ, quam ipſorũ oppoſitæ rationes, vnde addit Auerr. quod hanc habentes opinionem habent cerebrum debilitatum.

3.argu. Tertium argumentum eſt ex eo, quod ſunt monſtra, defectus, & peccata in natura, quæ non eſſent, ſi ſolus Deus produceret, qui infiniti eſt vigoris: ſicut peccatum in arte non proueniret, ſi artifex ignarus non eſſet, nec poſſet errare: alia igitur eſt cauſa particularis præter Deum.

2.Conclu. Secunda concluſio. Formæ ſubſtantiales particularium agentium non omnium ſunt efficienter productiuæ ſimilium mediis qualitatibus tanquam inſtrumentis: Explico. Forma ſubſtantialis eſt actiuum principium, quo ignis ſimul cum calore, ut inſtrumento; producit ignem, & ſimiliter formæ uiuentium animalium, & plantarum per uirtutes ſeminales, a formis actiue productas, ſibi ſimilia producunt.

1.Ratio. Huius concluſionis prior pars probatur. Agentia particularia, ut diximus in prima concluſione, ſunt effectiua, nõ per materiam, quæ nullius eſt actiuitatis: ergo per formam. Poſterior probatur, actio non prouenit, niſi mediante cõtrarietate, ſed formæ ſubſtantiales ſecundum ſe nõ ſunt contrariæ, ſed ſecundum qualitates; ergo per illas, vt inſtrumenta, eſt actio. Item quia actio eſt ſecundum contractũ, hic autem non eſt immediate per ſubſtantiam, ſed per qualitates.

Tertia concluſio, agentia uniuerſalia, ut cœli aſtra, Sol, agunt, & concurrunt ad hos effectus inferiores, non quidem tangendo, ſed producunt qualitates actiuas, quibus agentia particularia ſimul effectus particulares producunt. 3.Conclu.

Vt non ſolus equus, & ſola uirtus ſeminis producunt rem, ſed etiam calor cœleſtis ſimul: & hoc profecto patet ex corruptione, & generatione mutua ex uario cœlorum motu, & aſtrorum influxu, quæ indicant non ſola iſta particularia agentia cauſas eſſe ſuorum effectuum, niſi adſit uirtus ſuperior ſimul producens. 1.Ratio.

Quarta concluſio Deus concurrit immediate cum omni cauſa particulari ad quemcunque effectum, contra Duran. & profecto hæc concluſio ex ſcriptura uidetur manifeſta, Iob 18. Manus tuæ fecerũt me, & plaſmauerunt me. & c 38. per multa verba, & Pſal.146 Qui producit in mõtibus fœnum, & Matth 6. Si fœnum agri ueſtit ſic Deus. & Io.5. Pater meus uſque modo operatur, & ego operor ſunt etiam alia innumera loca, præter etiã illa Ariſt. teſtimonia ſupra citata. Præterea Proclus propriè dicit, quòd cauſa prima influit in effectus, pluſquam cauſæ ſecundæ, & probatur pluribus rationibus. 4.Conclu.

Primo, quia entitas eſt vniuerſaliſſimus effectus, & ita uniuerſaliſſimę cauſæ: Vniuerſaliſſima aũt cauſa eſt Deus, ergo eius eſt proprius effectus. Itẽ quia eſt primus effectus, ergo ẽ primæ cauſæ effectus, igitur quicqd ẽ entitatis in rebus, fit a Deo. 1. Ratio.

Secundo confirmatur: quia nõ ſolũ entitas in communi cõuenit rebus ſingulis, ſed etiam de omnibus eorum prædicatis, & attributis effectualibus, & de omnibus eorũ accidẽtibus prædicatur, nam.v.g. rationalitas eſt ens, & humanitas eſt ens, & animalitas eſt ens, quare Deus ẽt intima oĩa, quæ ſunt in rebus ſingulis, operatur. 2

Tertio,

3 Tertio, quia oportet neceſſario naturam omnem dirigi ab intellectu non errante, cum ipſa non cognoſcat, & neſciat quo tendat: quare neceſſe eſt, vt ad ſuos fines ordinetur, & in his effectibus dirigatur.

4 Quarto, quia conſitendum eſt Deum intelligere omnia, quæ fiunt, ne ſit ignorans, & velle illa, ne dicamus præter eius voluntatem fieri, aut contra eius volũtatem ipſo inuito; ſed Deum intelligere, & velle, vt ſit illud, eſt Deum concurrere ad agendum, tum quia Deus agit per intellectum, & voluntatem, tum quia alias eius voluntas eſſet impotens.

5 Quinto quia oportet vt ſit vnus, q in vniuerſo orbe totũ rerum ordinem cõſtituit, vt cum oĩbus concurrat ordinando.

6 Sexto item, eadẽ eſt difficultas de aliis cauſis vniuerſalib. eſſentialiter ordinatis, vt cœlo, & intelligẽtiis: ſi ergo illi agunt cum inferiorib. cauſis, multo magis De⁹, quia Deus ſuſpendit actionem cuiuſque agentis habendo ſe ſolum negatiue, i. nõ dando auxilium: ergo ſignum eſt, ꝙ operabatur cum eo. Explicatur antecedens: quia Deus facere poteſt, ut ignis non cõburat tantum per hoc ꝙ nihil cum eo

7. *Ratio.* facit. Præterea, quia nullo alio argumento ita forti ꝓbatur præſentia Dei in oĩb. niſi quia in omnib. immediate operatur.

No. diſt. pro tota q. de quadruplici mõ, quo Deus operatur.

At vt modum, quo Deus cum particularib. cauſis operetur, intelligas, aduerte quadrupliciter dici aliquid cauſam actionis alicuius rei.

Primo, quia tribuit virtutẽ operandi, ſicut generans dicitur mouere graues qa tribuit grauitatẽ, qua mouetur, & equus
1 generat equũ, qui tribuit uirtutẽ ſemini, quæ facit equũ, & hoc mõ Deus dicitur cauſa actionis rerum naturalium, quia eis virtutes, quib. operentur, impertitus eſt.

2 Secũdo modo, aliquid eſt cauſa actionis, quia conſeruat uirtutem, qua aliud operatur, vt medicina, & herbæ dicuntur cauſa viſionis, quia conſeruant virtutem viſiuam, & hoc etiã modo Deus eſt cauſa actionis rerum, quia ipſarum eſſe, & facultatem, & omnia conſeruat.

3 Tertio aliquid dicitur cauſa actionis, quia applicat aliquid ad agendum, vt qui apponit ignem domui, & ipſam cõburit, & ſic etiam Deus eſt cauſa, quia nihil mo
4 uet ſine Deo. Præter hos modos eſt vnus alius quartus, quo aliquid mouet per inſtrumẽtum, vt artifex penicillo pingit. ex parte effectus vna eſt operatio, vt ex parte principiorum duplex eſt: nam inſtrumẽtum agit, artifex etiam agit. ſed non ſeparatim: non. n. inſtrumentum ſine artifice, nec artifex ſine ipſo inſtrumento operatur. vide igitur quomodo actio inſtrumẽti ab artifice dependet, & effectus ab vtroque, ſed magis ab artifice.

No. differentiã inter Deum & artificẽ in operando.

Sic te oportet eleuare mentem, & intelligere de Deo glorioſo, qui cũ his cauſis ſic operatur, vt ſimul & ipſę operẽtur, ſed a Deo motę & directæ, ſicut inſtrumẽtũ ab artifice. Et quemadmodũ artifex non eodem inſtrumẽto oĩa, ſed ꝓ diuerſitate effectuũ accõmodatis utitur inſtrumẽtis, ita Deus nõ idem cũ oĩb. cauſis facit, ſed cum diuerſis diuerſa, & cõcurrit cũ ipſis iuxta ipſarum naturã, cum liberis libere, cum neceſſariis neceſſario, cum debilibus debiliter, cum fortib. fortiter, pro ſua ſuauiſſima diſpoſitione uniuerſali operãdo.

No. q̃ res omnes ſunt Dei creaturę.

Eſt autem vnum notandum, ꝙ differt inter modum cõcurrendi Dei cum cauſis naturalib. & artificis cum inſtrumento, dupliciter. Primo artifex non aſſimilat effectum inſtrumento, ſed arti, & idolo, ꝙ habet in mente. At Deus effectum ſimilat in ſpecie non ſibi, ſed cauſæ particulari, ut cum igne producit ignem, cum leone leonem. Secundo artifex nõ tãgit effectum niſi mediante inſtrumento, at Deus propter ſuam infinitatem immediate tangit ſua virtute effectum quemcunq. cum ſit vbique eſſentia ſua præſentiſſimus.

Eſt alterũ aduertendũ, ꝙ illa actio qua res fit, ſi cõparetur reſpectu cauſæ particularis, nõ ſufficit, ut ſecundũ eã talis cã dicatur creare, qa cã particularis non facit totã rem, ſed ex materia præſuppoſita: At reſpectu Dei conſiderata, ſufficit, vt effectus dicatur creari a Deo, quia & ſi mõ nõ fiat tota res per hanc actionẽ, ſed ſecundũ formã, materia tñ fuit a principio creata a Deo, ob id Deus totam facit rẽ, ex quo fit, vt oĩa quæ mõ fiunt, dicantur propriiſſimæ creaturæ Dei. vnde Auguſ. ſuper illud Pſal. 73. Domine quis ſimilis tibi? inquit, Parentibus generantib. Deus creat. & epiſtola ad Conſentium, & 8. ſuper Gen. ad literam. c. 19 dicit res modo creari a Deo. Et hæc omnia nota.

5. Conclu. cõtra Sco. Quinta concluſio. Qualitates quæ sũt inſtrumenta formarum, & agentium particularium actiue concurrunt ad productioné ſubſtantiæ, vt calor ignem produ cit, & virtus ſeminis ipſum viuens. hæc eſt contra Scot. 2. diſ. 12. q. 3. qui nullo mó vult admittere accidentia attingere ductionem ſubſtantię: quia imperfectum non pót producere perfectius: at re vera hoc eſt contra manifeſtam experiétiam, cui ipſe præcipit non eſſe fidendum, ſed ſine ratione. Phyſicus.n. non debet deſtituere ſenſus iudicium omnino: mõſtrant aũt clare experientiæ accidentia ſubſtantiam producere, vt patet de motu, de ferro candenti, quæ producunt igné per ſolum calorem. *Soluitur rõ Scoti.* Nec ipſius ratio eſt alicuiꝰ momenti: videmus.n. quod imperfectum vt eſt inſtrumentum perfecti, attingit perfectius ſe, vt penicillus imaginé pulcherrimam, quia ab arte mouetur, ita accidentia, ut uirtutes ſubſtãtiarum ſunt, ſubſtantiam valent introducere.

Sol. Arg. Ad 1. Nec patiaris dictum Scoti dicẽtis igné in illo caſu a ſolo Deo produci, nam tũc firma illa eſſet creata, quod nulli contingit, niſi animę rationali: aut eſſet ducta de potentia materiæ, & tunc eſſet generatio vera, unde ſolus Deus ſine cauſa particulari generaret, quod indignum eſt Philoſopho Theologo.

Dicendum igitur accidentia, quia inſtrumenta ſunt ſubſtantiæ, poſſe attingere productioné ſubſtantiæ, & hoc paſſim docet Ariſtot.

Poſſumus per hæc reſpondere ad argumenta facta ſuperius.

Ad primum Gabr. dicimus illud argumentum nullius eſſe momẽti, cum .n. æquè decẽter, & bene poſſunt res fieri per unum, fruſtra fiunt per plura: at Deus ſuã bonitatem, ſuam mirabilem diſpoſitioné ſapientiam, & prouidentiam commodat per creaturas ſuas, & ipſarum operationes, quę quidem non eſſent ita nota, ſi ſolus ipſe cuncta faceret.

Ad 2. Ad ſecundum dicitur, ꝙ non ob id agentia particularia creant: non .n. formæ per ſe fiunt, ut diximus ſupra, ſed compoſita ex materia.

Ad primũ fund. Plat. Ad primum fundamentũ Plat. reſpondetur cũ Ariſ. 1. Poſt. c. 20. ꝙ ad ſcientias non eſt opus uniuerſalia ſeparata ponere ſecundum rem, ſed ſolum ſecundum rõné, ut alibi late diximus. Ad alias omnes experientias reſpódetur, ꝙ vnumquodq. fit a ſuo ſimili, vel ſecundum ſpeciem, ut homo ab homine, vel ſecũdum genus, ut mulus ab equo, uel ſecundum figuram, ut domus ab arte in mente, uel ſecundũ uirtutem. Id dicitur ſimile ſecũdũ uirtutem alteri, qđ facit ea, quę aliud facit, & ſic motus eſt ſimilis igni. rarificat. n. & diſſoluit ſicut ignis, ob id producit ignem. idem de radiis ſolaribus, & percuſſione lapidis, & calor ſolis producit animalia ex putrefactione, ſicut calor naturalis. & ita declarat illam propoſitionem Ari. 7. Metaph. c. 9. nec opus eſt ad ideas recurrere.

Caput Quartum.

Quot igitur cauſę. Tex. XXXIX

Generib. cauſarum enarratis, de quibuſdam communib. cauſis, puta caſu, & fortuna loquitur, ac tres quæſtiones examinandas proponit. *De caſu, & fortuna. q. tres* Prima eſt. Quæ cauſæ ſint, caſus & fortuna, & quid utrunque ſit. Hæc aũt tria ordine præpoſtero diſcutit, nam a tertia incipit, & primam ultimo loco tractat. Reddit aũt rationem, cur de his tractet, dicés caſum, & fortunam cauſas communes generationis, & eſſe multorum omnes ſentiunt. hic uero communia traduntur.

Quidam enim, & ſi ſint, an non. Tex. XL.

Prius quid antiqui ſenſerint, in medium proponit. Fuerũt, inquit, quidã, qui caſum & fortunam non eſſe dicebant, & hi duplici mouebantur rõne. *1. op. quorundã antiquorũ.*

Prior eſt, omnia quę a caſu, & fortuna fieri dicuntur, hñt iam determinatam aliquam particularitatem, in qua ſingula referri ualeant: non ergo ponenda fortuna. Antecedens patet, ſi aliquis adierit forum animo emendi aliquid tantum, & illic occurrit alicui, qui debebat ei pecunias, a quo eas recipit, tũc a fortuna dicitur ei occurriſſe, & recepiſſe, ſed horum

cauſa

cauſa eſt,quia in forum venit,ergo quod a fortuna eſt,cauſam habet determinatã. idem contingit in aliis fortuitis,& caſua libus effectibus,ſinguli.n.ſuas habẽt cau ſas particulares,non ergo eſt fortuna.

Quoniam aliquod eſſet. Tex. XLI.

1. *Ratio.* POſterior ratio horum eſt.Si fortuna eſſet,antiqui Philoſophi cauſas ge nerationum tractantes de illa diſ ſererent,at nihil illi dixerũt,ergo opina bantur non eſſe,non ergo eſt fortuna.In conueniens.n.eſt dicere,ꝙ illa ſit,& Phi loſophi nihil de illa dixerint, cum reli- quas tractauerint cauſas. Argumentum eſt fere ab auctoritate.

Sed & hoc mirabile. Tex. XLII.

Sol.1.rationis antiquorũ. ARiſt.reiicit has utraſq. horum rõ- nes.Ad primam dicit,omnes cõi ter bene ſciunt iſta,quæ a caſu, & fortuna dicuntur, habere cauſam de- terminatam,ut dicunt iſti antiqui auferẽ tes fortunam,cum hoc tamen oẽs faten- tur aliquid a fortuna, aliquid non a for- tuna eſſe:ergo nihil prohibet,ꝙ eorum, quæ a fortuna dicuntur,ſint cauſæ deter minatę,quominus fortuna ſit.Et nota,ꝙ ex cõi conſenſu rationem illorum euer- tit,omnes enim admittẽtes illud antece dens,fortunam tamen ponunt,& ꝑfecto id uerum eſt,nullus n. eſt ita ruſticus, qui neſciat cauſam, quod ille occurrerit debitori,eſſe, quia uenit in forum, cum hoc tamen fatetur eſſe a fortuna,aliquid igitur de fortuna oportet tractare.

Quocirca, & quodammodo. Tex. XLIII.

Sol.2.rationis. SEcundam ipſorum euertit rationem dicens,oportuiſſet aliquid dixiſſe de fortuna,ut probatũ eſt ratione præ- cedenti ꝙ ſi dixerit, antiquos nil dixiſſe de fortuna,reſpõdet,non dixiſſe,nec tra ctaſſe quicquam,nam qui mentem, aut qui ignem,aut qui litem & amicitiã,aut quid ſimile poſuerent rerum principiũ, dixerũt iſta eſſe fortunã, unde omni ex parte ſunt reprehendendi illi. Si.n.non putarunt eſſe fortunã,arguendi ſunt, cũ id ſit contra omnium opinionẽ.Si uero putarunt eſſe,& non tractarunt,ob id ẽt reprehendendi ſunt, cum cauſas inſuffi- ciẽter inqſierint,& diſcuſſerint, & ob id maximè,ꝙ fortuna utũtur aſſignãtes eã cauſam aliquorum effectuum, ut patet apud Empe.qui dicebat mundũ ſæpe ge neratum,& corruptum, generandum,& corrumpendum,atque aerem eſſe modo ſuper aquam a fortuna;nam in alia gene ratione mundi,nõ ſic erit, nec fuit,unde a caſu ordo elementorum eſt. Similiter animalium partes a caſu prouenire ſæpe dicebat, debuit igitur de tali cauſa diſſe- rere.Et nota,ꝙ hic nõ eſt ſermo de om nibus,ſed de quibuſdam antiquis.

Sunt autem quidam,qui & cęli. Tex. XLIIII.

SEcundam aliorum citat ſententiã, in ter quos ſecundũ Philo.& The.fuit Democ.hic fortunam tantùm cõſti tuerat in mundi generatione, non aũt in generationib.entium naturalium.Demo cri.enim poſuit infinitos mundos factos ex atomis, ꝙ ſi ab eo peteres,quare hic mundus hoc loco,alius illo loco eſſet,re ſpondebat caſu id eſſe ex motu atomo- rum,quod ſi rurſus, quare cœli primo, poſtea elementa,& inter elementa,quæ dam prius,quædam poſterius facta,id ẽt caſui tribuebat, quia accidit tales ato- mos ſic conuenire,unde caſum in mun- di partibus pręcipuis tantum ponebat. *2.op.aliorũ philo.*

Et ualde hoc ipſum admiratio- ne. Tex. XLV.

HOrũ opinionẽ reprehendit,& me rito.Reprehenſio aũt conſiſtit in hoc,ꝙ iſti horum inferiorũ pu- ta aĩalium,plantarum,& reliquorũ po- nunt cauſam determinatam,puta intelle ctum,aut naturam,aut quid aliud,nõ.n. ex quolibet fit quodlibet, ſed ex princi- pio determinato, ut ex proprio ſemine fit quodlibet animal,& planta,mũdi aũt & cœlorum,quæ diuiniora ſunt iſtis, nul *Confutatio 2.opi.*

lam

lam cauſam determinatam ponunt, ſed ſolum fortuitum atomorum motum: debuerunt ergo cauſam multo magis determinatam ponere, cum dixerint cœlos, & mundum eſſe factum.

Atqui ſic ſe habeat hoc ipſum. Tex. XLVI.

Secundo. OB hoc tale abſurdum admiſſum dicit oportere, an ita ſit, tractare, & inquirere, & nõ ſolum abſurdum hoc eſt, cœlos a caſu factos, ſed abſurdius eſt dicere ſimul caſum non eſſe in his inferiorib. quod reprobat ratione hac. In iſtis ſenſibilibus multa a caſu uenire expertum eſt, cum motus ſint regulatiſſimi & indeficientes: ergo potius in his ſenſibilibus caſus, & fortuna conſtituenda ſunt, quam in cœlis, & vniuerſo.

Sunt autem quidam, quib. fortuna uidetur. Tex. XLVII.

3. op. aliorum philoſophorum. TErtiam ſententiam recitat, quæ eſt Stoicorum, vt notat Simpl. qui fornam quãdam cauſam diuinam ponunt humano intellectui occulti, a qua omnes effectus iſtos fortuitos prouenire dicunt, atque Deam quandam fortunam faciunt. His igitur enarratis circa aliorum ſententias, repetit illa tria, quæ diſcutienda propoſuit, ac modo eo ordine ponit, quem in eis diſcutiendis obſeruaturus eſt quid ſint caſus, & fortuna: quo modo differant: inter quas cauſas ſint conſtituẽda.

Caput Quintum.

Primum igitur eum uideamus. Tex. XLVIII.

Sententia Ariſt. 1. diſt. ad inueſtigãdum quid ſit caſus, & fortuna. ALiquot præmittit diſtinctiones, ex quibus quid caſus, & fortuna ſit colligit. Prima eſt effectuum. Alii quidem ſemper, & ſimiliter eueniunt, vt Solis occaſus, & ortus: quod nocti dies ſuccedat: quòd animal ſit cum ſenſu. Alii frequenter eueniunt, licet aliquando deficiant, vt ꝙ homo naſcatur cum duplici oculo, quod ſenes caneſcant. Neutri horum dicuntur a caſu, vel fortuna, & ſi nullus alius eſſet, non eſſet fortuna vel caſus At conſtat eſſe alios, q̃ nec ſemper, nec frequenter eueniunt, ſed raro, & in his eſt caſus, & fortuna, vt omnes dicunt: vnde fortuna vel caſus eſt eorum, quæ nec ſemper, nec frequenter eueniunt: & quæ talia ſunt, a caſu, vel fortuna ſunt: vt ꝙ fodiens uineam inueniat theſaurum, raro fit, & a fortuna eſt. vnde patet fortunam eſſe, & caſum.

Eorum autem, quæ fiunt. Tex. XLIX.

SEcundam ponit, diſtinctionem eorũ, quæ fiunt tam frequenter, quam ſemper, & raro. *1. diſtin.* Quædã fiũt propter finẽ aliquem: Quædam uero non, ut deambulatio, quæ gratia ſanitatis eſt, propter finẽ fit, & motus grauis deorſum propter finẽ eſt, ut quietem naturalem conſequatur: Quæ vero inconſiderate fiunt, ut fricatio barbæ, cum quis contemplatur, uel alia ſimilia, quæ accidunt, abſque fine fiunt.

Tertia diſtinctio eſt ſubdiuiſio quædã eorum, quæ propter finem fiunt. *3. diſtin.* Quædã ſecundum electionem, Quædã non ſecũdum electionem fiunt. Vbi aduerte, quod *Nota.* id operatur ſecundũ electionem, quod dirigit operationes, & res ĩ finem, quẽ præcognoſcit, & intendit: & tale agens eſt rõnale, & hmõi actiones dicuntur in finem ſecundũ electionẽ, ſicut operationes, quę ſecundum intellectum aut ſecundum artem fiũt. Id uero operatur propter finem tãtum, & non ſecundum electionem, ꝙ finem non p̃cognoſcit, ſed naturali quodam inſtinctu propter finem operatur, & hmõi operationes dicuntur non ſecundũ electionem, ut operationes inanimatorũ, & uiuentiũ, & ipſius hominis, quas abſq. intellectus directione facit, ſicut nutritiones generationes, & aliæ quæ dicuntur operationes ſecundum naturam.

Hãc diſtinctionẽ applicat ad rem Ari. dicens: Cum ea, q̃ fiunt in cõi, & ꝓpter finem, & non ꝓpter finẽ fieri contingat, & quæ propter finem, aut ſecundum electionem, aut non. Manifeſtum eſt profecto, ꝙ in particulari inter ea, quæ raro fiunt

quædam

quædam propter finem,quædam nõ propter finem, & quædam ſecundum intellectum,& electionem,quædam non, ſed natura fieri inueniamus, verbi gratia, quod aliquis cogitabũdus manu aliquid faciat, non aduertens,quod nunquam fecit,raro fit,& nõ propter finem.Quod autem occurrens tauro murũ aſcendat ſalutis gratia,raro fit, & propter finem,& ſecũdum electionem, quod equus in itinere conſternatus remeet domum, raro fit,& propter finem, a natura .

Huiuſmodi igitur, cum ſecundum accidens. Tex. L.

Qui nam effectus dicantur, caſuales, & fortuiti.

EX præcedentibus colligit, quĩ effectus dicantur fortuiti, & caſuales dicitque effectus raro contingentes, cum ab his,qui præter finem agũt, per accidens fiunt, dici fortuitos,aut caſuales.

Nota duplex cauſa per accidens.

Vbi aduerte maxime, quod cauſa per accidens duplex eſt Prior illa,quæ cũ cauſa per ſe coniungitur, vt albus,& Polycletus ſunt cauſa per accidẽs ſtatuæ,quia cõiuncti ſunt cum ſtatuario, & talis dicitur cauſa per accidens ex parte cauſæ. Poſterior cauſa per accidẽs eſt illa eadẽ,quę eſt per ſe, ſi comparatur ad id,quo per accidẽs cõiungitur cũ effectu per ſe, vt ignis cõburens trabẽ, cui domus innititur, per ſe quidẽ eſt cauſa cõbuſtionis, per accidẽs vero ruinæ,quia hæc eſt coniuncta per accidens cum effectu per ſe,& talis cauſa dicitur per accidẽs ex parte effectus, & hęc diſtinctio eſt Them.& notanda .

Nota ſecundo tripliciter cõiũgitur effectus per accidẽs cũ effectu p ſe.

Aduerte vlterius quod talis effectus dupliciter cõiungitur cum effectu per ſe, aut raro aut frequenter,vel ſemper, vt in exẽplo propoſito.Semper coniunctus eſt ille effectus, nempe ruina cũ tali combuſtione trabis: ſimiliter bibit quis vinum , poſtea nocet podagrę,iſtud nocumentũ non eſt raro cõiunctum cum ſimili potatione uini, aliquando effectus per accidens raro eſt cõiunctus cum effectu per ſe,vt quod fodiens uineam inueniat theſaurum, raro hoc cum vineę foſſione coniungitur.

Nota tertio effectꝰ raro cõtingens dupliciter.

Aduerte vlterius, quod iſti effectus raro contingentes, aliquando ſunt intenti, aliquando non ſunt intenti a cauſa ſua principali, præſertim in agentibus ſecundum electionem: nam in aliis ſemper nõ ſunt intenti. v. g. fodiens terram,ſeu uineam,poteſt inuenire theſaurum, aut intendendo inuentionem,aut non.

Quis effectus caſualis, & fortuitꝰ.

His ſuppoſitis, attende effectus illos eſſe fortuitos,& caſuales,qui per accidens , & raro conſequuntur effectus per ſe alicuius cauſę, nec ſunt intenti a tali cauſa, & talis cauſa ꝑ ſe reſpectu effectus nõ intenti raro cõtingentis dicitur fortuna, uel caſus: vñ fortuna vel caſus eſt cauſa per accidens ex parte effectus nõ intenti,raro aũt contingentis, & hoc eſt quod modo dicit Ariſt.nẽpe effectus iſti raro cõtingentes, cũ per accidens fiunt, a fortuna dicũtur.

Oſtẽdit autem effectus eſſe quoſdã per ſe,quoſdam per accidens argumẽto ipſarum cauſarum:nam etiã cauſæ, & per ſe, & per accidẽs dicuntur,nempe quæ cum per ſe cauſæ iunguntur,per accidẽs cauſæ ſunt, vt ędificator eſt per ſe cauſa ſtatuæ, per accidẽs vero albus. Muſicus, & alia,q̃ ædificatori inſunt : ita ſimiliter effectus per ſe eſt reſpectu cauſæ per ſe,& effectus per accidens,qui cum eo coniungitur.

Nota 4.

Attẽde hic maxime, nec decipiaris,q͛ non dicit has cauſas per accidens,quę ex parte cauſæ ſunt,eſſe fortunam,hoc enim falſum eſt, nec hactenus ipſe quicquã dixit de fortuna, ſed de effectu ipſius.Verũ hic ſolum vtitur argumento hoc a ſimili, effectus dici & per ſe,& per accidẽs, nempe ea.quæ effectui per ſe coniunguntur , eſſe per accidens effectus, ſicut etiam cauſa duplex,& per ſe,& quod ei adiũgitur, quod eſt cauſa per accidẽs,& vlterius aſſimilat: ſicut cauſæ per accidens indeterminatæ ſunt,quia multa vni accidũt,cauſa vero per ſe,vna eſt; ita effectus per ſe vnus,& vnius rationis. at effectus per accidens multi ſunt , unde cum huiuſmodi ſint a fortuna, effectus fortuiti ſunt indeterminati .

Ipſa autem adinuicem . Tex.LI.

In quib. cõueniũt, quæ a caſu, & fortuna.

DIfferentiam inter caſum,& fortunã poſterius tradendã dicit, at nunc ea , quibus , quæ a caſu, & quæ a fortuna ſunt conueniunt.tradit. Hæc autem ſunt tria. Primum,quod vtraq; ſunt in his, quæ agunt propter finem , vnde tam caſualis,quã fortuitus effectus eſt reſpectu

ſpectu

ſpectu cauſæ agentis pro fine,& hoc pro bat; quia effectus huiuſmodi eſt aptus,vt ſit intentus, ut finis a tali cauſa, verbi gratia ſiquis veniat in forum emendi gratia, & recipiat pecunias a debitore, caſus eſt, & fortunæ effectus illa receptio. & licet modo non ſit intenta, potuit eſſe intenta, nam ſi ille ſciuiſſet ſe recepturum pecunias in foro, veniſſet vtique propter illud.

2 Secundo. Conueniunt, quod vterque effectus accidit, id eſt non eſt per ſe intentus,ſed finem intentum conſequitur.

3 Tertio. Quod non conſequitur finem intentum,ſeu effectum per ſe ſemper,aut frequenter,ſed raro.

4 Vnum tamé præter hæc ineſt effectui a fortuna, nempe quod ipſius cauſa non eſt natura,ſed intellectus,& electio,ut reportatio pecuniæ, eſt effectus ꝑ accidens huius,quod eſt ueniſſe in forum,hoc autem ab electione procedit,quod eſt clarius dicere, Effectus fortuitus non eſt,niſi ab agente rationali,nec conſequitur, niſi actionem,quæ fit ſecundum electioné, & intellectum,& hoc eſt dicere,non habet cauſam in ſe ipſo,i. non eſt a natura, ſed ab electione.

Nota. Et aduerte hic multum,ꝙ effectus non dicitur fortuitus,quamuis non ſit intentus a cauſa,ſed conſequitur effectum per ſe:hoc enim non ſufficit,ſed raro,ut diximus debet conſequi,alias non dicitur fortuitus,nec caſualis.

Manifeſtum itaque,quod fortuna. Tex. LII.

Quid fortuna. Mirabili methodo Ariſtoteles,poſtquam effectum fortuitũ indagauit,quid ipſa fortuna ſit,oſtendit,dicitq;:Fortuna eſt cauſa per accidés in his,quæ raro fiunt,& propter finem ſecundum electionem. ac ſi dicat. fortuna eſt actio aliqua ſecundum electioné procedens, quam conſequitur finis aliquis non intentus,& raro contingens. Diximus enim,quod cauſa per ſe illa eſt fortuna reſpectu per accidens effectus, ſiue talis ſit actio,ſiue ars,vel intellectus, ut in finem tendunt: unde colligit, quod fortuna eſt in his,in quib. eſt intellectus, & electio. hæc definitio nota eſt ex his, quæ notauimus tex. 50.

Indefinitas igitur cauſas. Tex. LIII.

Varia epitheta fortunę per definitionem hanc declarat. Primo. Fortuna dicitur occulta,& immanifeſta hominibus:cuius ratio eſt, quia cum effectus fortuitus non habeat cauſam per ſe, ſed per accidens,pót multas habere cauſas, quia uariis effectib. per ſe poteſt coniungi,ut occurrere pontifici in uia,poteſt eſſe aut quia deambulatum ieras, aut negociatum, aut emptum, aut alijs ex cauſis. Cum igitur nó habeat determinatam cauſam is effectus,a qua per ſe procedat, merito videtur occultus. *Varia epitheta fortunæ.*

Vlterius, a fortuna poſſumus dicere,ꝙ nihil fit, & quod aliquid fit, utrumque enim uere, & cum ratione dicitur. Nihil enim fit per ſe a fortuna, fit auté per accidens,hoc autem eſt ſecundum quid fieri. 2

Indefinitas igitur cauſas. Tex. LIIII.

Proſequitur attributa declarare, dicitque. Fortuna quodammodo eſt cauſa,& non eſt cauſa. Non eſt quidem cauſa ſimpliciter, ſed eſt cauſa ſecundum accidens,& repetit has cauſas per accidés eſſe infinitas,id eſt, numero indeterminatas,& exemplo utitur. Vt enim cauſæ per accidens ex parte cauſæ ſunt indefinitæ, quia multæ poſſunt accidere cauſæ,ut domificator eſt cauſa domus per ſe, multa tamen per accidens, vt tibicen,albus,muſicus:ita & cauſæ per accidens ex parte effectus multæ ſunt,& indeterminatæ,quia effectus fortuitus ex multis cauſis huiuſmodi poteſt prouenire,ut recipere pecuniam a debitore, poteſt eſſe, quia ei occurri,dum fugerem ab aliquo. vel dum perſequerer aliquem,vel dum inuiſerem aliquem. Vbi ſemper attende, quod non vocat fortunam cauſam per accidens ex parte cauſæ, vt notat Themiſt. & ſupra nos diximus. 3 *Nota.*

Et

Et dicere aliquid eſſe pręter rationem. Tex. LV.

Aliud fortunæ attributum declarat: dicitur.n.fortuna ſine ratione: & merito, quia ratio intẽdit finem, qui aut ſemper, aut frequenter ſequitur: at fortuna eſt alicuius non intenti, & raro contingentis: huiuſmodi autem cauſæ indeterminatæ ſunt, ob id fortuna irrationalis, & indeterminata merito dicitur.

Attamen etiam in quibuſdam dubitabit utique.

Dub. Ari. quid potius dicendum fortuna cauſane p accidẽs propinqua, an remota.

Dvbium mouet, quod tale eſt. Illa dicitur fortuna, quę eſt cauſa per ſe alicuius effectus, alterius vero cum eo coniuncti per accidens; modo eſſe poteſt, quod ſint multæ cauſæ huius effectus, quædam proximiores, quædam remotiores effectui per ſe. tunc dubium eſſet, quæ illarum eſſet fortuna, ut ſi aliquis totonderit caput, & ventus ſeu æſtus aliquis ſuperuenit, & præter opinionem ſanatus eſt, vtra cauſa erit fortuna: tonſio, quæ eſt remota, an ventus, quæ eſt propinqua? Et vult, ſecundum Philo. quod proxima magis dicatur fortuna, vel caſus. Et ponit exemplum Phil. Aliquis it in forum emendi gratia, occurrit amico, cũ quo moram facit: poſtea it in forum, & occurrit tunc ei debitor, a quo pecuniam recipit: duplex huius receptionis eſt cauſa, & mora cum amico, (ſi enim prius veniret, non occurreret debitori) & etiam ipſa itio in forum, & utraq. dicitur fortuna, ſed magis fortuna eſt, quod venerit in forum, quia magis propinqua, & potuit etiam venisse illo tempore alia ex cauſa, etiam ſi cum amico moram non feciſſet.

Fortuna autem bona. Tex. LVI.

Alia epitheta fortunę, qd ſit infortunium, & eufortunium.

Alia epitheta fortunæ declarat, quæ nota ſunt, fortuna dicitur bona, vel mala ab effectu, qui accidit, ſi bonus, vel malus ſit, quod ſi magnum bonum acciderit, dicitur eufortunium: ſi vero magnum malum, dicitur infortunium. Et nota, quod ſicut ſi bonum magnum accidit, eufortunium, ſeu proſpera fortuna dicitur, ita ſi magnum malum euadere acciderit. Similiter erit infortunium magnum bonum caſu perdere, & non ſolum, quando mala, uel bona præſentia ſunt, ſed quando proxima ſunt, quod enim parum diſtat, quaſi non diſtare videtur; unde a magno malo imminenti liberari, eufortunium eſt, & a ſpe proxima magni boni decidere, caſu tamen, infortunium eſt. Vlterius eufortunium eſt incertum, ſicut & fortuna, quod enim raro accidit, incertum eſt.

Caput Sextum.

Sunt igitur ambo cauſæ. Tex. LVII.

In quib. differat caſus, et fortuna.

Modo differentiam caſus, & fortunæ indagare contendit, ac repetit ea, in quibus conueniunt. Sunt enim vtræque cauſæ per accidens, & effectuum raro contingentium, & in his, quæ ſunt, & agunt propter finem. Sed differentia eſt, quod caſus eſt ſuperior: omnis enim fortuna eſt caſus, ſed non omnis caſus eſt fortuna. Hanc differentiam (quantum mihi uidetur) triplici argumento oſtendit, primum ſumitur a denominatiuo ſic. Iis ineſt fortuna, quæ fortunata dicuntur: ſed non omnibus quibus ineſt caſus, conuenit fortunata dici; ergo non ſunt idem caſus, & fortuna. Maior eſt nota. Minorem declarat dicens, quod fortunata dici, ineſt ijs, quibus ineſt actio, ideſt libera operatio, & humana, quæ hominibus ineſt ſolis, ac ob id ſolum hominibus ineſt fortuna ſecundum

1. Oīs fortuna eſt caſus, ſed non econtra.

1. Ratio.

actiones liberas,& ſecundum electionem, vt ſit ſenſus,non eſt fortuna, niſi cũ agẽs ſecundum electionem intendit aliquid,ad quod aliquid raro contingens præter intentionem ipſius conſequitur.

Quocirca, & neceſſe eſt. Tex. LVIII.

Probatio minoris, quod videlicet fortuna non inſit niſi in ijs, qui ſecũdum electionẽ agunt.

Minorem probat,ꝙ fortuna non in ſit, niſi in quib. actio,i.operatio, ſecundum electionem ineſt. Fortuna aut eſt fœlicitas, cũ eſt proſpera,aut prope fœlicitatem : ſed fœlicitas eſt quædam actio ſecundum electionẽ;ergo fortuna etiam eſt, vbi talis eſt actio.

Nota.

Nota,quod fortuna dicitur fœlicitas ſecũdum eos,qui in voluptate,& bonis externis fœlicitatem conſtituerunt. dicitur prope fœlicitatem ſecundũ Ariſt.qui non niſi in contemplatione eam poſuit, bona autem externa, vt inſtrumenta fœlicitatis poſuit, quæ bona externa dicuntur a fortuna, quia maxime ſunt fortuitis caſibus expoſita, fœlicitas autem non conſiſtit in quacunque actionẽ,ſed in actione libera, & ſecundum rationem,vt dicitur. 1.Ethi. c.7.vnde cum fortuna ſit coniuncta, fœlitati, ſequitur, quibus ineſt fœlicitas Ariſtotelica, ſolis ineſſe fortunam.

Ob id neque inanimatum quippiam. Tex. LIX.

Carentia uſu rationis nõ dicũtur fortunata, nec in eis eſt fortuna, niſi metaphorice et paſſiue.

Ex hoc infert, quod inanimata,bruta,pueri carentes uſu rationis, non dicuntur fortunata,nec eis ineſt fortuna:nõn.n.agunt propter finem ſecundũ electionem. Duo tamẽ modi ſunt,quibus fortunata dici poſſunt. primo metaphorice, ſicut Plutarchus Philoſophus lapides ex quibus altaria fiebant, vocabat fortunatos,alios vero cum ipſis copulatos,i. eiuſdem ſpeciei; ex quibus ſolaria fiebãt, infortunatos, eo, ꝙ illi honorarentur, hi conculcarentur; ſed hoc eſt fortunata eſſe per metaphoram, ac ſi illi lapides per electionem operati fuerint.

Altero modo dicuntur iſta fortunata paſſiue, eo, quod ſecundum electionem agentibus ſecundum fortunam accidunt, ut quia accidit Ciceroni conſuli, qđ tum e Catilina malum machinatus fuerit, quod Cicero euertit, vrbemq. liberauit: Roma dicta eſt fortunata paſſiue,& denique ea fortunata dicuntur, quibus fortunati ſumus,ſed non quod fortunam habeant actiue, ita vt ſecundum fortunam agant.

Sed caſus,& aliis animalibus. Tex. LX.

Caſus & conuenit inanimatis, & irrationalibus.

Quod autem pluerib.ſe extendat caſus,ut minor illa ſumpſit, ꝓbat, nam in animalib.& in inanimatis ineſt caſus,quib. vt dictum eſt,fortuna non ineſt, & probat.Nã ſi equus in prælio ſitiens,prælium deſerat ad fluuiũ confugiens,& accidat omnes equos tunc qui erãt in prælio occidi,caſu iſte ſaluatus, & liberatus dicetur:non.n.intendebat ſaluari,ſed bibere. Vlterius, ſi ſubſellium aliquod tripes cadat ex alto,& ſuper pedes ſteterit aptum ad ſedendum, caſu profecto ita ſteterit:non.n.cecidit,ut ſic ſtaret. Vide igitur caſum his ineſſe,quibus non ineſt fortuna,ille ergo eſt ſuperior.

Quare manifeſtum eſt. Tex. LXI.

Colligit argumẽti concluſionẽ,quæ eſt definitio caſualis effectus,unde definitio caſus extrahitur. Ille eſt caſualis effectus; qui prouenit a cauſa agente propter finem,ſiue ſecundum electionem,ſiue non, cum a tali cauſa non eſt intentus,ſed per accidens conſequitur cauſæ effectum per ſe, & raro: & hoc eſt dicere,cuius extra eſt cauſa, ut dicit Philop.cauſa.n.dicitur extra effectum, cum ipſum per ſe non facit,nec intendit.

Quid ſit caſus.

Ex quo poſſumus definire caſum: ꝙ eſt cauſa per accidens in his, quæ agunt propter finem,eorum, quæ raro contingunt. His autẽ ſuperaddit fortuna, quod ea,quæ eueniunt,ſint eligibilia, & in habentibus electionem, hoc exponit bene philop dicit enim quæ a fortuna eueniũt, dici eligibilia, ut intelligas non omnia, quæ hominibus a caſu proueniunt,eſſe a fortuna,ſed ea,quæ accidunt,cum ſecundum

dum electionem operantur, nam multa accidunt a ſolo caſu, ſicut in brutis, & inanimatis, vt ſi cadens vulnere ſanatus fuerit, caſus eſt. Vlterius dicitur fortuna eſſe in habentib. electionem, ad excludēdum ea, quæ paſſiue a fortuna dicūtur, vt ſup. declarauimus.

Signum autem eſt ipſum fruſtra. Tex. LXII.

Secunda differētia caſus & fortunę ex etymologia.

SEcundum argumentum eſt ab etymologia, pro cuius declaratione aduerte primo. Quod nos dicimus fruſtra Græcè dicitur μάτην, & quod nos dicimus a caſu, Græcè dicitur, αὐτόματον, quaſi ipſum fruſtra factum.

Nota 1. *Nota 2.*

Aduerte vlterius, ꝙ fruſtra dicitur, q̃d non conſequitur finem, propter quem eſt factum, vt ſi quis deambulet gratia vētris purgandi, ſi nō purget, fruſtra dicetur deābulatio, dummodo tamen illud quod fit, ſit aptum ad talem finem conſequēdum, aliàs non dicetur fruſtra: ſi.n. quis lauet manus, & ſol eclipſetur, ſi poſtea non eclipſatur, non ob id lotio dicetur fruſtra, quia nihil faciebat ad illum finem.

Nota 1.

Aduerte vlterius, quod vbi eſt caſus, ibi eſt fruſtra, licet non omnino, nam cauſa reſpectu finis non intenti fruſtra dicitur, quamuis poſſit eſſe, quod ſimul cum fine non intento conſequatur intentum, vt poteſt lapis cadere ſimul in locum ſuum, & caſu percutere aliquem, tamen reſpectu finis non intenti, fruſtra dicitur, cum intentum in eo non conſequatur.

differētia colligitur

Ex his colligitur argumentum ab etymologia, cum fruſtra, & caſus ſecundum nominis ſignificationem, & vocem conueniant, fruſtra autem ſit ſuperius, fortuna etiam erit ſuperior, & caſus. huius argumenti Ariſt. ſola duo notabilia ſuperiora, vnum in hoc textu, alterum in ſequenti notat, id vero quod concluditur notatur in illo verbo, ſignum huius eſt, ſcilicet quod caſus ſit ſuperior fortuna. Vocat ſignum argumentum a poſteriori, quale hoc eſt.

Sic igitur caſus iuxta nomen. Tex. LXIII.

CVm quid fruſtra eſſet declaraſſet, nunc caſum ſecundum nomen, a fruſtra denominari dicit, vt ſuperius explicuimus, vt cum lapis cadit, & percutit, caſu ea percuſſio eſt, & quodammodo reſpectu ipſius lapis fruſtra cadere dici poteſt. Quòd ſi dicas, non percutit caſu, quia quæ caſu fiunt, apta ſunt, vt fiant tā quam finis: Reſpondet id etiam his euenire: nam illa percuſſio potuit eſſe intenta ab aliquo, nam lapis poteſt proiici ab aliquo intentione percutiendi, quamuis modo non ſit proiectus.

Maxime autem eſt ſeparatum. Tex. LXIIII.

Tertia differentia, caſus & fortunæ.

TErtium argumentum eſt, quo dicit maxime cognoſci diuerſitatē inter caſum & fortunā. nam caſus aliquando procedit a principio intrinſeco naturali, vt fit in monſtris, quæ a caſu sūt, & caſus in ipſis eſt cauſa interna, puta materia, vt dicemus poſt: at quæ a fortuna eueniunt, cauſam habent extra ſe. non igitur idem ſunt. Fortuna.n. eſt actio humana, cui accidunt multa externa præter intentionem: ob id effectus fortuiti dicuntur habere cauſam extra ſe, caſualis vero non ſemper, vt diximus.

Quid igitur ſit caſus. Tex. LXV.

In quo genere cauſarū ſint caſus, & fortuna.

REpetit duas quæſtiones ſuperiores, quæ ſolutæ iam ſunt, nempe q̃d caſus, & fortuna, & quomodo inter ſe differant: tertiam autem ſoluit, nempe in quo modo cauſarum ſint, dicitque eſſe in eo modo cauſarum, in quo eſt cauſa vnde principium motus, id eſt, efficiens, sūt .n. cauſę efficientes per accidens, & probat nā effectus horum, aut eſt natura, aut intellectus, i. aut agens naturale, aut agēs ſecundum electionem, vtrunque vero eſt cauſa efficiens, quamuis huiuſmodi cauſæ, cum per accidens ſint, nō habeant determinatos effectus, vt iam ſupra declarauimus.

Quoniam autem caſus. Tex. LXVI.

Not. quid potiſſimũ ſit caſus, & fortuna.

VNum oſtendit, quo maxime fortunam, & caſum declarat & dicit, ꝙ intellectus, aut natura, i. agens naturale, aut ſecũdum electionem reſpectu affectus per accidens, dicitur fortuna, vel caſus. At quia omne per accidens ſequitur aliquod per ſe, oportet, ꝙ illa agẽtia ſint primò per ſe cauſa alicuius effectus: quod eſt dicere, cum cauſa per ſe agit effectum, & alium per accidens attingit, raro tamen, fortuna eſt, vel caſus, vnde vt ſit fortuna vel caſus, prius natura debet eſſe alicuius cauſa per ſe, & hoc eſt pulchrũ documentum.

Poſterior itaque caſus eſt. Tex. LXVII.

Not. ante omnẽ caſum, & fortunam debere eſſe intellectũ & naturam.

COncludit fortunã, & caſum eſſe poſteriores intellectu, & natura: ſenſus iſte eſt. Prius natura intellectus & agens naturale ſunt in aliquem finem per ſe intentum; quam in effectum per accidens, reſpectu cuius caſus, & fortuna dicuntur. Ex quo egregiè impugnat Democritum. ſ. n. ipſe cœlos dixit a fortuna factos, oportuit ponere aliquod agẽs naturale aut ſecundum electionem, quod prius faceret aliquid per ſe, cum non ſit effectus fortuitus, niſi agens aliud per ſe intẽdat. cum ergo Democritus tale nõ poſuerit, non debuit dicere cœlos a fortuna factos fuiſſe. Hæc Ariſt. dicit de caſu, & fortuna, & bene: de omnib. tamen diſputandum eſt gratia declarationis.

An ſint fortuna, & caſus. Quæſtio. IX.

QVamuis in textus enarratione ſatis caſus & fortuna fuerint explicata: tamen quia aliæ ſuperſunt difficultates, quæ determinatione maiori indigent, non erit inutile rurſum hanc aggredi materiam, & quia aliqui ẽt poſt tempora Ariſt. fortunam eſſe omnino negant, ipſorum argumenta proponemus, vt veritas manifeſtetur.

Primum ſit. Omne ens per accidens reducitur ad ens per ſe: ergo omnis effectus per accidens reducetur ad cauſam per ſe: ſed tales effectus fortuiti ſunt per accidẽs reducẽdi ſunt ergo ad cauſam per ſe, nõ ergo fortuiti erũt, cũ cauſam hẽat per ſe. *1. argum.*

Secundo, omne quod verè eſt, & non eſt cã, cauſam habet veram: ſed tales effectus dicti fortuiti verè ſunt, & habẽt eſſe: ergo ueram habent cauſam, nõ ergo ſunt a fortuna, hæc enim eſt cauſa non uera. 2

Tertio. Vna eſt cauſa uniuerſalis concurrens ad oẽs effectus, vt dictum eſt, ergo nullus eſt effectus præter illius intentionem, vnde non erit fortuitus. 3

Quarto, quia uidetur contra fidem ponere fortunam. Vnde Aug. 1. lib. retract. in principio, accuſat ſe, quod aliquando uſus fuerit hoc uocabulo, fortuna. 4

Quinto, etiam ſi eſſet fortuna, vt vult Ariſt. adhuc non uidetur tradenda ſcientia de ea: eorum enim, quę per accidens ſunt, non eſt ſcientia, at fortuna, & caſus ſunt cauſæ per accidens: ergo ipſorũ non eſt ſcientia. Hæc ſunt præcipua argumenta in hac parte. 5

In cuius declarationem ſit primũ fundamentum. inter cauſas efficientes, quædam ſunt per ſe, quædam per accidẽs, ut dictum eſt. Per ſe illa eſt, quæ ſecundum ſe, & ſecundum ſuam uirtutem effectum operatur, ac ipſum attingit, ſicut ignis eſt cauſa per ſe alterius ignis. Per accidẽs uero eſt, quæ ſecundũ ſe non attingit effectum, ſed quæ cõiungitur cauſæ per ſe attingẽti, uel quę ipſa attingit aliquẽ effectum, ad quẽ alius effectus conſequitur. *1. fundamentum. Duplex cã efficiẽs per ſe, & per accidens.*

Vnde iuxta hoc duplex eſt cauſa per accidẽs, nẽpe cã per accidẽs ex parte cauſæ, & cã per accidens ex parte effectus. Dicitur cauſa per accidens ex parte cauſæ illa, quę ob id dicitur cauſa effectus, quia ineſt cauſæ per ſe illius talis effectus, quo modo muſicus, & albus, & philoſophus, ſunt cauſa per accidens ſtatuæ, ſi accidat, quod ſtatuarius, qui eſt cauſa per ſe, ſit albus, muſicus, & philoſophus. At cauſa per accidens ex parte effectus, eſt illa cauſa, quæ ob id alicuius effectus eſt cauſa, qua iſte talis effectus coniũgitur cum effectu per ſe ipſius cauſæ, ut foſſio terræ eſt cã per *Duplex ẽ cauſa per accidens.*

per accidens inuẽtionis theſauri: quia in uentio theſauri eſt effectus coniunctus cũ effectu per ſe ipſius foſſionis: effectus .n. per ſe eſt illa terræ apertura.

Qũo diffe runt illa duo gene ra cauſa rum per accidens.

Differunt autem hæ cauſæ per accidẽs. Prior enim, puta ex parte cauſæ, habet eũ dem effectum cum cauſa per ſe; at poſte rior habet alium effectum ab ipſo effectu per ſe. hic enim ſunt duo effectus, illic ve ro unius ſolum. nam eadem cauſa per ſe re ſpectu vnius effectus, eſt per accidens re ſpectu alterius: at cauſa per accidens ex parte cauſæ habet vnum effectum, cuius dicitur cauſa ob id, quia coniuncta eſt cũ cauſa per ſe ut, notum eſt.

5. Modi cauſæ per accidens ex parte effectus.

Huius cauſæ per accidens ex parte effe
1 ctus quinq; ſunt modi obſeruandi, quorũ primus eſt, quo vna cauſa dicitur eſſe cau ſa remouens prohibens, nempe quando at tingit alicuius ſepararionem, quod impe diebat effectum, ſicut qui remouet colum nam, qua innitebatur domus, eſt per acci dens cauſa ruinæ domus, & medicina quę remouet impedimentum aliquod motus, eſt cauſa motus.

2 Alter eſt modus, quo una cauſa dicitur cauſa contrarij ſui, nempe cum remouet aliquid, quod debebat operari cõtrarium illius effectus, v.g. ſcamonea eſt calida, & tamen dicitur corpus infrigidare, quia re mouet choleram, quæ calefacit: & ſic ſal dicitur cõſeruare carnes, quia remouet hu miditatem, quæ corrumpit.

Nota.

Et aduerte quod multum diſtat hęc cã a præcedente: nam remouens prohibens per ſolam impedimenti ablationem effe ctum facit: at iſta cauſa non per ſolã con trarij ablationem facit effectum, ſed relin quit alijs cauſis, ut ipſum efficiant. dicitur autem cauſa, quia facit ut tales cauſæ ope rentur, & applicentur ad opus: unde ſca monea non eſt, quæ ſecundum ſe infrigi dat, nec ſal conſeruat: & hos duos modos cauſarum per accidens docet Alber. tra. 2. cap. 8.

3 Tertius eſt, cum aliqua cauſa attingit aliquam diſpoſitionem, quę requiritur ad effectum, ſed non ex ipſa ſola ſequitur ef fectus, ſed ipſa abſque effectu poni poteſt: & iſta cauſa dicitur occaſio, ut tyrãni fue runt occaſiones martyrij, quia infligebant mortem, quæ erat neceſſaria diſpoſitio ad martyrium. non tamen mors ſufficiebat: niſi fides, & patientia ad martyrium acce derent. & pęna quibuſdam inflicta, eſt oc caſio aliorum emendationis.

Quartus eſt, cum cauſa effectum ali- 4 quem operatur, quem alius non intentus ſequitur, & talis dicitur caſus, cum ille ef fectus non intentus raro ſequitur, ut ſatis eſt in textu dictum, quæ cauſa ſi fuerit ſę cũdum lectionem procedens, dicitur for tuna, & erit quintus gradus cauſæ, unde fit, quod caſus, & fortuna ſint cauſæ effi cientes per accidens ex parte effectus in his, quę raro contingunt, & propter finem agentibus.

Secũdum fundam. Ad effe ctũ caſua lẽ ſemper duæ cãæ particula res cõcur runt & qũo ille ſe habeant.

Sit ſecundum fundamentum, in quo magis declaratur natura effectus caſualis. Ad effectum caſualem ſemper conueniũt duæ particulares cauſæ, quarum vtraque aliquando eſt caſus, aliquando fortuna, ali quando altera caſus, altera fortuna, ali quando altera cauſa per ſe, altera fortuna vel caſus, v g. ſi quis eat in forum emendi gratia, & occurrat amico vel debitori, a quo recipiat pecuniam, tunc receptio pe cuniæ eſt effectus fortuitus, habens duas cauſas: nempe aduentum huius, & illius in forum, ſi neuter intendebat talem pe cuniæ receptionem, vtraque cauſa eſt for tuna, ſi alter intendebat, alter non, vna eſt fortuna, altera vero per ſe cauſa.

Vlterius, fodit quis vineam, & inuenit illic aurum, huius inuentionis duplex eſt cauſa, & fodiens, & producens illic aurũ illud: tunc una cauſa eſt fortuna, altera caſus: caſu enim illic aurum productum eſt, vt ille inuenire poſſet.

Vlterius, ſi equus currens ad fontem bi bendi gratia percutiatur a lapide caden te, percuſſionis vtraque cauſa eſt per acci dens, & caſus, cum non ſit ſecundum ele ctionem: ex quo habetur, quod fortuna vel caſus non eſt ſufficiens cauſa effectus fortuiti, aut caſualis, niſi duæ conueniant cauſæ particulares, ut dictum eſt.

Tertium fundamẽ. Quid ca ſus, et for tuna quid fruſtra, quid te mere, qd uanum.

Sit tertium fundamentum. differunt valde iſta, caſus, ſeu fortuna, fruſtra, teme re, vanum. caſus enim, & fortuna dici tur cauſa, quam ſequitur effectus aliquis non intentus, licet differat caſus, quia vniuerſalior eſt, vt ſupra diximus, at fruſtra dicitur cauſa, quæ ſuum effectum non conſequitur, unde ratio, vt ſit fru ſtra, conſiſtit in hoc, quòd non conſequa tur

tur effectum: vt autem ſit fortuna, uel caſus, oportet quod conſequatur effectum, non tamen intentum.

Poteſt autem eſſe, vt ſit aliqua cauſa ſimul fruſtra, & fortuna, & quod nec ſit fruſtra, nec fortuna, & quod ſit fruſtra, ſed nõ fortuna, & ꝙ ſit fortuna, ſed non fruſtra. v.g. ſi aliquis eat, vt alloquatur amicũ, & occurrat Pontifici, non tamen amico, tunc illa via fruſtra eſt, quia non eſt conſequuta ſuum finem, & eſt fortuna, quia attigit finem non intentum. At ſi occurrat amico ſolùm, tunc nec eſſet fruſtra, nec fortuna, at ſi vtrũque fieret, vt & occurreret Pontifici, & alloqueretur amicum, tunc eſſet fortuna, ſed non fruſtra: quod ſi neutrum fieret, eſſet fruſtra, ſed non fortuna. idem dico de caſu, & intelligenti exempla ſatis nota ſunt.

Verum eſt, vt in textu diximus, vbi eſt fortuna, dicitur aliquo modo fruſtra, quatenus effectus non intentus, non eſt effectus intentus.

Temere dicitur actio, quæ in illum finem dirigitur, in quem de ſe non eſt ordinata, vt ſi quis bibat vinum ad expellendam febrim, & effectus dicitur temere factus, qui actionem ſequitur, quam non eſt aptus conſequi.

Vana vero dicitur actio, quæ nõn ordinatur in finem, in quem ordinari poſſet, vnde vanus labor eſt, qui nõ ordinatur in requiem veram, in quam ordinari poſſet. his igitur ſuppoſitis fundamentis ſit prima concluſio.

1. Concl.

Fortuna non eſt aliqua vna cauſa communis diuina, a qua effectus omnes fortuiti proueniunt. Antiqui enim conſiderantes effectus fortuitos incertos, & occultos, ac ob id difficiles ad conſequendum, vel cauendum, ad diuinum fauorem, & auxilium recurrebant, quaſi per ſe non ſufficerent a talibus ſe effectibus liberare, cum mali ſint, nec eos obtinere, cũ boni ſunt, ſed errantes Deam quandam huius gratia conſtituebant.

Imago fortunæ, apud antiquos.

Quam, vt notat Alber. ſic dipingebãt, nempe in rota ſtantem, ad ſignificandam varietatem & in conſtantiã, quæ in effectibus appareat, cæcam, ad denotandam imprudentiam effectuum fortuitorum: non enim ſecundum electionem ſunt, ſimiliter dimidiam albam, & dimidiam nigrã, ad exprimendos effectus & fœlices & infœlices.

Iſtorum ſententia falſa eſt, & erronea; & hanc etiã Ariſtoteles reijcit: non enim diuina agunt quicquam inconſiderate, & imprudenter: nec eſt numerus Deorum multiplicandus, & in hoc ſenſu Doctores ſancti prohibent quicquam tribuendum fortunæ.

2. Concl. Reſpectu Dei nullus caſus aut fortuna.

Secunda concluſio. Effectus caſuales & fortuiti non ſunt reſpectu Dei glorioſi, & cauſarum vniuerſalium, ſed reſpectu cauſarum particularium tantum. Explicatur hoc. Cum accidunt aliqui effectus caſuales, licet non ſint intenti a cauſis particularibus, & præuiſi, ac ob id caſuales ſint ipſis, tamen a glorioſo Deo præuiſi ſunt: & ſi fuerint naturales, ſunt etiam intenti a cauſis uniuerſalibus, ob id reſpectu ipſarum non ſunt caſuales, v.g. Cum Petrus it ad forum emendi ſolum gratia, a fortuna recipit pecuniam, quam non intendebat, ob id illa receptio illi eſt caſualis. At glorioſus Deus mouẽs Petrum ad forum ſciebat optime illum effectum: ob id Deo non fuit caſualis. Cum autem Deus omnium abſque exceptione ſit præſcius, fit, vt ipſius, & actioni, quæ cum omnibus cauſis particularibus concurrit, nihil ſit fortuitum, aut caſuale Fortuita enim ſunt in his, in quibus eſt imprudentiæ aliquid, ſecundum quam minus præuident, quę futura ſunt. Vnde Ariſt. 8. c. 1. lib magn. moral. dicit, Ibi minus eſſe fortunæ, vbi plus eſt intellectus.

Nota, ibi minus eſſe fortuna vbi plus eſt intellectus.

Similiter effectus naturales, qui a caſu, ſeu natura ſunt, non ſunt a caſu reſpectu cœlorum, vt monſtra. Hæc enim reſpectu particularis agentis non intendentis illa ſunt a caſu, quod fœtus ſit duorum capitum, unius oculi, & ſimilia, hæc a generante particulari non intenduntur. At a generante uniuerſali, puta cœlis, & motoribus ipſorum intenduntur, quia talis materia, ex qua illa monſtra fiunt, ad talem mõſtri figuram eſt diſpoſita, uel quia abundans, vel quia deficiens, vel alijs de cauſis; vt dicemus. Cœli autem, & vniuerſales cauſæ id intendunt, ad quod materia talis ordinatur, unde ex tali materia talem effectum, puta mõſtrum intendunt, non autem cauſa particularis, quæ ſolum ſibi ſimile intendit.

Reſpectu cauſarum vniuerſalium effectus naturales non ſunt a caſu.

Vtitur

Nota exẽplum D. Thomæ. Vtitur S.Thom. hoc exemplo ad oſtendendum, quomodo non ſit effectus fortuitus reſpectu Dei, ſed reſpectu cauſarũ particularium. Si quis dominus habeat duos ſeruos,& mittat vnũ ad locũ quendam, poſtea alterum mittat ad alium locum,quo iſte non peruenit,niſi alteri occurrat, & dominus quidem ſciat id, ſed neuter ſeruus id ſciat, nec intendat,tunc quod vnus alteri occurrat, illis quidẽ fortuitum eſt, ſed non domino talem occurſum præſcienti:ita Deus glorioſus cũ omnium euẽtuum ſit præſcius, & cauſa nihil habet fortuitum.

Alterum exemplũ. Poſſumus etiam vti alio exemplo ad oſtendendum, quod in caſibus naturalibus non ſit caſus reſpectu cœlorum. Sit ſartor, qui tales veſtes facit, qualem accipit pannum ab aliis. Sit autem quidam, qui exiſtimans ſe offerre pannum album, offerat pannum nigrum, tunc præter intentionem ſuam, & a fortuna accipiet veſtes nigras,tamen reſpectu ſartoris, non eſt fortuitum id, quod veſtes nigræ ſint: ita ſunt cauſæ uniuerſales, quæ ſecundum materiam ſubiectam operantur effectum, ob id cum de ſe ad monſtrum eſt apta, monſtrum intendunt: & modo ſufficiant iſta.

3.Concl. Tertia concluſio.Fortuna eſt cauſa efficiens particularis reſpectu effectus non intenti,ſimiliter & caſus. Eadem concluſio eſt contra Boetium lib.1. de conſola. proſa.1.qui effectus ipſos præter intentionem euenientes cẽſet eſſe fortunam, aut caſum. non autem ipſam cauſam reſpectu effectus non intenti,contra Ariſtotelẽ. Eſt autem eadem concluſio ſatis in textu expoſita,vbi & caſus, & fortunæ definitiones explicuimus.

Modo ſolum hoc aduertendũ eſt,quia conducit pro diſputatione ſequenti, nempe caſum,& fortunam eſſe efficientes cauſas,per accidens tamen, & in hoc ſenſu optime, & ſine errore concedimus fortunam eſſe,& caſum, multaq. fieri a fortuna,& caſu: & per hoc patet quęſtionis ſolutio.In hoc enim sẽſus caſus eſt,& fortuna.Sed ſupereſt, vt ad argumenta propoſita reſpondeamus.

Ad 1. Ad primum argumentum oportet declarare illam maiorem, omne per accidẽs reducitur ad per ſe,habet enim triplicem ſenſum, & verum. Primus eſt,omne accidens reducitur ad ens per ſe, id eſt,nõ eſt vllum accidens,quin ſit ſubſtantia,cui tale innixum ſit accidens. Alter ſenſus eſt compoſitè intelligendo,quod alicui conuenit per accidens, debet alicui conuenire per ſe. Tertius ſenſus eſt in cauſis omnis cauſa per accidens innititur cauſę per ſe,ſeu omnis effectus per accidẽs præſupponit aliquem effectum per ſe: & hi ſenſus veri ſunt,& multum obſeruandi: ſed nihil cõcludit argumentum.nam effectus per accidens ſunt quidem reſoluendi in ſuam cauſam per ſe,non quæ ſit cauſa per ſe illorum effectuum,ſed aliorum quibus hi per accidens coniunguntur,vt receptio pecuniæ reducetur in cauſam per ſe, nempe itionem ad forum,quæ eſt per ſe cauſa alterius, non illius receptionis,vnde ſemper manet fortuitus effectus. & hoc nota.

Ad ſecundum reſpondeo cũ Alb.tract. 2.cap.21. diſtinguenda maior. ſi enim ſit ſenſus de veritate pro eſſe reali,nempe omne quod realiter eſt,& non eſt cauſa, habet realem cauſam,eſt concedenda:ſed nihil concludit,nam fortuna,& caſus reales ſunt cauſæ. quod ſi faciat ſenſum omne quod verè eſt,id eſt realiter,habet cauſam veram,id eſt,propriam,& per ſe, hoc falſum eſt. nam effectus per ſe cauſam habent per ſe,& effectus per accidens, cauſam per accidens. *Ad 2.*

Ad tertium facilis eſt ſolutio ex cõcluſione ſecunda. Non enim effectus caſuales ponimus, niſi reſpectu cauſarum particularium. *Ad 3.*

Perinde patet ſolutio ad quartum: eſſet enim contra fidem ponere fortunam iuxta primã concluſionem, quomodo antiqui ponebãt,ut dicit Aug.Ciuit. c.18.& id Aug.reprehendit.ſed fortunam ponere,vt diximus,verum eſt,& licet. *Ad 4.*

Ad quintũ dicimus,quod fortunę non eſt ſcientia ad hunc ſenſum,quod fortuna non eſt cauſa,per quam vllus demonſtretur,& ſciatur effectus. nã effectus per cauſas per ſe demonſtrandi ſunt,non per cauſas per accidẽs,nec ſic utitur Philoſophus fortuna: at fortunæ eſt ſcientia quantum ad hoc, qđ, quid ipſa ſit,& qualis,cognoſcimus. Hæc enim per ſe ſunt, & non per accidens: definitio enim fortunæ,& *Ad 5.*

ipſius

ipſius paſſiones ipſi per ſe inſunt, & huius eſt ſcientia, & hæc ſatis ſint da quæſtione.

An quæ nec ſemper, nec frequenter ſunt, ſint a caſu. Quæſt. X.

Senſus qonis. DIfficultas hæc eſt circa textum, nam Ariſto. fortunam, & caſum dicit eſſe eorum, quæ nec ſemper, nec frequenter eueniunt. cum autem hæc ſint duo, nempe quæ raro eueniunt, & quæ ad vtrumlibet, quod enim theſaurus inueniatur, raro euenit, ſedere verò, aut ſtare ad vtrumlibet eſt: non.n. frequentius vnũ accidit, quam alterum. Dubiũ igitur eſt, an in vtriſq; ſint caſus, & fortuna, tam in his quæ ſunt raro, quã in his quæ ſunt ad vtrumlibet, cum neutra ſint ſemper aut frequentèr.

In qua difficultate eſt ſumma diſcordia inter Auic. & Auer.

Sententia Auic. Exiſtimat enim Auic. 1. lib. ſuffic. c. 13. quæ ſunt ad vtrumlibet etiam eſſe a fortuna & caſu. Et quia iſta ſententia eſt obſcura ſatis, declaratione opus eſt. *Nota.* Ob id aduerte, quod ſunt aliquæ potentiæ, quæ de ſe non magis determinãtur ad vnum quã ad alterum oppoſitorum, ut potentia corporis ad colorem, non eſt magis ad album, quam ad nigrum.

Nota 2. Potentia motiua animalis non eſt magis ad ſtandum, quam ad ſedendum, ad motum, quam ad quietem. Cum autem determinantur potentiæ hę ad vnum oppoſitorum, ab altero determinantur, vt ab agente vno determinatur corpus ad albedinem, ab altero ad nigredinem, animal ab appetitu determinatur ad ſedendum, vel ſtandum, comedendum, vel non comedendum.

Aduerte vlterius, quod iſti effectus poſſunt dupliciter conſiderari. Primo modo reſpectu ipſius potentiæ indifferentis, & æqualiter ſe habentis ad oppoſitorum urtunque, & tunc ad vtrumlibet dici poſſunt, vt album reſpectu corporis potentię, non plus eſt, quam nigrum, & reſpectu potentiæ motiuæ in ſe, non eſt magis ſedere, quam ſtare. Altero modo poſſunt conſiderari reſpectu agentis, ſeu potentiæ determinatæ, ut album reſpectu ſuæ cauſæ propriæ, & ſedere reſpectu appetitus determinate ad ſedendum, & comedere reſpectu voluntatis inclinatæ ad comedendum: & tunc aut ſemper, aut frequenter ſunt: ex huiuſmodi enim cauſis, aut ſemper, aut frequenter tales ſequuntur effectus. Similiter ſi conſiderentur reſpectu materiæ proximę, & non indifferentis, non ſunt ad utrumlibet: ex proxima enim materia actus proprius, aut ſemper, aut frequenter ſequitur. Hinc ſequitur, ut quę ſunt ad vtrumlibet reſpectu vnius principii, ſint ſemper, aut frequenter reſpectu alterius.

Nota 3. Quibus ſuppoſitis aduerte, quod Auic. vult, quod ſi tales effectus reſpectu cauſarum propriarum conſiderentur, non ſint a caſu, quia a cauſis determinatis procedant, & frequenter aut ſemper eueniunt: at ſi reſpectu potentiarum indifferentium cõſiderentur, tunc eſſe a caſu, vt reſpectu ipſius corporis abſolute a caſu eſt, quod album ſit, & reſpectu potentiæ motiuæ abſolute a caſu eſt, quod animal ſedeat, & reſpectu uoluntatis, & potentiæ indeterminatæ a caſu eſt, quod homo comedat; cum tales potentiæ ex ſe indeterminatæ ſunt ad vnum, aut alterum oppoſitorum.

1. Ratio Auicen. Hanc ſententiam probat Auicen. primo ex Ariſto. cuius opinionem eſſe hanc exiſtimat, dicit enim Ariſtotel. quæ nec ſemper, nec frequentes ſunt, a fortuna vel caſu eſſe, cum autem hæc ſint quæ raro, & ad vtrumlibet eueniunt, profecto hæc vtraque a caſu dicuntur, quod ſi Ariſtot. per ea, quæ nec ſemper, nec frequenter eueniunt, tantùm intellexit ea, quæ raro accidunt, tunc ipſius diuiſio eſſet inſufficiens, nempe quędam ſemper quædam frequẽter, quædam raro euenire, cum præter quæ quædam ad vtrum libet eueniant.

2. Ratio Auerr. Probat ſecundo, ex communi modo loquendi, quem dicit reiiciendum non eſſe, dicimus enim; Acceſſi viſurus regem, & a caſu comedebat, vel deambulabat, ſunt autem iſta ad utrumlibet, ergo in his aliquo modo etiam eſt caſus. Hęc eſt ſententia Auicen. fideliter expoſita, & eſt notanda, non enim paſſim intelligitur.

Sententia Auer. Auer. autem hoc libro, com. 48. cenſet

quam ipſe ſe ſumpſit ex Alex. & Themiſt. ſet oppoſitum, nempe tantùm, quæ raro eueniunt a fortuna, vel caſu dici, quæ ſententia eſt communis Græcorum, Themi. Alex. & aliorum. Eſt etiam Alber. tract. 2. c. 12. & S.Th. & aliorum Latinorum. Ratio iſtius ſententiæ duplex. Præcipua eſt:

1. Ratio. prima. Fortuna, & caſus eſt cauſa vnũ intendens, quod conſequitur aliquid non intentum, ſed potentiæ illę indifferẽtes nõ intendunt aliquid, ad quod ſequatur effectus non intentus, vt potentia corporis non eſt ad aliquid, quod conſequatur album, nec potentia motiua ad aliquid, quod conſequatur ſedere, aut ſtare: ergo tales effectus non ſunt caſuales reſpectu harum potentiarum, nec tales potẽtiæ caſus, & fortuna ſunt. quòd ſi effectus ad ſua agentia comparentur; iam non a caſu, ſed intenti ſunt: quo argumento vtitur Albertus. Vide igitur, quomodo illi effectus nõ ſunt vllo modo dicendi caſuales.

2. Ratio. Altera ratio eſt Fortuna, & caſus ſunt efficientes cauſæ; at potentiæ indifferentes oppoſitorum non ſunt effectiuę, ſed paſſiuæ ex parte materiæ ſe habẽtes, non ergo ſunt caſus, aut fortuna. hæc tamen ratio paulo poſt examinabitur. Iſta eſt Auer. ſentẽtia, & D.Thomæ, & Græcorum, ac Latinorum communis, & mihi etiam placet.

1. Concl. Vt tamen magis hoc manifeſtum fiat, oportet aliquot concluſiones proponere, quarum prima ſit.

Non omnes effectus, qui raro eueniũt, a fortuna, vel caſu ſunt, ſed qui per accidens reſpectu cauſæ per ſe eueniunt. hæc concluſio eſt Auic. loco citato, & eſt vera.

Not. dupliciter aliquem effectum prouenire raro. Pro declaratione aduerte, duplici, modo effectũ aliquem raro prouenire. Vno modo, quia cauſa eius raro ponitur, tamẽ ipſe per ſe ex tali ſequitur cauſa, quales ſunt eclipſes ſolares, multæ meteoricæ impreſſiones, & huiuſmodi alia: hæc enim raro eueniunt, quia ipſorum cauſę raro ponuntur: ſed cum eueniunt, non a caſu, aut a fortuna accidunt, ſed per ſe, ſi fuerint cauſę ipſorum per ſe: per accidens vero, ſi fuerint cauſę ipſorum per accidẽs ex parte cauſę vt iam dictum eſt.

Altero modo, effectus raro eueniũt ex parte efficientis cauſę, & per accidens, quia raro ſequuntur ad effectum per ſe illius cauſæ, ut inuentio theſauri raro euenit, quia raro iungitur cum effectibus per ſe cauſarum, poſſuntq; poni effectus per ſe, abſque quòd hi effectus per accidens ponantur: & tales effectus raro accidẽtes a caſu, vel fortuna dicuntur.

Dub. cur hi effect⁹ poſita cauſa raro eueniant. Dubitabis, vnde eſt. quod iſti effectus etiam poſita cauſa raro eueniunt; dico, q̃ id ex eo fit, quod talis cauſa non eſt per ſe illius effectus, nec ſecundum ſe ipſum attingit, vt de ratione foſſionis, nõ eſt, quod ſit inuẽtio theſauri. quod ſi talis effectus ſequitur, eſt quia alia etiam cauſa concurrit ad illum, & raro concurrit, vt ſi inuentio theſauri eſt, non ſolum eſt foſſio, ſed etiam pręceſſit cauſa ibi ponens theſaurum, quæ raro eſt.

Quãdo effectus pueniãt ſẽper aut frequenter. Cùm autem effectus cauſam habet per ſe, poſita cauſa ſequitur effectus aut ſemper, aut frequenter, vt dicit Alber. cap. 13. tract. 2 Si enim eſt cauſa per ſe, & non habens vllum contrarium impediens effectum ipſius, effectus ſemper ſequitur, ipſa poſita, vt ſequitur eclipſis, ſequitur dies, nox & alii immutabiles effectus: ſi vero eſt cauſa, quæ habet contrarium, i. quę operatur circa materiam, quę receptiua eſt multorum, tunc accidit ipſius effectũ impediri, ſed frequenter euenit effectus, licet aliquando deficiat, quomodo homo naſcitur aliquando cum ſex digitis in vna manu, ſed raro, frequẽter vero cum quinque: & naturales effectus cum impediri poſſint, hi nempe, qui circa materiã ſunt, frequenter eueniunt, ſed non ſemper.

2. Concl. Secunda concluſio, nulla potentia naturalis proxima eſt actiuum principium effectus ad vtrumlibet. Hęc concluſio eſt ad declarandum argumentum, in quo dicitur, quòd potentia effectus ad vtrumlibet non eſt actiua, hoc autem declaratione indiget.

No. varia genera potentiarũ paſſiuarum. Tu igitur aduerte, quaſdam eſſe potentias actiuas, quaſdã vero paſſiuas. Paſſiuæ ſunt, ſecũdum quas recipitur aliquid, Actiuæ ſecundum quas agitur. Paſſiuæ ſunt, aut proximæ, aut remotæ. Proximæ ſunt determinatæ ad vnum actum, & formam, vt materia proxima cuiuslibet compoſiti ad vnũ eſt puta ad formam illius compoſiti, & ita forma reſpectu ſuæ materię proximę non eſt ad vtrumlibet, ſed ſemper ſequitur, aut frequenter, eo quod talis materia ad ipſam inclinatur. Poten-

tiæ uero paſſiuę remotæ æqualiter ſe habent ad oppoſita,cum non magis ad vnū quàm ad alterum aptæ ſunt, ut potentia materiæ primæ ad formas, & potētia corporis in cōmuni, ad album,uel nigrum, vnde tales formæ reſpectu materiæ remotæ ſunt effectus ad utrumlibet, cum ipſa materia non magis ad vnum quam ad alterum apta ſit:& hoc ineſt omni potētiæ paſſiuæ remotę, vt æqualiter,& ad utrumlibet ſe habeat reſpectu formarum,& effectuum.

Nota uaria genera potentiarum actiuarū.

Potentiæ autem actiuæ ſimiliter ſe habent. Quædam enim ſunt proximæ,quædā remotæ.Proximę ſunt,quæ ſunt principia actionum per ſe,ut potētia ignis ad comburendum.Remotæ,quę non ſunt p ſe,& ſufficiētia principia ad actionem, ut potentia motiua non mouet animal, niſi accedente appetitu ipſius animalis.

Aduerte ulterius inter has potētias actiuas eſſe quaſdam rationales, quæ libera principia ſunt,vt voluntas humana, quaſdam naturales,ut potentię aliorum agentium ſine libertate. Potentiæ actiuæ naturales proximæ nō ſunt oppoſitorum, ſed unius,ut potentia ignis tantum eſt ad cōburendum,non eſt autem ad non comburendum, ab extrinſeco enim accidit non comburere defectu obiectæ materiæ,ſimiliter potētia oculi ad uidendum eſt, non ad non uidendum.

Vlterius potentię actiuæ remotæ naturales actiuæ eſſe poſſunt aliqñ ad utrumlibet,ut potētia motiua eſt ad mouendum, & quieſcendū,potentia ad ſtandum, & ſedendum,ſed hæ remotæ dicuntur,quia nō agunt,niſi determinante eas appetitu,ac ob id aliquid habent paſſionis, ut poſſit dici,nulla potētia naturalis eſt oīno actiua effectus ad utrumlibet,& hoc eſt quod diximus in concluſione ſecunda. ac propterea bene dicitur in documento, quod talis potentia non eſt efficiens, nec fortuna unde cū ſedere,ſtare,comedere non ſint a ſola potentia, niſi determinante appetitu,illi effectus ſunt comparandi non ad ſolam potētiam, ſed ſimul etiam cum appetitu,& tunc non ſunt ad utrumlibet, nec præter intentionem.

Sed nota,quod diximus de potentia naturali:nam uoluntas, quę dicitur potentia rationalis,eſt ad vtrūlibet, & eſt principium proximum, ſed de ea dicendum eſt alibi.

3. Concl.

Tertia concluſio,quæ ex his ſequitur, eſt. Illi effectus ad vtrumlibet non ſunt fortuiti,aut caſuales:& hæc eſt propoſitio communis,ratio eſt. Si enim comparentur ad ſolam potentiam indifferētem, tunc ex ea non ſequuntur, quia non eſt ſufficiens per ſe operari, ſi uero comparentur ad principium proximum,eſt iam potentia determinata, & tunc non ſunt ad vtrumlibet.

Ad primum.

Ad primum argm̄ Auic. dico cum Alber.& Auer.quod per ea,quæ nec ſemper nec frequenter eueniunt, intelliguntur, quę raro accidunt,nec eſt inſufficiēs diuiſio,illic enim diuiduntur effectus procedentes a cā agente & efficiente proxima, & hi ſunt tres,nā ad vtrumlibet effectus ad materiam referuntur.

Ad ſecundum.

Ad ſecundum dico,quod ille dicitur a caſu deambulare non reſpectu ſui,ſed reſpectu huius inuenientis ipſum deambulantem,hoc enim præter intentionem huius,& raro euenit,quāuis reſpectu deambulantis id potuerit eſſe ex ipſius intētione. Hęc ſatis de quæſtione.

An ſit fatum. Quæſt. XI.

De quib. agendum ac quid ſit fatum.

QVia fortuna aliquā uidetur habere conuenientiam cū fato, cum aliqui effectus fortuiti fato ſoleant aſcribi, quid ipſum ſit,& an ſit, & quæ ſub ipſo ſint breuiter explicabimus.

1. definitio fati.

Fatum autem varie definitū eſt a multis.At puleius enim, & Firmicus,& Ptolemæus,vt refert Alber. tracta.2.cap. 19. dicunt fatum eſſe cauſarum colligantiam ex aſtrorum motibus, ac vi efficaciam trahentem, exiſtimant enim omnes inferiores effectus a cœlis tanquam a cauſa vniuerſali prouenire, ſed non immediate, ſed mediantibus cauſis particularibus, vt autem ſunt effectus particulares determinati,ita etiam ſunt cauſæ particulares determinatæ ad tales effectus. ordo igitur iſtæ cauſarum uniuerſalium, & particularium ad effectum quemlibet conueniens,dicitur apud hos fatum, qui ordo pendet a virtute aſtrorum influente

te

te in hęc inferiora, & per certas cauſas particulares operante effectus particulares.

2. definit. Alii aliter definiunt, Seneca 2. lib. q. natur. c. 39. dicit: Fatum eſt ineuitabilis neceſſitas rerum omnium, & actionum, quã nulla vis poteſt rumpere, eo ꝙ ſecundum ſcientiam a Iouis diſpoſitione, & a conſilio definito Deorum dependeat.

Nota. In cuius declarationem aduerte duo: Alterũ eſt, Deum ab æterno omnes futuros effectus præcognouiſſe ſimul, omnia enim, quæ ſucceſſiue per totum tempus futura erant, Deo ſimul ab æterno fuerunt pręſentiſſima, imò ab ipſo ordinata, vt eſſent.

Alterum eſt, ꝙ ſic Deus voluit hęc omnia eſſe, vt quædam mediantibus cauſis particularibus, & vniuerſalibus eſſent: ac ob id præcognouit, & ordinauit eas cauſas, vt quædam communes eſſent, quædã particulares, quædam horum, quædam illorum effectuum, ac iſte ordo conſtitutus in cauſis particularibus, & cauſis extra ſe ordinatus ad effectus dicitur fatum, quaſi factum & præordinatum.

Hanc duplicem veritatẽ coniunxerunt Stoici cum quodam errore, dicebãt enim ob id, quod iſtæ cauſæ in effectus ꝓprios præordinatæ ſunt, & præuiſæ a Deo, omnes effectus neceſſario prouenire, vnde fatum ponit neceſſitatem in rebus, & aufert libertatem noſtram, quod quidem falſum eſt, ut dicemus modo. Ex hoc patet definitio Senecæ præpoſita.

3. defini. Alii attendentes illas duas ueritates aliter definierunt, nempe, Fatum eſt cõplexio cauſarum a prouidentia primæ cauſæ dependens. Ita definit Hermes Trimegiſtus, vt quidam illi tribuunt.

4. defini. At omnium optima eſt definitio Boet. li. 4. de conſol. proſ. 6. Fatum, inquit, eſt inhærens mobilibus diſpoſitio, ſecundum quam diuina prouidentia ſuis quæque nectit ordinibus. Ac ſi dicat, eſt ordo in cauſis naturalibus conſtitutus ad effectus a Deo glorioſo præordinatus, & præcognitus.

Nota. Vbi nota, ꝙ ordo cauſarum iſte poteſt conſiderari, vt eſt in diuina mente ordinante omnia, & ſic prouidentia dicitur. Altero modo, vt eſt in ipſis rebus ordinatis & diſpoſitis, & ſic dicitur fatum. Ac ob id dicitur talis ordo diſpoſitio reb. inhærens, vt illic S. Tho.

Confutatio aliarum definitionũ. Et iſta eſt optima definitio fati. Prima enim, quæ erat Aſtrologorum, non ſumpſit primam originem, & radicẽ fati, quæ Deus eſt, ſed ſecundum, puta cœlorum virtutem; hæc enim licet vniuerſalis cauſa ſit horum naturalium, non eſt tamẽ prima, quia etiã ipſa eſt pręordinata a Deo. definitio autem Senecæ miſcuit falſum cũ uero, puta neceſſitatem eſſe in fato. Tertia definitio bona eſt, ſed non ita clare fatum explicat, ſicut iſta Boet. ob id iſta recipienda eſt.

1. Dubiũ an uere ſit fatum. Dubitabis tamen, an fatum vere ſit, nã videtur Chriſtiano non licere loqui de fato. dicit enim Greg in Hom. Epiphan. abſit a fidelium cordibus, vt fatũ aliquid eſſe dicant.

Reſpõſio in quo sẽſu fatũ cõcedẽdum ſit, uel negandum. Dico, quod fatum eſſe nulli dubiũ eſt, & id a Theologis conceditur: quod tamẽ Chriſtiana veritas negat, eſt fatum imponere neceſſitatem rebus omnibus, hoc. n. falſum eſt. Deus enim glorioſus ad effectus contingentes cauſas præordinauit cõtingentesq́, ad neceſſarios autem, neceſſarias, & hoc eſt, quod dixit Boet. in definitione, Suis quæque nectit ordinib unde Deus præſciens, & præordinans cauſas, & effectus, non imponit ob id rebus neceſſitatem, quia quamque cauſam agere ſecundum modum ſuæ naturæ, & effectus pariter modo ſuæ naturæ prouenire permittit, & hęc etiam eſt ſententia Peripateticorum, ut uidere eſt apud Simpl. Themi. & Philo. ſic & Ammon. primo Perîher c. de fut. contingentibus. & Pſellium, & Magentinum ibidem, & Theodorum. item Metochit. hic & Alex. Aphro. in libro de fato. Plutarchum in opere de fortuna Plotinum in lib de fato. Vide item Gregoriũ Niſſenum in lib de fato, & inter recentiores Iulium Sirenium in opere, quod de fato conſcripſit.

Triplex error de fato. Ex quo colligitur triplex quorundam error. Quidam enim exiſtimantes ſi tale fatum eſſet a Deo præordinatum, omnia prouentura neceſſario, dixerunt non eſſe fatum, nec Deum eſſe futurorum omnium præſcium: in quo grauiter errauerunt, & hi fuerunt Auerr. & Cice. libr de Natura Deorum, quem reprehendit Aug. 5. ciui. ca. 9.

Secũdus. Alter fuit error Chryſippi, vt refert Aulus Gel.lib.6.c.2. & quorundam Stoicorum, qui Deum præſcium dixerunt, & fatum eſſe, ſed tamen omnia prouenire neceſſario vnde ab homine libertatem abſtulerunt, in quo etiam errauerunt, ſe ut bruta neceſſaria in ſuis actionibus conſtituentes.

Tertius. Tertius error fuit quorundam Stoicorum, qui effectus fatales poſſe mutari dicunt, non alia ratione niſi placando Deũ, qui ſuam ſententiam poteſt mutare, ſicut ſapientes homines ſæpe faciunt, ob id dicebant propter hos euentus eſſe offerẽdũ Deo caput agnæ albæ: caput ad notãdũ Deum eſſe ſapientem: agnæ, vt notetur, ꝙ ſit manſuetus: albæ, vt mutet euentum ex malo in bonum. Sed hi errarunt: non enim Deus mutatur. hanc ſententiam refert Alber. trac. .c.19.

Veritas autem eſt, quod effectus mutari poſſunt non ob Dei mutationem, ſed quia cauſæ, quæ applicantur, ſecundum ſe mutabiles ſunt, & impedibiles.

2. Dub. quæ nam fato ſubiaceant. Dubitatur, quę dicantur ſubiacere fato? dico omnia, quæ ſub cœlo ſunt: hæc omnia motib. & mutationib. & aliis paſſionibus a cœlo, & elementis prouenientibus ſubduntur: cœlum vero cum non ab alia naturali cauſa corporea dependeat, non dicitur eſſe ſub fato, non.n.generatione, & mutatione factum eſt.

Vlterius homo, quantum ad ſuas actiones humanas, & liberas, non ſubditur per ſe fato, quia nõ a cœlo, ſed a Deo ipſo hominis voluntas regitur, per accidens vero mouetur a cœlis corpus, in quo ipſa eſt alteratib. ac ob id ipſam per corpus ad aliquos effectus inclinantibus non tamen cogentib. & iſta ſatis de fato, nunc ad textus interpretationem redeamus.

Caput Septimum.

Quod autem ſint cauſæ, & ꝙ tot numero. Tex. LXVIII.

POſtquam cauſas, & ipſarum numerum, ac modos expoſuit, nunc tot cauſas eſſe, puta quatuor genera, & per ea omnia Phyſicũ demonſtrare probat. Primò autẽ oſtendit, quod non ſint plura genera, quam quatuor aſſignata, idq; ratione Logica, vt no. Auerr. ſic, Tot ſunt cauſæ, quot propter quid, & media & vltima, & immediata, in quę reſoluuntur, & cauſæ reducuntur demonſtrationis: ſed hæc propter quid non ſunt niſi quatuor: ergo & quatuor ſunt. Maior eſt nota; Minorem inductione probat exemplari. In rebus enim immobilibus: puta mathematicis vtimur pro vltimo, & immediato, & ꝓpter quid definitione ipſa, vt quid rectum, quid commenſurabile, & huiuſmodi: at definitiones huiuſmodi formæ vicem gerunt. *Quod nõ ſunt plura, quã quatuor cauſarũ genera aſſignata.* *2. Ratio. Logica.*

Et nota, quod Geometra non ſemper vtitur definitionibus pro mediis, ſed per paſſiones quaſdam probat alias: ſed vltimum medium, & immediatum definitio extremi eſt. *Nota.*

Aut ad mouens primum. Tex. LXIX.

PRoſequitur complere inductionem. Fit, inquit, reductio aliquando ad mouens primum, id eſt, ad efficientẽ cauſam, vt propter quid certauerunt? efficiens cauſa eſt, quia furati ſunt. alludit ad exemplum 2. Poſter. nempe bellum Thebanorum contra Phocenſes cuius efficiens cauſa fuit, quod Phocenſes inuaſerant Thebanorum templum, illudque ſpoliauerant. Ponit rurſus exemplum cauſæ finalis, vt propter quid certauerunt? finis fuit, vt dominarentur eorum: alludit ad bellum Regis Perſarum contra Græcos, vt ſibi eos ſubiiceret. Rurſus ponit exemplum materiæ, dicens in rebus, quæ fiunt, & producuntur, illic

mate-

materiam eſſe vnum ex propter quid, vt quare ſerra dura eſt? quia eſt ex ferro, & per ea quæ fiunt, tam naturalia, quam artificialia intelligit ſecundum Philop.

Cum autem cauſæ quatuor ſint. Tex. LXX.

Ad Phy. ſpectat cõſiderare omnia cãrum genera, & per ipſa demõſtrare.

NVmero cauſarum probato, alterũ probare aggreditur, nẽpe Phyſicũ omnia hæc cauſarum genera conſiderare, & p ipſa demonſtrare, & id vt Phyſicus eſt, & non mẽdicando cauſas ab alijs ſcientijs. At ne exiſtimaret quis, dum audit has cauſas ſemper diuerſas eſſe, & realiter diſtingui, dicit, quod plerunque tres cauſæ, puta forma, finis, & efficiens unũ ſunt, forma quidem, & finis idem numero, nam forma rei genitæ finis eſt generationis, eſt igitur eadem res, & forma, & finis. ſed ratione diuerſa: dicitur enim finis reſpectu ipſius generationis, quæ eſt gratia formæ introducendæ: dicitur forma, vt dat eſſe ipſi genito, & forma rei generãtis eſt efficiens cauſa formæ genitæ, cumque illæ duæ formæ ſint eiuſdem ſpeciei, ſimile enim ſibi ſimile in forma generat, ob id efficiens cauſa & forma, & finis, una res ſpecie ſunt: finis enim, & forma vnum numero, ſed cum efficiente vnum ſpecie.

An cauſę ſemper inter ſe diſferant ſe.

Nota. Nota ꝙ dicit, plerunque, quia vt notat Philopo. id non ſemper fit, nam in agente æquiuoco, qualis eſt ſol reſpectu horum inrernorum, non eſt efficiens eiuſdem ſpeciei cum effecta forma.

Nota. Vlterius dicit Alex. quod formę mathematicæ non ſunt finis, quia ibi non conſideratur generatio vlla, hoc locum habet in formis generalibus tantum: hæc enim ſunt fines generationum, ſed non rerum genitarum, finis enim rei genitæ eſt ſua operatio.

Cum autem cauſæ quatuor ſint. Tex. LXXI.

Funda. ad inueſtigãdũ ex quibus cauſis demõſtret Phyſi.

VNum iacit fundamentum probaturus Phyſicum vti quatuor cauſis in demonſtrãdo, & inueſtigãdo rerũ ſuarum naturas, quod fundamentum etiã conducit ad declarandum, quo pacto Phyſicus utatur efficiente cauſa, dicit igitur, duplex eſſe efficiens. Alterum, quod motum mouet, id eſt, dum alia mouet, ipſum mouetur, ſicut ignis, dum agit in aquam, repellitur ab aqua, & manus dum mouet aliquid, mouetur & ipſa, alterum eſt mouens immotum, ſicut Deus, & Intelligentiæ, mouent enim alia abſque eo, ꝙ moueãtur in ſe, vel ab ipſis motis. Id ergo efficiens, quod motum mouet, Phyſicæ eſt cõſiderationis, quod vero immotũ mouet, non eſt Phyſicæ. ſed Metaphyſicæ, ſecundum ſe, ſecundum quid enim ad Phyſicum ſpectat, non tamen ſecundum ipſius eſſentiam.

Duplex efficiens, alterũ mouens motum, alterum immobile.

Vnde diſtinguunt tria negocia, id eſt tres conſiderationes, &, ſcientiæ iuxta varia mouentia. Quædam enim ſunt immobilia prorſus, ſicut Deus, & Intelligentiæ, quæ nullo Phyſico motu mouentur, & talia ad Metaphyſicam pertinent. Quædã mobilia, ſed incorruptibilia, ſicut cœli, & hæc ad librum de cœlo pertinent, vt notat Philop. quędam mobilia, & corruptibilia, & hæc ad reliquã Phyſicæ partem ſpectant, quæ ampliſſima eſt.

Scientiarũ diuerſitas ex diuerſitate mouẽtiũ.

Dubium. Dices, quare ſcientiam de cœlo, cum Phyſica ſit, diſtinguit a reliquis partibus? *Solutio.* Puto ob id eſſe, quod cœlum unicum participat motum, puta localem, quia cauſa eſt uniuerſalis aliorum, & reliqua omnia naturalia omnes motus ſpecies participãt ab eoque dependent. nec dicas cum Auer. quod per negocia, & conſiderationes intelligit res conſideratas, id enim eſt contra Græcorum expoſitionem, & literam Ariſt. peruertit.

No. legitimũ ſenſũ Ariſ. contra Auer.

Quare ipſum propter quid. Tex. LXXII.

Cõcludit rationem Ariſ. Phyſicum per omnes cãs demõſtrare.

EX fundamento præpoſito componit rationem Ariſt ad probandum Phyſicum conſiderare, & demonſtrare per omnes cauſas, ſic. Phyſicus generationes rerũ cõſiderat: ſed in generationibus hæ cauſæ conueniunt: ergo per eas demonſtrat, & ad ipſas reducit propter quid, & demonſtrationis medium. Minorem explicat, & probat. nam in generatione conſiderat,

ſiderat, quid fiat, poſt quod, nempe, an ex igne, vel aqua fiat aer, & hoc eſt forma: ſimiliter quid primum facit generationem, & hoc eſt efficiens: ſimiliter quid paſſum eſt, ideſt, ſubiectum, & hoc eſt materia, & ſic ſemper una cauſa poſt aliam quæritur ſecundum ordinem, quem inter ſe cauſæ habent, ut ſuperius diximus.

Duplicia autem ſunt principia. Tex. LXXIII.

Quod ſit illud mouens immotum.

REpetit diſtinctionem ſuperiorem duplicis efficientis, alterius, quod motum mouet, alterius, quod immotum mouet, ſed vtrũque mouet alia motu Phyſico, vt motus, quo inferiora a Deo mouentur, ex parte ipſorum Phyſicus eſt, & in ipſis eſt, modo tamen explicat, quod ſit mouens immotum, dicitq; id eſſe id, quod non habet in ſe motus principium, ſed alia mouet, & hoc eſt primum ens omnium principium.

Nota.

At quia nondum probatum eſt tale ens eſſe, quod moueat immotum vſq; ad lib. 8. Phyſic. ob id loquitur conditionaliter, non tamen quòd de eo dubitet.

Et ipſum quid eſt, & forma. Tex. LXXIIII.

Quod ſit mouẽs motũ, de quo proprie Phyſicus.

MVltipliciter locus exponitur, ſed mihi cum Philop. dicendum videtur, vt cum Ariſtot. poſuiſſet duo eſſe mouentia, & vnum aſſignaſſet, nũc velit alterũ aſſignare: & hoc Phyſicum eſt, quod motum mouet, atque ob id non inutiliter repetit hanc diuiſionẽ mouentiũ, quam iam tex. 17. poſuerat. Illic enim non explicuerat, quæ eſſent illa mouentia, ſed cuius conſiderationis: nunc quæ ſint, docet. cumque dixiſſet eſſe mouens in motum quod eſt omnium primum ens, hic dicit alterum mouens motum, eſſe formam.

Nequis autem diceret, quomodo formæ mobiles ſunt, nam formæ Mathematicæ, & Metaphyſicæ non mouentur, nec per ſe, nec per accidẽs, id declarat dicens, ſe loqui de formis in materia, quæ fines ſunt generationum, ac ob id mobiles, & mutabiles ſunt intellige, non per ſe, ſed ratione compoſitorum, quorum formæ ſunt.

Quare cum natura propter aliquid.

Quod Phyſicus etiam demonſtret per finẽ, & illum cõſideret.

TRes cauſas ſolum probauit in generatione eſſe, ac ob id a Phyſico cõſiderari, finem reliquerat, hunc verò modo probat ſic. Natura agit propter finem, ſed hęc ſcientia naturam ſpeculatur: ergo & finem ipſum. Vnde ex omnibus his infert Phyſicũ conſiderare omnes cauſas, & per eas demonſtrare, vt quod hoc fiat: quia hoc eſt, id eſt, per cauſam efficientem, & quod hoc fiat, ſicut concluſio ex præmiſſis, id eſt, per materiam, & quod quid erat, eſſe, id eſt, per formam, & quia melius eſt ſic propter rem hanc, id eſt, per finem. Et nota, quod finis, dicitur optimũ & melius, non ſimpliciter, id eſt, reſpectu omnium rerum, ſed ſecundum quid reſpectu eorum, quæ ad finem ſunt, hæc omnia clara ſunt ex præcedentibus.

Caput Octauum.

Dicendum igitur primũ quidẽ. Tex. LXXV.

Qõ, an natura agat propter finẽ, & vnde neceſſarium proueniat.

DVas quæſtiones admodum præſenti inſtituto conuenientes proponit determinãdas. altera eſt, an natura propter finem agat, id eſt, an actiones, & res naturales, quæ factæ ſunt, propter aliquem finem factæ ſint, & hæc quæſtio oritur ex eo, quod in præcedenti textu dictum eſt, naturam eſſe propter aliquid.

Altera quæſtio eſt, vndè ſumatur neceſſarium in rebus naturalibus, id eſt, cum res naturaliter ſint neceſſariæ puta quod oculi huiuſmodi ſint, quod animal tali modo, quod planta tali, quod diuerſæ partes modis diuerſis, an id proueniat a materia, uel ab aliquo fine.

Antiqui

Opi. antiquorū, ꝙ natura non agat propter finem. Antiqui enim ad ſolam materiam recurrebant, puta ad calidum, frigidum, & elementa, vnde non aliarum rationē reddebant, quare res eſſent tales, niſi propter materiā: ex tali enim materia neceſſe hoc fieri. Quod ſi dicat antiquos præter materiam alias poſuiſſe cauſas efficientes, poſuit enim Empedoclem item, & amicitiam, Anaxag. mentem. Reſpondet Ariſt. quod non poſuerunt has cauſas in generationibus, & rebus particularibus, ſed in ſola mundi conſtitutione, poſtquam nullam ponunt efficiētem cauſam. Et iſte eſt ſenſus illorum verborum. Tangentes valere ſinunt, id eſt, a principio ponentes talem cauſam, poſtea permittunt, & remouent. Iſta quæſtio vtilis eſt ad cognoſcendum, quomodo potiſſime demonſtrandum, an a fine, an a materia.

Habet autem dubitationem. Tex. LXXXVI.

Arg. ad probādū naturam nō agere propter finem. PRimam quęſtionem determinaturus ponit rationē pro parte negatiua, dicēs hoc facere dubitationem, vt dicamus naturam nō agere propter finem, ꝙ antiqui exiſtimabant dicentes res omnes tales eſſe propter materiam: quod autem materia talis ſit, a caſu dicebant fuiſſe, videntes ſunt tales, & oculi tales, propter materiam talem. quod vero talis fuerit materia, & quod dentes acuti in parte anteriori, oculi, in loco ſuperiori ſint, a caſu factum eſt.

Argumentum autem hoc erat, cum fit pluuia, tunc fit, quia vapores aſcendentes infrigidātur, & graues facti cadunt in terram: non autem pluuia fit, quia frumentum creſcat, niſi per accidens. Nam ſi frumentum ſit in area, & non ſeminatum, adhuc plueret, & tunc potius nocumentum, quàm augumentum illi fieret. ſi igitur in his nō eſt finis aliquis, propter quē pluuia fit, nec erit in ipſius animaliū partibus, ſed ſolum per accidens; vt ſicut pluuia per accidens eſt ad augmētum frumenti, ita per accidens oculi ſint in loco eminenti ad videndum, & reliquæ partes per accidens factæ ſint tales ad actiones & fines ſuos: non enim finis intenditur in rei generatione niſi per accidens.

Quod ſi quis obiiciat, quod res nō cōſeruentur, niſi cum aptæ ſunt ad tales fines: ergo ſunt intētæ a cauſis: Dici poſſet, & dicebāt illi Philoſophi, verū eſt, quod res non conſeruantur, nec ſunt, niſi ad tales fines aptæ ſint: ſed non ob id a natura intenduntur ſed per accidens, ſicut in exemplo de pluuia. *Obiect.*

Vnde citat Emped. admittentem non conſeruari res, niſi ſit apta ad taliter operandum, puta ſecundum naturam ſuam: cum enim naſcitur animal dimidium habens tauri, & dimidium hominis, tunc nō conſeruatur, cum non poſſit propriā exercere operationem: dicebat tamen, quod non ſit animal tale propter operationem, nec propter finem, niſi per accidens. hanc igitur dicit eſſe rationem dubitandi, & ſi qua eſt alia ſimilis. *Solutio.*

Ratio igitur, quam dubitauerit. Tex. LXXVII.

MVltis rationibus redarguit opinionem, probatq. naturā agere propter finem, ac facit argumētum primum in ſecūda figura, vt dicit Philo. Quęcunque a caſu vel fortuna fiunt, nec ſemper, nec plerunque fiunt: at res naturales ſemper, aut frequenter tales eueniunt, ergo res naturales a caſu non ſunt: ſunt igitur propter finem. quæ enim a caſu non ſunt, propter finem ſunt. Maiorem oſtendit exemplis: quod enim pluuia fit in hyeme, non videtur a caſu, cum plerunque fiat: ſed ſi fiat, cum Sol eſt in cane, puta in æſtate, ſimiliter quòd cauma, id eſt æſtus fit in æſtate, non eſt a caſu, ſed ſi fiat in hyeme, illud enim plerunque, hoc nō plerunque fit. quæ igitur plerunque fiunt, non a caſu, ſed propter aliquem finem fiunt: huiuſmodi ſunt naturales effectus, natura ergo propter finem eſt, ipſi enim met Philoſophi admittunt effectus naturales fieri plerunque. *Quod nā agat propter finē. 1. Ratio.*

Amplius

Amplius in quibuſcunque. Tex. LXXVIII.

2. argum. LOcus hic aliter a Themiſt.& Simpl. aliter a Philopo. aliter ab aliis exponitur. omnes tamen conueniunt eſſe nouum argumentum ſecundum: quod autem ſit, non eodem modo docent: mihi uidetur ſine dubio ſic eſſe componendum omiſſis illorum expoſitionibus, quæ non conſonant toti textui. Eſt igitur argumentum hoc ſumptum ex arte, in qua cõſtat res agi propter finem, cum ſecundum intellectum fiant & electionem. Vbi finis eſt aliquis, illic & priora, & conſequentia agũtur propter finem: ſed in arte finis eſt, ergo in ea tam quæ fiunt prius, vt fundamenta, muri, domus, quam quæ fiunt conſequenter, ut tecta, & reliquæ partes, agũtur propter finem. Totum hoc verum eſt, ſed ulterius colligit. Quæ agũtur propter finẽ, apta ſunt ex natura ſua eſſe propter finem, & ècontra: ergo illæ res artis, quæ ab arte propter finem aguntur, aptæ ſunt propter finem eſſe ſecundum ſe; natura ergo rei propter finem eſt. Quod vero ſit res apta fieri ex natura ſua propter finem, ſicut agitur ab arte, probat: quia ſi natura domum faceret, non aliter, quam ars faceret: & ſi ars hominem, aut plantam, vel aliam rem naturalem faceret, ſicut natura faceret: vtraque igitur propter finem eſt. Et aduerte hanc argumenti huius expoſitionem.

Et omnino ars alia. Tex. LXXIX.

3. argum. TErtium facit argumentum ad idem probandum. Ars aut perficit naturã, aut ipſam imitatur. Sed ars propter finem facit; ergo & natura. Vocat artem perficientem naturam, quæ ipſam iuuat: ut medicina, agricultura, naturæ operationem iuuant: ſine quæ facit ea, quæ natura non facit, ſicut veſtes, domos, & ſimilia. Vocat artem imitantem naturam, quæ ſimilitudines effectuum naturalium facit, vt ars pictoria, ſculptoria, & ſimiles. Poſſet etiam dici hoc non eſſe nouum argumentum, ſed præcedentis confirmationem.

Maximè autem manifeſtum eſt. Tex. LXXX.

QVartum facit argumentum, quod eſt uelut inductio quædam. In animalib cõperimus illic actiones, & res ꝓpter finem eſſe, ut in araneis telas conſtruẽtibus, & in hirundinibus nidum facientibus, & in aliis animaliũ mirandis actionibus, quæ propter finem apparent eſſe, adeo, vt talia animalia uideantur habere intellectum, & artem, etſi re uera non habent. Vlterius in plãtis, ſi diſcrutamur ipſarum opera, propter finem uidentur: producunt enim folia, quibus fructus defendant ab extrinſecis nocumentis mittunt radices deorſum, quib. terram ſugant; ramos ſurſum, quæ omnia uidentur non temere, ſed gratia alicuius fieri: agit ergo natura propter finem, etiam in aliis, licet non ita appareat. 4

Et quoniam natura duplex. Tex. LXXXI.

QVintum argumẽtum eſt. Duplex eſt natura, materia nempe, & forma, ſed materia, & reliqua ſunt propter formam, quæ finis etiam eſt: ergo natura propter finem agit. 5

Peccatum autem fit & in aliis. Tex. LXXXII.

IVxta expoſitionem Themiſ.& Philo. S.Tho. & aliorum. Ariſt. ſoluit rationem antiquorum, qua naturã non agere propter finem exiſtimabant, ita tamen ſoluit, ut ſolutio ſimul ſit argumentũ nouum ad probandum intentum, & erit ſextum argumentum: dicebant ergo illi. Si natura ageret propter finem, nõ erraret a ſuo fine, ſed errat aliquando, fiunt n. multa monſtra. Reſpõdet Ariſt. quod ſicut in arte etiam errare contingit, nõ tamen ob id ars non agit propter finẽ, ita in natura. 6

Et

6 Et argumentum ex hoc ſumitur. Non contingeret peccatum, & error in arte, niſi propter aliquē finem ageret, hic enim eſt error, & peccatum artis, cum finem intentum non attingit, ut medicum, cū non bene potionem miniſtrat, vt ſanitatē conſequamur, & Grammaticum, cum non bene ſcribit, peccare dicimus, ergo ita ſimiliter in natura non error, aut peccatum accideret, niſi ipſa finem intēderet, quem non conſequens errat.

Vnde dicit contra Empe. qui in prima compoſitione mundi homines natos eſſe dicebat dimidium habentes bouis, & alia huiuſmodi, & hoc a caſu fuiſſe, nō quod natura propter finem ageret. Dicit autem Ariſt. illa monſtra tunc accidiſſe, quia natura intendebat finem aliquem, & ob alicuius defectum non attingens eum errauit, ſicut modo natura intendit animalia recte conſtituta, at ob defectum ſeminis monſtra fiunt, & hoc tamen arguit naturam propter finem agere.

Amplius neceſſe eſt. Tex. LXXXIII.

7 PRoſequitur intentum confirmare, dicta antiquorū ſimul reprehendēdo, quò a caſu fierent res naturales, & facit argumentum ſeptimum. In quib. ordo certus, & cōſtitutus īuenitur, illic vnū eſt propter aliud, & propter finem, ſed in generatione animalium ordo conſtitutus eſt, fiunt enim animalia ex ſemine præcedente, & non ſtatim ex ſemine fit animal ſed molleſcit, & diſponitur prius ſemen: igitur generatio hæc ſecundum aliquem finem fit, & non a caſu.

Amplius, & in plantis.

8 ARgumentum octauum facit præcipue contra Empedoc. qui dicebat monſtra ex variis animalibus compoſita fieri, quia natura agit a caſu, & nō propter finem: argumentum eſt hoc. Si ob id illa monſtra ſunt, puta bouigenea, viriprora, ideſt, animalia ex medio bouis, & medio viri conſiſtentia, quia natura agit a caſu, ſequeretur; quod vbi minus apparet finis, & magis videtur caſus, eſſent illa monſtra frequentiora, puta in plantis, ſed id non eſt, non enim eſt monſtrum ex duabus ſpeciebus plantarum vitigeneum oleoprorum, id eſt, habens dimidium vitis, & dimidium oliuæ, non ergo ob id monſtra eueniunt.

Et nota, quod non negat Ariſt. monſtra eſſe in plantis, ſunt etenim, ſed negat talia monſtra eſſe, qualia in animalibus ponebat Emped. *Nota primo.*

Nota etiam, quod hic loquitur de naturali generatione, in qua partes geniti continuantur: nam per inſitionem tales plantæ compoſitæ inueniuntur, ſed illæ partes non ſunt ita continuæ. *Nota ſecundo.*

Nota etiam, quod hęc nomina ſunt ſimul legenda, nempe bouigenea viriprora, ideſt, bos habens anteriorem partem hominis: ſimiliter vitigenea oleoprora, ideſt, vitis habens ſuperiorem partem oliuæ. *Nota tertio.*

Vbi aduerte, quod quando accidit aliquod monſtrum in natura, non eſt prorſus alienum ab effectu intento, non enim homo pro homine equum, aut equ⁹ pro equo lapidem generat, ſed aliquid accedens ad effectum intentum, & hoc arguit naturas etiam deficientes in effectibus ſuis, propter finem aliquem agere. *Nota 4.*

Amplius oportebat, & in ſeminib. Tex. LXXXIIII.

NOno probat argumēto. Si enim caſu accidunt res naturales, vt iſti dicūt, poſſet etiam caſus eſſe in ſeminib. vt ex quolibet fieret quodlibet, cum nullum propter finem fit: quod tamē impoſſibile eſt, non ergo a caſu eueniunt iſta naturalia. 9

Et qui finem auferunt, ac dicunt naturam non intendere finem, profecto & tollunt naturam, & entia naturalia, & hoc eſt argumentum aliud decimum. Et probat id. Hæc enim ſunt entia naturalia, q̄ ab aliquo interno principio mota non ceſſant, quouſq; finem attingant, & quieſcant in eo, nec ipſum tranſgrediantur, nec in omnib. vnus eſt finis, aut quilibet 10

T finis

finis in ſingulis, ſed in his vnus, in illis alius, quem ſi non ſemper, ſaltem frequenter attingunt, & ſemper attingerent, niſi impedirentur: ſunt ergo naturalia, & natura propter finé, & hoc experimur in motibus elementorum, & animalium, plantarum, & reliquorum, quæ non niſi certo obtento fine ceſſant, nec ipſum tráſgrediuntur.

Id autem cuius gratia. Tex. LXXXV.

Sol. rationis cuiuſdam antiquorum.

ALiud dictum antiquorũ reiicit. dicebát enim antiqui, ꝙ effectus naturales ſunt caſu, quia nó ſunt intenti a natura, licet ſequantur a natura: ſicut ſi quidam veniret huc, non vt lauaretur, tamen re vera lotus eſt, tunc eſſe lotum ſequitur ex eo, quod iſte venit, ſed quia non intendebat id, a caſu dicitur. Reiicit hoc Ariſtotel. dicens, quod non ſatis eſt, quod non intendatur ab illo, ſed quod nec ſit ſemper, nec plerunque: cum autem naturales effectus ſemper, aut plerumque ſint, a caſu non ſunt, ſed intenti: effectus enim ſemper, aut frequenter prouenientes a cauſa ſecundum intentionem ſunt.

Inconueniens autem eſt non opinari. Tex. LXXXVI.

Sol. alterius rationis antiquorum potiſſimę.

VLtimum motiuum, & maximũ antiquorum redarguit: dicebát. n. naturam nó agere propter finé, quia non deliberat, & vtitur conſultatione: non enim agentia naturalia cognoſcunt, & in hoc decipiebátur, cum aliud ſit agere propter finem, aliud agere ex propoſito: Agere propter finem ſolum, dicit actionem ex ſe, & res ex ſe in aliquem finem tendere. Ex propoſito vero agere, ſuperaddit cognitionem illius finis in eo quod agit, hoc autem ſolùm eſt in homine, vt dicemus.

Altera ſolut. Ariſ.

Ariſt. tamen hac via reiicit dubium dicens, quòd nec ars vtitur conſultatione; non enim conſulit faber lignarius, an ex ligno fiat arca, ſed abſque deliberatione ex ipſo ligno facit, vnde ſi in ligno eſſet illa ars, non ſecus faceret arcam, ac modo cum eſt in mente artificis. Et in hoc differt actio artis ab actione naturę, quod hæc a forma interna, illa ab externa procedit, vnde aſſimilat actioni naturali, cũ medicus ſeipſum ſanat, licet non ſit vere ars natura.

Nota.

Nota, quod ars ſæpe deliberationem, aut conſultationem non habet iis, quæ effectus ſunt, ſed certam materiam ſumit abſque deliberatione. Prudentia conſulit de tempore, de circunſtantiis, quibus effectus fieri debet.

Caput Nonum.

Quod autem ex neceſsitate eſt. Tex. LXXXVII.

2. quæſt. in Ariſt. qualis neceſſitas requiritur in naturalibus.

PRiori quæſtione determinata, poſteriorem aggreditur, nempe quomodo neceſſitas ſit in effectibus naturalilibus. & aduerte quod in præſenti duplex eſt neceſſarium. Vnum quod a materia proficiſcitur vt neceſſe eſt ſerram eſſe duram, quia ex ferro facta eſt, & hoc dicitur ſimpliciter neceſſitas: Alia eſt a fine, vt cibus dicitur neceſſarius animali propter vitæ conſeruationem, & tale neceſſarium dicitur ex ſuppoſitione.

Senſus quæſtionis.

Eſt igitur quæſtio, an res naturales neceſſario tales ſint a materia, vel a fine, poſt quàm iam finis in natura, conſtitutus eſt.

Antiquorum opinio a ſola materia ſumi neceſſitaté.

Citat opinionem antiquorum, hi enim non ponentes finem in natura totam neceſſitatem materiæ tribuebant, vt ſi peteres ab eis, quare domus habet quaſdam partes ſuperiores, quaſdam inferiores neceſſario, Reſpondebant, quia conſtat ex partibus grauioribus, quæ locum inferiorem petunt, quales ſunt lapides; & conſtat ex leuioribus, quæ locum ſuperiorem appetunt, qualia ſunt ligna. Idem in rebus naturalibus dicebant ſemper neceſſitatis cauſam totam materię reddentes. Non. n. aliam cauſam cognoſcebát, vt ſuperius dictum eſt.

Attamen

Attamen non ſine his. Tex. LXXXVIII.

Ariſ. ſnīa quod non ſolū a materia ſumatur neceſſitas ſed ēt a fine.

QVęſtioni reſpondet dicens, neceſſitatem quidem eſſe a materia, tñ adhuc materia ſumit neceſſitatē a fine, ꝙ alii dicūt, neceſſitas eſt a materia ratio vero neceſſitatis eſt a fine, vt domus quidem talis eſt, quia talem materiam habet, ut dicunt ipſi, tamen adhuc talem habet materiam, quia ad talem finem eſt, puta ad defendendum ſe, & occultandum a noxiis externis: ſimiliter ſerra neceſſario eſt dura, quia ferrea eſt, ferrea tamen eſt a fine, quia ad ſcindendum.

1. Exēplo oſtendit.

Vnde concludit neceſſarium eſſe a materia, ſed non ut in fine, in forma vero, vt in fine eſt: rationem enim vocat formam, quia a forma ratio, & definitio procedit.

Eſt autem neceſſarium, & in diſciplinis. Tex. LXXIX.

2. Similitudine.

VTitur comparatione quadam, quia neceſſitatem finis explicat ſimilitudine neceſſitatis, ꝙ eſt in ſyllogiſmis. & diſcurſib ſeu demonſtrationibus, quas doctrinas vocat, in quib. præmiſſæ īferunt concluſionem, ſic ꝙ ſi præmiſſæ ſunt veræ, concluſio vera eſt, non tamē ſi concluſio vera eſt, ob id præmiſſæ veræ ſunt: ſed negatiuè valet; ſi concluſio non eſt vera, nec præmiſſæ veræ ſunt. Ita ſimiliter eſt neceſſarium in fine, & materia: ſed finis habet locū præmiſſarum, & principii, materia vero ſimilatur concluſioni. vnde ſi finis eſt. vel futurus eſt, & materia eſt, vel erit, non tamen ècontra. ſed ſi materia non eſt, nec erit finis, & forma nec eſt, nec erit.

Vt principium in ſpeculatio neceſt, finis in operatione.

Vnde fit, quòd eundum locum in actionibus teneat finis, quem prīncipia, & præmiſſæ in ſyllogiſmo: Ob id dici ſolet, principium in ſpeculabilibus eſt finis in operabilibus, id eſt, ſuis in actionibus, tenet locum principii primi.

Quō finis ſit principium.

At quia poſſe dubitare, cuius eſt finis, principium? Reſpondet finem non eſſe principium actionum, & operationum quibus res agitur, aut fit, ſed ipſius cogitationis quæ non eſt actio, qua fiat aliquid: ac ſi dicat, finis non eſt principium factionis rei, puta domificationis, ſed eſt principium, quod præcognoſcitur antequam domus fiat, & mouet appetitum, vt fiat domus.

Nota hic quod per rectum eſſe intelligit præmiſſas unius demonſtrationis. Per triangulum habere tres angulos, intelligit concluſionem. Quæ autem ſit demonſtratio illa, ſcire parum præſenti loco cō ducit, & iis, qui Euclidis elementa didicerunt, notum eſt. *Nota.*

Quare ſi erit domus. Tex. XC.

Exempla eorū, quæ dixit.

EXempla ponit eorum, quę dixit. Sumamus. n. finem, puta domus formā ſi forma eſt, & lapides, & ligna, ac materia eſt, non tamen e contra, niſi negatiue, ſicut a negatione concluſionis ad negationem principiorum proceditur Similiter ſerra non erit niſi ferrum ſit, & ſi ipſa eſt. eſt & ferrum, non tamen ſi ferrum et ipſa eſt.

Nota. Finis duplex generationis, & rei genitæ.

Aduerte duplicem eſſe finem. Alterum generationis, & hic eſt forma geniti, ad quam materia ordinatur. & hoc vtitur hic Ariſtoteles. Alterum rei genitæ, & hic finis eſt operatio rei ipſius, vt finis oculorum eſt videre, & ignis comburere, & tunc tota res ordinatur ad finem, ac ita debemus vti, & procedere in hoc fine ad rem, & econtra, ſicuta forma ad materiam, vt dictum eſt. Vnde ſi habitatio, & viſio ſunt, & domus, & oculi ſunt, non e contra, niſi negatiue, non eſt oculus: ergo nec viſio. non eſt domus, ergo nec habitatio.

Neceſſarium eſt a materia et a mutationibus ipſius.

Vnde concludit eſſe neceſſarium in rebus naturalibus a materia, & in motionibus ipſius a materia, & mutationibus, & alterationibus, quæ in ipſa ſunt: non ſolum enim neceſſarium ad materiam refertur, ſed interdum etiam ad ipſius mutationem, ut quare verecundiam patiens rubefactus eſt? quia mutatio ſangui-

nis ſacta eſt: hæc neceſſitas a motione materiæ eſt, quæ etiam a materia dicitur.

Et vtranque quidem Phyſico. Tex. XCI.

Vtraque neceſſitatis cauſa ad Phyſi. pertinet, finis, & materiæ, ſed finis potius ac formæ.

DVabus cauſis neceſſitatis poſitis, dicit vtramque ad Phyſicũ pertinere, ſed magis finem, & formã, quã materiam, ꝙ dupliciter probat. Primo, quia adhuc cauſa neceſſitatis materiæ forma eſt, & finis, non e cõtra, vt diximus. Secundo, quia in demonſtratione potiꝰ vtimur forma tanquam principio quã materia, & hoc tam in naturalibus, quam in artificialibus, vt exemplo de domo, & ſanitate explicat, & textus notus eſt.

Fortasſis autem & in rati one. Tex. CXII.

MAteriam non excludendam dicit nam etiam demonſtratio eam ſumit, vt ſi ſerra eſt demonſtrãda, ꝙ ſecet, medium ſumi poteſt, quod dẽtes tales, puta duros habeat: hos aſit, quia ferrea eſt, hæc Ariſtot. ſed oportet iſta examinare. multa enim notatu digna occurrunt, quæ declaratione maiori indigent, ob id textus expoſitione breuiter propoſita, quæſtiones aliquot ad ipſum attinentes determinare oportebit, ſicut in aliis fecimus.

An natura agat propter finem. Quæſtio. XII.

1. Argu. HÆc quæſtio eſt, vt aliqua dubia, quæ in textu præter miſimus, exponanẽ, ob id ſingulis argumẽtis ſingula ꝓponamus, Primũ eſt contra tex. 70. vbi dr̃ finẽ, & formã idẽ eſſe re, videtur hoc falſum: finis enim cuiuſq. rei operatio eſt ipſius, vt finis ignis calefacere, & hominis intelligere, & oculi videre: at operatio, & forma idem non ſunt, igitur nec forma, & finis.

Secundum contra tex. 75. vbi dicit, antiquos reducere effectus ad cauſam materialem, vt ad calidum, & frigidũ: ſed iſta ſunt actiua: calor enim, & frigiditas, actiuæ ſunt qualitates. igitur falsò dicit Ariſ. illa eſſe materiam. 2

Tertium contra tex. 77. Illic enim dicitur, quod non ſunt a caſu eſſe propter aliquid & propter finẽ: videtur non eſſe ita. nam corruptio non eſt a caſu, cum ſit frequenter, nec eſt propter finem, non enim natura intendit corruptionem. 3

Quartum contra tex. 78. ſuperiorem dicitur .ſ. quod principium immotum mouens non eſt Phyſicum. videtur hoc falſum, cum in li. 8. Phyſic. de tali principio agatur, & in Metaphyſica per rationes Phyſicas diſputatur de eo. 4

Quintum contra tex. 80. quod nó operetur araneus per artẽ, & intellectũ, opera araneorum, & hmõi animalium ſunt magis artificioſa, quàm opera procedentia ab aliqua arte: ergo ſunt illa etiam ſecundum artem: & præterea, quia talia animalia dicuntur habere prudentiam. 5

Sextum cõtra tex. 91. ubi finem, & formam cauſam materiæ, non e contra dicit eſſe, videtuꝛ hoc contra id, quod diximus ſuperius tex. 30. de mẽte Auer. quod materia, & forma ſunt ſibi inuicem cauſæ. Hęc ſunt argumenta præcipua in hac parte. 6

Ad primum igitur aduerte, quod duplex eſt finis, vt notant Simpli. Auerr. & Sanct. Thom. finis rei genitæ, & finis generationis. Finis quidem rei genitæ operatio ipſius eſt, finis vero generationis eſt forma rei genitæ. Si fuerit generatio ſubſtantialis, erit forma ſubſtantialis; ſi vero accidentalis, erit forma accidentalis. Hic autem in communi ſumit finem, nec dicit Ariſt. omnem finem eſſe idem cum forma, ſed plerunque finem, & formam idem eſſe, hic autem pro fine generationis nouitatem habet. *Ad 1.*

Cum vero dicitur, quod a fine ad materiam, & ad ea, quæ ad finẽ ſunt, licet affirmatiue procedere, e contra vero negatiue, non ſolum finem pro forma reſpectu materiæ, ſed pro operatione reſpectu compoſiti ſumit, & in utroque veritatem habet, vt tex. 90. expoſitum inuenies.

Ad

Ad 2. Reſpōſio Auer. Ad ſecūdum reſpondet Auer. quod in agente duo poſſumus cōſiderare, & actionem ipſam, & rationem agendi formalē. Actio ipſa eſt ille motus, quo agens agit. Ratio actionis formalis eſt, quod actio ſit in finem, & quod agens ad agendū moueatur a fine. cum autē antiqui negaſſent rationem formalē actionis auferentes finē, reliquerunt actionem materialiter, ob id dicitur, quod ad materiam reducebāt.

Refellitur ſol Auer. Sed mihi hoc non placet, quia ratio actionis, quod ſit in finem, non eſt ſubſtantia ipſius actionis, vnde ablata etiam relatione ad finem, actio manet.

Nota. Ob id aduerte cauſam agentem duplicem eſſe. Alterā purè agentem, quæ rem facit non componendo ipſam, ut ignis facit ignem, ſed non ſeipſo facit ignem. Alteram non pure agentem, quæ ſic agit, ut rem ſe ipſa componat, quomodo elementa ſe habent ad mixtum, agunt enim inuicem, & mixtum faciunt, ipſum componēdo ac ipſius partes materiales efficiuntur & huiuſmodi agentia materiæ locum reſpectu mixti facti obtinent, & ſic antiqui reducebant effectus factos ad elementa, ut ipſam rem componunt.

Vera ſol. Vnde patet ſolutio argumenti. Licet .n. elemēta, & illæ qualitates actiuæ ſint tamen mixtum materiale componunt.

Ad 3. Ad tertium Auerr. dicit corruptionem eſſe ex materia tantum, & nō ex fine, nec hoc mirum eſſe debet, cum corruptio ſit quid priuatiuum. Sed ſine dubio dicendū eſt, quod corruptio dupliciter conſideratur. Vno modo ex parte ipſius corrupti, & ſic nō eſt propter finem. Altero modo ex parte corrūmpētis, & ſic propter finē eſt, non quód ipſa ſit intenta tanquam finis, ſed quia agens corrumpit, vt generare poſſit, ac ob id in finem eſt ordinata: vnde bene dicit Ariſto. Quę a caſu non ſunt, eſſe ex intentione.

Ad 4. Ad quartum reſpondetur, duplex eſt cognitio, an ſit, & quid ſit. Quantum ad cognitionem an ſit Deus, & intelligētiæ pertinet ad Phyſicam conſiderationem, quum non ſit medium aliud ad oſtendēdū talia entia eſſe, niſi res ſenſibiles, motus, & mutationes, quæ omnia phyſica ſūt, ac ob id in 8. Phyſ. de tali ente aliqua ex parte tractatur. At quantum ad cognitionem quid ſit, ad Metaphyſicum pertinet, & hoc dicitur in iſto textu, ubi traditur duplex agēs, vt expoſitum eſt: & idem dicitur 2. lib. de gen. animal. c. 3.

Ad 5. Dub. q̄uo moueantur brutæ ad ſuos fines. Circa quintum eſt difficultas de principio, quo mouentur animalia bruta ad ſuos fines conſequendos, & ad ſua opera exercenda. Fuerunt enim multæ ſentētiæ

1. ſenten. Quidam dixerunt, quod naturaliter habent inſitam præcognitionem finium, ad quos mouētur, quod enim homo diſcurſu, & intellectu pręcognoſcit, talia animalia a natura præcognoſcunt.

Confutatio 1. ſen. Sed hoc non uidetur uerum. Oportet enim fines præcognoſcere, aut in vniuerſali, & hoc nō eſt conceſſum brutis, puta vniuerſalia cognoſcere, aut in particulari, & tunc non ſufficeret, non enim ſemel operantur, & ſua faciunt opera, ſed ſæpe.

2. ſent. Alii dicebant, quod operantur ſecundum intellectum, & artem, & huius operationis meminit in textu Ariſt.

Confutatio 2. ſen. Hoc autem falſum eſt, quia quæ ſecundum artem operantur, temporis ſucceſſu perfectius operātur, & præterea nō æque perfectè omnia indiuidua ſpeciei illi⁹ artis operantur, non ſic autem eſt in brutis ſemper enim æquè bene, & perfectè ſua opera faciunt, ut araneus ſuam orditur telam, hirundo ſuum componit nidum, nō igitur arte operantur.

3. ſent. & eius confutatio. Alii dixerunt, quod operantur per memoriam, quam habent præcedentium effectuum. Sed nec hoc uidetur uerum. Hirundo enim nidum componit, nec vnquā uidit alteram nidum componentem, non igitur memoria operantur.

4. ſent. & eius cōfutatio. Alii dixerunt, quod operātur inſtinctu & impulſione naturali. Sed nec hoc uidetur uerū, quia nō differret modus agendi horum animalium, a modo agendi inanimatorum, & inſenſibilium, quæ ſolo inſtinctu aguntur abſq. aliqua cognitione.

5. uera ſententia. 1. funda. animalia per phantaſiā percipiunt cōuenientia & diſconuenientia ſibi. Ob id aduerte, quod animalib. a natura eſt quædā conceſſa facultas, qua ſibi cōuenientia, vel diſconuenientia percipiāt. quæ dicitur phātaſia, uel æſtimatiua, uel imaginatio, ſecundum hanc oīa animalia quod ſibi utile, uel nociuum eſt, iudicant abſq; vllo diſcurſu, & ratiocinio, ſed ſolū ſimplici cognitione, hæc autem ſemper fertur in præſentia obiecta, & quæ ſenſib. ſubſtant, uel ſubiecta fuerunt, unde nunquam animal vllum de futuro iudicat.

Tamen

Q᷑ quædā animalia proui deant futura, & quædā nō & q̄uo.

Tamen ſunt animalia in duplici differentia. Quædam percipiunt conuenientiam, vel diſconuenientiam præſentem ita, vt nullo modo de futuro prouideant, ſicut animalia, quæ cibo præſenti paſcuntur ſemper, nec nidum, nec quicquam aliud, quod futuro tempore eis ſit vſui futurum, faciunt. Quædam alia conuenientia futura percipiunt, non ſeni ratione futurorum, ſed ea in præſenti iudicant, quæ poſtea vſui futura ſunt, licet non id percipiant ipſa animalia, & talia dicuntur prudentia animalia.

Et illa imaginatio ipſorum vt fertur in conuenientia futura, licet non futura cognoſcat, dicitur per analogiam prudentia. hoc igitur eſt principium, quo animalia ſua opera faciunt. ſemper enim præſentia cognoſcentia operantur, nec quicquam de futuro cogitantia, dum præſentia ſemper operantur, ad ſuos fines perueniunt.

Non agūt animalia libertate aut cōſultatiōe, ſed inclinatione imaginatiua.

In his autem operibus nō libertate aliqua, aut conſultatione feruntur, ſed inclinatione ipſius imaginatiuæ, quæ naturalis eſt, ſicut oculus in colores naturaliter tendit, & ob id dicuntur moueri inſtinctu naturæ. Concurrit etiam aliquando memoria ad hæc opera. nam formica aliquā memoriam habet per aliquod tempus cumuli, a quo grana ſumpſit, & regreditur, & hæc memoria magis lucet in animalibus: ſed non ſola memoria hæc facit opera, nec ipſa eſt ſemper neceſſaria.

Diſcrimē in modo quo agūt propter finē animalia, & inſenſibilia, & homo.

Vnde eſt notandū diſcrimen inter modum, quo animalia agunt propter finem, & inſenſibilia, & homo ipſe, quod notauit S. Tho. 1.2.q.1. Inſenſibilia enim dicuntur agere propter finem, quia ex ſe, & ex natura ipſorum ad tales fines inclinantur, nulla finium ipſius cognitione exiſtente. Bruta vero agunt propter finē, quia naturaliter feruntur in finem, quem aliquo modo cognoſcunt, puta materialiter: cognoſcunt enim ea, quæ ad finem ſunt, & faciunt, ſed quod ad finē ſint, non cognoſcunt. Homo vero finem præcognoſcit ſub ratione finis, & media per electionem in finem ordinat, & hoc dicitur agere propter finem ſecundum propoſitum.

Dices, quomodo poteſt eſſe quod aliquid in certum finem tendat, & non præcognoſcat illum, non enim poterit ipſum attingere, ſicut qui clauſis oculis aliquo tendit.

Dico, quòd hoc conuincit eſſe aliquam vniuerſalem cauſam omnes omnium fines præuidentem, atque facientem, & inclinantem omnia in proprios fines, & hic eſt glorioſus Deus. Vt enim ſagittarius ſcopum inſpiciens impetum ſagittæ imprimit, quo illum attingat, ſic Deus glorioſus omnibus naturam dedit, qui etiam non præuiſis finibus abſque errore vſque ad eos perducerentur, & hoc eſt quod dicit Ariſt. 2. Phyſic. 58. & 59. & 1. Ethic. c. 13. & 10. Ethic. cap. 10. hominem agere, cęteras res naturales potius agi, quam agere, id eſt ab alia intelligentia. quæ ipſarū fines cognoſcit, ad illos dirigi: ob id dicitur opus naturæ eſſe opus intelligentiæ non errantis. *Solutio.*

Vnde illi antiqui negantes naturā agere propter finem, in alio principio peius errabant: non enim exiſtimabant Deum omnium eſſe cauſam vniuerſalem omnia prouidentem, ac diſponentē, unde Auerr. comm. 75. dicit hāc quęſtionem, naturam agere propter finem, utilem eſſe pro cognitione diuinæ prouidentiæ, qua tamen ipſe poſtea neſciuit uti ad eandē Dei opt. prouidentiam dignoſcendam, vt ſuo loco explicabitur. Hoc enim argumento non ſolum concludit in Deo cognitionem prouidentiam rerum omnium in vniuerſali, qualem ipſe ponit, verum quod hi fines particulares ſint etiam in particulari. Quaſi ex ipſa prouidentia ſequatur, q̄ vnumquodq; in ſuum propoſitum finem ſine ullo errore dirigatur.

Vnde patet ſolutio quæſtionis, & declaratio, nempe naturam propter finem agere, nec opus eſt hoc argumentis alijs probare, quam his, quę in textu ab Ariſtotele poſita ſunt.

Ad ſextum dico, quod materia, & forma adinuicem ſunt cauſæ, ſi forma conſideretur, ut forma eſt: at ſi vt finis eſt, tunc non habet cauſam: finis enim vt finis, eſt prima cauſa antecedens omnes alias, & hoc etiam indicauit Ariſt. in textu dicens (materia non eſt cauſa illius finis) vbi finem, non formam eam vocat: ſi enim finis cauſam habet, tunc non finis, ſed effectus rationem habet, & hæc ſatis de quæſtione. *Ad 6.*

An

An monſtra ſint in natura.
Quæſt. XIII.

De quib. agendum.

CIrca hanc materiam de mõſtris tria tractãda ſunt: primum, quid ſit monſtrum. Alterum, quibus ex cauſis monſtra procedant. Tertium, an monſtra ſiut a natura intenta per ſe.

Definitio monſtri.

Quid autem monſtrum ſit, definit Ariſtot.in 4.de gener.animalium,in cap.4.eſſe ob læſionem rei præter naturam eius, in ijs,quæ non ſemper, ſed vt plurimum agunt. ex tex. etiam 82. hinc talis alia deſcriptio colligi poteſt. Eſt peccatum naturæ agentis ob aliquem finem, a quo fruſtratur aliquo principio corrupto.Cuius etiam naturam ego commode exiſtimo ita deſcribi poſſe.Monſtrũ eſt effectus naturalis a recta, & ſolita ſecundum ſpeciem diſpoſitione degenerans. Dicitur, effectus naturalis, nam in arte non eſt proprie monſtrum, niſi ſimilitudine, & analogia ad res naturales. In arte contingit peccatum, & error, cum a recta regula artis deuiatur, ſed talis effectus monſtrum non eſt. Dicitur degenerans a diſpoſitione recta: quia effectus naturalis non dicitur monſtrum, niſi ſit aliquis defectus, aliqua obliquitas, aliqua deuiatio ab eo, quod futurum erat ſecundum rationem illius effectus,ac ob id monſtra dicuntur peccata naturæ, quaſi deficiat, & erret natura in illo effectu faciendo.Dicitur etiam, ſolita: tunc enim mõſtra ſunt,quando raro eueniunt,& non ſecundum ſimilitudinem aliorum effectuum, quæ frequenter procedunt. vnde modo apud nos gigantes monſtra eſſent, quæ olim non erant. Dicitur, ſecundum ſpeciem: quia tunc monſtrum dicitur, cum ſimilitudinem ſpecificam non ſeruat cum ſua proxima principali cauſa: vnde ſi canis ex ſemine humano procederet, monſtrum eſſet.

Nota.

Aduerte tamen,quod etiam ſi monſtra recedant a cauſæ ſimilitudine, non tamẽ ita in totum recedunt, vt nullam ſimilitudinem obſeruent. non enim ex homine naſcitur oliua, nec ex arboris ſemine animal,aut lapis, ſicut error artis nunquam eſt tantus, vt in totum deuiet ab effectu recto artis.

Quot modis contingat effectus in monſtris.

Hæ autem obliquitates effectuũ monſtruoſorum fiunt tripliciter. Primo ſecundum quantitatem, vt cum exceditur propria quantitas, aut totius, aut alicuius membri: vel deficit, tam in continua quantitate,quam in diſcreta, quo ad numerum partium,& membrorum. Secundo,cum non eſt debita qualitas, quæ attenditur in figura,& colore,& diſpoſitione, ac ordine membrorum, & partium. Tertio, cum tempus non obſeruatur, etiam ſi reliqua ſint, vt puta, naſcitur animal cum dentibus, puer cum capillis, & barba; vt refert Alber.omnes hæ obliquitates,effectum naturalem,aut omnes, aut ſingulæ monſtrum reddunt: vnde patet declaratio deſcriptionis.

Vnde dicatur mõſtrum.

Sed quare dicatur monſtrum, colligi poteſt ex Cicer. 2. de natura deorum, a monſtrando, quaſi aliquem futurum euẽtum monſtret,& nunciet: ſcribit enim his verbis. Monſtra, prædictiones, & præſenſiones rerum futurarum, quid aliud declarant, niſi hominibus, ea, quæ futura ſunt,portendi,& prædici? at quia non ſemper monſtra notabile quid oſtendunt futurum, dicunt alij monſtrum dici quaſi quod digito mõſtretur ab omnibus. cum enim aliquid inconſuetum apparet, tunc ad omnibus ſignari ſolet. ſed hoc parum refert ad inſtitutum.

De cauſis monſtrorum.

Circa cauſas autem aduertere oportet in generatione animalis conuenire quinque.Primum eſt virtus ſeminalis,quæ dicitur formatiua, & hæc in ipſo ſemine ab animali deciſo.Alterum eſt materia ipſa,ex qua futurus eſt fœtus.Tertium, qualitates elemẽtales quatuor & calor,& humiditas naturalis, quorum contemperamento conſiſtit animalis corpus. Quartũ eſt locus, & contentiuum ſeminis. puta matrix fœminæ.Quintum eſt circunſtans extrinſecum, & per hoc intelligo virtutẽ cœlorum,& aſtrorum, quæ ad generationem conuenit: ſimiliter aerem, & locum circunſtantem: ſimiliter imaginationem ipſorum generantium. Hæc enim omnia multum ad prolis generationem faciunt: hæc quinque ad effectum recte, & debite generandum. debent inter ſe maxime

me habere proportionem, quæ ſi non ſeruetur, monſtrum, & defectus in effectu contingit: quæ cum multa ſint, multipliciter & error prouenire poteſt, vnde monſtrorum diuerſitas procedit.

Ex defectu materiæ. Primo fit error ex parte materię in quãtitate quo ad defectum. Eſt enim aliqua materia pauca nimis ita, vt virtus non poſſit omnes partes formare, & tunc homines nani paruæ ſtaturæ procedunt. Aut defectus non eſt niſi in parte materiæ, & tunc fit obliquitas in aliquo membro, puta quod manus breuior eſt altera, aut caput paruum, & corpori improportionatum. Fit etiam error in numero quo ad paruitatem. Naſcitur enim homo, aut vno oculo, aut quatuor digitis, aut abſque membro aliquo ex defectu materiæ illius membri.

Propter quod aduerte ſemen eſſe virtute heterogeneum. conſtat enim ex partib. virtute diuerſis. Non enim quælibet partes ſunt aptæ, vt ſint oſſa, vt ſint nerui, vt ſint aliæ partes: ſed ſunt partes virtute, & poteſtate diuerſæ. Vnde patet, quod defectus vnius partis non poterit ſuppleri altera parte, ob idq; monſtrum ex defectu prouenit non vno modo ſemper.

Ex defectu uirtutis. Iſte error in defectu etiam prouenit, ex defectu virtutis ſeminalis, cum debilis eſt, ſiue ſit in materia deficiens, ſiue non, cuius ſignum tradit Albe. quod monſtrum frequenter accidit in partibus diſtantibus à corde, & iecore, vbi reſidet virtus hæc, puta in manu, in pede, in partibus capiti inexiſtentibus: virtus enim minus agit in diſtantia.

2. ex ſupabundantia materiæ, uel multitudine. Secundo fit error in quantitate, ſecundum magnitudinem, & pluralitatem ex materiæ abundantia, cui ſi adiungatur virtus formatiua fortis fiunt effectus magnæ ſtaturæ, & immodicæ, ſed tamen bene proportionati. Si vero accedat debilis, & per totum ſemen ſparſa, fit effectus magnæ quantitatis, ſed membra indebitè ſunt proportionata, quod ſi iſta materiæ abundantia vni accidat membro, vel aliquibus, in eis fit improportio, aut ſecundum quãtitatem, aut ſecundum numerum membrorum, vt plura ſint, quam oporteat: & hoc pendet ex diuerſitate, quam partes ſeminis in ſe habent, vt diximus.

3. ex qualitatũ nimiæ intenſione, uel remiſſiõe. Tertio fit error in qualitatibus. Cum enim calor vehemens eſt, vel valde remiſſus: & idem in cæteris qualitatibus, neceſſe eſt totam corporis, & partium eius conſtitutionem, quę ab illarum temperamento pendent, euerti. Aliquando etiam in fœtu ante tẽpus abundat adeo calor cordis, vt faciat euaporationem partium terreſtrium, & generētur capilli, & barba: & eſt in maxillis aliquando calor cum aliqua copia materiæ, vt generentur dentes.

4. ex ſeparatiõe uel cõiunctione materię ĩ loco, ubi res generatur. Quarto fit error ex parte loci, vbi res generatur Nam accidit materias loci diuerſitate ſeparari, & poſtquam generari incipiunt, poſtea confundi materias, & naſci ibi corpora multis modis, aut parte ſuperna, aut inferna, vt accidit coniungi aliquando ex motu materiæ, vel motu loci ipſius accidit materiam diuidi ita, vt multiplicentur partes rei, & oculi, & ora, & naſus Et Alber narrat de quodam monſtro habente vndecim ora, & vndecim linguas, & alia huiuſmodi.

5. ex ĩpreſſione corporum cœleſtium, et aliorum externorũ. Quinto accidit error ex parte impreſſionum cœleſtium, & aliorum externorũ. & fiunt monſtra habentia capita, & pedes diuerſorum animalium, & multa huiuſmodi, quæ accidere ſolent. Cũ enim multa requirãtur ad perfectionem effectus, quæ deficere poſſunt, abſque dubio error multipliciter poteſt accidere. Sed ſatis ſit de hac materia: non enim vlterius procedere præſentis eſt inſtituti: ſat ſit cauſas in generali attigiſſe.

An natura intendat monſtrum. Circa intentionem naturæ, an natura intendat monſtrum, ſunt multæ opiniones. *1. ſent.* Aliqui dicunt eſſe intenta de per ſe propter pulchritudinem vniuerſi, quæ maior fit ex effectuum varietate. ſed hoc non videtur verum; illud enim eſt cum effectus perfecti ſunt, ſed monſtra ſunt imperfecta, nec diu durant: & ſunt adeo rara, vt ſua raritate nullum ſpeciei addãt decorem.

2 Alij dicunt, quod ſunt intenta per ſe ſecundario: cum enim primum effectum attingere non poſſunt, illum attingunt cum defectu.

3 Nominales dicunt, q natura non intendit monſtruoſitatem, ſed monſtrum intendit ac ſi dicant, quod effectum, quo ad ipſius ſubſtantiã intendunt, ſed non quo ad illius

illius obliquitatem, & defectum. Idem Themiſt.

4. Sententia authoris. Sed mihi videtur in hoc eſſe dicendum monſtrum dupliciter poſſe comparari, & ad cauſam proximam efficientem, puta ad generans particulare: & ad cauſam vniuerſalem, ſiue etiam ad cauſam particularem impedientem effectum per ſe. nam vbi monſtrum eſt, ibi cauſa fuit impediēs ne effectus perfectus produceretur: ſi comparetur ad generans proximum, tūc eſt effectus fortuitus, nec per ſe intentus, vt reſpectu hominis generantis monſtrum nō eſt per ſe intentum: at ſi ad impedientem cauſam comparetur, dicitur per ſe intentum: nam licet cauſa impediens primo illam deformitatem non faciat: tamē quia id facit, ad quod frequenter deformitas ſequitur, dicitur monſtrum per ſe ab ea intentum: eodem modo reſpectu cauſarum vniuerſalium, quę concurrunt ad modum cauſarum particularium, vnde qua parte cum impediente cauſa concurrunt, monſtrum intendunt.

Dubium quō ſe habeat actio Dei optimi, & concurſus eius, in mōſtrorum p creatione. Dubitabis tamen, quomodo glorioſus Deus concurrat cum cauſa impediente, & cum cauſa generante ſi enim cum generante concurrit, quomodo ipſius concurſus impediri poteſt?

Solutio. Dico non eſſe dubium, quin cum omnibus cauſis concurrat, tamen concurrit ad modum naturæ ipſarum; vnde cū cauſis fortioribus fortius concurrit, cum debilioribus debilius, & hinc prouenit, quod concurſus in hac cauſa impediatur a concurſu cum altera cauſa, non ex parte concurſus, ſed ex parte cauſarum, ad quarum modum Deus ipſas iuuat, & hoc maximè ad Dei prouidentiam ſpectat.

Simile. Sicut ſi eſſet ſupremus imperator ſub ſe habens varios reges, qui ab ipſo, & arma, & exercitus peterent, ac acciperent pro ipſorum conditione, & modo, ac poſtea vtriſque inter ſe dimicantibus, alter corrueret, quia debilior erat, ſic Deus omnium primum, ac ſupremum principium omnia ſuſtentat, omnibus dat virtutes ad operandum, & iuxta datas virtutes ad operandum iuuat, quod ſi congrediantur, fortius vincit, quamuis omnia a Deo iuuentur, inæqualiter tamen pro modo naturæ, & virtutis ipſorum, & hæc de quæſtione.

An finis ſit cauſa, & principium. Quæſt. XIIII.

Dubium hoc tractandum erat in eo loco, quod de efficiente cauſa, formali, ac materiali diſputatum eſt: at quia in fine libri de fine erat ſermo, hucuſque diſtulimus.

Ratio in oppoſitū. Difficultas igitur eſt, An finis ſit cauſa. Et ratio præcipua difficultatis ē, qa quod non eſt, non eſt cauſa: ſed finis, antequam efficiens operetur, non eſt: non ergo poteſt eſſe cauſa.

Quod ſi dicatur finem, vt eſt in intentione, & apprehenſione, eſſe cauſam, puta ſanitas, in mente infirmi concepta dicitur cauſa, licet nondum ſit in rebus: tunc eſt argumentum, quia illud eſſe in intellectu eſt intētionale, & rationis: at ens rationis non eſt cauſa entis realis: non ergo illo modis finis eſt cauſa, & præterea, quia in carentibus cognitione, uel in non valentibus finem præcognoſcere, puta in brutis, non eſſet cauſa finalis, quod falſum eſt.

Sent. cōis. In hac quæſtione eſt reſpōſio communis: non enim puto eſſe quo ad rem multas doctorum opiniones, licet in modo dicendi videatur aliqua controuerſia.

Aliud eſt principiū operandi aliud conditio operandi. Aduerte pro declaratione, eſſe in aliqua operatione duo, & principium operandi & conditionem operandi. v. g. In calefactione principiū eſt operādi, puta ignis. Conditio ſimiliter eſt, puta approximatio agētis, & paſſi in operatione: ergo in fine hæc duo ſunt, & id, quod operatur, & hoc eſt ipſe finis, ſecundum eſſe, quod realiter habet, vel habiturum eſt, vt ſanitas ſecundum eſſe reale ſuum mouet infirmum: at quod ſit in apprehenſione, eſt conditio, vt finis moueat, vnde eſſe in intentione non eſt principium operandi, ſed cōditio. Hęc eſt communis opinio, quæ vera eſt, tamen declaratione indiget.

Primum fundamētum. Primo nota eſſe duplicem finem, vt tangit Ariſtot. tex. 24. & ibi Simplic. Philopo. D. Tho. & quo, & gratia cuius. *Duplex finis, quo & gratia cuius.* Finis gratia cuius, eſt illa res ob quam operamur, ſicut Deus eſt gratia cuius noſtrarum actionū bonarum, & ſi quis profectus eſſet Mediolanum ipſum videndi gratia, tunc Mediolanum diceretur finis gratia, cuius Fi-

nis quo, eſt illa operatio, qua obtinemus ipſum finem, gratia cuius: ſicut viſio, qua Deũ videbimus, eſt finis quo: & viſio qua etiã Mediolanum videt ille, finis eſt quo: gratiam enim videndi venit.

Finis gratia cuius duplex. Finis gratia cuius, duplex eſt. Alter, qui fit per illam actionem, quæ dicitur finis quo, ſicut domificatoris finis gratia cuius operatur, domus eſt: & ipſa operatio cauſa eſt domus: ſimiliter forma eſt finis gratia cuius generat viuens, vel agens naturale: & forma effectus eſt generationis. Alter eſt finis gratia cuius, qui præexiſtit, & antecedit actionem agentis, ſicut Deus qui eſt antequã nos ipſum conſequamur, & Mediolanum antequam ille veniat. De omni fine, puta quo, gratia cuius, tã hoc, quam illo eſt quęſtio, quomodo ſint finis. ſed præcipua difficultas eſt de fine quo, & gratia cuius non præcedente: quia cum hi non ſint, cum efficiens operatur, quomodo cauſæ ſint.

1. Concl. Ob id prima concluſio. modus cauſandi finis eſt, vt ſit id, gr̃a cuius aliquid fit.

Nota 1. finis conſideratur duob. modis, & ut obiectum & ut gratia cuius. Circa quod nota diligenter, quod finis dupliciter conſideratur. Vno modo in ratione obiecti mouentis intellectum & appetitum noſtrum ad operandum, & reſpectu huius motionis nõ eſt finis, ſed habet rationem cauſę efficientis: nam obiectum ad potentiam apprehenſiuam, & appetitiuam ſe habet vt agens, & hoc eſt quod dixit Auer. 12. Meta. com. 36. balneum in anima ſe habere, vt cauſam agẽtem, vnde in hoc non conſiſtit ratio finis, aliter finis non eſſet, niſi vbi apprehenſio eſt. Altero modo conſideratur vt eſt id, gratia cuius aliquid fit, ita vt nõ eſſet operatio rei niſi tenderet in illud, & iſte eſt modus cauſandi finis, puta, vt ipſius gratia reliqua ſint.

Ex quo ſequitur vnum, quod iſte modus cauſandi non eſt realis, ſicut agens agit, vnde Ariſt. 1. gen. tex. 55. hũc motum finis methaphoricum vocat. *Nota 2.*

Sequitur etiam vnum notãdum, quod ad iſtum cauſandi modum non opus eſt, quod finis præexiſtat actu, ſed quod ſit ens reale, quod poſſit actu eſſe, & actu obtineri, ſiue præexiſtat, ſiue non. *Nota 3.*

Secunda concl. finis aliquo modo præexiſtit ante motionem efficientẽ. hæc concluſio eſt notanda: finis enim nec ſic poſſet mouere, vt dictũ eſt, niſi aliquis finis, præexiſtere. hoc autem in agentibus ſm intellectum eſt præcognitio, & appetitus finis, niſi enim iſta in homine eſſent, finis non eſſet id, gratia cuius operatur. *2. Concl.*

In his vero, quæ intellectu carent, præcedit quædam proportio, & inclinatio naturalis ad finem, & ratione huius agunt propter finem: ſed cauſalitas finis nõ alia eſt, quam eſſe id, cuius gratia operatio fit, vti diximus, nec aliam definitionẽ Ariſt. inuenit, & eſt optima.

Vnde ad argumentum patet ſolutio. dicimus enim quod finis ſecundum id, quod cauſat, non eſt opus quod actu pręcedat, quamuis ſit quædam conditio ad cauſandum, quod illo modo pręcedat, puta, ſub apprehenſione, aut ſub propenſione, & proportione rei ad ipſum finem. *Ad argumenta.*

Tertia concl. poteſt finis multis modis diuidi, ſicut reliquæ cauſæ, quos modos aſſignauit ſuperius Ariſt. in per ſe, per accidens, vniuerſalem, particularem, & alios qui ex his, quæ illic diximus, noti ſunt & faciles. Et ſufficiat iſta de quęſtione hac, nam in Metaphyſica profundius examinanda eſt. hic tamen veritas breuiter eſt poſita, & declarata, atque hæc de 2. lib. *3. Concl. de diuiſione finis.*

Finis ſecundi Libri.

IN LIBRVM TERTIVM DE PHYSICO AVDITV.

Caput Primum.

Quoniam autem natura quidem. Tex. I.

De quib. agat Ari. in hoc lib. nempe de motu, & infinito.

NON opus eſt intentionem Ariſt. præmittere, quam ipſe dilucidam & claram ponit: ſeſe igitur aliqua tractaturum proponit. Primum eſt, motus quid ſit, cuius cauſam talem dat. Phyſico de natura diſſerere conuenit: at natura cognoſci nequit ſine motu; ergo ſcientiam de natura quid ſit motus tradere oportet.

Dubium.

Sed ſtatim forte dubitabis, quomodo ignorato motu dicit naturam ignorari, cum ſupra dictum ſit naturam eſſe per ſe notam?

Solutio.

Reſpondeo, quod natura duplicem habet cognitionem, & an ſit, & quid ſit. Ipſam eſſe per ſe notum eſt; quid autẽ ſit, non eſt per ſe notum, ſed ignorari poteſt; & de hac cognitione definitiua dicit, qđ qui ignorat quid ſit motus, ignorabit etiam quid natura ſit. Per motum enim natura definitur.

Alterum proponit ſe tractaturũ, puta infinitum, cuius cauſam dat. Motus eſt quid continuum: ſed cõtinuum ſæpe per infinitum definitur, ergo de infinito oportet tractare. Sicut ob id etiam dicimus oportere tractare de motu, quia natura definitur per motũ ponit autem definitionem cõtinui per infinitum, nempe, Continuũ eſt quod eſt diuiſibile in infinitũ.

Nota quõ continuũ definiatur per infinitum.

Aduertendũ eſt autem, quod dicit plerunque definiri per infinitum, quia non ſemper id eſt, vt dicit Auer. unde notat hic Alber. quod dupliciter continuũ definitur. Vno modo per ordinem partiũ ad ipſum, quo pacto in prædicam. quãtitatis dicitur. Continuum eſt, cuius partes copulantur ad vnicum terminum communẽ. Altero modo definitur per ordinem ipſius ad ſuas partes, & ſic per infinitum definitur, ut dictum eſt. Adde etiã, quod aliquando per ipſum motum definitur a poſteriori quo modo ab Ariſto. definitur 5. Metaph. c. 6. Continuum eſt, cuius motus per ſe vnus eſt.

Ad hæc autem ſine loco. Tex. II.

De quib. poſtea acturus ſit li. 4. de loco, uacuo, et tempore, & cur de illis.

EA etiam, quæ poſt hæc tractaturus eſt, nẽpe in libro quarto proponit, ea ſunt, Locus, Vacuum, & Tempus: & reddit huius duas rationes. Prior eſt: quia motus non eſt ſine his, qui ergo motum cognoſcere intendit, iſta tradere oportet. Non. n. motus eſt, niſi in tempore, & in loco, & ſecũdum opinionem Antiquorum erat locus uacuum, ideo ſecundum hos nõ erat ſine uacuo. Altera ratio eſt: quia in hoc libro traduntur cõmunia, quia ſcientia communiũ debet antecedere eã, quæ eſt particularium, & iſta cõia ſunt omnib. entibus naturalibus, puta locus, & tẽpus. Oportet ergo ut hic tradantur in ſpeculatione ipſorũ communium.

Primum autem ſicut dicimus. Tex. III.

Cur prius agendum ſit de motu, deinde de infinito.

INter ea, quæ dicenda, & tractãda propoſita ſunt, primũ motus eſt, quia ipſe eſt ad quem cætera ſequũtur, & qui in definitione naturæ cõſtituitur. Poſt motũ uero de infinito prius dicit, quam de uacuo loco, & tempore, quia (ut dicit S. Th. infinitum eſt motui intrinſecum: reliqua uero extrinſeca: illa autẽ ſunt his priora.

Eſt igitur eorum, quę ſunt, aliud quidem actu.

Prima ſuppoſitio ad tractationem de motu, illa quæ ſunt alia ſunt actu, alia potentia.

GRæci, & Arabes conueniunt Ariſtotelem præmittere quatuor ſuppoſitiones neceſſarias ad ea, quæ de motu dicenda ſunt, quorum prima eſt diuiſio quędam. nempe eorum quæ ſunt, aliud eſt actu, aliud eſt potentia: in quibus verbis eſt multa differentia, eo quod littera Græca paſſa eſt varias lectiones, & vt dicit Simpli. in vno codice legitur vno modo, in alio vero aliter, vnde etiam Latinæ interpretationes varię ſunt: ob id nō eſt certa Ariſtotelis lectio; magis ſenſus eſt attendendus.

Prima expoſitio Auer. & aliorum, et eius confutatio.

Sed in primis expoſitio Auer. & Alber. & aliorum nulli lectioni, nec Græcæ, nec Latinæ quadrat. Nam ipſi has duas diuiſiones faciunt, eorū, quæ ſunt, aliud actu, aliud eſt potentia. Iterum eorum, quæ ſunt, aliud ſubſtantia, aliud quantum, aut vnum ex reliquis prædicamentis. Conſtat autem quod iſta ſecunda non eſt diuiſio, ſed ſubdiuiſio, nam Græcæ bifariam legitur textus. Aut ſic Eorum, quę ſunt, aliud actu, alud eſt potētia, & eorum, quæ ſunt actu, aliud eſt ſubſtātia, aliud quale, & reliqua, & ſic vertit Boetius noſter, & Vatablus. Aut etiam legitur ſic. Eorum quæ ſunt aliud actu ſolùm, aliud potentia, & actu, & horum aliud ſubſtantia, aliud quantum, &c. & ſic vertit Argyrop. non ergo illa ſecunda diuiſio, ſed ſubdiuiſio facienda eſt.

Illam tamen priorem diuiſionem explicat Alber. vt quædam dicātur in actu, vt omnia prædicamenta cum exiſtunt: album in actu, cum exiſtit album, quātum in actu, homo in actu, & reliqua: & etiam dicantur in potentia, cum nondum exiſtunt, ſed eſſe poſſunt.

Secunda expoſitio Porphy.

Græci vero oēs ſequentes litterā, qua illa ſecunda ſit ſubdiuiſio, variè exponūt. Porph. enim ſequitur litteram, quā Boet. vertit, & tunc explicat bene, & dicit quod per actum intelligitur forma omnis prædicamentalis, per potentiam vero intelligi materiam ipſam, quæ eſt in potentia ad quamlibet formam, ut ſit ſenſus: in entibus aliud eſt actus, puta forma, aliud eſt potentia, puta materia. Et quia potentia vna eſt ad actum quemlibet, actus uero multiplex eſt, ideo poſtea ſubdiuidit actum ſecundum decem prædicamenta, non ꝙ in omnibus prædicamentis non ſit potentia: eſt enim in omni prædicamento actus, & potentia, ut dicit 5. Met. c. 7. ſed quod potentia nō multiplicetur, ſicut actus, atque iſta eſt ſententia Porphy. fideliſſime expoſita.

Tertia expoſitio The. Alex. & cæterorum.

Alij Græci legentes litterā aliter, quæ modo Græcæ habetur, puta. Eorum, quę ſunt, aliud actu ſolum, aliud potentia, & actu: aliter exponūt, nempe entium, quæ dam ſunt actu tantum, quales ſunt intelligentiæ, & ſeparata a materia, alia potentia, & actu ſimul: & hæc ſunt omnia prædicamenta, ſubſtantia, quale, & reliqua. Hæc autem dicuntur potentia, & actu ſimul eſſe, ſed reſpectu diuerſorum; nam actu dicuntur reſpectu eorum, quæ habent: potentia reſpectu eorum, quæ habere poſſunt, ut homo actu eſt reſpectu formæ, quam habet, potentia reſpectu caloris, quem non habet.

Iſta expoſitio eſt magnæ authoritatis, propter eos, quorum eſt: eſt enim Themi. Alexan. Simpli. Philop. Michaelis Pſelli. Græcor. qui omnes litterā Ariſt ſic legendam dicunt contra Porphy. & mouentur ad hoc, quia plures codices ita habent. Et quia dicitur, aliud eſt actu tantùm: oportuit ergo aliud membrum ſumere, aliud eſt actu, & potentia, aliter illud, (tantū,) eſſet inutile.

Reÿcitur horū expoſitio.

Et propter tantam horum Græcorum authoritatem, quos credendum eſt codicem verum habuiſſe, forſan ita legendū eſt, ſed ipſorū expoſitio mihi in hoc non placet, quia non dant in unoquoque prædicamento, quod ſit in actu, & potentia ſimul: nam quantum, quale, non videtur ad quid ſint in potentia in illo genere. Ipſi enim dicunt, quod reſpectu vnius eſt in actu, reſpectu alterius in potentia, ſed album, vt album, ad nihil eſt in potentia ſed in actu ſolum. Quod ſi dices. Quod eſt in potentia, ut ſit nigrum, iam illa potentia nō eſt ipſius albi, ſed ſubiecti quod ſubſtantia eſt, & ipſum album ſecundum ſe, non eſt in potentia: & hæc præſertim in relatiuis, & aliis prædicamentis. in ſubſtantiis quidem id uidetur magis verum: homo enim actu eſt ſecundum ſe,

ſed

ſed in potentia ad accidēs:Hoc autem eſt, quia ſubſtantia eſt receptiua accidentium at accidentia non omnia ſunt receptiua aliorum accidentium.

4. Alia expoſitio. Melius fortaſſe per id, quod eſt actu, & potētia, intelligi poteſt quodlibet prædicamentum, non tamen quòd ſimul ſit in actu, & potētia, ſed quod ſucceſſiue, & diuerſo tempore, vt album in potentia, & album in actu, calidum in potētia, calidum in actu, & hoc in unoquoque prędicamento inueniri poteſt, & tunc eſt ſenſus diuiſionis: Entium quædam ſunt actu tantū, id eſt, quædam ſemper actu ſunt, ut intelligentiæ, & immaterialia: quædam quandoque actu, quandoque potentia, ut ſunt omnia prædicamenta.

Reÿcitur hæc expoſitio. Sed nec mihi videtur iſta expoſitio bona, quia re vera nihil facit ad motus definitionem: ob id enim diuiditur ens in actum, vt motus oſtendatur eſſe actus, at actus immaterialis eſt prorſus extra motum.

Quæ ſit uerior lectio. litteræ. Ariſt. Itaque ſi licet, quid mihi uideatur, aperire, exiſtimo non eſſe mutandam litteram noſtri textus, & ſufficiat authoritas Porphy Græci, & illorum confitentium codicem Græcū, etiam ſic aliquando lectum fuiſſe, & etiam Boet. authoritas, & ꝙ magis eſt, ueritas, & contextus ipſe, qui magis admittit literam hanc.

1. Funda. Aliud eſt eſſe actū, aliud eſſe in actu, ita aliud eſſe potentiā, aliud eſſe in potentia. Igitur aduertendum primo, quod aliud eſt eſſe actum, aliud eſſe in actu, aliud eſſe potentiam, aliud eſſe in potētia. Eſſe actū, eſt eſſe aliquam formam accidētalem uel ſubſtantialem, ſucceſſiuam, aut permanentem: loquimur autem in ſenſibilibus, nam in perpetuis immaterialibus, idem eſt eſſe actum, & eſſe in actu: in iſtis uero ſenſibilibus eſſe in actu eſt participare aliquam formam vnde proprie in actu eſt, compoſitum aliquod tam ſubſtantiale, q̄ accidentale: actus uero forma ipſius eſt, vt homo in actu eſt, ipſius forma actus eſt album in actu eſt, albedo actus eſt, & ſic in cæteris.

Eſſe autem potentiam, eſt eſſe principium agendi, aut patiendi aliquid: id uero quod in potentia eſt, eſt habens tale principium, ut lignum dicitur in potētia ignis. at principium, quo fieri ignis poteſt potentia dicitur. Iſta autem potentia, ut notant hic Gręci bene, & Alber. nunquam eſt ſola, niſi fundetur in aliquo actu, ob id nō eſt potentia, niſi adiuncta actui, quod totum dicitur ens in potentia. At actus de ſe nō eſt opus, quod ſit in aliqua potētia cū poſſint actus eſſe ſeparati, quales ſunt intelligētię licet in ſenſibilibus actus per ſe non ſint, niſi in aliqua potētia, ut patet in ipſis formis.

2. Funda. Qualis fuit illa diuiſio Ariſt. in ens actu & ens potentia. Aduertendum ulterius, quod Ariſt. nō diuiſit entia in actum, & potentiam, ut ſumebāt Porph. ſed in ens actu, & ens in potentia, & quia ens in actu, puta calidum, frigidum, homo, animal, & reliqua de ſe non neceſſario habent potentiā ad aliud, ob id dixit eſſe actu ſolùm. Et quia nihil eſt potentia, niſi neceſſario ſimul habeat actum, ſilet in altero membro particulam excluſiuam.

3. Funda. Non eſſe omnino diuerſa ens actu, & ens in potentia. Aduerte etiam quod cum audis ens in actu, & ens in potentia, nō exiſtimes eſſe prorſus diuerſā, ſed ens in potentia dicit ſubiectum expers actus illius, & formæ, ad quam eſt: ens uero in actu dicit ſubiectum cum illa forma, vt corpus eſt album in potentia, cum nondum albedinem habet: at cum albedinem habet, actu album eſt, ſimiliter in aliis omnibus.

Expoſitio uera Ari. Hinc patet diuiſio Ari. Eorum, inquit quæ ſunt, quædam in actu, quædam in potentia. Id eſt, omnium, quæ dicuntur eſſe ſecundum aliquam formā, aut id eſt, quia eam in actu, aut quia eam habent in potentia, ut quod calidum dicitur, aut eſt potentia calidum, aut acti calidum, ſimiliter homo aut eſt aliquid, quod homo ī actu vel homo dicitur in potentia. Similiter vnumquodque, cum enim forma iam adeſt ſubiecto, in actu tale eſt, cum nondum adeſt, potētia eſt. Poſtea ſubdiuidit ea, quæ actu ſunt, id eſt, quæ talia ſunt ſecundum formam, aliquam, in decem prædicamenta.

Dubium. In quo dubium occurrit. Cū ſit uerū, quod quodlibet compoſitū cuiuſq; prædicamenti ſit actu, aut potentia, quare per actum diuiſit prædicamenta?

1. Solut. Porphyr. Porphyrius reſpondebat ſuperius, quia actus multiplex eſt, ſecundū prædicamentorum numerum, ſed potentia vna eſt, puta materia, quę eſt quodlibet in potentia.

Confutatio eius ſolutionis. Primo. Sed iſta reſponſio non uidetur mihi uera. eſt n. contra Ariſt. & ueritatem, nam ſicut ſunt plures actus, & formæ, ita ſunt plures

plures potentiæ proximæ ad illas formas. proprius enim actus propriam habet po-
2 tentiam. Et probatur ex Ariſto. qui paulo inferius diuerſam potentiam ponit alterabilis ad qualitatem, & augumentabilis ad quantitatem, & generabilis ad generationem, & hoc profecto ſatis eſt notum. nam potentia ad ſubſtantiam in materia eſt, ad
3 quantitatem uero in compoſito ſubſtantiali, ad qualitatem vero in compoſito quanto, & ſic in aliis. Præterea 12. Met.
4 c. 4. ponens principia prædicamentorum actum, potentia dicit non eſſe vnum actum numero, nec unam potentiam, ſed eſſe eadem proportione, proportio uero multitudinem dicit.

1. Sol. vera. Dicendum eſt igitur, quod quamuis potentia multiplex ſit, ſicut & actus, tamen per potentiam non diſtinguuntur prædicamenta, ſed per actus. Potentiæ enim nõ multiplicant prædicamenta, nam potẽtia ad actionem, qualitas eſt: ſimiliter potentia ad ipſam paſſionẽ, imò fere omnes potentiæ ad qualitatem pertinent: at actus i prædicamenta diuiduntur, ob id, (licet ad quemlibet actum cuiuſque prædicamenti ſit ſua fere potentia) tamen prædicamentum per actum conſtituitur, propterea ratione ipſius facta eſt diuiſio ab Ariſ. Vide igitur ſenſum Ariſt. manifeſtũ eſſe ſecundum lectionem Porphy. & Boet.

Eorum autem quæ ſunt ad aliquid.

2. Suppoſ. Ariſt. ad tractationẽ, de motu. Secunda ſuppoſitio eſt iſta, quamuis, Auer. exiſtimans ſubdiuiſionem illarum, prædicamẽtorum eſſe diuiſionẽ conſtituat hanc tertiam ſuppoſitionẽ, & illam diuiſionem pro ſecunda. At nos cũ Græcis omnibus iſtam tertiam facimus, quæ talis eſt. quædam ad aliquid referuntur dupliciter: aut ſecundum exceſſum, vel defectum vnius ad alterum, ſicut ſũt relatiua, q̃ fundantur in quantitate. Quædam vero ad aliquid referuntur, quia ſe habent ſicut mouens, & mobile, actiuum & paſſiuum.

Nota 1. Nec numerat alia, quæ adinuicẽ dicuntur: quia vt notant Græci non opus erat ad præſentem tractationem: ſolum enim uult motiuum, & mobile dici adinuicem, vt oſtendat poſtea motum eſſe inter duo.

Eſt autem notandum, quod actiuum, & paſſiuum uocat ea, quæ ſecundum qualitates elementares agunt: mouens vero, & mobile ſuperius eſt comprehendens quemcunque motum. localem, alterationem, & alios.

Non eſt autem motus præter res. Tex. IIII.

Tertia ſuppoſitio eſt: motum nõ eſſe præter res. Explicat Græci motum nõ eſſe extra ea, quæ mouentur, & mouent. & addit S. Tho. & Auer ꝙ nõ eſt alterius generis, quàm res, & forma, quæ motu acquiritur: ſed hoc poſterius examinabitur: intendit autem ex hoc oſtendere non eſſe motum aliquem communẽ præter hos, quos eſſe experimur circa hæc prædicamenta, quæ ſunt quatuor, puta ſecundum ſubſtantiam, ut generatio, corruptio, ſecundum quantitatem augumentatio, diminutio, ſecundum qualitatem alteratio, ſecundum locum latio. quod autem non ſit alius motus communis; probat, non eſt motus præter res, quarum eſt motus, ſed ſunt hæ res, quarum eſt motus tãtum, & nulla res eſt eis communis, omne .n. ens aliquod prædicamentum eſt, & nihil eſt eis commune. ergo nec motus vllus eſt communis. *3. Suppo.*

In quod Simp & Pſellus volunt hoc eſſe contra Platonem, qui ponit ſeparatum motum ab his, vnde dicunt motum eſſe æquiuocum, nec quicquam commune dicere, idem dicit Auerr. hoc tamen examinabitur.

Vnumquodq; autem dupliciter. Tex. V.

Quartã ponit ſuppoſitionẽ. In quoque prædicamẽto eſſe duplicẽ actũ, & formã, puta duo oppoſita, ſm quæ duplex eſt motus in quolibet p̃dicamento, id eſt, ſecundum unum contrarium perfectum, quod dicitur forma, & ſecundum alterum contrarium, ꝙ dicitur priuatio, ut in ſubſtantia eſt generatio, & cor *4. Suppo.*

corruptio. In qualitate ſunt multi motus ſecundum multa contraria. In quantitate augmentatio,& diminutio, ſecundum locum motus ſurſum,& motus deorſum:ille motus eſt ſecundum leuitatem, hic ſecundum grauitatem. Vnde colligit tot eſſe ſpecies motus,quot ſunt entis ſpecies.intelligẽ,quot ſunt entis ſpecies, in quibus eſt motus:ſunt enim quatuor, & in ſingulis ſunt duo oppoſita,tot ergo motus ſpecies ſunt.

Caput Secundum.

Diuiſio autem ſecundum unumquodq; genus. Tex. VI.

Definitio motus ex 1. ſuppoſ. collecta.

MOtus definitionem ponit ex prima ſuppoſitione collectã, dicens, cum in vnoquoque genere ſit aliquid in potentia,& aliquid in actu, actus illius, quod in potentia eſt, vt tale eſt.i. vt potentia eſt,eſt motus: & ponit exempla. Actus alterabilis, vt alterabile eſt,alteratio eſt:& actus augmẽtabilis vt tale eſt, eſt ipſa augmentatio: ſimiliter generatio eſt actus generabilis,vt generabile eſt, & latio localiter,vt tale eſt,actus eſt:omnis ergo motus eſt actus exiſtentis in potentia,vt in potentia exiſtit.

1. expoſ. definitionis motus Duplex eſt actus potentiæ ſecundum Tho.

Circa declarationem definitionis notat Themiſt. duplicem eſſe actum potentiæ. Alter eſt perfectus,qui aufert totã rei potentialitatẽ,& iſte eſt ipſa forma, ad quã res eſt in potentia. Alter eſt imperfectus, non auferens omnino potentiam,cum adhuc poſſit manere,& iſte actus eſt operatio ſecundum formam,vt calefactio,frigefactio, & reliquæ operationes,hæ enim non auferunt totam rei potentiam, ſed adhuc reſtat potentia ad ipſam formam, & talis actus dicitur motus. Et ad denotandum eſſe actum imperfectum non auferẽtem totam rei potentiam, fit illa reduplicatio,prout in potentia eſt.

Dubium.

Quod ſi dicas,calor remiſſus,& alia huiuſmodi forma,eſſet motus,etiam ſi quieſceret in ſubiecto, cum ſubiectum adhuc ſit in potentia, quod tamen videtur falſum tunc enim non eſt ullus motus.

Solut. S. Tho.

Reſpondet S.Tho quod ille calor non eſt motus, quia tunc habet rationem ſolius actus:vt autem motus ſit,debet etiam eſſe actus reſpectu ipſius exiſtentis in potentia, & potentia reſpectu alterius gradus caloris, quod fit,cum eſt in ſucceſſione, & in fluxu ad ipſum.hæc eſt communis explicatio definitionis, & bona.

Sed poſſumus adhibere aliam axplicationem ſine dubio non ſpernendam.

2. alia expoſ. definitionis motus.

Nota primo.

Duplex potentia actiua, et paſſiua.

In cuius gratiam aduerte,quod omnis potentia Phyſica,aut eſt actiua,aut paſſiua,vt dicitur 5.Meta.c.12.potentia actiua vt ibi dicitur,eſt principium tranſmutandi alterum,vel ipſummet in quo eſt, vt alterum, eſt:vt potentia ignis,qua lignum in ignem conuertit,actiua eſt. ſimiliter potentia animalis,qua ſe mouet, actiua eſt, licet non ſub eadem ratione, qua ſe mouet,mouetur.

Potẽtia vero paſſiua eſt principium alicuius ab altero tranſmutandi, vel a ſe,vt alterum eſt. Ideſt principium, quòd in aliquo ẽ, vt ab aliquo,vel a ſe mutetur,& moueatur.

Nota ſecundo. Omnis potentia phyſica eſt p ſe ad operationem & tranſmutationem, & per operationem tendit ad formam.

Ex hac potentiæ natura,& definitione vnum colligo notandum,quod omnis potentia phyſica eſt per ſe ad operationem, & tranſmutationem,tam actiuam,quam paſſiuam,& per operationem tendit in ipſas formas.Huius aũt duplex eſt ſignum. Alterum quod nomina,quæ potẽtiam ſubiecti exprimunt, aut actionem,aut paſſionem ſignificant,& a verbo trahuntur, potentia enim calidum dicitur calefactibile,potentia ad calorem ex parte agentis, calefactiuum,& reliqua huiuſmodi.

Alterum ſignum eſt magis philoſophicum.Nam potentiæ dantur ſolùm ad operationem, ſicut ſenſationes, volitiones,& huiuſmodi, quæ operationes ſunt &non formæ,in quo apparet,potentiam vt potentiam reſpicere operationem tanquam immediatum, & proprium ſuum actum.Ex hoc uide definitionem motus, eſt actus potentiæ,ut potentiæ, ut actus calefactibilis,vt tale eſt,calefactio eſt, & non calor,actus enim potentiæ tranſmutatio eſt, ſiue actiua,ſiue paſſiua,hæc autem eſt motus.

Nota, Quid denotat il-

Et nota, ꝙ illa reduplicatio,vt in potentia eſt, non ponitur, niſi ad notandum

la particula, prout in potẽtia dum, quod illud, quod mouetur, poteſt etiam eſſe alia via in actu, ſed motus non ei ineſt, niſi ut in potentia eſt, quod inferius ipſe Ariſt. explicabit.

Quod autem hoc ſit motus. Tex. VII.

Probatur motum eſſe actum. DEfinitione motus conſtituta, ipſam ꝓbare ac declarare aggreditur, ac primo oſtẽdit priorem partem, puta, ꝙ actu ſit. Sic aũt probat. Id, quo poſito, quod in potentia erat, in actu eſt, actus eſt: ſed motu poſito quod erat in potentia, eſt in actu, ergo motus eſt actus. Minorem exemplis oſtendit uariis. Aedificabile quod eſt, actu eſt, cum ędificatur: at ædificatio motus eſt. ſimiliter in alijs. Nota, quòd per adoleſcentiam augumentationem per ſeneſcentiam diminutionem intelligit, ut dicit S. Tho.

Quoniam autem quædam. Tex. VIII.

Idem non reſpectu eiuſdẽ poteſt eſſe ſimul in actu et potentia, & idem reſpectu eiuſdẽ non in eodẽ tempore. ALteram partem explicat, nempe, ꝙ ſit actus entis in potẽtia, ut in potẽtia. Præmittit tamẽ ad idem vnum fundamentum, nempe: Vnum poſſe eſſe actu, & potentia, ſed non reſpectu eiuſdẽ, vel ſi reſpectu eiuſdem, non ſimul, & eodẽ tempore. vt idem corpus poteſt eſſe calidum in actu, & calidum in potentia, ſed tempore diuerſo. Similiter eodem tempore, ſed reſpectu diuerſorum, vt poteſt eſſe calidum in actu, & frigidum in potentia.

Ex hoc infert, quod mouens phyſicum mouet & mouetur, agit, & patitur: qua parte enim eſt potentia, patitur: qua parte actus, agit, vt calidum in actu, frigidumq; in potentia, qua parte frigidum in potentia eſt, patitur ab alio, ſed qua parte calidum eſt, agit in alterum, ac ob id agendo patitur, & patiendo agit. An tñ omne agẽs ſit huiuſmodi, vt quidam Philoſophi dicunt, poſterius dicit eſſe tractandum: non enim omne agens patitur: eſt.n. mouens immobile, puta ens immateriale.

Heracli. & Democri. qui negabant entia immaterialia, omne mouens moueri dicebant, ſed id falſum eſt, ut dicetur in 8. lib. Eſt igitur fundamentum aliquid ſimul actu eſſe, & potentia, ſed reſpectu diuerſorum, & pati, ut potentia eſt.

Eius autem quod potẽtia exiſtit. Tex. IX.

INfert quod motus eſt actus exiſtentis in potẽtia, qui motus procedit ab aliquo in actu exiſtente, tanquã ab agẽte, ſiue ipſum agens agat in aliud, ſiue in ſe. Eſt aũt motus eius, quod eſt in potentia, non qua parte actu eſt, ſed qua parte potentia eſt, ut æs actu, eſt æs, ſed ſtatua in potentia, motus igitur non eſt ipſius, ut actu æs eſt, ſed ut potentia eſt ſtatua, ac ob id ponitur illa particula, prout in potentia eſt. Quod autem non ſit motus actus æris, vt æs eſt, probat: quia tunc idem eſſet re, & ratione, eſſe æs, & eſſe potẽtia ad ſtatuam, quod falſum eſt. *Motũ eſſe actũ exiſtentis in potentia probatur.*

Perpende autem, quod ſenſus verborũ in principio textus ſecundum literam ita ordinãdus eſt, vel motus eſt actus eius, ꝙ eſt potentia, quatenus mobile eſt, quando aliquid actu exiſtẽs operatur aut in ſe, aut in alio. Eſt.n. varietas in lectione græca, vt notat Simpl. Hanc lectionem ſequitur Alex. quam noſter vertit Boe. *Nota.*

Manifeſtum eſt autem, & in contrariis. Tex. X.

PEr ipſa contraria oñdit non eſſe idẽ ratione eſſe in actu, & eſſe in potẽtia in eodem: demus.n. quod aliquod actu ſubiectum ſit in potentia ægrum, & in potentia ſanum: tunc ſi idem eſt ratione hoc ſubiectum actu eſſe, & eſſe in potẽtia ægrotum, tunc ſimiliter idem erit eſſe tale ſubiectum, & eſſe in potẽtia ſanum. erit ergo idem ratione eſſe potentia ſanum, & eſſe potentia ægrum, & tunc idẽ ratione eſſet ſanum, & ægrum. vt.n. actus diuerſi ſunt, ita & potentiæ, non ergo dicẽdum eſt, idem eſſe, eſſe actu, & eſſe in potentia in eodem, ſecundum rationem, ſed quod ſint idem ſubiecto, ſed non ratione, ob id merito ponitur illa particula, prout in potentia. *Non eſt idem ratione eſſe in actu, & potentia, licet ſint idem ſubiecto, ubi nota non omnia, quæ ſunt idem ſubiecto & re, eſſe ratione etiã idem.*

Dubi-

Dubitatur, quomodo potentia dicitur diuerſa contrariorum.

Obiect. Reſpõdet Auer. 2. cœli, com. 120. Potẽtiam propinquam eſſe vnã vnius contrarij, aliam alterius, remotam uero eãdem.

Solutio. Ob id ſupra dicimus Porph. diſtingue re etiam potentias, ſicut & actus, quod docuit Philop. bene tex. 14. ſequenti, vbi ad ſingula prædicamenta ſingulas conſtituit potentias.

Nota. Aduertendum, quod ſubiectum ſanitatis, & ægritudinis, dicit ſanguinẽ, aut humiditatem, i. phlegma, humores uolens deſignare. Dicit etiam, quod color, & eſſe uiſibile, non ſunt idem ratione.

Quòd igitur eſt hic, & quòd occidit tunc moueri. Tex. XI.

Probatur motũ eſſe talẽ actũ qualis definitus ẽ. CVm definitionis partes probauerit, nũc definitum de definitione probat, oſtendens, quod talis actus motus ſit, ac inde cum ſuo definito conuerti conſtabit, probat vero ſic. Cum talis actus eſt, res mouetur, nec ante, nec poſt mouebatur: igitur actus ille motus eſt: id enim motus eſt, quo poſito mouetur quid. Sed antecedens probat: ædificabile, aut mouetur ante ædificationem, aut poſt, nempe cum domus iam eſt. ante non mouetur, cum potentia tantùm ſit: poſt uero moueri non poteſt, quia nõ amplius ædificabile eſt: igitur mouetur, cum ædificatio eſt, quæ actus motus eſt. Idem eſt dicendum in quocunque motu cuiuſque mobilis.

Quòd autem bene dictum ſit. Tex. XII.

Probatur definitione eſſe rectè conſtitutam ex definitionibus neterũ, quæ hic repetuntur & DEfinitione motus cõſtituta, oſtendit eam eſſe bonam, quod dupliciter poſſe cognoſci dicit. Primo ex definitionibus antiquorum, quæ non ſunt bonæ. Secundo ex eo, quod difficile inueniemus aliam definitionẽ, eo, quod motus non poſſit ſub alio genere conſtitui, quàm ſub genere actus, ut dictum eſt. Citat autem aliorum definitiones, quidam. n. motum alteritatem eſſe dicebant: quidam inæqualitatem: quidam non ens: ſed nullus ex his bene dicebat. quod tripliciter probat. *refelluntur.*

1. Ratio. Cõtra neteres. Primo, quia inuenimus alteritatem, inæqualitatem, non ens, ubi tamen non eſt motus. Vbi tamen aduerte, quod iſta ratio procedit, ac ſi illi nihil aliud dixiſſent motum, niſi aut alteritatem, aut inæqualitatem, aut non ens, quod an uerum ſit, parum refert: ſat ſit id Ariſt. ſupponere.

Sed nec mutatio, aut ad hæc. Tex. XIII.

2. Ratio. Cõtra neteres. VTitur ſecunda ratione ex parte terminorũ, ad quos motus tendũt, quia poteſt eſſe motus, quin id quod motum eſt ſit alterum aut inęquale, aut non ens: quia motus tendunt aliquando ad ſimile, ad æquale, aut ad ens.

3. Ratio. Tertia ratio eſt ex terminis a quibus: non enim omnes motus ab inæquali, aut ab altero, aut a non ente procedunt, ſed ab oppoſitis: non ergo per iſta motum definiri oportuit.

No. quantã habeãt uim iſtę rõnes aduerſus neteres. Rationes hæ non ſunt admodum efficaces, & ſolui ab aduerſariis poſſunt. Dicent enim motum alteritatem, & inęqualitatem eſſe, quia quod mouetur, ſecundum vnam formam, aliter, & aliter ſe habet, quia illa in fluxu eſt.

Subdit Ariſt. cauſam, quare iſti eſſe non ens motũ exiſtimabant, nempe quia erat indeterminatum quid, cum nec ſubſtantia, nec quale, nec aliquid ex his ſit: ob id coordinationes indeterminatorum ipſum ponebant.

No. duplicem coordinationẽ prædicamẽtorum apud Pythagorã. Fuit enim diuiſio prædicamentorum Pythagorica in duas partes, in vna entia, & determinatę naturæ ponebat, in altera non entia, & indeterminata: entium erat iſta, finitum, impar, vnum, dextrum, maſculinum, quieſcens, rectum, lumen, bonum, quadratum. Non entium coordinatio erat iſta, infinitum, par, multa, ſiniſtrum, fœmininum, motum, curuum, tenebra, malum, altera parte longius, ſit ponit Ariſtot. lib. 1. Meta. Vide igitur, quo modo motum in coordinatione indeterminatorum conſtituentes ipſum eſſe non ens ponebant, & inæqualitatem, & alteritatem.

Cur autem uideatur. Tex. XIIII.

No. natu rã motus uideri in determinatam.

SVbdit adhuc rationem, cur naturæ in determinatæ viſus ſit iſtis motus: hęc autem erat cauſa, quia nec potentiam eſſe motum comperiebant, cum quæ po tentia ſolum ſunt, non moueantur: nec eſſe actum, quia quæ actu ſunt, iam nó mo uentur. quod enim quantum eſt, nó mo uetur ad quantitatem, nec reliqua, quæ actu ſunt: ob id igitur cum nec actu, nec potentia ſit, non ens eſt, & inter indeterminata computandus uiſus eſt.

Et motus actus quidem. Tex. XV.

Nota quõ motus ſit ens determinatum, & quomodo nõ.

ARiſtoteles vero nó eſſe indeterminatum motum docet. quamuis. n. non ſit actus perfectus, nec ſit po tentia pura, eſt actus imperfectus, qui par tem potentiæ, partem habet actus: quam uis talis actus difficilis ſit cognitu, vere tamen eſt. Reddit autem cauſam, quare motus ſit actus imperfectus, nempe quia ens in potentia, cuius actus ipſe motus eſt, imperfectum quid eſt.

Obiect. Sed obiicies, hoc pacto. quælibet forma ſubſtantialis eſſet imperfectus actus, quia eſt materiæ imperfectæ.

Solutio. Reſpondetur, ſenſum Ariſtotelis eſſe, actum hunc, puta motũ, eſſe imperfectũ, quia id poſſibile, quod per talem actum fit, in actu imperfectum eſt, & inconſummatum, ita, vt non ſumat ſolum poſſibile, ſeu ens in potentia, ſed ſimul cũ ipſo motu, puta calefaciens, frigefiens: talia. n. entia actu imperfecta ſunt, cum nondum terminũ attigerint, ergo & ipſi actus, puta motus, imperfecti ſunt.

Mouetur autem, & mouens. Tex. XVI.

No. de cõnexiõe huius text' cũ antecedentibus.

VAriis modis hic textus, & cõnecti antecedentib. & exponi ſolet. Crediderim ſenſum eſſe, vt Ariſt. velit explicare cuius ſubiecti ſit motus actus: & quia intendit docere, ꝙ per ſe eſt actus mobilis, vt mobile eſt, præſupponit, ꝙ mouens etiam mouetur, ſed non qua ratione mouens eſt, niſi per accidens: ut au tem mobile eſt, per ſe mouetur.

Mouẽs in quantum mouẽs mouetur nõ per ſe, ſed p acciděs.

Explicat igitur, quod mouens ſit hoc, quod mouendo moueatur, & quomodo per accidens, ut tale eſt, moueatur. Dicit, illud mouens mouendo moueri, quod aptum eſt moueri, quod propter mouen tia immaterialia dicitur, quæ cũ non ſint apta moueri, nec in potentia ad motum, mouent, ſed non mouentur. Addit autem quod iſta, quæ moueri ſunt apta, quando non mouentur, dicuntur quieſcere: non moueri enim in his, quæ in potentia ſũt ad motum, quieſcere eſt.

Quæ ſint quæ mouendo mouentur, et quæ non. Cælũ agit alterãdo, & non alteratur.

Hæc autem uerba exiſtimo, ſenſũ hũc facere, quod illud agens mouendo moue tur, quod mouere, & quod quieſcere eſt aptum, & hoc eſt propter cœlos, qui mo uent aliquando alterando, & non alterã tur: licet. n. localiter moueantur, non tamen omni motu mouentur, ſicut omni motu mouent. ecce igitur, quid mouens ſit, quod mouendo moueatur.

Explicat modo, quomodo per accidẽs moueatur, & non per ſe, quia mouens, ut mouens, ſolum agit in aliquod mobile, ut tale, & ſic agere mouere eſt: at quia nó agit, niſi tangendo ipſum mobile, hinc ratione tactus prouenit, quod moueatur. Cum igitur mouens, ut mouens, non moueatur, fit ut motus ſit per ſe actus mobilis, & ſi eſt mouentis, ideſt per accidens, & ut ipſum mouens mobile eſt.

Quõ intelligẽdũ ſit motus eſt actus mobilis, ut mobile eſt, id eſt, vt in ſubiecto.

Omnes fere hic exiſtimant eſſe nouam aliam definitionem motus hanc. motus eſt actus mobilis, ut mobile eſt. ſed profecto mihi non placet, imò dico Ariſtotelẽ ſolum hic concludere, quod eſt motus in mobili, ut in ſubiecto. Præterea, quia ſi il la eſſet definitio, eſſet mala, quia motus etiã eſt actus agentis, & mouẽtis, ut mo uens eſt, & eſt in potentia actiua ſo lum. ergo hic docemur, motum eſſe actum mobilis, ut ſubiecti. & tota expoſitio hui' textus eſt conſideranda.

Accidit

Accidit autem hoc tactu. Tex. XVII.

Motus eſt in mouente per accidens.

ISta priora verba ſunt continuanda cũ ſuperioribus, ut cum dixerit motũ eſſe in mobili. dicat modo, quod per accidẽs eſt in motiuo, & mouẽte quatenus tactu agendo patitur. Nec intelligas, ꝙ idẽ motus eſt tunc in mobili, & in mouente, quod per accidẽs mouetur: ſunt enim duo diuerſi. cum ferrum candens agit in aquam, alio motu mouetur aqua, puta calefactione: alio ferrum, puta frigefactione, vt alibi dicendum eſt.

Ratio cur mouẽs, ut mouẽs nõ moueatur Nota.

Statim ſubdit rationẽ, quare mouens, ut mouens non mouetur, nempe. quia mouens, ut tale, ſemper eſt in actu ſecundum aliquam formam, aut hanc, id eſt, ſubſtantialem; aut realem, id eſt, qualitatem; aut tantam, id eſt, quãtitatem, quæ forma eſt principium motus, cum mouens mouet, mobile vero eſt in potentia ad talem formam, ſed motus eſt actus exiſtentis in potentia, eſt ergo ipſius mobilis. Maiorem oſtendit exemplo, homo actu facit ex homine in potentia hominem actu, ſimiliter calidum in actu facit ex potentia calido calidum actu.

Obſerua verbũ illud, moueatur, legendum actiue, moueat.

Caput Tertium.

Et quod dubitatur. Tex. XVIII.

Aggreditur Ariſ. probare, motũ non eſſe in mouente, ſed in mobili.

EX prædictis dicit ſolutum eſſe dubium, nempe motũ eſſe mobile, vt in ſubiecto. quod declarat. Motus, inquit, eſt actus hui' ab hoc, id eſt, motus duo habet in ſe, eſt quidem actus, ſed ab uno procedit vt a principio, in altero recipitur, ut in ſubiecto, mouẽtis eſt actus tanquam principij, mobilis uero ut ſubiecti.

Ex quo infertur vnum eſſe actum utriuſque, nempe mouentis, & moti, ſed ratione diuerſum, nam potentia mouentis, & moti diuerſa eſt: mouentis enim potentia eſt poſſe mouere, & actiua; moti uero poſſe moueri, & paſſiua. Ille igitur actus, ut per eum mouens, quod poterat mouere mouet, actio eſt: vt vero per ipſum motũ mouetur, paſſio eſt, tamẽ re vnus act' eſt, licet ratio, & ordo duplex ſit, ſicut idem eſt ſpatium duorum ad unum, & vnius ad duo. ratio verò diuerſa eſt, nam duorum ad unum dupla eſt proportio, unius uero ad duo, ſubdupla. ſimiliter idem eſt ſpatiũ accliue, id eſt, ſurſum, & decliue, id eſt, deorſum, ſed ratio diuerſa. ita idem motus & actus mouentis, & moti, ſed ratio diuerſa, ex parte illius actio eſt, ex parte uero huius, puta moti, paſſio.

Habet autem dubitationem rationalem. Tex. XIX.

CIrca id, quod dixerat, nempe eũdẽ eſſe actum agentis, & patientis, modo logice pro vtraque parte probabiliterque diſputat. Primo probat, quod nõ ſit vnus actus utriuſq; duplici ratione. Prior; agentis actus eſt actio patiẽtis actus paſſio eſt: ſed actio, & paſſio non ſunt idẽ, nec ipſum agens, nec patiens, ergo nõ eſt vnus vtriuſque actus. *Diſputat in vtrãq; partẽ, etc. probat nõ eſſe eundẽ actum mouentis, & mobilis.* 1

Secunda, finis, & effectus actionis eſt alius a fine paſſionis. ergo non ſunt idem actus. antecedens patet: finis enim, & effectus actionis eſt factum ipſum, finis vero paſſionis eſt effectus, id eſt, receptum. differt autem factum a recepto. ergo non eſt idem actus. 2

Cum igitur vtraque ſint motus.

Probatur eundẽ eſſe actũ vtriuſque.

EX oppoſita parte argumentatur, ac probat, quod non ſint duo actus, & motus. Vtitur autem hac diuiſione. Si duo ſunt motus actio, & paſſio, uel vterque eſt in agente, uel vterque in patiẽte, vel actio in agente, paſſio in patiente, vel è contra actio in patiente, paſſio in agente, quorum nullum fieri poteſt. Ariſtotel. non explicat primum membrum, quod uterque ſit in agente, quia ſuperius probatum eſt motum in mobili eſſe, ſaltẽ vnum motum in eo eſſe, ſi duo ſint motus. *Vel actio in agẽte, paſſio ĩ patiente, uel è cõtra actio in patiẽte, paſſio in agente.* *Explicat 1. memb. rationis.*

Quartũ uero excludit, ut exponit Themiſt. nempe, quod paſſio in agenẽ actio

2. *Memb.* ſit in patiente. Tunc inquit, erit æquiuocatio in nomine, ut actionem pro paſſione, & econtra ſumamus.

3. *Memb.* Quod ſit tertium mẽbrum ſumamus, quod actio ſit in agente, & paſſio in patiẽte, id etiam nó poteſt eſſe, & probat vnico argumento. Si actio eſt in agente, cum actio ſit motus, ſicut paſſio, motus erit in agente: ergo omne agens mouetur, quod falſum eſt, vt diximus, quod non omne agens mouetur. Cum autem motum habeat, ſequetur, quod aliquid habens motum non mouetur: quod impoſſibile eſt, ſicut quod habeat aliquid albedinem, & non ſit album.

Si autem vtraque in motu ſunt.

2. *Memb.* SEcundum membrum, quod reſtabat, ſnẽpe, quod vterque actus ſit in mobili, impugnat dupliciter. Primo, quod actus alicuius non erit in ipſo: actio enim, quæ agentis actus eſt, non erit in agente: ꝙ abſurdum uidetur. Secundo, quod vnũ mouebitur duobus motibus tendentibus ad vnam formam, puta motu actionis, & motu paſſionis.

Et nota, quòd dicit unius, & ad unam formam: quia motibus ſecũdum diuerſas formas poteſt vnicum ſubiectum moueri, vt ſanationis, & calefactionis motu. Præterea duo ſubiecta duobus motibꝰ ad vnã ſpecie formam tendentibus, ut duabus calefactionibus moueri poſſunt: at unũ ſubiectum, & ſecundum vnam formam numero moueri duobus motibus fieri nequit. non igitur actio, & paſſio, ſi in mobili ſunt, duo motus eſſe poſſunt.

At irrationabile eſt duorum ſpecie.

Obijcit Ariſ. contra id qđ eſt dictũ vnũ eẽ motum actionẽ, & paſſonem. 1. Opin.

ITerum redit ad impugnandum hoc, quod non ſit unus actus probat multipliciter. Primo, quia diuerſorum unus eſſet actus, puta agentis, & patientis, quæ diuerſa ſunt.

Secundo, ſi unus eſt actus actio, & paſſio, docere, & diſciplina erunt idem.

Tertio, idem erit agere, & pati, docere, & diſcere.

Quarto, docens erit diſcens, & diſcens docens, & agens patiens, & econtra, cum vnus ſit actus utriuſque.

Nota. Aduertẽdum eſt autem, quod rationes ſuperiores, quibus probauit non eſſe duos motus actionem, & paſſionem, ſunt ueræ, & firmæ, hæ uero ſunt contra ueritatem, ob id ſtatim ſoluuntur an Ariſt. in ſeq.

An neque alterius actum. Tex. XX.

Solutio. Obiectio. RAtiones has vltimas ſoluit, & duas etiam primas, quæ allatæ fuerunt contra ueram determinationem, puta, quod vnus ſit actus actio, & paſſio, iſque ſit in patiente, & mobili.

Ad 1. Reſpondet igitur non eſſe inconueniẽs vnum actum eſſe duorum, ut doctio (ſi ita licet dicere) eſt actus docentis, & diſcẽtis, quando talis actus non eſt ſic in vno quod ab altero pendeat. Cum uero unus actus eſt in aliquo, & ſimul, etiã ab alio procedens, tunc duorum unus poteſt eſſe actus re, ſed ratione diuerſus.

At ſi dicat. Motus ſic eſt in mobili ꝙ non ſit deciſus, & ſeparatus a mouente, id eſt, eſt in mobili, ſed a mouẽte procedẽs, & dependens ob id duorũ eſt unus actus & motus, ſed ut a mouente eſt, habet aliam rationem, ut in paſſo, & mobili eſt, rationem aliam, ſicut id, quod eſt potentia ſimul poteſt actus eſſe, ſed diuerſa ratione. At ſi unus eſſet ratione, ut ueſtis, tunica, tunc non poſſet unicus eſſe duorum actus.

Motus eſt actus ĩter duo, mouens, ut prĩcipiũ, et mobile, vt ſubiectum. Aduerte igitur, quod motus eſt actus inter duo, uidelicet mobile, ut ſubiectum mouens, ut principium, nec ſine utroque poteſt conſiſtere, ob id unus poteſt eſſe duorum, ac ob id ſuperius ſuppoſuit mouens, & mobile ad aliquid dici.

Neque neceſſe eſt docentem diſcere. Tex. XXI.

Ad tria alia argu. Hinc etiã nota duo aliqua poſſe eẽ idem SOluit alia tria ultima argumenta, dicens, quod ſi unum eſſet re, & ratione actio, & paſſio, ita ut utriuſq; eſſet eadẽ eſſentialis definitio, tunc argumenta cõcluderent. At cum ratio diuerſa ſit, licet unus actus ſit, non ob id tales prædicationes

re, diuerſa rõne. nes ſunt veræ. Hæc enim non inſunt, nec competunt his, quæ quolibet modo ſicut idem, ſed quæ ſunt idem re, & ratione.

Et ponit exemplum, quomodo actio, & paſſio dicatur eadem re, ſicut a Thebis ad Athenas, & ab Athenis ad Thebas ea dẽ via, ſed ratio diuerſa eſt, vt eſt ab Athenis, & ut eſt a Thebis, propter id non dicimus idem eſſe diſtare ab Athenis, & diſtare a Thebis: ſic nec idem ſunt ratione actio, & paſſio, nec agere, & pati, licet vnus re ſit utriuſque motus.

Omnino uere decere eſt. Tex. XXII.

No. abſolute negãdã eẽ hãc propoſitionem, actio eſt paſſio. Concludit propter diuerſitatẽ rationis, quæ eſt inter actionẽ, & paſſionẽ: licet motus, cui iſtæ rationis diuerſæ accidunt, vnus ſit, eſſe abſolute negandas illas propoſitiones actio eſt paſſio, doctio eſt diſciplina: & dicere oportet actionem non eſt paſſionem cum actio ſit motus ab hoc, paſſio motus in hoc, quæ duo ratione differunt.

Quid igitur motus ſit. Tex. XXIII.

Concludit Ariſ. motum eſſe actũ potẽtiæ actiuæ, & paſſiuæ, ſed diuerſimode. Epilogat dicta, nẽpe quid ſit motus, in generaliſe dixiſſe, & ex tali definitione facile eſſe ſingulos motus in ſpecie definire, vt alteratio actus eſt alterabilis, vt tale eſt, & augumentatio actus augumentabilis, vt tale eſt, & ſic in reliquis.

At quia in definitione motus ſuperiori non erat declaratum, de qua potẽtia eſſet ſermo, de actiua, an paſſiua, cũ dictum eſt, motum eſſe actum entis in potentia: Cõſtat autem, quod utroque modo illic ſumitur potentia: ob id dicit modo, quod clarius procedet definitio motus ſic: motus eſt actus actiui, & paſſiui, ut tale unũquodque eſt.

Simili modo ſingulas ſpecies definire poterimus: alteratio enim actus alterantis, & alterabilis, ut talia ſunt, & ſimile in aliis, & hunc exiſtimo eſſe uerum Ariſtotelis ſenſum in hoc textu.

Quæſtio Prima. An motus ſit per ſe in aliquo Prædicamento, et in quo Prædicamento. An uidelicet ſit qualitas fluens, uel fluxus ipſe qualitatis: & uia, an ſit actio, uel paſſio, vel quid aliud?

Multa, quæ de Motu dici poſſent, ac ipſius ſpeciebus, ad alios pertinent Phyſicorum libros: hic ſolum ea, quæ ad ipſius naturam, & eſſentiam pertinent, tractabimus. *De quo agendum.*

Eſt igitur non parua difficultas, ad qđ genus motus ſpectet, & quæ eius ſit eſſẽtia, quod dubium tractauit D. Thomas hic in digreſſione, tex. 22. Albertus tra. 1. c. 3. & Auic. 2. lib. ſufficientiæ, c. 2. & Simpl. in Prædic.

Sunt autem uariæ de hoc ſentẽtiæ, & omnes pene in hoc conueniunt, eſſe fluxum quendam, ſed tamen uaria ratione differunt, & in diuerſis Prædicamentis cũ collocarunt. *Variæ ſẽtentiæ circa eſſẽtiã motus.*

Dubitandi autem cauſam præbent aliqua Ariſtotelis loca inter ſe, vt videtur, nõ ita conſentientia. Nam in Prædicamentis motum connumerat inter ſpecies quantitatis; deinde extra prædicamenta reponit in poſt prædicamentis. Hoc loco videtur dicere eſſe actionem, uel paſſionem, actum uidelicet actiui, uel paſſiui. At in Metaphyſicis ait, motum eſſe quantum per accidens. *1. Opin. Auer.*

Prima igitur opinio eſt Auerrois, hoc libro, com. 4. qui dicit motum cõſiderari poſſe dupliciter, uno modo pro forma ipſa fluente ſecundum acquiſitionem partis poſt partem, ut eſt calor imperfectus, qui in acquiſitione eſt ſucceſſurus, & iſta eſt, inquit, conſideratio uera, & ad locũ præſentem pertinet, ubi res ſecundum ueritatem tractatur, & ſic motus non eſt in prædicamento alio, quam ubi eſt ſua forma: nã forma imperfecta, quæ motus eſt, nõ differt eſſentialiter a forma perfecta: unde fit, ꝙ motus ſit analogum ad iſtas motus ſpecies, quæ ſunt ſecundum diuerſas formas Prædicamentorum, & in hoc conuenit Auerroes cum Simplicio, & cũ quibuſdam aliis Græcis, & cum Alberto.

Altero

Altero,inquit,modo motus pro via in formam conſideratur, & ſic ab Ariſtotele in prædicamentis ponitur in prædicamento paſſionis:& dicit hoc eſſe ſecundū ſententiam communem,& famoſam:ſed non ita veram. Hæc eſt eorum opinio.

Reijcitur Auer. ſenten.

Sed contra hoc illud eſt.Primo,quod ſi formaliter loqui volumus, forma fluens duo includit, formam, & fluxum. eſſet
1 igitur ens per accidens ipſe, ſi eſſet forma fluens.

2 Secundo,quia fluxus,vt fluxus,formaliter non eſt forma,cuius eſt fluxus:oportet igitur aſſignare in quo propriè ſit prædicamento fluxus, vt fluxus:atq;adeo non effugitur difficultas, ſi dicatur ſecundum antiquorum communem ſententiam eſſe paſſionem:ſed oportet ſecundum veritatem dicere,in quo ſit prædicamento.

3 Tertio, quia localis motus non poteſt dici forma fluens,nec patium fluens,nec locus fluens, ſed eſſe ſolum videtur ipſe fluxus per ſpatium.

4 Quarto, quia generatio motus eſt, & non eſt forma imperfecte fluens ſecundum partes, cum in inſtanti acquiratur.

Solut. pro Auer.

Ad hoc reſpondet Iandunus.q.2.quod generatio dupliciter ſumitur:Vno modo pro ipſa mutatione ſubſtantialis formæ, quæ in inſtanti ſit,& ſic non eſt motus generatio:altero modo pro alteratione præuia generationi: non enim eſt generatio niſi præcedat alteratio ſecundum qualitates diſponentes:& ſic eſt motus generatio pro illa alteratione, & tunc eſt ille fluxus in qualitatibus.

Ita reſpondent etiam quidam alij, qui dicunt cum ſecunda opinione ſequenti, motum non eſſe qualitatem fluentem,ſed eſſe fluxum, & tendentiam formæ imperfectæ ad perfectam.

Confutatio ſolut.

Sed hæc ſolutio mihi non placet, imò generatio ipſius ſubſtantiæ motus eſt dicenda: vt in præſenti definitur motus:
1 actus entis in potentia; & actus actiui, &
2 paſſiui, & patet apertè, nam hic diſtinguuntur quatuor motus, quorum vnus eſt generatio, & corruptio, qui ſi pro alteratione ſumitur non eſſet diſtinctus eſſentialiter ab ea.

Præterea Simplicius 5.Phyſic. & Sanct. Thom. dicunt quod motus hic definitus eſt in genere latè ſumpto vocabulo, vt omnem mutationem includit.

Præterea,quia generatio eſt vera actio & vera paſſio, generare agere eſt, generari moueri,ergo motus eſt,nam eſſe 3 actum actiui, & paſſiui eſſentialiter motus eſt, non igitur ſententia hæc uidetur vera.

Secunda ſententia eſt Gilberti.lib.ſex. Principiorū,qui putat motum eſſe in prædicamento actionis, quia motus eſt forma procedens,ſed hęc primo ab ipſo agéte procedit,ergo motus ad actionem potius pertinet.Sed hæc opinio ſatis fuit ab Ariſto. in textu reprobata,cum motus ſit potius actus mobilis, & in ipſo mobili, non in mouente. *2. Opinio Gilberti.*

Alii tertio ad paſſionem referunt,cum motus in patiente ſubiectetur. *3. opinio aliorum.*

Sed nec hæc ſentētia eſt vera,quia motus tam eſt actus actiui,quam paſſiui,nó ergo magis ad hoc genus,ſcilicet paſſionis, quam ad illud genus actionis referri ab his debuit.Secundo deinde,quia motus inter poſtprædicamenta, aut in prędicamento quantitatis collocatur, at actio & paſſio diuerſa conſtituunt prędicamenta.Tertio,quia ſi paſſio eſt motus,ergo & actio eius correlatiuum erit motus,ita erūt duo motus, vnum correlatiuum alterius,quod eſt abſurdum. *Reijcitur utraque ſent.*

Alii ſunt in quarta ſententia, nempe motum formaliter, uidelicet pro fluxu, & fieri,eſſe genus quoddā ſuperius actione,& paſſione. *4. opinio.*

Sed hæc ſententia nō eſt tenenda, qa iam actio,& paſſio non eſſent duo prædicamenta,quod eſt contra Ariſtotelem,& modo id verum eſſe ſupponimus,in Logica enim numerus prædicamentorum probatus eſt. *Reijcitur hæc opin.*

Quarta opinio eſt cuiuſdam, quod ratio prima motus non eſt forma, nec ad formam via,ſed quod ſit actus exiſtentis in potentia,uia igitur illa in formam,materiale eſt motus,& hoc videtur eſſe Ariſtotelis.qui definitione ſua non aliud eſſe motum dixit, quam actum potentia, ut potentia eſt, At definitio formale rei explicat. *5. opinio.*

Ex hoc infert,quod cum eſſe actum potentiæ non ſit uniuocum, nec unā dicens rationé,alius enim eſt actus actiuæ,alius paſſiuę potentię, quod etiam motus erit

ana-

analogus, id enim docet Ariſtoteles, 7. Phyſi. tex. 16. nec inconueniens eſt, quod analogum definitione definiatur analoga, ut hic docet Simplicius, cum igitur ſit motus analogum, ait, non exquirendum in eo aliquam rationẽ communem actio ni, & paſſioni, ſed ſola eſt cõmunitas nominis. nam actio eſt actus potentiæ acti uæ, paſſio paſſiuæ: quando uero actũ potentiæ in communi aliquis ſumit, ſeu motum, analogum quid. & ſolam uocẽ communem ſumit: & idem in quouis motu particulari conſiderandum ait, ut calefactio eſt analogum ad calefactionem actiuam, quæ eſt actio calefacientis, & actus actiui: & ad paſſiuam, quæ eſt actus paſſiui, ſcilicet, paſſio, atque in cæteris motibus.

Vnde concludit, quod actio, & paſſio formaliter ſunt motus, & quod formaliter ſunt duo motus, & duo actus, ſed re nõ niſi unus, puta una uia in formam, & vnum medium inter agens, & patiens.

Hinc ait, quod ſi motum materialiter conſideremus, reducitur ad prædicamentum ipſius formæ: eſt.n. ſic uia in formã, ut cõis dicit opinio: at ſi formaliter, ut actus eſt potentiæ, duo ille prædicamenta facit, quia ſunt duo act⁹ formaliter actio, & paſſio, quę uniuoce non conueniunt: alios autem, aſſerit, quod materiale eſt motus, puta uiam in formam, ſeu fluxũ, formale eſſe, putaſſe.

Reÿcitur 5. opinio. Reiicitur hæc quinta opinio. Primo quia, ſi in motu hæc opinio diſtinguit materiale, & formale, iam faceret motum eſſe aliquid compoſitũ ex duobus accidentibus: ex illo, inquam, materiali, & formali, uidelicet fluxu, & actione, uel fluxu, & paſsione, atque adeo, nec vnum eſſe accidẽs, neque ens per ſe, ſed aggregatum ex duplici accidentali ratione, materialis, & formalis. ut album in concreto, & alia accidentium concreta.

2 Secundo. Quia ſupereſt adhuc per ſe de illo ipſo materiali difficultas, nempe de fluxu per ſe, ut fluxus eſt, ſi non eſt p ſe motus, quæ ergo res ſit per ſe, ut talis, & cuius prædicamenti: nil autem per ſe, ut talis eſſe uidetur, niſi ipſemet motus, ſimiliter & de ipſo per ſe formali, ſ. actione, ut actio, & paſsione, ut paſſio, etiam ſecluſo fluxu, quæ ſint res.

Tertio: quia ſi formale motus eſt actio, & paſsio, ergo duo ſunt motus formaliter, nam actio formaliter non eſt paſsio, nec paſsio formaliter eſt actio: ergo in quouis motu duos ſimul eſſe motus formaliter dicemus, quod eſt abſurdũ, & paradoxó, ut duo ſint ſimul motus locales, cũ res mouetur localiter, duas ſimul augmentationes formaliter, cum res augetur, & ita in cæteris, nã ſi motus eſt actio, & paſsio, & ubicũque eſt actio, eſt paſsio, & econtra: ergo ubicunque unus erit motus, erũt duo formales motus, quod eſt abſurdum: quod abſurdum cum concedat hæc opinio, eſt planè reiicienda. 3

Quarto, ſequitur etiam hos formales motus eſſe correlatiuos, ſi ſunt formaliter actio, & paſsio, ſi quidem actio, & paſſio ſunt formaliter inter correlatiua. 4

Quinto, ſequitur etiam quod motus, ut motus, non ſit res abſoluta, ſed res relatiua; nam actio, & paſsio res ſunt formaliter relatiuæ, & ſibiinuicem oppoſitæ. 5

Sexto: quia actio, ut actio per ſe non dicit ſucceſsionem, cum poſſit eſſe actio in inſtanti, & ſimiliter paſsio, ut paſsio, ſed abſtrahunt a ſucceſsione, & ab inſtanti. at motus ſaltem proprie acceptus per ſe, & in ſe dicit ſucceſsionem, ut ſucceſsiuè fiat, & quod nunc mouetur antea mouebatur & poſthac mouebitur, ut latè oſtendit Ariſtoteles ſuperius. At quod agit, non eſt neceſse, quod potius egerit, & poſthac etiam agat, neque quod patitur etiam patiatur poſtea, & antea pateretur, cum (ut diximus) eſse poſsint actiones inſtantaneæ: neque in ſua intrinſeca ratione hoc per ſe includet ipſum agere, ut antea, & poſtea ſit actio. 6

Septimo, hinc etiam ſit contra eãdem opinionem, motum non eſſe analogum ſuperius ad actionem, & paſsionem, quandoquidem aliqua eſt actio, quæ proprie non eſt motus, præſertim, quia ſi concederetur eſse quid commune ad actionẽ, & paſsionem, uniuocum potius cenſeri poſſet, quam analogum. nam non apparet analogia actionis ad paſsionem, uel contra, nõ magis quam inter alia quæuis correlatiua, ut patris ad filium, & contra; non enim uni propter alterum conueniet, aut per alterum, nec prius uni quam alteri, cũ ſint correllatiua actio, & paſsio. 7

Octauo;

Octauo: quia in motu, imò etiam in omni mutatione alii ſunt, & aliter aſſignantur, & diuerſa longè ratione termini a quo, & ad quem, & id, quod per motum fit, vel acquiritur, quam in actione, uel in paſſione.

Nam primo motus præſupponit mobile, quod moueatur: & in quo ſit motus, vt in ſubiecto: at actis, ſeu effectis non præſupponit inquantum talis, ſubiectum: nam etiam agens poteſt ſibi fabricare ſubiectum, & in ſubiecto poſtea operari, & agere, vt in creatione Deus, & artifices plerique ſic parant materiam, in quam agant.

Deinde in motu ſunt hæc tria: Et quod mouet, ſcilicet mouens. v.g. ignis, & quod mouetur, nempe mobile v.g. aqua, & calor, quo aqua mouetur, quo videlicet caleſcit: Si actionis vero terminos conſideremus, reperiemus eſſe diuerſos, erit quidé ignis agens, ſed tamen aqua non eſt, quæ agitur, ſeu efficitur, eſt autem aqua, quæ vere mouetur, & fit aqua calida, ſed non mouetur aqua calida.

Et in motu locali idem reperitur, nam mobile, vt puta corpus, mouetur, ſed non dicitur fieri id mobile, puta corpus, & mouens mouet illud, ſed non dicimus mouens facere mobile.

Dicimus item agens, ut ignem facere calorem in aqua, & fieri motum in mobili, non autem moueri motũ, vel mouens mouere calorem.

Quamobrem perſpicue apparent alii termini a quo, & ad quẽ, & id quod fit, & aliter in motu, aliter in actione, & paſſione aſſignari. Nõ ergo dici poteſt, motum formaliter idem eſſe, ꝙ actionem, & paſſionem.

6. opi. uera D. Th. & com. Sexta ſententia eſt Diui Thomę, & Auicennæ, quam ſequuntur multi ex diſcipulis D. Thomæ, & eſt modo communior, motum dupliciter poſſe conſiderari: Vel pro forma fluente, quæ acquiritur, & hoc modo eſt in prædicamento ipſius formę, ſicut & ipſa forma permanẽs, Vel pro ipſa acquiſitione, & fluxu formæ, & hæc eſt vera ratio, & intrinſeca motus ipſius. Hæc ſententia, quoniam & verior eſt, & Ariſtoteli conformior, a nobis erit fuſius explicanda.

Aduertendum eſt ergo primo, quod ĩ motu Phyſico ſunt omnia iſta, agens, patiens, (ſiue hæc duo ſunt ſuppoſita, ſiue vnum, habens tamen rationes, & principia diuerſa, vt cum aliquid mouet ſe;) vlterius eſt forma acquiſita, eſt via, & medium, quo acquiritur, & hæc ipſa eſt motus formaliter, nec enim motus eſt agẽs, nec patiens, nec forma, ſed illa via, vt via in formam eſt. *1. Fundamentum. In motu ſunt quatuor, agẽs patiẽs, forma, et uia ad formã.*

Itaque motus formaliter eſt illa uia, & medium, & operatio, qua forma acquiritur, quatenus eſt actus potentiæ, ſiue actiuę, ſiue paſſiuæ, id eſt quatenus per talem viam, & operationem agens ſiue patiens dicuntur eſſe in actu imperfecto.

2. Fundamentum. Via ad formam põt eſſe ſucceſſiua, uel inſtantanea. Aduertendum ſecundo, quod iſta via, quam formaliter dicimus eſſe motum, non eſt opus, quod ſit ſucceſſiua: licet enim in inſtanti ſit, adhuc medium eſt inter agens, & patiens, & id ſufficit, vt actio, vel paſsio, & motus ſit. Vnde, ut ſupra dicebam, generatio verè eſt motus, lato accepto uocabulo: quod ſi aliquando, nempe in libro 5. Ariſtoteles dicit, Generationem non eſſe motum, illic motum, non ut hic definitus eſt, ſumpſit, ſed rectè, ut ſupra ex Simplicio, & S. Thoma notaui, pro motu, cuius ſubiectum eſt aliquid in actu perfecto, & preterea habens contrarium aliquod quod reſiſtit introductioni illius formæ, qualis motus eſt alteratio, augmentatio, & latio.

3. Fundamentum. Quadruplex diuiſibilitas ĩ motu. Tertio aduerte, ut deueniamus ad motum propriè dictum, in ipſo eſſe quadruplicem diuiſibilitatem, ex quibus videndum eſt, quęnam inſint ipſi per accidẽs, vt illis excluſis remaneat propria, & intrinſeca ratio motus.

1 Prima diuiſibilitas eſt, quam poſſumus vocare ſubiectiuam, cum enim motus accidens quoddam materiale ſit, non poteſt non extendi ad extenſionem ſubiecti in quo eſt, & de hac diuiſibilitate agit Ariſtoteles 6. Phyſi. a Tex. 33. vſque ad 36. hãc certum eſt ipſi per accidens competere, vt & cæteris accidentibus, quare non erit ipſius ratio formalis.

2 Secunda eſt, quæ ſumitur ex ſpatio, ut prima pars motus ſit illla, quæ in prima parte ſpatii: & quod dico de ſpatio in motu locali, dico etiam de latitudine illa intenſiua in qualitate, & extẽſiua in quantitate. Et hæc etiam diuiſibilitas, non eſt dubium,

dubium, quin non ſit ratio formalis motus, datur enim illa & in ſpatio, & qualitate ante, & poſt omnē motum, & de hac agit Ariſtoteles. 4 Phyſic. tex. 99.

3 Tertia eſt, quæ eſt propria motus, nempe ſucceſſio illa, uel acquiſitio ſucceſſiua diuerſorum ſituum in latitudine, vel terminorū in qualitatibus, & quantitatibus, quam eſſe ab illa ſecunda diſtinctam eſt manifeſtum, cum illa poſſit ſine hac reperiri, & hæc eſt, quam dicimus, intrinſece eſſe motum, de qua agit Ariſtoteles hic.

4 Quarta eſt ſucceſſio motus penes moram, vt ſit unius horæ uel duarum, &c. & hæc eſt formaliter tempus, quam eſſe ab illa tertia diſtinctam eſt manifeſtum: acquiſitio enim ſucceſſiua eiuſdem ſpatij, uel qualitatis modo fit in hora, modo in duabus horis, &c. verbi gratia, ut homo ęgrotus in duabus, vel tribus horis ſanatur, & ſimile. cum ergo illa diuiſibilitas ſit eadem mora variata, non eſt dubium quin diſtinguatur, & de hac agit Ariſtoteles 4. Phyſic. a tex. 10.. ubi hanc moram conſtituit eſſe tempus.

4. fund. ī quo ſint prædicamento illæ diuiſibilitates.

Quarto aduerte illam primam diuiſibilitatem eſſe in prædicamento quantitatis, ut manifeſtum eſt. Secunda uero, ſi eſt latitudo ſpatij, eſt in eodem prædicamento quantitatis. At ſi eſt latitudo in qualitate cum ſit modus quidam ipſius, erit reductiue in quantitate. Quarta autem quoniam habet propriam, & completam rationem entis, & eſt diuiſibilitas diſtincta a cæteris, debet habere ſedem propriam, unde conſtituit propriam ſpeciem quantitatis, ut videre eſt in Prædicamentis & 5. Metaph. cap. de quantitate. At tertia illa diuiſibilitas, licet ſit a cæteris diſtincta, non tamen habet completam rationem entis, vnde non poteſt eſſe diſtincta ſpecies quantitatis.

5. fund. Quod requiratur eſſe rem perfectā, ut faciat ſpeciem in aliquo prædicamento.

Pro quo quinto aduerte, vt aliquid faciat ſpeciem in prædicamento, non ſuffi cere vt habeat propriam rationem illius prædicamenti a cæteris diſtinctam: habēt enim materia, & forma, tñ non ſunt ſpecies ſubſtantiæ, ſed præterea oportere, ut habeat eſſe completum, vt non ſit pars, vel via, vel motus alterius. Hinc ergo differunt mora illa temporis, & ſucceſſio motus, quod mora illa in ratione moræ non eſt uia ad aliud, nec pars alterius, ſed paſſio; eſſe autem paſſionem non tollit rationem ſpeciei, at uero motus, licet habeat illam propriam diuiſibilitatem, tamen quia illa eſt in ratione uiæ, eſt in ratione entis, imperfecti, vnde non poteſt conſtituere nouam ſpeciem prædicamentalem.

6 fund. quomodo concilientur loca Ariſt.

Sexto aduerte hinc conciliari loca Ariſtotelis. Hinc enim videtur tribuere verā diuiſibilitatem propriam quantitatis, at in prædicamentis cap. de quantitate, & in 5. Metaphyſicæ, capit. de quanto, ait eſſe quantum per accidens, quod recte factū eſt, hic enim, quia agebat de diuiſibilitate ab'ſtrahendo ab ente perfecto, & imperfecto, eam illi tribuit: at uero in illis locis, quoniam quærit eam diuiſibilitatem, quæ requiritur ad conſtituendam nouam ſpeciem, & hanc non habet motus, niſi per accidens a ſubiecto ſpatio, vel tempore, ideo illum connumerat inter quanta per accidens.

His ſuppoſitis ſit prima concluſio. Motus intrinſece r6 eſt eſſe uiam ad formā, ſeu fluxū formæ, quæ ſi ſit ſucceſſiue, erit proprie motus, ſi in inſtanti, erit mutatio. *1 Conclu.*

Quod ergo ſit ille fluxus, & uia ad formam ex dictis maxime in tertio notabili manifeſtum eſt, cum illa diuiſibilitas, & fluxus formę nullius alterius rei poſſit eſſe propria, & neceſſe ſit aſſignari cuius ſit. 1

Et ex cōmuni etiam modo concipiendi: omnes. n. motum cum fluxu quodam a termino ad terminum intelligunt. 2

Et præterea impoſſibile eſt ad terminū peruenire, niſi uia præcedente, nec aliud poteſt intelligi, quam per uiam ad terminum accedere, ſaltem ratione diſtinctam: nam aliud eſt ire, aliud peruenire. 3

Secunda concluſio. motus proprie dictus, prout diſtinguitur a mutatione, intrīſece, & eſſentialiter includit, quod ille fluxus ſit ſucceſſiuus, & non inſtantaneus. *2. Concl.*

Probatur primo. Nam alias peto de illo fluxu formaliter, an habeat eſſe permanens vel ſucceſſiuum. Si ſecūdum, habeo intentum. Si primum, contra ſequeretur id, quod habet totum ſuum eſſe ſimul, & eſt permanens intrinſece, poſſe extrinſece recipere contradictorium ſuæ eſſentiæ quod mihi magis uidetur implicare, quā id, de quo diſputat Ariſtoteles primo de cœlo, a tex. 10. videlicet, vt eſt incor- 1

ruptibile per naturam, extrinſece poſſit corrumpi.

2 Secundo, id per quod aliquid a cæteris eſſentialiter differt, per id etiam formaliter conſtituitur, ex Porphyrio in cap. de Differentia. ſed in nullo poſſumus fingere differre motum a mutatione inſtantanea, niſi per hanc ſucceſſionem: ergo. Probatur minor: non enim differt indiuiſibilitate ſubiectiua, habet enim eandem illuminatio, non indiuiſibilitate latitudinis, quod uidelicet motus ſit uia ad rem habentem latitudinem. eſt enim idem in illuminatione, quæ tamen proprie eſt mutatio, non in ſucceſſione temporis. probaui enim iam illam eſſe extrinſecam motui, ergo non etiam in diuiſibilitate intenſionis formæ, ſeu graduum, qui acquiruntur, nam etiam hoc cernimus in illuminatione, ergo ſupereſt vt in hoc ſolo diſtinguatur motus a mutatione, quod in illo fluxus ipſe eſt ſucceſſiuus intrinſece, at in mutatione inſtantaneus.

3 Tertio accipiamus hanc ſucceſſionem, quam dicunt eſſe intrinſecam, & ſeparemus illam a motu, ſeu fluxu, quæro. Aut eſſet ſic conſiderata mutatio proprie dicta, & hoc non, ut ſupponimus. Aut eſſet inſtantanea, & ſic rurſus eſſet proprie dicta mutatio. Aut abſtraheret a ſucceſſione, & inſtantaneo, & tunc eſſet mutationis tertia quædam ſpecies, nec ſucceſſiua, nec inſtantanea. Preterea ſi motus proprie dictus abſtrahit in ſua ratione a ſucceſſione, ergo etiam mutatio proprie dicta abſtrahet ab inſtantaneo, quare rurſus relinqueretur eadem prorſus intrinſeca ratio mutationis proprie dictæ, & motus proprie dicti, quod eſt abſurdum, & falſum. igitur per fluxum abſtrahẽdo in vniuerſum a ſucceſſiuo & inſtantaneo, explicatur eſſentia ipſa motus in communi, late accepto vocabulo, quæ poſtea per ſucceſſiuum cõtrahitur ad motum propriũ, & per inſtãtaneum contrahitur ad mutationem propriam, nam ſicut inſtans, & tempus differunt ſpecie, ita etiam motus proprie, & mutatio proprie, licet in communi conueniant.

Obiec contra poſitã ſententiã. Sunt tamen præcipua quædam dubia, & obiectiones aliquot contra hanc communem opinionem, quas oportet diſſoluere. *1. Obiec.* Prima obiectio. Actio etiam ipſa agentis eſt ſucceſſiua, & paſſio, ſcilicet ipſum agere, & pati, ergo iam erunt tres fluxus, vnus formæ, ſeu ſpatij, qui eſt motus, alter actionis, alter paſſionis, & ita erunt tres fluxus.

Solutio. Reſpondẽdum eſt, quod eſt ſolus unus fluxus formæ, ſeu ſpatij formaliter, qui eſt ipſemet motus, a quo extrinſeca denominatione denominantur ſucceſſiua hæc omnia, & mouens mouere dicitur ſucceſſiue, & mobile moueri ſucceſſiue, & formam fieri ſucceſſiue ſeu ſpatium pertranſiri, uel acquiri, ſucceſſiue, & agens producere formam ſucceſſiue, & patiens recipere formam ſucceſſiue, & ipſum motum eſſe ſucceſſiuum, ſed motus quidem formaliter, & intrinſece alia uero extrinſeca ab ipſa denominatione, ac de his hactenus.

2. Obiec. Secunda obiectio. Videtur aliud eſſe fluxum formæ, aliud vero eſſe uiam in formam ipſam. nam ſi formalem rationem ipſam per ſe ſpectemus, via eſt ante terminum ſaltem natura prior, nam eſt ad terminum, & ita uia ad ubi, ad calorẽ, ideo erit ante calorem, & ante ipſum ubi, quod acquiritur, ſaltem natura, at fluxus formæ videtur quid conſequens ad formam, & eſſe poſterius natura, nam ut aliquid fluat oportet ut prius ſit, & ſi nõ ſit, fluere non poteſt.

Solutio. Reſpondeo. Duplex eſt fluxus formæ, ſeu duobus illum modis poſſumus imaginari. Vnus modus eſt ſicut fluit aqua, oleum, vel butyrum liquefactum, & hoc modo prius eſt forma, & deinde fluxus, vt in argumento obijciebatur, ſiue fluat motu locali, ſiue fluat deficiendo paulatim. Alter modus eſt, vt fluxus formæ, ſicut dicimus fluxum ſpecierũ viſibilium ex obiecto, fluxum luminis ex luminoſo, in quo vna ſpecies poſt alteram emanat, & fit, in priori natura hæc illam præcedit per ſpatium ſe diffundendo & unum lumen poſt alterum, licet in eodem inſtãti temporis, ſicut etiam eſt fluxus ſoni ſucceſſiuus, & fluxus etiam odoris per medium, & talem fluxum poſſemus cõmode vocare acquiſitionem formæ ſucceſſiuam, ſiue emanationem ſucceſſiuam, hic autem uia ipſa eſt ad formam, & ante ipſam formam, ſaltẽ natura prior, & talis formæ fluxus eſt motus. Et nota ſolutionem.

Tertia

5. Obiect. Tertia obiectio. In motu locali apparet quidem eſſe viam ad ubi, quod per illum acquiritur: ſed non apparet, ſi fluxus ſit, cuius rei ſit fluxus: non enim mobilis, neque ſpatij, nec ubi, nec loci fluxus, nã hæc omnia ſunt permanentia, uel in inſtanti acquiruntur: ergo non uidetur hic ſaltem motus eſſe fluxus, ſed uia ad terminum, ui delicet ad ubi. Confirmatius hoc fit, quia fluxus dicit ſucceſſionem: at generatio fit in inſtanti: ergo generatio non eſſet fluxus, ſed ſolum uia ad formam ſubſtantialem.

Solutio. Reſpondeo Non omnes motus habent eandem rationem fluxus, ſed ut differunt natura, ita & fluxu. Dicimus ergo motum localem eſſe fluxum non formæ alicuius: ſed termini ſucceſſiuam eſſe acquiſitionẽ, alterius, inquam, & alterius ubi, atq; adeo vbicationem ipſam paulatim ſuccedere, & fieri ſucceſſiue. Poteſt autem hic fluxus proprie uocari, fluxus per ſpatium, ſicut alii motus, fluxus per formam. Sed in hoc differunt quod in aliis acquiritur forma, & manet acquiſita, & augetur eadem, uel contra aucta minuitur: at in hoc fluxu terminus acquiſitus, uidelicet, ubi, non manet, ſed corrumpitur, & ad aliud tranſitur.

4. Obiect. Quarta obiectio. Fluxus dicit ſucceſſionem: at generatio, & corruptio fit in inſtanti: ergo generatio, & corruptio non eſſet fluxus, & ita non eſſet motus, ſi motus eſt fluxus.

Solutio. Reſpondeo. Quod (ut antea diximus,) motus large, ut complectitur mutationes etiam inſtantaneas, non dicit ſucceſſionẽ, ſed abſtrahit a ſucceſſione, & ab inſtanti. Diximus autem generationem, & corruptionẽ eſſe quidem motus large accepto uocabulo, ut ſunt actus entis in potentia, ſed non ſtricte, cum fiant in inſtanti. Ita ergo nunc diximus fluxum eſſe duplicem, & ſucceſsiuum in motu proprie dicto, & fluxum inſtantaneum, quæ eſt illa emanatio inſtantanea, ſeu acquiſitio inſtantanea in mutationibus, ſeu motibus improprie dictis, qualis eſt generatio, & corruptio, ac de his hactenus.

An actio ſit in agente, & quæ ipſa res ſit actio. Quæſt. II.

Sensus quæſtionis. NOn eſt hic quæſtio de actione immanẽte, hanc enim certum eſt non eſſe extra ſuum principium effectiuũ, quales ſunt volutiones, & cognitiones, quæ in ipſis ſiſtunt potentijs. ſed eſt quæſtio de actione tranſeunte, puta de actione, per quam fit mutatio ſubiecti exterioris, vt de calefactione, qua calefit aqua, an ſit talis actio in igne, an in aqua, quæ patitur, ſimiliter de alijs huiuſmodi actionibus.

Circa hoc tres exiſtunt præcipue ſententiæ. Prima eſt quorundam Thomiſtarũ, qui putant in agente eſſe quatuor. eſt videlicet ipſa ſubſtantia, puta ignis. eſt virtus actiua, nempe calor. eſt relatio ad ipſum paſſum, & eſt entitas inter ipſam virtutem actiuam, & relationem, quæ entitas abſoluta eſt fundamentum relationis, & talis eſt actio, quæ in agente eſt. Vnde primum eſt ipſe ignis. ſecundo virtus, ſcilicet calor, tertio ipſa actio, quarto fundamentum relationis ſuperuenientis.

1. ratio huius opin. Primum argumentum huius ſententiæ eſt ex Ariſt. 8. Phyſ. tex. 15. quod ſi Deus de nouo produceret mundum, quod mutaretur. Eſt igitur argumentum. Si Deus producendo mundum mutatur ſecundũ Ariſt. ſententiam: ergo aliquid in ſe recipit, non videtur quod hoc ſit, niſi ipſa actio. eſt ergo actio in agente, ſi nihil enim reciperet, non mutaretur.

Secũdum. Sit unus ignis, qui comburat duo ligna, tunc uel eſt una actio, uel duæ. dicere quod duæ, videtur abſurdum, cum vnicum ſit agens. ſi uero una, ergo eſt in agente. ſi enim in patiente eſſet, non una, ſed duæ eſſent, cum ſint duo paſſiua. 2

Tertium. Eſſe agens, eſt effectus formalis, ſicut eſſe album. ſed eſſe formale non eſt, niſi a forma inhærente. ergo agens nõ dicetur, niſi per actionem ſibi inhærentem, ſicut nec eſſe album, niſi per albedinem in ſe. 3

Quartum. Cuius eſt potentia, eiuſdem eſt actus. ſed potentia, & virtus actiua eſt in ipſo agente: ergo etiam actio ipſa. 4

Quintum. Perfectio eſt in eo, cuius eſt 5

perfectio, ſed actio eſt perfectio agentis: ergo eſt in ipſo. Hæc ſunt argumenta pręcipua pro hac ſententia.

2.Opinio. Secunda ſententia eſt Scotiſtarum, qui dicũt in agẽte eſſe duas relationes. Vnam ad ipſum effectum, vt ignis ad calorem, & aquæ ad frigiditatem: alia eſt relatio ipſius agentis ad ſubiectum patiens, & dicunt hanc relationem poſteriorum; eſſe actionem, quæ in ipſo agente eſt.

1.Rõ pro 2.opin. Mouetur ad hoc: quia actio, & paſſio formaliter relatione diſtinguuntur: ergo actio formaliter relatio ipſa eſt: nam motus eſt in paſſo, vt in ſubiecto: ſed actio, quæ relatio eſt, & cauſa illius motus, in agente eſt, ſicut etiam paſſio, quæ relatio eſt etiam, in patiente eſt: hæc eſt horum opinio.

Tertia opinio eſt communis Thomiſta
3 rum, quam habet Sonci.5.Meta.q.37 dicunt iſti quod actio dicit fluxũ formæ, qui motu, eſt formaliter, relationem tamen agẽtis minus principaliter, & in obliquo: vnde conſtituunt iſti, quod forma ſi conſideretur in eſſe quieto, dicitur aut qualitas, aut quantitas, aut vbi: ſi vero vt eſt in fluxu, & tendentia ex imperfecta ad perfectam, ſic eſt motus: ſi vero conſideretur vt eſt in fluxu, ſed cum relatione agentis ad paſſum, actio eſt, cum relatione autẽ paſſi, & recipientis, paſſio.

Dicunt igitur, quod actio ratione motus in patiente eſt: ratione uero relationis in agente.

Differt hæc opinio a ſecunda præcedente, quod ſecunda actionem principaliter, & formaliter dicit eſſe relationem agentis: iſta vero principaliter, & formaliter motum, ſecundario, & ex connotatione, relationem importat.

2.Rõ pro 3.opin. Mouentur ad hoc: quia cum actio, & paſſio vna ſint res, eadem inquam qualitas, vel quantitas, idemve motus, niſi relationes importent, diſtingui inter ſe non poſſent: cõſtat autem diſtingui, cum ſint duo prædicamenta diuerſa. Hæ ſunt opiniones præcipue, fideliter expoſitæ.

4.ſent.authoris. 1.Concl. Sit prima concluſio. Motus non dicit rationem vnam communem actioni, & paſſioni, ſi motus formaliter ſumatur.

1.fund. Aduertẽdum enim eſt, quod hæc quinque ſunt in quauis actione conſideranda. Agens, Patiens, Forma, quæ fit, fluxus formæ, & Reſpectus ac relationes variæ, inter hæc conſequentes, quocunque inter ſe modo conferantur, vt agentis ad formam vel ad patiẽs, uel ad fluxum formæ, uel contra item horum, & aliorum inter ſe uaria ratione.

Probatur autem concluſio præſertim contra tertiam opinionem, quæ communis eſt Thomiſtarum. Si actio, & paſſio dicunt unum & eũdem motum formaliter, tunc uel talis motus eſt formale actionis, & paſſionis, uel illa relatio agentis, & patientis: ſi motus eſt, ergo non differunt formaliter, nec ſunt duo prædicamenta diuerſa: ſi relatio eſt, ergo iã actio, & paſſio ſunt relationes eſſentialiter, quod eſt falſum, & ipſi multum abhorrent: non ergo motus formaliter unus, & idem eſt actioni, & paſſioni. Probatur concl. contra 3.opi.

Secundo. Si actio, uel paſſio dicunt ſimul motũ, & relationem determinatè ad ipſum motum: ergo iam non ſunt conceptus ſimplices generaliſſima illa, cum in conceptum motus, & in conceptum relationis ſoluantur. 3

Tertio contra Scotum. Si actio, & paſſio formaliter ſunt motus, ergo non ſunt relatio, relatio enim non eſt motus.

Quarto. Relatio agentis reſtat ceſſante actione: ergo illa non eſt actio. quod ſi dicant, quod talis ratio non eſt actio. dicas ergo non tantum relatio actio erat formaliter. 4

Secunda cõcluſio. Actio, & paſſio ſunt realiter quidem res eadem, uidelicet una uia, & operatio, & fluxus ſeu ipſa forma fluens, ac etiam permanens, res denique facta, & in altero recepta, tamen ratione duplex eſt. ut enim agentis eſt, actio, ut patientis eſt, paſſio dicitur. & hæc concluſio nota eſt ex præcedenti. Nam hæc conſideratur, uel ut procedit ab agente, & ſic eſt actio eius: uel ut recipitur in recipiente, & ſic eſt paſſio. Hæc autem concluſio eſt expreſſa Ariſto. in tex. 2.

Tertia concluſio. Actio hæc, de qua loquimur, eſt in patiente per ſe, in agẽte uero per accidens: loquimur autem tanquã in ſubiecto. Hæc concluſio ſatis eſt nota in textu, & ex ratione Ariſt. Si enim actio eſſet in agente, tunc omne agens moueretur. actio enim motus eſt, id autem aperte eſt falſum. 3.

De

Nota. Declaratur tamen concluſio, cum dicimus, agens per accidens moueri, non ſemper intelligas, quòd illo motu, quo mouet ſed diuerſo, v.g. Cum ferrum cádens agit in aquam, mouetur non illo motu, quo agit: nam per calefactionẽ agit in aquam, & hæc in aqua eſt, per frigefactionem vero, quæ in ipſo eſt: ab aqua mouetur, vnde vt patiens eſt, motum in ſe habet: áliquando accidit, ꝙ eodem motu quo mouet, moueatur, ſed per accidens, vt cum quis mouet ſeipſum.

4. Conclu. Quarta concluſio. Ad hanc actionem dictam, & paſſionem conſequitur quædã relatio agentis ad paſſum, & ad rem factam, & viciſſim patientis ad vtrũque, & contra: quæ etiam iiſdem nominibus actionis, & pasſionis ſignificari ſolent, quę non tam actio, & pasſio dici dérent, quã relatio actionis, & pasſionis: certum.n.eſt oriri vicisſim inter hæc reſpectus, & relationes, ſeu habitudines quaſdam inter ſe, cum non eodem modo ſe habeant inter ſe ſicut antea.

Reſponſio ad arg. 1. Opin. Per hæc facile erit ad argumenta reſpõdere. Ad primum primæ opinionis reſpõdeo, quod non dicit Ari. quod illo motu

Ad 1. quo Deus faceret mundum, moueretur, ſed ꝙ alio: quia ipſe putabat, quod ut de nouo ageret, oportebat mutari voluntatẽ ipſius, vt de nouo vellet aliquid, vnde textus nihil facit cõtra nos. Verum eſt quod in eo decipitur Ariſt. quiá etiam ſi de nouo faceret, vt re vera fecit, nõ ob id mutatus eſt, nam ab æterno voluntatem illam habuit, & ex æterna voluntate tunc faciẽdi mundum processit mundus in tempore. ſed de hoc aliàs dicendum.

Ad 2. Ad ſecundum dico, quod ex parte paſſibilium ſunt duo actus, & duæ potentiæ, ob id duæ pasſiones; at ex parte agentis vnica potentia, & vnus proceſſus, propterea vna eſt actio, nõ enim opus eſt, quod inſit actio agenti, vt dicatur vna, ſed quod ab vno agente ſic procedat.

Quamuis nihil uetat ibi duas dicere actiones, vel totales, ſi ſeparata eſſẽt ligna, vel partiales, ſi ſunt coniuncta, ſiquidem diuerſos numero colores utrobique producit, & diuerſis motib. alterationis ſaltem partialibus.

Ad 3. Ad tertium dico, quod eſſe agẽs, & agere, non eſt omnino formalis denominatio, ſicut eſſe album, tamen eſt denominatio formalis non habentis in ſe formam, ſed formæ ab ipſo dimanatis, & procedẽtis, & a tali forma denominatio ſumi poteſt, etſi non inhæreat denominatio, vt etiam in textu dixit Ariſt.

Ad 4. Ad quartum dico. cuius eſt potentia, eiuſdem & actus eſt, ſed quod non ſemper illi inhæreat, ſed quod inhæreat, vel ab ipſa procedat.

Ad 5. Et ſimiliter reſpondetur ad quintum, non.n.opus eſt, quod omnis perfectio ſit interna, quamuis aliqui dicant actiones tranſeuntes non eſſe perfectiones agentium, ſed mihi non placet nam in vniuerſum actus agentium naturalium ſunt etiã perfectiones, vel certæ uię ad perfectionẽ ſuam, naturalis.n.actus perfectio eſt, & hæc omnia ex ipſo Ariſt deducuntur. Verum eſt autem, quod ſi actus agentis non tenderet ad propriam perfectionẽ acquirendam, ſed ad perficiendum aliud ſubiectum, quod quidem poſſet accidere, cum res in ſe eſſet omnino perfecta, ut in perfecto artifice aliquid operante, ut etiã in Deo mundum fabricante, & gubernante contingit, tunc per talem actionem non perficeret ſeipſum, ſed aliud, nempe opus quod facit, atq; ita Ariſt. 6. Eth. concedit prudentiam ab arte in eo differre, ꝙ prudentia ſeipſam perficiat, ars vero alia a ſe, & res quas facit. & ex dictis liquet ſolutio ad aliarum opinionum fundamenta.

An motus diſtinguatur a ſuo termino. Quæſtio. III.

Diximus motum eſſe uiam in formam aliquam, puta qualitatem, quantitatem, ſubſtantiam, & locum: modo dubitatur, an talis uia ſeu fluxus, & motus, ab ipſo termino, & forma in quã tendit, diſtinguatur.

1. Opin. Et circa hoc eſt prima ſententia Pau. Ven. dicentis motum eſſe entitatem quandam ſucceſſiuam, abſolutam, realiter diſtinctam ab ipſa forma, ut calefactio eſt entitas realiter diſtincta a calore, & ſubiecto, & non eſt relatiua, ſed abſoluta, & ſucceſſiua, quæ non permanet, quando forma eſt acquiſita. idem dicit de motu locali,

cali, eſt. n. entitas a mobili realiter diſtincta, ſimiliter generatio, & corruptio ſunt entitates realiter a formis diſtinctæ, licet non ſint ſucceſſiuæ.

1. *Ratio.* Hæc ſententia probatur. Primo, motus eſt quid ſucceſſiuum reductiuè ad prędicamenta pertinens, at ipſi termini ſunt formæ permanentes ad prædicamentum pertinentes per ſe: non ergo idem eſt motus cum ipſis.

2 Secundo. Ipſa forma manet motu ceſſante, & tranſacto: ergo motus non eſt forma.

3 Tertio. Motus eſt cauſa, & via in formam ſeu formæ fluxum: ergo non eſt ipſamet.

2. *Opin.* Secunda ſententia eſt ferè communis Realium, qui dicunt motum eſſe quidem realiter diſtinctum a forma, ſed eſſe entitatem relatiuam: vnde fluxus formæ, qui motus eſt, non eſt aliud, quam relatio formę imperfectæ tendentis in perfectam, duasq; relationes conſtituunt, & imperfectæ formæ, & perfectæ adinuicem.

3 Tertia ſententia eſt Nominalium, qui motum a forma non diſtingui putant, ſed calefactionem eſſe ipſum calorem, & motum ipſam rem, & terminum, & motum localem ipſum mobile, quod mouetur: ac propterea propoſitiones, quibus iſta inuicem affirmantur, veras eſſe docent.

1. *Conclu.* Sit ergo prima concluſio. Iſta via, & motus, quantum ad tres eius ſpecies, puta quantum ad alterationem, augmentationem, & generationem cum ſuis oppoſitis, non eſt diſtincta realiter a termino, & forma.

Probatur, & ſumo generationem. Si generatio eſt entitas realiter diſtincta a forma, vel eſt in eodem inſtanti, quæ eſt forma, vel in alio. Pau. dicit eſſe in alio, tunc ſic argumentor. Inter duo inſtantia ſemper mediat tẽpus, ergo inter inſtãs, quo generatio eſt, & inſtans, quo forma eſt, datur tempus quo neutrum eſt, ergo datur tempus in quo abſoluta iam generatione nondum ſit forma, & terminus, quod eſt falſum, non igitur talis entitas diſtincta realiter eſt. nec ſeparabilis eſt ab ipſa forma, & termino.

2. *Ratio.* Secundò. In communi eſt argumentũ. Si mot⁹ eſt entitas diſtincta realiter a forma ſuam habens propriam inexiſtẽtiam in ſubiecto: ergo per aliquam mutationẽ habet eſſe. impoſſibile enim eſt, ꝙ ſit aliqua entitas abſoluta ab aliis diſtincta, quæ non ſit producta aliqua productione, præſertim cum illa talis ante non fuerit, & poſtea ſit, quod ſi per mutationẽ aliquã habet eſſe, petam de illa mutatione, an ſit diſtincta, quod ſi nõ ſit diſtincta ab illa entitate producta, idem dicere oportebat a principio, quod mutatio, & mot⁹ nõ eſt diſtincta entitas a forma producta: ſi uero ſit diſtincta, tunc erit proceſſus in infinitum, non ergo eſt multiplicanda illa entitas realiter diſtincta.

Secunda concluſio. motus localis non diſtinguitur realiter a mobili, quod mouetur. in hac concluſione fuit opinio Gregor. 2. ſent. diſtinc. 1. quæſt. 4. qui putabat motum localem eſſe ipſum ſpatium, per quod eſt mobile, ſecũdum quod aliter, & aliter ſe habet ad ipſum, quod mouet, vnde cum ſpatium diſtinguatur realiter ab eo, quod eſt in ſpatio, motus etiam, qui eſt ſpatium, diſtinguetur ab eo, quod mouetur. 2

Sed communis opinio eſt in oppoſitũ, videlicet ꝙ motus localis eſt ipſe modus quo mobile aliter ſe habeat, & aliter ad ſpatium, & ſecundum noſtram opinionem eſt uia ipſius mobilis, qua ſe in loco cõſtituit hoc, uel illo, nec eſt diſtincta realiter ab ipſo mobili, ut in pręcedenti concluſione probatum eſt.

Tertia concluſio. nihilominus motus, & terminus, ſeu motus localis, & mobile ratione, & definitione diſtinguũtur, adeo, vt talis diſtinctio ſufficiens ſit ad negãdas affirmationes illas, puta calefactio eſt calor, actio eſt paſſio, & ſimiles, quas expreſſè negat in textu Ariſto. 3

Et per hanc concluſionem ſoluuntur omnia oppoſita argumenta adducta, & alia quæ poſſunt adduci, non enim poſſe unum eſſe ſine altero, aut unum habere prædicata, quæ nbn habet alterum, arguit diſtinctionem realem illorum, ſed ſolam diſtinctionem rationis. unde 1. Phyſic. materiam, & priuationem numero idem, ratione duo docet eſſe Ariſtot. ac propter diſtinctionem rationis materia dicitur ſubſtantia, non autem priuatio; materia incorruptibilis, non priuatio, & *Sol. arg. 1. Opinio. Ad 1. & 2.*

alia

alia huiuſmodi: ita de motu,& termino, diſtinguuntur enim ratione,ob id,nō quę de vno dicimus, de altero affirmamus, quod tamen non arguit diſtinctionem realem.

Ad 3. Tertium arg.eſt præcipue notandum, & iam nos in quæſtione prima ſatisfecimus, motus enim natura præcedit formam, ſed non quod realiter, ſed ratione diſtinctus ſit. Hæc de motu ſatis.

Caput Quartum.

De infinito.

Quoniam autem de natura. Tex. XXIIII.

Probatur ad Philo. pertinere agere de infinito. 1. Ratio. POſtquam de motu diſputauit, de infinito nunc diſſerit,ac probat duplici ratione ad Phyſicum pertinere de infinito agere. Prior eſt. Phyſicus tractat de magnitudinibus; de motibus, de temporibus. ſed horum omnium paſſio eſt finitum,vel infinitum,ergo etiam Phyſicus de infinito tractat,& an ſit,ſi ſit,quid ſit.

Qua ratione agat Phyſic. de magnitudinibus, motibus, et tēporibus. Aduertendum eſt autem, quod de his Phyſicus conſiderat in ordine ad corpora naturalia,nam agit de magnitudine,vt de termino corporum, & de motibus, & de tempore in ordine ad tale corpus,de magnitudine enim ſecundum ſe, & abſtracta mathematicus diſſerit, & de tempore ſecundum ſe, & ſecundum ſuas dimenſiones Aſtrologus.

Quid ſit infinitum priuatiue. At ne quis exiſtimaret omnes paſſiones Phyſicas eſſe finitas aut infinitas, dicit id non eſſe. nam punctum, & effectus nec infinita, nec finita ſunt. Vbi nota, quod hic infinitum ſumitur priuatiue pro eo, quod non habet terminos, cum poſſit habere, & ſic punctum non eſt finitum, nec in finitum, eſt enim ipſe terminus.Si enim ſumeretur infinitum negatiue pro eo, quod non habet terminum,tunc punctū infinitum dici poſſet,ut ipſemet Ariſ. ipſum vocat inferius infinitum.

Dices, quid per affectū intelligit? Themiſt.& Philopo.intelligunt qualitates omnes,vt calorem,& albedinem,ac habitus, & potentias,& reliquas, hæ enim nullam habent magnitudinem per ſe,niſi ratione quantitatis, ſecundum quam extenſæ in ſubiecto ſunt, propterea quanta per accidens dicuntur in prædicamento quantitatis,ſecundum ſe vero non ſunt quanta, ob id nec finita, nec infinita. Hæc enim quantitatis paſſiones ſunt,non alterius accidentis. *Quid infinitū negatiue dub. Quid intelligat Ariſ. per affectū.*

Pſellus per effectum intelligit quodcunque accidens præter quātitatem,his enim per ſe non competit diuiſibilitas,nec finitum, vel infinitum. *Qualitates nō sūt quantæ p ſe,ſed per accidens.*

At quamuis hoc verum ſit,exiſtimo eſſe dicendum.cum Simpl.& S.Tho.per affectus intelligi ſenſibiles ſolum qualitates. hæ enim ſunt,quas Phyſicus conſiderat.de talibus enim affectibus ſermo eſt.

Signum autem eſt, quod huius. Tex. XXV.

POſteriorum rationem ponit, qua ad phyſicū pertinere de infinito tractare probat, nempe omnes phyſici qui bene de rebus naturalib.tractarunt,de infinito mentionem fecerunt,imo ipſum infinitum faciunt entium principium, licet non eodem modo. *2. rō quod Philo. debeat agere de infinito.*

Ponit autem differentiam inter Philoſophos, qui infinitum principium fecerunt, ac prima differentia eſt. Quidam dixerunt infinitum eſſe ſubſtantiam, non alicuius accidens, ac iſti dixerunt infinitū eſſe principium per ſe, & hi fuerunt Pythagorei,& Plato.Quidam dixerunt infinitum eſſe accidens ſubſtātiæ illius,qui principium erat.ponebant.n.aliquam ſubſtantiam eſſe principium, quæ cum infinitatē haberet dicebant infinitum eſſe principiū, ſed per accidens.ac de his Philoſophis inferius dicetur. *Varijs modis veteres poſuerunt Pricipiū entiū eſſe infinitum quorū ali qui id dicebāt eſſe per ſe,alij p accidēs.*

Modo ponit diſcrimen inter eos,qui infinitum per ſe dicebant eſſe principium, nempe inter Pythagoreos, & Platonem. ac duplex inter hos ſtatuitur diſcrimen. alterum eſt, quod Pythagoras non ponebat numerum, nec infinitum ſeparatum a ſen- *Diſcrimē inter Pythago. & Plato.*

a ſenſibilibus,ſed in ipſis ſenſibilibus tan quam ipſorum ſubſtãtiam,& pręterea po nebat hoc infinitum intra cęlũ,& extra.

Et vt bene dicit S.Tho.nõ dicebat duo infinita,quia mundus hic intra cœlum in finitatem non habet, ſed dicebat numerũ infinitum eſſe in his quæ intra,& extra cę lum ſunt. nam totum quod extra cœlum eſt, ſenſibilibus replebat. putabat autem numerum eſſe rei ſubſtantiam.

At Plato nihil dicebat eſſe extra cęlũ nec ipſas ideas. Cum enim hæ non ſint corpora,in nullo loco dicuntur,tamen nu merum,& infinitum ponebat,& in ſenſi bilibus,& in ideis ſeparatis.

Et hi quidem infinitum. Tex. XXVI.

1. Pla.ex magno,et paruo p uenit infi nitas.

ALterum diſcrimen ponit inter hos nempe in cauſa infinitatis. Plato enim tribuebat magno, & paruo. hinc enim prouenit infinitum, eo, quod diuiſio continui tam verſus maiores,quã verſus minores partes procedit in infinitũ. at Pythagoras numero pari tribuit infinitatem, eo quod diuiſio ſecũdum duas me dietates procedit in infinitum.

Nota.

Et aduerte, quod nihil aliud ſignificat hoc, quàm quod vterque materiam facit cauſam infinitatis,quæ diuiſibilis eſt in in finitum: at hanc materiam Plato ma gnum,& paruum,Pythagoras vero nume rum parem vocabat.

No. quã ob cauſã Pyth.vo cabat ma teriã nu merũ pa rem, for mam ve ro impa rem.

Notat enim Philop. quod materia vo catur numerus par,forma vero impar. nã vt par eſt radix diuiſionis, forma vero in diuiſionis,& vnitatis,ita materia tribuit re bus diuiſionem, formã vnitatem. vnde, quia binarius eſt primus par,ternarius ve ro primus impar, materia binarius, for ma ternarius,ex vtroque compoſitum qui narius dicitur, ac propterea dicit Ariſtot. quod par coniũctum cum impari tribuit diuiſionem, ac infinitatem.ac ſi dicat, ma teria eſt radix,vnde formæ etiam diuiſibi litas proueniat.

Rõ Pytha goreorũ, cur diuiſi bilitas de

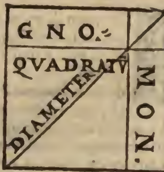
Ponit tamẽ rationem, qua Pythagorei vtebantur ad oſtendendum, quod diui ſibilitas,& multiplicitas ſit attribuẽda nu mero pari,vnitas vero numero impari. In cuius gratiam aduerte quod ſicut Geome træ ex lineis figuras conſtituunt,ita etiam ex numeris Arithmetici.Inter figuras geo metricas vna eſt quadrangula quatuor re ctis lineis conſtans,ſimiliter eſt numerus arithmeticus quadratus,q reſultat ex quo libet numero ducto, & multiplicato per ſe, ut bis duo faciunt quadratum, quæ ſunt quatuor, & ter tria, & quater qua tuor,& ſimilià.

beat tri bui nume ro pari.

1.No. ſi guræ ſiũt & ex li neis,et ex numeris.

Aduerte ſecundo, quod hoc inuenitur in quadratis geometricis,vt tradit Ariſto. in poſtprædic. quod per additionem gno monum nunquam deperdant figurã, ſed quæ ſemel eſt figura quadrata,manet ſem per talis. Eſt autem gnomon additamen tũ, quod ſit ad duo latera quadrati ſuper ipſius diametrum,quæ omnia nota ſunt, vel parum exercitato in geometria,& nos declaramus in poſtprædic.

2. Nota. Gnomon nec in fi guris li nearum, nec numo rorũ mu tat figu ram.

Hoc etiam inuenitur in numeris qua dratis,quibus ſi gnomones addantur,non mutant figuram.

3. No. in figuris nu merorum ex vno nu mero qua drato ad dito Gno mone con ſurgit al terũ qua dratũ, vt ẽt in figu linearũ.

Aduerte tertio, quod gnomones ſunt omnes impares diſpoſiti a primo quadra to.primum enim quadratum eſt quaterna rius,reliqua unitate relicta, quæ non ue re dicitur quadratum,cum i n eo,& qua dratum,& radix ſint idem. Impares ſunt gnomones,nẽpe 5.7.9.11.13. & reliqui, ſi ordine addas quadratis tales impares, ſemper efficient quadrata, vt quaterna rio adde primum gnomonem, erit noue narius,qui etiam eſt quadratus, puta ter tria. ulterius quadrato huic nouenario adde ſecundum gnomonem, puta ſepte narium, erunt ſexdecim, qui eſt nume rus quadratus, ſcilicet, quater quatuor, & huic ſi addas gnomonem tertium erit quadratus, & ſic conſequenter, quod ſi pares addideris, tunc mutantur figuræ nume-

numerorum,ut notum eſt. hac ergo de cauſa,impar formæ,& unitati ſimilatur, par vero materiæ,& diuiſibilitati, ac infinitati.

Hoc eſt igitur,quod dicit Ariſt.(circũ poſitis gnomonibus circa vnum) gnomones vocat numeros omnes poſitos poſt vnitatem,tam pares, quam impares; dicitque quod ſi circa vnum ſinguli ponantur ſeorſum,id eſt omnes ordinate ponãtur,tunc ex quibuſdam ſemper fit una figura,puta ex imparibus modo prædicto, ex aliis vero ſemper diuerſæ figuræ, ut patet,ſi quadratis addas pares.mutantur figuræ,& hic eſt ſenſus huius loci, quam uis alii aliter exponant. eſt .n. obſcurus locus.

Qui autem de natura. Tex. XXVII.

Quo ponebant quidam ueteres prin. infinitum per accidens.

EXplicat modo quo pacto poſuerit infinitum ii Philoſophi,qui ipsũ non per ſe principium fecerunt,ſed per accidens,quatenus alia principia ponebãt quib accidebat eſſe infinita,quorum aliq vnum principium ponebant:puta ignem, aquam,aut aerem,aut medium:qui enim plura elementa ponebant,vt fuit Empe. finita illa faciebant.

Alii ponunt non unum,ſed plura principia,infinita tamen,non continuatione, ſed tactu,& coniunctione,ac numero,atque hi fuerunt Anaxagoras,& Democritus.Hi enim chaos poſuerunt,in quo congeſta erãt infinita rerum principia,ut in ſeminario quodam,ex quo omnia poſtea facta ſunt.

1. diſcrimen inter Anax.& Democ.

Sed differenter,nam Anaxag. dicebat eſſe infinitas partes omnium rerum ſimilares,at Democr. figura differentes conſtituebat,vt diximus in 1.lib.

Atque ille quidem quamlibet. Tex. XXVIII

2. diſcrimen inter Anax.& Democr.

ALterum conſtituit diſcrimen inter Anaxago.& Demo. nempe quod Anaxago. quamlibet particulam exiſtimabat eſſe ſicut totum chaos, quia in ea erant contentæ particulæ omniũ rerum,ad hoc autem inducebatur,quia uidebat quodlibet fieri ex quolibet, cumq; nihil de nouo fieret, dicebat in quolibet præcedere quodlibet:ſed latere,donec per generationẽ manifeſtetur: ac propter hoc etiam dicebat, quod omnia fuerunt permixta ſimul in illo chao,unde poſtea ſingulorum fuit ſeparatio.

Et ita duas ponit ſeparationes.Vna eſt ab illo chao,in quo omnia,& ſimul confuſa erant. Altera eſt a ſingulis modo corporib.in quo etiam latent modo, licet aliter ſit iſta,aliter illa ſeparatio,& hic eſt ſenſus illorum uerborum,principium diſgregationis non ſolum in unoquoq., ſed omnium,i.non ſolum eſt ſeparatio,& ſegregatio iſta,quæ in vnoquoque eſt, ſed etiam fuit ſegregatio omnium rerum a chao illo,& ita explicat Pſellus.

1. ratio Anaxa.

Addit autẽ duas rationes,propter quas Anaxa. putabat talem ſegregationem uniuerſalẽ fuiſſe.Prior eſt,ſupponebat unum quodq. ex ſuo ſimili fieri,ut ex materia, quia nihil de nouo fiebat, tunc dicebat, omnia generabilia ſunt,licet non ſimul, ergo oportet ponere aliquod chaos ĩ quo omnia contineantur,ut omnia poſſint generari,& fieri,ſucceſſiue tamen.

Altera ratio eſt, quia erat una cauſa efficiens, puta mens, cauſa illius ſegregationis, ergo vnum erat principium, in quo omnia continebantur, ut omnia poſſet ſegregare.Hunc exiſtimo eſse loci ſenſum,& aduerte locum eſse obſcuriſſimũ, ut omnes fatentur:aliæ vero expoſitiones mihi non placent,ſed ea ſolum quam attulimus.

Democritus autem. Tex. XXIX.

Explicatur ſent. Democr.

QVid vero Democr.diceret, modo adducit. Hic.n.non dicit in qualibet particula, & atomo eſse aliorum omnium particulas,ſed eſse ſingulas impermixtas,figura differentes,ex quibus chaos illud compoſitum erat, tanquam ex multis, & infinitis partib.figura differentibus.

Cõcludit igitur ex hoc diſcurſu,Phyſico conuenire de infinito diſerere, cũ omnes hi Philoſophi de infinito loquantur.

Z Ra-

Rationabiliter autem, & principium. Tex. XXX.

COmmēdat Philoſophos, qui infinitū ponentes, confitebātur ea, quæ ex infinito ſequebantur: nō laudat quia infinitum poſuerunt, ſed cum ipsū poſuiſſent, ipſum tale poſuerūt, quale fuiſſet, ſi ipſum eſſet. Dixerunt autem tria de infinito. Primum, ipſum eſſe principium, & hoc rationabiliter dicebat: nam infinitum ſi eſt, non debet eſſe fruſtra, & nullius virtutis: cum autem omne quod eſt, aut ſit principium, aut principiatum, infinitumque principiatum eſſe non poſſet, fuiſſet principium. Probat autem, ꝙ principiatum eſſe non poſſit: nam ſi principiatum eſt, principium habet: non ergo erit iam infinitum, nam infinitum principio caret.

Priſci Phil. poſt quā infinitum male poſuerūt, bene tria alia de ipſo dixerunt.

1 S.Th. dicit hanc eſſe rationem nōn ex ſententia Ariſtote. ſed ex mente antiquorum: eſt enim æquiuoca, & non conuincit. nam primo ſumit pro principio rei, poſtea pro principio magnitudinis: infinitum vero id eſt, quod principio magnitudinis caret.

Quid ſentiat S. T. de hac ratione.

Græci vero hāc rationem eſse bonam dicunt. vtrunque enim infinitum non habet principium. Demus enim quod haberet materiam, & formam, tunc aut eſsent finitæ, aut infinitæ: ſi finitæ, principiatum non poſſet eſſe infinitum, ſi infinitæ, iam infinitum eſſet principium, & ita bene dicunt antiqui. ita exponit Simpl. & Alexā. & Philop.

Quid Alex. Simpl. et Philop.

At Auerr. dicit, quod non poſſent eſſe materia, & forma infinita, nec principia illius, quia duo infinita eſſe non poſſunt, ſed hoc examinabitur poſtea.

Quid Auerr.

Præterea nec efficiens, aut finem poterit habere: quia vel eſſent finīta, & hoc non, cum infinitum non dependeat, nec fiat a finito, nec infinita, quia iam eſset principium infinitum, & quia duo infinita diſtincta, & ſeparata eſsent, quod repugnat: unum enim replet omnia, bene ergo dicebant antiqui infinitum eſse principium.

Dicebant ſecundo, illud eſse ingenerabile, & incorruptibile. ſi enim generaretur, haberet principium, & ſi corrumperetur, haberet finem. hæc autem repugnāt infinito.

2. quod dicebant antiqui de infinito.

S.Thom. exiſtimat etiam hanc rationem æquiuocam. nam a principio temporis procedit ad principium magnitudinis, quod infinito repugnat. at reliqui expoſitores bonam eſse dicunt, & bene, quia ſi animal unum, nec totum generari, aut corrumpi ſimul poſse uidem⁹, multo minus infinitum. ſimiliter in reliquis generationibus rerum, unde ſi principiū generationis habet, ſaltem infinitum eſse non poteſt.

Dicebant tertio, iſtud continere omnia, & gubernare omnia. hoc tamen non dicebat Anaxa. qui hoc menti tribuebat, nec Empedoc. qui liti, & amicitiæ hoc dabat.

Et aduerte, quod id non laudat Ariſto. nam materialis principii non eſt gubernare. Dicebant ſimiliter illi phyſici plurimi, qui non niſi male principium ponebant, illud eſse diuinum, & immortale, & perire non poſse.

Eſſe autem aliquid infinitum. Tex. XXXI.

AN ſit infinitum diſputaturus, ponit quinque notanda motiua, quibus eſse infinitum ſibi quis poſset perſuadere. Primum eſt, quia tempus eſt infinitum ſucceſſiue, nec uidetur principium habuiſse, nec habiturum aliquando finem.

Arg. quibus pbari poſſit dari infinitū. 1 ex tempore.

Alterum eſt ex diuiſione mathematica quæ ſit continui. Hæc. n. in infinitum procedit, ac ob id mathematici utuntur infinito, diuidētes quamlibet magnitudinem adhuc in alias diuiſibiles.

2. ex diuiſione continui.

Tertium eſt ex perpetuis, & continuis generationibus. Cum enim generatio in infinitum multiplicetur ſemper, & generatio ex aliquo principio fit, uidetur non poſse aliter generatio eſse perpetua, niſi infinitum ſit principium, ex quo paulatim ſumatur pars ad generationem quamlibet.

3. ex perpetuitate, & continuitate generationis.

Quartum eſt, quia omne corpus terminatur ab alio, ut terra per aquam, aqua ab aere, & ſic de reliquis. ſi ergo unumquodque circumſcribi debet, oportet eſ-

4. ex extrīſecis terminis corporum.

ſe infinitum, nec ad vltimum non circunſcriptum peruenietur.

Maxime autem. Tex. XXXII.

5. *Ex mẽte noſtra.* QVintum motiuum ponit. quod omnium præcipuum eſt Dicit, cum omnib. dubitationẽ faciat, & magis ad rem pertineat, nempe quod cogitatio noſtra non deficit, nec ſiſtit in aliquo finito: vt dato quouis numero, adhuc maior intelligitur, & data quãtitate, & magnitudine, adhuc maior cogitari poteſt: ſi ergo cogitatio eſt eorum, quæ ſunt in re: alias cogitatio mathematica eſſet ficta, nec mens impoſſibile cogitat per ſe: erit profecto in rebus numerus, & magnitudo ſine termino, & infinita.

Cõfirmatur ex ſpatio qđ eſt extra cœlum. Prꝗterea: quia extra cœlum eſt ſpatium infinitum, ergo & corpus infinitum, & ita vtraque quantitas magnitudo, & numerus erit infinita. Nam illud infinitum ſpatium, vel eſt repletum, vel non, ſi repletum, ergo eſt corpus infinitum, ipſum. n. infinitum eſt, ſi vacuũ eſt, cur magis hoc, in quo iſte mũdus eſt, eſt repletum, quam illud, in quo nihil eſt; & præterea, quia ſi vacuum eſt, ergo eſt locus aptus repleri, hoc enim eſt vacuum, puta quod caret corpore ſed aptum eſt repleri, (at in ſempiternis non differt poſſe, & eſſe, quod. n. potuit eſſe, fuit) ſed illud ſpatium potuit repleri, & ſempiternum eſt, ergo repletum eſt.

In æternis idẽ eſt eẽ, & poſſe, non eſt maxima Ariſt. ex aliquorũ ſentent. Vbi nota, hanc maximam non eſſe Ariſtotelis adnotaſſe Burlæum, & Simpliciũ, & alios ex Grꝗcis, ſed Architꝗ & Epicureorum, quorum erat hoc argumentum. imò in Ariſtotele cœlum eſt æternum, & tamẽ non eſt idem in eo poſſe moueri motione craſtina, & moueri: modo. n. poteſt, & non mouetur: idem in Luna reſpectu luminis, &c. Alij tamen putant eſſe Ariſtotelis. de eius vero ſenſu in quæſtione ſequenti tractabimus.

Habet autem dubitationem. Tex. XXXIII.

EX his concludit habere difficultatẽ hanc materiam de infinito: ſiue. n. dicatur ipſum eſſe, ſiue ipſum non eſſe, ex vtraq. parte accidũt inconuenientia multa. & vlterius, dato quod ſit, adhuc reſtant difficultates multꝗ, nẽpe an ſit ſubſtantia, an ſit accidens alterius, an neutro modo, ſed ſi aliquid infinitũ magnitudine aut aliqua infinita numero, & multitudine. quidquid enim dicatur, ſemper ex utraque parte, ſunt difficultates, & inconuenientia. At quia nõ hæc omnia a Phyſico diſcutienda ſunt, concludit Phyſicum debere ſolum tractare, an ſit magnitudo aliqua ſenſibilis infinita. *Cõcludit Ariſ. difficilem eẽ tractationẽ de infinito.*

An Phyſici ſit de infinito tractare, & de quibuſdam alijs dubijs de infinito circa tex. Ariſtot.

Quæſt. IIII.

QVæſtio hæc proponitur, vt quæ in textu dicta ſunt, magis factis obiectionibus declarentur.

Prima eſt circa circulum quæſtionis, in quo apparet difficultas, nã infinitum non ſolum quanto, ſed etiam enti in communi ineſt, cum ens aut finitum ſit, aut infinitum: ſed conſideratio entis non eſt phyſica: ergo nec conſideratio infiniti. 1

Secunda: quia infinitum non eſt, & ſi eſſet, illud eſſet incognoſcibile, non ergo Phyſicus tractat de ipſo. 2

Tertia: circa id quod dicitur, ſi eſſet infinitũ, non eſſet principiatum, videtur falſum. nam ſi eſſet aliquod quantum infinitum, non eſſet ſummũ ens, igitur dependeret ab alio, atque eſſet principiatum. 3

Quarta, quia eſſe infinitum ineſt quantitati: at quantitas cum accipiens ſit, non poteſt eſſe principium ſubſtantiarum. 4

Quinta, circa id quod dicitur, in æternum poſſe & eſſe non differre, videtur falſum. nam ſecundum ipſum Ariſt. Luna eſt quid æternum, & materia, & Luna poteſt eclipſari, non tamen eclipſatur ſem- 5

per: & materia poteſt recipere aliquam formam, non tamen ſemper illam recipit: & intelligentiæ poſſunt facere, quæ non ſemper faciunt.

Sexta: circa id, quod dicit tex. 33. an ſit ſubſtantia, aut accidens, an neutro modo. Videtur inepta diſtinctio, omne.n.qd' eſt aut ſubſtantia, aut accidens eſt: non ergo datur medium, quod nec ſit ſubſtantia, nec accidens.

Ad 1. No. multiplex infinitum in perfectione, in vigore, in quantitate, in dubitatione, et per idē terminatiōe, & de quo horū tractet Phyſicus.

Circa primum aduertendum eſt, multiplex eſſe infinitum. Primum eſt infinitum in entitate, nēpe quod perfectionē in ſe, ac ſua eſſentia habet illimitatam, ac totius entis perfectionem comprehendit: oppoſito vero modo finitum, quod perfectionem in ſua eſſentia limitatam, ac ad genus contractam aliquod habet. Primū ſoli Deo noſtro, ſecundum omnibus, preter ipſum competit. ac tale infinitum, vel finitum ipſum ens diuidunt, nec a Phyſico conſiderantur, vt probat argumētum.

Alterum eſt infinitum in vigore, puta quod potētiam habet operandi infinitā, & tale per ſe ad Phyſicum nō ſpectat q̄tum ad quid ſit, quia tale infinitū eſt im
1 materiale; bene tamen quātum ad an ſit,
2 eo, quod per motum talis virtus, & vigor
3 probatur, vt dicetur in octauo lib.

Tertium infinitum eſt duratione, id nēpe, quod durat tēpore infinito, ſicut motus, tempus, cœlū, & tale infinitum, vt infinitum eſt, quia in duratione conſiſtit, a Phyſico conſideratur.

4 Quartum infinitum eſt per indeterminationem ad recipiendum; ſicut potentia materiæ dicitur infinita, q.a indetermina ta ad formas ſine limite: & tale infinitū etiam Phyſicum eſt, nullum tamen ex his in præſenti tractatur.

Quintum eſt infinitum in quantitate,
5 puta quod extenſionis, aut numeri terminum non habet, ſiue actu, ſiue potētia; & hoc ſi fuerit abſtractū a materia, eſt mathematicum: ſi uero in materia ſenſibili, eſt phyſicū, & hoc in præſenti tractatur, ut ipſe Ariſto. docet, & per hoc patet ſolutio argumenti, non.n. infinitum in communi Phyſicus ſpeculatur.

Ad 2. Dub. an d infinito poſſit haberi ſcientia.

Ad ſecūdum reſpon. duplex eſſe infinitum in quantitate, aut actu, aut potentia. Infinitum actu eſt, quod actu habet magnitudinem infinitam, aut multitudinē, quale eſſet vnum utrinque interminatū cōtinuū, aut unus illimitatus numerus, & hoc infinitū non eſt, ut dicetur poſtea. At ſcientia eſt de ipſo quātum ad quid nominis, quātum uero ad quid rei ipſius eſt ſcientia per negationem, puta quod non ſit, nec eſſe poſſit.

Nota duplex infinitum actio, & potentia.

Infinitum potentia eſt, quod ipſius diuiſio terminari non poteſt, nec ipſis augmētum, nec paruitas, qualis eſt numerus, quia quocunque dato datur maior, non tamen unquam actu infinitus eſt: ſimiliter lignum, & quodlibet cōtinuū, quod nunquam diuiſione abſumi, & finiri poteſt, & tale phyſicum eſt, cū eſt ſenſibile, ut diximus: & hoc bene comprehendi poteſt, quamuis ipſius infinitas non comprehendatur diſtiĉte quoad numerum partium, ad quas eſt in potentia, tamē abſolute ipſius infinitas intelligitur, dum tale cognoſcitur, quod nunquam ceſſet ipſius quantitas: hoc eſt enim eſſe potentia infinitū: an uero tale infinitum in rebus phyſicis eſſe poſſit, diſcutiemus: hoc tamen a Phyſico conſideratur, an ſit, & quid ſit, & ſic ſoluitur argumentum.

Ad 3. Dub. An ſi infinitū eſſet, deberet eē prīcipium, et nō principiatum. Solut. quorūdā. Reijcitur iſta ſolu.

Ad tertium aliqui dicunt, quod ſi eſſet vnum infinitum quantum, illud eſſet infinitum ens, quia haberet infinitas partes, quarum ſingulæ haberent ſuam perfectionem. vnde haberet infinitam perfectionē: ſed hoc eſſet eſſe infinitum ens, unde non haberet vllum principium.

Hoc nullo modo videtur tenendum: quia illa perfectio non excederet genus quantitatis, at infinitum ens omnem perfectionem omnium generum, quę ſunt, & eſſe poſſunt, in ſe habet: non ergo concedendum eſt illud ens omnino, & ſimpliciter eſſe infinitum, ſed finitum ens, & limitatæ perfectionis, & habere principium. imo multi Doctores dicunt Deum poſſe infinitum facere, non tamen ob id illud tale infinitum quantū eſſet infinitum ens: vnde ſi eſſet infinitum, nō eſſet ſummum ens, ſed dependeret à ſummo ente, imo poſſet materia, & forma conſtare.

2. Vera ſolutio.

Quod ſi Ariſtot. dixit nullum habiturum principium, ſi eſſet, ſed ipſum futurum eſſe principium, intellige de principiis, quæ ad generationem concurrunt; & ita eſt re uera, quòd non poſſet eſſe factum per generationem ex aliqua mate

tia,

ria,nec ex forma, nec ab efficiente, nec a fine,ſed potius ipſum generationis debuit eſſe principium,non per generationé principiatum: hic enim eſt ſenſus Ariſto.maxime,quia hoc infinitum cum ſit quãtũ, debebat eſſe in materia, vnde pertineret ad principia quantitatis.

Ad arg. Soluitur igitur argumentum, nõ enim loquimur niſi de principio in generatione, & infinitum nullum tale poterat habere: quod ſi haberet,non infinitum eſſet eo quod materia,forma,efficiẽs,finis,quę ad generationem conueniunt, finita omnia neceſſario ſunt ad ſingulos effectus potius:ergo infinitum, eſſet materia infinita,ex qua ſingulas partes detrahẽdo ſingulas faceremus generationes.

Ad 4. *Nota ſi infinitũ eſſet,tripliciter poſſet conſiderari.* Ad quartum,notandum ex Iandu. hoc lib.3.q.8 ꝙ infinitũ ſi eſſet,tripliciter poſſet conſiderari. Primo ſecundum formale ſuum,quod priuatio eſt, puta negatio extremorum,& limitum: & ſecũdum talem priuationem non eſſet principium. Altero modo ſecundum quãtitatem ipſam,cuius terminos non habet,& tunc nõ eſſe principium per ſe,ſed per accidens ſubſtantiarum. Tertio ſecundum ſubſtantiam illã, quę tali quãtitati ſubſtaret,& ſic eſſet principium per ſe:unde omni ex parte principium eſſet: non enim quantitas ſola per ſe eſſet ſeparata, propterea in textu vidim⁹,quomodo illi Philoſophi,qui dicebãt ſubſtantiam ſubſtare infinito, conſequenter dicebant infinitum eſſe principium per accidens.

Quod ſi nihil ſubeſſet infinito,ſed ipſum per ſe ſtaret, tunc dicendum erat illud eſſe ſubſtantiam ſecundum ſe infinitam,non ratione quantitatis adiunctæ: & hoc dicebant Pythago. & Plato dicentes, infinitum eſſe principium per ſe,ſed id eſſe non poteſt: non enim tale infinitum ſecundum extenſionem contingit,niſi ratione quantitatis: hinc ſoluitur argumentum.

Ad 5. *dub. an in æternis ſit idem eſſe, & poſſe.* Ad quintum aliqui illam propoſitioné (vt in textu dixi,)non eſſe Ariſtot ſed Architæ aſſerunt,vt Burlæus,Simplic. & alij Græci. Alij vero ipſius Ariſtot.eſſe dicũt: nam & ab Ariſtot.conceſſa eſt in 9. Metaphy.tex 17.quamobrem examinanda eſt, quia aliquid veri continet,& in alio ſenſu accepta falſa eſſe poteſt.

Iandu.ergo,q.9.huius lib. dicit duplicem eſſe potentiam, ſecundum quod duplex eſt eſſe. Eſt quoddam eſſe accidentale,quoddam ſubſtantiale,vt eſſe hominem & eſſe album.Ita eſt duplex potẽtia, ad eſſe ſubſtantiale,& ad eſſe accidentale, loquendo de potentia paſſiua: dicit ergo immaterialia,ſi ſint ſempiterna, non ſunt in potentia ad ullum eſſe,ſed potentia illorum eſt eſſe.

Potẽtiam ſubſtantialẽ non eſſe in æternis, eſſe tamen accidentalem. Dicit ſecundo, quod materia etiã ſempiterna,vt cœli, & materia prima,ſecundum Ariſtot.non ſunt in potentia ad eſſe ſubſtantiale,ſed poſſe in eis eſt eſſe, nec unquam fuerunt in potentia tali, ſunt tamen, etiam ſecundum Ariſtote.in potentia accidentali, vt materia eſt in potentia ad formas,quæ cum non ſint de ipſius eſſentia, poſſunt dici velut eius accidentia:& cœli,ſeu cęlorum partes ſunt in potentia ad locum, & Luna ad eclipſim, & ſic patet explicatio illius maximæ propoſitionis.

Hæc doctrina vera eſt.& mihi placet, & Aegid. videtur idẽ dicere,dum docet illam propoſitioné intelligi de eſſe, & potentia ſubſtantiali.

Obiect. Quod ſi obiicias, non uideri ſic facere ad rem illam propoſitionem: nam locus non eſt in potentia eſſentiali ad locatum, & corpus,ſed accidẽtali magis,quam materia ad formam,& tamen per hanc propoſitionem probat Ariſtot.quod deberet habere corpus: nam poſſe, & eſſe, idem ſunt in ſempiternis.

Reſpondeo dupliciter.Vno modo ſecũdum veritatem noſtram,qua tenemus ſolum Deum æternum.Altero modo ſecundum Ariſt. qui multa æterna poſuit. Secundum veritatem de Deo dupliciter poſſumus loqui. Vno modo quantum ad ea, quę in eo ſunt,& tunc nõ differt poſſe, & eſſe ſimul,enim,idem eſt vtrunque, vnde poſſe generare ſuum Filium,& generare, ſimul fuerunt cum ipſo Deo: poſſe eſſe bonum, & eſſe, imo nihil eſt potentialitatis receptiuę,ſed totum eſt eſſe. Altero modo quantum ad ea, quæ extra ipſum ſunt, quorum habet potentiam actiuam tantum,& quia iſta potentia actiua eſt libera in eo, non ſunt ſimul poſſe. & eſſe, ſed poſſe eſt æternum:quia eſt ipſe Deus. creare vero,& eſſe,quæ in creaturis ſunt,

non

non ſunt idem, & ſimul cum poſſe creare, non enim cum potuit creare, creauit, ſic enim, ab æterno crearet.

2. Sol. ſecundum Ariſt. Ad ſecundum, ad Ariſtotelem, qui multa eſſe æterna falſo putauit: reſpondeo, quod potentia, tam actiua, quam paſſiua, ſiue ſubſtantialis, ſiue accidentalis, fuerunt ſimul, ſi comparentur potentiæ ad proximos actus. Deus enim ſimul habuit potentiam faciendi mundum, & fecit: materia ſimul habuit potentiam recipiendi formam, & recepit: Luna ſimul habuit potentiam recipiendi lumen, vel amittendi, & amiſit, vel recepit: unde ſi ille locus eſſet in potentia ad corpus recipiendum, reciperet, & recepiſſet iam antea, & ita procedit argumentum. Sed ſoluitur hoc argumentum, quia illi actus non ſunt proximi, & adæquati: proximus enim actus materię eſt recipere formã aliquam hanc, vel illam, & hoc ſimul cum potencia recepit: proximus actus cœli, & cauſarum uniuerſalium eſt motus in communi, & productio particularium, & hic cum ipſis potentijs fuit.

Itaq; in particularibus actibus, & motibus, & formarum particularium receptionibus non eſt idem eſſe, & poſſe, etiã ſi ſecundum Ariſtot. eſſent æterna, ſed in communi ſolum, vt explicauimus. Poſſet tertio dici in vniuerſum ſimpliciter, & per ſe, in æternis idem eſt eſſe, & poſſe, intelligendo formaliter, id eſt, in eo, in quo eſt æternum, ſiue ſit eſſentia, ſiue accidens eius.

Ad 6. ex poſ. Alex. Itaq; quicquid ſit ſempiternum: ſi eſſentia, in ea eſſet ſimul eſſe, & poſſe eſſe: ſi accidentalis ratio eius eſſet æterna, ſimul eſſet, eſſe tale, & poſſe eſſe tale, & hoc modo maxima illa vniuerſaliter, & per ſe eſſet vera, formaliter eam intelligendo, atque hoc diligentius adnota.

Ad ſextum, Alex. ut refert Simpl. aliter exponit illum locum, & mihi placet expoſitio, quod illud uerbum Neutro modo, ſit negatio duarum illarum partium, ſubſtantiæ, & accidentis, ſingularum per ſe, vt ſit ſenſus: an ſit ſubſtantia, nec ne: iterum an ſit accidens, nec ne, & ita exponit etiam Alber. & eſt bona expoſitio. Sed tũc videtur ſecunda quæſtio inutilis, quia ſi non eſt ſubſtantia, eſt accidens; & ſi eſt ſubſtantia, non eſt accidens.

Alij dicunt, quod non dixit, an ſit accidens, ſed an ſit accidens per ſe, & paſſio alicuius ſubiecti, & inter proprium accidens, & ſubſtantiam, datur medium, puta commune accidẽs. Hęc doctrina uera eſt, ſed non uidetur ad propoſitum. *2. Solut. aliorum.*

Propterea reſpondeo duo Alterum eſt quod per ſubſtantiam, & accidens intellexit ea, quæ ſenſibilia ſunt: & per ea, quę neutro modo ſunt, intellexit ſeparata. Alterum eſt, quod non ponit hanc ſecundam partem tanquam conceſſam, ſed tanquam dubitatam, qui enim dicit an ſit homo, nec ne, non ob id dicit non eſſe hominem, ſed dubitat, ita in quæſtione hac. Atque de his hactenus. *3. Solut. verior.*

Maxime autem Phyſici eſt. Tex. XXXIIII.

Cvm de infinito opiniones Philoſophorum recenſuiſſet: ac rationes dubitandi de infinitio poſuiſſet, nunc diſputationem aggreditur: at quia infiniti uocabulum eſt multiplex. ipſius ſignificationes exponit prius. Et quamuis Sanct. Thom. aliter in his numerandis procedat, tamen Græcorum omnium, & Alber. expoſitionem ſectabimur. omnes hi quinque modos, & ſignificationes infiniti faciunt. *Ponitur diuerſæ notiones illius vocabuli, infinitum.*

1. *acceptio.* Prima eſt. Infinitum dicitur, quod non eſt pertranſibile, eo quod non habet ſpatium aliquod, & quantitatem, quomodo punctum, & omnia. quæ quantitate carent, ſic infinita dicuntur, Et ponit exemplum, vox dicitur inuiſibilis, non ſolum quia non videtur, ſed qua etiam caret potentia, ut videatur.

2 Altera eſt. Infinitum dicitur, quod licet ſpatium habeat. & tranſitum, is tamen eſt incõſummabilis, & hoc (vt notat Simpli.) dupliciter prouenit, aut propter ſpatium ipſum, quia nimirum eſt quantitas nõ habens terminum, propter interminatam extenſionem. aut multitudinem eius, & ſic proprie dicitur infinitum. Aut propter figuram, quo pacto circulus dicitur infinitus, quia ratione figuræ non eſt terminus aſſignabilis

3 Tertia eſt. Infinitum dicitur, quod habet tranſitum, & finem, ſed vix conſummari

mari poteſt: aut quia cum difficultate peragitur propter longitudinem ſpatii, quomodo via longa dicitur infinita: aut quia etiam difficile peragitur propter figuram, ut Labirinthus dicitur ſic infinitus, & ſic exponunt hunc modum Pſellus & Philop.

4 Quarta eſt. Infinitum dicitur, quod cũ poſſit habere tranſitum, non tamen habet propter aliquod impedimentum, vt via pelagi in profundum ſic eſt infinita: quia ratione aquæ tranſitum non habet, & ita explicant Themiſt & Alexand. & Alber. ſimiliter via a tropico in tropicum dicitur infinita, ratione enim æſtus non poteſt tranſiri.

5 Quinta. Infinitum dicitur, quod nunquam terminatur ipſius quantitas, aut in appoſitione, ut in additione continui; aut in diuiſione, aut utroque modo, ut tempus, motus, & continua, quia nec maximam partem, nec ultimam diuiſionem accipere poſſumus.

Hic notandum ex Simplic. quod dicit, omne infinitũ eſſe huiuſmodi, non quod iſta ſignificatio comprehendat alias, ſed quod huiuſmodi infinitum ſit ĩ rebus, & propriè dicatur. reliqua autem, aut non ſunt, aut impropriè infinita dicuntur: in præſenti uero diſputatio fit de infinito ſecundo modo, ut propriè ſumitur.

Caput Quintum.

Separabile igitur eſſe.
Tex. XXXV.

No. de infinito quãtitatis in ſubſtãtijs abſtractis Probatur nõ dari infinitũ in quantitate, in ſubſtãtijs abſtractis. 1. Ratio.

Aggreditur modo diſputationem de infinito ſecũdo modo, ac probat non poſſe eſſe ſubſtantiã ſolam, & hoc eſt quod dicit, non eſſe infinitum ſeparabile a ſenſibus, ut Græci exponunt. illo enim modo Pythagoras, & Plato dicebant eſſe infinitum, ac facit argumentum, nullum indiuiſibile eſt infinitum eo modo quo hic diſputamus: at omnis ſubſtantia eſt indiuiſibilis: ergo nulla ſubſtantia eſt infinita. Minorem hoc argumento probat. omne diuiſibile aut eſt magnitudo, aut multitudo: ergo nulla ſubſtantia eſt diuiſibilis: erit ergo indiuiſibilis.

Nota. Vbi nota omnia hæc argumenta concludere ſolum de infinitate quantitatiua: hanc enim probant nõ dari in abſtractis, vñ nec de infinitate Dei, nec de numero animarum, vel Ariſtot. vel aliquis ex Grę cis interpretibus conſtituit in hoc libro. quare licet & Deus ſit infinitus ſecũdum Ariſtot. ut eſt, & animæ hominum ſint immortales, nullum hinc ſumi poteſt argumentum, vel contra ueritatem, uel contra ipſum Ariſt. cũ hic de ſola infinitate quantitatiua ipſius ſubſtantiæ loquatur.

Si vero ſecundum accidens.
Tex. XXXVI.

Nota quõ ſit ĩtelligẽdus Ariſ. probatur, nec abſtracta eſſe infinita per accidens.

Qvod ſi reſpondeatur illam ſubſtantiam non eſſe per ſe diuiſibilem, ſed per accidens, puta ratione quantitatis, & ſic poterit eſſe infinita per accidens, argumẽtatur contra hoc: ſequitur, quod non erit principium, & elementum entium ſecundum id quod infinitum eſt, ſicut uox ſecundum id, quo inuiſibilis eſt, non eſt materia dictionis, & ita non erit infinitum principium per ſe, ut Plato uolebat.

Amplius quomodo contingit.

Secundo probatur, quod illa ſubſtantia nõ ſit ſecundũ ſe infinita. Minus eſt ſeparabile infinitum a quantitate, cum ſit ipſius paſſio, quàm quantitas ab infinito, cum ſit ſubiectum: paſſio autem magis dependet a ſubiecto, quàm ſubiectum a paſſione: ſed non eſt quantitas ſine finito, vel infinito; ergo nec iſta ſine quantitate. non ergo infinitum eſt per ſe ſubſtantia. Et nota quod loquitur de infinito ſecundum extenſionem, vel multitudinem, de quo illi etiam Philoſophi loquebantur ponentes principium infinitam ſubſtantiam.

Mani-

Manifeſtum autem, & quod non contingit. Tex. XXXVII.

3. ratio p eodem. *1. Nota.* TErtio probat, quod infinitum nõ ſit ſecundum ſe ſubſtantia. Pro declaratione notãdum. Primo, ꝙ in ſimplicib. & compoſitis entib. aliter ſe habẽt eſſe, & id quod eſt: in compoſitis enim tam ſubſtantialibus quam accidentalibus aliud eſt eſſe, aliud quod eſt: eſſe. n. præcipuè a forma eſt, vt albedo dat eſſe albo, & anima dat eſſe homini: at id quod eſt, eſt totum compoſitum ex materia & forma, aut ex ſubiecto & accidẽte, vt homo & album. At in ſimplicibus ſubſtantiis non inuenitur huiuſmodi diſtinctio, ſed idem eſt eſſe, & id quod eſt eſſe, propter ipſarum ſimplicitatem.

2. Nota. Aduertendum ſecundo, quòd cum infinitum ſecundum hos, vt principium, debet eſſe ſubſtantia ſimplex, ac conſequenter idem eſt eſſe & id, quod eſt, ſicut idẽ eſt forma, & eſſe formæ: quia ſimplex eſt. Ex his ſumit Ariſt. quod ſi infinitum eſt ſubſtantia per ſe, & non eſt accidẽs alterius, cum ſit principium, erit ſimplex, & ita idem erit in eo eſſe infiniti, & infinitum. Vnde quicquid habet eſſe infiniti, erit infinitum.

Tunc ergo ſic nectitur argumentũ. Illa ſubſtantia, vel eſt diuiſibilis, vel indiuiſibilis. Si indiuiſibilis, non erit infinita, ut notum eſt. Si diuiſibilis: cũ ſit ſimplex, quælibet partes participabunt eſſe totius, hoc autem eſt infinitum: ergo quælibet partes habebunt eſſe infiniti. ergo ex fundamento quælibet pars erit infinita, ſicut quælibet pars aeris eſt aer: quia partes sũt eiuſdem rationis cum toto: id autem abſurdũ eſt, non ergo infinitum ſecundum ſe eſt ſubſtantia. Nota rationem hãc, quæ eſt metaphyſica, ac ob id obſcura.

Secundum ergo accidens. Tex. XXXVIII.

Cõtinuat rationem. COntinuat rationem. Cum nõ poſſit eſſe ſubſtãtia per ſe infinita. erit ꝑ accidens, i. mediante aliquo accidẽte: tunc autẽ iam infinitum non erit principium, ſed potius illa ſubſtantia, cuius accidens eſt infinitum: vnde reprehendit Pythagoreos, qui dicunt infinitum per ſe eſſe ſubſtantiam, & infinitum hoc partibile ponunt, cum tale infinitum ſit ſecundum quantitatem,

Sed fortasſis hæc quidem. Tex. XXXIX.

AT quia quæſtio iſta, nempe an ſubſtãtia ſecundum ſe poſſit eſſe infinita, trãſcendebat limites phyſicos contrahit ſermonem dicens, an in uniuerſum ſit infinitum. In Mathematicis, & intelligibilibus tractare de infinito, non eſt phyſicum: ſed ſolum diſputare, an ſit infinitum quantum in corpore ſenſibili, & hoc determinare, præſentis eſt diſputationis. *De qua infinitate agat Ariſtotel.*

Sed dubium non eſt, nullam ſubſtantiam intelligibilem poſſe infinitam eſſe, nec ipſam ſubſtantiam ſecundum ſe, niſi ratione quantitatis, loquendo de infinito extẽſiue: quia extenſio eſt ratio propria magnitudinis, quæ ab ipſa nequit ſeparari, & nos ſupra docuimus in lib. 1. vbi nõ eſt quantitas) nullam eſſe poſſe extenſionem.

Vbi iterum aduerte, quod ſuperius diximus de ſolo infinito in quantitate hoc loco tractari. *Nota.*

Logice igitur ſpeculantibus. Tex. XL.

INcipit modo circa infinitum ſenſibile rationib. logicis diſputare, ac primo probat, non eſſe corpus ſenſibile, imò nec intelligibile i. mathematicum, & abſtractum infinitum, ſic. Corpus eſt, quod ſuperficie, aut ſuperficiebus terminatum eſt: ergo infinitum non eſt: infinitum. n. non eſt terminatum. Antecedens eſt notũ hoc. n. eſt eſſe corpus quantitatis: dicitur, ſuperficie contentum, propter corpus circulare. dicitur ſuperficiebus, propter alia corpora. *De infinito ſenſib., quod non ſit, diſputat, rationibus dialect.*

Notandum autem, quod hic arg. cõtra eos, qui ponunt ſubſtantiã infinitam, ſed per accidens, nempe ratione quantitatis.

Di-

Solutio Obiectio. Dices, quare hæc ratio logica probabilis dicitur, cum a definitione procedat? Reſpondet Philop. & bene: quia illa corpori definitio nõ eſt data ab his, qui infinitum ponũt, imò negarent ipſam, ſed probabiliter eſt ſumpta.

At uero neque numerus. Tex. XLI.

2. Ratio. POnit ſecundam rationem logicam de numero ac præmittit. (vt dicit Simpl.) numerum non eſſe ſeparatum, ſed ipſis rebus numeralibus inſitũ. Eſt autem huiuſmodi ratio. Numerus aut habens numerum, numerari, & computari poteſt: hoc.n.eſt eſſe numerum, uel numerabile: ſed infinitum non poteſt computari; ergo non eſt numerus, non igitur eſt infinitum in numero.

Phyſice autem magis ſpeculantibus. Tex. XLII.

Phyſicis rationib' agit Ari. 1. Ratio. Si eẽt corpus infinitum, uel eſſet ſimplex, vel mixtum. POſt rationes logicas ad rõnes phyſicas ſe conuertit, ac nullum ſenſibile corpus infinitum eſſe poſſe probat, atque huiuſmodi facit argumentum. Si eſſe poſſet tale corpus, uel illud eſſet ſimplex, qualia ſunt elementa, uel mixtum. Sed neutrum eſſe poteſt: non ergo poſſibile eſt infinitum corpus.

Aduerte autem, quod loquitur de corporibus ad generationem attinentibus: nam de cœlo alia ratio pertinens ad libros de cœlo.

Probatur non poſſe eẽ mixtũ ratiõe ducta ab elementis cõponentibus. Probat ſingulas partes illius minoris, & primo, quod non ſit mixtum. Si eſſet mixtum, tunc uel componeretur ex infinitis elementis, & principiis multitudine, & hoc iam reprobatum eſt in lib. 1. contra Anaxago. uel ex elementis numero finitis, puta ex his quatuor; igne, aqua, & cæteris. Quod autem hoc fieri non poſſit, probat, uel omnia erunt infinita in continuo, uel unum tantùm infinitum, uel nullum infinitum: hoc tertium clarum eſt fieri non poſſe, ex finitis enim non conſtat infinitum.

Secundum uerò, quòd unum ſit infinitum, reprobat. Mixtum componitur ex contrariis æquali proportione ſe habentibus ita, ut unum non conuertat in ſe aliud: non enim ſic mixtum fieret, ſed ſi unum eſſet infinitum, ipſius uirtus omnia alia uinceret, ac in ſe conuerteret. non igitur ex uno infinito, & aliis finitis fieri poteſt mixtum.

Et ponit exemplum. Si ignis finitus alicuius uirtutis: ſit aliqua aeris pars correſpondens igni, qui ſit minoris uirtutis, quã ignis, re uera ſi aer infinitus ſit, ignis autem finitus, quantumcunque ignis uincat ſingulas partes aeris per ſe, tamen a toto aere infinito uincetur. *Nõ poſſet unũ eſſe ĩfinitum, & cætera finita.*

Vbi nota quod creſcit actiuitas, & fortitudo agentis, ex additione quantitatiua rei, quamuis non admittat hoc Philo ſed hoc poſterius eſt examinãdum. ſolum hic notandum erit, quod in mixto unum elementum non uincit aliud, ut in ſe conuertat, ſed ad temperiem omnia redacta inuicem ſe corrumpunt, & mixtum tertium componunt, idq; eſt in mixtione in hoc enim differunt mixtio, & generatio. *Nota.*

Vnumquodq; autem infinitum eſſe. Tex. XLIII.

REiicit aliud membrum, quod oĩa ſint infinita. quia tũc cum corpora ſint, ſingula ſecundum omnem dimenſioné eſſent infinita, cum non maior eſſet ratio, quare ſecũdum unam potius, q̃ ſecundum alteram eſſent infinita & præterea, quia, corpus, ut corpus, trinam dicit dimenſionem. ſi ergo unum illorum undique eſſet infinitum, omnia repleret, nullumque alium relinqueret locum, & iam plura eſſe non poſſent, nec eſſet mixtum infinitum. *3. Non poſsẽt omnia eẽ infinita.*

At vero neque unum, ac ſimplex Tex. XLIIII.

SVperioris arg. alteram partẽ probauit puta non eſſe infinitũ corpus aliquod mixtum. modo probat alterã, quod nec ſit corpus ſimplex, ac ꝓbat, quod nõ *2. probatur altera pars argumenti, ui*

delicet nō poſſe dari corp⁹ ſimplex infinitum.

ſit corpus ſimplex aliquod ex his elementis, nec quale poſuit Anaximander, ut refert Themi. & Philop. hic.n.dixit principium eſſe corpus quoddam infinitum, nō elementum aliquod ex quatuor, ſed mediam ſubſtantiam inter ignem, & aerem, ac ſimplicem, ex qua etiam elemēta ſunt facta.

Ponit autem rationem, qua mouebatur Anaxim. vt tale corpus poneret. Ratio autem erat. quia cum principium ſit infinitum, ſi eſſet aliquod ex elementis, quia in eis eſt qualitas actiua, & contraria, tunc vinceret, & corrumperet omnia, atque ad ſui potius naturam traheret poſuit igitur corpus medium expers illarum contrarietatum, ut quamuis infinitum eſſet, non tamen omnia corrumperet.

Impoſſibile autem eſt eſſe tale. Tex. XLV.

Probatur primo de facto tale corpus nō dari.

REprobat non poſſe eſſe tale corpus infinitum, ac primo reprobat non ratione infinitatis, ſed qa tale corpus non eſt in natura: nam qua parte dicitur infinitum, ſimul impugnabitur, dum in communi probabitur etiam de aliis ſimplicibus non eſſe infinita.

Ratio autem, qua probatur non eſſe illud corpus, eſt hæc. Omne mixtum reſoluitur in elementa, ex quibus componitur. at ſolum ſentimus quatuor corpora, nullo autem ſenſu experimur illud, non ergo cōpoſitio eſt ex illo corpore ulla. Et hæc ratio bona eſt, nam Phyſicus quamuis rationalis ſit, non debet in uniuerſum deſtituere ſenſum, præſertim quod ſi illud eſſet ſenſibile corpus, ſentiretur utique, ac elementa in illud reſoluerentur, & uerterentur, quod non apparet.

Neq; igitur ignis, neque ullum. Tex. XLVI.

2. ex loco corpus.n. infinitum nullum locū alijs relinqueret,

PRobat autem modo, quod nullū ſimplex elementū poſſit eſſe infinitū, & & dicit, quod præter incōueniens ſupra poſitum, nēpe quod ſi eſſet infinitum, non relinqueret aliis locum vllum, eſt adhuc aliud impoſſibile, quod omnia conuerteret ad ſe, quod eſſe non poteſt, quāuis Heraclitus dixerit, omnia, & mundum ipſum, cum finitus ſit, tandem in ignem eſſe conuertendum, quod falſum eſt, non ergo aliquod ex elementis infinitum eſt.

& præterea ex cōuerſione omnium.

Eadem autem ratio eſt. Tex. XLVII.

3. Nec illud corpus poſſet eſſe naturę cuiuſdam medię.

DIcit hoc idē eſſe, ſi corpus illud eſſet medium. nam ſi eſſet elementū, haberet aliquam contrarietatem: non.n. generatio fit, niſi ſecundum cōtrarietatem. cum aūt infinitum ſit, omnia & conuerteret in ſe. at quia de igne mentionem fecerat, concludit per has rationes non ſolum de igne, aut de medio corpore, ſed de quouis elemento probari poſſe non eſſe infinitum, ita Philop.

Dubium.

Dubitatur, quomodo principium generationis debet habere contrarietatem, nam nec materia habet qualitates contrarias ſecundum ſe, non ergo elementum hoc habebit.

Solutio.

Reſpondeo, ſi materia ſecundū ſe non habet contrarietatem, in ſe tamen recipit formas contrarias, vnde generatio fieri poſſit, & materia cum illis contrarijs, & formis, quæ ſe inuicem tranſmutant, facit elementa. At cum iſti Philoſophi ponerent ſubſtantiam ſimplicem ipſum elementum, tenentur dare contrarietatem illi elemento, ſicut modo dat Ariſtot. elementis. vnde non debent comparari materiæ primæ, hæc enim ſola non facit generationem, ſed per contraria, quæ debent admittere hi, qui elementum ſimplex faciunt.

Quod autem omnino impoſſibile. Tex. XLVIII.

2. rō principalis nō poſſe eē ī cōi corpus īfinitum.

PRobat modo in cōi nullum poſſe eſſe ſenſibile corpus infinitum, & facit hoc argumentum. Vel illud eſſet homogeneum, & ſimilare, cuius partes eſſent eiuſdem rationis cum toto, uel diſſimilare, & heterogeneum. neutrum autem eſſe poteſt. Probat in hoc textu, quod non

ſit

1. Suppo. fit ſimilare,& ſupponit duo. Alterum eſt, omne corpus ſenſibile eſſe in loco proprio naturali, ac eſſe locum etiam cuiuſq; corporis ſenſibilis. *2. Suppo.* Alterum eſt, quod idē eſt locus naturalis totius. & partis, vt locus terræ,& glebę,& locus ignis,& ſcintillæ, quæ eſt pars ignis.

Si pars infiniti ſenſibilis ſepararetur, nec eſſet mobilis, nec immobilis. Probatur id 1.

Eſt modo argumētum ingenioſum de parte huius infiniti aliqua ſeparata,& ab ſciſſa a toto. Si eſſet infinitum ſenſibile, ipſius pars nec eſſet mobilis,nec immobilis:hoc autem eſt falſum:ergo non eſt infinitum. Probatur ſequela: demus illam particulam:probo quod ſit immobilis. Si moueretur,moueretur ad locum totius: ſed locus totius cum infinitum ſit, & occupet omnia,& ſurſum,deorſum,& undequaque, illa igitur particula non magis ad locum ſurſum,quam ad deorſum,quā ad latera eſt inclinata: non ergo mouebitur,cum non habeat vllam determinationem.

2 Præterea:quia ſi moueretur, tenderet in infinitum,quia locus ſuus infinitus eſt, nec ipſa replet totum: mouebitur ergo ſine termino,quod eſt impoſſibile:non igitur eſt mobilis.Quod vero nec ſit immobilis.

3 Patet,Locus ipſius eſt totum ſpatium totius:cum igitur non ſit occupatum,non magis quieſcet hic quam illic, non ergo immobilis erit, ſi enim eſſet immobilis, alicubi quieſceret. at non eſt maior ratio cur hic,quam illic quieſcat, non igitur erit mobilis,nec immobilis,& conſequenter nec ipſum totum,quod eſt eiuſdem rationis cum parte,& hoc procedit ex natura ipſius rei,quæ vere non eſſet mobilis, nec immobilis.

Obiec. & ſolut. Quod ſi dicas, eadem eſt ratio modo de partib.elementorū.Dico non eſſe,quia elemēta habent determinatum locum ſurſum,aut deorſum, & terminos loci determinatos,quos ipſa nec ipſorū partes tranſgredi poſſunt.

Si uero diſſimile ſit.Tex.XLIX.

Probatur altera pars 2.argu. quod tale corpus non poſſit eſſe heterogeneum.

Alterā proſequitur argumenti partē,nēpe quod non ſit diſſimilare, vocat aūt diſſimilare in loco, ꝙ partes habet diuerſæ ſpeciei,ſicut ſimilare,quod partes habet eiuſdem ſpeciei, & facit hoc argumentum. Si partes illius infiniti ſunt diuerſarum ſpecierum,vel ſunt finitæ ſpecies,vel infinitæ, vtrunq. autem eſſe poteſt.

Illæ ſpēs partiū nō poſſunt cū finitæ.

Probatur primum. Si.n.ſunt infinitæ ſpecies,neceſſe eſt, ꝙ una pars ad minus ſit infinita in quantitate. nā ex finitis partib.ſpecie,non fit unum infinitū,niſi vna pars ſit infinitè magna.loquimur autem, quod ſingulæ partes ſint propriæ ſpeciei quod ſi una eſſet infinita,tunc ea eſſet cauſa corruptionis aliarum,atque alias ad ſe traheret.vnde non eſſet diſſimilare,ſed unius ſpeciei,illius nempe,quæ eſſet infinita.hæc.n. alias in ſe conuerteret, ut dictū eſt ſuperius.

Si autem infinita, & ſimplicia.

2. Nō poſſunt eſſe infinitæ.

Reprobat alteram partē,puta quod ſint infinitæ ſpēs, quia tunc eſſent infinita elementa,& infinita loca. pro diuerſitate.n.rerum ſpecifica eſt locorum diuerſitas: at elementa,& loca infinita eſſe non poſſunt,ut alibi,puta 1.Ge. & 2.de cœlo probat:non ergo tale corpus eſſe poteſt infinitum.

No.tale corpus nō poſſe eſſe cōtinuum

Et notandum, quod hoc corpus ſi eſſet,non poſſet eſſe continuum, ſed contiguum,& unum per aggregationem,ut in principio textus dixit. quia res diuerſarum ſpecierum non poſſunt eſſe continuæ.

Solu.quæ quis poſſet afferre refellitur.

At poſſet quis dicere, quamuis locus ſit finitus,poteſt tamen corpus infinitum eſſe.Hoc reiicit dicens,locum debere eſſe æqualem locato,cuius rationem ſubdit, ſi.n.eſſet minor,non poſſet locatum ſolū in eo conſiſtere,& ita locatum eſſet extra locum naturalem ſuum. ſi uero eſſet maior,non repleretur a locato ſuo naturali, & ſic maneret uacuum ex parte, quę duo fieri nequeunt.

Et propter hoc nullus eorum.

No. hanc partē textus ultimo eſſe locopoñēdā

Hæc uerba magnā difficultatē afferūt expoſitorib.Græ.& latinis, nec aptā īueniūt expoñē, adeo, ut Philo.arbitreē deficere aliqd textui,crediderī

in eo tex. 49. ut clarus ſiat ſēſus. ego eſse trāſponenda uerba aliquot, quod nos facimus, uidelicet ab illo loco & propter hoc nullus eorum uſque ad illum (ſi autem infinita, & ſimplicia) ſunt collocanda in fine ipſius tex. 49. & apparet ſenſus ita clarus, & diſtinctus, ut manifeſto conuincamur id debere fieri: & ſcriptorum iniuria proueniſse difficultatem.

Cum igitur dixiſset, nihil extra locum naturalem proprium, laudat antiquos quoſdam, qui ponentes infinitum elementum, non poſuerunt illud ignem, aut terram, quia experientia oſtendit hæc loca certa habere ſurſum, aut deorſum, quod ſi infinita eſsent, nec ad ſurſum, nec ad deorſum determinantur: ſed poſuerunt aquam, aut aerem, quia iſta partim ſurſum, partim ſunt deorſum, nec extrema determinant ſibi. Vide clariſſimū ſic reddi ſenſum, eſt autem id obſeruatione dignum.

Anaxagoras autem incōuenienter. Tex. L.

Reprehēſio Anaxagoræ, qui dicebat infinitū immobile eſſe ex ſe. FActo argumēto hoc bimembri, puta, ꝙ nec corpus infinitum poſset eſse ſimilare, nec diſsimilare, redarguit Anaxagoram, qui circa priorē argumenti partem dicebat, ꝙ infinitum ex natura ſua eſt immobile, & ſe quieſcere facit, qa eſt in ſe ipſo.

Addit autem Ariſt. parentheſim, aliud .n. nihil continet ad denotandum non eſſe in ſeipſo, ſicut amphora uini eſt in ſeipſa, ratione uini, quod continet, ut dicetur in lib. 4. infinitum autem non ſic dicebatur eſse in ſeipſo ab Anax. nihil enim continet, ſed in ſe ipſo per ſe.

1. Reprehēſio cauſæ cur infinitum eſſet immobile. Reprehendit primo ipſum, quia dicebat, quod in ſeipſo eſt, ex natura ſua eſse immobile, non. n. ualet argumentum, corpus eſt in hoc loco: ergo natura ſua aptū eſt eſse in hoc loco, quia corpora ſunt ſæpe, ubi non naturaliter, ſed uiolenter sūt, ut corpus graue quod detinetur in aere, non ibi naturaliter eſt. non ergo, ubi res eſt, ſtatim ibi naturaliter eſt, nec ſi in ſeipſo infinitum eſt, ob id naturaliter eſt, & in hoc errauit Anaxag.

Si igitur quam maxime non mouetur. Tex. LI.

REprehendit ſecūdo Anaxa. quia etſi verū ſit, quod in ſe ipſo eſt, moueri nō poſſe, tamē nō inde colligitur, ꝙ ex natura ſua eſt immobile: nā aliqua manent immota, quæ ex natura ſua moueri ſunt apta. Vnde oportuit aliam aſſignare rationem, cur ex natura ſua eſt illud immobile, & ponit exemplum. Si terra eſſet infinita, & cœli, & reliqua ita, vt maneret terra ſic ſita, infinita tamen: tunc eſſet in ſeipſa, quia infinita, non tamen ob id eſſet ex natura ſua immobilis, ſed quia grauis, & graue naturaliter eſt in centro, quod eſt immobile. Sic igitur oportebat reddere rationem aliam naturalis immobilitatis illius infiniti, & non ſolum, quia infinitum, quam rationem non dedit Anaxagoras, ſed arbitratus eſt ſe euaſiſſe periculum, & concluſiſſe dicendo, quia infinitum ex natura ſua immobile eſt, & non valet. *2. Repre. cauſæ cur infinitum ex ſe eſſet īmobile.*

Et non quia infinitum. Tex. LII.

VErba prima textus cum præcedentibus copulātur, vt notū eſt: in reliquis vero probat, quod illud īfinitū nō ſit in ſeipſo. Partes ſunt eiuſdē rationis cum toto, ſi ergo totum in ſe ipſo eſt, ergo etiam partes in ſe ipſis erūt, vt enim totū eſt in loco, ita & partes, at in ſeipſis eſſe non poſſunt, nam ſi partes, cum finitæ ſint, in ſeipſis ſunt, etiam quodlibet finitū in ſeipſo erit, & non ratione infinitatis aliquid in ſeipſo dicetur eſſe.

Omnino autem manifeſtum eſt. Tex. LIII.

TErtium argum. Phyſicum principale facit, quod huiuſmodi eſt. Omne corpus naturale, ſibi propriū locū vendicat: at impoſſibile eſt infinitū proprium habere locum, ergo non poteſt corpus naturale eſſe infinitum. Probat maiorem. Omne corpus naturale, aut eſt graue vel *3. rō principalis ad probandū non dari corpus īfinitū ex loco totalis corporis.*

vel leue,(loquitur autẽ de his, quæ in generatione ſunt.) ergo determinat propriũ locũ graue deorſum, leue quidẽ ſurſum. Minor probatur: quia infinitum omnia replet, & tunc totum non determinat ſibi naturaliter ſurſum, aut deorſum.

Solutio et eius cõfutatio.

Quod ſi dicas, dimidiũ eſt deorſum, dimidium vero ſurſum: hoc dici nõ poteſt: nã infinitum non habet medium, nec ultimum, nec principium ob id nunquam dabitur, quid ſurſum, quid deorſum ſit.

Si.n. duæ partes æquales ſignari poſſet tunc ſingulæ, aut eſſent finitæ, aut infinitæ: finitę nõ, nam totum finitum eſſet, nec infinitæ, quia eadem eſſet difficultas vbi eſſent, & præterea, quia vnum infinitum duobus conſtaret infinitis. Ariſ. non intulit hæc inconuenientia, quia certũ eſt infinitum in duo æqualia diuidi non poſſe, cum medio careat.

Amplius omne corpus. Tex. LIIII.

4. Etiam ex loco.

QVartum ponit argumentũ, & quãtum exiſtimo, videtur hoc eſſe. Supponit.n. quod ſi infinitum eſſet in loco, locus eſſet infinitus, & ꝓbat locum non poſſe eſſe infinitum. Loci ſpecies, & differentiæ ſunt ante, retro, ſurſum deorſum, dextrum, ſiniſtrum: ſed hæ in infinito ſignari non poſſunt, cum talis partium diuiſio fieri nequeat: ergo locus non poteſt eſſe infinitus.

Declarat autem, quod illæ differentiæ non ſunt reſpectu noſtri, ut illud dicatur ſurſum, quod eſt ſupra noſtrum caput, illud deorſum, ꝙ eſt ſub pedib. & ſic de reliquis: ſed illæ differentiæ ſunt ex natura rei nobis etiam mutatis.

Quo autem modo hæ differẽtiæ intelligendæ ſint, dicemus ſatis in lib. 4. ubi id ex profeſſo traditur.

Simpliciter autem impoſſibile. Tex. LV.

5. Etiam ex loco.

HAec propria uerba textus ad rationem præcedentem pertinent, quibus uniuerſaliter cõcludit, ſi locus infinitus eſſe non poteſt, ꝙ nec corpus naturale.

Et tandem quintum facit argumẽtum. Quod in loco eſt, in aliquo loco eſt, & ꝙ in genere, in aliqua ſpecie, aut indiuiduo: ſed ſi corpus infinitum eſt: ergo in aliquo loco, puta ſurſum, aut deorſum eſt, ſi eſt in loco, & præterea aut bicubitum aut tricubitum, aut aliquid ex his eſt: hæc tamẽ repugnant infinito, non ergo corpus ullum naturale infinitnm eſt.

Caput Sextum.

Quod igitur actu nõ ſit corpus. Tex. LVI.

In contr. par. arg. Ariſt. & probat dari corpus infinitum 1. ex tempore.

POſtquam ad partem negatiuam quæſtionis eſt argumẽtatus, ac probauit non eſſe corpus actu infinitum, regreditur pro parte affirmatiua probabiliter probare eſſe infinitum, ut eas ſoluat obiectiones. idq́ ex trib. probat. Primum ex tempore, quod niſi infinitum eſſet, haberet principium, & finem, quod eſſe non poteſt.

2. Ex diuiſione cõtinui.

Secundo, quia ſi non eſt infinitũ in magnitudine, diuiſio terminabitur, & nõ ſemper magnitudo in magnitudines diuidetur, ſed perueniet ad indiuiſibilia, ut dixerunt aliqui Philoſophi.

3. Ex numero qui augetur ĩ infinitũ.

Tertio ex numero, qui non augebitur in infinitum, ex quib. apparet eſſe infinitũ, cum ergo vtrinque ſint difficultates, concludit opus eſſe iudice determinante.

Atque manifeſtum eſt, quod quodammodo.

Pro ſolu. prædictorum dub. 1. Fundæ. infinitum eẽ duplex actu, & potentia.

SOluit propoſitam difficultatem diſtinctione præpoſita, Duplex eſt in infinitũ, actu, & potẽtia. Actu quidẽ, quod hẽt actu magnitudinẽ, vel multitudinem interminabilem, nec limite ullo circũſcriptam, potentia uero, quod licet actu finitum ſit, ipſius potentia eſt inexhauſta, ut non ſit tantũ, quin adhuc maius fieri poſſet, ſiue ſit appoſitione, ſicut numerus dicitur infinitus potẽtia, quia non ei tãta fiet additio,

additio, quin maior fieri poſſit, ſine diuiſione, quomodo cõtinui diuiſio eſt infinita: quia non fit in tot partes, quin in plures fieri poſſit.

Solutio. Dubium. Suppoſita igitur diſtinctione, reſpõdet actu infinitum non eſſe, & hoc probant rationes priores: potentia vero infinitum eſt, & hoc conuincunt rationes poſteriores. vnde quodam modo infinitum eſt, quodam modo non: potentia infinitum eſt, actu non: loquimur autem de infinito quantitatis.

At quia infinitum eſſe ſecundum diuiſionem dixit, cuius oppoſitum dicebãt Platonici, vt dicetur lib. 6. docentes, diuiſionem finiri, & peruenire vſque ad indiuiſibilia, dicit facile eſſe hoc reijcere, & negare. id enim nõ eſt neceſſe, ut latius dicetur lib. allegato.

Relinquitur igitur potentia. Tex. LVII.

Qualis ſit illa potentia infiniti in potentia. Declarat qualis ſit iſta potẽtia infinita, dicens, ꝙ non oportet ſic intelligere eſſe infinitũ in potẽtia, qđ aliquãdo erit ĩ actu perfecto, ſicut domus potentia, aliquando erit actu, non ſic eſt infinitum in potẽtia, ut actu ſit totum infinitum: ſed dicitur in potentia ſicut certamen, & olympias & dies: hæc enim dicuntur in potentia, antequam fiãt, ſed nõ ut actu ſint tota ſimul, ſed ſucceſsiue: vnde certatum dicitur eſſe eo quod fiat: ita eſt potentia infinitum, non vt totum actu ſit, ſed continue, & inceſſanter fiat, vnde ſemper quod fit, & ꝙ fiet, finitum eſt: quod rẽſtat faciendum eſt infinitum, & hoc modo dicitur diuiſio, & numerus eſſe infinita potentia, quod actus diuiſionis, & augumenti nunquam ceſſet.

No. duplicẽ eſſe potentiã in rebus alteram ad actum perfectũ, alterã ad actum imperfectũ. Vbi aduertendum duplicem eſſe potentiam. Alteram ad actum perfectum, ut potentia ignis, potentia domus. Alteram ad actum imperfectum, qui ſemper in continuo fluxu conſiſtat, & ſic eſt potentia infinitum.

Varia genera infinitorũ in potentia. Diuerſa infinita ponit. Vnum in continuo ſucceſsiuo, ut eſt tempus, motus. Alterum in diſcreto ſucceſsiuo, ut in generationibus hominum, & aliorum: Tertium, in diuiſione permanẽtis totius. Dicit aũt, quòd hæc omnia cõueniunt in hoc, quod ſemper quę ſumuntur, finita ſunt, ut quotquot dies, quotquot homines ſumpſeris finita ſunt, quotquot ſecueris partes finitæ ſunt: tamen ſemper plures, & plures inceſſanter ſumi poſsint. Quod igitur reſtat, finem non habet, quod eſt, finitum eſt, ac propterea non eſt actu infinitum.

Tamen differentiam horum infinitorũ ponit in fine textus ſequentis: in ſucceſsiuis enim quæ ſumuntur, tranſeunt, & recedunt: in diuiſione uero permanentis partes manent, quamuis ſemper, quæ actu ſunt finitæ ſint.

Amplius ipſum eſſe. Tex. LVIII.

Quo hẽat eẽ infinitum ĩ potentia. Cum dixiſſet, qualiter potentia infinitum eſt, modo docet, qualiter ipsũ eſſe dicat, & dicit ipsũ nõ dici eẽ, ſicut ſubſtantię permanentes, quę totæ ſimul ſunt, ſed ſicut res ſucceſsiuæ, quarum aliqua parte actu exiſtẽte dicimus ipſas eſſe, ut dies eſt, motus eſt, cæna eſt: ſic infinitum eſt, quia diuiſio, uel fluxus, qui nunquam finitur, ſecundum aliquid ſit: unde ipſius eſſe in continuo tranſitu conſiſtit, ſicut quicquid tranſit, finitum ſit, & quãuis nõ ſemper id, quod trãſit, permaneat, ut declarauimus in textu præcedenti.

Quod autem eſt ſecundum appoſitionem. Tex. LIX.

Quomodo ſe habeat infinitum in potentia quoad diuiſionẽ, & quoad diminutionem. Cum ſuperius duplex infinitum ſtatuerit. unum ſecundum diuiſionem qđ ad paruitatẽ, & diminutionem fit, alterum ſecundũ appoſitionẽ, quod ad magnitudinem, & ſecundum additionem fit, utrunque autẽ in potentia, ut dictum eſt, nũc quomodo utrũque ſe habeat oſtẽdit, ac dicit idẽ eſſe quodammodo vtrunque.

Pro cuius declaratione aduertendum eſt, quod in unico ſubiecto actu finito reperitur ſimul utrumque infinitum, ſed non modo eodem, vt ibi gratia. Sumatur continuum pedalis quantitatis, & diuidatur in duas medietates, ita, ut altera medietas ſemper in alias duas, & illa in alias:

&

& ſic conſequenter diuidatur, atque medietates, quæ non diuidunt iterum, ſemper apponantur primæ medietati totius, quæ indiuiſa materia fit.

Tunc in hoc erunt duo. Alterum eſt, quod quanto diuiſio vnius primæ medietatis procedit in minores partes, tanto altera medietas indiuiſa fit maior, quia ei adduntur nouæ medietates, quamuis minores, & minores. Alterum eſt, quod quia diuiſio illius medietatis in infinitum procedit, non peruenietur ad aliquam medietatem, quæ non poſſit iterum in alias duas diuidi, ita alterius medietatis in infinitum quantitas augebitur, quia ſemper ei fiet additio. Cum igitur vna creſcat in infinitũ, altèra diminuatur, fit vt ſint duo infinita, vnum appoſitione, illius nempe partis, quæ augetur; alterum diuiſione. illius quæ minuitur: cumq; hæc duo ſint circa vnum continuum, merito dicuntur idem. Sed cum non ſit modo eodem, nam alterum eſt diuiſione, alterum appoſitione, non dicuntur abſolutè idem, ſed quodammodo.

Hoc igitur eſt quod hic docet Ariſto. nempe, quod infinitum appoſitione fiat ſimul cũ infinito diuiſione, licet non ſecundum eundem modum. ac dicit vtrumque infinitum eſſe idem quodammodo. Et declarat quare idem: quia circa eandẽ quantitatem finitum actu fiat vtrumque. Declarat, quare quodãmodo idem. quia videlicet infinitum ſecundum appoſitionem fit è diuerſo. Quid autem per è diuerſo intelligat, ipſe explicat: quia quantũ demitur ex diuiſa parte per diuiſionem ĩ infinitũ, tantum apponitur alteri determinatæ parti, quaſi dicat. Vnum infinitum eſt per diuiſionem vnius partis oppoſitæ: alterum per appoſitionem eorum, quæ ab oppoſita parte remouentur, & alteri determinatæ, & finitæ apponuntur.

In magnitudine enim finita.

Quõ debeat fieri diuiſio cõtinni, ut ꝓcedat in infinitũ.

EXplicat, quomodo ſit iſta diuiſio facienda in aliquo finito, vt in infinitũ procedat, & nunquã terminetur. Aduerte autem, quod dupliciter poteſt fieri diuiſio alicuius totius finiti. Vno ſecando & ſeparando partes equales primis ſeparatis in quantitate, vt ſi ab vno ligno ſepáres vnam pedalitatem, & à reſiduo alteram pedalitatẽ, & à reſiduo alteram, & ſic conſequenter, & talis diuiſio dicitur ſecundum magnitudinem, & non ſecũdum proportionem æqualem: quia pedalitas ſecunda quæ auſertur a reſiduo, non eſt in eadem proportione ad ſuum totum, ſicut pedalitas prima ad ſuum, licet pedalitates ſint æquales: ſimiliter nec tertia, nec aliæ ſunt in eadem proportione.

Nõ. ptes poſſe eſſe æquales, vel ſecundum quãtitatẽ, uel proportionem.

Verbi gratia, ſit lignum duodecim pedalitates habens, auferatur vna, & a reſiduo, quod vndecim habet, auferatur alia, & à reſiduo, quod decem habet, alia, & ſic conſequenter, conſtat has pedalitates ablatas eſſe æquales, ſed proportiones, ſecundum quas ſe habent ad ſua tota, non ſunt æquales, nam duodecim ad vnum aliam habent proportionem, quam vndecim ad unum, & quam decem ad vnũ, ob id iſta diuiſio dicitur ſecundum magnitudinem, ſed nõ ſecundum rationem, & proportionem.

Altero modo poteſt fieri diuiſio ſecundum eandem proportionem, ſed non ſecundum eãdem magnitudinem, vt ſi partes non æquales, ſed in æquali proportione ſe habentes ad reſidua, ſecueris.

Verbi gratia, ab aliquo toto deme unã medietatem, & ab iſta medietate iterum ſuã medietatem, & ab hac iterum aliam & conſequenter à reſiduis medietatibus medietates ſeca: tunc diuiſio erit ſecundum eãdem proportionem, quia id quod ſecatur ab eo, a quo ſecatur, ſe habet in dupla proportione, cum ſit ſua medietas, tamen medietates non ſunt æquales, ſed maiores, & minores, ſicut & tota, ob id talis diuiſio dicitur, ſecundum proportionem, ſed non ſecundum magnitudinem æqualem.

Iam ergo, ſi priori modo diuidas quodcunque finitum, nempe ſumendo ſemper magnitudines æquales, non procedet ſemper diuiſio, quantumcunque minimę ſint particulæ, finitur enim. quod ſi poſteriori modo diuiſio fit. in infinitum diuiſio procedet.

Et hoc eſt, ꝙ dicitur Ariſtotel. nempe ſi quis accipiat in aliqua continui finiti diuiſione determinatam, & finitam particulam

culam in eadem proportione, non abſoluet finitum diuidere, quod ſi è cõtra in diuiſione acceperit, eadem magnitudinem abſoluet.

Nota 1. Nota vero diſcrimen inter ſumere magnitudinem in eadem proportione, & inter ſumere magnitudinem eãdem in proportione. hoc enim faciens abſoluitur finitum, quia omne finitum per ablationẽ æqualis finiti cõſumetur, illud verò ſi fiat non ceſſabit diuiſio.

Nota 2. Nota deinde illud verbũ (Augeat) qđ annotauit bene Philop. cum enim æquales ſumimus magnitudines a reſiduis, augẽtur, & fiunt maiores proportiones, verbi gratia, Si ligno duodecim pedum auferas vnum, & iterum a reſiduo auferas alium, & a reſiduo alium, ſemper creſcunt proportiones, nã prima erat duodecupla, ſecunda undecupla, tertia decupla. Maiores autem ſunt proportiones multiplices, quãto a minori numero denominantur, ut omnium maxima dupla eſt, & poſt hãc tripla, quia maior eſt medietas, quam tertia, & tertia, quàm quarta, & minores ſecundum numerum maioribus.

Aliter igitur non eſt, ſed ſic eſt infinitum.

Infinitũ in potẽtia aliquomodo eſſe in actu.

EXplicat ex ſuperiorib. cõcludendo infinitum nõ aliter eſſe, q̃ modo, qui dictus eſt, puta in potẽtia, & aliquo modo in actu, & in diuiſione: exempliſque duobus explicat utrumque. Dicitur in actu, vt dies in actu dicitur, non quod tota dies ſimul ſit, ſed quod in fluxu eſt, & partem habet actu. ita infinitũ: non. n. totum ſimul eſt, nec erit, ſed ſecundũ continuam diuiſionem ãctu dicitur. Vlterius dicitur in potẽtia, ſicut materia prima, cuius potẽtia partem habet actus: quia cum forma eſt, nunquam tamen perfecte ad actum completum reducetur, vt omnes ſimul habent formas, ſed in continua eſt illarum generatione: ita infinitum.

Et ſecundum appoſitionem igitur. Tex. LX.

Infinitũ ſecundum appoſitionem eſſe ĩ potẽtia, et non actu, ſicut etiã ſecundum diuiſ.

OStendit Ariſt. qualiter ſit infinitum ſecundum appoſitionem in potentia. Poſſet. n. aliquis exiſtimare, qđ dicitur in potentia ſecundum appoſitionem infinitum, quia abſolute poteſt excedere quamcunq. magnitudinem datam, vt non detur tanta, quin maior fieri poſſit. hoc autem non ita eſt: nã dabitur tanta quantitas, ut maior eſſe nõ poſſit, puta quantitas totius orbis finita; non enim eſt infinitum actu extra cœlum, ut illi Philoſo. dicebant.

Cum ergo audis eſſe infinitum potẽtia ſecundum appoſitionem, intellige non eſſe ſeparatum ab infinito ſecũdum diuiſionem, nec alio modo creſcit ſecundum appoſitionẽ, quam per additionem partiũ, quæ fiunt ſecundum diuiſionẽ modo prędicto: talibus autem partibus creſcit infinitum ſecundum appoſitionem, non tamen in tantum creſcit, ut omnem finitam ſuperet magnitudinem, cum nõ poſſit æquare illud continuum in quo eſt: ſi enim additio fieret ſecundum partes ęquales ſemper, ſuperaret omnem magnitudinem: ſed id non fit, quia diuiſio non fit ſecundum partes æquales in infinitum, nec aliter creſcit infinitum ſecundum appoſitionem, niſi per talem diuiſionem.

Quo differat infinitum ſecundũ diuiſ. & appoſit.

Vnde in hoc differt infinitũ ſecũdum diuiſionem, ab infinito ſecundum appoſitionem. In illo enim non datur pars, nec quãtitas ita minima, quin minor eſſe poſſit, tamen in infinito ſecundum appoſitionem datur quantitas, ita magnã abſolute, quam nõ poſſit æquare ipſum infinitum ſecundum appoſitionem, nec maior eſſe poſſit.

Hæc omnia eò tendunt, ut intelligas, ſicut infinitum ſecundum diuiſionem non ſit ſecũdum partes æquales, ſic enim eſſet actu infinitum, ita nec infinitum ſecundũ appoſitionem; ſed utrunque ſit ſecundum partes inæquales ĩ eadẽ proportione ſumptas, ut dictum eſt in textu præcedenti. Conſideratione autem digna eſt expoſitio horum textuum.

Quo

Quoniam & Plato. Tex. LXI.

Confirmatur hoc duplex genus infiniti ex Platone, & illum reprehendit.

HOc duplex infinitum confirmat ex Platone,qui iſta etiam intellexit:p magnū enim infinitum ſecundum poſitionem, per paruum ſecundum infinitum denotauit.

Sed reprehendit Platonem,qui cum duplex poſuiſſet infinitum,nullo utitur:quia numerum,quem dixit eſſe rerum ſubſtantiam,finitum poſuit: ſecundum paruum, quia vſque ad unum decreſcit,nec quo ad magnum, quia uſq ad denarium creſcit, ultimum enim numerū dicebat denariū, reliquos uero numeros compoſitos ex denario,& pręcedentibus dicebat,ob id non ſibi conſtat.Si enim principium infinitum eſt,& numerus principium eſt ſecundum ipſum,debuit eſſe infinitus, quod tamen ipſe negabat.

Caput Septimum.

Accidit autem contra. Tex. LXII.

Reprehēdit Ariſ. definitionē, quam ueteres aſſignabant infinito.

DEfinitionem, quam Antiqui de infinito dabãt, reprehendit. Dicebant antiqui infinitum eſſe, cuius nihil eſt extra,quaſi omnia comprehenderet, nihilq́; ipſius eſſet extra ipſum. Ariſt.vero non ſic, ſed aliter eſſe definiendum docet, puta. Infinitum eſt,cuius aliquid ſemper extra eſt,ideſt,eſt id,cuius q buſcunq;partibus ſumptis aliqua alia ſemper accipi poſſit.Et probat,quod ſic ſit definiendum,etiam ex his, quæ ipſimet dicunt.Nam annulum dicūt eſſe infinitum, quia ſumptis quibuſq́; partibus propter uniformem, & circularem eius figuram, adhuc ipſius partes ſumi poſſunt,non .n. in eo,ſecundum ſe terminus eſt ullus propter figuram.

No.definitio infiniti in potētia eſt in quo ſemp eſt ſumere aliqd ext.

Vide igitur quomodo ipſi infinitum dicunt, cuius aliquam partem ſemper eſt accipere.

Declarat tamen,quod antiqui non dicebant annulum proprie eſſe infinitum,ſed rōne figuræ, vt enim eſſet proprie infinitum,non debent eædem partes multoties ſumi,quod in annulo fit. Non inuenientes enim terminum eundem ſæpe diuidimus,& ipſius eaſdē partes ſępe ſignamus. In infinito autem diuerſas oportet ſumere ſemper partes,ac ob id additur illa particula extra.

Notandum circa literam, quod uocat annulos non habentes palam, illos, qui ſunt uniformes,nec habent illam partem diſtinctam, cui ſolet apponi gemma; hi enim annuli,uidentur actu principium habere, at cum uniformes ſunt,actu finem, & principium non habent propter uniformitatem figuræ. *Nota.*

Infinitum igitur, id eſt. Tex. LXIII.

Confirmatur illa definitio ēt ex antiquis.

COncludit etiam ex antiquorū dicto, Infinitum eſſe,cuius ſecundum quãtitatē accipientibus ſemper aliquid accipere eſt extra. Ideſt cuius partibus quãtitatiuis quibuſcunque ſumptis adhuc diuidentes & accipientes poſſunt præter illas accipere alias,cum ergo ita definiendum eſſe probaſſet, probat non eſſe definiendum,ut illi definiebant, & efficit rationem hanc.

No. totū, & infinitū eē ualde diuerſa.

Illa definitio eſt totius, ſed totum, & infinitum ſunt ualde diuerſa, nec ſimul ſtant,ergo non poteſt eſſe definitio infiniti.Maiorem oſtendit in hoc textu, dicens totum non eſſe aliud,ut dictum eſt.5.Metaph.c. 26. quam cuius nulla pars abeſt. Quod inductione patet, totus enim homo dicitur,cum nulla pars hominis deeſt: tota ciſtella,cui⁹ nulla pars ciſtellę deeſt, & ſic quodlibet ſingulare totū definitur, ergo in communi etiam definitur totum, cui⁹ nulla pars abeſt, nec extra ipſum eſt, nam cum aliqua pars abeſt,& extra eſt totum non dicitur.id ergo eſt totum, cuius nihil eſt extra.

Totum autem, & perfectum. Tex. LXIIII.

Idem eſſe totū quod pfectum.

MInorē probat, totum,& perfectū, aut idē omnino ſunt,aut proxima in natura.ſed infinitū nullo modo eſt perfectū,ergo nec totum.Minorē pro

bat, quia perfectum eſt, quod finē habet, & terminum. hoc autem repugnat infinito, non ergo eſt perfectum.

1 Et notandum eſt, quod maiorem efficaciam habet hoc Græce, nam perfectum Græce a fi e denominatur, dicitur enim τέλειον, a τέλος quod eſt finis, & Latine fere idē etiā eſt. nam perficere, eſt uſq; ad finem facere.

2 Notant præterea Simplic. & Philop. & Alber. quod totum, & perfectum re idem ſunt, ratione differunt. nam totum dicitur reſpectu partium, quarum nulla deeſt, perfectum uero ratione finis, quem res eſt conſecuta.

Totum, et perfectū ſunt idem re, differunt tamen ratione.

Et vlterius notant Simp. & Philo. quod totum dicit partes cum quadam coniunctione, & copulatione. at omne, dicit ſolū ipſas partes nulla deficiente.

3 *Totum, et omne quomodo diſferant.*

Quapropter melius exiſtimandum eſt.

EX dicta doctrina commendat Parmenidem, qui melius dixit quam Meliſſus. Ille enim uniuerſum dixit totū eſſe, & finitum, cuius partes æqualiter diſtabant a centro. At Meliſſus dixit eſſe totum infinitum. Errauit autem in hoc, quod copulauit ea, quæ nequaquam poſſunt eſſe ſimul, puta, eſſe totum, & eſſe infinitum, hæc enim non cohærent, nec cōnectuntur, ſicut linum lino. ſunt enim illa oppoſita ualde.

Scias autem illud eſſe prouerbium, ut notat Philop. quo denotamus dicta alicuius eſſe contraria uel implicantia. cum. n. implicant, & inter ſe repugnant, non ut linum lino cohærere dicemus.

Prouerb. Græcum linum lino connectere.

Quoniam hinc quidem. Tex. LXV.

CAuſam oſtendit, propter quam antiqui ita definierint infinitum. Hæc autem eſt, quia putarunt infinitum eſſe totum quoddam. ac cum totum cōtineat, hinc ēt dixerunt infinitum contine re, & gubernare, ut ſupra etiam dictū eſt. Quod ſi quæras, quare hi exiſtimarunt infinitum eſſe totum? dicit quia ſimilitudinem habet cum ipſo toto. hæc uero ſimilitudo conſiſtit in hoc, quia ſicut totum ſuas partes comprehendit, ita infinitum ſuas.

Qua ratione inducti ueteres ita definierīt infinitū, eiusque reprobatio.

Hoc autem Ariſtot. reiicit, docetque infinitum nō eſſe totum actu, ſed materiam perfectionis, & magnitudinis, ideſt, formæ, & totius, ac eſt totum in potentia, quod patet ex diuiſibilitate. Nam totum aliquod cum diuiditur, non ratione formæ, ſed ratione materiæ diuiſionem hēt, cum uideamus formam eiuſdem rationis manere in omnibus partibus. infinitum ergo, quod diuiſionem continet, materiæ potius locum habet.

Infinitū hoc potiſſe habere ut materiam quā ut totum.

Præterea ſecundo. quia totum finitum eſt, & completum: at infinitum non completur ſecundum ſe, ſed ſecundum aliud, puta ſecundum formam, ut apparet in partibus, quæ in vno toto ſecundum formam aliquam colligantur. potius ergo eſt materia. & hinc eſt, quod ſecundum ſe ignotum eſt, ſicut materia ſine forma.

Et nota, quod in omnibus his hoc docemur, quod materia, quantumcūq; habeat partes, ſecundum ſe, non tamen ideo dicitur totum, ſed habet rationem partis, quia cum forma unum conſtituit totum.

Quare manifeſtum eſt. Tex. LXVI.

COncludit (vt dicebam,) infinitū magis habere rationem partis quā totius, cum locum habeat materiæ, materia autem ſit pars.

Hoc infinitum potius habere rationem partis quam totius.

Et iterum probat, quod infinitum non contineat, nec ſit totum, præſertim ſecundum opinionem Platonis. Hic enim infinitum ponebat etiam in ideis intelligibilibus. ſi ergo infinitum continet, ſequitur, quod in ideis etiam contineret. hoc autem abſurdum eſt, quod indeterminatum, & ignotum, quale eſt infinitum, dicatur continere intelligibilia, & determinare, cum tamen ab ipſis potius determinetur, quæ cauſæ ſunt formales.

Alia rō quod infinitum nō ſit totum nec contineat.

Secun-

Secundum rationem autem. Tex. LXVII.

Quod ſit diſcrimen in adiectione, & diuiſ. continui infinita.

QVædam theoremata notãdã de infinito ponit, atque primum eſt illud, qđ ſupra dixit, tex. 60. Infinitũ diuiſione ſic procedere, vt quæcunque parua quãtitas ſuperetur, puta, cum diuidimus non perueniemus ad quantitatem ita paruam, quin minor eſſe poſſit: at cũ eſt infinitum in appoſitione, non tranſgredimur quamcunque magnitudinem abſolute, ſed ſolum tranſgredimur illam magnitudinem, quæ ſit ex diuiſarum partiũ additione, non tamen ex tali additione poterit creſcere quãtitas, ut excedat etiam cœlum.

Obiect. Poſſes tu dicere, quare diuidendo ſuperamus abſolute omnem minimam quantitatem aſſignatam dando minorem: at in apponendo non ſuperamus omnem magnitudinem: quia ſaltem non ſuperabimus magnitudinem illius totius, quod diuidimus, & in quo apponimus.

Solutio. Reſpondet Ariſt. quia materia continetur, & eſt intra rem. infinitumq́ue materia eſt, forma continet. ac ſi dicat, quod cum diuidimus, procedimus ad materiam, quæ indeterminata eſt, & infinita: cum autem apponimus, procedimus ad formam, quæ continet, & determinata eſt.

No. ex D. Tho. quõ ſe habeat totum, & partes, et infinitum ſecundum appoſ. & diuiſ. Notat Sanct. Tho. circa explicationem, quod totum habet rationem formæ reſpectu partium, partes vero rationem materiæ, & merito: nam forma determinata eſt, materia vero indeterminata & indifferens: ita totum determinatum: ſingula enim per ſe vnum totum ſunt, tamen partes multis modis ſumi poſſunt, puta, maiores, minores, & hoc multis modis. Hoc vero intereſt inter infinitum ſecũdum appoſitionem, & ſecundum diuiſionem: in infinito.n. ſecũdum appoſitionem a partibus ad totum procedimus, in infinito vero ſecundum diuiſionẽ a toto ad partes deſcendimus: ob id in hoc a forma ad materiam, in illo a materia ad formam peruenimus.

Hinc fit, quod cũ forma, & totum determinatum ſit, quantumcunque partes diuiſas in infinitum apponamus, non excedemus illud totũ, cuius partes ſumimus: at cum a toto ad partes procedimus, & partes indeterminatæ ſint propter multiformem ipſarum diuiſibilitatem cum ad ipſas peruenimus diuidẽdo in infinitum, non datur vllus terminus, nec vlla quantitas ita minima, qua non poſſet eſſe minor.

Rationabiliter autem. Tex. LXVIII.

Quõ infinitum accipiatur ĩ numero, & magnitudine, et quõ differunt inter ſe. ALterum conſtitui theorema, puta. Infinitũ eſſe in numero, & in magnitudine, differenter tamen. Numerus.n. ſurſum creſcit in infinitum: nõ.n. datur tantus numerus, quin maior poſſit dari. At deorſum finem habet, nam ad vnitatem peruenit, & vltra non procedit. At magnitudo non ſic. datur enim maxima quantitas actu, cum non ſit infinitum in actu: at non eſt dare minimam magnitudinem, vnde minimus numerus datur, ſed non maximus potentia: at datur maxima quantitas, & magnitudo potentia, ſed non minima.

Cur diuiſio numeri terminetur, dat cauſam: quia numerus ex indiuiſibilibus vnitatibus cõponitur, ad quas numerus perueniens iam non amplius diuidi poteſt: at magnitudo cum non ſit compoſita ex indiuiſibilibus, ſed ex diuiſibilibus, ipſius nunquam ceſſat diuiſio.

Cur numerus augeatur in iſinitum. At cũ numerus creſcat ex diuiſione, & partitione continui, qui in infinitum procedit, hinc eſt quod numerus augeatur in infinitum, quamuis non ſit actu infinitus, ſed potentia ſuperans quamcunq. datam, & determinatam multitudinem.

Quõ numerus cõponitur ex indiuiſibilibus. Quo autem modo numerus ex indiuiſibilibus componatur, oſtendit: quia numerus eſt ex vnis, & numerus non aliud eſt, quam plura vna, & ita numeri ab vnis denominantur: ternarius enim qui tria vna eſt; quaternarius, qui quatuor, & ſic conſequenter: at unum indiuiſibile eſt, ut vnus homo, qui in plures homines diuidi non poteſt, & vnus leo, & reliqua: ſi ergo numerus ex vnis eſt, ex indiuiſibilibus eſt, nam vnum indiuiſibile eſt.

bat, quia perfectum eſt, quod finē habet, & terminum. hoc autem repugnat infinito, non ergo eſt perfectum.

1 Et notandum eſt, quod maiorem efficaciam habet hoc Græce, nam perfectum Græce a fi e denominatur, dicitur enim τέλειον, a τέλος quod eſt finis, & Latine fere idē etiā eſt. nam perficere, eſt uſq; ad finem facere.

2 Notant præterea Simplic. & Philop. & Alber. quod totum, & perfectum re idem ſunt, ratione differunt. nam totum dicitur reſpectu partium, quarum nulla deeſt, perfectum uero ratione finis, quem res eſt conſecuta.

Totum, et perfectū ſunt idem re, differunt tamen ratione.

3 Et vlterius notant Simp. & Philo quod totum dicit partes cum quadam coniunctione, & copulatione. at omne, dicit ſolū ipſas partes nulla deficiente.

Totum, et omne quomodo differant.

Quapropter melius exiſtimandum eſt.

EX dicta doctrina commendat Parmenidem, qui melius dixit quam Meliſſus. Ille enim uniuerſum dixit totū eſſe, & finitum, cuius partes æqualiter diſtabant a centro. At Meliſſus dixit eſſe totum infinitum. Errauit autem in hoc, quod copulauit ea, quæ nequaquam poſſunt eſſe ſimul, puta, eſſe totum, & eſſe infinitum, hæc enim non cohærent, nec cōnectuntur, ſicut linum lino. ſunt enim illa oppoſita ualde.

Scias autem illud eſſe prouerbium, ut notat Philop. quo denotamus dicta alicuius eſſe contraria uel implicantia. cum. n. implicant, & inter ſe repugnant, non ut linum lino cohærere dicemus.

Prouerb. Græcum linum lino annectere.

Quoniam hinc quidem. Tex. LXV.

CAuſam oſtendit, propter quam antiqui ita definierint infinitum. Hæc autem eſt, quia putarunt infinitum eſſe totum quoddam. ac cum totum cōtineat, hinc & dixerunt infinitum continere, & gubernare, ut ſupra etiam dictū eſt. Quod ſi quæras, quare hi exiſtimarunt infinitum eſſe totum? dicit quia ſimilitudinem habet cum ipſo toto. hæc uero ſimilitudo conſiſtit in hoc, quia ſicut totum ſuas partes comprehendit, ita infinitum ſuas.

Qua ratione inducti ueteres ita definierīt infinitū, eiuſque reprobatio.

Hoc autem Ariſtot. reiicit, docetque infinitum nō eſſe totum actu, ſed materiam perfectionis, & magnitudinis, ideſt, formæ, & totius, ac eſt totum in potentia, quod patet ex diuiſibilitate. Nam totum aliquod cum diuiditur, non ratione formæ, ſed ratione materiæ diuiſionem hēt, cum uideamus formam eiuſdem rationis manere in omnibus partibus. infinitum ergo, quod diuiſionem continet, materiæ potius locum habet.

Infinitū hoc potiſſe habere ut materiam quã ut totum.

Præterea ſecundo. quia totum finitum eſt, & completum: at infinitum non completur ſecundum ſe ſed ſecundum aliud, puta ſecundum formam, ut apparet in partibus, quæ in vno toto ſecundum formam aliquam colligantur. potius ergo eſt materia. & hinc eſt, quod ſecundum ſe ignotum eſt, ſicut materia ſine forma.

Et nota, quod in omnibus his hoc docemur, quod materia, quantumcūq; habeat partes, ſecundum ſe, non tamen ideo dicitur totum, ſed habet rationem partis, quia cum forma unum conſtituit totum.

Quare manifeſtum eſt. Tex. LXVI.

COncludit (vt dicebam,) infinitū magis habere rationem partis quā totius, cum locum habeat materiæ, materia autem ſit pars.

Hoc infinitum potius habere rationem partis quam totius.

Et iterum probat, quod infinitum non contineat, nec ſit totum, præſertim ſecundum opinionem Platonis. Hic enim infinitum ponebat etiam in ideis intelligibilibus. ſi ergo infinitum continet, ſequitur, quod in ideis etiam contineret. hoc autem abſurdum eſt, quod indeterminatum, & ignotum, quale eſt infinitum. dicatur continere intelligibilia, & determinare, cum tamen ab ipſis potius determinetur, quæ cauſæ ſunt formales.

Alia rō quod infinitum nō ſit totum nec contineat.

Secun-

Secundum rationem autem. Tex. LXVII.

Quod ſit diſcrimen in adiectione, & diuiſ. continui infinita.

QVædam theoremata notādā de infinito ponit, atque primum eſt illud, qđ ſupra dixit, tex. 60. Infinitū diuiſione ſic procedere, vt quæcunque parua quantitas ſuperetur, puta, cum diuidimus non perueniemus ad quantitatem ita paruam, quin minor eſſe poſſit: at cū eſt infinitum in appoſitione, non tranſgredimur quamcunque magnitudinem abſolute, ſed ſolum tranſgredimur illam magnitudinem, quæ fit ex diuiſarum partiū additione, non tamen ex tali additione poterit creſcere quātitas, ut excedat etiam cœlum.

Obiect. Poſſes tu dicere, quare diuidendo ſuperamus abſolute omnem minimam quantitatem aſſignatam dando minorem: at in apponendo non ſuperamus omnem magnitudinem: quia ſaltem non ſuperabimus magnitudinem illius totius, quod diuidimus, & in quo apponimus.

Solutio. Reſpondet Ariſt. quia materia continetur, & eſt intra rem. infinitumq́ue materia eſt, forma continet. ac ſi dicat, quod cum diuidimus, procedimus ad materiam, quæ indeterminata eſt, & infinita: cum autem apponimus, procedimus ad formam, quæ continet, & determinata eſt.

No. ex D. Tho. qūo ſe habeat totum, & partes, et infinitum ſecundum appoſ. & diuiſ.

Notat Sanct. Tho. circa explicationem, quod totum habet rationem formæ reſpectu partium, partes vero rationem materiæ, & merito: nam forma determinata eſt, materia vero indeterminata & indifferens: ita totum determinatum: ſingula enim per ſe vnum totum ſunt, tamen partes multis modis ſumi poſſunt, puta, maiores, minores, & hoc multis modis. Hoc vero intereſt inter infinitum ſecūdum appoſitionem, & ſecundum diuiſionem: in infinito. n. ſecūdum appoſitionem a partibus ad totum procedimus, in infinito vero ſecundum diuiſionē a toto ad partes deſcendimus: ob id in hoc a forma ad materiam, in illo a materia ad formam peruenimus.

Hinc fit, quod cū forma, & totum determinatum ſit, quantumcunque partes diuiſas in infinitum apponamus, non excedemus illud totū, cuius partes ſumimus: at cum a toto ad partes procedimus, & partes indeterminatæ ſint propter multiformem ipſarum diuiſibilitatem, cum ad ipſas peruenimus diuidēdo in infinitum, non datur vllus terminus, nec vlla quantitas ita minima, qua non poſſet eſſe minor.

Rationabiliter autem. Tex. LXVIII.

Qūo infinitum accipiatur ī numero, & magnitudine, et qūo diffe runt inter ſe.

ALterum conſtitui theorema, puta. Infinitū eſſe in numero, & in magnitudine, differenter tamen. Numerus. n. ſurſum creſcit in infinitum: nō. n. datur tantus numerus, quin maior poſſit dari. At deorſum finem habet, nam ad vnitatem peruenit, & vltra non procedit. At magnitudo non ſic. datur enim maxima quantitas actu, cum non ſit infinitum in actu: at non eſt dare minimam magnitudinem, vnde minimus numerus datur, ſed non maximus potentia: at datur maxima quantitas, & magnitudo potentia, ſed non minima.

Cur diuiſio numeri terminetur, dat cauſam: quia numerus ex indiuiſibilibus vnitatibus cōponitur, ad quas numerus perueniens iam non amplius diuidi poteſt: at magnitudo cum non ſit compoſita ex indiuiſibilibus, ſed ex diuiſibilibus, ipſius nunquam ceſſat diuiſio.

Cur numerus augeatur in īfinitum.

At cū numerus creſcat ex diuiſione, & partitione continui, qui in infinitum procedit, hinc eſt quod numerus augeatur in infinitum, quamuis non ſit actu infinitus, ſed potentia ſuperans quamcunq. datam, & determinatam multitudinem.

Qūo numerus cōponitur ex indiuiſibilibus.

Quo autem modo numerus ex indiuiſibilibus componatur, oſtendit: quia numerus eſt ex unis, & numerus non aliud eſt, quam plura vna, & ita numeri ab vnis denominantur: ternarius enim qui tria vna eſt; quaternarius, qui quatuor, & ſic conſequenter: at unum indiuiſibile eſt, ut vnus homo, qui in plures homines diuidi non poteſt, & vnus leo, & reliqua: ſi ergo numerus ex vnis eſt, ex indiuiſibilibus eſt, nam vnum indiuiſibile eſt.

At non ſeparabilis eſt numerus hic bipartitionis.

Numerũ nõ eſſe aliquid ſeparatum a rebus numeratis, nec actu īfinitum.

CVm numerum ex diuiſione continui creſcere dixiſſet, ne quis putaret numerum eſſe quid ſeparatum ab ipſis continui partibus, vt putabant Platonici ponentes numeros ſeparatos, huic obuians dicit numerum non eſſe ſeparatum ab ipſis continui ſenſibilibus partib. non enim aliud eſt numerus, quam plura una, & plures continui partes. Nec etiam eſt intelligendum, quod numerus actu infinitus vnquam ſit: non enim eſt eius infinitas, niſi potētia, ſicut motus, & tempus, & numerus temporis partium, quæ dicuntur eſſe, non tamen tota ſimul: ita eſt numeri infinitas.

Explicat. Philo & Auerr.

Philop. vult Ariſto. velle hic comparare numerum tempori, ut.n. tempus dum fit maius, & maius, non habet partes permanentes, ſed quædam recedũt, quædam de nouo adueniunt. Ita numerus dum creſcit, non permanet: nam cum fit quaternarius, non manet ternarius, nec cum fit alius numerus, manet alius, & idem uidetur Auer. dicere.

Explicat. verior D. Thom.

Sed S. Tho. hoc non placet, & merito: quia ſi formaliter loquantur de numero, etiam hoc ſit infinito ſecundum appoſitionem. nam cum additur aliqua magnitudo alteri, iam altera non manet formaliter, cum induat rationē alterius totius, & alterius menſuræ. Vt ſi primus erat pedalis poſtea additione mutatur. Quod ſi materialiter loquantur de numero, re uera etiam manet numerus præcedens, puta, ipſius vnitates, ſicut in infinito ſecundum appoſitionem; at temporis & numeri partium temporis nec formaliter, nec materialiter partes manent: quia tempus nullo modo permanet, nec ipſius partes, ſimiliter nec motus.

In magnitudinibus autem. Tex. LXIX.

In magnitudinib. contr. mõſe habere augumentũ, & decrementũ quā in numeris in īfinitum.

CVm dixiſſet numerum ſurſum in infinitum tēdere, deorſum uero ſtare in indiuiſibili, modo non ſic in magnitudinib. fieri docet, imo oppoſitum: verſus.n. maius datur vltimũ eo quod ſit maxima quātitas, quæ poſſit eſſe naturaliter, ut quantitas, & magnitudo orbis; unde magnitudo tanta actu eſt, quanta potentia eſſe poteſt. At verſus minus non eſt terminus, ſed diuiſio in infinitum procedit. Si autem magnitudo non eſſet determinata, tunc eſſet corpus actu infinitum, quod nullo modo eſſe poteſt.

Obiect.

Dices, quomodo magnitudo determinata eſt, cũ ſit infinitum in additione, quod fit ſecundum magnitudinem. Si enim in infinitum additio eſſe poteſt, erit etiam magnitudo tendens in infinitum.

Solutio.

Nota duplex genus additionis.

Hoc dubium facile eſt intelligēti, quæ dicta ſunt ſuperius. Additio.n. duplex eſt. Altera quæ fit ſecundum partes proportionales, per quas etiam in infinitum fit diuiſio, verbi gratia. Diuides lignum in duas medietates, iterum aliā in duas, & ſic ſemper procedendo per eandem proportionem, tunc ſi partes unius diuiſæ medie- 1
tatis apponas alteri, creſcet in infinitum. Et quia nũquam ceſſabit diuiſio alterius, nec ceſſabit augumentum prioris: tamen ipſius magnitudo quantumcunq. creſcat, non ſuperabit quantitatem totius ligni: quia nunquam finietur diuiſio, & nunquā habebit partes totius ligni. Hoc igitur modo dicimus eſſe infinitum per appoſitionem, & ſic magnitudinem creſcere in infinitum.

Altera additio eſt, quæ fit ſecūdum par 2
tes æquales, & ſi illa fieret in infinitum, re uera magnitudo perueniret, ut ſuperaret cœlos, & quodcunque corpus: ſed talis additio non poteſt eſſe in infinitum, nec ſic magnitudo poteſt ſecundum appoſitionem in infinitum creſcere.

Et hoc eſt quod hic dicitur, quod abſolute loquendo datur maxima magnitudo quæ poſſit eſſe, & quamuis in infinitum in appoſitione ſit ſecundum ipſam magnitudinem, non tamen ob id perueniet,

vt quamcunque magnitudinem datam ſuperet.

Infinitum autem nõ eſt idem. Tex. LXX.

infinitum nõ eſt genus ad motum, tẽpus, & magnitudinem.

CVm de infinito in motu, tempore, & magnitudine locutus ſit, poſſet quis arbitrari infinitum eſſe genus quoddam ad illa tria. Hoc autem non ita eſt, imò analogum quoddam. Infinitum .n. prius magnitudini, & per magnitudinem motui, & per motum tempori ineſt. At quia hoc explicare non eſt præſentis loci, ſed ad librum quartum pertinet, ſe illuc remittit, & nos etiam id ibi tractabimus, quod faciat Deus.

Vlterius dixerat, numerum terminari deorſum: quia peruenit vſque ad indiuiſibilia at non magnitudinem: hæc.n. ſemper in magnitudines iterum diuiſibiles diuiditur: poſſet quis huius petere rationẽ, quare nempe magnitudo in magnitudinẽ ſemper diuidatur. At quia hoc in libro 6. demonſtraturus eſt late, hoc etiam in præſenti ſupponit, & probationem prætermittit, & nos etiam ſuis in locis iſta examinabimus.

Caput Octauum.

Non remouet autem ratio. Tex. LXXI.

Obiec. ex geometria ꝙ illa utatur lineis infinitis, & ita ſit actu infinitum.

TErtium theorema ponit, dubio ſatisfaciens. Cum.n. actu infinitum non ſit, uidentur theoremata aliqua geometrica deſtrui.

Dicunt geometræ datam lineam rectã in infinitum protendere, quod eſſe nõ poſſet, niſi actu ſit infinitum, aut excedatur quæcunque magnitudo ſenſibilis.

Sol. Ariſ. No. quomodo geometra egeat, & utatur infinito.

Huic reſpõdet Ariſ. dicens Ratio, qua negatur eſſe aliquod actu infinitum, non deſtruit ullum theorema geometricum, & huius reddit rationem. Nam geometra nõ indiget infinito, nec utitur actu infinito in vlla demonſtratione: quod ſi vtitur linea infinita, id non eſt, quia ſumat actu infinitum in demõſtratione, ſed ut habeat quamcunque finitam lineam.

Ac ſi dicat. Mathematicus finitis utitur lineis ſemper, at cum lineas ſumit, nequis ipſum limitaret dicendo non poſſe lineas maiores, aut minores eſſe, ſumit lineas cõtinue produci poſſe. vnde illud infinitum & continuum nõ extẽditur niſi ad lineas, quibus utitur, quæ omnes finitæ ſunt.

Quod vero non indigeat lineis infinitis geometra, probat. Quia lineæ minimæ æqua proportione diuidi poſſunt, ſicut maximæ, qđ demonſtrat Eucl. li. 6. Theo. 10. ob id, quæ in maximis probat, etiã in minimis poteſt oſtendere. non ergo lineis infinitis indiget, unde dicit nihil differre ad demonſtrationem mathematicam, ꝙ ſit in lineis minimis, aut maximis, imò et aliquando fictis, & extenſis ultra id, quod naturaliter poſſunt eſſe, ut cum lineã extra cœlum imaginatur. tamẽ eſſe & id uerum, quod mathematicus probat, ſolum reperitur in quantitatib. exiſtentibus, & ueris, quæ finitæ ſunt. i. quamuis lineas aliquando maiores fingat, quia æque poterat probare per lineas ueras, ob id uerum probatur, & id quod eſt.

Quoniam autem eſt. Tex. LXXII.

infinitum habet rõnem materiæ, et materiæ priuatæ forma.

QVartum theorema eſt. Cum quatuor ſint genera cauſarum, ut dictum eſt, infinitũ rationẽ habet materiæ, non alterius cauſæ, & non materiæ, ut eſt forma eſt, ſed cum priuatione. Vnde infinitum dicit duo: vnum formale, & id priuatio eſt, puta negatio actus perfecti, & conſummati mixti cum potentia, eſt.n. actus imperfectus in ſucceſſione cõtinua conſiſtens, materiale uero eſt quantum ſenſibile, hoc.n. eſt quod diuiditur, & in quo talis eſt infinitas. unde infinitum rationem habet materię.

Et hoc etiam antiqui poſuerunt dicentes, & utentes infinito, ut materia. ſed reprehendendi ſunt. Cum enim infinitũ poſuiſſent materiam, dixerunt ipſum continere, quod quidem non ita eſt: materia. enim potius contentum, & determinatum quid, quam cõtinens, & determinans eſt.

Aduerte

Nota. Aduerte autem, quod infinitum nō eſt ſola materia: nam materia ſecundū ſe nō dat reb. diuiſionem, ſed materia cū quantitate; radix ergo prima diuiſionis infinitæ materia eſt, proxima vero quantitas, totalis autem, materia cum quantitate.

Reliquum eſt autem aggredi. Tex. LXXIII.

Soluūtur arg. ponē tium infinitum. QVid infinitum ſit, & qūo de re ſit, elucidatis, nūc ſoluere rationes aggreditur, quas in principio ca. quarti propoſuit tex. 31. ad probandū infinitum eſſe, non ſolum potentia, vt determinatum eſt, ſed etiam actu: atq; harum rationū quaſdā dicit non eſſe neceſſarias, nec demonſtrare, ꝙ intendunt: quaſdam vero habere obiectiones veras, i. quod ipſarum rationum oppoſitæ ſunt veriores, & certiores.

Soluitur 3. ratio. Incipit autē ſoluere tertiam rationem, quæ ſumebatur ex infinita ſerie generationum. Cumq; ex nihilo generatio non fiat, videtur aliquod eſſe futurum principium. Hoc ſoluit, dicens, eſſe ſatis principium materiam finitam, quæ vnius corruptione alterius generationis principiū eſt, & ita vna materia poteſt multarū generationum eſſe principium, cum nihil generetur, niſi per corruptionem & expulſionem alterius formę, ſeruata eadem materia, & hoc ſatis declarauimus in primo libro.

Amplius tangere, & finitum. Tex. LXXIIII.

Soluitur 4. ratio. SOluit quartam dubitationem, docens alud eſſe tangere, aliud eſſe finiri ſeu finitum eſſe. Tangere eſt ad aliquid extra ſe, & tangere eſt rei finitæ. At finitum eſſe non eſt ad aliquid aliud: ſed in ſe finitur res proprio termino, ac ſi dicat. Omne tangens præſupponit aliud extra ſe, ꝙ tangatur: at finitum nō ſupponit aliquid extra ſe, quo finiatur: nam ſuo termino intrinſeco, & extrinſeco finitur. Vnde falſum eſt, omne quod finitur, finiri aliquo circunſtante, intrinſecus enim eſt finiti terminus.

Quod autem tangere ſit ad aliqd oſtēdit, vt explicat Philop. quia nō quodlibet corpus tangit quodlibet, ſed quæ materiam communē habent: vnde cœleſte corpus non tangitur ab elementari corpore: tactus. n. proprie eſt inter ea, quæ mutuā habent generationem, vt videbitur lib. de gener.

Intellectioni autem credere. Tex. LXXV.

Soluitur 5. ratio. QVintam ſoluit dubitationē dicēs, ꝙ non eſt credendum illi intellectioni, qua abſque termino intelligimus, quaſi dicat: illa conceptio, & imaginatio ficta eſt, cuius rationem ſubdit, qa talis magnitudo, vel paruitas, ſub qua rem ſæpe imaginamur, non eſt in re, ob id non eſt credendum imaginationi. Et id probat: quia non ob id res eſt, vel nō eſt quia, ita imaginatur, aut intelligit aliquis eſſe, uel non eſſe, ſed è contra, quia res eſt vel non eſt, inde imaginatio, & intellectio veræ, vel falſæ ſūt. Cum ergo accidat rei, ꝙ ita intelligatur, aut quis ita eā imaginetur, non ob id talem eſſe credendum eſt, qualem quis imaginatur.

Et oſtendit id exemplo, poteſt. n. quis imaginari aliquem numerum multo maioris quantitatis, quam ſit, & quòd extra vrbem ſit: non tamen ob id res ita erit. Hinc patet, quod nō eſt argumentum bonum, ſumere quantitatem rerum ab imaginatione, quam hic intellectum vocat, vt notat Pſellus.

Tempus autem, & motus.

Soluitur 1. ratio. SOluit primam rationem de motu, & tempore, cū adiungit intellectionem, quæ nunquā ceſſat. Et dicit eſſe infinita, ſed ſucceſſiua, & ita non tota ſimul: ob id non actu, ſed potentia infinita ſūt: quia id, quod accipitur, non eſt permanens. At magnitudo, nec diuiſione, nec additione etiam imaginatiua, eſt actu infinita, ſecundæ uero rationis ſatis ex dictis patet ſolutio.

Ex his omnibus concludit, iam elucidatum eſſe, quid ſit infinitum, & quomodo

modo ſit, & quomodo etiam non ſit. hæc Ariſtotel.

An unum ſit indiuiſibile. An uero in infinitum etiam poſſit diuidi. Quæſtio. V.

Rõ dubitandi qua probatur unum eſſe diuiſibile

QVæſtio hæc non aliena eſt a loco præſenti: nam Ariſt. docet numerum deorſum non tendere in infinitum, quia ex unis componitur. unum autem indiuiſibile eſt, ut dicitur tex. 68. ꝙ profecto difficile uidetur: nam homo unus eſt, vt ipſe fatetur, & tamen diuiſibile eſt.

Inſtatur. 1

Quod ſi dicas, nō eſt diuiſibilis in duos homines unus homo, hoc non ſatisfacit, ſumam .n. ignem unum, qui unus eſt non tamen indiuiſibilis eſt, imò in duos, & multos ignes diuidi poteſt.

Inſtatur. 2

Quòd ſi dicas: ſatis eſt, quod actu non ſit diuiſus, quamuis potentia ſit diuiſibilis: verùm non ualet tunc ratio Ariſt. uult .n. quod numerus non ſolum non diuidatur in infinitum deorſum, ſed nec diuidi poſſi. Quia ergo hoc dubium hēt aliquid difficultatis, ideo in hac quæſtione ipſum tantùm enodabimus, in cuius declarationem aliquot oportebit præſupponere fundaméta, quorum primum ſit. Quod nihil aliud eſt unum quam quod indiuiſū eſt, & impartitum, dicit n. rem quatenus in partes non eſt ſeparata nec diuiſa: unde dicitur unus homo, qui non eſt plures, & una linea, quæ non eſt facta plures, & unus ignis, qui non eſt plures.

1. funda. Vnū idē eſt qd indiuiſum.

Sed hoc unum duplex eſt. Alterum, ꝙ dicit partium priuationem. Alterum, ꝙ dicit negationé. quod ſic clarius dicetur. Eſt quoddam unum, quod nō eſt actu in partes diuiſum, tamen diuidi poteſt, aut re ipſa, aut intellectu, parum enim refert utrouis fiat modo, ſicut dicitur unus ignis quia cum in multos diuidi poſſit, actu indiuiſus eſt, & unum lignum, & unum cō tinuum & hoc unum dicitur per priuationem. Alterum eſt, quod indiuiſum quidé actu eſt, & etiam potentia, quia tales partes in quas diuidatur non habet. Sicut pūctum unum eſt, quia nec actu, nec potentia partitioné habet. Similiter in ratione hominis, Petrus unus eſt, quia nec actu diuiſus, nec potentia in duos homines diuidi poteſt. Hoc duplex unum breuiſſime quidem, ſed notanter diſtinxit Ariſtot. 4. Metap. tex. 4.

Vnum indiuiſū duplex ē, uel per partiū negatiões uel priuationes.

Sit ſecundum fundamentum. Vnum priuatiuè, id eſt, quod actu indiuiſum eſt in partes, cum diuidi poſſit, eſt duplex. Alterum tranſcendentale: alterum prędicamentale, quod dicitur vnum quantitatis. Hoc autem vnum diſtinguitur ſecundum partes, quæ ſunt in duplici differētia. Quędam enim partes ſunt ſubſtantiæ, & eſſētiæ rei: quædam ſunt partes quantitatiuæ. Partes eſſentiæ, & ſubſtantiæ, ut materia forma, genera, & differentiæ, actus, potentia, & reliqua ex quib. rei definitionem, & naturam componimus: partes vero quantitatis ſunt, quæ à rei quantitate procedunt, vt ſunt partes integrantes, partes ſecundum extenſionem, vel ſecundum diſcretionem.

2. Funda. Vnū priuatiue duplex, tranſcendentale, & prædicamētale.

Eſt igitur quoddam vnum, quod dicit actualem indiuiſionem partium ſubſtantialium, & eſſētialium, & illo modo quæque res, ſiue materialis, ſiue immaterialis quæ partes habet definitionis, & ſubſtantiæ, dicitur una, ut non eſt diuiſa in eas, ſiue ſubſtantia ſit, ſiue accidens: & tale vnum dicitur tranſcendentale, & ſic quicquid eſt, vnum eſt. Huic vni opponuntur multa: multa enim dicuntur quorum ſubſtantia & eſſe diuiſum, & diſtinctum eſt, ut multa accidētia, multi Angeli, multi homines.

Quid unū tranſcendentale.

Alterum unum eſt unum quātitatis, ꝙ actu indiuiſum eſt ſecundū partes quantitatis, quomodo dicimus unum continuū, quia ſuas partes indiuiſas habet, & unum numerum, qui non eſt diuiſus in ſuas partes, ex quib. conſtat & tale unum eſt in rebus, quæ quantitate participant. nec in immaterialibus reperitur hæc unitas, ſed in ſubſtantiis, & accidentibus, quæ cū quantitate ſunt.

Quid q̄titatiuum.

Oportet tamen te meminiſſe continui & diſcreti non eſſe eiuſdem rationis partes, nam partes continui habent poſitionem cum permanentes ſunt, uel in uniuerſum copulantur termino communi. At partes diſcreti nullam habent poſitionem, nec termino communi copulantur. unde continuum unum dicitur, cum partes,

Nota, partes continui, & diſcreti non ſunt eiuſdē rōnis.

tes,

tes habet termino communi copulatas, diſcretum vero, cum partes habet non copulatas termino communi, ſed ſub vnica forma numeri, ut ternarij, quaternarij, & reliquorum.

3. Funda. vnum qd eſt princ. numeri eſt indiuiſibile diuiſ. quantitatis diſcretæ, licet diui di poſſit i ratione cō tinui.

Sit tertium fundamentum. Vnū, quod eſt principium numeri, & dicitur vnitas, ex qua numerus componitur, dicitur id quod eſt indiuiſibile ratione diſcreti. Aduerte enim aliter diuidi continuum, aliter diſcretum. Continuum enim diuiditur in partes actu copulatas prius termino communi. At diſcretum in partes, quæ erant diſiunctæ, nec termino communi copulatæ. unde quodlibet continuum (ſi continuum eſt,) non habet partes diſcretas, id coq; dicitur indiuiſibile in ratione diſcreti, ac vnum, quod eſt principium numeri, ſeu vnitas, & ex huiuſmodi vnis, cum multa ſunt, numerus conſtat, & talia vna ſic dicuntur indiuiſibilia.

1. Conclu.

Sit ergo prima concluſio. Vnum, quod eſt principium numeri, eſt indiuiſibile non ſimpliciter, ſed ratione diſcreti, poteſt enim aliquid vnum diuiſibile ſimul eſſe, & indiuiſibile, ſed non ratione eadem. verbi gratia, Sumo vnum continuum, vt lignum, aut ignem, hoc poteſt quidem ratione continui diuidi, puta, quia habet partes copulatas termino communi: at ratione diſcreti diuidi nequit: non enim habet partes diſcontinuas, & poſitionem non habentes, in quas diuidi poſſit, ut igitur indiuiſibile eſt ratione diſcreti, vnum dicitur, ex quo numerus conſtat, & de hoc loquitur Ariſtot.

Sol. arg. facti in princ.

Vnde patet ſolutio argumenti, vnus enim homo, vnum lignum, & reliqua, dicuntur vnum continuum, & unum, quod eſt numeri principium. vt vnum continuū ſunt, diuidi poſſunt in partes continui: at vt unum principiū numeri dicuntur. non ſunt diuiſibilia ratione diſcreti: quia ſic diuidi ſolius eſt numeri continentis partes diſiunctas, & poſitionem non habentes & hoc nota.

2. Conclu. vnum, qd eſt princ. numeri, non dicit entitatem cōtinuam

Secunda concluſio. Vnum, quod eſt numeri principium, non dicit entitatem aliquam diſtinctam realiter a continua quātitate, ut imaginantur multi reales, inter quos eſt Sonci. 4 Metaph. q. 25. dicunt. n. quòd in cōtinuo ſunt duæ entitates diſtinctæ, vna eſt continua quantitas, qua eſt vnum continuum diuiſibile, altera eſt entitas indiuiſibilis, qua dicitur vnum principium numeri: ratio ipſius eſt, quia quantitas continua diuiſibilis eſt, at vnitas hæc indiuiſibilis eſt.

a quantitate continua.

Opi. Soncinatis, & eius ratio refellitur

Sed nobis nō placet iſta entitatum multiplicatio abſque ratione, & neceſſitate, & prætérquam quòd euidentibus poſſet redargui iſta ſententia argumentis, ratio ipſorum nulla eſt, ob id dicimus, ꝙ quantitas continua eſt, a qua eſt vnum continuū, & a qua eſt vnum, quod eſt numeri prīcipium, ſed non eadem ratione. Vt enim a tali quantitate partes habet actu coniunctas, vnum eſt numero: ut uero a tali quātitate procedit, quòd ſi continua eſt, non habeat partes diſcretas, & res per talē quātitatem diuidi nequeat in diſcreta, principium eſt numeri, & res ab ea indiuiſibilis eſt ratione diſcreti.

3. Conc. numeri materia ſunt ipſa vnitates.

Tertia concluſio. Numeri materia ſunt vnitates ipſæ, forma uerò eſt illarum vnitatum certa aggregatio, vnde ternarius vnitates dicit materialiter, formaliter vero vnitatum tantam aggregationem. Sic de quolibet numero.

Hinc intelligitur id, quod dici ſolet, quod vltima vnitas adueniens eſt forma, reliquæ materia; vt in ternario duę vnitates ſunt materia, tertia determinans forma, quod videtur dicere Albertus in prædicamento quantit. & S. Tho. 8. Metaph. quod non ita ſimpliciter debet intelligi, numerus enim formaliter diuiſibilis eſt, illa vnitas verò diuidi non poteſt. Præterea: quia cum omnes vnitates ſint eiuſdē rationis, eſſet eadem forma omnium numerorum, nec ſpecie differrent: quod nemo concedet, nec S. Thom. nec Alber. id dixerunt, vt ſonat, ſed ſenſus eſt, quod illa vnitas habet ſe ſe ut forma: quia ipſa aduenıente intelligitur compleri numerus, ſed non quod re uera illa eſſet forma, ſed vnitatum aggregatio, quæ uariatur qualibet addita vnitate, atque ideo uidetur forma, ſed non eſt.

4. Concl. numeri diuiſ. non procedit ī infinitum deorſum.

Quarta concluſio. Numeri diuiſio non procedit deorſum in infinitum. Hæc eſt Ariſt. quæ patet ex dictis: quia cum numerus diuidatur ratione diſcreti, & ſit deuenire ad unum indiuiſibile in ratione diſcreti, non procedit ipſius diuiſio in infinitum. Non ſic in continuo, non enim in

diuiſione

diuiſione continui deuenimus ad aliquod indiuiſibile in ratione communi, cum nō ſit compoſitum continuum ex indiuiſibilibus in ratione continui, ſed ex indiuiſibilibus. ob id ipſius diuiſio terminum non habet, vt dictum eſt.

An numeri multiplicatio procedat in infinitum. Quæſt. VI.

1. arg. CVM numeri diuiſionem deorſum deſcendendo non in infinitū procedere determinatum ſit, conſequenter quæritur, an in multiplicatione ſurſum aſcendendi ſit proceſſus infinitus. Et videtur quod nullo modo. Si enim talis eſſet proceſſus, maxime eſſe propter illam rationem Ariſto. quia numerus creſcit ex diuiſione continui, hæc autem in infinitū procedit: ſed hæc ratio nulla eſt ut videtur. Nam vel loquimur de continuo mathematico, vel de ſenſibili. Non de mathematico, quia non pertineret hæc tractatio ad Phyſicum. Si vero de ſenſibili, vt re vera eſt, tunc ipſius diuiſio non procedit in infinitum, quia vt dixit in lib. 1. Phyſico. tex. 36. datur minima caro, a qua nihil iā eſt ſeparabile, & nos determinauimus dari minimum in his rebus naturalibus ét homogeneis: non igitur procedit ipſorum diuiſio in infinitum, & ſic cōſequenter nec numerus.

2 Secundo uidetur, quod ſi diuiſio in infinitum procedat, quod ſit numerus actu infinitus: eſt enim argumentum. Si lignum aliquod, verbi gratia, pedale, in infinitum eſt diuiſibile, ergo in ipſo ſunt infinitæ partes actu indiuiſę, ſed potentia diuiſibiles: numerus igitur illarum partium infinitus eſt: nam dato quouis numero finito, partes plures ſunt.

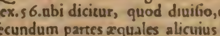
3 Tertio, ſi numerus actu infinitus eſſe non poteſt, vel eſſet, quia repugnat propter numeri formam, quia numerus numerabilis eſt, uel propter numeri materiam, quia res infinitæ non poſſunt eſſe, quarum ſit infinitus numerus. Sed neutrum repugnat. Nam ſecundum Ariſt. qui mundum ab æterno poſuit, poteſt quis petere, quot homines ſint tranſacti, & quot dies, & re uera non eſt, quid dicatur, niſi infinitus numerus. Si igitur numerus infinitus eſſet impoſſibilis, nō fuiſſet præteritus, quia impoſſibile ad actum non uenit: ſed numerus infinitus tranſactus eſt, & hoc non niſi ſimul cum rebus numeratis, non ergo eſt repugnantia, ut ſit numerus infinitus, quod ſi dicas, non eſt permanens talis numerus, hoc nihil impedit rationem numeri.

Et eſt quartum argumentum: nam numerus trium motuum, & numerus. v. g. trium lectionum eſt uerus numerus, tamē non permanent. 4 1

Et ulterius ſecundum Ariſtot. qui tenet animam hominum eſſe immortalem, & in ſingulis hominibus ſingulas animas. tunc ſi mundus fuit ab æterno, & homines infiniti tranſacti ſunt, re uera etiam & animę infinitæ, quæ cū immortales ſunt, ſequitur actu eſſe illarum infinitum numerum. 2

Et ulterius ſecundum Reales, qui dicunt puncta eſſe in corpore actu, & realiter diſtincta a quantitate, tunc cum ſint infinita puncta actu exiſtentia in corpore, erit & numerus infinitus. 3 5

Quintum eſt etiam argumentum contra tex. 56. ubi dicitur, quod diuiſio, quæ fit ſecundum partes æquales alicuius finiti, non procedit in infinitum. Videtur hoc falſum, & probatur. Sumatur lignum bipedale, tunc in hoc poſſunt dari infinitæ partes æquales, quarum una non eſt altera, ſed omnes æquales īter ſe, ergo diuiſio finiti procedit etiam ſecundum partes æquales in infinitum, & patet. Diuidatur illud lignum in duas pedalitates, & poſtea ſingulę diuidantur in partes proportionales, tunc coniungendo partes proportionales unius cum coniuncto ex partibus alterius, dabuntur infinitæ pedalitates. Vt ſi medietas unius coniungatur cum medietate alterius, & tertia unius cum duab. tertiis alterius, & quarta unius cum trib. quartis alterius, &c. ut in exemplo patet infra ſcripto.

Hæc ſunt argumenta, quę potiſſimam habere uidentur difficultatem, quæ quidē ſigillatim oportet iam ſoluere.

Ad 1. ſol. Alb. Circa primum Alber.cap.penult.huius libri dicit quantitatem ſenſibilem dupliciter poſſe conſiderari. Vno modo, vt terminus corporis naturalis, & ſic non dubium eſt, cum detur minimum corporum naturalium: per eam enim menſurabilia ſunt corpora: & ſic diuiſione reali ſunt diuiſibilia corpora in infinitum.

Reijcitur. Iſta ſolutio mihi non placet: quia cum menſura, qua menſuratur, finita ſit, & minima, vt dicitur 10. Metaph. re vera mẽſurabile non menſurabitur ſecundum omnes partes, ſed ſub partibus certæ quantitatis, quanta eſt menſura. Vlterius, quia menſura eſt æqualis, & vna: non igitur menſurabile, vt tale eſt, diuidetur in infinitum, quia iam haberet partes æquales omnes inter ſe infinitas, quod eſſe non poteſt.

2. ſol. Aver. ex Pau. Ve. Pau. Ven. ſupra tex. 60. aliter reſpondet ad hoc, & de mente Comment. dicit, quod quantitas ſenſibilis dupliciter conſiderari poteſt. Vno modo vt ſubſtat formæ naturali, & ſic non datur in ea diuiſio in infinitum. Altero modo ratione materiæ, cui ineſt, & ſic eius diuiſio procedit in infinitum.

Reijcitur. Iſta ſolutio mihi non admodum placet: quia cum ipſe loquatur de diuiſione reali, non videtur talis diuiſio poſſe fieri in materia, quia ſemper eſt, & erit cum aliqua forma, quæ impediet talem diuiſionem. Diceremus ergo, quod non habet intelligi de diuiſione, quæ dicit actualem partium ſeparationem, ſed de ea, quæ fit per partium ſignationem, vel conſiderationis reſolutionem, & ſecundum hanc non datur minimum in homogeneis. Quod enim ſupra dictum eſt, intelligi debet de minimo per ſe exiſtente, vt illic declarauimus.

3. ſol. verior, ſit diuiſio per imaginationẽ, & non p naturalẽ diuiſ. in infinitum. Probatur ſolut.

Et inducit me ad hoc dicendum ratio.

1 quia iſta diuiſio fit etiam in tempore, & in motu, vbi non fit talis partium ſeparatio, niſi modo, quo dictum eſt.

2 Præterea: quia non poteſt particula extra modum minima naturaliter conſiſtere, etiam ſecundum eos, qui minimum auferunt: dicunt enim poſſe tam paruam eſſe, vt non conſiſtat, quin a contrario corrumpatur: ergo iam talis ſeparatio naturaliter non procedit in infinitum.

3 Præterea: quia cœlo, & lineis cœleſtibus iſta ineſt diuiſio: quæ tamen non poteſt eſſe, ſi intelligatur de actuali ſeparatione, cum cœlum ſit incorruptibile.

Ad 2. Circa ſecundum argumentum aduertendum erit, quod numerus nõ dicit quocunque modo partes, ſed diſiunctas & poſitionem, & terminum communem non habentes: quod ſi continuæ ſint, numerũ non faciunt, ſed vnum continuum, & hæc eſt notanda ſolutio, vnde illæ partes vnius continui numerum non faciunt, nec finitum, nec infinitum actu, ſed ſolum vnũ continuum, quouſque ſeparentur diuiſione, tunc numerus nunquam erit actu infinitus.

Numerus requirit partes diſiunctas. aliter non faciũt numerũ vt ſ continuæ ſunt.

Quod ſi petas, quot illic ſunt partes, dico actu non eſſe numerum certum, quouſque diuiſio, vel ſignatio accedat, quæ nunquam infinita eſſe poterit in actu.

Ad 3. 1. ſol. Iandu. Circa tertium, Iandu. q. 11. huius tertij dicit duplicem eſſe numerum. Alterum rerum corporearum, quæ non multiplicantur, niſi ſecundum quantitatem, vt numerus lapidum, hominum, leonum, & aliorum corporum, & talem eſſe infinitum negat, nec eſſe poſſe permanentem, quia tũc occuparet omnia, & non admitteret ſecũ alia corpora. Alter numerus eſt rerum, quę non occupant locum, vt ſunt accidentia, quæ per ſe quantitatem non habent, & horum numerans, dicit, quod de facto modo eſt infinitus: nam materia prima cuiuslibet habet infinitas potentias actu ad ſingulas formas, quas recipere poteſt. Vnde ſecundum Iandu. non repugnat infinitum eſſe, cum ſit.

Sed re vera hæc ſententia quamuis in alijs accidentibus, vt punctis, habere poſſet aliquid probabilitatis, de quibus tamẽ mox dicemus, tamen, exemplum allatum falſum eſt: non enim eſt, niſi vnica potentia in materia ad formas, quas recipere poteſt, loquendo de potentia materiæ primæ: at potentiæ proximæ ſunt variæ pro varijs formis: ſed non ſunt hæ potentiæ finitę actu: quia non ſunt, niſi cum forma generari debet.

2. ſol. aliorum reijcitur. Alij dicunt infinitum numerum repugnare ratione formæ, alij ratione materię, qui omnes mihi non ſatisfaciunt.

Ad 3. & 4. vera ſolut. Pro ſolutione igitur tam tertij, quam quarti argumenti, in quibus de quadruplici numero infinito obijciebatur, videlicet,

licet, dierum, & aliorum ſucceſſiuorum, animarum, punctorum, facienda erunt aliqua fundamenta.

1. Funda. multitudo, et numerus diff. ſerunt.

Aduerte igitur primo, quod multitudo, & numerus differunt, nec idem omnino ſunt. Multitudo enim ſolum dicit partium diuerſarum aggregationem: at numerus dicit ordinem illatum partium ſecundum prius, & poſterius, numerus enim a numerando dicitur: qui autem numerat ordinem habet.

Numerus, & multitudo tripliciter reperitur in ente transcendens, in quantitate prius, in accidẽtib.

Iſte igitur numerus, aut multitudo tripliciter inuenitur. Primo in ente. vbi enim diuerſitas eſt, & pluralitas entium, quęcunque ſint, ſiue ſubſtantiæ, ſiue accidentia, ſiue corporea, ſiue incorporea, ibi numerus eſt, & multitudo: talis autem numerus, & multitudo tranſcendentalis dicitur.

Secundo inuenitur iſta multitudo, & numerus particularius in corporibus, & in continuis multis, & iſte numerus eſt proprius quantitatis ſpecies.

Tertio numerus eſt in his, quæ in quantitate ſunt, ſed non ſunt multiplicata per quantitatem, vt eſt numerus, & multitudo plurimorum accidentium, quæ in unico ſubiecto eſſe poſſunt ſub vnica quantitate.

Numer', & multitudo ſucceſſiuus, & permanens.

Et omnis hic numerus, & multitudo aut ſucceſſiuus poteſt eſſe, ita ut non ſint ſimul vnitates, vt numerus hominum, quorum aliqui tranſierunt, aliqui permanent, aut poteſt eſſe permanens totus, ut facile eſt intelligere.

2. Funda. Non dari infinitum numerũ cauſarũ per ſe ſubordinatũ.

Aduerte ſecundo, inter fere omnes Philoſophos non eſſe dubium numerum cauſarum eſſentialiter ſubordinatarum, non eſſe infinitum, quia cum vna dependeat ab altera in operando, cumque eſſent infinitæ, vltima non poſſet operari, quia ab infinitis dependet, & hoc docet Ariſt. 2. Metap. c. 2.

Nõ datur in infinitũ numerus pmanens corporũ nec accidentium quæ ſunt i corporibus.

Similiter non eſt dubium, numerum permanentem corporum non eſſe, nec eſſe poſſe infinitum, cum locus omnis naturalis finitus ſit: loquimur autem modo de potentia naturali: ſimiliter nec eſt numerus permanens accidentium infinitus quæ in corporibus ſunt: nam cum corpora ſunt finita, & accidentia erunt finita: alias in vno corpore oporteret eſſe accidentia numero diuerſo, & cum infinit uni ſubiecto, eſſet differentia in ſpecie, & ita infinitæ eſſent ſpecies, quod non fit naturaliter, nec fieri poteſt.

At dubium eſt de numero infinito ſucceſſiuo, & de permanente rerum ſpiritualium.

De infinito numero ſucceſſiuo ſecundum Ariſtot.

Dico ergo primo, quod ſecundum Ariſtotelem optime datur multitudo infinita ſucceſſiuorum, vnde multitudo dierum, & hominum, & generationum præteritarum, & circulationum, & motuum datur infinita: nec hoc negari poteſt, licet proprie loquendo illa multitudo infinita non ſit numerus, quia numerus dicit ordinem partium. at in infinito nullus eſſe poteſt ordo, cum nec principium eius ſit, nec finis, & quia numerus in ratione ſua producit menſurabilitatem, quæ non conuenit infinito; erit ergo multitudo infinita, ſed non proprie numerus infinitus ſucceſſiuorum.

Vera ſol. Ad illud de infinitate animarum ſi mundus fuiſſet ab æterno. Solu. quorundã minus rectæ 1. Alex. 2. Auer.

Illud uero de infinitate animarum multum torſit Ariſtotelis interpretes, cum ſecundum eius ſententiam mundus fuiſſet ab æterno, vnde vt illum a contradictione liberarent, in uarias inciderunt ſolutiones parum conſentaneas. Alexander ergo impie, & contra ipſum Ariſtotelem ei impoſuit feciſſe animam mortalem. ſed ea ſentẽtia ab aliis interpretibus reprobatur, & falſo id imponit Ariſtoteli, ut alibi ex Theophraſto, Themiſtio, Simplicio, Ammonio, Philopono, & aliis oſtendemus cõtra Alexandrum.

Hinc etiam delirauit Auerroes cum ſuo illo unico intellectu communi non minus impie, quam Alexander, imo duplici impietate cumulatur, & corruptione animarum, & illa ficta unitate intellectus.

4. præſtãtior quorundam aliorum.

Alii dicunt, quod Ariſtoteles ſolum negauit numerum infinitum ex diuiſione cõtinui, & in rebus corporeis, non tamen negauit numerum infinitum ſpiritualium, & non occupantium locum. & hæc propius ad ueritatem accedit.

2. Auic.

Alii, ut Auicenna, aſſerunt, negaſſe Ariſtotelem infinitum numerum entium cõpletorum, & perfectorum, non uero incõpletorum, qualis eſt anima, & partialium entium.

5. ali orũ ſeq. Pyth.

Alii fabuloſe potius, quam Philoſophice dicunt, eſſe finitas animas, ſed mi-

grare ex corpore in corpus, ut dicebat Pythagoras,& hanc fuiſſe mentem Ariſtotelis,quod tamen ne ſomniauit quidem Ariſtoteles.

Alij dicunt eſſe contradictionem in ipſo Ariſtotele,quia cum mundi æternitate non ſibi cõſtitit,dum reprobauit infinitũ, & merito quidem hoc vexauit Interpretes: nam hoc argumento ſatis efficaciter conuincitur mundum non fuiſſe ab æterno.

7. Verior omnium. Reſpondeo ergo ad illud de infinitate animarum,quod probabiliter,imo neceſſario debemus fateri,cum ſint animæ immortales ſecundum Ariſtotelem, ſi mundus eſſet ab æterno, vt ille putauit, eſſe multitudinẽ actu infinitam non quantorum,non tamen numerum prædicamentalem,& proprium.Et iſta diſtinctio multitudinis,& numeri,ac numeri duplicis trãſcendentalis,prædicamentalis,quanti, & non quanti, multum eſt obſeruanda pro doctrina Ariſtotelis.

2 *De eodem dubio,ſecundũ ueritatẽ nõ repugnat ex natura rei eſſe infinitũ numerum.* Dicendum ſecundo, ſi de ueritate ſit ſermo,infinitum nullum,nec etiam multitudine proceſſiſſe,cum mũdus ab æterno non fuerit.

Quod ſi petas, an repugnet ex natura rei,quod multitudo infinita ſit, ſiue actu ſimul.ſiue tranſacta. Quamuis id ſoluere non ſit præſentis loci,ſed octaui libri,exiſtimo tamẽ multitudinem infinitam actu conſumatum implicare,& eſſe non poſſe, *1.Ratio.* nec pertranſiri poſſe, unde non ſolum infinita hominum multitudo, & aliorum non fuit, ſed nec fuit poſſibilis ullo modo, nec(ut uidetur) imaginatio humana poteſt capere id, ut infinitum fuerit tranſactum,& hoc conuincere uidetur neceſſario non fuiſſe mundum ſempiternum.

Et ratio præterea talem multitudinem prohibens hæc eſt: quia ſi eſſet infinita multitudo,multitudo non creſceret additione multorum,nec minueretur ablatione multorum. Patet,nam ſi homines modo infiniti ſint tranſacti, quæro, an poſt centum annos plures erunt tranſacti?Si id neges,uidetur ſtultum Si uero concedas: quomodo ergo homines illi erant infiniti? quomodo infinita multitudo habet plus,aut minus?Et idem quæram, an ante centum annos ſint tot homines tranſacti,quot ſunt modo?Re uera ſi datur infinitum,ablatione,uel additione, nec fiet maius, aut minus.

Sol. quorundã inſufficiẽs. Sunt enim qui dicunt infinitum creſcere & minui poſſe manens infinitum, quod gratis dicitur.

Alii dicunt unum infinitum non ſuſcipere plus,quam alterum,& admittunt æquale eſſe infinitum,ſiue additis,ſiue ablatis finitis,hoc tamẽ fateor me credere non poſſe.

Præterea:quia omnis multitudo ad numerum reducibilis eſt aliquem, aliis eſſet prorſus extra genus.& nihil eſſet.At ꝙ illa multitudo infinita ſit proprie numerus infinitus,impoſſibile eſt, ut ante oſtendimus: quia numerus dicit ordinem partium,& menſuram.

Præterea: quia infiniti homines ſunt tranſacti, & infinitæ generationes, ergo non ſunt infinitæ, infinitum enim non eſſet conſumabile. 4

Sat ſcio reſponſuros aliquos eſſe tranſactos infinitos homines, tamen non datur primus homo, qui incœpit. Sed hoc mihi difficilius apparet, quod detur cauſa æterna vna productiua hominum,& non dentur homines primi, quos illa cauſa produxit ab æterno: ſed ſatis ſint iſta in præſenti, ex quibus conſtat repugnare ex natura rei eſſe multitudinem infinitam. An uero per diuinam potentiam infinitum eſſe poſſit,hoc in præſenti prætermittimus.

Ad illud de infinitate punctorum. Ad illud de punctis:dico non eſſe actu puncta realiter diſtincta,ſed potentia.ſunt actu per diuiſionem,quæ cum infinita nõ ſint actu,nec ſunt actu infinita pũcta, ſed de hoc latius dicetur lib.6. Atque ita plane ſatisfactum eſt argumento tertio, & quarto.

Ad 5. Ad quintum facilis eſt ſolutio. Non negamus eſſe infinitas partes æquales omnes in potentia in quolibet continuo: ſed id eſt, quia eadem quantitas multoties reperitur,& ſumitur cum aliis,& aliis partibus proportionalibus, quæ dicuntur partes communicantes At partes non communicantes non ſunt æquales omnes inter ſe, ut diuiſio procedat in infinitum.

Eſt autem aduertendum,quod eſse infinitum in diuiſione non aliud eſt,quam ꝙ nun-

nunquam ceſſet diuiſio partium, hoc eſt, quod non ſit ſignabilis minima pars continui, quia non ſit alia minor, & minor. Hæc de quæſtione.

Vtrum ſit corpus actu infinitum. Quæſt. VII.

HÆc quęſtio ſatis ex ipſo textu conſtat, tamen propter quorũdam terminorũ explicationem a nobis breuiter eſt dilucidanda.

1. argum. quod detur corp^9 infinitũ. Eſt argumentum. Infinitum eſt paſſio quantitatis: ergo ſi datur ſubiectum, datur etiam paſſio, & quantitas actu infinita.

2 Secundo. Materia eſt indeterminata in ſe: ergo ipſius quantitas: ergo eſt infinita.

Diſtinct. de infinito cathegorematico, & ſyncathegorematico. Aduertendum itaque, quod eſt diſtinctio vulgaris apud Nominales, vt habet Alber. Saxo. hoc lib q. 9 de qua etiam ante meminimus, duplex eſſe infinitum. Cathegorematice, & ſyncathegorematice, & quantum ad ſenſum idem eſt infinitum cathegorematice, & quod nos dicimus infinitum in actu, ſiue ſecundum magnitudinem, ſiue ſecundum multitudinem. Infinitum vero ſyncathegorematice idẽ eſt, & quod nos in potentia vocamus.

Et ita exponunt ipſi dicentes, infinitus numerus eſt, cum non ſunt tot, quin plura poſſint eſſe. Ac ſi dicant, numerus ob id infinitus dicitur, quoniam quouis dato, adhuc alius numerus amplior dari poteſt. In magnitudine vero infinitum exponunt ſic. Non tantum, quin maius, id eſt, cum quauis data magnitudinis parte, adhuc alia maior per additionem partis proportionalis dari poteſt, vt explicuimus in textus expoſitione.

Infinitũ cathegorematicum duplex, ſimpliciter, & ſecundum quid. Solent iterum diuidere infinitum cathegorematice in infinitum ſimpliciter & infinitum ſecundum quid, & hoc præſertim in corporibus. Ilud dicitur actu infinitum ſimpliciter, quod ſecundum omnem dimenſionem, latitudinem, longitudinem, profunditatem eſt infinitum, id vero ſecundum quid, quod ſecundum vnam, aut alteram dimenſionem, aut ex vna parte eſſet infinitum: vt ſi hinc vbi ego ſum, corpus in infinitum tenderet ſurſum, vel ſecundum unam, vel ſecundum omnem dimenſionem.

At vero notatu dignum eſt, quod ſi corpus, vt corpus, eſt infinitum ſimpliciter, & ſecundum omnem dimenſionem debet eſſe infinitum, & ſi naturaliter eſſe poſſet corpus infinitum, ſimpliciter eſſet, cum non eſſet maior ratio vnius, quam alterius dimenſionis. *Nota.*

Sit igitur concluſio. Nullum corpus naturale poteſt eſſe actu infinitum. Præter rationes autem Ariſtot. etiam hæc eſſe poteſt. Nam omne quantum figuram neceſſario habet: at infinitum figuram habere non poteſt, nam figura eſt terminus quantitatis, quæ non eſt, ſi corpus eſt infinitum: non ergo eſſe poteſt. Et hæc ratio procedit etiam de corpore mathematico, & de qualibet menſione: nam linea neceſſario claudi debet termino, aliter non eſſet ullius figuræ linea, ſimiliter ſuperficies. *1. Concl. 1. Ratio.*

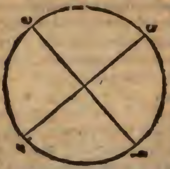
Altera ratio eſt partim ſumpta ex Ariſtot. Si corpus aliquod naturale eſſe poſſet infinitum, tunc vel eſſet elementum, vel mixtum ex elementis, vel aliquod aliud ſimplex corpus. Sed nullum ex his eſſe poteſt, & patet. Non enim poteſt eſſe elementum, nam (ut dictum eſt in textu,) haberet virtutem infinitam, uel tantam ſaltem, quanta ſufficeret reliqua omnia corrumpere, & in ſe trahere, quod naturaliter eſſe non poteſt. 2

Præterea, ſi eſſet mixtum, tunc vel componeretur ex elementis numero infinitis; & hoc non: quia, ut diximus, multitudo infinita eſſe non poteſt, præſertim actu. Aut componeretur ex finitis numero, & tunc neceſſe eſſet, quod aliqua, aut vnum illorum eſſet magnitudine infinitum: aliter enim numero finita non facerent actu infinitum. Si ergo illorum vnum eſt infinitum, alia in ſe corrumpet, & nõ erit mixtum tale corpus, ſed ſimplex.

Quod ſi ſit aliud, tũc, cum naturale ſit, uel mouetur ſurſum, uel deorſum, vel circulariter. Sed nullus motus ex his poteſt eſſe in corpore infinito, non igitur mouebitur, nec erit naturale. *Quod nullum poſſit hẽre motũ corpus infinitũ, & primo de locali.*

Quod non moueatur ſurſum, vel deorſum ſi infinitum eſt, conſtat: quia non poteſt mutare locum. Sed quòd non circulariter,

culariter, probat. Corpus circulare non mouetur niſi mutando diametros, id eſt ab vna in aliā, vt ab A, in B, & a B, in C, ſed non poteſt hoc fieri, quia A, & B, diſtant in infinitum, & ſic tranſitus eſt inconſumabilis. Quòd vero diſtēt infinite, patet: quia ab eodem puncto lineę protractæ quanto magis tendunt, magis diſtant.

Cum ergo A, & B, in infinitū diſtent, & ſint protractæ a centro, cum corpus ſit infinitum, diſtabunt infinite, nec motus eſſe poterit.

Obiect. de motu alterationis. Quod ſi dicas, non mouebitur motu locali ſecundum ſe totum, ſicut terra, ſed motu alterationis. Dico, quod moueri motu alterationis nō poteſt, niſi mixtum, aut elementum ſit. At ſupponitur non eſſe, quia id probatum eſt non poſſe fieri. *Solut.* Cum ergo ſecundum ſe totum debeat habere motum aliquem, non erit niſi localis: & hæc ſufficiant pro concluſione. Reliqua in textu vide.

Ad 1. Ad primum dico, quod cum infinitum ponitur quantitatis paſſio, non ponitur actu infinitum. ſed in potentia: quia in diuiſione conſiſtit, vel ex diuiſione prouenit, vt ſit in infinito ſecundum appoſitionem.

Ad 2. Ad alterum dico, quod materia non eſt in potentia ad quantitatem infinitam, vt aliqui putant, ſed finitam: non enim recipit quantitatem, niſi cum forma: nec tendit ad quantitatem niſi per formam, ad quam ipſius potentia terminatur primo: ſed forma finita eſt: ergo & quælibet quātitas, ad quam materia eſt in potentia, eſt finita. Et hæc ſint ſatis de quæſtione, & de libro tertio Phyſicorum.

Finis Libri Tertij.

IN

IN LIBRVM QVARTVM PHYSICORVM.

Caput Primum.

Similiter autem neceſſe eſt. Tex. I.

De quib. agat in hoc libro Ariſt. de loco inquam primum, deinde de vacuo, & tempore, & cur eo ordine.

IN hoc libro quarto, de loco, vacuo, & tempore tractatur. De loco quidem, tanquam de quadã communi corporum proprietate, & de eo, quod ad motum neceſſariũ eſt: de vacuo, quia antiqui ad motum neceſſarium eſſe vacuum arbitrabantur: de tempore, quia motuum menſura eſt.

Prima tamen de loco fit conſideratio, quia locus, & motum, & tempus antecedit. Imo, vt refert Simpl. ipſum corpus: ac niſi corpus ſubſtantia eſſet, quam Phyſicus præcipue conſiderat, prius tractaſſet de loco.

Tractandũ de loco an ſit, & q̃uo & quid ſit. Conſtituit igitur Ariſt. propoſitionem, nempe Phyſicum oportet tractare de loco an ſit, quomodo ſit, & quid ſit, ſicut etiam de infinito iſta tradita.

Per quæſtionem quomodo ſit, intelligit Them. & Auer. an ſit ſubſtantia, vel accidens. Simpl. vero qualis ſit locus, & totum eſt verum.

Nota. Quod ſi dicas, quare propoſuit quæſtionem qualis ſit, quæſtioni quid ſit? Reſpondet Simplic. quia per ea, quæ per ſe inſunt loco, indagamus quid ſit: paſſiones autem, quæ per ſe inſunt, pertinent ad quæſtionem, qualis ſit.

1. ratio. Duplici ratione probat, oportere Phyſicum tractare de loco. Prior eſt: quia omnia quæ ſunt, in loco non ſunt, vt chimæra, & monſtra.

Dubium. Circa quam rationem offertur ſtatim dubium, quomodo omnia quæ ſunt, in loco ſint, & vlterius quomodo valeat illa ratio, quæ non ſunt, non ſunt in loco, igitur quæ ſunt, in loco ſunt. Videtur enim procedere ab oppoſito antecedentis ad oppoſitum conſequentis.

Solut. Sed ad hoc non eſt difficilis ſolutio, ſi intelligas Ariſt. hic ex ſententia aliorum Philoſ. loqui, vt omnes interpretantur, & ipſemet oſtendit, de alijs hoc dicens, cum dicit, exiſtimant, nec omnium, aliorum eſt ſententia iſta, vt dicunt Alex. & Simplic. ſed eorum, qui ſola corpora eſſe arbitrati ſunt, & nihil incorporeum, & ſpirituale. Hi enim dicebant omne ens eſſe in loco, quia apud hos ens cum corpore idẽ erat: eſt autem omne corpus in loco.

Alterum dubium Solut. Et hinc patet ſolutio alterius dubij. Nã eſſe in loco, & eſſe ens conuertuntur apud hos: in conuertibilib. autem valet argumentum ab oppoſito antecedentis ad oppoſitum conſequentis, vt dicit Simp. Reſpondet etiam ſecundo Simpl. quod poteſt illa conſequentia apud hos ſic formari. Non eſt in loco, ergo non eſt, & tunc ab oppoſito conſequentis, eſt, ergo in loco. Hoc dicitur ſecundum horum opinionem, nam ſecundum veritatem, cum ſpiritualia ſint, quæ in loco non ſunt, non omne ens in loco eſt.

3. dubiũ. Hinc patet ſolutio tertij dubij, ꝙ ſuboriri poterat. Nam ſi eſſe in loco omni ineſt enti, iam non phyſici, ſed metaphyſici erat de loco tractare. *Solut.* Solutio inquam nota eſt, quia hi ens tantum corporeum ponentes, non ſeparabant phyſicam à metaphyſica, vt bene aduertit hic S. Thom.

2. Ratio. Poſteriorem rationem adhibet, qua phyſicũ oportere de loco tractare docet. Ratio aũt eſt, quia motus omnium communiſſimus, & maxime proprius, eſt localis, qui ſecundum locum fit, & latio dicitur, ſed phyſicum oportet de motu tractare, ergo ẽt de loco. Motus localis dici-

tur communiſſimus; quia motum localem motum in communi cognoſcimus, & ita exponit Simpl. Secundo, quia omnibus ineſt corporibus, non ſolum ſimplicibus, ſed etiam compoſitis, & ipſis cœlis, quibus alij motus non inſunt, & ita exponit Auer.

Varia lec. interpretum. Alij legunt pro communi maxime, primum, vt refert Simplic. de Eudemo, & verum eſt, motus enim localis eſt primus, non ſolum, quia cœlorum motus eſt omnium primus, ſed quia reliqua agentia mouentur alijs motibus, loco præſuppoſito, quem motu locali acquiſierunt. Dicitur etiam motus localis omnium maxime proprius, ideſt, principalis, vt Simp. dicit, quia eſt digniſſimus, cum ſolus ipſe cœlis, & aſtris inſit. Similiter dicitur maxime proprius, quia motus localis vere eſt continuus, vt dicit S. Tho. vel quia vocabulo motus maxime localem omnes intelligant. Hæ igitur ſunt cauſæ, propter quas Phyſicum oportet agere de motu.

Dub. Dubitat Simpl. cum locus ſit immobilis, vt poſtea docet Ariſt. vt quid de eo Phyſicus tractet, qui mobilia conſiderat; *Solut.* Reſpondet, & bene, quod licet immobilis ipſe ſit, tamen motus terminus eſt, & per ipſum motus fit, & hoc ſufficit vt a Phyſico conſideretur.

Habet autem multas dubitationes. Tex. II.

Difficultas tractationis de loco. 1. ratio. 2. ratio. Difficultatem tractationis de loco ponit, atque ab ea difficultate doctrinam cõmendat. Duas autem difficultatis cauſas ponit. Altera eſt, quia cũ ex paſſionibus rei viam cognoſcendi ipſam habeamus, cum tales paſſiones difficile rem indicant, abſque dubio quid illa res ſit, difficile erit cognoſcere. Hoc autẽ habent loci proprietates, nã modo vnũ, modo aliud locum eſſe oſtendunt, quædã enim oſtendunt eſſe materiam, quædam formam, quædam neutrum. cum igitur tam varia appareat natura loci ex ipſius paſſionibus, etiam difficile erit quid ſit cognoſcere.

Altera difficultatis cauſa eſt: quia nihil habemus, aut traditum, aut dubitatum ab antiquis. Multum enim iuuat aliorum doctrina, vel ſaltem dubia: pars enim facultatis eſt bene dubitare, vt dicit Ariſt. lib. 3. Metaph. c. 1.

Quod igitur locus ſit, videtur manifeſtum. Tex. III.

Rationes ad probãdum. 1. ex motu. Incipit primam quæſtionem diſcutere puta an locus ſit: ac rationes aliquot proponit, quibus locum eſſe probat, quarum prima ſumitur ex mutua corporum ſucceſſione in eodem loco, quę talis eſt. Vni loco multa ſuccedunt corpora: ergo locus quidquam eſt diſtinctum ab ipſis corporibus. Antecedens experientia patet: nam vbi aer erat, aqua ſuccedit aliquãdo, & contra: & vbi vnum erat corpus, alterum ſubintrat. Conſequentia nota eſt: quia niſi eſſet locus quidquam ab vtroq; corpore diſtinctum, non poſſet vnum alterius eidem loco ſuccedere. Et nota, quod argumentum non ſolum probat locum eſſe, ſed etiam quid diſtinctum a corporibus, quæ in loco ſunt. Hoc enim quæritur, an ſit natura aliqua per ſe diſtincta ab his, quæ in loco ſunt. Hoc genere argumẽtandi ſupra vſi ſumus ad indagandum materiam diſtinctam a formis generalibus & corruptibilibus.

Dubium Dubitatur. Cum locum eſſe ſit per ſe notum, vt quid probet eſſe.

Solu. quorundam. Aliqui dicunt: quia ſunt tam fortes rationes circa quid eſt, & eſt adeo difficile ipſum quid ipſius cognoſcere, vt videatur non eſſe.

Auer. dicit eſſe rationes has dialecticas, & his poſſumus circa per ſe nota procedere. neutra reſponſio mihi multum placet.

Solu. Auerr. & aliorum. Verior ſolo. auth. Mihi videtur dicendum, quod non ſolum hic locum eſſe probatur: id enim per ſe notum eſt: ſed locum ſic eſſe, ideſt, vt diſtinctum a corpore locato: & ſimiliter locatum vniuerſaliter eſt pro quocunque corpore ſenſibili, quod non eſt per ſe notum. Et hoc patet: quia poſt has rationes hæc duo infert Ariſt. in textu 6. ſequenti.

Am-

Amplius autem lationes. Tex. IIII.

2. ratio ex motu grauium & leuium.

SEcundum facit argumentum, ſumptum ex motu naturali grauium, & leuium, hęc enim mouētur ſurſum, aut deorſum, cum non prohibentur ab aliquo, mouentur autem ad locum ſuum, ergo locus re uera eſt, nam motus realis terminum debet habere etiam realem. Addit Ariſto. quod iſta ratio non ſolum probat locum eſſe, ſed etiam habere uirtutē, & potentiam quandam, quia ipſa locata, & corpora ad ſe trahat, quod dicebat ille: Neſcio qua natale ſolum dulcedine cunctos Ducit.

Dub. an locus naturalis habeat uirtutem trahendi locatum. Solutio.

Dubitatur. An locus naturalis habeat virtutem, & potentiam hanc circa locatū? Reſpondet S. Thom. & bene, quod locus naturalis rei cuiuslibet habet uirtutem, & qualitatem conſeruatiuam locati corporis. vnumquodque enim naturale corpus in loco naturali maxime conſeruatur, & habet etiam locus uirtutem, & potentiam hanc attractiuam non in genere cauſæ efficientis, ſicut magnes trahit ferrum, & gutta paleas, ſed in genere cauſæ finalis: quia omnia mouentur, & naturaliter inclinantur in proprium ſuum naturalem locum.

Ariſt. vlterius cum dixiſſet quædam ſurſum, quædā moueri naturaliter deorſum, addit hæc etiā loci ſpecies, & partes eſſe, & non ſolum hæc, ſed reliqua, puta, dextrum, ſiniſtrum, ante, & retro.

Dubitabis, cur iſta partes, & ſpecies dicantur.

Dubiū de partib. & ſpeciebus loci.

Aduerte uerò ex Auerr. Com. ſequenti, quod iſta dupliciter poſſunt conſiderari. Vno modo, ut ſunt termini motuum naturalium: nam latio naturalis pro termino habet locum naturalem, & tunc dicuntur ſpecies loci, quia ſunt uaria ubi, & diuerſorum motuum termini. tunc autem nō ſunt niſi ſurſum, & deorſum: quia motus naturalis horum corporū non tendit, niſi ſurſum, aut deorſum. Poſſunt ſecundo conſiderari, ut ſunt partes integrantes loci unius, uel corporis exiſtentis in loco aliquo: & ſic partes ſunt, & ſex, ut dicitur in textu. In loco quidem ut in cœlo, qui locus eſt uniuerſalis, ſignantur differentię ſex dictæ. Septentrio eſt deorſum, Auſter ſurſum, Oriens a dextris: quia ab eo incipit motus, Occidens a ſiniſtris. Vbi eſt Zenith noſtrum, eſt ante, ubi Nadir, retro.

In corpore etiam locato iſta aſſignantur. at in animalibus ſolis diſtinctæ, (ut notum eſt,) ſunt hæ differentiæ.

Hic in præſenti, ut ſpecies loci conſiderantur. Et quamuis non ſunt, niſi duæ, tamen cōnumerantur reliquæ, quia his coniunctæ ſunt, non quia corpora naturaliter moueantur ad omnes differentias, ut ad loca naturalia.

Sunt autem talia. Tex. V.

Remouet obiec. Ariſto. oſtendens ſurſum, & deorſū, et alias loci differentias non eſſe reſpectu ad nos.

QVia ſurſum, & deorſum loca eſſe naturalia dixerat, ac potentiā habere, & uirtutē circa locata poſſet quis dubitare de eo, exiſtimans ſurſum, & deorſum non eſſe loca naturalia, ſed ſolum relationes, & reſpectus corporū ad nos, ut dicantur ſurſum reſpectu capitis, deorſum reſpectu pedū, & ſic conſequenter de alijs differentijs. Hoc in præſenti remouet, docens illas differentias eſſe ex natura rei, & non ſolum ex parte noſtra, quod ſic probat. Quæ ſunt ex parte noſtra, ſæpe mutantur, & uariantur, fiuntq; dextra ſiniſtra, & quæ ſurſum deorſum, cum nos mutamur, & uariamur, at ipſa naturalia non mutantur, ſed fixa manent. locus enim quo lęuia feruntur, ſemper eſt ſurſum, quo grauia, deorſum: partes enim mundi ſunt ſemper ſeruant ſitum etiam nobis uariatis, non igitur ſunt reſpectu ad nos diſtinctæ illæ differentiæ, ſed natura, & uirtute.

Nota duplex ſurſum, & deorſum natura, & poſitione.

Vnde collige, quod eſt dūplex ſurſum & deorſum, & ante, & reliquæ differentiæ, naturale, & poſitione ſolum. Naturale, non mutatur, nec relatio eſt. imò contrariè opponuntur inter ſe ſurſum, & deorſum, & reliquæ. At poſitione ſumuntur in corporibus reſpectu noſtri, & ſic variantur, & relatiua ſunt, ut columna dextra poſitione dicitur reſpectu noſtri, & tectum ſurſum reſpectu noſtri, & aer ſub pedibus deorſum poſitione. Secus autem ſit,

cum iſta naturaliter ſumuntur, inuariata enim ſemper manent.

Oſtendunt autem, & mathematica.

Exemplũ ad idem. DIſtingui ea, quæ natura, ab his, quę poſitione ſunt, etiã exemplo oſtendit. Mathematicæ enim figuræ locũ non habẽt naturalẽ, ſunt enim ſeparata de ſe a ſenſibus, tamen poſitionem habẽt ad nos. Nam in triangulo ſignare poſſum⁹, qui angulus ſurſum, qui deorſum ſit, qui ad dextrum, qui ad ſiniſtrum poſitione, & ordine ad nos, non igitur iſta ſunt idem in natu rali loco, aliter mathematica haberent locum naturalem, vt talia ſunt, quod falſum eſt.

Nota. Et hic ſane eſt ſenſus illorum uerborum (vt ſolum intelligatur) ideſt, conſiſtit tantum poſitio ſine loco naturali: cum igitur ſeparata inueniantur hęc duo, idem non ſunt.

No. quid artificialibus, vt ſic non debetur locus. Nota vero Simplic. quod naturalis locus non debetur artificialibus, nec mathematicis, niſi per accidens, quatenus in naturalibus ſubiectis ſunt, ſicut nec motus naturalis eis per ſe ineſt. Ac ſi diceret triangulus, & reliquæ figuræ, & artificialia locum naturalem per ſe non habent, nec ſurſum, nec deorſum, niſi ut lignea, uel terrea ſunt, uel alicui naturali inſunt ſubiecto.

Amplius vacuum. Tex. VI.

3. rõ ad probandũ locũ eſſe. TErtium argumentũ facit, ad probandum locũ eſſe quid pręter corpora locata ex antiquorũ dictis. Vacuũ enim definiunt eſſe locũ priuatũ corpore, eſt igitur locus, & diſtinctus a corpore locato. Ex his igitur argumentis tribus concludit locum eſſe diſiunctum a locato, & uniuerſaliter, locum eſſe pro quocunq; ſenſibili corpore.

4. rõ ex Heſiodo. Et ſuperaddit quartum argumentum, ductũ ex auctoritate Heſiodi, qui docens terram eſſe factam de nouo, dixit ante terram fuiſſe chaos, in quod terra reciperetur, ut in locum, & receptaculum: ex quo apparet locum eſſe quid præter ipſa locata corpora.

Adducit rationem, qua Heſiodus mouebatur, ut ante terram poneret locum nempe, quia exiſtimabat omne corpus eſſe alicubi, & eſſe in loco, quod poſtea examinabitur.

Si autem tale eſt. Tex. VII.

Locus ſecundũ Heſiod. prior corpore. COncludit Ariſtot. quod ſi ita eſt natura loci, qualem Heſiodus ponit, puta quod antecedat locatum corpus, miranda profecto eſt, quia eſt prior omniũ corporũ naturis, quod patet. Illud enim prius eſt, quod ſine alijs eſſe poteſt, non autem alia ſine ipſo, at locus ſine corpore, corpus non ſine loco ponitur, eſt igitur natura loci prior. Et hoc ſecundum Heſiodum.

At uero dubitationem habet. Tex. VIII.

Quid ſit locus, an uero oĩno ſit nil. varię expoſ. tex. POſtquam locum eſſe probauit, nunc ad quæſtionẽ quid eſt; deſcendit, & ſunt uariæ in hac parte opiniones. Quidã dicunt, quod uelit pro parte negatiua probare modo locum non eſſe probabiliter, idq; faciat oſtendendo nullum

1 quid, nullamq; naturam eſſe loci. & hui⁹ expoſitionis auctores ſunt D. Tho. Themiſt. Auer. Alber.

2 Alij dicunt, quod uelit non pro parte negatiua argumentari: quia locũ eſſe uerũ eſt. Nõ enim eſt, ut infinitũ, quod aliquo modo eſt, & aliquo modo non eſt, ſed ꝙ ſolum hic circa quæſtionem quid ſit præſuppoſitã diſputet, & huius expoſitionis auctor eſt Simplic. & Philop.

3. expoſit. authoris. Et re uera mihi placet, dummodo addam⁹ hoc, quod præcipue, quid eſt indagat, & circa ipſum uerſatur, & dum multis modis diſputat, & ipſum oppugnat, conſequẽter etiam minus principaliter diſputatio eſt circa an ſit, & hanc expoſitionem uidetur probaſſe tex. 13. ſequenti, vbi hæc utraque tali modo inferuntur.

Eſt igitur primum argumentum circa genus, hoc enim maxime ad quid eſt facit,

1. rõ qua probatur genus loci non eſt corpus.

cit, ac probat, quod genus loci nõ ſit corpus. Omne corpus habet tres dimẽſiones longum, latum profundum : ſed hæc impoſſibile eſt ineſſe loco: ergo locus nõ eſt corpus Maior eſt nota. Minorem probat. Loc⁹ debet adæquari ipſi locato, ſed ſi haberet tres dimenſiones, nõ poſſet ipſi adæquari, niſi ſe penetrando cum ipſo locato, quod eſſe non poteſt, nã duo corpora in eodem, & penetratiue eſſe non poſſunt. non igitur locus eſt corpus.

Amplius, ſi eſt corporis locus. Tex. IX.

2. quod locus nõ ſit receptaculum.

SEcundum facit argumentũ, quo probat locum nec eſſe receptaculum eorum, quæ ſuccedũt inuicem ſibi. Ratio autem hæc eſt. Si locus eſſet receptaculum ſibi inuicem ſuccedentium, ſequeretur ꝙ eſſet locus puncti, & ſuperficierum, & linearum, quia iſta etiam ſuccedunt, vt.n. aqua aeri, ita aquæ puncta, pũctis aeris ſuccedunt: deberet ergo eadem proportione horũ eſſe locus: hoc tamẽ videtur non ita eſſe, nam puncti non uidetur eſſe locus vllus, niſi ipſum pũctum pari ergo ratione non eſſet corpus locus, niſi ipſum corpus, nec aliquid præter corpus. Vnde non eſſet locus receptaculum aliquod.

Quid enim tandem, & nos ponemus. Tex. X.

3 quod locus nõ poſſit habere quantitatem.

TErtium facit argumẽtum, quo probat, ꝙ ſi locus ſit talis naturæ, ꝙ habeat magnitudinem, & quãtitatem, ꝙ non poſſit, quid ipſum ſit, aſſignari, nam vel eſt elementũ, vel ex elemẽtis compoſitum. Et ſi compoſitum ex elemẽtis, vel ex elementis his corporeis, vel ex incorporeis, puta ex principiis intellectualib. Sed nihil horũ eſſe poteſt. non.n. eſt elemẽtum corporeũ, aut ex huiuſmodi elementis compoſitum. eſſet enim corpus, quod eſſe non poteſt vt ſuperius ꝓbauimus, Nec poteſt eſſe quicquam intellectuale, & incorporeum, quia magnitudinem habet : non igitur videtur compertum quo in genere ſit locus conſtituendus.

Amplius autem, & cuiuſnam. Tex. XI.

4. quod locus nulla ſit cauſa.

QVartum facit argumentum, quo probat locum non eſſe cauſam aliquam. Poſſet.n. quis exiſtimare, cum locus ſit prior eo ꝙ eſt in loco, forſan eſſe cauſã. Hoc remouet, quia nulla ſpecies cauſæ eſt nec formalis, nec materialis, nec finalis, nec efficiens. Cum.n. res non conficiatur ex loco, non uidetur quod ſit forma, aut materia. ex his.n. cõpoſita conſtant. Et ex his apparet, ꝙ nec ſit efficiens, aut finis. Hæc.n coincidunt cum forma, ac re idem ſunt, ut ſuperius dictum eſt in ſecundo libro, loquitur.n. de fine generationis.

Soluitur dub. quod poſſet occurrere.

Et ita ceſſat dubium, quod poterat occurrere. Quia diximus ſuperius, quod locus naturalis mouet, ut finis. ille n. finis erat externus, hic de proprio, & interno fine ſermo eſt, qui eſt finis generationis, qui a phyſico cõſideratur, quod dubium mouit etiam Simpli. quamuis ipſe multipliciter conetur ſoluere. ſed noſtra ſolutio magis conueniens eſt.

Amplius autem, & ipſe. Tex. XII.

QVartum facit argumentum, quo Zeno utebatur contra eos, qui dicebant omne ens eſſe in loco. dicebat autem ſic. Omne ens eſt in loco, locus eſt ens, ergo locus eſt in loco Et iterum argumẽtum fiet de illo loco alio, fietque proceſſus in infinitum, qui non eſt admittendus. Videtur igitur locus nihil eſſe & ſic nullius e[...]rit naturæ, nec ſub aliquo genere collocabitur.

Amplius ſit ut omne. Tex. XIII.

6. Etiam locum nõ eſſe.

SExtum facit argumẽtum, quo pariter probat locũ non eſſe, & ſic non hẽre genus, & ſupponit dicta aliquot de loco, nempe, ꝙ locus ſit æqualis locato, ſimiliter quod omne corpus eſt in loco, & ſimiliter quod in omni loco eſt corpus, nec detur vllus locus vacuus corpore. Supponit ẽt alterum, ꝙ uerum eſt, nempe, corpora augeri, & fieri maiora.

Tunc eſt argumẽtum. Si corpus augetur, locus etiam augeri debet, cum ſit ei æqualis: at locus non poteſt augeri: non igitur videtur locus eſſe. Cõſequentia nota eſt ex primo ſuppoſito, quod ſi augetur corpus, locus augeatur.

At quia poſſet dici, quod nõ eſt opus, locum ad augumentum corporis augeri, ſed quod tale corpus ſumat partem alterius loci: ob id poſuit tertium principiũ quod omnis locus ſit corpore repletus, & ob id dici nõ poterit, quod illa pars quæ augetur, non ſit in loco, propter ſecundum, vbi dictum eſt, omne corpus in loco eſſe.

At quod locus augeri non poſſit, ex eiſdem principiis patet: quia non eſt, vnde tali loco augmẽtum proueniat, quia omnia occupata ſunt. Eſt autem notanda huius loci expoſitio.

Vnde concludit, quod ex his argumẽtis non ſolum dubium eſt, quid locus ſit quod diſputare præcipue intendebat, ſed etiam dubium manet, an ſit.

Caput Secundum.

Quoniam autem aliud. Tex. XIIII.

Affert rõnes Ariſ. quib probari poſſit locum uel eſſe formam, uel materiã.

CVm ſuperius dixiſſet locum nec eſſe formam, nec materiam, oſtendit modo rationes, quibus forma, aut materia eſſe uideri poterat, ac ipſas refutat. Supponit tamen diſtinctionẽ de loco, quę vulgaris eſt. Duplex.n. locus dicitur, alter communis, alter proprius, & primus.

Loci diſt.

Quid locus com.

Locus communis dicitur, qui continet locatum, & alia plura præter illud, quo pacto aliquis noſtrum dici poteſt eſſe in cœlo, quia eſt in terra, & terra eſt in aqua & aqua in aliis quæ ſunt in cœlo: ſed locus talis cõmunis eſt huius corporis. Sic etiam nos dicimur ſinguli eſſe Romæ, ut in loco communi.

Quid prius.

Alter locus eſt proprius, & primus, q non niſi rem talem continet, quo pacto locus hic, quo ego ſum, proprius dicitur & primus. Et nota, ꝙ locus communis dicitur reſpectu eorum, quæ particulari loco continentur: nam cœlum nõ dicitur locus communis ignis, ſed proprius, qa ipſum ſolum proprie cõtinet. Hinc patet quod locus proprius eſt, qui continet, & primo terminat locatum.

2. rõ qua probatur locum eẽ formam.

Ex hoc colligit argumentum, quod locus ſit forma. Nam forma eſt terminus quãtitatis, & magnitudinis, & ipſius materiæ, cui ineſt magnitudo: at locus terminus eſt talis, eſt igitur forma.

Nota.

Eſt notandum, quod materia terminatur a forma ad eſſe quoddam ſubſtantiale, ſimiliter quantitas materiæ determinatur ab ipſa forma. iuxta formam.n. eſt ipſa quantitas.

Quæ ſinis huius rationis.

Hoc argumentũ ſolum affertur diſputionis gratia. nam forma continet, & terminat intrinſecè, locus extrinſecè, & ut circumſcribens, ut dicetur poſtea.

Nota.

Nota cum Simp. qui bene dicit. Aliud eſſe ſecundum aliud continere, aliud ſecundum accidens. Vnde locus communis ſecundum aliud, putã per propriũ continet, ſed non ſecundum accidens. Per ſe autem continere eſt primo continere, & proxime, & hoc etiam in logicis eſt uerum. nam poteſt quoddam prędicatum ſecundum aliud competere ſubiecto, ꝙ non tamen per accidens, ut ſenſibile ineſt homini per ſe, & ſecundum aliud, puta per ipſum animal. idem.n. eſt hic per ſe, & ſecundum aliud, quod immediate, & mediate. hoc etiam docet Ariſt. lib. 5. Meta. cap. 18

Sic

Sic ergo conſiderantibus.
Tex. XV.

2. rō quæ pbatur locū eſſe materiam.

VErba hæc prima textus cū ſuperiorib. ſunt copulanda, quib. locū formam eſſe infert, ſi ſic conſideretur, puta, vt terminus, & continens. Ex alia vero parte probatur eſſe materiam, nam locus non videtur aliud eſſe, quam interuallum, & ſpatium, in quo magnitudo, & quantitas totius continetur, ut locus uini interuallum, & diſtantia magnitudinis uini, quæ tanta eſt, quantum interuallum inter latera interna uaſis: quod ſi hoc eſt, locus eſt materia ipſa totius compoſiti: hæc enim eſt diſtantia à quātitate & in ea recipitur quantitas, & forma, quæ ipſam materiam determinat, cum ſecundum ſe ſit indeterminata. Quod autem ſit materia locus, & non aliud, patet; nam ſi auſeramus formas, & quātitatem, non uidetur quicquam ſupereſſe, quod ſit tale interuallum, niſi ipſa materia.

Nota.

Aduerte uero quod non loquitur de illo interuallo externo, quod eſt intra latera uaſis, ut imaginatur Philop. ſed de interno ipſius rei, nam cum uinum eſt in uaſe, illud tale interuallum non uidetur quid ſit niſi materia rei, cum non ſit corpus aliud. Et hoc eſt argumentum Ariſto. quod ſi locus ſit interuallum a quantitate rei determinatum, quod locus non ſit aliud, quam materia: quia nihil ibi eſt præter ipſum, quod determinetur.

Quamobrem, & Plato.

Cōfirmat locum eſſe materiam.

COnfirmat locū eſſe materiā ex Platonis dicto. hic n. & receptaculum, & locum idem eſſe arbitratur. Materiam autem, & ſuſceptiuum dicebat eſſe receptaculum, ac conſequenter materia erat locus: quamuis materiam non eodē nomine ſemper uocabat, nam in Timæo hoc nomine materiæ ipſam uocabat, at in dogmatibus non ſcriptis magnum, & paruum appellabat.

Nota.

Vbi aduertendum eſt Platonis tunc tēporis duplicem fuiſſe doctrinam, quādam quidē ſcripto iam traditam, alterā quam ſolo uerbo diſcipulis tradebat, quam hic uocat dogmata non ſcripta.

Dicunt enim omnes aliquid.
Tex. XVI.

Concludit ex dictis difficile eſſe agere de loco.

COmmendat Plat. cum n. alij Philoſophi oēs tantum locum eſſe dixiſſent, ipſe ſolus quid locus eſſet, declarare aggreſſus eſt. Concludit autem ex argūmento prǽcedenti, quod ſiue locus ſit forma, ſiue materia, eſt difficile de loco diſſerere, quia ſpeculatio materiæ, aut formæ altiſſima eſt, & difficilis ualde, & neutra per ſe abſque altera cognoſci poteſt, ob id maior ſit difficultas. Dicit autē non facile eſſe unam ſine altera cognoſcere, quia mutuo materiæ, & formæ naturales habitudinem inter ſe habent.

At vero quid impoſſibile ſit.
Tex. XVII.

Contrariæ rōnes pro locum nō eē formā, nec materiam. 1. rō ex ſeparatione vtriuſq;.

MVltis argumētis probare nititur locum, nec eſſe formā, nec eſſe materiam, quorū primum eſt. Materia, & forma nequeūt ſeparari à re ipſa manente: at locus ſeparatur a re ipſa manente; non igitur locus eſt materia, aut forma: imo nec pars, aut habitus, aut quicquam à re inſeparabile. Maior eſt certa. Minor patet: nam in locum unius rei recedentis altera ſuccedit: quod non eſſet ſi locus eſſet materia aut forma: ſic enim recederet vtriq; cum ipſa re. Vnde concludit perinde eſſe locum, ac uas, quod manet recedentibus liquoribus, & nihil eſt intrinſecum ipſorum liquorum.

Quatenus igitur ſeparabilis.
Tex. XVIII.

Proſequūtur rōnē. Nota.

PRoſequitur dicere, quod quatenus eſt ſeparabilis a re, non uidetur eſſe forma ipſius rei. Et nota, quod hoc argumentū, quamuis ſit cōe pro materia, & forma, tñ peculiarius applicatur formæ: quia:

quia ipſa eſt, quæ nullo modo poteſt eſſe abſq. re, ſiue res maneat, ſiue non, at materia quodammodo eſt ſeparabili, q̃a manet corrupta re. Propterea aliquã exilem ſimilitudinem uidebatur habere cũ loco, ob idq. alio argumento reijcit, materiam eſſe locum, quia nempe materia continetur, & determinatur, forma uero continet, & determinat.

Videtur autem ſemper.

2. ratio a modo loquendi.

Secundum facit argumentum ſumptũ ex ui, & energia locutionis. Cum .n. dicimus corpus eſſe alicubi, & in loco, re uera non dicimus eſſe in ſeipſo, ſed videmus ſignificare ipſum corpus aliq̃d eſſe, & exiſtere in aliquo extra ſe, & diſtincto a ſe, non igitur materia, & forma locus ſunt, cum intra ſe ſint.

Digreſſio cõtra Platonem.

Poſt hæc digreditur parum contra Platonem, qui non cõſtare ſibi uiſus eſt. Nã dixit numeros, & ideas non eſſe in loco. Dixit etiam ideas participari a materia, ipſarum.n. participatione compoſita eſſe. Dixit etiam materiam, ſiue magnum, & paruum, locum eſſe, unde ſequitur ex his, quod ideæ in loco ſint, quod ſi non ſunt, tenebatur horum reddere rationem & cauſam.

Amplius quomodo ferretur. Tex. XIX.

3. a motu.

Tertium facit argumẽtum ad idem probandum, quod tale eſt. Si materia, aũt forma locus ſunt, ſeq̃tur quod res nõ moueretur ſurſum, aut deorſum; q̃ falſum eſt. Patet ſequela, quia hẽt intra ſe, ad quod deberet moueri. Cum igitur uideamus ſurſum, aut deorſum moueri res, habentes tamẽ ſuam materiam, & formam, non eſt materia, aut forma locus, non.n. mouentur res ad materiam, & formam motu ſurſum, aut deorſum. At in his locus quærendus eſt, i. locus non eſt alius naturalis, niſi ad quẽ res motu naturali feruntur.

Nota.

Notandum vero eſt, q̃ loquitur de motu totius rei, qui non poteſt eſſe ad materiam, vel formam.

Si uero in ipſo locus eſt. Tex. XX.

4. quod alias loci eſſet locus.

Quartum facit argumentũ. Si materia, & forma locus ſunt, ſequitur, quod loci eſſet locus q̃ falſum eſt. Patet ſequela, nam corpora particularia cum hinc inde moueantur localiter, non eſt dicẽdum, quòd in uno loco ſemper ſint, ac permaneãt, ſi igitur locũ mutant, cum ſemper cum materia, & forma perſeuerent, ſequitur, quod illarum etiam erit locus; erit igitur loci locus.

Amplius quando. Tex. XXI.

Variæ expoſ. tex. 1. Aſpa.

Non eſt omnium eadem expoſitio loci huius. Aſpaſi⁹, ut refert Simpl. dicit, hæc uerba eſſe continuãda cum textũ decimotertio. Illic.n. p̃batum eſt, locum non poſſe augeri, in his uero probatur, non poſſe corrumpi aut diminui. Quod ſi eſſet æqualis locato, diminueretur, nam aliquando locatum fit minus, ut cum ex aere multo fit parua aqua. Et re uera ſi iſta uerba illuc trãsferantur, ſenſus notus eſt. Sed difficile uẽ tantam uerborũ facere tranſpoſitionem, quam nullus alius antiquus interpres recepit.

2. Ale. & Phil.

Alia eſt expoſitio Alex Phi. & Pſelli. Dicunt hic probare Ariſt. tantum locum non eſſe formam, & tunc argumentum eſt. Si forma eſſet locus, cum aliquid corrũperetur, utiq; locus corrũperetur. nam corruptio formæ eſt, locus aũt corrumpi non poteſt, cum contrarium nõ habeat.

3. Simpl. et D. Th.

Aliter Simplic exponit, quem ſequuntur Albert. & Sanct. Thom. nempe, quod probetur locum nec eſſe formam, nec materiam, quia utroque modo contingeret corrumpi locum re corrupta, & utitur exemplo, quo non ſolum forma corrumpitur, ſed materia mutatur, puta cum aer condenſatur in aquam. Themiſtius

miſtius aliter exponit, ſed non conuenit literæ.

Expoſit. authoris. Mihi uidetur ita dicendum, ut Ariſtot. uelit probare locum non eſſe materiam, & tunc argumentum clarum eſt. Cum ex aere fit aqua, non manet locus idem: nam minor eſt aquæ locus: & præterea, quia alius eſt locus aquæ naturalis. At materia non corrumpitur, ſed manet: non igitur eſt ipſa locus. Vnde non deducit Ariſtoteles ad incóueniens, quod locus corrumpatur, ut illi uolunt, ſed quod materia corrumpatur, quod eſſe nequit.

Ex quibus igitur. Tex. XXII.

Epilogus dictorum EPilogat rationem, & dicit, ſe poſuiſſe rationes ueras, quib. locum eſſe probatū eſt, & rónes probabiles, & diſputatiuas, quib. quid locus ſit diſcuſſum eſt. Vbi nota, quod diximus ſupra: non. n. argumenta poſuit quibus probaret locum non eſſe: ſed tantùm uera, & neceſſaria; quibus probatur eſſe. At circa quod locus ſit; ſolum diſputatiue procedit. nec eſt quicquam determinatum circa ipſius naturam, & quid ſit.

Circa aliqua dubia, quę in textibus precedentibus occurrunt.

Quęſtio. I.

I. arg. NE in exponendo textu nimis prolixi uideamur, non erit ab re, dubia aliquot poſt expoſitionem aliquorum textuum congerere. Eſt igitur argumentum primum circa textum quartum, vbi dicitur, quod locus naturalis uirtutem habet aliquam conſeruatiuam locati. Nam ſuperficies aquæ concaua locus videtur terræ, tamé habet oppoſitam qualitatem; nam terra ſicca eſt, aqua uero humida. Præterea aer eſt in ſuperficie ignis: tamen ignis ſiccus eſt, humidus autem aer: non igitur conſeruat locus locatum.

Secundum circa tex 5. ubi dicitur, corpus mathematicum nó eſſe in loco, quod 2
uidetur falſum. Nam id, ratione cuius in loco eſt, & ratione cuius locus occupaẽ, ſunt dimenſiones, ſed corpus mathematicum eſt trina dimẽſio: ergo ipſum per ſe, & præcipue eſt in loco.

Tertium argumentum eſt circa text. 6. Laudat enim Heſiodum dicentem lo- 3
cum præceſſiſſe terram, quæ facta eſt. Videtur hoc eſſe contra nos, qui ponimus mundi creationem nullo tamen pręcedente loco.

Quartum eſt circa tex. 9. ubi dicit, quòd 4
punctus non eſt in loco, quia nulla eſſet differentia pūcti, & loci eius. Videtur hoc falſum, quia punctus locatus eſſet in corpore locato: punctus vero locans, ſeu loci eſſet in corpore continente: Et ſic vnum punctum alterum contineret, & illius eſſet locus.

Quintum circa text. 11. vbi dicitur lo- 5
cus non eſſe cauſa efficiens. Videtur hoc falſum: nam locus eſt productiuus rerum multarum, ut patet. Quædam enim terra fert uuas, quædam metalla, quædam alia, & alia animalia.

Sextum circa textum quintumdecimū, 6
quod forma contineat. Videtur falſum: nam materia habet ordinem ad formas multas, & eſt receptaculum ipſarum: igitur continet illas, non autem ab eis continetur.

Septimum, circa textum decimum ſepti
mum, quod eidem loco multa ſuccedant 7
corpora. Videtur falſum: nam cum ego diſcedo ab iſto loco, locus perit, quia aer continuatur. cum autem alter ſuccedit, locus nouus fit, nec idem eſt. non igitur eſt ſucceſſio corporum in vno loco. Ad hæc oportet eodem ordine reſpondere. ex ſingulorum enim ſolutione tota quæſtio dependet.

Ad 1. locum natu ralẽ duo dicere. Ad primum aduertendum eſt, quod locus naturalis dicit duo. Alterum eſt, quod ambiat, & circumſcribat exterius locatum corpus, & hoc fit ratione quantitatis: loc⁹ enim, cum magnitudo ſit, poteſt locatum corpus ambire. Alterum eſt, conſeruare locatum ipſum, quod non eſt aliud, quam habere quādā conformitatẽ, & proportionẽ cū natura locati, & hoc prouenit a qualitate aliqua, quæ eſt in ſubiecto vbi loc⁹

eſt,

Quæ conformitatẽ habeat locus naturalis cum locato.

eſt, vt aqua eſt naturalis locus piſcis, quia ipſum ſua ſuperficie ambit, quæ ſuperficies locus dicitur, & ſimiliter quia aqua ratione ſuæ humiditatis, & frigiditatis piſcium naturæ eſt proportionata. Similiter de terra, & de alijs locis reſpectu locatorum.

Ad locum naturalẽ cõfert cœlorum influxio.

Nec ſolum iſta qualitas conſeruatiua eſt illa, quæ eſt ipſius elementi in generali: hoc enim non eſt ſufficiens ad diuerſificanda loca omnia, cũ videmus diuerſa loca in terra pro diuerſis, quæ in ea nõ vbique generantur, ſed conueniunt etiam aliæ qualitates a cœlo fluentes, & à virtutibus aſtrorum, quæ multum influunt in hæc inferiora.

De loco naturali elementorũ.

De loco autem elementorum, licet nõ ſit modò locus diſputandi, dicitur tamen quod vnum elementũ locus eſt alterius ſecundum ſuam ſuperficiem concauam. Dicitur autem vnum ab altero conſeruari propter ſymbolas qualitates, quia quæ ſimul ſunt in vna qualitate communicant: & ſimiliter ex virtute cœli, quę conſeruat ipſa ſecundum certam diſtantiam, intra quam vnumquodque continetur.

Ad 2. corp' duplex naturale & mathematicum.

Circa ſecundum aduertendum, duplex eſſe corpus. Alterum naturale: alterum mathematicum. Corpus mathematicum eſt quantitas ipſa trinam habens dimenſionem, longitudinem, latitudinem, & profunditatem, vt per ſe cõſiderantur, nuda ab omni alio ſenſibili accidente, ſed ſolùm figura terminata aliqua, quod corpus vocant prędicamenti quantitatis. Imaginantur enim Geometræ, quod ſit vnum punctum, in quo tres diametri ſe interſecent ad angulos rectos: non enim plures eſſe poſſunt, vt recte demonſtrat Simpli. ad initium primi de Cœlo: tunc vnam diametrum vocant longitudinem, alteram latitudinem, tertiam profunditatem: hoc igitur eſt corpus mathematicũ, quod in re quidem eſt, ſed non tali modo nudum, vt Geometria conſiderat. Phyſicum vero corpus eſt ſubſtantia ipſa tales habens dimenſiones, ſed cum qualitatibus ſenſibilibus, & mutationibus ſubiectas, & hoc corpus ſic eſt in rebus, & ſubſtantia eſt.

Corp' mathematicum quatenus tale caret loco.

Hinc patet, quod cum corpus mathematicum, vt tale, non ſit, vt tale etiam nõ habet locum vllum: quod ſi eſſet, haberet locum mathematicum, id eſt, quo ad continentiam, ſed non naturalem, quia nullam habeat qualitatem. Et ſic poſſumus modo dicere, quod cum tale corpus in rebus ſit, quàmuis non eo modo, vt á mathematico conſideratur, ſed cum corpore naturali ratione diuerſum, ſic illi correſpõdet locus idem naturalis, non vt naturalis eſt, ſed tantùm vt contentiuus, & ſic intellige Ariſtot. dicit enim, quòd nõ eſt in loco diſtincto a naturali, cum non ſeparetur a corpore naturali, niſi ſolum ratione, & ei correſpõdet in re locus, vt mathematicus, non vt naturalis. Nec enim ei debetur ſurſum, aut deorſum, ſed tantùm contineri, & hæc nota.

Ad 3. Auerr. dictum.

Ad tertium Auerr. dicit Com. 6. quod in ſua ſecta, quia ponunt mundum creatum eſſe, ideo dicunt illi, qui in ea philoſophantur vacuum præceſſiſſe, in quod receptus ſit mundus, exiſtimatque ipſe non poſſe aliter factum fuiſſe, niſi eſſet vacuũ, & Burlæ. dicit difficile eſſe, quin concedatur fuiſſe vacuum ſpatium, in quo mũdus ſit factus.

Nos dicimus vtrunq. turpiter decipi.

Primo: quia ſi vacuo fuiſſet opus, id eſſet ex eo, quod modò mundus ſecundum ſe totũ eſſe in aliquo loco ambiẽte, quod falſum eſt: nõ enim eũ in loco ſecundum ſe totum, ſed ſecundum partes, nec continetur, aut ambitur loco, vt dicemus poſtea, & ipſi hoc fatentur mundum per ſe totum non eſſe in loco: non igitur debuit aliquod præcedere uacuum, cùm modo non ſit totius locus, qui dici poſſit repletus eſſe.

Præterea: uacuum non eſt ſola carẽtia, uel ſola negatio loci, uel corporis: aliàs extra cęlum eſſet uacuum quod negat Ariſt. in lib. de Cœlo, ſed uacuũ eſt priuatio loci, uel corporis in quo corpus naturaliter fuit uel naturaliter eſſe poteſt. Hoc autem non fuit ante creationem, cum per diuinam potentiã ſolam, & ſupernaturaliter ibi, ubi eſt, fuerit unà cum ipſo loco creatus mũdus: poſtquam uero factus eſt locus, & corpore repletus, ſi corpus abeſſet tunc eſſet iam corporis, & loci priuatio, quod ibi erat, & aptum eſt eſſe naturaliter, & ſic eſſet vacuum modò, non ante creationem, non ſecus quam modò, extra cœlum, vt diximus, non eſt vacuum: quia 2

illud

illud nullum corpus naturaliter replere poteſt modò, licet Deus de nouo ibi crea re nouum corpus, & per conſequens nouum locum, poſſet. Confirmatiua ſic, quia prior, ſaltem natura, eſt habitus, quam priuatio: ergo prior eſſe locus debuit, quam ſit loci priuatio quæ eſt uacuum: & prius corpus in loco eſſe, quam corporis priuatio in loco.

Ad 3. Nec Ariſtotel. ex profeſſo laudat Heſiodum, ſed ſecundum apparentiam quandam: quia videtur locum diſtinguere a locato.

Et prepende rationem, qua mouebatur Heſiodus, quia exiſtimabat omne corpus eſſe in loco ambiente: quę rō falſa eſt, vt ipſe ſumebat Non enim omne corpus in loco eſt ambiente, ſecundum ſe totum. de hoc tamen in lib. 8. dicetur.

Ad 4. Solutio. Simpl. Circa quartum Simpl. & Phil dicunt rationem Ariſt. eſſe hanc. Si pūctus haberet locum, eſſet utique alius punctus loci: ſi igitur punctus locus eſt puncto, eſſet ipſi appoſitus: tunc autem non eſſet differentia. quia punctum coniunctum puncto facit cum eo idem punctum, non enim ſunt duo puncta immediata.

Hoc mihi non placet: nam licet in eodē continuo duo pūcta immediata eſſe nequeant, poſſunt tamen diuerſa puncta diuerſorum continuorum per contiguationem eſſe immediata, ob id, cum illorum punctorum unum ſit corporis locantis, alterum ſit locati. non erunt idem.

Sol. Alb. Albertus ſic facit rationem, quod cum punctus ſit locus puncti, punctus erit locus, & locatum, & ſic non erit differentia loci, & locati. Sed nec hoc placet. quia ſunt diuerſa puncta diuerſorum ſubiectorum.

Ideo dicendum, ſenſum eſſe, quod ſi pūctum haberet locum, utiq; eſſet aliud punctum. cum autem utrunque eſſet indiuiſibile, neutrum contineret, neutrum contineretur, quia non eſſet ullum diſcrimen, quo magis vnum quam aliud contineret, aut contineretur, & hoc eſt dicere, quod nulla eſſet illorum differentia.

De ui illius rationis Ariſ. Aduertendum vero, quod hæc ratio, ut Auer. admonuit, nō eſt neceſſaria, ſed probabilis, & ſoluitur ſic. Admittimus punctum, & lineas non habere locum per ſe, quia, quamuis ſuccedant mutuo in codē loco, non ſuccedunt per ſe, ſed per accidēs cum non per ſe moueantur. corpus tamē ipſum ſuccedit per ſe, quia per ſe mouetur. Propterea alia ratio eſt corporum, alia aliorum in ſucceſſione. ſi enim omnia pariter ſuccederent, & mouerentur, eſſet argumentum ab uno ad alterum ualidum. ſed non ita eſt.

Ad quintum facilis eſt ſolutio. Locus enim formaliter dicit continentiam, quę ratione quantitatis eſt, & iſto modo nihil produci, nullius cauſa eſt, quia magnitudo non eſt effectiuum accidens. At ratione qualitatum, quas habet, vt locus naturalis dicitur, productiuus eſt. Ariſt. tamen loquebatur de eſſentia loci, quæ in quantitate conſiſtit, ob id dixit non eſſe cauſam. *Ad 5.*

Ad ſextum reſpondeo, quod id proprie continet quod ambit, & ad ſuos terminos trahit aliud, vt vas continet aquam, quam ad ſuam figuram internam trahit. ſi enim vas triangulare eſt talis etiam aqua fit. Cū igitur materia terminetur a forma (nam forma adueniēs materiam ad ſui modum determinat, vt patet, nam aeris forma intrans aquæ materiam, ipſam dilatat iuxta ſui naturam) ob id formæ eſt continere. Nec idem eſt recipere, & continere, materia quidem recipit omnes formas, ſed ab omnibus continetur, quia terminatur. *Ad 6.*

Ad ſeptimum reſpondeo, quod nō ſemper corrumpitur ſuperficies, imò aliquando manet eadem. vt patet in vaſe. Dico etiam. quod licet corrumpatur, vt argumentum, probat, tamen manet precipuum formale loci, puta idem ſitus, & vbi. Et quamuis aer ambiens me mutetur ſæpe, dummodo non mouear, ego dicor in eodem manere loco, propter ſitū, & ſic multa corpora ſuccedunt eidem loco. de hoc tamen dicetur poſtea. *Ad 7.*

E e Caput

Caput Tertium.

Vno igitur modo. Tex. XXIII.

Quot modis aliqd ſit in alio. QVia loco præcipue conuenit ꝙ in eo aliquid ſit, deſcribit modo, quot modis contingat aliquid eſſe in altero, & numerat octo. Primus eſt, quo pars dicitur eſſe in toto, ut digitus eſt in manu, & anima in homine.

2 Secundus eſt, quo totum eſt in ſuis partibus ſimul: & ne uideretur totũ in partibus non eſſe, addit, totum non eſſe extra partes, i. in ipſis partibus non extra eſt, ſicut nec partes extra totum ſunt.

3 Tertius eſt, quo ſpecies eſt in ſuo genere & particulare in ſuo uniuerſali, vt homo in animali.

4 Quartus eſt, quo eſt genus in ſpecie, ut animal in homine, & omnino pars definitionis in ipſa definitione.

Nota ex Simpl. Et notat hic bene Simplic. quod totum dicitur in partibus eſſe pluraliter: quia totum non eſt in ſingulis partibus per ſe, ſed in omnibus ſimul: at genus dicitur in ſpecie in ſingulari: quia tota ſubſtantia generis eſt in ſingulis per ſe ſpeciebus, vt totũ animal in homine, totum in Leone, totũ in qualibet ſpecie.

5 Quintus eſt, quo forma in materia, ut ſanitas in animali cõpoſito ex frigidis, & calidis, ex aliisq́, humorib⁹. & notat Alex. quod ad hunc poteſt reduci modus, quo eſt accidens in ſubiecto: non tamen eodẽ modo exiſtimes formam materiæ, & accidens ſubiecto ineſſe, ut alibi declaratum eſt, ſed ſimilitudinem quandam habent.

6 Sextus eſt, quo aliquid eſt in aliquo, ut in cauſa efficiente, ut in rege eſt iudicium regni, & in patre fuerunt filij.

7 Septimus eſt, ut in fine, ut amans dr̃ eſſe in amato. *8. & maxime proprius.* Vltimus eſt ſicut aliquid eſt in uaſe & in loco: & hũc dicit eſſe modũ omnium maxime propriũ: reliqui enim analogia quadam dicuntur ad hunc, quatenus id quod dicitur eſſe in loco conſeruatur, & recipitur in eo: & hac ſimilitudine reliqua dicuntur eſſe in alio.

Non meminit illius, quod eſt eſſe in tempore, quia paulo poſt dicturus erat de tempore. De his modis diximus in Anteprædic.

Dubitabit autem aliquis. Tex. XXIIII.

POſſet quis poſt tot modos enarratos quibus unum in alio eſt, dubitare, an aliquid ſit ĩ ſeipſo, an nõ: ſed quicqd eſt, aut nuſquam eſt, aut ſi debet eſſe in aliquo, debet eſſe in alio diſtincto, & non in ſeipſo, & hoc determinat Ariſt. ante cuius explicationem prius eſt a nobis res explananda, poſtea textus exponendus. *Dub. an aliquid ſit in ſeipſo.*

Aduertendum igitur primo, tripliciter aliquid poſſe eſſe tale. Vno modo, ſecundum ſe, altero ſecundum aliud, tertio ſecundũ accidens. Id in præſenti dicitur tale ſecũdum ſe, quod immediate recipit tale prædicatum. quomodo ſuperficies hui⁹ corporis dicitur ſecundum ſe alba, quia ipſa eſt primo, quæ albedinẽ habet. Id dicitur ſecundo ſecundum aliud tale, quod ſecundum ſui partem illud recipit prædicatum, ut homo ſecundum aliud eſt albus, quia ſuperficiem habet albam, & ſecundũ aliud ſciens, puta ſecundum animam, in qua eſt ſcientia. Id dicitur per accidens, quod eſt in eo, quod ſecundum ſe eſt tale, vt anima per accidens mouetur: quia eſt in homine, qui per ſe mouetur. Sũt autem iſti modi differentes inter ſe. *1. No. tripliciter poſſe eſſe tale, ſecundum aliud & ſecũdum accidens.*

Aduertendum ſecundo: quod ſicut aliquid eſt tale tripliciter, ita ſimiliter aliqd dicitur eſſe in aliquo, & eſſe in loco tripliciter, ſecundum ſe ſecundum aliud, & ſecundum accidens. Id eſt in loco ſecundum ſe, quod primo, & proxime in loco eſt, vt ego ſum in hoc loco. Id eſt ſecundum aliud, quod ſecundum ſui partem aliquam in loco eſt; ut dicitur arbor in fluuio, quæ ſecundum radicem, uel ſecũdum aliquam partem eſt in fluuio. Id vero dicitur ſecundum accidens, quod eſt in eo, quod ſecũdum ſe eſt in loco, ut natura eſt in mari, quia eſt in naui, q̃ eſt in mari: & anima eſt in loco, quia eſt homine, qui eſt in loco. *2. No. aliquid eſſe in alio tripliciter.*

Ad

T. No. tripliciter aliquid eſſe in ſeipſo.

Aduertendum tertio, quod aliquid eſſe in ſeipſo tripliciter intelligi poteſt. Vno modo ſecundum partem, quod non aliud eſt, quam quod totum habẽs duas partes, quarũ vna ſit in altera, dicatur eſſe ratione vnius in ſeipſo ratione alterius: & hoc fieri poteſt, vnde dicitur, amphora vini eſt in ſeipſa. Senſus eſt, amphora vini ſecundum vnam ſui partem, puta, ſecundum vinum eſt in ſeipſa ratione alterius, ſcilicet amphoræ. Altero modo aliquid poteſt dici in ſeipſo ſecundum ſe primo, vt qđ in ſe ſit vinum ſecundum ſe, & hoc non poteſt eſſe, vt probabitur poſtea. Tertio modo, quod aliquid ſit in ſe ſecundum accidens, id eſt ratione alterius: nec hoc fieri poteſt, vt in textu explanabimus. Eſt quidẽ quartus alius modus, quo Deus benedictus eſt in ſeipſo: ſed de hoc non loquitur hic Ariſto. tantùm. n. agit de loco corporum, & modo, quo corpus poteſt eſſe in ſepſo.

Explicat. tex. Ariſ.

Hæc ſunt, quæ hic Ariſt. docet. Accedamus ad textum. Diſtinguit igitur primo dupliciter poſſe aliquid ſecũdum ſe in loco eſſe. Aut ſecundum ſe, aut ſecundum aliud, vt declaratum eſt: puta cum ſecundum totum, aut ſecundum aliquam ſui partem in loco eſt: & ponit exemplũ prædicatorum, quæ ſecundum partem dicuntur, vt homo eſt ſciens ſecundum animã, in qua eſt ſcientia, & homo albus ſecundum ſuperficiem.

Dicit igitur cum aliquid totum habet ſic partes, quod vna ſit in alia, & altera recipiat illam ſicut locus, tunc illud tale totum dicitur eſſe in ſeipſo, ſed tamen ratione partium, ſicut hoc totum, amphora vini, in ſe ipſo eſt ratione partium: per vinum enim eſt in ſe ipſõ ſecundum amphoram. vtrumque enim pars eſt illius totius.

Sic igitur contingit quippiam. Tex. XXV.

Nihil poteſt eſſe in ſeipſo primo ſed tantum ſecũdum partem.

Svbdit non aliter cõtingere aliquid in ſeipſo eſſe, quam ſecundum partẽ nõ autem primo: ponit exempla, quadõ aliquid ſecũdum partem dicitur in ſeipſo eſſe, & literá non nihil eſt obſcura. Dicit, albumineſt corpori: & huic per ſuperficiẽ & ſcientia eſt in anima, & ab his appellamus hominem album, & ſcientem, ſed ſecundum aliud: album enim ſecundũ corpus, & ſuperficiem ipſius: ſcientem vero ſecundum animam. Vocat autem corpus alteram hominis partem, quæ ab anima diſtincta eſt.

Ac ſi dicat, homo eſt albus & homo dicitur ſciẽs, ſeu ſecundum aliud: albus, quidem ſecundum corpus, ſciens vero ſecundum animam. Non tamen diceretur nec albus, nec ſciens, ſi illa eſſent ſeparata, & non eſſent partes.

Similiter, cum vinum, & amphora per ſe ſunt, & vinum nondum eſt amphora, non dicetur amphora vini eſſe in ſeipſa, nec vinum per ſe, nec amphora, at cum ſimul ſunt, & partes ſunt illius totius, tunc poteſt amphora vini eſſe iu ſeipſa ratione partium, vt dictum eſt.

Et ad denotandum, quod eſt in ſeipſo totum ratione partium, hoc exprimit exẽplo dicens. Eſt in ſeipſo, vt album in hoĩe quod idem eſt, ac ſi dicat ſecundum partem: nam albus homo eſt ſecundum corpus: hoc autem ſecundum ſuperficiem, in ſuperficie autem albedo eſt ſecundum ſe, & primo, & diuerſam naturam, ac potentiam habet ab ipſa ſuperficie.

Nota.

Quibus verb. Ariſtotel. denotat ſubtiliter, cum aliquid eſt ſecundum ſe in aliquo, eſſe diſtinctum prorſus ab illo, nec illius partem eſſe; ſicut albedo a ſuperficie diſtinguitur, in qua primo eſt.

Neque igitur inductiue. Tex. XXVI.

Probatur nihil poſſe eſſe i ſe ipſo ſecundum totū *1. in luc.*

PRobat, quod nullo mō aliquid ſit in ſeipſo ſecundum ſe totum, idq́, dupliciter. Primo p inductionem mōrum communium, quibus unum dicitur eſſe in aliquo, vbi null⁹ eſſe uidetur, quo aliquid eſſe dicatur in ſeipſo ſecundum ſe.

2. ratio. Secundo ratione. Si totum ſecundum ſe eſt in ſeipſo, demus hoc totum eſſe amphoram vini. Eſt argumentum. Si amphora vini eſt in ſeipſa ſecundum ſe, ſequitur quòd ſola amphora eſt amphora vini. & quod vinum etiam ſolum eſt amphora vini, quod quidem falſum eſſe conſtat.

Supp. Probat autem Ariſt. ponendo vnum, ex quo probatio deducitur. Nempe, quod quamuis ponatur amphoram vini eſſe in ſe, tamen hoc eſt euidens, quod non ſit aliud, quod recipiat, niſi amphora, nec ſit aliud quod recipiatur, niſi vinum, nec amphora recipit ratione vini, ſed ratione amphoræ, nec vinum recipitur ratione amphoræ, ſed ratione vini, vnde ratio vtriuſque diuerſa eſt.

Tunc ſic. Si amphora vini ſecundum ſe totū eſt in ſeipſa, ergo amphora vini eſt, quod recipit, & amphora vini eſt, quod recipitur. Aliter in ſeipſa primo non eſſet, ſed id quod recipit non eſt niſi amphora ratione amphoræ, & id, quod recipitur, vinum ratione vini, ergo amphora vini, & eſt ipſa amphora per ſe, & eſt ipſum uinum per ſe. Hoc autem impoſſibile eſt, igitur nihil eſt in ſeipſo ſecundum ſe, & primo, ſed tantum (vt dictum eſt) ſecundum partem.

At vero neq; ſecundum accidens. Tex. XXVII.

Nihil eſt in ſeipſo p accidēs.

PRobat tertium, non eſſe aliquid in ſeipſo ſecundū accidens, id eſt quia eſt in eo, ꝙ eſt per ſe, quia ſequeretur, ꝙ duo corpora eſſent ſimul in eodem loco, & penetratiue, quod naturaliter eſt impoſſibile. Quod vero ſequatur, non perfecte probat, ſed incipit probare. Et aduerte locum eſſe maxime obſcurum.

1 Ratio. Quantum exiſtimo, ratio eſt hæc. Demus aliquid, quod ſit in ſe, ſecundum accidēs, & ſit hoc amphora ſola, tunc eſt argumentum. Amphora eſt in ſe ſecundum accidens: ergo eſt in ſe, quia eſt in alio, quod ſecundum ſe eſt in amphora. Hoc enim eſt eſſe in aliquo ſecundum accidens. Nihil eſt autem, quod ſecundū ſe ſit in amphora niſi vinum, ſi amphora eſt vini plena, amphora ergo eſt in ſe ſecundum accidēs quia eſt in vino, quod ſecundum ſe eſt in amphora. Tunc vlterius. Cum duo corpora ſic ſe habent, quod vnum eſt in loco, quia eſt in illo, ꝙ per ſe in loco eſt tunc quod eſt per ſe, eſt magis proximum loco vt manifeſtum eſt. Amphora autem eſt in ſe, quia eſt in uino, quod ſecundum ſe in amphora eſt: ergo magis eſt vinum amphoræ proximum, quam ipſa ſibi, ſed ipſa nō occupat niſi vnum locum, nec eſt maior ſe ipſa: ergo uinum, cum ſit magis propinquum amphoræ, vnum corpus cum ea faciet, & vnum locum occupabit, quod eſt impoſſibile.

Explicat. tex. Ari. Hęc eſt ratio integra, & eſt ſine dubio optima, & ſubtilis, qualis ad veritatē probandam adduci poteſt. Vide literam: dicit quod ſequeretur duo corpora eſſe ſimul.

Oſtendit quomodo ſequatur, dicēs. Si cuius natura eſt ſuſceptiua. ideſt, ſi ipſum vas, cuius eſt ſuſcipere, dicetur eſſe in ſeipſo per accidens, & id, quod ſuſcipitur, puta vinum. Si illud uas vinū eſt, vel alius liquor, ſi talis liquoris fuerat uas. Si hoc in quam, quod ſuſcipitur, ſit id, ratione cuius vas in ſeipſo eſt: tunc ſequetur penetrare ſe vas, & vinum: quo autem pacto id ſequatur, non oſtendit. Diximus tamen nos quia quod eſt per ſe, & primo in loco, eſt magis proximum ipſi loco, quam ea res, quæ eſt in eo, quod eſt per ſe in loco, & nota expoſitionem. Concludit in ſeipſo nihil eſſe primo, idest totum, nec ſecundum ſe, nec ſecundum accidens, ſed tantum ſecundum partem.

Quod

Quod autem Zeno dubitabat. Tex. XXVIII.

Sol. Ari. arg. Zen. RESpondet modo argumento Zenonis quo probabat, ſi locus eſſet ī aliquo, fore proceſſum in infinitū. Dicit, ꝙ locus in aliquo eſt, ſed non ut in loco: non enim omne quod eſt in aliquo, eſt in eo, vt in loco. Locus autem in aliquo eſt puta in locato, aut in ſuo ſubiecto eſt enim locus ſuperficies continens, quæ in corpore eſt in aliquo, ſed non vt in loco, ſed vt forma in materia vel accidēs in ſubiecto. Eſt enim locus in locato, vt forma extrinſeca, in ſubiecto vero ſuo intrinſece, & inhæſiue.

Nota. In quibus verbis docemur vnum, non quicquid eſt, eſſe in loco, nec quicquid in aliquo eſt, eſſe ob id in eo, vt in loco in quibus deceptus eſt Zeno in ſua ratione cum reliquis antiquis.

Illud autem manifeſtum. Tex. XXIX.

Locū non eſſe materiam, uel formam. COncludit ex his notum eſſe, materiam, aut formam locum nō eſſe. Nā locus, & id, ꝙ eſt in loco, ſic sūt diuerſā, ut neutrū ſit alterius pars, at materia, & forma partes ſunt ipſius compoſiti, ob id non poſſunt eſſe ipſius locus.

Poſt hæc cum in his omnibus, quid locus ſit, nōdum determinauerit ſed ſolum diſputādo proceſſerit, finem dubitationib. & diſputationib. imponens, quid locus ſit explicare incipit.

Caput Quartum.

Quid autem tandem ſit locus. Tex. XXX.

LOci naturā ex propria ſententia inueſtigaturus, ea, quæ loco per ſe inſunt prę mittit. Per propria enim & per ſe accidentia, optima uia eſt indagandi quid res ſit, ut dicitur a 1. de Anima. capitulo primo Colligit autem ſex, quæ loco per ſe uidentur ineſſe.

Primum eſt, continere locatum, hoc eſt ipſum circumſcribere, & terminare. 1

Secundum eſt. Non eſſe aliquid intrinſecū locati, nec materiam ipſius, nec formam, nec partem, nec accidens inhærens, ſed ſolum continens. 2

Hanc proprietatem cum prima quidam coniungunt, & unam faciunt, nempe, continere, ſic ut nō ſit aliquid contenti, inter quos eſt Philo. Alber. S. Thom. & Auerr. Alii diuidunt, & duas faciunt, cum re uera, aliud ſit continere, aliud non eſſe contenti partem: & hi ſunt Themiſtius, Simplicius, & Pſellus & mihi placet, ſaltem vt procedat cognitio diſtinctior. *Nota.*

Tertium eſt Locum primum, & proximum non eſſe maiorem, aut minorem locato, ſed illi æqualem, ut nec plus, nec minus, quam locatum cōtineat. Dicit autem primum locum, & proprium: communis enim maior eſt. 3

Quartū eſt, locus non deſeritur ab uno quoque, & ſeparabilis eſt Quę uerba dupliciter legunt Simpl. & Philop. Primo affirmatiue, & tunc idem ſignificant, puta, quod locus ſeparari, & deleri poſſit à locato ut, notum eſt: Secundo legunt primum uerbum negatiue, ut modo habet litera Græca & uerſio noſtra, & ita exponit Themiſtius. Et tunc eſt ſenſus, quod locus non eſt ſine aliquo ſaltem locato iſto, vel illo, non enim eſt uacuum, ut dicetur. Quamuis autem non poſſit eſſe ſine locato aliquo, a ſingulis tamen poteſt ſeparari, ſiue ab hoc, ſiue ab illo. 4 *Nota.*

Quintum eſt Omnem locum eſſe ſurſum, & deorſum. Senſus eſt. ſecundum Simplic philopo. & Themiſt quod locus naturalis, aut eſt ſurſum, aut deorſum, non tamen, quod omnis locus partem habeat ſurſum, partem deorſum ut aliqui exponunt licet hoc partim uerum ſit, ſed non ad mentem Ariſt. 5

Sextum eſt, Vnumquodque corpus naturale in ſuum locum naturaliter ferri, ibique manere, & quie ſcere, puta ſurſum, aut deorſum. Loquitur autem de motibus elementorum, & mixtorum ex elementis. 6

Hanc proprietatem fere omnes cum quinta copulant. Simpli. diſtinguit, & ſic multi-

multiplicat, parum refert, dummodo verus conſtet ſenſus Ariſt.

Suppoſitis autem his. Tex XXXI.

Nota 1. Tria commoda affert exacta rei definitio.

HIs loci proprietatib. vt fundamentis prætactis, oportet reliqua ſpeculari, ac docet loci definitionem eſſe tradendam, quæ talis ſit, vt tres hēat conditiones. Prima eſt, ut quæ propoſita ſunt dubia ſoluantur. Cum.n. dubia circa quid eſt fuerint, ipſo cognito ceſſabunt. Altera, vt paſſiones, & proprietates, quæ loco conueniunt, non auferantur, imò per ipſam competere videantur. Tertia eſt, vt cauſa difficultatis, & dubiorum aperiatur ita, vt clara omnia relinquantur. Si enim talis data fuerit definitio, demonſtrationi erit aptisſima.

Primum igitur cōſiderare oportet. Tex. XXXII.

Locus cognoſcitur ex motu ad locum.

AD naturam loci indagandā proponit uiam, qua locum eſſe cognitū eſt. Hæc aūt via, motus eſt ſecundum locum. Vt.n. ex diuerſa formarū ſucceſſione in eadem materia, materiam ſubſtantialem a formis diſtinctam eſſe perceptum eſt, & ex accidentium in eodē ſubiecto mutatione ſubiectum, & ſubſtantiam ab ipſis diuerſam eſſe, eſt compertū ita etiam ex corporum multorū circa eūdem locū ſucceſſione, & ſimiliter ex vno corpore per motum mutato & deſerente loca, ipſe locus cognitus eſt quid eſſe præter corpora.

Duplici genere motus cognoſcitur locus.

Confirmat autem ex antiquis, qui cum per motum locum cognoſci comperirent cœlum maxime eſſe in loco arbitrati ſūt, quia maxime mouetur: ſed hoc non eſt ſecundum mentem Ariſt.

Diſtinguit autem motus, quibus locus cognitus eſt, in duos. Quidam eſt latio, vt cum corpus mutat totum ſuum locum, & ad alium tendit. Quidam alter eſt, cum non totum locum mutat, ſed partem, puta dum acquirit maiorem locum, quod fit per augmentationem: aut minorem, & partem loci deperdit, quod fit per diminutionem.

Eſt autem quod mouetur.

Ex quorū mobilium motu cognoſcatur locus.

CVm explicuiſſet quib. motib. dignoſcitur locus, explicat quib. mobilibus, ac diſtinguit ea, quæ mouētur Quædam, inquit, mouentur actu per ſe, quædam actu etiam, ſed per accidens. Illa mouentur per ſe, quæ ratione ſui mouentur, puta, ſecundum ipſa tota, quibus ineſt motus: ut homo mouetur per ſe, ignis per ſe, & ſimilia. Illa vero per accidēs mouentur, quæ mouentur, quia ſunt in eo, ꝙ per ſe mouetur.

Dupliciter aliqd mouetur per accidens.

Et hęc ſubdiuiduntur. Quædam.n. ſic per accidens mouentur, vt poſſint per ſe aliquando moueri; quales ſunt partes integrantes: hæ n. dum in toto ſunt, ipſius motu per accidens mouentur, poſſunt tamen ab ipſo ſeparari, & tunc per ſe moueri. Quædam alia ſic per accidens mouētur, vt nunquam per ſe moueri queant, qualia ſunt accidentia, albedo, ſcientia, & ſimilia, quę a ſubiecto ſeparari non poſſunt naturaliter, ob id, ſi mouentur, per accidens ſemper mouentur.

Locus pręcipue cognoſcitur per ea, quę mouētur per ſe.

Cum igitur tripliciter moueri contingat, & per ſe, & per accidens, per ſe, vt homo, vt partes & per accidens, vt accidentia, & inſeparabilia, motu proprie cognoſcitur per ea, quæ per ſe mouentur, quamuis aliquo etiam modo per ea, quæ, vt partes, mouentur. Intellige de parte ſecūdum quantitatem.

Quoniam autē dicimus in cœlo eſſe. Tex. XXXIII.

Natura loci pręcipue conſiſtit ī hoc, ꝙ locus cōtineat locatum.

NAtura loci pręcipue conſiſtit in eo quod non vt pars rei contineat rē, ſed ut quid externum proxime tāgens, & circunſcribens ipſam, ob id aggreditur diſcrimen ponere inter modū, quo continet pars, & quo continet locus, & quando continet, vt pars, quando continet, ut locus.

At quia non eſt ſimilitudo inter locū cōmunem, & partem (quia locus commu-

nis

nis non proxime continet, nec immediatè rem, ſicut totum partem, vt vltimum brachij manum, ſed ſimilitudo eſt cum loco proximo, qui immediatè continet,) ſeparat locum cõmunem à proprio, vt diſtinguat hunc a parte. Ob id dicit dupliciter, dici eſſe in loco. Et communi, vt quiſque noſtrum eſt in cęlo, quia in aere, & adhuc in aere, quia in hac ipſius parte, vel in aliquo contento ab aere Et in loco proprio, & adæquato dicitur eſſe.

Alius eſt locus cõis alius proprius.

Quod autem locus communis non ſit proprius, notum eſt. Locus enim proprius eſt æqualis, & adæquatus, at communis non eſt æqualis rei: totus enim aer, aut cęlum nõ eſt æquale cuilibet corpori horũ, quorum loca communia ſunt. Et igitur proprius locus, in quo quid eſt, ipſi æqualis & adæquatus.

Cum igitur non diuiſum eſt. Tex. XXXIIII.

Diuerſimode cõtinet locus locatũ & totum ſuã partem.

TRes differentias conſtituit inter id quod proximè continet vt locus, & id ꝙ proxime vt totũ ſuam partem. nam pars eſt immediata ſuo toti, & locatũ loco proximo, & proprio.

1. differ.

Prima differentia eſt, quod pars eſt continua ipſi toti, at locus non eſt continuus locato, ſed contiguus, & ipſum tangens, ab eo quod continetur diuiſus. Iſta autem contiguitas eſt ſecundum ſuperficies, puta, ultimam continentis, quæ concaua dicitur, & locus eſt, & primam contenti, quę connexa, & exterior dicitur, atq; has duas ſuperficies dicit eſſe æquales in ſpatio, ut una prorſus non aliud, quam alteram ambiat: nec altera ab alio, quam ab illa ambiatur.

Cuius rationem ſubdit, quia in eodem ſunt illæ ſuperficies, id eſt, ſimul ſunt, ut exponunt Simplicius, & Philop. Quod ſi ſic ſit continens, tunc nõ erit pars contenti, nec aliquid illius intrinſecum, talis autem eſt locus.

Et cum continuum ſit, & non in illo mouetur.

2 ALias duas differentias conſtituit ſumptas ex diuerſa ratione continui, & contigui.

Secunda in ordine eſt, quod eſt alteri contiguũ, mouetur in ipſo, id eſt, ſuũ motum habet per ſe, etiam illo in quo eſt manente immoto, ut patet de aqua, quę in uaſe immoto mouetur: At quod eſt alteri cõtinuum, mouetur cum ipſo, ideſt per ſe non habet motum, niſi cum ipſo toto, & nunquam poteſt moueri, quin moueatur ipſum, in quo proxime eſt.

3 Tertia differentia eſt: quod id, quod eſt alteri continuum, dicitur eſſe in ipſo, vt pars in toto, quod uero eſt contiguũ, eſt in eo, ut in uaſe. Hi autem duo modi exiſtendi in alio diuerſi ſunt, ut dictum eſt.

Colligitur ex dictis locũ eſſe ultimũ cõtinentis, æquale cõtento, & contiguũ.

Ex quibus patet, locum eſſe ultimũ corporis continentis, ęquale primo cõtẽto, ipſi contiguum, & proximum, nihilq; ipſius intrinſecum.

An locus ſit æqualis locato. *Quæſt.* II.

DE loco communi nulli dubium eſt, quin ſit maior, quam locatum, de proprio uero uidetur dubium eſſe.

1 Eſt enim argumentum primum Continens maius eſt contento, vt communiter dicitur, locus eſt continens: ergo maior eſt locato, quod contentum eſt.

2 Secundum. Si locus eſſet locato æqualis, haberet æquales dimenſiones cum ipſo, hoc autem eſt falſum, nam dolium non habet æqualem profunditatem cum uino, vt notum eſt.

3 Tertiũ, quia, quod locus pro ſuperficie continente ſit ęqualis locato, ſm primam ipſius ſuperficiem cõtentam, uidetur hoc nõ poſſe dici quia ſi locus eſſet circularis, tunc ſupra idem centrum deſcribi duo circuli ęquales poſſẽt (quod uidetur impoſſibile) unus ſupra circũferentiam locati, alter p ſuperficiẽ loci ſupra centrũ locati. Et ulterius, illi duo circuli haberẽt ęqualẽ diametrum,

diametrum, quę videntur eſſe contra propoſitiones geometricas.

1. Funda. locus cõis nõ eſt æqualis locato.

Circa hæc aduertendum primo, vt diximus, difficultatem non eſſe de loco communi, ſed de proprio, & proximo. Communis autem is eſt qui ita locatum continet, vt alia præter ipſum contineat, vt cœlum, & aer eſt locus communis omnium nostrum. Proprius autem eſt, qui nil niſi locatum ſuum continet. Poteſt autem eſſe, quod locus cõmunis ſit ſimul, & propriꝰ, ſed reſpectu diuerſorum, vt cõcauum Lunæ locus eſt communis noſtri reſpectu, ſed proprius eſt ipſius ignis, quẽ adæquate continet.

2. ex Alb. & Auer. duplex eſt æqualitas altera cõtinentiæ altera dimẽſionis.

Aduertendum ſecũdo, ex Alb. & Auer. hoc quarto lib. Commẽ 7 ..quod duplex eſt æqualitas. Altera dimenſionis, altera continentię quæ dicitur ab Alber. ſecundum extenſionem. Aequalitas dimenſionis eſt, cum vnum alteri æquatur ſecundum omnem dimenſionem puta, longitudinem, latitudinem & profunditatẽ Conſtat autem, quod iſta æqualitas non eſt loci, & locati, non enim ſecundum omnem dimenſionem ſunt æqualia, ſic enim cum locus ſit ipſius receptiuum locati penetraret ſe cum ipſo, quod eſſe non poteſt. Altera eſt æqualitas ſecundum continentiam, & hęc eſt ſecundum latitudinem, & longitudinem ſolam, qualis eſt æqualitas, quæ oſtenditur in duobus corporibus ſecundũ ſuas ſuperficies.

1 Concl ſuperſic ẽ cõcauam loci, & cõnexam locati, eſſe omnino æquales. fundamẽtum indiuiſib. additũ indiuiſibili, non facit maius.

De hac eſt difficultas, puta, an ſuperficies concaua continentis, & connexa locati ſint æquales. Eſt autem concluſio vnica communis omnium fere, illas duas ſuperficiens eſſe ęquales ita, ut una non ſit altera maior. Ad cuius probationem oportet præmittere vnum fundamentum latius lib. 6. tractandum Nempe, indiuiſibile additum indiuiſibili, non facere ipſum maius, nec ſimiliter indiuiſibile additum quanto, ipſum augere. Quod eſt dicere, punctum additum lineæ non facit ipſam longiorem & linea addita ſuperficiei, non facit ipſam latiorem nec ſuperficies addita corpori, ipſum facit profundius, aut craſſius. Et hoc eſt vnum fundamentum magnę partis Philoſophię Peripateticæ.

1. Rõ qua pbatur illud fund.

Et probatur, quia ſi additione horum indiuiſibilium creſcerent quantitates, ſequeretur, quod partes diuiſæ non eſſent tantæ ſimul, quantum totum continuũ, & ſic nunquam poſſet continuum in duas ſuas medietates diuidi. Sequela patet: nam per diuiſionem, nouæ in diuiſis partibus reſultant ſuperficiens, quæ augerent partes illas.

2 Præterea, quia experientia docet, quod diuiſo aliquo continuo, ſi iterum partes coniungantur, & contiguæ fiant, vt nihil maneat intermedium tunc non occupabunt maiorem locum ob illas nouas ſuperficies, quam ante, cum erant continuæ.

3 Præterea: quia non quantum non poteſt augere quantum, & non extenſum non poteſt augere extenſum, & non profundum, non poteſt augere profundum. Non igitur creſcunt quantitates additione illorum indiuiſibilium ſecundum id, quo indiuiſibilia ſunt.

Ex hoc fund. probatur concluſio.

State igitur hoc fundamento, ratio concluſionis hæc eſt. Superficies loci cõcaua, & ſuperficies connexa locati terminant ęqualem profunditatem, ergo ſunt æquales. Conſequẽtia eſt certa, ſed antecedens probatur. Quia ſuperficies conuexa locati eſt terminus intrinſecus totius profunditatis locati, ſuperficies vero concaua locantis pari modo, Vlterius tamen circundat ſuperficiẽ locati conuexam: ſed hæc nullam addit locato profunditatem, vt diximus, ergo tantam profunditatem, terminat vna, quantam altera.

Nota.

Sũt igitur æquales, ita, ut ea, quę eſt locati, poſſet æqualiter terminare quantitatem locantis, & ea, quæ eſt locus, terminare intrinſece locatum.

Ad 1.

Ad argumenta patet ſolutio. Ad primũ dicitur, quod locans eſt maius locato, & continens contento, ſecundum ſuperficies conuexas utriuſque comparatione facta, at ſi concaua continentis proxima cũ conuexa contenti comparetur, tunc utriq; in eſt æqualitas.

Ad 2.

Ad ſecundũ nota eſt ſolutio ex primo fundamento. Non enim hic comparamus profunditatem, nec omnem dimẽſionem corporis continentis, & contenti, ſed extenſionem ſolam.

Ad 3.

Ad tertium dicendum, quod in eadem ſuperficie non ſunt duo circuli æquales ſupra idem centrum, nec unus diameter diuer-

diuerſorum circulorum concentricorum: tamen in diuerſis ſuperficiebus contiguis id fit, ac ſi duo circuli æquales vnus alteri ſuperponeretur, verum tamē eſſet dicere vnum eſſe ſupra alium, ſicut verum eſt dicere ſuperficiem concauā locantis eſſe ſuper conuexum locati: ſed tamen nō occupando diuerſum ſitū loci, ſed omnino eūdem, quaſi alteri ſuperinſcriptum. Nam indiuiſibile cum locum non occupet ullū, aut ſpatium, additum alteri immediatè, non faciet ſpatium. in eodem vero corpore id contingere non poteſt. Et ratio eſt: quia in vno corpore, & vno continuo nō ſūt duo indiuiſibilia immediata, quin mediet diuiſibile: at in diuerſis corporib. ſe tangentibus poſſunt eſſe ſimul, & immediata: ſed de hoc inferius in lib. 6.

Quō ab eodē cētro poſſint deſcribi duo circuli eiuſdē magnitudinis & unº ſupra alterum.

Iam igitur manifeſtum eſt. Tex. XXXV.

Concluditur, quod nō ſit genus loci.

Ex prędictis loci proprietatib. genus loci infert, ac ratiocinatur a ſufficiēti quadam partium diuiſione, quæ talis eſt. Locus aut eſt forma, aut materia aut interuallum, & ſpatium interceptū inter latera ſuperficiei continentis, aut ipſa ſuperficies continens, ſed non eſt forma, nec materia, nec tale interuallum. eſt igitur ſuperficies continens.

Locus nō eſt forma

Excludit autem, quod ſit forma, ſoluēdo rationem, propter quam forma uidetur locus. Ratio autem eſt: quia forma eſt continens, & continens eſt in eo, quod cōtinetur. Si igitur locus continens eſt, forma eſſe debet. Reſpondet Ariſtot. quod tam forma, quam locus terminant, & continent, ſed non eodem modo. Nam forma terminat rem ipſam, cuius eſt forma, ita vt in ea ſit: at locus eſt terminus, & continens extrinſecus, quia eſt ipſius continentis.

Vel poteſt eſſe ſenſus, quod locus eſt etiam forma, ſed non locati, ſed continentis corporis, & reſpectu cōtenti locus eſt. Sed ſenſus prior eſt melior, quod forma terminet ipſum locatum: locus vero ipſū continens. & ſimul utrunque ſit, ſed non ob id idem erunt, aliud enim eſt ſimul eſſe, aliud eſſe idem.

Ex eo autem, quod mutatur. Tex. XXXVI.

Locū non eſſe interuallum. Quid ſit interuallum.

Oſtendit locum non eſſe interuallū: ac primo ponit rationē, propter q̄ locus uidetur eſſe interuallum. Vbi aduerte, quod antiqui exiſtimabant inter latera ſuperficiei alicuius continentis eſſe quoddam ſpatium interceptum, ꝙ aſſerebant eſſe dimenſiones quaſdā, & corpus de prędicamento quantitatis ſolum abſq; ſubſtantia, & iſtæ erant locus, in quē corpus adueniens recipiebatur: & iterū aliud adueniens recipiebatur priori recedente, ſemper enim illæ dimenſiones permanēt, atque hæ cum corpore adueniente penetrantur, fiuntq; ipſi æquales, etiam ſecundum profunditatem, & has uocat Ariſto. interuallum.

Et ponit rationē, propter quam poteſt uideri locus interuallum. Nēpe, quia quolibet corpore contento, & contiguo recedente, uidetur illud ſpatium, in quod recipiebatur, idem manere, quod quidem loco ineſt. Hoc tamen Ariſt reiicit, docens egregie, ꝙ inter latera corporis continētis non eſt ullum ſpatium, & interuallum reale, niſi quantitatis cuiuslibet corporis cōtenti ꝙ incidit, & ſuccedit. Vt ſpatium inter latera uaſis, eſt ipſa aqua, cum plenum eſt aqua, & aer, cum plenum eſt aere uel alio corpore, cum plenum eſt, ipſum tale corpus eſt. Niſi. n. illud corpus eſſet, latera uaſis iungerentur, ut latera utris ſubtracto interius corpore.

Eſt autem notandum, ꝙ dicit ſpatium eſſe quodlibet corpus eorū, quæ apta ſunt tangere. Nam cum eſt corpus eiuſdem rationis cum continente, tunc ei continuatur, & non eſt locus, nec interuallum. Vt cum aeri continenti lignum ſuccedit aer, tunc locus deſtruitur propter continuationem. Vt igitur ſeruetur locus, & dicatur eſſe interuallum, corpora debent ſuccedere, quæ apta ſint contigua fieri, & latera continentis agere.

Si autem eſſet aliquod ſpatium. Tex. XXXVII.

Dupliciter probat tale interuallū non eſſe locū. Prior ratio eſt, ſequeretur

probatur locum nō eſſe interuallum. *1. Ratio.*

quod infinitá eſſent loca pro quolibet corpore ſuccedente: Nam quælibet pars per ſe haberet locum, ſicut & ipſum totū.

Vbi aduertendum, quod pars non habet locum per ſe, quia non poteſt vndiq; ambiri loco, qua parte enim continua eſt cum toto, nulla ſuperficie loci circunſcri bitur. quod ſi ambiretur, vtique per ſe in loco eſſent ſingulæ partes. Si igitur datur interuallum, quod ſe penetret cum locato, vtique omnes ipſius locati particulæ ambirentur undique, atque per ſe in loco eſſent, quæ cum infinitæ ſint, erunt loca infinita per ſe vnius totius, quod impoſſi bile videtur: non igitur interuallum tale locus eſt.

Simul autem & locus erit mutatus.

2. Ratio. Poſteriorem ponit rationem, dicens, ꝙ loci erit locus per ſe, & unius per ſe multa loca, quod falsū eſt. Sequela patet: mutetur locus, puta, vas, vbi interuallum eſt cum aqua, & ipſo interuallo, & totum ſimul collocetur in ſpatio alterius uaſis: tunc dimenſiones huius ſpatii penetrabunt ſe cum vaſe, & aqua, & attingent ipſam aquā, & dimenſiones, quæ præerant, alterius ſpatii; & ſic locus erit per ſe ſecundum ſpatium ipſius aquæ, & alterius ſpatium.

Vlterius, cōſtituatur totum hoc in alio ſpatio, & in alio, & alio; profectò innumera loca per ſe vnius erunt, imò locorum erunt loca. Ita eſt exponendum hoc arg. licet non ſit expreſſum in Ariſt.

Non eſt autem alius locus partis.

3. ex contrario, ꝙ illa īcommoda non incidant in opinio. Ariſt.

Haec abſurda non ſequi ex ſentētia propria Ariſt. docet. & ſenſus eſt. Cum locus aquæ non ſit dimēſio illa penetrans, ſed ſuperficies vaſis concaua, ī qua modo aer, modo aqua recipitur. Cum uas mutatur, ille locus proprius idē manet, nec locum alium proprium acquirit aqua: ſed vas eſt, ꝙ locum mutat, & cōſequenter locus eſt aquæ, verum non per ſe, ſed ſola ſuperficies interna vaſis.

Notandum eſt autem, quod locum, quem uas acquirit, vocat partem loci cæli, i. mundi. Ac ſi dicat, eſſe locum mundi, di, & quantum exiſtimo, locum mūdi vocat locum, qui non eſt ſecundum aliquod vas, quod eſt locus aquæ, ſed eſt locus alius, ſicut pro aliis corporibus quę non in vaſe ſunt: & uidetur Philop. aliquo modo ſic exponere. Vnde quod alicubi eſt, & nō in vaſe, dicitur eſſe in parte loci mundi, i. in loco mundano, & non arte aliqua facto, ut uas eſt. *Nota.*

Dicit ergo Ariſtot. cum uas aquæ tranſfertur, manet locus aquę, qui eſt ſuperficies vaſis ipſius proxima: ſed non manet locus mundi, qui eſt ipſius totius, i. uaſis cum aqua: tamen hic locus ſolum per ſe tangit vas.

Nota, ꝙ uocat partem, cum dicit (locus partis) ipſum contentum.

Hunc locum difficillimum eſſe confitentur interpretes, atque adeo quiſque exponit, ut intelligit, mihi vero ſic uidetur exponendus.

Et materia etiam uidetur utiq;. Tex. XXXVIII.

Locus nō eſt materia. *Quō conueniat locus cum materia.*

Conſequenter probat nec locū eſſe materia, licet aliquam habeat cum ipſa ſimilitudinē. & ponit ſimilitudinē loci cum materia quæ hæc eſt. Si locus conſideratur, ut quieſcens eſt, & idem manens, ac continuo ſuſcipit corpora, i. vnum poſt aliud, vt dicit Phil. nec ſeparatus eſt ab aliquo corpore, ſic uidetur materia, quæ eadem manenſ modo vnum, modo aliud recipit, nec nuda unquam inuenitur: ut corpus quod idem manens ſit modo albū, modo nigrum, modo molle, modo durum. Hac igitur triplici ſimilitudine, materia locus uidebitur, & uocat imaginationem, ſimilitudinem.

Quō differant locus, et materia.

Oſtendit tamen differentiam triplicē. Prima eſt ex tranſmutatione: nam in mutatione materiæ, dicimus, quod erat aer, modo factum eſt aqua. At in loco aliter: nempe, ubi erat aer, nunc eſſe aquam, nō igitur eodem modo materia, & locus receptiua ſunt. 1

Altera differentia, materia eſt pars rei, & non eſt ſeparabilis ab ipſa remanente, 2

non

nõ enim aqua manet materia ſeparata, at manet ſeparata a loco, in quo erat.

3 Tertia materia continetur, & determinatur, at locus continet, & determinat; non igitur idem ſunt.

Si igitur nihil horum trium. Tex. XXXIX.

Cõcludit locũ eſſe terminũ cõtinẽtis, .i. ſuperficiem continentis. Nota.

CONcludit ex tex. præcedẽtibus. Cũ locus non ſit aliquod ex tribus propoſitis. Nõ enim eſt forma, nõ materia, non interuallum, relinqui quartum, quod ſit terminus continentis, .i. vltima ſuperficies corporis continentis.

At quia quod cõtinet, aliquid cõtinet, explicat quid ſit, quod continetur: & dici eſſe corpus mobile ſecundum locũ, quod, exiſtimo eſſe dictum, vt intelligamus res corporeas eſſe in loco tantum, non tamen omnia quæ ſunt: & ex hoc poſtea ſoluet omnia arg. Ariſt. ex præpoſitis.

Videtur autem aliquid magnũ. Tex. XL.

Inuẽto iã genere loci, quærit Ariſ. differentiã.

QVantum exiſtimo Ariſt. hic vult differentiã loci inuenire, nondũ enim tota eſt loci definitio tradita, ſed ſolũ ipſius genus, quod ſit ſuperficies vltima continẽtis, nondũ autem hęc locus eſt. Vas enim continet, ſed non locus proprie eſt, vt eſt vas, & ſolũ continet. Ob id iterũ repetit difficile eſſe locum inueſtigare: quia cum habeat cum multis ſimilitudinem, non ita facile ab illis diſtinguitur. Videtur enim materia, & forma, & interuallum, propter ſimilitudinem.

No. methodum Ariſt.

Conſidera uero ſubtilẽ methodum Ariſtot. modo enim ponit ſimilitudinem cũ interuallo: ex ea enim colliget differentiã vltimam loci, & totam definitionem. Interuallum locus videtur, quatenus fixum manet, & quieſcẽs motis corporibus, quæ in ipſo ſunt; ob id non ſuperficies corporis vltima tantũ, ſed ipſum interuallũ locus videtur, quaſi locus ſit immobile quid.

Ponit autem motiuum horum, quo inducebantur ad tale interuallum ponẽdũ. Nam cum aer nõ videatur, & incorporeus appareat, cũ vbiq; ſpatiũ hoc inuiſibile plenum eſt a ere, apparet præter latera vaſis, eſſe interuallum illud in quod corpora recipiuntur, ꝙ idem ſemper manet, quod re vera non ita eſt. Eſt enim aer corpus ſua raritate inuiſibile, occupãs tamen locum, nec ibi uacuum eſt, nec aliud interuallum præter aerem, cũ aer eſt, ſicut cũ eſt aliud corpus craſſum.

Vt autem vas locus eſt. Tex. XLI.

Quo differunt rem eſſe in uaſe, et in loco.

DIfferentiam ponit inter modũ, quo in vaſe aliquid eſt; & modũ, quo in loco, & inter ipsũ vas, & locũ. Et dicit quod vas ſimilitudinem cũ loco habet, & differentiam, pariter locus cum vaſe. Vas enim continet, vt locus, ſed vas eſt mobile. Locus continet, vt uas, ſed locus eſt immobilis. Vnde in hoc differt locus a uaſe, quod immobilis eſt.

Quid ſit locum eſſe immobilem.

Aduertendum autem, quod locum eſſe immobilem, eſt, quod non ſimul cum re ipſa moueatur, ſed quod manet, & quieſcat, re mota, & recedente. Id enim, quod ſic continet, ut ſimul feratur hinc inde cũ re, continet, ut uas, nõ ut locus. Proprium autem eſt loci continere ſic, ut non feratur cum ipſis rebus, ſed quieſcat ipſis recedentibus.

Et exẽplo explicat. Cum cymba fertur per fluuium, illa aquę pars, quæ continet cymbã ſubtus, & cum cymba fertur, non dicitur locus proprie cymbæ, ſed uas, qa cum ipſa fertur. At totus fluuius, qui immotus ſecundum ſe totum manet, potius dicitur locus, communis tamen. Vnde cymba manet in toto fluuio, ut in loco, & per ipſum fertur, ut per locũ. At in aqua illa, in qua fertur, quia mobilis eſt, manet, ut in uaſe.

Definitio loci perfecta, ſ. prima ſuperficies cõtinentis immobilis.

Colligit ex hoc definitionẽ loci perfectam. Locus eſt terminus primus continẽtis, immobilis. Dicitur, terminus .i. ſuperficies, ad excludendũ interuallum, formam & materiam. Dicitur, primus, ad excludendum locum communem, qui non ſecundum ſe locus eſt, ſed ſecundum propriũ. Dicitur, immobilis, ad excludenda uaſa, quæ non continent, ut locus, ut talia ſunt, niſi immobilia, & fixa maneant, & tunc loci rationem habent.

Atque propter hoc medium cœli. Tex. XLII.

Locū eſſe immobilem.

CONfirmat locum immobilē eſſe, & fixum ex communi ſententia. Omnes.n. dicunt duo eſſe loca proprijſſima omnium. Vnū ſurſum, alterum deorſum. Vnus locus eſt vltima ſuperficies cœli verſus nos, id eſt, concauum lunę. Alter eſt medium cœli, puta terræ locus.

Et ratio, quare hæc duo loca ſunt proprijſſima, eſt propter ipſorum immobilitatem. Nam ſuperficies cęli, quantumcunq; circumferatur, ſemper tamen obſeruat locum eundem, nec aſcendit, aut deſcendit. nec ad dextram, aut ſiniſtram deuiat. Similiter terra in æquali manet ſemper diſtantia. ob id hæc loca maxime loca ſunt. Locus igitur fixus debet eſſe.

Quare cum leue quidem ſit.

Quid ſit locus ſurſum, & deorſum.

EX his duobus locis vter ſit ſurſum, aut deorſum, explicat per motū corporū in talia loca, & dicit. Cum is locus ſit deorſum, quo grauia ferunt, atq; ad medium, & ad terram ferantur, ſequitur, quod locus ille, qui mediū ambit, qui eſt concauum aquæ, & ex parte concauum aeris, qua parte terra diſcooperta eſt aquis, ſit locus deorſum, & ipſum medium; puta, terræ, quæ in tali loco eſt, dicitur eſſe deorſum.

Vlterius: cum is ſit locus ſurſum, quo leuia feruntur, & ferantur in cœli ſuperficiem ultimam uerſus nos, ſequitur, quod tale vltimum ſit locus ſurſum, & ipſum vltimum, quod in tali eſt loco, puta, ignis, eſt in loco ſurſum.

Vnde colligit locum eſſe ſuperficiē continentem, & vt quoddam vas, talia enim loca dicta ſuperficies, & plana continentia ſunt. Et huius textus hanc eſſe expoſitionem exiſtimo, quamuis nō eodem modo omnes exponant.

Amplius ſimul cum ipſa re.

Occurrit Ari. obiectioni.

VIdetur obiectioni reſpondere. Quia cum locus non ſit interuallū penetrās ſe cū locato, qs dubitaret, quō locatū in loco ſit, & cum eo coniungatur.

Reſpondet quodammodo coniungi, & ſimul eſſe ſecundum ſuperficies. Sunt aūt ſimul, ſicut finis eſt cum eo, cuius eſt finis, & terminus. Coniunctio n. finis, & finiti ſecundum extremitates tantum eſt.

Caput Quintum.

Cum igitur corpori eſt aliquod. Tex. XLIII.

Ex definitione loci, colligit Ari. quæ ſint in loco, & quę non.

EX loci definitione vult oſtendere, quæ dicantur eſſe in loco, quæ vero non, dicitq;. Illud corpus, quod extra ſe habet aliquod continens, eſſe ſecundum ſe in loco, quod uero non extra ſe habet aliquod tale, in loco ſecundum ſe non eſſe, ſecundum tamen partes eſſe poſſe. Et explicat per motum, ut ſi aqua ſit unum corpus, quod non haberet extra ſe aliquid, tunc ſecundum ſe totam nō eſſet in loco, nec moueretur, ſecundū partes tamen moueretur, & eſſet in loco, quia una pars ab altera contineretur.

Hoc in loco eſt magna cōtrouerſia inter expoſitores, quid ſit quod in hoc textu dicitur, eſſe in loco ſecundum partes, non autem ſecundum ſe totum. S. Tho. enim vult, quod loquatur de ultima ſphæra, & primo mobili, quod quidem eſt in loco ſecundum partes continuas, quia una continetur in altera, non ſicut in loco actu, quia ſunt continuæ, ſed ſicut in loco in potentia. Si enim diuiſæ eſſent, tunc in loco eſſent actu. Vnde ultima ſphæra non eſt in loco ſecundum ſe totam, ſed ſecundum ſuas partes, non quidem in actu, ſed in potentia.

Huic expoſitioni fauet exemplū Ariſt. de aqua. At re uera, non eſt admodum cōſona hæc expoſitio textui, ut uidebitur in proceſſu, & exemplum de aqua ſolum eſt, ut doceat aliquid eſſe in loco, & moueri ſecundum partes, nō tamen quod eo modo ſe habeant partes in hoc toto, de quo loquitur, & in ipſa aqua.

2. Græc. expoſi.

Alia expoſitio eſt Græcorum fere omnium, qui per cœlum totum aggregatum ex orbibus intelligunt, & hoc dicunt non

eſſe

eſſe in loco ſecundum ſe totum, ſed ſecundum partes. Et vocant partes, orbes contiguos; vnus enim in altero continetur.

3. Alber. verior ex poſ. Tertia expoſitio eſt Alber. qui per totũ, & cœlum, vniuerſum mundum intelligit, qui ſecundum ſe totum, in loco non eſt, eſt tamen ſecundũ partes. Et re vera huic expoſitioni admodum fauet textus, & mihi etiam placet, nec videtur ab ea abhorrere Simpli.

Senſus Ariſt. Dicit ergo Ariſt. quod totum, id eſt, vniuerſum quodammodo mouetur, quoddã modo non. Secundum ſe quidem, non mouetur, nec mutat locum. At ſecundum partes mouetur: ſecundum quaſdam circulariter, & non ſurſum, & deorſum, ut ſecundum orbes cœleſtes: ſecundum alias vero ſurſum, & deorſum, & vt ſecũdum elementa grauia, & leuia.

Subdit tamen, quod hic locus eſt partium, id eſt ſicut ſecundum partes mouetur, ſic eſt ſecundum partes in loco aliter, & aliter pro partium diuerſitate: vbi profectò expoſitio noſtra nota fit. Si enim per totum vltimam ſphęram intelligeret, nullo modo ſm ſurſum, aut deorſum moueretur, aut ſecundũ partes: nec etiam ſi ſolum aggregatum orbium intelligeretur.

Vt autem dictum eſt. Tex. XLIIII.

Aliquid eſt in toto dupliciter uel ĩ actu uel in potentia. VVlt declarare quomodo ſit in loco totũ hoc, cũ explicuiſſet quomodo moueatur. Per motũ.n. locus apparet. Diſtinguit igitur dupliciter aliquid eſſe in loco. Vno modo potẽtia: ſicut pars ineſt toti continuo ſimilari, vt loco, non tamen actu, ſed potentia, quia diuidi poteſt, & contigua manere. Et uocat totum ſimilare, quia in hoc eſt perfecta magis continuitas.

Ponit exemplum, quo vna pars contigua eſt alteri: nempe partes in aceruo ex multis cõtinuis inſunt aliæ aliis actu, quia iam diuiſæ ſunt adinuicem.

Et hæc diſtinctio mouit ſatis probabiliter S. Thom. vt exiſtimaret loqui Ariſtotelem de vltima ſphæra, quæ eſt in loco in potentia, ſecundum partes: Attamen Ariſt. ſi diligentius conſideremus, hoc non dicit, ſed ſolum utitur diſtinctione hac ad oſtendendum, mundum ſecundum partes eſſe quidem in loco, non potentia, ſed actu, vt patebit in textu.

Atque ad quidem per ſe. Tex. XLV.

SVbdiuidit ea, quæ actu ſunt in loco. Quædam enim ſecundũ ſe, quędam ſecundũ accidens. Nec declarat quid vnumquodque ſit, quia ſuperius dictum eſt, niſi exemplis. *Quæ ſũt in loco alia ſunt actu aliæ ſunt p accidens.*

Nota. Omne corpus, inquit, mobile, ſecundũ locum, aut ſecundum augumẽtum, vel decrementum, per ſe in loco eſt. Et mobile ſecundum locum uocat, id quod mouẽdo totum ſuum locum mutat. Vnde quæ circulariter mouentur tantum, non dicuntur hic mobilia ſecundum locum, & lationẽ; talis enim motus non latio, ſed circumlatio dicitur, ut notat Alex.

Dicit igitur, quod cœlum, ideſt, vniuerſum non ſic eſt in loco per ſe, cũ non ambiatur aliquo corpore, vt dictum eſt. Partes ipſius ſunt quidẽ ſic in loco, quia vna contigua eſt alteri, & ab ea ambitur: ſed non totum ipſum, cum nulli alteri extra ſe ſit contiguum.

Alia vero ſecundum accidens, vt anima.

POnit aliam diuiſionis partem: Alia eſſe in loco per accidens, vt anima, & cœlum.

Et nota, quod per eſſe ſecundum accidens in loco comprehendit ea, quæ ſuperius dicta ſunt, eſſe ſecundum aliud, id eſt, per partem: & ſimiliter eſſe per accidens, id eſt, eſſe in eo, quod eſt per ſe, ut anima eſt per accidens in loco, quia eſt in compoſito, quod eſt per ſe: Et ob id poſuit hic duo exempla, puta, animam, quæ eſt in loco per accidẽs, quia eſt in eo, quod per ſe in loco eſt: & cœlum ſeu totum, quod etiam eſt in loco per accidens: verum non eodem modo, ſed ſecundũ aliud, & per partes. Et ob id dicit, cœlum eſſe in loco per accidens, quia omnes partes in loco habet. *Nota. Quæ ſint ĩ loco per accidens.*

Dicit (quodammodo) quia non omnes,

Vna

Vna.n.in loco,non eſt,puta,vltima ſphæra continens.

Nota. Et attēde, quòd loquitur de loco in actu, & conſequēter de partibus contiguis, quarum vna eſt in altera, ut in loco: vt vnum elementum in altero, & vnus orbis in altero.

Et propter hoc omnia in cęlo ſunt. Tex. XLVI.

Quænam partes cæli,i,mundi ſint in loco, & quæ non. SI vniuerſū in loco ſecūdum partes eſt, dubitare quis poſſet,quę partes i loco ſint, & q̃ partes aliorū ſint locus. Hęc enim oportet vtraque dare, vt ſecundum partes ſuas aliquid in loco ſit,loco,inquā, non extra ſe.

Ad hoc dicit Ariſt. omnia eſſe in cęlo, puta elemēta,vt terra in aqua,aqua in aere,aer in igne, ignis in cœlo,ipſum autem cælum eſt quoddam totum, in quo iſta continentur,& ipſum non iam in alio.

Nota. At quia non continet cælum,niſi ſecundum vltimam ſuam ſuperficiem,qua tangit mobilia corpora, id eſt,elementaria; ideo addit,locum eſſe ſecundum vltimum terminum,quem uocat quieſcentem;quia non mutat ſecundum ſe totum locum,ſed intra locum mouetur.

Vbi notādum, quòd noluit diuidere cęlos in orbes,ſed totum cælum ſumpſit pro vnico corpore. Non enim ſunt orbes diuerſæ rationis,ſicut ſunt elementa:quod ſi velimus diuidere,nulli dubiū eſt, quin unus ſit in alio:donec ad vltimū, & ſupremum omnium deueniamus,qui nullū actu habet locum. Vide igitur quid Ariſto. ſentiat de loco in actu ipſius vniuerſi, quod ſecundum locum in toto non eſt,ſecundū quidem partes eſt,& quòd quędam partes in loco ſunt: vna eſt, quæ iam amplius in loco non eſt.

Manifeſtum autem ex his. Tex. XLVII.

Soluūtur arg. cōtr. SOluit rationes ſuperius poſitas,nec curat ſolutiones exprimere,q̃a notę ſunt ex declaratiōe loci:ſed argumēta ſolū recitat,& non omnia,ſed quatuor illorū: reliqua duo nullam habent difficultatem.

Primum argumētum eſt de argumento loci,quod erat in tex. 13. & dicit, quòd non eſt opus augeri locum, cum augetur locatum. Philo. reddit rationem. Augmentum enim proprie fit ſecundum trinam dimenſionem:cum enim viuens augetur,ſecundum latitudinem, longitudinē,ac profunditatem augetur. Cum igitur locus ſit ſuperficies circunſtans,nō corpus aliquod cum augetur locatum,non eſt opus quòd locus augeatur,ſed quod cedat illi aer, in quo eſt,& ſuperficies extendatur. *Ad 1.*

Dices,nunquid condenſatur,& conſtringitur,cum corpora augentur? Reſpondet Philop.quod non eſt opus, quia cum non fiat augmentum, niſi ex ſubtractione cibi alicuius,quod in rei ſubſtantiam conuertitur,locus ille,a quo cib⁹ aufertur,aere vel alio corpore impletur, & manet ſemper, quo aer diuerti poſſit,& cedere augmento corporū,præſertim cum minus ſit augmentum,quam loca, quæ deferuntur a cibis,& alimentis. Non enim quanta eſt cibi quantitas,augmentum eſt. *Obiect. Solutio.*

Soluit ſecundam rationem,qua probatur puncti eſſe locum,& hoc negat. Cum enim locus ſit ſuperficies ambiens,ac tantum corpora per ſe ambiantur,per ſe ſola corpora habent loca. *Ad 2.*

Soluit tertium, quod duo corpora ſimul eſſent. Et dicit, quòd locus non eſt æqualis ſecūndum profunditatem, ob id non datur penetratio illa. Si enim locus eſſet illud ſpatium,& interuallum, æquale toti locato:tunc eſſet illa penetratio; Sed negatum eſt tale ſpatium, & interuallum eſſe locum, ſed ſuperficiem exterius ambientem. *Ad 3.*

Soluit quartum argumentum, quod erat Zenonis,docens locum eſſe in aliquo nō tamen ut in loco,ſed ut terminus eſt in terminato,& ſic dicitur eſſe in ipſo locato. Vnde nō quicquid eſt,in loco eſſe debet, vt ille exiſtimabat. *Ad 4.*

Et fertur igitur ad ſuum. Tex. XLVIII.

Declaratur ſexta proprietas loci. SExtam loci proprietatem tandem declarat,vt Simpl.notat. Nempe,omnia ferri naturaliter in locum ſuum,& ibi manere,& quieſcere. Hoc vtrumq; modo decla-

Cur oĩa ferantur ad ſuum locum.

declarat,& primo dicit, meritò omnia na turaliter in ſuum tendere locum: vt ignis ad concauum lunæ, aer ad concauum ignis, aqua ad concauum aeris,& ſic conſequenter.

Cuius ratio eſt; quia locata habent quã dam naturalem conuenientiam cum corporibus hiſce, quæ ipſa continent, & loca ipſorum ſunt. Vnde ad ipſorũ ſuperficies locata tendunt propter conformitaté, quã cum corporibus habent. Sunt enim ipſis congenea,& connaturalia. Vocat congenea corpora quæ conſequenter ſunt. Illa dicuntur conſequenter, quorum unum eſt immediate poſt aliud, ut aer, & ignis cõſe quenter ſe habent,& aqua,& aer, terra, & aqua,& ignis,& cœlum. Iſta autem, quæ ſic conſequenter ſunt, congenea ſunt, & ſymbola, ideſt, communicantia in una qua litate. Ignis enim calidus, ſicut & aer ſibi proximus. Aqua humida, ſicut & aer & fri gida ſicut terra: propterea magis inter ſe proportionata ſunt. Et dicuntur tangere ſe, non vi aliqua, ſicut lapis ſurſum miſſus tangit aerem violenter; non ſic unum ele mentum ſibi proximum tangit.

Dicuntur etiam adnata, & compasſibilia, ideſt, quia a natura ſic ordinata ſunt, & non ſe deſtruunt mutuo, cum in locis propriis ſunt, & maxime propter cœli influxum, vt ſuperius diximus, cum vero ſe tangunt aliàs extra locum proprium, inuicem ſe deſtruunt.

Hæc igitur ratio eſt, ut vnumquodq. ex his elementis proprium in locum merito tendat.

Et manet igitur natura omne.

Cur oĩa in ſuis lo cis quieſcant.

Reddit rationem alterius, cur vnumquodque maneat in ſuo. Et dicit rationabiliter id eſſe, quia ad locum ſuum vnumquodque tendit, ſicut diuiſa pars ad ſuum totum, vt pars aquæ ad aquam, & terræ ad terram. Hæc autem vlterius non procedit, cum totum ſuum attingit Ita & totum ipſum non procedit, cùm locum ſuum attingit. Eſt enim locatum vt pars, locus autem vt totum, vt in ſequen ti textu declarabitur adhuc.

Sic autem & aer ſe habent. Tex. XLIX.

Locus ſe hẽt, ut totũ, et forma. locatum, ut pars, & materia.

Oſtendit quod locatum eſt, vt pars, locus autem, ut totum,& dicit, qđ aqua eſt ut materia, aer ut actus,& forma. At materia rationem habet partis, actus vero rationem complet totius, quia in ipſo,& per ipſum actum totum conſumatur. Quod autem aqua ſit materia aeris, oſtendit: quia eſt potentia aer. Et quãuis aer ſit etiam potentia aqua, tamen alio modo, quam aqua eſt aer.

Notandum quòd elementa habent inæqualem nobilitatis gradum. Quædam enim ſunt perfectiora, quædam imperfectiora. Perfectiora locum obtinent propius cœlum, qualis eſt ignis, poſt ignem, aer. Sunt enim minus materialia aliis, & ita quæ perfectiora ſunt, locus aliorum imperfectiorum ſunt. No. 1.

Aduertẽdum etiam vlterius, quod cum perfectum ſit imperfectũm, dicitur corruptio. Cũ vero contra ex imperfecto ſit perfectum, generatio. Vnde cum ex aqua aer, & ex inferiori elemento ſit ſuperius, generatio dicitur: contra vero, corruptio. Ob id dicit Ariſt. quod aqua eſt in potentia, aer, ſed non contra, niſi altero modo; quia illa eſt generatio, hæc uero corruptio. No. 2.

Ex his uult Ariſt. dicere, quod elemẽta inferiora, cum imperfectiora ſint, tendunt ad locũ ſuperiorum, quę perfectiora ſunt & habent ſe, ut partes. quia inferiora ſunt quodammodo materia, ex qua ſuperiora generantur; hæc enim generatio eſt. Dici tur autem pars inferior reſpectu ſuperio ris, verum non eſt abſolute pars, ſed quo dammodo, quia aqua non componit ae rem, niſi ſui corruptione.

Determinandum autem eſt de his.

Quia hoc ad libros de generatione potius pertinebat, ſe remittit illuc,& excuſat ſe de his, quę dixit extra locum. Hoc tamen fuit, quia parum attinebat ad tractationem hanc de loco, ut redderetur ratio, quare unumquodque maneret in loco proprio.

Con-

Concludit, quod cum aqua, & inferius quodque, ſit ſimul actus, & materia (quanquam non eodem modo, nam aqua eſt potentia aer, qui dicitur actus, eſt vero actu materia ipſa,) & aqua habebit ſe, vt pars ad ipſum totum, & dum aqua perſeuerat, & pars tāget aerem, & erit in loco: at cum conuerſa fuerit in aerem, iam non erit in loco, ſed vnum cum ipſo.

Locus & locatum vnū quodammodo cōponūt. Poſſemus iſta explicare ſic, quod locus, & locatum unum totum quodammodo componant, in quo materiæ locum habet locatum, formæ uero ipſe locus. Et ſicut materia tendit ad totum ipſum, copulando ſe formæ, nec ultra formam procedit: ita locatum ad locum, & eſt conueniens expoſitio:

Epi. Ari. Concludit Ariſtot. ſe iam de loco quid ſit, & quod ſit, oſtendiſſe, ut dictum fuit a principio, ac conſequenter qualis ſit. Hæc Ariſt. de loco.

An locus ſit ſuperficies continentis. Quæſtio. III.

AEquum eſt, ut quæ diximus de loco circa textus expoſitionem, diligentius examinemus: eſt enim de loco tractatio profecto admodū difficilis, in qua antiqui multum laborarunt. Ideo quid ipſi ſenſerint circa loci naturā, oportebit conſiderare. Quatuor fuerunt ſententiæ præcipuæ de loco aliis prætermiſſis, quæ fuſe habes apud Simplicium in digreſſione de loco. Primæ tres exiſtimabant locum eſſe ſpatium illud totum, quod occupatur a corpore, quod dicitur eſſe in loco: quod quidem ſpatium eſt longum, latum, & profundum, nec eſt idem cum ipſo corpore, quod in illo eſt, imò eidem ſpatio ſuccedunt multa corpora. Itaque locus cuiuſque corporis, eſt ſpatium totum, quod ipſum corpus occupat ſecundum ſuam trinam dimenſionem. Vt ſi imaginaremur uas omni corpore uacans, illud ſpatium eſſet diſtinctum ab omnibus corporibus, in quod recipiuntur varia corpora. Tale ſpatium locum eſſe dixerunt.

Diuerſitas ſentētiarū de loco. *In quo conueniebant tres primæ.*

1. ſenten. Procl. Quid tamen ſpatium hoc eſſet, non eodem modo omnes dixerunt, ac in hoc fuerunt diuiſæ tres ſententiæ. Prima fuit Procli, cuius verba recitat Simplic. dicentis, hoc ſpatium eſſe corpus animatum, indiuiſibile, immobile, & immateriale.

Corpus quidem dicebat eſſe: quia ſpatium debet eſſe æquale locato, at non eſt æqualitas hæc niſi in corporibus, & quantis. Indiuiſibile dicebat eſſe, i. cuius partes non poſſunt ſeparari: quia non eſt poſſibile ſeparare aliquam particulam ab altera, niſi mediet ſpatium, hoc autem eſt ipſum corpus: eſt igitur inſeparabile, & ob id immateriale dicebat eſſe. Vlterius, erat immobile, quia non poſſet moueri, niſi ad ſpatium aliquod. Hoc autem fieri nō poteſt; eſſet .n. locus ad locum motus, & locus in loco. Imaginatur itaque hanc ſubſtantiam per totum mundum ſparſam, in qua tota mundus eſt, in cuius partibus uaria corpora particularia continētur, quæ & mouentur ſucceſſiue.

Secunda ſentētia fuit aliorum, qui hoc ſpatium non ſubſtantiam, ſed ſolam quantitatem, & dimenſiones exiſtimabant, & iſti fuerunt Chryſippus, & Epicurus, vt refert Themiſt. & Academici, vt refert Alber. Huius etiam ſententiæ fuit in præſenti Philop. Non tamen omnes eodem modo dixerunt, nam Epicurus dixit aliquando eſſe has dimenſiones ſine vllo corpore recepto in eis, & ita vacuum eſſe ī natura: Academici vero, & Philop non admittunt tales dimenſiones vnquam eſſe ſine corpore aliquo vno aut altero, eſſe tamen diſtinctas a dimenſionibus corporum ſingulorum; & ſic defendit Philop. contra Ariſ. & ſoluit rationes eius, & ipſum multum redarguit. *2. ſenten. Chryſippi & Epic. Philop.*

Tertia ſententia eſt quorundam, quos citat Auicen. 2. lib. ſuffici. cap. 6. Hi dicebant hoc ſpatium non eſſe quid reale, ſed ſecūdum ſe, uacuum quoddam, cuius eſſe eſt carentia corporis ita, ut repleri poſſit. Et poſſumus hoc declarare. Demus ſecundum potentiam diuinam uacuum uas, cū id poſſit eſſe, tunc uaſis extrema manebunt, ſicut modo ſunt diſtantiæ, & erit illud ſpatium medium, quod non eſt quid reale, tamen eſt uacuum, quod repleri poteſt. Hoc modo dixerunt iſti eſſe locum, quamuis non detur expers corporis alicuius: quia vno recedente, alterum ſuccedit. *3*

Quar-

4. Ariſt. Quarta ſententia eſt Ariſt.& eſt aduertenda. Putat ſpatium non eſſe quid diſtinctum a corpore, quod eſt inter extrema, vt ſpatium vaſis interius non eſt aliud quam ipſe aer, cum plenum eſt aere, aut aqua, cum plenum eſt aqua: aut quoduis aliud corpus, quod illic eſt. Tot enim ſunt ſpatia, quot ſubintrāt corpora. Nihil enim eſt idem illic niſi eadem ſuperficies continēs modo unum, modo alterum corpus. Ob id exiſtimat locum non eſſe ſpatium, cum nullū ſit pręter ipſa corpora, ſed ſuperficiem ultimam corporis continentis. Hanc ſententiam ſequitur Themi.& eam defendit Simpli. Alex & reliqui omnes, & modo recepta eſt omniū probabiliſſima inter Latinos.

At quia iſta ſententia non ita certa eſt, quin multis poſſit redargui, & oppugnari argumentis: proponam octo argumenta Philopo.& Epicureorum, quibus ipſorum ſententia probatur, & etiam aliquot argumenta noſtra, quæ magnam etiam afferunt difficultatem.

1. Obiect. cōtra ſenten. Ariſ. ex trina dimenſione. Primum argumētum Philop. Corpus, vt corpus in loco eſt, ſed corpus trinā diuiſionem dicit: locus igitur trina dimenſio eſt: Si enim corpus ſecundum ſuperficiem ſuam vltimā in loco eſſe dicas, hoc iam profectò non eſt corpus, ſed corporis ſuperficiem in loco eſſe.

2. ex æqualitate loci. Secundo locus eſt æqualis locato: at locatum eſt corpus trinam habēs dimenſionē, locus igitur trina dimenſio eſt. Si enim æqualitas loci ſolum ſit ad ſuperficiem locati, hoc non eſt, locum locato eſſe æqualem, ſed ſuperficiei locati.

3. ex immob. loci. Tertio, Si locus eſt ſuperficies, cum hęc ſit in aliquo corpore, erit locus mobilis ad motum illius corporis, cuius eſt ſuperficies: at locus immobilis eſt.

4. ex vlt. ſphæra. Quartum eſt argumentum forte cōtra Ariſt. ſequitur enim, quod vltima ſphæra non eſſet in loco: hoc tamen eſt falſum. Patet, illa ſphæra mouetur vere localiter, igitur eſt in loco. Quo enim pacto, quod nō eſt in loco, localiter moueri poteſt? Nec ſufficit dicere, quod eſt in loco ſecūdum partes, nam talis locus eſt in potentia, at motus localis iſte in actu eſt.

5. ex motu locali. Quinto. Si locus eſſet ſuperficies, ſequitur, quod dum quis mutat locum, non mutat niſi ſuperficiem, ex hoc autem ſequitur, quod nulla diſtantia poſſet pertrāſiri, quod probatur. Quia cum ſuperficies ſint indiuiſibiles, quantumcunque cumulentur ſuperficies ſuperficiebus, non augebitur ſpatium, ſicut nec cum adduntur pūcta punctis.

6. a rōne menſuræ. Sexto probatur, quod ſit ſpatium aliquod a corporibus diſtinctum. Menſura debet eſſe vna, diſtincta à corporibus mēſuratis, ſed corpora verbi gratia, quæ vaſis menſurantur, non ſolum quoad ſuperficies, ſed quoad profunditatē ipſorum totam menſurātur: ergo re vera eſt aliquod ſpatium menſurans dimenſiones corporum, diſtinctum ab ipſis.

7. ab experiētia. Septimo. Multæ experiētię docent non poſſe vnum corpus egredi ab aliquo loco, quin intret alterū, quod ideo fit, ne detur ſpatium vacuum, vt omnes fatentur, eſt igitur aliquod tale ſpatium, quod ſua vi trahit ſemper corpus, & quod natura non patitur corporis expers eſſe.

8. a modo noſtro intelligendi. Octauo. Intellectu concipimus diſtantiam, & ſpatium inter latera uaſis, nullo cōcepto corpore ex his, quæ illic ſunt, igitur ſpatium in ſua ratione nullū dicit corpus, ſed illam ipſam dimenſionem. Hæc ſunt argumenta Philop.

9 ex mobilitate ſuperficiei, quæ ponitur locus. Sunt etiam argumenta alia ad probandum nō eſſe ſuperficiem locum. Vnde ſit nonum: ſtat aliquid in eodem loco manere mutatis multis ſuperficiebus ambientibus, non igitur ſuperficies eſt locus. Antecedens probatur. Ponamus corpus aliquod in aere poſitum per tēpus aliquod quieſcere, & quod aer venti flatu moueatur, eſt argumentum, illud corpus quieſcens illo tempore manet in eodem loco, & tamen cum vento moueatur, aer noua, & noua ſecundum ſe totum, ambitur ſuperficie. non ergo ſuperficies locus eſt: eſſet enim tunc in pluribus locis.

10. ex cōuenientia loci & locati. Decimo. Si ſuperficies eſſet locus, tunc ſuperficies ignis eſſet locus aeris; ſed hoc eſſe non poteſt: nam ignis aduerſatur aeri: locus autem naturalis rei eſt conſeruatiuus, non ergo eſt ſuperficies. Quod ſi dicas, quod eſt locus naturalis, quia communicat in vna qualitate. Nihil valet reſponſio, nam hac cauſa facilius corrumpentur inuicem, quam duo contraria elementa, quia minor eſt pugna, & minor reſiſtentia. Duo autem omnino contraria magis

durant: ratione duarum qualitatum contrariarum, & licet vna agat, altera defendit, & reſiſtit.

11. *a motu grauium.* Vndecimo. Si ſuperficies, puta, aquæ locus eſſet terræ, terræ partes mouerentur ad illam ſuperficiem aquæ, & lapides, & reliqua grauia, at hęc prorſus ad centrum deſcendunt, non igitur ſuperficies eſt locus.

12. *quia unum corpus duo haberet loca.* Duodecimo. Quia vnum corpus duo haberet loca, imo plura, quia eſt corpus, partim in aere, partim in aqua, partim in terra collocatum: at nullus dicet, niſi ꝙ in vno eſt loco: ſuperficies tamen multæ ſunt, & diſtinctæ. Hæc ſunt præcipua argumenta, quæ contra ſententiam Ariſtot. fieri communiter poſſunt. Pro huius quæſtionis determinatione reſpondetur aliquot concluſionibus.

1. *concl. contra Proclũ.* Prima concluſio. Spatium illud non poteſt eſſe talis ſubſtantia, quam Proclus conſtituebat, probatur. Si talis ſubſtãtia eſt, vel eſt incorporea, uel corporea. Si incorporea non poterit extenſa eſſe, & profunda cum locato: hoc enim corpori ineſt. Si corporea, quantitatem ergo habet, penetrabiturque cum corpore quolibet: at duorum corporum penetratio naturæ non conceditur, ut alibi probandum eſt; non igitur eſt ſpatium illud ſubſtantia.

2. *contra Philop.* 1. *ratio.* Secunda concluſio. Spatium illud non eſt ſola quantitas, aut dimenſio realis, ut imaginabatur Philop. Probatur. Si illa eſſet quantitas vlla realis, utique penetraret ſe cum corpore locato, quod etiam admittit Philop. Sed quod id non poſſit eſſe, probat Themiſt. Nam ſequeretur, quod duo corpora ſe poſſent eodem modo penetrare.

Si enim dicatur non poſſe, quæro, Aut id prouenit ratione qualitatum, aut ratione ſolius ſubſtantiæ, aut ratione quantitatis. Ratione qualitatum eſſe non poteſt, quia multæ ſe penetrant in eodem ſubiecto, nam albedo, dulcedo, humiditas, frigiditas, in vnico lacte ſimul ſunt. Non ratione ſubſtantiæ, quia ſubſtantia de ſe penetratur cum ſubſtantia, ut forma cũ materia, anima cum corpore. id igitur prouenit ratione quantitatis, quod ſi quantitas non obſtat ſecundum opinionem hãc, profecto duo corpora ſe penetrabunt.

Præterea ſecundo. Si illud ſpatium quãtitas eſt, datur iam accidens ſine ſubiecto, quod ſine dubio magis eſt abſurdum, quã dicere locum eſſe ſuperficiem, imo illud eſt impoſſibile. 2. *Ratio.*

Reſpondet Philop quod illa quantitas ſemper eſt cum corpore locato aliquo. Iſta reſponſio nulla eſt, nam vel eſt in eo ut in ſubiecto inhæſiue, uel non. Si non, iam eſt idem inconueniens. ſi autem ſic, cum poſtea eadem quantitas maneat recedente illo corpore, datur unum accidens, ꝙ migrat de ſubiecto in ſubiectum, quod profecto difficilius ſuſtinetur, quã nullum eſſe locum: non eſt igitur tale ſpatium locus.

Tertia concluſio, iudicio meo, probabilis eſt opinio, aſſerens, illud ſpatium uacuum ſecundum ſe locum eſſe, nec in oppoſitum uideo rationem demonſtrantem. Non enim admittit iſta opinio tale ſpatium uacuum unquam dari, quin ſit repletum corpore, tamen in re eſſe tale ſpatiũ uacuum ſecundum ſe. Nec facile hoc negare poſſunt qui extra cœlum ponunt ſpatium inane, & qui dicunt Deum poſſe uacuum facere. 3. *concl.*

At non obſtante hoc, eſt argumentum contra opinionem hãc. Vel illud ſpatium, ſecundum ſe eſt aliquid, uel nihil. Si nihil non ergo locus eſt. Si aliquid, tunc uel ſubſtantia, uel accidens, & recurrunt argumenta ſuperiora. 1. *ratio.*

Quod ſi dicat, eſſe quid priuatiuum, nempe quod poteſt recipere ſecundum ſe tunc argumentatur. Vel illa potentia eſt aliquid, uel nihil, & ſemper argumentum procedit, donec conuincat illud eſſe nihil. *Sol eius, & confutatio ſolutionis.*

Poſſem ego reſpondere argumento, quod eſt quid priuatiuum habens potentiam, ut repleatur. Verum iſta potentia non eſt in ipſo, cum ſit priuatio ſola, ſed in corpore quod illud replere poteſt, quidquid tamen dicatur, re uera difficultas manet.

Quarta concluſio omnium opinionum facillima, & quæ minus patet calumniis, eſt Ariſtotelica, quod locus ſit ſuperficies continentis, & modo communiter eſt recepta, & iuxta eam nos procedemus in ſequentibus, & conabimur argumentis omnibus propoſitis ſatisfacere: 4. *concl.*

Ad primum eſt aduertendum, quod ſuperficies.

perficies dupliciter poteſt conſiderari. Vno modo, vt ſuperficies eſt, & ſic nõ eſt aliud quam latitudo ſine profunditate. Altero modo, ut terminus eſt totius profunditatis ante ſe, & quod huic accidit hac conſideratione dicitur toti accidere corpori, vnde tactum dicimus inter corpora fieri, cũ tamen ſit ſecundum ſuperficies: tamen, nõ eſt tactus ratione ſuperficierum, vt ſuperficies sũt, ſed ut profunditatis, & cuiuslibet dimenſionis termini ſunt.

Sup(er)ficies dupliciter conſideratur.

Modo reſpondeo ad argumentũ, quod corpus non eſt in loco ratione ſuperficiei, vt ſuperficies ſolum eſt, ſed ut totius vltimus terminus eſt. Ob id totum corpus in loco eſt, & locus tangens totum corpus locatum dicitur tangere, & hoc reſpõdet Alber. tract. 1. c. 10. & ſumpſit ex Auic. hanc ſolutionem.

Ad 2. duplex æqualitas. Ad ſecundum reſpondeo ex Auer. Commen 77. quod duplex æqualitas eſt, & ſecundum dimenſionem, & ſecundum continentiam. Locus quidem non eſt æqualis æqualitate dimenſionis, quia ſic haberet profunditatem; ſed æqualis ſecundum continentiam. Nam hoc eſt eſſe æquale tãtum in ſuperficie, quia (vt dicimus) hic ſuperficiem, ut terminus eſt totius corporis, conſideramus. *1. Sol.*

2. Sol. Aliter reſpõdet Albe. trac. 1. c. 7. dicitq; quod locus etiam habet profunditatẽ, nõ aliam a profunditate locati, ſed eandem. Verum locati eſt intrinſeca, quam vocat per eſſentiam, loco eſt extrinſeca, quam vocat ſ(ecundu)m effectum, quatenus illa ſuperficies extrema, quæ locus dicitur, cũ ipſo locato vnum totum ambitum, & circunſcriptum conſtituit: & unum eſt centrum corporis locantis, & locati, ut ſuperius diximus.

Ad 3. Locus ultra ſup(er)ficiem addit immobilitatem. Ad tertium reſpondet S. Tho. ſupra tex. 41. Pro cuius intellectione aduerte, quod locus non ſolum eſt ſuperficies continens: ſic enim non differret a uaſe, ſed ulterius addit immobilitatẽ, quod ſic cõtineat, ut ſit immobilis, & fixus. Hæc autem immobilitas eſt ſecundum diſtantiam quandam a partibus mundi, & ſecundum ſitum, qui immobilis eſt: et hic ſitus, & diſtantia, quam ego a cœlo habeo, & a reliquis omnibus, non mutatur, ſed, quoquo tendam, ſitus, & diſtantia alia erit. Locus igitur eſt ſuperficies continens cum certo ſitu, & diſtantia. Et ratione huius, locus mutari nõ poteſt, nec ullo modo cũ re ipſa diſcedere, ſed ipſa manet re non manente.

Reſpõdeo ergo ad argumentum quod ſuperficies, ut talis eſt, mutatur ad ſubiecti mutationem: at cũ diſtantia, & ſitus, qui ad loci naturam requiritur, ſit eadem, & non uarietur, locus immobilis eſt. Non enim eſſe in loco, eſt contineri, ſed ſic contineri, cum diſtantia, & ſitu determinato, & immobili. Quæ ſolutio notanda eſt.

Ad argumentum quartum non oportet reſpondere, quia de loco cœli fiet quæſtio paulo poſt, & id examinabitur. *Ad 4.*

Ad quintum reſpõſio facilis eſt, admittendo ſuperficies additas ſuperficiebus nõ augere profundum, & locum eſſe ſuperficiem. Tamen neganda eſt conſequentia, quod non pertranſitur diſtantia. Debebat enim Philop. aduertere, quod ſpatiũ, quod pertranſitur, longum eſt, & locus etiam lõgus eſt, non enim eſt ſimpliciter indiuiſibilis, ob id ſpatium tranſitur. Nec uia ſecundum profunditatem, ſed ſecundum lõgitudinem conſideratur, & peragitur, non ſit enim localis motus per profundum, ſed per longitudinem. *Ad 5.*

Ad ſextum reſpondeo, quod uas, & locus põt eſſe menſura profunditatis, ſed eſt opus, quod hæc mẽſura per profunditatẽ, & diſtantiã aliam a corpore, quod in loco eſt, innoteſcat. Menſuramus enim profundũ, quia ex corporibus receptis in uaſe cognoſcimus quantum diſtent extrema uaſis, qua diſtantia poſtea a quocunq; corpore particulari abſtracta, poſtea mẽſuramus ſingula corpora. Sicut qui duos digitos diſtãtes poneret, & aliquo corpore cognoſceret quãtum diſtarent, poſtea diſtantia illa a corpore tali cognita, & abſtracta menſuraret quicquid inter digitos eſſet. *Ad 6.*

Ad ſeptimũ argũ reſpondeo ueras eſſe illas experiẽtias oẽs, quod non intrat vnũ corpus, niſi aliud egrediatur, nec põt unũ regredi, niſi aliud intret, & verũ eſt cauſam eſſe, ne detur uacuum, ſed non dari uacuũ eſt dicere, ne partes continentis ſimul iungantur, non quod ſit aliqđ ſpatiũ ſecundũ ſe uacuum, cum non ſit aliud ſpatium, quã corpus intermedium, quo ablato, opus eſt, ut ſuccedente alio corpore aliud ſit ſpatiũ inter duo extrema, & ſi non aliud eſſe poteſt, extrema iunguntur. *Ad 7.*

Hinc apparet, quod cũ extrema fortia *Nota.*

ſunt, non poteſt egredi corpus, niſi aliud ſuccedat, vt in clepſydra, quod ſi debilia, ſtatim iunguntur, vt in vtre, quod ſi fortia ſunt, tamẽ fit magnus impetus, vt corpus egrediatur, nec ita facile aliud intrare poteſt, rumpitur continens, qua cauſa ſæpe rumpuntur bombardæ, quia ab aere non ita facile repleri poſſunt, igne fortisſime egrediente.

Quod ſi re vera illud ſpatium eſſet, dicat mihi Philoponus, cur ſaltem per paucum temporis non datur expers corporis cum tam ſtupenda fiant in natura, nec vacuum maneat. Signum ergo eſt non eſſe aliud ſpatium præter corpus egrediẽs, quo deficiente, ab alio ſuccurri debet. Atq; hęc ſolutio in uia Ariſto. eſt tenenda: ſed iam dixi, quod opinio Ariſtot. probabilitatem habet, non neceſſitatem.

Ad 8. Ad octauum dico, quod quantumcunque ſpatium intelligatur inter duo latera vaſis non intellecto corpore aliquo in particulari, non tamen ſequitur, quod ſit tale ſpatiũ præter particularia corpora. Mathematicus enim ſeparat quidem, & abſtrahit triangulum a corpore, non tamen ob id triangulus eſt in re aliquis, qui ſit præter particulares.

Dicit enim Themiſt. & Simpli. & bene, quod ex eo, quod in illo vaſe omnia corpora, quæ recepta ſunt, vidimus æqualia, inde in communi ſumpſimus certam diſtantiam inter illa latera abſtrahendo a particularibus corporibus. Et ſic argumenta Philop. manent ſoluta, ſaltem probabilioribus ſolutionibus, quam ſit ipſius opinio concedentis penetrationem. & tranſmigrationem accidentis in plura ſubiecta.

Supereſt ad alia quæ propoſuimus argumenta reſpondere.

Ad 9. Ad nonum ergo aduertendum, quod diximus in ſolutione ad tertium, quod locus non ſolum eſt continens, ſed diſtantiam, & ſitum dicit. Eſt autem hoc obſeruandum, quod unitas vel pluralitas locorum non ex ſola ſuperficiei unitate, vel pluralitate eſt ſumenda, ſed pręcipue ab ipſa diſtãtia, & ſitu. Poteſt enim eſſe, quòd plures ſint ſuperficies, & ſuccedant aliæ aliis: non tamen multiplicetur locus, quia manet eadem diſtantia, & ſitus. Et contra, mutato ſitu, mutatur locus, etiam perſeuerante ſuperficie.

Nec propterea dicimus ſolam diſtantiã locum eſſe: eſt enim ſuperficies etiam, ut dicetur poſtea. Dico igitur ad argumentum, quod ſi ſolam nos diceremus ſuperficiem locum, tunc mutata eſſent loca: at locus ſuperficies immobiliter continens eſt, & donec manet ſuperficies aliqua cum eodem tamen ſitu, idem eſt locus: non tamen eſſet locus, ſi nulla eſſet ſuperficies ambiens. *Nota, q̃d locus concludat diſtantiã ad puncta cœli.*

Ad 10. *No. de locis & conſti. elementorum.* Ad decimum diximus iam de loco elementorum in prima quæſtione. At circa diſpoſitionem hanc, & conſtitutionem elementorum aduerte, quod illa elementa coniuncta ſunt, ut locus, & locatum, quæ contrarietatem habent, ſed non multum actiuam, & deſtructiuam; ſicut ignis & aer: communicant enim in calore, quæ qualitas eſt actiua valde. quod ſi contrarietatẽ habent, id eſt, in ſicco & humido, quæ non multũ actiua ſunt, ob id melius conſeruantur, quam ignis, & aqua. Vlterius, terra cum aqua in frigiditate conueniunt, quæ actiua multum eſt: at in humido, & ſicco pugnant, quæ non ſunt valde deſtructiua Aer vero, & aqua, quamuis in calore, & frigiditate pugnent, non tamen eſt admodum intenſus calor aeris, vt poſſit corrumpere aquam frigidam, nec frigiditas aquæ præualere poteſt cõtra magnitudinem aeris. Vide igitur, quam conuenienter, & pro conſeruatione cuiuſq; propria ſint diſpoſita elementa.

Ad 11. Sol. Alb. Ad undecimum Alber. tracta. 1. cap. 11. notat, quod quanto corpus magis proximum eſt cœlo, tanto eſt calidius: quanto autem magis elongatur, tanto frigidius eſt. Hinc eſt, quod ignis eſt calidisſimus, aer minus calidus, aqua frigida, centrum terræ frigidiſſimum. Nota ulterius, quod corpus tendit ad locum naturalem pręcipue, ut conſeruetur, unde fit, ut ubi magis conſeruari poſſit, & magis uiget uirtus conſeruatiua, illuc tendat. Cumque ignis magis conſeruetur prope cœlum, cum ipſe calidiſſimus ſit, ideo tendit ſemper uſque ad cœlum, & aer conſequenter uſque ad ignem, quia ibi ſuum habet calorem non ita uehementem. At terra non ad aquæ ſuperficiem tendit, quia licet locus ſit naturalis, non tamen ibi uirtus ipſius conſeruatiua reſidet, ſicut in centro, propter maximam elongationem centri a cœlo.

a cœlo, ob id ad centrum tendunt grauia.

Contra Albe. Sed contra hoc eſt argumentum. Nam quo tendit lapis, vel eſt locus naturalis, vel non. Si non: non eſt motus naturalis. Si uero eſt: ergo prçter locum aquæ eſt alius naturalis. Quod ſi dicas eſſe locum partis naturalem, non ualet. Nam qui locus eſt totius, idem & partis. Prætere a ſi ſuperficies aquæ locus eſt naturalis, iam deſcenſus lapidis verſus centrum eſſet violentus, quia elongatur per eum lapis a loco naturali. Eſt autem motus violentus, per quem corpus magis a naturali loco elongatur. eadem ſolutione Alber. utitur Iandun. q. 7.

Sol. auth. Mihi uidetur eſſe dicendum, locum terræ naturalem eſſe ſub aqua, & aere ita; vt nũquam ſuper aquam, aut aerem eſſe poſſit, ubicunq. ſit: ita aqua ſub aere eſt, vbicunque ſit. Si igitur lapis deorſum deſcendit in centrum, ex eo eſt, quod aerem, vel aquam ſub ſe inuenit, & locum habet ſub ipſis, & ſic deſcẽdit aqua, dum aerem inuenit ſub terra, quouſque terram attingat, & aer ſtatim aſcendit, cum ab aqua occluditur. Et hæc doctrina obſeruanda eſt.

Ad 12. Ad vltimum reſpõdetur ex 5. Metaph. c. de vno, vbi dicitur. Quæ ſunt vnum in vno genere, ſunt plura in alio genere, & quæ ſunt plura in uno, in alio genere vnũ ſunt. Vt vna domus dicitur in ratione figuræ, cum tamen multæ ſint ſubſtantiæ. Ita multæ ſuperficies, & diſcõtinuæ, in ratione ſuperficierum faciunt locum unum, & continuum in ratione loci. continuus enim locus dicitur, cũ continui partes omnes nulla intermedia amplectitur, & ſic manent argumenta ſoluta, quæ contra Ariſt. facta ſunt. Hçc de quçſtione.

Not. quæ ſunt unũ in aliquo genere poſſe eſſe plura in alio.

An locus formaliter ſit ſuperficies. Quçſt. IIII.

Ratio difficultatis. Hoc dubium mouetur propter latinos, qui exactius omnia perquirere ſolent. Eſt autem difficultas, cum locus non ſit tantum ſuperficies; ſed quid aliud, an forma, & natura loci conſiſtat in alio, an in ſuperficie.

1. Senten. Circa hoc Iandu. q. 5. dicit, In loco duo eſſe. Alterũ eſt ipſa ſuperficies, & hoc eſt ſubiectum loci. Alterũ eſt uirtus conſeruatiua, & hoc eſt ipſius forma. adeo quod tota natura loci ſit iſta virtus, ſuperficies. n. ſubiectũ eſt, non de natura eius, unde infert, locũ eſſe in ſecunda ſpecie qualitatis.

Hanc ſententiam probat primo. Locus definitur per ſuperficiẽ, ut per ſubiectum, cũ ſit accidẽs: accidentia aũt per ſubiectũ definiũtur; igitur aliud quid locus eſt præter ſuperficiẽ. Non uidetur aũt quid aliud locus ſit, niſi illa uirtus conſeruatiua. *1. Ratio.*

Secũdo, Quia ſurſum, & deorſum ſunt contraria loca, & contrarietas non eſt in ſuperficiebus, ſed in qualitatibus: ergo locus qualitas eſt. *2*

Tertio; quia locus conſeruat locatum; hoc autem qualitati potius, quam ſuperficiei ineſt: ergo qualitas eſt. Hæc Iandu. *3*

2. Senten. Altera eſt opinio Sco. Quodlib. 11. quæ communiter eſt opinio Realium. Hi dicunt, locum dupliciter conſiderari. Vno modo materialiter, & ſic ſuperficies eſt. Altero modo formaliter, & ſic relatio eſt; hæc autẽ relatio eſt alia continentiæ, qua locatum continet, & alia diſtantiæ, quam habet, ut ſit immobilis ad mundi partes, ut ſuperius diximus.

Prob. Sco. Probatur hæc opinio. Locus eſt ſuperficies cum tali relatione duplici, ſed ſuperficies contrahitur per talem relationem, ut ſit locus: ergo locus formaliter eſt relatio; nam conſtituens, ut determinans, formæ locum habet.

3 Tertia eſt opinio quorundam Modernorum, qui dicunt locum eſſe in prædicamento Vbi: & probant. Quorũ ſunt eædẽ ſpecies, eſt idẽ genus: ſed locus, & Vbi eaſdem habent ſpecies, puta, ſurſum, & deorſum, ergo & idem genus. Minor probatur, nam maior cum conſequentia nota eſt, quia ad Vbi reſpondetur per ſurſum, & deorſum, ut ubi eſt ignis? ſurſum ubi terra? deorſum. Vlterius, etiã de loco prædicantur, omnis enim locus aut ſurſum, aut deorſum eſt, ut dixit Ariſt. tex. 30. Hæc ſunt aliorum dicta, & rationes.

1. Concl. contra Iand. probatur. In hoc tamen ſit prima concluſio. Locus non eſt qualitas eſſentialiter. Hæc eſt contra Iandun. & quamquam ſatis eſt certa, probatur tamen. Aequalitas, & continentia ſunt paſſiones ſaltem fluentes a natura loci, & forſan differentiæ ipſius; ſed *1* qualita-

qualitatem nulla ſequitur æqualitas, & cótinentia: hæc. n. quantitatis propria ſunt: non ergo locus eſt qualitas.

2 Præterea. Si locus eſſet qualitas conſeruatiua, vtique ſuſciperet magis & minus, quod falſum eſt. Locus enim non eſt magis locus, ſed maior locus, quod quantitati conuenit. Attende autem, quod non negamus eſſe qualitatem conſeruatiuam in loco. Eſt enim, ſed dicimus non eſſe illam eſſentiam loci, ſed proprietatem adiunctam, & comitantem locum ratione ſubiecti, in quo illa ſuperficies, quæ locus eſt, ineſt.

2. conclu. cõtra Sco. 1. Ratio. Secunda concluſio. Locus formaliter non eſt relatio aliqua. Hanc eiſdem argumentis probo. Quia, re vera, locus, vt locus, non eſſet æqualis, & locus, ut locus nó eſſet in prædicamento quantitatis, contra Ariſt. in re. n. formale inſpiciendum eſt.

3 Sed præcipuum eſſe arbitror argumentum noſtrum contra illã Scoti diſtinctionem. Peto. n. an eſſentia tota loci ſit relatio, an ſuperficies cum relatione. Dicere, quod ſola relatio, uidetur omnino non recipiẽdum. Si ergo eſt ſuperficies cum relatione, locus profecto eſſet unum per accidens, quia ex duplici prædicamento componitur, puta, ex quantitate, & relatione. Nó ergo diſtinguere oportet vnum materiale, alterum formale, & quod abſurdius eſt. vtrumque in recto prædicare de loco, vt ipſi faciunt, dicentes, locus eſt ſuperficies, & locus eſt relatio.

3. conclu. contra 3. ſent. Tertia concluſio. Locus non eſt prędicamentũ. Vbi. Hæc concluſio ex declaratione vtriuſque, puta, loco, & ipſius Vbi nota fiet.

Perinde igitur, quod ſicut album eſſe, & albedo differunt, ita quodammodo vbi, & locus. Album eſſe, eſt effectus ipſius albedinis: eo enim, quod albedo in ſubiecto conſideratur, fluit album eſſe. Ita intellige locus eſt ſuperficies continens: vbi, eſt eſſe in loco, & contentum eſſe a loco. Vnde dicebat Gilbert. vbi; eſt circunſcriptio corporis a circunſcriptione loci prouenĩens, id eſt, vbi eſt circunſcriptio paſſiua a loco circunſcribente proueniẽns. Vt ergo aliud eſt Roma, aliud eſſe Romę, aliud claſſis, aliud eſſe in claſſe: ſic vbi, aliud eſt a loco.

4. Concl. Quarta concluſio. Locus (formaliter loquendo) eſt ſuperficies, non quæcunque, ſed corporis continentis immobiliter.

1. fundã. quo differant eſſentiæ ſubſtãtiæ, & accidentiũ. Pro declaratione, aduertendum, multo aliter ſe habere naturam ſubſtantiæ a naturis accidentium. Subſtantiæ natura eſt abſolutè, nó completa per aliquid, quod non ſit ſubſtantia. Accidentium vero natura incompleta eſt, a ſubſtantia enim pendet, & in ſubſtantia perficitur.

Vnde ſequitur vnum notandum, quod cum ſubſtantiæ naturæ non dependeant ab alio extra ſe: omnia ſua genera, & differentias habet in ſe, quæ ſunt pariter ſubſtantia.

At accidentia, cum a ſubſtantia dependeant, non habent in ſe completam naturam, nec omnes differentias in proprio genere habent, ſed dependẽter a ſubſtantia, & a ſubiecto habent.

Hinc eſt, quod Ariſt. 4. Metaph. c. 2. prędicamenta penes ſubſtantiam diſtinxit, & lib. 7. c. 5. docet accidentia definiri per additamentum, id eſt, per differentiam extra proprium ſuum genus, & ſic definimus communiter paſſiones proprias per ſubiecta, nec aliter definiri poſſunt.

2. Fundã. Non oẽ, quod in definitiõe ponitur, ut determinans, eſt forma eſſentialis. Ex hoc etiam ſequitur ſecũdum fundamentum, quod non omne id, quod in definitione proponitur, ut determinans, eſt forma rei eſſentialis, & ei interna, cum differentiæ in accidentibus a ſubiectis ſumantur, ut ſimitas eſt naſi curuitas, naſus contrahit, ſed nó ob id ſimitas eſt formaliter naſus, ſed eſt curuitas, & tota ipſius eſſentia eſt talis curuitas, puta, naſi.

Nota eſſentiã loci. Sic pari modo dico locus definitur per ſubiectum, ſubiectum loci eſt tale corpus, quod continet rem immobiliter, ut declarabitur poſtea. Locus aũt eſt huius corporis ſuperficies prima, eſſentia tamen loci formaliter ſuperficies eſt, contracta quidẽ differentia materiali ſubiecti, ſicut in definitione ſimitatis. Vnde locus non eſt relatio, ſed ſuperficies habens relationem ad locatum.

Not. 2. locus eſt quãtitas formaliter. Nota quõd a ſubiecto ſumãtur differẽtiæ accidentium. Et proinde locus quantitatis eſt formaliter: nam cum differentia a ſubiecto ſumitur, non eſt conſtituenda res in prædicamento talis differentiæ, vel potius eius, a quo ſumitur differentia: ſicut ſimitas non eſt in prædicamento, vbi naſus, ſed in qualitate formaliter.

Et vt exactius intelligas, non dico tibi,

quod

quod ipſummet ſubiectum ſit differentia, ſed quod penes ipſum ſumatur differentia. Differentia enim eſt modus accidentis ad tale ſubiectum ita, vt ſubiectũ ſit, quod complet differentiam, & demum perinde iudica de loci definitione, ac de definitione ſimitatis, & alterius proprii accidentis in abſtracto. Et hæc ſunt notatu digna.

Sol. arg. Supereſt, vt ſoluamus argumenta.

Ad 1. Iandu. Ad primum Iandun. reſponſio eſt, quod non tantum ſuperficies eſt locus, ſed talis ſuperficies, puta, corporis continentis: non tamen, quod ſit virtus conſeruatiua. Nec locus definitur per ſuperficiem, vt per ſubiectum, ſed ut per genus, ſicut ſimitas per curuitatem. Nec locus eſt, vt album: eſt enim abſtractum locus, non concretum. Abſtracta autem per propria genera definiuntur.

Ad 2. Ad ſecundum dicimus, ſurſum, & deorſum eſſe loca contraria, ſed non ratione qualitatum. Sic enim eſſent contraria actiua, & paſſiua inter ſe, quod falſum eſt: ſed ſunt contraria, quia oppoſitas habent diſtantias, & ſitus, & ob id ſũt termini motuum diuerſorum corporum, puta, grauium, & leuium. Sunt etiam contraria ratione qualitatum, ſed non propterea ſequitur, quod eſſentia loci ſit qualitas: ſicut ignis, & aqua contraria elementa ſunt ratione contrariarum qualitatum, ſed non ob id elementa ipſæ qualitates eſſentialiter ſunt. Argumentum certe eſt ſatis debile.

Ad 3. Ad tertium pari modo reſpondeo. Locus conſeruat quidem ratione qualitatũ, quas habet, ſed non ipſa qualitas locus eſt. Et ſunt multæ inſtantiæ circa argumenta iſta, quæ aduertẽdo, uel minimum nota erunt.

Ad arg. Scot. Ad argumentum Scoti reſpondeo, quod relatio illa contrahit, ſed ſe tenet ex parte ſubiecti ipſius loci. Locus enim eſt ſuperficies continentis, & talem relationem habentis, ob id locus non eſt relatio, ſed ſuperficies. Et iterum nota ſolutionem, quia argumentum Scoti traxit multos in ſuam ſententiam propter uim apparentem, ſed iudicio meo puto non eſſe doctrinam certam, & peripateticam.

Ad ult. Ad ultimum dicendum eſt, quod ſurſum, & deorſum ſunt in loco, & ſunt in Vbi, ſed æquiuocè, ſicut acutum in ferro, & in uoce. Vox enim acuta, & gladius acutus, non tamen idem uox, & ferrum: ſurſum, & deorſum ſic ſunt in loco. Locus enim eſt ſuperficies continentis, hæc autem eſt continentis ſurſum, aut deorſum.

Vbi vero, eſt eſſe in loco, hoc eſt, aut eſſe ſurſum, aut deorſum. unde ut differũt locus, & eſſe in loco, ita locus ſurſum, & deorſum differunt ab eſſe ſurſum in loco aut eſſe deorſum. Quare cum dicimus ignis tendit ſurſum, terra deorſum, tunc ſignificant locum, cum uero dicitur ignis ſurſum eſt, terra deorſum eſt, ſignificant Vbi. Ob id non ſunt in re eædem ſpecies, ac conſequenter non ſunt idem Locus, & Vbi, vt ex prædicamentis conſtat.

An locus ſit immobilis. Quæſtio. V.

ANtiqui locum eſſe immobilem cognouerunt, ut referũt Simpli. Thom. & Philo. unde inter ſuppoſitiones loci, unã poſuit Eudemus, locum eſſe immobilem. Et merito, ut dicit Themiſt. quia locus eſt terminus motus localis. Termini autem eſt immobilem manere, aliter uix attingi poſſet. *Quib rationib. ueteres aſſeruerint locum eſſe immobilẽ*

Præterea quia moueri, eſt locum mutare, quod ſi locus mutaretur, profecto, qui per ſe mouetur, locum non mutaret. At quomodo locus ſit immobilis, nõ omnes conueniunt.

Vnde circa hanc quæſtionem eſt argumentum in oppoſitum. Locus eſt accidẽs corporis alicuius mobilis, puta, ipſius continentis, ſed omnia accidentia mouentur ad motum ſubiecti, locus igitur mobilis eſt. *1. arg. locum non eſſe immobilem.*

2 Secundo. Cœlum eſt locus ignis, tamen mobile eſt. Et unum elementum locus eſt alterius, elementa mobilia ſunt, ergo & locus.

3 Tertio. ſi locus immobile quid eſſet, a Phyſico non conſideraretur, qui mobilia ſpeculatur: at Phyſici eſt de loco diſſerere eſt ergo mobilis.

Ad-

1. Sen. Iandu. ex Auer. Aduertẽdum, quod circa loci immobilitatem duo ſunt modi dicendi. Alter eſt Iãdu. q. 6. ſequentis Auer. com. 41. locum mobilem quidem eſſe, non per ſe, ſed per accidens ad motum ſubiecti: ſed immobilem dici dupliciter. Vno modo, quia ad motum corporis, quod in loco eſt, non neceſſario mouetur, ſed manet locus recedẽte corpore. Altero etiam modo, quòd nõ mouetur illo motu, quo mouetur corpus ad ipſum locum. Nõ eſt ſicut albedo, quæ mouetur aliquo modo motus tẽdentis ad albedinem. Non ſic locus, ſed ipſe manet, corpus eſt, quod ad ipſum mouetur: nec locus uerſus locatum tendit. Ita explicat loci immobilitatem, & videtur Phil. priori modo explicare. Et non eſt dubiũ hãc doctrinam eſſe veram. Eſt enim locus ſic immobilis, ut non moueatur ad corporis motum. Cum enim cum corpore locato mouetur, iam non loci, ſed vaſis obtinet rationem.

Alii vero longè melius aliam maiorem loci immobilitatem ponunt, vt nullo modo moueri poſſit, idem perſeuerans, & eſt opinio Realium, & ſumunt eã ex Sancto Thom. ſupra tex 41. dicunt unumquemque locum habere certam quãdam diſtãtiam a mundi partibus, qua uariata non eſt idem locus: & qua manente idem eſt locus, etiam mutatis ſuperficiebus continentibus, & ſecundum hanc relationem diſtantiæ, locus eſt immobilis prorſus. Nã licet recedat cum corpore continente ſuperficies, iam non eſt idem locus, vbicunque ſit, quia non habet eandem diſtantiæ relationem, quæ loci vnitatem præcipue facit, & ſic explicant loci immobilitatem.

Et re uera mihi placet hæc immobilitas, aliter. n. oportebat dicere, quod ſi ego quieſco hic, & mutatur ſuperficies, quod non ſum in eodem loco, quod non eſt cõcedendum. Vt ergo dicat in eodem loco perſeuerare, oportet loci immobilitatem prorſus conſtituere.

At contra horum ſententiam ſolẽt duo fieri argumenta. Primum eſt. Illa relatio diſtantiæ, quę eſt in ſuperficie continente, eſt accidens in ſubiecto exiſtens, ergo mouetur ad motum ſubiecti, & ita eſt mobilis per accidens, imò ſequitur, quod etiam ſi quis non moueatur, quod loca omnino mutentur, mutatis ſuperficiebus, quia mutantur relationes, & ſuccedunt nouæ relationes ex parte ſubiectorum, quæ multa ſuccedunt. 1. arg. contra ſent. D. Tho.

Ad hoc reſpondent ſubtiliter profecto Reales, quod illæ relationes mutantur in indiuiduo mutatis ſubiectis, & ſuperficiebus continentibus, non tamen mutantur in ſpecie: quia omnes ſunt ad eundem terminum diſtantiæ, & ſufficit ad vnitatem loci numeralem, quod ſint rationes diſtãtiæ eiuſdem ſpeciei, & ad eundem terminum, & conſequenter ſic non mouetur ad motum ſubiectorum, nam in ſpecie eadẽ manet relatio. Solut.

Alterum ſit argumentum. Quia, dato caſu, quod cœlum mutaretur, profecto ego manerem in eodem loco iſto, ſi non diſcederem ab eo, & tamen relatio mutaretur, quia iam partes mundi mutatæ eſſent. 2. arg. contra D. Th.

Ad hoc reſpondent, q̃ non eſt opus intelligere has orbis partes ueras, ſed imaginarias, quod eſt dicere, relatio diſtantiæ non eſt opus, quod ſit, & ſumatur a polis mundi his, ſed a polis, & partib. a quibus imaginantur aliquid diſtare, & hæc ſemper reſtat, quantumcunque mutentur corpora cœleſtia, & orbis partes: ita dicunt Reales locum eſſe immobilem, ac mihi hæc opinio placet nam, re vera locus uidetur ſic eſſe immobilis ita ut uariari nequeat. Sol. quorundam.

Sed tamen non eſt dicendum, quod locus ſit talis relatio diſtantiæ, nec quòd in loco relatio includatur, ut quæſtione præcedente oſtendimus contra Scotum: ſed quia illa immobilitas ſumatur penes eundem modum ſic ſe habendi, nempe, q̃ ſuperficies ſic ſe habet, ut talis modus ſe habendi non ſit alibi: at hunc modum ſe habendi explicamus per relationem diſtãtiæ, non tamen quod ſit re uera illa diſtãtiæ relatio. Et credo ſine dubio hoc eſſe admodum rationabile. Quis enim credet eſſe relationem realem ad terminos imaginarios, niſi illa relatio non eſſet niſi imaginaria, ad loci immobilitatem explicandam? Sol. auth.

Ad argumentum igitur primum reſpondeo, quod ſuperficies quidem mouentur ad motum corporum, tamen illa fixio, & immobilitas, quæ per diſtãtiam expli- Ad 1.

explicatur, eadem manet, etiam ſuperficia bus ſuccedentibus pluribus.

Ad 2. Et eodem modo reſpondetur ad ſecundum. Corpora enim mouentur, & elementa: id tamen, quod loci rationem facit, nõ mouetur, & hoc etiam docet Ariſt. qui cœlum locum immobilem vocat, quia quantumcunque moueatur circulariter, illum tamen ſitum, & velut diſtantiã, non mutat, & hoc eſt teſtimonium cõtra Iād. & Auerroem, quod de hac immobilitate, quam S. Th. exponit, ſit Ariſtoteles intelligẽdus, cum dicit, locum eſſe immobilem.

Ad 3. Ad tertium dicimus ex Simp. in princ. libri, q̃d locus, quamuis ſit immobilis, a phyſico conſideratur, vt eſt terminus motuum corporum naturalium. Quæ enim Phyſicus conſiderat, ſat eſt, quod aut mobilia ſint, aut ad motum habeant ordinẽ.

An res incorporeæ ſint in loco. Quæſt. VI.

BReuiter a nobis hæc difficultas eſt determinanda, vt ſaltem explicationem terminorum habeamus, & nudã dumtaxat veritatem. Non n. loci præſentis eſt, eã omni ex parte diſcutere, cum ſit potius quæſtio Theologica.

Dupliciter aliq̃d eſt in loco definitiue & circũſcriptiue. Aduerte igitur, quod dupliciter apud Theologos dr̃ aliquid eſſe in loco, vno modo definitiue, altero modo circunſcriptiue. Id definitiue eſt in loco, quod ſic eſt alicubi, quod extra illum locum non ſit. Sic enim i ſuo quiſque eſt loco, ut ibi exiſtens nõ ſit in alio. Hoc enim eſt definire, *Quid ſit eſſe definitiuè.* vel eſſe definitiue in loco, eſſe loco alicui præſentem ſecundũ ſuam propriam ſubſtantiã, ut Angelus hoc modo poteſt eſſe in loco, tũ eſt præſens loco alicui per ſuã præſentiam, cum ibi operatur.

Nec eſt eſſe definitiue in loco, ut aliqui putant, quod ſit aliquid totum in aliquo toto, & totũ in qualibet parte, ſicut anima eſt in corpore, quia eſt tota in toto corpore, & tota in qualibet parte, hoc enim nõ eſt ratio formalis exiſtendi in loco definitiue, eſſe ſic alicubi, quod nõ ſit ſimul alibi: hoc enim eſt definiri loco, & terminari loco, ut diximus, ſiue ſit totum in toto, & totũ in qualibet parte, ſiue non. Vnde anima nõ dicitur eſſe definitiue in aliqua ſui corporis parte, vt v.g. in pede, quia etiam ſimul eſt in manu, at in toto corpore eſt definitiue, quia non eſt alibi.

Quid ſit eſſe in loco circumſcriptiue. Eſſe autem circunſcriptiue, eſt ſic eſſe in loco, vt non ſolum non ſit alibi, ſed &̃ cõmenſuretur loco, vt vbi vna eſt pars, nõ ſit alia, & pars locati parti loci reſpõdeat, ſicut corpora in loco ſunt circunſcriptiue. habent ſe ergo, ut ſuperius, & inferius. Quidquid enim eſt circumſcriptiue in loco, eſt etiam definitiue, non tamen, quod eſt definitiue eſt circũſcriptiue, nã incorporea eſſe poſſunt in loco definitiue, ſed non circumſcriptiue, ut modo dicetur.

Eſt ergo prima cõcluſio. Glorioſus De⁹ eſt quidem in omni loco, & vbiq;: ſed tñ, nec circũſcriptiue, nec definitiue eſt alicubi, ſed alio modo. Hæc eſt nota. Non. n. eſt circumſcriptiue, quia nõ eſt diuiſibilis, vt circumambiatur loco, & pars parti loci reſpondeat, nec eſt definite, quia ubique eſt, & in toto mundo, & extra mundũ, nullo definitus termino, nullo circumſcript⁹ ſpatio. Modus itaque exiſtendi Dei in omni loco eſt potius uocandus incircumſcriptus, & indefinitus ſecundum eſſentiam, prę ſentiam, & potentiam. 1

Secunda concluſio. Angeli licet incorporei in loco eſſe poſſunt definitiue, ſed non circumſcriptiue. Definitiue quidem, quia ſic alicubi ſunt, q̃d nõ ſint ſimul alibi. dũ .n. in cęlo ſunt, nõ ſunt in terra, & dum in hoc terræ loco ſunt, ſimul alibi non ſunt, nec in omni loco eſſe poſſunt, uel in pluribus ſimul locis, niſi forte per diuinam potentiã. Sed circumſcriptiue nõ ſunt, quia non habent quãtitatem nec corpulentiã, & inde prouenit, quod nõ ſic occupent locum, vt partes partibus loci reſpõdeant, uel circumſcribantur, imò in puncto poſſunt multi ſimul Angeli eſſe. 2

Tertia concluſio. Sola corpora in loco ſunt tam definitiue, quam circunſcriptiue, per ſe, at ipſorum partes, & accidentia per accidens, quia in ipſis toti ſunt. Et de hoc modo exiſtendi in loco Ariſt. loquitur in præſenti, & ad Phyſicum de hoc tñ pertinet tractare. Sic. n. in loco eſſe, ratione quãtitatis ſit, & ſimiliter rõne motus, qui corporibus ineſt naturalibus. Et ita eſt intelligendus Ariſtot. cum dicit, incorporeas ſubſtantias nõ eſſe i loco. At de his ſatis. 3

An ultima ſphæra ſit in loco. Quæſt. VII.

DVbium hoc pręcipuum eſt in hac materia propter ſummam ipſius difficultatem. Sunt.n. variæ ſententiæ inſignium Philoſ.qui rem fecerunt difficilem. Quantum igitur ego potero, conabor ſñias aliorum ex locis propriis proponere fideliter,atque diſcutere.

Ratio difficultatis. Cauſa huius difficultatis eſt,quod cum vltima ſphæra alicubi ſit, & motu locali moueatur, abſque dubio ei debetur locus aliquis: cum tamen non habeat extra ſe aliquid continens, & circundans, & iuxta Ariſt talis debeat eſſe locus, nō uidetur eſſe in loco,vel ſaltem alterius rationis locū habebit,& quis hic ſit,quæritur in præſenti.In hac parte,quid Arabes,quid Græci, quid Latini ſentiant,aperiam,& quod mihi probabilius eſt,proponam.

1.ſent.& Alph. & Auemp. Apud Arabes fuit res hæc varia. Auempace,& Alpharabius (vt refert Auer.Cō. 43.) fuerunt in hac ſententia, quod aliter debetur locus corporibus motis recte, puta,ſurſum aut deorſum,& corporibus motis circulariter. Ratio ſumitur ex diuerſitate lineæ rectæ,& circularis. *No. differentiam inter corpora,quæ mouētur motu recto, & illa, quæ orbiculariter.* Linea recta de ſe imperfecta eſt, & additionē patitur: quare ſi terminari debet,eſt per aliqd extra lineam, quod ipſam vlterius abire nō ſinat. Linea vero circularis perfecta eſt, nec patitur additionem, ob id nō indiget aliquo terminante extra ſe,ſed ſolum terminatur per id, quod intra ſe ambit,quia ipſi commenſuratur. Hinc dicunt, quod corpori, quod mouetur per lineam rectā, debetur locus ambiens extra, & ſic talia corpora ſunt in loco circumſcribente extra: at corpori circulariter moto ſolum debetur locus intra, hic autem eſt connexum corporis contenti, & ſic putant ſphæras ſuperiores eſſe in inferioribus,ut in locis,non è contra.

Refellitur hæc ſent. Iſta ſententia ſubtilis eſt,ſed non mihi placet. Primo eſt contra Ariſt.qui inferiores orbes in ſuperioribus cōſtituit in tex. 46. Præterea quia iſti fugientes difficultatem,quomodo ultima ſphæra ſit in loco, incidunt in aliam,nam cœlum Lunæ nō erit in loco,niſi in igne, ignis in aere, aer in aqua,aqua in terra,iam terra non habebit locum vllum.

2.ſenten. Auic. Secunda ſententia eſt Auic.2. ſuffi.c.8. quod ultima ſphæra non eſt in loco ullo mō:dicit tñ, ꝙ non mouetur localiter,ſed motus ipſius eſt ad ſitū,& ita cōtra Ariſt. habet motum eſſe aliquem,qui nō eſt ad ſubſtantiā,nec ad quantitatē,nec ad qualitatem,nec ad locum, puta illum, qui eſt ad ſitum, & talis eſt motus circularis.

Refellitur hæc ſent. Iſta ſententia non eſt recipiēda,cum ſit contra Ariſt.& præterea eſt una ratio contra ipſum; quia ſitus eſſentialiter claudit locum,vel certe ſupponit locū, ut partes rei ſituentur in loco. Eſt.n.ſitus ordo partium ad locum: non igitur ſitum poteſt habere niſi ſimul locum.

3.Sent. Tertia ſententia eſt Auer.com.43. plane abſurda, qui dicit cœlum eſſe in loco per ſuum centrum, nempe quia centrum ſuū habet in loco: & ita fatetur cœlū per accidens habere locum, imò (quòd peius eſt) quod talis locus per ſe cōpetit corporibus circulariter motis.

Rō Auer. Ratio Auer eſt:quia per id res hēt locū per qđ habet firmitatē, & immobilitatē, at per centrū firmitatē hēt,quatenus idem ſemper manet:per id igitur locum habet.

Secundū Auer. aliud eſt moueri cœlum ſecundū ſubiectum, aliud ſecundum formam. Notat autem, quod cœlum totum per ſe mouetur non ſecundum ſubiectum,ſed ſecūdum formam. Vocat moueri ſecundū ſubiectum,cum totū cœlum mouetur mutando cētrum,vel ad unam partem,vel ad alteram partem,& hoc non fit. Semper.n. circa idē centrū mouetur cęlū. Vocat moueri ſecundū formā,qa nouo,& nouo modo ſe hēt ſecundū oēs ſui partes cum centro.Quod apparet ſi lineis ipſum cęlū diuidas per centrum,uidebis nouo modo ſe habere cęlū,dum mouetur,ad ipſum centrū:permutantur.n.lineæ, & ſuccedūt alię aliis,& hoc eſt moueri (vt ipſe ait) ſecundū formā. *Reijcitur ſen. Auer. tanquam abſurda.* Sed non mihi placet hæc ſententia,& ſane miror aliquos fuiſſe, qui hanc receperint,vt Iād.q.9.Alb.trac. 1.c.13.eſt tñ hęc opinio omnino reijcienda. Primo quia(ut S.Tho.recte obijcit)centrum non eſt aliud cœli intrinſecum; nec enim eſt pars,nec totū,nec accidens ipſius,non igitur per ipſum pōt dici eſſe in loco.Præterea: quia centrum eſt indiuiſibile,hoc aūt nō eſt in loco.Præterea cum eſſet idē centrum omnium orbiū, per idem eſſent corpora

pora

pora diuerſa in loco,& ita eſſent in eodem loco.nam Auer. concedit quoque,quòd re liqui inferiores orbes ſunt in loco in ſupe rioribus p ſe,vt circulares ſunt, & ratione motus proprii ſunt per centrum in loco; quæ ſane omnia ſunt paradoxa & male ſe cum conſentientia.Adde, quod ex Græcis Ariſt.interpretibus nullus unquam eſt,qui vel innuere videatur aliquem hominum fuiſſe in hac ſententia,nedum Ariſt.Præte rea.quia, ſi ob id per centrum eſſent in lo co,quia per ipſum habent immobilitaté, eadem ratione ianua per cardinem, & per anchoram nauis eſſent in loco: non igitur videtur,quod cœlum dicatur eſſe in loco, quia centrum ipſius ſit in loco. Hæc dicũt Arabes;& male.

4. ſenten Themiſt. Græci vero nó oés ét cõueniunt.Them. enim dicit,quod ultima ſphæra,quæ ſecun dum Ariſt.eſt octaua nó eſt in loco ſm ſu perficiem conuexam,ſed ſm concauam,& eſt in ſeptima ſphæra ſibi proxima,quæ eſt Saturni. Vnde conuexum penultimæ, eſt locus ultimæ ſecundum concauum.

Explicatur ſent. Them. Quo autem modo id fiat,attende.Si di uidas ſphæra Saturni in multas portiones ſimiliter & ſphæram vltimá: videbis,qũo cuiq; portioni ſuperioris reſpondet portio inferioris.Et ulterius,cum inferior ſit tar dior,in eadem parte,& portione inferioris ſuccedunt uariæ, & multæ portiones ſupe rioris,& ita partes videntur mutare locũ. iſta eſt fidelis ſententia Themiſt.

Et quamuis aliquid habeat probabilita tis,non tamen placet,quia(vt dicunt Phi lop.& Simpl.)non poteſt eſſe,quod idem ſit locatum alicuius, & locus eiuſdem: at ſphæra ſeptima,eſt in vltima,vt in loco: nó igitur vltima erit in ipſa vt in loco, ſed vt in locato,& velut in materia.

5. ſenten. Alex. Altera ſententia fuit Alex.qui(vt Simp. refert)dixit vltimam ſphæram nullo mo do eſſe in loco,nec per ſe,nec p accidens, nec moueri localiter: vnde motum illum noluit localem eſſe. Quis autem motus eſ ſet,non explicuit, ut dicit Simp.

Reÿcitur hæc ſent. Hæc ſnia in hoc nó vř vera,quod neget cœlũ vllo modo eſſe in loco,cũ ſit quoddá corpus:& in eo,quòd motũ cœli localé eſ ſe negat,non videtur quis alius eſſe poſſit.

6. ſenten. Simpl. fatetur quidem nullo modo in loco eſſe, & tamen cócedit motum eſſe lo calem,& tunc eſt vna alia difficultas;quo modo ſi localiter mouetur,in loco nó eſt.

7. ſenten. Pſellio D.Tho. Vltima ſententia inter Græcos eſt Pſelli, quá breuiter docet,nempe cœlum ultimũ eſſe in loco ſm partes, quia nempe partes in loco ſunt Quod ſi petas, quis eſt locus partium,docet, ꝙ una eſt locus alterius, ſed non locus actu, quia ipſi continua eſt, ſed locus potentia, quæ ſententia abſq. ul lo dubio eſt etiam S.Th.tex. 43.& clarius 45. vbi docet vná partem,loco alterius in potentia,& continere,& contineri ab alte ra,& quod ratione harum partium moue tur,& mutat locum ipſa vltima ſphæra.

Hæc ſententia proxime uidetur ad ucri tatem accedere,quamuis nó omnino eua cuet difficultatem,quia ſi una pars locus eſ ſet alterius,cum ſemper ſit continua illi, nunquam altera mutaret locum, & ſic nó moueretur cœlum, nec mutaret locũ ſecũ dum partes, quanquam reſponderi poſſit, mutari diſtantiam, & modum,quem par tes hńt illa relatione,ut ante diximus, ſed hoc non explet intellectũ omnino.Prete rea, Quia ét ſi eſſet contigua pars, adhuc non vř locus, cum nó undiq. locatum am biat.Præterea,non video qũo actu mouea tur localiter,& locum habeat potentia.

8. quæ eſt Philop. Philo.& hi,qui locũ ponunt ſpatium, ab his anguſtiis liberati ſunt, cũ locum vl timæ ſphæræ dicant eſſe ſpatium occupatũ ab ipſa. Et hoc argumentum de cœlo fuit vnum ex his,quæ poſuit Phil.contra Ariſt. Et re vera(ut diximus)ſpatium illud, vt aliquid ponebant,non eſt omnino impro babile.At poſtquam illud excluſimus cum Ariſt. quid mihi uideatur proponam. Si hoc ſecundũ veritatem examinemus,non eſt ſaltem tanta difficultas. Nam nos poni mus cœlum empyreum omnium ſupre mum immobile,quod etiam cognouit Pla to,&alii ueteres ut eſt videre apud Simpl. qui id etiam aſſerit in digreſſione de loco non longe a principio,vbi etiam ait illum eſſe locum,vbi Deus optimus iis, qui di gni ſunt,communicat ea quæ ſunt per ſe ſpectanda,& in hoc primum mobile eſt, ut in loco,ipſum tamen, cum non mouea tur,non eſſet tantum inconueniens ſi quis diceret,non eſſe in loco,at ſecúdũ Ariſt q cœlum mobile uidetur poſuiſſe, maior eſt difficultas.Et re uera dico, uel opi D. Th. eſſe ueră,vel nullo modo eſſe in loco ſecũ dum Ariſt.ut ait Alex & Simpl.imo Hæc

Sententiæ authoris. Nota de cælo empyr. ad mentẽ ueterum.

Vniuerſale cælum nō eſſe in loco ſecūdū Ariſt.

videtur eſſe doctrina Ariſt.tex.28. vbi cō tra Zenonem dicit,locum primū non eſſe alicubi,vt ī loco,ſed vt ſanitas in ſubiecto toto,ita primus locus,qui cęlum illud eſt. Et in hoc reprehendūtur Antiqui ab Ariſto.quod locum in loco volebant collocare,dicentes,omne ens eſſe in loco.

Rō qua probatur vltimū cælū nō eſſe in loco ſecundum Ariſtot.

Et ratio potiſſima ꝓ hac ſentētia Alex. & Simplic. eſt. Si in loco eſt, vel eſt ſecundum ſe, vel ſecundum aliud, vel ſecundum accidens. Secundum ſe,non, vt notum eſt: ſecundum aliud,minime,quia ſecundū aliud in loco eſt,quod ſecundum ſui partem in loco eſt, vt explicat Ariſtot. Cœlum autem non habet in loco partem vllam,niſi in potentia, vt dicit S. Thom. ſed hoc non eſt habere locum, aut certe non actu locum. Quod enim in potentia eſt,abſolute non eſt,aut (vt dicit Them.) quia eſt in ſphæra ſub ſe,& hoc iam reiectum eſt. Nec habet locum ſecūdum accidens, cum non ſit in eo, quod eſt in loco per ſe: non igitur in loco eſt.Nec mireris, cum primus ſit omnium locus, quod non ſit in loco.

Obiect. Solut.

Quod ſi dicas,quomodo corpus nō eſt in loco aliquo?Reſpondeo,quod nec ipſi Philoſophi,qui dicunt eſſe in loco,dant locum,niſi per accidens, ſi ergo nō miraris, quod locum non habeat per ſe, & contentus es cum loco per accidens:profecto nō debes mirari, quod nullum locū habeat: nam dicere,quod locum habet per accidens,magis eſt verba afferre,quam dare in re locum aliquem:talis enim modus exiſtendi in loco fere nullus eſt.

Vltimum cælum quamuis non ſit in loco,tamē mouetur localiter.

Attende tamen,quod quamuis in loco nō ſit,ſi tuemur opinionē Alex.& Simpl. localiter tamen mouetur.Vt enim localiter moueatur,nō oportet quod ſit ī loco, ſed quod circa locum ſit.Eſt enim motus ad locum,& eſt motus circa loca.

Quod ſi dicitur eſſe alicubi, ideſt,vt dicit Ariſt. contra Zeno.quia in aliquo eſt, ſed non vt in loco,ſed vt in cōtento vel alicubi dicitur eſſe,non quod in loco ſit,ſed quod circa locum ſit,hoc mihi rationabile ſatis videtur:uel certe ſequaris D.Tho. opinionem, non eſſe per ſe in loco ſecundum ſe totum, ſed eſſe in loco ſecundum partes,eo modo quo explicat D.Thom.vt vidimus.Et hæc de loco probabiliter ſecundum Ariſtotelem ſint ſatis.

De concordia quadam ſcitu digna,omnium opinionum de loco. Queſt.VIII.

Opin. cuiuſdā neoterici concilians omnes opin. & oēs facile diſſoluens difficultates de loco.

HActenus Ariſtotelis opinionem de loco defendimus,vt potuimus, quod pauciores, & minores, quam cæteræ aliæ opiniones videretur pati difficultates. At vero cuiuſdam recentioris extat valde probabilis opinio, quæ omnes quodammodo opiniones conciliat,& omnes difficultates diſſoluit,& omnes loci proprietates,& quæ de ipſo dicūtur, ſine magna difficultate tuetur, quam quidem ea de cauſa ad finem vſque volui reſeruare,quod ſit quaſi omniū dictorum de loco epilogus quidam,& compēdium, & eo quidem libentius feci, ne vllius rei, quæ utilis eſſe poſſet,cognitionem lectori denegarem.

Hæc igitur conſtituit duplicem locum. Alterum intrinſecum rei,quod ſit quantitatis quoddam proprium ad eam conſequens, quod uocamus ſpatium: alterum extrinſecum locum, de quo locutus eſt Ariſtoteles.

Diſt. loci primus locus alius uerus, & alius imaginarius.

Pro cuius opinionis intelligentia erit hæc notanda diſtinctio loci. Locus alius eſt uerus,alius imaginarius. Imaginarius quidem eſt,vt extra Cęlum ſpatium illud imaginarium,quod ibi quiſque imaginari poteſt.Et uacuum etiam hic in Mundo,ſi eſſet,imaginarius eſſet locus, imaginariū videlicet ſpatium; poſſet etiam imaginari ſuperficies vacua.

Secundus imaginarius locus duplex aſtus, uel abſtract. ex ſing.

Eſt autem notatu dignum, locum, ſeu ſpatium imaginarium biſariam nos poſſe conſiderare. Vno modo, ut ſit res ficta omnino,& fingamus eſſe, quod non eſt, vt extra cœlum,uel in uacuo,ut diximus. Altero modo, in communi abſtrahendo ab hoc,uel illo ſpatio uero ſingulorū corporum ſpatium in communi totius mundi,in quo modo ſunt corpora,abſtrahendo,inquam, ab hoc, uel illo corpore, & hæc conſideratio non eſt ficta, ſed uera. Siquidem abſtrahentium non eſt mendacium,ut ait Ariſtotel. Nam, ut huic corpori hoc ſingulare, ut proprium ſpatium conuenit,ita in communi corpore conuenit

nit ſpatium in communi, & ita conſideramus hoc ſpatium abſtractum in communi non habito reſpectu ad ſubiecta ſingularia: ſicut Mathematicus conſiderat quantitatẽ in abſtracto. Sic ergo imaginamur illud ſpatium in communi totius mundi, tanquam quieſcens, id eſt, abſtrahendo a motu eiuſdem, & particularibus ſubiectis: & in communi ſimiliter in eo diſtantiam conſideramus, & ſitum in communi, & ſingularium partium eius poſitionem, omnia abſtrahendo in communi, ut Mathematicus figuras. Sed dices: quomodo omnes ſic abſtrahunt, etiam ruſtici, & imperiti, qui ſolo ſenſu iudicant: Reſpondeo cauſam hanc eſſe, quia per ſenſum non facile cognoſcitur numeralis differẽtia accidentium eiuſdem ſpeciei. Vt uerbi gratia, ſi modo aqua calefiat ut unum, & poſtea frigefacta iterum calefiat ut unum, neſciet ſenſus iudicare, an ſit idem numero calor, qui antea, an diuerſus numero, ſolum licet ſibi uideri idem, id eſt, eiuſdẽ gradus. Sic etiam, cum flat uentus, ſemper putat idem eſſe numero medium lumen, cum tamen ſit numero in alio, atque alio aere ſuccedente diuerſus: licet æqualis, & ita ſimilis, ut putet ſenſus idem eſſe numero. Ita omnino accidit in ſpatio cum uideatur æquale manere ſemper mutatis corporibus, putat eſſe idem numero, cum non ſit idem, niſi ſpecie, & æqualitate tãtum. Atque eo magis ſic putat, quod uiſus exterius quieſcentibus, & fixis: ut, uerbi gratia, lateribus uaſis, uel ambitu cœli, & a latere ad latus, uidet ſemper eãdem diſtantiam etiam numero putat idẽ quoque medium eſſe numero, id eſt, ſpatium. Et hinc eſt, quod ſpatium in cõmuni omnes ſic abſtrahunt, quia uident illa accidentia in communi remanere, nam quamuis mutetur ſpatium hoc, tamẽ manet ſpatium, & æquale ſpatium.

Dubium. *Solut.*

3. uerus locus duplex intrinſecus & extrinſecus.

Verus autem locus eſt duplex. Alter intrinſecus rei ipſi, alter extrinſecus Extrinſecus quidem eſt circumambiẽs ipſum corpus locatum, uidelicet, corpus continens, aut eius ſuperficies ultima, de quo locutus eſt Ariſtotel. Intrinſecus vero locus rei, eſt ſpatium illud ipſum, quod ipſa res uere intra ſe occupat, ſecundum ſuammet corpulentiam.

Hoc autem ſpatium, ſi petas, quid eſt.

Quid eſt ſpatiũ intrinſecũ corporis.

Reſpondetur eſſe proprium quoddam cõſequens ad ipſam quantitatem, quantitatis uidelicet ipſius extenſionem. Conſequitur enim hoc ſpatium tanquam proprium quoddam ad quantitatem, ſicut ad motum conſequitur tempus. Nam ut in quantitate ſucceſſiua ſe habet tempus ad motum, illum menſurans, ita in permanente quantitate ſe habet ſpatium illud conſequens quantitatem, ad ipſam quantitatem.

Nota. an diſtinguatur ſpatiũ a quãtitate.

An uero ſpatium illud, ſeu extenſio diſtinguatur ab ipſa quantitate realiter, uel formaliter uel ratione, non magnopere refert. Eadem enim eſt difficultas de tempore an diſtinguatur realiter, uel formaliter, vel ratione ab ipſo motu. Et quod de tempore reſpectu motus dixeris, idem de hoc ſpatio ſeu extenſione reſpectu q̃titatis dicere poteris, & quidquid illorum dixeris, uel realiter diſtingui, uel formaliter, uel ratione, probabiliter dixeris, ut in in motu, & tempore.

Eſt autem hoc ſpatium unicuiq; quantitati ſuũ proprium, ſicut unicuiq. motui ſua propria temporis ſucceſſio, & menſura propria, & particularis. Et ubicunq. ſit corpus, locum ſemper idem habebit ſuũ intrinſecum hoc numero ſpatium. Et totius mundi ſpatium commune eſt, ſicut una eſt uniuerſalis totius temporis menſura uniuerſaliſſimi motus.

Quid ſit ſpatiũ intrinſecũ.

Eſſe autem hoc intrinſecum cuiuſque corporis ſpatium negari non poteſt, ut uidetur, quia inuicem ſeſe mutua conſequentia inferunt. Nam ſi corpus eſt, ſpatium eſt, & ſi verum ſpatium eſt, in eo corpus eſt.

Ita ut ſi extra cœlum unus homo collocaretur, uere diceretur eſſe in ſuo loco, in ſpatio. ſ. illo ipſo proprio ſui corporis, & ſi uacuo medio ſimiliter collocaretur corpus, ibi in medio vacuo intra ipſum corpus, verum eſſet ſpatium, quod ipſum corpus proprium occuparet, cum circumambiens intra ipſum corpus eſſet ſolum ſpatium imaginarium.

Imò uero ne intelligi quidem corpus, uel quantitas poſſe uidetur ſine ſpatio, niſi redigeretur ad punctum.

Et rationes pleræq. Philoponi hoc ipſum ſpatium intrinſecum, & quantitati proprium oſtendunt, ſed non ſeparatum,

ut

vt ipſe ponebat, ſed in reb. ipſis inhærens tanquam proprium earum accidens.

Extrinſecus locus triplex. proximus remotus, remotiſſimus. Rurſus extrinſecus locus triplex eſt. Vel proximus, & immediatus, videlicet ipſa ſuperficies concaua corporis continẽtis: vel diſtans, & remotus, videlicet, corpus aliud vel ſuperficies ad certam diſtantiam circũ ambiens, ut verbi gratia, cum aliquid eſt in cubiculo, cubiculum eſt illius locus, & latera ipſa cubiculi: vel domus, inter quæ continetur. Aut etiam remotiſſimus locus eſt, quo modo Ariſtoteles omnium locũ dicit eſſe cœlum, quòd omnia ab ipſo cõtinentur. Et partialis eſt etiam locus extrinſecus, in quo res eſſe dicitur quandoq; vt homines ſunt in terra, & in tecto, quod pedibus ſolum tangunt. Et totalis locus, vt piſcis in aqua, cum vndique circumambitur.

Proprietates oẽs conſtant, & difficultates diſſoluuntur de loco. Ex hac ergo diſtinctione loci, & locorum diuerſitate, omnes prorſus difficultates quę de loco proponuntur, facillime diſſoluuntur, & quod plus eſt iuxta communem modum concipiendi omnium hominum, cum de loco loquuntur, ita mens quieſcit cuiuſque.

Quædã enim proprietates loco illi intrinſeco conueniunt, videlicet ſpatio ipſi vero: quædam aliæ ſpatio, & loco imaginario, ficto vel abſtracto, aliæ uero extrinſeco loco, nempe ſuperficiei, aliæ proximo loco, uel remoto, aut remotiſſimo, aut tam iis, quam illis locorum differentiis. Eadem tamen ſub aliqua diuerſitate conueniunt, ſub illa uidelicet, quia differunt inter ſe; quod quidem breuiter enumeratione quadam de ſingulis oſtendamus.

Ex quib. etiam apparebit iſtius opinionis, quæ omnia ſic concordat, & ſoluit, probabilitas. Nam quia alii conabantur tantum ex dictis locis omnes loci tribuere proprietates: ideo in magnas cogebantur anguſtias aliquando.

1. proprietas loci. Primæ ergo omnium proprietates loci potiſſimæ & maximæ ſic apparent. Quarum prima eſt: Ipſum corpus eſſe in loco, igitur eſt in loco non ſolum extrinſece in ambiente, aut in loco ſecundum extimam ſuperficiem, ſed ſecundum ſe totum eſt in loco, & eius partis etiam internæ ſunt in partibus loci.

2 Secundo. Sic dicitur corpus occupare locum, & occupare ſpatium, & partes corporis partes occupare ſpatii. Et ſic dicimus, hoc eſt in hac parte ſpatii, illud in altera, & partes corporis reſpondere partibus ſpatii, &c. *Ad 1.*

Tertia proprietas. Conſtat, Locum eſſe æqualem locato, non maiorem, nec minorem. Nam quamuis ſecundum ſuperficiẽ dicatur, ſuperficiem concauam locantis eſſe æqualem ultimæ ſuperficiei locati, tamen vera æqualitas, & perfecta loci (ut omnes intelligunt mente) eſt de toto ipſo corpore. Vt ſi diceremus, hoc corpus eſſe alteri æquale, quia æqualem quantitatem habet, uel ęquale ſpatium occupat, vtrunque ſecundum omnem dimenſionẽ, nã alia eſt æqualitas lineæ ad lineam, alia ſuperficiei ad ſuperficiem, alia corporis ad corpus. 3

Quarta, Locum continere locatum. Nam hoc ad ſuperficiem quamuis commode referri poſſit, tamen verius, & perfectius continet, quod ſecundum totam corpulentiam continet, ut dicimus, lumen contineri in aere, & virtutem in herbis: & tempus cõtinere omnia, & animam contineri in corpore, & formam in materia &c. 4

Quinta proprietas ex pręcipuis, quod omne corpus ſit in loco, & quod eſt (ut videtur) eodem modo, quia locus, conuenit. Quia corpus quantum eſt, nec in loco ſolum extrinſeco, ſed intrinſeco: ne abſolute cogamur dicere, cœlum non eſſe in loco, vel eius locum eſſe centrum, quę duo ſanè ſunt abſurda & paradoxa, & præter communem ſenſum hominum: ſed non eſt in loco extrinſeco ambiente, ut recte in hoc ait Ariſtoteles, eſt tamen in loco, & ſpatio intrinſeco ſibi. 5

Aliæ proprietates quæ poti' cõueniũt loco extrĩſeco. At vero e contra hæ aliæ proprietates; uidelicet, Locum circumſcribere, & ambire locatum, potius conueniunt externo loco, uidelicet ſuperficiei corporis ambientis, quamuis de intrinſeco ſpatio dici poſſet quodammodo circumſcribere locatum in ſe exiſtentem.

Item, locum non eſſe aliquid intrinſecũ locato, ſed eſſe aliud a locato; quamuis & hæc conueniat non ſolum ſuperficiei, ſed ſpatio, nam eſt aliud etiam a locato, & a quantitate, ſi non re, ſaltem formaliter, uel ratione, 1 2

Tertia

Tertia item, Locum non poſſe eſſe ſine aliquo locato, ſed poſſe eſſe ſine hoc, uel illo; cuius quidem proprietatis ſecũda pars ſolum extrinſeco loco ſuperficiei conuenit, nempe poſſe eſſe ſine hoc, uel illo locato eandem ſuperficiem. Cõuenit etiam loco imaginario & abſtracto, tamen prima pars non poſſe locum eſſe ſine aliquo locato; vera etiam eſt, non ſolum de ſuperficie, ſed de intrinſeco ſpatio loci cuiuſque corpori proprio.

4 Quarta, Locum verè eſſe immobilem, vix poteſt extrinſeco ſuperficie loco conuenire, cum etiam ipſa ſuperficies moueatur & mutetur vna cum corpore: nec verè eadem manet numero diſtantia ad cœli latera, idemve reſpectus numero ſuperficiei, ipſa mota. Sed dicitur immobilis ſecundum ſpeciem, ut diximus, quia uidelicet illa, uel altera ſuperficies in tanta diſtãtia, & conſimili reſpectu ad mundi partes & cęli latera ſuccedit. Et ita dicitur manere locus immobilis ſecundum ſpeciem, abſtrahẽdo, inquam, in communi locum & diſtantiam, ut diximus. Hoc eodem prorſus modo, hoc conueniet ſpatio proprio cuiuſque corporis: nam eo moto, aliud ſuccedit in eius locum cum conſimili reſpectu ad cœli latera, & æquali diſtantia, & erit loci proprietas in communi abſtracti, nõ in ſingulari. Sed præterea immobilis dici merito alia ratione poterit, quia non poteſt ſpatium proprium cuiuſque rei ſeparari ab ipſo corpore, uel quantitate, cuius eſt proprium.

Quamuis hæc profecto proprietas immobilitatis loci videatur (vt illã ſolemus concipere.) propria eſſe loci tantum imaginarij, ſpatij uidelicet imaginarii, quod imaginamur, uel extra cęlum, uel etiam intra corpora, quaſi quieſcens ſemper, & immobile, ut diximus, abſtrahendo a motu, in quo ſuccedunt alia corpora, in cuius partibus ſic imaginamur ſimilem ſemper, & eundem ſitum cum æquali diſtantia, & reſpectu ad cœli vltimam ſuperficiẽ quieſcentem. Si ſit intra cęlum, ut in illo dicto ſecundo modo loci imaginarii, ideſt, veri, ſed abſtracti a motu, & ſubiecto, & ſi ſit extra cœlum reſpectu ad alias partes ipſas eiuſdemmet ſpatii imaginarii fictitii, vt in primo modo fictitii uidelicet loci, & ſpatii imaginarii. Et vtroque modo concipimus immobilitatem, uel abſtrahendo, uel in illo ficto.

Quinta. Differentiæ ẽt ſurſum, & deorſum, ante, & retro, conſimilibus reſpectibus, ſicut immobilitas conueniunt, vel ſuperficiei, uel ſpatio vero corporum, uel imaginario abſtracto, vel fictitio. 5

Sexta. Moueri localiter ſic etiam intelligimus, ideſt, pertranſire ſpatium illud imaginarium, vel abſtractum, quod plenum eſt uero ſpatio alicuius corporis huius, vel alterius. Aut pertranſire ſuperficiem concauã corporis, intra quod aliud mouetur, uel extremam ſuperficiem, ſi ſupra illam fiat motus. Sic etiam dicimus corpora moueri ad locum, ideſt, ad ſuperficiem alterius corporis continentis. Nam in deſcenſu ſemper nouam, & nouam ſuperficiem acquirunt corporis ambientis: quæ ſit terminus motus illius: ſicut etiam imaginariũ illud, vel abſtractum occupat ſpatiũ, quod antea alterũ corpus occupabat, qđ terminus etiam illius motus localis dici merito poteſt. 6

Rurſum dicimus eſſe homines in platea ciuitatis, uel foro tãquam in loco partiali: nam ex alia partes aere ambitur, & ſolis pedibus plateam contingit. Piſces autẽ ſunt in aqua ut in totali loco extrinſeco, ſed remoto, in vltima proxima aquæ ſuperficie tanquam in proximo, &c. 7

Denique, vt vno verbo omnia complectamur, illa poſita loci diſtinctione, intrinſeci, & extrinſeci, ueri, & imaginarii, fictitii, & abſtracti in communi: proximi, & remoti, partialis, & totalis, omnes difficultates diſſoluuntur, & omnes pene opiniones conciliantur, & Ariſtotelis pręterea opinio defenditur, ita vt ſit locutus de loco extrinſeco tantum. Quod ſi cui ſola Ariſtotelis placet opinio, liberum ei erit iudicium, Ac de hacmateria ſit ſatis. Iam de uacuo, quod loco opponi uidetur quid dicat Ariſtoteles, uideamus.

Caput Sextum.

Eodem autem modo exiſtimandum. Tex. L.

Tract. de vacuo. Ad Phyſ. pertinere agere de uacuo.

POſtquam de loco dixit, nũc de vacuo diſſerit, ac primo ad phyſicum pertinere de vacuo tractare, an ſit vel nõ, & quõ ſit, ſeu quid ſit, ſicut de loco proponit. Oſtendit aũt, in quo aſſimiletur loco. Vt.n. locus & eſſe: & nõ eſſe videbatur ex rationibus oppoſitis, quę circa ipſum aſſerebantur, ita & vacuum & videtur eſſe, & non eſſe ex his, quę circa ipsũ dicunt. Et hoc eſt, quod dicit, quod incredulitatem, & fidem ſimilem habet, id eſt, eſſe, & non eſſe ſimile videtur; quamuis, vt no. Philo non eodẽ prorſus modo. Nam locus apparenter videtur non eſſe, uacuum uero neceſſario.

Ratio.

Statim probat Phyſicũ oportere de uacuo tractare. Nam uacua cum loco cõiunctionem habent. Antiqui enim locum, vacuum, plenum idem eſſe putabant, ſubiecto quidem, ſed non ratione. Nã id, quod corporis ſuſceptiuum erat, locũ uocabant, dicebatur plenum, cum uero corpore uacabat, dicebatur uacuum. Ratio igitur nõ eſt eadem, ſed in re idem ſunt.

Cum corpus aliquã actu habebat.

Incipere autem oportet conſiderationem. Tex. LI.

Intẽtum Ariſt. in hac diſp.

TRia ſe conſideraturũ a principio ꝓponit. Primum ea, quæ dicunt affirmantes uacuũ. Alterum ea, quæ dicunt negantes. Tertium ea, quæ cõmuniter uacuo ineſſe uidentur ſecundum communem opinionem. Incipit autem ab his, qui negãt eſſe uacuum, ipſosq; reprehendit, eo quod probantes eſſe uacuum, non argumentati ſunt contra intentionẽ principalem eorum, qui poſuerunt uacuũ, ſed argumentati ſunt contra id, quod illi ex alio errore dixerunt, & iſte fuit anaxagoras. Aduerte, quod qui vacuum ponunt, dicunt eſſe ipſum quoddam ſpatium diſtinctum a corporibus ſenſibilib⁹, in quo nullum eſt corpus ſenſibile.

Iſtorũ quidam habebant alium errorẽ, nihil eſſe niſi corpus ſenſibile, cumq; aliqđ uas experirẽtur, in quo ſolũ eſſet aer, putantes aerẽ nihil eſſe, dicebãt uacuum.

Error quorundã ponentiũ vacuum, putantiũ aerẽ nõ eſſe corpus.

Qui bene erat impugnaturus ſentẽtiã, oportebat probare nullum eſſe tale ſpatium, non autem occupare ſe in probando aerem eſſe corpus: hoc enim non eſt intentum impugnare, at Anax. hoc fecit.

Impugnabat enim uacuũ, probando aerem eſſe corpus. Probabat aũt duplici experimento. Alterum eſt quod vtres pleni aere ligato ore fortiter reſiſtunt ponderi, & non comprimũtur partes, ſicut cum os apertum eſt, igitur aer aliquid eſt. Alterũ ex clepſydra, quæ ſi eius orificiũ ſuperius claudatur cum plena eſt aere, non recipit ipſam aquam: ſi uero aperiatur ingreditur aqua; aer igitur reſiſtens aliquid eſt.

Quib. rationib. cõtra alij, ut impugnarent vacuũ, probabãt aerẽ eſſe corpus.

Aeſtimans autem omne. Tex. LII.

POnit id, quod errantes Philoſophi dixerunt, non autem ex intento, nẽpe credebãt, nihil eſſe, niſi ſenſibile corpus, ob id putabant aerem non eſſe, cum non ſentiretur, ac contra illum talem locum vacuum non eſſe.

Cauſa erroris illorum veterum.

Statim ponit quid oportebat eos probare contra ponentes vacuum. Nempe, nullum eſſe ſpatium inter duo corpora, diſtinctum a corporibus, quod ſpatium diuidat corpora, & ſeiungat, ne continuentur, ut putabant Democr. & Leucip. ſiue ſpatium ſit ſeparabile, id eſt, ſiue actu non habeat corpus, ſiue habeat. Et ulterius, quod nec extra cœlum aliquod ſit continuum ſpatium. Denique abſolutè debebãt probare nullũ eſſe corporum interuallum diſtinctum a corporibus, & non debuerũt ſiſtere in probando aerem eſſe corpus.

Qua via, & modo debeat impugare vacuum.

His igitur non ſecundum portas. Tex. LIII.

COncludit hos ſic impugnãtes non occurrere problemati ſecundũ portas, id eſt non directè, ad intẽtũ ꝓcedere. Qui uero uacuum ponunt, & affirmant, magis directè procedunt: probant enim, quod intendunt directè.

Nota. Quid ſit prouerb. ad portas occurrere.

Sunt autem horum quinque argumenta, quo-

ta, quo.

ta,quorum vnum eſt ex motu locali,ſiue ſit au mentatio, ſiue latio. Cum.n.motus ſit,quod mouetur, vel recipitur in aliquo pleno,vel recipitur in aliquo vacuo.

Si in uacuo recipitur, habetur intentũ. Si vero recipiatur in pleno ita,vt penetretur cum corpore, ſequitur, quod corpus minimum recipiet adæquate maximum, quod falſum eſt. Patet ſequela. Demus, quod plenum pedale recipiat corpus pedale adæquate, tunc qua ratione primum plenum ſe penetrauit cum hoc corpore, vtrumque ſe iterum penetrabit cum altero pedali adæquate, & iterum cum alio, cum non ſit differentia unius pleni,& alterius, tunc primum ſpatium pedale continet adæquate tria, aut plura corpora pedalia:ergo continebit vnum corpus tripedale adæquate,quia ſi partes continet, continebit totum. Hoc autem falſum eſt: nam licet vnum corpus cum alio penetretur, tamen maius cum minore non adæquabitur.

Meliſſus igitur oſtendit. Tex. LIIII.

Confirmatio ex Meliſſo.

COnfirmat motũ recipi in vacuo ex Meliſſo: ob id.n.Meliſſus negabat mundũ eſſe mobilẽ:quia ſi moueretur,oportebat dare vacuũ. quod ipſe dicebat nõ eſſe, quare immobile vniuerſum poſuit, tanquam conſequens ex motu ſit uacuum,at cum re vera motus ſit;dãdum igitur uacuum eſt,& Meliſſus daret,ſi motum poneret.

Vno igitur modo demonſtrant. Tex. LV.

2. ab experientia.

HOc vnum eſſe horum argumentũ dicit. Alterum eſt ex quadam experientia: experimur enim, quod ſi doliũ ſit vini plenum, & vinũ totum in vtres infundatur; tũc in eodem dolio erũt ſimul utres,& uinum:hoc autem nõ aliun de prouenire videtur, niſi quia datur vacuũ intra uini partes, & poſtea comprimitur illud vacuum in vtribus, & minorem occupat locum ipſum uinum:eſt igitur vacuum: de qua experientia inferius.

Amplius autem augmentatio.

3. ex uiuentium augmentatione.

TErtium argumentum eſt ex viuentium augmentatione. Quod.n.augetur, eſt quia in ſe recipit cibum & alimentum, quod quidem corpus eſt: tunc illud augmentum non poteſt recipi cum corpore,& pleno:aliter eſſe penetratio:recipitur ergo in vacuo, & ita uacuum erit.

Teſtimonium autem & illud. Tex. LVI.

4. ab experimento ductum.

QVartum argumẽtum ponit etiam ex experimento ductum. Vas.n. plenum cinere,tantum aquæ capit,& plus cum ipſo ſimul cinere, quantũ capiebat cum eſſet ſine cinere. hoc igitur non poſſe videtur fieri, niſi intra corpora detur uacuum,ratione cuius ipſa comprimantur corpora.

Vlt. ex pythagoræis.

Vltimum argumentum facit ex Pythagoræis. Hi enim dicebant cauſam, quare corpora quæ conſequenter ſe habent, & vnũ eſt poſt aliud, non confundantur inter ſe,& fiat vna maſſa:eam eſſe,quia inter corpus, & corpus mediat vacuum,& hoc etiam in numeris ponebant. Vnum enim cum alio non confunditur propter inter medium vacuum: & hoc vacuum dicebãt ingredi ad iſta ſenſibilia per cęlum ex illo magno vacuo, quod eſt extra cęlum,& eſt uelut ſpiratio quædam.

Vbi nota, quod uacuum aliquando eſt minus, aliquando eſt maius. Et ſicut corpus animalis dilatatur, cum recipit ſpiritum:contrahitur,cũ emittit,ita cum multum uacuum ſit intra cœlum,velut ſpirando recipitur ab illo uacuo,quod eſt extra cœlum: emittitur uero cum contrahuntur corpora. hæc ſic iſti imaginabantur.

Eſt igitur argumentũ hoc ſumptum a diuiſione, & corporum inter ſe ſeparatione, & diſterminatione, quod non videtur eſſe aliter poſſe, niſi vacuum inter ipſa ſit corpora.

Caput Septimum.

Ex quibus igitur alij quidem dicunt. Tex. LVII.

Quid ſit uacuũ ſecundũ antiquorum opi. et cur ſic definierũt deſcript. uacui antiquorum.

COncludit hic eſſe & ea, quæ dicunt negantes uacuum, & ea, quæ dicunt affirmantes. Ad determinandum tamen, quid circa hoc dicere oporteat, definitionem nominis accipit. Deſcribebant autem ſic. Vacuum eſt locus, vbi nihil eſt. Ariſt. autem uult reddere rationem harum duarum particularum. Primo quare, ubi nihil eſt dicitur. Cauſa, inquit, ratione, & ſyllogiſmo nota eſt. Hi .n. oẽ ens corpus, eſſe putabãt & nihil idẽ ac nõ corpus. Vnde ſi uacuum eſt, vbi non eſt corpus, profecto vacuum eſt, vbi nihil eſt: perindeque eſt dicere, ubi nihil eſt, ac ubi corpus non eſt.

Vlterius. Putabant corpus omne, aut eſſe graue, aut leue, quæ corpora ſunt tãgibilia. Vnde ſyllogiſmo etiam ſequitur uacuũ eſſe, ubi non eſt graue, nec leue. Declaratũ ergo eſt, quid per nihil intelligatur. Declarat deinde, quare dicatur locus. Et dicit, quod niſi ita dicatur, punctum erit vacuum; quia in eo eſt, nec corpus graue nec leue; bene igitur additur illa particula, locus.

Nota.

Nec exiſtimes, ꝙ hic reprehendat Antiquos, quaſi ex ipſorum deſcriptione ſequatur, punctum eſſe uacuum, quod alij interpretes putant, & ſane abſque ratione. Nã & ipſi Antiqui deſcribentes dicebãt, locũ eſſe uacuum, ut patet ex deſcriptione poſita, locus, vbi nihil eſt. ſed ſolum in his verbis Ariſto. declarat partes deſcriptionis, & reddit cauſam, ut notum ſatis eſt.

Attamen uidetur dici uacuum. Tex. LVIII.

Alia uacui deſcript.

VErba hæc ſunt inferẽtis ex dictis vnam vacui deſcriptionem, puta, Vacuum eſſe nõ plenum corporis tangibilis, ſeu corporis grauis, aut leuis, quod idem eſt. Et quia definitio vacui nondum eſt finita, colligit duas has particulas, vt addat aliam.

Dubium.

Et ita dubitat. Si uacuum eſt non plenum corporis tangibilis, ſi in tali loco eſſet calor, ſonus, aut alterius generis ſenſibile an eſſet uacuum.

Solut.

Reſpondet cum diſtinctione, quod ſi illud eſſet adhuc ſuſceptiuum corporis tangibilis, eſſet vacuum, ſin autem minime. Ac ſi dixiſſet, integra deſcriptio vacui eſt. Vacuum eſt locus carens corpore tangibili, aptus recipere tale corpus. Et iſta eſt expoſitio horũ textuum, quæ notanda eſt.

Nota, cõpleta uacui definitio.

Dubium. Solut. ex Them.

Dices quid per calorem intelligit? Reſpondeo cum Themiſt. & Philop. omiſſis aliis, quæ dicuntur hic, quod non intelligit purum accidens, ſed corpus non graue, ac leue, ſed habens aliud accidens ſenſibile, quale cœlum eſt, & tunc ſpatium cœli non eſt vacuum, licet ibi non ſit graue, aut leue, ob id tertia particula additur in deſcriptione.

Alio autem modo. Tex. LIX.

3. Vacui definitio.

DEſcriptionem uacui uniuerſaliorem aliorum ponit, puta, In quo nulla eſt corporea ſubſtantia, & reprehẽdit id, quod aliqui circa hoc dicebant. Nẽpe, materiam eſſe uacuum, cum non ſit ulla ſubſtantia corporea. Iſti autem non recte dicebant. Nam cum uacuum locum eſſe põnerent, tale debet eſſe uacuum, ut ab eo poſſit res ſeparari ſicut a loco: at nõ poteſt res ſine ſua conſiſtere materia. Vt ergo materia non eſt locus, ſic nec uacuum.

Materia nõ eſt uacuum.

Quoniam autem de loco. Tex. LX.

QVid de uacui exiſtentia ipſe Ariſt. ſentiat, proponit, dicitq; quid de uacuo ſit dicẽdum, patere per id, ꝙ de loco dictum eſt. Nam ſi uacuũ eſſet, locus eſſet corpore priuatus, at dictũ eſt eſſe ſuperficiẽ cõtinentis ſolam, non ſpatiũ aliquod a corporib. diſtinctum, hinc colligit non eſſe uacuum. Nam hi, qui ponunt ipſum, tale ponunt, quale impugnatũ eſt ſuperius, puta, ſpatium præter corpora, quę in eo ſunt.

Qua-

Quapropter vacuum videtur aliquid eſſe. Tex. LXI.

2 Oſtendit vacuum ob id conſtitui, ut ſit locus. Nam nō eſt alia ratio, nec finis, aut vtilitas, ob quā vacuū eſſe videatur, niſi vt locus. Et vlterius, eadē ratione probatur, & locus, & vacuum. Vt enim locus probatur quid aliud a corporibus ſuccedētibus per motum diuerſorum in eodem loco ſuccedentium: Ita ſimiliter probatur vacuum diſtinctum eſſe ſpatiū a corporum ſpatijs: gratia enim motus, locus ponitur ab aliquibus: & gratia eiuſdem motus ponitur vacuum ab alijs: Itaque non eſt differentia loci, & vacui apud hos: quod quidam enim vocant vacuum, & conſtituunt, idem alij locum faciunt. Si ergo locus talis non eſt, vt hi ponunt: nec igitur vacuum erit, cum non differant inter ſe iſta.

Nulla autem neceſsitas eſt. Tex. LXII.

Soluit rōnes propoſitas p vacuo. Rationes propoſitas pro vacuo incipit diluere, ac dicit, nō oportere vacuū eſſe propter motū. De motu enim alterationis id notum eſt: nam poteſt in pleno eſſe alteratio ſecundum qualitates. Vnde reprehendēdus eſt Meliſſus, qui ne daret vacuum, negauit omnino motū: cum tamen vacuum non ſit neceſſarium ad alterationis motum.

Ad 1. Oſtendit etiam, quod nec ad motū localem ſit neceſſarium vacuum. Nam corpus cum mouetur, non quidem in pleno nec in vacuo recipitur, ſed locum acquirit per id, quod cedit illi corp⁹ aliquod, verbi gratia, cum piſcis mouetur per aquam, nō recipitur ī aqua penetratiue, nec in vacuo aliquo, ſed illi cedit aqua: quia tantum ſeparatur, quantum corpus ipſum eſt, quod eſt in aqua.

No. 1. Aduertēdum eſt autem, quòd rationes iſtę probabāt eſſe vacuum ſine aliquo corpore, & iuxta id ſolutiones ſunt, non eſſe neceſſarium tale vacuum.

No. 2. Vocat uero Ariſt. reuolutiones cōtinuorum in humidis: quia cum lapis uel aliud corpus aquis immittitur, aqua circulos quoſdā facit, ut notum eſt. Alij aliter hoc exponunt, ſed ita dicit, & bene S. Tho.

Contingit autem & de .ſari. Tex. LXIII.

Soluit argumentum ſm de vtribus, de qua tamē ſe fusè agit in 25. Sect. Probl. ᵃ. de quo etiam vide Auicennam hic, qui ait ſe id eſſe expertum, & dicit, ꝙ nō eſt opus dare vacuum ad iſtam corporum cōſtrictionem, ſed quod aliꝗ partes; quæ ſubtiles erant in corporibus illis extrahātur, vt vinum habet quoſdam poros ſubtiliori aere plenos: aut aqua ipſa habet ēt partes aeres in ſe, cum conſtringitur in vtribus extrahitur aer ſicut ſpongia conſtringitur, & minus occupat ſpatium, non propter vacuū quod ſit in ea, ſed propter aquæ, quam habebat, expulſionem. *Ad 2.*

Reſpondet etiam ad tertium argumentum de augmento. Et primo reprehendit ipſum argumentū, quod procedit de augmento per ſuſceptionem alimenti, ac ſi nō cōtingeret aliter res augeri & maiores fieri. Dicitq; etiam per alterationem, & corruptionem fieri accretionem, ut patet, cū ex aqua fit aer: tunc enim aer maior fit, & non ſuſceptione alimenti. Similiter cum ex aere fit ignis. *Ad 3.*

Non autem intelligas hic de uero augmento fieri ſermonem: hoc enim ſolū ineſt viuētibus: ſed de accretione quacunq; qua corpus maius fit, quam ante erat. *Nota.*

Omnino autem de augmentatione.

Argumentū igitur de augmentatione, & de cinere iterū retorquet in illos, & ipſos ſuis argumentis cōuincit, & quatuor abſurda ponit, ad quorū aliquod neceſſe eſt eos reduci, qui propter augmentum viuentium ponunt vacuum. *Retorquet Ari. in aduerſarios argu. de augmentatione, & cinere.*

Inconuenientia ſunt hæc. Primum, ꝙ non quælibet pars uiuentis augeretur: quod falſum eſt. Alterum, quod alimentum non eſſet corpus. Tertium, quod duo corpora ſe penetrarent. Quartum, quod totum corpus uiuentis eſſet vacuum.

1 (Alterum) 2 (Tertium) 3 (Quartum) 4

Quo autem modo reducantur ad unū

ex his,ſic attẽde.Si,vt augeatur viuens per alimentum,requiritur vacuum,cum quæ libet pars quantumcunq;minima corporis augeatur, protectò totum corpus erit vacuum:quod ſi neges,quamlibet partem augeri,incidis in primum abſurdum:ſi vero concedas augeri,aut dabis vacuum totum:aut ſi non,alimentum, quod corpus eſt,penetrabitur cum corpore,aut alimentum nõ erit corpus. Vide quam ſubtiliter retorſi argumentum contra eoſdem.

Ad experientiã de cinere.

Idem dicit de cinere. Cum enim cinis aquam recipit,totus cinis eſt madefactus, vt patet:quod ſi ut reciperet aquam,opus erat vacuo, totus cinis eſſet vacuus , aut non totus cinis reciperet aquam,aut aqua non eſſet corpus,aut ſi eſſet,penetratio eſſet.Vnde concludit,quod per vacuũ volebãt iſti ſoluere difficultatem communem de augmento, quomodo ſit ſine penetratione.Et re vera nihil ſoluerunt,nec intẽtum demonſtrarunt.

Nota.

Ariſtoteles autẽ nihil de augmento dicit:quia id erat admodum arduũ , & ſatis erat pro præſenti oſtendere rationem nõ concludere.

No.1. circa explicatiõnẽ tex.

Circa literam aduertendum,eſſe ordinem mutandum, vt illud verbum (aut totum)cum verbis ſequentibus, quibus abſurdum illud quartum continetur, legas ante verbum illud(dubitationem) & ſic eſt ſenſus clariſſimus,& facilis.

3.No. circa illud cineris arg.

Aduertendum præterea circa illud de cinere,quod Ariſt.Proble ſect.25.q.8. id quæſiuit.Eſt autem ſolutio,quod cinis habet poros, qui repleti ſunt aere, nõ enim eſt admodum compreſſus,quin aeris in ſe partes admittat, & aer expellitur ab his partibus ratione aquę.Aqua etiam euaporatur ex parte . Vnde ex euaporatione aquæ,& aeris expulſione, & cineris compreſſione,ratione aquæ,euenit,ut duo ſimul recipiantur,& capax ſit ipſum vas.

3.No. circa argu. augmẽtationis,viuentium.

Aduertendum tertio circa augmẽtum, quamuis non ſit pręſentis loci id tractare, quod ĩ quolibet membro noſtri corporis ſunt pori,& vacuitates plenæ ſpiritu ſubtili,aut humore aliquo.Sanguis autem,qui alimentum eſt proximum, in minutiſſimas diuiditur partes,atque cedẽte ſpiritu vel illo, quod porum occupabat,coniũgitur cum particula noſtri corporis ſolida per iuxta poſitionem:& illa particula alterat ſanguinem,& conuertit in ſe: ſi fuerit caro,conuertit ſanguinem in carnem:ſi os in os,ſi neruus in neruum,& ſimilis in ſimilem;& tunc,pręter illam mutationem, qua ſanguis in partem viuentis conuertitur,quę dicitur nutritio,ipſa pars & membrum acquirit maiorem quantitatem aliquando,& talis eſt augmentatio Vnde ſit augmentum abſque vacuo per receptionẽ alimenti in poros,recedẽtibus ijs,quæ occupabant poros,& per appoſitionem alimenti ad partes ſolidas,quæ poros continet:& ſic nulla eſt penetratio. Et hoc ſufficiat de hac materia argumentationis:difficilima enim eſt,& alterius loci.

Caput Octauum.

Quid igitur ea, ex quibus. Tex. LXIIII.

Probatur non darĩ vacuum.

INcipit multis argumentis cõtẽdere, non eſſe ſic vacuum, vt iſti ponunt, puta, ſeparatum ab omni corpore,& in quo nullum actu ſit corpus: de hoc enim uacuo modo diſputat.

Eſt autem primum argumentum, quo probat vacuum non eſſe cauſam efficientẽ motꝰ,ut Philop. exponit:nec antiqui hoc ponebant, ſed uacuum dicebant eſſe vacuum propter motum: tamen ex doctrinæ abundantia id Ariſt.probat,vt vniuerſaliter vacuum extirpet . Ratio eſt.Motus naturales determinati ſunt,& a cauſis determinatis procedunt,puta,grauitate, aut leuitate:at vacuum cum nihil ſit, indifferens eſt ad vnum,& ad alterum;non ergo vacuum efficiens eſt motus naturalis . Si igitur non eſt motus cauſa,nullius eſt cauſa,& ita non erit cauſa efficiens.

Amplius ſi eſt aliquid. Tex. LXV.

SEcundũ facit argumentum, quo probat,ut dicit Philop.nec eſſe cauſam finalem motus. Nam ſi demus vacuũ ſpatiũ & ponamus mobile in vacuo:re uera,nõ erit ratio maior,quare ad hoc,quã 2

ad

ad illud ſpatium moueatur, cum totũ ſit eiuſdẽ rationis:& ſic nihil propter ipſum mouebitur: imò ſequitur, quod manebit potius. Et adhuc non uidetur, cur debeat magis manere hic, quam alibi, cum in uacuo non ſit differentia ulla. Eandem rationẽ applicat loco ſurſum, & deorſum. Cũ .n. hi, qui uacuum ponunt, locum eſſe dicant ipſum ſurſum, aut deorſum debent diſtinguere; hæc autem differẽtia in uacuo non uidetur quomodo aſſignari poſſit, cum uacuum uniforme ſit.

Et quoniam modo inerit.

3 TErtium facit argumentum, ſi uacuũ eſſet locus. (Nam poſſet quis dicere, ꝙ vacuum non eſt cauſa, ſed eſſe id, in quo recipitur corpus motum, ut in loco) Argumentatur. Si in uacuo eſt aliquod corpus, tum in ipſo erit, ut in toto quodã permanente, i. penetrabitur cũ ipſo quieſcente, hoc. n. eſt eſſe in toto permanente. Hoc autem eſſe non poteſt, quia pars exiſtens in toto, haberet locum per ſe, & in actu: quod falſum eſt. Non. n. pars & totum eodem modo locũ habẽt. Quo autẽ pacto id fiat, diximus iam ſuperius: nam ambiretur pars undique ab illo ſpatio penetrate, & locum actu haberet. Colligit, quod cum uacuum locus eſſe nõ poſſit, non erit, cum ſi eſſet, futurum eſſet locus corporum.

Accidit autem dicentibus. Tex. LXVI.

4 QVartum facit argumentum: Si uacuum eſſet, res undiq; uacuo circũuallata quieſceret, cum æqualiter ſe haberet omni ex parte. Patet. Nã ob id terram hi immobilem dicunt, quia ſimiliter ſe habet, i. æqualiter diſtat ab uniuerſis cœli partib. cum ſit centrum, nec magis eſt, cur huc, quam illuc moueatur. Similiter ſe haberet corpus in uacuo conſtitutum, unde iſtis Philoſophis, qui uacuum propter motum ponunt. oppoſitum euenit, uacuum enim ponentes, motum auferunt.

Primum igitur, quoniam omnis motus. Tex. LXVII.

QVintum facit argumentum, & intendit probare, ꝙ ſi eſſet uacuũ, nullus eſſet motus. Supponit tñ unum, Duplicem eſſe motum, alterũ uiolentum, alterum naturalem. Violentus eſt contra naturam, & inclinationem rei, ut cum motus lapidis fit ſurſum, aut ignis deorſum. Naturalis eſt ſecundum rei naturam, ut motus leuium ſurſum, grauium deorſum. Inter hos duos motus, is qui ſecundum naturam eſt, prior eſt, quam is qui contra naturam rei eſt. Ex quo ſequitur, ꝙ ſi non eſſet motus naturalis, non eſſet uiolentus, & qui aufert naturalem, aufert omnem motum, quia aufert naturalem, & uiolentum, non. n. eſt motus ali⁹ præter hos. probat hoc ſuppoſito, ꝙ qui ponit uacuum, omnem motum auferat, quia aufert naturalem, & qui hũc aufert, ex ſuppoſito aufert omnem. 5

At uero natura quidem quomodo erit.

ARgumentũ igitur hoc eſt, quo probatur non eſſe motum ullum naturalẽ ſuppoſito uacuo, & ſuppoſito infinito quale iſti ponunt. Motus naturales differunt per ſurſum, & deorſum, at in infinito non eſt ſurſum, aut deorſum, ut in lib. 3. dictum eſt.

Si uacuũ & infinitum ponerentur, null⁹ eẽt locus naturalis.

Præterea In uacuo, cum nihil ſit, & priuatio quædam, non ſunt differentiæ ullæ, ſicut nec ipſius nihil: ergo uacuo, & infinito poſito, nullus eſt naturalis motus. Cũ uero motus naturales differẽtias habeat, uacuum non eſt profecto.

Eſt etiam aduertendum ꝙ de ſolo uacuo etiam procedit ratio, & de ſolo etiã infinito per ſe. Litera facilis eſt.

Amplius nunc quidẽ mouentur. Tex. LXVIII.

SExtũ argumẽtũ facit de motu proiectorũ, ut cum lapis, aut ſagitta ſurſum mittuntur. Dubium. n. eſſe poteſt in tali motu, cũ lapis eſt in medio motu ſeparatus 6

tus a proiiciente, a quo feratur, & ſuſtineatur, quo minus redeat deorſum, imò maiori impetu fertur, quàm cum deorſum venit.

Huius redduntur duę cauſæ. Altera eſt quorundam philoſophorum, qui dicebāt aerem ſuccedere in ſpatio, quod poſt ſe relinquit ſagitta, ne detur uacuum, & ex citiſſimo concurſu aeris ſagittam percuti, & ulterius mitti, & ſic conſequenter, & hoc eſt quod dicit, ferri per antipariſtaſim quod uertit Boe. contrarii circum obſiſtentiam.

No. de motu proiectorum a quo fiat.

Altera cauſa erat aliorum, ob id ferri, quia aer primo a proiiciente percuſſus, ſecum fert ſagittam alias partes aeris diuidens ſuo impetu, nec ſinit ſagittam deorſum tendere Hoc modo exponit Themi. Quidquid ſit, ſiue hoc, ſiue illud, ꝙ poſtea lib. 8. examinabitur, ad motum proiectorum aliquod corpus in ſpatio eſt neceſſarium: in uacuo autem nihil eſt. igitur per uacuum non fiet motus.

Amplius nullus utique poterit. Tex. LXIX.

7. arg. Si uacuū eſſet, nec eſſet motus nec quies naturalis

Septimum argumentum facit, & eſt attendendum, quo probat, nec eſſe motum naturalem, nec quietem naturalem. Si uacuum eſt, tunc cū non ſint differentiæ uacui, non magis res in una parte, quam in alia ſiſtet, & ita mouebitur in infinitum, quod eſt contra rationem motus naturalis. Si uero quieſcet alicubi, non poteſt alia ratione id fieri, niſi quia ei opponitur corpus fortius impediens ipſius motum: ſicut cœlum opponitur igni, ne tranſeat ad ulterius uacuum. Quod ſi ita eſt, iam quies non naturalis, ſed uiolenta eſt, cum non ſit quies in illo vacuo, niſi ob impedimentum.

Amplius nunc quidem. Tex. LXX.

8. arg. Si uacuū eſſet, moueretur corpus non magis in unā partē quam in aliam.

Octauum facit argumentum. Ob id uacuum ponitur ad motū, ut cedat corpori moto: ſed vacuū omni ex parte cedit: ergo, re uera, corpus non magis ex hac, quā illa parte mouebitur, imò in omnem partem feretur: quod eſt impoſſibile, niſi in omnes ſuas diuidatur partes. quod etiam eſt impoſſibile. Et hoc argumentum magis probat de eo, ꝙ naturaliter mouetur.

Amplius autem, & ex his. Tex. LXXI.

9 arg. Si uacuū eſſet, motus localis eſſet in inſtanti. Vis rationis Ariſt.

Nonum facit argumētum, & eſt admodum conſiderandum. Hm̄oi eſt breuiter. Si motus localis eſſet per uacuum, eſſet in inſtanti. Conſequens eſt falſum, cum motus ſecundum locum ſit ſucceſſiuus: igitur nec pōt eſſe per uacuū.

Sequela ſic probatur. Si mouetur aliquod mobile per ſpatium aliquod in aliquo tempore, & iterum idem mobile per alıud æquale ſpatium mouetur aliquo tempore, quanto minus reſiſtit ſpatium unum quam alterum, tanto minori tempore mobile mouebitur per illud. Vt ſi per aquam mouebitur in hora, & aer eſt in duplo ſubtilior aqua, & minus reſiſtens, idem ſpatium aeris tranſibit in media hora, & ſi adhuc minus reſiſtit, in minori tempore. Sed uacuum nihil reſiſtit: ergo in non tempore motus ſiet per uacuum. Patet; quia quanta eſt proportio ſpatii reſiſtentiæ ad ſpatii alterius reſiſtentiam, tanta eſt proportio temporum, quibus motus per ſpatia peraguntur, ſed plenum ad uacuum nullam habet reſiſtētiæ proportionem, cum nihil reſiſtat, ergo nec tempus habebit proportionem. Debet igitur in non tempore motus per uacuum fieri, ſi enim tempore fieret, eſſet iā aliqua proportio, nam tempus quantumcumq; minimum proportionem habet ad tempus quantumtunque maximum. Notanda eſt ratio.

Explic. tex.

Ad literam autem deſcendamus. Proponit igitur primo duplici ex cauſa unū motum eſſe altero uelociorem, aut tardiorē. Vno modo, cum idem eſt ſpatiū, tamen mobilia diuerſa ſunt, unum altero fortius quia aut grauius, aut leuius, & tunc fortius mouetur citius, uelocitas hæc ex mobilis uirtute prouenit.

Duplici cauſa unus motus eſt uelocior altero.

Altera cauſa eſt, quæ ad præſens facit. Cū mobile eſt idem, ſpatia uero æqualia quidem, ſed diuerſa, quia alterum magis, alte-

alterum minus reſiſtit:& tūc citius fit motus per ſpatium minus reſiſtens, vt in qua proportione ſunt reſiſtentię,ſint & tempora,quibus motus peraguntur.

Quæ ſpatia magis reſiſtāt, ꝙ minus. Explicat autem,quæ ſpatia magis reſiſtant. Hæc ſunt duo. Cum eiuſdem quidē rationis ſunt,id magis reſiſtit,quod mouetur contra mobile,ut cum aer, uel aqua contra mobile mouetur. Vlterius cum diuerſæ rationis ſunt,& manent, ac quieta ſunt,tunc quod ſubtilius eſt,& facilius diuiditur, minus reſiſtit,ſemper tamen reſiſtentia eſt quocunque modo.

Id autem,in quo eſt A,mouebitur per B.

Exemplis explicatur rō ſuppoſita. SVppoſito fundamento, argumentum ponit utendo exemplis. Et nota literam,ꝙ idem eſt dicere,in quo eſt A, & in quo eſt B, & reliqua, ac dicere ipſum A,aut ipſum B, Argumentum eſt. Sit A, mobile, quod moueatur per ſpatium B, quod ſit aqua, in tempore C, puta hora: & idem mobile A,moueatur per ſpatium D, quod ſit aer ſubtilior aqua, in tempore E, ſuppoſito tamen, quod ſpatium utrūque ſit ęquè longum. Tunc quanto ſubtilior eſt aer, quam aqua, tanto minus tempus erit E, quam C,vt ſi in duplo ſubtilior, tempus erit in duplo minus; vt ſi illud erat hora,hoc erit media: & ſic conſequenter quanto minus reſiſtit, & quanta eſt proportio reſiſtentiæ ſpatiorum, tanta eſt proportio temporum. Et hæc eſt maior propoſitio argumenti cum ſua probatione, & declaratione.

Addit minorem. Sed uacuum nullam habet proportionem cum ſpatio pleno, ſicut Nihil cum ente proportionem non habet, & Nihil cum numero: ergo nec tempora habebunt ullam proportionem:& ſic oportet,quod ſit non tempus,in quo mouetur per uacuum: ſi enim eſſet tempus, eſſet iam proportio ulla:in inſtanti ergo ſit motus.

Si enim quatuor excedunt tria vno.

Ad nihil nō eſt proportio. OStendit,quod ad nihil, non ſit proportio: & ratio hæc eſt. Vt ſit proportio rei alicuiꝰ ad aliquid,debet includi ab alio,& ultra id aliqd ulterius, v.g. proportio eſt unius ad quatuor:nam quatuor includūt unū,& vlterius,tria. Similiter quatuor ad duo eſt ꝓportio,quia quatuor includant duo, & ulterius alia duo. Quatuor ad tria eſt etiam proportio, quia quatuor tria,& unū claudunt:at quatuor nullā habet proportionem ad nihil: nec linea ad punctum, cum non ſit punctum vlla lineæ pars. Cum igitur uacuū nullam habeat reſiſtentiam,in nulla erit proportione ad plenum:quia non reſiſtentia nō eſt in proportione ad reſiſtētiam, ita ergo erit in non tempore, nam non temporis ad tempus nulla eſt proportio, quod non eſſet, niſi unum eſſet non tempus, & inſtans,in quo oportet motum fieri per uacuum.

Sed ſi per ſubtiliſſimum in tanto tempore. Tex. LXXII.

10. argu. Si motus fieret per vacuum, æquè velociter moueretur aliqd corpus ꝑ plenum,et ꝑ uacuum. DEcimum facit argumentum, quo probat, ſi motus fieret ꝑ uacuū, ꝙ æquè uelociter mobile aliqđ moueretur per plenum,ac per uacuū, ꝙ impoſſibile apparet.

Sequela probatur, Demus tempus, in quo mouetur per uacuum (cū in inſtanti non ſit motus,) & ſi horæ pars quarta, demus etiā, quòd moueatur per aliquod plenum,per unam horam,tunc,dum mobile per uacuum mouetur, puta per quartam horæ, mobile per plenum tranſiuit aliquam pleni partem,igitur in eodē tempore tranſitur plenum, & uacuum.

At quia poſſes dicere,nō eſt tantū plenum,quantū eſt uacuum, ſi utrumq; eſſet æquale,cum non poſſet id fieri,nunc procedit ulterius argumentum: Demus ſpatium aliquod æquale uacuo, & demus illud,quod per horam peragitur,tunc ſubtilius fiat duplo,illud peragetur per mediā horam, fiat ulterius quadruplo ſubtilius,

ſiue

ſine dubio peragetur per quartam horæ, in quo etiam tempore uacuum peractum eſt: ergo in eodem tempore æquale ſpatium plenum unum. alterum vacuum per agetur. Hæc eſt ratio.

Litera perpendenda: nam verba priora potius ad rationem præcedentem ferenda uidentur, ut notat Alex. ponit propoſitum argumenti. Demus vnum ſpatium vacuum, ſit F. æquale ſpatiis illis pleni ſuperioribus, D, & B, ſi tale ſpatium in tempore tranſitur, ſit G, hoc quidem tempus quamuis minus, ſit quam E, in quo plenum tranſitur, ſaltem aliquam habebit proportionem: quod ſi aliquam habet proportionem: ſequitur, quod A, mobile tranſibit illo tempore, quo vacuum tranſitur, aliquam ſaltem partem ipſius D, pleni, & ſit K. Iam colligitur, quod illud plenum æquali tempore cum vacuo peragetur: ex quo ſequitur plenum & vacuum æquali in tempore pertranſiri, quamuis ęqualia non ſint ſpatia.

Tranſibit autem ſi etiam ſit quippiam.

Vlterius probat, quod ęquale ſpatiū plenum, & vacuū æquali tempore tranſibit: & quærit, ꝙ poſito pleno illo, quod tempore maiori tranſitur, quā vacuum, quod plenum erat D, & tempus ipſius E, ſit aliud ſpatium plenum ſubtilius tanta proportione, quanta tempus vacui G, excedit tempus illius pleni E. Tunc reuera, ſi A, mobile feratur per tale ſpatium, mouebitur in tempore G, & non in alio; quod G, vacui erat tempus: & ita plenum, & vacuum æqualia, tempore æquali peragentur.

Dub. contra ratio nē Ariſt. Dubitabis. Nam iſta ratio uidetur petere falſum: petit enim, quod ſit plenū ſubtilius altero pleno in tanta proportione in quanta tempus uacui eſt ad tempus pleni, & è conuerſo, hoc autem debuit probari, quod eſſe poſſit. Dicitur ècōuerſo, quia magis ſubtile mediū minori tempore, & minus ſubtile maiori pertranſitur, contrario enim modo ſe habet magis, & minus in tempore, & ſubtilitate.

1. Sol. Auer. Ad hoc dubium reſpondet Auer. quod ſubtilitas dupliciter poteſt cōſiderari. Vno modo ſecundum ſe, & ſic in infinitū procedit ipſius diuiſio, & ſic in quacunq; proportione ſumi poteſt. Altero modo vt eſt in aliquo corpore naturali, & ſic non procedit in infinitum, quod exemplo intelliges. Calor dupliciter conſideratur. Vno modo ut calor, & ſic dicitur in infinitū eius intentio. Altero modo, vt ignis diſpoſitio, & ſic certus requiritur calor: ita de ſubtilitate.

Sed hæc ratio non ſufficit profectò, nā ſubtilitas ſola non eſt medium, ſed ſubtilitas in corpore. ſi igitur hæc diuidi ſemper non poteſt, nec medium erit quacunque portione. *Reÿcitur ſol. Auer.*

Iandun. q. 10. dicit quod Ariſtot. ſumit duas propoſitiones, puta, motum eſſe per vacuum, & corpus diuidi in ſubtilitate, ac diminui in proportione quacunque, & ex his conditionaliter infert impoſſibile, puta, quod ſi iſta darentur, ſequeretur quod motus eſſet: ita uelox per æquale uacuum ſicut per plenum, quod cum ſit impoſſibile, ſequitur, quod illud utrumq, eſt impoſſibile. *2. Sol. Iand.*

At vero minus ſatisfacit iſta reſponſio, nam vt ſequatur vnum impoſſibile, ſufficit una antecedentis pars impoſſibilis. Et ita dicet aduerſarius, quod illa propoſitio eſt impoſſibilis. quod in tanta proportione ſumatur corpus, in quanta eſt tempus uacui ad tempus pleni. *Reÿcitur ſol. Iand.*

S. Th. dicit, quod Ariſt. ſumat illam propoſitionem, quæ licet non habeat ueritatē in aliquo corpore particulari, tamen in communi loquendo de quocunque corpore ueritatem habet. Sed, quia uniuerſale in particularibus reperiri debet, dicerem eſſe hoc in communi, ut ait D Th. intelligēdum per intellectus operationem, ut ſit ſenſus, imaginari poſſumus corpus in tanta proportione ſubtilius, in quanta proportione tempus vacui ſe habet ad tempus pleni, tamen non eſt imaginabilis proportio uacui ad plenum, & ſic nec quod eodem tempore fiat motus per vacuum, & per plenum. *3. ſol. S. Thom.*

Mani-

Manifeſtū igitur eſt, quod ſi erit. Tex. LXXIII.

Si uacuū eēt, ſequeretur in tempore ęquali tranſiri uacuum, & plenū.

INfert concluſionem ex ratione præcedente, nempe quod ſequetur in tempore æquali uacuum & plenum tranſiri, ſi detur ſpatium in tanta proportione ſubtilius altero, in quanta proportione, tempus vacui minus eſt tempore, quo peragitur plenum.

Ratio autem, quare id ſit impoſſibile, hæc (inquit) eſt. Quia motus ad motum eſt proportio, ſicut temporis ad tempus ꝙ eſt menſura motuum, quando motus, & tēpus finita ſunt: aliter non eſt proportio, at plenum, & vacuum nullam habent proportionem, non ergo motus, & tēpus, in vtriſque eſſe poteſt, aliter haberent proportionem. Nam vt dictum eſt quanta eſt proportio temporis ad tempus, tanta eſt reſiſtentia ad reſiſtentiam ſpatiorum.

Quatenus igitur differunt. Tex. LXXIIII.

11. Rō ſequeretur minus & magis graue, uel leue in æquali tēpore moueri.

COlligit rationes duas præcedentes eſſe ſumptas ex parte diuerſorū ſpatiorum, nempe pleni, & uacui; aliā rationem colligit ex parte mobilium quę eſt undecima in ordine, & talis eſt. Si per vacuum motus fieret, ſequeretur, quod minus graue, & magis graue, ſeu minus, & magis leue æque velociter mouerentur. Hoc autem falſum eſt. nam experientia docet, grauiora, & leuiora non æque ferri per plenum, cum figuram æquam habent multum. n. facit figura ad motum, ergo & in uacuo talis debet obſeruari differentia. Sed, quod non ſit ita, probat. Grauia, & leuia, ob id citius, vel tardius feruntur, quia magis, vel minus reſiſtentiam medii vincunt: nō enim libertate, ſed neceſſitate feruntur: ergo ubi nulla eſt reſiſtentia, omnia ęque uelociter ferē-tur, quod impoſſibile uidetur.

Quod igitur ſi uacuum eſt. Tex. LXXV.

COncludit iſtis accidere oppoſitum illius, quod intendunt. Ipſi. n. propter motum localem ponunt uacuū ſeparatum a quocunq. corpore, ut ſit locus corporum mobilium: at ex hoc ipſo ſequitur, quiquam moueri localiter non poſſe, ut probatum eſt.

An ſi eſſet uacuum, motus eſſet in non tempore. Quęſt. IX.

MErito iſta difficultas examinatur, cum Ariſt. ita fortiter aduerſus Antiquos id demonſtrare uideatur. Et ut ſenſum quæſtionis intelligas, aduertendum, quod Ariſt. loquitur de illo uacuo ab Antiquis conceſſo, puta, de dimenſionibus diſtantibus in quibus nullum eſſet corpus, ſicut ſi imaginareris inter cœlum, & terram nullum eſſe corpus, ſicut, modo oculis apparet, ſed eſſet diſtantia, & dimenſio quædam. Et de tali vacuo eſt conditionalis quæſtio apud Ariſtot. at apud nos, & apud Antiquos abſoluta quæſtio. An motus eſſe poſſit ſucceſſiuus per tale vacuum. — *Senſus quæſt.* — *1. Not. de quo uacuo loquatur Ariſ.*

Aduertendum ſecundo, quod per non tempus, intelligimus inſtans indiuiſibile, & non, vt aliqui fugientes difficultatem volunt, puta breuiſſimum tempus, cum expreſſe Ariſ. de inſtanti loquatur. Vt enim, inquit, non eſt ulla prorſus proportio inter vacuum, & plenum, ita nec in tempore, quo peraguntur, perinde debet eſſe vnum non tempus. Si enim tempus vacui eſt quantumcunque minimum, haberet proportionem aliquam ad tempus pleni, ut dicit tex. 73. quod non admittit Ariſto. quæſtio eſt igitur intelligenda de inſtanti. — *2. Nota, quid intelligas Ariſ. per non tempus.*

Aduertēdum etiam, quod ſupponimus quod mobile mutet locum, vt ſi eſt in cęlo, quod perueniat ad terrā, & quærimus, an id fiat in inſtanti. Et eſt quæſtio, uel ex ſuppoſitione ſi vacuum eſſet, vel abſolute apud nos, qui fatemur per Dei abſolutam — *3. Not.*

potentiam vacuum dari poſſe. Hic eſt igitur quæſtionis ſenſus.

Quid uideatur Ariſt. docere circa quæſt.

Circa quam difficultatem Ariſtoteles vr docere in præſenti, quod per tale vacuum mobile vtiq; in non tempore, i. in inſtanti moueretur, vt ipſius ratio manifeſtat.

Notandũ vero, quod fundaméta Ariſt. ſunt duo. Alterum eſt, quod graue magis, aut minus, propterea tantum velocius, aut tardius mouetur, q̃a magis, vel minus vincit reſiſtentiam medij ita, ut ſi non eſſet reſiſtentia, non eſſet iſte exceſſus velocitatũ, imò idcirco ſucceſſiue, & in tẽpore mouetur, quia reſiſtentia eſt aliqua medij, & ex hoc ſumitur. Alterum principium, & eſt, quod tanta eſt proportio temporis quãta reſiſtentiæ ſolius medij, vt vbi nulla reſiſtẽtia, nullũ tempus ſit. Cumq. in vacuo nullam poneret reſiſtentiam, cum nullum ibi ſit corpus, collegit ibi motum futurum in non tempore, & in inſtanti. Hic eſt totus neruus huius doctrinæ.

Quõ Auer. defẽdat Ariſ. Nõ. tripli cem reſiſtentiã in motu.

Auerr. digreſſ. com. 71. hoc defendit, ac declarat, quod debet intelligi in motib. naturalib. grauium, & leuium, vbi tota reſiſtentia eſt ex parte medii. Notat autem, q̃ eſt triplex reſiſtentia in motu.

Prima ex parte ſitus, ſicut Sol in Oriẽte habet diuerſum ſitum ab Occidente, & ratione huius non poteſt in inſtanti moueri ab intelligentia ad Occidens.

Secunda eſt ex parte mobilis: vt cum proiicimus lapidem ſurſũ, hic reſiſtit mobile, etiam ſi eſſet vacuum, ſimiliter cum animal progreditur, reſiſtit grauitas corporis, & dicit, quod de his mobilibus non loquitur Ariſt. quia cum habeant aliam reſiſtentiam a medio, non erunt motus ipſorum per vacuum in inſtanti, quamuis oppoſitum docet Iandun. q. 14.

Tertia eſt reſiſtentia ex parte medii, & hæc ſola ineſt grauib. & leuibus naturaliter motis: & ſi talia per uacuum mouerentur in inſtanti mouerentur.

Hanc ſnĩam ſequitur Alb. trac. 1. c 7. & Pau. & Burl. & Greg. 2. ſent. d. 9. q. 3. art. 2.

Oppoſ. ſnſe D. Th. Phil. &c.

Oppoſita ſententia eſt S. Thom. ſuper tex. 75. & Philop. in longa ſua digreſſione hac de re hoc loco, vbi affert multa nota tu digniſſima, & Sco. 2. diſt. 2. q. 9. & Auic. & Auempac. Dicunt enim motum per vacuum futurum in tempore: Fundamenta

1. fund.

huius ſententiæ ſunt. Dicunt enim uelocitatem nõ ſolum ſumendam ex ſpatio, ſed ex ipſa uirtutis, puta, grauitatis, & leuitatis intentione ita, ut ex ſe tantæ uirtuti tanta reſpondeat uelocitas nullo medio impediente, & hanc uelocitatem uocat naturalem Auempac. reliquam vero, quæ a ſubtilitate medii ſumitur, accidentalem. Nec ſolum grauitatem, aut leuitatem penes reſiſtentiam menſurant, ſed penes intrinſecũ gradum intentionis.

Duplex uelocitas in motu, naturalis & accidẽtalis.

Probatur ſen. D. Th. 1. Ratio.

Quod autem motus per uacuum in inſtanti non fiant, probatur. Demus vacuum a cœlo in terram, & columna ſit fixa in terra vſque in cœlum, tunc ſi lapis in inſtãti a cœlo in terram deſcendit, vtique in vno inſtanti tranſibit omnes partes huius columnæ ſibi correſpondentes, quarum quælibet poteſt illi eſſe locus, vnde in vno inſtanti erit in locis innumeris, quod re vera eſt imaginabile.

Præterea ſi in inſtanti deſcendit: ergo erit uerum dicere, nunc lapis eſt in cælo, & immediate poſt hoc erit in terra. Quæro an in eodem inſtanti, in quo eſt in cælo ſit in terra, vel in alio. Si in eodem, hoc clare dici non poteſt. Si in diuerſo, cum non ſint duo inſtantia quin mediet tempus, neceſſario intercedet tempus, in quo tranſibit ad terram. Hæc eſt ſententia horum Doctorum. 2

Sent. authoris quã ſequitur D. Th.

Vt autem, quid mihi in hac parte uideatur, aperiam, exiſtimo cum S. Tho. non ſore motum in inſtanti, ſed ſucceſſiue, non ſolum in vacuo illo Ariſt. puta pro dimenſionibus ſolis ſumpto, ſed in uacuo pure priuatiuo. Nec ergo aliud unquàm potui, aut credere, aut intelligere, & uix aliud imaginari poteſt.

Vbi nota, quod preter illã reſiſtentiam medii, & præter intenſionis grauitatis, uel leuitatis differentiam, quæ faceret velociorem, vel minus uelocem motum, etiam in vacuo eſt reſiſtentia intrinſeca mobilis ipſius: ſola etiã dimenſio ſpatii nulla interueniente qualitate puta ſubtilitate, aut denſitate, reſiſtit, & diſtantia ipſa extremorum oppoſita reſiſtit, quo minus fiat in inſtãti.

Quid ſit dicendum ad rõnes Ariſt.

Vnde reſpondetur Ariſtotelis rationib. quòd plenum & vacuum non ſint comparabilia in reſiſtentia ex parte qualitatum: tamen eſt alia reſiſtentia ex parte dimenſionum, quia longius ſpatium ratione longitudinis reſiſtit, & ſecundum hanc reſi-

ſtentiam

ſtentiam proportionem habent. Minus enim multo reſiſtit ſolum ſpatium, & ſola diſtantia extremorum, quam diſtantia cum grauitate, & leuitate.

Ariſtoteles autem contra Antiquos bene ꝑcedebat in ſuis rationibus. Illi enim nullam in vacuo reſiſtentiam ponebant, & ita contra hos argumenta procedunt. Si enim nulla prorſus reſiſtentia eſſet, in inſtanti fieret: at non poteſt ſpatium eſſe, & vacuum ſine reſiſtentia, nec aliter (vt videtur) poteſt intelligi. Quis enim concedet, quod per vacuum ita cito venit a cœlo in aerem, & in terram mobile, vel tam cito, ſicut a tecto iſto vſque ad ſolum; ſic ergo cum D. Tho. exiſtimo dicendum, non in inſtanti, ſed in tempore in vacuo motum eſſe futurum.

Dubium. Dubitatur. Si medium reſiſtit etiã mobilibus naturalibus, videtur, quod patiantur aliquam violentiam.

Solutio. D. Thom. Reſpondet S. Thom. & bene, quod non eſt inconueniens id concedere: nam cum mouentur, ſunt extra loca ſua naturalia, & tendunt in propria loca; quid mirum, ſi patiantur violẽtiam aliquã a medio, quod locus eſt ipſorum non naturalis, ob idq́; cũ magis accedunt ad loca, fortius mouentur, quaſi magis proxima loco proprio.

Caput Nonum.

At vero per ſe conſiderantibus. Tex. LXXVI.

11. Ratio Ariſtotel. contra uacuũ ſeparatum, & cõiunctũ ſimul. PRoſequitur vlterius probare non eſſe vacuũ, & hæ rationes communes ſunt, & è cõtra vacuum ſeparatũ, & cũ corporib. coniunctũ. Et ratio intendit probare quod ſi eſſet tale vacuum, & dimenſio pręter corporum particularium dimẽſiones, eſſet quidem penetratio dimẽſionum, quæ nullo modo fieri poteſt. Et argumentum dignum eſt Ariſtot. quo reducere conatur & probare hoc per ſenſum, quoad fieri poteſt. Corpus aliquod materiale non poteſt ſe cum altero penetrare, ſed vnum cedit alteri; at uacuum eſt eiuſdem rationis cum corpore: ergo nõ poteſt ſe penetrare cum corpore aliquo.

Maiorem oſtendit ad ſenſum. Sumatur corpus cubicũ, vel alterius figuræ, ligneũ, aut ferreum, & immittatur aquæ, tunc experimur aquã illi cedere. Similiter fit in aere, quamuis id non fit ſenſu ita manifeſtũ.

Minor probatur; quia uacuum eſt dimenſio quædam, ſicut cubus: quod ſi cubo cedit corpus, ita cedet vacuo, & non poterit per illud ſe penetrare.

Obiec. Dices, cubus eſt ligneus, & habet reliquas qualitates, non vacuum. *Solutio.* Reijcit hoc: quia cubus ratione qualitatum cum aqua non ſe penetrat, nec illi corpus cedit, vt ligneus eſt, ſed quantus, adeo, quod ſi ſola quãtitas illi relĩqueretur, ei cederet aqua, vel aer. Cum autem vacuum talis ſit quantitas, vtique cedent ei corpora.

Quod vero cubo propter quantitatem cedat aqua, ſenſus acutiſſime probat. Videmus enim, quòd aqua cedit illi pro modo quantitatis ipſius: ſi.n. triangulare eſt, & aqua triangularis fit, ſimiliter ſecundũ alias figuras, igitur ratione quantitatis id prouenit. Hoc eſt breue argumentum Ariſt. quo probat, nec eſſe vacuum ſeparatum, cum quo corpus penetrari poſſit, nec coniunctum, cum quo ſit penetratum, & eſt duodecimum argumentum in ordine.

Expoſ. tex. Literam perpende. Inquit enim primo, quòd opinio vacui, ſi conſideretur, vere vacua, & futilis videbitur. Ac primo maioris probationẽ ponit, quod corpori cedat corpus, dicẽs, quod omne corpus habẽs tranſlationem, ideſt, mobile ſic ſe habet, quod medium, & corpus per quod eſt aptum natura ferri, illi cedat, niſi ſit aliqua condenſatio: tunc.n. non eſt opus, quod rumpatur tale corpus, ſed quod ad minorem quantitatem ſe contrahat. cum vero non eſt denſatio, latera rumpuntur, in quæ ſubintrat corpus.

Oſtendit autẽ, quomodo cedat corpus, dicitq́. quod ſi fuerit terra, & graue, cedit, deſcendendo deorſum, ſi ignis, ſurſum: ſi aer, cum eſt aliquid ſuppoſitum impediẽs aerẽ ne aſcendat; cedit ad latera, quia rumpitur, & ſeparãtur partes: ſimiliter ĩ aqua. At vacuum non poſſe cedere, inquit, cum non ſit corpus: oportet ergo, quod alterũ corpus, quod in vacuo eſt, ipſi penetretur, quod eſſet, ſicut ſi cubus penetretur cum aqua, nec ei cederet, vt autẽ hoc fieri non poteſt, ita nec illud.

At vero cubus tantum habet magnitudinem.

Occurritur obiec. POſſet quis dicere, quod cubus eſt corpus ligneum, aut ferreũ, aut alterius materiæ, iccirco aqua cedit illi. Hoc reijcit, nam aqua cedit ob quantitatem, ita, vt ſi qualitates oẽs ab ipſo ſepararentur, & relinqueretur corpꝰ mathematicũ, tantam magnitudinem occuparet, ſicut modo, cum aqua propter molem, & quantitatem illi cedat. Quod ſi tunc (inquit) in vacuo conſtitueretur, re vera nõ differret ab ipſo. Quod eſt dicere, Si partem vacui ſumemus talis figuræ, non differret ab ipſo cubo ſic ſumpto; cum igitur hoc nõ penetretur cum corpore, nec vacuũ penetrabitur. Vide quomodo mathematicus locus deberetur, ſi exiſteret, de quo diximus in hoc lib. 1. quæſt. 1.

Amplius autem manifeſtum. Tex. LXXVII.

13. *arg.* DEcimum tertium argumentum facit, quod ſubtiliter probat, non oportere conſtituere aliquas dimenſiones præter ipſa corpora, ſiue illæ ſint aliquando a corporibus ſeparatæ, ſiue non: & argumentum eſt huiuſmodi: Si cubus eſſet ſeparatus a materia ſenſibili, & alicubi poneretur, non oporteret pro tali corpore dimenſiones, & interuallum conſtituere, cum eiuſdem rationis ſit tale interuallum, & vacuum cum ipſo cubo; ergo nec oportet ponere modo aliud ſpatium & vacuum, etiam ſi qualitates ſenſibiles habeat; nam quantitas de ſe impaſſibilis eſt, i. nullam dicit qualitatem ſenſibilem ex natura ſua, quamuis eis ſit coniuncta: non ergo oportet ponere præter ipſas quantitates corporũ ſenſibilium alias dimenſiones diſtinctas, in quibus recipiantur.

Amplius oportet manifeſtum eſſe. Tex. LXXVIII.

HIc textus apud nullum Græcum inuenitur, & a quibuſdam prętermittitur, tamen a D. Tho. Alberto, & Auer. cæteriſq́. Latinis exponitur, & eſt conueniens præcedentibus, vt ſit vltimum argumentum. Si tale vacuum, & ſpatium eſſet, aliquo ſenſu diſtingueretur: nullo tamen ſenſu id diſtinguitur: non ergo eſt. Quia autem poſſet dici quod propter ſimilitudinem cum ſpatio, & quantitate corporum ſenſibilium nõ apparet diſtinctũ. Hoc reijcit: nam etiam ſi unus ſenſus non diſcernat, alio diſcerni poſſet, vt ſi piſces eſſent ferrei, i. cærulei eiuſdem coloris cũ aqua, & viſus diſcernere non poſſet, tactus tamen diſtingueret. Hoc autem non fit in illo ſpatio: & ſi re vera eſſet, ſenſu perciperetur, quantitas enim ſenſibilis eſt. 14. *arg.*

An ſit uacuum. Quęſt. X.

QVæſtio hæc, cum tam fuſe ab Ariſt. ſit diſputata, ꝙ ſit vacuũ breuiter eſt eximanda propter aliquot tantum argumenta, quæ fieri ſolent. Nam uidetur eſſe vacuum. Primo, cum mundus finitus ſit, videtur extra cęlum diſtantiam eſſe prælertim ſecundum nos qui tenemus, poſſe Deum alios extra hũc mundum producere, eſt ergo illa diſtantia abſque ullo corpore; unde oportet uacuum eſſe. 1. *arg.*

2 Secundo, ſi folles ſumantur undique complicati, & orificium follium immitteretur uaſi optime occluſo undique, at nõ poſſit ingredi aer, & latera follium eleuarentur: tunc vel intra folles oportebit eſſe vacuum, quia non eſſet, vnde aer ingrederetur, uel ſi aer uaſis intraret in folles, oportebit uas relinqui uacuum, quia non eſſet, qua aer in vas ingrederetur.

3 Præterea tertio. Sumatur vas fortiſſimum plenum aqua calida, & ſit optime concluſum, tunc applicetur frigidisſima, vel congelabitur aqua, vel non. Si non, uidetur abſurdum, cum agens naturale ſuã

acti-

actionem faciat neceſſario. Si ſic, tunc aqua minorem occupabit locum propter conſiderationem, & manebit reliqua pars uaſis uacua.

4 Quarto, Sumantur duo lapides plani, & unus ſit alteri ſuppoſitus; tunc ex æquo ſuperior eleuetur, cum aer non poſſit in totum illud ſpatium, quo lapis occupabat, intrare ita cito; dabitur per aliquod tempus uacuum. Multa ſunt alia argumenta huiuſmodi.

1. No. uacuum dici tur dupliciter. Reſpondetur, tamen notando primo, quod vacuum dupliciter ſumitur. Vno modo pro dimenſione illa ſeparata a corpore, in qua actu nullum ſit corpus. Altero modo, pro ſpatio cum priuatione cuiuſque tam accidentis, quam ſubſtantiæ. quale eſſet, ſi Deus auferret aerem, & reliqua quæ ſunt inter cœlum, & terram, his extremis relictis. Et quamuis vtrumque uacuum ſit de potentia abſoluta Dei, tamen loquendo phyſice.

1. Concl. Sit prima concluſio, quod vacuum illud pro dimenſione, nec eſt, nec eſſe poteſt, quia (vt diximus) non eſt conceſſum naturali potentiæ, vt ſit accidens ſine ſubiecto cui inhæreat: & vlterius, cum hoc oportebit penetrationem corporum, admittere.

2. Concl. Sit ſecunda concluſio, quod vacuum etiam corpore priuatum, id eſt, ſpatium, quod nullum habeat corpus, non eſt, nec eſſe poteſt, per naturalem experientiam, ſed omnia ſpatia neceſſario occupata ſunt corpore.

Probatur concluſio multis experientijs. Hoc quippe multis experiẽtijs conuincitur, quibus experimur res naturales contra motus proprios ferri, ne detur vacuũ. Grauia enim aſcendunt, & ſiſtunt ſuper aerem, vt apparet de aqua in fiſtulis abſorpto aere, & de aqua pendẽte in clepſydra, & in alijs multis, ex quibus eſt argumentum validum, ſi vacuum eſſet, tũc maxime eſſet, cum res naturales coguntur contra ſuos motus naturales tendere: ſed tunc nõ eſt, vt experientia monſtrat: ergo nunquã. hinc videmus concurſum aeris fortiſſimũ in bombardis, ne detur vacuum, & ingentia pondera leuari minimo inſtrumento eadem cauſa.

Dub. 1. reſpon. quorundam. Dices, quare vacuum ſemper natura abominatur, ita vt nec minimo tempore dari poſſit? Aliqui dicũt, quia & tunc eſſet ſuperfluum: at in natura nihil eſt ſuperfluum, nihil otioſum. Sed iſta ratio non videtur conuincere: nam ſi illud tale vacuum nullo tempore perſeuераret, vtique non eſſet concedendum: cum autem ſit tẽpore breuiſſimo, ac ſtatim natura ſuccurrat, non videtur propter hoc magnum inconueniens.

Secundum Ariſtotelem ratio eſt clara, quia non eſt interuallum aliquod, niſi ipſum corpus, quod eſt inter latera continẽtis: vnde non poſſunt illa manere diſtantia, niſi ſit corpus aliquod inter illa. *1. Reſp. ſecundum Ariſt.*

At cum eſſe poſſit per diuinam potentiam tale interuallum, non ſolum per dimẽſiones aliquas reales, ſed etiam per priuationem, quamuis modo occupatum ſit, tenemur dare aliam aliquam rationem. Exiſtimo eſſe dicendum, contiguationem corporum omnium inter ſe eſſe maximã naturæ diſpoſitionem, ita vt ſicut continua pars alteram ſibi continuam ſuo motu trahit, ita contiguum trahit ſibi contiguum, cum aliud corpus ſuccedere non poteſt. Atque hæc corporum contiguitas eſt ſecundum naturam vniuerſi, & a virtute cauſarum vniuerſalium dependẽs, in inferiora hæc deriuata, ut inde virtus eorum per hæc media gubernetur, fiatq; ille uirtutis contactus cauſarum ſuperiorum per media corpora, nam ſi uacuum eſſet inter medium, interciperetur illa uirtus in ipſo uacuo contactus uirtualis cauſarum ſuperiorum. Nec ego aliam poſſum inuenire rationem. *3. Reſpõſ. authoris.*

Ex quo fit, quòd iſti motus, & effectus, qui ad uitandum uacuum eueniunt, non ſunt cenſendi uiolenti, ut quod grauia aſcendant, leuia deſcendant, & ſimilia. Hęc enim, quamuis uideantur non eſſe ſecundum appetitum particularem ipſarum rerum, ſunt ſecundum ordinationem orbis uniuerſi, & magis eſt naturale id, quod ratione totius, quam quod ratione partis euenit. *Nota.*

Ad argumentum primum reſpondetur quod etiam ſi ſit extra cœlum illa imaginatiua diſtantia, nõ tamen dicitur uacuũ, quia naturaliter nullum corpus ibi poteſt eſſe, verum a Theologis vocatur inane. *Ad 1.*

Ad ſecundum dicendum, quod illo caſu non eleuarẽtur latera follium: quod ſi multa adhiberetur uis, rumperẽtur abſq; *Ad 2.*

dubio,

dubio,quod ſi rumpi nõ poſſent, non poſſent ſeparari.

Ad 3. Ad tertium admitto quod aqua infrigidaretur, & congelaretur : hoc tamen non poteſt eſſe ſine vaporum ſubtiliorum exhalatione, qui replerent locum relictum ab aqua

Ad 4. Ad aliud reſpondeo, quod in illo caſu vnus lapis traheret alium, quod ſi parum oblique eleuaretur vnus, vt poſſet aer ſubintrare tunc non eſſet difficultas.

Aliqui dicunt ex Ariſt.2.de ani.tex.113. quod duo corpora dura non poſſunt perfecte coniungi,quin mediet aer,vel aqua: & ita multi credunt.Sed parum hoc refert ad propoſitum. exiſtimo tamen cum Philop.ibidem,quod ſi perfecte plana eſſent, coniungi poſſent:communiter tamen nõ ſunt perfecte plana , & ideo illud aſſerit Ariſtotel.

Quod igitur non ſit ſeparatum vacuum. Tex. LXXIX.

Arg.ſumptũ ex raro,& denſo, quo quidã probabant dari uacuum. POſtquam uacuum ſeparatum nullũ eſſe probauit, quorundam argumentũ proponit,qui vacuum probãt, eo quia,rarum,& denſum ſunt. Dicebant.n. Si uacuum non eſſet,non contingeret condenſari quicquam, quia aliter nõ fit dẽſatio, quam per uacuum: at impoſſibile eſt non eſſe condenſationem , nam ſequeretur unum ex his inconuenientibus.

1 Aut quod nõ eſſet motus localis. Quo modo enim corpus tranſiret per corpus, niſi eſſet denſatio aliqua?

2 Aut ſi motus eſt ſine denſatione, mundus fluctuabit,hoc eſt,corpus mobile mouebit unam partem ſpatij in locum ulteriorem,& illa aliam,& illa aliam iterum, donec totus mundus moueatur, & egrediatur ſuos limites : & item per quietem regrediatur, ſicut mare fluctuat undarum motu.

3 Quod ſi hoc non eſt,ſequeretur aliud inconueniens, quod ſi modo aliquod corpus creſcit, ut cum ex aqua fit aer , alibi opus ſit,ut aliud opus decreſcat,puta, tantum aeris fiat aqua, ne totus mundus fluctuet . Quod ſi iſta non contingere poſſunt,oportet dare vacuum intra corpora, ratione cuius condenſentur , & ita dicebat Xuthus Philoſ. non enim condenſationem aliter,quam per vacuum fieri putabat .

Si igitur rarum dicunt. Tex. LXXX.

IMpugnat modo hanc ſententiam,quę vacuum intra corpus ipſum ponit,& diſtinguit,dicens; Aut iſti ponunt multa vacua ſeparata,aut vacuum non ſeparabile.Si ſeparata:iam impugnatum eſt non eſſe vacuum ſeparatum.Si vero non ſeparabile,minus male dicunt. *Diſputat Ari.contra ſic ponentes uacuum.*

Quid autem per hæc duo vacua intelligat.Simp.exponit,dicens,qđ per vacuum ſeparatum intelligit,quod intra corpus ſit aliquod vnum vacuum continuum magnum,ratione cuius denſatio fiat; per vacuum vero nõ ſeparatum intelligit,quod ſint multæ particulæ vacui diſperſæ per totum corpus;& tunc eſt ſenſus.Cum dicũt vacuum eſſe propter rarum , vel ponunt vnum vacuum in vno corpore,vel multas particulas vacui . *No. quid ſit uacuũ ſeparatũ, & non ſeparatũ ſecundum Simpl.*

Hęc expoſitio non mihi placet, quia ſi hoc eſſet vacuum non ſeparatum, cur dicit Ariſt.hoc eſſe minus impoſſibile, cum vtrumque æque ſit impoſſibile ? *Reijcitur.*

S.Th.aliter exponit,per uacuum ſeparatum intelligit vacuum ſine vllo corpore ; per non ſeparatum , vacuum coniunctum cum corpore,& hoc merito dicitur min⁹ impoſſibile,ſed vult vlterius S.Tho.quod rationes,quæ poſtea ſequuntur, ſint contra vacuum non ſeparatum,quæ tamen re vera non uidentur correſpondere. *Expoſ.D. Thom.*

Quare conuenio quidem cum S.Th.in declaratione vtriuſq; vacui.Sed dicendum vlterius,quod inconuenientia,quæ poſtea infert Ariſt. ſunt contra primum vacuum ſeparatum,nam ad condenſationem non videtur ſufficere vacuum ſeparatum,ob id Ariſt.ipſum dimittit.

Dicit ergo Ariſt. quod ad rarum ponebant iſti uel multa uacua ſeparata, id eſt, inter corpora multos poros inanes,uel ponebant non ſeparata uacua, id eſt,poros refertos aliquo corpore, quod minus eſt impoſſibile,dicit iam probatum eſſe, non eſſe vacuum ſeparatum,cum probatũ fuit non eſſe locum habentẽ ſpatium aliquod

de

de ſe diſtinctum a locatis niſi ſolam ſuperficiem continentem.

Si uero non ſeparabile. Tex. LXXXI.

Quatuor incōuenientia, quæ tale uacuum conſequuntur. HOc eſt alterum membrum diuiſionis quam textu præcedēti expoſuimus, & ſtatim ponit inconueniētia quatuor, quæ ſequuntur ex eo, ꝙ in raro vacuum ponunt, nec aliter rarum eſſe poſſe, quam per vacua illa ſeparata, & inania intra corpus.

1 Primum, quod vacuum non eſſet, niſi propter motum ſurſum tantum: quia, cum rarum ſit leue, & hoc ſurſum mouetur, uacuum non erit cauſa motus omnis localis, niſi tantum ſurſum.

2 Secundum, quod vacuum nō eſſet cauſa motus tanquā id, in quo mobile exiſtit ſed tāquam id, quod fert mobile, ſicut aer incluſus in utrem fert id, quod ei coniungitur, ita uacuum fert mobile. Hoc autem modo uacuum non poteſt eſſe cauſa motus: nam nullo modo poteſt ferre ipſum corpus, cum nullus ſit locus uacui, nec uacuum ferat, niſi ad uacuum, & tunc non ferret, cum ſit illud ipſum etiam uacuum, nec vtriuſque ſit diſcrimen.

Amplius autem quomodo in graui. Tex. LXXXII.

3 TErtium ponit inconueniens. Nam grauis nulla erit cauſa, qua feratur: denſum enim eſt, nec uacuum intra ſe habet.

4 Quartum inconueniens. Si uacuum eſt cauſa motus, quo magis aliquid fuerit uacuum, uelocius feretur, uacuum ergo ipſum ueclociſſime feretur; at uacuum impoſſibile eſt moueri, & ita non poterit cōparari uelocitas ipſius, quia eſſet in non tempore, ſicut nec per uacuū motus fieri poteſt, ut dictum eſt. Non enim comparantur motus uacui, & per uacuum cum motu pleni, & per plenum: ita oportebit in non tempore motus eſſe locales: quod impoſsibile eſt.

Quoniam autem vacuum quidē. Tex. LXXXIII.

CVm uacuū eſſe negauerit, dicit, ꝙ inconuenientia tria illata videntur ſequi: niſi enim ſit denſitas, aut motus nō erit, aut vniuerſū fluctuabit, aut fiet illa æqualis mutatio corporum. *Ad arg. de raro, et denſo.*

Poſſet quis dicere, condenſationem eſſe ſine vacuo per expulſionem corporis ſubtilis incluſi intra corpus denſandum, vt dictum eſt. Hoc reiicit, dicitq. non ſufficere. Nam illud corpus expulſum ſibi proximum mouebit, & hoc aliud, donec totus orbis fluctuet. *1. Obiect.* *Solutio.*

Dicet quis, poteſt eſſe motus abſq; fluctuatione nempe ſi circulariter moueatur res, quia tunc non mutāt loca. Hoc etiam excludit, quia non ſemper res circulariter mouentur, ſed aliquando ſurſum, aliquando deorſum. *2. Obiect.* *Solutio.*

Aduertendum autem, quod Ariſtot. probat rationes has, & inconuenientia, quæ ſequuntur, niſi denſatio ſit, & rarefactio, tamen non probat opus eſſe vacuo ad condenſationem, & rarefactionem. *Nota.*

Nos autem dicimus ex ſuppoſiti. Tex. LXXXIIII.

SVam ſentētiā de rarefactiōne exponit, quæ breuiter primo in hoc conſiſtit, ꝙ raritas, & denſitas ſunt duę contrariæ qualitates, eductæ de potentia materiæ, ſicut & aliæ. Cum autem aliquid condenſatur, aut rarefit, proprie non eſt, quia expellatur aliquid, aut ingrediatur aliquid, vel quod partes coniungantur inter ſe, vel ſeparentur ratione vacui, ſed quia educitur de potentia materiæ talis qualitas, raritas, aut denſitas, ita ut ſubiectum mutetur, ſicut cum fit calidum, aut frigidum. *Sen. Ariſt. de rarefactione.*

Antiqui enim nullam partem rei in rarefactione, uel denſatione mutari dicebat, ſed ſolum magis appropinquari, aut remoueri inter ſe. Ariſt. vero nō ſic, ſed cum rarefit, aut condenſatur aliquid totū mutatur, & partes mutatione accidentalis recipien- *Nota.*

cipiendo qualitatem eductam de potentia materiæ; quod apparet, quia in raro quę libet pars eſt rara, quod ſi rarum ſolum eſſet per partium ſeparationem inter ſe, partes vtique manerent denſæ, quod falſum eſt, vt apparet in his, quæ rara ſunt, & maxime in elementis. Hoc autem poſterius magis declarabitur.

Expo. tex. Literam perpende; repetit enim primo ex his, quæ dicta ſunt in lib. 1. Phyſic. quatuor propoſitiones de materia.

1 Prima eſt. Vna eſt materia contrariorũ, id eſt, id quod recipit vnum contrarium, & alterum recipere poteſt. Et notandum, quod hic, vel de ipſa materia, vel de ſubiecto intelligi iſta poſſunt; nam vt materia ſe habet ad formas ipſas ſubſtantiales, ita ſubiectum ad accidentia.

Secunda propoſitio eſt. Cum aliquid
2 fit, non ex nihilo fit, ſed ex potentia in actum educitur; ut aer fit ex eo, quod erat potentia aer, & actu calidum ex eo, quod erat potentia calidum.

3 Tertia. Materia non eſt abſq. vllo contrariorum, id eſt abſque vlla forma, ſiue hac, ſiue illa, tamen ratione, & natura diſtincta eſt, & ſeparata à qualibet forma.

Quarta. Vna numero eſt materia con-
4 trariorum, id eſt, idem prorſus, quod ante erat album, modo eſt nigrum, nec eſt alia ſubſtantia. & cum ex aqua fit aer: eadem prorſus materia, quæ erat aqua, facta eſt aer, nec quicquam illius deperditum, aut de nouo acquiſitum. Hæc quatuor principia ſupponit ad declarãdam rarefactionem, & condenſationem, quę cuilibet Phyſico debent eſſe iam nota.

Eſt autem & corporis materia, & magni.

Eadẽ eſt materia, magni, & parui. Applicat principia. Cũ ergo materia ſit eadem contrariorũ, & magnum, & paruum corpus contraria, & diuerſa ſint, eadem erit vtriuſque materia, & ſubiectum. ſicut igitur cum ex aqua fit aer, eadem prorſus manet materia, & id quod in ea erat in potentia, actu ſit, ita & cum ex paruo magnum, & ex magno paruum fit, ſemper eſt eadem materia in potentia vtrumque.

Nota 1. Et notandum, quod ex magno fieri paruum, eſt denſari: ex paruo magnum, rarefieri.

Notandum etiam, quod rarefactionem coniunxit cum mutatione aeris ex aqua, & denſationem cum mutatione aquæ ex aere, vt intelligas, ſicut in illis mutationibus quo ad ſubſtantiam manere ſemper eandem materiam, nec deperdi, nec de nouo adiungi, ſed ſolum eſſe per eductionẽ de potentia in actum, ita eſſe in mutationibus quoad magnitudinem, & paruitatẽ, quę condenſatio, & rarefactio ſunt, nihil etiam in his de nouo ſubintrat, nec recedit, ſed ſolum ex potentia in actum fit eductio, & ita fit in aliis denſationibus, & rarefactionibus, quæ ſunt abſque generatione ſubſtantiæ ipſius. *Nota 2.*

Vt enim ex frigido fit calidum.

Vtitur duplici exemplo Ariſt. ad id explicandum. Alterũ eſt de calido, & magis calido. Cũ.n. aliquid ex potentia calido fit calidum, nil ab extrinſeco aduenit, ſed id, quod erat potentia, idem omnino fit actu. Vlterius, cum ex minus calido fit magis calidum, idem quod calidum erat, fit magis calidum, ita eadẽ materia, quæ erat rara, fit denſa, & è contra, ſui mutatione ex potentia in actum, & nõ quia partes recipiant inter ſe aliquod vacuum, vel eiiciant. *Exemplo explicat Ariſt. ſententiam ſuam.* 1

Alterum exẽplum eſt. Si ſumamus partem circunferentiæ circuli maioris, & faciamus ex ea circulum minorem, tunc id, quod ante erat curuum, fiet magis curuũ, non accepto alio curuo, ſed totum, quod erat curuum, factum idem eſt magis curuum. Ita in magno, & paruo: raro, & denſo idem, quod rarum ante erat, fit dẽſum, & quod erat denſum, rarum, & nõ per vacui interpoſitionem partibus nõ mutatis, vt Philoſophi antiqui volebant. Et nota exemplum de circulo, linea enim circuli ſe habet, quod non ſolum ipſa eſt curua, ſed & quælibet ipſius pars, & ſimiliter tota fit magis curua, & quælibet ipſius pars. Sic de raro, & denſo. 2

Amplius

Amplius ſicut circuli. Tex. LXXXV.

Repetitur idem exemplū. IDem exemplū de circulo repetit adeo vt aliqui textum hunc non eſſe Ariſt. putēt, ac proinde ab aliis interpretib. prætermittitur, legitur tamen a Philopono, nec eſt omnino reijciendus, cum a D. Tho. etiam & aliis recipiatur. Dicit igitur quod linea curua dum magis curua fit, non aliud fit magis curuum, niſi quod erat curuum, & ignis eſt calidus & albus totus, & non ſolum ipſe, ſed & partes. Ita de raritate.

Nota. Notādum, quod albedo tribuitur igni, ſicut alii colores elementis, non quia proprii colores ſint, ſed ſimilitudine quadam yt dicitur lib de colorib. Subiungit duas proprietates rarorum corporum, puta, leuitatem, & mollitiem: denſorum vero grauitatem, & duritiem. In ferro autem, & plumbo has duas oppoſito ſe habere modo docet: nam plumbum eſt grauius, non tamen ita durum: ferrum autem durius, non tamen ita graue.

Cuius ratio eſt, quia plumbū eſt admodum terreſtre, & id, quod aqueum eſt, minus habet digeſtum, & concoctum ac ea de cauſa minus reſolutum, cum ſit mollius, ſed grauius eſt, ſicut limus ante cōcoctionem, & carnes grauiores crudæ ſunt. Ferrum autem habet aqueum concoctum idcirco durius eſt, & minus graue, quia magis reſolutum.

Ex dictis igitur manifeſtum eſt. Tex. LXXXVI.

Epilogus diſputationis de uacuo. COncludit nec eſſe uacuū ſeparatum, ideſt, ſine corpore: nec ſimpliciter, i. extra corpora, nec in rara, i. intra ipſa corpora, nec eſſe uacuum in potentia, ideſt, cum corporibus coniunctum, licet diſtinctum ratione ab illis, ut exponit Philopon. Niſi quis (inquit) utatur æquiuoce uocabulo uacui pro cauſa motus: tunc. n. graue, & leue dicet uacua, quæ ſunt cauſa motus lationis, durum autem, & molle ſūt cauſa alterationis cuiuſdam, puta, paſſionis, vel impaſſionis, nam molle cedit diuiſioni, durum reſiſtit, ob id hæ qualitates dicuntur potentiæ, uel impotentiæ, ut dictum eſt in prædicamentis. Quaſi dicat, vacuum, qualiter explicatum eſt, nullum eſt, niſi quis vocabulo hoc aliquid aliud, quod ſit, velit ſignificare: & ob id concludit dictum eſſe quomodo ſit vacuum, & quomodo non ſit.

Quid ſit condenſatio, & rarefactio, & ex quibus cauſis, et quomodo fiant. Ex quo conſtabit, An ſine vacuo eſſe poſſint. Quæſt. XI.

TRia breuiter in hac difficultate præſtabimus Plenior ſi quidem tractatio de rarefactione, & condenſatione nō eſt præſentis ſpeculationis. Primum quid rarefactio, quid condenſatio ſint. Secundo, quibus ex cauſis prouenirent. Tertio, quomodo fiant Ex quibus facile conſtabit eſſe poſſe ſine vacuo illo Antiquorum.

Quid ſit condenſatio, & rarefactio. Circa primū, aduertendum, ꝙ condēſatio non aliud eſt, q̄ motus q dam in dēſitatē, ſicut rarefactio motus in raritatē: cū aūt raritas, & denſitas qualitates quędam ſint: fit vt rarefactio, & condēſatio alterationes ſint, nam alteratio motus eſt in qualitatē.

Quid ſit rarum & denſum. Rarum autem dicitur id, quod parum materiæ ſub multa continet quantitate, econtra denſum, quod ſub parua quantitate multum continet materiæ. Hoc autem apparet, cum ex ſtupa fit ignis; illa enim materia ſtupæ, quæ ſub parua erat quantitate, poſtea ſub magna ignis quantitate eſt, ac raritatem recipit.

Duplex ē rarefactio & cō denſatio. Propria & impropria. Quid impropria. Eſt autem aduertendum, duplicem eſſe rarefactionem, & condenſationem, & propriam, & impropriam. Impropria eſt, quæ fit abſque mutatione, & alteratione aliqua partium rei, ſed ſolum per approximationem. vel partiū ſeparationē; ſicut ſpongia, cum eiecta eſt aqua, vel aere, condenſata dr: cum uero plena eſt aere, uel aqua rarefacta eſt: talis autem denſatio. & rarefactio non fit abſque corporis externi intermiſſione, vel expulſione, & hæc mixtis ineſt frequenter: elementa enim ſaltem ignis, & aer non habent hanc denſa-

tionem, vel raritatem. Antiqui itaq; non cognoſcebant, niſi hanc ſolum cum hoc diſcrimine, quod illi ponebant intra corpora vacuos poros: nos vero plenos ſubtiliore corpore, & ſic diximus ſuperius cinerem condenſari.

Quid propria. Alia eſt condenſatio, & rarefactio propria, & hæc, non fit corporis alterius expulſione, vel receptione, ſed mutatione ipſius ſubiecti ex potentia in actum: vt ſicut quod erat calidum, fit frigidum, non quia ab intrinſeco quicquam recipiat, ſed quia materia, quæ erat in potentia frigida, fit actu frigida, ita fit rara, & denſa actu ex eo, quod erat in potentia, vt dicitur paulo poſt.

Tribus ex cauſis prouenire poteſt rarefactio & condenſatio. Hæc igitur denſatio vel rarefactio tribus ex cauſis prouenit. Prima eſt alteratio ſecundum calorem, & frigiditatem; calefactio enim rarefactionis eſt cauſa, frigefactio vero condenſationis: non quod ipſa calefactio ſit rarefactio, aut frigefactio cõdenſatio. ſunt enim alterationes diuerſæ: ſed quod ex illis iſtæ ſequantur, ut ex cauſa.

1. Cauſa.

Variæ huius cauſæ experientiæ. Sunt autẽ huius primæ cauſæ aliquot experientiæ. Primo, videmus igni appoſitas caſtaneas, & oua, & glãdes magno impetu rumpi, & proiici, quod nõ fit, niſi qa

1 cum iſta ventoſa ſint, ipſorum aer intus incluſus a calore rarefit, ac rarefactus maiorem petit locum, quem extra quærit.

2 Præterea experimur aquam frigidam minorem partem ollæ occupare, calefactã vero ollam excedere.

3 Similiter, vtres, & pilæ plenę aere, ſi parum igni apponantur, optime comprimũtur, & accidẽti maxime reſiſtunt, quia aer rarefactus latera continentis fortiter occupat, ac extendit.

4 Similiter: ſi olla optime calefacta interius, poſtea vertatur, ita, ut os deorſum aquæ ſuperficie occludatur, aſcendit aqua, quia aer illic incluſus, rarefactus calore præcedenti, totam illam occupabat, poſtea aquæ frigiditate denſatus minorem occupat locum, ac partem ollę deſerit prope os, quod proximum eſt aquæ: hunc autem locum aqua aſcendens occupat. Sunt etiam aliæ paſſim experientiæ, quibus ſolam calefactionem, & frigefactionem rarefactionis, & condenſationis cauſam eſſe percipitur.

Altera cauſa eſt generatio. Cum enim inferiora elementa ex ſuperioribus fiunt, vt ex igne aer: ex aere aqua, ex aqua terra, condenſatio eſt: cum vero è contra ex inferioribus ſuperiora, rarefactio eſt: & hoc ſatis eſt experientia compertum. Videmus enim fumum ex ligno procedentem, & vaporem aquæ multo maiorem locum occupare. *2. Cauſa.* *Experientiæ 2. cauſæ.*

In hac generatione interuenit etiã alteratio ſecundum calorem, & frigiditatem, ſed quia talis alteratio eſt coniuncta cum generatione ſubſtantiæ, dicimus, & attribuimus generationi cauſam rarefactionis & denſationis ad differentiam primi modi, quo ſola alteratio ſine generatione ſubſtantiæ cauſa eſt rarefactionis, & denſationis, & quia poſt generationem ex ui ipſius formæ ſolet magis vel minus denſari materia, vel rarefieri. *Nota.*

Tertia cauſa eſt motus localis. Hic enim denſationem facit; ex nimia enim partium compreſſione fit aliquando denſatio: & ſic aer ex ventorum motu condẽſatur, quo ceſſante rarefit. Hæ igitur ſunt cauſæ, quibus condenſatio, & rarefactio proueniunt. 3

At circa modũ, quo fiant, aduerte mentem Ariſto. eſſe hanc, quæ tibi ſufficiet pro preſenti. Quod denſatio, & rarefactio fiunt, quia ſicut materia fit calida, vel frigida, non recepto aliquod extrinſeco, ſed quia erat potentia calida, & frigida: ita materia eſt in potentia, ad maiorẽ vel minorem quantitatem, & cum maior fit, vel minor, proprie ex eo fit, quia erat potẽtia, non quia ei aliquid intromittatur, & inde eſt rara, & denſa. *De modo quo fiant rarefactio & cõdenſatio.*

Eſt autem conſiderandũm, quod ſicut ex materia educitur calor, qui tamen non erat in ea actu, niſi tantum potentia: ita educitur maior quantitas, vel minor quãtitas, vbi non erat niſi potẽtia: vt enim de nouo calor in eadem materia, ita de nouo maior, vel minor quantitas producitur. Raritas autem, & denſitas qualitates ſunt admodum cum quantitate coniunctæ ita, vt ipſam ſequantur. *Nota.*

Vnde quantum ego exiſtimo, (imo ita eſt ſecundum Ariſtotelem) non fit mutatio ſecundum raritatem, vel denſitatem, quin aliquid quantitatis deperdatur, vel acquiratur de nouo: loquor

autem

autem de propria condenſatione, & rarefactione.

Secundum tamen Auerroem, qui tenet materiam ſemper habere coniũctam quantitatem ſibi, vt nunquam de nouo acquiratur vel deperdatur, nec tota, nec vlla quantitatis pars, dicetur, quod in condenſatione, vel rarefactione non deperditur quicquam quantitatis, aut acquiritur, ſed aliter, & aliter ſe habet: & probabile hoc eſt.

At nos, qui quantitatem nõ in ſola materia, ſed in compoſito conſtituimus, ac ipſam perdi, & acquiri dicimus, non reputamus inconueniens dicere, quod ſicut in remiſſione caloris, & intẽſione aliquid caloris deperditur, vel recipitur, vt probabimus poſtea: ita in iſta rarefactione, & condenſatione circa quantitatem. Imo cũ ex generatione proueniunt, ſicut cum ex aqua aer, vel econtra fit, probabiliter etiã dicitur, quòd tunc tota quãtitas mutatur, & noua acquiritur ſub eadẽ manente materia. Re enim corrupta, vt probabilis ait opinio, omnia ipſius accidentia corrumpuntur. de hoc tamẽ alibi latius dicemus. Satis ſit de quæſtione hac. Alius etenim eſt eius proprius diſputandi locus. Ex dictis liquet ad rarefactionem vel condenſationem non eſſe neceſſarium vacuum vt antiqui Philoſophi putabant, ſed ſine vacuo fieri poſſe.

An formæ intendantur additione partium gradualium. Quæſt. XII.

Senſus q. 1. Nota quid ſit intenſio.

HÆc quæſtio circa tex. 84. mouetur, vbi Ariſtoteles docet magis calidum fieri ex minus calido non adueniente calido, nouo. Pro ſenſu autẽ quæſtionis aduerte, quod intenſio non aliud eſt, quam motus, quo vna forma fit perfectior in eadem parte ſubiecti: vt cum albedo, quæ in manu erat, fit perfectior, vt ſecundum eam manus magis, & magis dicatur alba.

Qualitas dupliciter poteſt augeri.

Dixi autem, in eadem parte: nã aliqua qualitas dupliciter poteſt augeri.

Vno modo ſecundum quod plures partes ſubiecti informat, vt cum calor creſcit, & dilatatur per aliquod continuum ſucceſſiue calefaciẽdo plures ſubiecti partes: & talis dicitur extenſio formæ. Altero modo augetur in eadem parte ſubiecti acquirendo maiorẽ, & maiorem vim; vt cum calor in manu exiſtens fit maior, & maior, & tale augmentum intenſio dicitur: oppoſitum vero decrementum remiſſio.

Not. q̃ñ differunt intẽſio, & extenſio.

Differunt ergo intenſio, & remiſſio formæ ab extenſione, & diminutione eiuſdẽ: hæc enim ſumuntur ſecundum plures, vel pauciores partes quantitatis ſubiecti, illa vero ſecundum perfectionem maiorem, vel minorem in eadem parte ſubiecti; poteſtque eſſe, vt ſimul fiat intenſio, & extenſio, imo intenſio, & diminutio.

Explicatur magis ſenſus q̃ſ.

Semper tamen obſeruandum eſt, hos eſſe valde diuerſos motus. In præſenti autem loquimur de intenſione, & remiſſione, & petimus, An cum intenditur calor, noua aliqua caloris particula producatur ſupra calorem præexiſtentem: in remiſſione vero corrumpatur: an non ſic, ſed ſemper eadem qualitas ſit abſque acquiſitione, vel deperditione alicuius partis qualitatis.

1. Sentẽt.

In hac difficultate ſunt quatuor ſententiæ principales. Prima eſt Burlei, quam ſequitur Duran. 1. ſentent. diſtinctione decima ſeptima, quæſtione octaua. & Gofredus, vt recitat Sanctus Thomas. 1. ſenten. diſtinctione decimaſeptima, quæſtione ſecunda, artic. ſecundò. Dicunt iſti in intẽſione calorem præcedentem corrumpi, & nouum generari, & produci; ſimiliter de alijs qualitatibus, vt cum ex paruo calore fit maior, & intenſior, calor ille remiſſus corrumpitur, & nouus intenſior producitur: ſimiliter in remiſſione corrumpitur intenſior & producitur remiſſior.

Rõ huius ſententiæ.

Huius ſententiæ præcipua ratio eſt. Intenſio, & remiſſio ſunt motus: ergo ex cõtrario in contrarium tendunt terminum: ſed termini contrarij ſimul eſſe non poſſunt: ergo calor, qui erat remiſſus, & calor qui erat intenſus, cum ſint termini motus, ſimul non ſunt, ſed vnus corrumpitur altero accedente.

Exẽplum Dur.

Exemplum ponit Duran. ſicut in motu locali ſemper ſunt loca diuerſa, &

vnus corrumpitur, altero ſuccedente; ita in formis, ſecundum quas eſt intenſio, & remiſſio.

1 Altera ſententia eſt Aegyd.li.2.q.14.& Gregor. 1.Sentent.diſtinct.17.quæſtio.4. artic.1. Hi in forma accidentali conſiderant duo. Alterum eſſentiam ipſius formę; alterum exiſtentiam, puta, ipſam actualem inhærentiam in ſubiecto, vt albedinis eſſentia eſt ipſius natura, & ſubſtantia; inhærentia verò in ſubiecto ipſius eſt exiſtē tia, ita in aliis qualitatibus.

Aegy. & Gregor.

Dicunt ergo, quod intenſio, & remiſſio non fit per additionem, vel ablationem aliquam in eſſentia qualitatis, & formæ, ſed eadem prorſus eſt qualitas intenſa, quæ erat remiſſa abſque acquiſitione, vel deperditione: intenſio autem, & remiſſio tantum fit ſecundum exiſtentiam, & inhærentiam, hæc enim ſuſcipit magis & minus.

1. Ratio. Probant ex 8.Metha.tex.10. vbi dicitur quod eſſentiæ formarum conſiſtunt in indiuiſibili, vt vna non ſit maior, & minor, vt ternarius vnus non eſt altero maior, aut minor. Si igitur hoc ita eſt, non poteſt eſſe additio, vel ablatio in eſſentia.

2 Præterea, quia natura rei eſt in certo gradu naturæ, non ergo ſuſcipit magis, & minus: hæc enim incertitudinem faciunt.

3 Tertia ſententia eſt Scoti 1.Sent. diſtin. 17.q.3. quam ſequuntur Nominales, puta qualitates intendi additione nouæ qualitatis, vt calor intenſior fit quia nouus calor producitur, & cum calore præcedenti coniungitur, & vnitur in eadem ſubiecti parte. Vnde differt a Burleo, ꝙ Burle. dicit priorem qualitatem non manere. Scot. verò, quod manet cum ſequēti, & fit vnus calor intenſus: in remiſſione verò perditur aliquid caloris, & reſiduum manet, donec fiat totius deperditio.

2. Ratio. Hæc ſententia probatur primò. Ita ſe habet augmentum intelligibile, ſicut ſenſibile: ſed ſenſibile fit partium additione, ergo intelligibile. Vocat augmentum ſenſibile, quod fit in extenſione, vt cum aqua additur aquæ, & cum calor extenditur per ſubiecti partes: conſtat autē hoc fieri, pro ductione nouarum partium. Vocat augmentum intelligibile, quod fit in eadem parte ſecundum intenſionem.

Et argumentum eſt, quod ſicut cum extenditur calor nouus, & nouus calor producitur, in diuerſis tamen ſubiecti partibus: ita etiam cum intenditur, producetur vtique nouus, & nouus calor in eadem tamen parte.

Secundò. Motus realis terminum habet realem ad quem, diſtinctum a termino a quo: ergo calor, qui intenſione acquiritur, non eſt idem calor, qui præceſſit, ſed pars de nouo producta: ita erit in remiſſione. 2

Tertiò non fit tranſitus de contradictorio in contradictorium ſine acquiſitione alicuius realis, vel deperditione: ſed cum calor intenditur, vel remittitur, ſubiectū ex non intenſo fit intenſum, & ex non remiſſo remiſſum: ergo in remiſſione, vel intenſione noua qualitas acquiritur, vel deperditur. 3

Quarta ſententia eſt S. Tho. prima ſecundæ.q.51. art.1. ad 2. & ſecunda ſecundæ.q.24.ar.5. quem ſequuntur plerique viri docti in 3.Meth. Dicit, quod cum qualitas remittitur, aut intenditur, nihil de nouo acquiritur, nihil de nouo deperditur, ſed eadem omnino manet intenſa, & remiſſa: ſolū intenſio conſiſtit in hoc, quod magis eſt radicata in ſubiecto, remiſſio verò quod minus eſt radicata. Eſſe autem radicatam magis, vel minus, non eſt aliud, quā quod magis ſit educta, vel minus, ex potentia in actum. 4

Explicat. ſent. eiuſdem.

Vnde radicem intenſionis, vel remiſſionis ponunt in indifferentia formæ, ſecundum quam magis, vel minus poteſt educi de potentia ſubiecti.

No. ī qua ſit poſita radix intenſionis, & remiſſionis, & de dupli ci indifferētia formaꝛ

Sunt enim aliquæ formæ accidentales indifferentes, ut non magis vni, quam alteri inſint ſubiecto, vt albedo indifferens eſt, vt niui, uel cigno, vel alteri inſit, & hæc indifferentia accidens facit commune.

Sunt etiam aliquæ indifferentes, ut a ſubiecto abeſſe, uel adeſſe poſſint, & hæc indifferentia facit qualitates ſeparabiles. 1 2

Sunt tandem aliquæ indifferentes, vt plus minuſve perfectę a ſubiectis participari poſſint, & hęc indifferentia ipſas facit intenſibiles, remiſſibiles.

Hæc autem indifferētia aliquando prouenit ex diuerſa natura ſubiectorum: ut calor ignis eſt intenſior, aeris remiſſior, quia natura ignis talem petit calorem, aeris uerò talem. 3

Aliquando

Aliquando prouenit ex diuerſa diſpoſitione eiuſdem ſubiecti, vt mel dum magis, ac magis comprimitur, fit albius, quia deperdit humidum, & magis diſponitur ad calorem.

repetitur ſentẽs. D. Tho. Hæc eſt ſententia D. Tho. fideliter expoſita, in qua dicitur intenſionem, vel remiſſionem fieri per maiorem, vel minorem in ſubiecto radicationem, ſiue id ſit propter naturã ſubiecti, ſiue propter maiorem, vel minorem diſpoſitionem.

1. Rõ pro D. Thom. Probatur primo, Si intenſio fieret additione gradus ad gradum, quæro, cum illi gradus vnam faciant formam, vel illud vnum erit compoſitione, vel continuatione, vel ſubiecto. Non compoſitione: quia in accidente non eſt compoſitio, niſi generis, & differentiæ, aut actus, & potentiæ, quales non ſunt illæ, quæ ex diuerſis gradibus ſunt, præſertim cũ ſint eiuſdem rationis, & neuter ſe habeat, vt determinãs, aut vt determinatum. Nec erunt vnũ continuatione, cum illa graduum vnio nõ ſit ſecundum quantitatis partes; intenſio.n. in vnica fit parte. Nec erunt vnum ſubiecto, quia quæ ſic ſunt vnum, ſunt diſtincta ſpecie, vt albedo, & dulcedo in lacte. cum ergo non poſſint vnam formam facere, non ſic erit intenſio.

Secũdo. Ille gradus de nouo productus vel eſt eiuſdem ſpeciei, vel diuerſæ. Nõ diuerſæ, nam duo gradus caloris non differunt ſpecie: ſi ergo ſunt eiuſdẽ ſpeciei, differunt numero: at duo accidentia numero tantum differentia in eodem ſubiecto adæquate eſſe nequeunt, cum numeralis accidentium diſtinctio a ſubiectis ſumatur: nõ ergo ſic intenſio fieri poteſt.

Tertio. Stat formam indiuiſibilem magis, & minus ſuſcipere: ergo non fit per additionem, vel ablationem. Antecedens probatur. Viſio eſt indiuiſibilis operatio, & intellectio, & ſtat has intendi, & remitti, dum obiectum magis, vel minus cõprehenditur: non igitur illo modo intenſio, & remiſſio fiunt. Hæ fuere de intenſione opiniones.

1. Fund. explicat terminorũ ad qq. Pro huius quæſtionis determinatione quorundam terminorũ explicatio eſt maxime aduertenda, quę apud Philoſophos in hac materia ſolent occurrere pręſertim apud calculatorem Suyſer. Termini autem ſunt hi, gradus formę, pars gradualis, non gradus, latitudo formę.

Gradus formæ eſt illud minimum formæ quoad intenſionem, quod poteſt actu per ſe manere in aliquo ſubiecto: ſicut uocamus minimum in extenſione, quod per ſe poteſt exiſtere ab aliis partibus ſeparatum: ita vocamus in intenſione, vel remiſſione gradum, quo remiſſior non poteſt per ſe actu in ſubiecto eſſe. *Quid ſit gradus formæ.*

Pars verò gradualis formæ eſt, quicquid formæ quod non poteſt ob eius remiſſionem actu per ſe eſſe; ſicut in extenſione quantitatis, ſunt particulæ ita minimæ, vt non poſſint eſſe per ſe, niſi cum aliis cõtinuæ: ita in forma intenſa ſunt caloris particulæ ita remiſſæ, vt non ſint vnquam per ſe: & has vocamus partes graduales. Vnde in vno gradu ſunt plures graduales partes, quia eſt diuiſibilis in infinitum in potentia. *Quid ſit pars gradualis.*

Et vt facilius intelligas, debes imaginari in calore, vel in alia qualitate intenſibili duas magnitudines. Altera eſt, ſecundum quam plures ſubiecti partes informat, & hęc intenſionis magnitudo dicitur, & quę ei externa eſt, a ſubiecto proueniens. Altera eſt, ſecundum quam in ſeipſa fortior eſt, vel debilior: maior, aut minor. Dicimus enim plus albedinis ineſſe lacti, quã ſaccharo: & talis magnitudo dicitur intenſionis, cuius partes quæ actu poſſunt exiſtere per ſe in ſubiecto: gradus dicuntur; quæ vero non poſſunt per ſe exiſtere, niſi cum aliis coniunctæ, quæ inexiſtentes dicuntur, & in potentia, graduales vocamus. *Not. duplices partes in qualitate.*

Non gradus formæ dicitur illud, quod non eſt forma, ſed eſt in potẽtia proxima, ut forma, ita vt ſit verum in eo dicere, tũc non eſſe formam, ſed immediate poſt illud erit forma: vt non gradus caloris eſt, quod ſic eſt calori proximum, ut immediate poſt illud calor ſit. *Quid ſit non gradus forma.*

Latitudo autem formę eſt quantitas extenſionis formæ ſimul cum quantitate intenſionis. Vt ſi ſit aliqua forma in aliquo ſubiecto intenſa, & extenſa, tota illa ipſius extenſio cum intenſione formæ latitudo dicitur.

Et ne decipiaris exiſtimans ſolam magnitudinem intenſionis dici latitudinem; ſed vtranque ſimul, & de latitudine hac ſcripſerunt aliqui multa.

Aduer-

2. Vide. duplex latitudo formarū vniformis, & difformis

Aduertendum ſecundò; quod latitudo iſta formarum eſt duplex: quædam vniformis, quædam difformis. Vniformis eſt, cum ſic eſt forma extenſa per aliquā quātitatem, vt in ſingulis ipſius partibus, ſit æqualiter intenſa: vt ſi demus particulam ignis, latitudo huius caloris eſt vniformis, quia in omnibus partibus illius calor eſt æque intenſus.

Difformis vero eſt, cum ſic eſt extenſa forma, vt non ſit in omnibus illius quantitatis partibus æqualiter intenſa, vt ſi demus lignum calidum, cuius partes quædam ſint alijs calidiores.

Duplex latitudo difformis.

Latitudo difformis ſubdiuiditur in vniformiter difformem, & difformiter difformem. Vniformiter difformis eſt, cum etiam ſi forma ſit inæqualiter intenſa per omnes partes quantitatis, tamen exceſſus, quibus vnus gradus excedit alium, ſunt æquales. Verbi gratia ſit lignum habens decem particulas, in prima calor ſit, vt vnum; in ſecunda, vt duo; in quarta, vt quatuor, & ſic conſequenter eſt difformis tota latitudo, cum ſit intenſio inæqualis. Sed vniformiter, quia exceſſus partium inter ſe ſunt æquales: nam in tāto exceſſu duo excedunt unum, quanto duo tria, & tria quatuor, & quatuor quinque. Difformiter vero difformis eſſet, ſi exceſſus eſſent inæquales: vt ſi in vna eſſet, vt vnum: in ſecunda, vt tria: in tertia vt ſex, in alia, vt octo, & ſic conſequenter.

Latitudo difformiter difformis adhuc duplex.

Latitudo difformiter difformis iterum ſubdiuiditur in vniformiter difformiter difformem, & difformiter difformiter difformem. Dicitur vniformiter difformiter difformis ea, in qua quamuis ſint partes inæqualiter intenſæ, & quamuis exceſſus ſint inæquales, tamen proportione exceſſus ſunt æquales ita, vt in eadem proportione excedat vna aliam, in qua altera alteram: vt ſi prima pars ſit, vt vnū, altera, vt duo, tertia, vt quatuor, quarta, vt octo, & ſic conſequenter. Talis latitudo difformis dicitur propter inæqualitatem intenſionis, ſed difformiter quia exceſſus ſunt inæquales & vniformiter, quia ſeruant eandem proportionem. At ſi eadem proportio non ſeruatur, nunc latitudo prorſus eſſet difformiter difformiter difformis. Hæc ſunt valde obſeruanda pro intelligentia multorum, quæ in phyſica occurrunt.

1. Cōclu. contra Burlæū.

Pro determinatione igitur quæſt. propoſitæ, ſunt aliquot proponendæ concluſiones, quarum prima ſit. In intenſione nō corrumpitur qualitas remiſſa, nec intenſa in remiſſione, vt dicebat Burlæ.

1 Hæc concluſio probatur primo. Quod corrumpitur, ſi accidens eſt, aut corrumpitur a contrario, ſicut calor a frigiditate; aut defectu cōſeruantis, vt lumen in aere, extincta lucerna: aut ad corruptionem ſubiecti, nam deſtructo ſubiecto deſtruūtur ipſius accidentia: ſed illa qualitas remiſſa non corrumpitur a contrario, quia intenſa qualitas, & remiſſa non ſunt contraria, cum ſint eiuſdem ſpeciei: nec corrūpitur ex defectu conſeruantis, nam adhuc manet ipſum agens intendens: nec ad corruptionem ſubiecti, cum ſemper ſubiectum in tota intenſione moueat. Non ergo corrumpitur, ſi enim corrumperetur ab aliquo, ex his vtique corrumperetur.

2 Præterea ſecundo, Si remiſſior qualitas corrumperetur in intenſione, & intenſior produceretur, ſequeretur, quod in inſtanti per primum ſui eſſe, qualitas tota fieret, & non ſucceſſiue. Patet. In quocunq; inſtanti eſt verum dicere, dum intenſio ſit, nunc eſt qualitas intenſa, & ante non fuit talis: peto, an tota illa in alio inſtanti ſit producta, an pars ante illud fuerit. Hoc dici non poteſt: nam ante hoc inſtās erat remiſſa, & ita debuit corrumpi. ſi ergo tota illa in inſtanti producta eſt, iam tota qualitas per primum ſui eſſe incipit, nec ſucceſſiue facta eſt, quod eſt contra Ariſtot. vt dicetur inferius.

3 Præterea tertio: Si in remiſſione corrumpitur intenſior qualitas, & producitur remiſſior, ſequeretur, quod contrarium per ſe produceret contrarium. Patet. Demus, quod ſit calor, vt ſex, & incipiat remitti a frigido: tunc frigidum deſtruet totum illum calorem, & produceret remiſſiorem, vt fatetur, ergo frigidum producit calidum. Vlterius ſi ſtatim totum illum calorem deſtruxit: ad quid alium produxit, cum etiam corrumpere illum debeat? profecto hæc opinio indigna uidetur Philoſopho.

Argum. Bur. ſoluitur.

Nec argumentū ipſius quicquam concludit. nam calorem remiſſum, & intenſum

ſum dupliciter cōſiderare poſſumus. Vno modo formaliter: vt intenſus, & remiſſus eſt: & ſic opponuntur: & ſunt termini intenſionis, & remiſſionis, & cum remiſſus eſt, intenſus non eſt, & è contra. Altero modo, materialiter conſideratur pro ipſo calore, & ſic non opponuntur, nec corrū puntur: Quod eſt dicere, calor, qui erat remiſſus, manet in intenſione, ſed non manet remiſſus: ſed manet pars caloris, qui erat intenſus, ſed non manet intenſus: ſicut cum quantitas minor fit maior, & è contra, quantitates manent, ſed quod fit maior, vel minor non manet, & ita ſoluitur argumentum ipſorum.

2. Conclu. cōtra Aegid. Secunda concluſio. Intenſio, vel remiſſio non fit tantum ſecūdum exiſtentiam, vt imaginatur Aegid.

1. Ratio. Iſta concluſio probatur. Primo, quia cum exiſtentia dependeat immediate ab eſſentia, non poteſt intelligi, quomodo ſi ipſa eſſentia conſiſtat in indiuiſibili, non
2 conſiſtat etiam exiſtentia. Præterea, quia adhuc ipſa exiſtentia eſt quædam entitas & natura: debet ergo in indiuiſibili conſiſtere.

3 Vlterius, quia petimus, an per radicationem, vel additionem ſuſcipiat iſta exiſtentia magis, vel minus: remanet enim eadē difficultas.

4 Præterea, quia ſupponit opinio diſtingui realiter eſſentiam, & exiſtentiam, cuius oppoſitum poſtea nos oſtendemus.

3. Conclu. Tertia concluſio. Non fit intenſio aut remiſſio per maiorem, vel minorem in ſubiecto radicationem tantum. hæc ſine dubio facilius intelligitur, quam oppoſita opinio. Quis enim intelligit radicari magis, vel minus aliquid in ſubiecto nullo prorſus acquiſito, aut deperdito? fit quidē iſta radicatio, ſed per hoc, quod plures, vel pauciores qualitatis gradus ſunt. Et ita conſentio cum D. Thoma, in intenſione fieri maiorem radicationē, ſed tamen hāc fieri per additionem gradus alicuius de nouo producti.

Nota. Nec (ut exiſtimo) huius oppoſitum uoluit S. Tho quamuis multi ipſius diſcipuli id putent, contra quos probatur concluſio præter argumēta Scoti, quæ ſunt optima, ſuperius poſita. Primo ex Ariſtote. hoc tex.
1. Ratio. 84. qui dicit, Sicut ex non calido fit calidum, ita ex minus calido magis calidum: tam enim calidum, quam magis calidum ex potentia educuntur, ſic ergo argumentor ex hoc. Cum magis calidum fit, calor qui erat potentia, educitur in actum, ergo producitur. Fit ergo intenſio per productionem noui caloris, ſicut remiſſio per deperditionem.

Præterea. Cum fit aliquid magis calidū, 2
vere mutatur per mutationem, quæ non erat ante: ergo acquiſiuit aliquid, quod ante non erat.

Præterea. magis radicari, vel eſt, quod 3
difficilius remoueatur a ſubiecto, vel ꝙ qualitas plures ſubiecti partes informet, uel ècontra, quod plures gradus qualitatis, & partes ſint in ſingulis partib ſubiecti. Non primum, quia ſunt qualitates intenſiſſimæ, facile tamen mobiles, ut febris ephimera, & rubores ex verecundia. Non ſecundum, quia illud eſt extendi, non intēdi, erit ergo tertium.

4. Conclu. quō fiant intēſio, & remiſſio. Quarta concluſio. Intenſio, uel remiſſio fiunt per acquiſitionem, vel deperditionē partium gradualium qualitatis circa eandem ſubiecti partem manentib. ſemper remiſſis gradib cum aliis in intenſione, & ſimiliter in remiſſione, manentibus illarū partium gradibus, quæ erant intenſæ, aliquib. eorum partibus deperditis, & in hoc conſentio cum Scoto.

1. Nota quō proceditur in intēſione. Notanda tamen hic duo. Alterum eſt, quod cum intenditur aliqua qualitas, uel remittitur, non proceditur per gradus, ut in ſingulis inſtantib. ſinguli gradus producantur, ſed per partes graduales, ſicut in extenſione formæ, poſtquam ignis in primo minimo eſt introductus, poſtea ſucceſſiue extenditur per minima cōiuncta, nec alia minima ſubit, niſi paulatim, quia cū ſint coniuncta cum primo, non dabitur minus minimo per ſe, ita in diminutione paulatim, & ſucceſſiuè fit, donec ad ultimum aliquando perueniatur, & illud iam ſimul corrumpitur.

Hæc ergo ſic intellige ſuo modo in intenſione, & remiſſione, dato. n. uno gradu, intenſio ſucceſſiue fit per partes graduales aliorum gradum, ſimiliter in remiſſione, donec perueniatur ad ultimum gradū. Dictum autem eſt, quid inter gradum, & partem gradualem interſit.

2. Nota. Alterum adnotandum eſt, quod cum dicimus intenſionem fieri graduum additione,

tione, non intelligas, quod iſta additio eſt propria, quaſi addamus calorem aliquem qui erat alibi actu, vt cum aquæ aquam addimus, ſed eſt impropria additio quia id, quod additur, erat ibidẽ cui additur, ſed in potentia, educitur tñ in actum. Et hoc eſt quod ibi dixit Ariſt. quod non fit calidum, aut magis calidũ adueniẽte calido, puta, in actu præexiſtenti, ſed educto ex eadem potentia in actum.

Qualis additio grad⁹ fiat in inteſio ne.

Supereſt vt ad argumenta in oppoſitũ reſpondeamus. Ad primum Aegid. dico, quod eſſentia dupliciter ſumitur. Vno modo pro quidditate, quæ per definitionem explicatur. Altero modo pro ipſa entitate, & ipſa re. vt eſſentia albedinis dicitur id, quod albedinem conſtituit in eſſe, & natura albedinis, dicitur etiam ipſa albedo. Igitur eſſentiæ, vt quidditatem dicit non fit additio, nec diminutio, ſed certa eſt, & indiuiſibiliter conſiſtit: nam vnica eſt qualitatis cuiuſq. definitio, ſiue ſit intenſa, ſiue remiſſa, at ipſi entitati fit additio.

Ad 1. Aegyd et ad ſecundum dupliciter ſumitur eſſentia.

Explicatur hoc exemplo. Lineæ quidditati non fit additio. vnica n eſt ipſius natura. at ipſi lineæ partes poſſunt addi, & detrahi. Alii ſolent hoc idem aliter dicere, quod eſſentia ſuſcipit partes ſimilares, ſed nõ diſſimilares per hoc patet etiã ſolutio ad ſecundum argumentũ ipſius ſententiæ.

Ad primum pro opinione illorum qui opin. D. Th ſecus intelligũt de ſola radicatione, ſine additione graduum, dicendum quod gradus multi faciunt vnum intẽſione, ſicut plures partes aquæ, vnum faciunt continuatione, per quantitates partium, quę ad vnum uniuntur: ſic plures gradus eiuſdem qualitatis faciunt vnum intenſione, per hoc, quod cum ſint eiuſdem ſpeciei ſub vna, & eadem ſubiecti quantitate ſubmittuntur, & penetrantur, ac vnicam formam, latitudinem, & magnitudinem intenſionis habentem componunt, & ſic poſſumus dicere, quod compoſitione ſint vnum non compoſitione extenſionis, ſed intenſionis vnius formæ.

Ad 1. pro opi illorũ qui opin. D. Th. ſecus intelligunt.

Ad ſecundum dico quod ille gradus eſt diſtinctus numero imperfecte, quod eſt dicere, Gradus vnus diſtinguitur numero ab alio, quando eſt in potentia, & alter actu. Similiter reſpectu actionis, quia talis grad⁹ producitur hac productione, non autem ille, qui erat ante: ſimul ter reſpectu temporis, quia præcedens aliquando fuit, cũ non fuit, qui producitur.

Ad 2.

Perfecte tamen numero non diſtinguitur, quia poſtquam productus eſt, & in actu, vnicam actu formam cũ altero facit, ſicut etiam partes continui vnum efficiunt continuum: Nec metaphyſici dicunt contra hoc quicquam: nam cum dicitur, duo accidentia numero differentia, nõ dicitur duo accidentia actu exiſtentia, nec dicitur de differentia perfecta numero.

Ad tertium ſimiliter patet ſolutio. Nã viſio intenditur, ſicut & aliæ qualitates per additionem, imo & accidentia ſpiritualia, vt intellectio, & volitio, & habitus in anima exiſtentes. quamuis enim extenſionem non habeant, tamen intenſionem habere poſſunt in ſubiecto. Non enim partes intenſionis, ſunt partes extenſionis, nec his neceſſario indigent, taliaque accidentia habebunt intenſionem, ſed non latitudinem, quia latitudo, vtrunque claudit, vt dicimus, ac ſatis de quæſtione hac.

Ad 3.

Caput Decimum.

Tractatio de Tempore.

Conſequens autem eſt ad ea. Tex. LXXXVII.

Poſtquam de motu, infinito, loco, & vacuo diſſeruit, nunc tandem de tempore facere ſermonem aggreditur. Eſt n. tempus menſura rerum ſenſibilium communis, Duo tamen tractãda proponit, alterum, an ſit, alterum quid ſit: nam quale ſit, ex ipſius natura ſemel perceptra facile erit cognoſcere.

Int. Ari.

At circa an ſit, prius diſputatiue procedit, ac rationibus exteris, quæ logicæ dicuntur, (vt notant Themiſt. & Simplic.) contendit probare ipſum non eſſe. Nam quamuis tempus eſſe ſit certiſſimum, eſt tamen adeo difficile cognitu (vt dicit Philop.)

lop.)& rationes in oppoſitum fortes, vt videatur ex parte non eſſe.

Quid ſint logicæ rationes. Aduertendum, quod logicæ rationes ſunt, quæ ex communibus principiis, & probabiliter, non neceſſario procedunt, & probant: non enim faciunt ſcientiam, ſed opinionem, vt alibi diximus.

Quod igitur omnino non ſit, aut. Tex. LXXXVIII.

An ſit tēpus. INcipit rationes proponere, quibus tempus non eſſe probatur. Inquit autē rationes probare vix, & obſcure tempus eſſe. Quod dicit, quia rationes nō conuincunt ipſum nō eſſe, cū demonſtrationes nō ſint, ſed difficultatem faciunt, & perſuaſionem, vt non ita facile, & diſtinctè tempus appareat eſſe.

1. Ratio. Eſt autem prima ratio huiuſmodi. Cuius partes non ſunt, nec ipſum eſt, ut entitatem, & ſubſtantiam habet: ſed temporis partes non ſunt: non ergo tempus eſt. Minor probatur, nam reliqua ſunt nota. Temporis partes ſunt præteritum, & futurum: ex præterito enim tempore, & futuro componitur quodcūque tempus, quod in infinitum procedit, & ſemper accipitur, id eſt totum ipſum tempus, quod indeterminabile eſt, ex præterito, & futuro conſtat. At neutrum horum eſt: præteritum enim non eſt, futurum nondum eſt: Ergo partes totius temporis non ſunt.

Nota. Notādum, quod dicit, Totum tempus, quod infinitum accipitur. Nam tempus in particulari non ſemper ex duplici hac parte conſtat, vt præteritum per ſe, futurum per ſe, tamen tempus totum, quod in fluxu eſt, ex duplici hac parte conſtat.

Ad hæc autem omnis rei. Tex. LXXXIX.

2. Ratio. ALterā facit rationem. Quæcunq; res diuiſibilis, & plures partes habēs, ſi eſſe dēt, neceſſe eſt, vt aliquā ſui partem, quæ ſit, habeat, quando non omnes haberi poſſunt, ſed nulla pars temporis eſt, igitur nec tempus eſt. Maior eſt nota. Minor probatur. Præteritum, & futurum ſunt partes temporis, & nulla ex his eſt.

Dices tu, non ſunt iſtæ omnes partes, nam nunc præſens eſt pars temporis, & illud modo eſt. *Obiect.*

Reiicit hoc Ariſt. probando nunc non eſſe temporis partem, & ſic probant. Pars menſurat totum, quia toties replicata totum adæquat, ſimiliter pars componit totum cū aliis partibus, at nunc non menſurat tempus, nec ex multis nunc cōponitur tempus, ergo non eſt pars temporis. *Solut.*

Aduertendum enim, quod ſicut punctum in linea indiuiſibile quid eſt, ita nūc in tempore, nam quod præſens eſt, non poteſt eſſe diuiſibile, ſi enim diuiſibile eſſet, cum ſit ſucceſſiuum, vtiq; partem haberet præteritam, partem futuram, iamque non eſſet totum præſens, & nunc, quod igitur præſens eſt, indiuiſibile eſt. Et ſicut linea ex punctis non componitur, nec puncta partes ſunt lineæ, ſed continuatiua linea partium, ita nec nunc eſt temporis pars, ſed partium temporis, puta præſentis, & futuri continuatiuum, & hoc intendit ratio hæc.

Amplius autem, & ipſum nunc. Tex. XC.

COnuertitur ad ipſum nunc, & contēdit probare, ꝙ nō ſit, & ꝙ difficile ſit percipere, an ipſū ſit, & ratio huiuſmodi procedit. Si eſſet nunc, aut eſſet unum, & idem per totum temporis, aut aliud & aliud ita, ut uno deſtructo, ſuccedat aliud: ſed neutrum vr̄ poſſe dici, non ergo eſt. Probat quod non ſit aliud, & aliud oſtendendo, quod non corrumpatur nunc, quod alias, dici poteſt inſtans. *probatur nō eſſe ipſum nūc & primo quod non ſit aliud & aliud in tempore.*

Et ratio eſt huiuſmodi. Si corrumpitur ipſum nunc, aut corrumpitur in altero nunc, quod ſit ſimul cum illo, aut corrumpitur in ſeipſo, aut corrumpitur in ſequenti nunc, quia omne, quod corrumpitur, in tempore corrumpitur, nullo autem modo ex his corrumpi poteſt. *Vis rationis Ariſt. ꝙ nunc non poſſit corrumpi nec in ſeipſo, nec in alio nunc.*

Primo, non corrumpitur in alio nunc quod ſit ſimul, quia nunc non eſt extra tempus, ut ergo duo nunc ſint ſimul, ideſt quando eſt unum; quod ſit alterum, debet

duo tempora eſſe ſimul, vt duo dies, aut duæ horæ: ſed hoc impoſſibile eſt: nam nunquam duo tempora ſunt ſimul, niſi cum vnum eſt pars alterius, vt dicimus. nunc eſt talis hora, talis dies, talis menſis, talis annus ſimul: ad hoc autem ſufficit vnum nunc: ſed duo tempora diuerſa, quorum vnum nō includatur in altero, ſimul eſſe non poſſunt. Si ergo nunc ipſum corrumpitur, non corrumpitur in alio nunc, quod ſit tūc, & ſimul, ſicut ego lectionem lego in hoc tempore, ita vt lectio, & tempus ſimul ſint.

2. Pars. Probat ſecundo, quod non corrumpatur in ſeipſo. quia cum ipſum eſt, tunc eſt: non ergo poſſibile eſt, vt tunc dicatur corrumpi.

3. Pars ar gum. Probat, quod non corrumpatur in nunc ſequenti, & petit ſuppoſitionem quod duo nunc non ſint ſimul, & immediata, quin mediet tempus, ſicut nec duo puncta, quin mediet linea: hoc enim poſtea in lib. 6. probandum eſt, dicitur igitur. Si nunc corrumpitur in nunc conſequenti, cum inter ipſum, & hoc mediet tempus, conſequenter ſequitur, quod in illo tempore durabit tale nunc, ſunt autem infinita nunc in qualibet particula temporis, erit ergo ſimul unum nunc cum aliis, quod eſſe non poteſt, ergo nullo modo nunc ipſum corrumpi poteſt, & ita non erunt diuerſa nunc per totum tempus. Hæc ratio ſubtilis eſt, & notāda, & aduerte expoſitionem: nam primam argumenti partem multi nō attigerunt.

At uero neque ſemper idem. Tex. XCI.

Probat non poſſe eſſe unum nunc in toto tēpore. 1. Ratio. Oſtendit alteram principalis argumēti partem, quod nō ſit vnicum nūc per ſe eſſe totum tempus. Omne finitū, ſiue ad vnum, ſiue ad plura, ideſt, ſecundum vnam dimenſionem, vt linea, aut ſecundum plures, vt ſuperficies, & corpus, vno termino ſolo non poteſt eſſe terminatum, ſed duobus ad minus at tempus accipi poteſt finitum, ut dies, hora, menſis: ergo ad minus erunt duo termini tempore, & ſic duo nunc, ſicut in linea duo terminantia puncta.

Amplius, ſi ſimul eſſe. Tex. XCII.

Probat ſecundo, non poſſe eſſe vnum nunc, ſequeretur enim quod quæ facta ſunt ante mille annos, & quæ modo fiunt: ſimul eſſent ſecundum tempus, Patet: ſequela, nam illa ſunt in eodem tempore ſimul, nec eſt vnum altero prius, quæcunque in eodē nūc temporis facta ſunt: ſi igitur unicum eſt nūc in toto tempore, nihil erit prius, nihil poſterius, ſed omnia ſimul ſecundum tempus. *2 Ratio.*

De his igitur, quæ inſunt ipſi. Tex. XCIII.

Concludit ſatis dubitatum eſſe circa eſſe ipſius temporis, poſtea ad quid ſit cōuertit ſe, ac docet, quid ſit tp̄s, difficile eſſe cognoſcere, & difficultatis cā eſt duplex. Altera ea, quæ Antiqui de tempore dicunt, nonenim omnes conueniunt. Altera eſt ex rationibus poſitis circa an ſit: nam ex illis videtur temporis natura eſſe ſolum ſecundum intellectum, at dicit Philopo. cum ipſius partes non ſint. Incipit autem aliorum ſentētias proponere. *Quid ſit tēpus eſt ualde difficile cognoſcere.*

Antiquorum opi. de tempore duæ. 1. & 2. rō quod motus cæli nō ſit tempus. Quidam dixerunt, tempus eſſe motum circularem cæli. Alii dixerunt eſſe ipſum cœlum, & ſphæram. Impugnat autem dupliciter eos, qui motum circularem dixerunt eſſe tempus. Primo Pars temporis eſt tempus, ſed pars circulationis non eſt circulatio: ergo circulatio nō eſt tempus. Secundo impugnat. Si eſſent plures cœli, tūc eſſent plures circulationes, eſſent ergo plura tempora ſimul. quorum vnum non eſt pars alterius, quod eſt impoſſibile.

Nota. Dicit Philop. quod quamuis plures eſſent mundi, vt finxit Democritus, adhuc vnicum eſſet tempus pro omnibus, & vna communis duratio, ſed hoc poſterius magis examinabitur.

Nota. Hanc opinionem de circulatione Alex. & Theophraſt. tribuunt Platoni, quamuis Simplic. ipſum defendat.

Vni-

Vniuerſi autem ſphæra.
Tex. XCIIII. & XCV.

Rō quā quidā exiſtimabāt cœlū eſſe tempus.

AD ſecundam opinionem ſe conuertit, ac rationem ponit opinionis: nempe, quia omnia continentur in tempore, & omnia continentur in ſphæra cęleſti; inferebatur, ſphæra cœleſtis eſt tempus: quam opinionem Ariſtot. negligit impugnare dicens, eſſe adeo irrationabilem, vt non opus ſit contra eum quicquam inferre. Et merito, cum aliter dicātur res eſſe in ſphæra, aliter in tempore. In ſphæra enim, vt in loco communi, in tempore, vt in menſura vniuerſali actionum, & motuum.

Iſtam ſententiā tribuit Simpli. Pytag.

Dub. 1. Solut.

Dices, quis defectus eſt ſyllogiſmi? Reſpondent Philop. & Auer. quod eſt in ſecunda figura ex duabus affirmatiuis: ſic enim eſt formandus ſyllogiſmus. In ſphæra ſunt omnia: in tempore ſunt omnia: ergo tempus eſt ſphæra.

Dub. 2.

Dices rurſus, cur non formabitur in tertia figura, & videbitur bonus in darapti? Dico, quod debet formari in ſecunda, quia concludit vniuerſaliter. Et quamuis in tertia eſſet, adhuc non deberet ſic concludi, ſed ſumendo totale extremum. Sed de hoc ſatis, pertinet enim ad libros priorum logicæ.

3. Sentē. omnē motum eſſe tempus.

Proponit tertiam ſententiam, quā Simplic. tribuit Stoicis, nempe quemlibet motum eſſe tempus, quamuis poſſimus dicere, quod nullam ſententiam dicat, ſed tantum, quod tempus videatur eſſe quidam motus, & mutatio, quamuis non ſit circularis. Quod reijcit dupliciter. Primo, motus, & mutatio ſunt tantum in ſuo ſubiecto, & vbi eſt ſuum ſubiectum, non alibi, at tempus in omnibus eſt vt tempus, & duratio iſta vbique eſt, non ergo tempus motus eſt aliquis. Hic eſt tex. 95.

1. Rō circa hāc ſententiā qd nō ſit motus aliquis.

Amplius autem mutatio
Tex. XCVI.

2. Ratio.

ALteram ponit rationem. Motus tardior, aut velocior dicitur: ſed tempus non eſt tardū, aut velox: nō ergo eſt motus. Probat minorem: Nā velox, & tardū tempore mēſurantur. velox enim, quod in pauco tempore multum tranſit; tardum quod multo tempore paucum facit, & tranſit ſpatium. at tempus non menſuratur tempore.

Nota.

Dicit autem, quòd tempus, nec vt quale, nec vt quantum, tempore menſuratur. Vocat tempus quantum, ipſum abſolute conſideratum pro duratione, vocat quale pro duratione hac, vel illa, puta hyemali, vel æſtiuali, nocturna, vel diurna.

Tempus quidem vnum altero breuius aut longius dicitur, non tamen velocius, aut tardius. Celeritas igitur, aut tarditas non tempori, ſed motui in ordine ad tempus ineſt.

Nota.

Eſt autem notandum, quod hic iā incipit indagare, quid tempus ſit. Et quoniā determinatum erat quod tempus eſſet aliquid motus, præmittit non eſſe motū: poſtea addit, non eſſe abſque motu. Eſt autē methodus bona docendi.

Caput Vdecimum.

Quod igitur non eſt motus.
Tex. XCVII.

COncludit tēpus non eſſe motum ex dictis. At quia indifferēter vtitur vocabulo motus, & mutationis, cum tamen ſuperior ſit mutatio, quam motus, dicit quod in præſenti parū refert dicere motum, aut mutationem: intelligimus enim hic motum pro quadam ſucceſſiua mutatione. Poſtquam autem probauit non eſſe tempus motum: probat eſſe aliquid ipſius motus, & ratio conſiſtit in hoc. Tempus non percipimus, niſi aliqua percepta mutatione, & motu. tem-

pus igitur aliquid eſt motus. Antecedens ponit dicens, (cum non mutamur ſecundum intelligentiam,) i. cum intelligentia nulla apprehendimus mutationem, vt declarat Philopo. & alij communiter, quod poſtea exponit per diſiunctioné illam, vt dicit Simplic. aut latet nos mutari, ſcilicet cum mutationem aliquam non apprehendimus, tempus non percipimus.

Exemplo id probatur. Probat antecedens exemplo, & ratione. Exemplum eſt de dormientibus. Qui dormiunt enim, non percipiunt tempus, in quo dormiunt, ſed nunc, in quo incæperunt ſomnum, coniungunt cũ eo; in quo expergiſcuntur. nec tempus medium cognoſcunt, quia nó perceperunt ullam mutationem.

Adducit dictum quoddam fabuloſum de his, qui apud heroas in Sardo dormiũt. narrat Simpl. cum Sardi capti eſſét à Grçcis, in antro inuétos eſſe nouem Herculis filios mortuos, ita tamen bene aromatib⁹ conditos, vt viderentur dormire: & hos vocat heroas. Dicit autem Philop. quod qui male habebant ferebantur ad hos, qui ſtatim magnó ſomno corripiebantur, ita vt euigilantes non perciperent tempus longum ſomni.

Quidquid autem ſit de hoc, rei veritas eſt certa, dormientes non percipere ſomni tempus.

Narrat Eudemus hiſtoriam conuenientem propoſito Dicit quoſdam poſt epulas nocturnas dormiuiſſe per totam illam noctem, & ſequentem diem, & noctem illius diei. Quidam, qui experrectus eſt nocte ſequenti, exiſtimans eſſe illam eandem noctem, qua dormire incæpit, iterum continuauit ſomnum uſque ad diem tertium, quem cum primo copulauit, non diſtinguens ſecundum.

Rõne idẽ probat. Ratione id probat. Si unicũ eſſet nunc, tunc non eſſet tempus, vt ſi hoc nũc eſſet tantum, nó eſſet tempus poſt hoc: ergo qui non diſcernit, nec apprehendit niſi vnum nunc, non percipit tempus.

Concludit, quod cum anima non percipit mutationem aliquam, & variationem aliquorum, ſed hæret fixa in vno: ſicut qui contẽplantur, & ex guſtu fixi manent, nó percipiunt tempus: tempus ergo aliquid eſt ipſius motus.

Quod igitur neque motus, neq; ſine motu. Tex. XCVIII.

CVm igitur tempus non ſit motus, ſed aliquid motus, dicit oportere inquirere, quid ſit ipſius motus. Repetit aũt quantũ dependeat apprehẽſio tpis ex apprehéſione motus, dicens, ꝙ ſi nullus apprehenderetur motus exterior, ſed eſſet quis in tenebris conſtitutus, tunc non apprehenderet tempus, niſi per mutationem aliquam, nempe, ſi ſecundũ animam moueretur cogitando, aut imaginando: tunc enim ex cognitione mutationis factæ perciperet tempus. Sicut etiam, cum tempus percipimus, etiam motum factum percipimus, vt tempore horæ percepto, motum lectionis percipimus: prius tamen per motum tempus perceptũ eſt. Cum igitur tempus abſque motu non ſit, nec ſit ipſe motus, erit ipſius aliquid. *No. apprehenſionẽ temporis oriri ex apprehẽſione motus.*

Quoniam autem quod mouetur. Tex. XCIX.

QVid ſit tempus determinaturus accipit duo. Primum eſt motum ac tempus continuitatem, ac prius & poſterius habere ab ipſa magnitudine, & ſpatio ita, quod motus continuus eſt, ac prius habet, & poſterius propter magnitudinem, & ſpatium, quo fit: tempus autẽ propter motum. Dicit igitur. Quod mouetur localiter, a quodam loco, & magnitudine in aliam mutatur: cumque omnis talis magnitudo, in qua mouetur aliquid, continua ſit, motus etiam continuus erit, ac tempus ſimiliter propter motum. Sequitur enim tempus motum, & motus magnitudinem. *1. funda. Ariſt. motus & tẽpus continuitatem & prius & poſterius habent ab ipſa magnitudine.*

Aduertendum hic, quod loquitur de motu regulatiſſimo, cuius paſſio tempus eſt, qualis motus eſt primi cœli, vt dicemus inferius: ac ob id dicitur quantus motus, tantum tempus. *Not. 1.*

Attende etiam, cum dicit, motum accipere continuitatem a magnitudine, non intelligas tantũ ab ea: plura enim neceſſaria ſunt, vt dicemus in lib. 5. ſed magnitudinis continuatio unum eſt ex neceſſarijs ad motus cótinuitatem, quod ſufficit pro præſenti *Not. 2.*

præſenti, vbi ſupponimus vnicum eſſe mobile, quod etiam requiritur ad continuitatem motus.

Prius autem, & poſterius in loco.

Prius, & poſterius in motu fiũt a magnitudine, & in tempore à motu.

OStendit etiam, prius, & poſterius eſſe in motu à magnitudine. Magnitudo quidem habet prius, & poſterius poſitione, ſecũdum quod habet quaſdam partes priores, quaſdam poſteriores, tanquam locus; locus habet poſitionem, vt dictum eſt in prædicam. Motus autem ſuum prius, & poſterius ſecundario hẽt, nempe ab ipſa magnitudine proportionaliter, & correſpondenter, vt id ſit prius motus, quod eſt in priori parte magnitudinis: id poſterius motus, quod eſt in poſteriori parte magnitudinis. Tempus autem habet prius, & poſterius correſpondenter à motu: prius enim eſt temporis, in quo fit prius motus: poſterius eſt tẽporis, in quo poſterius fit motus; alterum enim, id eſt, tempus, ſequitur alterum ipſorum, id eſt, motum, ſicut etiam motus magnitudinem ſequitur.

Prius, & poſterius in motu ſunt idẽ cũ motu licet rõne differant.

Addit tamen vnum notatu dignum, ꝙ prius, & poſterius, in motu ſunt idem re cum motu, tamen ratio ipſorum diuerſa eſt. Nam motus, vt motus, ſolum eſt actus entis in potentia: quod habeat prius, & poſterius, hoc ei accidens eſt, quatenus motus ab extremo vno in alterum procedit, vel per aliquam magnitudinem fit. Vbi vide ſententiam noſtram, quam propoſuimus lib. 1. de motu, non conſiſtere motus in communi accepti eſſentiam in fluxu cõtinuo, ſed in proceſſu formæ ab agẽte, vel agentis in formam, ſiue ẽt patientis: Quod eſt dicere, eſſe actum entis in potentia, prout eſt in potentia, quamuis motus proprie acceptus includat ſucceſſionẽ, & fluxum ſucceſſiuum, vt ibi diximus.

At vero & tempus quidem cognoſcimus. Tex. C.

2. Fũda. Tempus eſt aliqd motus, & tunc percipitur, cũ prius & poſterius motus percipitur.

ACcepto primo fundamento motũ habere prius, & proſterius: accipit vnũ alterũ, puta, tẽpus eſſe aliquid motus, non motus ſecũdũ ſe, ſeu vt prius, & poſterius hẽt. Inde. n. optime colliget definitionem temporis. Probat autẽ, quod dictum eſt: quia tunc determinate percipimus tempus, cum cagnoſcimus, & percipimus motum non quidem, vt actus eſt entis in potentia, ſed vt prius, & poſterius habet.

Explicatur. Cum lectio, vt actus quidã eſt, percipitur, non definite tempus cognoſcitur: at cum in lectione id quod præceſſit, & id, quod ſecutum eſt, conſideratur, tunc tempus impenſum percipitur.

Nota, in quo conſiſtit apprehenſio tẽporis.

Hoc igitur eſt, quod dicit Ariſtoteles; quod enim intellectus recipit duo nunc, vnum ſub ratione prioris, & alterum ſub ratione poſterioris, tunc percipit tempus, nam cum percipit extrema ac diſtinguit, & medium extremorum diſtinguit. Eſt autem tempus quod inter duo nunc clauditur. At quia ſupponit Ariſtot. id tẽpus eſſe, quod terminatur nunc, dicit id verum eſſe & ſupponi debet abſque ulla in præſenti probatione.

Quando igitur tanquam vnum. Tex. C I.

Idem explicatur magis.

PRoſequitur explicare, tunc percipit tempus, cum prius, & poſterius in motu percipiũtur, dic. tꝗ; : Cum ipſa nunc nõ diſtinguimus, ſed vt vnũ apprehendimus, tunc tempus non percipimus. Similiter, cum vnum nunc eſt, & nõ ad prius, & poſterius relatum ꝑcipimus, nõ adhuc tẽpus apprehendimus, quaſi tunc tempus apprehendamus tantum, cum in motu prius, & poſterius percipimus. Colligit ex his definitionem.

Definitio temporis.

Tempus eſt numerus motus ſecundum prius, & poſterius. Quaſi dicat, non eſt aliud tempus, quàm prius, & poſterius ſimul ipſius motus. Clarius. Tempus eſt illa motus ſucceſſio, & fluxus ſecundum prius & poſterius. Eſt enim quædã quantitas motus, quæ quantitas cõſiſtit in prioris ac poſterioris fluxu. Vnde tempus motui ineſt, vt numerabile quid eſt, ſecundum prius, ac poſterius. Imò eſt id, quod motum facit numerabilem ſecundum prius, & poſterius. Et hoc pro præſenti ſufficiat, declarabitur enim hoc magis in futura quæſtione hac de re.

Signum

Signum autem eſt. Tex. CII.

Tempus eſſe numerum.

SIgno quodam a poſteriori oſtendit, tempus numerum merito dicit: nam numero menſuramus, quod plus, minuſve eſt: replicando enim vlnas, aut palmos, menſuramus. Cum igitur tempore menſuramus motus partes, & menſurabiles ſint; merito tempus quidam dicitur numerus.

Numerus duplex, numerans, & numeratus.

Quis autem ſit numerus, explicat, dicens. Numerum eſſe duplicem. Alter eſt numerus numeratus, qui in ipſis rebus eſt ratione cuius tales ſunt numerabiles: vt numerus numeratus hominum, eſt numerus in ipſis formaliter exiſtens, ratione cuius ſunt numerabiles, ſicut eſt linea menſurata illa, quæ in corpore aliquo inhærens ipſum reddit menſurabile, ſecundũ lõgitudinẽ. Alter eſt numerus numerãs, puta, ille, quẽ anima apprehendit abſtractum ab omni materia, vt cum ternarium, quaternarium, & alios in ſe conſideramus.

Tempus eſt numerus numeratus.

Cum igitur tempus numerus ſit, non eſt numerans, ſed numeratus, puta, exiſtens in ipſis partibus motus ratione cuius motus numerabilis eſt formaliter ſecundum prius, & poſterius. Nec idem eſt numerus numeratus, & quo numeramus, id eſt, numerans, vt magis in quęſtionib. elucidabitur.

Et ſi motus ſemper alius. Tex. CIII.

Tempus eſt ſucceſſiuũ ſicut & motus.

MAgna eſt horum ſex textuum difficultas, & interpretum uaria expoſitio. Proponam id, quod mihi magis ex Ariſt. mente viſum fuerit. Tẽpus igitur numerum prioris, & poſterioris motus dixerat, modo tempus ſucceſſiuum, quid, ſicut & motum, eſſe docet.

Inquit ergo; Sicut motus alius eſt, & alius, ideſt, partes habet ſuccedentes diuerſas, ita ſimiliter & tempus. At ne quis ob id tempus non eſſe unum arbitraretur, dicit, totum tamen eſſe idem, quamuis enim partes, alias, & alias habeat, totum tamen vnum eſt.

Et reddit rationem. Quia vnicum eſt nunc re, licet diuerſum ratione. Senſus eſt Prius, & poſterius, quæ temporis partes ſunt diuerſa inter ſe, vnum tamen continuum faciunt, cum copulentur vnico nunc, quod eſt finis prioris, & principium poſterioris; ſicut pũctum in medio lineæ. Ad huius loci declarationem facit text. 121. qui poſtea ſequitur.

Ipſum autem nunc tempus metitur. Tex. CIIII.

Quõ ſe hẽat nũc ad tẽpus.

DVo explicat de nunc ipſo, & quomodo ſe habeat ad tempus, & quomodo vnum ſit. Ita igitur ſe habet ad tempus, quod ipſum metitur.

Notandum verò, ꝙ tempus eſt numerus quidam habens duas vnitates. Altera eſt primus motus Altera eſt poſterior motus. Cumq́; iſta diſtinguantur duobus nunc, poſſumus dicere: Tempus eſſe numerũ duorũ, nũc alterius prioris, alterius poſterioris, non quod ex ipſis duobus nunc tantum, quod indiuiſibilia ſunt, tempus cõponatur, vt arbitratus eſt Themiſtius; hoc enim eſſe non poteſt: eſſet enim nunc pars temporis, ſed componitur ex nunc terminante partem priorem motus, & terminante alteram partem poſteriorem motus, ita, vt tempus ſit numeratus ipſarum partium diſtinctarum per diuerſa nunc. Et hoc eſt, quod dicit, nunc, vt habet rationem prioris, & poſterioris, metitur tempus.

Not. 2.

Notandum ſecundo, quod cum tale nunc ſit ſicut vnitas in numero: vnitas autem multiplicatione ſui numerum metiatur: per vnitates enim numeramus quemcunque numerum: optime per huiuſmodi nunc priora, & poſteriora, quæ vnitatum rationem habent, tempus metimur, quod numerus quidam eſt.

Ipſum autem nunc eſt quidem, vt idem.

Nunc eſt idẽ cum tempore, ſed rõne diuerſũ.

EXplicat modo quõ nunc ſit idẽ in tempore, & dicit quodammodo nõ eſſe idem: vt enim aliter, & aliter ſe habet, id eſt, quantum ad ipſum eſſe, & rationem ipſius non eſſe vnum, & idem in tem-

in tempore compoſito ex priori, & poſteriori, quantum tamen ad ſubiectum, & rem ipſam, idem, & vnum eſt: Quaſi dicat, eſt vnum re, ratione tamen nō vnum, nec idem.

Ratio. Hoc autem exemplo explicare nititur quod & ſit exemplum, & ſit argumentum. Dicit igitur, quod motus ſequitur magnitudinem, & tempus motum, vt dictum eſt. Modo ſuperaddit, quod punctum ſequitur mobile, quod fertur, & per quod ī motu prius, & poſterius cognoſcimus. Vt.n. mobile aliter, & aliter ſe habet in ſpatio, diſtinguitur prius, ac poſterius in motu.

Similitudo ergo inter punctum, & mobile hæc eſt, quod punctum vnum eſt re, continuans diuerſas partes mobilis ratione diuerſum, prout cū vna, vel altera ſumetur: eſt enim vnius principium, alterius vero finis. Ita mobile vnum eſt in diuerſis ſpatij partibus ratione diuerſum, vt hic, & alibi eſt, ſicut Sophiſtæ dicunt. Coriſcum eſſe alium, cum eſt in foro, & alium, cum eſt domi.

Tam ergo punctum in diuerſis partib. mobilis, quam mobile in diuerſis partib. ſpatij re, eſt vnum, & idem; ratione vero non vnum, nec idem.

Ipſum autem nunc ſequitur id, quod fertur.

Nunc in motu ſe hēt ſicut mobile. APplicat modo exemplum, & primo aſſimilat nunc mobili ipſi. Vt enim mobile aliter, & aliter ſe habens motum diſtinguit in prius, & poſterius, ſic etiam nunc ipſum, vt numeratur cū priori & numeratur cum poſteriori, tempus facit, & per ipſum tempus cognoſcimus. Quod eſt dicere. Sicut mobile motus eſt cauſa, & dum per diuerſas ſpatij partes procedit: ſic & nunc tēporis eſt cauſa, dum numerabilem motum facit procedendo a priori in poſterius: duo enim nunc, & prius & poſterius, vt diximus, faciunt tempus.

Iterum cō cluditur in tpe eſſe idē nūc re diſtīctum ratione. Eſt igitur idem nunc re, quatenus prius & poſterius re unum ſunt cū motu, & motus vnus eſt, ob id, & nunc unum erit ſubiecto, tamen ratio diuerſa eſt. Nec vnum nunc, eſt formaliter, nam in ratione numerabilitatis, in quo conſiſtit ratio temporis, & ipſius nunc, plura ſunt nunc, unū numerabile prius, alterum numerabile poſterius, ſeu alterum accipitur cum parte poſteriori, alterum cum priori numerabili, ut dictum eſt.

Et notum maxime hoc eſt.

AT quia poſſet quis dicere, non eſſe ſimile nūc mobili, quia per mobile cognoſcitur motus in cōi, motꝰ localis per id, ꝙ localiter fertur, cum mobile ſit compoſitum, & hoc aliquid, at motus non eſt hoc aliquid, eſt autem compoſitum notius, de nunc uero non ſic. *Obiect. in Ariſt.*

Solut. Hoc remouet Ariſtoteles, dicens, eſſe ēt nunc magis notum. Semper.n. per ipſum cognoſcitur. Vnde concludit nunc ipſum aliquo modo eſſe idem, aliquo modo nō, cum ſit ſimile ei, ꝙ fertur, & mobili, & hoc eſt primum exemplum.

Explicatur adhuc ſol. Ariſt. Et ut ipſum perfecte intelligas, nota ſimilitudinem clarè eſſe hāc. Vt mobile ſumptum in ſpatio multipliciter facit motum, ita nunc in numeratione ſumptum dupliciter, puta prius, & poſterius, facit tempus, non quod ſit idem nunc ratione, ꝙ ſumitur in priori, & poſteriori: ſunt.n. diuerſa, ſed re idem & unum eſt, quatenus prius ipſum, & poſterius non ſunt ſeparata, ſed in unico motu continuantur.

Vnde non eſt tanta unitas nunc, & mobilis. eſt enim maior mobilis, cum ſit ītrinſeca, ipſius uero nunc extrinſeca a motu, ſed eſt unitas proportionalis. Et admodum nota hanc expoſitionem, non.n. opus eſt confugere ad imaginarium fluxum ipſius nunc, per totum tempus, ſicut puncti per lineam: ſic enim doctrina non eſſet uera, ſed imaginatiua. Et prætetea, quia ſic tempus ut continuū, conſideratur, hic autem, ut diſcretum conſideratur, ut ſatis patet ex ipſo contextu. ego ſanè ita intelligo.

Maniſe-

Manifeſtum eſt autem quod etſi tempus non ſit. Tex. CV.

Tēpus dependet a nunc, motus, a mobili.

OStendit depēdentiā temporis a nūc, ſicut motus a mobili. Inquit, ſi nō eſset nunc, non eſſet tempus, nec nunc eſſet, ſi tempus non eſſet. Iterumque comparat nunc mobili, & ponit hæc duo ex vna parte motum, & mobile, ex altera parte tempus, & nunc: & oſtendit ſimul eſſe tempus cum nunc, quia motus, & mobile ſimul ſunt; numerus ego motus, & numerus mobilis ſimul erunt. At temp⁹ eſt numerus motus: nunc autem quidem nō eſt numerus mobilis, quia non eſt niſi vnum mobile, erit tamē unitas mobilis, quę pars eſt numeri: ſimul ergo erunt nunc & tempus, ſicut mobile & motus.

Et continuum eſt tempus ipſo nunc.

Tēpus cōtinuatur ipſo nunc, ſicut linea puncto.

OStendit modo vnitatem ipſius nunc alia uia, puta; quia aſſimilatur puncto continuanti lineę partes, ac ob id præſuppoūit, tempus continuari ipſo nunc, ac vnitatem ab eo habere. Prius.n. & poſterius vnico medio nunc continuata vnum ſunt.

Vnde etiam in hoc aſſimilatur nūc mobili. Nam ab ipſo etiam ſumitur motus continuitas, & vnitas, non ab ipſo quidem ſe vno modo habente, ſic enim non eſſet motus, ſed quies: ſed ab ipſo aliter, & aliter ſe habente, & faciente prius, & poſterius.

Cum igitur nunc cōtinet temporis partes, vt punctum lineæ partes erit idem re, ratione diuerſum, ſicut & punctum, quod idem re eſt principium vnius, & finis alterius partis: eſt igitur vnum nunc in tempore, ſiue tempus conſideretur in ratione diſcreti, ſiue in ratione continui, ut expoſitum eſt per duo exempla.

Sed cum ſic quidem. Tex. CVI.

Obiect.

SVbtiliter reſpondet ad obiectionem. Cum.n. dixiſſet vnicum nunc eſſe re, & duo ratione, ſicut punctum, poſſet quis dicere. An cum dicitur, tēpus eſſe numerum ipſorum nunc, ſumamus vnum nūc re, & duo ratione, & ſit numerus duorum nunc ratione, ſicut numerus duorum punctorum ratione.

Solutio.

Hoc remouet dicens, tempus eſſe numerum duorum nunc re, ſicut ſi eſſet numerus duorum punctorum extremorum lineæ: nam ſicut, ſi non eſſet, niſi vnum punctum re, quamuis eſſent duo ratiōe, non eſſet motus, ita ſi non eſſet niſi unicum re nunc, non eſſet tempus, ut igitur ſuccedat tempus, & ſic plura nunc re ſunt neceſſaria, ſicut ſunt plures partes, puta prius, & poſterius.

Et inſuper manifeſtum eſt. Tex. CVII.

Nunc nō eſt pars temporis.

EX hoc autem, ꝙ tempus continuum eſt, & nunc ipſius continuum eſt, colligit non eſſe partem temporis, ſicut nec punctum lineæ, nec diuiſionem ipſius motus. Vocat diuiſionem id, ꝙ partes motus continuat, quod indiuiſibile etiam eſt, & ab aliis uocatur, mutatum eſſe, de quo latius dicetur lib. 6.

Vnde concludit, quod ſicut lineę pars linea eſt, & punctum non eſt linea, ſic nec nunc eſt tempus, cum non ſit ipſius pars, ſed accidit tempori, i. eſt terminus ipſius, vt exponit Philop.

Si tēpus ſumatur, ut quid diſcretum nūc ſe habet, ut eius pars.

At ſi tempus in ratione diſcreti conſideretur, & ut numerus eſt, tunc nunc numerat, & eſt pars, ſicut vnitas numeri. Hoc tamen ſi ſumatur cum ipſis partib. quarum ſunt nunc numeri, cum ipſis.n. debent cōputari, tunc tempus numerus eſt duorum nūc, prioris, & poſterioris, ut expoſuimus ſupra tex. 104.

Nota.

At non inquit, eſt numerus tēpus, ſicut numerus decem hominum. & aliorum, id eſt, numerus numerans, qui poteſt multis applicari, ſed eſt numerus numeratus ipſorum nunc, quod etiam ſupra docuerat.

Hunc

Hunc eſſe ſenſum horum textuum exiſtimo: nec mireris ſi nullum expoſitorem in totum ſequor: ex omnibus enim, quæ diligenti textus inſpectione, probabiliora mihi viſa ſunt, collegi.

Caput duodecimum.

Quod igitur tempus numerus motus eſt. Tex. CVIII.

Explicatur definitio tpis.

INfert ex dictis, tempus numerum eſſe motus ſecundum prius, & poſterius: ſic aũt eſſe numerum, vt ſit continuũ, cũ ſit numerus motus continui, ſicut numerus partium continuarium, continui etiam rationem habet. Vnde nec omnino diſcretum, nec omnino continuũ eſt, ſed vtriuſque rationem participat, ex his autem vult concludere aliquas proprietates temporis.

Supponit autem, quòd numerans ſimpliciter, ideſt, numerans, & numeratus etiam, qui ex diſcontinuis componitur, habet minimum. Nam dualitas, & ad ſummũ vnitas eſt minimum numeri. At quidem numerus numeratus, puta, qui eſt partium continuarum, ſicut numerus duarum partium lineæ continuarum, talis, inquit, numerus aliquo modo habet minimum, aliquo modo non. Nam qua parte diſcretum eſt, minimum habet, cum vſque ad dualitatem poſſit decreſcere, qua vero parte continuum eſt, minimo caret, cum diuiſio continui in infinitum procedat verſus minus.

1. Proprietas tpis ĩ rõne diſcreti hẽt minimum non tamẽ in rõne cõtinui.

Sic igitur erit tempus. Ratione diſcreti, minimum habet; eſt.n. dualitas prioris, & poſterioris: at ratione continui, non habet minimum.

Manifeſtum autem eſt, propter quid uelox. Tex. CIX.

2. proprietas tpis. Cõpetunt uocabula continui, & diſcreti.

OStendit aliam temporis proprietatẽ. Qua parte enim diſcretum eſt, uocabula ſibi diſcreti uẽdicat: dicitur enim multum & paucum. Qua vero parte continuum, vocabula continui ſunt ei attributa, dicitur.n. longum tempus, dicitur breue etiam tempus, velox autem, & tardum, non dicitur: id enim uelox & tardum dicitur, quod menſuratur tempore, ut ſuperius dictum eſt: At tempus non menſuratur altero tempore extra ſe, non igitur tardum, aut uelox dicitur.

Et idem etiam ubique ſimul eſt. Tex. CX.

3. proprietas idem eſt ubiq; tempus.

TErtiam temporis proprietatẽ aperit, puta eſſe idẽ ubique, ideſt reſpectu eorum, quæ ſunt in tempore, vt ide eſt modo annus, & talis duratio apud omnes ſimul. Nõ enim modo ad hos, poſtea ad illos tempus idem peruenit, ſed idẽ eſt pro omnibus, quæ ſub illo ſunt, & ſimul. At temporis partes nõ ſunt idem, & ſimul, ſed quædam ſuccedunt aliis diuerſis recedentibus.

Probat hoc: Quia tempus eſt numerus numeratus ipſorum nunc. cum ergo diuerſa ſuccedant nunc, diuerſum ſuccedit tempus, ſicut numerus numeratus diuerſus eſt pro diuerſitate rerum numeraturum, quamuis numerus numerans, & formalis idem ſit pro omnibus tali ſpeciei nnmeri numerabilibus.

Amplius autem vt contingit. Tex. CXI.

4. proprietas cõmodo quo reuertitur idẽ mot⁹, reuertitur idem tempus.

QVartum aliud habet tẽpus. Quod ſicut regreditur idem motus, ita regreditur idem tempus. Regreditur idem motus ſpecie, qui factus eſt, ſed non idem numero, ut redit eadem deambulatio, eadem cœna, idem prandium non numero, ſed ſpecie, ita idem dies, idem Ver, eadem tempora regrediuntur, non tamen numero ſed ſpecie eadem.

Non ſolum autem motum. Tex. CXII.

5. Temp' contingit menſurari motu, & motus tempore.

SVbdit aliud temporis attributum, quod motu menſuratur. Contingit.n.tempore motum, & motu tempora menſurari: nam dicimus multum temporis, vel paucum temporis, in quo multa vel pauca facta ſunt. Sed differenter ad inuicem mẽſurantur: nam tempore metimur motum, tanquam menſura ipſum menſurabile, ſicut qui pecunia menſurat ſingulos equos: at cum motu tempus menſuramus, eſt ſicut cum menſuram menſurabili menſuramus, vt qui vno equo menſuraret pecunias multiplicando.

Et hoc rationabiliter accidit. Tex. CXIII.

Rõ quincte proprietatis.

SVbdit rationem, quare tempus menſuramus motu, & motum tẽpore. Quia ſicut ſe habet motus ad tempus, ita magnitudo, & ſpatium ad ipſum motum. Contingit autem ſpatium motu, & motũ ſpatio menſurare: nam aliquando cognoſcimus viæ factę diſtantiam per motum factum, vt cum quis deambulando deteſſus eſt, ſentiat uiam longam eſſe factam. Aliquando etiam è contra, motum diſtantia menſuramus, & ſpatio, vt cum quis Neapoli Romam uenit, per diſtantiam ipſam cognoſcit tantum fuiſſe motum. Cum igitur ſic motus, & magnitudo ſe habeant, eodem etiam modo tempus, & motus ſe habebunt.

An tempus ſit numerus motus ſecundum prius, & poſterius. Quæſtio. XII.

NOn ab re erit, intermiſſa text' expoſitione, circa temporis naturam parum immorari, eſt.n.difficilis ualde. Aliquot itaq; argumenta, vt ueritas elucescat, proponemus.

Et primo contra ipſius exiſtentiam ſic. Cuius partes non ſunt, nec ipſum eſt, at temporis partes non ſunt: non ergo erit ipſum tempus. Minor patet. Nunquam de tẽpore eſt, niſi nunc indiuiſibile, quod non eſt pars. Prȩteritum, aut futurum non ſunt, dum talia ſunt, nam quod ipſorum eſt, in ſtans eſt tantum.

Secũdo. Si tempus eſſet, vtique corruptibile eſſet, ergo cum corruptio ſit in tpe, tps corrumpetur in tempore, ac duo tempora ſimul erunt. Iterum petam de alio tẽpore, in quo tempore corrumpatur, & cum dẽat eſſe in alio, dabitur proceſſus in infinitum: non ergo tempus eſt, nam incorruptibile eſſet, & ſic non eſſet ſucceſſiuum.

Tertio contra definitionem. Temporis partes continuantur termino communi, igitur continuum eſt; non ergo debuit definiri per diſcretum.

Præterea quod tempus ſit numerus, cõtra: uel numerus eſt eius forma. vel non. Si nõ, ut quid definitur per numerum? Si ſic: ergo tempus eſt in genere, & ſpecie quãtitatis diſcretæ, contra Ariſt. in Prædicam. *Confirmã tur arg.*

Quod ſi dicas illum eſſe numerum partium continui, ob id igitur cõtinuum eſt. Hoc non valet: nam ſi ſic eſt tempus cõtinuum ſicut numerus duarum partium lineę continuæ, profectò malè definitur per numerum: ſic enim quodlibet continuum numerus eſſet. *Obiect. Solut.*

Quarto. Illud prius, & poſterius, qđ in definitione tpis ponitur. Vel eſt prius, & poſteri' ſpatii, & hoc nõ quia tale eſt permanens, ſicut ſpatium. Vel eſt prius & poſterius motus, & ſic iam tempus eſſet motus, cum ſit aggregatũ ex partib. mot'. Vel tãdem eſt prius, & poſterius ipſius temporis, & tunc tempus definiretur per tẽpus, & idem per ſuas partes quantitatiuas, ut linea eſt numerus partium lineæ.

Quinto. Dicitur, ꝙ tempus eſt mẽſura, menſura ut dicitur 10. Met. eſt indiuiſibilis, & minima, at tempus diuiſibile eſt, & longisſimum, non ergo eſt menſura.

Circa hoc Strato Philoſophus diſcipulus Theophraſti (ut dicit Simpl.) exiſtimauit non bene tempus per numerum definiri, cum ſit quid continuum, ideoq; ipſe ſic definiebat. Tempus eſt quantitas in actionibus cuius ſenſum hunc eſſe arbitror. Sicut corpora habent dimenſionem aliquam, & longitudinem, ſecundum quã ipſius corporis partes poſſumus permanẽ *1. ſententia Stratonis circa definitionem temporis.*

tes

res ſumere: ita motus, & operationes, habent intenſionem quandam, non eã, quæ corporum eſt, ſed durationis cuiuſdam, ſecundum quam habent partes non permanentes, ſed ſucceſſiuas, ac fluentes, & talis quantitas, & duratio tempus dicitur, ita Strato ſentiebat.

1. defini. Plotini. Aliter definiebat Plotinus, puta, tẽpus eſt vita animæ in motu tranſeunte ex alia in aliam vitam. Cuius ſenſum exiſtimo eſſe: quod tempus eſt ſucceſſio tranſiens apprehenſa tamen ab ipſa anima, ita, vt non ſit tempus, niſi cum anima totam ſucceſſionem ſimul intelligit, & percipit: ac obid vitam animæ vocabat in motu tranſeunte. De hoc tamen inferius dicemus.

4. ſenten. Alber de Saxo. & Nominalium. Alber. Saxo. q. 14. Tẽpus eſſe motum exiſtimat, ita vt res vna ſit vtrumq; , quãuis diuerſis vocabulis ſignificata. quam opinionem ſequuntur Nominales: fugientes enim diſtinctiones realium, omnia idem eſſe volunt, & ſolam vocabulorum differentiam faciunt: at vero vtrumque extremum fugiendum eſt. Vt enim diſtinguere, quæ non ſunt diſtincta, vitium eſt: ita non minus eſt vitium idem affirmare, quæ eadem non ſunt.

1. funda. Motus dupliciter habet partes alias à mobili, alias a ſpatio. Pro determinatione autem ſit primum fundamentum. Quod motus geminas habet partes, quaſdam a mobili, quaſdam a ſpatio, & latitudine, in qua fit motus. Verbi gratia, mouetur animal, cum progreditur, hic motus, cum quoddam ſit accidẽs in ipſo mobili inhærens, eſt extenſum extenſione ſubiecti, ſicut albedo cũ corpori ineſt: & ſecundum has partes diuiditur motus, diuiſione mobilis, vt alia ſit pars motus, quæ eſt in capite, alia, quæ in manu, alia, quæ in alijs corporis partib. Hæ ãt partes ſimul sũt, vt cũ vna eſt, altera fit.

Partes motus, quæ proueniunt a ſpatio, non ſunt ſimul, ſed ſibi inuicẽ priores & poſteriores. At cum aliquid mouetur per ſpatium aliquod, quia in ſpatio ſunt partes diuerſæ prioris, & poſterioris, euenit, vt motus per tale ſpatium factus habeat partes correſpondentes ſpatio priores, & poſteriores.

Sed non ſunt partes motus, ſicut partes ſpatij: nam prius, & poſterius in ſpatio permanentia ſunt, at in motu non, ſed in mutatione conſiſtit, quæ fluit, & non permanet.

Nos. Radix Radix ergo prioris, & poſterioris in motu eſt prius, & poſterius in magnitudine, ſed tñ diuerſũ ẽ illud prius, & poſteri⁹ in motu à priori, & poſteriori magnitudinis. *prioris, & poſterioris in motu.*

2. funda. ex priori, & poſteriori ĩ motu prouenit ſucceſſio q̃dam variabilis. Sit ſecundum fundamentũ. Hoc prius, & poſterius motus, quod in ſucceſſione per ſpatium cõſiſtit, ac inde fluit, efficit, & cauſat quandam durationem variabilem, vt alia ſit duratio ſucceſſionis prioris, altera poſterioris, & hæc talis duratio, & dimenſio quædam, ac extenſio prioris, & poſterioris motus, tempus eſt.

Vnde aduertendum, quod tempus duratio eſt, non quæcunque: eſt enim duratio quædam ſemper manens, nec variationem habens. ſicut ſi fingeres hoc nunc indiuiſibile manens, & non fluẽs, & talis duratio nõ eſt tempus, ſed dicitur æternitas, & ab antiquis tempus ſeparabile: eſt autem tota ſimul.

Non ſic autem eſt tempus, ſed eſt duratio ſuccedens. nec modo ſtans: ob id dicitur, eſt duratio motus prioris, & poſterioris, id eſt, duratio ſemper mutabilis, & in eodem non permanens. Vnde tempus eſt effectus motus: & prius, & poſterius in tempore, quæ ſecũdum durationem ſunt ex priori, & poſteriori motus conſurgunt quæ in ſucceſſione circa ſpatium conſiſtunt. Motus ergo ipſius prius, & poſterius, ſucceſſionem dicunt, temporis vero dicunt durationem. eſt enim tempus duratio variabilis.

3. funda. numerus duplex, numerãs, & numeratus. Sit tertium fundamentum. Numerus duplex eſt. Et numerans, qui formalis dicitur: & numeratus, qui materialis vocatur. Numerus numerans, eſt abſtractus a materia quacunque: vt ternarius ſecundũ ſe, & quaternarius, & ſimiles. Numeratus vero eſt contractus in materia: vt numerus hominũ numerus lapidum. Differunt aũt numeri hi, ſicut figura abſtractè conſiderata, & figura in materia aliqua.

Res ſunt in ſe formaliter numerabiles per numerũ numeratum nos vero numeramus p numerũ numerantẽ. Aduertendum præterea, quòd numerus numerans, cum abſtractus ſit, communis eſt omnibus rebus, vt ternarius ſecundum ſe, communis eſt lapidibus, hominibus, & alijs: at numeratus non, ſed ſolum illis ineſt, in quibus eſt; ſicut ternarius hominum in ipſis eſt, & ternarius lapidum in ipſis lapidibus.

Vlterius, cum numerus numeratus ſit in ipſis rebus, fit, vt per ipſum formaliter res ſint numerabiles. Vnde ſicut albedo in pariete, ipſum facit viſibilem: ita numerus

in ipſis rebus, ipſas facit, vt numerari poſ- ſint, ob id numeratus dicitur.

At qui abſtractus eſt, non facit ipſa res numerabiles, imo per ipſum numeramus res, quatenus res numerantes ſub aliquo numero, quem mente habemus, comple- ctimur: ac ob id talis numerus numerans dicitur.

Tempus eſt numerus numeratus.

Tempus ergo (vt dictum eſt) non eſt numerus abſtractus, ſed numeratus eſt, puta, numerus partium motus prioris, & poſterioris.

Nota numerus numeratus dupl.

Aduertendum tamen diligenter, quod numerus numeratus duplex eſt. Alter, cuius vnitates, & partes diſcretæ ſunt in qualitate, & quantitate, vt numerus hominũ, numerus lapidum, & ſimilium; & talis numerus non eſt tempus, cum tempus continuum ſit. Alter, cuius partes diſcretæ ſunt in qualitate, licet non in quantitate: vt dicimus numerum partium eiuſdem cõtinui, cum partes eterogeneæ ſunt: cum enim ſimilares ſunt, non faciunt vllum numerum propriè: talis numerus eſt tempus: nam tempus eſſentialiter dicit fluxũ, & variationem partium præcedentium, & ſubſequentium.

Cur tẽpus dicatur numerus prioris ac poſterioris in motu.

Ac ad explicandam hanc varietatem, dicitur numerus, motus prioris, & poſterioris, ac ſi dicatur, Eſt quantitas, & duratio quædam varias habens partes, puta, priores, & poſteriores: & ita tempus conſequitur motum, qua parte motus ex diuerſis partibus conſtat; puta, priori, & poſteriori, & non quatenus motus ſimilaris eſt: nã partes motus, motus ſunt, ſicut partes tẽporis, tempus.

At in eſſentia ſua tempus hoc habet, vt ſecundum diuerſas partes fluat: ob id numerus dicitur, ſed non numerus in indiſcretione quãtitatis, vt dicemus adhuc in ſolutione argumentorum.

1. Concl. Tẽpus eſt

His igitur ſuppoſitis ſit prima concluſio. Tempus eſt, & non eſt motus, ſed eſt aliquid motus. Quod tempus ſit, ſatis ex communi omnium conſenſu patet. Quod vero non ſit motus, (præterquam quod manifeſte id docet Ariſtoteles) probatur.

Tempus non eſſe motũ, probatur primo.

Quorum ſpecies, & differentiæ ſunt diuerſæ, & ipſa ſunt diuerſa, ſed motus, & temporis differentiæ ſunt diuerſæ, ſimiliter & ſpecies, ergo & ipſa diuerſa ſunt. Minor patet de differentijs. Nam tempus non dicitur velox, aut tardum, motus ſic. Præterea motus ſurſum, aut deorſum dicitur: non tempus. De ſpeciebus patet. Nam augmentatio, alteratio, latio, ſpecies ſunt motus, ſed non temporis.

Præterea ſecundo. Quia tempus, & motus diuerſas habent definitiones, vt notum eſt: ſunt igitur diuerſa. 2

Tempus licet non ſit motus, eſt tamen aliquid motus.

At quamuis non ſit motus, aliquid tamẽ motus eſt, puta, ipſius paſſio: eſt enim illa extenſio prioris, & poſterioris motus ſecundum durationem. Et merito motus paſſio ponitur: nam tempus cum variationem dicat, adiungitur naturæ, & accidenti, cuius eſſe variationem patitur, qualis res eſt motus.

Tẽpus eſt duratio faciens partes in mutatione continua.

Secunda concluſio, Tempus duratio quædam eſt, non quæcunque, ſed partes habens in mutatione continua conſiſtentes: differt enim duratio, quæ æternitas eſt, hæc enim tota ſimul eſt, nec partes habet, ſed in indiuiſibili conſiſtit; at tempus partes habet, vt ſæpe dictum eſt, ac ob id optime ab Ariſtotele dicitur numerus, quo explicaret partium variationem, & diuerſitatem. 2

Tertia concluſio. Tempus eſt menſura formalis motus. 3

Nota duplicẽ eſſe mẽſuram.

Aduerte duplicem eſſe menſuram. Altera eſt formalis, quæ menſurata dicitur. Altera menſurans, quæ actiua dicitur.

Menſura formalis eſt, quæ inhærens alicui ipſum facit formaliter menſurabile, aut numerabile: ſicut linea huic ligno inhærens ipſum facit formaliter menſurabile, ideſt, vt menſurari poſſit; & hæc ratio menſuræ ineſt cuicunque quantitati reſpectu ſui ſubiecti; eo enim quo ſubiectum quantum eſt, vel diſcretum, vel continuum, menſurabile, aut numerabile eſt formaliter: ſicut partes per albedinem formaliter ſunt viſibiles.

Menſura menſurans eſt, a qua ſumpta, vt quadam regula certa, alia extra ſe menſuramus, vt vlna, vel palma menſuramus alia quanta.

Quo differant hæc duo genera menſura. Primò.

Differt autem vtraque menſura, quod formalis eſt in eo, cuius eſt menſura, cum ſit illius accidens, & forma: at menſurans eſt extrinſeca rei numeratæ, cum non ſit illi inhærens.

Vlterius

Vlterius, formalis ineſt cuicunq; quantitati: omnis enim quantitas ſubiectum facit menſurabile: at menſurans non inuenitur in omni quantitate, ſed in certa, quæ ſit parua, & minor re menſurata, vt ſui multiplicatione menſuretur, vt palmo mẽſuramus quantitatem magnam ſpatij. Tota ergo ſpatij quantitas menſura eſt formalis, nam menſurabilem facit totum pannum; at parua quantitas menſurans eſt.

Vtrumq; genus mẽſuræ ineſt tempori. Aduertendum igitur, quod vtraq; mẽſura ineſt tempori. Primo tamen formalis: ipſum enim eſt, quo formaliter motus menſurabiles ſunt ſecundum prius, & poſterius: menſurare vero ineſt parti temporis, quæ aſſumitur, vt certa quantitas ad menſurandum totum motum. Vnde diebus, horis, annis, menſuramus ipſa multiplicando: quod ſi aduertis, tempore, vt menſurante menſuramus motum, ratione temporis, vt menſuræ menſuratæ, ſicut quantitate actiua aliqua menſura mẽſuramus totum ſubiectum quantum, ita tempus vitæ alicuius tempore quodam menſuramus, vtraq; enim menſura eſt tempus.

Tamen communiter, & vniuerſaliter tempus eſt menſura formalis motus, id eſt, per ipſum motus formaliter redditur menſurabilis, & numerabilis ſecundum prius, & poſterius: & per hæc patet concluſio, & ſunt iſta valde notanda.

Ad 1. Poſſumus igitur reſpondere ad argumenta, ex quorum ſolutione adhuc magis iſta clara fient. Ad primum facilis eſt ſolutio; dicimus enim tempus eſſe: nam res ſucceſſiuæ, & quarum natura non eſt permanens, non ſunt, neque exiſtunt, ſicut res permanentes: harum enim partes omnes ſimul ſunt: at rerum ſucceſſiuarum non eſt vlla tota pars: id enim naturæ ipſarum repugnat: ſed ſat eſt, quod aliquid continuatiuum partium ipſarum ſit: licet enim tempus prius, & poſterius nõ ſint ſecundum ſe tota, ſicut nec etiam tota motio, eſt tamen nunc vtrumque coniũgens, & terminus vtriuſque, & hoc ſat eſt ad ipſius exiſtentiam affirmandam.

Ad 2. *Variæ ſẽtent. de termino corruptionis ipſius nunc.* Ad ſecundum, inuenio aliquos dicendi modos. Aliqui dicunt, quod nunc temporis corrumpitur in ſeipſo, per vltimum ſui eſſe, vt ſit verum dicere, nunc modo eſt, cum ipſum eſt, tamẽ immediate poſt hoc non erit; nec ex hoc ſequitur, quod ſi cũ corruptum eſt, vt patet. De tempore autem conſequenter oportet dicere, quod tempus corrumpitur in ſuo vltimo nunc, vt dies in vltimo nunc, & quæcunque alia pars temporis, & ſic per vltimum ſui eſſe deſinit, vel primum non eſſe, non tamen oportet, quod nunc corrumpatur in alio nunc, nec tempus in alio tempore; & ſic dicit Simplic.

An ſit intrinſecus vel extrinſecus.

1. Sent. Simpl. *2. Sent. Alex.* At Alexan. 3. Meth. cap. 5. tex. 17. dicit, tempus non corrumpi, nec generari: ſimiliter nec ipſum nunc, quod idem dicit hic Alber. Tract. 3. cap. 1. dicit non corrumpi, aut generari nunc, ſed incipere, aut deſinere eſſe.

In cuius declarationem aduerte, quod non quidquid eſt, quod ante nõ erat, nec quidquid eſt, & poſtea non erit, eſt generabile, aut corruptibile, non enim valet conſequentia, Hoc non erat, & modo eſt: ergo generatum eſt. Nam generatio, & productio, & motus ipſe de nouo ſunt, & ante non erant ſæpe, tamen non eſt facta generatio alia generatione; nec motus alio motu: eſſet enim proceſſus in infinitum, vt docet Ariſt. lib 4.

Si igitur motus non fit, nec generatur (nam eſt ipſum fieri, & generari, & tempus eſt cum motu) nec tempus generabitur, aut corrumpetur, quãuis deſinat eſſe, vel incipiat eſſe. Vnde non oportet aliud tempus cõſtituere, quo ſit, & fiat tempus, ſicut nec eſt alia mutatio, qua fiat mutatio, qđ ſi tp̃s deſinit, vel incipit eſſe ſecundum partes, & nunc, id eſt, quemadmodum dixi prius. Hæc autem obſerua.

Ad 3. Ad tertium attende, quod tempus non eſt numerus partium quantitatis diſcretione, ſed quantitate partium. Quod eſt dicere Non ſic tempus numerus eſt prioris, & poſterioris quaſi hæc in quantitate diſcreta ſint, ſed in qualitate, cum alia ratio prioris, alia poſterioris ſit. Quod autem ſic eſt numerus, eſt continuum quantum, & tale eſt tempus, vnde Stratonis definitio in re non eſt diuerſa ab Ariſtot. definitione, cum motus quantitas illa ſit tempus, tamen exactior eſt definitio Ariſtot. quæ explicat, in quo tempus formaliter conſiſtit, puta in duratione variabili, nõ ergo ad quantitatẽ diſcretã, ſed ad cõtinuum

tinuum tempus reduci debet, vt dictum eſt in prædicam.

4 Ad quartum, vna occurrit difficultas, An, cum tempus dicitur numerus prioris, & poſterioris motus, ibi prius, & poſterius, ſint ipſius motus partes, ita vt tẽpus non ſit aliud, quam duæ partes motus: An nõ ſic, ſed quod tempus ſit alia quantitas præter prius, & poſterius motus. Communiter enim videntur dicere interpretes, tempus eſſe illum numerum duarum partium motus, quod videtur inconueniens, nam tunc idem erit prius, & poſterius tẽporis, & motus, & eadem continuitas, cũ tamen tex. 105. aliud prius, & poſterius in tempore, aliud in motu, aliud in magnitudine ponatur, ſimiliter de cõtinuo.

Dub. an tempus ſit numerus prioris, & poſterioris illius qđ eſt pars ipſius motus.

Primus modus dicendi.

At ij dicunt, quod tempus eſt quãtitas quædam, & non partes motus, ponuntq́. motum habere quantitatem continuam, ratione cuius partes habet, & præter hãc ponunt tempus. Plures alij ſunt modi dicendi, quos omitto, at ſecundum nos res eſt manifeſta, qui ſuperius propriam diuiſibilitatem aſſignauimus tempori, motui & ſpatio, & omnes illas oſtendimus eſſe inter ſe diſtinctas.

Solutio. D. Tho. Vnde reſpondeo ad argumentum cum S.Tho. tex. 101. quod prius, & poſterius, quæ in definitione, temporis ponuntur, ſunt ipſius motus in ordine ad ſpatium, & hoc non tollit motum habere alias partes a ſpatio, nam definitur tempus per ſubiectum, & genus, ſicut qui dicit, Riſibilitas eſt aptitudo hominis ad riſum: ita tempus eſt numerus motus prioris, ac ſi clariſſime dicas, Tempus eſt quædam duratio, & velut longitudo mouentis ſe per partes diuerſas priores, ac poſteriores ſpatij alicuius, & loci.

Ad 5. Ad quintum facilis eſt ſolutio, menſura enim menſurans eſt, quæ debet eſſe certa indiuiſibilis, id eſt minima, & parua, non tamen menſura menſurata, hæc autem primo tempori conuenit, vt declaratum eſt in concluſione tertia. Hactenus de quæſtione hac.

An ſit vnicum nunc in toto tempore.
Quæſtio. XIII.

CIrca titulum aduerte, quod ſicut lineę partes puncto indiuiſibili copulantur, ita ẽt partes tẽporis quodam indiuiſibili continuantur, quod dicitur Inſtans, aut Nunc. Eſt autem difficultas, an vnicum ſit inſtans per totum tempus, ita, vt non ſit aliud tempus quã vnicum inſtans aliter, & aliter ſe habens. Et in hoc difficultatem facit Ariſtot. qui tex 104. docet, nunc eſſe in tempore, ſicut vnũ mobile in motu S.Th. 1.p.q. 10. art. 4. ad 2. & Alber. libro de quatuor coæquæuis. q.3. art. 12. videtur aſſerere eſſe vnicum nunc per totum tempus.

Senſus quæſt.

1. Sent. D.Tho.

Diſcipuli autem S.Th explicant ipſum in hac ſententia, quam ſequitur Capre. 2. d.2.q.2. ſic eam explicans, dicit, quod in linea eſt punctũ intrinſecum, & eſt aliud extrinſecum. Intrinſecum eſt, quod in ipſa eſt linea continuans eius partes, & huiuſmodi ſunt multa pũcta in linea. Aliud eſt extrinſecum, quod ſuo motu lineam totam facit, & hoc vnicum eſt per totam lineam. Dicitur autem extrinſecum, quia non eſt in linea, vt cõtinuans, cum ſit per totum, nec eſt pars, cum ſit indiuiſibile. Ita dicit in tempore, eſſe nunc intrinſecũ continuans partes ipſius, & hoc nõ vnũ, ſed multa ſunt. Eſt autem aliud nunc extrinſecum, quod non eſt aliud, quam præſentia mobilis facientis tempus, quatenus eſt ſub mutato eſſe, & indiuiſibili motus: & tale vnum eſt per totum tempus. Hęc autem non ſecundum imaginationem tãtum ponunt iſti doctores, ſed etiam in re. Imò dicunt motum diſtingui realiter a tempore, ſicut a mobili.

Q̃uo explicant aliqui. D.Tho.

Iſta explicatio ſententiæ D. Tho. mihi nõ probatur. Nam nõ poteſt percipi, quæ res ſit illud punctum extrinſecum, niſi ipſamet linea: nam quod dicitur, punctum ſuo motu lineam facere, id locum habet in imaginatione tantum: nam multis probat Ariſt. lib. 6. punctum ſeparatum moueri non poſſe. Quod ſi ſumas punctum exiſtens in corpore mobili, cui videtur reſpõdere linea tanquam ſpatium, illud pũctũ non facit lineam illam, imò præſupponitur

Reijcitur illa expoſitio.

tur linea puncto, ſicut ſpatium mobili. Quod ſi ſumas punctum, aliquod ſepara tum, impoſſibile eſt, quod faciat lineam, non enim in ullo genere cauſæ non quan tum, & indiuiſibile, poteſt facere diuiſibi le: non igitur tale punctum eſt, niſi per imaginationem Mathematicam.

Vnde conſequenter nunc non poteſt eſ ſe vnum: nam præſentia mobilis non eſt formaliter nunc, quamuis ſit eadem, non tamen ob id, vnum nũc eſt. Nam ſi ſumas mobile, vt eſt ſub motu, ſicut nunquam eſt ſub vnica parte motus, niſi ſub alia, & alia & ſub vno, & alio mutato eſſe, ita non eſt ſemper ſub vnico nunc. Adde quod ſi vnũ nũc eſſet per totum tempus præcedens, iã tempus eſſet ex nunc ſolis compoſitum. nam ideo Ariſt. docet punctum ſi ſit ſepa ratum, nõ poſſe moueri per lineam aliquã quia linea tunc eſſet compoſita ex pũctis, vnde punctum per lineam gradiens non tangeret, nec mutaret aliud, quam puncta.

Aliæ ua riæ ſent. quo modo ſit unum nũc in tẽ pore.

Quamobrem exiſtimo non eſſe unum formale nunc per totum tempus, ſed plu ra, & plura, quod expreſſe docet Ariſtot. 2. Meta. c. 5. tex. 17. in fi.

Ad id autem, quod Ariſt. dixit, eſſe vnũ nunc, reſpondet Simpl. quod ob id inſtan tia, & nunc ſecundum ſe vnum dicuntur, quamuis plura ſint, quia non habent, per quid diſtinguantur, vt ſola conſiderantur. Scot. li. 3. Meta. loco citato, dicit eſſe vnũ nunc ſpecie, non numero. Them. dicit eſſe vnum ſubiecto.

Sent. au thoris.

Exiſtimo ego eſſe dicendũ, ſicut in tex tu expoſuimus, quod comparatio Ariſt. in hoc cõſiſtit, quod ſicut mobile diuerſis in partibus ſumptum ſpatii motus eſt cauſa, ita nunc ſumptum in priori, & in poſterio ri facit tempus, non tamen quod ſit pror ſus idem nunc ratione ſed ſubiecto, id eſt quod non debet multiplicari ſubiectũ cũ nunc ſed idem ſubiectum eſt, nunc tamen multiplicatur formaliter. Non enim eſt tanta unitas mobilis in motu, quia nũc in tempore, cum illa ſit maior, quia ipſum mobile eſt ſubiectum, quod vnum eſt, at nũc ab ipſo ſubiecto unitatem habet. Hæc eſt etiam ſententia Græcorum, nec oppoſi tum reperitur in S. Tho. vt etiam ex diſci pulis ipſius aliqui confitentur.

Conſenſio authoris ſecũ ſent. Græc & D. Tho.

Quõ diſ ferat tem pus a mo tu.

Circa diſtinctionem temporis a motu nõ opus eſt ex profeſſo id contendere. Sat eſt, quod tempus non realiter a motu, ſed ratione, ſicut motum a mobili diſtinctum ponimus, & omnes rationes oppoſitũ pro bantium non conuincunt niſi hanc for malem diſtinctionem: nam hæc ſufficit, ut res habeant diuerſas definitiones, ſintque in diuerſis prædicamentis, & generibus, poſſintq; ab inuicẽ ſeparari, vt multoties dictum eſt, quamuis contraria etiã opinio ſit probabilis. Ad textum redeamus: nam quæ circa temporis naturã reſtant, in pro ceſſu ipſo examinabimus.

Quoniam autem tempus eſt mẽ ſura motus. Tex. CXIIII.

Quid ſit eſſe in tẽ pore.

Poſtquam explicuit quid ſit tẽpus, ex plicat, quid ſit eſſe in tẽpore, & quæ dicantur eſſe in tpe. Primo explicatur qd ſit motũ eſſe in tempore, & hoc ex defi nitione: cum enim tempus ſit numerus, & menſura motus, non erit aliud motum eſ ſe in tempore, quam motum menſurari a tempore, ita, vt ipſi tanquam menſuræ ſub datur, ut ſicut tempus partes habet non ſi mul, ita etiam ipſe motus.

Quõ mo tus mẽſu retur a tẽ pore.

Intermittit aũt, quomodo motus mẽſu retur a tempore, & loquitur de menſura mẽſurante, de qua diximus q. 12 Dicit au tem quod motus aliquã partem menſura mus parte certa temporis: poſtea per illam menſuramus totum motum multiplican do, ſicut in continuis ſuminitus vnam par tem longitudinis certam, puta, vlnam, & hanc multiplicando totum ſpatium men ſuramus: ita tempore certo partem motus menſuramus: puta die, aut anno, aut men ſe, & poſtea talem partem multiplicando totum motum menſuramus.

Quid mẽ ſuretur ĩ motu.

Oſtendit autem, quid mẽſuretur in mo tu. Dicitq; duo in motu menſurari. Alterũ eſt ipſi⁹ quantitas, quam a ſpatio habet. Alterum eſt ipſius eſſe, nam ens ſucceſſi uum eſt, ob id totus motus tempore men ſuratur, unde & pp hoc in principio tex. di cit, tempus menſuram eſſe motus, & mo ueri. Per motum intellexit eſſe motus: per moueri quantitatem ipſius, quam habet, dum fit in magnitudine, ut explicat Sanc. Tho. Eſt igitur motum eſſe in tempore, ab eo menſurari.

Mani-

Manifeſtum eſt, quod & alijs. Tex. CXV.

Quid ſit in uniuerſum eſſe in tẽpore.

HInc colligit in vniuerſum, eſſe in tẽpore nõ aliud eſſe quam mẽſurari a tẽpore, & habere ſucceſſionẽ, & mutationem cum ipſo tempore, ꝙ eſt mẽſura ſucceſſiua, & mutabilis. Hoc autem probat diſtinguendo duplicem ſenſum, q poteſt eſſe huius, quod eſt eſſe in tempore & excludendo illorum vnum.

Eſſe in tempore poteſt facere hunc ſenſum; Eſſe, quando tempus eſt: Vt illa dicãtur eſſe in tempore, quæ ſunt, cũ tempus eſt. Alter ſenſus eſt, vt eſſe in tempore ſit, ſicut eſſe in numero.

Nota.

Dupliciter autem aliqua dicuntur eſſe in numero, Vno modo, quia partes, vel accidentia ipſius ſunt, vt par, impar, & vnitates in numero ſunt. Altero modo, quia a numero continentur, & numerantur, puta quia numerus ipſorum, dicitur eſſe, vt denarius hominum, & aliorum.

Tripliciter pōt dici aliqui eſſe ĩ tpe.

Vnde poſſumus colligere tripliciter poſſe dici eſſe in tẽpore. Vno modo eſſe, cum tempus eſt. Altero modo, eſſe partẽ, aũt paſſionem temporis. Tertio, a tempore menſurari. Dicit autem, quod duobus vltimis modis aliqua dicuntur eſſe in tempore: nam tempus numerus quidam eſt: ob id, ſicut in numero, ſic etiam in tempore aliqua dicuntur eſſe, nam nunc, prius, poſterius tanquam aliquid temporis in ipſo dicuntur eſſe. At reliqua omnia, quę in tempore eſſe dicimus, vt in menſura quadam in ipſo ſunt, ſucceſſiua tamẽ, ſicut res in loco permanenti.

Manifeſtum autem, & quod non eſt. Tex. CXVI.

Excluditur 1. modus eſſendi in tempore.

EXcludit primum modum, quo dicebat res eſſe in tempore, quia ſũt, cũ tẽpus eſt, & dicit, quod ſicut non dicitur eſſe in loco, aut ĩ motu eſſe cũ locus, aut motus eſt, ſic nec eſſe in tempore: nam ſic poſſemus dicere, ꝙ, cœlum eſt in grano milii, quia eſt, cum hoc eſt, imò quodlibet eſſet in quolibet.

Vlterius probat. Nam eſſe in tempore cum tempus eſt, profecto eſt quid accidentale, accidit enim, quod tempus ſit illud cum res eſt, & accidit rei, quod tempus tale ſit, ſimiliter de loco, & motu: at eſſe in tempore dixit connexionem neceſſariam, vt vnum nõ accidat alteri, habet enim habitudinem ad illud intrinſece, & neceſſario ſicut menſura ad menſuratum.

Quod eſt dicere, ſi non eſſet aliud eſſe in tempore, quam eſſe cum tempus eſt accidentale hoc eſſet, & poſſet eſſe, quod tẽpus non eſſet, at eſſe in tempore non ſic eſt: non enim poteſt eſſe id, quod eſt in tẽpore, ſine tempore quodam, ſicut nec menſuratum ſine ſua menſura.

Quoniam autem eſt in numero. Tex. CXVII.

Quō ſe habeāt ea quæ ſunt in tẽpore.

OStendit qualiter ſe habeant, ea, quæ ſunt in tempore. Hęc enim continẽtur, & exceduntur a tempore, ſicut numerus excedit numeros minores, & vnitates ſub ſe contentas. Hinc eſt, quod nulla eorum, quæ in tpe ſunt, ipſi tẽpori æqualia ſunt, ſed alicui parti tantum, aut præteriti, aut futuri, aut vtriuſque.

Ratio.

Et ratio huius ſuperioritatis eſt, quia quæ ſunt in tempore continentur ab ipſo tempore, ſicut quæ ſunt in numero ab ipſo numero: quæ autem in numero compræhenduntur, minora ſunt ipſo: vnde euenit, quæ in tempore ſunt, omnia finita eſſe.

Res patiũtur a tpe.

Non ſolum autem a tempore excedũtur, ſed ab eo patiuntur, quod probat ex cõmuni dicto omnium. Nam dicere conſueſcimus, omnia tempore tabeſcere, & alia ſeneſcere, alia obliuiſci.

Et nota per hæc tria vocabula notari omnia, quæ in tempora ſunt: nam tabeſcere, & corrumpi omnibus ineſt etiam inanimatis, ſeneſcere viuentibus, obliuiſci hominibus. Hæc autem tempore adueniunt.

Dub. an ſit generationis cã ipſũ tpſ ſicut eſt corruptiõis.

Dices, an tempus ſicut eſt cauſa corruptionis, ſit ẽt generationis, vt cauſa pulchritudinis, & perfectionis circa talem, iuuentutis circa ſenectutem, & recordationis circa obliuionem? Reſpondet, non, & cauſam dat, quia tempus in motu conſiſtit,

ſiſtit: motus autem receſſus eſt a propria diſpoſitione, quam res habet, ob id quæ mouentur, magis ad corruptionem accedunt, & propter hoc tempus corruptionis potius eſt cauſa.

Obiect. Solut. Dices tu, nonne etiam tempore res perficiuntur, & tempore aduenit ſapientia, & prudentia, vt quid tempus non generationis cauſa etiam ponitur? Aduertendum ergo, quòd nec generationis, nec corruptionis tempus ſolum cauſa eſt, effectus enim particulares hi a cauſis proueniunt particularibus, & tempus horum cauſa dicitur quia in ipſo fiunt, vt inferius in tex. 128. dicit Ariſt.

Nota tẽpus præciſe nec eſſe cãm generationis, nec corruptionis. At hoc intereſt inter generationes, & perfectiones, ac corruptiones, quod generationes habẽt ſæpe cauſas determinatas, ob id non attribuuntur tempori, at corruptiones ex indeterminatis cauſis proueniunt, vt ruinæ, mutationes, & variationes aliæ, & hæc tempori tribuuntur, & ita dicit Philop.

Adde etiã, quod non ſolum cum cauſa determinata eſt, ſed etiam corruptiones aliæ, quæ ſecundum naturã fiunt, tribuuntur tempori magis, quam generationes, quia motus continuus, qualis tempus eſt, potius eſt cauſa corruptionis, nec vero perfectionis cauſa eſt, niſi quatenus inuenit rem diſpoſitã, vt perfectioni ſit proxima; tamen ſua continuatione ab illa perfectione expellit rem, & in corruptionem impellit, ob id per ſe cauſa corruptionis dicitur, non tamen ſolum tempus cauſa eſt, vt diximus, & patebit inferius.

Quare manifeſtum eſt.

Ea, quæ ſemper ſunt, non ſunt in tempore. CVm dixiſſet, quæ in tempore ſunt, excedi, & ſuperari a tempore, infert, res ſemper exiſtentes nõ eſſe in tempore, cũ nõ contineãtur, nec ſuperentur a tempore, qualis eſt Deus glorioſus, & Intelligentiæ. Adducit autem ſignum, ꝙ nõ patiuntur a tempore: nõ enim corrumpũtur, non ſeneſcunt, non tabeſcunt, ſed vno eodemq; modo ſe habẽt, vt docet 1. cœli, tex. 100. dicit autem, quę ſemper ſunt, quatenus ſemper ſunt. nam illa quæ ſemper ſunt, habent aliqua, quæ nõ ſunt ſemper, vt Sol mutat loca varia, & ſecundum hos ſitus & mutationes tempori ſubditur.

Quid ſit propriè eſſe in tempore. Ex quibus perfectè colligitur, quid ſit eſſe in tempore, puta, menſurari a tempore, uinci a tempori, pati a tẽpore, vnde qua parte res menſurantur tempore, euenit, vt quæ faciunt, non poſſint tota ſimul poſſidere. Vnde non eſt tota cœna ſimul, non tota lectio, ſed pars expellit partẽ. pars expectat partem. Præterea, ſi vincuntur a tẽpore, non ſunt perpetua, ſi a tempore patiuntur, multis miſeriis, varietatibus, ac mutationibus ſunt expoſita.

Quoniam autem tempus eſt menſura. Tex. CXVIII.

Quietem eſſe ĩ tempore. CVm dixiſſet, quid ſit eſſe in tẽpore, & motũ eſſe in tẽpore, oſtẽdit modo quietem eſſe in tempore, per accidens tamen, i. per aliud, vt explicat Phil. per motum, nam tantam eſſe quietem menſuramus tempore, menſurantes ſimul aliquem motum.

Obiect. Obiiciet quis. Quomodo, cum tempus ſit quid motus, poteſt aliquid eſſe in tẽpore, quin ſit in motu; non ergo quieſcentia videntur eſſe in tempore.

Solutio. Reſpondet, tempus non eſſe motũ, ſed numerũ motus: ob id, poteſt aliquid quieſcens eſſe in tempore, ſicut ẽt in numero quin ſit in motu. Subdit tamen, quæ dicantur quieſcere, illa nempe, quæ ſic nõ mouentur, vt moueri ſint apta, vt iam dictum eſt, eſt igitur quies in tempore.

Eſſe autem in numero eſt eſſe.

Res aliæ ſunt in tẽpore ſecũdum motum, & quietem. VVlt ulterius oſtendere res alias eſſe in tempore, ſecundum motum, & quietem, ac propterea dicit, eſſe in numero eſt quod ſit numerus rei illius, & quod ſit mẽſurabilis res per talem numerum. Si igitur numerus fuerit tempus, ſic erit in tempore eſſe, ꝙ a tempore menſuretur, & quod tempus illius ſit. Cum igitur tempus ſit aliquid motus, menſurabit vtique quę mouentur & quæ quieſcunt, quies. n. priuatio motus eſt. Priuatiuorum autem eadem eſt regula.

Quare quod mouetur. Tex. CXIX.

Res non ſunt in tẽpore rõne ſuarũ q̃tatũ, ſed ſecũdum quantitatẽ ſuorũ motuum.

COncludit res ipſas, quæ mouentur, & quieſcunt, nó eſſe in tempore ſecũdum ſuam quantitatem, ſed ſecundum quantitatem ſuorum motuum, cum tempus ſit menſura motus: idem etiã euenit de quiete, ſed per accidens. Illa autem, quæ nec mouentur, nec quieſcũt, ſed prorſus immobilia ſunt, in tempore non ſunt.

Nota.

Notandum igitur, quod motus per ſe in tempore eſt: ipſius enim primo tempus eſt menſura, per motum autem quies etiam eſt in tempore, vnde per motum, & quieté ſubſtantiæ ſunt in tempore.

Manifeſtum igitur eſt. Tex. CXX.

Ea, quæ non ſunt quõ ſunt, et quomõ non ſunt in tpe.

OStendit ea, quæ non ſunt, quomodo ſint in tempore. Dicit quod ea, quę nó ſunt ita, vt nó poſſint vnquam eſſe, vt diametrum eſſe commenſurabilem, & impoſſibilia, iſta nó ſunt in tempore. Et ratio eſt, quia huiuſmodi nullum habent ordinem ad motum, aut quietem, per quę res in tempore ſunt.

Quæ vero ſic non, ſunt, ut poſſint eſſe, vel fuerint, vel futura ſint, hæc in tempore ſunt: qualia generabilia, & corruptibilia. Dat rationem, quia hæc ſuperantur a tempore: nam maius eſt tempus his, quæ ſic non ſunt. Nam quæ erunt, exceduntur a tempore ſm præteritum: quæ fuerunt, exceduntur ſecundum futurum: quæ auté nunquam ſunt, non vincuntur a tempore, ob id non dicuntur eſſe in tempore.

Eorum autem, quæ non ſunt.

Diuiſio rerum, quæ non ſunt in tpe.

DIuidit ea, quæ non ſunt, ſed in tẽpore ſunt, & in tẽpore excedũtur. Quædam fuerunt, vt Homerus, quædam erunt, quædam partim fuerunt, partim erũt, ut manifeſtum eſt. Vocat aũt futurum ad utrumuis, quia poteſt eſſe, & nó eſſe: At ea, quę nec ſunt, nec fuerunt, nec erunt, nó continentur a tempore. Explicat autem, quæ ſint iſta. Ea nempe, quæ ſic non ſunt, vt oppoſitá ipſorum ſemper ſint, ideſt impoſſibilia, quorum oppoſita neceſſaria dicuntur: neutra autem in tempore ſunt, nó uincuntur a tempore, illa enim ſemper nó ſunt, hæc vero ſemper ſunt. At quorum oppoſita non ſemper ſunt, qualia ſunt cótingentia, hęc generabilia, & corruptibilia ſunt, & talia omnia a tempore continẽtur & ſuperantur, ac ob id dicũtur eſſe in tẽpore. Patet ergo motum, quietem, res mobiles, & quieſcibiles, generabiles ac corruptibiles in tempore eſſe.

Caput decimumtertium.

Ipſum autem nunc. Tex. CXXI.

Res diuerſimode ſunt in tempore.

DIfferentias aliquot explicat, quibus aliqua diuerſimode dicũtur eſſe in tempore, quæ ſunt ſex, puta, Nunc, Aliquando, Iam, Nuper, Quondam, Repente. Incipit autem ab ipſo. Nunc, duoq; diſtinguit nunc. Alterum eſt, cuius hucuſque meminit, & hoc duplici proprietate, & officio diſtinguit. Alterum eſt, quod eſt temporis continuatio, ideſt, quo tempus futurum & præteritum continuantur. Alterum, qđ eſt terminus vtriuſq, puta præteriti finis, principium vero futuri. Diſcrimen autem ponit inter nunc, & punctum lineæ, cui etiam hęc duo competere videntur. Punctum tamen eſt quid permanens, ſed nunc non permanet, ſed recedit cum ipſo tempore.

Explicatur illa differẽtia temporis. Quid ſit nunc ĩ prima acceptione.

Occurritur obiec.

Ne autem quis exiſtimaret nũc tempus diſtinguere actu ita, vt duas partes temporis actu ſeparatas faciat: id remouet, docetque non actu diuidere, ſed ptãte, quatenus ſi actu tempus diuidẽdum eſt, (quod quidem intellectu contingit, vt dicit Phil.) tunc in nunc eſſet diuiſio facienda, ſicut in puncto diuiditur linea.

Oſtendit ſtatim hoc nũc, quod diuidit, & quod etiam vnit, vnicum eſſe re, diuerſum tamen ratione. Sicut in linea mathematico intellectu abſtracta, pũctum, quod diuidit potentia, & punctum, quod vnit, aliud eſt ratione, ſed vnum re. Ita & nunc vt continua, vnum eſt, vt huius principiũ illius finis eſt, ratione diuerſum eſt.

Ipſorum

Ipſorum igitur nunc, hoc quidē. Tex. CXXII.

Quid ſit Nunc in ſecūda acceptione.

HAec eſt prior ſignificatio ipſius nūc. Altera eſt, qua ſignificatur temp' proximum pręſenti nunc; quod.n. parum diſtat a nunc præſenti, ſiue præteritum ſit, ſiue futurum, reputatur pro nūc, vt, nunc veni, nūc veniam, dicitur, quia hodie veni, aut veniam: at tempus remotum non dicitur nunc, vt ſatis notum eſt.

Ipſum autem aliquando tempus eſt. Tex. CXXIII.

Quid ſit Aliquando.

EXplicat ſecundam differentiam temporis, puta Aliquando. Dicit autem quod eſt tempus determinatū nō nunc præſenti, ſed præterito, aut futuro, vt aliquando capta eſt Troia: aliquando erit diluuium. Cum igitur, Aliquando, ſit tempus diſtans a nunc præſenti: alio nunc aut priori, aut poſteriori determinatum, colligit, quod ab hoc nunc præſenti, vſque ad illud ſeu futurum, ſeu præteritum, erit tempus quantum terminatum, quod dicitur Aliquando.

Si uero nullum tempus Tex. CXXIIII.

Dubium.

DVbiū proponit, quod ex dictis ſuboritur. Si.n. Aliquando eſt tempus determinatum alio nunc a præſēti, cum omne tempus ſit Aliquando, videbitur omne tempus eſſe finitum, ꝙ remouetur per interrogationem, dicendo motū eſſe infinitum, nec ob id tempus conſequēter, eſſe infinitum.

Solutio.

Ad dubium autem, quantum exiſtimo reſpondet, dicendo, quod ſi eſſet idem, Aliquando, ſæpe ſumptum, eſſet finitum tempus, cum tamen ſit aliud, & aliud ſemper Aliquando, tempus erit infinitum: quod autem ſumatur, & ſit nouum, & nouum, Aliquando, ſemper, ex motu patet, qui ſēper alius, & alius eſt. Conſiſtit igitur eius ſolutio in hoc, quod dato, quod omne Aliquando finitum ſit, ſemper tamen, & inceſſanter ſunt noua, & fuerunt noua Aliquando, ob id tempus infinitum eſt.

Nota 1.

Vtitur autem modo loquendi interrogatiuo pro affirmatiuo, vt ſæpe ſolet.

Nota 2.

Sed tamen Ariſt. ipſe decipitur in hoc, motum, & tempus infinitum ponendo, ut latius dicemus in lib. 8. ubi id examinabitur ex profeſſo.

Quoniam autem ipſum nunc. Tex. CXXV.

probatur tēporis infinitas ex ipſo nunc

PRobat temporis infinitatem ex ipſo nunc: nunc.n. eſt principium, & finis: at hæc non habet reſpectu eiuſdem; alias oppoſita ſecundū idem, uni ineſſent: ſed reſpectu diuerſorum, præteriti quidem eſt finis, & futuri principium.

Nota.

Ex hoc patet, quod ſemper tempus totū eſt in fine, & principio, nam eſt nūc, quod futuri eſt principium, finis præteriti, non ergo deſinit tempus, cū ſemper ſit in principio: eſt enim nunc quod principium eſt futuri, eſt autem tempus in fine, & principio. Sicut linea circularis concaua ſimul, & conuexa, ratione tamen diuerſa: ſed idē re. ita tempus in principio, & fine: quare idem ſunt.

No. errorem in rōne Ariſt.

Aduertendum, ꝙ hoc falſum eſt, nō.n. omne nunc, eſt principium, & finis, ſed datur nunc, ꝙ fuit principium, & non finis, cum tempus incæperit, ſicut in linea finita dantur puncta extrema, quæ ſint principium, & finis, ut dicetur in li. 8.

Ipſum autem iam. Tex. CXXVI.

Quid ſit eſſe Iam.

EXplicat tertiam differentiam temporis, quæ eſt Iam. Iam enim dicitur futurum, aut præteritum parum diſtans a nunc pręſenti, ut Iam ueni, Iam legam, i. parum eſt, quod ueni, parum reſtat ut legam.

In quo differt a Nunc.

Et non confundaris, non enim eſt Iam idem quod nunc in poſteriori ſignificatione, ut aliqui exiſtimant. Nunc.n. dicit tempus propinquum, nunc præſenti, dici autem ipſum, ac ſi eſſet nunc, ideſt, per modum præſentis ſignificando, at Iam dicit propinquum, ſed per modum futuri, uel

præteriti, quæ uero diſtant a nunc præſen ti, non dicuntur Iam, ut notum eſt.

Ipſum autem nuper. Tex. CXXVII.

Quid ſit eſſe quondam, nuper, repẽte.

TRes alias temporis differẽtias explicat. Nuper dicit propinquum nunc præſenti, præteritum tamen. Quondam, ſeu olim, dicit præteritum diſtãs. Repente dicit tempus paruum, in quo facta eſt mutatio, quod quidem tempus adeo eſt paruum, ut propter ipſius paruitatem diſtingui, ac dignoſci non poſſit, quãtum fuerit. Hæc omnia notiſſima ſunt.

Mutatio omnis natura remotiua. eſt. Tex. CXXVIII.

Quõo tempus ſit cã corruptionis.

CVm oſtendiſſet differentias quib. exiſtunt in tempore entia, quæ non ſunt, regreditur ad explicandum, quomodo tempus ſit cauſa corruptionis, dicitq́;: Quidam ſapientiſſimum uocabat tempus, quaſi in tempore ſcientiæ comparentur, at Pythagoras dictus Paro indoctiſſimum uocabat, quaſi ſcientiæ pereant cũ tempore. Laudat autem magis hoc dictũ; nam tempus magis per ſe cauſa eſt corruptionis, quam generationis, quod probat ratione facta ſuperius. Quia mutatio, ut talis eſt, remotiua eſt, & corruptiua magis: per accidens uero generationis cauſa eſt. Hanc rationem ſuperius declarauimus.

Probat etiam ſigno. Videmus enim non fieri quicquam, niſi ſit cauſa aliqua, at uidemus corrumpi, nulla apparente cauſa, & tales corruptiones damus tempori, non quod tempus ſit cauſa illarum, ſed quod in tempore fiant, & cauſa particularis nõ apparet, ſicut apparet in generationibus. Repete tex. 117.

Epilogus dictorum Ariſt.

Poſt hæc epilogat, quæ dicta ſũt, puta tempus eſſe, quid eſt tempus & quot modis dicatur Nũc, & quæ ſint aliæ temporis differentiæ, nempe Iam, Nuper, & reliquæ prædictæ.

Caput decimumquartum.

His autẽ nobis ſic determinatis. Tex. CXXIX.

Omnem mutationẽ, & omnem motũ eſſe in tempore.

REpetit propoſitionem ſuperius poſitam, ut modo ipſam probet. Eſt autem propoſitio. Omnis mutatio & motus eſt in tempore, ac tempore menſuratur, & quod mouetur, ac mutatur in tempore mouetur ac mutatur. Hanc probat duplici ratione. Prior eſt. Velocius, aut tardius in tempore ſunt, at motus motu uelocior; igitur motus in tempore eſt. Minorem explicat, dicendo, quis motus ſit uelocior. Inquit, illum eſſe uelociorem, qui citius fit, & peruenit ad eundem terminum, quam alius, duplici tamen conditione. Altera, ut ſit per idem ſpatium, nã ſi unum mouetur ab A, in B, per arcum, alterum per cordam, licet tempus ſit æquale, tamẽ velocius mouetur id, ꝙ per arcũ. *1. Ratio.* Similiter eſt altera quod motus ſit regularis. Nam etiam ſi ſit eadem magnitudo prorſus, tamen vnum difformiter, alterum vniformiter mouetur, non ob id erit uelocius, quia citius mouetur. Sunt enim alia penſanda, de quibus dicemus in lib. 7. latius: hæc enim obiter tangit Ariſt. & non ex profeſſo.

At uero prius in tempore eſt.

2. Ratio.

ALteram facit rationem. Prius, & poſterius in tempore ſunt, at prius & poſterius ſunt a motu, motus ergo in tempore eſt. Quod prius, & poſterius ſint in tempore, probat, quia prius, & poſterius ſint diſtantiæ ab ipſo Nunc: ſed nũc in tempore eſt, nam diſtantia, & termini ad idem pertinent.

Explicat autem, ꝙ alio modo prius & poſterius ſunt in præterito tempore, alio in futuro. In præterito. n. quod a nunc præſenti remotius eſt, prius dicitur, quod autẽ propinquius, dicitur poſteri⁹. At in futuro ẽ contra quod remotius erit, dicitur poſterius: quod magis proximum prius. Hæc omnia etiam parum aduertenti facillima ſunt, & textus clariſſimus.

An

An omnia entia ſint in tempore. Quæſt. XIIII.

Rationes oppoſ. 1 QVæſtio hæc mouetur propter aliqua, quæ videntur dubium facere circa dicta Ariſt. Primo dicit, Omnem motum eſſe in tempore. Videtur falſum: Motus cœli motus eſt: at non eſt in tempore, cum non ſeparetur a tempore: eſt enim ita æternus, ſicut tempus, quod eſt ipſius paſſio.

2 Secundo dicit, Omnem mutationem eſſe in tẽpore. Videtur etiam hoc falſum: nam mutatio ſubſtantialis eſt in inſtanti, ſimiliter illuminatio, viſio, & aliæ huiuſmodi: non ergo ſunt in tempore.

3 Tertio dicit, Res eſſe in tempore ratione motus. Contra: Eſſe rerum generabilium, & corruptibilium eſt mutabile, & variabile: ergo ſubſtat tempori, & experientia oſtendit, quod vitam rei, & eſſe tempore metimur.

4 Quarto circa id, quod dicit. Quæ ſemper ſunt, non eſſe in tempore. Contra. Differentiæ ipſius temporis de Deo prædicãtur. Eſt enim nunc Deus, & fuit heri, & ſemper: ergo erit in tempore.

1. Funda. quid ſit eſſe in tempore. Aduertendum primo. (ut in textus explicatione docuimus) eſſe in tempore non ſolum eſt, eſſe cum tempus eſt: ſed menſurari ab illo, ſuperari ab illo & pati ab illo. Menſurari autem ab illo, eſt ſe illi adaptare iuxta ipſius naturam, ut ſicut partem poſt partem tempus habet, uel ſimul eſt totum; ita etiam quæ ab illo menſurantur ſuperari eſt: quod ſint minora, quam totum tempus, ita ut tẽpus maius ſit quocunque ſub ſe contento, & inde prouenit, quod paſſibilia ſint, & alterabilia, quæ ſub ipſo ſunt.

2. Funda. Tẽpus diuerſimode eſt mẽſura. Aduertendum ſecundo, quod ſecũdum Ariſtote. (ut paulo inferius dicemus) cum tempus ſit ſolum in motu primi mobilis, aliter ipſum facit menſurabilem, aliter alios motus inferiores; ſimiliter aliter eſt menſura motus illius, aliter horum inferiorum.

1. motus. cœli, & aliorũ mo tuum. Primo tempus facit motum primi cœli menſurabilem formaliter, & intrinſece; ſicut mea quantitas me formaliter facit menſurabilem, quia in me ineſt; reliquos vero motus facit menſurabiles extrinſece per hæc, quæ ipſi ſubduntur.

Exempl. Accipe exemplum. Sume lignum magnum, & ſuperpone ſpatio; tunc menſura lignum; mẽſurabis quidem ſpatiũ ſimul, quia ligni illius longitudo vtrumque facit menſurabile, ſed differẽter, lignum intrinſece, ſpatium extrinſece. Ita tempus, cũ ſit primi motus paſſio, illum facit formaliter menſurabilem; at reliquos motus extrinſece, quatenus ipſi ſupponuntur; fiunt enim motus in tempore.

Idẽ eſt de menſura menſurãte. Similiter intellige de menſura menſurante. Aliter enim tempus menſurat motum cœli, aliter horum inferiorum. Motum enim cœli menſurat intrinſece, ſicut pars totum, at reliquos motus extrinſece ſicut vlna pannum.

Exempl. Accipe exemplum, ſit pannus aliquis, dupliciter menſurari poteſt. Vno modo vnica ipſius particula, quam multiplicando cognoſcitur totius quantitas: Altero modo vlna externa multiplicata. Ita cum motum cœli temporaneum menſuras, accipis horãm, aut diem, quæ eſt pars illius moti quanti, ac reliquos motus eodẽ die, aut hora menſuras, ſed ſicut per vlnam externam. Hæc admodum nota.

3. Fund. Aduertendum tertio, quod non ſolum hic loquimur de motu locali, ſed etiam de reliquis motibus, puta, alterationibus, & augmentationibus. Hi enim etiam tempore menſurantur. At tempus non, niſi paſſio motus localis cœleſtis, ab Ariſtote. ponitur.

Ad 1. His ſuppoſitis ad primum argumentũ reſpondetur, quod motus cœli non eſt mẽſurabilis, nec eſt in tempore ſecundum ſe totum, ſecundum Ariſt. ſic enim infinitus eſt, eſt tamen ſecũdum omnes partes ſuas, & tales a tempore ſeparantur, vnde quod de motu menſuratur, totum finitum eſt, menſurantur autem omnes partes copulatiue, ſed non copulatim, vt loquar Dialectice Et hæc eſt ſententia Alber. Saxon. q. 55. & bene dicit. infinitum enim immenſurabile eſt, ſecundum ſe totum.

Ad 2. Solut. Auer. Ad ſecundum, Auer. comm. 129. quem ſequitur Alber. tract. 3. ca. 15. dicunt, quod mutatio dupliciter accipitur. Vno modo pro fine motus, ut cum accipitur pro generatione ſola ſubſtantiæ, quæ eſt terminus alterationis: non enim quicquam generatur,

neratur, niſi alteratione præcedente: ſimiliter illuminatio pro productione luminis, quæ eſt terminus motus localis: nam dum ſol fertur, lumen producit, & ſic dicunt non eſſe in tempore. Altero modo accipitur mutatio pro toto motu cum termino, vt pro alteratione ſimul cum generatione, & illuminatio pro latione, cum luminis productione, & ſic eſt in tempore, eſt enim ſucceſſiua.

Reÿcitur ſol. Auer. Iſta reſponſio omnino mihi non placet: nam generatio, & illuminatio ſunt mutationis diſtinctę a motu locali, & ab alteratione, ut notum eſt: debent ergo habere aliquam menſuram. Cum enim dicuntur eſſe termini, non ſic ſunt termini, vt faciant vnum motum per ſe: ſunt enim termini extrinſeci: vnde latio cum illuminatione nunquam conſtituit vnicam per ſe ſpeciem. Pręterea, quia dicimus generationes, & mutationes rerum temporeas eſſe: fatendum ergo eſt in tempore eſſe.

Sol. auth. Ob id dicerē, quod eſſe in tempore dupliciter contingit. Vno modo proprie, & adæquatè, & ſic ſunt illa, quæ ſucceſſionem habent cum tempore diuiſibilem: Altero modo, velut inadæquatè, & talia ſunt, quæ ſunt in nunc temporis indiuiſibilis.

Nec exiſtimes, quod eſſe in nūc temporis ſit tantum habere totum ſuum eſſe in vno nunc: hoc enim non ſufficit: ſed ſimul in nunc habere eſſe, & cum ipſo nūc recedere: & ſic iſtæ mutationes dicuntur eſſe in tempore, cum in nunc tēporis ſint.

Ad 3. ex Alber. Ad tertium Albe. tract. 6. c. 10. dicit, ſubſtantias quantum ad eſſe Phyſicum eſſe in tempore. Vocat eſſe Phyſicum ſubſtantiā cum ſenſibilibus qualitatibus diſpoſitam, puta, formam in materia ſenſibili: at non eſt vtcunque cum tempore, cum ut permanens ſit talis ſubſtantia: ſed eſt in nunc tēporis, prout aliter, & aliter ſe habet in tēpore; nam tales ſubſtantiæ aliter, & aliter ſe habent, cum variabiles ſint: at ſecundū eſſentiam, & definitionem ſuam non ſubduntur tempori.

S. Tho. S. Tho. 1 p. q. 10 ar. 15. dicit eſſe rerum corruptibilium, eſſe in tempore: cuius mētem vt intelligas, cōſiderare oportet, quod in tempore eſſe, dupliciter contingit, loquendo non de nunc, ſed de ipſo tempore. Vno modo per ſe primo, & hoc eſt, quod ſecūdum ſe a tempore menſuratur, nec aliud eſſe poteſt, quam motus qui ſucceſſiuus eſt. Altero modo, ſecundario, & per aliud, hoc eſt id, quód motui & mutationi in ſe ſubditur, qualis eſt ſubſtantia corruptibilis: vnde in tempore quidem abſolute eſt, nec ipſius menſura quærēda, ſed non immediate ſubditur tempori, niſi per actiones, & mutationes ſuas, dico mutationes ſuas, quia ſubſtantia cœli non eſt in tempore, quamuis ipſius motus in tempore ſit, quia non habet mutationem, nec alterationem aliquam circa ſuum eſſe. *Dupliciter aliqd eſt in tempore.*

Ad vlt. Ad vltimum dico quod Deus coexiſtit tempori: ſimiliter, & angeli, quia ſunt quando tempus eſt, non tamen ſunt in tēpore, cum in ſucceſſionem non habeāt: præſertim Deus, qui nec in ſuo eſſe, nec in ſuis operationibus habet ſucceſſionem in ſe.

Quod ſi illi tribuimus differentias temporis, id eſt ſecundum modum noſtrum intelligendi: & per tales differentias non ſucceſſionem, ſed durationem volumus ſolum ſignificare, ipſe tamē in æternitate indiuiſibilis eſt totus.

Angeli vero in Æuo. Æuum enim eſt menſura, qua menſurantur incorruptibilia, quæ tamen habent operationes ſucceſſiuas, ſicut Angeli, & cœli: reliqua ſunt in tempore, vt dictum eſt.

Dignum autem conſideratione. Tex. CXXX.

Proponit Ari. circa rōnes temporis duo dubia. Poſtquam de tēpore dixit, aliquot circa ipſum proponit dubitationes, quibus magis quæ dicta ſunt, explicanē. Eſt primum dubium. Cur tempus dicatur eſſe vbique, puta in terra, in mari, & in omni loco. Alterum dubium eſt, An tempus ſit extra animam ita, vt ipſius eſſentia non dependeat ab intellectu.

Ad 1. Qūo tempus ſit vbique. Ad primum reſpondet, quòd cum tempus ſit paſſio motus, ac motus ſit vbique, conſequenter tempus vbique dicetur eſſe: in quocunque enim loco aliquis motus reperitur.

Vtrum

Vtrum autem cum non ſit anima. Tex. CXXXI.

Ad 2. Dub. q̃uo tẽpus pẽdeat ab anima. SEcundam ſoluit dubitationem, & rationem hanc facit. Si non eſt poſſibile eſſe, quod numeret, vel numerare poſſit, nec erit numerus, nec numerabile: at tempus numerus quidam eſt: ergo ſi nullum ſit poſſibile numerans, nec tẽpus erit. Cum autem intellectus, & anima rationalis ſit id, cuius eſt numerare, ſi non ſit id, cuius eſt numerare, ſi non ſit anima rationalis & intellectus, non erit tempus, niſi rõne motus, & durationis materialis.

Imò addit, quod ſi non eſſet anima, nec eſſet motus, ſi motus ſit ab anima, quod dicit propter Plato. qui exiſtimabat motum cœli eſſe ab ipſa anima eius: tunc aũt remota anima, remoueretur motus cœli, quo ablato reliqui auferrẽtur. Vide igitur, quomodo tempus abſque intellectu non eſt numerabilis.

An tempus ſit ens rationis, uel reale. Tex. XV.

1. Sent. Auer. abſurda. SEnſus q̃onis eſt, an ita tempus depẽdeat ab intellectu, quod non ſit, niſi exiſtente intellectu. Circa quam difficultatem, quæ digna eſt cõtemplatione, Auer. com. 131. dicit in motu eſſe duo. Vnum formale, & id numerus eſt: Alterum materiale, & id motus eſt. Ratione materialis tempus ab anima nõ dependet: at ratione formalis dependet: vnde eſt medium ens, inter rationis, & reale, cũ partim ĩ intellectu cõſiſtat, partim in rebus, hoc ſequitur Iãdu. q. 27.

1. ratio p Auer. Ratio pro hac ſententia duplex eſt. Altera eſt: quia tempus formaliter in numerato eſſe conſiſtit: at hoc nõ conſiſtit abſque intellectu numerante: ergo tempus formaliter ab anima dependet.

Altera eſt, tempus, nec ſecundum totũ, nec ſecundum partem exiſtit vnquam quod enim in re eſt, indiuiſibile eſt: at aliqua pars diuiſibilis, aut totum, nõ eſt, niſi per intellectum apprehendendum: ergo tempus ab anima dependet.

Reijcitur ſentent. Auerr. At iſta ſententia eſt abſque dubio intolerabilis, & eſt commentum quoddam nullum habens fundamentum, quam merito reprehendit Albe. cap. 3. & 10. & in primis ſunt rationes apertæ cõtra ipſam.

1. Ratio contra Auerr. Prima, ſi tempus formaliter eſt ens rationis, ergo eſt in ſpecie entis rationis, nã a forma ſumitur ſpecies, & penes ipſum formale iudicium de re ſumitur, cuius generis, & ſpeciei ſit: ergo non pertinet ad vllum prædicamentum, nec ad quantitatem: nam prædicamenta entia realia ſunt formaliter.

Secundo. Si tempus formaliter eſt ens rationis, ceſſante in intellectu ipſius operatione actuali, non erit actu tempus, ſed potentia, ita concedit Iandu. ſed re vera, falſiſſimum eſt. In primis, quia nũc eſſent motus locales, & aliorum generum: haberent ergo actu menſuram. Quis enim patitur audire, quod motus elementorum non fierent in tempore actu, quod perinde eſt ac dicere quòd non fierent in tempore, niſi quis ſit actu comprehendens tempus? quod aſſerere indignum eſt Philoſopho: eſt enim tempus menſura Phyſica, realis, ſicut motus: ſunt enim vtraque paſſiones entis naturalis.

3. contra Auerr. Præterea, ſi res eſt numerabilis ab intellectu, ergo aliquid eſt in rebus, ratione cuius ſit numerabilis, ſicut ſi paries eſt viſibilis, aliquid eſt in ipſo, ratione cuius ſit viſibilis, hoc autem, cum ſit reale, non deſtruetur, deſtructa potentiá, vt quamuis viſus deſtruatur, non deſtruetur color, ſed etiam in ſe, & ex ſe manet viſibilis, non ergo deſtruetur deſtructo etiam intellectu id ratione cuius motus numerabilis eſt, id autem tempus eſt. Nam tempus nõ eſt numerus numerans in anima, ſed numeratus in rebus, puta, in motu, & hæc eſt ratio Alber.

4. contra Auerr. Præterea, quarto ex Ariſto. in prædicamen. ad aliquid. Deſtructo ſenſu, aut ſciẽtia, non deſtruitur ſcibile, nec ſenſibile, ſed ſic ſe habet id, quod eſt numerabile ad animam numerantem, ſicut ſenſibile ad ſenſum, & ſcibile ad ſcientiam, ergo numerante ablato, non auferetur numerabile: Nec ſat eſt dicere, quod iam non erit numerabile; hoc enim non aufert, quin ſit id, quod eſt numerabile; & ratione cuius erat numerabile, vnde recte dicit

Simpli.

Simpli. digiti quinque eſſent, etiam ſi nullus vnquam numeretur.

5 Præterea quinto. Secluſo, & ſemoto quocunque intellectu, in motu eſt prius, & poſterius, & ratio vtriuſque non eſt eadem, ergo eſt tempus, ſecluſo intellectu.

6 Sexto circa primam rationem oppoſitæ opinionis arguitur. Nam ex illa probatur, quod omnis numerus eſt ens rationis cum numerabile ſit, quòd ſi ens rationis eſt, iam diſcreta quantitas non eſt genus reale quod eſt abſurdiſſimum.

7 Præterea, ſeptimo circa alteram rationem. Nam ex illa etiam probatur motum eſſe per intellectum, cum nulla ipſius pars conſiſtat, niſi mota ſimul per intellectum. Quis autem audebit motum, qui paſſio eſt potiſſima entis naturalis, & via eſt in formam realem, concedere ipſum eſſe ens rationis?

Sent. D. Tho. & Albe. & Simpl. Igitur dicamus nos cum Alb & S. Tho. opuſcu. de tempore, cap. 1. & in præſenti, quod tempus formaliter eſt ens reale, & hoc etiam egregie fatetur Simpli.

In cuius declarationem aduertendum primo cum Simpl. quo in tempore duo conſideramus. Vnum, quod ipſius eſt eſſentia, & hoc eſt duratio quædam partiũ motus prioris, & poſterioris. Alterum eſt quædam paſſio, puta nnmerabilitas quædam, & menſurabilitas partium. Eſſentia quidem temporis abſoluta eſt, & ablato quouis intellectu maneret: at paſſio reſpectiua eſt, & ad numerantem refertur. Sed hoc duobus modis Vel actu, vt cum res numerata eſt, & menſurata: & tunc requirit alterum terminum, & correlatiuũ numerantem, & menſurantem: & ita ablato eo, aufertur eſſe numeratum actu. Altero modo in potentia eſt paſſio, id eſt, menſurabilitas ipſa, & numerabilitas, & hæc refertur ad numerum menſurantem in potentia, vt ſcibile ad ſcientiam Quare ablato eo actu menſurante, non aufertur rei menſurabilitas, ablata tamen potentia eius: ſi nõ eſſet poſſibilis numerus numerans, nec poſſibilis menſura menſurans, tunc nec eſſet potentia menſurabile, aut numerabile.

Aliud mẽſurãs, & menſuratũ actu aliud menſurabile potentia. Sed tamen adhuc eſſe menſurabile & numerabile, bifariam intelligi poſſunt. Aut vt dicat potentiam phyſicam ad hoc vt poſſint menſurari & numerari, & hæc potentia, ſi non eſſet poſſibilis potentiã actiua quæ poſſet menſurare & numerare, abſque dubio nulla eſſet paſſiua. Aut dicant ſolam aptitudinem, vel non repugnãtiam, & hæc aptitudo eſſet etiam ſi nullus poſſet menſurare, vt cœlum eſt diuiſibile etiam ſi nulla ſit potentia naturalis, quæ illud diuidat: & ſpecies Solis eſt ex ſe apta, vt ſit in pluribus indiuiduis, nec repugnat ei ex ſe, etiam ſi per nullam cauſam naturalem id fieri poſſit.

Igitur potentia actiua ablata, aufertur potentia & paſſio numerabilitatis: & hoc eſt, quod hic dicit Ariſtoteles: licet ex ſe, & in ſe talis eſſet res, & eius eſſentia; nõ potentiam habens, ſed aptitudinem ad id tantum, & non repugnantiam.

Et hæc doctrina bene conſonat cũ his, quæ diximus alias. Quantitatis enim natura in quadam formali ratione extenſionis, aut diſcontinuationis partium conſiſtit, paſſio eſt menſurabilitas, aut numerabilitas.

Aduertendum ſecundo cum S. Tho. in præſenti textu, qui optime notauit, quod iſta numerabilitas, aut menſurabilitas nõ dependet ab intellectu creato: hic enim non eſt rerum cauſa: ſed ab intellectu primo, qui omnium eſt cauſa. Vnde quantumcunque nullus eſſet homo, nullus intellectus creatus; adhuc res numerabiles, adhuc menſurabiles eſſent reſpectu diuini intellectus Vnde antiqui numeros non dependentes a nobis, ſed rerum cauſas ponebant. *2. Funda. ex D. Th.*

Quod ſi Ariſto. dicit, quod ſi nulla eſſet anima, nullus eſſet numerus, ſic numerabilis, procedit ex ſuppoſitione, ſcilicet quod ſola ipſa ſit, quæ numeret per animã non noſtram & ſolam intelligit, ſed omnem intellectum late ſumpto vocabulo, vt putauit, cum dixit, quod etiam motus auferetur anima ablata. *Nota.*

Aduertendum tertio, quod tẽpus quãtum ad ſuam totalitatem, vt contra ſuas partes diſtinguitur a nobis in dies & annos & omnes eas ſimul concipimus, non eſt niſi per intellectum: quia in re non habet partes has ſimul, & ſi quas tales ſimul hẽt, id eſt per intellectũ apprehẽdẽtem aliquod tempus ſimul totum, vt diẽ, horam, aut annum, non tamen hoc facit ipſum eſſe ens rationis, habet enim exiſtentiam *Nota. 3. Fun. ex D. Tho. & Alb.*

ſtantiam realem, quæ cum ſucceſſiua ſit non eſt ſicut aliarum exiſtẽtiarum permanentium, vt habeant omnes partes ſimul; ſed p inſtans vel per aliquod indiuiſibile ſui. Et hoc fundamentum eſt ex Alb. c. 10. & ex S. Tho. in præſenti.

In hoc aliquot ex diſcipulis S. Th. male ipſum intelligunt.

In quo aliquot diſcipuli eius, neſcio an ipſius mentem perceperint: putãt enim falſo ipſum dicere eſſe ens rationis, cum tamen id non dicat: dicit enim realiter exiſtere, ſed non habere totalitatem aliquam, ſcilicet reſpectu partium ſic apprehẽſarum ſimul exiſtentium, niſi per intellectum: & hoc quidem etiam de motu, & de quocunque ſucceſſiuo eſt verum: non tamen ob id colliges eſſe ens rationis, & hæc ſentio de iſta difficultate.

Adarg.

Argumenta autem in oppoſitum ex dictis manent ſoluta, primum enim ex primo fundamento, ſecundum ex tertia ſoluuntur.

Dubitauerit autem aliquis. Tex. CXXXII.

3. dub. cuius motus ſit numerus ipſũ tempus.

Tertiam ponit dubitationem. Cũ. n. tempus numerus motus ſit, dubium eſt, cuius motus ſit numerus. Sunt enim motus plures, puta, Alteratio Augmentatio, Latio, Generatio: Reſpondet vnicuiuſque, quatenus motus eſt, non vt alteratio eſt, non vt augmentatio, aut latio, ſed vt motus in communi, & ſimpliciter.

At ne quis putaret tempus eſſe numerũ duorũ motuum, id excludit dicens, quod eſt numerus vnius motus continui, ſed cuiuſque, puta, aut lationis aut cuiuſuis alterius, ita exponit Philop. & alij

Sed eſt nunc motum eſſe, & aliud.

4. dub. vnum ſit vnum tãtum tempus.

Qvartam ponit dubitationẽ conſequentem ex præcedenti. Si tempus eſt numerus cuiuſuis motus, cũ ſint diuerſa mota, ſeu mobilia, vnũ, & aliud, erũt etiam diuerſi motus: & ſic ſingulorum motuum erunt ſinguli numeri: erũt ergo plura, tamen æqualia ſimul, puta, ſi plures æquales motus ſimul ſint. Et per interrogationem dicit non eſſe plura tempora ſimul, dicens; Tempora, quæ ſimul ſunt, & æqualia vnum eſſe, & idem, at quæ ſimul non ſunt, tantum ſpecie vnum ſunt, vt duo dies, duo menſes, quæ ſimul non ſunt.

Ponit vnum exemplum notandum, ſi ſint plures ſeptenarij ſimul, lapidum, hominum, & equorum, hi quidem materialiter differunt, tamen idem numerus formaliter ſunt. Sic plura ſunt tempora materialiter ſecundum motuũ pluralitatem, vnus enim latio, alius alteratio, vnus velox, alter tardus eſt, at tempus idem eſt. *Solutio.*

An tempus ſit vnum numero. Quæſtio. XVI.

Qvæſtio hæc diligẽti indiget contemplatione. Themiſtius duo argumenta facit cõtra Ariſtot. quæ inſoluta reliquit nobis, quæ a nobis erũt examinanda, quorũ primum eſt contra tex. 132. vbi dicit Ariſtot. tempus eſſe numerum aliorum motuum, non ſolum localis, ſed alterationis, & reliquorum, contra ſic argumentatur. Quia illi motus non habent prius, & poſterius, cum non per ſpatium aliquod fiant nam Ariſt a ſpatio ſumpſerat prius, & poſterius motum, cum definiuit tempus. Alterum, cum dicit, tẽpus eſſe idem, & vnum omnium motuum aut loquitur de idẽtitate ſpecifica, aut numerica. Si de ſpecifica, iam tempora duo ſimul ſunt æqualia, & duo nunc: ſi de numerica, vnum erit numero tempus, quomodo ergo in multis poteſt eſſe motibus ſubiecto differentibus.

Quod ſi in illis non ſit, quomodo tempus eſt paſſio, & habitus motus, vt dixit tex. 130. Hæc Themiſt.

De vnitate autem temporis inuenio quoſdam aſſerentes eſſe vnicum numero in omnibus motibus, in vno quidem, puta, primi mobilis, intrinſece; in reliquis extrinſece, vt dictum eſt ſuperius. Huius ſententiæ eſt Albe. ca. 17. eſt etiam S. Tho. *1. ſen. D. Th. Alb. Auer. tẽpus eſt unum numero.*

in tex.hoc vſque in finem libri: eſt Auerr. etiam, quicquid velit Iandu. nam in commen.132. dicit tempus eſſe numerum motu; cuiuſuis, ſed differenter: nam motus primi eſt numerus, & forma ipſius, aliorum numerus tantum, ac ſi dixiſſet, illius motus eſſe intrinſecam menſuram, aliorum extrinſecam. Cum igitur ille ſit vnus motus, erit vnum tempus: nam non habent niſi vnicum ſubiectum, Et in commento 133. dicit, quod tempus eſſe idem, poteſt intelligi dupliciter: Aut quod ſinguli motus habeant ſua tempora, quamuis dependeant a primo: Aut quod omnia referantur ad vnicum tempus primum, & non ſit aliud; & hoc ſecundum approbat.

2. Grego. Iād. Philop. &c.

In oppoſita ſententia eſt Greg. 2.ſent. diſt.2.q.1.& Ocha cum Nominalibus, & Iand.q.2?.& (quod notādum eſt) Simpl. etiam reſpondens argumento Themiſt. cuius ſententiam explanabimus poſtea. Hi omnes dicunt, tempora eſſe plura ſecundū pluralitatem motuum, ita vt quilibet motus ſuum habeat tempus. Videtur interdum etiam Philop. huius opinionis, quāquam varie loquitur vt patet, in tex.99.& 134. Aliqui autem Græci, vt Alex. Eudemus, & Iamblicus in hac quæſtione explicanda aperte videntur confugere ad decreta Platonis de Ideis.

1. prob. a teſtimonio Ari.

Sed quia eſt nobis partim ſubſtinendū eſſe tēpora plura in motibus pluribus, probo id ex Ariſt. & ratione. Ex Ariſt. quidē, primum, quia tex.130. dicit tempus vbiq; eſſe, quia vbique motus reperitur, cuius paſſio, & habitus eſt tempus. Ex hoc collige, ſi tempus vnum eſt, non poteſt ineſſe pluribus motibus differentibus: quia id implicat: ſi non ineſt ipſis, non ergo erit, vbi motus ſunt: nec dicitur ipſorum habitus, habitus enim ineſt.

Obiect. Solu.

Quod ſi dicas, ſat eſt, quod menſuret omnes motus, licet non ſit in ipſis. Hoc nil valet: nam non ſufficit id, vt dicatur eſſe, vbi motus eſt; non enim menſura, puta, vlna, vbique dicetur eſſe, nec habitus dicetur propter menſurata extrinſeca, quæ ſunt vbique.

2. a teſt. Ariſt.

Præterea tex. 132. dicit tempus eſſe numerum cuiuſuis motus. Quæro, An ſit numerus numeratus, an numerans. Numerans non eſt, vt dicit Ariſt. Si numeratus ergo non eſt diſtinctus, nec ſeparatus ab ipſis motibus: debet ergo plurificari cum motibus: nam vnum numero impoſſibile eſt eſſe inhæſiue in pluribus. 3

Præterea, eodem tex vt dicebamus, dicit, quod ſicut plures ſeptenarij vnus numerus dicuntur, ita eſt idem tēpus; ſed illa eſt identitas, & vnitas ſpecifica cum pluralitate numerica: ergo talis erit vnitas tempus, aliàs exemplū eſſet ineptiſſimū.

1. Ratio.

Sed ad rationes deueniamus. Sit primū argumentum. Vnuſquiſque motus habet ſuum prius, & ſuum poſterius diſtinctum ab alijs, ergo & ſuum tempus. Conſequentia eſt nota; Nam ex priori eſt certiſſimum. Nam ſicut ſunt diuerſa ſpatia, per quæ ſit motus, ita diuerſa erunt priora, & poſteriora. 2

Secundo. Tempus conſequitur motum, vt motus eſt, ſiue ille ſit motus primi corporis, vel alterius. Hoc enim per accidens eſt, ergo vbicunque motus eſt, ibi ſuum proprium eſt tempus. Et hoc argumentum profecto conuincit. Quis enim pōt intelligere, quod motus primi mobilis habeat tempus in ſe, & non motus aliorum orbium, cum ſi per aliquam potentiam auferretur illud primum, adhuc maneret tempus?

Tertio argumentor cum Aug.11.Confeſſ.c.23.in illo prælio Ioſue ceſſauit motus cœli per horas tres. Vbi videmus tempus fuiſſe abſque motu cœli. Per hoc autem cognoſcimus hanc veritatem Phyſicam motum illum non ſolum habere in ſe tempus, ſed etiam alios. 3

1. Concl. Duplex eſt tēpus. 1. principale, alterum ſecūdarium.

Ob id exiſtimo eſſe dicendum primo, quod duplex eſt tempus. Vnum primum, & principale, alterum ſecundarium. Tempus primum eſt, quod aliorum eſt cauſa, & ipſa antecedit, quale eſt tempus cœli, fundatur enim in motu, qui omnium aliorum eſt cauſa, & tale vnum eſt, nec plura eſſe poſſunt, & de hoc negat Ariſtot. duo æqualia eſſe ſimul.

Secundarium tempus eſt extrinſeca duratio cuiuslibet motus, & hoc plurificatur, & multiplicatur ſecundum multitudinem motuum, vt probatum eſt.

Et proculdubio S.Tho. & alij dicentes eſſe vnicum numero tempus, loquuntur de hoc primo & principali, & extrinſeca menſura, & communi omnium aliorum,

quod

quod ſit vniuerſaliſſimum, & communiſſimum. Et ſic eſt D. Thomas defendendus, & interpretandus: ſic etiam viri pleri que doctiſſimi ex eius diſcipulis interpretantur.

2. Conclu. Non vtimur tempore ſecundario ad menſurandum. Secundo annotandum, ꝙ quamuis iſta tempora ſint in ipſis motibus, tamen non vtimur illis ad ipſos menſurandos motus, ſed tempore cœleſti, & hoc, quia non ſunt nota, & manifeſta. Scias enim quòd tẽpus niſi coniungatur cum aliquo ſenſibili, notum non eſt: vnde prouenit, quod tempora aliorum motuum tunc diſcernimus, cum aliqua qualitate ex illo afficimur; puta, quia mouentes defeſſi ſumus, vel quid ſimile. At tempus cœli eſt notiſſimum propter lumen, quo fiunt dies, & noctes. ob id tali motu vtimur pro menſura menſurata & meſurante motum omnium aliorum eo modo, quem q. 14. explicui: ac ob id unum eſſe tempus fatentur omnes, videlicet commune, & vniuerſale, omnium menſura, tamen hoc non aufert, quin multa ſint particularia tempora, hoc eſt particulares, & propriæ durationes ſingulorũ motuum propriæ.

3. Conclu. Tempore primi cæli vtimur pro menſura propter quatuor rationes. Dicendum tertio, quod iſto tempore cęli vtimur loco vtriuſque menſuræ propter quatuor. Et quia latiſſimum eſt omnium, & quia maxime eſt vniforme, & regulariter & quia perpetuum eſt, & ita continet ſub ſe quodcunque aliud, & quia commune eſt omnibus, nam aſſiſtit cuicunque alij motui, & tempori. Menſura autem debet eſſe communis omnibus menſuratis: ac reliquas habere conditiones. Ob id ne mireris, ſi Ariſt. tempus motui cœli tribuat, cũ illud ſit menſura cõmunis omnium motuum, quam communem menſuram Phyſicus indagat, & contemplatur. & ob has etiam cauſas hoc ſolum vocari ſolet tempus per antonomaſiam: aliæ vero particulares durationes ſingulorum motuum propriæ nõ ita, dicuntur quidem durationes, ſed nõ ita tẽpora abſolute, nec ſimpliciter, & tu obſerua iſtam doctrinam.

Ad arg. Themiſt. Iuxta quam poſſumus reſpondere, ad argumenta Themiſt. nam alij non habent aliud argumentum, quàm doctrinam Ariſtot. ſed iam oſtendimus ſecundum Ariſt. mentem plura etiam particularia tempora eſſe, vnum tamen omnium primum.

Ad 1. Ad primum Themiſt. (licet non ſit ad rem præſentem admodum) dicitur, quod in aliis motibus etiam eſt prius & poſterius non penes ſpatium, ſed penes latitudinem formæ. Vt diximus enim in præcedentibus, forma ſecũdum quã eſt alteratio, & augumentatio, gradus, & partes habet aut intenſionis; aut extenſionis: at Ariſt. explicuit de motu locali, quia id erat euidentius, vt dicit Simpli.

Generatio vero & corruptio non habẽt prius & poſterius, quia ſubſtantia in inſtãti producitur, at Ariſt illas etiam numerauit inter motus, quia non eſt ſolicitus modo determinare an generatio & corruptio ſit inſtantanea, nec ne.

Ad ſecundum dico, quod tempus dicitur vnum numero, ſi primum eſt, dicitur autem abſolute vnum ſpecie, ſicut plures ſeptenarij vnus ſunt numerus, vt docet ipſe Ariſt & apparebit hoc in ſequenti expoſitione. Et duo tempora prima numero ſimul non ſunt, aut duo alia tempora, quæ non ſunt prima, non ſunt idem numero, ſed idem ſpecie tempus. *Ad 2.*

Quoniam autem eſt latio. Tex. cxxxiij.

Vult oſtendere, quod tempus ſit aliorum menſura, & ſupponit eſſe lationem, id eſt, motum localem, & huius vnam ſpeciem eſſe circularem. *Tẽpus eſſe menſuram aliorum motuum.*

1. Suppo. Supponit ſecundo, quod vnũquodq; aliquo ſui generis numeratur, & mẽſuratur, vt decem homines vno homine, decẽ lapides vno lapide, decẽ vnitates vna vnitate. *2*

Supponit tertio, quod tempus menſurat motum, & ipſum tempus, & etiã motus menſurat aliquando tempus, ſed motus, qui tẽpore iam determinatus eſt, ſicut pannus menſuratus vlna, menſurat reliquum pannum. Dicit autem, quod tẽpus finitum menſurat tempus, id eſt, quædam pars certa temporis ſumitur ad menſurandum totum tempus. *3*

Ex his cõcludit motum circularem cęli diuinam eſſe menſuram menſurantẽ, quia eſt primus, & maxime regularis, & ipſius tempus notiſſimum eſt, vt diximus quæſtione præcedenti Reliqui motus, & ipſorum tempora non ſunt primo mẽſurę, quia difformes, & irregulares ſunt, cum

non habeant continuitatem tãtam, quan tam cœli latio.

Quapropter & uidetur tempus eſſe.

Excuſatio antiquorum.

EXcuſat modo Antiquos circa naturã temporis, dicens, quod ob id illi cæli circularem motum exiſtimabant tempus, quia cum illo menſuramus motũ & tempus: at re uera non eſt ille, ſed illius numerus tempus.

Qũo ſit uerũ oẽs res humanas eſſe in circulo et in rota.

Declarat etiam dictum commune uulgi. Dicitur enim, res humanas eſſe in circulo, & in rota, ac etiam reliquas omnes res naturales. Et quodammodo bene dicunt; nam circulatio eſt menſura omnium horum durationis, ob id finẽ, ac principium uidentur habere ſimul, quod eſt in circulatione. Nec aliud eſt dicere eſſe res in circulo, quam mẽſurari circulatione: hęc.n. menſura eſt.

Imò & totum tempus circulatio eſt, nã ſicut totum non eſt aliud, quam multæ menſuræ ſimul ſumptæ, ut multæ ulnæ panni eſt totus pannus, ita multæ circulationes ſunt tempus, loquitur autẽ de tempore omnium primo, & notisſimo.

Dicitur autem recte. Tex. CXXXIIII.

REgreditur ad explicandum id, ꝙ ſuperius dixit, plures ſeptenarios eſſe eundem numerum, ac ponit documentum. Cum aliqua conueniunt in aliquo ita, ut per illius differentias differãt, non dicuntur idem illo. Verbi gratia, Scalenus, & Iſocheles non ſunt idem triangulus, quia differunt per trianguli differentias, dicuntur tamen eadem figura, quia non differunt differentia figuræ, imò ſub una illius differentia continentur. *Nota.*

Simile cur dicatur unũ tempus.

Circulus, & triangulus non dicentur eadem figura, quia ſub diuerſis figuræ differentiis ſunt: Sicut homo, & equus non dicentur idem animal.

At cum non differunt differentia illius ſunt idem in illo, ut Scalenus, & iſocheles eadem figura, ita ſeptenarius hominum, & leonũ, non ſunt idem ſeptenarius, ſunt tamen idem numerus. *Nota.*

Ex hãc doctrina uult Simpl. quod intẽdat docere diuerſa priora, & poſteriora motuum dici idem tempus: nam tempus numerus eſt, & diuerſa priora, & poſteriora ſunt ſicut diuerſa binarii, unitas ergo tẽporis ſpecifica eſt. Mihi itaque hæc præ cæteris placet expoſitio Simp. Hæc de tẽpore, & de libro quarto.

FINIS LIBRI QVARTI.

IN QVINTVM LIBRVM PHYSICORVM

Caput Primum.

Mutatur autem omne, quod mutatur. Tex. I.

In Ari. QVid Ariſt. intendat in hoc lib. 5. oẽs unanimes ſentiunt Ariſtot. de ſpeciebus motuum loqui ita dicunt Simpli. S.Tho. Auerroes, Albertus, cum.n.de his, quæ motum in cõi ſequuntur, dixiſſet, Puta, Loco, Tempore, Infinito nunc de ipſius eſſentiali diuiſione tractat. Iſta autem intentio non eſt ſic præciſe intelligenda, vt exiſtimetur ſolum de ſpeciebus motus tractare: ſed ſimul agit de contrarietate, vnitate, & aliis, quæ ſpecies motus ſequuntur.

At quia ſpecies motus ſumuntur ex motibus per ſe, non autem ex motibus per accidens: ſeparat primo ea, quę per ſe mouẽtur, a mobilibus incipiens, vt a clarioribus vt dicit Auer.

1 *Tex. expoſitio. 1. theorema, de tri plici mobilium differentia.* Statuit igitur in hoc textu vnum Theorema, in quo continetur trimembris diuiſio mobilium. Quędam.n. mouentur per accidens, nempe quæ ob id dicuntur moueri, quia ſunt accidentia ei, quod mouetur per ſe: vt album currit per accidens, quia accidit, ꝙ equus currẽs ſit albus, quo pacto motus rei poteſt attribui omnib. accidentibus illius rei in concreto.

2 Secundo. Quędam mouẽtur ſecundum partem, vt cum motus partium toti tribuitur, vt cum oculus ſanatur, aut manus, aut pectus, abſolute dicitur, homo ſanatur.

Nota vero differentiam inter hos duos modos, nam quod mouetur per partem, ſic mouetur, ut ei' pars vere per ſe moueatur, oculus enim per ſe ſanatur, & caput. At id ratione cuius mouetur per accidẽs, non per ſe mouetur, non enim albedini ineſt curſus per ſe. & iſta eſt differentia, & non illa, quam dat Auer. quod pars poteſt ſeparata moueri, non aũt accidens. Hoc .n. licet aliquando ſit verum, tamen ſæpe partes non mouẽntur motu, quem habebant in toto, cum ſeparatæ ſunt, non .n. oculus abſtractus ſanabitur.

Tertio. Quædam ſecundum ſe ipſa mouentur, ut ignis ſurſum mouetur, & animal ſecundum ſe ipſum augetur. Iſta autem, quæ ſic mouentur, diſtinguuntur ſecundum diuerſitatem motuum. Nã quędam alterabilia ſecundum qualitatẽ, quædam ſecundum quantitatem augmentalia, & iterum in his ſingulis ſunt uarię ſpecies mobilium ſecundum ſpecies motuũ. 3
Eſt enim in alterabili calefactibile, condẽſabile, rarefactibile, & alia huiuſmodi. Similiter in augmentatione, in motu cœli, & alijs, ut mag s declarabimus in ſequentibus.

Eſt autẽ & in mouente ſimiliter. Tex. II.

SEcundum cõſtituit Theorema, in quo eãdem prorſus diſtinctionem ponit in mouente, quam poſuit in mobili, puta: Quædam mouent per accidens, ut quæ accidunt mouenti per ſe, ut album ædificat: Quædam per partem, ut homo percutit, quia manus percutit, quædã per ſe primo; ut ipſa manus percutit, ignis calefacit, medicus ſanat, & eſt ſatis nota diſtinctio. *2. theorema, de tri plici mouentiũ differentia.*

Quo-

Quoniam autem eſt quidem aliquid. Tex. III.

5. in quo uis motu reperiuntur, qui mouet, et mouetur, tēpus, terminus a quo, & adquem.

TErtium conſtituit Theorema, uno tamen præſuppoſito. Scilicet, in motu quolibet eſſe quinq́, Quod mouet, quod mouetur, tempus in quo mouetur, terminus a quo mouetur, & in quem mouetur. Vt cum lignum ex calido fit frigidum ab aqua: ibi iſta quinque inueniuntur, Aqua eſt, qđ mouet: lignū quod mouetur, frigidum, terminus ad quē, quia in ipſo terminatur motus: calidum, terminus a quo, eſt etiam certum tempus quo id fit, Ita etiam inuenitur in aliis motibus.

3. Theorema motū eſſe in eo, ī quo eſt.

Eſt igitur Theorema. Motus eſt ſolum in eo, quod mouetur, non autem in termino ad quem, hunc autem uocat, Formam Locum, Tantum. Per formam, ſubſtantialem, & qualitatiuam, pro motu, generationis, & alteratiōis intelligit, ut notat Auer. per locum, & per tantum, reliquos motus ſignificat, ut dicit Simp. nempe, localem & augmentationem.

Sed eſt mouens, & quod mouetur. Tex. IIII.

TErminum non moueri dixerat, ſed motum in mobili eſſe, ob id colligit eſſe quod mouet, & quod mouetur & in quod mouetur. Quaſi dicat, eſſe alia, quæ mouent, & mouentur, diuerſa a terminis ad quos.

Nota. Motus denoīationē ſumit a termino ad quem.

Hi autem non ſunt adeo motus expertes, quin aliquid ad motum faciant, nam motus denominationem ſumit a termino ad quem. Vt calefactio dr̄ motus in calorē, licet procedat a frigido. & frigefactio, motus in frigiditatem, licet ſit ex calido in frigidum, non enim a termino a quo, denominatio eſt. Similiter corruptio eſt mutatio in non eſſe, quamuis enim ſit ab eſſe, tamen quia tendit in non eſſe, corruptio dicitur; è contra generatio a non eſſe in eſſe. Obſerua igitur, cum duo termini in motu ſint diuerſi, a termino ad quē motus denominatio ſumitur.

Quid igitur motus ſit, dictum eſt. Tex. V.

Termini mot' ſunt immobiles.

MOtus definitionem ſe tradidiſse docet, ac terminos nō moueri dicit. quaſi illis nō inſit motus definitio. Sunt enim accidentia per ſe immobilia, ut ſcientia, albedo, & reliqua, eſse autē formas immobiles per ſe metaphyſici eſt oſtendere, ut dicit Auer. ob id prætermittitur probatio, ſed ſupponitur.

Dubium.

Obijcit tamen ſtatim dubium. Nā qualitates, puta, albedo, calor, & ſimiles, quæ dicuntur termini motus, ſunt paſſiones, nam ſunt de tertia ſpecie qualitatis, at paſſio motus eſt, ergo motus eſt terminus motus, & ita eſt motus ipſius mutatio, quod poſtea oſtendetur fieri non poſſe.

Solutio.

Reſpondet ad hoc, has qualitates non dici paſſiones, quia motus ſint, ſed tantum quia termini motus ſunt, unde calor non eſt motus, ſed calefactio, nec albedo, ſed dealbatio.

Eſt autem & in illis, & quod eſt.

Triplex diuiſ. termini ad quem mobilis, & mouentis & termini a quo.

TErminum ad quem, ſicut & ipſum mobile, & mouēs tripliciter diuidit, nempe, in per accidens, in ſecundū partem, in per ſe, quod idem etiam in termino, a quo intelligi poteſt. Id dicitur per accidens, quod accidit termino per ſe: nam terminus per ſe eſt, in quem primo terminatur motus, vt in albedinem dealbatio: at quia albedo eſt viſibilis, & intelligibilis, cum dealbatur aliquid, dici poteſt, quod eſt mutatum in quid intelligibile, ſed per accidens.

Similiter in dealbatione, color eſt terminus, ſed ſecundum partem, puta ſecundum albedinem, & Europa eſt terminus ſecundum partem tendentis Athenas, quæ ſunt pars Europæ; at dealbationis color alb. terminus eſt per ſe.

Id etiam explicari poteſt in termino a quo, vt notum eſt.

Epilogus.

Ex his epilogat ea, quæ dicta ſunt, nempe, quod tripliciter cōtingit moueri, & id ipſum etiam in mouente, & quod motus

non

non in forma eſt, ſed in mobili in actu, per formam autem modo intelligit ſiue ſubſtantiā; ſiue qualitatem, locum aut quantitatem, vt dicit D. Thom. quæ ſunt motus termini ad quos.

Quæ igitur ſecundum accidens eſt mutatio. Tex. VI.

Ab Ariſt. reijcitur motus per accidēs, et ideò á motu per ſe agendū.

AD mutationem per ſe conuertitur omiſſa mutatione, & motu per accidens. Reddit autem rationē. cur id fiat, dicēs, quod motus ſecundū accidēs eſt in omnibus, & omnium, & ſemper. Per quæ verba dat intelligere, motū per accidens ex parte termini, & parte mouentis, & mobilis. Dicitur motus per accidens in omnibus. id eſt in omnibus prædicamētis, vt dicit Simp. & Alb. nam cū omnia prædicamenta in vno poſſint inueniri, per accidens moueri dici poſſunt. Vt ſi homo currit, quātum currit, coloratum currit, filius currit, agens currit, & reliqua Dicitur etiā, motus per accidens eſſe omnium, quantū ad terminum, quia omnia prædicamenta termini poſſunt eſſe per accidens. Dicitur, ſemper, vt vult Simp. ac ſi dicat, quod etiā res, cum non ſunt, mouentur ſecundum accidēs vt corpus Petri mouetur ipſo mortuo, ac ob id Petrus tunc per accidens moueri dicitur.

Eſt igitur ſenſus integer, quod in motu per accidens nec eſt determinatum mobile aut mouens, nec terminus, nec tempus. ob id ab arte reijciatur. Auerroes motum per partem, ob indeterminationem cum per accidens coniungit.

At motus per ſe, nō ſic, imò inter terminos determinatos fit: eſt enim inter contrarios, aut contradictorios: vt ab albo in nigrum, & a non nigro in nigrum: a calido in frigidū, & a non frigido in frigidū, a non aqua in aquam, & hoc inductione per omnes motus patet.

Dubium

Poſſet quis obijcere. Num ſit motus a medio, & ad medium, vt a fuſco in album.

Solut.

Reſpondet, quod medium habet rationē duorum contrariorum quodammodo: relatum enim ad vnum, habet alterius rationem, vt fuſcum reſpectu albi nigrum eſt: reſpectu nigri, album eſt, & media chorda acuta dicitur reſpectu primæ, & grauis reſpectu vltimæ, & ideo idē de medio, ſicut de contrario iudicium haberi debet. Dicitur, quodammodo: nam medium non eſt perfecte contrarium, cum extrema in eo remiſſa ſint, & forſan non in actu, ſed in potentia: de quo poſtea dicetur.

Quoniam autem omnis trāſmutatio eſt. Tex. VII.

Qđ mutatio eſt ab vno in aliud.

MVtationū numerū venatur, vt qui ex eis motus dicatur, oſtendat. Ab ipſo autē nomine mutationis ſumit in mutatione eſſe duo extrema. mutatio. n. Græce dicitͬ μεταβολὴ, quaſi ſit mutatio ex vno in aliud, & vnū poſt aliud, eſt .n. vnum prius, alterum poſterius, eſt igitͬ mutatio ex vno in aliud.

Nota. Quadruplex mutationis modus.

Hæc autem quadrupliciter intelligi poteſt, aut ex ſubiecto in ſubiectū, aut ex non ſubiecto in non ſubiectum, aut ex non ſubiecto in ſubiectum, aut ex ſubiecto in nō ſubiectum. Per ſubiectum autem intelligit terminum, ſiue a quo, ſiue ad quem affirmatum, & poſitiuum, vt cum dicitur ab albo in nigrum, vterque terminus eſt ſubiectum. Per non ſubiectum intelligit terminum negatū, vt non album, non ignis.

Ex his igitur quatuor cōbinationibus tres dicit eſſe mutationes. Illa autem, quæ eſt a non ſubiecto in non ſubiectum, non eſt per ſe mutatio, nam tales termini, nec contrarie, nec contradictorie opponūtur, cum vterq; ſit negatus, reliquæ tres ſunt, vt ordine declarabuntur.

Quæ igitur ex non ſubiecto eſt.

Quæ mutatio ſit generatio et corruptio & quotuplex.

MVtationes duas, quæ inter terminos contradictorios fiunt. diſtinguit, dicens, quod illa quæ, a non ſubiecto in ſubiectum eſt, generatio dicitͬ, quæ verò econtra, a ſubiecto in non ſubiectum, corruptio: differunt enim terminis tranſmutatis.

Vtraque autem eſt duplex, ſimpliciter, & ſecundum quid. Simplex generatio, aut corruptio eſt, quæ eſt ſubſtantiæ alicuius; quæ verò accidentis, ſecūdum quid eſt. Vt generatio albi ex non albo, ſecundū quid eſt; hominis verò ex non homine ſimpliciter: ita in corruptione. Et textus clarus eſt.

Si

Si igitur, quod non eſt. Tex. VIII.

Generatio & corruptio non ſunt motus.

INter has adhuc tres mutationes, nec generationem, nec corruptioné motũ eſſe contendit. Facit aũt rationem hanc priorem de generatione. Quod non eſt, non põt moueri: quod generatur, non eſt: ergo quod generatur non poteſt moueri, generatio ergo non eſt motus.

Sumit autem tanquam notum; Quod non eſt, moueri non poſſe: diſtinguit tamen, de quo non ente loquatur.

Triplex non ens.

Triplex enim eſt non ens. Vnum quod in compoſitione, vel diuiſione intellectus conſiſtit tantum, qualia fictitia, & falſa, vt dicit Albertus: & hæc nullo modo mouétur. Alterum non ens ſimpliciter, puta, ſubſtantia in potentia, quæ opponitur actui ſimpliciter, vt ignis potentia, Leo potentia: & hoc eſt, quod non poteſt moueri, cum eſſe non habeat. Tertium eſt, non ens ſecundum quid, vt quod non eſt albũ, quod non eſt ſanum, & tale non ens, cum ſit ens aliquod ſimpliciter, moueri poteſt. At quia poſſes dicere: Non ne materia eſt, & ipſa generatur? igitur generatio motus eſt. Hoc reijcit, dicens, quod quãuis maxime accedat eſſe generationem per accidens, id eſt, quamuis id, quod generatur per accidens, puta materia ſit, tamen id, quod ſimpliciter generatur, nempe, compoſitum, non eſt, vnde reſpectu ipſius, generatio non eſt motus.

Expoſitio Auer. reijcitur.

Vbi aduertendum, quod Auerro. cum alijs rationem Ariſtotelis ita intellexerũt vt velit dicere, generationem nõ eſſe motũ, quia materia, quæ ipſius eſt ſubiectũ, eſt non ens; quod autem non eſt, non habet motũ. Sed mihi hoc non placet, quia diceret aduerſarius, quod materia eſt, & eſt ſubſtantia, licet autem non ita perfecta, quæ tamen ſufficeret moueri tali motu. Nec video, quomodo qui hoc diceret, impugnari poſſet: vnde enim habet, quod ad quemcunque motum oporteat eſſe ens actu perfecto, cum tamen motus ſit actus entis in potentia?

Vera expoſitio.

Ob id dico, quod Ariſtoteles, per qđ non eſt non materiam, ſed compoſitum, quod generari dicitur, intelligit, & tunc ſenſus eſt certiſſimus, & verus, cum illud nõ ſit, dum generatur, non poteſt moueri.

Vnde patet, quod ſi generatio ad materiam referatur, ipſius motum eſt, at ſi ad compoſitum, quod proprie, & per ſe generatur, non motus, ſed mutatio eſt.

Eſt enim hoc diſcrimen, quod notauimus in libro primo, inter alios motus, & generationem. Nam motus alij ſuum ſubiectum ſimpliciter denominant, eſt enim homo, qui albeſit, & aqua quæ caleſit. At generatio terminum per ſe nominat: homo enim, non materia, per ſe generatur. Et hoc eſt, quod hic docet Ariſt. Id, quod per ſe generatur, non moueri, nec ipſius reſpectu generatio eſt motus, at ſi ad materiam referatur, negari non poteſt, motum eſſe, cum ſit paſſio quædam, & propria, ac vera.

Similiter autem, & in quieſcente.

Quod generatio nõ ſit quies.

OStendit etiam, quod nec generatio eſt quies. Nam quod nõ eſt quieſceret. Et denique abſurda, quæ ſequuntur ad hoc, quod non ens moueatur, ſequuntur etiam ad hoc quod non ens quieſcat. Statim adhibet poſteriorem rationem ad oſtendendum, quod nõ eſt, nõ moueri, quia non eſt in loco, cum non ſit in aliquo loco. Cum igitur quod generatur, non ſit, non erit in loco, & ſic non mouebitur.

Quod corruptio nõ ſit motus nec quies.

Quod vero corruptio non ſit motus probat. Quia ſi corruptio motus eſt, generatio ei contraria motus eſſet, aut quies. Nam motui non niſi motus, aut quies opponitur, At generatio nec eſt motus, nec quies, ergo nec corruptio.

An generatio ſit motus. Quæſt. I.

Arg. qđ nõ ſit motus.

SEnſus quæſtionis manifeſtus eſt. Videtur autem multis, generationem non eſſe motum. Primo, quia ita videtur docere Ariſtoteles in præſenti textu. 1

Præterea, quia motus eſt ſucceſſiuus, at generatio eſt in inſtanti, non ergo motus eſt. 2

Præ

Præterea: Motus eſt inter contraria: generatio eſt inter contradictoria: non ergo videtur generatio motus. Idem de corruptione.

1 Ar. quod ſit motus. In oppoſitum tamen facit, quia videtur actus entis in potentia, vt eſt in potétia: eſt enim actus materiæ exiſtentis in potentia.

Solut. Nec valet gloſſa Simplicii, quod per ens in potétia intelligitur compoſitum, quod eſt potentia. Confut. Hoc enim fictum eſt, cum Ariſtoteles dicat ens in potentia, ſub quo Solut. etiam materia comprehenditur.

2 Præterea, quia potentia materiæ eſt uera potentia trāſmutabilis, ergo actus eius, vt talis eſt, motus eſt.

1. funda. Pro ſolutione huius difficultatis. Notandum eſt, motum duobus modis accipi poſſe. Aut lato uocabulo, quo pacto definiuit Ariſto. motum actum entis in potentia. Aut ſtricte, & proprie, vt tex. ſuperiori 8. quo reiicit generationem, & corruptionem a motu, per motum intelligens quo moueri res dicitur, ſcilicet ſucceſſiue, quia ſpatium, vel forma, quæ acquiritur, habet latitudinem.

1. Concl. His poſitis ſit prima concluſio. Si generatio, & corruptio ad materiam comparētur, ſunt ipſius motus, & actus imperfecti quibus venit in formas, ad quas eſt in potentia: ſicut ſubiectum peruenit in accidentales formas per alios motus. At ſi ad id, quod generatur, aut corrumpitur comparatur, motus non ſunt, cum per eos non dicatur moueri, ſed fieri id, quod generatur, vt diximus ſupra textum, nec ſucceſſiue, nec in inſtanti.

In cuius declaratione aduertendum primo, quod de ratione motus in communi, non eſt ſucceſſio illa temporanea, vt aliqui exiſtimant: ſunt .n. veri motus in inſtanti perfecti, vt patet de illuminatione, ſecundum Ariſtotelem, & de coagulatione, & congelatione, quæ in inſtanti extenditur. At ratio motus in communi in eo tantum conſiſtit, quod ſit actus entis in potentia; ſucceſſio verò aduenit motui proprie dicto, & eſt ipſius quantitas conſurgens ratione ſpatii, aut ratione extremorum, inter quæ fit. Nam cum termini latitudinem habeant, & præterea ſit reſiſtentia, non poteſt tranſitus fieri in inſtanti perfectus ab vno in alterum, niſi cum in indiuiſibili conſiſtunt.

Aduertendum præterea Generationem differre ab aliis motibus multipliciter. Primo in ſubiecto. Nam generationis, & corruptionis ſubiectum materia prima eſt: hæc enim eſt, quæ permanet ſub extrinſecis formis: aliorum motuum ſubiectum compoſitum ipſum eſt. 1 Differentia multiplex generationis ab aliis motibus.

Secundo, differt in terminis: Nam termini generationis, & corruptionis contradictorii ſunt: at reliqui motus ſunt inter contrarios, fit enim motus ab albo in nigrum, at generatio ignis ex non igne. 2

Dices, quare hoc ita fit? Reſpondeo maximum diſcrimen eſſe inter formas accidētales, & ſubſtantiales, Nam accidentales formæ habent non ſolum repugnantiam, ſed determinatam repugnantiam, vt albū cum nigro, vel medio: calidum cum frigido; & ſimilia. Hæc autem determinata repugnantia conſiſtit in hoc, quod circa proprium ſubiectum, aut vna, aut altera inueniatur, nec abſit vna, niſi adſit altera. At inter formas ſubſtantiales eſt repugnantia quædam, ſed non eſt determinata, eo ꝙ forma ſubſtantialis ex æquo cuilibet repugnat, nec circa materiam conſequenter ſe habet, cum materia abſque illis duabus, aut tribus eſſe poſſit. No. diſcrimē inter formas ſubſtātiales, & accidētales.

Ex hoc procedit vnum notatu dignum quod in accidentalibus formis eſt mutatio determinata. Cum enim in vnam tenditur, ex altera certa proceditur, vt ex albo in nigrum, & ècontra; At in ſubſtantia hoc non eſt, modo enim ignis ex aqua modo ex aere, modo ex alio fit. Quod ſi in ſubſtantiis aliquando ex determinata forma proceditur, vt in viuentibus ex embrione, aut ex ſemine, non tamen ècontra proceditur, neque eſt æqua vtriuſque ratio. No. 2.

Hinc etiam proceſſit alterum notandum, ꝙ terminos in tali ſubſtantiarum mutatione ſumamus penes contradictionem, & non penes formas poſitiuas, cum non ſit forma determinata ſemper, quam ſumamus. At in accidentali motu, non ſolum per contradictionem, ſed penes affirmationem terminos per ſe ſumamus: & hæc eſt ſecunda differentia, & differentiȩ ratio, & eſt notanda. No. 3.

Tertio, differt generatio in menſura. Hæc enim inſtāti menſuratur: reliqui motus frequentius tempore, eo quod quan-

titatem diuiſibilem habeant. Ex his igitur patet, quid inter generationē, & reliquos motus differat. quare ob differentiam hāc dicitur ab Ariſtotele mutatio, at reliquos vocat motus nomine motus proprii ſumpto, tamen in communi ſumendo nomen motus, vt definitur in 3. Phyſicorum, motus dicitur etiam generatio, & corruptio, vt dictum eſt.

Ad 1. Ad Ariſtotelem dico, ſolum negare generationem eſſe motum illius, quod generatur, & motum proprie, non tamen reſpectu materiæ.

Ad 2. Ad ſecundum, negatur prorſus de ratione motus in communi eſſe ſucceſſionem, vt diximus: ſed eſt de ratione motus illius, cuius ſpatium, vel terminus, qui acquiritur, habet latitudinem cum reſiſtentia, quem proprie, & ſtricte ob id motum vocamus:

Ad 3. Ad tertium dico, quod motus proprie particulariter dictus, inter contraria fit, non tamen motus in communi ſumptus: ſic enim comprehendit etiam mutationem, ſiue inter contraria, ſiue inter contradictoria fiat. Sic autem ſumitur in libro tertio, & ſic nos generationem, & corruptionem dicimus motum, late ſumpto uocabulo, quia videlicet eſt uere actus entis in potentia.

Quoniam autem omnis motus. Tex. IX.

Quæ illarum triū mutationū ſit motus. CONcludit ex tribus mutationib. dictis, vnam eſſe motum, puta, eā quę eſt a ſubiecto in ſubiectum. Quæ .n. inter contradictorios terminos fiūt, mutationes dicuntur. Explicat autem per ſubiectum intelligere contraria, aut media, aut priuatiua, quæ affirmatiua ſignificant vt nudum, tenebroſum, mortuum, cæcum: quæ pro contrariis reputantur.

Quotuplex ſit motus. Statim motum, qui a ſubiecto in ſubiectum fit, diuidit in tres ſpecies, in eū, qui ſecundum quantitatem, & eum, qui ſecūdum qualitatem, & eum, qui ſecundum locum fit: quorum ſufficientiam probat, diuidendo prędicamenta, & excludendo alia ſeptem, ad quæ non eſt per ſe motus.

Caput ſecundum.

Secundum ſubſtantiam autem. Tex. X.

In ſubſtātia, relatione, actione, & paſſione nō eſt motus. INcipit a ſubſtantia, dicens, nō eſſe motum in ſubſtantia. Ratio eſt. Motus eſt inter contraria, at ſubſtantiæ nihil eſt contrarium, in ipſa ergo non eſt motus. Similiter nec ad relationem: Quia ſtat, inquit, unum relatiuum acquirere relationem ſine aliqua ſui mutatione, ut ſi ego ſum albus, & aliquis fit albus, acquiro abſque aliqua mei mutatione ſimilitudinem, non ergo ad relationem motus eſt. Probat ulterius de actione, & paſſione. Si. n. iſta per motum acquirerentur, tunc motus ipſius eſſet motus, & mutationis mutatio, quod eſſe nō poſſe ſtatim probare incipit.

Dub. 1. Quō in ſubſtātijs nō ſit contrarietas. Duplex tamen hic occurrit dubium. Alterum eſt, quomodo in ſubſtantiis nō ſit contrarietas, cum elementa ſint contraria. Præterea, vel loquitur de perfecta contrarietate, uel non. Si loquitur de perfecta, profecto nec ad quantitatem, nec ad locū eſt motus, in ipſis. n. non eſt perfecta contrarietas. Quod ſi non loquitur de perfecta contrarietate, ſed de oppoſitione quadam extremorum poſitiua, cum in ſubſtātia inueniamus duas formas ſic repugnantes, erit profecto motus. Sine dubio nō eſt facile hoc dubium ſoluere.

Sen. Ale. Mouet dubium Simplicius & Auer. de eodem, & citat Alexandrum dicentem, elementa eſſe proprie contraria, eo ꝙ exiſtimat, qualitates eſſe formas ſubſtantiales elementorum. Ad Ariſto. autem dicentem ſubſtantiis nihil eſſe contrarium, reſpōdet quod dupliciter intelligi debet. Vno modo de ſubſtantiis compoſitis & mixtis, his .n. non ineſt contrarium. Aut ſecundo, ꝙ nulla ſubſtantia eſt contrarium habens ratione materiæ, bene tamen ratione formę.

Refellitur ſent. Alex. Iſta ſententia, quamuis non ſit in præſenti examinanda, mihi nō placet. Primo, quia qualitates ſubſtantiam elemētorum exiſtimat, & quod eſt paſsio, cū forma cōfundit. Secundo, quia adhuc non declarat Ariſtotelem. Nā poſſet dici; quod ſufficit contrarietas informis, vt ſit in ſubſtantia

motus

motus:nã mutatio ſecundum formas fit.

Auerro. elementa contraria putat, ſed ratione qualitatum: S. Tho. uerò etiam ipſas formas aliquam contrarietatem habere docet, ſecundum quod ſubſtantiæ omnes inæqualitatem habent in perfectione ſubſtantiali.

Sed quicquid de hoc ſit, nō video, quid ad Ariſtotelem dicendum ſit, quomodo in ſubſtantia non ſit contrarietas, & ſit in quantitate.

Refellitur ſent. Auerr. Auerr. dicit, ſermonem Ariſtotelis eſſe probabilem. & poſſe dici, ſubſtantiis eſſe aliquid contrarium. Sed hoc profecto non eſt rem ſoluere.

Dub. ſol. uera. Nota. Oporteret igitur maxime perpēdere, ꝙ etiam in præcedenti quæſtione cœli dicere. Hic Ariſtot. non vocare propriam contrarietatem, ſed repugnantiam duarū formarum determinatam, quæ eſt in qualitate, & quantitate: nam a maiori in minorem: & ècontra, determinate proceditur, & a loco ſurſum in deorſum, & ècontra. At in ſubſtantiis non eſt iſta determinata formarum repugnatia, vt diximus: ob id non fit inter contraria mutatio ſubſtantiæ & hoc nota.

Dub. 2. Quō acquiratur relatio ſine mutatione. Duplex relatiuorū genus. Alterum dubium eſt, quomodo relatio abſq; mutatione acquiratur. Aduerte igitur, quod 5. Meta. cap. 15. duplex relatiuorum genus ponitur ab Ariſtotele. Alterum eſt mutuum, puta, quod ad terminū ſuum & terminus ad ipſum mutua relatione reali referuntur, vt filius ad patrem, pater ad filium, album albo ſimilitudine mutua refertur Alterum eſt non mutuum, quod nō refertur vnum ad aliud, niſi quia hoc refertur ad ipſum, ut ſcibile non refertur relatione reali ad ſcientiam, ſed ob id dicitur ſcibile, quia ſcientia refertur ad ipſum. De priori relatiuorum genere eſt ſermo.

Circa quod notandum eſt, quod relatiuorū natura non ſolum eſt dependens inter ſe, ſed etiam a fundamēto, puta, ab alio accidente abſoluto, cum quo ſimul producitur, & deſtruitur.

Notat vero S. Tho. vnum dignum conſideratione in pręſenti. Quod cum producitur vnum fundamentū, ibi in virtute, & in radice producitur relatio: & cum inſurgit alterum relatiuum, tunc cōſumatur relatio. V g. cum quis fit albus, iam in virtute, & radice fit ſimilis: formaliter vero cū eſt alterum album: vnde cum aliud album fit, tunc inſurgit ſimilitudo in altero non per aliam mutationem, quàm illam, quæ erat ipſius fundamenti. Eſt enim dependēs maxime relatio a fundamento.

Primum. n. dupliciter cōtingit. Tex. XI.

MVltis argumentis probare nititur motum non eſſe motus, nec mutationē mutationis. Primo tamen diſtinguit duplicem ſenſum huius propoſitionis mutationis eſt mutatio, ſeu ipſis motus eſt motus. Alter eſt, quòd motus, & mutationis ſit mutatio tāquā ſubiecti. ita ut motus dicatur moueri. ſicut homo moueri dicitur, & alterari. Et hunc ſenſum reiicit, dicens motum non eſſe eorum, quæ ſubiecta sūt, ſed potius ipſe in ſubiecto eſt. Nec aliter id probare nititur, quia ſatis notum eſt, motus non eſſe ſic motum. *Quod ad motū non ſit motus nec ad mutationem mutatio. Sēſus qq. duplex et reijcitur primus.*

Aut ex eo, quod aliquod aliud. Tex. XII.

ALterum ſenſum ponit. Nempe ꝙ mutationis ſit mutatio, ut termini, ita vt ſicut aliquod ſubiectū ex una forma in aliam mutatur, puta, ex ſanitate in ægritudinem, ita ex vna mutatione unius ſpeciei in alteram formam, ideſt, in alterius ſpeciei mutationem per ſe mutetur. Et oſtendit hoc fieri non poſſe, niſi per accidens. *Alter ſenſus qq.*

Perpendēdus eſt ſenſus, nam ratio in litera eſt valde obſcura. Supponit itaque ꝙ motus, & mutatio quælibet inter duos terminos oppoſitos fit, differenter tamen, cōtrarios, ſi fuerit motus, contradictorios, ſi fuerit generatio, uel corruptio. *Tx. Ari. quod ad motū non ſit motus nec ad mutationem mutatio.*

Facit ergo hanc rationē. Si ex una mutatione in aliā mutatur aliquid, tunc ex terminis vnius mutabitur in terminos alterius, ut poſtquam per ſanationem mutatus eſt in ſanitatem ex ægritudine, mutabitur ad aliam mutationem, ſed poſtquam in una mutatione mutatus eſt, nō eſt opus ad aliam mutari, quia poteſt quieſcere in ea, ergo per ſe non eſt mutatio ex una mutione in aliam.

Quaſi dicat. Omnis mutatio ex ſuis terminis procedit per ſe, quibus poſitis non opus alia mutatione alios habente terminos, quod ſi ponitur, id non eſt per ſe, ut dicemus.

Vlterius procedit. Si ab vna mutatione in aliā proceditur, erit hoc maxime in contrariis mutationibus: ſicut ab albo in nigrum mouetur, ita a ſanatione in ægrotationem, quòd ſi hoc eſt, vnum mouebitur motibus contrariis. Nam per ſanationem ab ægro in ſanum, per ægrotationem a ſano in ægrum mouebitur, & hoc ſimul: quia quod mouetur, ſimul eſt ſub termino a quo, & ad quem. Id autem impoſſibile eſt. Hæc eſt ratio Ariſtote. paulo uberius explicata.

Addit tamen, quod per accidens poteſt eſſe, quod idem ab vna in aliam mutationem mutetur, ut ſi a ſanatione in deabulationem mutetur, & ab obliuione in recordationem, & ſic accidit vnam mutationē in aliam ſæpe terminari, ſed non per ſe.

Amplius autem in infinitum. Tex. XIII.

2. Rō ad idem. SEcundam rationem facit ad idem, qua probat mutationem non fieri alia mutatione, nec motum alio motu & rō nō minoris obſcuritatis eſt in litera. Sic aut eſt componenda. Si generatio, aut motus fit per alium motum, hic etiam fieret per alium, & hic rurſus per alium, cum nō ſit maior ratio vnius, quam alterius, eritque proceſſus in infinitum.

Quo admiſſo, ſequitur, quod nullus erit motus. Et probat. Suppoſito, quod res, dum fit, nondum eſt, tunc ſi res per motū fit, ergo nondum eſt dum fit, ſed ſecundū quid tantum eſt. Quod ſi rurſus motus etiam fiebat ergo dum motus fit, non eſt vlterius, ſi ille rurſus alio motu fiebat, pariter non erit, dum fit. Sed non datur primus motus quo motus fiat: ergo nullus erit motus, aut mutatio. In infinito enim non datur primum.

2 Sol. rationis. Quod ſi dicas; Iſta ratio nō uidetur bona, nam nō datur ſm Ariſt. primus homo, tamen reliqui homines dicuntur eſſe.

Confut. Reſpondeo, quod non eſt eadem ratio. Nam homo vnus nō eſt ſubordinatus per ſe alteri, cum poſſit abſque illo conſiſtere, at motus, qui fit, eſt ſubordinatus motui, per quem actu fit, nec ſine eo conſiſtere poteſt. In his autem, quæ per ſe ſubordinata ſunt, non poteſt eſſe talis proceſſus, Niſi enim detur primum, impoſſibile eſt dari vltimum, vt ſi hoc lumen dependet ab illo, & hoc ab alio, & id a Sole, niſi.n. detur primum, non dabitur vltimum.

Amplius eiuſdem eſt motus. Tex. XIIII.

TErtiam facit rationē. Si motus ſit motu, eadem ratione quieſceret motus & corrūperetur mot⁹ alia corruptione. Nā cuius eſt vnum contrariū, eſt ēt alterū. Tūc ſi motus ipſius eſt corruptio, peto, vel corrumpitur, antequam ſit, & hoc non quia nunc non eſt, & quod non eſt, nō corrumpitur. Vel cum eſt quod ſi cū eſt corrūpitur, tunc etiam generatur, quia motū eſſe, eſt motum fieri, ergo ſimul generatur, & ſimul corrumpitur, quod eſſe non poteſt, non ergo motus fit motu. 3

Amplius oportet, materiam ſubeſſe. Tex. XV.

QVartā facit rationē. Quod ſit materiā hēt, vt patet. In eo, ꝙ alteratur, eſt corpus, aut aīa. Similiter in eo, ꝙ augetur: in aliisq; . Si ergo motus ſit alio motu, oportet dare materiam cum qua fiat, & iterum aliam pro alio motu. & etiam, quę materiæ non ſunt. 4

Notandum, quod alias dictum eſt, forma non fit, ſed cōpoſitum, non albedo, nō nigredo, ſed album fit, & nigrū. Similiter in ſubſtantiis. Si igitur motus fit non ipſe, ſed cum aliquo ſubiecto fit Hoc autē nō eſt, nam ſubiectum eſt formæ, quæ cū motu fit, non ipſius motus, non ergo motus alio fit motu, ſed ipſe eſt, quo alia fiunt. *Nota.*

Et rurſus aliquid in quod mouentur. Tex. XVI.

QVinta ratio eſt. Terminus motus aliquid debet eſſe, in quod mot⁹ terminetur

netur, vt in eo ceſſet, & quieſcat: at mot⁹, & mutatio non eſt huiuſmodi. vt in ea ceſſet motus: ergo non eſt per ſe terminus motus, ſed aliqua forma manens.

6 Sexta ratio eſt. Quia motus eſſet motus, eſſet unius ſpeciei vterque, vt generationis generatio: at hoc non fit, non.n.eſt diſciplinationis alia diſciplinatio, non ergo motus ipſius erit motus, niſi ſint motus alterius rationis, præter aſſignatos; quod nullo modo verum eſt.

Amplius ſi res ſpecies. Tex. XVII.

7. Rō motus moueri pōt per accidens, ſed non per ſe. VLtimam rationem facit, Si n.motus eſſet motus, vt termini, aut ut ſubiecti, tūc de alio vnus prædicaretur, vt loci mutatio alteraretur, & alteratio loco moueretur, quod nullus admiſit.

Forſan iſta non eſt noua ratio. ſed pars præcedentis Nam poſtquam probauit per motum eiuſdem ſpeciei non produci motum, oſtendit modo, quod nec per motum alterius ſpeciei.

Poſtea docet, quomodo unus mot⁹ moueatur nempe per accidens, ratione ſubiecti, in quo eſt ꝙ accidit ſimul alio motu moueri, ut currens frigefit, at quia hoc eſt per accidens, dicit eſſe relinquendum, ſermo enim eſt iam de motu per ſe.

Quoniam autem neq; ſubſtātia. Tex. XVIII.

COncludit, cum nec in ſubſtantia, neque in Ad aliquid, nec in Actione, & Paſſione motus ſit, cum non ſit contrarium in ipſis, ſolum erit triplex ſpecies motus, ad Quantitatem, Qualitatem, & Vbi.

Imponit autem nomina his, motus ad qualitatem dicatur alteratio. Explicat autē ſe non de qualitate ſubſtantiali, qualis eſt differentia, loqui, ſed de accidentali, qualis eſt prædicamenti quarti. Motus ad quantitatem, non habet unum commune nomē, tamen dupliciter nominatur. Si fuerit ad perfectam, dicatur Augmentatio, ſi ad imperfectam, dicatur Diminutio. Motus uero ad Vbi, non habet nomen, nec in communi, nec proprium, at dicatur Latio, quamuis hoc uocabulum nō conueniat, niſi his, quæ naturaliter mouētur, nec in ipſorum eſt facultate motum incipere, aut finire: iſta enim proprie dicuntur ferri. At uocabulum extendatur iam ad quemcunq; motum, ſecundum locum.

Duplex hic occurrit dubium. Alterum eſt, qūo Ariſt. omiſit alia tria prædicamēta, ad quę videtur motus pertinere: Nam in ſitu motus eſt, a ſtatione ad ſeſſionem, ſimiliter in habitu, a nudo ad ueſtitū, ſimiliter in tempore ab uno in aliud. *1. dub.*

Simpl. mouet dubium, & citat Theophraſtum dicentem ad omnia prædicamēta eſſe motum. Ipſe dicit, quod Ari. omiſit iſta tria, quia ſunt extrinſeca ſubiectō, habitus.n & tempus externa ſunt. *Solut. Simpl. in Theophr.*

Sed mihi non placet hoc. Nam locus ēt extrinſecus eſt, & debuit prætermitti. Præterea, quia ſitus non eſt omnino extrinſecus: dicit n. ordinem partium cum loco. *Reijcitur Sol. Sim.*

Præterea dico, ꝙ aliud eſt eſſe motum ad aliquid, aliud, eſſe per ſe motū: Motus quidem eſt ad omnia accidentia, eo quod motu acquirantur: ſed non eſt ad omnia per ſe motus, eo quod non omnia ſint per ſe, & immediati termini motus. Et hoc eſt, ꝙ Ariſtoteles docet: unde ad ſitū non eſt per ſe motus, ſed ad ubi, quod ſequitur ſitus. Similiter ad tempus non eſt per ſe motus, ſed ad id, ꝙ eſt in tempore. Ad habitum uidetur per ſe motus, at quia habitus non eſt forma naturalis, ſed artificialis, ab ipſo Ariſt. eſt prætermiſſus. *2. vera ſolut.*

Alterum dubium eſt. Quare in qualitate non fuit duplex nomen, ſicut in quantitate? *2. dub.*

Reſpondeo: quia in quantitate reperitur contrarietas una totum genus amplectens: puta, maius & minus, perfectum, & imperfectum, at in qualitate non eſt vna communis contrarietas, ſed multæ particulares, ob id unum nomen fuit omnibus communiter impoſitum, puta alteratio, in quantitate uerò duplex, augmentatio, & diminutio. At in particulari multa ſunt Nomina in qualitate, ſecundum multos motus contrarios. *Solut.*

Quæ

Quæ autem eſt in eadem forma. Tex. XIX.

OStendit, eam mutationẽ, quæ fit ſecundũ magis & minus eiuſdẽ formæ, ẽt eſſe alterationem, & fieri a contrario ſecundum quid, vt quæ fit a minus albo in magis albũ, quæ vero fit ex nigro in album fit a contrario ſimpliciter. Explicat autem quomodo quæ fit ſecundum minus, & magis, fiat a cõtrario. Quia ubi eſt minus, ibi eſt permixtio cũ contrario, nam minus album participat nigrum ob id quod ex minus albo procedit, a nigro procedit. Dicit autẽ, quod cum in minus tendit forma: vt cum ex albo fit minus album, tunc tendit forma in ſuum cõtrarium, at cum fit magis, nempe, ex min' albo magis album, tunc ex contrario tendit forma in ſeipſam. Quod eſt dicere, p remiſſiones tendit forma in ſuum cõtrarium: per intenſionem ẽ contra, a ſuo contrario tendit in ſeipſam: ſemper tamẽ motus hic alteratio eſt.

Immobile autem eſt. Tex. XX.

Tractat Ariſt. de ĩmobili, quod triplex eſt.

POſtquam de eo, ꝙ mouetur, & motu dixit, nunc de oppoſito dicere aggreditur, nẽpe, de immobili. Triplex aũt ſtatuit immobile. Primum quod non eſt capax motus: vt Intelligentiæ, & Deus. Alterum, ꝙ ægre mouetur, ſicut ſaxum difficile mobile, immobile dicitur: & ſimiliter homo, qui ob aliquã infirmitatem difficilem habet motum. Tertium, quod non mouetur, cũ poteſt moueri, nec eſt aliud impedimentum: & tale dicitur quieſcẽs: & quies non eſt aliud quam priuatio motus. Textus clarus eſt

Caput tertium.

Poſt hæc autem dicamus. Tex. XXI.

De ſeptẽ q̃ ad motus unitatẽ, & pluralitatem cognoſcendam ſunt neceſſaria.

VOcabula aliquot ad ea, quæ mouẽtur pertinentia, explicat. Hæc autem ſunt ſeptẽ. Simul, Separatim, Tangere, Inter, Conſequenter, Continuum, Contiguum. Hæc enim omnia mobilibus, aut motibus competunt, ob id explicari oportuit antequã motus vnitatem vel pluralitatem oſtenderet: nam illa motibus inſunt.

Similiter igitur dicũtur hæc eſſe ſecundum locum. Tex. XXII.

Quid ſit ſimul.

INcipit explicare terminos, ac primũ ipſum. Simul dicens, illa dici. Simul ſecundum locum, quę in eodem loco primo ſunt. Dicit, Simul ſecundum locũ: nam etiam contingit eſſe ſimul ſecundum tempus, quæ in eodem ſunt tempore. Dicit, in eodem loco primo, & proprio: nam quæ in eodem loco communi ſunt, non ob id ſimul eſſe dicuntur.

Nota.

Aduertendũ autem, quod duo corpora ſimul eſſe naturaliter non poſſunt: non.n. in eodẽ loco primo ſunt: at anima, & corpus ſimul dicuntur eſſe: ſimiliter ſubſtantia, & ipſius accidentia. Hæc enim eũdem primum locum occupant.

Quid ſeparatim.

Explicat ſecundũ vocabulũ, puta, Separatim. Ea dicuntur ſeparatim eſſe, quæ diuerſum habent locũ primum, ut duo corpora dicuntur ſeparatim eſſe.

Quid tãgere.

Tangere autem dicuntur, quorum extrema ſimul ſunt, vt duo corpora ſe tangunt, quorum ſuperficies ſimul ſunt abſq; aliquo intermedio. Similiter duæ lineæ, duæ ſuperficies ſe tangunt, quæ extrema ſimul habent.

Quid inter.

Inter, autẽ id dicitur, in quod peruenit prius id, quod ab vno extremo, & cõtrario in alterum mutatur continue id eſt, cum aliquod naturaliter mouetur continue ab vno extremo in alterum. id quod antequã ad extremum oppoſitum perueniat trãſit, id dicitur eſſe, inter.

Vnde

Nota. Vnde concludit, quod vbi eſt Inter, ibi ad minus ſunt tria, duo extrema contraria, & id, quod inter ea dicitur eſſe.

Continue autem mouetur. Tex. XXIII.

Quid ſit continue moueri. CVm dixiſſet, id eſſe Inter, ad quod primo peruenit, quod ab vno cōtrario in aliud cōtinue mouetur, antequam ad vltimum contrarium perueniat: explicat quid continue moueri dicatur, & quid contrarium in loco. Dicit igitur id continue moueri quod ſine aliqua tēporis interruptione mouet̄, quāuis parum ſpatij interrumpatur. Ponit exemplum. Si quis pulſet primam chordam, & immediate pulſet vltimā, talis motus cōtinuus eſt, quia, quamuis intermiſſa fuerit chorda media, tamen tempus non eſt interruptum. Smiliter in alijs motibus, vt cum quis ambulat, quamuis ſpatij aliquid intermittat, quia non totum continue tāgit, tamen ſi nihil temporis i ntermittat, ambulatio continua eſt. Hoc tamen poſterius examinabitur.

Contrarium autem ſecundum locum. Tex. XXIIII.

Quæ ſint loca contraria. STatim explicat, quomodo loca contraria ſunt ſumenda, vt inueniatur, quod inter eſt: dicit autem loca eſſe ſumenda ſecundum lineam rectam, quæ enim maxime diſtant ſecundum lineam rectā, oppoſita loca ſunt. Et hoc bene fit, nā linea recta eſt breuiſſima omnium, quæ ab vno puncto in aliud duci poſſit? ob id ea maxime menſura eſt: Nam menſura eſt finita & breuis. Diuerſa igitur loca ſecūdū lineas rectas ſumenda ſunt. Et id proprie dicitur inter, quod mediū eſt inter duo loca ſecūdū lineā rectā diſtātia.

Conſequenter autem eſt, inter quod. Tex. XXV.

EXplicat quintum vocabulum, puta, eſſe conſequenter, vt autē aliquid ſit conſequenter ad aliud, multa ſunt neceſſaria. Vnum eſt, quod ſit vnum principium, ad ꝙ aliud conſequenter dicatur. Quod autem eſt principium, non dicitur conſequenter, ſed id, quod poſt principium ponitur. Vt ſecundus dies lunæ conſequenter ſe habet ad primum, & binarius ad vnitatem, & ternarius ad binarium non autem è contra.

Requiritur præterea, quod nihil ſit eiuſdem generis inter id, quod conſequenter ſe habet, & id ad quod conſequenter ſe habet: vt vnus miles conſequenter ſe habet ad alium, qui ſibi eſt proximus. Dicitur, eiuſdem generis: quia quamuis aliud ſit intermedium, dummodo non ſit eiuſdem generis, adhuc dicetur cōſequenter, vt miles conſequenter ſe habet ad alium, quando inter eos non mediet miles, licet mediet lapis, vel aliud alterius rationis.

Eſſe cōſequēter varys modis. Præterea id, quod cōſequenter ſe habet ad aliud, multiplex eſt. Quoddam poſitione, cum id quod cōſequenter ſe habet, continum quid eſt: vt domus ad domum, linea ad lineam. Aliud natura, ſicut vnus numerus ad aliū. Aliud alio modo, ſicut perfectione, vt elephantus eſt conſequens ad hominem in perfectione. Et eſt conſequenter tempore, alijſque modis.

Contiguum autem eſt. Tex. XXVI.

Quid cōtiguum. EXplicat, quid contiguum dicatur, puta, id quod conſequenter ſe habet, & tangit: ſicut duo corpora immediate ſe tangentia dicuntur contigua, inter quæ non eſt aliud.

Occaſione autem huius regreditur ad oſtendendum, quando reperiatur Inter, & medium, quamuis verba hæc videantur cum ſuperioribus cohærere. Dicit, in motu eſſe Inter, non autem in generatione, & corruptione. Et ratio eſt, quia motus fit inter contraria, in quibus eſt medium: at generatio in contradictorijs terminis, in quibus non eſt medium: ob id illic eſt Inter, non autem hic.

Sed hic eſt dubiū: nam 2. Metaph. tex. 7. dicit, quod inter terminos generationis media eſt generatio: & inter id, quod eſt, & id, quod non eſt, medium eſt, id quod fit. Vlterius, quia non omnia contraria medium habent.

Aduerte

No. 2. termini generationis non ſunt pure contradictorij.

Aduerte igitur circa hoc, quod termini generationis non ſunt puri contradictorij, alias enim ex nihilo fieret res. Vnde cũ dicitur, non homo, non ignis, & ſimilia, non oportet intelligere, eſſe puram negationem, ſed priuationem, quæ ponit potentiam propinquã in materia ad formã. Vnde non ignis eſt, quod non ignis, ſed eſt in potentia proxima, vt ſit ignis.

Nota 4. Quõ detur medium in cõtrarijs, & priuatiuis.

Aduertendum vlterius, quod in contrarijs datur medium per participationem extremorum, & per remiſſionem, vt inter album, & nigrum, eſt fuſcum, & inter calidum, & frigidum in ſummo, datur remiſſus gradus. In priuatiuis vero datur medium, ſed non eiuſdem rationis cum extremis, ſed per negationem extremorum, & ſic generatio, & id, quod fit, eſt mediũ, quia nec eſt, quod eſt, nec quod non eſt.

Sol. dub.

Modo ad dubium. Reſpondeo quod in metaphyſica locutus eſt de medio, quocũque: at in præſenti tantum de medio eiuſdem rationis cum extremis, & hoc ſolum eſt inter contraria, non inter terminos generationis. Loquitur autem de huiuſmodi medio, quia hoc facit, ne termini ſint conſequenter ſe habenter, non autem quod alterius eſt rationis.

Continuum autem eſt quiddam. Tex. XXVII.

Quid cõtinuum.

EXplicat quid continuum ſit, puta, cõtiguum quodam: Nempe, id alteri continuũ eſt, quod ſic ipſum tãgit, vt vtriuſque terminus vnus, & idem ſit, vt media linea alteri eſt continua. Differt à contiguo: nam vbi contiguitas eſt, duo ſunt termini ſe tangentes: at vbi cõtinuitas, vnus eſt terminus, vt vnum punctum duas partes vnius lineæ continuat, & vna linea ſuperficies, & vna ſuperficies corpora. Ob id.n. dicitur continuũ, quaſi vno termino cõtineãtur, quæ continua ſunt.

Hoc autem determinato.

Quæ ſint apta vt fiant cõtinua, & quot ſiat modis cõtinuum.

OStendit illa poſſe vnũ continuum fieri, quæ apta ſunt eſſe vnũ totũ ſecundũ contactũ, quæ vero vnũ totum fieri non poſſunt, vt lapis, & aqua, neque erunt vnum continuũ. Fiunt autem vnum continuum, cum vnicum habent communem terminum. At quia varijs modis vnicum totum fit, multipliciter ẽt continuum ſe habet. Quædam enim clauo, quædam glutino, quædam inſitione, & tactu vnum continuum fiunt, & vnum totum. Sed non eſt hæc tam propria continuitas, ſicut ea, qua continua ſunt, quæ vnicum per ſe terminum habent, vt duæ aquæ, & ligni partes.

Manifeſtum autem eſt. Tex. XXVIII.

Quõ ſe hẽat cõſequẽter eſſe ad tactum.

COmparat conſequenter eſſe, ad tangere, ac dicit illud eſſe ſuperius. Omne.n. quod tangit, conſequenter ſe habet: at non omne, quod conſequenter ſe habet, tangit. Nam in numeris eſt conſequenter, non tamen tactus: ob id conſequenter ſe habere eſt ponendum inter priora ratione, ideſt, inter vniuerſaliora tactu.

Comparat etiam continuum ad tactũ, & dicit, quod tangere ſuperius eſt: nam omne continuum tangit, non tamen ſi tãgit continuũ ſtatim eſt: vnde inſitio, & copulatio poſterior eſt generatione, ideſt particularior tactu, cum quæ conſita ſint tangant, non ẽ contra.

In his verbis manifeſtat non loqui de propria continuitate, ſed de illa, quæ clauo, glutino, vel inſitione fit: in his enim tactus eſt, non autem in vera continuitate. Nam tactus petit duo extrema, & terminos actu: in vera autem continuitate vnicus eſt terminus.

Quare ſi eſt punctum, & vnitas. Tex. XXIX. & XXX.

Diſcrimẽ puncti, et vnitatis.

EX hac differentia concludit vnum: Quod quamuis ſit punctus, & vnitas ſeparata realiter, vt aliqui voluerunt, adhuc nõ eſſent idẽ. Et ponit duplex diſcrimen. Alterũ eſt, ꝙ pũcto ineſt tactus, vnitati aũt tantum conſequenter ſe habere. Alterũ eſt, quod inter puncta dẽt aliquid mediare, puta, linea: in continuo enim duo puncta immediata eſſe nõ poſſunt: at inter vnitates nõ opus eſt, qđ aliquid

aliquid mediet; in numero.n.vnitas vnitati immediate eſt.Poſtea in ſequenti textu epilogat.Quæ eſſe hæc vocabula dixit.

Caput quartum.

Vnus autem motus dicitur. Tex. XXXI.

De vnitate motuũ incipit agere Ariſtot. POſtquam de motus ſpeciebus dixit, nunc de vnitate motuum diſſerit. Cum aũt vnũ multipliciter dicatur, fit vt vnus motus multipliciter dicatur. Primo, dicitur vnus motus genere, qui eſt ad rẽ vnius prædicamenti. *Vnitas generica.* Vnde oẽs alterationes, quæ ad qualitatem ſunt, motus vnus genere dicuntur. Similiter oẽs augmentationes, & oẽs lationes, adinuicẽ tamen genere differunt vt alteratio ab augmẽtatione, & augmẽtatio a latione, & deniq; hi tres motus inter ſe.

Vnitas ſpecifica. Secundo: Motus eſt vnus ſpecie ſpecialiſſima, puta,qui eſt ad terminum vnius ſpeciei ſpecialiſſimę,quæ cum ſub vno genere ſit,iam amplius in ſpecies diuidi nequit.Et ſic oẽs de albationes ſunt vnius ſpeciei,alterius vero denigrationes,& caleſactiones,& ſimiles motus ſpecie.

Vnitas ſecundum quid. Tertio: eſt vnus motus ſpecie ſecundũ quid, puta,cuius terminus eſt, genus ſub alternum, partim genus,partim ſpecies, vt diſciplinatio, quæ eſt motus in ſcientiũ,ſcientia vero eſt ſpecies,habitus,genus vero ſciẽtiarũ:Similiter coloratio, & ſimiles motus,qui ad genera ſubalterna ſunt.

Deniq, terminus ad quẽ eſt reſpiciẽd⁹, taliſq; erit vnitas motus, quales termini.

Dubitabit autem aliquis. Tex. XXXII.

Vnitas ex parte ſpatij. INtendit docere, præter dicta,adhuc in motu locali eſſe vnum inſpiciendum, nempe vnitatẽ ſpatij. Quamuis enim ad locum eundem ſint diuerſi motus, ſi tamen vnus per circulum, alter per rectũ fiat,diuerſi ſpecie,& nõ vnus cẽsẽdi ſunt.

Dubium. Hoc aũt docet,proponendo dubiũ cõtra prædicta.Dubium autem eſt. Si idem punctum,puta,mobile, moueretur ab A, in B,an eſſet idem, & vnus motus ſemper. Quod ſi hoc eſt,ſequetur, quod circulatio, & motus rectus eſſent vnus ſpecie motus, q̃a vterq; põt eſſe ab A,in B.

Aut determinatum eſt. Tex. XXXIII.

Sol.dub. REſpondet, non eſſe eundem ſpecie motum,ſed diuerſum.Ex quo patet,non ſolum in motu locali inſpiciendum eſſe terminum,ſed etiam ſpatium ipſum, vt vtrumq; ſit vnius ſpeciei, aut rectum,aut circulare. Suppoſita autẽ vnitate ſpatij, terminus inſpiciendus eſt. Cum enim ſpatium ſpecie differt, tunc nil prodeſt vnitas ipſius termini.

Simpliciter autem vnus. Tex. XXXIIII.

Vnitas numerica. ALium quartum vnitatis motus modum ponit,& hunc præcipuum, & ſimpliciter vnum uocat⁹. Puta, quo vnus motus numero, & ſubſtantia dicĩ,ſicut ſingulares,& indiuidui motus.

Ad oſtendendum autem, quis motus ſic unus dicatur,diſtinguit tria,quę in motu ſint.Nẽpe,quando,ideſt tẽpus, in quo fit motus:quod,ideſt mobile,quod mouetur,in quo,ideſt terminus, ad quem tẽdit motus.Reliqua,puta,terminus a quo, & mouens prætermittuntur, quia non ſunt neceſſaria pro præſenti unitate numerica, quamuis poſſumus dicere per,In quo intelligi utrunq; terminum, a quo & ad quem,in quibus fit motus.

Horum autem genere quidem. Tex. XXXV.

Quid requiratur ad vnitatem genericam, ſpecificam, & numericam. HIs tribus diuiſis docet,ad unitatem ſpecificã, & genericã ſat eſſe terminũ inſpicere, nec eſt neceſſaria unitas tẽporis: Præterea ad motus cõtiguitatẽ ſat eſſe unitatẽ tẽporis:licet n.motus ſint ad uarias formas unius mobilis,ſi tamẽ in unico cõtinuo tẽpore fiãt, poſsũt eſſe contigui: ut paulo inferius dicemus.

At ad vnitatem ſimpliciter, & numericā motus, omnia iſta tria conuenire debent, vnitas temporis, formæ, ſeu termini, & mobilis.

Singula hæc explicat, dicens, quod terminus debet eſſe vnus, & indiuiſibilis, i. vnus numero: nam vnitas numerica motus vnitatem etiam numericam termini ad quem petit. Tempus etiam debet eſſe vnum, ideſt, non interruptum: cum enim vel minimum motus ceſſat, iam vnus numero eſſe nequit. Similiter requiritur vnitas mobilis, quod ſit vnum mobile, vnum inquam per ſe, & particulariter. Vnde album, & Petrus non dicuntur vnum, quia ſunt in eodem ſubiecto, ſed ſecundum accidens vnum ſunt. Similiter Petrus, & Paulus non ſunt vnum, licet ſint eiuſdem ſpeciei, nec ſi vterque ſanatur, nempe, ex lippis oculis acquireret ſanitatem, eſſet eadē ſanatio numero, ſed ſpecie. Ad vnitatem enim numericam, & vnicum numero, & per ſe debet eſſe mobile.

Socratem autem ſecundum eandem. Tex. XXXVI.

De vnitate motus quæ prouenit ex vnitate temporis, q̄d hæc etiam ad numericā requiratur.

AD vnitatem temporis regreditur, & dubium proponit. An ſi Socrates in hoc tempore ſanetur, & iterum alio tempore ſanetur poſt aliā ægritudinem, ſit eadem ſanatio numero. Ad q̄ reſpondet, quod ſi idem numero poſtquā corruptum eſt; redire poteſt, erit eadem ſanatio numero. Si vero non poteſt redire idem numero, ſed ſpecie, tunc erit illa ſanatio non vna numero, ſed eadem ſpecie. Quaſi dixiſſet: Non eſt eadem ſanatio illa poſterior, quia prior corrupta eſt. Quod autem corruptum eſt, non poteſt idem numero reparari, vt volebat Plato.

Habet autem dubitationem. Tex. XXXVII.

Dub. Ariſtot. An eadē numero forma eſſe poſſit di-

CVm de motu dubitaſſet, an idem, & vnus numero eſſet, qui diuerſis fit temporibus, dubitat modo de forma, & de termino. An ſit eadem ſanitas, quæ diuerſis tēporib. eſt in eodē ſubiecto: ſimiliter de alio quocunque accidente. Ex alia parte videtur, quod non ſit eadē: nam corpora ſubiecta mutantur ſecundū tempora: non ergo ſunt eædem qualitates. Ex altera parte videntur eſſe eædem: nam ſi ſanitas duraret per tres dies in vnico ſubiecto, abſque dubio eſſet eadem: ergo quāuis in die medio fuerit deſtructa, & tertio die reparata, erit eadem ſanitas: & ita erit motus, nec erit neceſſaria vnitas temporis,

uerſis tēporib. idē terminus motus.

Eadem enim ratio erit. Tex. XXXVIII.

Quod licet ſi eadem forma, vel terminus idem eſſet, tamen motus nō eſſet idem numero diuerſis tēporib.

TExtus difficilis eſt apud expoſitores, tamēſine dubio ſēſus eſt iſte. Nempe quamuis eſſet eadem ſanitas, & rediret idem terminus, motus tamen nō eſſet vnus numero: Et dicit quod ſi actus plures ſunt, non ob id habitus plures ſunt. Poteſt. n. vnus habitus plures actus producere: at ſi plures ſūt habitus, tūc plures ſunt actus. Ita motus eſt actus terminus eſt vt habitus. Non valet q̄ ſi vnus ſit terminus, ob id vnus ſit motus, nā ad eū locū plures motus repeti poſſunt. Bene tamen, ſi plures ſunt termini, plures ſunt motus. In quo docemur, vnitatem motus petere termini vnitatem, nō tamen ita, vt exiſtimemusècontra valere, ſi vnus eſt terminus, vnum eſſe motum.

Reſpōſio ad dub.

At de dubio. An ſit eadem ſanitas, dicit, non eſſe præſentis negocij id ſoluere. Sat eſt, pro præſenti ſcire, quod ſiue vnus ſit, aut plures, adhuc vnitas numerica motus non colligitur, niſi ad ſit vnitas temporis. Et nota hanc expoſitionem.

Quoniam autem continuum omnis motus. Tex. XXXIX.

CVm oſtēdiſſet, qui motus eſſet vnus numero, oſtendit modo numero vnū motū eſſe continuum, & è cōtra, continuum eſſe unū numero: & ad cōtinuitatem requiri eadem, quæ ad vnitatem numericam: ac ob id proponit, motū continuum eſſe ſimpliciter vnum, & è cōtra ſimpliciter vnum eſſe continuum.

Obiter tamen motum eſſe continuū probat, quia diuiſibilis eſt, puta in partes,

quæ

quæ erant actu vnum, ſicut diuiditur continuum.

Statim declarat, qui motus cōtinui ſint. Illi nempe qui extremum, & terminū eundem habent, ac illi continuari poſſunt, qui vnicum cōem terminum habere poſſunt, ſicut in aliis continuis: Aliqua n. termino carent, ac ob id continuari nequeunt, vt res incorporeæ: aliqua terminos habent, ſed ineptos ad continuationem ut linea, & deambulatio: & quæ ęquiuoca, ac diuerſę rationis ſunt. Quæ vero eiuſdem ſunt rationis, continuari poſſunt: ita ēt motus, qui eiuſdem ſunt rationis, ac communem vnum terminum habere poſſunt.

Continui igitur erunt. Tex. XL.

Ad contiguitatem motus ſat eſſe ſolam temporis unitatē.

OStendit, ad contiguitatem motuum ſat eſſe temporis vnitatem, quāuis ſint diuerſæ ſpeciei, & generis. Vt ſi poſtquam quis cucurrit, immediate ſanetur, hi motus contigui & conſequenter ſe habentes ſunt: non tamen ſunt continui, quia non habēt unum communem terminum. Requiritur igitur ad continuitatem, vltra temporis unitatē unius termini communitas, quo contineatur motus.

Quapropter neceſſe eſt. Tex. XLI.

Quot requirātur ad continuitatem motus.

COncludit ad continuitatem mot⁹ requiri unitatem ſpecificā termini, aliter. n. non poterunt duo motus vnicum habere cōem terminum. Opus etiam eſt, cum unitate termini, & mobilis, unitate etiam temporis. Hæc autem unitas temporis eſt, vt non interrumpatur per aliquā quietem mediam. Cum. n. mobile in medio motum, vel minimum quieſcit, & vacat a motu, impoſſibile eſt, quod illi duo motus vnum continuum faciant.

Eius uero, qui eſt in ſpecie non unus.

OStēdit etiam cum temporis unitate eſſe opus unitate termini ſpecifica. Poteſt. n. eſſe cum unitate temporis motuum pluralitas. Qui igitur eſt unus in ſpecie, & tēpore, vnus ſimpliciter eſt, qui uero tantū habet unitatem temporis hunc, nō eſt neceſſe, eſſe unum ſimpliciter. i. numero eſſe.

Vnitatē numeri cauſa motus eſſe omnium maximā.

Ex omnibus colligit unitatem quartam motus numericam eſſe ſimpliciter unitatem. Hæc. n. omnium aliarum, quæ dicta ſunt, maxima eſt.

Amplius autem dicitur unus. Tex. XLII.

De alia unitate mot⁹, uel perfectionis.

ALiam unitatem motus ponit, nēpe ut is, qui perfect⁹ eſt, unus dicatur ſiue in genere, ſiue in ſpecie, ſiue numero. Idem. n. eſt dicere, motum unum & totum, ad perfectum, ſicut in aliis ēt rebus, ꝙ perfectum eſt, unum dicitur. Eſt autem motus perfectus, qui ad ſuum terminum peruenit, in quēm ordinabitur.

At ne quis putaret, imperfectum motū non eſſe unum, nempe, eum, qui ad terminum nondum peruenit, addit eſſe unum, quamuis minus unum, eſt autē unus, quia continuus eſt.

Nota ex D. Tho.

No. bene S. Th. ꝙ dupliciter attenditur unitas. Eſt unitas in ſubſtantia rei, & hæc eſt penes formā, res n. una per unam formam eſt. Eſt ēt unitas in quantitate, ut res eſt una quæ continua eſt. Hæc ēt duplex unitas eſt in motu, & in ſubſtantia ipſius, & hæc eſt per terminum ad quē, qui motus eſt forma, & hanc unitatem hēt motus perfectus. Vnitas ēt eſt in quantitate motus per continuationem, & hæc ēt in imperfecto motu reperitur, ac ob id motus imperfectus, & incōſumatus unus dicitur.

Amplius autem aliter. Tex. XLIII.

Alia unitas motus. i. regularis, et uniformis.

ALiam ponit motus unitatem. ut is dicatur unus, ꝗ eſt regularis, & uniformis, irregularis. n. aliqua ex parte uidetur unus motus, aliqua ex parte nō unus, differt tamen a regulari, ſecundum magis, & minus, nempe, quia regularis eſt magis unus, irregularis uero minus. Reperitur autem in quocunque genere, & ſpecie motus regularitas, & irregularitas, &

in alteratione, & in augmentatione, & in latione.

Nota hęc eſt unitas in modo motus.

Aduertendum uero, quod iſta unitas non eſt in ſubſtantia motus, nec in continuitate, quia hæc ſunt etiam in irregulari, ſed in modo motus: nam regularis uno modo ſe habet in omnibus ſuis partibus, & quoad uelocitatem, & quoad ſpatium: at irregularis diuerſimode ſe habet, dum pars uelocior altera eſt, aut diuerſo fit ſpatio; ob id motus irregularis in textu diuiſibilis dicitur, intellige, ſecundum modum, quia partes habet difformes, ob idq́; non tam unus dicitur.

Irregularitatis autem differētia. Tex. XLIIII.

Duæ radices irregularitatis motus ſpatium, & uelocitas.

DVas radices ponit, ex quib irregularitas procedit. Altera eſt ſpatiū in motu locali, cum difforme eſt, ut ſi quid moueretur per lineam tortuoſam, & giratiuam, talis motus irregularis eſſet, eo quod partes non ſunt rationis eiuſdē. Altera eſt, cum ſtante eodem tempore, & eodem termino, & ſpatio, eſt diuerſa uelocitas, eo ꝙ mobile uelocius mouetur per unam quam per alteram partem ſpatii, ut lapis deorſum mouetur uelocius in fine, quam in principio, ob id irregularis eſt: eſſet. n. regularis, ſi per totum ſpatium eandem ſeruaret uelocitatem.

Not. uelocitas, & tarditas maior uel minor, grauitas, uel leuitas nō efficiunt motus ſpecie differētes

Ex his cōcludit duo. Alterum eſt, quod eſſe ucIociorem, aut tardiorem, non ſunt ſpecies motus, nec differentiæ ſpecificæ, cum idem motus ſpecie modo uelocior, modo tardior, modo regularis, modo irregularis ſit. Alterum eſt, quod grauitas, & leuitas in eodem maior, uel minor non faciunt motum differre ſpecie: non. n. differt motus plumbi deorſum a motu eiuſdem, cum unus eſt per aerem, alter per aquam quamuis hic tarde, illic uelociter feratur, nec differt ſimiliter a motu, qui maiori fertur grauitate.

Vnus igitur irregularis eſt, Tex. XLV.

Irregularis motus eſt minus unº, quā regularis

COncludit, irregularem motum unum dici, cum continuus ſit, ſed minus vnum, quam regularem, ut patet de illo motu, qui per ſpatium obliquum, & irregulare fit. Cum aūt ſit minus vnus, habebit aliquid pluralitatis: nam vbi eſt minº, ibi eſt aliquid cōtrarii, ut quod eſt minus album, habet aliquid nigri: ita motus irregularis, cum ſit minus vnus, pluralitatem habet in modo, cum non ſit uniformis ſecundum ſuas omnes partes.

Dices, quomodo uerum habet, ꝙ ſi aliquid eſt minus, ibi ſit contrarium, nā contingit eſſe minus lumen ſine contrario, lumen enim contrario caret. *Dubium.*

Reſpondeo, per contrarium eſſe intelligendum, aut verum contrarium, aut ſaltem priuatiuum, & tale in lumine eſt, ubi enim eſt minus lumen, ibi ſunt magis tenebrę. *Solutio.*

Motus ſpēs differētes non poſſunt eſſe cōtinui.

Statim concludit Ariſt. motus differentes ſpecie non poſſe eſſe continuos. Ratio eſt, quia motus omnis continuus aliquando eſſe regularis, aliquando irregularis poteſt, at motus compoſitus ex duob. ſpecie differentibus, ut ex latione, & ſanatione, nō poteſt eſſe unquam regularis, ergo nec continuus: quod autem regularis eſſe nequeat, notum eſt, non. n. poteſt partes uniformes habere.

An unitas ſpecifica motus ſit tantum a termino ad quem. Quæſt. II.

DIfficultas hæc eſt circa textū 31. ubi Ariſtoteles unitatem motus ſpecificam, ab unitate termini ad quem ſpecifica docet eſſe ſumendam, contra quam ſententiam uidentur multa inſurgere argumenta.

1. *arg.* Primum eſt: Sequeretur, ꝙ motus ab albo in fuſcum, & a nigro in idem fuſcum eſſent eiuſdem ſpeciei, terminus. n. ad quē puta fuſcum, idē eſt ſpecie. At re uera, iſti motus uidentur ſpecie differre, quia magis differt a motu ab albo in fuſcum motus a nigro in fuſcum, quam differat alius motus ſimilis ab albo in fuſcum, ſed hic differt numero, ergo ille differt ſpecie.

2. Secundo. Sequitur, quod augmentatio

eſſet

eſſet diminutio. Sequela patet. Moueatur aliquid ex bipedali ad tripedale, eſt augmentatio. Iterum moueatur aliud ex quadrupedali ad idem tripedale, eſt diminutio, idem tamen eſt terminus vtriuſque motus ad quem, nempe, tripedale, erunt ergo eiuſdem ſpeciei, quod falſum eſt, cũ ſint contrarii.

3 Tertio Eodem modo ſequeretur, quod duo motus locales eſſent eiuſdem ſpeciei, cum tamen ſint contrarii. Patet, aer moueatur ad ſuam ſphæram ſemel ex terra, & talis motus erit aſcenſus. Semel moueatur ab igne, hic erit deſcenſus, & tamen ad eundem locum, & terminum ad quem: erunt ergo aſcenſus, & deſcenſus vnius ſpeciei. Idem de aqua, quæ aſcendit a terra, deſcendit ab aere.

4 Quarto. Aſcendat lapis motu violento vſque ad locum A, deſcendat iterum naturaliter uſque ad idem A, iſti motus ſunt ad eundem terminum, alter tamen naturalis, alter violentus eſt, qui videntur ſpecie differre.

5 Quinto: Aſcendat lapis vſq; ad aerem, iterum proiiciatur uſq. ad ignẽ: ſequitur, quòd iſti motus differunt ſpecie, quia termini ad quos, nempe ignis, & aer differũt ſpecie. Quod uero non differant, notum eſt, nam ſequeretur, quod motus, qui eſt lapidis ad ignem, eſſet compoſitus ex motibus ſpecie differentibus, nam motus ille etiam fit per aerem, & ignem. Simile eſt, cum deſcendit ab igne vſq; in terrã, tranſit enim per loca ſpecie differentia.

6 Sexto. Item ſequeretur, quod motus ab albo in nigrum per fuſcum, & alius per uiride, & alius per aliud mediũ eſſent unius ſpeciei, cum omnes ſint ad nigrum. Id autem uidetur falſum, nam eodem modo ſequeretur, quod motus ad A, per circulum & per rectum eſſent unius ſpeciei.

7 Septimo. Moueatur aer uſq; ad centrũ: moueatur lapis uſq; ad idem centrũ: motus hi ſunt ad eundem terminum, at uidetur differre ſpecie, alter enim naturalis, alter uiolentus eſt.

1. Sen. Alber. de Saxo. Circa hanc difficultatem Alber. Saxon q. 6. dicit, unitatem ſpecificam motus eſſe ſumendam ex tribus ſimul, ita ut ſi unũ deficiat, motus differant ſpecie. Nẽpe ex unitate termini ad quem ultimati, & termini, a quo, & medii formalis, ita ut cum termini a quibus ſunt differentes, ſpecie, motus ſint ſpecie differentes, ut patet in quatuor argumentis propoſitis. Similiter cum media differunt, ut in ſexto argumento: concedit enim illos motus ſpecie differre, propter media diuerſa, quod idem concedit Burlæus, quamuis Paulus Venetus tex. 33. dicat, eſſe eiuſdem ſpeciei.

Vocat autem Alber. terminum ultimatum illum, in quem per ſe tendit motus, ut cum lapis mouetur deorſum, licet ſiſtat in aere, tamen ex ſe in centrum tendit, & per talem terminũ eſt iudicandus motus. Vocat medium formale in motu locali, quod conſideratur in ratione quãti, ut eſt rectum, uel circulare, quod enim ſit aer, uel aqua, non uariat motum, dum utrũq. rectum, aut circulare ſit. *Nota.*

Alii propter argumentum ſeptimum dicunt eſſe opus unitate ſpecifica mobilis, unde ob id illi motus ſpecie differũt, quia mobilia ſpecie differunt. Intellige hos, cũ mobilia differunt in ratione principii motus, puta, in ratione grauis, aut leuis, nam motus plumbi deorſum, & motus ſimiliter deorſum lapidis non differunt ſpecie, quia mobilia non cenſentur ſpecie differre in ratione mobilium, cum utrunque ſecundum grauitatem moueatur. *2. Sent.*

Hæc ſunt quæ dixerunt alii potius conuicti argumentis, quam doctrina Ariſtotelis. Et quamuis aliqua bene dicta ſint, tamen non ſunt Ariſtotelis verbis conſona, & citra regulam aliquam. Ob id exiſtimo ad difficultatem ſic eſſe dicendum. *3. auth. ſenten.*

Sit igitur prima concluſio. Vnitas ſpecifica motus a termino ad quem, non autẽ a temino a, quo eſt ſumenda. *1. conclu.*

Hæc ſatis eſt expreſſa Ariſtotelis, & probatur. Quia terminus a quo, & terminus ad quem ſpecie differunt, a duobus ergo ſpecie differentibus non poteſt unius ſpeciei unitas ſumi, nõ ergo a termino a quo & ad quem eſt ſumenda ſpecies motus. 1

Præterea, a quo ſumitur definitio, & nomen rei, ab eo ſumitur ſpecies, ſed a termino ad quẽ nomen ſumimus motui, & per ipſum definitur, ergo ab ipſo ſumitur ſpecies. 2

Præterea. Quia motus in ſe non aliud, eſt, quam uia, & proceſſus ipſius termini ad quem; ab huius ergo unitate ſumi debet unitas motus. 3

Præ

Præterea, Quia dum motus creſcit, recedit terminus, a quo, & magis eſt terminus ad quem. motus ergo præcipue in termino ad quem conſiſtit: ab ipſius ergo vnitate vnitas motus ſumetur.

2. Conclu. Secunda concluſio. Vnitas termini ad quem formalis, non autem materialis eſt inſpicienda.

Not. quō termini ad quem debeant accipi formaliter non materialiter. Aduertendum ergo fieri poſſe, quod re vnus ſit terminus ad quem, tamen ratione ſit duplex, ſi formaliter conſideretur, puta, ſi comparetur ad ſuum terminum a quo, ad quem refertur. V. g. fuſcum ſi ad album cōparatur, nigri rationem habet, ſi uero ad nigrum, albi rationem obtinet, vt dixit Ariſt. tex. 9. ob id non eſt idem terminus ad quem in motu ab albo in fuſcum, & a nigro in fuſcum, ſi terminus formaliter conſideretur. Similiter locus aeris, re unus eſt, tamen ſi ad ignem comparetur, deorſum eſt: ſi ad aquam, & terram, ſurſum: ob id motus ad aerem ex terra, & ex igne non habent eundem terminum ad quem formalem.

Quod autem terminus formaliter ſit conſiderandus, notum eſt. Nam, vt terminus eſt ad quem, refertur ad terminum a quo, & talis termin⁹ ad quē ad talem terminū a quo. Huius conſideratio fecit illos Doctores confugere ad terminos a quibus in unitate motus, cū tamē non ab eis, ſed a terminis ad quos formalibus tamen, ſumatur unitas motus: & per hanc concluſionem ſoluuntur argumenta tria prima.

Ad 1. Ad primum enim concedimus, motus ad fuſcum ex albo, & ad fuſcum ex nigro ſpecie differre, tamen negamus eſſe unicū terminum ad quem formalem: fuſcum enim rationem duorum habet.

Ad 2. Similiter ad ſecundum. Tripedale enim habet rationē minoris quantitatis reſpectu quadrupedalis maioris reſpectu bipedalis, ob id non eſt idem terminus formaliter, cum & habeat rationē maioris, & minoris: ac ob id illis motus ſpe differunt.

Ad 3. Ad tertium. Quamuis aliqui uelint, illum aſcenſum aeris ab aqua, & deſcēſum ab igne in ſuum locum eſſe eiuſdem ſpeciei, mihi non placet: eſt enim unus aſcenſus, alter deſcenſus, qui magis differunt, quam duo aſcenſus, uel duo deſcenſus eiuſdem aeris.

Igitur aduerte, quod elementa media ſicut non habent ſimplicem locum, ita nec ſimplicem motum omnino. Ignis quidem habet locū ſimpliciter ſurſum, ob id motus eius ſimplex eſt. Similiter terra deorſum aqua, & aer, partim ſurſum, partim deorſum: partim grauia, partim leuia ſunt. Ignis reſpectu aer grauis eſt, & deorſum, aquæ uero reſpectu leuis, & ſurſum. Similiter aqua reſpectu terræ, & aeris. Cū igitur mediæ naturæ ſint, & geminos habent motus, & ſurſum, ut leuia, & deorſum, ut grauia, quamuis ſecundum unam rationem non habent niſi unicum ſpecie motum. Deſcendit igitur aer ab igne, & aqua ab aere, aſcendit tamen aer ab aqua, & aqua a terra. Et tales loci rationem habent duorum formaliter, ſurſum enim, & deorſum ſunt, ſi ad diuerſos terminos a quibus comparentur. *Nota de motu mediorū elementorū.*

Tertia concluſio. Vnitas termini formalis, & ultimati eſt conſideranda ad unitatem hanc motus ſpecificam.

Aduertendum ergo, vt diximus, quod terminus duplex eſt. Alter ultimatus, alter non ultimatus. Vltimatus is eſt, quem motus ſecundum ſe attingere poſſet, niſi ab extrinſeco impedietur, ut mouetur lapis deorſum, vltimatus locus eſt centrum, quamuis impeditur ab alio loco. Similiter mouetur ad aerem violenter. Vltimatus terminus eſt ultimum, in quod naturaliter poteſt proiici, niſi vires, aut aliud impedirent. Nō ultimatus uero eſt, quem attingit ob impedimentum aliquod, in quo alias non quieſceret, vt ſi lapis cadens ſiſtat in cathedra. *Not. duplex terminus ad quem in mot⁹, alter ultimatus, alter nō ultimatus.*

Poteſt etiam fieri, quod aliquis ſit, vltimatus terminus alius motus, non autem alterius, ut ſi aer perueniat ad ſuum locum, ſimiliter lapis. Iſti motus non habent eundem ultimatum terminum, nam aeri ſuus locus eſt ultimatus terminus, quia eſt motus naturalis, at lapidi non. Cum enim ſit motus violentus, ulterius poſſet procedere, & etiam ulterius, quia, vt motus violentius eſt, incertum terminū habet. Et ulterius terminus eſt, quem poteſt attingere de potentia naturali nullo exiſtente impedimento. Ad examinandum ergo unitatem motus, terminus ultimatus eſt inſpiciendus.

Ad 4. Et per hoc ſoluitur argumentum quartum, cum enim lapis aſcendit uſque ad A, tunc

A, tunc non habet illum terminum ultimatum. Similiter cum naturaliter deſcendit, terminus ultimatus centrũ eſt, quamuis etiam poſſemus dicere, quod ille locus A, ratione duplex eſt; eſt enim ſurſum, & deorſum reſpectu diuerſorum.

4. Concl. Quarta cõcluſio. In locali motu medij vnitas formalis eſt attendenda. Dico formalem, ut ſi unum eſt rectum, uel circulare, alterum ſimiliter ſit. Hæc eſt expreſſa ſententia Ariſtot. vt viſum eſt in textu.

Not. medij tantũ hētur ratio in motu locali. Sed aduerte, quod medium non debet attendi, niſi in motu locali: quia quoties mutatur medium in motu locali, mutatur terminus vltimatus, & hoc eſt ualde notandum. V.g. cum per rectum peruenitur ad A, per circulum, A non eſt utriuſque ultimatus terminus: nam circulus, ut circulus, non habet finiri in A, per ſe, cum terminum non habeat: & linea non habet ſecundum ſe in A finiri, cum recta eſt. ſed ultimate ultra circulũ procedit. Quod ergo in A terminetur, hoc per accidens eſt: ob id ex medio ſumenda eſt unitas. At in alteratione, cum ex albo proceditur, ſiue per fuſcum, ſiue per uiride, per ſe tenditur in nigrum, ob id hi motus ſunt eiuſdem ſpeciei, & eſt Burlæi, & Alber. Saxo. & contra Albertum: & ſic ſoluitur argumentum ſextum. Nam quintum ex concluſione præcedenti ſolutum eſt. Terminus enim ultimatus lapidis non eſt aer, licet in eo ſiſtat: ob id, & quando uſque ad aerem, & quando uſque ad ignem proijcitur, motus ſunt eiuſdem ſpeciei propter unitatem termini ultimati.

Alb. trac. 3. ca. 8. ad 5. & 6.

5 Quinta concluſio. Vnitas ſpecifica accidentalis motus etiam a mobili ſumi debet, ut mobile eſt.

Aduerte itaq; dupliciter differre aliqua ſpecie. Vno modo ſpecie eſſentiali, cum ſecundum ſubſtantiam duo differunt, ut homo, & leo. Altero modo ſpecie accidentali, cum ſecundum accidentia ſpecie differentia differunt, ut homo albus, & homo niger. Has duas differentias in motu inuenimus: Motus enim duo ſpecie eſſentiali differunt, Cum in ratione motus differunt, puta, in terminis ad quos ut motus ſurſum, & deorſum, accidentali uero differunt, cum per accidentia, quomodo uiolẽtum, & naturale faciunt motus ſpecie accidentali differre, non autem eſſentiali.

No. dupliciter aliqua differũt inter ſe ſpecie.

Poſſunt enim duo motus unius ſpeciei eſſe, alter naturalis, alter uiolentus. hæc enim accidentia ſunt motus, non differentiæ, ſicut album, & nigrum reſpectu hominis, & ad talem differentiam conducit mobile in ratione grauis aut leuis.

Vnde ad vltimum argumentum dicitur, quod motus aeris ad centrum, & motus lapidis, eiuſdem ſpeciei ſunt eſſentialis: nam uiolentum, & naturale tantum non mutant ſpeciem ſubſtantialem, cum terminus ad quem vnus eſt ſpecie. At ſpecie accidentali differunt, quia alterum mobile eſt graue, alterum leue. Ariſtoteles autem dum de vnitate ſpecifica loquitur, de ſpecie loquitur eſſentiali, ad quam vnitas termini ad quem eſt inſpicienda, ut dictum eſt. *Ad ult.*

An unitas numeralis motus ſumatur ex tribus, uidelicet ex unitate numerica termini, mobilis, & temporis. Quæſt. III.

Difficultas eſt circa id, quod Ariſtoteles docet ad unitatem numeralem motus eſſe opus tribus, vnitate numerica termini, & mobilis & temporis: in quo occurrunt aliquot argumenta: Primum eſt. In textu enim 35. dicitur, ad vnum numerum motum, terminum requiri vnum, & indiuiſibilem, id eſt unum numero. In textu autem 41. dicitur, ad continuitatem opus eſſe vnitate ſpecifica termini. Hæc videntur pugnare cum tex. 40. vbi dicitur, motum vnum numero eſſe continuum, & e contra. Eſt igitur argumentum. Idem eſt motus vnus numero, & continuus; ergo ſi ad continuationem terminus debet eſſe vnus ſpecie, pariter ad unitatem numericam; vel ſi ad iſtã debet eſſe vnus numero, etiam erit ad continuationem. *1. Arg.*

Secundo. Contra id, quod dicit, ad vnitatem, & continuationem motus debere eſſe vnicum mobile. In primis videtur contra ipſum Ariſto. tex. 23. dicit enim, quod motus primæ chordæ, & ultimæ in unico tempore eſt continuus, & tamen mobilia diuerſa ſunt, puta diuerſæ chordæ.

Præ-

Præterea ratione. Deſcendat canis à media regione aeris inceſſanter, & in media via moriatur: tunc motus hic continuus videtur: at mobilia ſpecie differunt. Nam canis vnus eſt animatus, mortuus vero inanimatus. Idem argumentum eſt de gutta aquæ cadente, quæ in medio fit grando, & lapis.

3 Tertio. Contra id quod dicitur motus diuerſæ ſpeciei non poſſe continuari, videtur falſum. Nam res diuerſæ ſpeciei continuas experimur in multis: primo de virga vna, cuius medietas aruit, & vitam amiſit, reliqua manet viridis, & alterius ſpeciei, & tamen ibi eſt continuitas. Præterea de homine moriente ſæpe, cuius pedes primo vita deſtituuntur, ac aliam formam habent ſubſtantialem, & tamen cũ partibus animatis continui ſunt. Similiter, de circulo, & circunferentia, & ſemicirculo, & chorda, quæ continua ſunt: curuum autem, & rectum, necnon linea, & ſuperficies ſpecie differunt. Præterea, de lapide, qui aſcendit, & ſtatim deſcendit: vbi videtur eſſe continuatio aſcenſus, & deſcenſus differentium ſpecie. Idem de pila, qua fit percuſſio, & repercuſſio.

Præterea ponatur, quod ſit ſpatium ab vna parte circunferentiæ terræ vſque ad alteram per centrum, ut ſit velut quoddam foramen; tunc ſi proijciatur lapis, ſine dubio deſcenderet ad centrum, & aſcenderet ex alia parte: tunc eſſet motus hic aſcenſus, & deſcenſus, & tamen continuus: res igitur ſpecie differentes continuari poſſunt.

4 Quarto, eſt argumentum. Motus accidens quoddam eſt, ſed accidentia vnitatẽ numericam habent a ſubiecto, ergo vnitas motus tantum à mobili ſumi debet, non à tempore, non a termino.

Quinto. Tempus vnicum eſt, & continuũ, non interruptum noſtris actionibus, cum ſit in motu cœli, qui continuus eſt, non ergo oportet exprimere, ad vnitatem motus opus eſſe vnitate temporis, cum ſemper tps vnũ ſit, nec plura eſſe poſſit.

1. funda. Aliud eſt motus eſſe continuos, aliud cõtinuos, aliud ſimul.

Pro determinatione huius, ſit primum fundamentum. Aliud eſt, motus eſſe ſimul, aliud eſſe contiguos, vel conſequentes, aliud continuos. Vt duo motus ſimul dicantur, opus eſt, vt eadem prorſus temporis parte menſurentur, ſiue ſint in diuerſis mobilibus, ſiue in vno; vt ſi modo quis deambulet, & modo quis caleſiat, ſiue idem, ſiue alius, motus hi ſimul eſſe dicantur.

Contigui vero dicuntur, qui ſunt in tẽpore cõtinuo non interrupto aliqua quiete, tamen non vna parte menſurantur, ſed vna vnus, altera alter, & hoc, ſiue in vno ſiue in diuerſis mobilitas ſit, vt ſi deambulem modo, & poſtea ceſſante ambulatione, caleſiam, ita vt nullum ſit tempus medium, in quo ambulem, aut caleſiam, tunc iſti motus contigui, ſeu conſequentes, ſed deinceps dicuntur. Poteſt autem vnus plus temporis durare, quam alius, cum non eadem temporis parte menſurentur.

At continuus motus non eſt, niſi cum vnus eſt terminus ad quem numero, & vnicum tempus, & vnicum mobile, vt dictum eſt ſupra textum.

2. Funda. Nos. non requiritur vnitas motoris, neq; ſpatij, ad vnitatem motus numericam.

Sit ſecundum fundamentum. Ad motus continuitatem non opus eſſe vnitate motoris, niſi ex accidenti, cum motor, & mobile idem ſunt, nec opus eſt ipſius ſpatij continuitate. Aliquando enim motor, & mobile idem ſunt, ſicut cum aliquid ſe mouet, tunc non poteſt vnicum eſſe mobile, quin & motor vnus ſit, Aliquando motor, & mobile diuerſa ſunt, ſicut in his, quæ ab alio mouentur, tunc autem dicimus motus vnitatem non conſiſtere in vnitate motus. Poſſunt enim plures eſſe motores, & motum vnum numero, vt de motu grani lato ab vna formica, & poſtea inceſſanter ab altera & de motu illius facis, quæ ab vno, poſtea ab altero fertur, vt diximus tex. 40.

Ratio autem huius eſt, quia motus in mobili, vt mobile eſt, non in motore ſubiectatur, od id ſuam vnitatem numericam ab ipſo ſumit.

Diximus etiam vlterius, quod non opus eſt motus unitati, & cõtinuitati ipſa medij continuatione, vnde ſi lapis ab igne vſque in terram caderet, profecto eſſet motus continuus, at elementa, per quæ tranſit, non ſunt ſibi continua.

Et huius ratio eſt. Nam ad motum illa continuitas eſt neceſſaria, quæ ſufficit ad unitatem loci. Diximus autem, quod poteſt eſſe, duas eſſe ſuperficies in ſe, & diſcontinuas, & in ratione loci eſſe vnum

con-

continuũ,vt ſi baculus ſit partim in aqua, & partim in aere, duo illa vnum ſunt in ratione loci,quia quamlibet locati partẽ ambiunt,nulla relicta,aut intercepta.

3. *funda.* *Dupliciter aliqd eſt idem numero.* Sit tertium fundamentum. Eſſe vnum numerum dupliciter contingit. Vno modo formaliter, & per identitatem: vt lignum hoc,& quælibet res ſingularis vna eſt numero. Altero modo extrinſece, & velut effectiue, quia facit vnum numero, quomodo duæ partes eiuſdem continui dicuntur vnum numero: non quod ſit vna eadem cum altera: hoc enim eſſet, ſi eſſent vnum priori modo, ſed quia faciunt vnũ numero.

1. *Concl.* Hęc duplex vnitas in motu attendenda eſt,& extrinſeca, & formalis: & hæc vnitas eſt aut in ipſo toto motu, aut in ſingulis partibus per ſe. Eſt etiam altera vnitas,ſecundum quam duæ diſtinctæ partes vnum numero dicuntur, quia vnicum continuum faciunt.

Prob. His igitur ſuppoſitis, ſit prima concluſio. Ad vnitatem intrinſecam motus,& formalem, opus eſt vnitate mobilis numerica omnimoda: ita vt ſicut hæc albedo eſt in tali ſubiecto,quo mutato,& deſtructo iam non eſt alia eadem albedo: ita hic motus,qui in hoc ſubiecto eſt,nõ poteſt eſſe in altero ſubiecto.

2. *Concl.* Hæc concluſio nota eſt, quia cum motus ſit accidens ipſius compoſiti,hoc deſtructo pariter deſtruitur motus.

Secunda concluſio. Ad unitatem alterã motus,ideſt,ut dicatur unus, quia unum facit motum continuum, non opus eſt omnimoda unitate mobilis.

Declaro Sicut duæ partes motus diuerſæ unicum motum continuum faciũt, ita poteſt eſſe,quod mobile non ſit omnino idem,ſed aliter ſub una parte motus,aliter ſub altera ſe habeat.

Impediũt enim,ut unus ſit motus,ſuppoſita mobilia, cum diuerſis materijs,ſicut Petrus & Paulus: impoſſibile enim eſt, quod horum ſit unus motus continuus. At cum non ſic ſunt diuerſa, ſed materia ſit eadem, vt cum recedente forma Petri,ſuccedit forma cadaueris, profecto non uideo, cur non poſſit eſſe unus motus continuus,ſi adſit unitas temporis, & termini ad quem.

Nec talem diuerſitatẽ mobilis, ubi eſt materia una cenſuit Ariſtoteles, impedire continuationem. Solum enim hoc conuincit,quod illa pars motus præcedentis mobilis non eſt pars motus ſequentis, ſed diuerſa pars: tamẽ ob id illæ duæ partes non erũt continuæ,cum ſint eiuſdem ſpeciei,& tempus unum, & mobile ſecũdum unã ſui partem,quod ſatis eſt unũ.

Multi tamen motum contiguum putant,ut eſt motus canis uiui,& mortui, & guttæ cadentis,ut diximus in tertio argumento:& quamuis hoc probabile ſit,mihi ſaltem probabilius uidetur, illos motus continuari propter unicam eandem materiam,cui cum inhæreant accidentia iſta materialia,ut dicemus primo de generatione, fit,ut licet denominatiue compoſitum ſit quod mouetur,tamen dum manet eadem materia licet mutentur compoſita,non mutatur motus,ſed id,quod a motu denominabatur.

Et uidetur ratio huic fauere: nam cum in hac eadem materia illo inſtanti,quo canis corrumpitur, ſit uerum dicere, nunc non eſt motus canis, & immediate poſt hoc erit motus cadaueris, uidetur,motus illos eſſe continuos, cum unico termino communi copulentur. Adde,quod in quocunque inſtanti,& in illo mutationis, eſt uerum dicere,motus eſt:ergo motus illi continui ſunt:aliter enim in inſtanti nõ conceditur,motus eſt, niſi quia continuatiuum motus tunc eſt.

Ad ſingula tamen argumenta reſpondere oportet.

Ad primum. Circa illos textus Ariſtotelis dicimus, quod in textu 41. loquitur de continuatione faciẽda inter duos motus,& tunc dicit,ut duo motus cõtinuentur debent habere terminos eiuſdem ſpeciei:imaginatur enim,ac ſi eſſent diuiſi,ſicut duæ aquæ. Ita duo motus, & hi continuantur,cum terminus a quo unius eſt eiuſdem ſpeciei cũ termino ad quem alterius:ſic enim continuantur. At facta continuatione unicus terminus numero manet & ſic eſſe continuum, & unum numero, idem eſt, & ad utrunque unus debet eſſe terminus numero ad quem. *Ad 1.*

Ad ſecundum reſpondetur, & primo illum locum Ariſtot dico, non eſſe intelligendum de motu,qui in chorda eſt: nã unius chordæ motus diſcontinuus eſt ab *Ad 2.*

altero alterius, ſed de motu pulſantis: chorda enim, vt ſpatium conſideratur. Ad illud de cane, iam diximus in poſteriori concluſione.

Ad 3. Ad tertium ſunt Thomiſtæ, qui concedant, virgæ illius partes eſſe diſcontinuas, tantum eſſe contiguas: ſimiliter partes mortuas hominis cum partibus viuis non eſſe continuas.

Sed ego non poſſum hoc mihi perſuadere, cum manifeſte contradicat ſenſui, imò & rationi, nam cum partes viuæ paulatim moriantur, concedere debent, quod mortuæ iterum continuantur cum mortuis, & ſic ſunt innumeræ continuationes & diſcontinuationes, quas ipſi poſſunt credere, ego non poſſum.

Not. valde de cõtinuitate eorũ quæ differunt ſpecie. Vnde dico illas eſſe continuas, cum nõ differant ſpecie perfecta, ſed imperfecta: vna enim eſt velut alterius priuatio, & præceſſit continuitas, & deinde ſunt continua continuatione materiæ, licet nõ cõtinuatione formæ: Quod ſi Ariſtoteles dixit, res diuerſarum ſpecierum non poſſe continuari, id intelligi ſic debet, quod cũ duæ res diuerſæ ſpecie fuerint, diſcretæ, & diſiunctæ, nequeunt continuari manentes ſub ſuis ſpeciebus. Sunt igitur omnia illa tria continua, partes nempe virgæ & hominis, & linea recta cum circulari: ſed hoc nihil facit ad probandum motum eſſe continuum alteri diuerſæ ſpeciei, cũ perfecta ſpecie differant.

No. optimum ſenſum Ari. Ad illud de lapide dicimus, quod cum lapis ſurſum proijcitur, & deſcendit, parũ quieſcit in puncto deſcenſus. Similiter de motu percuſſionis, & ratione illius quietis tempus interrumpitur: & ita illi duo motus non ſunt cõtinui, inter quos quies quantumuis minima interceſſit.

Ad illud de illo foramine, quidam nolunt concedere lapidem vltra centrũ trãſiturum, quia aſcenſus, & deſcenſus eſſent continui. Dico tamẽ, quod dupliciter poteſt graue deſcendere. Vno modo naturaliter, cum ſecundum velocitatem ſuæ grauitatis deſcendit. Altero modo, violenter, cum impetus etiam ab extrinſeco imprimitur: vt cum proijcitur ab aliquo deorſum, vel cadit ex magna diſtantia, tunc enim aliquid violentiæ quodammodo acquirit, propter rationem quam alibi explicabimus.

Dico igitur, quod cum naturali tantũ impetu deſcendit, quieſcit in centro: at cũ violẽter deſcendit, non eſt dubium quin per aliquam diſtantiam vltra centrũ mouebitur, & poſtea regreditur: & tunc tales motus, nempe deſcenſus vſq; in centrum, & aſcenſus a centro, erunt continui, non tamen erunt diuerſæ ſpeciei, Quia cum talis deſcenſus ſit violentus, debet ipſius terminus reputari, non centrum, ſed locus, in quem ob impetum fertur.

Nec eſt vllum inconueniens, aſcenſum & deſcenſum aliquando continuari, non ſolum in caſu allegato, ſed etiam in alijs. Verbi gratia proijcitur ſurſum lapis, aut pila, & dum ſurſum aſcendit, antequam quieſcat, ingens lapis deorſum cadens, ei obuiat, nec ſinit quieſcere, tunc videtur continuus aſcenſus cum deſcenſu.

Verum eſt, quod ſi ſubtiliter hoc ſecũdum exemplum cõſideres, inuenies, quod non eſt ibi continuatio vera, nam pila, cũ ei occurrit lapis, quieſcit in ipſo lapide parum, id eſt, non mouetur motu proprio, ſed motu per accidens, quatenus cum lapide ipſo defertur, & ſic non eſt deſcẽſus per ſe ipſius pilæ. Deſcenſus autem, & aſcenſus per ſe eiuſdem cõtinuari nequeunt, niſi vterque ſit aut violẽtus, aut vnus per ſe, alter per accidens. Poſſet etiã dici, illos motus facto foramine continuari materialiter, ſcilicet, ſecundum entitatẽ motus, ſed non formaliter, vt motus ſunt, quia ſecundum hanc rationem formalẽ, vnus eſt ſurſum, alter deorſum, & ita ratio eorum formalis eſt diſcontinua, licet materialis ratio motus, & entitatis ipſius ſit continua. *Nota.*

Ad 4. Ad quartum reſpondetur, quod nõ hic conſideramus vnitatem numeralem extrinſecam motus, hæc enim a ſubiecto eſt, ſecundum quam accidentia etiam genere diuerſa, ſi eidem inſint, vnum numero dicuntur, ſed conſideramus vnitatem intrinſecam ipſius indiuidualem, & hæc a trib. ſumitur, ut dictum eſt.

Ad 5. Ad quintum dicimus, quod totum tẽpus continuum eſt in ſe, tamen diſcontinuum vocamus, cum quiete aliqua motus interruptus eſt. Cum igitur duæ partes tẽporis ſumuntur, in quibus eſt motus, ita, ut inter illa ſit medium tempus, in quo quies fuit illa plura tempora vocamus, &

diſcon-

diſcontinua, licet in ipſo tempore intrinſece non ſit diſcontinuatio.

Caput quintum.

Amplius autem determinãdum. Tex. XLVI.

De cõtrarietate motuum.

POſtquam de vnitate motus diſſeruit, tunc de eius contrarietate tractat, ac docet, qui motus cui motui, & quæ mutatio cui mutationi, & quæ quies cui quieti, & quæ quies cui motui opponantur, & contraria ſint.

Quinque modi quibus poſſet imaginari motum eſſe cõtrarium motui.

A motus tamen contrarietate incipit, quam diuiſionem argumento colligendã dicit. Facit ergo argumentum quinq; partib. conſtans. Si motus cõtrariatur motui, tunc aut illi motus erunt contrarii, cuius terminus a quo vnius, eſt terminus ad quẽ alterius: vt motus a ſanitate, & motus in ſanitatem. Aut ſecundo, quorum termini
1 a quib. ſunt contrarii, ut motus a ſanitate,
2 & motus ab ęgritudine. Aut tertio, quorũ termini ad quos ſunt contrarii, ut motus
3 in ſanitatem, & motus in ægritudinẽ. Aut
4 quarto, quorum terminus a quo unius, eſt contrarius termino ad quẽ alterius, vt motus a ſanitate, & motus in ęgritudinem. At tandem quinto, quorum termini a qui
5 bus, & ad quos inuicem ſunt contrarii, ut motus a ſanitate in ægritudinem, & mot⁹ ab ęgritudine in ſanitatem. Concludit, aut vnum, aut plures ex his modis habere cõtrarietatem, non.n. aliter termini ſecundum contrarietatem diſponi poſſunt.

Eſt autem, qui ex contrario ei. Tex. XLVII.

INcipit excludere aliquos modos ex dictis, in quib non eſt motuum contrarietas. Et primo excludit quartum, nẽpe cum terminus a quo, & terminus ad quem ſunt contrarii Et ratio eſt. Vnus & idem motus non poteſt ſibi eſſe cõtrarius at motus a contrario in contrarium unus eſt, puta, motus ab albo in nigrũ, non igitur eſt ſibi contrarius. Declarat tamen q͂d quamuis unus motus ſit a contrario in contrarium, i. re, ratione tamen diuerſitatẽ aliquam habet, prout ille motus eſt acquiſitio termini ad quem & deperditio termini a quo, & eſt acceſſus ad unum, receſſus ab altero.

Neque qui eſt ex contrario. Tex. XLVIII.

Excluditur ſecundus modus.

EXcludit ſecundũ modum, nempe cũ termini, a quibus ſunt contrarii: & probat tripliciter ĩ terminis, a quib. non conſiſtere motuum contrarietatem. Primo, quia poſſunt eſſe termini a quibus diuerſi, & contrarii, & tamen unus terminus ad quem: & ita motus illi propter terminum ad quem unum erũt eiuſdem ſpeciei, & non contrarii, ut motus ab albo in fuſcum, & a nigro in fuſcum. *1. Ratio.*

At quia hoc argumentum nihil concludebat, quia poſtea tex. 52. dicturus eſt, illos motus eſſe contrarios, & medium induere rationem duorum, remittit ſe ad dicenda: & iterum ſecundo probat alio argumẽto, quod potius in terminis ad quos contrarietas conſiſtat, quam in terminis, a quibus. *Nota.*

Argumentum eſt. In his magis contrarietas conſiſtit, quæ magis uigẽt, dum motus fiunt, & ſunt: at dum motus ſunt, fit acceſſus ad terminos ad quos, & recedunt termini a quibus: magis ergo eſt contrarietas in terminis ad quos; aliter.n. motus contrarii, dum magis tendunt, minus eſſent contrarii. *2. Ratio.*

Probat tertio. Quia a quo ſumitur nomen, & definitio, debet & ſumi ſpecies, & contrarietas id autẽ eſt terminus ad quẽ: non ergo ex terminis a quibus contrarietas prouenit. *3. Ratio.*

Ex hoc colligit duos modos contrarietatem habere. Nempe, tertium, & quintũ ad terminos contrarios, & a terminis contrariis in terminos contrarios. *Qui mot⁹ ſint cõtrarij nempe 2. & 5. modo.*

Repetit autem motum a contrario in contrarium eſſe idem, & vnum re, ratione uero diuerſum, ut dixit ſuperius, & nos inferius examinabimus. *Nota.*

Quoniam autem differt mutatio. Tex. XLIX.

Modus 3. & 5. ad unum modũ reducuntur contrarietatis.

VVult reducere ad vnum modũ illos duos, puta tertium ad quintũ, & oſtẽdere, ꝙ motus illi ſunt cõtrarii qui ſũt ex cõtrariis in cõtrarios terminos.

Repetit autem differentiam motus, ac mutationis, quod mutatio non a cõtrario in contrarium procedit, motus vero ſic.

Ex quo argumentum ſumitur. Omnis motus ad contrarium ex contrario procedit, ergo quæ ſunt ad terminos contrarios vere ex contrariis etiam procedent. In his ergo contrarietas eſt, qui e contrariis in contrarios terminos tendunt, vt motus a ſanitate in ęgritudinem, & ab ægritudine in ſanitatem contrarii ſunt.

Manifeſtũ eſt autem, & ex inductione. Tex. L.

Inductio per ſingula motuũ genera.

INductione per ſingula motus genera diuerſorum motuũ contrariorũ exẽpla ponit In alteratione.n. corporali, ægrotare, & ſanari cõtrarii ſunt motus. In alteratione ſecundum animam, diſcere, & ab alio decipi Diſcere.n.eſt acquirere ſciẽtiam ab alio, & huic opponitur decipi ab alio: Nam inuenire, ꝙ eſt ſcire per ſe, opponitur errare per ſe, & a ſe. Similiter in motu locali, motus ſurſum motui deorſum contrarius eſt ſecundum longitudinem: motus ad dextrã motui ad ſiniſtram ſecundum latitudinem, motus ante, motui retro ſecundum profunditatem. Secũdum .n.cuiuslibet dimenſionis terminos ſumitur motus localis contrarietas. De motu augmentationis notum etiam eſt.

Quæ autem eſt in contrarium ſolum. Tex. LI.

De contrarietate mutationum.

OStendit modo contrarietatẽ in mutationibus. Mutatio.n.non eſt a cõtrario in contrarium, ſed in cõtrarium ſolũm, qualis eſt mutatio accidentalis, ut ex non albo in album, aut in ſubiectum, vel non ſubiectum, cum non eſt cõtrarium, ut in mutatione ſubſtantiali.

In mutatione igitur contrarietas ſumitur ſecundum primnm modum dictũ ſuperius, de quo nihil dixerat, puta cum terminus a quo unius eſt terminus ad quem alterius, ut generatio quæ eſt ad eſſe contraria eſt corruptioni, quæ eſt ab eſſe.

Mutationum contrarietas ſumitur ſecũdum 1. modũ.

Non autem debet ſumi penes non eſſe quia id negatio eſt in qua contrarietas nõ conſiſtit, ſed penes eſſe, quatenus una mutatio eſt acceſſus ad eſſe, altera receſſus ab eodem eſſe: unde generatio ignis cõtraria eſt corruptioni ignis, Et contrarietas conſiſtit in hoc, quod generatio acceſſus eſt ad ignem: ab eodem autem curruptio receſſus eſt.

Qui aũt ad mediũ motus ſunt. Tex. LII.

De cõtrarietate motuũ a contrary terminis ad mediũ

DE eo, quod ſuperius dixerat, nũc ſermonem facit, puta cum a terminis contrariis tenditur ad terminũ, ad quem medium, ac docet illos motus eſſe contrarios, & medium tenere locum diuerſorum cõtrariorum, ſi ad diuerſa comparatur ut fuſcum reſpectu albi nigrum eſt, ob id motus ab albo in fuſcum eſt denigratio. at reſpectu nigri album eſt, ob id motus a nigro in fuſcũ dealbatio eſt. Sunt igitur motus contrarii etiam, qui ex contrariis ad medium ſunt. Concludit motus eſſe contrarios, qui a terminis contrariis in contrarios tendunt. Atque hæc de motuum contrarietate.

An ſint duo motus re, cum aliquid ex contrario in contrarium mouetur. Quæſt. IIII.

1. Sen. D. Th. Alb. Auer.

HÆc quæſtio mouet circa tex. 47. ubi motum a cõtrario in contrarium unũ re uocat, rẽ ne tamen diuerſum. Quo aũt pacto ſit hoc intelligendum, uaria eſt opin Primo D. Tho. & Albet. & Auerr. ſuper illum textum, Dicunt re eſſe plures motus a contrario in contrarium, ut ab albo in nigr. ſubiecto uero ſunt unũ, alius enim eſt motus albi, alius motus nigri. at quia ſimul in eodem ſunt ſubiecto, unus dicuntur.

Pro hac ſententia eſt ualidiſſimum argumen-

gumentum. Cum ex albo fit quid nigrum ibi eſt fluxus albedinis, qui motus eſt, & fluxus nigredinis, qui motus eſt, ſed albedo, & nigredo realiter diſtinguuntur, ergo ſunt etiam motus realiter diſtincti: nã quiſque motus, & fluxus a ſuo termino, & forma non eſt realiter diſtinctus, vt dictum eſt.

Obijcitur cõtra hãc ſent. Hæc ſententia non mihi admodum placet. Primo, quia Ariſtoteles, vnicum re motum dicit, & vnius ſpeciei a contrario in contrarium, non igitur ſunt duo motus; eſſent enim ſpecie diſtincti. Præterea, quia cum quis ex nigro fit albus, ſi eſſent duo motus, tunc quiſque ex contrario in contrarium procederet: at non eſt niſi vnus, qui ex contrario in contrarium procedat.

2. Sent. Altera opinio eſt Pauli Veneti ſuper hunc textum. Diſtinguit enim, motum dupliciter ſumi: Vno modo, materialiter pro ipſa forma. Altero modo formaliter pro fluxu. Si priori modo conſideratur; tunc duos eſſe motus fatetur re, cum ſint duæ formæ contrariæ: at ſi poſteriori modo pro fluxu, tunc eſt vnicus motus.

1. Ratio. Probat ſuam ſententiam. Primo, Vbi eſt unus terminus ad quem, ibi vnicus eſt motus: at cum albedo deperditur, & nigredo acquiritur, quod fit in motu ab albo in nigrum, vnus eſt terminus ad quẽ: vnus ergo eſt re motus. Minor patet. Nam deperditio albedinis in nigredinem terminatur, ſicut acquiſitio nigredinis.

2. Ratio. Secundo. Si illi duo motus eſſent, ſequeretur, quod vnus motus haberet duos motus contrarios, quod falſum eſt. Sequela patet, Nam acquiſitio albedinis haberet pro contrario deperditionem albedinis, & acquiſitionem nigredinis, ſi duo ſunt motus ex albo in nigrum.

3. Ratio. Tertio. Sequeretur etiam, quod vnum duobus motibus contrariis moueretur, puta, deperditione albedinis, & acquiſitione nigredinis. Quod autem hi motus contrarii ſint, patet. Nam acquiſitio nigredinis terminatur in nigredinem, deperditio vero albedinis in albedinem, ſunt autem hi termini ad quos cõtrarii: ergo & ipſi motus. Cum autem hoc eſſe non poſſit, vnus erit motus ab albedine in nigredinem.

Reijcitur hæc 2. ſẽten. Hæc ſententia nõ omnino mihi placet. Nam cum in motu ab albo in nigrum ſit receſſus ipſius albedinis in ſe, & acquiſitio ipſius nigredinis, re vera, nõ poteſt intelligi, niſi quod ſint duo fluxus, niſi uoces fluxum unum compoſitum ex illis duob. nõ enim accidit eſſe duo diſtincta, quorum vtrumque mutetur in tempore, niſi duos fluxus in illis intelligas.

3. Sen. Tertia eſt quorundã opinio, qui dicunt in motu ab albo in nigrum eſſe duas mutationes. Altera eſt termini a quo, ſecundum quam ex albo fit non album, Altera eſt termini ad quem, ſecundum quam ex nõ nigro fit nigrum: Altera eſt generatio, altera vero corruptio accidentalis. Motus ergo ex vtraq; mutatione cõſtat. ſimiliter in aliis contrariis, eſt ergo unus motus a contrario in contrarium, duas vero habẽs mutationes.

Reijcitur 3. Sent. Iſta ſententia non videtur admodum exacta. Nã tunc motus eſſet vnum per accidens, nempe aggregatum ex duplici mutatione ſpecie diuerſã, quod re uera falſum eſt. Quicquid ergo dicatur, ſiue ſecundum hanc, ſiue ſecũdum illam opinionem, videtur, difficile ad ſuſtinendum. Dicam, quod mihi conformius ueritati, & Ariſtoteli videtur.

4. Auth. Sent. *1. Fund. terminus a quo nõ eſt intrinſece de eſſentia motus, ſed terminus ad quem.* Aduerte igitur primo, quod terminus a quo nõ eſt intrinſecus, nec de eſſentia motus, ſed ſolum terminus ad quem. Cum enim motus nõ ſit aliud, quam actus entis in potentia. i. proceſſus, & operatio aliqua tendens in actum perfectum, & conſumatum, re uera, motus de ſe non dicit, niſi viam in terminum ad quem, ipſe enim eſt qui procedit, unde motus ab albo in nigrum non eſt aliud, quam nigredinis proceſſus, & uia, quæ quidem intrinſece incipit initiatiue ab albedine.

1. Exipl. Vt qui tendit in diui Petri eccleſiã vere non habet fluxum, & motum, niſi in ſpatio, quod locum habet termini ad quem. Cõſtat enim ſpatiũ ex multis terminis ad quos nõ vltimatis, at terminus a quo eſt extrinſecus, puta, locus, a quo incipit via: at ille locus nõ eſt via, nec viæ pars, nec de eſſentia viæ, niſi quatenus finita eſt.

Ita motus in nigrum non eſt aliud, quã via, & proceſſus in nigrum, qui proceſſus eſt realiter in nigredine & extrinſece incipit ab albedine: non quod talis terminus pars ſit ipſius motus, quamuis ſine illo non fiat motus.

Et hæc eſt ratio, quare ſpecies, vnitas, con-

contrarietas à termino ad quem ſumatur, tanquam ab eſſentiali motus.

3 Ratio a poſteriori 4. Ari. te ſtimoniū. Et quod eſt valde notandum. Ariſto. r. dixit motus contrarios, quorum termini ad quos ſunt contrarii, intelligens, hoc eſſe intrinſecum motui, puta terminum ad quem: Poſtea dixit, cū non ſtet motū eſſe in contrariū, niſi a contrario, motus a contrariis in contraria ſunt contrarii, quaſi id eſſet per accidens, & contra, & non ad naturam motus, vt motus eſt pertinens: & hæc doctrina eſt notanda.

2 fund. in motu a cō trario in contrariū cum ſuſci piuntintē ſionē sūt 3. motus, & duæ mutatio-nes. Aduertendum ſecundo, quod in motu a contrario in contrarium, cum extrema ſuſcipiunt intenſionem, ſunt tres motus, & duæ mutationes, & vnumquodq; ex his habet ſuos terminos diſtinctos. Prior mutatio eſt termini a quo, quæ corruptio ſecundum quid eſt, vt in motu a nigro in album: mutatio eſt, ex nigro fit non nigrū. Altera mutatio eſt termini ad quem, quæ eſt generatio ſecundum quid: puta ex nō albo fit album.

Motus autem hi ſunt. In termino a quo eſt motus remiſſionis, quatenus ex nigro fit minus nigrum, termini ſunt nigrum, & minus nigrum. In termino autem ad quem, poſtquam iam producta eſt aliqua pars, eſt motus intenſionis à minus albo ad magis album.

Diſtinguūtur autem hi motus inter ſe, & mutationes inter ſe realiter, ſicut & ipſa contraria nigredo, & albedo, motus vero a mutationibus non niſi ratione.

Dicitur ab uno cō trario in aliud. At motus tertius eſt ſimpliciter ab ipſo nigro in album, quo motu ſubiectum ipſum mutari dicitur ab vno contrario ad aliud: Et hic differt à motu intenſionis ratione tantum: nam motus a nigro in albū dicitur ex ſe incipere extrinſece a nigro, & eſt totus proceſſus albedinis, at intenſio per ſe, incipit ſolum ab aliquo gradu albedinis, & eſt uia in perfectam albedinē. Nota igitur hos omnes motus, & mutationes, & ipſorum terminos diſtinctos.

1. conclu. His ſuppoſitis ſit prima concluſio. Motus ab albo in nigrum, & uniuerſaliter a contrario in contrarium vnus eſt, ſicut eſt vnus terminus ad quem.

Ratio. Hæc concluſio patet ex fundamento priori. Hic enim non eſt motus, niſi via ipſius termini ad quem, incipiēs à termino a quo, neceſſario quidem, ſed extrinſece: cum igitur vnus ſit terminus ad quē, vnus erit motus.

Secunda concl. Iſte motus, cū unus ſit, ſecum fert mutationes duas, & termini a quo, & termini ad quem. *2. Conclu.*

Hæc concluſio eſt nota. nam in omni motu datur generatio vnius extremi, & corruptio alterius. Nota quod motus eſſentialiter generatio termini ad quē: eſt enim via in terminum ad, quem, qui non eſt ſine hanc mutatione. *Ratio.*

Nota tamen, quod motus nō diſtinguitur realiter a mutatione termini ad quem vt diximus: diſtinguitur tamen a termino a qua & ipſius mutatione. *Nota.*

Et per hoc ſoluitur argumentum pro S. Tho. & aliis. Dicimus enim in motu ex contrario in contrariorum eſſe duos fluxus ſed ſolum fluxum termini ad quē eſſe motum: termini vero a quo fluxus mutatio quædam eſt. *Ad arg. D. Tho.*

Tertia cōcluſio. Illa via termini ad quē, quæ motus dicitur, licet re vnus ſit, at rationem diuerſam habet: eſt enim receſſus a termino a quo; acceſſus vero ad terminum ad quem: & ſic intelligendus eſt Ariſtoteles. *3. Conclu.*

Notandum vero, quod latitudo termini ad quem ſecundum intenſionē, vel extenſionem, ſe habent ſicut ſpatium in motu locali in hoc, quod in illo eſt motus, non autem in termino a quo ſpatii. *Nota.*

Ad argumenta Pauli reſpondetur. Licet enim pro nobis ſit, tamen quia aliter intendit Paulus dicere, ſolui debent. Ad primum dico, quod deperditio albedinis nō eſt motus, ſed mutatio, cuius terminus vltimus eſt, non album: extrinſece .n. terminatur in nigrum: Ob id diſtinguitur a mutatione, quæ eſt acquiſitio nigredinis, quæ ad alium terminum habet. *Ad arg. 2. opi. Ad 1.*

Ad aliud, nos fatemur illos non eſſe motus, ſed mutationes. *Ad 2.*

Ad tertium negamus acquiſitionem albedinis, & deperditionem nigredinis eſſe motus contrarios, & probatio eſt falſa. Nam deperditio nigredinis non terminatur in nigredinem, ſed in non nigredinē, non nigredo autem, & albedo opponuntur: ob id nec illæ mutationes, nec motus, quamuis motus eſſe fateamur, quod quidem non ita eſt. *Ad 3.*

Sed poſſes replicare, Sumo intenſionē, *Obiect.*

&

& remiſſionem cum aliquid ex nigro fit album, tunc intenſio terminatur in album, remiſſio in nigrum: ergo ſimul ſunt contrarij motus.

Solut. Dico, quod intenſio non in album, ſed in magis album terminatur, remiſſio vero non in nigrum, ſed in minus nigrum tendit. Minus autem nigrum, & magis album non ſunt ſimpliciter contraria, ſed minus nigrum magis nigro, magis album minus albo opponuntur: ob id illi motus nō ſunt contrarij, hi autem ſunt. Ex minus nigro in magis nigrum, & ex magis nigro in minus nigrum, nempe intenſio, & remiſſio eiuſdem formæ, & hi motus nunquam ſimul ſunt. Diuerſarum vero formarum non ſunt contrarij, imò ſimul ſunt, nec vnum abſque altero fit.

Caput Sextum.

Quoniam autem motui. Tex. LIII.

De cōtrarietate q̄etum cum motu. POſtquā dixit de contrarietate motuum, nunc de contrarietate quietis cū motu tractat. Primo tñ oſtendit, aliter motum motui, aliter quietem motui eſſe contrariam. Motus enim motui eſt cōtrarius ſimpliciter, ideſt, pfecta contrarietate: at quies opponitur motui priuatiue, priuatio autē quodam modo contraria dici poteſt.

Aliter motus motui, & aliter quies motui eſt cōtraria. Suppoſito tamen quietē motui eſſe contrariam, dicit, non quietem quamcunque, ſed quæ eſt eiuſdem generis opponi motui: ut quies in loco motui in loco, quies in qualitate motui in qualitate opponitur ſimiliter in quantitate.

Quies motui contraria dēt eſſe in eodē genere. Hoc tamē eſt loqui in communi, & in vniuerſali: adhuc enim reſtat examinandum, quæ quies in loco cui motui in loco opponitur: quies in termino a quo motui ab illo termino, an quies in termino ad quem. Idem eſt dubium in alijs motibus.

No. quid ſit quieſcere in aliquo. Et aduerte, quòd quieſcere ī aliquo, eſt ab illo, ad aliud non moueri, ſed in eo ſtare: ut eſſe album, eſt quieſcere in albo. Idem eſt in alijs motuum generibus, & ſpeciebus.

Manifeſtum eſt igitur, quod quia in duobus. Tex. LIIII.

OStēſurus, quæ quies motui opponatur, diſtiguit duos terminos in motu quolibet eſſe, ac cōſequēter duas quietes. Eſt terminus à quo & quies in termino a quo: eſt terminus ad quem, & quies in termino ad quem. Ex his duabus quietibus ea, quæ eſt in termino a quo contrariatur ipſi motui, vt quieſcere ſub albo, opponitur motui ab albo in nigrum, non autem quieſcere ſub nigro. *Duplex quies, & q̄ cui motui ſit contraria.*

Conſequenter, quietes ſub terminis a quibus motuum contrariorum, ſunt inuicem contrariæ, vt quies ſub albo, quæ opponitur motui ab albo in nigrum, & quies ſub nigro, quæ opponitur motui a nigro in album. Quod autem hæ quietes cōtrariæ ſint, probat: quia inconueniens eſt, ꝙ motus ſint cōtrarij, & non quietes. Quaſi dicat: quęcunq; ſunt contraria contrarijs, ſibi inuicem ſunt cōtraria. ſed quietes terminorum a quibus, ſunt contraria motibus contrarij: ergo & ipſæ ſunt cōtrariæ. Maxima eſt Topica illa maior. Vnde concludit, quod quies in ſanitate opponitur quieti in ægritudine, & opponitur motui a ſanitate in ægritudinem. *Quæ q̄es cui quieti ſit contraria.*

Eſt autem, quæ eſt ex ægritudine in ſanitatem.

CVm dixiſſet quietem in ſanitate opponi motui a ſanitate in ęgritudinē, dicit modo non opponi motui ab ægritudine in ſanitatem, tunc.n.eſſet iam quies in termino ad quem, quod eſt abſq; ratione, quietem in tali termino ad quem motui opponi, & probat. *Quies cui motui nō opponitur*

Ratio autem eſt. Motus ex ſe tendit in quietem termini ad quem, in quo ſtat, & quieſcit res: vnde motus quietatio quædam, id eſt via in quietem dici poteſt, quæ partim eſt cum ipſo motu. Nam quod mouetur, partim quieſcit ſub parte termini ad quem, & partim ad reliquas mouetur partes, ergo non eſt contrarius ipſi quieti: non enim contrarium in ſuum cōtrarium tendit. *1. Ratio Ariſt.*

Dices.

Dubium. Dices. Quamuis quies ſub termino ad quem motus, non ſit contraria motui, nõ ob id erit contraria quies ſub termino a quo illius motus: ſed quies in termino alterius motus.

Solutio. Hoc autem reijcit Ariſtotel. tanquam manifeſte falſum. Vnde concluditur, quietem ſub termino a quo eſse motui contrariam.

2. Ratio. Et poſsumus nos aliam rationẽ huius manifeſtiorem date; Quia illa quies motui opponitur, quæ ponit potentiam ad illum motum, (eſt enim quies priuatio) ſed quies in termino a quo ponit potentiam ad motum (tunc enim nondum eſt motus factus) Cum autem eſt, quies termini ad quem, iam amplius motus nõ eſt, cum ſit conſummatus: illa ergo quies termini a quo motui opponitur. V.g. quod quieſcit in albo, eſt in potencia ad motũ ab albo in nigrum, non autem quod quieſcit ſub nigro. Quod enim in actu eſt, nõ eſt in potentia ad actum illum.

Quibus autem non ſunt contraria. Tex. XV.

De cõtrarietate quietis cũ mutatione. *Quæ mutatio cui mutationi opponitur.* INtendit modo docere, an mutationi quies opponatur. Ac primo reperit, quæ mutatio mutationi opponatur, cum inquit. Mutatio fit in his, quæ nõ habent contrarium, id eſt, fit non inter contraria: nam mutatorum contrarietas eſt penes eundem terminum poſitiuum, quatenus vna eſt ab ipſo, altera eſt ad ipſum mutatio: non autem eſt, ſicut in ea mutatione, quæ eſt ab ente in ens, id eſt a contrario in contrarium, quæ motus eſt.

Not. in mutatione nõ eſt proprie quies. Oſtendit ſecundo, quod in mutatione non eſt proprie quies, ſed immutatio quędam: vt eſse ignem eſt immutatio quædam oppoſita mutationi ab igne in non ignem.

Quæ mutatio cui quieti opponatur. Oſtendit tertio, quod cum in mutatione detur vnum ſubiectum ſub vtroq; termino contradictorio, puta materia (extremum enim vnum non eſt ſimpliciter negatio, ſed priuatio ponens ſubiectum in potentia) tunc immutatio ſub termino a quo, opponetur mutationi, ſicut quies motui, vt eſse non ignem opponitur mutationi a nõ igne in ignem, & eſse ignem mutationi ab igne in nõ ignem. Idem in mutatione accidentis.

Quæ quietes mutationi opponatur. Pari ratione quietes terminorum a quibus ſen immutationes oppoſitæ ſunt, vt immutatio ſub ente immutationi ſub non ente: Idem in particularibus terminis.

Si vero non eſt aliquid id, quod non eſt.

Dubium. CVm dixiſset, illud non eſse dicere ſubiectum aliquod, dubium ponit. Si illud non eſse eſset pura negatio & nihil, tunc immutatio in ente cui immutationi opponeretur? nam non eſset non entis, & nihil immutatio.

Nota. Hæc autem verba rationem indicant, propter quam non ens dicatur ſubiectũ, quia nempe immutatio ſub ente non haberet contrarium: & ob hoc Ariſt. nõ ſoluit dubium, quia ipſius ratio eſt ad inconueniens ducens.

Probat autem duo, quæ dixerat. Alterum eſt, quod illa immutatio non ſit dicenda quies, ſi enim quies eſset, tunc non omnis quies eſset contraria motui, quod eſt contra communem ſententiam. Id. n. quieſcit, quod moueri aptum eſt Aut ſequitur, quod generatio eſset motus, quod etiam falſum eſse ſuperius dictum eſt. Verum eſt, quòd licet quies non ſit, habet ſe tamen ſicut quies, quia utraque priuatio eſt; hæc motus, illa mutationis.

Alterum, quod dixit, eſt, quod immutatio ſub termino a quo opponitur mutationi, & hoc dicit, puta, quies, ſeu immutatio quæ eſt ſub ente, opponitur mutationi ſub non ente, aut nulli, ſi non ens nihil eſt. Opponitur præterea corruptioni, quæ eſt ab ente, & non generationi. Rationem eandem dat, quia generatio tendit in ipſam immutationem ſub ente, corruptio uero recedit ab ipſa: ergo talis immutatio ſub ente eſt corruptioni, quæ ab ente eſt, non autem generationi, contraria: eſt illa autem eſt terminus à quo corruptionis.

Dubi-

Dubitabit autem aliquis.
Tex. LVI.

Alius modus cõtrarietatis, ĩ motibus, & quieti bus. ſ. ſẽ nes violẽ tũ, & naturale. dub. Ari. in tex.

INtendit alium modum cõtrarietatis in motibus, & quietibus conſtituere, nempe ſecundũ violentum, & naturale, ac ob id dubium quoddam proponit. Nẽpe, quare in motibus ſm locũ inuenitur quid dam ſecundum naturam, quiddam præter naturam, non autem alijs hoc motibus in eſſe videtur. Quod in motu locali id ſit, notum eſt; quod vero nõ inſit alijs motibus, inductione manifeſtat, diſcurrendo per cõ trarios motus, & mutationes cuiuſque generis, in quibus vterque motus contrarius ſecundũ naturam ineſſe videtur. Et litera ſatis eſt nota: ſunt enim exempla varia.

At ſi eſt, quod violentia ſit.
Tex. LVII.

Sol. Ari.

DEterminat dubium, dicens: Quod ſi præter naturam dicatur id, qđ vi aliqua ſit, puta, ꝙ violentũ dr: vtriq; accidit ẽt omnibus alijs motibus, & mutationibus violentum eſſe, & naturale: & ſic quædã eſt corruptio violenta, quædam naturalis. Siĺr in generatione, & in augmentatione, & diminutione: vt quæ augetur præter tempus, propter alimẽtum delicatius, dicuntur augeri violenter, quæ vero ſecundum tempus debitum, naturaliter.

Nota.

Notandum eſt autem, quod corruptio ſeu mors, ſi ad materiam nudam referatur naturalis dicitur: at ſi ad diſpoſitiones cõ paretur, quædam eſt naturalis, puta, quæ ex defectu diſpoſitionũ in ſe prouenit, vt eſt mors in ſenibus: quædam violenta, quę ab extrinſeco prouenit, ut interfectio: & hæc dicitur mors præter fatum.

In alteratione autem quo pacto.
Tex. LVIII.

IDem eſſe ĩ alterationibus docet. Eſt.n. quædã violẽta, quædam naturalis, vt ſanari in diebus iudicatorijs, & cri icis, naturale eſt: at ſanari in diebus nõ iudicatorijs violentũ eſt. Vocat.n. dies iudicatorios, quibus morbus, & natura ſenſibiliter pugnãt: non.n. pugna cõtinua eſt ſemper.

Concludit generationem cõtrariari corruptioni, & alteri generationi, quarũ vna eſt naturalis, altera violenta: ſimiliter de corruptione. Nec hoc eſt inconueniens: nã contrarietas ſecundũ violentum, & naturale eſt, ut ſic.i. ſecundum qualitatẽ: at ea contrarietas, quæ eſt inter generationẽ, & corruptionem, eſt ſecundum ſpeciẽ & ſubſtantiam, quod ſupra declarauimus.

Omnino igitur contrarij motus.
Tex. LIX.

COncludit ſic, motus, & quietes cõtrarietatẽ habere: eſt.n. contrarietas motuũ ſecundum ſpeciem, quæ eſt penes terminos ad quos: Cum tamen vterq; motus eſt naturalis, aut violentus, & tunc motus hi cõtrarij ſunt diuerſorũ mobiliũ, vt motus ignis ſurſum, & terræ deorſum contrarij ſunt. Eſt alia contrarietas motuũ ſm violentum, & naturale, & ſic duo motus contrarij eiuſdem mobilis eſſe poſſunt, ut motus ignis ſurſum, & eiuſdẽ deorſum. Simpliciter lapidis.

Et quietes etiam ſimiliter.
Tex. LX.

Quietes etiam contrariæ eſſe ſecundum uiolentum & naturale.

QVietes ẽt cum motibus ſm violentũ, & naturale opponi docet. Cũ .n. quies naturalis eſt, motus violentus eſt, cum vero quies violẽta eſt, motus naturalis eſt, loquẽdo de locali motu, vt quies lapidis deorſũ naturalis eſt, eius cõtrarius motus a deorſum in ſurſum violẽtus. Vlterius, quies lapidis in aere violẽta eſt, eius aũt contrarius motus in deorſum naturalis eſt. Similiter in alijs mobilibus.

Habet autem dubitationem.
Tex. LXI.

1. dubium an quies uiolenta generetur.

DVbia aliquot proponit, quorum primum eſt, An quies, quæ non ſemp eſt, qualis eſt violenta, generetur, & producatur, & quieſcere ſit idem, ꝙ ſtare, ideſt ſuppoſito quod quies in motu ſit ſta

Tt re,

1. Ratio. Et probat dupliciter. Primo: quia motus violentus manet, & finitur, cū violentia finiatur: ergo ſequitur quies. Nā mot' nō eſt finis motus: aliter motus motu pro duceretur; ex quo ſequitur, ꝙ cum illa quies ſit, & non ſit facta. i. per ſe, vt ſupra dictum eſt, quod aliquid erit quieſcēs, & non eſt factum quieſcens, intellige per ſe.

2. Ratio. Secundo probat: Quot modis vnū contrariū, tot etiam alterum dicitur, ſed motus & ſecundum naturam, & præter naturam eſt, eſt ergo & quies oppoſita aliqua eſt ſecundum naturam, aliqua præter naturam, & violenta.

Quoniam autem eſt quibuſdam motus. Tex. LXV.

4 Dub. de pluri. motibus, qui videntur ſibi contrarij. DVbitat vltimo. Cum vnū videatur habere duos motus oppoſitos. v. g. motus ignis ſurſum hēt motum, terræ deorſum, & motum ēt ſui deorſum, vter horum contrarius eſt? Reſpondet eſſe vtrūque, ſed differenter: nam motus terræ contrarius eſt, ſed ſicut naturale naturali, nam vterq. motus naturalis eſt, quamuis diuerſorum mobilium, at motus eiuſdem contrarius eſt, ſicut violentum naturali.

Quaſi dicat, poteſt vnus motus naturalis, habere duos contrarios, vnum naturalem pariter, ſed diuerſi mobilis, alterum violentum eiuſdem mobilis.

Idem fit in quietibus. Nam quies terræ naturalis in centro opponitur quieti naturali ignis in loco ſurſum, & quieti uiolentæ eiuſdem terrę in loco etiam ſurſum. ex quo colligitur duplex modus contrarietatis in motibus, & quietib. vt dictum eſt.

Forte autem quieti motus.

5. Dub. iterū proponitur. HÆc uerba vltima exiſtimo cum aliis eſſe omnino ſuperflua, ob id non eſſe Ariſto. Proponitur. n. dubium tertium præcedens. Quod ſi quies termini a quo motus, cōtraria eſt ipſi motui, tunc duo contraria ſimul erunt. Soluit eiſdem verbis repetitis, & tandem epilogū eorum, quæ dicta ſunt, puta contrarietatis & unitatis motuum, & quietum facit. Et eſt ſumma breuis eorum omnium, quæ circa unitatem, & contrarietatem motus in hoc libro ſunt dicta. At vt magis in prōptu habeantur, per aliquot concluſiones eadem repetemus.

Prima eſt. Motuum unitas generica, & ſpecifica ab unitate termini ad que generica, aut ſpecifica conſideranda eſt. 1. Conclus.

Secunda. Motus vnitas numerica, & continuatio, ab unitate numerica termini ad quē, ab unitate etiam numerica mobilis per ſe, & a tempore non interrupto per aliquam quietem peti debet. 2

Tertia. Motus contrarii ſecundum ſpeciem ſunt, qui a terminis a quibus contrariis ad terminos ad quos contrarios tendunt. 3

Quarta. Quies ſub termino a quo contraria eſt motui ab eodem termino: duæ uero quietes ſub terminis a quibus motuum contrariorum contrariæ ſunt. 4

Quinta. Duo motus contrarii diuerſorum mobilium poſſunt eſſe, quorum uterque ſit naturalis, ut motus terræ deorſum & ignis rurſum, aut quorum uterque ſit uiolentus, ut motus terræ ſurſum, ignis deorſum. 5

Sexta. Duo motus contrarii eiuſdem mobilis ſic ſe habent, ut ſi unus naturalis eſt, alter uiolentus erit. 6

Septima. Idem eſt dicendum de quietibus inter ſe contrariis, utraq. enim poteſt eſſe naturalis diuerſorum mobilium, ut quies ignis, & terræ in locis propriis, aut utraque uiolenta, vt è conuerſo terræ ſurſum, ignis deorſum: aut eiuſdem mobilis: vna eſt naturalis, altera non, vt terrę, uel ignis quies ſurſum, & quies deorſum. 7

Octaua. Si quies naturalis eſt, motus cōtrarius uiolentus eſt, ſi uiolenta, tunc motus naturalis. 8

Nota. Notandum autem, quod contrarietas ſecundum violentum, & naturale eſt ſecūdum qualitates motus, altera vero eſt ſecundum motus naturam, quę in terminis conſiſtit. Hęc de libro quinto.

Finis Libri Quinti.

IN LIBRVM
SEXTVM PHYSICORVM
Caput Primum.

Si autem eſt continuum, tangens. Tex. I.

Int. Ariſ. de diuiſ. partium quantitatiuarũ & earum ordine.

QVid in hoc libro Ariſt. intendat, nõ eſt difficile cõperire: tractat.n de diuiſione partium quãtitatiuarum motuũ quas habent a ſpatio, & tempore, quibus fiunt. Similiter de ordine harum partium.

1. Conc. eelebris Ariſ. nullũ continuũ componitur ex indiuiſibilibus. Suppoſitum.

Præmittit autem ante omnia concluſionem hanc. Nullum continuum ex indiuiſibilibus compoſitum eſſe, ſed ex continuis, & iterum diuiſibilibus.

Hanc autem multipliciter probat, ſuppoſitis definitionibus traditis in lib. quinto cõtinui, contigui, & cõſequenter. Sunt enim continua, cuius ultima ſunt unum. Contigua, quorum ultima ſunt ſimul. Cõſequẽtia, inter quæ nihil mediat eiuſdem generis.

1. Ratio.

Ex definitione igitur continui, & contigui, probat continuũ non cõponi ex indiuiſibilib. ſic, Si ex his componeretur cõtinuũ, tunc indiuiſibile eſſet continuũ, cũ altero indiuiſibili uel contiguum; ſed nõ poteſt id eſſe. Probatur: Nã nõ habet ultimum, ꝙ indiuiſibile eſt, quod. n. habet ultimum, habet partem, quæ nõ ſit ultima: nam relatiuum eſt ultimum. ꝙ igitur indiuiſibile eſt in ſe non habet ultimũ, non ergo alteri continuũ eſt, aut contiguum.

Nota.

Nota, ꝙ iſta ratio principaliter adducta eſt ad probandum indiuiſibile nõ eſſe continuum indiuiſibili. At quia probatio nempe non habere ultimum, ẽt probat non eſſe contiguũ. ob id ſimul eſt utrũq; probatum: ſed non ex directa intenſione.

Vnde etiam quod dicitur de puncto reſpectu lineæ, idem dicit de linea reſpectu ſuperficiei, & de hac reſpectu corporis.

Amplius neceſſe eſt, aut cõtinua Tex. II.

2. Ratio.

ALteram facit rationem ad eandem concluſionem probandam. Si continuum ex indiuiſibilibus componitur, aut illa ſunt inter ſe continua, aut contigua, aut conſequentia, ſed nihil ex his poteſt eſſe. Primum, nõ poſſunt eſſe cõtinua, ut in præcedenti ratione probatum eſt. Quod autem contigua, & ſe tãgentia non ſunt, probatur. Omne quod tangit alterum, aut tangit ut totum totũ, aut ut pars totum, aut ut pars partem, ſed nullo ex his modis punctum punctum, aut indiuiſibile indiuiſibile poteſt tangere, ita, ut continuum faciat.

Tamen illa maior eſt explicanda: tunc totũ tangit totum, cum unum ſecundum ſuas omnes partes ſimul eſt cum altero. quod non poteſt eſſe, niſi penetretur cum ipſo. Cũ uero non ſecundum omnes ſuas partes, ſed ſecundum aliquas, tunc ſe tangunt, ut pars partẽ Cum uero aliqua uni⁹ pars omnes alterius partes tangit, & cum eis penetratur, eſt ſicut pars totum. Modo eſt argumentum. Cum punctum non hẽt partes, magis ineſt illi tactus, quo totum tangit totum: ſi ergo punctum tangit punctum, ut totum totum, non poteſt continuum ex illis componi: nam continuum habet partem extra partem ſitu, & loco diſtantem, at cum totum tangit totum, non eſt ſitus, nec locus diuerſus.

Indiuiſibile additum in diuiſibili non efficit maius.

Et nota hanc eſſe validiſſimam rationẽ, qua probatur; indiuiſibile additum in diuiſibili, non facere ipſum maius, nec continuum,

Tertiam partẽ argumenti probat, quod non ſe habeat conſequenter. Quia cum

duo

duo indiuiſibilia nõ ſint contigua, vt probatum eſt, erit medium, & ita non erunt conſequentia.

Dubium. Solut. Dices, non ſat eſt, eſſe medium, niſi ſit eiuſdem generis.

Reſpondeo, quod bene procedit Ariſtoteles. Nam ſi inter duo indiuiſibilia data media continuum, vt inter duo puncta, linea, cũ in quolibet continuo ſit indiuiſibile, ut in qualibet linea punctum, erit profecto medium eiuſdem generis. Vnde non eſt accipere in linea aliqua duo puncta ita coniuncta, quin aliud ſit intermedium, cum inter quælibet puncta mediet linea, in qua adhuc ſunt puncta.

Amplius autem diuideretur. Tex. III.

3. Ratio ex diuiſ. continui. Tertiam ponit rationem. Si cõtinuũ ex indiuiſibilibus eſſet compoſitũ, vtique in ipſa diuideretur. Nam res diuiditur in ea ex quib. compoſita eſt. Si ergo cõtinuũ diuiditur in diuiſibilia, iam non diuiditur in ſemper diuiſibilia. Hæc autem eſt continui definitio, puta, quod in diuiſibilia ſemper diuiſibile eſt.

Quod inter indiuiſibile mediet continuum. Statim interponit verba, quibus probat inter indiuiſibilia mediare continuum, vt inter puncta lineã: vt exponit S. Thomas: & probatio eſt. Continuum vel mediat inter indiuiſibile, vel non. Si non, erit indiuiſibile, & ita erunt duo indiuiſibilia immediata. Si diuiſibile, vel in ſemper diuiſibilia, uel non. Si non, perueniretur ad indiuiſibilia, contra dictam definitionem: & præterea quia tunc indiuiſibilia ſimul erunt. Si uero in ſemper diuiſibilia diuiſibile eſt erit contiguum. Vnde inter duo indiuiſibilia continuum eſt medium. Quod autem continuum ſit diuiſibile ſemper in diuiſibilia, probat. Quia ſi indiuiſibilia non diuideretur, ex indiuiſibilibus conſtare: & ita in diuiſibile tangeret indiuiſibile, quod eſt contra id, quod iam probatum eſt.

Eiuſdem autem rationis eſt. Tex. IIII.

Qvod dixit de magnitudine, nẽpe non componi ex indiuiſibilibus, ſed ex diuiſibilibus, idem de tẽpore, & de motu dicendũ cẽſet. Sunt enim omnia hæc eiuſdem rationis quantum ad hoc: vel enim omnia cõſtãt ex indiuiſibilibus, vel nullum ipſorum: non enim ſtat vnum conſtare, & non aliud. *Quod ſit eadem rõ de tempore, & motu, quę de magnitudine.*

Manifeſtum eſt autem ex his. Tex. V.

Motum diuiſibilem, ſicut magnitudinem, nũc probat, & eſſe eiuſdẽ rationis; poſtea de tempore ꝓbabit. Cũ enim motus magnitudini, & ſpatio correſpõdeat, pars motus parti ſpatii correſpondebit, & ęquabitur, ſi ergo magnitudo A, B, C, componit ex indiuiſibilib. puta, A, & B, & C, re uera, motus D, E, F quo mobile P, mouetur, conſtabit ex indiuiſibilibus, puta, D, & E, & F. ita vt ſingula ſingulis magnitudinis indiuiſibilibus æquentur, & reſpondeãt, puta D, ipſi N, E, ipſi B, F, ipſi C, eadem igitur eſt ratio magnitudinis, & motus ſimul.

Si igitur præſente motu. Tex. VI.

Qvartam rationem intẽdit conficere ad eãdem cõcluſionem ſuperius propoſitam, quæ ſumitur ex motu, ad quã ſuppõſuit fundamentũ vnũ in textibus duobus præcedentibus. Nempe, ſi magnitudo ex indiuiſibilibus componeretur etiam motus componeretur, ꝙ falſum probabit. *4. Rõ ex motu. Suppoſ. 1*

Supponit tamen primo alterum fundamentum, Nempe, cum motus eſt, tunc rem moueri, & cum res mouetur, motum eſſe; & ſi motus ex indiuiſibilibus eſt, etiã ipſum moueri. Ex priori autem fundamẽto concludit. Cum aliquid mouetur per illam *Suppoſ. 2*

illam magnitudinem. A, B, C, motu. D, E, F. tunc per ſingulas partes illius magnitudinis mouebitur ſingulis partibus motus, vt per A, motu D, per B, motu E, p C, motu F. Nam ſicut motus totus toti ſpatio reſpondet, ita partes motus partibus ſpatii reſpondebunt, & vt quod mouetur per totum ſpatium toto motu mouetur, ita per partē ſpatii parte motus mouebitur, quod probat eſſe non poſſe.

Si igitur neceſſario eſt, id quod mouetur. Tex. VII.

QVod p ſingulas magnitudinis partes indiuiſibiles mot⁹ fieri nō poſſit, probat. Id, quod mouetur dum mouetur, nōdum peruenit ad id, quo mouetur, & prius eſt moueri, qua motum eſſe: Sed quod indiuiſibile eſt, non habet quo motus eſt, & vnde motus eſt, igitur quod per indiuiſibile mouetur, ſimul mouetur, & motum eſt, id eſt ſimul eſt in eo, quo mouetur, & unde mouetur, hoc autem impoſſibile eſt, ergo impoſſibile etiam eſt in partibus illis ſocitis aliquo modo motum eſſe.

Excludit reſponſionem quādam. Quod ſi dicas, quod per īdiuiſibile mouetur, non ſimul eſt, vnde eſt motus, & quo motus tēdit, ex hoc iam ſequitur profecto ipſum eſſe indiuiſibile, oportet. n. in ipſo dare medium, in quo ſit verum dicere, quod nec quieſcit, hoc enim eſt ſub termino a quo, nec motū eſt: hoc enim eſt ſub termino ad quem, ſed mouetur, hæc autem repugnant indiuiſibili, impoſſibile eſt ergo in partibus illis ſpatii datis motū fieri, aut rem moueri: & tamen poſitum eſt in illis partibus motum eſſe, contingit ergo motum eſſe, & rem non moueri contra ſuppoſitionem.

Si uero per totum A, B, C. Tex. VIII.

Excludit alterā reſponſionē inferens plura inconuenientia.

EXcludit, quod poſſet reſponderi, nempe; quod mobile mouetur per tota magnitudinem A, B, C, non tamē per ſingulas eius partes: hoc impugnat inferens multa inconuenientia.

1. inconueniens. Primum eſt. Si non eſt motus in ſingulis partibus, puta in A, nec in B, nec in C, tunc motus ex non motibus componetur.

Quod ſi hoc ita ſit, infertur alterum inconueniens, quod aliquid motum eſt, quod nunquam motum fuit. Si enim per totam ſimul magnitudinē motus eſt, in fine magnitudinis res eſt mota, & tamen ſi in illa parte præceſſit motus. eſt mota nullo præcedente motu: quod impoſſibile eſt. Similiter tranſiuit ſpatium nunquam tranſiens, & erit tranſiuiſſe, non præcedente tranſitu. *2. inconueniens.*

Si igitur neceſſe eſt, omne aut quieſcere. Tex. IX.

INfert tertium inconueniens. Si enim in ſingulis partibus nō mouetur, quieſcit, nam mobile; cum non mouetur, quieſcit, quod ſi in omnib. quieſcit partib. tunc dabitur, quod idem ſimul quieſcat; & continuo moueatur, nam per totam illam magnitudinem mouebatur ſimul, & quieſcebat. *3. inconueniens.*

Dices, quieſcebat ſecundū partes, mouebatur ſecundum totum. Hoc reiicit, nā partes omnes totum ſunt, ſi igitur ſecundum omnes partes quieſcit, ſecundum totum quieſcit. *Obiect. & Solut.*

Vltimum infert inconueniens. Vel illo indiuiſibili in quo quieſcit, eſt motus, vel non. Si non, motus ex non motibus eſt. Si vero eſt motus, eſt abſurdum contra ſundamentū, nempe, motu præſente res quieſcit, & non mouetur. *4. inconueniens.*

Perinde autem neceſſe eſt. Tex. X.

ARgumentū aliud a tempore ſumit. Nēpe, quod ſi ex indiuiſibilib. magnitudo conſtat, pariter & tempus at cū tempus non conſtet, nec magnitudo. Prius tamen aſſumit, quod conuertantur in diuiſibilitate tempus & magnitudo, ita vt ſi vnum ex indiuiſibilibus, & alterum. Si uero non, nec alterum componatur. *6. rō Ariſt. ex tpe.*

Probat primum, quod ſi vnum ſit diuiſibile, & ſit alterum. Demus magnitudinē ex indiuiſibilibus. ſi mobile vnū æquè velox tranſit tanto tempore illam, ipſius medieta- *Si tps diuiſibile ſit, ēt magnitudo,*

& contra & aliorũ ex altero ſequitur. medietatem in medio tranſiuit tempore: ergo ſi magnitudo diuiſibilis eſt, etiã erit tempus. Econtra, ſi in tanto tempore illud mobile tranſit magnitudinem in medio tranſiuit medietatem: ergo ex temporis diuiſibilitate colligitur diuiſibilitas magnitudinis in infinitum, ideſt, in partes diuiſibiles.

Caput Secundum.

Quoniam autem omnis magnitudo. Tex. XI.

INtendit iterum oſtendere, ſi magnitudo in magnitudines ſemper diuiſibilis eſt, nec ex indiuiſibilibus componitur, vt probatum eſt ex eius continuatione, quod tempus pariter nec ex diuiſibilibus componitur, ſed in partes iterum diuiſibiles diuidatur. Eſt autem probatio notanda.

Supponit tamen duo, quorum primum eſt, quod ſequitur ex diuiſione magnitudinis data. puta, velocius mobile in tempore æquali tranſire maius ſpatium, & in minori aliquando maius, aliquando ęquale, quam tardius mobile.

1. Funda. Ariſ. ſeu ſuppoſitio tripartita. De velocitate, & tarditate mobilis. 1. partis, probatio. Has tres partes ordine probat. Primo, quod in æquali tempore velocius mobile tranſeat maius ſpatium, quam tardius B, ſit ſpatium. per quod motus eſt CD. Tunc eſt argumentum. Velocius mobile citius peruenit ad terminum motus, quam tardius, ergo in eo tempore, quo A, velocius eſt in D, ipſum B, quia tardius eſt, nõdum peruenit ad D, ſed eſt citra ipſum, quod eſt minus ſpatium: ergo in eodem tempore velocius tranſit maius ſpatium quam tardius.

At vero, & in minori plus. Tex. XII.

2. partis prob. ALteram probat partem, quod in minori tempore plus ſpatij tranſit velocius, quam tardius. Probatio eſt. Signetur ex probatione præcedente illud punctum, in quo B, tardius fuit, quando A, velocius fuit in D, ſit B, diſtans per aliquod ſpatium in D. in eodem tempore E, G. Sed inter hos duos terminos eſt ſpatium medium, nempe vltra terminum tardioris, in quo fuit ipſum A, qui terminus ſit H. hoc ſpatium erit maius, quam ſpatium tardioris, cum ſit aliquid plus, erit etiam minus ſpatio priori velocioris, cum ſit aliquid minus: tempus ergo erit etiam minus, quam præcedens, quod erat æquale cum tempore tardioris, ergo in minori tempore, quod ſit C, H, velocius tranſit plus ſpatij, quam tardius.

Manifeſtum autem eſt. Tex. XIII.

PRobat tertiam fundamenti partem, nempe, quod velocius mobile in minori tempore tranſit æquale ſpatium, quod tardius mobile in maiori tempore tranſit. *3. partis prob.* Supponit autem duo. Alterũ, quod iam probatum eſt, quod in minori tempore velocius pertranſit maius ſpatiũ, quam tardius: Alterum, quod idem mobile ſecundum ſe, id eſt, nulla facta ad alterum comparatione, ſed ipſum ſolum, ſiue ſit tardum, ſiue ſit velox in tanto tempore tranſit tantum ſpatium, in maiori maius ſpatium, quam in maiori; & deducit hoc ad exemplum.

Vbi aduertendum, quod ex ſuperiori fundamento datur ſpatium maius, quod velocius tranſit, dum tardius tranſit ſuum ſpatium minus, in tempore æquali. *Nota.* Vlterius in ſecunda parte fundamenti datur maius ſpatium, quod velocius tranſit in minori tempore, quam ſit illud ſpatium tardioris.

Spatium hoc velocioris vocatur L, M, ſpatium minus tardioris L, O. tempus velocioris F, R. tempus tardioris, quod maius eſt Q Y.

Dicit igitur, quod velocius moueatur per L, M, & L. O. clarum eſt, quod cũ L, M, ſit maius quam L. O, tempus quod velocius conſumit in L, M erit maius quam quod conſumit in L, O, quod tempus dicatur Q, S, ex his argumentatur, ... tempus *1. Ratio Ariſt.*

pus, Q, R, quod uelocius conſumebat in magnitudine L, M. eſt minus, quam tempus, Q. Y, quod tardius conſumebat. In magnitudine minori, L, O, & tempus, Q, S, quod velocius conſumit in eadem L, O. eſt adhuc minus, quam quod conſumebat in k. M protecto tempus Q, S, minus multo erit, quam Q Y, tempus tardioris in eadem magnitudine. eſt enim tempus hoc minori minus. Hæc eſt litera Ariſt.

Senſus tõ tius Ariſ. Sed ſenſus clarus hic eſt ex ſecunda parte fundamenti. Velocius tranſit maius ſpatium in minori tempore, quam tardius, ergo idem velocius trãſibit ęquale adhuc in minori tempore, æquale enim eſt minus reſpectu illius, quod velocius tranſibat. Accipe exemplum, Si media hora velocius mouetur per leucam integram, & tardius in maiori tempore, puta hora, mouetur per minus, puta, per tres partes ipſius. velocius in multo minori mouebitur per illas partes tres, nam ſi leucam perambulabat in media hora, quæ minor erat tẽpore tardiori, tres partes ſolum in minori, quam media hora perambulabit, ergo æquale ſpatium percurrit velocius in minori tempore, quam tardius.

Amplius autem ſi omne. Tex. XIIII.

Altera ratio ad idem. IDem alio argumento probat. Velocius tranſeat ęquale ſpatium cum tardiori: peto, vel in eodem tempore, vel in maiori, vel in minori. Si in eodem, erit æquè velox, & non velocius iam. Si in maiori, erit tardius, debet ergo in minori, vt dictum eſt.

Quoniam autem omnis quidem. Tex. XV.

2 fund. Ari. velocius, & tardius I tempore accidere. PRopoſito priori fundamento, alterũ conſtituit, nẽpe velocius, & tardius in tempore accidere, non. n. conſtant abſque tempore.

Hoc ideo ad probationem ſupponit, quia per velocius, & tardius temporis diuiſionem oſtenſurus eſt.

Probat autem fundamentum in tertia figura. Omne, quod mouetur, in tempore mouetur, omne quod mouetur, tardius, & velocius mouetur; tardius ergo, & velocius in tempore ſunt, & per tempus menſurantur.

Ex his fundamentis infert, tempus continuum eſſe, ideſt in diuiſibilia ſemper diuiſibile, vt ipſe explicat. quo autem modo ſequatur ex præcedentibus, ipſe deducit in textu ſequenti.

Quoniam enim oſtenſum eſt. Tex. XVI.

ARgumentatur igitur ex tertia fundamenti prioris parte, nempe, q velocius in minori tempore tranſit æquale ſpatium. Sit ergo A, mobile velocius, ſit B. tardius, ſit ſpatium C, D. & tempus, F, G. *Concludit Ariſt. quod ſi tẽpus eſt ſemper diuiſibile; etiam magnitudo. 1. Ratio.*

His ſuppoſitis, ſi B, mouetur per C, D. in tempore F, G, & tunc A, cũ ſit velocius mouebitur per eandem magnitudinem in minori tempore, quia velocius tranſit æquale minori tempore. Vlterius in illo minori tempore, quod ſit F, H. tardius mouebitur per minus ſpatium, quam CD, & ita diuiditur magnitudo, & ſit illa CK. Iterum idem velocius mouebitur per hãc in minori tempore, & ita diuidetur tempus. vnde per idem velocius, & tardius diuidetur vtrumque, magnitudo, & tempus quoties ſumimus tardius, vt in argumento patet, diuidimus magnitudinem: quoties vero ſumimus velocius, diuiditur tempus.

Vnde concludit, quod cum ſit iſta conuerſio ſemper a tardiori ad velocius, ſemper erit diuiſio temporis, nec ad indiuiſibile peruenietur. Similiter in magnitudine: nam ſi ad magnitudinem indiuiſibilem, & tempus perueniretur, tunc inter velocius, & tardius non eſſet differentia, imo non eſſet velox, aut tardum.

Hoc ergo eſt argumentum, quod tandem colligit Ariſtoteles, quamuis argumentum procedat ſuppoſita magnitudinis diuiſione ad tempus, & ſuppoſita poſt ea diuiſione temporis ad diuiſionem magnitudinis, at vtrunque debet admitti, & probari per velocioris, & tardioris naturã.

Simi-

Similiter autem manifeſtum eſt. Tex. XVII.

Idem alia rōne probat.

IN primis verbis textus colligit partẽ concluſionis illatæ ex argumẽto, vt ex poſitum eſt. Poſtea tertium argumentũ ponit ad idem probandũ, nempe, quod ſi magnitudo eſt continua, etiam erit tempus. Argumentum eſt, quia ita conſuetum eſt dici apud eos, qui de hoc tractant, & rationem ipſorum ponit, quia eadem vtriuſque diuiſio, intellige proportionaliter, vt ſi tantam magnitudinem tanto pertranſit tempore, & dimidiam in dimidia temporis, & tertiam in tertia, & quartam in quarta parte, eſt igitur æqua vtriuſque diuiſio.

Et ſi alterum infinitum. Tex. XVIII.

Altera cõcluſio ſi magnitudo finita, uel infinita eſt, pariter & tempus & conſimili modo.

COnſtituit alteram cõcluſionem de tẽpore, & magnitudine, puta, ſi magnitudo finita eſt, vel infinita, pariter ẽt tẽpus, & eo modo, quo finita, vel infinita eſt, etiam & tempus. Diſtinguit autem duplicẽ modum infiniti. Eſt infinitum actu, quod vocat infinitũ ex terminis, eſt infinitum potentia, quod vocat diuiſione, & hęc ex ſuperius dictis patent.

Duplex ĩfinitũ actu, & potentia, diuiſione.

Vult ergo, quod ſi magnitudo, & ſpatium eſt infinitum actu, ſimiliter & tempus infinitum actu, ſi vero potentia, etiam tempus potentia, & diuiſione erit infinitũ, quod ſi vtroque modo, & actu & diuiſione, ſimiliter etiam tempus.

Qnapropter & Zenonis ratio. Tex. XIX.

Soluitur arg. Zenonis quo contendebat nihil moueri.

EX hac diſtinctione ſoluit argumentũ quoddã Zenonis, quo contendebat, nihil moueri. Argumentum erat, In quolibet ſpatio ſunt infinita puncta, & partes, ſed infinita non poſſunt tranſiri, ergo nullum ſpatium trãſitur. Minor probatur. Quia infinitũ non tranſitur, niſi tẽpore infinito, at quodlibet tempus finitum eſt, nõ ergo in aliquo tempore contingit moueri per aliquam magnitudinem.

Hæc eſt ratio Zenonis, quam reprehendit Ariſtoteles tanquam æquiuocam, nam ſumit magnitudinem infinitam in potentia, tempus vero infinitum actu, cum tamẽ non ita ſumere oporteat, ſed pari ratione vtrumque, & tunc verũ eſt. quod ſi magnitudo, eſt potentia infinita, ſimiliter & tps: vnde vtrumque infinitum eſt, potẽtia tamen. Nec eſt inconueniens, magnitudinem potentia infinitã tempore actu finito tranſiri, hæc tamen duo fieri non poſſunt. quod magnitudo ſit finita, & tempus infinitum, aut ꝙ magnitudo infinita, tps vero finitum, ſumptis finito, & infinito in actu.

Sic enim magnitudo finita. Tex. XX.

Magnitudo finita nõ poteſt pertranſiri in tempore infinito.

PRobat, finitam magnitudinem tempore infinito actu nõ poſſe pertranſiri. Argumentum eſt. Detur magnitudo finita A B. & tempus ſit infinitum C. & ſupponitur, quod ęqualis magnitudo ab eodẽ mobili in tpe æquali pertranſitur. Tunc ſumatur aliqua pars temporis finita, puta, C D. & fit argumentum. infinito, C D. mobile tranſibit aliquam partem magnitudinis A B, & ſit B E. ergo in æquali tempore finito tranſibit aliam partem tantam, & in alia aliam, finitæ autem partes menſurãt, & complent totam magnitudinem A B, ergo & tempora illa finita partium complẽt totum tempus totius magnitudinis & ſic finitum eſt, quia ex finitis finite ſumptis conſtat.

At quia illa pars magnitudinis ſumpta poterat eſſe non aliquota, ſed aliquoties ſumpta, quæ aut excederet, aut deficeret a toto, ſicut quaternarius reſpectu nouenarij, ſubdit parum hoc referre, nam ſi non eſt aliquota illius magnitudinis, aut erit maioris, & hanc non continget tempore infinito pertranſire.

Amplius autem, ſi non omnem magnitudinem. Tex. XXI.

2. Ratio fere eadẽ.

FEre idem argumentũ alia tamen uia fortiori, proponit, vt vult Themiſt. Sumit. n. modo partem aliquotam toti⁹ magnitudinis finitæ. & facit argumentum.

Vu Non

Non quælibet magnitudo eodem tempore tranſiri debet, ergo ſi totum infinito tẽpore, aliqua pars finito tranſibitur. Vlterius, hæc pars in tempore finito trãſibitur, & finities ſumpta facit totum finitum, ergo, & tempus correſpondens parti finitæ, cum ſit æquale alijs temporibus partium æqualium, cum ipſis faciet tempus totum illius magnitudinis finitum.

Quod vero illam partem, quæ eſt totius magnitudinis, non tranſeat tempore infinito, probat. Quia vtraq; partes temporis illi parti correſpondentes, terminũ habẽt. Primo, ex principio, quia ſicut incepit motus in ipſa, ita & tempus. Secundo ex parte finis & patet, quia plus temporis ſequentis conſumitur in toto, quam in parte, habet ergo terminum ex vtraque parte, & ex principio cum inceperit, & in fine, cum ceſſet tempus correſpõdens parti, & quod vlterius ſequitur, ſit totius.

Vt ſi eo ad Diui Petri eccleſiam, tempus correſpondens viæ vſque Mineruam, finẽ habet. quod enim vlterius eſt, nõ illius partis, ſed totius tempus eſt: ergo tempus partis finitum eſt.

Eadem autem demonſtratio eſt. Tex. XXII.

Infinita magnitudo non poteſt ptrãſiri tempore finito.

EOdẽ modo docet poſſe probari, infinitam magnitudinem non poſſe tranſiri tempore finito. Sumã enim magnitudinẽ finitam, & dicam huius tempus finitum eſt, ergo & alterius æqualis, & alterius, & ſic cõſumetur tempus finitum in magnitudine finita.

Colligit ex prædictis omnibus, nullum continuum ex indiuiſibilibus componi.

Alia ratio probãs continuũ non componi ex indiuiſibilibus.

Et præter omnia poſita argumenta vnũ aliud ponit, nẽpe quod ſequeretur indiuiſibile eſſe diuiſibile, quod impoſſibile eſt, conſequentiam oſtendit in tex. ſequenti.

Quoniam enim in omni tempore. Tex. XXIII.

Suppo. 1.

AD probandã ſequelam ponit fundamentum certum. Quod cũ in æquali tempore velocius tranſeat maius ſpatiũ, quam tardius, poterit trãſiſſe ſpatiũ maius in quacũque proportione: nam maius vnum altero multipliciter euenit, hoc autem eſt eſſe velox trãſire maius in æquali tempore.

Supp. 2.

Quod ſi ita eſt, detur ſpatium maius quod velocius tranſit, ſexquialterũ ad ſpatium tardioris, tunc vnum cõſtabit ex tribus ĩdiuiſibilibus. A B. B C. C D. alterum, quod tardioris eſt ex duobus. E F. F G.

Supp. 3.

Eſt modo argumentum. Suppoſito ẽt quod tempus, quod velocius cõſumitur, ſit ex tribus alijs correſpondentibus magnitudini, puta K L. L M. M N.

Nectitur ratio.

Tunc ſic, in eo tempore, quo velocius trãſit magnitudinem illam ex tribus, tardum tranſit ex duobus, ſed velocius trãſit in tempore conſtanti ex tribus indiuiſibilibus, ergo & tardum. Vlterius. In toto tempore ex tribus, tardum tranſit duo indiuiſibilia, ergo vnum indiuiſibile tranſibit in medio tẽpore, ergo oportet diuidere indiuiſibile, aliter tria diuidi nequeunt, eſt igitur indiuiſibile diuiſibile. Et vlterius, non in indiuiſibili tranſibit indiuiſibile, ſed in maiori, puta, aut in duobus vnum, aut in vno cum dimidio, vtrumq; abſurdum eſt & impoſſibile, ergo cõtinuum nullum ex indiuiſibilibus eſt compoſitum, ſed ex continuis, ideſt, ex his, quæ iterum atque iterum diuidi poſſunt ſine limite.

An continuum ex indiuiſibilibus partibus componatur. Quæſt. I.

Explicatur ſenſ⁹ quæſt.

ADuerte circa q̃õnis titulum. Nõ de quocunq; indiuiſibili loquimur, ſed de eo, quod ad genus quantitatis pertinet, quale punctum, linea, nũc, & ſimilia ſunt. Nec loquimur de quacunq; partium cõpoſitione, ſed de integrali, quæ ſit ſecundũ partes integrantes, quæ differunt valde a partibus ſubſtantiæ rei.

1. differ.

Primo partes integrãtes ſæpe ſimilares ſunt vt quælibet pars ignis, ignis eſt, & aquæ aqua. Dico ſæpe, quia non ſemper, nã in viuentibus id non euenit. Non enim quælibet hominis pars, homo eſt. At partes ſubſtantiæ diſſimilares ſunt ſemper, eſt enim altera materia, altera forma.

2. differ.

Præterea pars integralis non habet eundem adæquate locum cum altera, nec pars eſt in toto loco totius, vt patet in vlna, vbi

eſt

eſt vna medietas, adæquate non eſt altera & vna medietas nō eſt toto loco, vbi eſt totum. At partes ſubſtantiæ non ſic, ſed in in quo loco adæquate eſt materia, ibi eſt forma, & in toto loco, quo cōpoſitum eſt ibi & materia, ibi forma etiam eſt.

3. differ. Præterea partes integrantes poſſunt ſeparatę conſiſtere, ut duæ ligni partes diuiſæ per ſe ſunt, at forma per ſe, materia per ſe non ſunt, nec eſſe poſſunt. Loquimur igitur in pręſenti de compoſitione nō ex partib. ſubſtantiæ, ſed ex partibus integralibus, & quęrimus. An cōtinui partes omnium primæ ſint indiuiſibiles.

Duplex modus indiuiſibilis. Circa hoc ſunt quatuor ſententiæ. Eſt enim indiuiſibile duplex. Quoddam ſimpliciter, & mathematice, quod non habet partes, vt punctum. Quoddam ſecundum quid, quod diuidi non poteſt actu in partes, quamuis illas habeat, qualia ſunt minima naturalia.

1. Sent. Anaxag. Et iuxta hoc fuit prima ſententia Anaxagoræ, vt diximus libro primo, continuū componi ex infinitis indiuiſibilib. ſecundum quid, quæ dicebantur atomi.

2. Sent. Zenon. Secunda ſententia fuit zenonis, & Stoicorum, & erat communis tempore Ariſt. continuū componi ex indiuiſibilibus ſimpliciter, vt lineam ex punctis, ſuperficiem ex lineis, & ſimilia continua ex indiuiſibilibus ſuis.

3. aliorū. Tertia ſententia fuit aliorum, quos recitat Algazel, lib. 1. ſuæ Topicæ, qui continuum non componi dicunt, ſed eſſe quid ſimplex, & incompoſitum.

4. Sent. Ariſt. Vltima ſententia fuit Ariſtotelis, continuum ex partibus etiam continuis, & diuiſibilibus componi.

1. argum. quod continuū componatur ex indiuiſibilibus. Sunt tamen aliquot argumenta, quibus continuum ex indiuiſibilibus componi probatur, Primo: Numerus, & continuum eiuſdem ſunt generis quantitatis: ſed nō repugnat numerum ex indiuiſibilibus componi, & augeri: vnitates enim numerum augent & componunt ergo & continuum ex indiuiſibilib. componetur, & augebitur. Adde, quod ex diuiſione cōtinui numerus fit: ſed numerus eſt ex indiuiſibilibus, ergo & continuum in indiuiſibilia diuiditur.

2. arg. Secundo. Vnumquodque componitur ex his, per quę definitur. ſed linea definitur per puncta: ergo conficitur ex pūctis. Minor patet ex 1. Poſter. c. 3. Puncta dicuntur ſubſtantia lineę, præterea, quia linea definitur, longitudo punctis terminata.

Tertio. Si diuiſio continui eſt in continua ſemper, diuiſio ipſius nunquam finitur: ergo cōtinuum maius, & minus ſunt ęqualia, utrumque enim in infinitum eſt diuiſibile. His argumentis probatur cōtinuum ex indiuiſibilibus componi. *3. arg.*

At pro determinatione hu⁹ ſit prima concl. Indiuiſibilia ſunt in re, quamuis nō omnino a continuo realiter diſtincta. *1. Conclu. bipartita.*

Hæc concluſio duas habet partes. Altera eſt, eſſe in re puncta, & lineam, & nunc & reliqua indiuiſibilia, nec eſſę tantum in imaginatione. Altera eſt, quod ſic ſunt in re, & in continuo, ut non ſit prorſus ab illo diſtinctum, ſicut res a re.

Prior pars probari poteſt ex quatuor capitibus. Primum eſt tactus Phyſic⁹. Duo enim corpora (ut experientia monſtrat) ſe adæquate tangunt, uel igitur in aliquo diuiſibili. Et hoc non, quia illa duo diuiſibilia adhuc non ſe adæquate tangunt, niſi ſecundum aliquid ſui: ergo tactus eſt in indiuiſibili, ſed ille tactus eſt ver⁹, & realis, igitur vere eſt indiuiſibile reale, puta ſuperficies. ſecundum quam eſt tactus corporū. *Prior pars patet indiuiſibilia eſſe in re primo ex tactu phyſico.*

Alterum eſt tactus mathematicus, tamen conſtitutus in corporibus phyſicis, voco tactum phyſicum in præſenti, qui ſcilicet fit inter duo corpora ſenſibilia, uoco tactum mathematicum, qui fit inter mathematicas quantitates, quamuis ſumatur cum corporibus naturalibus: Eſt igitur argumentum. Non repugnat eſſe corpus perfecte ſphæricum, imò eſt cœlum ipſum, nec repugnat eſſe planum pfectū. Tunc his datis, corpus ſphæricum tangeret planum in puncto, ut Geometræ facillimum eſt demonſtrare: ergo uere in continuo punctum eſt. *2. ex tactu mathematico.*

Tertium eſt ex cōtinuatione. Duæ partes non poſſunt continuari, niſi ſit aliqd utrūque connectens: hoc autem debet eſſe commune utrique, alias non connecteret utrumque, quod ſi commune eſt, indiuiſibile eſt, nam ſi diuiſibile eſſet, nō eſſet commune, ſed pars eſſet unius, pars alterius partis cōtinuatæ, & ſic opus eſſet alio continuante, eſt ergo indiuiſibile, cum autem vere, & realiter continuatio ſit, realiter etiam indiuiſibile eſt. *3. ex continuatione.*

4. Ex terminatione. Quartũ caput eſt ex terminatione. Nã corpora terminantur realiter. terminus ergo aut diuiſibilis eſt, aut indiuiſibilis. Si diuiſibilis, non eſt terminus: nam vna medietas terminabitur per alteram, debet ergo eſſe indiuiſibilis. eſt igitur indiuiſibile in re. His rationibus conſtat, eſſe huiuſmodi indiuiſibilia, puta ſuperficies, lineas, puncta.

Indiuiſibilia, ut pũcta non diſtinguuntur re a continuo. Sed non ita eſſe intelligas in continuo, vt ſint duo accidentia ſimul, puta, albedo & dulcedo in lacte, vt aliqui putant: non enim ſic diſtinguitur, cum non ſint diſtincta a continuo re, niſi ſicut pars continui ab ipſo toto. ita etiam indiuiſibile a continuo ac ob id dicitur in altera concluſionis parte, non eſſe omnino a continuo realiter diſtincta, quãuis in re ſint. Et hoc fieri poteſt. eſt enim realiter natura animalis in homine, ſed non realiter diſtincta ab homine, quamuis maiorem habeãt diſtinctionem indiuiſibila a continuo. ſunt enim quodammodo ſicut pars à toto cõtinuo diſtincta: dico quodammodo, quia non ſunt partes.

2. Conclu. continuũ nõ componitur ex talib. indiuiſibilib. Secunda concluſio. Fieri non poteſt ex huiuſmodi indiuiſibilibus continuum eſſe compoſitum.

Hæc concluſio, præter argumenta Ariſtotelis, quæ in textu ſunt expoſita, quæ non eſt neceſſe repetere adhuc aliis tribus probatur. Primum eſt ex motu ſumptum. Si magnitudo ex indiuiſibilibus eſſet compoſita, ſequeretur, quod motus velociſſimus, & motus tardiſſimus in eodem tempore per æqualia fierẽt ſpatia, quod eſt impoſſibile. Sequela probatur. Detur ſpatium decem indiuiſibilium, per quod A. velociſſimum, & B, tardiſſimum mouetur. tũc in quo tempore A, tranſit vnam partem, vnũ videlicet indiuiſibile ſpatii, in eodẽ B, tranſit eandem, & ſic de ſingulis partibus, ergo in quo toto tempore A tranſit totum ſpatium, etiã & B. Conſequentia eſt nota Antecedens probatur. Nã ſingulæ partes ſunt indiuiſibiles, & dum velox illarum vnam, tranſit etiam & tardum.

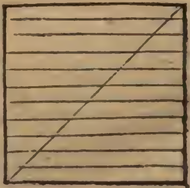
Obiect. Dices non eſſe ſic, ſed dum tardũ tranſit vnam, velox tranſit duas.

1. Confu. Contra. Si dum velox duas tranſit, tardum vnam tantum, tunc dum velox vnam tranſit, tardum tranſibit dimidiã; & tũc diuidetur indiuiſibile. Quod ſi nihil tranſit, non mouebitur, contra ſuppoſitionem: dicimus enim vtrumque moueri.

Et rurſus ſequitur, quod ſi velox in vno puncto retro, tardum in altero puncto ante, & ſimul moueri inciperent, nunquã velox vnam, tardus alteram tranſit æqualem partem. eſt enim vtraq; indiuiſibilis. Hæc autem ſunt falſa, & contra experientiã, nõ ergo magnitudo ex indiuiſibilibus cõſtat.

Secundo. Si ita eſſet, ſequeretur multas eſſe magnitudines, vt lineas, ſuperficies, quæ ĩ duas medietates diuidi nõ poſſunt. quod quidẽ falſum eſt. Omne .n. cõtinuũ duplam habet proportionem ad ſuam medietatẽ. Sequela patet de omnibus magnitudinibus, quæ ex imparibus indiuiſibilib. conſtãt, puta ex tribus, ex quinque, & huiuſmodi, quæ diuidi in duo æqualia non poſſunt abſq; indiuiſione diuiſibilis. Oſtẽdit autem contrarium Euclides demonſtrando in primo libro propoſitione decima, lineam datam in duas partes æquales ſecari. 2 Ratio.

Tertium ſumitur argumentum ex reb. mathematicis, & eſt argumentum. Scot. 2. ſent. diſt. 2. q. 9. & Gregorii ibidẽ, q. 2. Primo ſequeretur, quod diameter quadrati, & eius coſta eſſent æquales quod eſt impoſſibile. Et quod ſequatur, patet Nam tot puncta habet vna, quã altera. Si enim a ſingulis punctis quadrati coſtæ deducãtur lineę ad alteram coſtam, omnes illæ tranſibunt per omnia puncta dimetria, nec habebũt aliud punctum, nam lineæ illæ totum ſpatium quadrati replent, vbi tantum eſt diameter. 3. Ratio.

Vlterius ſequitur, quod circulus maior, & circulus minor, ſunt æquales, & quod

tot

tot puncta habeant. Et patet. Si duo circuli concentrici deſcribantur, & vſq; ad maiorem deducantur omnes lineæ ab ipſo centro: tunc omnes lineæ tranſibunt etiã per minorem: ergo tot puncta vnus habet, quot alter.

Obiect. Dices: non ita, ſed duę lineæ maioris tranſeunt per vnum punctũ minoris.

Confut. Cõtra ſequitur ergo, ꝙ illę duæ lineæ maioris a centro vſque ad circulum minoris ſunt vna linea tantum: ab vno enim puncto in vnũ rectè tendunt; non poteſt aũt a puncto in punctum niſi vnica duci recta, & tunc vltra illud punctum vſque ad maiorem vna erit obliqua, altera recta, nec erunt æquales lineæ vſque ad circunferentiam a centro ductæ.

Vlterius dicit Greg. Sequitur, quod linea intra latera trianguli ſupra baſim deſcripta eſſet maior ipſa baſi, ꝙ eſt impoſſibile. Sequela patet. Detur triangulus ex laterib. quæ conſtent ex ſex ſingula indiuiſibilib. & baſis ex tribus, & deducantur a latere in latus lineę: tanc ab ipſo B in H, ad minus habebit duo: a C, in k, tria a D, in L, quatuor. Vide igitur hanc maiorem eſſe baſi, quæ tantum habet tria ex ſuppoſitione? His, & aliis multis conſtat continuum non poſſe ex indiuiſibilib cõponi.

3. Concl. cõtinuum cõponitur ex continuis. Tertia concl. Continuum ex continuis componitur. Aduerte, quod dico componitur, contra tertiam opinionẽ: eſt enim vere continuum compoſitum.

1. Ratio. Cum enim in re inuenimus eſſe pluralitatem, & diuerſitatem aliquam cũ vnitate, ibi damus compoſitionẽ in his reb. cum autẽ in continuo inueniamus, quod vni parti ineſt, alteri non ineſſe, & quod illæ duæ unum ſunt, neceſſario damus cõpoſitionem.

Et notatu dignum eſt, quod rõ partis non conſiſtit in ſeparatione a toto, imò in coniunctione. Quod aliqui nõ aduertũt dicentes, eſſe partes in potentia, ſed nõ actu in continuo, niſi cum ſeparata ſunt; ꝙ quidem falſum eſt: imò cum ſeparantur, iam non actu partes, ſed tota quædã dicuntur: cũ in toto ſunt, actu partes sũt. *Nota.* *Partes in continuo actu ſunt uel nõ actu diſtinctę.*

Dicitur autem in cõcluſione: quod iſta compoſitio ex continuis eſt, hoc autẽ ex dictis ſequitur. Si.n. partes continui indiuiſibiles eſſe nõ poſſunt, erunt diuiſibiles & continuæ. vnde ex diuiſibilib. & continuis componetur continuum.

Quarta concluſio. Cum audis continuum diuidi in infinitum non intelligas partes ipſius infinitas eſſe actu, ſed quod non in tot diuidatur partes, quin in plures, ſemper tamen partes ex diuiſione finitæ erunt, vt dictum eſt in libro tertio. Per hæc poſſumus ad argumẽta ſuperius propoſita reſpondere. *4 Conclu. continuũ non habet actu infinitas partes.*

Ad primum dico, aliam eſſe rõnem cõtinui, & diſcreti In continuo ob id negamus compoſitionem ex indiuiſibilibus, nõ quia quantitas eſt, ſed quia partes habet inter ſe talis continuitas loco, & ſitu diſtantes, ſecundum quas motus fieri poſſint. Hæc.n. omnia non poſſent eſſe, ſi ex indiuiſibilib. componeretur. at numerus abſtrahit a continuo, a loco, a ſitu, a motu, ob id ipſum ex indiuiſibilib. componi nil repugnat. *Ad 1.*

Et nõ ex his cõponitur numerus, vt indiuiſibilia ſunt in ratione continui, cum continuorum multorum ẽt numerus ſit: ſed vt ſunt indiuiſibilia in ratione diſcreti, de quo locuti ſumus in libro tertio. *Nota.*

Ad ſecundum dico, quod Ariſt. pũcta vocat ſubſtantiã lineæ ſecũdum opinionem communem, quæ tunc uigebat: quia illic pro exemplo vſus erat: at ſecundum rei veritatẽ, puncta nõ ſunt partes lineæ, ſed partium continuatiua. *Ad 2.*

Ad tertium dico, quod non valet iſta conſequentia, Tot partes habet hoc totum, ſicut & hoc, ergo hæc duo ſunt ęqualia, niſi ſint etiam partes æquales. vn *Ad 3.*

de

de in duas medietates diuiditur maius, & minus, ſed medietates minoris ſunt minores, quam maioris: ob id non ſequitur quod ex diuiſione partium æquali, quo ad numerum ſequatur æqualitas continuorum.

Dubia quædam præcipua, An ex indiuiſibilibus continuum componatur.

LIcet quæſtio hæc ſufficiéter a nobis fuerit diſputata, tamen quoniá hęc de cópoſitione continui ueritas eiuſmodi eſt, vt pręclara etiá ſemper ingenia multũ in ipſa, diuq; laborarint, conabor hic ad calcẽ antecedentis quæſtionis, quo magis veritas elnceſcat, oẽs, quas aduerſus potero, maioris mométi obiectiones, & dubia cógerere, & diluere: præſertim cum non deſint noſtra ætate, qui opinionem illam antiquorum Philoſophorũ verã arbitrétur.

1. obiect. a diuiſióe cótinui, q̃ nõ poteſt eſſe infinita, cũ compoſitio nõ ſit ex infinitis.

Eſt ergo contra ea, quæ dicta ſunt, primum argumentum. Diuiſio nulla poteſt in infinitum procedere, niſi præexiſtant partes diuidendæ infinitæ: ſed in continuo non ſunt partes diuidendæ infinitæ: ergo eius diuiſio non poteſt in infinitum procedere. Cóſequentia ſatis eſt nota. Sed maior probatur. Si enim non præcedunt infinitæ partes, vtique præcedunt finitæ: ſi ſunt ergo finitæ partes finita diuiſione abſoluentur, nec vlterius diuiſio procedet, & ſic non ibit in infinitum: præcedunt ergo infinitæ, Reſpondebit quis, vt communiter reſponderi ſolet ad hoc, & ad minorem illius ſyllogiſmi, quod præcedunt infinitæ potentia, ſed actu finitæ. Sed contra hoc eſt argumentũ validum, dicere, quod ſunt infinitæ potentia, vel quod partes nõ ſint actu in illo continuo, ſed de nouo producantur: vel, quod ſunt illic infinitæ, ſed non actu diuiſę inter ſe. Primum eſt impoſſibile, quia diuiſio quantitatis eſt in partes, quę inſunt, vt inquit Ariſtoteles. 5. Metaph. cap. 13. præterea, quia plures eſſent partes diuiſæ, quam erant in toto, nec toti æquarentur. Deinde, quia tunc eſſet generatio nouæ ſubſtãtiæ. Alterum vero ſi dicas, quod ibi infinitæ ſunt, ſed non actu diuiſæ: tunc ſequitur, primo, quod cum vna non ſe penetret cum alia, ſed diſtet ab ea, erunt infinitæ partes, quarum quælibet occupat loci dictam partem, & ſic erit infinitum actu continuum, habet enim infinitas partes, quarum vna non eſt alia, & ſunt æquales inter ſe: Nam ſi ſunt infinitæ medietates, maiores hæ, minores illæ, in maioribus ſunt æquales, maius enim claudit æquales, erunt ergo infinitæ æquales non communicantes. Quod enim non ſint actu diuiſæ, ſolum prodeſt, ut non ſit numerus actu infinitus, ſed non, ut non ſit continuum infinitum.

2. Obiect. a partib^9 componẽtibus quarum uidetur neceſſario debere reperiri primã.

Vlterius, cum ſingulæ adhuc partes, & medietates iterum ſint diuiſibiles, eadem ratione erunt infinitæ, & in quolibet continuo erunt infinities infinita, quod eſt abſurdiſſimum.

Secundum eſt. Vbi inueniuntur gradus plures, neceſſe eſt dare primum: ſed in cótinuo ſunt partes ſecundum plures gradus, vt maiores minores, poſteriores, priores, ergo oportet dare primas partes, Hæ diuiſibiles non ſunt, non enim primæ eſſent, erunt ergo indiuiſibilis, ergo continuum tandem ad indiuiſibilia reducitur. Diſcurſus hic notiſſimus eſt, tamen illa maior, a quo totus pendet ſyllogiſmus, ꝓbatur, q̃a re uera inimaginabile uidetur, quod in continuo ſaltem permanente dentur partes cópoſitæ ex aliis, & aliæ ex aliis & non dentur prima componentia. Et eſt argumentum. Deſtructo primo, non ſtat ſecundum ab illo dependens, ſed partes cópoſitæ ſunt ſecundæ. ergo niſi primæ ſint, impoſſibile eſt ipſas ſecundas eſſe.

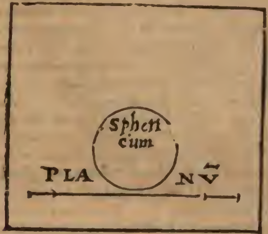
3. Obiect. a cognitione Dei, q̃ dẽt cognoſcere oẽs partes cõtinui.

Tertium eſt Theologorum argumentum. Cum enim veritatem hic ſimpliciter indagemus, licebit a quacunque facultate auxilium petere. Argumentum eſt. Vel Deus cognoſcit diſtincte omnes partes cótinui, vel non. Si non, abſurdum fateris, cum Deus omnia cognoſcat, etiam infinita, ſi eſſent. Qui enim omnia fecit, omnia cognoſcit diſtincte. Si ergo cognoſcit omnes diſtincte partes, peto, An ſingulæ harum, quæ a deo cognoſcuntur, ſint diuiſibiles adhuc, an indiuiſibiles. Si diuiſibiles, iam non erant illæ omnes cognitæ diſtincte, ſed confuſe, vt in aliis includũtur, ſicut nos cognoſcimus, dum tres, aut qua-

quatuor partes continui cognoſcimus, & in eis reliquas. Si vero indiuiſibiles: ergo re vera ex indiuiſibilibus primo componitur continuum Cognoſcit enim Deus, quod in rebus eſt.

4. Obiect. a ſphæra tangente planũ in puncto.

Quartum eſt. Detur corpus perfecte ſphæricum ſuper planum tangens in pũcto, vt dictum eſt, & moueatur continue:

Quod quidem duobus modis poteſt accidere, quorum vterque nouam habet difficultatem. Primo moueatur rotando ſuper planum: iam ſic perfecte ſphæricum tangit perfecte planum ſolum in puncto: ergo in toto illo motu ſemper tantum tangit in puncto, & tranſit totum illud ſpatium: ergo totum illud ſpatium conſtat ex punctis. Secundo modo poteſt motus fieri, vt ſphæricum ſic tangens in puncto, trahatur per totum planum, tunc tale pũctum tranſibit totum ſpatium, nihil relicto, & ſemper tangens punctum, ergo totũ illud ex punctis conſtat.

Nec opus eſt ad hoc argumentum ſoluendum recurrere ad corpus ſphæricum perfecte, ſed ad id, quod in omni corpore reperitur, Demus enim quodcunque mobile: ſignetur punctum in eo, cui correſpõdet punctum loci, tunc tale punctum motu ipſius ſubiecti tranſit longitudinẽ ſpatij, & non niſi tangendo puncta: ergo illa longitudo ex punctis eſt.

Nec alio argumento probauit Ariſtoteles textu 89. indiuiſibile moueri nõ poſſe, niſi quia linea ex punctis componeretur, quia tranſiret ſemper tangendo puncta, vnde qui noſtrum argumẽtum ſoluit, argumentum Ariſt. deſtruit.

5. Obiect. arg. Zenonis.

Quintum eſt argumentum Zenonis allatum ab Ariſt. ſed non facile ſolutũ. Motus non poteſt eſſe ſuper ſpatiũ aliquod, niſi prius mobile tranſeat minus, quã maius, ſed quacunque parte data, alia minor eſt, & hoc in infinitum, ergo non poteſt motus fieri per ſpatium. Infero ego aliud a Zenone, hic enim motum nõ eſſe cõcludebat, ego infero, Cum motus ſit, non cõponetur, nec diuidetur ſpatium in infinitum. Reſpondet Ariſt. ꝙ in ſpatio nõ ſunt niſi infinitæ partes potentia. Sed hæc ſolutio videtur inintelligibilis, nam (vt diximus argumento primo) cum iſtæ partes ibi ſint, nec per diuiſionẽ multiplicentur, impertinens eſt, ꝙ diuiſæ non ſint, nam nec duæ medietates vnius continui diuiſę ſunt, at motus per vnam prius, quam per alteram fieri debet, quod ſi iſto modo dat partes infinitas, reuera motus nunquam ad terminum perueniret.

6. Obiect. de motu, & tẽpore ab exiſtẽtia ipſorum.

Sextum argumentum eſt de motu, & tempore. De tẽpore nihil exiſtit, niſi nũc, nec de motu niſi mutatum eſſe, ergo, re vera tempus non eſt aliud, quam plura ſuccedentia nunc. Quis enim capit id fuiſſe, aut fore, de quo nec fuit vnquam verũ dicere, modo eſt, nec erit verum etiã dicere, modo eſt? Similiter de motu, nihil niſi mutatio inſtantanea vel mutatum eſſe, perpetuo ſit. Quod enim dicunt in ſucceſſiuis non exiſtere, niſi indiuiſibile, non aliud videtur eſſe, quam quod ſucceſſiua ſola ex ſimilibus indiuiſibilibus componantur.

Augetur uis in Ariſtot.

Et vt maior pateat in Ariſtotele difficultas, attende in textu octauo. Ipſe ſumit cõtra alios hoc pro certo principio: Impoſſibile eſſe aliquid tranſire, quod nunquam fuit tranſiens, & motum fuiſſe, quod nunquam fuit tale, vt diceretur moueri. Ex hoc ſumo argumentum, quomodo enim motus, aut tempus erit, de quibus nũquã fuit dicere, motus, tempus vt exiſtit? Nam quæ exiſtunt, indiuiſibilia ſunt, quæ ſecundum ipſum non ſunt partes temporis, nec tẽpus, nec motus, nec motus partes. Cum igitur iſta non exiſtunt vnquam, niſi ſecũdum indiuiſibilia, non aliud, quam ex his compoſita videntur.

Confirmatur ſecundo.

Et cõfirmatur iterũ. Sumo inſtans hoc & argumẽtor ſic. Quod primo exiſtit poſt iſtud nunc, vel tempus, vel nunc aliud? Si nũc aliud: duo ergo erũt nunc immediata.

Si

ſuccedentes abſque ceſſatione, ſingula inſtantia, & nunc, dicuntur: ſingulæ autē per ſe tempus non ſunt, ſed temporis partes primæ: multæ autem, quarum vna receſſit, altera ſequitur, tempus ſunt. Vnde bene dicitur. Tempus incipere, per vltimū non eſſe. Data enim hac prima morula tēporis futuri, dicetur, modo non eſt tēpus, tamen immediate poſt hoc erit tempus, quia erit altera morula, & in multarū numerabilitate conſiſtit tempus. Similiter deſinit per primum non eſſe; nam in vltimo nunc huius temporis, eſt verum dicere, non eſſe tale tempus, ſed immediate ante hoc fuit, quia erat alterum inſtans, ꝙ cum hoc vltimo tempus facit: Hoc tamen eſt verum, quod datur prima pars temporis alicuius, & vltima, non ſolum prima, ſed etiam ſecunda: minima enim ex duobus integratur nunc.

Tertium eſt fundamentem. Idem dicēdum eſſe de motu: Eſt enim motus plura mutata eſſe, & plures mutationes inſtantaneæ ſecundū varias partes formæ, vel ſpatij, quæ mutata eſſe fluunt: vno enim recedente alterum aduenit. Nec ſingula per ſe dicenda ſunt motus, ſed ſi plura ſint, ac ideo motus ſucceſſiuus eſt, ſicut & tēpus; & incipit, & deſinit, ſicut & tempus, habetque primas & vltimas partes.

Nota. Hoc tamen vnum aduertendum erit, quod cum audis in continuo eſſe indiuiſibilia, non ſic eſſe illic iſta intelligas, quaſi plura accidentia realiter diſtincta: ſic.n. nō poſſent vniri inter ſe: ſed quantitas continua eſt vnum accidens extenſum, & vna actu entitas, in qua ſunt ipſa indiuiſibilia: ſed non in actu diuiſa, nec diſtincta, ſed vnum actu cum continuo facientia: quod quidem ſuperius diximus, eſſe indiuiſibilia re, ſed non realiter diſtincta, quod alij dicunt eſſe in potentia.

Sol. rationū Ariſt. ex illorū Neotericorū ſent. Ex his viduntur poſſe ſolui argumenta Ariſtotelis. Primo negando illam, quam ſupponit, continui definitionem, eſſe videlicet continuum, quorum vltima ſunt vnū, qua probabat indiuiſibilia non poſſe cōponere continuum, quia non habent vltima. *1. ſol contra definitionem cōtinui.* Nam oportet in definitione, & principijs vt vtraque pars conueniat, negaret igitur hæc opnio illam continui definitionem. Sed diceret continuum eſſe, cuius vna actu eſt quantitas, & ſic duo indiuiſibilia ſunt continua, quia vnicam actu quantitatem faciunt.

Nota. Quod ſi petas, quare iſta quātitas vna actu eſt, dicitur, quia partes eius inter ſe non habent plures actu terminos: nam indiuiſibile terminans vnam medietatem, non diſtinguitur re ab ipſa quantitate altera, niſi cum ab illa ſeparatur: atque ſic poſſet probabiliter, vt videtur, ſolui argumentum primum Ariſtotelis.

2. ſol. contra id, qđ puncta ſe tangunt p ſe tota. Deinde ad id, quod puncta ſecundum ſe tota ſe tangunt, & ideo non poſſunt magnitudinem extenſam facere: diſtinguendum eſt: quæ ſe tangunt ſecundum ſe tota, ita, vt ſe penetrent, non efficient magnitudinem: at quæ ita ſe tangunt, vt non ſe penetrent, ſed ſint immediata, facient magnitudinem. Eſſe autem ſic poſſunt immediata vt conſtat in duabus lineis ſe tangentibus in extremis punctis, & duabus ſuperficiebus concaua, & connexa orbium cœleſtium, aliorumve corporum Quod ſi in diuerſis continuis quantitatibus eſſe ſic poſſunt puncta immediata non ſe penetrātia, quid vetat, quominus eſſe poſſint in eodem continuo?

3. ſol. contra id, qđ continuū ſit ſemper diuiſibile. Rurſus tertio, cum dicitur, continuum eſſe diuiſibile in ſemper diuiſibilia. Reſpondetur, verum id tantum eſſe, quouſq; ad minimas partes eſſet ventum, ſed vlterius non eſt diuiſibile.

Cum etiam dicitur, ex non quanto nō poſſe fieri, & componi quantum, nec ex non continuo, continuum: Negandum quidem eſſet de primis, & minimis partibus, concedendum vero de ſecundis. Nā ſicut ex non numero fit numerus, ſcilicet, ex vnitatibus: ita eſt non quantis componitur quantum: ſicut etiam ex non igne ignis, ex materia, inquam & forma, quorum neutrum eſt ignis: poſtea tamen additur ignis igni ſicut continuum continuo.

4 ſol. contra conſumationē temporis ſpatij, & motus. Præterea reliqua argumenta, quæ ex motu facit Ariſtoteles, & ſpatio & tempore, omnia pendent ex duobus principijs, quæ ab aduerſario negari poſſunt, videlicet, tempus, & ſpatium tot diuiſionibus diuidi & tempus, & motum ſimiliter. Negari enim poteſt, in inſtanti vnicum indiuiſibile ſpatij pertranſiri: imò concedendum eſſe, multa indiuiſibilia ſpatij vnico indiuiſibili temporis pertranſiri poſſe,

ſi mobile præſertim ſit velociſſimum: nam & velocius mobile plura indiuiſibilia pertranſibit, quam minus velox in eodem inſtanti: ſic etiam in vno inſtanti, plura mutata eſſe fluent in motu velociſſimo, quam in minus veloci, & ita corruerent arg. Ariſtot. vt videtur.

5. ſol. contra id, qd omne continuũ in duas partes poſſit dimidi. Nec etiam eſſet admittendum, omne continuum in duas partes æquales diuidi poſſe, ſicut neque omnem numerum: ſed ſolum illud, quod ex paribus indiuiſibilibus conſtaret, non vero quod ex imparibus conſtat: aut certe ita diuidi poſſe in duas medietates, vt punctus medius vel pereat, vel maneat, vtrinque medietates diuidens, ipſo non numerato, ſed excluſo. Hęc ergo ſunt, quæ maxime videntur Ariſtotelicæ, & communi omnibus receptæ doctrinæ repugnare.

Reſp. ad obiect. Nihilominus, licet dubia hæc ſuperius propoſita magnam videantur afferre difficultatem, conſiſtendum eſt in ſupradicta Ariſtotelis ſententia, vt quæ & communis ſit, & veræ rationi conformis. Vt autem his dubijs plenius ſatisfiat, proponam prius aliquot, quibus quaſi iactis fundamentis, Ariſtotel. ſententia ſit maniſeſtior.

1. fund. Primo ergo nota id, quod Ariſtotel. libro de lineis inſec. cum in has ipſas diuiſionis continui ſalebras incidiſſet, egregie obſeruauit: Imbecillis, & ignari (ita ipſe loquitur) ingenij eſſe, opinionem aliquam, quam euidens ratio perſuadeat, propterea deſerere, quod alicui argumento non poſſis plene ſatisfacere. Sunt enim apud nos tam falſa permixta veris, vt ea ſæpe mens noſtra ægre diſtinguat.

Quæ potiſſimum rationes demonſtrent cõtinuum non componi ex indiuiſibilibus. Certiſſime igitur tenendum eſt continuum non componi ex indiuiſibilibus, & propterea in infinitum eſſe diuiſibile. Id euidenter probant inter alia demonſtrationes illæ. Prima, quod indiuiſibilia, ſi iungantur, maius non efficiunt: cuius rationem explicauimus ad initium ſexti. Secunda, quod diameter ex tot punctis componeretur ex quot coſta, & ita diameter eſſet æqualis coſtæ. Tertia, quod paruus circulus eſſet æqualis maiori, & tot haberet finita puncta numero, quot magnus, & quod intra triangulum lineæ parallelæ ſupra baſim intra latera trianguli ductæ, eſſent maiores, quam ſit baſis, vt oſtendimus.

Quarta: quod non omnis linea eſſet diuiſibilis in æqualia, nempe illa, quæ cõſtaret ex indiuiſibilis imparibus contra decimam propoſitionem primi Euclid. Sic etiam, nec omne tempus, vel motus, vel. ſuperficies, vel corpus, nec omnis continua quantitas in duas poſſet diuidi medietates, quæ videlicet ex imparibus indiuiſibilibus conſtaret,

Quinta, quod nullæ lineę eſſent inuicem commenſurabiles: omnes enim communem haberent partem aliquotam, nempe punctum: contra vltimam decimi, & plures alias Euclidis in eodem libro, vt omittam cęteras, quæ tamen omnes demonſtrationes mathematicæ ſunt, & propterea in primo gradu certitudinis.

Secundo pro ſolutione argumentorũ videndum eſt, quid ſit continuum eſſe diuiſibile in infinitum. Non enim eſt habere infinitas partes ſimul actu, vt dici ſolet, categorematice: nec eſt habere potentiam, vt per diuiſionem procreentur. Diuiſio enim nullam molem de nouo producit: ſed eſt habere infinitas ſyncategorematice, ideſt non tot, quin plures, quod Ariſtotel. & alij dicunt infinitas in potentia, atque adeo eſt eſſe quandam molẽ, ex qua in infinitum ſemper poterit aliquid detrahi: ad quod non requiritur, vt ſit aliquod infinitum, nam ex finito ſemper auferri poterit, ſi ſemper minus & minus auferatur, puta, pars eius partis, quæ ſuperaret. *2. fund.*

Pro quo aduerte: quod ſi alicui finito fiat in infinitum adiectio alicuius finiti, nunquam prodibit infinitum, niſi infinitæ additiones finiantur æquales, quod eſſe non poteſt. Verbi gratia aſſumamus binarium, adijce vnitatem, erit ternarius; ternario adiice vnitatẽ, erit quaternarius, denique licet in infinitum addas ipſi finito vnitatem: nunquam facies infinitum. Et ratio eſt euidens: quia nullum finitum ex additione vnius vnitatis fit infinitum, & infinities infinitæ additiones fieri nunquam poterunt. Quare ſemper in quacunque parte vnius additionis erit numerus finitus. Et denique, quamuis nume- *Nota.*

rus

rus creſcere poſſit in infinitum, nihilominus quicunque numerus, qui ſumatur in illo augmento ac decurſu, erit finitus.

Nota. Hoc quod dico de adiectione in numero, accipe etiam de actione in continuo: Poterit enim fieri in infinitum detractio, & tamen nunquam erit detractum infinitum, & eo amplius, quòd illic additio fiebat æqualis alicuius quantitatis, puta; vnitatis: at in detractione, & diuiſione in infinitum ſemper oportebit minores, ac minores accipere, vt poſſit ſemper procedere diuiſio: alias ſi æquales acciperentur, finiretur diuiſio.

3. fund. Tertio nota. Cum dicimus diuiſionem continui eſſe in infinitum, nos non intelligere de diuiſione tali, nam cum omnis quantitas debeat dari in aliquo corpore naturali (non enim reperitur quantitas ſeparata.) Et cum omnia corpora naturalia terminentur ad minimum, fit, vt quoad rem, reperiatur continuum, quod non poterit diuidi, de quo egimus in primo libr. Senſus ergo eſt, nullam eſſe quantitatem; in qua non poſſumus intellectu concipere duas partes, & plures ſitu diſtinctas, & hoc in infinitum.

Ad 1. Ex his facile ſoluitur primum dubiũ: dico enim non debere præexiſtere partes infinitas actu, ſed potentia, non categorematice, ut abſolute dicuntur infinitæ, ſed ſyncategorematice, (vt diximus) non tot, quin plures. atque ideo nec eſt ultima pars, nec prima, ad quam infinita illa diuiſio poſſit terminari. Quare eodem modo ſunt infinitæ, quomodo debet fieri diuiſio in infinitum. Vnde cum hæc diuiſio dicatur infinita, quia nullum habet terminum, non tamen quia erunt factæ diuiſiones infinitæ aliquæ, ita etiam præcedunt partes tot, vt nullum habeant terminum intrinſecum, ſed ſolum terminentur extrinſece ad infinitum, omnes autem ſunt finitę. Vnde concedimus, nihil ex diuiſione produci: Item omnes partes eſſe diſtinctas ſitu: tamen non ſequi molem debere eſſe infinitam, aut infinitum ſpatium occupare, quia ſemper ſunt minores, & minores, & ita occupat minus, & minus ſpatium. Nec vero inconueniens eſt, quod ultimo infertur, ut quælibet pars ſic poſſit rurſum in infinitum diuidi.

Ad ſecundum reſpondeo, quod prima pars in continuo aliquo poteſt uel ſimpliciter conſiderari reſpectu omniũ partium ipſius continui, & ſic nec eſt primã pars, nec ultima continui, ſecundum ſe totum, quia (ut recte oſtendit Ariſtoteles) illius adhuc partis, pars eſt prior eius altera. Vel conſideratur prima pars reſpectu nõ omnium partium continui, ſed aliarum a ſe ipſa in eodem continuo, & ſic concedimus dari primam, & ultimam. Vt uerbi gratia diuidatur in decem partes, erit prima decima, & ultima decima & ſic nil cõcludit argumentum. *Ad 2.*

Nec maior uera eſt ſimpliciter, ſed cũ ſint partes poſteriores, & priores determinatæ, non uero indeterminatæ, ut in cõtinuo accidit ante diuiſionem factam tantum intellectu, & ita ſimiliter; nec poteſt reperiri maxima; nec minima reſpectu omnium, & indeterminate, ſed ſolum reſpectu aliarum facta diuiſione determinatarum, & certarum partium. Vt uerbi gratia ſi diuidatur in unam medietatem, & duas alias quartas, uel in unam quartã, & reſiduum &c. nam tunc ſicut aſsignantur certæ quædam maiores, uel minores, ita aſsignabuntur quoque maximæ, uel minimę illius determinatæ diuiſionis.

Quod ſi omnes partes aliquando fuiſſent diſtinctæ, & poſt cõueniſſent, ut componerent unum totum, tunc ſimpliciter eſſet uerum, quod ſi nulla eſſet pars prima nulla fieret compoſitio: at res non ita ſe habet, ut ſint, uel fuerint aliquando omnes diuiſæ: ſed tota illa quantitas, tanquam quid unum fuit, & eſt coniuncta quam nos imaginamur poſtea diuidi in infinitum eo modo, quo ſuperius explicauimus.

Vnde cum dicitur, deſtructo primo nõ ſtat ſecundum ex illo pendens. Reſpondemus, quod ſi indeterminatas accipiat aduerſarius partes omnes continui, nec eſſe primas, nec ſecundas, &c. Si uero determinatas partes accipiat facta iam per intellectum diuiſione, puta, in medietates, uel quartas &c. tunc concedamus, & primas eſſe, & poſtremas poſſe.

Ad tertium. Non eſt dubium non modo ſecundum Theologiam ſacram, ſed etiam ſecundum Ariſtotel. & omnes fere ueteres Peripateticos, quos aliud attulit *Ad 3.*

tulit, Deum opt. cognoſcere omne id, quod fuerit cognoſcibile. Cum ergo quæritur, an cognoſcat diſtinctè partes continui. Reſpondeo habere duplicem ſenſum, uel cognoſcit diſtinctè ex parte ſubiecti, ideſt cognitione diſtincta, vel diſtinctè ex parte obiecti, ideſt eſſe diſtinctas, quę duo non ſunt idem. Ego enim video diſtinctè partes ſuperficiei, quas nõ video eſſe diſtinctas. Deus ergo cognoſcit omnes partes cognitione diſtinctiſſima, non tamen cognoſcendo illas eſſe diſtinctas. primo enim cognoſcit non eſſe diſtinctas, & hęc eſt diſtincta cognitio continui: cognoſcit enim eas partes, vt ſunt in ipſo continuo, eſſe, inquam, infinitas, ſed potentia. Altera vero cognitio non modo non eſt diſtincta, ſed eſſet falſa.

Ad 4. Ad quartum de ſphęra mota ſuper planum, Reſpondeo ad primam illam difficultatem, ſi moueatur rotando, quod illa maior, perfectè ſphęricum tangit planum in puncto, eſt uera de ſphęrico quieſcente, & puncto quieſcente. Aliud ergo eſt, conſiderare ſphæricum quieſcens, nam tunc in quiete tangit in puncto, aliud, ſphæricum in motu, nam ſphæricum motum tangit planum in linea, unde iſta proportione ſibi reſpondent punctus, & linea Inſtans, & tempus motus, & mutatum eſſe. Dicimus itaque, quod punctus tangit punctum in inſtanti, & in mutato eſſe, & linea lineam immediate poſt hoc, in tempore, & in motu ipſo: atque ita prima difficultas, cum ſphæricum rotando mouetur, eſt diſſoluta.

Ad alterã partẽ arg. Ad alteram difficultatem, cum trahitur ſphæricum per planum, Reſpondent aliqui, quod punctus mobilis in hoc inſtanti eſt in hoc puncto, ſed immediate poſt hoc erit in alio puncto, ſed non aſſignabili, nec in puncto immediato nam immediate poſt hoc, eſt tempus, in quo ſunt infinita inſtantia, in quorum ſingulis fuit in aliis punctis, & ita non dabitur immediatum punctum. Hæc ſolutio eſt multorum.

Reijcitur ſolut. Sed hæc perſpicue eſt contra Ariſtotelem: Nam ita etiam poſſet reſponderi argumento Ariſtotelis, quo probat, ſi punctus moueretur, componi lineam ex punctis, quia illud punctum tangens puncta tangeret immediata puncta, quæ tamen non ſunt. poſſet itaque conſimilis ſolutio Ariſtoteli dari.

Burlæus aliter reſpondet: negat enim punctum illum proprio motu moueri, aut tranſire minus ſpatium prius, quam maius, dum mouetur ad motũ corporis: non enim mouetur ſicut pars in toto, ſed ſicut accidens in ſubiecto, & ita non correſpõdet illi pars motus, nec pars ſpatii, ſicut reſpondet parti mobili, ſecus eſſet, ſi per ſe moueretur. *2. Sol. probabilis.*

Hæc ſolutio eſt probabilis, & eidem addi poſſet, non quidẽ reſpondere illi pũcto partem motus, nec partẽ ſpatii, ſicut ẽt nec partem temporis; ſed reſpondere illi in tali motu mobilis ipſa puncta ſpatii illius, & mutata eſſe, & inſtantia temporis, ita ut in quouis inſtanti alio, & alio tangat alia, & alia puncta, & habet aliud & aliud mutatum eſſe, motus uero fit mobilis ipſius. Atq; ita vno verbo reſpõdendum, punctum illud tangere ſolum omnia, & ſingula puncta in omnib. & ſingulis inſtantib. mobile uero moueri in tempore, & per ſpatium moueri.

Ac profecto ita uidetur in cuiuſuis mobilis motu: nam puncta eius puncta ſpatii tangunt, & lineæ eius lineis ſpatii reſpondent, & ſuperficies eius ſuperficiem ſpatii tangit, & corpus tandẽ ipſum mobile totum implet, & tranſit ſpatium, nõ uero punctus lineam, uel linea ſuperficiẽ, uel ſuperficies corpus, aut ſpatium.

Hæc itaque ſatis eſt probabilis ſolutio & defenditur ſententia Ariſto punctum .ſ. non moueri per ſe, ſed ſolum coexiſtere punctis ſpatii, per ſingula temporis inſtantia.

Tertia ſolutio fortaſſe eſt uerior, quamuis non ad mentem Ariſt. ſi dicamus indiuiſibile poſſe moueri per ſe cũ Scoto. 1. ſent. d. 2. q 9 ad 3. & aliis, ac tunc ita dicẽdum punctum illum mobilis in quiete tãgere punctum ſpatii tactu per ſe manẽte. at in motu ipſum percurrere lineã, & ſucceſſiuo tactu tangere lineam, quare in ſingulis inſtantibus erunt ſingula mutata eſſe, & erunt tactus pũcti in ſingulis pũctis ſpatii, ſed immediate poſt hoc erit tẽpus, & erit punctum moueri, & ita ſucceſſiuo tactu, & fluxu, lineam tangere immediate poſt hoc. *3. Sol præſtantior.*

Quod

Obiect. & Solut. Quod ſi obiicias, impoſſibile eſſe, vt pũctus lineam tãgat, Reſpondeo diſtinguẽdo de tactu. Tactus enim duplex adæquatus. & inadæquatus, & permanẽs & ſucceſſiuus De tactu igitur adæquato, & permanente concedo, non poſſe tangere lineam. ſed alterum punctum tantum: at in adæquato ſucceſſiue poſſe. Simile eſt, vt digitus vnus poteſt ſucceſſiue tangere totum ſpatium palmi, quod ex multis conſtat digitis: adæquato vero tactu & permanente tantum poteſt alterum digitale ſpatium tangere. Sic tactu quidem permanente adæquato non poſſet, niſi punctus pũctum tangere, ſed ſucceſſiue poteſt inadæquate. Simile etiam eſſet de inſtanti, ſi vnum aliquod inſtans conſeruaretur a Deo per annum ſequentem, tunc toti anno idem illud inſtãs coexiſteret, & omnibus aliis illius anni inſtantibus, Ita hic idem numero punctus in caſu per totum ſpatium lineale deducitur, & trahitur, ſicut illic inſtans conſeruaretur.

Ad 5. Ad quintum, iam eſt ſolutum partim ſupra. partim ex fundamento ſupra poſito, tantum enim concludit, ſicut ſpatium eſt diuiſibile in infinitũ, ita & motus, qui fit in illo ſpatio, at ſicut ſpatium non habet partes infinitas actu, ſed potẽtia, & ſyncategorematice, non tot, quin plures, ut dixi, ita nec motus. Præterea, ſicut partium diuiſio in infinitum tantum eſt, ſecundum magnitudinem, tantum concludit illud mobile, quod vellet moueri, diſtinguendo prius per imaginationem omnes partes, nunquam poſſet ſic abſoluere motum, at uero mobile ſicut eſt integrum mouetur.

Ad 6. Ad ſextum reſpondetur, falſum eſſe putare de tempore non exiſtere, niſi nunc, nec de motu, niſi mutatum eſſe, nam tempus ipſum, ꝙ motus exiſtunt, & vere dicimus idem eſſe, & curſum, & ambulationem eſſe, tamen non immediate ſecũdum ſe exiſtunt, ita, vt partes ſimul ſint, ſed ſecundum continuatiua ſuarum partium, quia hæc eſt natura ſucceſſiuorum entiũ.

Simile etiam eſt in quantitate permanẽte: nam ſignato quouis medio puncto lineæ, poſſum uere dicere. hic eſt linea, & hic, cum tamen demonſtratio ſola ſit pũcti continuantis huius, uel alterius.

Ita etiam in loco continuo ſimiliter eſſe dicimus totum, demonſtrando tantum particulam aliquam paruam loci eius, aut punctum, ut dicimus, ſphęram eſſe in plano, cum tamen tangit in puncto ſolum, & ſic etiam dicimus, gẽma eſt in annulo, cum ex infinita ſolum parte contingat, ſic etiam crux in turri, aqua in uaſe, &c. & lignum tranſuerſum ſupra aliud, dices eſſe in altero inferius ſuppoſito, cum tamẽ per mediam ſolum partem contingat, & extrema utriuſque in aere pendeant. Sic etiã in hoc inſtanti, verum eſt etiam dicere eſſe tempus, & motum, & deambulationem & ſonum, & quodcunque aliud ſimiliter ſucceſſiuum, dum fit, & ſuccedit. Ad confirmationem ex dictis liquet ſolutio immediate poſt hoc inſtans eſſe tempus, nec vero eſſe primum aliud inſtans immediatum.

Ad ſeptimum reſpondeo: quod tantum probat, quod nunquam finiretur, non abſolute, ſed intra terminum ipſius diuiſionis, & intra terminum illius tẽporis, quo fit diuiſio: nam ſemper quacunque data diuiſione ulterior diuiſio ſupereſt. Sed non probat, quod illud tandem tempus totum non finitur, uel quod ille motus, qui in eo fit, non finietur. Vnde argumentum hoc tunc probaret, non poſſe perueniri ad ultimam diuiſionem, ſi partes aſſumerentur æquales ſemper motus, uel temporis, nam tunc & tempus, & motus excreſceret in infinitum. Et quidem ſimile argumentum hoc eſt illi Zenonis, quo probabat uelociſſimum in motu non poſſe conſequi tardiſſimum: quod Ariſtoteles eodem modo ſoluit. *Ad 7.*

Præterea dicimus, quod ſi eſſent omnes illæ partes diuiſæ, in eodem tempore pertranſirentur realiter, in quo modo per tranſeuntur coniunctę, licet per imaginationem: nec ſi eſſent diſtinctę, nec coniunctę, a nobis pertranſirentur. Vnde in argumento eſt deceptio: ex eo enim quod nũquam abſolueret imaginatio noſtra diſtinguens diſtinctionem, argumentatur ad tranſitionem realem, quæ, etſi partes diſtinguantur, vel coniungantur, ſemper erit finita, ut dixi.

Ad octauum reſpondeo, non eſſe incõueniens, eſſe infinita puncta in quauis parte lineæ, & infinita inſtantia in quauis parte temporis in potentia, & ſyncategorematice, *Ad 8.*

rematice, vt diximus, id eſt, non tot aſſignari poſſe, quin ſint plura, ſicut etiam infinitas diuiſibiles eſſe partes cuiuſuis continui eſſe concedimus. Nec impoſſibile eſt tale infinitum, quod tempore finito clauditur, vel magnitudine finita, ſic pertranſiri, cum ipſum ſit finitum continuũ, quod motu pertranſitur, in quo illa ſunt indiuiſibilia inſtantia, uel puncta, quæ nec ſpatium faciunt, nec tempus maius per ſe cum ſint indiuiſibilia: imò ſi non eſſent in continuo, ſed per ſe, omne ſimul in vno inſtanti pertranſirentur: modo vero per ſe, & proprie cõtinuum eſt, quod pertranſitur, non indiuiſibilia, cum illis nulla pars, nec temporis, nec motus reſpondeat, ſed parti mobilis.

Ad alterum inconueniens reſpondeo, quod nunquam erit albefactio, vel intenſio albedinis infinita, ſed erit ſemper maior, & maior, quouſque finietur terminus albefactionis. Vt v. g. a ſeptimo gradu ad octauum ſemper eſſe poteſt maior, & maior, vt ſeptimo cum dimidio, & dimidio reſidui, & alterius reſidui dimidio, &c. tamen omnia hæc intra latitudinem octaui gradus cõtinentur. In ſingulis vero inſtãtibus non acquiritur noua intẽſio, ſed noua intenſa eſſe, & noua albefacta eſſe: nam (vt ſæpe diximus) hæc ſibi inuicem correſpondent, albefactionis motus, & tempus; & albefacta eſſe, & inſtantia.

Ad 9. Ad nonum reſpõdeo, illas duas ſuperficies ſecare lineam in vno, & eodem puncto. Et ratio eſt manifeſta: quia cum ſe tãgant, & ſint indiuiſibilia ſecũdum profunditatem, ſecundum ſe tota debent ſe tangere: vnde ſecundum ſe tota nõ attollunt maius: eadem ergo diſtãtia eſt a centro terræ ad vtranque: & cum illa linea metiatur illam diſtantiam, erit eadem linea: quare in eodem puncto ſecabunt.

Quo fit, vt, ſi imaginemur vnum pedem circini figi in centro terræ, & alterum extendi vſque ad illam ſectionem, eodem ductu deſcribantur duo circuli in illis duabus ſuperficiebus, & hoc congruit Ariſt. qui in 5. Phyſic. tex. 21. definit illa ſe tangere, quorum vltima ſunt ſimul, ſimiliter illa eſſe continua: unde oportet, cum ſe tangant cœli, & ſicut continui, vt ſua extrema ſimul habeant, quare duæ ſuperficies ſe ſecabũt in eodem puncto, alias enim duo cœli non eſſent contigui, ſed potius ſe haberent conſequenter, vt definitur ibi, tex. 25.

Atqui duo indiuiſibilia eſſe conſequenter non poſſunt, vt idem oſtẽdit: nec plus multa ſimul, quàm vnum ſolum ſpatium occupãt: quãdoquidem ſeorſum nullum illorum aliquid ſpatii occupat, & ſe tangunt per ſe tota. Quare tãtum vna ſuperficies, ac duæ, occupabit ſecundum latitudinem, id eſt, indiuiſibiliter, atque hæc de tota quæſtione dicta ſufficiant.

At obiicies: Si illæ duæ ſuperficies ſe penetrãt; ergo & corpora, ac ſubſtantiæ, quę ſub illis ſunt ſuperficiebus, ſe penetrabũt: non enim accidens eſt ſine ſubiecto. At hoc eſt impoſſibile, vt duę ſubſtantiæ extenſæ, vel corpora, ſe penetrent, &c. *Obiect.*

Reſpondẽdum eſt: Superficies quidem ſibi ſuperpoſitas, ſeu indiuiſibilia, quãuis inuicem ſuperpoſita, non ſe proprie penetrare; quia penetrare proprie eſt corporũ; ſed ſunt ſimul ſecundum ſe tota indiuiſibiliter, ut ait Ariſtoteles, niſi hoc velis improprie vocare penetrationem indiuiſibilium: hãc, inquam, ſimul coexiſtentiam. Sed utcunque voces, dicimus corpora illa ſe tangere, & eſſe ſolum contigua, quorũ ultima, ideſt, ſuperficies ſuæ sũt ita ſimul (vt diximus) ſecundum ſe tota; ſe inquã, dicuntur tangere ipſa corpora, quia ſunt immediate poſt ipſas ſuperficies, & inter illa ſolum ſunt medię ſuperficies. Et eſt quidem ſuperficies in corpora vt in ſubiecto, ſed nõ reſpondet ei ſubſtãtia ſuperficialis, ſicut nec puncto reſpõdet pro ſubiecto ſubſtãtia punctualis, quę ſit vere ſubſtantia indiuiſibilis, ſed ſuperficies, & quãtitas eſt in ſubſtantia, & in corpore, & tangit per ſuperficiem, ſicut ſubſtantia agit, verbi gratia per calorem: *Solutio.*

Ad 10. Ad decimum, ex dictis ſatis liquet, quid ſit dicendum, nempe, non eſſe vllas eiuſmodi partes indiuiſibiles, & commentum eſse alias eſse partes primas continui indiuiſibiles, & alias eſse ſecundas diuiſibiles in quantitate continua permanente, motu, uel tempore, ſed plane eſse hoc falſum, & fictum commentum: & quamuis ea ratione aliqua ſaluari poſsent, ut, de fine, & initio temporis, & quædam alia: non tamen omnia incommoda, ut uidimus, eaq; grauiſſima.

Ad

Ad 11. Ad ſol. rationũ Ariſtot. Ad ſolutiones vero rationum Ariſt. ex dictis conſtat eſſe inſufficientes, & negari nõ poſſe, nec debere, illa axiomata, & principia, quæ tamen negabat, & negare cogebatur illa opinio, cum ſint à mathematicis demonſtrata, & a Philoſophis præſertim poſt Ariſt. validiſſimis rationibus oſtẽſa, atque iccirco ab omnibus iam recepta. Sed ad ſingulas ſolutiones confutandas particulatim accedamus.

Ad 1. ſol. Ad primam illam igitur ſolutionẽ dicimus, quod non debet negari illa continui definitio, continua ſunt, quorum vltima ſunt vnum, nam ſi negetur, non poterunt rationem reddere continuitatis, aut quæ ipſa ſit continuitatis eſſentia, & in quo conſiſtat, aut cur potius illa puncta ſint continua, quam contigua, vel ſe tangentia, aut cur non diſcreta inter ſe, cum nullo copulentur.

Ad 2. ſol. Ad ſecũdam ſimiliter dicendum, quod illa diſtinctio de punctis ſe tangentibus nulla eſt, videlicet quæ ſecundum ſe tota ſe tangunt, ſi non ſe penetrent, quantitatem facere, non vero ſi ſe penetrent, nulla, inquam, eſt, nam ſi ſecundum ſe tota ſe tangunt, neceſſe eſt ſe tota penetrent, nec vnum ſit extra alterum.

Secundo, nec poſſunt eſſe puncta conſequenter immediata in eodem continuo, vt oſtenſum eſt, alias eſſent contigua, & oporteret præterea aſſignari, per quid ipſa puncta continuantur, & quid plus habẽt continua, quam cum ſunt contigua, aut cur continuentur.

Tertio. Sed nec ſi eſſent immediata, quãtitatem augerent, aut locum maius occuparent, nec enim duo puncta plus loci, quam vnũ occupare poſſunt, cum ſint res indiuiſibiles, & neutrum per ſe locum occupet; imò omnia puncta ſimul, nullum omnino locum extenſum per ſe occupabunt; non magis quam duo, uel plures angeli ſimul, plus loci quã unus angelus, occupabunt, aut quæcunq; aliæ res indiuiſibiles, quarum omnium eadem eſt ratio.

Ad 3. ſol. Ad tertiam ſimiliter ſolutionem negari non debet illud axioma. Indiuiſibile additum indiuiſibili, non facere maius. Nec cõcedendum contra, non quãta quantitatem componere tãquam uidelicet partes continuas integrantes.

Nam quod ex non igne componatur ignis, ſcilicet ex materia & forma, ut obiiciebatur, nihil ad rem facit, cum non ſint eius partes integrantes, ſed Phyſicæ, & eſſentiales.

Nec uero ſolùm in quantitate, ſed in omnibus homogeneis de illorũ integrantibus partibus id uerum eſt, non, inquam, augeri aquam niſi addita aqua, & ignem non niſi addito igne, & carnem nõ niſi addita carne, & ita in cæteris omnib. homogeneis. Sic etiam fatendum neceſſario, non augeri quantitatem, niſi addita quantitate: cum hæc ſit partium integrantium continuarum compoſitio, non eſſentialiũ, aut diſcretarum. 3

Ad quartam. Primo gratis negatur eiuſmodi commẽſuratio ſpatii, motus, & temporis: ſed nec negari debet, nec poteſt: nam aliàs aſſignari non poteſt, in quanto tempore pertranſibitur illud indiuiſibile ſpatij, vel quanto tempore a velociſſimo mobili, & in quanto a tardiſſimo, vel in quanto a mediocriter veloci petranſibitur, aſſignari, inquam, non poteſt in hac re aliq vid certi. *Ad 4. ſol.* 1

Secundo. Deinde etiam; pro libro dicatur, a velociſſimo mobili in vno inſtanti temporis puncta multa pertranſiri, vt verbi gratia decem puncta ſpatij, eadẽ nihilominus ſequentur Ariſt. incommoda. Nam ſi ſic eſt, a minus veloci pauciora pũcta pertranſibuntur, & ſi in culpa ſit tarditatis proportio ad illud velociſſimum mobile, quod verbi gratia decem indiuiſibilia loci pertranſibat in inſtãti, tunc ab illo tardiori in decuplo, in inſtanti punctus vnus tantum petranſibitur, & ſi vlterius augeretur tarditatis proportio, etiam minus quàm punctus in inſtanti pertranſiretur, quæ ſunt inconuenientia illata ab Ariſtotele, cum alijs. 2

Tertio. Quod ſi cõtra dixeris a velociſſimo v.g. in inſtanti pertranſiri illud indiuiſibile ſpatij, & a tardiſſimo in decẽ. v.g. inſtantibus, vel in hora illud indiuiſibile petranſiri, vel alia quauis proportione pro libitu, tunc iam redirent omnia argumenta Ariſtotelis facta ex commenſuratione ſpatij, motus, & temporis, variata videlicet velocitate mobilis, maiori, vel minori, ut ille demonſtrat, quæ hic non repetuntur ob prolixitatem. 3

Quarto. Et præterea eſt impoſſibile, in eodem

eodem puncto ſpatij, per plura inſtantia temporis moueri aliquod mobile, & ibidem diutius in eodem ſemper ſiſtens pũcto cũ moueatur pluribus inſtantibus permanere: nam ſic ſimul eſſet verum mobile quieſcere, & moueri, in illo vno & eodem exiſtens puncto. Quare neceſſe eſt, omnino admittatur illa commenſurabilitas ſpatij, loci, & motus, ab Ariſtotele poſita.

Ad 5. ſolut. Ad quintã. Facile refellitur illa ſolutio, qua negatur illud axioma, continuum in duas partes æquales poſſe diuidi, cũ Mathematici, vt Euclides, & alij ſimpliciter, & abſolute demonſtrent, diuidi poſſe omnem finitam lineam, vel quantitatem cõtinuam in duas partes æquales: idq; demõſtrent per ſe ſimpliciter, & in vniuerſum: nullam quidem excipiendo, quæ vel ex paribus, vel ex imparibus partibus conſtet.

In numeris vero non ſic concedunt, in duas omnes numeros medietates poſſe diuidi, ſed ſolum numeros pares: quam parium, & imparium diſtinctionem in continua quantitate non faciunt: ſed de quacunque in genere, in duas (vt diximus) medietates diuidi poſſe demonſtrant. De his ergo dubijs, quæ in hac difficili materia contingunt, & de tota hac indiuiſibilium, & partium continui compoſitione, dicta ſint ſatis.

De dubijs quibuſdam circa textum Ariſt. Vtrum omne, quod mouetur, tardius, & velocius moueri poſſit, &c. Quæſt. II.

PRopoſita eſt quęſtio pro quibuſdam alijs dubijs, quæ etiam ex textibus aliquibus oriuntur.

1. Arg. Eſt ergo primum argumẽtum contra textum ſecundum, vbi dicitur continuum non componi ex his, quæ ſecundum ſe tota ſe tangunt. Mixtum componitur ex elementis, quæ corpora ſunt: & tamen elementa ſecundum ſe tota in ipſo ſe tangunt: Nam quælibet pars mixti, mixta eſt & in ipſa quatuor elementa inueniuntur, ergo totum poteſt ſecundum ſe totum tangere.

2 Secundum eſt contra textum quartum vbi dicitur, eiuſdem rationis eſſe tempus, motum, magnitudinem quoad diuiſionẽ. Videtur hoc falſum, illa enim tria differunt genere, ergo impoſſibile eſt eandem habere rationem.

Tertium eſt contra textum ſeptimum, vbi dicitur: Non eſſe ſimul fieri motum, & mutatum eſſe. Videtur falſum. Nam illuminatio motus eſt, & tamen ſimul ſunt, illuminatio, & illuminatum eſſe. Eſt enim illuminatio inſtantanea. Imò vlterius, de congelatione, quæ verus eſt motus, dicitur lib. de ſenſ. quod tota congelatio ſit ſimul, ergo ſimul, erunt congelatio, & congelatum. 3

Quartum eſt contra eundem textum, vbi dicitur, In indiuiſibili non fieri motũ. Contra eſt argumentum. Signetur in magnitudine aliquod indiuiſibile, vt punctũ, & moueatur mobile per illud ſpatium: tũc oẽs partes mobilis tranſeunt per illud indiuiſibile, ergo per indiuiſibile eſt motus. 4

Quintum eſt contra tex. 15. circa quẽ eſt titulus quæſtionis: vbi dicitur. Omne mobile tardius, & uelocius moueri. Videtur falſum. Primo de cœlo, mouetur enim velociter, ita vt nec velocius, nec tardius moueri poſſit, cum motus ille neceſſarius ſit. Vlterius, virtus motiua elementorũ eſt determinata; ergo etiam motus, vt non poſſit eſſe velocior, aut tardior. 5

Sextum eſt contra tex. 18. vbi dicitur. Quod ſi tempus infinitum eſt extremis, etiam magnitudo erit. Videtur hoc non ita eſſe, cum tempus ſecundum Ariſtotelẽ ſit infinitum a parte ante, & erit infinitum a parte poſt, & tamen ſpatium, circa qđ fit motus cœli, quod temporis eſt cauſa, finitum eſt, imò in magnitudine circulari finiri non prohibet motum, & tempus fieri infinita. 6

Ad hæc ſingula oportet reſpõdere. Ad primum Iandu. q. 4. dicit, quod elementa in mixto non iunguntur, nec miſcentur ſecundum ſuas quantitates, ſed ſecundum ſuas formas ſubſtantiales. Imaginatur enim, quod fiunt partes diuerſæ diuerſorum elementorum, & quantitates ſingularum non penetrantur, ſed quæque ſuum occupat locum, tamen mixtio in hoc eſt, quod vnumquodque elementorũ inducit, & producit in alio ſuam formã, vt pars ignis producit in parte aquæ formam ignis ſtante forma aquæ, & iterum *Ad 1. Sol. Iand.*

aqua

aqua producit in igne formam aquæ. Similiter terra, & aer inducunt ſuas formas in aliis, & recipiunt ab aliis ipſorum formas: unde in qualibet quantitate elementi inueniuntur quatuor formæ elementorum, & hæc eſt mixtio.

Improb. Hæc ſententia non mihi placet: putat enim elementa manere in mixto ſm ſuas formas ſubſtantiales, & quod ſubſtātia recipit magis, & minus, & quod in eadem materia multæ ſimul eſſe formæ poſſunt ſubſtantiales, quæ improbanda ſunt, cum de mixtione aliàs diſputatio fiet.

Alij dicunt fieri diuiſionem vſq; ad minimā tantum elementorum, & ita non ſe tangunt ſecundum totum, quia illa minima ſunt extenſa.

Alij aiunt eſſe irregularem mixtionem, ut cum aqua in uino infunditur, & nec ſic ſe tangunt ſm tota. Verum nos, quia elementa formaliter in mixto remanere non admittimus, facilius reſpondemus.

Sol. vera. Dico igitur ad argumentum, quod cum elementa ad mixtum cōueniunt ſuas formas ſubſtantiales amittunt, & pariter quātitatem, & omnium ipſorum vna fit materia, in quam forma mixti inducitur, & quantitas de nouo producta, vt enim formæ elementorum non manent, ita nec ipſorum dimenſiones. Et vt noua mixti forma ſubſtantialis educitur ex potentia materiæ, ita etiam noua mixti quātitas. Hinc patet ſolutio, quod non eſt ibi contactus elementorum ſecundum ſe tota, cum ipſorum dimenſiones non maneant, ſed vna omnium fiat materia.

Ad 2. 1. Solut. Ad ſecundum reſpondeo, quod cum dicitur, unam eſſe rationem illorum trium, non oportet intelligere de unitate ſpecifica, aut generica, ſed de unitate conſequentiæ, ut dicit Iandu. q. 5. ita ut ualeat, ſi unū diuiſibile eſt, & etiam aliud.

Altera ſolutio. Sed melius eſt dicere, quod ſit identitas proportionalis. Nempe, quod ſic ſe habet tempus ad ſuas partes, ut motus ad ſuas, & magnitudo ad ſuas: ut ſi unum nō ex indiuiſibilibus componitur, nec alterū componatur.

3. Sol. Vel ſimiliter de identitate ſimultatis: Nam dum unum diuidimus, etiam fit alterius diuiſio, ut poſtea Ariſt. oſtendit.

Ad 3. Ad tertium dico, quod Ariſtot. loquitur de motu, qui fit a contrario in contrariū, qui ſucceſſiuus eſt, non autem de eo, qui non fit a contrario in contrarium, & mutatio dicitur: hæc enim eſt inſtātanea, & ſimul ſunt mutatio, & mutatum eſſe.

Not. in motus duas eſſe partes. Sed adhuc reſtat dubium de congelatione. Dico autem quod motus duas hēt partes. Quaſdam a ſubiecto, quod mouetur: dum enim homo mouetur, partes ipſius pariter mouentur: & has partes ſimul habet, & quantum ad has totus ſimul eſt, & de his loquitur Ariſtoteles, cum ſermonem facit de congelatione, nempe, quod cōgelatur, ſimul quo ad omnes ſuas partes congelatur: Alias habet partes a ſpatio, & forma, quæ acquirit, & hę ſucceſſiuæ ſūt, & quantum ad has totum motum eſſe ſimul eſt impoſſibile, nec congelatio tota ſimul ſic eſt, ſed paulatim fit, & in præſenti hoc pacto loquitur: puta, non eſſe ſimul motum, & mutatum eſſe: non enim totus motus ſimul eſt.

Ad 4. Ad quartum dico, quod dupliciter poſſumus imaginari, motum fieri localē ſuper indiuiſibile. Vno modo per ſe, ideſt, quod ſit ſpatium, in quo fit motus, & ſic eſt impoſſibile, cum in eo ſignari nō poſſint terminus a quo, & terminus ad quē, & iſto modo procedit Ariſtoteles, quod nullus motus ſupra indiuiſibile fieri poſſit. Altero modo per accidens, quatenus eſt coniunctum, cum continuo, in quo fit motus per ſe, & ſic ſuper indiuiſibile motus eſt, non tamen ſuper ipſum per ſe, ſed cum continuo ſumptum.

Ad 5. 1. ſol. Alexan. contra Eudemi. Ad quintum non eſt idem reſpondendi modus. Auerr. eodem comm. citat duas ſententias. Alteram Alexan. & Eudemi dicentium, motum cœli poſſe eſſe velociorem, & tardiorem, pro voluntate Angeli mouentis. Hoc non recipit Auerro. quia cum ille motus ſit neceſſarius, non poteſt procedere a voluntate libera. Alteram citat aliorum, qui dicunt, motum cęli poſſe eſſe velociorem, aut tardiorem, ſi in alio ſubiecto ſumatur. Nec hoc recipit Auerr. quia motus vnius non poteſt accipi in ſubiecto altero.

2. ſolutio Auerr. Tandem ipſe dicit, quod motus dupliciter conſideratur; Vno modo ſecundum ſe, altero modo, vt huius, vel illius mobilis eſt, Si ſecundum ſe conſideretur, vt motus eſt, nō eſt ita velox, aut tardus, quin velocior, aut tardior eſſe poſſit, & ſic ab

Yy Ariſto-

Ariſtot conſideratur. Vt autem huius, vel illius eſt, limitatus eſt, vt probat argumẽtũ. & eſt exẽplũ ipſius de quãtitate. Hæc enim poteſt ſecundum ſe conſiderari: & ſic eius diuiſio in infinitum procedit: at, vt quantitas rei naturalis eſt, determinata eſt, vt nec maior, nec minor eſſe poſſit.

Hæc ſententia non mihi omnino placet, propter duo. Alterum eſt, quod putat accidentiam ſecundum ſe, non habere determinatũ gradum, nec quo ad maximũ, nec quo ad minimum: quod eſt valde incertum. Alterum eſt, quod conſiderare motum ſecundum ſe, non eſt ſpeculatio mere phyſica: Phyſicus enim de accidẽte, vt corpori naturali ineſt, tractat: loquitur ergo Ariſtoteles hic de motu corporum naturalium, vt corporum eſt.

Defenſio quorũdã. Reſpondent aliqui, quod cum dicitur, quod tractat de motu ſecundum ſe, non oportet intelligere, quod conſidetet motum abſtractum, ſed quod tractet de motu corporum, non tamen horum, vel illorum, ſed abſtrahendo a corporibus particularibus.

Reÿcitur defenſio. Iſta defenſio nulla eſt. Nam tunc non poſſet eſſe motus in infinitum velocior, aut tardior: nõ enim in vniuerſali aliquid eſt, quod non reperiatur in aliquo ſingulari: at motus omnes naturales determinati ſunt: eſt enim maxime velox motus primi cœli.

Vera ſol. Ob id dico ad Ariſtotelem, quod ſenſus eſt, quod omne mobile tardius, & velocius mouetur, ideſt, in quocunque genere motus datur tardior, & velocior, non tamen quod in particulari omni motu veloci, aut tardo tardior, & velocior eſſe poſſit, & ſic ſoluitur argumentum. Illa ẽt Alexandri, & Eudemi ſolutio vera quidẽ eſt, cum vera intelligentia cœlum mouens ſit Angelus, & agens liberum, quam ſi qui ad mentẽ Ariſt. eſſe dixerint, hos interpretes eius ſequendo, profecto maxime inde argumentũ pro libertate Dei ſecũdũ Ariſt. deſumi poſſet, quandoquidem ſecundũ hoc intelligentia pro eius volunrate cœlũ tardius, & velocius mouere poſſet.

Ad 6. arg. Ad ſextum dici poteſt primo, quod loquatur de motu ſimplici, qualis eſt rectus aut circularis quantum ad primam circulationem: nam cum plures circulationes cumulantur, iam quodammodo motus ille compoſitus, & geminatus eſt. Motus autem ſimplex, ſi infinitus fuerit ſecundũ extrema, ſpatium etiam erit infinitum ſecundũ extrema: & ita poteſt intelligi Ariſt. Vel dici poteſt, quod circulus dici poteſt infinitus, cum careat actu extremis, vt dictum eſt in libro tertio.

Caput Tertium.

Neceſſe eſt autem, & ipſum nunc. Tex. XXIIII.

De diuiſ. motus, ac primo de Nunc tẽporis. Poſtquam diuiſiones magnitudinis & temporis oſtendit, nunc diuiſionem motus tractare aggreditur: ac primo probat, motum in tempore eſſe, hoc enim ad ipſius diuiſionem conducit.

Quod Nunc tẽporis ſit indiuiſibile. In hoc vero textu ꝓponit ipſum Nũc, eſſe indiuiſibile, vt probet in ipſo non eſſe motum, ſed in tempore. Dicit ergo: Nunc, quod ſecundum ſe, terminus eſt, & non ſecundum aliud, eſt indiuiſibile, & eſt in tẽpore vtroque, quod terminat, puta præterito, & futuro, finis quidem præteriti, vltra quod nihil illius præteriti eſt; initium futuri, ante quod nihil illius futuri eſt, eſt enim vtriuſque terminus.

No. Duobus modis poteſt aliquid terminare. Notandum autem, quod aliquid poteſt terminare dupliciter, ſicut tangere adæquate, & inadæquate. Id tangit inadæquate, quod non ſecundum ſe totum tangit, ſed ſecundum aliquid ſui, ſicut vnus digitus tangit lignum inadæquate, quia non ſm ſe totum, ſed ſecundum vltimum ſui. Illud autem vltimum, quod ſecundum ſe totum tangit, cum indiuiſibilis ſuperficies ſit, adæquate tangit. Ita ſimiliter de termino: Aliquis eſt inadæquatus, qui non ſm ſe totum terminat, alius adæquatus, & hic indiuiſibilis eſt. Et hoc eſt, quod dicit. Nunc, quod ſecundum ſe terminat, eſſe indiuiſibile, vt enim dictum eſt in libro quarto: Nunc, etiam vocatur, tempus proximum nunc præſenti; ſed id non ſecundum ſe terminat, ſed ſecundum ſuas partes; ob id tale non eſt indiuiſibile.

Hoc

Hoc autem ſi demonſtretur. Tex. XXV.

Si ſit idẽ Nũc, terminãs utrũque tẽpus erit indiuiſibile.

AD probandũ, Nunc eſſe indiuiſibile, docet id facere, ſi probetur, vnũ eſſe, & idem Nunc, ꝙ ſecundum ſe terminat utrũq; tempus. Si.n. probatur eſſe vnum, & idem quod ſecundum futurum, & præteritum terminatur, tunc indiuiſibile eſſe conſtabit.

Neceſſe eſt igitur idẽ eſſe ipſum nunc. Tex. XXVI.

1. Rõ idẽ Nunc eſſe utriuſq. temporis præteriti et futuri.

PRobat, tale Nunc vnum, & idẽ eſſe. Argumentum eſt. Si non eſt unum Nunc, quod finis præteriti, & infinitũ futuri ſit, erunt duo, vnum unius alterum alterius. Tunc, cum duo Nunc ſint indiuiſibilia & immediata eſſe non poſſint, non erunt abſque medio, erit igitur medium tempus. Nam quod mediũ eſt inter fines alicuius continui, eſt vniuocum, & rationis eiuſdem cum eo, cuius fines ſunt, vt inter fines lineæ mediat linea, inter fines corporis mediat corpus, ita inter fines temporis, qui ſunt Nunc, mediat tempus. Tũc, ſi mediat tempus, cum non ſit præteritum, nec futurum, inter quæ eſt, erit Nunc, & præſens copulans utrunq; erit finis præteriti, & principium futuri.

Vlterius, Illud tẽpus eſt diuiſibile. Omne enim tempus in præteritum, & futurũ diuiditur. Si igitur illud Nunc eſt in prçterito, cum ſit ipſius finis, iam aliquid futuri erit in præterito. ſimiliter eſt in futuro, cum ſit eius principium, ergo aliquid prçteriti erit in futuro. nam in tali termino, cum diuiſibilis ſit, vtrunque reperitur, & ſecundum vtrunque terminabit: quod eſt impoſſibile. Non ergo ſunt duo nunc, ſed vnum, & idẽ, Si enim duo ſunt, terminus erit diuiſibilis.

Simul autem nec per ſe erit. Tex. XXVII.

REprobat adhuc terminũ talem non eſſe tempus intermediũ, & diuiſibile Quia non eſſet terminus per ſe, ſed ſecundum aliquid ſui, puta, ſecundum unam partem vnius, ſecundum alteram alterius. Hoc autem falſum eſt, ꝙ alicuius finiti non ſit terminus per ſe, & adçquatᵉ: quod ſi terminus eſt per ſe, indiuiſibilis eſt. Non enim diuiditur id, ꝙ per ſe termi nus eſt. *2. Ratio*

Adducit aliam rationem ad idem probandum, quod non ſit mediũ diuiſibile. Nam cum diuiſibilis alia ſit pars præterita, alia futura, ſequitur, quod nõ erit idem præſens, & Nunc unquam, quia tempus multipliciter diuiditur, & in illis partibus alia nunc inueniuntur continuatiua, quç recedunt, & alia adueniunt. *3. Ratio.*

Vel melius poteſt ſic exponi. Nũc unũ & idem eſt in tota ſua duratione, ſi igitur ex præterito, & futuro conſtat, non eſt idẽ in tota ſua duratione, cum præteritum nõ ſit futurum. Antecedens eſt per ſe notum. Nunc.n. uocamus, ꝙ totum eſt, & idẽ durationis præſens. Non igitur duo ſunt termini, ſed unus.

Quare ſi impoſſibile eſt. Tex. XXVIII.

COncludit, cum iſta non poſſunt iſti Nunc competere, puta, quod ſit diuiſibile, ꝙ non ſit per ſe terminus, ꝙ non ſit totũ ſimul, & idẽ. Re uera, unũ eſt & idem, ꝙ utriuſque temporis eſt terminus, quod unũ eſt, & indiuiſibile erit, Aliter enim ſequentur prædicta inconuenientia, erit enim diuiſibile, & non ſecundum ſe terminus, & præteritum in futuro ac futurum in præterito erit. Nec erit idem nunc unquam, quæ iam reprobata ſunt. *Cõcludit ex dictis illud nũc eſſe indiuiſibile.*

Quod igitur ſit aliquid in tẽpore indiuiſibile. Tex. XXIX.

Qd nullus mot⁹ eſt ĩ Nũc indiuiſibili, ſed in tempore.

PRiora verba textus concluſio ſunt prę cedentium, poſt quæ concluſionẽ intentam ponit, nempe: Nullus motus eſt in nunc indiuiſibili, ſed in tempore. Probat. Si enim motus in inſtãti ſit, nunc & motus velox, & tardus in inſtãti fieri poſſet. Demus igitur ſpatium A B. per hoc moueatur iam mobile velocius in inſtanti N. ſi in inſtanti velocius tranſit A B. ergo tardum in eodem inſtanti tranſibit minus ſpatiũ, vt dictum eſt, ſit A, C. iterum hoc tranſit tardum in inſtanti, ergo velox in minori tranſibit idem, & ſic inſtans, & nunc erit diuiſibile: quod eſſe non poteſt.

At uero neque quieſcere. Tex. XXX.

Qd quies ſit ẽt in tempore nõ in nũc indiuiſibili. 1. Ratio.

ALteram cõſtituit concluſionẽ. Quies etiam in tempore fit, non autem in inſtanti. Hanc tripliciter probat. Primo: qd quieſcit, ꝙ nõ mouetur, quando moueri poterat, & modo, & loco, quo poterat & aptum erat, vt diximus ſuperi⁹ ſed in inſtanti nõ eſt quicquam aptum moueri vt probatum fuit: ergo nec quieſcere.

Amplius ſi idem nunc. Tex. XXXI.

2 Ratio.

SEcundo probat idem, & ſupponit duo. Vnum eſt, quod idem ſit nũc cõtinuatiuum temporis vtriuſque, & prę teriti & futuri, vt iam probatum eſt. Alterũ, ꝙ dati alicuius temporis aliquid in tota medietate præterita moueatur, & in tota altera quieſcat. Ex his ſequitur, quod motus, & quies ſunt ſimul. Patet: Motus eſt in tota medietate prima, ergo etiam in nũc cõtinuatione illi⁹ medietatis, eſt enim terminus intrinſecus ipſius. Vlterius. Quies eſt in tota altera medietate, ergo erat in illo nunc, cum ſit futuri etiã terminus intrinſecus, ergo in vno nunc ſimul aliquid qe ſcit, & mouetur: ſi quies in inſtãti eſſet, in inſtanti eſſet & motus, eſſet autem motus in nunc, ſi quies eſſet in nunc. vtriuſque enim ratio eſt eadem.

Dub. contra rationẽ Ari.

Contra hanc rationem Ariſt. dubitatur Nam non videtur valere, quod quies, & motus ſimul eſſent in vno nunc, ſed quod illud vnum nũc eſſet finis extrinſecus tum motus, vt dicatur, in tali nunc non eſt motus, ſed immediate ante hoc fuit, ſic enim definitur motus. Similiter eſſe vltimum non eſſe quietis, puta, nunc non eſt quies ſed immediate poſt hoc erit.

Solut.

Ad hoc reſpondetur quod ſi motus in inſtanti poſſet eſſe, tunc, re vera, non per vltimum non eſſe inciperet, ſed per primũ eſſe: ſimul & quies. Vnde cum illud inſtans præteriti ſit ipſius prę teriti, in quo toto motus eſt, qui in inſtanti fieri poſſe ſupponitur, eſſe vtique in illo inſtanti: ſimiliter & quies, & ſic ſimul eſſent.

Dub. 1. contra rõnem Ari.

Sed profecto adhuc non ſatisfacit hoc Nam quamuis in inſtanti fieret motus, & quies, adhuc ſimul eſſe nõ probatur, quia cum in cõtinuo tẽpore ſit immediata mutatio vnius ad alterum, licet ſit inſtantanea, non poteſt unicum inſtans eſſe vtriuſque intrinſecum.

Et declaro, & confirmo hoc euidẽter. Demus, quod generatio, & corruptio ſubſtantię ſint in inſtanti (quod verum eſt.) demus modo, quod in media prima hora materia ſit ſub forma ignis, & in tota alia media ſub forma aquæ, per corruptionẽ vnius & alterius generationem. Tunc argumẽtor, iſtæ mutationes in inſtãti ſunt, ſed in tota media prima ignis eſt, ergo etiam in vltima nunc, in tota iterum media altera aqua eſt, ergo & in illo nunc, ergo ſimul aqua, & ignis.

Clarum eſt, quod Ariſtoteles nõ admittet caſum, ſed dicet. poſtquam datum eſt, quod in tota media hora ſit aliqua forma non oportet dare, quod in tota altera continua ſit altera: nam inſtans illud eſt intrinſecũ vnius, extrinſecum alterius, eſt enim primum non eſſe ignis, primũ eſſe aquæ. Ita dicam de motu, & quiete, quamuis admittantur eſſe in inſtanti, non ob id erunt ſimul, imò eſſe primum non eſſe motus, & primum eſſe quietis, nec ſua petitio eſt admittenda, ob id exiſtimo, argumentum hoc eſſe probabile, non autem demonſtratiuum.

Amplius autem quieſcere quidem.

3. Ratio. TErtio probat idem ex definitione quieſcentis. Id enim quieſcit; quod ita ſe habet, ſicut prius, quod.n. mouetur, in continua eſt variatione. At quod quieſcit, inuariationem habet, vt ſic modo ſe habeat, ut prius: at in nunc non eſt asſignare prius, cum ſit indiuiſibile, ergo non eſt quies in ſolo nũc, quod ergo mouetur, & quod quieſcit, in tempore mouetur, & in tempore quieſcit.

Quod autem mutatur omne. Tex. XXXII.

1. Ratio. Omne mobile neceſſario eſt diuiſibile DIuiſionem motus indagaturus, primo mobile diuiſibile eſſe ꝓbat hac ratione. Omne, ꝙ mutatur, partem habet ſub termino a quo, partem ſub termino ad quem: ergo omne quod mutatur, eſt diuiſibile, Antecedens ꝓbat. Quia cum mobile eſt totum in termino a quo, uel totum in termino ad quem quieſcit & non mouetur. cum igitur mouetur, partim eſt in vno, partimin alio: dicere enim quod in neutro eſt, eſt imposſibile.

Dub. Ariſtot. At quis dubitaret, cum aliquid Roma mouetur Neapolim, non eſt partim Romæ, partim Neapoli.

Solutio. Reſpondet ſe nõ loqui de ultimis terminis, ſed de proximis motus illius, puta de his, in quibus fit primum mutatio: ut cum proxime mouetur in A, ex B, partim eſt in A, partim in B, ſicut quod mouetur ex albo, pro proximo termino habet mediũ, puta fuſcum: non tamen opus eſt, quod ſit ſimul in terminis primis, & remotis, ſed in proximis opus eſt.

Circa intelligentiam Tex. 32. Ariſt. An omne mutabile ſit diuiſibile. Et an mutatio eſſe poſſit in non tẽpore. Quæſt. IIII.

NOn hic quærimus, an indiuiſibile moueri poſſit: hoc.n. poſtea examinandum eſt inferius, vbi Ariſtoteles id tradit, ſed difficultas ſolum eſt intelligendo ſenſum Ariſt. in hoc tex 32. ubi docet, omne mutabile eſſe diuiſibile, in quo laborant interpretes adeo ut dicat Auer. hanc eſſe eius quæſtionem quaſi inſolubilem contra Ariſtotelem. Senſus q.

Rõ difficultatis cõtra Ariſt. Difficultas autem in hoc cõſiſtit, ut notat Auer. Ariſtoteles enim facit hoc argumentum. Omne; quod partim eſt in termino a quo, partim in termino ad quem, eſt diuiſibile. Omne mutabile partim eſt in termino a quo, partim in termino ad quem, ergo omne mutabile eſt diuiſibile. Peto, An in concluſione loquatur de omni mutabili ſecundum generationem, & de mutabili in tempore, & in non tempore, uel non. Si non de omni loquatur, tũc eſt demonſtratio particularis, nam prædicatum diuiſibile conuenit omnibus mutabilibus, nam quæ in non tempore mutantur, etiam diuiſibilia ſunt, ut patet de aere, qui in non tempore illuminatur. Similiter materia, in qua generatio fit, diuiſibilis eſt

1. Sentẽ. Alex. Si autem de mutabili omni ſermo fiat, tũc incidimus in aliud peius, minor enim eſt falſa, nam quod in inſtanti mutatur, nõ eſt partim ſub termino a quo, partim ſub termino ad quem.

Reijcitur opi. Ale. Circa hanc difficultatem, Auerroes, in huius loci digresſione citat tres ſentẽtias & eas impugnat, tandem ſuam ponitque etiam mihi non probatur, ut poſtea oſtẽdam. Prima eſt Alexan. qui nullam exiſtimat eſſe mutationem in non tẽpore, ſed omnes eſſe in tempore, aliquas tamen in tempore ita breui, ut lateat, ob id apud ipſum clarum eſt, Ariſtotelem loqui de omni mutabilĩ. Hanc reiicit Auer. dupliciter. Primo, quia eſt contra Ariſtotelem, quem magnum, & famoſum magiſtrum uocat. Ariſtoteles enim 1. Phyſic. tex. 23. contra

Par-

Parmen. dicit, mutationes aliquas eſse in inſtanti. Secundo: quia eſt contra rationem, illuminatio enim generatio, corruptio, & aliæ ſunt mutationes, quæ fiunt in inſtanti.

1. Sentēt. Themiſt. Altera ſententia eſt Themiſt. admittit enim Themiſt. eſſe mutationes aliquas in nō tempore, ſimiliter admittit, omne mutabile, ſiue in tempore, ſiue in nō tempore eſſe diuiſibile, tamē dicit, quod Ariſtotelis demonſtatio procedit de mutabili in tempore, eo quod mutabile in nō tempore per ſe notum eſt, eſſe diuiſibile, nam ex definitione id notum fit. Id enim eſt in non tempore mutabile, quod totum & ipſius partes ſimul motæ ſunt, vnde patet ipſum habere partes.

Reÿcitur ſent. Themiſt. Auerroes reiicit iſtam ſententiam dupliciter. Primo, quia nō eſt per ſe notū mutabile in non tempore habere partes, & eſſe diuiſibile, imò magis videtur ipſum eſſe indiuiſibile, nam ut ſe habet mutabile in tempore ad mutationem in tēpore, ita ſe habet mutabile in non tempore ad mutationem in nō tempore, ſed mutatio in tempore colligit ipſum mutabile eſſe diuiſibile, ergo mutatio in nō tēpore, quæ indiuiſibilis eſt, videbitur magis colligere, ipſum mutabile eſſe indiuiſibile, non ergo per ſe notum eſt, indiuiſibile eſſe.

Secundo, quia tunc Ariſto. demōſtratio nulla eſſet. daret enim non cauſam pro cauſa, puta habere partem in termino a quo, & partem in termino ad quem, & ob id diuiſibile eſſe, conſtaret autem nō eſſe id cauſam, nam mutabile in nō tempore diuiſibile eſt, & non habet partem in terminis a quo, & ad quem.

3. Sentēt. Auēpace. Nota duplex mobilis diuiſio Tertia ſentētia eſt Auempace, iſte enim duplicem diſtinguit mobilis diuiſionem. Vnam, ſecundum quam diuiſibile eſt ſecundum ſuam quātitatem, quam uocat diuiſionem ſecundum ultima; Alteram, ſecūdum quam diuiditur in formas cōtrarias, quas ex motu habet, quod enim mouetur participat de termino a quo, & de termino ad quem, dum mouetur.

Exiſtimat autē Ariſt. nō loqui de priori diuiſione, quia poſtea probat non eſſe mobile indiuiſibile, ſed de poſteriori, & hoc in tribus ſpeciebus motus, quæ ex cōtrario in cōtrarium fiūt. Tunc ſenſus eſt: Omne mobile, dum mouetur participat terminum a quo, & ad quē: ob id diuiſibile eſt in formas, vt quod dealbatur, partē habet albedinis, partem nigredinis, & ſic in aliis, ſiue ipſum mobile ſit in ſe diuiſibile, ſiue indiuiſibile: de hoc enim modò nō eſt ſermo.

Hanc ſententiam dicit Auer. eſse meliorem aliis, eo quod nullum inconueniēs ex prædictis in ea ſequitur, atque fatetur ſe multo tempore in ipſa fuiſse. Sed modo reiicit, eo quo diuiſio ſecundum formas accidentalis eſt ſubiecto: de prædicato autem accidentali non fit demonſtratio. *Obÿcit Auer. cōtra Auēpac.*

Sed iſta ratio Auerrois eſt debiliſſima, nā diuiſio ſecundum formas accidit quanto, vt quantum eſt: at vt mobile eſt, non ipſi accidit, ſed valde de per ſe eſt, & neceſſaria. *Soluitur Auerro. Obiect.*

Potior ratio eſt S. Th. quia talis expoſitio non conuenit literæ Ariſtotelis, ubi dicitur, quod mutatur, habere partē in uno termino, partem in altero, ubi de diuiſione quantitatiua mobilis ſermo eſt. *Altera Obiect. D. Tho.*

Tādem Auerroes ſuam ponit ſententiam quartam, quā latuiſſe omnes expoſitores dicit. Notat tamen primo aliqua. Primum eſt, quod mutatio eſt duplex, Altera per ſe, altera non per ſe. Mutatio per ſe eſt, quæ ex quiete tendit in quietem, ut cum aliquid ex albo mutatur in nigrum, ex quiete enim albi tendit ī quietē nigri. Similiter reliqui motus, qui ex contrario in contrarium tendunt. Mutatio vero nō per ſe eſt, quæ ex motu tendit in quietē: & hæc nimirum eſt, quæ non eſt ſola niſi coniuncta motui alicui tanquam ipſius terminus, ut generatio ſubſtantiæ, quæ ſequitur alterationem, illuminatio, quæ ſequitur motum localem illuminantis, & huiuſmodi aliæ, quæ mutationes tantum, non motus dicuntur. ac ob id appellantur mutationes non per ſe, quaſi non ſint, niſi aliis iunctæ. *4. Sentē. Auerr. No. 1. duplicē eſſe mutationem, p ſe; & per accidens.*

Notat ſecundo, quod mutatio non per ſe, duplex eſt. Altera, quæ habet alterum ſpeciei terminū a mutatione per ſe, vt generatio, quæ alterationi iūgitur, ſub illa in ſubſtantiam, hæc in qualitatem terminatur. Similiter illuminatio, quæ eſt cum motu locali. Altera eſt, quæ terminum habet eundum, vt cum motu ex nigro in album, eſt mutatio ex non albo in album. *No. mutatio nō per ſe a motu ad quietē duplex.*

Notat

No. 3. mutationes non per ſe in inſtāti. Notat tertio, quod mutationes non per ſe ſunt in inſtanti, quia ſunt in termino præcedentis motus, qui terminus eſt inſtans, reliquæ in tempore ſunt.

Senſus Ariſt. ſecundum Auerr. His ſuppoſitis, dicit, quod concluſio Ariſtotelis eſt vera in vniuerſum, ſed differenter. Nam de mutatione non per ſe eſt vera, ſed per accidens, quod eſt dicere; ꝙ mutatur nō per ſe, eſt diuiſibile, non propter id, ſed quia illud tale mutatur ſimul mutatione per ſe, a qua diuiſibitas prouenit. De mutatione vero per ſe, eſt vera per ſe, quod enim mutatione per ſe mutabile eſt, diuiſibile eſt, & quia quod eſt per accidens, omittitur in demonſtratione, ob id Ariſt. demonſtratio in mutabilibus per ſe fit, per ipſa enim veritatem habet etiā in mutabilibus non per ſe.

Reÿcitur ſent. Auerr. Iſta ſententia non mihi placet. Nā, vel loquitur de diuiſione ſecundū formam. Et hoc non, eſſet enim incidere in ſententiam Auempa. impugnatā ab ipſo in hoc, vel loquitur de diuiſibilitate ſecūdum vltima, vel quantitatem ſubiecti, & tunc minor non eſt propoſitio per ſe, ſed per accidens. Nā alterabile, vt alterabile nō hēt vnam partem in termino a quo, & alterā in termino ad quem, cum in vna ſola parte poſſit alteratio perfecta fieri, nec quod alteratur, opus eſt, vt ſit quantum.

Defenſio Auerr. a quibuſdam. Quod ſi dicas cum quibuſdam, quod id quod alteratur, non habet patem in vno, partem in altero termino, vt alteratur, niſi quia quod alterabile eſt, mobile localiter eſt, & ꝙ localiter mouetᷣ, id hēt.

Reÿcitur reſp. Hæc reſponſio nihil valet, nam etiam ſi id admittatur, iam alterabile non per ſe habet partem in vno, partem in altero termino, & ita non eſt minor de per ſe, ſicut nec concluſio de mutabili mutatione nō per ſe, ſicut ergo excluſit ipſe Auerroes mutationem non per ſe, ita debuit eadem cauſa excludere alterationem, imo & augmentationem, quamuis ſint mutationes per ſe. Hoc argumentum validiſſimum puto contra Auerroem, adeo vt diſcipuli ipſius fateantur, non conſtare ſenſum Auerrois in hoc. Relinquatur igitur hæc expoſitio, & recipiamus illa tria notabilia, vt vera.

5. Senten. D. Tho. Quinta ſentētia eſt S. Tho. in prᷓſenti. vult S. Th. quod hic fiat ſermo de diuiſione quantitatiua mobilis, dicit tamē, quod verū habet iſta demonſtratio in omni mutabili, etiam ſecundum generationem.

1. Ratio. Quod mutatur enim, eſt partim in termino a quo, partim in termino ad quem, & de motu locali notum eſt, at de generatione ſubſtantiali, & alteratione indiget declaratione. Dicit ergo Doctor ſanctus. Quod mutatur in generatione ſubſtantiæ eſt partim ſub termino a quo, puta ſub priuatione, partim ſub termino ad quem, nō quidem forma, ſed ſub aliquo formæ, puta ſub ipſius diſpoſitione, nam cum forma eſt, priuatio non eſt.

De alteratione vero dicit, ꝙ id, quod alteratur, quamuis totum alteretur, tamen vna pars alterata alteram alterat, vt vna medietas aliam, & vna extrinſeca aliam intrinſecam, quia non omnes partes æqualiter ab agente ad moto primum alterantur, & ſic alterabile diuiſibile eſt.

Dub. contra ſentē. D. Tho. Iſta ſententia eſt S. Th. quæ licet ſit melior cæteris, tamen mihi non plene ſatiſfacit, primo, quia cum ipſe fateatur hic agi de diuiſione ſecūdum partes mobilis, quo modo verum habet, quod dicit de generatione, iam enim recurrit ad partes ſecundum formas cum Auempace.

2 Præterea, quod dicit de alteratione, nō habet efficaciam, quia per accidens eſt, ꝙ pars alterata alteram alterat: illa enim ſaltem partis alteratio eſt vera alteratio, & tamen non fit ſecundum diuerſas partes, quarum vna ſit in termino a quo, altera in termino ad quem.

3 Iand. q. 3. arguit etiam cōtra S. Tho. & probat, quod nec ſecundum formarum diuiſionem locum habeat hoc in generatione, quia cum materia eſt ſub priuatione, & ſub diſpoſitione formæ; profecto non eſt ſub parte formæ, diſpoſitio enim alterius eſt generis.

Præterea, quia ſunt formᷓ, ad quas nullus eſt diſpoſitionis motus præcedens, vt patet in lumine, non enim diſponitur aer ad ipſum recipiendum.

Sentent. auth. Ob hæc igitur in tāta varietate opinionum mihi videtur, Ariſtot. rationem eſſe de mobili localiter, de quo hactenus locutus eſt, quia talis motus communis eſt omnibus naturalibus, reliqui enim particulares ſunt, atque in alios libros dimittuntur, & tunc procedit de diuiſione quantitatiua mobilis de hoc enim videntur loqui

loqui

loqui verba textus: aliter enim expoſitio Auempa.erat optima:quod ſi Ariſtoteles loquitur,& concludit vniuerſaliter de om ni mutabili,id eſt,quia in omni mutabili, veritatem habet,ſed non per ſe,ſed quate nus quæ alterantur,& augentur, motum localem præſupponunt,ad quem eſt neceſ ſaria mobilis diuiſio.

Obiect. Nec te moueat exemplum Ariſtotelis de fuſco, in quo videtur confirmari ſententiæ Auempa.

Solut. Nam exemplum ſolum eſt ad explicā dum,quod ſit primum,& proximum, ad quod peruenitur in motu: tale enim in quocunque motu reperitur.

Ad arg. Auer. Nec argumentum Auerro. in principio quicquam valet. Nam quamuis diuiſibile alijs inſit mobilibus, id tamen eſt media te,& per mobile localiter: & iuxta hoc di ci poteſt procedere per cauſam rationem Ariſt.nam cauſa,ꝙ mobile localiter diuiſibile ſit,vt mobile eſt,ea eſt, quia partem in vno,partem in alio termino habet: de neceſſitate tamen,& veritate huius poſtea latius dicetur,cum examinauerimus, an indiuiſibile moueri poſſit.

Caput Quartum.

Motus autem eſt diuiſibilis. Tex. XXXIII.

Motus dupliciter eſt diuiſibilis ad diuiſ. ſubiecti, & ad diuiſionem temporis. DIuiſionem motus tractat, ipſumque dupliciter diuiſibile eſſe dicit: Vno modo, ad diuiſionem motuum partium ſubiecti: Altero modo,ad diuiſionem temporis.Diuiditur ergo motus alicuius totius, in motus partium illius totius mobilis. Hoc autem probat ex eo, quod motus totius magnitudinis mobilis non eſt alius quam motus conſtans ex partium motibus,ſic enim diuidetur in tales partes: at quod motus totius conſtet ex motibus partium,tripliciter probat.

No. ſcopū Ariſtot. Nota vero, quod hæc argumenta non probant primo motum eſſe diuiſibilem, quod aliqui expoſitores putarunt,ſed qđ motus totius mobilis ſit coniunctus ex motibus partium,hinc enim eſt manifeſtum,diuiſibilem ipſum eſſe in motus partium, quia, vnumquodque reſoluitur in ea,ex quibus componitur.

Argumentum igitur primum eſt.Sumamus totum,quod mouetur A, C.quod ſi mouetur,ipſius duæ medietates mouebuntur duabus partibus motus, quarum vna non eſt alia,tunc ſi partes mobilis mouentur partibus motus diſtinctis,ergo totum mobile toto integro motu ex vtraque parte conſtante. *1. Rō Ariſtot. qđ motus diuiditur ad diuiſ. ſubiecti mobilis.*

Vis arg. Vis argumenti eſt.Ita ſe habent partes motus ad totum,vt partes mobilis ad ipſum mobile: ſed partes mobilis ſunt totū ſimul iunctæ,ergo & partes motus ſimul totus motus. Vlterius. Sicut partes mobilis ad partes motus, & totum mobile ad totum motum: eſt igitur motus totus totius mobilis cōpoſitus ex partibus motus partiū mobilis, & ita eſt diuiſibilis in tales partes.

No. literę expoſ. Conſideranda litera.Nā per A,C,notat totum mobile:per A, B, vnam ipſius medietatem; per C,B, alteram.Item per D,F,notat motum compoſitum ex motibus partium:per D,E,motum prioris medietatis mobilis,per E,F,motum alterius medietatis eiuſdem mobilis.

Amplius autem ſi omnis quidem Tex. XXXIIII.

5. Ratio Ariſto. SEcundo, idem probat deducendo ad inconueniens.Si motus ille cōpoſitus ex partibus,non eſt totius magnitudinis mobilis,tunc vel erit partiū, vel alterius mobilis.Nō partiū,quia ſingulæ partes ſingulis partibus illius mouentur, non toto ipſo. (Vide autem quod loquitur de partibus per ſe,& non ſimul ſumptis, hæ enim ſunt totum.) Nec talis motus poteſt eſſe alterius mobilis,quia ſi totius ille motus eſſet alterius mobilis,partes etiam eſſent partium alterius mobilis, cuius.n.totus eſt motus, & partes motus ſunt, ſed partes illius motus non ſunt alterius,cum ſint ipſius A,C, nec pluriū mobilium eſt vnus motus,ergo nec totus motus erit alterius mobilis. Ergo oportet dicere,ꝙ motus coniūctus ex motibus partiū magnitudinis

tudinis mobilis alicuius, ſit ipſiuſmet totius mobilis: & ita motus totius diuiditur, in motus partium illius totius mobilis.

Amplius autem ſi eſt quidem totius. Tex. XXXV.

3. ratio Ariſtot. TErtium ponit argumentum, quo probat idem, puta, motum coniunctũ ex motibus partium mobilis eſſe totius ipſius mobilis: ante probauit eſſe ipſius mobilis, quia non poterat eſſe alterius mobilis, mõ probat eſſe ẽt ipſius totius, quia alius motus, pter illũ nõ põt eſſe illius mobilis. Eſt igitur argumẽtũ. Si motus conpoſitus ex partibus, puta, D, F, non eſt illius totius mobilis, erit aliquis alius, detur ille, & ſit, H, I. tunc ab iſto oportet abſcindere duas partes æquales illis duobus motibus, quæ erunt partium mobilis. Niſi enim auferentur, tunc partes mobilis haberent duos motus ſingulæ, vnum poſitum iam, alterũ ab illo, qui modo datur.

Ablatis igitur partibus a motu H, I. peto, vel ſupereſt aliquid ex illo motu, vel protſus eſt æqualis partibus ablatis, vel minor. Si ſit æqualis partibus ablatis, erit æqualis etiam motui illi cõpoſito, de quo eſt argumentum. Quod ſi illi æqualis eſt, profecto ille erit motus totius mobilis, quia duo æquales motus vnius ſpeciei nõ ſunt in uno. Si vero excedit, iſte exceſſus nullius erit, nam non totius mobilis, cum ſit minor: non partium, quia habẽt iã ſuũ motum non alterius ſubiecti, quia non eſſet motus continuus. Quod ſi minor ſit, quam partes ſimul ſumptæ, tunc exceſſus partium nullius erit. eſt ergo motus æqualis partibus ablatis.

Aduerte itaque vim argumenti totam hanc eſſe. Si motus compoſitus ex motibus partium non eſſet motus totius, ſed alius motus, ex eo eſſet, quod non eſset æqualis ipſi toti: Sed quicunque alius motus ponatur, erit neceſsario æqualis iſti motui compoſito, non maior, nec minor. ſi debet eſse totius mobilis, ergo præter motum compoſitum ex partibus nõ oportet ponere motum alium totius mobilis. Vnde concludit, hanc diuiſionem motus eſse, & neceſsarium eſse, ipſam fore quoties ſubiectum mobile eſt. *Vis arg. Ariſt.*

Alia autem eſt ſecundum tempus Tex. XXXVI.

ALteram conſtituit diuiſionem motus, qui in ſucceſſione conſiſtit, & hanc habet ſecundum temporis diuiſionem, & probat. Quia totus motus in toto tempore eſt, minor motus in tempore minore: igitur motus ad diuiſionem temporis diuiditur, ipſius enim partibus commenſuratur, & correſpondet, vt patet. *De diuiſ. motus ſecundum tẽpus ad temporis diuiſ.*

Quoniam autem omne, quod mouetur. Tex. XXXVII.

DIuiſionem motus, mobilis, & temporis etiã in alijs, quæ in motu ſunt, reperiri docet. Et conſtituit quinque, puta, Motus, tempus, Moueri, ideſt motus in concreto, Mobile, In quo ſit motus, ideſt terminus ad quem. Hæc, inquit, omnia proportionaliter diuidi eodem modo docet in hoc, quod diuiſio vnius correſpondeat diuiſioni alterius. *De diuiſ. motus mobilis, & temporis, & termini ad quẽ eandem, eſſe omnium iſtorum in diuiſione ꝓ portionẽ, licet non eadem ſit in omnibus ratio.*

Quamuis diuiſionis rõ non omnibus ſit eadem. Nam quantitates, ad quas eſt augmentatio, per ſe diuiſibiles ſunt: qualitates vero, ad quas alteratio eſt, per accidens diuiduntur ad quantitatis diuiſionẽ.

Incipit autem oſtẽdere, quod tempus, & motus ſe in diuiſione cõſequantur. Primum de motu, quod ſequatur tẽpus ſic. Totus motus eſt in toto tempore, in parte temporis pars motus, in dimidia dimidia, in tertia alia tertia, & ſic cõſequenter: ergo ad temporis diuiſionem motus diuiditur, & conuerſo etiam totum tempus eſt menſura totius motus, pars vero temporis partis motus, ergo tempus pariter diuiditur ad diuiſionem motus. *Motus et temporis diuiſiones ſe conſequuntur.*

Eodem autem modo, & ipſum moueri. Tex. XXXVIII.

OStẽdit modo ꝙ moueri ẽt diuiditur motus diuiſione ſic. Moueri totũ eſt ſecundũ totum motũ, moueri minus ſecundum minorem motum, maius ſecundum maiorem. Tunc multum *Moueri diuiditur diuiſ. motus.*

eſt res mota, cum motus magnus eſt: tunc parum, cū paruus eſt, ergo moueri diuiditur ad motus diuiſionem. Eſt autem eadē argumentandi forma cum ſuperiori.

Eſt autem & cum quis deſignauerit ipſum.

1. Expoſi. SAnctus Th. exponit, modo Ariſt. è cōuerſo oſtendere motus ad diuiſionē moueri diuidi.

2. Expoſi. quod partes moueri ipſi' reſpondeant partibus motus. Forſan tamen conformius literæ dicemus; ꝙ reijciat id, quod dici poterat, nempe, partes ipſius moueri correſpōdere partibus motus, ſed non totum moueri toti motui. Quod eſt dicere, Totum moueri non eſt compoſitum ex moueri partium, quod ante de motu dicebatur.

1. Ratio. Hoc aūt reijcit multipliciter. Primo, Signetur pars vtraq; ipſius moueri DC, CE. tunc partes ſingulis motibus correſpondent, ergo & totum toti motui compoſito. Nam ſi aliud moueri eſſet, tunc duo moueri ab uno motu eſſent. Vt enim probatum eſt iam, in mobili toto non eſt niſi vnus motus ex partibus conſtans; ergo & vnum moueri.

2. Ratio. Probat ſecundo (vt puto.) Motus totius eſt ex motibus partium, vt dictum eſt, ergo & ipſum moueri ex moueri partium, ita moueri totum reſpondet toti motui, ſicut partes moueri partibus motus.

3. Ratio. Item tertio. Quia ſicut ex vtroq; motu vnus eſt compoſitus motus continuus, & æqualis toti mobili; ita ex vtroq, moueri fit vnicum, & cōtinuum moueri, eſt igitur mutua correſpondentia vtriuſque.

Similiter autem demonſtrabitur. Tex. XXXIX.

Termin' ad quem diuiditur ſicut motus. QVod dictum eſt de motu, moueri, & tēpore, quantum ad diuiſionē, idē docet eſſe de termino ad quē, vt de longitudine in augmento, & de alijs aliorum motuum terminis, qui pariter ſunt diuiſibiles, quamuis quędam horum ſint per accidens diuiſibilia, puta penes ipſum mobile.

Item docet, hæc omnia non ſolum ſe conſequi quantum ad diuiſionem, ſed etiā quantum ad finitum, vel infinitum, quod ſuperius de ſpatio dictum eſt. Attende autem, quod hic ſpatium cū termino ad quē coniungitur. Spatium enim eſt latitudo termini ad quem in locali motu.

Ex diuiſibilitate mobilis omnium aliorum diuiſibilitas procedit. Vtrunque tamen, puta, diuiſibile, & finitum, vel infinitum in his maxime ab ipſo mobili procedit, eo enim quod quantum eſt, ſecundum diuerſas ſui partes in vno loco ſuccedit, facit in motu, & tempore diuiſibilitatem, & quatenus termini in ipſo ſunt, diuiſibiles redduntur.

Vnde vide, quomodo radix diuiſibilitatis in illis omnibus, primo a mobili quanto ortum habet, eo modo, qui dictus eſt. ſic enim ſunt partes mobilis ſumendæ, puta, vt vni loco ſuccedunt, nam ſic diuidūt tempus, & motum effectiue, vt dicit Ægydius, & non ſolum diuiſibilitas prouenit alijs a mobili, ſed & finitum, & infinitum, de quibus modò dicetur. Sunt enim hæc coniūcta. at mobili iſta ſtatim, & per ſe inſunt. eſt enim ipſum aliorum primum.

Caput Quintum.

Quoniam autem omne quod mutatur. Tex. XL.

De ordine partiū motus & primum de ipſius principio & fine. ORdinem partium motus tractare aggreditur, ac de ipſius prīcipio ac fine diſſerit pri'. Conſtituit tamen duo fundamenta neceſſaria ad hęc, quorum alterum eſt in hoc textu. Nempe, quod mutatum eſt, cum primum mutatū eſt, eſt in eo, in quo primum mutatū. Explicat hoc. Mouetur a nigro in album mobile aliquod, cum primum eſt iam mutatum, eſt ſub albo dico, cum primum mutatum eſt, quia poteſt inde mutari ab illo albo, at tunc, cum primū mutatio eſt facta, vtique ſub illo albo eſt.

Probat Ariſt. quod mutatur, relinquit terminum a quo, & mutari eſt relinquere, aut ſaltem non eſt mutari, niſi ſit relinquere terminum a quo. ergo mutatum eſſe erit reliquiſſe terminum a quo, vtriuſque enim eadem ratio, nempe inter mutari, & relinquere, & mutatum eſſe primum, & reliquiſſe. Cum igitur, quod mutatum eſt reliquerit terminum a quo, erit tunc ſub termino ad quem. receſſus enim vnus, acceſſus eſt alterius.

Quoniam ergo una mutationũ. Tex. XLI.

2. inductio, ac primo in generatione et corruptione

QVod, id quod mutatum eſt, poſtq̃ reliquit terminũ a quo ſit mutatũ ſub termino ad quem, oſtẽdit per ipſas mutationes: & primo per generationem, & corruptionem. nihil enim clarius hoc eſt, ob id, quia earum termini ſunt cõtradictorii, puta, eſſe, non eſſe, quę non habẽt medium. propterea receſſus ab vno erit acceſſus ad alterum.

Dicit ergo, quod mutatum eſt, ex eo ꝙ non eſt, in id, quod eſt, puta per generationem, reliquit id, quod nõ eſt, erit ergo ſub eo, quod eſt. E contra in corruptione, mutata eſt res ex eo, ꝙ eſt. igitur erit ſub eo, quod non eſt, non enim eſt medium. Qđ ergo mutatũ eſt, cum primum mutatum eſt eſt ſub termino ad quem in his mutationibus, quæ ſm contradictionem fiunt, ꝙ ſi ſic in his hoc eſt, erit etiam in aliis.

Amplius & per ſe vnamquamq;. Tex. XLII.

3. in aliis mutationib. idem oſtendit.

NOn cõtentus probare id in mutatione ſm ſubſtantiam, ac per eam in aliis, etiam uult in aliis mutationibus hoc idem oſtendere. & facit argumentũ. Quod mutatum eſt, cum mutatum eſt, nõ eſt ſub termino a quo, quia reliquit ipſum. ergo erit alicubi, ideſt altero loco, ſi motus fuerit localis. vel in alio termino, ſi alius fuerit motus. vt alteratio vel augmẽtatio: tũc vel eſt in hoc, in quo mutatum eſt, uel in alio: in alio eſſe non poteſt, erit ergo in eo quo eſt mutatum.

Probat, quod non in alio. & deſcribit hoc literis. Sit aliquod mobile, quod eſt mutatũ in B, ex alio termino motu continuo: ſi cũ primum mutatũ eſt in A, nõ eſt in ipſo, erit ergo in aliquo termino ante, puta, C. Cum aũt iſta duo non ſint contigua, & immediata, quia motus uſque ad B cõtinuus eſt: nec poteſt ſignari aliquid ipſi immediatũ, quia detur medium: Tũc profecto ex C, mouebitur in B. & ita mouetur & mutatur res ad id, in quo iam eſt mutata, tunc cum eſt mutata: quod eſt impoſſibile. Nam cum ego iam ſum mutatus in hunc locum, eomet tẽpore impoſſibile eſt me moueri ad eundum locum: unde concludit intentum, & eſſe in B.

Manifeſtum igitur eſt. Tex. XLIII.

Concluſio 1. fund.

COncludit, quod cũ id, quod mutatũ eſt, cum primũ mutatũ eſt, ſit in termino ad quẽ ſequitur, quod factũ eſt, cum primum factũ eſt eſſe, & quod corruptum eſt, cum primum corruptũ eſt, nõ eſſe. Dico, cũ primũ, nã ꝙ factũ eſt, põt poſtea nõ eſſe, ſed nõ cũ primum factum eſt. Et quod in generatione dicitur, etiã in omni alia mutatione uerũ eſt, licet notius id ſit in generatione, & corruptione propter rationẽ dictã. Ex his concludit fundamentũ, quod mutatum eſt, cum primum mutatũ eſt, eſſe ſub eo in quo mutatũ eſt.

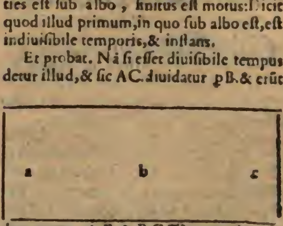
In quo autem primo mutatũ eſt. Tex. XLIIII.

2. fund. Ariſt. 1. mutatũ eſſe eſt in indiuiſibili tẽporis.

ALterum fundamẽtum eſt, id, in quo primo mutatũ eſt, quod eſt mutatum, indiuiſibile eſt. Explicat autẽ, quid uocet mutari in aliquo primo Nẽpe mutari in aliquo ratione ſui, nõ aũt rõne alicuius partis eius: unde lectio eſt in hoc die, ſed non primo, quia in diei parte eſt. Dicit ergo, quòd id, in quo eſt primũ mutatum eſſe, ideſt primum eſſe motus facti, eſt indiuiſibile. Exponit Themiſt. & bene de tempore, quod primum mutatum eſſe eſt in indiuiſibili tẽpore. V.g. mouetur a nigro in album aliquid in tempore, quoties eſt ſub albo, finitus eſt motus: Dicit quod illud primum, in quo ſub albo eſt, eſt indiuiſibile temporis, & inſtans.

1. Ratio.

Et probat. Nã ſi eſſet diuiſibile tempus detur illud, & ſic AC diuidatur p B. & erũt

duæ partes, A B, & B C. Tũc peto. Aut res eſt mutata in altera parte harum, uel utraque

quæ per ſe, aut in alterà mutatur, in altera eſt mutata, aut in vtraque mutatur.

Si in altera mutata eſt, ergo iam nō eſt illud totum, in quo primo mutata eſt, cū in parte, mutata ſit niſi detur prius primo, pars enim fuit prior toto.

Si vero in vtraq; mutabatur, iam etiam in toto mutabatur contra ſuppoſitionem. Dicimus enim, quod in illa ſit mutata.

Si vero in vna mutatur, in altera eſt mu tata, ſequitur idem inconueniens, quod ad primam partem, nēpe, quod non erit totum primum, in quo eſt motum, & mutatum eſſe, non ergo erit diuiſibile id, in quo primo dicitur, res eſt mutata, & motus eſt factus.

Manifeſtum igitur, quod & id. Tex. XLV.

2. *Conclu.* INfert ex dictis, quod id, quod generatum, & corruptum eſt, in nunc generatum & corruptum eſt, & mutatum. Id, eſt id, in quo motus finitur, vt ſit verum dicere, nunc primo motus eſt factus, eſt indiuiſibile inſtans.

His ſuppoſitis, diſtinguit dupliciter dici primum mutatum eſse. Vno modo verſus finem motus, vt ſit primum mutatum eſse id primum, in quo abſoluta eſt mutatio. Altero modo verſus principium, ut primum mutatum ſit, in quo incipit primo mutatio fieri. An tamen vtrunque in motu ſit, explicat ſtatim.

Quod igitur circa finem. Tex. XLVI.

Verſus finē motus datur primum mutatū eſſe. OStendit verſus finem motus, & mutationis dari primū mutatum eſſe, id eſt inſtans. in quo ſit verum dicere, nūc primo mutatio facta eſſe, ante enim mutatio erat, nec erat motus finitus.

Nota. Notandum, quod tale primum factum ſeu mutatum eſſe, non eſt motus, ſed ipſius terminus, quod alii vocant. primum non eſſe motus Nam in eo primo. in quo eſt iam verum dicere, motum eſſe factum, eſt etiam verum dicere, nunc non eſt iam motus, ſed immediate ante hoc erat, ſeu fuit, quod dicitur primum non eſſe.

Ariſtoteles autem probat, dari hoc inſtans, quia datur mutatum eſſe, quod ſit finis motus. Non enim mutatio in infinitum durat, at primum mutatum eſſe, indiuiſibile eſt, ergo re vera datur primū mutatum eſſe, cum in plura diuidi nequeat.

At circa principiū motus, & mutationis, dicit, non dari primum mutatum eſſe.

Notat hic Themiſt. quod principium, & finem motus dupliciter cōſiderare poſſumus. Vno modo pro parte, vt id ſit primum mutationis, ſeu motus, quod eſt prima pars motus primo facta: Id vltimum, ſeu finis, quod eſt vltima motus pars vltimo facta, & tunc vtriuſque eſt ratio æqua. Sicut enim non datur in principio prima pars motus propter eius diuiſibilitatem, ita nec datur vltima pars. Altero modo, finis motus poteſt conſiderari pro vltimo inſtanti, in quo deſinit motus, & principiū pro inſtanti, in quo incipit, & nunc ſicut datur finis, ita & principium. Finis enim eſt primum non eſſe, puta, non eſt motus, ſed immediate ante hoc fuit, principium uero vltimum non eſſe, puta, nunc non eſt motus, ſed immediate poſt hoc erit, Hæc, quæ Themiſt. hucuſque dicit, vera ſunt.

Dicit tamē ulterius, quod Ariſtoteles aliter ſumit finem motus hic, aliter principium, finem enim ſumit pro vltimo inſtāti motus, in quo non eſt motus, ſed primo res eſt mutata, & talis finis datur in mutatione, at principium ſumit pro parte motus, & nunc non datur primum motus, id eſt, non datur prima pars. *Them. interpretatio Ariſt.*

Hoc dictum Themiſt. non recipio, procedit enim contra Ariſtotelis ſenſum, ut patebit. Senſus enim Ariſtot hic eſt, quod ſicut in fine motus datur inſtās vltimum, in quo dici poteſt, nunc primo res eſt mutata, non ſic in principio datur vnum mutatum eſſe, a quo incipiat motus, vel quod ſit primum in motu. Propterea ſubdit rationem in textu. Nam mutatum eſſe ſupponit mutationem, ſed non datur prima pars motus, vel mutationis, quin detur prior, & prior, ergo nec datur primū mutatum eſſe, a quo incipit motus, ſicut dicitur in fine, quem motus præceſſit. Vnde quod nō ſit prima pars motus, adducitur in probationem huius, quod nō detur primum motus, non ergo idē ſunt vt vult Themiſt. *Reÿcitur hæc interpretatio, et uera ponitur.*

Sit

Sit enim primum, in quo A D.

probatur nõ dari.i. in motu, nec mutatione primo ex tpe quo fit.

PRobat, quod aſſump ſerat: Nēpe non dari primam mutationis partē, & probat hoc primo per tempus, eo ꝙ nō datur prima pars tēporis, in quo mutatio fit. Argumētum eſt: Detur igitur illud primum tempus, in quo prima mutationis pars ſit, & vocetur tempus. A D hoc, vel eſt diuiſibile, vel indiuiſibile: ſed neutrum eſſe poteſt, ergo non datur primum tempus, & ſic nec prima pars mutationis. Probatur primo, quod non ſit indiuiſibile, puta, nunc, dupliciter. Primo, quia ſequeretur, duo nunc eſſe immediata, ſed quod ſequatur, non oſtendit.

1. Rõnis pars quod non poſſit eē primū indiuiſibile tpis. 1. Ratio.

Puto autem ſic oſtendi: ſi enim in hoc inſtanti ſit prima motus pars, cum proxime ſequatur pars æqualis, & non minor, erit in inſtanti proximo, & ſic eſſent duo inſtantia ſimul. Quod ſi diceres, nō ſequitur alteram partem æqualem, ſed minorē, tunc eſſet in minori tempore quam nunc indiuiſibile, quod tamen eſſe non poteſt. Si uero dicas eſſe maiorem, id eſſe non poteſt: nam in motu, quod minus eſt, prius eſt, & idcirco prius ſequetur pars minor, quam maior: ſic mihi videtur probari illud.

2 Secundo probat Demus, quod in aliquo tempore quieſcat toto C A. tūc quieſcet in A. Moueatur tunc; Re vera, ſi in inſtanti eſt primum motus, tunc erit motus in A, cum quiete, nam in proximo inſtanti non poteſt eſſe, cum duo inſtantia non ſint contigua: nunquam ergo datur ulla pars motus, quæ prima dicatur, quia alia, & alia prior ſit.

Quoniam autem non eſt imparti bile. Tex. XLVII.

2. pars rõnis, ꝙ nō poſſit etiā eſſe illud primū in tpe primo.

ALteram argumenti partē probat, quod non detur prima pars temporis, in qua ſit motus, & illa ſit diuiſibilis. Diuidatur ergo in duas partes, tūc vel in vtraque eſt motus, vel in neutra; vel in altera tantū, Si in vtraque, igitur non eſt illud totum primum, in quo eſt motus, cum in parte etiam motus ſit. Si in neutra, tunc nec in toto erit motus, contra ſuppoſitionem. Dictum eſt enim illud eſſe, in quo primo motus eſt. Si in altera tantum, iam illud totum non eſt primū. Cum igitur non detur primum tempus, in quo dicatur moueri primum, diuiditur enim tempus in infinitum, nec dabitur prima motus pars, & ita non eſt primum mutatum eſſe. Motus enim præcedit mutatum eſſe, nulla autem eſt prima motus pars, nullū ergo eſt uerſus principium mutatum eſſe primum.

Nec igitur eius, quod mutatum eſt. Tex. XLVIII.

SEcundo idem probat non dari primā motus partē uerſus principium ex parte mobilis. Probatum. n. eſt, quod mouetur eſſe diuiſibile: moueatur ergo lignum ſupra unum locum ſecundum partes ſuccedentes unā poſt alteram, uel caleſiat ſecundum partes extenſionis. Tunc argumentum eſt. Quod mouetur, diuiſibile eſt; ſit igitur motus primus in parte mobilis D F, & tempus motus N I, ſi tota pars in illo tēpore mota eſt, ergo in medio temporis media pars, & rurſus in alio medio alia media, & ſic in infinitum non ergo dabitur prima pars motus in illo mobili, & ſic nec primum mutatum eſſe uerſus principium.

Explicatur. Tranſeat digitus meus per hunc locum, A, ſucceſſiue, tunc quod tranſit, indiuiſibile eſſe non poteſt, erit ergo diuiſibile. Prius ergo tranſit una pars, quā alia: ſed non datur pars prima tranſiens, quin fuerit alia prior, cum ſit diuiſio in infinitum; ergo non datur prima pars motus, & ita nec primum mutatum eſſe. Similiter cum per partes ſucceſſiue quid alteratur.

Quod igitur, nec eius, quod mutatur. Tex. XLIX.

CVm nec ex parte tēporis, ī quo motus ſit, nec ex parte mobilis primā mutationis dari partem probaſſet, nūc ex parte ēt termini, ad quem motus eſt

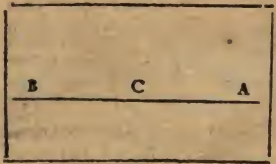
eſt, non dari primam partem acquiſitam, oſtendit.

Dicit tamen, quod quamuis iſta tria diuiſibilia ſunt, puta, Tempus, Mobile, Terminus ad quem: non tamen ſemper eodem modo.

Nota. Nota vero, quod ſpatium in motu locali reputatur pro termino ad quem: eſt enim ſicut latitudo, ſeu longitudo ipſius termini.

Duplex diuiſibile, per ſe, & per accidens. Diſtinguitur dupliciter diuiſibile. Vno modo per ſe, & ſic quantum, vt tempus, mobile, ſpatium per ſe diuiſibilia ſunt. Altero modo per accidẽs, quia nimirum eſt in quanto, ſicut qualitates.

Probat autem, quod non ſit primum in magnitudine per ſe diuiſibili motus factũ. Sit ſpatium A B. motus autem primus ſit ex B, in C.

Tunc, vel C, eſt cõtiguum ipſi B. & ſic erunt duo indiuiſibilia ſimul, vel non eſt contiguum, ſed mediat ſpatium. ergo in illo fuit primus motus. Et cũ ſpatium ſit diuiſibile in infinitum: non dabitur prima ipſius pars motu acquiſita. Idem eſt in mutatione ſecundum quantitatem, id eſt, in augmentatione, quæ ſecundum continuam quantitatem fit. At in alteratione, cum ſit qualitas, non datur iſte proceſſus diuiſibilitatis eodẽ modo, ſed eſt ad qualitatem indiuiſibilem per ſe, diuiſibilem per accidens.

No. duplicẽ ſucceſſionem in alteratione ſecundum ſ. intenſionẽ, & extenſionem. Aduerte autem duplicem ſucceſſionẽ in alteratione Vnam ſecundum intentionem formæ, vel remisſionem. Et quantũ ad has, pars diuiſibilis eſt forma per ſe; Alteram, quantum ad extenſionem, ſecũdum quam extenſarum partium pluralitatem alterabile alteratur.

Et de hac loquitur Ariſtoteles, dum dicit eſſe diuiſibilem per accidens, nec dari primam partem, quia hæc notior eſt: Altera enim ſecundum intenſionem obſcura eſt, & ad alios libros pertinet, cum non ſecundum quantitatem ſit, quæ commune accidens eſt. An tamen ẽt quoad intenſionis partes non detur prima, paulo poſt in ſuo loco id examinabimus.

Caput Sextum.

Quoniam autẽ omne quod mutatur, in tempore mutatur. Tex. L.

De ordine partium motus. De ordine partiũ motus modo diſſerit, atq; duo docere intendit. Alterum, ꝙ ante quãlibet partẽ motus diuiſi præcedit unũ mutatum eſſe, & alterum, ꝙ ante quodlibet mutatum eſſe præcedit aliqua motus pars. Sunt.n. mutata eſſe, ſicut puncta in linea, terminant enim motus partem.

Suppoſ. Ariſt. Ad probationem primi unum præmittit. Nempe. Omne, quod mutatur, in aliquo tempore primo mutari, ideſt omnis motus fit in aliquo adæquato tempore, i. in aliquo toto tempore.

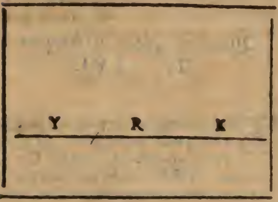
Diſtinguit tamen primo, dupliciter aliquid fieri in tempore. Vno modo nõ primo, ſed ſecundũ alterũ, ut quod in parte alicuius temporis fit, in toto fieri dicitur; vt quod in die hoc fit, dicitur tali anno fieri. Altero modo fit primo in tẽpore, & hoc eſt, ꝙ in toto tempore aliquo fit, & in utraque eius parte. Quod autem fieri in tempore primo, ſit fieri in omni eius parte, ut pars motus parti temporis, & totus toti reſpondeat.

1. probatur ſupp. Probat ex definitione primi ſupra data. Id.n. eſt primum, in quo ſecundum ſe, non ſecundum alterum, puta ſecundum ſui partem motus ſit, & idem probat ratione ſequenti.

Sed & ex his manifeſtum eſt. Tex. LI.

2. eadem probatur. Ratione id probat, nẽpe, motũ, qui in tẽpore primo fit, fieri ẽt in omnib. illius partibus. Sit tempus, ꝙ pri-

primum ponitur Y K. & diuidatur per R, in duas partes. Y R K R.

Tunc, vel in neutra mouetur, vel in vna vel in vtraque. Si in neutra mouetur, vtique in illo toto quieſcit: impoſſibile enim eſt moueri in aliquo tempore, & non in vlla eius parte. Si vero in vna tantum mouetur, tunc iam non eſt primum, cum in eo ratione vnius partis motus ſit. Si autẽ in vtraque, habetur intentum: ergo neceſſe eſt, quod ſi aliquid in aliquo tempore primo mouetur, quod in qualibet eius parte moueatur. Cum autem omnis motus in tempore ſit, erit in tempore primo: nã quod in tempore primo non eſt, ratione primi eſt, cuilibet enim motui tempus æquale reſpondet.

Hoc autem oſtenſo. Tex. LII.

Ante mo ne moueri eſt mutatũ eſſe ſi diuiſio ſumatur a fine verſus principiũ motus.

EX hoc principio ſic oſtenſo concludit, ante quamlibet motus partem præcedere mutatum eſſe, ſumpta diuiſione a fine verſus principium motus: probat autem hoc tripliciter.

1. Ratio ex ſpatio & tempore.

Primo, ex ſpatio, & tempore. Detur tẽpus primum, in quo eſt motus, Y R. detur magnitudo, & ſpatium K L. Si igitur mobile mouetur per totum in toto tempore: ergo in dimidio illius temporis, & ſpatij mutatum eſt. Iterum, ſi in dimidio mutatum eſt, ante motus medietatem præceſſit mutatum eſſe per dimidium. Rurſus diuidatur in alias duas partes, & erit mutatum eſſe, quod partem motus præceſſit. Cũ igitur ſit diuiſibile ſpatium, & tempus in infinitum, & quodlibet mutatum eſſe ſit finis præcedentis, quod ſequens præcedit: vtique ante quamlibet motus partem præcedet aliquod mutatum eſſe, partem motus antecedentis terminans.

Verbi gratia mouetur ab A, in B, ſpatio, re vera, cum iſtud ſpatium ſit diuiſibile in infinitum, & per totum ſit motus: ẽt motus diuidetur in infinitum. Et ſicut in ſpatio ante ſpatium datur punctum, diuiſione facta verſus extremum, ita dabitur ante quemlibet motum mutatum eſſe.

In medio temporis eſt mutatum eſſe.

Quod autem in medio tempore ſit mutatũ eſſe, probat ſubtiliter. Sumatur aliud mobile æque velox per æquale ſpatium, & ſimul moueatur cum illo mobili per dimidium tantum, tunc hoc dicetur in illo mutatum. Si ergo hoc in medio tempore mutatum eſt in medio, cum re vera moueatur in eodem tempore, & æquali ſpatio: quãuis hoc vlterius moueatur, hoc enim nõ impedit, quin in parte qualibet ſit mutatum. Et ſic de quacunque parte eſt idẽ argumentum, quod ſit mutatio, motum ergo pręcedit mutatum eſſe.

Amplius autem ſi in toto tempore. Tex. LIII.

2. Ratio.

SEcundo idem probat. Ob id in illo toto tempore primo Y R, dicitur aliquid mutatum, quia eſt vnũ nunc terminans tale tempus, in quo res mutata dicitur: ſed quælibet pars temporis ſuo nunc terminata eſt, ergo in qualibet parte illius temporis erit mutatum eſſe. Cum ergo pars partem præcedat propter ipſarum diuiſibilitatem in infinitum etiam mutatum eſſe, quod eſt in vna parte, præcedet motum, qui eſt in alia, & ſic motum ſemper antecedit mutatum eſſe, quod eſt finis cuiuſque partis.

Amplius autem ſi id. Tex. LIIII.

3. Ratio.

TErtio probat. Omne, ꝙ cõtinue mouetur in aliquo tempore (dico aũt, continue mouetur, quia nõ eſt corruptum tale mobile, non enim continue moue-

moueretur: nec ceſſauit a mutatione) omne tale, aut mouetur, aut mutatum eſt in illo tempore, ſed in nunc non mouetur; ergo in nunc eſt mutatum. Sed ſunt infinita nunc in tempore, ergo ſunt infinita mutata eſſe, ergo non dabitur pars motus quam non antecedat aliquod mutatum eſſe in altero nunc, & inſtanti antecedente illi.

Nota. Aduerte igitur, quod dicit, niſi ſit ceſſatio a motu, quia mutatum eſſe, quod in fine totius motus eſt, nō eſt ante motum; hic autem loquitur de intermedijs. Similiter, ſi in medio motu corrumpitur, res, motus continuus eſt, vt diximus; ſed illud mutatum eſſe, in quo res corrumpitur, nō antecedit motum eiuſdem rei, vt patet in cane, qui in deſcenſu moritur.

Non ſolum autem id, quod mutatur. Tex. LV.

Ante etiā mutatum eſſe præcedere motū. Alterum, quod ſuperius diximus, oſtendere aggreditur, nempe, ante mutatum eſſe præcedere motum, & quod mutatum eſt, prius mutari.

Suppo. Omne, qđ mouetur è cōtrario in contrarium in tempore mouetur. Ad cuius probationem præmittit vnū aliud principiū, puta; Omne, quod a quodam in quidam, id eſt, a contrario in contrarium mutatur, in tempore mutari, & mutatum eſſe, id eſt, mutationem factam eſſe in tempore.

Hoc probat. Mutetur aliquid ex nigro in album, quod dicitur ex A, in B, tunc ſi res eſt mutata in eodem inſtanti, in quo erat ſub A, puta, nigro, profecto ſimul erit ſub albo, & nigro, & ſub diuerſis locis, & formis ſecundum alios motus. Nam ſi facta eſt mutatio, res debet eſſe ſub termino ad quem, vt dictum eſt, ſi vero in alio nunc, eſt ſub termino ad quem, cum duo nunc immediata non ſint, quin ſit intermedium tempus, erit ille motus a contrario in contrarium factus in illo tempore. Non ergo eſt vllus tranſitus, aut mutatio ab vno contrario in alterum, niſi in tempore, quamuis ſint in gradu remiſſo contraria; cum in eodem nunc duo termini motus ſimul non ſint. Nam motus eſt acceſſus ad vnum, receſſus ab altero. Si igitur in duobus nunc, erit motus in tēpore

Hæc ratio poſterius examinabitur. Colligitur ergo principium motus ab vno in aliud in tempore fieri.

Quoniam igitur in tempore. Tex. LVI.

Ex fundamento ſuppoſito colligit; ante quodlibet mutatum eſſe præceſſiſse motum, & ratio eſt. Omne tempus diuiſibile eſt in minores partes abſque vllo termino, ita vt non detur tūc, qꝫ non præcedat tēporis pars, ergo & in motu, qui in tempore fit, idem erit. Si n. motus præcedit mutatum eſſe, & iterum ille motus diuiſibilis eſt, & terminatur pars per mutatum eſſe, hoc iterū præcedit illa motus particula, quæ iterum diuiſibilis eſt, & ſic in infinitum; ergo ante quodlibet mutatum eſſe datur motus antecedens. *1. Ratio Ariſt.*

Amplius autem in magnitudine Tex. LVII.

Adducit alterum argumentū in motu locali, quod clarius rem cōuinci, quia ſpatium eſt per ſe continuum. Moueatur ergo aliquid a C, in D. Tunc, vel vterque terminus eſt contiguus & hoc non, quia duo indiuiſibilia ſimul erunt. termini enim primi indiuiſibiles ſunt. Si ergo inter illa, C, D, medium diuiſibile eſt & continuum, erit diuiſibile in infinitum, & inter terminum, & terminū dabitur medium, in quo ſit motus, ergo ante quodlibet mutatum eſſe, quod in termino fit, præcedit aliqua motus pars, & qđ mutatum eſt, mutatur prius. *2. Idem in motu locali.*

Eadem enim demonſtratio eſt. Tex. LVIII.

Idem, quod demōſtratum eſt in motu locali, vbi ſpatium eſt per ſe cōtinuū oſtendit ēt in alijs motibus non continuis, vt in generationibus, & alterationibus, quamuis non ſint harum termini quanti *3. Idem in alijs motibus non continuis.*

quanti,niſi per accidens, tamen cognoſcemus in his per tempus ipſum,ſicut in motu locali per ſpatium.

Cõcludit. Ex quibus omnibus cõcludit,quod mutatur mutatum fuiſſe, & quod eſt mutatũ prius mutari,ideſt, ante motum mutatum eſſe, & ante ipſum mutatum eſſe quodlibet motum præcedere.

No. 1. Et omnia hæc probantur ex illo principio, quod continuum nullum ex indiuiſibilibus componitur,ſed indiuiſibilia ſemper diuiſibile eſt.

No. 2. Aduerte autem,quod alterationem, & generationem vocat non continuos motus, ideſt, quorum termini a quo, & ad quem continui non ſunt,cum ſint contrarij ſpecie differentes, at in ſpatio termini continui ſunt, ob id magis ineſt tali motui continuitas,tamen non ob hoc illi continui non ſunt.

Nota. 3. Aduerte etiam,quod hic,vt dicit Auer. per generationem, non præciſam ſubſtantiæ mutationem intelligit, ſed ſimul cum præuia diſpoſitione.

Manifeſtum eſt igitur. Tex. LIX.

4. Idẽ in omni mutatione in vniuerſum. INfert in vniuerſum,& in quacunq; mutatione continua,& diuiſibili,eſſe hoc verum, quod ante quodcunque mutatũ eſſe præcedit mutari,& ante mutari mutatũ eſſe,& hoc ob id,quia non datur prima pars in vllo continuo propter diuiſibilitatem in infinitum. & hoc in particularibus mutationibus patet, vt in generationibus,factionibus,corruptionibus & alijs, in quibus generari, ſeu fieri præcedit factum eſſe,& ècontra.

Quamuis non ſit idem prorſus, quod fit:ſat eſt,quod ſit pars illius, ut continuo domus fit, tamen modo fundamentum, poſtea muri, poſtea reliqua:ſic in alijs: Per generationes intellige ſimiliter mutationes cũ præuijs motibus, vt dictum eſt.

Caput Septimum.

Quoniam autem omne id. Tex. LX.

Theoremata ſex de infinitate & finitate motus, magnitudinis, & mobilis THeoremata quædam de infinitate, ſeu finitate motus, magnitudinis, & mobilis conſtituit. Et quamuis ſuperius de hoc etiam tractauerit, id tñ non ex profeſſo fuit,ſed vt motus diuiſio,& aliorum magis innoteſceret. Modo tñ ex profeſſo id docet, ob id vniuerſalius,& diſtinctius loquitur.

1 Theor. impoſſibile eſt pertranſire magnitudine finitam tempore infinito. Sex igitur Theoremata cõſtituit, quorũ primum eſt, magnitudinem finitam tẽpore infinito impoſſibile eſt pertranſire,tam in motu regulari,quando mobile uniformiter per totum ſpatium mouetur, ſiue velociter,ſiue tardè, quàm in motu irregulari, cum motus non eſt in toto ſpatio vniformis,ſed modo tardus,modò velox.

L mutatur 1. 1.Theor. Hoc Theorema limitat, vt not. D.Th. eſt intelligendum: Cum motus non fit ſæpe per eandem magnitudinem, aut aliquam eius partem, tunc enim magnitudine finita exiſtente, tempus erit infinitum, vt in circulo, ſed debet ſumi vna magnitudo tota,in qua totus motus fiat,non repetito toto ſpatio,nec parte.

Fund. probationis. Ad probationẽ huius ſupponit: Quod mouetur,in tempore moueri, & in maiori tempore maius pertranſiri ſpatium, quod in motu regulari intelligi debet.

Probatio de motu regulari. Hoc ſuppoſito ꝓbat Theorema in motu regulari. Detur magnitudo hæc finita, & diuidatur in partes æquales,quarũ vnaquæque erit finita in magnitudine, & omnes ſimul numero finitæ; tunc quæq; iſtarum pertranſibitur,in tempore finito, una enim in tanto finito,& alia in æquali,& iterum alia in æquali.ergo omnes oportebit tranſire in tempore finito,puta in tempore tanto, quantum eſt aggregatum ex tot partibus, quot erant partes magnitudinis. quæ tempora pariter etiam in multitudine, ſeu numero, & magnitudine finita erunt:ac ob id totum non erit infinitum. non enim finita finite ſumpta, infinitum complent.

Sed & ſi non ęque velociter. Tex. LXI.

Probatio in irregulari.

IDem probat, cum motus eſt irregularis, hic enim maior eſt difficultas, eo ꝙ æquales partes habent ęquale tempus propter difformitatem, & breuiter ratio eſt iſta. Illa magnitudo finita diuidatur in æquales omnes partes, quę ſunt finitæ, aut, in decem: tunc tempus in ſingulis conſumptum, quamuis non ſit vnum alteri æquale, tamen in ſingulis erit finitũ: ſi enim infinitum eſſet, tunc tantum temporis in toto, quantum in parte conſumeretur: quod eſt impoſſibile, igitur tẽpus conſumptum in tota magnitudine erit aggregatum ex finitis partibus in numero finito. ergo impoſſibile eſt totum eſſe infinitum. Nam infinitum nullam habet partẽ aliquotã, quæ ſumpta toties ipſum æquet, cum non ſit in vlla proportione: ergo magnitudinem finitam non eſt poſſibile tempore infinito tranſire.

Explicatur ratio Ariſt.

Ariſtoteles ergo, antequam rationem hanc proponat, ſumit per literas magnitudinem finitam, quæ ſit A. B. & tempus in infinitum, quod ſit C. D, ſumit ſtatim fundamentum. Quod prius pertranſitur vna pars, quam alia, & prius eſt vna pars motus, quam alia, cum vna pars in priori tempore: alia in poſteriori fit, vlterius in maiori tempore magis de aliquo ſpatio pertranſitur, quam in minori, ſiue ęqualis ſit motus, ſiue non vniformis. Et idem dicendum eſt de manſione, & quiete.

Hoc autem ſic debet intelligi. Quod ſi difformiter motum in tanto tempore trãſit tantum ſpatium, idem difformiter motum in maiori tempore tranſibit vltra illud ſpatium, ſicut etiam in vniformi, & regulari.

His ſuppoſitis, diuidit magnitudinem A. B in partes ſuas aliquotas, & menſurãtes ęquales, quarum ſingulæ dicuntur A F, & facit argumentum, Quælibet harum ſiue æqualis, ſiue inæqualis, tempore finito menſuratur, cum debeat eſſe minus, quam totius tempus, ergo totum tempus finitum eſt. Nam infinitum non habet partes menſurantes, quæ finities ſumptæ ipſum æquent.

Quod enim partes finitæ infinities ſumptæ faciant infinitum, fieri poteſt, quod vero finitæ partes finities ſumptæ faciant infinitum, impoſſibile eſt.

Concludit idẽ eſſe in quiete. Nõ enim eſt quies finita tempore infinito. Idem de generabili, & corruptibili. Non enim finitum generabile, poteſt generari infinito tempore, nec corrumpi.

Idem infertur in quiete & generatione, & corruptione.

Eadem autem ratio eſt. Tex. LXII.

SEcundum conſtituit theorema. Magnitudinem infinitam tempore finito nõ eſt pertrãſire. Probat hoc tẽpore finito diuiſo in partes ęquales finitas in numero, & magnitudine, cũ ſit finitũ.

2. Theor. magnitudinem infinitam tempore finito non eſt pertrãſire.

Et eſt argumentum. In qualibet parte huius temporis mobili finitam trãſit magnitudinem ergo in omnibus ſimul partibus tranſit finitas partes, quoad numerum, & quoad magnitudinẽ, ergo magnitudo, quam illo toto tempore tranſiuit, finita eſt: Finita enim finities ſumpta, nec in numero, nec in magnitudine infinitum faciunt, ſiue infinitum ſit verſus vnum extremum, vt ſi hinc linea verſus hoc extremum protenderetur in infinitum, ſiue infinitum ſit ex vtroque extremo. Nullum enim finitum fit ex finitis finities multiplicatis.

Probatio theorem.

His autem demonſtratis. Tex. LXIII.

TErtium theorema conſtituit de mobili Cum alijs. Nempe, nullũ mobile finitum poteſt tranſire finitũ ſpatium in tempore finito.

3. Theor. Nullum mobile finitum poteſt pertranſire infinitum ſpatium in tempore infinito.

Nota, magnitudinem finitam in hoc textu vocari mobile infinitum: hoc enim fuit alijs occaſio aliter exponendi, ſed abſque dubio ſic eſt exponendum, vt ex contextu patet.

Hoc theorema dicit præciſè rationem ſupra poſitam. Diuiſo. n tempore æqualiter finite, cum in qualibet parte tranſeat finitum ſpatium, in toto etiam tempore finitum tranſibit.

Quoniam

Quoniam autem finitum nõ tranſibit. Tex. LXIIII.

4. Theorema mobile infinitũ non trãſibit magnitudine finitam tẽpore finito.

EX tertio Theoremate quartũ colligit vbi manifeſtatur, illud fuiſſe tertiũ. Eſt igitur quartum. Mobile infinitũ nõ tranſibit magnitudinẽ finitam tempore finito. Hoc ex præcedẽti ſequi probat.

Probatio theorem.

Et ratio profecto eſt ſubtilis. Imaginare ergo, quod ſit ſpatium infinitũ, per quod moueatur lignum cubitale. imaginare iterum locum, & ſpatium cubitale, per quod paulatim ſuccedens moueatur infinitum: tunc modo vtroque accidit infinitũ tranſiri a finito: nam in priori mobile finitum tranſit infinitum, in poſteriori ſpatium finitum tranſit quodammodo ipſum mobile infinitum. vt igitur repugnat tempore finito tranſiri infinitum ſpatium, ita & finitam magnitudinem tempore finito, illud a mobili finito, hoc a mobili infinito.

Duob. modis imaginari poſſet infinitum trãſiri a finito

Nec aliter poſſe infinitum a finito tranſiri, docet, niſi quod ſpatium ſit finitũ mobile infinitum. & hoc eſt quod finitũ vtatur infinito in mouendo, aut quod ſpatium ſit infinitum, mobile finitum, & hoc vocat finitum vti infinito, ut latione.

Quaſi dicat non aliter infinitũ finitum tranſit, niſi duob. modis, aut quod mobile ſit finitũ, ſpatiũ vero infinitũ, aut ècontra: neutrũ aũt fieri poteſt in tempore finito.

At uero neque finitum. Tex. LXV.

4. Theorema mobile infinitũ in tẽpore finito non poteſt trãſire ſpatiũ infinitum probatur theore. 1. prob.

QVintum cõſtituit Theorema. Mobile infinitũ in tẽpore finito non poteſt tranſire ſpatiũ infinitum. Probat dupliciter. Quia infinitum non põt tranſire aliquod ſpatiũ, niſi aliqua ipſius pars finita illud tranſeat, & hoc vocat infinito ineſſe finitum. Sed (vt probatũ eſt) finitum mobile non tranſit infinitum tẽpore finito: ergo nec tranſibit mobile finitum.

Idem dicit poſſe probari per tẽpus. Si.n. tempus finitum diuidatur in partes æquales finitas, & infinitum in vna temporis parte tranſeat finitum ſpatium, vtique in toto tempore tranſibit finitũ, vt ſuperius diximus. Nam infinitum ſic debet tranſire, nempe ſecũdum partem finitam ſuam. Hũc crediderim eſſe ſenſum horum verborum, licet S. Tho. aliter exponat.

Quoniam autem neque finitum Tex. LXVI.

6. Theor. Motus infinitus nõ poteſt eſſe tempore finito.

EX his omnibus colligit ſextũ Theorema. Motus infinitus non poteſt eſſe tempore finito.

Probat. Quia eadem eſt ratio magnitudinis, & motus, ſe.n. conſequuntur quantum ad hoc. ſed infinita magnitudo non trãſitur tempore finito, ergo nec motus infinitus eſt tempore finito.

Probatio theore. illatio quæ dã ex prædictis.

Relinquitur ex his, magnitudinẽ infinitam in tempore infinito poſſe pertranſiri a finito, uel infinito mobili, magnitudo .n. & tẽpus, & motus parem rationem, & & coniunctam habent in hoc.

An detur primum, & ultimum in motu. Quæſt. IIII.

Colliguntur ea q̃ tradit Ariſt. de 1. & ult. in quibusq; inſtituitur.

ARiſtoteles circa hãc difficultatem ut in textu expoſitũ eſt, docuit aliqua. Primũ eſt. In motu uerſus finem dari primum mutatum eſſe, i. unum inſtans, in quo eſſet uerum dicere, nũc primo motus eſt factus, & ſimiliter, nunc nõ eſt motus, ſed immediate ante hoc fuit motus. At verſus principium, non datur 1 primum mutatum eſſe, quia cum mutatũ eſſe præcedat motus, & motus ſit diuiſibilis in infinitum, non dabitur mutatum eſſe, ante quod non ſit aliud, nẽpe, in medietate motus antecedentis illud mutatũ eſſe. Nam quælibet pars motus finitur in mutatum eſſe.

Alterum eſt, ꝙ ante quamlibet motus 2 particulam præcedit mutatum eſſe, & ecõtra ante quodlibet mutatũ eſſe præcedere motum, diuiſione facta motus per partes proportionales ut diximus in textu

Tertium eſt Quod a contrario in contrarium non fit tranſitus, niſi in tempore. 3

1. arg. q̃ detur 1. & ult. in motu.

Iam ergo, quod detur primum, & ultimum in motu ſunt aliquot argumenta.

Primum eſt: Motus fit in aliquo tẽpore primo, & adæquato puta, una hora, ſed in tali tempore datur unum nunc terminans in fine, alterum in principio, ergo dabitur in motu ex utraq; parte mutatum eſſe, nẽpe primum, & ultimum.

Præterea ſecundo. Motus fit adæquate *2. arg.*

per ſpatium aliquod,puta ab A,in B:ſed huius ſpatiis ex vtraq. parte datur punctũ, ergo & in motu mutatum eſſe etiã ex principio,ſicut ex fine.Sic enim ſunt mutata eſſe in motu,vt puncta in linea,& nunc in tempore .

3 Tertio.Omne finitum ex utraque parte habet principium, & finé,ſed mot⁹ vnius horæ ex vtraq; parte finitus eſt : vt ergo habet principium,ita etiam habet finem .

4 Quarto.Ariſtoteles uerſus finem dicit dari primum mutatum eſſe: hoc videtur falſum. Mutatũ eſſe verſus finem eſt poſt multa mutata eſſe,quæ ſunt in medio motus:ergo illud non debet primum,ſed potius vltimum dici .

5 Quinto.Demus motum diuiſum in decem partes æquales,ſi ante quamlibet motus partem præcedit mutatum eſſe : ergo ante primam illarum præcedit mutatum eſſe,at ante illam non eſt motus:ergo erit illud primum mutatum eſſe in principio, quod non præcedit motus.

6 Sexto.Contra rationem in tex.55.qua probat,ab albo in nigrum tranſiri in tempore,facit argumentum.Vel in uno nunc, quo eſt ſub albo,eſt ſub nigro:Et hoc nó quia ſimul non ſtat ſub utroq; termino . Vel in alio,& tũc erit tẽpus mediũ,in quo ſit factus motus.Hoc argumentũ uidetur nihil ualere,nam per ipſum etiã probaretur,generationem ſubſtantiæ eſſe in tẽpore,ut cum ex aqua fit aer,quod falsũ eſt . Et illud patet.Nam cum non in eodẽ inſtãti materia ſit ſub utraq. forma erit,ſub diuerſis inſtantibus,& ſic in tempore .

7 Septimo.Si calor,nigredo,& huiuſmodi qualitates per motum acquiruntur ſemper,ſequitur,quod nunquam datur minimum in eis:nam cum per motum totæ acquirantur,non dabitur pars minima, ſed minor,& minor fuit prius acquiſita. Hoc tamen uidetur falſum.Cum enim formæ ſubſtantiales habeant certam minimam quantitatem,etiam habebunt formæ accidentales,quæ in illas ordinantur,vel ipſas conſequuntur.

1.Funda. No.dupliciter res , q̃ de nouo incipiũt , acquirũt.

Pro huius declaratione aduertendũ.Primo Res,quæ de nouo eſſe habent, dupliciter habere eſſe.Quædã acquirunt eſſe p motum,& cũ motu:quędam, quãuis per motum,non tamen cũ motu acquirunt eſſe.Id dicitur per motum,& cũ motu eſſe, quod non ſolum per motum fit , ſed etiã ipſi motu adæquatur,ut pars per partẽ motus,& totum per totum motũ acquiratur. Vt albedo habet eſſe per dealbationẽ,& cum ipſa.quælibet n. dealbationis pars in albedinis partem terminatur,& quæ huiuſmodi ſunt,eandem cum motu diuiſionem patiuntur,fiuntq. in tempore .

eſſe uel et per motũ & cũ motu, uel p motũ ſine motu .

Illæ vero aliæ per motum,ſed nó cum motu habent eſſe,quæ non in ipſo motu ſunt,ſed in inſtanti totũ ſuũ eſſe habent , quãuis aliquis motus præceſſerit : quales ſubſtãtiæ generabiles,quæ fiũt in inſtãti, & in fine motus.Ad hoc genus rerũ reducuntur ea omnia , quæ in inſtanti totum ſuum eſſe habent,& ſimul ſunt ſecundum ſe tota,ut Angelus a Deo productus.Similiter inſtãtia ſingula mutata eſſe, & huiuſmodi,quæ in indiuiſibili conſiſtunt.

2.Funda. Quæ non cum motu acquirũt eſſe dupliciter ſe habet uel.n. cũ contrarij expulſione uel ſine ea .

Aduertendum ſecundo;iſta, quæ nó cũ motu habent eſſe acquiſitũ,dupliciter ſe habere . Quædam enim acquirunt eſſe cũ contrarii expulſione, ſicut forma ſubſtantialis:vna enim cũ accidente expellitur altera ſimiliter aſſenſus, cũ ſequitur diſſenſum.Alia abſque contrarii expulſione hẽt eſſe,ut inſtans,quod modo eſt, & ſingula huiuſmodi. Similiter aſſenſus intellectus, cũ ſola intellectus operatio eſt,non pcedẽte diſſenſus.Similiter Angeli productio.

3.Funda. Partes in reb. duplices, intenſionis, & extenſionis.

Aduertendum tertio,q̃ partes rei ſunt in duplici differentia. Quædam ſunt ſecũdum extenſionem,quales,quæ a magnitudine ſumuntur,ut albedo hẽt partem extẽſionis a ſubiecti magnitudine, in quo extenſa.Quædam ſunt partes ſecundum intẽſum,& remiſſum,quales ſunt gradus formæ ſuſcipientis magis & minus,ut cum album fit magis,& magis album .

Sunt autem res,quæ utraſq. habent partes,ut albedo,calor,& huiuſmodi, habent enim extenſionis partes a ſubiecto,cui inſunt, habent etiam intenſionis partes, ſecundum quod magis , aut minus actuant ſubiectum idem .

Formæ uero ſubſtantiales,& aliquæ accidentales non recipientes magis,aut minus,habẽt ſolas extenſionis partes, quamuis ſint partes per accidens. nó enim a ſe, ſed a quantitate eas habent. Contingit autem quãtum ad has partes per motum eſſe, ſiue intenſionis,ut cum albedo ſucceſſiue intenditur,ſiue extenſionis,ut cum ſucceſſiue

ceſſiue per ſubiecti partes extenditur, & hoc non repugnat formæ ſubſtantiali: poteſt enim quantum ad extenſionem in materia motum admittere.

4. funda. dupliciter res incipiunt, et deſinunt, ſtrinſece, uel extrinſece. Aduertendum quarto, quod ſunt duo modi quibus res incipiunt eſſe, duo etiã modi quibus res deſinunt. Modi incipiendi ſunt vltimum non eſſe, & primum eſſe. Tunc res incipit per vltimum non eſſe, cũ datur inſtans, in quo, quamuis nondũ ita res ſit tamẽ ſtatim poſt illud erit. Vnde vltimum non eſſe, eſt quod in hoc inſtanti non ſit res, tamẽ immediate poſt hoc erit. Tunc autem incipit per primum eſſe, cum datur inſtans, in quo primo res ſi ita; vt immediate ante illud nõ fuerit. Prior modus dicitur extrinſecus, propterea quod in illo inſtanti inceptionis nondũ ſit res: Poſterior intrinſecus, quia in illo iã ſit res.

Modi autẽ deſinendi ſunt pariter duo: vnus extrinſecus, qui dicitur primum nõ eſſe, aliter intrinſecus, qui dicitur vltimum eſſe. Tunc res deſinit per primum nõ eſſe, cum datur inſtans, in quo licet dicere, modo nõ eſt res, ſed immediate ante hoc fuit. Tunc vero deſinit per vltimum eſſe, cũ datur inſtans, in quo licet dicere, nũc eſt res, ſed immediate poſt hoc non erit. Horum omniũ exactior paulo poſt redditur ratio.

1. Concl. His ſuppoſitis ſit prima concluſio. In motu, nec datur prima pars primo tempore acquiſita, nec ultima vltimo tempore acquiſita: hoc idem dicendũ eſt de re; quæ cum motu habet eſſe quantum ad eas partes, quas cum motu æquirit.

1. pars. concl. Prima pars huius concluſionis nota eſt ex textu. Cum enim motus & tempus, in quo ſit motus; ſint diuiſibilia in infinitũ & ſucceſſiua, non habentia partes ſimul, pſecto neutrius dabitur ita minima pars in principio quin minor, & minor præceſſerit, nec ita minima in fine, quin minor & minor ſuccedat, puta, illius medietas.

2. pars concl. Altera pars concluſionis eſt, eſſe idẽ de re, quæ cum motu incipit. Vt enim nõ datur minimũ motus, ita nec erit minimum albedinis, & alterius formæ, quæ cũ motu acquiritur, & hoc eſt ſatis manifeſtũ. Nam ſi daretur minimum formæ, non dato minimo motus, tunc illud motus, quod eſt vltra illud minimũ eſſet ſine forma, quod eſt impoſſibile. motus enim non eſt ſine forma, cum ſint ſimul, & ipſius fluxus.

Tertia pars concluſionis, nempe quantum ad partes, quæ motu acquiruntur, duplici ex cauſa eſt poſita. *3. pars concl.*

Altera eſt vt intelligas non omnia quæ motu acquiruntur, eſſe diuiſibilia omnino, niſi ſecundum partes, quas per motum habent, vnde forma ſubſtantialis ſecundũ partes extenſionis motu acquiſitas; non habet minimum, aliæ formæ nec ſecundũ extenſionis, nec ſecundum intenſionis partes, minimum habent. *Nota 1.*

Altera cauſa eſt, quia eſt grauis difficultas, an omnes partes extenſionis, & intenſionis motu acquirantur, tunc enim non daretur minimum naturale, nec in intenſione, nec in extenſione ſubſtantiæ uel accidentis, de quo inferius dicemus. modo tamẽ generaliter dicimus, in his partibus, quæ motu acquiruntur, non dari minimum, ſicut nec in motu. *No. 2.*

Secunda concluſio. Motus, tempus, & res, quæ cum motu, & tempore acquirunt eſſe, incipiunt per vltimum non eſſe, & deſinunt per primum non eſſe. Hæc concluſio ſequitur ex præcedenti. Cum enim nõ detur prima pars horũ, quæ primo ſit, nõ dabitur inſtans, in quo dicatur, nunc primum iſta eſſe, nec ſimiliter ultimũ, in quo poſtremo ſint, ſed extrinſece incipit, & deſinit ex his vnumquodque, ſignato inſtanti, in quo non ſunt, ſed immeditate ante illud fuerũt, uel immediate poſt illud erũt. *2. Conclu.*

Vbi nota cũ S. Tho. ſupra tex. 55. quod hoc nunc vnum eſt terminans præteritũ, & incipiens futurum tempus, vnde poſt nunc, immediate ſequitur tempus, & ante nũc immediatum eſt tempus, quæ per nũc continuantur. Sicut ſi ſumas punctum in media linea, ante ipſum enim, & poſt ipſum immediate eſt linea. Dicere igitur, hæc res incipit per vltimum non eſſe, eſt dicere, quod in illo nunc non eſt, ſed in tẽpore, quod illi nunc proximũ eſt, illa erit ſimiliter in deſinitione per primũ non eſſe, hæc res non eſt nunc, ſed immediato tempore ante fuit. *Nota ex D. Tho.*

Et merito ita ſit quia cum res hæ in inſtanti eſſe non poſſint, ſed in tempore: in tempore autem non ſit prima, nec ultima pars, initium ſuum, & finem ab extrinſeco ſumũt, perinde enim eſt dicere ipſas ſic incipere, ac deſinire, quam quod non habeant primam, nec vltimam partem propter

pter earum diuiſibilitatem in infinitum.

3. Conclu. Tertia concluſio. In motu verſus finē, datur primum mutatum eſſe, non tamen verſus principium: in re ſimiliter, quæ motu acquiritur, datur totius primum eſſe, ſed non primum eſſe partis.

Explico. Illud primum non eſt motus, in fine, in quo dicitur, nunc nō eſt motus, ſed immediatè ante hoc fuit: illud; in quā, eſt primum, in quo eſt verum dicere nunc primo factus; & perfectus eſt iam motus, & ſimiliter nunc primo talis, & tanta forma acquiſita eſt: & hoc eſt dicere, quod in fine motus datur primum mutatum eſſe, eodem modo in fine cuiuſque partis.

At cum motus ſit diuiſibilis in infinitū verſus principium, non dabitur primum mutatum eſſe, quia ante tale mutatum eſſe præceſſit motus diuiſibilis, ubi fuit aliud & aliud mutatum eſſe.

Et ob hoc uel datur primum eſse omnium partium, nam ante illud prius, fuit minor pars formæ acquiſitæ.

Nota diſcrimē in fine, & principio motus. Nec eſt eadem ratio in fine, & in principio motus, nam in fine datur mutatum eſſe, quia ante illud fuit motus. at in principio non poteſt dari primum mutatum eſse, quia debet antecedere motus, qui cū diuiſibilis ſit ſemper, habet aliud, & aliud mutatum eſse prius.

Nota diſcrimē pūcti, et mutati eſſe. Non enim omnino mutatum eſse ſimile eſt puncto nam punctum non neceſſario antecedit linea, ideo datur primum. at mutatum eſse neceſsario præcedit motus:

4. Conclu. Quarta concluſio. Res quæ ſine contrarii expulſione acquirunt eſse, incipiunt per primum ſui eſse, deſinunt per vltimū ſui eſse. Vnde, nunc temporis, mutatum eſse motus, angelus, mundus. per primum eſse inceperunt. nunc autem mutatum eſse, per vltimum eſse deſinunt, reſidua enim non corrumpuntur.

5. Concl. Quinta concluſio. Quæ cum abiectione contrarii corrūpuntur, vel generantur incipiunt eſse, per primum eſse, deſinunt per primum non eſse. Vnde cum ex aqua fit aer, aqua deſinit per primum non eſse, vt verum dicere, nunc non eſt, & immediate ante hoc fuit aqua, aer vero incipit per primum eſse, nempe, nunc eſt aer, & immediate ante hoc non fuit.

probatur conclu. Hæc concluſio eſt Ariſtotelis. 8. phyſic. tex. 66. & huius ratio eſt notanda. Semper enim generatio fit in fine alicuius motus præcedentis, ratione cuius diſponitur ſubiectum. vnde cum motus ille eſt, nondū eſt forma generata, quia diſpoſitio nō eſt perfecta finito autem motu forma inducitur in eo inſtanti primo. in quo eſt primum mutatum eſse in fine motus. Cum autem detur tale primum mutatum eſse, datur etiā primum eſse formæ productæ. Cum autem talis forma nondum ſit cum motus eſt, erit forma, quæ corrumpitur: non enim eſt materia ſine forma, vnde ſicut forma corrūpenda eſt, dum fit motus, forma corrūpenda eſt, quoſque motus ſit finitus.

Vnde ſequitur, quod deſinente motu, nunc nō erit forma corrupta, ſed deſinet, ſicut motus, & deſinet per primum non eſse, & tunc erit forma generata.

Vt autē clarius intelligas. Fiat motus calefactione aquæ, vt ex ipſa fiat ignis. dum calefactio fit, eſt aqua, & non ignis. facta calefactione, eſt ignis non aqua: datur enim in fine motus vnum inſtans, in quo licet dicere. Modo primum abſoluta facta eſt calefactio, & hoc idem inſtans eſt primum non eſse motus; & primum non eſse ipſius formæ aquæ, primum vero eſse ignis, hæc enim omnia illi inſtanti inſunt.

Per hæc patet ſolutio ad argumenta poſita. Ad primum enim, & ſecundum æqua eſt reſponſio. Non enim mutatum eſse omnino ſimile eſt puncto. & nunc. De ratione enim puncti non eſt, quod ipſum linea præcedat. at de ratione mutati eſse eſt, quod ante ipſum ſit mutatio, ob id non poteſt incipere motus a mutato eſſe, quia neceſse eſt, quod ipſum antecedat motus eſt enim mutationis finis. *Ad 1. & 2.*

Nec inde ſequitur, quod motus non poteſt eſse in tempore, aut ſpatio adæquatis: nam motus non fit niſi in tempore, & magnitudine. at nunc non eſt temporis pars nec indiuiſibile magnitudinis.

Ad tertium, non negamus motum habere principium, dictum enim eſt, quod ſicut nō datur prima pars, ita nec vltima. at ſicut datur vnum inſtans, in quo deſinit motus, quod dicitur primum non eſse motus, ita etiam datur aliud inſtans, in quo incipit, quod ſit vltimū nō eſse ipſius *Ad 3.*

Diſcrimen

Diſcrimē eſt, ꝙ inſtans ipſius finis dicitur mutatum eſſe, quia motus præceſſit, imò præceſſit totus motus: in principio motus, tamen non eſt mutatum eſſe, quia non præceſſit motus, tamen vtrunque inſtans, & vterque terminus eſt extrinſecus, quia in eo non eſt motus.

Ad 4. Ad quartum non ſic eſt intelligenda illa comparatio: ſi enim mutatū eſſe, quod in fine eſt, abſolute ad alia mutata eſſe cō feratur, quæ in illo motu fuerunt, ipſum vltimum diceretur: tamen nō ſic debet hoc intelligi, ſed quod ipſum eſt primū poſt totum motum factum, & reſpectu temporis ſequentis. Vt ſit ſenſus, in hoc inſtanti *Nota.* omnium ſequentium primo motus totus dicitur eſſe factus, & perfectus; ante enim non fuit totus factus, poſt vero fuit, ſed non primo, niſi in tali inſtanti, in quo dicitur primum mutatum eſſe.

Ad 5. Ad quintum dicimus, non ſic illam diuiſionem motus fieri debere, ſed proportionaliter verſus principium, & tunc nō dabitur pars, quam non antecedat mutatum eſſe, vt dictum eſt.

Ad 6. Ad ſextum dico, in generatione ſubſtā tiæ eſſe aliam diuerſam rationem, nam generatio ſubſtantiæ & corruptio fiunt in fine motus, & in fine temporis illius motus. Cum autem vnus motus vnicum habeat terminum, in vno inſtanti fiunt illa: quod ſit primum non eſſe vnius, quā eſſe alterius: tunc enim forma recedit cū motu quo generatur res, at vero cum ex calido ſit frigidum, cum nullus alius antecedat motus, ille tranſitus non fit in inſtāti ſed in tempore. Si enim diceretur, quod inſtans vnum eſt, in quo frigidum primo eſt, & calidum non eſt non videtur, quare in illo non ſit calidum, cum nullus motus aut mutatio præceſſerit, qua expulſum ſit, & ob hoc Ariſt. nunquam admittit mutationes inſtantaneas, niſi adiunctas motib. Sic puto eſſe reſpondendum ſecundum viam Ariſtotelis.

Ad 7. Ad ſeptimum difficultas eſt magna, an detur minimum in formis accidentalibus in inſtanti productum, quod nos tractabimus. 8. lib. 23. Interim tamen dico, cum S. Thoma ibidem, quod hic Ariſtoteles ſolum loquitur vniuerſaliter, nempe, quæcunque forma motus acquiritur, non habet minimam partē primam illius, quod motu acquiritur, & hoc ſatis conſtat ſecundum prædicta principia. Sed an tota latitudo formæ motu acquiratur, illic diſputabitur, quamuis, re vera, hoc Ariſtoteles videatur docere, ſed poſtea latius dicemus.

Caput Octauum.

Quoniam autem omne, aut mouetur. Tex. LXVII.

Q Væ de motu docuit, puta non dari primum, idem de quiete, & de quietatione, id eſt motu, quo quies acquiritur docet, & tale moueri ad quietem vertit Boetius (ſtare) quaſi ad ſtandum ire, poſſet id verbo non ſatis Latino, tamen rei energiam exprimente, dicitur quietatio. Probat autē primo, quod quietatio illa ſit in tempore dupliciter. Primo, quia eſt motus, & ꝙ ſtat, id eſt ad quietem mouetur, re vera mouetur: in hoc autem textu, tale ſtare motum eſſe probat, ſic. Omne, ꝙ aptū eſt moueri, & tēpore & loco, & modo, quibus aptum eſt moueri, aut mouetur, aut quieſcit, ſed ſtans (ſi ſic licet dicere, quod quietatur) eſt huiuſmodi, & non quieſcit; ergo mouetur. Non enim eſt ſic dare medium. Quod autem non quieſcat, probat, Quia quod ſtat, tendit in quietem: quod autem in quietem tendit, nondum quieſcit: ergo ſtans non quieſcit. *De 1. & vlt. in quiete eadem rō quæ in motu. 1. ſi nda. quietationem eſſe in tempore.*

Aduertenda eſt declaratio illarum particularum, quæ in maiori ponuntur. Non enim omne, quod non mouetur, quieſcit, ſed quod aptum eſt natura moueri, vnde immobilia non dicuntur quieſcere proprie. Vlterius, non omne aptum moueri, cum non mouetur quieſcit, niſi ſit tunc cum aptum eſt moueri, vnde in inſtanti non mouetur, in inſtanti etiam non quieſcit res. Nec ſatis adhuc eſt, ſed etiam requiritur ex parte loci, nam in puncto non eſt motus, etiam tempore, & mobili poſitis. Similiter non eſt motus: nec quieſcit res a motu, quo non eſt apta moueri, vnde cœlū nō mouetur recte, tamen non quieſcit à motu recto, nō. n. ſic moueri eſt aptū. *Nota.*

Cum

Cum igitur aliquid eſt aptum ſic moueri, & tali loco,& tempore,& non mouetur, tunc quieſcit. Quies enim priuationem dicit, quæ negatio eſt cum aptitudine, & circunſtantijs illis.

Hoc autem demonſtrato. Tex. LXVIII. & LXIX.

1. Ratio. HOc principio oſtenſo quod ſtat, id eſt, quod quietatur moueri, facit priorem rationem. Omnis motus & quod mouetur, in tempore mouetur: at ꝙ ſic ſtat, mouetur: ergo quod ſtat, in tempore ſtat.

2. Ratio. Affert alteram rationem in altero text. Velocius & tardius in tempore ſunt: quod ſtat velocius, & tardius ſtat; ergo quod ſtat, in tempore ſtat: & vide per ſtare, intelligi motum in ſtatum, & quietem, vt diximus iam, quam quietationem dicere poſſumus.

In quo autem tempore. Tex. LXX.

2. funda. quod in aliquo tẽpore primo ſtat, in qualibet parte illius ſtat

ALterum ſtatuit ſimile principium, ſicut in motu. Nempe quod in aliquo tempore primo ſtat, in qualibet parte illius temporis ſtat. & facit eandem rationem cum ſuperiori. Diuidatur illud tempus primum, non enim eſſe pôt indiuiſibile: aliter enim non eſſet in eo motus: diuidatur ergo in duas partes. Tũc non eſt dicendum, quod in neutra ſtat: tunc enim non ſtaret in toto: Similiter nõ eſt dicendum, quod in neutra ſtat, tunc enim non eſſet illud totum primum, in quo ſtat, ſed illius pars. Colligitur ergo, quod in vtraque ſtat, & ſic de alijs ipſius partibus. Ex his concludit, ꝙ intenderat, nẽpe nõ dari primũ in ſtatu, & motu iſto, ſicut nec in motu vniuerſaliter dicto datˀ.

Neque enim ipſius motus. Tex. LXXI.

Non dari primum ratione.

PRobat, non dari primũ in ſtatione hac. Si eſſet primum, vel eſſet in indiuiſibili temporis, vel non; ſed neutro modo eſſe poteſt, primo non pôt eſſe in indiuiſibili; ſic enim non eſſet motus: at dictum eſt, motum eſſe. Præterea, nec poteſt in diuiſibili eſſe, eſt enim diuiſibile id tempus primum, in quo erit immediate motus ille, quia alias non eſſet in illo tempore primo, & adæquate; ergo illa medietas fuit prior: cumq; in temporis diuiſione non perueniatur ad vnam partẽ omnium primam, cum illa adhuc diuiſibilis ſit, profecto nec in tali motu quietationis, quæ ſtatus dicitur, dabitur prima pars, ſed ſemper erit alia, & alia, vt in tpe.

Neque igitur quieſcens. Tex. LXXII.

Eadẽ rõ de quiete, quæ de motu in quietem.

QVod de motu in quietem dixit, id etiam de ipſa quiete tradit, puta, non dari primã ipſius partẽ. Et hoc probat quia in tempore quies eſt, & quod quieſcit in tempore quieſcit, temporis autem cum non detur prima pars, nec dabitur in quiete. Quod autem in tempore ſit quies, dupliciter probat. *1. Ratio.* Primo, Tunc res quieſcit, cum non mouetur, & moueri apta eſt, ſed in inſtanti non eſt moueri apta, ergo nec quieſcere, ſed in tẽpore.

Amplius autem, & tunc dicimus. Tex. LXXIII.

2. Ratio

SEcundo idem probat ex deſcriptione quieſcentis. Id enim quieſcere dicimus quod ſic ſe habet modo, ſicut ante, quaſi quies non dignoſcatur, niſi per diuerſa nunc, ſed inſtans non habet modo & ante, ergo in tempore quieſcens eſt. Vtraque ratio ſuperius expoſita eſt. Nam concludit prouenire ex diuiſione continui in infinitum, qua ſuppoſita, ſequitur, non dari primũ in motu, & ſimiliter nec dari vltimam partem.

Quoniam autem omne, quod mouetur. Tex. LXXIIII.

Aggreditur Ariſ. ſoluere argum. Zenonis, iacitur ad

ARiſt. præparãs ſe ad ſoluendum argumenta Zenonis, ꝑmittit vnũ in hoc textu: Nẽpe cũ aliqd mouetˀ

in

ad 1 *fun.* in aliquo tẽpore primo,& adæquato,non poteſt in aliqua parte illius temporis eſſe in uno loco æquali, aut in vno gradu formæ ſecundum alios motus, ſed ſemper mutat, & mutat locum æqualemt, aut eſt ſub alio,& alio gradu formæ.

No. 1. Qũo ſit intelligendum. 2. fund. Ariſt. Attende,quod dicit in tempore primo. Si enim ſumas tempus non primum, poteſt in vno loco eſſe in aliquo tempore, v.g.ego dicor moueri in claſſe in hoc die quia moueor in tempore huius horæ,finito iſto motu poſſum manere in loco, in quo motus ſum per horam aliam eiuſdem diei,tamen in hac eadem hora,in qua tota moueor, permanere per aliquod tempus in eodẽ loco æquali mihi,impoſſibile eſt.

No. 4. Attende etiam quod loquitur de loco æquali,in quo toto eſt mobile. nam intra totum ſpatium maius, intra quod totus fit motus,per tempus manet: At de illo loco, in quo adæquate eſt ipſum locatum, loquentes dicimus, quòd dum mouetur, non permanet in vno per tempus particula,vel minimã, ſed mutat, & mutat loca alia, nec in eodem permanet, dummodo moueatur ſecundum ſe totum, quod ſi ſecundum partem mouetur,illa ſaltem pars nunquam in eodem loco æquali erit per aliquod tempus,quo mouetur.

Probatur fund. Probat hoc,quia ſi in aliquo loco æquali per aliquod tempus maneret,vtiq; quieſceret, quieſcere enim eſt eodem modo ſe habere in duobus nunc tpis continui.i. in aliquo tempore,& ſi quieſceret, iam eſſet illud tempus primum motus.

Si uero non ſic eſt, ſed vno ſolo nunc.

COncludit, quod cum non ſit in ulla parte temporis in uno,& eodẽ loco, quod in inſtanti erit in illo loco ſibi æquali & in alio inſtanti in alio, tamen in tempore ſemper mutat loca æqualia, nec propterea admitti debet,quod quieſcat in illo. Nam ſicut in inſtanti non eſt motus, ita nec quies ob id in tempore primo toto mouetur, & in parte qualibet temporis locum æqualem alium,& alium,& mutat, nec quieſcit, licet per inſtans ſit in uno, & eodem ſibi æquali loco, inſtans enim tempus non eſt.

Caput Nonum.

Zeno autem male ratiocinatur. Tex. LXXV.

EX doctrina textus præcedentis ſoluit ſophiſma Zenonis,quo probabat, non eſſe motum. Dicebat aũt ſic.Qđ in quolibet nunc temporis quieſcit,non mouetur in illo tempore,ſed id quod moueri dr̃, puta ſagitta,in quolibet Nunc tpis quieſcit,ergo non mouetur. Probat minorem.Quia quod eſt in ſibi ę-quali loco, non mouetur. ſagitta in ſingulis Nunc eſt in ſibi æqualibus locis, ergo in illis non mouetur. quòd ſi non mouetur,ergo quieſcit. Omne.n. in ſibi æquali loco,aut mouetur,aut quieſcit. *Arg. contra motum.*

Hoc autem falſum eſt. Tex. LXXXVI.

SOluit prædictam rationem, dicens quod tempus non cõponitur ex ipſis Nunc, ſed ex diuiſibilibus partibus, ideo non ſi in omnibus Nunc non mouetur, in toto non mouetur, nam in partibus omnibus temporis mouetur. Et hæc eſt ſolutio potiſſima. Hinc enim prouenit quod non ſit in Nunc non moueri vel quieſcere, nõ enim Nũc eſt pars temporis. Quod autem in omnibus partibus temporis in loco æquali non ſit per aliquam temporis partem, dictum eſt in textu antecedenti. *Sol. Ari.*

Quatuor autem ſunt rationes. Tex. LXXVII.

HVius occaſione a principio incipit numerare quatuor rationes Zenonis,qbus cõtendebat,non eſſe motũ,quas difficilis ſolutionis dicit. Prima ratio erat Suppoſito, ꝙ ſi eſſet motus,eſſet a termino in terminũ alicuius ſpatij,& quod ſpatium diuiſibile eſt in infinitum, tunc eſt argumentum.Mobile non poteſt peruenire ad terminum per ſpatium, niſi prius *4. argu. Zeno contra motũ. 1*

tranſeat dimidium ſpatij, nec poteſt hoc tranſire, niſi prius aliud huius dimidium, nec hoc, niſi huius aliud dimidium. Sed ſic eſt, ꝙ ſunt infinita dimidia, quæ prius oportet tranſire; ergo nunquam contingit moueri per ſpatium aliquod. Infiniti enim non eſt finis.

Solut. De hac autem diuiſione ſe locutum ſuperius dicit. Vel poteſt eſſe ſenſus, quod iã iſta ratio ſoluta eſt per diſtinctionem ſuperius puta, textu 19. vbi dictum eſt, ſpatium non eſſe actu infinitum, ſed potentia, vnde non opus eſt, quod infinitæ partes ſint, quas actu oporteat tranſire. Sed hoc poſtea in fine libri examinabimus magis.

Secunda autem ea, quæ vocatur. Tex. LXXVIII.

2 PRoponit ſecundã rationem Zenonis, quã dicit vocari Achillem. Ratio autẽ erat, quia vtebatur exemplo Achillis, qui erat celerrimus. & ſic exponũt Themiſt. Simpli. Pſellus. Vnde male. Interpretes aliquot putant dicit Achillem, quia erat ratio validiſſima. Ratio autem ducit ad inconueniens, quod velociſſimum, puta Achilles, nunquam apprehẽderet tardiſſimum, puta teſtudinem. Probabat autem, quia ſemper erit aliquod ſpatiũ inter vnũ, & alterum. Sed quo modo id probet, optime explicat Themiſt. Demus ſpatium, in quo fit motus. Sit miliare, quod octo ſtadijs conſtat, & Achilles incipiat moueri a principio primi ſtadij, & teſtudo a dimidio illius ſtadij. Sitque Achilles in decupla proportione velocior. Eſt argumentum. Dum Achilles tranſit illud medium ſtadij, teſtudo ſaltem tranſiuit decimam partem alterius dimidij; & ſic nondum eſt apprehenſa. Iterum dum Achilles tranſit illam decimam, teſtudo tranſibit aliam decimam illius decimæ; & dum hanc decimam decimæ Achilles, teſtudo aliam decimam decimę alterius decimę trãſibit, cumque ſint infinitæ huiuſmodi diuiſiones, nunquam Achilles teſtudinem motam conſequetur.

Eſt autem & hæc ratio eadem. Tex. LXXIX.

HAnc ſecundam rationem cum prima comparat, ac dicit eſſe eandem. *Comparat Ariſt.* Nempe, quia idem ſupponit cũ ea, *1. arg. Zenon. cũ 2.* non tamen omnino eandem, quia alia aliter procedit. Supponit igitur idem, quia infinitum putatur ſpatium, nec ad terminũ peruenire poſſe in vtraque ratione. Sed nõ eſt idem modus. nam prima diuidit ſpatium ſemper in duas partes proportionaliter, at poſterior non diuidit, niſi ſecundum proportionem, & rationem uelocioris, tardioris. Vnde quamuis diuerſo modo procedant, ad idem tendunt, eademq́; eſt vtriuſque ſolutio. Quod ſi in argumento ſecundo ſumatur uelociſſimum, & tardiſſimum, fuit tragico modo ad faciendũ argumentum admirabile, ſed non quod nouam difficultatem faceret.

Solutio ergo eſt, quod uelox nõ apprehendet tardum, dum non attingit ipſum, & tamen attinget. *Solut. Ariſt.* Manus enim ſpatium tranſit uelox in eodem tempore, quam tardum, cum ſpatium finitum actu ſit. Argumentum autem procedit, ibi eſſe infinitas actu partes, quod falſum eſt.

Tertia autem, quę nunc dicta eſt. Tex. LXXX.

TErtiam rationem Zenonis dicit eſſe eam, quæ iã propoſita eſt textu 85. *3. arg.* Nempe, quod, ſi in quolibet inſtanti quieſcit mobile, cum non mutet locum, in toto tempore quieſcit.

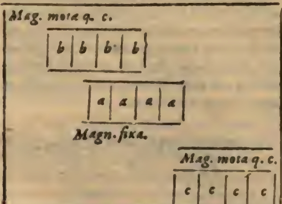
Et repetit ſolutionem eãdem, quia innititur ratio in hoc, quod tempus ex Nũc componitur. *Solut. Ariſt.* Hoc autem negato, nihil concludit. Dicetur enim, quod in qualibet parte mutat locum, & mouetur, licet in ſingulis inſtantibus ſit in ſingulis locis, nec in illis motus ſint, non tamen propterea dicendũ eſt, mobile quieſcere, vt dictum, eſt. In inſtanti enim, nec quies, nec motus eſt.

Quarta

Quarta autem ea, quæ de ijs eſt. Tex. LXXXI.

Ratio. QVartam facit rationē Zenonis quæ re vera difficile colligi poteſt. aliqui.n.eam ſic conſtruunt, vt nec minimam apparentiam faciat, quod credendum non eſt. Exiſtimo, ſic eſſe proponendam: & hoc magis accedo ad expoſitionem S.Tho. Zeno in hac ratione ducebat ad impoſſibile. Nempe ſi motus eſſet, tempus duplum eſſet æquale ſuo dimidio, nempe, una hora æqualis mediæ. Ad hoc oſtendēdum ſumebat hoc principium. Cū duo mobilia æque velocia æqualem magnitudinem percurrunt, tempora vtriuſque motus ſunt æqualia.

Ex hoc principio argumentabatur, & ſumebat tres magnitudines æquales, ſingulas quatuor partium æqualium. Et primam ponebat immobilem, quæ dicebatur, A A A A. Alteram conſtituebat ſuperius, quæ inciperet ex media parte fixæ, & immobilis, quæ dicebatur BBBB. ita vt primum B. eſſet cum ſecundo A. Tertiam ſumebat, quæ dicebatur C C C C. & ponebat a principio immobilis. ut eſset primum C, cum primo A, contra alteram magnitudinem, ut notum ſit in ſigura infra deſcripta.

Moueatur igitur tertia quæ dicitur C, per totam magnitudinem A, per horam, ita vt cum perueniat ad ſecundum A, ubi incipiebat B, moueatur ipſum B, verſus A, a quo incepit C. Tunc, quia nō habet niſi duo A, pertranſeunda, per mediam horam mouebitur, & in illa media ipſum C. tranſibit alia duo A. & tunc in fine mediæ horæ vltima omnium horum ſimul erūt, primū C, cum ultimo C, & A. & primū B, cū vltimo C. & A, ac ſi eſſent iuxta poſita.

In hoc igitur caſu tempus ipſius C, eſt duplū ad tempus ipſius B, quia C, tranſiuit quatuor A, & B, non niſi duo. Quod ante iſta tēpora ſint æqualia, probatur. Ipſum B, in media hora tranſit per omnia quatuor C. vt notum eſt, quia in principio mediæ horæ eſt cum primo C. in fine cū vltimo, ſed quatuor C. ſunt æqualia quatuor A, ergo B, tranſit tantum magnitudinem, ergo per fundamentum tempora ipſorum B, & C, ſunt æqualia.

Solutio huius eſt quod illud fundamentū intelligi debet, quod duo mobilia tranſeant æquales magnitudines fixas, nā cum vna eſt fixa, altera mouetur contra mobile, citius tranſitur mota, & ita errabat Zeno. *Sol. Ari.*

Hic eſt ſenſus horum duorum textuū, & eſt notanda expoſitio. Ad literam deueniamus. Quartam rationem dicit eſſe eā, in qua ſumebat magnitudines æquales cū aliis æqualibus, & applicabat ſtadio unam a principio, alteram a medio, & e contra: & per hoc probat duplum tempus æquale dimidio, ſumpta duplici illa magnitudine mobili æqualiter ueloci. *Literæ Ariſt. 4. argu. expoſ.*

Et attende, quòd vna magnitudo ponitur in principio, altera in medio illius tertiæ, quæ dicitur ſtadium, & non utraque in medio: vt multi expoſitores ponunt, ideoque vix intelliguntur. *Nota.*

Eſt autem deceptio in eo. Tex. LXXXII.

Solut. SOlutionē cauilli ponit in hoc, quod falſitatē fundamēti aperit. Putat enim. ꝙ cum duo mobilia ęque velocia mouētur per æqualem magnitudinē ita, vt unū per fixam. alterum per motā moueatur ꝙ tempora ſunt æqualia. Et hoc quidem falſum eſt: aut enim utraque debet eſſe fixa, aut vtraque æqualiter mota.

Caſus argum. Conſtituit aūt caſum argumenti. Sint tres magnitudines, prima ſit A A A A. fixa, aliæ motæ, tamen æquales & numero, & partium magnitudine, quarum vna B B B B. ſit incipiens a ſecundo A. altera uero CCCC, a primo A. e contra: contingit

tingit duas has ſimul coniungi cum ulti mis. A.

Nota. Sed intellige, ꝙ C, incepit moueri, nec B, motum fuit, quouſq; ad ipſum peruenit C, vt diximus. Hoc caſu poſito, dicit, cum B. tráſierit duo A, ipſum uero C. quatuor A. erit tempus B, dimidium ad tẽpus G, nam in ſingulis B, æquale tempus conſumptum eſt. Tũc ulterius ſequitur, quod B, tranſiuit per omnia C. in illo medio tẽpore. Cumq. tantum temporis ſit cõſumptum in C. quantum in A, ut ipſe inquit, erunt tempora æqualia.

Nota. Et nota, ꝙ dicit, (vt ipſe inquit.) nam re vera plus temporis conſumit B, in vno A. quam in vno C: imo dum duo A. tranſit, percurrit quatuor C: nam A, fixum eſt, C, vero contra ipſum mouetur. Et in hoc cõſiſtit deceptio, & cauillus zenonis. Hæc eſt expoſitio clara textus huius difficilis.

At uero ſecundum eam, quæ in contradictione. Tex. lxxxiij.

Duo alia arg. contra motũ. ALia duo argumenta ſoluit, quibus motum eſſe negabatur, & quãuis multi ea eſſe Zenonis putent, mihi non placet, quia ſolum quatuor rõnes eſſe ipſius dixit. & præterea Pſellus expoſitor Græcus, has non eſſe Zenonis, ſed aliorũ, dicit. Quidquid tamen ſit, ratio proponitur, quia mutationem non eſſe, probatur; præſertim eam quæ inter contradictoria fit, vt ex non albo in album.

2. arg. Argumentum eſt. Dum res mutatur, nec eſt ſub vno extremo, nec ſub altero. Cum aũt extrema ſint contradictoria, dabitur quod neutrũ contradictorium uni cõpetat ut nec ſit album, nec non album.

Sol. Ariſ. Reſpondet Ariſtotel. hoc argumẽtum nihil concludere Nam tunc eſſet inconueniens, ſi unum totum nec eſſet album nec non album in mutatione. Sed hoc falſum eſt, nam cum mouetur, partim eſt album partim non album, nam cum album dicitur aliquid, nihil uetat habere partes aliquas nigras. Similiter dicetur nõ album, quamuis habet partes aliquas albas. Fit .n. denominatio a pluribus ſui præcipuis partibus. Nõ ergo propterea quod non ſit ſub albo, nec ſub non albo, ob id inferri debet, quod totum non ſit albũ, & totum non ſit non album, erit n. partem habens in albo, partem in non albo. Idemq; dicetur de aliis extremis contradictoriis, ut de eſſe, & non eſſe in generatione.

Hic aduerte, ꝙ Ariſtot. loquitur hic de mutatione albi ex nõ albo, & de mutatione generationis, quibus ſit album uel aliquid ſecundum partes extenſionis: tunc. n. quandam partem ſub uno, quandam ab altero habet extremo. Non tamen loquitur de generatione, quæ in unica parte, & de mutatione, quæ in inſtanti fit, tunc. n. non eſt ſecundum partes diuerſas mobilis: ſed dicendũ eſt ꝙ eſt ſub termino ad quem. In mutationibus. n. inſtãtaneis ſimul ſunt mutatio, & mutatum eſſe, ut dicetur in li. 8. Modo tamen non de his loquitur, de quibus illi Antiqui forſan non argumentabantur, ſed de mutationib. quæ ſucceſſiue ſecundum extenſionis partes fiunt. quãuis non omnes ſucceſſiue extenſionem acquirant, ut alibi dicetur. *Nota.*

Rurſus in circulo. Tex. LXXXIIII.

ALterã facit rationem ipſorum. Accidit id, ꝙ moueri dicitur, nõ mutare locũ, nec ſecundũ totum, nec ſecundum partes in tempore, ergo nõ mouetur. Antecedẽs patet de ſphæra, quæ dum circulariter mouetur, nec totum, nec partes locum mutãt, cum circa idem ſemper uoluantur, quod ſi motus non eſt circularis, nec alius motus ullus erit. Quod ſi dicatur, adhuc ſphæram moueri, utique motus, & quies ſimul erunt, quieſcit. n. cum locum non mutet. *2. arg.*

Primo namque partes. Tex. LXXXV.

SOluit argumentum: Et primo negat, partes nõ mutare locum mutãt enim ſingulæ. Vt ſi cõſideres partes octauæ ſphæræ, quæ ſub nona mouẽtur, partes nonæ ſphæræ continentes octauã non reſpõdent ſemper eiſdem partib. octauæ. imo una octauæ ſuccedit ubi erat altera, & alia ubi erit illa. Secundo negat ẽt totum non mutare locum: imo mutat locum. *Sol. Ariſ.*

Aduerte

Nota. Aduerte autem, q́ in aliquo circulo poſſumus multos circulos ſumere, ſi incipiamus a variis punctis illius circuli: tamen illi non ſunt omnino diſtincti. Cum unus ſumatur in alio. Differunt autem ſicut homo, & homo albus: vnum enim alterum includit. Ex quo ſequitur, quod corpus circulare, quod mouetur interius totū, ſit ſemper in alio, & alio circulo, & loco: & hoc pacto dicit Ariſtoteles etiam totum mutare locum, dummodo in circumferentia ſit, quæ incipit ab A, modo in ea, quæ incipit a B, modo in ea, quæ incipit a C, & ſic in aliis.

Nota. Aduerte præterea, quod in non circularibus etiam invenimus loca, quorum vnus eſt alterius pars. Vt ſi ego ſim in hoc loco; & parum diſcedam ita, vt non deſeram totum, tunc locum alium habeo. Sed non omnino, quia iſte partem habet alterius. Corpus igitur illud circulare cum in quolibet tempore mutet locum, & ipſum, & ipſius partes non quieſcent, ſed mouebitur in illo tempore, & ſic ſoluitur argumentum.

Caput Decimum.

Demonſtratis autem his. Tex. LXXXVI.

Qō apud Ariſt. an indiuiſibile poſſit moueri. Sēſus qq. TRanſit Ariſtoteles ad vnum problema determinandum. Nempe, an indiuiſibile moueri poſſit. Explicat autem primo ſe de indiuiſibili in quantitate loqui vt de puncto, linea, ſuperficie, non de aliis indiuiſibilibus, puta, ſecundum formā, qualiter ſpecies ultima indiuiſibilis, ea, cū in plures ſpecies diuidi nequeat. Vel de indiuiſibili ſecundum indiuiduum, ut Petrus indiuiſibilis dicitur in plura illi⁹ ſpeciei ſingularia, de his non eſt ſermo.

Reſp. ad q. indiuiſibile poteſt moueri p accidens. Reſpondet igitur, q́ indiuiſibile moueri poteſt per accidens ad motum magnitudinis, in qua eſt ſicut natura mouetur ad motum nauis. At nequis exiſtimaret, indiuiſibile moueri per accidens, ſicut pars ad motum totius, explicat, quod non ſic mouetur, ſed ſicut accidens ad motum ſubiecti, vt exponit S. Tho. & hoc ſignificatur per nautam in naui.

Mouetur autem pars ita in toto, quod habeat alium motum ab ipſo toto. alius enim eſt motus partium ſingularum, alius totius. Nā qualibet pars parte motus exiſtente, in ſe mouetur, & inde poteſt ſeparata moueri. at accidens non habet alium motum a motu totius, nec ſeparatum poſſet moueri, & huic aſſimilatur punctum. *Aliter mouetur per accidens pars, aliter accidens, & pūctum.*

Quod autem partes ſingulæ ſuis motibus moueatur, dicit hoc oſtendi in ſphæra. Si enim partes profunditatis conſiderentur, quæ propinquiores ſunt centro tardiorem motum habent, cum breuiorem circulum deſcribant, quam remotiores maiorem deſcribentes circulū. Non tamē ob id intelligas, eſſe motus partium, & totius diuerſos actu, ſed potentia, actu enim vnus eſt motus continuus. Indiuiſibile igitur mouetur per accidens, vt in ſubiecto accidens, per ſe autem nullo modo.

Mutetur enim ex A B, in B C. Tex. LXXXVII.

TRiplici ratione probat, indiuiſibile per ſe moueri non poſſe. Prima eſt. Detur q́ moueatur ab uno termino in alium ſiue motu locali, ſiue quocunque alio, & ſit tempus motus aliquod. Tunc in hoc tempore, aut eſt in termino a quo, aut in termino ad quem, aut partem habet in vno, partem in alio Si dicas in aliquo eſſe termino, erit iam quies, cū ſit illud tempus. Si dicas tertium, erit iam diuiſibile. dicere autem quod nullo modo eſt in terminis, eſt impoſſibile, ergo tale indiuiſibile, verbi gratia, non poteſt moueri per ſe ſolum. *Indiuiſibile non pōt moueri per ſe. 1. Ratio a terminis.*

Quare non contingit id. Tex. LXXXVIII.

VNum modum reprobat, quo quis poſſet affirmare, pūctum per ſe moueri. Puta, ſi tempus tantum ex inſtantibus componeretur, & tunc in quolibet inſtanti eſſet in aliquo indiuiſibili. *Reijcitur fuga vna qua quis poſſit in 1. argum.*
Hoc reiicit primo, quia tempus ex inſtantibus non componitur. 1
2

Secundo

Secundo, quia tunc in quolibet inſtanti eſſet mobile mutatum, & tunc non eſſet motus; nam motus non eſſet, niſi plura mutata eſſent. Hoc autem reprobatũ eſt, nullum enim continuum ex indiuiſibilib. componitur. Hoc enim ſuppoſito, illud eſſe non poteſt.

Amplius autem & ex his. Tex. LXXXIX.

2. Ratio a partib. ſpatij. ALteră facit rationem. Omne, quod mouetur per ſpatium maius ſe, debet prius trãſire minus & æquale ſibi, vt notum eſt. Si ergo punctum mouetur per ſpatium maius, tranſibit vtique prius per minus, aut æquale ſibi. Per minus non poteſt, ergo per æquale. Si ergo totam lineã tranſit ſemper, & non niſi tãgendo æqualia: ergo linea componitur ex punctis, cum menſuretur a puncto tranſeũte per totam lineam, & non niſi per puncta. Illud autem impoſſibile eſt, ergo punctum per ſe moueri non poteſt. Idem intellige de linea, quæ per latitudinem, & ſuperficie, quæ per profunditatem, nõ poſſunt moueri, niſi magnitudo ex indiuiſibilibus componatur.

Amplius autem ſi omne in tempore. Tex. XC.

3. Ratio a tempore. TErtiam rationẽ facit, quæ ducit ad hoc incõueniens, quod eſſet tẽpus minus quocunq; motu: quod eſt impoſſibile, cum motus, & tempus æqualiter diuidantur. Supponit autem primo, ꝙ omnis motus eſt in tempore: & quodcunque tempus eſt diuiſibile. Moueatur igitur, ꝙ eſt indiuiſibile, ab vno in alterum indiuiſibile: cũ iſte ſit motus, erit in aliquo tempore; hoc quidem tempus diuiſibile eſt, motus autem ille non, cum in vno puncto ſolo nõ ſit motus: ergo medietas illius temporis erit tempus minus tali motu, quo minimus eſt. *Aliud ĩt infertur inconueniens.* Quod autem talis medietas ſit tẽpus minus, patet: nam totũ tempus erat æquale, toti motui.

Ex hoc autem abſurdo ſequitur, quod aliquid mouetur in tempore aliquo, & in minori non poteſt minus moueri, niſi indiuiſibile diuidatur.

Obiect. Poſſet quis dicere, quod a puncto in punctum in inſtanti mouetur.

Solutio. Hoc reiicit ſicut ſuperius: tunc enim ex mutatis componeretur motus, & ex indiuiſibilib. quodlibet continuum, quod fieri non poſſe demonſtratum eſt ſuperius.

Mutatio autem nulla eſt infinita. Tex. XCI.

Nulla mutatio ẽ actu infinita. EX his omnibus, quæ circa diuiſionẽ mutationum dicta ſunt, ne quis infinitam eſſe mutationem arbitraretur concludit tandem nullam eſſe mutationẽ actu infinitam, ita ut ſit extrema infinite diſtantia. *1. Rõ de oĩ motu extremo ex extremum.* Probat autem hac ratione. Omnis mutatio ſit ab vno extremo in alterũ extremum ſiue contrario, ſiue contradictorio: ſed talia extrema finitam habent inter ſe diſtantiam. ergo & mutationes finitæ ſunt; non enim ultra extrema ſua ſingulæ ſunt.

Et in augmentatione, ac diminutione explicat, quæ ſint extrema, quia hic uidebatur res obſcurior, quia quantitas certũ terminum non habet. Dicit illud eſſe extremum augmenti, puta quantitatem, quam unumquodque ſecundum ſuam naturam attingere poteſt: & huius remotio eſt terminus diminutionis. Vbi uides, res terminari certo termino magnitudinis, & uitatis.

Latio autem ſic quidem. Tex. XCII.

2. Rõ de motu locali, qui fit ſecũdum uoluntatem. DE motu locali, qui ſecundum volũtatem fit, non uidetur certum qũo extrema ſint determinata: propterea alia ratione oſtendit, nec talem motum infinitũ fieri poſſe. Impoſſibile eſt motũ ſeu mutationem eſſe, cuius mutatum eſſe eſt impoſſibile: ſed ſecundum motũ infinitum impoſſibile eſt eſſe motũ, vel mutatum: ergo ille motus impoſſibilis eſt. Maior ſub exẽplo, ſeu inductione ponitur. Impoſſibile eſt diuidi, ſm quod impoſſibile eſt eſſe diuiſum, & generari, ſecundum ꝙ impoſſibile eſt, eſſe genitum, & mutari, ſecũdum quod impoſſibile eſt eſſe mutatũ.

At

At quia impoſſibile multipliciter dicitur, quod non poteſt fieri, & quod difficulter fit: dicit, ſe loqui de eo, quod non poteſt fieri. Ac propterea dixit, quod eſſe diuiſum: eſt impoſſibile tale, vt non contingat, nec poſſit eſſe diuiſum, hoc tale impoſſibile eſt diuidi.

Et attende literam nam quidam infinitiui, de præſenti, quidam de præterito ſumendi ſunt, vt expoſui: quamuis in litera omnes ſint de præſenti: ob id parum habet obſcuritatis.

Si ergo id quod ſertur. Tex. XCIII.

Cõcludit, omnem motũ, & mutationem eſſe finitam.

Concludit, in motu locali, cum non ſit motus, nec moueatur aliquid niſi poſſit ſecundum talem motum, eſſe mutatum, non erit motus infinitus, vt nunquam habeat finem. Similiter quæcunque alia mutatio erit finita.

Sed ſi eſſe poſsit ſic, vt tempore ſit. Tex. CXIIII.

Oſtendit, quomodo in mutatione poſſit infinitas reperiri: in vna enim per ſe, quæ ad determinata extrema tendit, non poteſt eſſe, vt dictum eſt: tamen in vna per accidens, puta, per continuationem ratione temporis eſſe poteſt. *Quomodo poſſit infinitas in motu reperiri.* Vt ſi alterationi ſuccedat generatio, & generationi augmentatio, & huic latio, & huic iterum generatio. Hoc modo nihil prohibet. Nõ enim eſt vna mutatio ſecundum extrema: at in vnico continuo motu id non eſt, præter motum circularem, de quo libro octauo dicetur: in eo enim ſunt quodammodo plures motus & circulationes, quamuis propter continuitatem vnus dicatur. Et ita abſoluit librum Ariſtoteles.

Finis libri Sexti.

IN LIBRVM SEPTIMVM PHYSICORVM.

Caput Primum.

Omne, quod mouetur, neceſſe eſt ab aliquo moueri. Tex. 1.

LIcet ea, quæ ab Ariſt. traduntur in hoc libro, rationib. tantum dialecticis comprobentur, eadéque poſtea ab eodem Ariſt. in 8. li. fuſius, & accuratius pertractentur, adeo, vt liber hic Alexan. nothus, & adiectitius viſus fuerit, quam etiam ob cauſam, Eudemus, & Themiſtius veteres Ariſtot. interpretes, eius expoſitionem omiſerunt. Tamen quoniam Simplicio, D. Tho alijsque grauiſſimis Peripateticis dignus viſus eſt quem ipſi interpretarentur; nos etiam non inutile fore arbitramur ſi quæ in eo docet Ariſtot. breuiter more noſtro, & ſummatim proſequamur.

Inſtitutũ Ariſt. in hoc lib. eſt vt aliquot principia, ſeu theor. proponat ex quibus tãm efficientẽ motus in 8. lib. poſtea oſtendat.

Poſtquam ergo de motu quid ſit, quæ ipſius ſpecies, quales ipſius partes, diſſeruit: nunc de ipſo efficienti principio tractat quod facit in octauo libro. At in præſenti aliquot ſtatuit principia maxime ad id indagandum neceſſaria.

Diuiditurque in duas partes liber hic. In priori quædam theoremata proponit circa motus principium. In poſteriori de motuum comparatione loquitur, quoad velocitatem, & tarditatem.

1. Theor. Ariſt. oẽ quod mouetur ab aliquo moueri.

Proponit igitur in textu primo Theorema hoc. Omne, quod mouetur, ab aliquo alio mouetur. Hoc primo inductione quadam manifeſtat, poſtea ratione demonſtrat. Inductio eſt. Nam quæ mouentur aut à principio externo mouentur, vt proiecta: aut à principio interno, vt viuentia. Et loquitur de actiuo principio. In his, q̃ ab externo mouentur, ſatis cõſtat ab alio moueri: at in his, q̃ ab interno, nõ ita cõſtat. Sed ẽt hæc ab alio mouẽtur: nã hñt duas partes, alterã q̃ mouet, alterã q̃ mouet, & dum mouetur, per accidens mouetur, ſicut nauta in naui. Nauim enim q̃ mouetur, nauta mouet, & ſimul nauta mouet motu nauis. Sicut igitur, quãuis nauis tota nõ moueat ab aliquo extra nauim, nõ propterea dicetur moueri a ſe, ita nec illa, quæ ab intrinſeco mouentur. Et qui dicit, ea a ſe moueri, neſcit diſtinguere partem, quæ mouet, & partem, quæ mouetur.

Probatur inductione.

Hoc eſt, quod Ariſt. dicit. Sumatur inquit, A, B, quod mouetur ſecundum ſe totum, & non quia pars mouetur, (hic enim loquimur de his, quæ moueri dicuntur, quia tota mouentur, & per A B, intelligit viuens vel id, quod ab intrinſeco mouetur) dicere, quod A B, mutetur a ſe, quia totũ videtur moueri, & non ab extrinſeco, eſt ſimile, ac eſſet ſi vnicum totum D E F, motum, cuius vna pars E F, mouetur ab altera D E. & ob id totum mouetur. Et quis propter ignorantiam duarum harum partium exiſtimaret moueri a ſe: Quaſi dicat: illa talia mota ab intrinſeco habere partem aliam mouentem, aliam motam. Et quia mouens mouetur per accidens ad motum partis motæ, totum mouetur: cumque non appareat extrinſecum mouens, exiſtimatur a ſe moueri. Sed non ita eſt, vt oſtendit in exemplo de naui, & nauta. Colligitur ergo, quæ mouentur, ab alio moueri.

Amplius

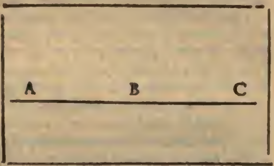
Amplius id, quod a ſeipſo. Tex. II.

probatur rõne trib. ſuppoſitis IDem modo demonſtrare contendit. Sumit autem tria. Primum eſt, Quod a ſeipſo mouetur, non deſinet moueri,
1 quamuis quodcunque aliud a ſe, ꝙ mouetur, quieſcat, & moueri deſinat. Quaſi dicat: motus eius, quod a ſeipſo mouetur, non pendet ex alterius motu, ita ut ſi alterum ceſſat moueri, ceſſet & ipſum.

2 Alterum principium ex hoc ſequitur. Si quod mouetur, ceſſat moueri, quia aliud ceſſat moueri: tunc illud non a ſeipſo mouetur.

3 Tertium eſt, qđ mouetur eſſe diuiſibile.

Nectitur ratio. Ex his eſt argumentum, Detur mobile quod a ſeipſo moueri dicitur, (& attẽde, ꝙ loquimur de motu ſecundum ſe totũ,) hoc mobile A B, diuiſibile erit per tertiũ principium. Diuidatur ergo in duas partes in B C, & A C.

Peto, uel quieſcente una parte, puta, B C, mouebitur, vel non. Si mouebitur totum, cum nõ moueatur niſi ratione unius partis A C, iam non totum primo mouebitur. De hoc enim ſermo eſt. Si aũt non mouebitur, ergo deſinet moueri, quia aliud, puta, pars mota quieſcit, ergo per primum, & ſecundum principium, totum illud non a ſeipſo mouetur.

Poteſt autem tota ratio ſic in forma ordinari. Omne, quod mouetur, cuius ſi aliqua pars quieſcit, totum quieſcit, non mouetur a ſe, ſed ab alio: omne, quod mouetur eſt huiuſmodi, ut quieſcat, ſi eius alqua pars quieſcat, ergo omne, quod mouetur, non a ſe, ſed ab alio mouetur. Ratio hæc in quæſtione poſtea examinabitur cum aliis.

Quoniam autem omne, quod mouetur. Tex. III.

EX hoc uniuerſali theoremate infert ſecundum particulare. Quod localiter mouetur, ab alio mouetur. Et q̃uis contingat unum ab alio, & hoc ab altero, & hoc rurſus ab alio moueri, non tamen poteſt eſſe in infinitum proceſſus: ſed peruenire oportet ad unum primum mouens, ꝙ rurſus non ab alio mouetur. *2. theore. Ariſt. qđ localiter mouetur ab alio moueri.*

Si.n.non, ſed in infinitum abibit. Tex. IIII.

QVod omne motũ localiter ab alio moueatur, non probat, quia in ratione præcedenti de quocunque motu uniuerſaliter probatum eſt. Quod uero in mouentib. non ſit proceſſus in infinitum, modo demonſtrat. *3. theore. in mouentibus non eſſe proceſſum is in finitum.*

Exemplum ponit. Si A, mouetur a B, hoc rurſus a C, & hoc C, rurſus a D, non erit iſte proceſſus in infinitum, ſed erit in aliquo uno ſtatus. *Exemplũ*

Statuit ad hoc aliquot principia. Primum eſt, Quod ſimul mouebitur A, & B, & aliorum unumquodque. Ratio eſt, quia quod mouet, dum mouet, mouetur. Cum igitur A, mouetur, B, mouetur: ſed dum B, mouet, mouetur: ergo dum A, mouetur: etiam B, mouetur, & dum B, ſimiliter ẽt C, ob eandem rationem, & cæterorum vnumquodque. *Supp. 1.*

Alterum principium eſt. Motus cuiuſq. horum finitus eſt; & unus numero, ut motus, A, & motus, B, & motus, C, quamuis .n. infiniti omnes ſint, unuſquiſque tamen finitus eſt extremis: eſt enim ab uno loco in alium determinatum locum. *Supp. 2.*

Aut enim numero accidit. Tex. V.

OCcaſione illius. ꝙ dixerat, ſingulos illos motus eſſe finitos, & quemq; pro ſe vnum eſſe numero motum. Diſtinguit, tripliciter dici motum unum, numero, genere, ſpecie. Vnus numero eſt, qui ab uno numero termino a quo, *Mot' tripliciter unus.*

Ccc ad

ad vnum numero terminum ad quem, in vno numero, & non per quietem interrupto tempore fit. Vt ab hoc albo in hoc nigrum, in hoc tempore. Vnus genere, qui eſt ad terminum vnius prædicamenti. Vnus ſpecie, qui ad terminum eſt vnius ſpeciei. Quæ omnia ſatis expoſita iam ſunt in libro quinto.

Accipiatur igitur motus ipſius A. Tex. VI.

Supp. 2. Motus finitus erit in tempore finito. Vis rõnis Ariſt.

POnit tertium principium. Quodcum motus A, ſit finitus, erit in tempore finito, & ſit R. Ponit autem nomina motib. illis, motus A, dicitur E, motus B. dicitur F. motus C eſt G, motus autem ipſius D, ſit H. Ex his omnibus colligit argumentum. Motus ipſius A, eſt in tempore R, finito. ſed oẽs reliqui motus ſunt ſimul cum motu, A, ut dictum eſt in primo principio, ergo omnes illi motus ſunt in tempore finito. At illi motus infiniti ſunt. motus ergo infinitus eſt in tempore finito, quod impoſſibile eſt.

At quia poſſet quis dubitare, An motus A, & aliorum ſint æquales. Reſpondet, parum hoc referre, ſiue enim æquales, ſiue inæquales ſint, motus totus infinitus eſt, tempus autem finitum eſt.

Si igitur uidebatur demõſtrari. Tex. VII.

Obiect. Ariſt. contra rationẽ ſupra dictam.

OBiicit huic rationi. Non enim uidetur demonſtrare intentum. Nã motum infinitũ, cũ unus eſt, repugnat eſſe in tempore finito. At cũ plures ſunt motus, mobilibus exiſtentib. infinitis, nõ uidetur repugnare. poſſunt enim multa ſimul moueri. In præſenti autem caſu ille motus non eſt unus, cũ mobilia ſint multa, ob id nullum ſequitur inconueniẽns.

Sed ſi id, quod mouetur primo. Tex. VIII.

Solut.

EXcludit obiectionem, ſuppoſito unico fundamento. Quod ſecundum locum immediate mouetur ab altero mouente motu corporeo, neceſſe eſt illi eſſe continuum per tactum, aut eſſe continuum. Ex hoc argumentatur. Cũ illa mobilia ſaltem ſint contigua, ponatur, ꝙ continuentur. Non enim minus contigua, quã continua occupant ſpatium: nec minor motus eſt in illis, quam in his. Sumatur igitur ut in una magnitudo, ABCD. motus tunc unus erit ex ipſis, puta, EFGH. erit igitur iam motus unus infinitus tempore finito. quod impoſſibile eſt, ſiue magnitudo, & mobile finitum ſit, ſiue infinitum. Vtroque enim modo motus infinitus tempore finito eſſe non poteſt, ob id nihil refert, quo mobile ſit finitum, aut infinitum, ſi motus infinitus eſt. Ita hæc verba Simplicius exponit, & ſic excluditur obiectio, & perficitur demonſtratio.

Manifeſtum eſt igitur. Tex. IX.

Infertur conclu. ſupradicta nõ eẽ proceſſum in infinitum in mouentibus.

INfert cõcluſionem. Quod non erit proceſſus infinitus in mouentibus. ſed ad primum deuenire oportet. Duo autem adiungit, quæ ſumpta ſunt in textu præcedenti Alterum eſt, quod ponatur illa mobilia continuari. Poſſet quis dicere, rationem eſſe nullam, quæ ex ſuppoſitione procedit. Ad hoc reſpondet, quod ſuppoſitione uti, cum id, quod petitur, eſt posſibile, non officit rationi. Nam posſibili poſito in eſſe nullum ſequitur inconueniens. Eſt igitur modus argumentandi iſte, ex uno posſibili dato, puta, quod illa continuentur, inferre unum impoſſibile, nempe, ꝙ vnus motus infinitus eſſet in tempore finito, ut inde colligatur. Cum hoc imposſibile non ſequatur ex hoc, quod continuentur (nam posſibile non infert imposſibile, profecto ſequetur ex eo, quod infinita mobilia ſunt, & ita hoc erit imposſibile. Nã imposſibile ex imposſibili ſequitur. Alterum declarat, quomodo, quod mouet, & quod mouetur, ſimul ſunt. Dicit aũt duo. Primo eſt, ꝙ loquitur de mouente efficiẽte. Nam quod mouet, ut finis, poteſt diſtare a re, quæ propter ipſum mouetur. Alterum, Quod omne mouens, & motũ ſunt ſimul, ita quod nõ ſit inter ipſa medium, id eſt, ſe inuicem tangant.

An

An vtraq; ratio Ariſto. neceſſario cõcludat, qua probatur omne, quod monetur, ab alio moueri. Quæſt. I.

1. Obiect. Gal. contra 1. rationem. PRima ratio, quo omne, quod mouetur, ab alio moueri probatur tripliciter impugnatur. Primo a Galeno, vt refert Simpli. Galenus, enim dicebat, quod non bene infertur, illud mobile non moueri per ſe, quia pars quieſcat, & pars moueatur. Quod enim per partem ſuam mouetur; per ſe moueri dicitur, & ſic Auerroes explicat argumentum Galeni.

Secundo impugnatur ab aliis, vt refert *2. Obiect. aliorum.* Simplicius: quia ratio illa petit principiũ: nam petit partem quieſcere, partem moueri, & hoc idem, eſt totum nõ per ſe primo moueri. Nam quod per ſe primo mouetur, ſecundum omnes partes mouetur.

3. Auic. Tertio impugnatur ab Auicenna, quia petit vnum impoſſibile. Nam ſi totũ per ſe primo mouetur, impoſſibile eſt, quod pars ipſius aliqua quieſcat, & ob id ratio nulla eſt, quia incompoſſibile ſupponit.

Obiec. contra 2. rationem. Poſterior rõ põt adhuc tripliciter impugnari. Primo, ſupponit, ꝙ cum vno mouetur, reliqua mouẽtia ſimul mouẽtur. Hoc
1 aũt videtur falſum. Stet enim lapidẽ ꝓiectũ moueri, quieſcente proiiciente, & elementa moueri, non exiſtente generante.

2 Secundo impugnatur. Quia ipſe ſumit motum infinitum ratione partium ſubiecti, & non ratione partium ſucceſſionis. Motum autem infinitum, ſic non repugnat eſſe in tempore finito, nam ſecundum tales partes non diuiditur ad diuiſionem temporis, ſed ſubiecti.

3 Tertio impugnatur. Quia exiſtimat poſſibile, illa mouentia cõtinuari, & tamẽ videtur impoſſibile, quia ſpecie differẽtia impoſſibile eſt cõtinuari vt dictum eſt in quinto libro. Hæc igitur ſunt obiectiones contra Ariſt. quæ iam ſunt diſſoluendæ.

Ad 1. obiect. Gal. Prima ergo obiectio Galeni nulla eſt, & ſoluitur facile ab Auerroe. Nã per ſe moueri dupliciter dicitur. Vno modo, vt diſtinguitur contra ꝑ accidens, & ſic etiã, quod ratione partis mouetur, per ſe mouetur, & hoc probat Galenus. Altero modo, ut diſtinguitur contra per accidẽs, & ſecundũ partẽ, vt quod ſecũdum ſe totũ mouetur, per ſe moueri dicitur, & de hoc loquitur Ariſto. Conſtat aũt ꝙ ſi vna pars quieſcit, nõ per ſe mouetur, hoc modo, unde nulla eſt obiectio contra Ariſt.

Ad 2. & 3 ſol Auer. Circa ſecundum, & tertium argumentũ maior eſt difficultas. Auerroes dupliciter cõſtituit demonſtrationẽ Ariſt. Primo ſic. Omne, quod quieſcit ad quietẽ alterius, mouetur ab alio, ſed quod mouetur, omne quieſcit ad alterius quietem, ergo omne, quod mouetur ab alio mouetur. Dicitq; hanc rationem confici ex maiori de neceſſario, & minori de poſſibili ex quibus ſequitur conclufio de neceſſario.

Obiicit tamen ſibi. Nam minor uidetur impoſſibilis, ſiquidẽ ſingulares habet impoſſibiles: cœlũ. n. mouetur, cuius aliquam partem quieſcere eſt impoſſibile. Reſpondet, ꝙ cœlo, quatenus corpus eſt, non repugnat partem quieſcere: & ſic debet minor intelligi, quod mouetur, ut corpus eſt, non repugnat, ipſius partem quieſcere.

S. Th. merito reiicit hanc reſponſionem *Reiicitur ſol. Auer.* propter duo, quæ dicit Auicenna. Primũ, ꝙ aliqua propoſitio impoſſibilis eſt, cum 1 prædicatum repugnat ſubiecto ratione ſpeciei, licet non ratione generis, ut homo eſt irrationalis, eſt impoſſibilis, licet non ratione animalis: ita cœli partem quieſcere eſt impoſſibile. Alterum eſt, quod eodem mo 2 do poſſumus dicere, quod mouetur per ſe, quieſcere non eſſe impoſſibile, quia quod per ſe mouetur ut corpus eſt, quieſcere poteſt. Et ſic nullum eſſe impoſſibile, quod infert Ariſt. in ſua ratione, ſcilicet quod per ſe mouetur, quieſcere.

Quo ſit conſtruenda Ariſt. ratio. Vnde dico non eſſe illam rationem ſic cõſtruendam. Nam Ariſt. non abſolutas, ſed conditionatas ſumit propoſitiones. Propterea etiam Auerro. alter proponit rõnem, ut diximus in textu: Nempe. Omne, qđ mouetur, cuius ſi aliqua pars quieſcit, totũ quieſcit, mouetur ab alio, omne motum eſt huiuſmodi, ergo omne motũ, ſeu quod mouetur, ab alio mouetur.

Et notat S. Th. quod cõditionalis propoſitio, vera eſſe põt, quamuis vtraq; pars ſit impoſſibilis, ſi tamẽ una ſequitur ex altera. Vnde impoſſibile eſt (ut dicebat Auicẽna) ꝙ pars illius, quod per ſe primo mouetur, quieſcat. Impoſſibile ẽt eſt ꝙ omne quod mouetur, eius aliqua pars quieſcat, tamẽ hoc eſt neceſſarium, quod ſi cuiuſq;

mobilis per ſe aliqua pars quieſcat, totum quieſcet: Et hoc ſumit Ariſtoteles ad probandum: omne, quod mouetur, ab alio moueri.

Soluitur 2. & 3. obiect. ex D. Tho. Et ſic ſoluitur ratio Auicénæ, quæ erat tertia obiectio, ex hac doctrina D. Thom. Non enim petit, quod pars quieſcat, nec quod t otũ, ſed conditionali vſus eſt propoſitione. Vt ſenſus demonſtrationis clarus ſit iſte. Si aliquid mouet ſe per ſe primo; vtique motus eius a nullo alio dependeret: ſed motus cuiuſque mobilis totius dependet ex partibus, & ipſarum motibus: cum ſi ipſæ quieſcerent, totum quieſceret: non autem e contra: nam poteſt vna pars moueri, non muto toto: ergo motus uon ineſt alicui toti habenti partes a ſe primo. Eſt autem omne mobile partes habés: ergo omne, quod mouetur, ab alio mouetur, & per partes ineſt ei motus.

Dubium Dubitat Auerroes, An ſit demonſtratio cauſæ. Et dicit, quod eſt ſigni tantum. S. Thom. autem dicit eſſe per cauſam.

Solut. Auer. Poſſemus vtrunque cóciliare. Auerroes enim conſiderauit terminos demonſtrationis, puta, quod mouetur moueri ab alio per hoc medium, quia quieſcit, alio quieſcente. Quies autem ſignum videtur, quod ab alio mouetur: non enim eſt cauſa motus. At S. Tho. profundius rem conſiderauit. Res enim hæc eſt propterea mobile ab alio moueri, quia motus eius a partibus dependet. partes autem ſicut ſunt cauſa totius quoad eſſe: ita motus partiũ cauſa ſunt motus totius: ipſum enim cóponunt. Ob id per cauſam procedit, & ſic poteſt vtrunque conciliari loquimur autem de partibus etiam integrantibus.

Ad 1. obiectionem. 2. ratio. Diſſidiũ inter Gal. Auerr. At circa alteram demonſtrationem nó minor eſt difficultas, quamuis argumentum primum facile ſit, de quo eſt pugna inter Galenum, & Auerroem. Galenus. n. exiſtimat dictum Ariſtotelis, ſi primum mouetur, reliqua mouentur, etiam eſſe verum de quiete: ut ſi primum quieſcat, reliqua etiam quieſcant. Vnde id erit principium motus primum, quo moto, reliqua mouentur: quo quieſcente, reliqua quieſcant. Hinc infert contra Ariſtotelem, quod cor non eſt principium primũ motum animaliũ, quia ipſe inquit, ſe expertũ fuiſſe, animalia moueri, corde ablato: vnde ceſſante corde, motus membrorum non ceſſabit. Auerroes vero dictum Ariſtotelis, de motu tantum intelligendum docet. Vt ſi primum moueatur, etiam reliqua moueantur: non tamen de quiete. Poteſt enim primum mouens quieſcere, aliis motum habentibus, vt patet in proiiciente. Affert etiam contra Galenum aliam experientiam, quod ipſe vidit arietem ambulantem abſciſſo capite, non igitur cerebrũ eſt principium motus, vt vult Galenus. Etiam docet Albertus ſe vidiſſe cicadam abſciſſo capite ambulantem per dimidiũ milliare, & cantantem, ſicut prius. *Nota.*

Nota.

Aut. ſtt. 1. No. Mot⁹ alij ſunt eſſétialiter ſubordinati, alij non. In hac controuerſia dico primo, Quod motus ſunt in duplici differentia. Quidã eſſentialiter ſubordinari, quidam vero accidentaliter. Illi ſunt eſſentialiter ſubordinati, cum mouens, & mobile ſic ordinantur, vt non ſit motus mobilis ſine motu mouentis, quomodo cœlorum motus, & elementorũ ordinati ſunt. Non enim poſſunt elementa moueri, niſi exiſtente motu cœlorum. Illi ſunt accidentaliter ſubordinati, qui licet vnus ab altero procedat, non tamen dependet in eſſe ſemper, ſicut dictum eſt ſuperius in cauſis, vbi iſta diſtinctio data fuit. Si de priore motu ſermo fiat, verũ dicit Galenus. Si de poſteriori, verũ dicit Auerroes, & de hoc procedit argumentũ. At in præſenti Ariſt. de motibus eſſentialiter ordinatis loquitur, aliàs omnia mobilia non mouerentur ſimul.

2. No. contra Auer. Gal. Dico ſecundo, quod neuter loquitur ad mentem Ariſtotelis. Ipſi enim ſumunt primum, & ſupremum mouens, & dicunt, quod hoc moto inferiora mouentur. At Ariſtoteles non hoc, ſed vltimum ſumit, puta, ſi vltimum mouetur, ſuperiora mouentur, vt manifeſte patet in textu. Dicit enim, ſi A, mouetur a B, & B, a C, & C, a D, quod ſi A, mouetur, & reliqua ſupra ipſum mouentur.

3. Nota. Dico tertio, ꝙ nulla experientia quicquam oſtendit, nec pro vna, nec pro altera parte. Nã cum cor, aut cerebrum moueãt partes diſtantes mediis ſpiritibus, euenit, vt principio abſciſſo, ꝑ aliquod tẽpus maneat virtus a principio impreſſa ſpiritibus per quã ille fit motus, ſicut in lapide proiecto, manet adhuc impetus, quieſcente proiicente. Et ſic ſoluitur primum arg.

Circa ſecundum dubium, quod proponit Buiſæus, re vera, magnam habet vim contra

contra rationem Ariſtotelis. Nam ſolum concludit, quod infinitum continuum ſecundum omnes ſuas ſimul partes, locum mutaret tempore finito. Hoc autem nihil prohibet: nam motus partium, cum unus non ſit poſt alium, nihil prohibet eſſe ſimul. Repugnantia eſſet, ſi infinitum ſecundum omnes ſui partes abſolueret, & tranſiret ſpatium finitum, aut infinitum. Sed hoc non concludit Ariſtot. Vnde dicerem, quod intelligitur ratio Ariſtotelis, quod ſi una eſſet magnitudo infinita, tunc unum continuum infinitum moueretur tẽpore finito. Hoc autem impoſſibile eſt: quia continuum infinitum moueri nõ poteſt, non ſolum tẽpore finito, ſed nec infinito, ut demonſtratum eſt in li. 3. Phyſic.

Solut. 2. obiect.

Nota autem, quod per illam rationem Ariſtoteles concludit, quod deuenire oportet ad unum primum, quod non moueatur ab alio extrinſeco, ſiue ipſum moueatur a principio intrinſeco, ſiue ſit omnino immobile.

Nota.

Ad tertium reſpõdent S. Th. & Albertus, quod quamuis in ratione ſpecifica repugnet illa continuari, tamen ſub ratione communi, qua quanta, & corpora mobilia ſunt, non eſt impoſſibile continuari. Hic autem ſub tali ratione communi conſiderantur, ut mobilia ſunt.

Ad 3. ex D. Th. & Alb.

Nec putes, quod iſta potentia, per quã dicuntur poſſe continuari, ſit potẽtia phyſica, quæ ad actum reducetur; ſed eſt potentia logica, ſecundum quam, quod fieri non repugnat, poſſibile, & fieri poſſe dicitur. Reliqua in textu dicta ſunt.

Nota.

Caput Secundum.

Quoniam autem tres ſunt motus. Tex. X.

Quia Ariſtoteles ſumpſit in ratione præcedenti mouens, & motum eſſe ſimul, & immediata, ob id non prohibere continuari poſſe; id modo probat, & non ſolum in aliquo motuum genere, ſed in omni uerum id eſſe, oſtendit. Ideoque triplicẽ motum diſtinguit, puta, Alterationem, Augmentationem, & Diminutionem, & Localem.

Mouens, & mobile debere eẽ ſimul probatur in oĩ motu.

Incipit autem in locali motu id oſtendere tali ratione. Omne, quod localiter mouetur, aut ab intrinſeco, aut ab extrinſeco mouetur principio: ſed in utroq; motu, mouens, & motum ſimul ſunt: ergo & in omni motu locali. Minorem probat, & quidem pro altera parte ſatis nota eſt. Quæ enim ab intrinſeco mouentur, ſimul habent, & quod mouet, & quod mouetur, cum unius partes ſint. in his uero, quæ ab extrinſeco mouentur, non eſt ita notum, quare in his probabit idem.

Quod autem ab alio mouetur.

Probaturus in his, quæ ab extrinſeco mouentur, & quod mouet, & quod mouetur, ſimul eſſe, hos motus locales ab extrinſeco principio prius diſtinguit in quatuor: poſtea reducit ad duos, & in his illud oſtendit.

2. in latio ne quæſiat ab externo.

Motus igitur ab extrinſeco locales quatuor ſunt: Pulſio, Tractio, Vectio, Vertigo. Pulſio eſt motus, quo aliquid uel a ſe, uel ab alio in aliud pellitur. A ſe: ut cum quis ſe proijcit in mare, uel deiicit ſe è turri. Ab alio; ut cum liber proiicitur a manu: quamuis etiam poſſit intelligi illud uerbum (a ſe,) & quod inferius dicitur in definitione pulſionis, ut ſit ſenſus. Pulſio eſt motus, quo aliquid a ſe, uel ab alio remouet aliquid.

4. ſunt ſpecies mot' localis a principio externo.

Huius pulſionis duplex ponitur ſpecies, Impulſio, & expulſio. Impulſio eſt, cum quod pellit, non remouetur a pulſo in toto motu. Expulſio uero cum deſerit ipſum pulſum. Vt cum aliquid extra ſe mittit aliquid, licet non ſit ſemper ſimul cum illo, quod mittitur.

Quid pulſio, et quæ eius ſpecies.

Et adhuc huius ponitur ſpecies alia inferius, quæ eſt profectio. Cũ quod pellit, relinquit quidem pulſum, ſed imprimit ei motũ fortiorem, quàm ſua natura poſtulabat, ut qui lapidem etiam deorſum mittit ui maiori, quàm ipſe deſcenderet.

Tractio eſt motus oppoſitus, cum aliqd ad ſe, uel ad aliud trahit aliqd, & hoc maiori motu, quam res ſecundum ſe moueretur. Cum eſt motus ad ſe, dicitur Attractio cũ ad aliud, Extẽſio dicitur. Quod ſit maiori motu, quia cum res ſuo motu fertur,

Quid tractio, & qui motus ad tractionẽ reducantur.

fertur, Tractio non eſt.

Ad hos duos modos multos alio redu ci dicit, nã inſpiratio tractio quędã eſt, ex piratio expulſio. Similiter operationes, qui bus naturales uirtutes, aut alimenta tra hunt, aut excrementa propellũt. Similiter ſputatio, & ſeparatio. i. diuulſio, aut dilace ratio; & radiatio. i. motus in ſtri, quod tenẽt mul..., & deniq. uocabulo cõmuni tra ctiones. congregationes dici poſſunt quaſi quod mouet, & quod mouetur, coniun gantur pulſiones uero diſgregationes.

Vertigo eſt motus circularis, ut motus, quo trahitur rota.

Vectio uero, quo pondera ſupra alia fe runtur

Inter hos quatuor motus, duo eorum ad alios duos reducuntur. Nã vectio non diſtinguitur ab aliis tribus. Ratio eſt, quia quod vehitur, non proprio motu fertur, ſed alterius, ſupra quod uel in quo eſt. ob id, ſi ipſum pellitur, trahitur, aut vertitur. ſimiliter etiam & ipſum vectum. Vlterius, vertigo nõn diſtinguitur a pulſione, & tractione: eſt enim ex vtraque compoſita: nam quod circulariter fertur ſecundum unam partem recedit a mouẽte, & pulſio eſt, ſecundum alteram accedit, & tractio eſt. Hi igitur motus ab extrinſeco ad pul ſionem, & tractionem reducuntur.

Quod ſi in his ſimul ſunt mouens, & motũ, ꝑfecto in oĩ motu locali ab extrin ſeco, ſimul erũt qđ mouet, & qđ mouetur.

Eſt autem litera valde clara, quãuis ob maiorem dilucidationem, & claritatem harum ſpecierum non ſeruaui eundem or dinem in exponendo, qui in textu eſt.

Proiectio autem quando uelocior motus.

De motu proiectorum quõ mouens, & mobile ſint ſimul.

DIfficultas maior erat in motu proie ctionis. Id n. ꝙ proiicit, nõ ſimul cũ eo, ꝙ proiicitur, vr̃ ſimul eẽ. ob id in hoc oſtendit, illud ẽt uerũ eſſe. Defi nit autem motum proiectionis eſſe, cum res fertur motu uehementiori, quam ſua poſtulet natura, eo quod mouens maiorẽ impetum imprimit, & maiori vi ipſam ex pellit. Tamdiu aũt durat iſte motus, quã diu durat illa vis, & expulſio, Per quod vult intelligere, vt dicit S. Th. ꝙ immedia te mouetur proiectũ ab aere cõtiguo pulſo, cuius vi ceſſante ceſſat proiectio. Ex quibus colligit uniuerſaliter quæ mouent, & mouentur motu locali, eſſe ſimul.

At uero neque inter id, quod alteratur. Tex. XI.

3. Probatur in alteratione mouẽs, et mobile debere eſſe ſimul.

QVod in motu locali docuerat, idẽ in alteratione oſtendit; magis tñ explicuit propoſitũ in pñti, nem pe, qũo quod mouet, & quod mouetur, ſi mul ſint. Dicit autem ſe loqui de alterante ultimo, & de altero primo. Aliquando enim quod primo alterat, & quod vltimo alteratur diſtant, ut cum ignis lignum a longe calefacit, & talia ſimul non ſunt. Si tamen alterans ultimum ſumamus, ſimul erit cum alterato primo: vt aer ligno pro ximus, qui calefactus, lignum calefacit. & hoc vltimum alterans dicitur. Poteſt etiã intelligi, cum aliquid alterat, & aliquid al teratur, non ſunt ſimul ſecundum ſe tota, ſed ſecundum id, quod primo alteratur ex parte alterati: & quod primo alterat ex parte alterantis. Id eſt, vltima pars alteran tis cum prima alterari eſt coniuncta, vt ſit ſenſus. Quod nunquã alteratio vlla cõtin git, niſi ſit aliquis tactus alterantis, & alte rati, qui ſecundum extrema primo fit. uel ſecundum proxima alterantia, & alterata.

In quibus accidat alteratio.

Artificioſe autem Ariſ. hoc probat. Ex plicat tamen primo duo. Alterũ eſt, in qui bus accidat alteratio. Alterum, quæ dican tur alterari. Dicit igitur, quod quale altera tur, vt ſenſibile. i. ſecundũ qualitates ſenſi biles alteratio accidit. Sunt autem ſenſibi les qualitates, quib. corpora communiter differunt, vt albedo, nigredo, calor, humi ditas, ſiccitas, & reliquæ quæ ſunt paſſio nes ſubiectæ qualitatis, i. quæ ſunt termini paſſionum: ſubiectum. n. terminum vocat. Per has autem qualitates differunt corpo ra dupliciter. Aut quia eiuſdem magis, vel minus participant: ſunt enim quædam ca lidiora, quædam calidiſſima, & ſic in aliis qualitatibus. Aut differunt, quia diuerſas habent qualitates.

Quæ dicantur alterari.

Explicat modo alterum. Quæ dicantur alterari. Et dicit, ſecundũ has omnes. quali tates alterari corpora tam animata, quam inanimata, & partes animatorum inani matæ, vt pili, vngues, & aliæ huiuſmodi, quæ anima carent. Hæc enim omnia cale-

fiunt,

ſiunt, frigeſcunt, reliquaſq; patiuntur alterationes ſecundum tales qualitates.

Atque etiam ipſi ſenſus alterantur. Tex. XII.

De alio alterationis genere, quæ eſt ſenſatio.

ALiam peculiarem alterationem animalib. dat, puta, ſentire, quæ non eſt cōceſſa aliis. Vñ, quæ patiūtur inanimata, & patiuntur animalia, vt albefieri, calefieri, & alia, quæ fiunt aliquando nobis non ſentientib. Non enim animalia omnes alterationes ipſorum ſentiunt; mutantur enim ipſis non ſentientibus ſæpe, vt accidit in alterationibus interioribus corporis. Inanimata autem non omnes alterationes habent animalium, quia ſenſu carent. Quod autem ſentire alteratio ſit, oſtendit: quia non fit ſenſatio, niſi corpore patiente, ideſt non ſentimus, niſi in organo corporeo ſenſus recipiamus ſpecies ſenſibilium: & hoc alterari quoddam eſt, vt alibi dicetur.

Conſtituitur ratio Ariſt.

Ex his rationem conſtitnit ad probandum intentum. Alteratio fit ſecūdum qualitates ſenſibiles, quæ obiecta ſenſuum ſunt, ſed hæc agunt ſemper per medium illius contiguum; ergo inter alterans, & alteratum primum nullum eſt medium.

Oſtendit medii cōtiguitatem. nam corpori eſt contiguus aer, ſimiliter & viſui: & ſic lumen agit in corpus, & ſuperficiem per aerem contiguum: & color ſimiliter per aerem in uiſum. Similiter in aliis ſenſibus hoc idem eſt.

Similiter autem, & inanimatis. Tex. XIII.

4. Idē probatur de augmētatione, & diminutione.

DE augmento, & diminutione id oſtendit: nec loquitur de ea, quæ fit in ipſis animatis. Cum enim ab intrinſeco fiat, manifeſtum eſt ſimul eſſe, ꝙ auget, & augetur: ſed de ea, quæ in inanimatis eſt, quæ additio, vel ablatio dicitur, in quibus notum etiam eſt augens, & auctum: diminuens, vel auferens, & ablatum, eſſe ſimul. Ex quibus omnibus vniuerſaliter concludit, primum moti, & vltimum mouentis ſimul eſſe, quia ſolum immediate duo ſe tangunt ſecundum vltimas ſuperficies.

An motus, & motum ſimul ſint. *Quæſtio. II.*

IN hac difficultate ſūt aliquot argumenta, quibus mouens probatur agere in remmotā diſtāntē abſq. eo, ꝙ agat in medium. Sunt ēt argumenta, quibus attrahens non uidetur ſimul cum attracto, quæ duo ſunt contra Ariſt. ut uiſum eſt in tex. Primum argumentum eſt. *1. argum.* Sol agit in iſta inferiora calefaciendo, producendo metalla, & alia, tamen horum nihil patiuntur orbes intermedii, cum ſint incorruptibiles, & impaſſibiles. Eſt aūt Sol in quarto cœlo: ergo aliquid agit in diſtans & non per medium: Secundo. Eſt piſciculus, qui Torpedo dr̄, qui facit obſtupeſcere manus piſcatoris, & tamen nō obſtupeſcit rete. & dicit Plinius, ꝙ ſi tāgatur extremitate haſtæ, manus tenentis haſtam obſtupeſcit. Huius Torpedinis tanta eſt vis quod narrat Albert. lib. 24. de animalibus, quendam extremitate digiti leuiter ipsū attigiſſe, & ipſius brachiū ita fuit obſtupefactum, vt per dimidiū annum loturis calidis, & vnguentis vix ſenſum receperit. Similiter dicit, ꝙ piſces ipſum tangentes obſtupeſcunt. Idem dicit Ariſt. lib. 9. Hiſt. cap. 37. Hic igitur piſcis cum diſtantia ēt obſtupeſcere faciat, videtur agere in mediata, & non agit in medium.

2 *Nota de Torpedine.*

Tertio. Dicit Auicenna, ꝙ homines ſua imaginatione faciāt pluuias, & immutant res extrinſecas, & non per mediū, imo experimus imaginationem immutare partes corporis diſtantes. Similiter faſcinatores nocent animalibus diſtantib. nihil tamen in his videtur in medio eſſe. *3*

Quarto. Magnes trahit ferrum diſtans, nec eſt ſimul cum illo, nec trahit aerē medium. Similiter electrum, ſeu ambra trahit diſtantes paleas. Et membra ſibi trahunt cibum, in quib. non videmus coniunctionem inter trahentia, & tracta. *4*

1. Fund. duplex agens alterum mediatū, & remotum alterum proximū, & immediatum.

Circa horum ſolutionem ſit primum fundm̄. Quòd mouens eſt duplex. Alterum mediatum, & remotum: Alterum immediatum, & proximum. Immediatū eſt, inter quod, & rem motam, non eſt aliud moués, medium, vt cum ignis ſibi lignum proximum comburit, mediatum vero, cū in-

inter ipſum,& rem motam aliud mediat: vt cum ignis calefacit diſtantia,prius tamen calefaciendo medium aerem.

Iſta autem mediatio,vel immediato dicitur ſuppoſitum. Alia enim eſt immediatio,vel mediatio virtutis Cum.n. aliquid propria virtute agit,dicitur immediatum immediatione uirtutis: cum vero agit virtute recepta,& dependente ab altero,agit mediate mediatione virtutis. Vnde ignis cum manum calefacit per medium aerē, dicitur mediatum mediatione ſuppoſiti, tamen immediatum ſecundum virtutem, quia proprio calore agit. Aer vero licet immediatus ſit ſecundum ſuppoſitum, tamen mediatus eſt in virtute, quia calore dependente ab igne calefacit. Aliquando etiam fit, quod ſimul ſit mouens immediatum,quantum ad vtrumque: vt cum aqua ſibi manum adiunctam frigefacit,& ignis calefacit.

Nota. Hic autem attende, quod iſta virtus, quæ recipitur in medio a mouēte mediato quantum ad ſuppoſitum, & immediato ſecundum virtutem,quamuis à tali mouente pendeat,tamen non omnis æqualiter. Eſt enim uirtus, quæ per parum temporis durat in medio,ut calor receptus in aere:ob id fit idem effectus per illud tempus:etiam recedente primo mouente,licet non ſit tam fortis motio. Quædam vero virtus, nec per minimum tempus manet, vt lumen in medio,& virtus magnetis in aere;ſemper enim dependent huiuſmodi virtutes a mouente immediato ſecundum virtutem,vnde abſque illo nihil agunt in ſibi proxima,& immediata,vt ſenſui notum eſt.

2. Funda. Agēs, qđ agit ī medium, & extremū non ſemp idem utrobique producit. Sit ſecundum fundamentum ex Alex. 1 Meteo.com.17.& etiam Themiſt.quem recitat Auer.lib.2.cœli,com.42. Quando aliquid agit in medium,& in aliquid diſtans non ſemper eſt idem effectus in medio.& in diſtanti obiecto. Poteſt hoc exēplo manifeſtari: lignum per vitrum medium calefacit ceram,tunc cera liquefit, non tamē vitrum,& hoc vniuerſaliter eſt verum,quod idem accidens ſecundum varias diſpoſitiones ſubiectorum in quibus recipitur,poteſt varios effectus facere.v.g. calor in quibuſdam albedinem, in quibuſdam nigredinem facit. Solis lumen, hic aurum,illic argentum,illic plumbum facit: & ex hoc prouenit; quo quamuis idem accidens ſit receptū in medio, & in obiecto remoto, non ſemper idem ſequatur in vtroq. effectus. Et hoc maxime eſt obſeruandum:nam ex hoc ſolutio pendet multorum.

3. Funda. Attractio eſt quadruplex. Sit tertium fundamentum. Quod attractio eſt quadruplex. Prima, quia finis trahit ad ſe, quod ad finem eſt, quod ſic trahitur, nō trahitur per virtutem aliquā receptam, & impreſſam ab ipſo fine, ſed ſua uirtute in proprium finem tendit. Vnde, quia ſic locus trahit locata, non recipiunt locata aliquam virtutem a loco, ſecundum quam ferantur, vt bene notat hic S.Th. & Auer.ſed ipſa propriis virtutibus in loca mouentur, nec de iſta attractione loquitur hic Ariſt. 1

Alia eſt attractio, quæ fit ſecundum vacuum,cuius meminit Cōciliator in differentia,vel quæ fit,cum aliquid atrahitur; quia remouetur illi contiguum, quo ablato datur vacuū, niſi illud tale corpus moueatur: & ſic per fiſtulam abſorpto aere attrahitur aqua. 2

Tertia attractio eſt,quā Auerroes com. 11.vocat æquiuocam, & impropriam, cum id, quod trahit, manet immotum. quod modo magnes, & electrum trahunt ad ſe:ille ferrum,hoc vero paleas, nec in tali attractione mouetur magnes, aut electrum. Similiter etiam membrum, quod ad ſe cibum trahit. 3

Diſcrimē inter 1. et 2. attractionem. Eſt autem diſcrimen inter id, quod ſic trahitur,& id, quod a loco trahi dicitur. Nam quod ad locum mouetur. non recipit virtutem a loco, ſecundum quam fertur,ſed a ſe habet,vel a generante, vel ab alio. At quod ad magnetem fertur, recipit uirtutem,qua fertur.

Nota de magnete ex D.Tho &c. Vnde eſt notandum ex Alber.& S.Tho. quod ſicut per grauitatem, aut leuitatem feruntur res in loca propria, ita ferrum,& palea feruntur ad magnetem,& electrum per virtutem talem. Vnde fit, quod in his omnibus illa virtus ſit inſtrumentum actiuum motus illius.Cæterum diſcrimen eſt, quod grauia;& leuia non a loco,ſed a generantibus receperent virtutes illas; at ferrum,& paleæ a magnete,vel electro receperunt virtutes: ob id altera prius ab ipſis,ad eadem feruntur.

Adeſt etiam aliud diſcrimen, quod mo-

motus grauium, & leuium naturalis eſt ex parte formæ, & ex parte materiæ: at ferro, & paleis non eſt talis motus naturalis, ſed præcipue uiolentus eſt: quamuis non omnino propter aliquam conuenientiam tracti, & trahentis. Et hoc ſequitur, quod grauia, & leuia a loco finaliter: iſta uero a magnete, electro, ſimiliter a uirtute membrorum trahantur effectiue.

4. attrac. Quarta attractio eſt. Cum quod trahit, pariter mouetur, & ſuo motu mouet tractum vehementiori motu, quàm poſtulabat ipſius natura, vt dictum eſt in textu: & de hoc præcipue loquitur Ariſt. quamuis etiam uerum ſit in omnibus tribus modis in quibus contigit effectiue trahere, ut dicemus.

1. Conclu. ubi nullũ eſt mouẽs immediatũ, paſſio nulla eſſe poteſt. His ſuppoſitis, ſit prior concluſio. Vbi nullum eſt mouens immediatum, paſſio nulla eſſe poteſt. Hoc eſt uelut principiũ omnibus Peripateticis. Non enim intelligi poteſt, quo modo aliquid efficiat id, quod nullo modo tangit, nec per ſe, nec per aliud. Cum .n. operatio ſequatur eſſe, vbi res non eſt, nec ipſius operatio erit. cũ autem in medio non agit, quod eſt proximum obiecto diſtanti, tunc nullo modo eſt ubi illa res eſt: & ſic nihil efficere põt: Imo hoc eſt vnum ualidum argũm, quo Theologi oſtendunt præſentiam Dei vbiq; quia ubique operatur. Auicen. autẽ lib. de anima, par. 4. c. 4. oppoſitum exiſtimauit conuictus argumento tertio, quod facile ſoluetur, a nobis poſtea.

2. Conclu. Mouens proximũ & mobile ſemper debent eſſe ſimul. Secunda concluſio. Mouens proximum, & motum ſemper ſimul, & immediata ſunt; ꝙ ſi mouens primum ſit aliquando remotum ſm ſuppoſitum, tamen ſm uirtutem immediatum eſt: & ſic eſt intelligendus Ariſt. quaſi uelit dicere, non contingere motum, quin quod mouet, & mouetur ſint ſimul: non tamen quod omnia mouentia ſimu lſint.

Ad 1. Ad primum igitur argũ patet ſolutio ex ſecundo fundamento. Sol enim agit quidem in orbes medios, & in inferiora per lumen, & omnes ſuas uirtutes: at lumen non eoſdem ubique effectus facit, ſed orbes illuminat, aerem calefacit, & in terra varios producit effectus. Nec hoc impedit cœlum eſſe incorruptibile, ut notat bene Alex. loco citato, quia lumen non eſt qualitas deſtructiua, imo, (vt inquit) luna, & aſtra, quæ eiuſdem ſubſtantiæ ſunt cum cœlo, lumen a ſole recipiunt.

Ad 2. Torped. Per hoc idem reſpondetur ad ſecundũ de Torpedine: eſt enim eadem qualitas in manu, & in retibus, ſed non idem operatur; manum enim obſtupefacit, non autem retia: & hoc fit etiam in aliis qualitatibus, vt dictum eſt.

Ad 3. De hominis imaginatione. Ad tertium dico, quod homo per imaginationem ſæpe ſe ipſum immutat; ſed hoc non fit, niſi ſpiritibus in imaginationis organo exiſtentibus immutatis, per quos fit celeris immutatio partium corporis.

Quod autem dicitur de faſcinante oculo non negamus; ſed dicimus, vapores nociuos egredientes per oculos aerem offendere, & aer nocet aliis, ſicut homines peſte tacti aliis etiam diſtantibus nocent, ſed hoc non fit, niſi per medii immutationem.

Quod autem dr̃ de his, qui pluuias & alia multa faciunt per imaginationem: id falſum eſt: ſæpe .n. prouenit arte Dæmonũ uel caſu aliquo, vt dicit Iand. Aliud autem eſt, cum miraculoſe accidunt effectus, ibi .n. virtus diuina operatur.

Ad 4. De magnete. ſent. Ale. Ad quartum de magnete Alex. lib. 2. q. naturalium c. 23. recitatis aliorum ſententiis, dicit moueri ferrum a magnete, tanquam fine propter conuenientiam, quam cum eo habet.

At iſta ſententia non eſt tuenda. Omiſſis autem multis, quibus poterat impugnari, id ſat ſit. quod (ut notant S. Th. Albe. & Auer.) in quacunque diſtantia moueretur ferrum ad magnetem, ſicut ignis ad ſuum locum. 1 Præterea: quantumcumq. magnũ eſſet, traheretur, quæ tamen duo non ita eueniunt. 2 Præterea: quia ſi tingatur, ſeu ungatur alliis ferrum, aut magnes, non trahit; & ſimiliter niſi motu comprimatur electrum, vt caleſiat, quod vtique oſtendit magnetem agere in ferrum, vt diximus, unde agit quidem in ferrum, ſed nõ prius niſi immutando medium. 3

Nota de magnete inunctο alliis, & hircino sãguine. Sed hic ſunt duo notanda; Alterum eſt, quod Conciliat. dria 51. dicit, ſe expertum eſſe, magnetem unctum alliis ferrum trahere. dicit tamen, quod ſi magnes, aut ferrũ per diem ſanguine hircino intingerẽtur, non eſſet talis attractio. nec ego dubito aliquãdo decipere illam experientiã de aliis

Cauſa autem, quare allium talem virtutem habeat, exiſtimo eſſe, quia calidum eſt & calor eius mordax, & diuulſiuum partium ſubtiliorum, & ita appoſitum magneti diuertit partes calidiores, quæ magis actiuæ ſunt, & ita impedit ab actione: & hinc prouenit aliquando, quod non impediat propter debilitatem caloris aliorum.

Cur electrum debeat calefieri, ut attrahat paleas.

Alterum eſt, quòd electrū ob id prius motu calefit, vt dicit Albe. vt fiat diſgregatio partium, & facilius virtus poſſit agere, quod ſi calore ignis calefiat, non trahet, quia talis calor conſumptiuus eſt virtutis. Et quamuis hoc verum ſit quantum ad hoc, quod eſt de ignis calore, exiſtimo etiam calefactum attrahere, quia calor attractiuus eſt ex ſe, vnde etiam alia calida paleas trahunt, & calidum magis trahit minus, vt dicit Conciliator. Hæc de magnete, & cæteris ſatis ſint dicta: nam eadem fuſius perſequi non eſt noſtri muneris.

Caput Tertium.

Quod autem ea, quæ alterantur. Tex. XIIII.

alteratio nō fit niſi ſecūdùm qualitates tertias ſpeciei. Nota.

CVm alterans, & alteratum ſimul eſſe probauerit, idq; ſolum in qualitatib. tertiæ ſpeciei oſtenderit, nunc huius rationem reddit, docens, alterationem non eſſe niſi ſecundum tales qualitates, & quæ alterantur, non niſi ſecundum has alterari.

Nota autem, ꝙ ſunt qualitates quartæ ſpeciei, quales ſunt figuræ, & formę: ſunt etiam primę ſpeciei, quales ſunt habitus. Habitus autem ſunt in triplici differentia, quidam corporis, vt robur, ſanitas, & aliæ quidam animæ appetitiuæ, quales ſunt virtutes morales: quidam animæ intellectiuæ, vt ſcientia, prudentia, ars, & ſimiles: Hoc etiam intellige de habitibus oppoſitis: In omnibus his probat non eſſe alterationem.

Nota.

Prætermittit autem ſecundam ſpeciem. Nam, vt dicit S. Thom. talis qualitas, puta potentia, vel impotentia, naturalis eſt, & non de nouo acquiritur, ſed cum ipſa generatione rei.

Aliorum enim maximum vtique. Tex. XV.

alteratio nō eſt ad 4. ſpeciē qualitatis, ſ. ad figuram.

PRimo de figuris probat, in quibus dicit maxime apparere alterationem eſſe, cum fiat remotio, & acquiſitio ipſarum; at vere alteratio non eſt ad ipſas primo, ſed ad aliquid aliud, ex quo ipſæ ſequuntur, vt dolatio tendit ad partium remotionem: actio pingendi ad partium uel accidentium appoſitionem, vnde ſequuntur figuræ, ſicut dealbatio primo ad albedinem tendit, a qua ſequitur ſimilitudo; ob id ad ſimilitudinem non eſt alteratio per ſe ſic ad figuras. Materia enim, & ſubiectum pariter eſt ad alias alterationes, vt denſationem, rarefactionem, vel alias mutationes ſecundum artem: ex his conſequuntur figuræ, ad has tamen non eſt per ſe alteratio. Hoc autem probat duplici ratione. Prior eſt. Quæ alterantur, *1. ratio.* denominantur a qualitatibus, ſecundum quas eſt alteratio, ita ut ſit prædicato ęquiuoca idest æquæ uocis, nempe, quod alteratur ſecundum ſuam vocem prædicatur de qualitate, & econtra: at hoc non fit in figuris: ergo ſecundum eas non eſt alteratio. Maior patet. Dicim' enim, ęs eſt humidum, homo eſt albus, & e contra, album eſt homo, humidum eſt æs: at cum æs eſt ſtatua, nec ſtatua æs, ſed ærea; nec cathedra lignum, ſed lignea: & hoc eſt non æquiuoce prædicari, i. non æqua uoce, ſed mutata, nam non aurum, ſed aureum prædicatur, non æs, ſed æreum. Aliter enim ęquiuoce ſumitur hic, quàm in Prædicamentis.

Nota.

Amplius & aliter inconueniens eſt. Tex. XVI.

2. Ratio. A Lteram rationem facit ad idē probandum. Res cum fit, non dicitur alterari, eſt.n.alteratio rei iam factæ, & exiſtentis: ſed cum res accipit formam ſeu figuram fit. ergo per figuram uel formam non alteratur. Et hoc eſt, quod dicit, ridiculum eſſe, parietem aut tegulā eſſe domus alterationem, & domum alterari, cum tegitur, & tot parietibus clauditur, cum.n. tunc fit, fit, ſed non alteratur. Eſt enim alteratio perfectorum, ſ.eorum, quæ iam ſunt. Et ſic eſt intelligenda ratio hęc, & non vt declarat Auer. vt dicemus in quęſtione.

Manifeſtum autem eſt. Tex. XVII.

Quod ad corporis habitus non fit alteratio. V Erba hæc priora cũ ſuperiorib. copulantur, quib. dicit id, ꝙ ſumptum fuit, puta quod fit, non alterari eſſe manifeſtum, & dedimus nos rationem, quia nondum eſt res cum fit.

Statim proſequitur declarare, non eſſe alterationem ſecundum alias qualitates a tertia ſpecie, & ſecundo oſtendit de habitibus corporis, & facit argumentum. Omnis habitus, ſiue uirtus, ſiue uitium ſit, eſt ad aliquid: ſed eorum, quæ ſunt ad aliquid, non eſt per ſe generatio, nec alteratio, ergo nec talium habituum. Explicat, quomodo ad aliquid ſint iſta, & primo de ſanitate. Sanitas enim eſt calidorum, & frigidorum commenſuratio, aut eorum, quę ſunt intra, aut quę ſunt ad continens.

explicatio rationis Ariſt. Quod ſic explicat Auerr. vt per temperiem caloris, & frigiditatis intrinſecæ intelligit ſanitatem animalis: per temperiem caloris, & frigiditatis continentis, ſanitatem quæ dicitur aeris vel aquæ, ſecundũ quam aer temperatus vel aqua ſana dicũtur ipſis animalibus.

Probat Ariſto. quod alii corporis habitus ſint ad aliquid, quia ſunt diſpoſitiones præſentis, & perfecti ad optimum.

Vbi nota, quod habitus ſuperueniunt naturæ perfectæ, & potenti operari, ſed adueniunt ad hoc, ut melius operetur. Vnde habitus corporis ſuponunt naturam conſtitutam, & perfectam per ſanitatem, & temperiem, & ipſam ad operationes perfectius ſupponunt, ut robur, & macies, per maciem intelligit aptitudinem ad motus veloces, & curſus, quę in obęſis non ineſt. Hi igitur etiam, habitus ad aliquid ſunt, ut ſanitas, & hic eſt ſenſus illorum uerborum, quod habitus eſt diſpoſitio perfecti ad optimum, ut explicat bene S. Tho. nec expoſitio Auer. eſt ad rem. *Habitus eſt diſpoſitio perfecti, ad optimum.* *Nota.*

Hic attende maxime unum, quod dicere hos habitus eſſe ad aliquid, nõ eſt aliud quam quod conſequantur ex habitudine multorum inter ſe. Vnde ſanitas ad aliquid eſt, quia conſurgit ex certa temperie qualitatum: & pulchritudo, quæ ex debita partium proportione, & diſpoſitione procedit, & robur ex membrorum coaptatione. Vult ergo Ariſt. quod alterationes terminentur in qualitates illas primo, vel in partes, uel in membra, & inde per accidēs tales habitus ſequantur. Vnde qui ſanat, ipſas qualitates temperat, & ſecundum has eſt alteratio: inde conſurgit ſanitas. Similiter in aliis corporis habitibus. *Nota.*

Neque igitur circa animæ uirtutes. Tex. XVIII.

T Ertio idem oſtēdit in virtutibus moralibus, & facit duas rõnes. Altera eſt, (vt bene dicũt Them. & S.Th.) ſimilis ſecundæ rationi, quam fecerat de figura. Cum res perficitur, non alteratur: ſed homo per uirtutes maxime perficitur & conſumatur: ergo non eſt dicendus ſecundum illas tunc alterari, quia nondum eſt perfectus homo. Probat, quod homo perficiatur. Quia tunc quodque maxime perficitur, cum attendit ſummā perfectionem ſuę naturę, ut circulus, cum maxime circulus eſt: ſed homo per virtutes maxime ſecundum naturam perfectus eſt, ergo per illas fit perfectus; non ergo illarum eſt alteratio, nec oppoſitarum, puta uitiorum; ſed corruptiones potius ſunt. Profecto magna eſt uirtutis laus. Tunc enim dicitur completus homo, cum virtutem habet, tunc diminutus, cum uitium.

Fit igitur cum alteratur. Tex. XIX.

2. ratio. ALteram rationem ponit ſimilem ei, qua probauerat in habitibus corporis non eſſe alterationem. Quia virtutes hæ ad aliquid ſunt,& præſupponunt aliud,in quo fit alteratio,& quod ipſæ conſequuntur. Vt autem explicet, quid eſt, quod præſupponant virtutes, dicit ipſas eſſe impaſſibilitates, vel paſſiuum ſic, id eſt paſſiones temperatas.

No. ex Peripat. & Stoicis, quid vir. ſint. Nota, quod Stoici, tunc eſſe virtutem putabant, cum nullus eſt in ſenſu appetitus motus, nec paſſionis vllius inſultus, & ideo impaſſibilitates eas vocabant, quaſi ex tali paſſionum negatione inſurgerent virtutes. At Peripatetici tunc uirtutem eſſe exiſtimant, cum paſſiones & motus ſenſuum ſecundum rationem frænati ſunt: vnde licet inſurgant contra rationem, tamen ratione ſuperantur, & eas moderatur ratio.

At quia in præſenti nihil huius ex profeſſo determinat, vſus eſt diſtinctione, etiã ut oſtenderet, in quacunque opinione eſſe hoc certum, quod virtus ad aliquid eſt. & inſurgit, cum alteratio facta eſt in paſſionibus, ſecundum quam dominæ ſunt, & frænatæ, ſicut dictum eſt de ſanitate. Per victoriam enim, & ſuperantiam paſſionum virtus aduenit.

No. circa vniuerſalem materiã virtutum. Ad hoc autem oſtendendum, dicit, virtutem totam moralem poſitam eſſe in voluptatibus, & triſtitiis. id eſt, in domandis his paſſionibus appetitus. At voluptas,& triſtitia ſenſus ipſius eſt: nam uoluptas, & triſtitia, aut in actu præſenti, aut in memoria, aut in ſpe poſita ſunt: hæc autem ſenſus ſunt ipſius. Explicat hoc. Nam in memoria ob id eſt voluptas, aut triſtitia, quia actus boni, vel mali præſenti ſimilis recordamur; in ſpe vero, quia ſimilem præſenti ſperamus, quæ in ſenſibus ſunt. In his igitur paſſionibus primo accidit alteratio, per accidens autem in virtutibus, quæ factas alterationem ſequuntur.

At vero neque in intellectu. Tex. XX.

Idẽ oſtenditur ĩ habitibus intellectualibus. QVarto id in habitibus intellectiuis oſtendit,& vtitur ratione eadem. ſcientia eſt ad aliquid; nec eſt, niſi cum aliquid aliud alteratur, puta ſenſus. Nam ex alteratione, quæ in ſenſus fit, puta, cum experientia partiũ,& ſingulariũ acquiritur, anima vniuerſale colligit, & ſcit abſque mutatione, ſeu alteratione per ſe, niſi ex ſenſus alteratione. Et hoc eſt, quod dicit: quod cum ſit ſciẽtia, non eſt motus in nobis ſecundum aliquam animæ potentiam, ſed tantum per experientiam, quæ fit in ſenſibus. Particulariter tamẽ oſtendit, quod alteratio non ſit ſcientia.

Eſt autem duplex ſcientia,& actus; alter, qui eſt etiam in homine docto,& ſciente,& alter etiam eſt actus, qui eſt a principio, per quem fit doctus. Sunt enim actus antecedentes, & conſequentes habitus. Dicit igitur de actus conſequente, de quo dixit, quod non eſt alteratio. Dicit modo, quod nec ipſius eſt generatio, vel quod ſicut nec eſt alteratio; ita nec eſt generatio, quemadmodum viſio, guſtatio non ſunt generationes. Sed melius puta intelligendum, quod ipſius non ſit generatio, quia non præcedit vlla alteratio ipſum in anima,& intellectu.

Dubium. At de actibus primis hic uidetur difficultas, ob id docet, quod nec ipſorum eſt per ſe alteratio uel generatio; ſed conſequuntur alterationem in alio factam. Explicat hoc exemplo dormientiũ, & ebriorum,& etiam exemplo male habentium. Hi omnes, poſtquam receſſerunt iſta impedimenta, per nullam aliam alterationem intelligunt: ſed facta quiete humorum infeſtantium, nullo alio adueniente, facta eſt ſcientia, ita fit in pueris de nouo ſcientia. facta enim quiete, & humorum peccatione, uel per ætatem, vel aliis cauſis, puta diſciplinis,& exercitio, accedit ſcientia nulla in anima alteratione facta, ſed ſolum in ſenſu,& corpore. non eſt igitur alteratio primo, niſi ad qualitates ſenſibiles: ad reliqua vero accidens eſt.

An ad qualitates tantùm tertiæ ſpeciei ſit alteratio.
Quæſtio. III.

QVæſtio hęc tota erit poſita in rationibus Ariſto. examinandis, & declarandis: ideoque proponemus argumenta contra ipſas.

Primum eſt uniuerſale. Ipſe enim ad qualitates aliarum ſpecierum docet, non eſſe alterationem, quia conſequuntur alterationem factam in alio, quod ſi ita eſt, ſequitur etiam, quòd ad multas qualitates etiam ſenſibiles non eſt alteratio, puta, albedinem, nigredinem, & omnes colores, ſimiliter raritatem, aſperitatē, & alias omnes ſecundas, quia iſtæ non ſunt, niſi ex antecedente primarum alteratione. quia. n. eſt alteratio ſecundum calorem, frigiditatem, & humiditatem, ac ſiccitatem, aliæ conſequuntur: ergo illarum non eſt alteratio.

2 Secundo, contra rationem primam, qua ad figuram non eſſe alterationem probat, quia ſubiectum de ipſa non prædicatur, ꝙ fit in aliis qualitatibus, eſt argumentū. Vel ſumit figuram in abſtracto, & tunc ſubiectum non prædicatur de ipſa, ſicut & ſubiectum non prædicatur de qualitate ſenſibili. ut n. non dicitur, cathedra eſt lignum, ita nec albedo eſt corpus. Vel ſumit in concreto, & tunc prædicatur, ut. n. dicitur, album eſt corpus, & corpus eſt albū, ita lignum eſt figuratum, & triangulare, & e contra, & ita licet ſumere nomina cōcreta aliarum figurarum, quamuis opus ſit aliquando fingere ea.

3 Tertio, cōtra alteram rationem, qua dicit, ꝙ domus fit, ob id non dicetur alterari. Si iſta ratio ualeret, ēt nec calidum, aut frigidum, cum ſit calidum, aut frigidum, dicendum eſſet alterari. Quod ſi dicatur ſubiectum, puta corpus alterari ſecūdum illas qualitates, ita nos profecto dicemus, lignum, aut lapides ſecundum tales figuras alterari. Vel ergo ratio nulla eſt, uel contra ipſummet probat.

4 Quarto, contra id, quod dicitur, uirtutes eſſe ad aliquid. Habitus ſunt abſolutæ qualitates diſtinctæ ab his, in quibus alteratio ponitur, ergo profecto anima alteratur ſecundum ipſas. Explico antecedens. Scientia non ſolum eſt quies humorum, ſed qualitas in intellectu. Similiter uirtutes morales ſunt qualitates, & non ſolum quietes paſſionum. Similiter in corpore ſanitas, & robur, ergo ſecundum has alteratio eſſe uidetur

Quinto, contra id, quod dicitur, hominem perfici ſecundum uirtutem. Vel loquitur de perfectione eſsētiali & hoc nō, quia uirtus eſt accidens, quod non perficit eſſentialiter ſubſtantiam. Vel de perfectione accidentali: & tunc quodlibet corpus ſenſibile perficitur per accidentia, unde ſecundum illa non eſſet alteratio, quod falſum eſt. 5

Sexto, contra ultimam rationem. Si homo in potentia ſcientiæ acquiſitæ habet ſe ſicut qui dormit. ergo ſicut in dormiente, & ebrio ſcientia præfuit, ſed erat impedita, ita etiam in puero. Quod ſi ita eſt, ſcire eſt reminiſci, & de nouo non acquiritur ſcientia, quod eſt contra ipſum Ariſt. 1. Poſte. c. 14 & 2. Poſte. c. ultimo, qui in hoc a Platone diſſentit. 6

Septimo. Ibi eſt alteratio, ubi eſt uera contrarietas, at in habitibus, & huiuſmodi actibus eſt contrarietas, ſunt enim aſſenſus contrarii, qui ſe mutuo expellunt, vt habetur 2. Perihermе. cap. 4. & 1. Poſter. cap. 12. ſunt etiam uitia contraria, ergo ſecundum hæc eſt alteratio.

Ad primum aduerte, quod dupliciter ad aliquam formam eſt alteratio. Vno modo per ſe, altero per accidens. Per ſe alteratio eſt ad illas formas, quæ ſunt contrariæ, ac mutuam habent inter ſe pugnā, inuicem agendo, & patiendo. Per accidēs alteratio eſt, cum formæ non ſunt contrariæ, nec inuicem agunt, aut patiuntur, ſed tantum conſequuntur ad eas, quæ contrariæ ſunt, & inuicem agunt quomodo alteratio dicitur eſſe per accidens ad ſimilitudinem, quæ ex qualitate conſurgit, ſimiliter ad figuras, quæ ex aliis formis oriuntur. *Ad 1. Dupliciter eſt alteratio ad aliquam formam, per ſe, & per accidens.*

Alteratio autem per ſe duplex eſt, altera immediata, altera mediata. Immediata eſt ad qualitates, quę contrariæ ſunt, & per ſe ipſas agunt, & patiuntur, huiuſmodi ſunt ſolæ quatuor elementares qualitates, quæ primę dicuntur, hæ enim ſecundum ſe agunt inuicem, ac immediatam

habent

habent contrarietatem. Mediata uero eſt ſecundum qualitates contrarias quidem, ſed quæ non ſecundum ſe agunt, ſed ſecundum primas, ex quarum cómixtione fiũt: huiuſmodi ſunt omnes qualitates ſenſibiles, quæ ſecundæ dicuntur, vt colores, ſapores, & odores, & aliæ huiuſmodi. In his quidem vera eſt, & per ſe alteratio, cum contrariæ ſint, & pugnent, quamuis pugna ſit mediis primis.

Sol. 1. Vnde ſoluitur argumentum. Eſt enim differentia inter figuram, & qualitates ſecundas. Figuræ enim nullo modo actiuæ ſunt, nec ſecundum ſe, nec ſecundum ſui aliquid, non enim ex primis componuntur. At ſecundæ contrarietatem habent, & actionem, & paſſionem mutuam, vt ex primis fiunt.

Ad 2. duplex eſt côcretum alicuius accidẽtis. Ad ſecundum nota, quod eſt duplex cócretum. Vnum primũ, quod ex ſola inexiſtentia formæ in ſubiecto fit, vt album, calidum, dicunt enim iſtas ſolas qualitates in ſubiecto. Alterum ſecundum, quod ab hoc deducitur, quod propter formam in ſubiecto dicit mutationem ſubiecti ſecundum illam formam, ut dealbatum, calefactum, denigratũ. Huiuſmodi duplex concretum in figuris reperitur: & primum, vt cathedra: dicit enim formam in materia, domus, arca, & reliqua, & ſecũdum, quod mutationem ſubiecti notat, ut triangulare, & vt dicam, cathedratum, figuratum, & reliqua.

Sol. arg. Ariſt. ergo bene comparauit arcam, ſtatuam albo, & calido, quia vtraq; ſunt concreta prima. (Nec ſunt audiendi, qui arcã, ſtatuam, & ſimilia putant abſtracta, ſicut albedinem, & calorem: hoc enim falſum eſt, dicunt enim materiam tanquam partem) hæc enim inuenitur in ſubiecto. Eſt enim duplex cócretum, abſolutum, ut æs, aurum, & denominatiuum, vt ęneum, aureum, terreum, ligneum. In accidentibus ergo reliquis abſolutum prædicatur, ut calidum eſt corpus, terra, aut ignis: at in formis non, ſed denominatiuum, ſtatua terrea, aurea, aut ærea dicitur, quæ nomina denotant mutationem factam prius, ut cóſequantur tales figuræ, ut dicitur 7. Meta text. 2 . in aliis uero non fit alia mutatio in ſubiecto, niſi ſecundum tales qualitates, ut dictum eſt. Et ſic ſoluitur argumentum, quo etiam pacto ſoluit Burlæ. hic enim fatetur illa eſſe concreta, ſed prima, puta ſtatuam, & ſimilia.

Ad 3. rerum figuræ magnã habët proportionẽ cũ formis ſubſtantialibus. Ad tertium aduerte, (vt alibi diximus) quod rerum figuræ magnam habent proportionem cum formis ſubſtantialibus. vt enim propriæ formæ ſubſtantiales res, & ſpecies ſingulas ſequuntur: ita etiam & figuræ iſtæ exteriores: adeo vt multi, non aliam eſſe ſubſtantialem rei formam, quã iſtam exteriorem decepti exiſtimauerint.

Ex quo fit, vt ſicut ex forma, & materia ſubſtantialibus fit unum per compoſitum: ita etiam ex figura, & ſubiecto proportione quadam compoſitum fiat quodammodo per ſe, ita vt in modo ſignificandi non differant voces ſignificantes cópoſita ſubſtantialia, vt homo, leo, capra, & voces ſignificantes huiuſmodi artificiata, vt ſtatua, domus, lectus; immo aliquando ſunt eædem voces: ſculpturas enim, & rerum picturas eiſdem nominibus nominamus.

Explicatur uis rationis Ariſt. Vide igitur quam bene procedat Ariſt. ex hac proportione. Sicut generatio non eſt alteratio eius, quod fit: ſed productio in ſubſtantiis. Ita in figuratis, figuræ productio non eſt alteratio ipſius figurati: cum enim fit homo, non dicitur alterari: ſimiliter etiam cum fit ſtatua, non dicitur alterari.

Obiect. Solut. Quod ſi dicas, ſubiectum dicitur alterari, ut lignum. Reſpondetur, licet obiectio ſit bona, tamen iam in primo argumento probauit Ariſto. non alterari ſubiectum ſecundum figuram, ſed ſecundum accidens aliud prius, vnde ſequitur figura. Et quia reſtabat: An ſaltem alteretur compoſitum figuratum; ob id adiecit hoc ſecundum argumentum, quo illud alterari non probaret.

Vnde argumentum de albo nullum eſt. Nam quamuis totum album non alteretur, ſubiectum tamen alteratur, in figura vero ſuppoſuit ex primo argumento, non alterari ſubiectum, & in ſecundo probat, quod nec ipſum compoſitum; & ſic concluditur quod nulla ex parte ſecundum figuram per ſe alteratio eſt.

Ad 4. Ad quartum dico, quod nó eſt eadẽ ratio de ſanitate, pulchritudine, & ſimilibus ac de aliis habitibus animæ. Exiſtimo enim habitus animæ eſſe qualitates diſtinctas re a paſſionibus ſenſus, & ab experientiis,

tiis, & reliquis ſenſibilibus; quæ qualitates exiſtunt in potentiis ad faciendas eas promptiores, ac faciliores in ſuis operationibus, & hæc eſt communis ſententia. At in corporis habitib⁹ exiſtimo probabilius non eſſe re diſtinctos habitus ab ipſis ſenſibilibus. Volo dicere, quod ſanitas nō eſt qualitas realiter diſtincta à qualitatibus primis, ſed ſunt ipſæ qualitates ad temperiem redactæ, ſicut harmonia, & conſonantia non eſt vox diſtincta, niſi multæ voces proportionem habentes: ſimiliter ipſa pulchritudo eſt perfectarum partium recta illa ordinatio.

Sol. arg. Et patet, quomodo non eſt alteratio niſi ad qualitates primas, & ad partium conſtitutionem. Nam pulchritudo, & ſanitas ſola ratione ſeparantur ab ipſis, cum ordinem, & commenſurationem ſuperaddant. At de reliquis habitibus quomodo ſecundum ipſos alteratio non ſit, cum puræ qualitates ſint, dicetur in ſolutione aliorum argumentorum.

Ad 5. ſol. Auer. Reijcitur ſolu. Auer. Ad quintum Auerroes dicit, propterea id, quod perficitur, non alterari, quia alteratio eſt ſucceſſiua, at quod perficitur, in inſtanti perficitur. Perfectio enim in indiuiſibili conſiſtit. Sed hoc mihi non placet. Primo, quia vt dicit S. Tho. licet perfectio indiuiſibilis ſit, quia vltimus gradus rei eſt, qui in inſtanti acquiritur: tamē corruptio non in indiuiſibili, quia poteſt magis, & magis recedi a perfectione: vnde corruptio diceretur alteratio. Et nota, quod loquimur de perfectione ſecundum virtutem, & accidentia.

Præterea, quia vt dicit Ægid. perfectio latitudinem habet: eſt enim, & ſit homo magis, & magis ſtudioſus. Præterea, ſi dicas, quod vltimum perfectionis in inſtanti eſt, ac ob id perfectio non eſt alteratio; profecto hoc idem poſſet in quolibet accidente dici: ſummus enim gradus caloris, & albedinis in diuiſibili conſiſtit.

Quōintelligēda ſit rō Ariſt. Non ergo ſic eſt ratio intelligenda Ariſto. ſed vt dixi in textu: ob id, quod perficitur, non dicitur alterari, quia non eſt, dum perficitur: alterari autem eſt eius, quod iam eſt.

Obiect. Sed manet argumentum quintum: cum enim ſit perfectio accidentalis, idem poſſet dici de quocunque alio accidenti.

Reſpondetur, quod eſt perfectio accidentalis duplex. Altera propria, quæ perficit rem, quantum ad operationes proprias ſpeciei: & talis eſt virtus in homine, & ſcientia: & hæc perfectio videtur conſumare hominem, vt homo eſt: vnde non vere alteratur homo ſecundum hanc. Alia eſt perfectio cōmunis, quæ rem quidem perficit, ſed non ſecundum talem ſpeciem, qualia communia accidentia, & ſecundū hæc alteratio eſt. *Sol. Nota duplicem perfectionem accidentalem.*

Nota 2. Et nota, quod non negat Ariſtot. aliquam alterationem ſecundum virtutes, ſed tamen non eſt tam propria alteratio, qualis eſt ſecundum accidentia; nam per illas adhuc ſubiectum ſub ratione particulari perficitur.

Ad 6. ex D. Tho. Ad textum mihi placet ſentētia S. Tho. & aliorum: quod hic loquatur ſecundum ſententiam Platonis, quæ communis erat. Plato enim ponebat habitus, & ſpecies inſitas a natura hominibus cum intellectu ipſo: impediebatur tamen ab operatione propter ſenſum: accidēte autem alteratione corporis, & ſenſes, anima operabatur, nulla facta in ea mutatione; & hoc ſignificant illa exempla ebrii dormientis infirmi, quæ Auerroes dicit eſſe ſecundum Platonem.

No. ſent. Plato. & Ariſt. circa habit⁹ animæ. At vero alia eſt ſententia Ariſt. quæ habetur in 2. lib. de anima a tex. 55. vſque ad 59. vbi ponit a natura ſolum haberi nudā potentiam intellectus, qui poſtea alteratur per habitus: acquirit enim de nouo ſpecies, & habitus, & his acquiſitis eſt in proxima potentia ad actum, & contemplationem. Vnde diſcrimen eſt inter ebrium doctum, & puerum, quamuis neuter contempletur. Puer enim non perueniet ad actum, niſi prius acquirat habitū: at ebrius abſq; noua acquiſitione per quietem vaporum perueniet ad actum: vbi clare admittit eſſe aliquam alterationem ſecundum habitus: ſed vocat talem alterationem perfectiuam, quæ improprie alteratio eſt, præſertim cum ſequatur poſt alterationem, quæ fit in ſenſibus, & in paſſionibus, quæ propriè alteratio eſt. Ac propterea in præſenti etiam docet, non eſſe alterationem veram, ſed coniungi cum altera quæ vera eſt. Plato vero nullam prorſus eſſe alterationem cenſebat.

Ad 7. Ad ſeptimum reſp. quod non eſt vera contrarietas inter habitus, & actus, cūm

non

non ſit actio vera phyſica, ſed eſt quædã repugnantia,& incompatibilitas, quæ cõtrarietas dicitur: & ſic patet explicatio rationum Ariſt.in textu.

Caput Quartum.

Dubitabit autem aliquis. Tex. XXI.

TRes quæſtiones determinauit iam Ariſtote.& an omne quod mouetur, ab alio moueatur: & an quod localiter mouetur,a motore diſtincto moueatur:& an mouens,& motum ſimul ſint.Nunc quartam aggreditur nempe,an quicunque motus cuilibet motui ſit comparabilis.

An quiuis motus cuilibet motui cõparabilis ſit.1.ratio pro parte negat.

Argumentatur autem a parte negatiua dupliciter Primo. Si omnis motus omni motui comparabilis eſt, ſequitur, quod motus per circulum,& motus per rectum erunt comparabiles. ſed hoc eſſe non poteſt.Probatur:ſuppoſito,quod dictum eſt, motus æque veloces in tẽpore æquali trãſire ſpatium æquale:tunc eſt argumentũ. Si illi motus ſunt comparabiles, poſſunt eſſe inuicem tardiores,& velociores,& æqualis velocitatis: in hoc enim comparatio fit.Si igitur æque velox eſt motus per circulum motui per rectum:ergo in æquali tempore tranſibit ſpatium æquale,ergo iam datur curuum,& circulare æquale recto,quod tanquam impoſſibile infert: nõ igitur quilibet motus cuilibet comparari poteſt in velocitate.

2.ratio.

Alterum facit argumẽtum.Nam ſi motus omnis omni motui comparatur,latio, & alteratio eſſent æquales,puta ſi in æquali tempore mouerentur: ſed impoſſibile eſt,quod ſint æquales,quod probatur.Nã æquales motus in vno tempore tranſeunt æquale: at qualitas non dicitur æqualis ſpatio:ergo alteratio in qualitatem non tranſibit æquale,in eſt enim quantitati æqualitas.

In circulo autem, & recta. Tex. XXII.

Excludit ſol.quandam 1.rationis.

EXcludit reſponſionem, quæ dari poterat ad argumentum primum. Nã dici poterat, quod motus per circulum,& motus per rectum ſunt quidem cõparabiles,non tamen æque veloces ambo ſed ſemper unus altero velocior, hoc aũt modo non ſequitur,rectum æquari curuo. Excludit hoc dicens,quod inconueniens eſt,ꝙ nunquam contingat,ſimiliter moueri,& ęque uelociter duo ſaltem,hoc per rectum, illud per curuum: ſed quod ſemper ſit unus motus velocior altero, quaſi per circulum, & per rectum moueri eſſet moueri per accliue, & decliue, frequentius enim motus decliuis uelocior eſt.

Amplius nihil differt. Tex. XXIII.

Iterũ reijcit eãdem ſol.

REiicit ulterius eãdem reſpõſionem. Dicens,ꝙ adhuc illa ratio manet in ſuo uigore.Nam quamuis detur,ꝙ motus vnus ſit velocior altero, adhuc ſequitur,quod ſicut datur maior circularis, & minor,quam recta, debeat etiam dari æqualis.Et probatur.Demus vnum,quod velocius moueatur per circulum B,alterũ tardius per rectum C, in uno tempore A. tunc per prædicta maius erit quod tranſitur de B,quam quod de C.Tunc ulterius quod mouetur per B,in eodem tempore tranſit maius,quam C.ergo per definitionem uelocioris in minori tempore tranſibit de circulo æquale.ita ut quod mouetur per C,in toto tempore A,& qđ mouetur per B,in minori tempore, tranſeant æquale.Sequitur igitur adhuc æquale eſſe circulare recto.Perpende autem expoſitionem hanc,quia alii aliter exponunt, ſed præter ſenſum Ariſt.

Dubitabis hic,quia uidetur Ariſtoteles dicere,quod ſi datur maius, & minus, quod debet dari æquale,hoc autem uidetur falſum rationibus multis.Nam angulo ſemicirculi datur unus rectilineus maior,puta,rectus,aut obtuſus, datur etiam minor, puta, acutus, tamen impoſſibile

le eſt illi dare rectilineum æqualem.

2 Vlterius. Ternario, & cuilibet numero datur alius maior, alius minor, ſed non æqualis.

3 Præterea. Circulo datur quadratum maius, aliud minus, ſed non æquale.

4 Præterea. Datur elementum maius aere, datur aliud minus, non tamen datur aliud æquale. Burlæus, & alij, neſcio qua diſtinctione æqualitatis ſoluunt argumenta. ſed quicquid ſit, non eſt dubium, non valere conſequentiam illã in omnibus, vt argumenta conuincunt, quorum aliqua id demonſtrant.

Sol. dub. Sed nota, quod Ariſto. non facit hoc argumentum abſolute, puta, datur maius, & minus, ergo datur æquale, ſed quod ſi illud mobile tranſit maius, & tranſit minus, quod ex hoc probabitur, quod tranſeat æquale, & poſtea id probat argumẽto velocioris, quod in minori tempore tranſit æquale, vt diximus.

At uero ſi ſunt comparabilia. Tex. XXIIII.

CONcludit, non eſſe omnes motus cõparabiles inter ſe, & argumentatur ex oppoſito cõſequẽtis ſic. Si quilibet motus culibet eſſet cõparabilis, ſequeretur, quod linea recta, & circularis eſſent comparabiles, at nõ ſunt, ergo nec ipſi motus omnes.

Leges eorum quæ debent inuicem cõparari. Incipit autem explicare leges eorum, quæ comparari poſſunt: & prima eſt, quod non ſit æquiuocum id, in quo eſt comparatio.

Prima lex, Ne ſit æquiuocũ id, in quo ſit comparatio. Vnde non dicetur, gladius eſt acutior, quàm vltima chorda lyræ, quia acutum æquiuoce dicitur de vtroque, eſſet tamen comparatio inter ipſas chordas, an vltima an proxima acutior ſit: ſimiliter inter gladios, quia æquiuocatio non eſt: tamen gladius cum chorda nequit comparari in acuto. Ita ſimiliter velox non eſt idem, & vniuocum in circulari motu, & in recto & in alteratione, ac latione multo minus, ob id inter ſe hi motus comparabiles non ſunt.

An primum quidem. Tex. XXV.

Dub. an ſufficiat eſſe vniuocum. ALiam conſtiturus legem comparabilium, dubium proponit, an ſufficiat vt fiat cõparatio in aliquo, quod non ſit æquiuocum, ita vt in quocũque vniuoco comparatio fieri poſſit, & ponit argumentum, quo probat, non ſufficere.

1. rõ. qđ eſt non ſufficiat. Multum dicitur vniuoce de aqua, & aere, & tamen non comparantur aer & aqua; ergo illa lex non ſufficit.

Sumitur autem hic multum, vt diſtinguitur contra paucum. At quia poſſet quis negare de ipſo multo propter vniuerſalitatem eius, ponit etiam duplum. Duplum enim videtur vniuoce de aqua prædicari, & de aere, tamen inter ſe non comparantur, quia aer non dicitur duplus ad aquam. Quod autem duplum ſit vniuocum, probat ex definitione, Eſt enim bis vnum ideſt, bis vnam quantitatem amplectens.

Aduertendum autem eſt, quod dupliciter poteſt aqua aeri comparari, vt notat Simp. vno modo in quantitate, altero modo in facultate, & potentia. Comparare in quãtitate eſt ipſa conferre ſm quantitatẽ, quam actu habent in ſe: comparare vero ſecundum facultatem, eſt conferre ſecundum quantitatem, quæ eſt in ipſorum potentia, ſi aer fieret aqua, & ſi aqua aer.

Fit autem, vt non eadem ſit ratio quãtitatis, & facultatis: nam parua, & minor aqua ſm quantitatẽ poteſt multo maior eſſe: quam aer ſecundum facultatem, & hinc prouenit, quod non conferatur aer aquæ, ſicut aer aeri, vel aqua aquæ: in his enim vtriuſque, & quantitatis, & facultatis ſimul collatio eſt, in illis verõ non, propterea abſolute non confertur, niſi aut ſecundum quantitatẽ per ſe, aut ſecũdũ facultatẽ p ſe, ſimul tamẽ nulla eſt collatio.

An & in his eadem ratio. Tex. XXVI.

Sol. ad rõnem dub. SOluit dubium dupliciter. Primo dicit illa eſſe æquiuoca, puta multũ, æquale, duplũ, vnũ. Nec obſtat vnã definitionẽ, vt multũ eſt tm̃, & amplius; æquale, quod habet candẽ menſuram, duplum

quod bis ſe habet ad vnum: nam definitiones etiam ęquiuoce dicuntur, & non ſecundum eandem rationem de aqua, & aere propter rationem dictam: nam ſingula aut quantitatem, aut facultatem dicunt, quæ duo vnum non ſunt, ſicut nec acutum in voce, & in gladio.

Nota. Vbi nota non inconueniens eſſe analoga, ſeu æquiuoca definitione etiam æquiuoca definiri; non enim hæ definitiones quidditatiuæ ſunt.

Verum propter quid alia. Tex. XXVII.

Altera ſolu. Aliam ſolutionem inquirit, & dubitat. Admiſſo, quod multum, & duplū ſit vniuocū, & ſecundū eādē naturam prædicetur de aqua, & aere, quare non ſunt comparabilia? Reſpōdet, quia non ſunt in eodem ſuſceptiuo primo, i. nō habent ſubiectum idem immediatum.

2. lex. eorum quæ debent cōparari, vt ſit ſuſceptiuū immediatū idem, & eiuſdem rationis. Eſt enim hæc ſecunda lex eorum, quæ in aliquo accidente comparantur, vt quāuis ſit vniuocum id, in quo comparantur, & ipſa diuerſa ſint, ſit tamen ſuſceptiuum immediatum idem, & eiuſdem rationis in vtroque. v. g. equus poteſt dici albior cane: nō ſolum quia album vniuocum eſt vtrique, ſed quia immediatum ſuſceptiuum albedinis eſt eiuſdem rationis in vtroq, puta ſuperficies, quamuis ipſa ſubiecta mediata ſint diuerſa: non tamen vox dicitur albior aqua, quia albedo non recipitur in voce ratione eius, cuius ratione recipitur in aqua: nam in ipſa aqua ratione ſuperficiei, in voce vero non huius ratione recipitur.

Nota. Aduerte, quod per albedinem claritatē ſignificat: vocabulum enim græcum commune & claritati, & ipſi colori, qui albedo dicitur exiſtit.

Ponit etiam exemplum. Equus, & canis comparari etiam poſſunt ſecundum magnitudinem, habent. n. idem receptiuum primum, puta materiam primam eiuſdem rationis, quam ſequitur quantitas.

Per hoc idem ſoluitur illud de aqua, & aere, quia non eſt idem ſuſceptiuum primum, nam in vno duplum, & multum dicunt facultatem, in altero dicunt quantitatem, & hoc modo non eſt comparatio.

An manifeſtum eſt. Tex. XXVIII.

Aliam legem declaraturus ſubtiliter dubitat contra id, quod dictū eſt: nempe, quod non eſt comparatio in natura, quando diuerſum eſt ſuſceptiuū primum, quaſi natura illa iam eſſet multiplex facta. In hoc autem videtur inſinuari diſtinctionem naturarum non eſſe, niſi per materiam, quod Plato dicebat. Hoc autē falſum eſt. Primo, quia ſequeretur, quod dulce, album, æquale, ſecundum ſe vna eſſet natura, & ſolum differrent in receptiuo, & ſic eſſet omnia vnū ſecūdū ſe facere. *Dubium, quod non ſit ſatis eſſe ſuſceptiuū, primum, & eiuſdē rationis.* *Nota.*

Amplius ſuſceptiuum. Tex. XXIX.

2 Secundo impugnat idem. Nam primum ſuſceptiuum eſt multiplex ſecūdum ſubiectorum multiplicitatem, ideſt quæque forma habet proprium ſubiectum, & materiam proximam, ergo & ipſæ formæ ſecundum ſe diuerſæ ſunt, aliter enim non eſſent receptiua propria proprijs formis.

Nota artificium. Cum enim dixiſſet, formā, in qua futura eſt comparatio, debere eſſe vnam, ſeu vniuocam, & receptiuū vnum ſpecie, & ratione: intendit, ꝙ præter hoc forma debet eſſe in ſe vna ſpecie; nec ſat eſt, quod ſit vniuoca propterea dubitabit, An vnitas ſit ex receptiuo: Si enim eſſet, non oporteret addere hanc legem. At quia non eſt, nam receptiuum poteſt eſſe vnum ſpecie, & forma vna genere, & multiplicitatem habens, vt patet de colore, cuius receptiua eſt ſuperficies. ob id adiunxit legem tertiam. In qua debet attendi, præter vniuocationem formę, quod non habeat differentias, ſed ſit vltima ſpecies (non ſolum quod, ſed in quo) i. non ſolum dēt eſſe eadē ſpecie ipſa forma, quę dicitur, quod, ſed ipſum receptiuum, quod dicitur, in quo. Vnde non comparabitur in colore, quia genus eſt: non enim dicitur, album eſt magis coloratum, quam nigrum, ſed comparatio debet eſſe in albedine, aut nigredine, aut in alia ſpecie. *No. alia lex, quod forma, in qua fit cōparatio, ſit vna ſpecie.*

Ex his concludit, illos motus eſſe æque veloces, qui in eodem tempore æquale ſpatium tranſeunt in hoc, ideſt, ſecundum ſpeciem, ac ſi dicat, motus eiuſdem ſpeciei comparandos eſſe.

Si autem aliud quidem. Tex. XXX.

Quod latio, & alteratio nequeũt cõparari in uelocitate, nec circuitionis motus, & rectus in æqualitate.

AD dubiũ modo reſpondet, quod in ſecũdo argumento tetigerat tex. 21. puta. An latio, & alteratio, quæ æquali tempore fiunt, dicantur æquales, & comparabiles ſint. Reſpondet, non comparari poſſe, quia motus eſt genus quoddã, in quo non eſt comparatio. Vt.n. album non dicitur magis, aut æque coloratum cum nigro: ita nec latio dicitur ęqualis motus, aut maior vel minor alteratione.

Similiter etiam nec motus circularis & rectus ſunt æque veloces, niſi circularis linea, & recta ſint æquales, qđ eſſe nõ põt.

Dub. 1. Proponit ſtatim duo dubia ad horum declarationem. Alterum eſt, cum dicitur motum rectum, & circularem non comparari in motu, dubium eſt, an hoc ſit, quia motus eſt genus, an quia linea, quæ eſt terminus ad quem, eſt genus. Reſpõdet propter vtrunq;, quia vnum ſequitur aliud: ſi enim motus genus eſt, & terminus motus vnus erit genere. Ac ſi clarius dixiſſet. motus circularis, & rectus non ſunt comparabiles, quia eſſet non ſolum comparare duos motus ad unicum genus, ſed etiã comparare duas lineas, puta curuam, & rectam ad vnum genus. Vt autem hæ duæ lineæ non comparantur ſub linea in communi, ſic nec etiam ipſi motus ſub motu in communi locali.

Dub. 2. Alterum dubium eſt. Si debet conſiderari ad vnitatem ſpecificam motus vnitas inſtrumentorum, ut ſi motus fiat pede, ut in progreſſu: an alia, vt in volatione, an inſtrumento alio, vt in natatione. Reſpondet, omnes eſſe eiuſdem ſpeciei, ſi per rectum fiant, aut per circularem, nam ſola ſpatii diuerſa figura impedit motus comparationem. Vnde concludit, motus eſſe æque veloces, qui fiunt per eandem magnitudinem ſpecie, & ſic ipſi ſunt idẽ ſpecie, vt dictum eſt: ſecus autem, comparabiles non ſunt.

Quare hoc conſiderandum. Tex. XXXI.

Neceſſe ẽ inquirere motuũ differentias ad eorum comparationem.

AD motuum comparationẽ, neceſſarium eſſe docet, motuum inquirere differẽtias. Ex his.n. cognoſcetur, qui comparabiles ſint, qui vero non. Differentias aũt conſiderare oportet, quia re uera, in genere multæ latent, vt quãuis in ipſo unitas appareat, tamen multa uarietas in eo ſit cauſa æquiuocationis. Et ꝑ genus uniuerſale aliquod, & uocem communem intelligere oportet.

Tres ſunt gradus æquiuocationis. Diſtinguit autẽ tres gradus æquiuocationis, qui ſua communi voce concludi poſſunt. Primus eſt, quem remotum vocat eo, quod ſub eo prorſus diuerſa contineantur, ita, vt non ſit, niſi ſola uox communis. Huiuſmodi ſunt æquiuoca a caſu. Alter gradus eſt, qui analogiæ proportionis dicitur, cum res multæ ſub aliqua uoce ſunt, propter aliquam tamẽ ſimilitudinem, ſicut homo uiuus, & pictus ſub homine ſignificantur. Tertius eſt proportionalitatis, cuiuſdãve conuenientiæ uni' genericæ naturæ, ut ridere de prato, & homine, gubernator de nauta, & duce, animal de leone, & equo, & in hoc tertio gradu eſt deceptio. Nam apparet vnicam eſſe naturam, quæ tamen multiplex eſt, ob id maxime prodeſt oĩa hæc diſtinguere ad eliciendas ſpecificas naturas, in quibus ſolis comparatio eſt.

Quando forma dicitur diuerſa ſpecie. Statim autem, cum determinaſſet non eſſe comparationem in diuerſa forma ſpecie, ſed eadem, quærit. Quãdo forma dicetur diuerſa ſpeciei: an quando fuerit in diuerſo ſubiecto, ut in homine, & leone albedo, an quando præter hoc, etiam eſt in ſe diuerſa. Et quamuis non reſpondeat, tamen hæc pars eſt ſumenda, puta quòd ſit alia, & alia in ſe.

Quando definitio formæ indicat eam eſſe diuerſam ſpecie. Subiungit alteram quæſtionem quando definitio formæ ſignificabit illam eſſe diuerſam ſpecie, an quãdo in alio, & alio ſubiecto illam ſignificat, an quando ipsã in ſe non eadem ſignificat, ſed diuerſam ab aliis. & ſumẽda eſt hæc poſterior pars.

Nota. Deniq; formarum diuerſitas ſpecifica, non ſolum in ſubiectis, ſed in ſe ipſis eſt attendenda, nihil enim prodeſt ſola ſpecifica ſubiectorum diſtinctio.

De alteratione aũt quomodo eſt Tex. XXXII.

An alteratio alterationi poſſit cōparari.

COmparationem duarũ alterationũ inquirit. Et primo, eas cōparari poſſe probat: nam duo eodem tēpore ſanari æque poſſunt: ſi igitur ſanatio alteratio eſt, altera alteri comparari poteſt.

Dubitatiue autem loquitur de ſanatione, quia ſupra dictum eſt, ad ſanitatē non eſſe per ſe alterationem, tamen argumentum adhuc fit in eo ĩ quo poteſt eſſe per alterationem, vt in qualitatib. primis, poſſunt enim duo ęqualiter ſanari, & etiam calefieri, vel humectari.

Ex altera parte argumētatur, & probat quod non ſint æquales illæ alterationes. Nã quæ alterata ſunt, ſeu ipſæ qualitates, ſecundum quas alteratio eſt, non dicũtur ęquales, ſed ſimiles, ꝙ enim in quantitate eſt æquale, in qualitate eſt ſimile, non ergo videntur comparabiles alterationes.

Sed ſit idem. quod mutatur in æquali.

Nota. Idē cōe eſt uocabulum ad ſimile & æquale.

ARiſtoteles ſubtiliter ad indagãdam alterationũ cōparationem, ſe transfert ad vocabulum commune, ad æquale, & ſimile, vt notat Simpli. puta, Idem. Nam ſimilia, & ęqualia communiter dicuntur eadem. Et dicit, ꝙ motus dicentur æque ueloces, qui ſunt ſecundum eundem terminum, ſiue ſit ſimilis, ſiue ſit æqualis, hoc enim ſupponatur ad cognitionem identitatis alterationis.

Qō. 1. an comparatio duarũ alterationũ ſit ſumenda penes qualitates, an penes ſubiectum. Quæſt. 2.

Tunc autem eſt quæſtio duplex in alteratione. Prior eſt, an comparatio duarum alterationum ſit ſumenda penes qualitates, & paſſiones, quæ sũt termini ad quos an penes partes æquales uel inæquales ſubiectorum, quæ alterantur.

Altera eſt. Si penes qualitates ſumatur, an oporteat reſpicere identitatem, & diuerſitatem ſpecificam qualitatum ſolam an ſimiliter etiam gradus intenſionis formarum: vt illæ dicantur eædem alterationes, quæ ſunt ad formas vnius ſpeciei, & ſimiliter ſe habentes, i. æque intenſas.

Et ad hoc poſterius reſpondet. Ad cōparationem alterationum oportere reſpicere, ꝙ formæ ſint eiuſdem ſpeciei. Cum enim ſunt ſecundum diuerſas ſpecies, cōparari non poſſunt ut dealbatio, & ſanatio. Sicut nec comparantur in latione, circulari, & recta. Idcirco prodeſt alterationis ſpecies cognoſcere, & diſtinguere, ut comparare quis poſſit.

An ſit ſumēda penes ſpēm diuerſam qualitatũ an ſecundum gradus intenſionis. Ad 2. qq. reſp. Nota.

Statim regulam hoc cognoſcēdi ponit nempe (quæ mouentur) ideſt, terminos, ad quos eſt motus reſpicere, an idem ſpecie, genere, numero ve ſint. Qualis. n. unitas in termino, talis eſt in motu. Loquimur de termino per ſe, qui primo per talem motum habetur. Quæ omnia ſuperius declarata ſunt.

Sed utrum oportet ad paſſionē. Tex. XXXIII.

Ad qōnē reſpōſio. Qūo alteratio alterationis ſit ſimilis, uel æqualis.

ITerum quæſtionem priorem proponit & ſoluit. In alterationibus enim poſſumus duplicem identitatem conſiderare: alteram ſimilitudinis, alteram æqualitatis. Ad ſimilitudinem oportet, quod ſint termini eiuſdem ſpeciei, & eiuſdem intēſionis gradus: aliter erunt diſſimiles, ad æqualitatem uero debemus reſpicere partes ſubiecti alterati, an ſint æquales uel inæquales in eodem tempore.

Itaq. alterationes dicentur ſimiles, quæ in tempore æquali ſecundum gradus eoſdem formarum unius ſpeciei ſunt. Vt ſi calefiat unum in hora ſecundum calorem, vt quatuor: & alterum in eodem tempore etiam ut quatuor: Secus vero ſunt diſſimiles. Illæ uero ſunt æquales, ſecundum quas ſubiecta eodem tēpore alterata ſunt ſecundum partes ſuas æquales; ſecus vero alterationes inæquales erunt. Et ſic comparantur ipſę alterationes.

Et in generatione quoq; & corruptione. Tex. XXXIIII.

COmparationem generationũ facit, & hic ſumit generationem non ſolũ pro introductione puta formæ, ſed ēt pro ſucceſſione, qua partes præſertim viuentium paulatim formantur. In generatione autem non ſumitur velocitas ex parte ęqualitatis, ſicut in alteratione, quia

quia ſubſtantia non eſt in ſubiecto : ſed uelocitas attenditur ex parte identitatis termini ; vt æque veloces ſint generationes, cum in eodē tempore termini vnius ſpeciei indiuiſibilis ſunt ſecundum idem producti. Vt cum in menſe uno vnus homo generatur ſecundum eaſdem partes, ſecundum quas alias. Sed non de alio animali, quod non ſit eiuſdem ſpeciei: quod ſi non ſecundum eaſdem partes, tunc vna eſſet velocior altera.

Nota. Notat tamen, quod deſunt vocabula, quibus explicamus hos gradus generabilium. Nam in alteratione ſunt duo nomina, intenſum, remiſſum: in quantitate. ęquale, inæquale, maius, minus : In ſubſtantiis, nec eſt vnum nomen, nec multa : nam homo imperfectus, & vnumquodq. cum ſit paulum perficitur, non habet nomina diſtincta: & ſic generationes diſtingui non videntur, ſed omnes videtur æquales At nō ſunt ęquales. Si haberemus ſententiā Platonis, qui res ex numeris inęqualibus componebat : tunc per nomina numerorū poſſemus generationes diſtinguere, vt diceretur: nunc res generatur ad duo, nunc ad tria, nūc ad quatuor, ſed hoc non eſt. Sic igitur comparabiles ſunt alterationes, & generationes, & motus locales. Augmentationes autem cū localibus cōputantur, in vtriſq. enim quantitas eſt.

De cōparatione augmētationum.

An comparatio tantùm ſit in ſpecie vltima. Quæſt. IIII.

In quo cōſiſtat difficultas qq.

DVo in comparatione aliqua neceſſario cōueniunt, & ea quę comparantur, ac cōferūtur quæ plura ſunt: & id, quo comparātur. Dubium aūt nō eſt, ea. quæ conferuntur, poſſe eſſe diuerſę ſpeciei, & generis, Lapis.n. & animal aliqd in albedine comparari poſſunt, cum diuerſi ſint generis. At difficultas eſt de I eo quo comparatio fit. Docet enim Ariſtoteles debere eſſe unius ſpeciei vltimæ, ita vt comparatio in ſpecie ſpecialiſſima fiat, Aduerſus quod ſunt aliquot argumenta.

Primum eſt. Iſta comparatio eſt bona.
1. nigrior eſt coruus, quam ſit albus cignus, & tamen albedo, & nigredo ſpecie differūt, imo huiuſmodi comparationes ſunt frequentes: dicitur enim, melior eſt vnus, quam alter ſit malus, Et dicimus in Euangelio, Filios huius ſeculi eſſe prudentiores in generatione ſua, quam filii lucis ſunt prudentes in ſua, & tamen diuerſa eſt vtraque prudentia. non igitur comparatio tantum in ſpecie fit.

Secundo : Hoc eſt commune axioma 2
Geometrarum, quod omnium linearum ductarum ab vno puncto in aliud breuiſſima eſt recta, & tamen conſtat, reliquas eſſe arcuales. Aliter enim duci non poſſunt pleras lineæ inter duo eadem puncta, comparatur ergo linea recta circuis, cum ſit harum breuiſſima.

Tertio, eſt argumentum contra id, qđ 3
dr̄ in genere latere multa, atque ideo non non eſſe in eo comparationem ſicut ſpecies, Puta homo dicit vnam naturam cōmunem multis unius definitionis, & vniuocam, ita etiam genus dicit ſuam naturam vnius definitionis, & vniuocam multis ſpeciebus, vt animal naturam ſenſitiuam, ergo ſicut duo indiuidua comparantur in natura ſpecifica, non obſtante quod ſimul multa contineat, ita etiam duæ ſpecies comparari poterunt in natura generica, quamuis ipſa multa contineat, ergo non tantum eſt comparatio in ſpecie.

Quartū, Iſtæ ſunt cōparationes rectæ, 4
homo eſt perfectius animal, quam leo, ſubſtantia eſt perfectius ens, quam accidens, & tamen vna eſt ſecundum genus, altera ſecundum analogum.

Quinto. Velocitas eſt accidens motus, 5
ſicut albedo corporis, ſed duo corpora ēt differentia poſſunt in albedine comparari, ergo & duo motus, puta, rectus, & circularis in velocitate, non enim maior ratio vnius, quam alterius videtur eſſe.

Ad ſingula horum reſpondeamus, in ipſorum enim ſolutione res poterit declarari. Circa primum aduerte, eſſe duplicem comparationem. Alteram ſimplicem: alteram compoſitam.

Ad 1. No. duplicem eſſe comparationē, ſimplicē, & cōpoſitam

Simplex eſt, quæ ſecundum vnam formam fit, quatenus magis, & minus, perfecte, vel imperfecte, vel æqualiter a multis participatur, ſicut in albedine, calore, grauitate, aut alio quouis aliqua cōferri accidit, quam aliqui comparationem ſecundū proportionem uocant. Eſt enim proportio,

tio habitudo una duorum numerorum inter ſe, ut habitudo quatuor ad duo, & ſex ad tria, aut cuiuſuis numeri ad alterum, ſecundum quam excedit, aut excedi tur ab ipſo.

Compoſita eſt, quæ ſit inter duas formas, ſicut in exemplis argumenti primi: quæ quidem dicitur comparatio ſecundum proportionalitatem. Eſt enim apud Mathematicos proportionalitas habitudo duarum proportionum, ut dicimus, ita ſe habet quatuor ad duo, ſicut ſex ad tria, ita etiam fit comparatio inter formas diuerſas.

Nota. Tamē ſi recte aduertas, inuenies, quod etiam hic cōparatio fit uirtualiter in una forma. Dicere enim, hoc eſt nigrius, quā illud ſit album, eſt dicere, hoc nigrum eſt intenſius, quam illud album: & ſic in forma intenſionis comparatio eſt.

Soluitur 1. arg. Dico igitur ad argumentum, quod Ariſtoteles loquitur de comparatione ſimplici, quia ipſa eſt potiſſima, quia compoſita ad ipſam reducitur. Sed an ſimplex fiat in ſpecie, hoc in ſolutione aliorum argumentorum examinabitur.

Ad 2. ſol. Aue. Ad ſecundum reſpondet Auerroes commē. 29 quod illa eſt impropria comparatio. Non enim linea recta ſub forma rectæ comparatur curuæ, ſed ſub forma curuæ. Vt ſit ſenſus, illa recta eſt breuiſſima omnium aliarum circularium, ideſt, ſi illa recta incuruetur, ſicut aliæ, efficiet curuam aliarum, breuiſſimam.

Obiect. Dices tu, an maneat eadem linea, cum ex recta fit curua.

Solut. Reſpon. quod manet ſecundum ſubiectum, ſed non ſecundum formam, ſicut cum album fit nigrum, ſubiectum manet, ſed non albedo, ita manēt quantitates lineæ, ſed recedit illa rectitudo, accidit curuitas eidem tamen quantitati, hæ enim qualitates ſunt. Sed melius reſpondebitur ibi cōparationem eſſe in breuitate, & longitudine, quæ cōmunis eſt lineis, vt lineæ ſunt, quæ longitudo minima in vna earū ſpecie reperitur, ſcilicet in recta. Nam ex recta curuam facere, eſſet curuas curuis comparare, non autem rectam curuis. *Alia ſol.*

Ad 3. No. aliter Phyſ. conſiderare ſua uniuerſalia, aliter logicum, & metaph. Ad tertium: Maxime aduertendum eſt, quod Phyſicus aliter conſiderat ſua vniuerſalia, aliter logicus, & metaphyſicus. Hi enim eſſentias puras, & abſtractas ſpeculantes conſiderant naturas, non conſideratis iis, quæ extra eſſentias ipſarum ſunt, vnde conſiderant animal, vt dicit puram naturam ſenſitiuam, & unumquodq. uniuerſale, ut præciſam dicit naturā. At phyſicus, cum non ita puras eſſentias ſpeculatur, niſi concretas cum ſenſibilibus, non utitur tanta abſtractione, ſed ſolum a ſingularibus abſtrahit. Vnde animal phyſice dicit ipſa indiuidua ſenſibilia, non tamen determinate hoc, aut illud.

Hinc infertur unum, ut quod apud Logicum, ſeu Metaphyſicum vnum ſit, puta genus, quia abſtractum cōſideratur, apud Phyſicum multiplicitatem quandam habet, quia concrete conſideratur, quod optime notaui Alber. tract. 1. ca. 2. & S. Th. tex. 29.

Ex hoc ſequitur vlterius, quod Logicus, & Metaphyſicus comparant aliquando in genere, quia apud ipſos vna eſt natura, at Phyſicus non, quia non ſpeculatur genus ſub illa abſtracta vnitate naturæ, ſed ſub multiplicitate ſpecierū, & indiuiduorum ſenſibilium.

Dices, ergo etiam ipſa ſpecies erit multiplex. *Obiect.*

Reſpon. quod nō ſic multiplicatur ſpecies p indiuidua, ſicut genus per ſpecies. Nam forma ſpecifica una eſt, & non multiplicatur niſi per materiam, unde propterea ſunt multi homines, nō quia multæ formæ, ſed quia multæ materiæ, ita ut ſi vna eſſet vnius tantum corporis materia, unus tantum homo eſſet, ob hoc ſemper non ratione formæ ſpecificæ, quæ una tantum eſſet, ſi unum tātum eſſet corpus, fit illa multiplicatio, ſed ratione materiarum. At ſpecies ſeipſis multiplicantur, quia ex ſe diuerſæ formæ ſunt ita, vt ibi nulla eſt materia, ſicut inter angelos, ibi diuerſas ſpecies intelligimus & ſunt. Genus ergo multitudinem ſpecierum dicens multiplicitatem formæ cōtinet. ideoque Philoſophus non in eo comparat, at in ſpecie comparationem facit, & ſic ſoluitur argumentum. *Solut.*

Ad quartum patet ſolutio partim. Nā comparationes, quæ fiunt in genere, vt in vnica natura, ſunt potius metaphyſicæ, quam phyſicæ. De his autem Ariſtoteles loquitur. *Ad 4.*

Aduerte autem, quod vniuerſaliter loquendo, *Nota.*

quendo, comparatio, vt notat Alb. tracta. 2. c. 2. eſt triplex, & loquor de ſimplici. Quædam, quæ fit in ſpecie, & phyſica eſt, de qua Ariſtoteles hic loquitur. Altera quæ in genere fit, quam metaphyſicã poſſumus vocare, ſeu logicam, cum in forma generica comparatio fit, & in hac fit cõparatio ſecundũ magis, & minus, aliquando ſecundum æquale. Dicitur enim duo eſſe æqualiter colorata, aut vnum magis, alterum minus, ſicut in ſpecie. Tertia comparatio eſt lata dicta, quæ fit in analogo, quæ fit ſecundum quod vnum magis, aut minus accedit, vel recedit ab vno primo, quod eſt in analogo. v. g. angelus eſt perfectior homine, quia magis accedit Deo, quàm homo, & homo, quam brutum. Et in hac comparatione nõ eſt æquale, quia non eſt æqualis acceſſus, aut receſſus, & iſta comparatione conferimus ſpecies penes vnam, quæ nobiliſſima ſit ipſius generis. Et ſic ſubſtantia eſt perfectior accidente, cum magis accedat ſummo enti Deo; & per hæc ſoluitur argumentum.

Triplex & ſimplex cõparatio.

Ad 5.

Ad quintum dico, quod quamuis velocitas non differat eſſentialiter in omni mobili, & motu localiter recto, & curuo, tamen quia non eſt idem modus menſurandi vtraſque velocitates, nec eadem regula, ideo non fit comparatio, ſicut fit in albedine. Aliter enim dofinimus definitione ab effectu velocitatis circularis, & recti motus.

No. aliud eſt motum eſſe lõgiorem, vel breuiorẽ. Aliud eẽ velociorem, & tardiorẽ.

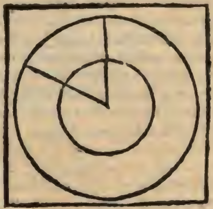
Vt autem hoc intelligas, aduertendum primo. Aliud eſt, motum eſſe breuiorem, aut longiorem, aliud autem eſſe velociorem, & tardiorem, ſiue ſit motus rectus, ſiue circularis, ſiue quicunque alius. Is breuior eſt, qui citius ſuum terminum conſequitur, ſiue ſit tardus, ſiue velox. Vt ſi mouetur aliquid per milliare, alterum per decem milliaria, ſi id, quod per milliare mouetur, citius abſoluit illud, tunc breuior dicitur, quamuis tardior ſit, ſi vero non ita cito, longior dicitur. Ita ſimiliter in motu circulari, cum duo æque cito circulum faciũt, dicuntur æque longi, aut breues, quamuis non ſit æqualis velocitas. Vt ſi ſint duo orbes, vnus altero maior, ſi tamen vno eodemq́ue tempore ſuum motum compleant, æque breues circulationes faciunt, quamuis velocius moueatur, qui maior eſt.

Hanc autem breuitatem, ſeu longitudinem motus circularis, vocant alij velocitatem circulationis, & dicunt, quod poſſunt eſſe æque veloces circulationes, cum tamen ſint non æque veloces motus.

Nota.

Cognoſcitur autem, & menſuratur hæc velocitas circularis penes angulos deſcriptos in centro. Vt ſi imaginemur vnum punctum in circunferentia vna, & aliud in alia alterius circuli, a quibus incipit motus, & imaginemur alia puncta, ad quæ peruenit pars motus in eodem tempore, tunc deſcribamus triangulum a primo puncto, & vltimo motus, & vſque ad cen-

Quõ cognoſcatur velocitas motus circularis.

trum: ſi angulos æquales facit in vno, & altero, circulares motus ſunt æquales; ſin autem, non ſunt. At de velocitate, ſeu tarditate motus, alia eſt ratio.

Aduerte igitur ſecundo, quod velocitas recti uniformis ſic ſumitur. Nempe, ſuppoſita æqualitate temporis penes ſpatij proportionem, ut id ſit velocius, quod æquali tempore maius tranſit ſpatium, ſi duplum, erit in duplo velocius, ſimiliter in alia quauis proportione. Poteſt etiam ſumi temporis variatio, non variato ſpatio, vt ſit velocius, quod minori tempore ęquale, aut vtroque variato, puta, quod minori tempore maius tranſit ſpatium, at æque velox eodem tempore æquale tranſit.

Quõ cognoſcitur velocitas motus vniformis.

At velocitas circularis motus non ſic definitur, nec menſuratur, ſed penes circulum deſcriptum a puncto maxime diſtanti à polis corporum illorum, vt illud velocius moueatur, quod maiorem circulum eodem tempore præſcribit. v. g. primum mobile, & octaua ſphæra, quamuis ſimul ab oriente in occidens moueantur, tamen velocius mouetur primum mobile, quia

circulus

circulus deſcriptus à primo maiór eſt, puta æquinoctialis. Dico autem, quod ſit a puncto maxime diſtanti: nam ſi alios circulos ſumas, ſunt minores, quam octaua ſphæra: ſic igitur menſuratur velocitas duorum corporum rotundorum.

Obiect. Dices, nonne, ſi formica moueatur per circulu i, & vno tempore maiorem partē circuli tranſeat, & alio æquali tempore minorem, dicetur ille motus velocior penes ſpatium, ſicut in motu recto? ergo eadem eſt ratio vtriuſque.

Solut. Reſpon. ita ſe habere motus per circulū inter ſe, cum idem sūt, & rectos inter ſe: at rectus cum circulari nullo modo, quia pars circuli ad circulum proportionē habet, ſicut recta pars ad rectum ſpatium. At recta pars nullam habet proportionē cum curuo; nec poteſt eſſe aliquota pars curuum recti, nec rectum curui, ob id nō habent vnam menſuram velocitatis: ac propter ea comparabiles non ſunt: Et hoc eſt quod docet Ariſt. & hoc aduerte.

Caput Quintum.

Qnoniam autem mouens. Tex. XXXV.

7. reg. ad cognoſcendam proportionē motuum. CVm motus comparabiles eſſe oſtendiſſet, & qui eſſent comparandi; nunc q̄uo cōparandi ſunt, tractat; ac ſeptem regulas proportionū motuum conſtituit, ante quas proponit: *Supp.* ꝙ mouet, mouere aliqđ mobile in aliquo tempore per aliquod ſpatium: vnde conueniunt in motu iſta quatuor: Virtus motiua, quæ dicitur mouens: Reſiſtentia, quæ mouetur, quæ dicitur mobilē: Tempus, & Spatium, in quibus motiua virtus reſiſtentiam mouet.

1. Regu. Eſt igitur prima regula, ſi aliqua virtus mouet aliquam reſiſtentiam per aliquod ſpatium in aliquo tempore: eadem virtus mouebit dimidiam reſiſtentiam in eodē tempore per duplum ſpatium. v. g. ſi mouens poteſt portare quatuor pondera per vnum milliare vna hora, portabit etiam vna hora duo pondera per duo milliaria.

2. Regu. Altera regula eſt. Si virtus aliqua in aliquo tempore mouet reſiſtentiam aliquā per aliquod ſpatium: eadem aut æqualis virtus mouebit dimidiam reſiſtentiam in dimidio tempore per æquale ſpatium. v. g. ſi in vna hora mouens poteſt portare decem libras per milliare, in media hora portabit, quinque per idem milliare.

Harum regularum dat rationem, quia ſic (inquit) ſeruatur eadem proportio, puta, ſpatij ad tempus, & mobilis ad mouēs. *Ratio.*

Pro quo aduerte, quod motus prouenit ex exceſſu virtutis mouentis ſupra reſiſtētiam mobilis. Niſi enim ſuperet virtus, nō erit motus. Vnde fit, quod quanto ſuperat virtus reſiſtentiam in motu, tantum debeat diminui de tempore, vel addi ſpatio: quia velocior in minori tempore tranſit æquale, aut in eodem maius ſpatium. Cū igitur in prima regula virtus ſit dupla, & tempus ſit idem, debuit ſpatium duplicari: in ſecunda vero cum ſpatium ſit idem, debuit tempus diminui ad ſubduplum, nam ſecundum vtranque regulam, virtus eſt dupla ad reſiſtentiam.

Etſi eadem potentia idem in hoc. Tex. XXXVI.

TErtiam regulam conſtituit, quæ ſatis nota eſt. Si aliqua virtus mouet aliquam reſiſtentiam aliquo tēpore per aliquod ſpatium; eadem, aut æqualis virtus mouebit eandem reſiſtentiam, in dimidio illius tēporis, ꝑ dimidiū ſpatiū. *3. Regu.*

Eſt notanda litera horum textuum, nā per A, virtus mouens; per B, mobile, & reſiſtentia, per C, ſpatium; per D, tempus intelligi debent.

Adiungit quartam regulam. Si A, mouens virtus mouet reſiſtentiam B. per tempus E, in ſpatio F, dimidium virtutis mouebit dimidium reſiſtentiæ, in eodem tempore, per æquale ſpatium; vocat autem virtutis dimidium E, reſiſtentiæ vero dimidium F. *4. Regu.*

V g. ſi mouens vt ſex, mouet reſiſtentiam vt quatuor, per milliare in hora: tūc mouens, vt tria mouebit pondus vt duo, per miliare idem in eodem tempore. *Ratio.*

Rationem aſſignat; Quia eadē eſt proportio virtutis, & reſiſtentiæ, ſeu grauitatis totius ad totum; & dimidiæ ad dimidiam

diam reſiſtentiam,erit ergo tempus æqua le,ſimiliter.

Et ſi ipſum E, ipſum F, mouet. Tex. XXXVII.

5.reg. QVinta regula eſt negatiua,ex qua tamen ſumetur affirmatiua. Regula eſt.Si virtus aliqua,puta,E, mouet reſiſtentiam F,in aliquo tẽpore D, per aliquod ſpatium:non eſt neceſſariũ, ꝙ eadem virtus moueat duplam reſiſtentiam in eodem tempore per dimidiũ ſpatium.Adde tu;nec quod moueat in duplo tempore per idem ſpatium.

V.g.ſi mouens,vt ſex,mouet reſiſtentiã vt quatuor per horam,& per milliare:nõ eſt neceſſarium,quod eadem virtus vt ſex moueat reſiſtentiam,vt octo, quæ dupla eſt ad priorem:nec per duas horas in dimidio milliari,nec per duas horas in eodem milliari.

Ratio. Ratio huius eſt:quia a proportione minoris inæqualitatis non eſt actio, id eſt, nunquam æquale agit in æquale, ſed in inæquale.Vnde actio,& paſſio eſt, cũ virtus,& reſiſtentia inæquales ſunt, & vlterius,id,quod minus eſt,non agit per ſe in maius,ſed maius in minus. Vnde minor virtus non poteſt mouere maiorem ſe reſiſtentiam:quod ſi hæc regula valeret,vtiq. minus ageret in maius,vt in ipſo exemplo patet.

Nota. Ex quo ſumi poteſt,quod hæc regula valet.Cum dupla reſiſtentia adhuc eſt minor, quam ſit virtus.V.g. virtus,vt decem, mouet reſiſtentiam, vt quatuor, per horam,& per milliare: ergo virtus eadem, vt decem mouebit reſiſtentiam duplam,puta vt octo,in hora vna per dimidium milliare,vt per idẽ milliare duabus horis.Propterea Ariſtoteles non dixit, illam regulam nunquam eſſe; ſed non eſſe neceſſariam,quaſi aliquando illud eſſet.

Si igitur ipſum A, ipſum B, mouebit.

REgulam ſextam ponit etiam negatiuam,ex qua iterum affirmatiuã ſumemus.Regula eſt.Si virtus A,mouet reſiſtentiam B,in tempore D, per ſpatium C:non eſt neceſſarium,ꝙ dimidium virtutis,puta, E,moueat ipſum totum B, per dimidium ſpatium in toto tempore D,imo nec per vllam ſpatii partem, quæ ſit in eadem proportione,& analogia, ad totum ſpatium,in quanta pars virtutis E, eſt ad totam virtutem A; ac ſi dicat: tertia pars virtutis non mouabit idem mobile per tertiam partem ſpatii,ſicut nec dimidia virtus per dimidium ſpatium, nec quarta per quartum ſpatii. Denique pars virtutis non mouebit totam reſiſtentiam nec quantouis tempore,nec per quamuis partem ſpatii, propter idem inconueniens. 6.reg.

V.g ſi mouens, vt ſex,mouet reſiſtentiam,vt quatuor,per horam,& milliare, virtus,vt tria, non mouebit eandem reſiſtentiam vt quatuor,nec per minimã partem ſpatii in quouis tempore: quia minus non mouet maius.

Ponit autem vnum inconueniens,quod ſequeretur ex hoc,puta, quod vnus ſolus homo traheret nauim. V.g ſi diuidatur virtus, & ſpatium ſic. Centum homines trahant nauim per centum milliaria centum horis,ſi regula eſſet vera, centeſima pars virtutis puta vnus homo,traheret totam nauim eodem tempore per centeſimã partem ſpatii,nempe per milliare: quod eſt impoſſibile. Ratio ab exemplo.

Ex hoc ſoluit ſophiſma Zenonis.Zeno enim dicebat,ꝙ quælibet particula millii etiam minima faceret ſonum in aere,quia totus modius granorum ſimul facit ſonum.Hoc non valet;quia quamuis cũ toto modio faciat,id eſt,quia uincit reſiſtentiam aeris:at per ſe non vincit. Sophiſ. Zenonis ſoluitur.

Vnde docet,quod pars in toto facit aliquid, quod ſeparata non faceret, quia dum eſt in toto, vnum facit actu cum ipſo,nec per ſe eſt, niſi in potentia. Idem dici poteſt de parte quauis alterius corporis. Nota 1.

Hinc poteſt ſumi regula affirmatiua, Nota 2.

quod id verũ haberet. Quando pars virtutis adhuc vincit totam reſiſtentiam. v.g. ſi mouens, vt decem, mouet reſiſtentiam, vt quatuor per horam, & per milliare, dimidium virtutis, vt quinque, mouebit eandẽ reſiſtentiam, vt quatuor, eodem tempore per dimidium, aut duplo tempore pér idẽ milliare. Idem de aliis partibus ſecũdum quamlibet proportionem.

Si uero duo, & utrumque. Tex. XXXVIII.

7. Regula Septima regula eſt. Si aliqua virtus mouet aliquam reſiſtentiam, per aliquod tempus, & per aliquod ſpatium, & iterũ alia æqualis virtus æquali tempore, & ſpatio mouet æqualem reſiſtentiam: tunc compoſitum ex duobus virtutibus mouebit compoſitum ex vtraque reſiſtentia per idem ſpatium eodem tempore.

V.g. Si virtus, vt tria, portat duo pondera per horam, & per milliare: & altera ſimilis virtus, vt tria, portat alia duo pondera æquali tempore, & ſpatio: tunc vtraque virtus, puta, vt ſex, portabit vtranque reſiſtentiam, vt quatuor, per vnum milliare, & vna etiam hora.

Num igitur ſic eſt in alteratione.

Reg. fere eodem de alijs motibus alterationis, et augmentationis.

Quærit, an ita ſit in aliis motib. puta, augmentatione, & alteratione. Sunt.n. in eis etiam quatuor, qđ alterat, ſeu quod auget: & quod alteratur, ſeu augetur: tempus etiam in quo ſunt alteratio, & augmentatio: & loco ſpatii in augmento eſt ipſum quantum maius, aut minus: in alteratione autem magis, & minus formæ. Conſtituitq́ue aliquot regulas fere ſimiles.

1 Prima eſt. Si aliquod alterans, vel augens mouet alterabile, aut augmentabile in aliquo tempore, in duplo tempore duplum alterabit, aut augebit: & hoc eſt, qđ dicit (duplum in duplo.)

2 Secunda. Virtus dupla in æquali tempore alterabit, aut augebit duplum: & hoc eſt, quod dicit, (aut duplum in duplo.)

3 Tertia eſt. Si virtus aliqua auget, aut alterat mobile in aliquo tempore: eadem virtus dimidium faciet in dimidio temporis: & hoc eſt, quod dicit, (dimidium in dimidio.)

Quarta eſt. Si uirtus alterat, aut auget mobile in aliquo tempore ſecundũ quantitatem, vel qualitatem aliquam: medium virtutis mouebit ſecundum dimidium quantitatis, aut qualitatis in eodem tempore, & hoc eſt, quod dicit, (aut dimidiõ dimidium.) 4

Excludit etiam regulas duas negatiuas, ſicut in motu locali. Si enim uirtus dimidia ſit, non mouebit, ſi fuerit minor, quàm reſiſtentia, tam in alteratione, quam in augmentatione, vt dictum eſt de pondere in motu locali. 6. & 7.

An regulæ hæ uniuerſaliter habeant uerum. Quæſt. V.

Non eſt modica difficultas, quæ in examine harum regularum poſita eſt, breuiter tamen attingam ea, per quæ ipſarum veritas appareat. Eſt autem in oppoſitum argumentum primum. Intelligentia mouet cœlum tanto tempore, & tamen non poteſt ſumi aliqua pars huius virtutis, quæ cœli partem moueat, eo quod virtus iſta indiuiſibilis eſt, cum ſit incorporea: ergo non habet locum in huiuſmodi virtutibus regula. 1. arg.

Secundo. Sequeretur, ꝙ id, quod nõ poteſt moueri per aliquod ſpatium mouetur per ipſum. Patet. Sit homo, qui per centum milliaria non poteſt moueri, poteſt tamen per vnum milliare moueri, & ferre vnam libram. Eſt argumentum. Iſte, vnam libram poteſt per vnum milliare portare: ergo centeſimam partem poterit per centum milliaria portare, quod eſt impoſsibile. Præterea. Non ualet, quod ſi per ſtadiũ poteſt aliquis lapidem iacere, quod decimam illius partem poſſit per decem ſtadia iacere. 2

Tertio, contra primam regulam, ſecundum quam eſt uerum, quod ſi uirtus, vt octo, põt quatuor pondera portare per ſtadiũ, quod eadem virtus portabit duo pondera per duo ſtadia eodẽ tempore, & ſic erit motus ĩ duplo velocior. Eſt cõtra hoc argu- 3

argumentum. Velocitas motus conſiſtit in exceſſu virtutis ſupra reſiſtentiam: ergo pr. portio velocitatis duorum motuũ conſiſtet in proportione exceſſuum: ſed virtutis, vt octo, exceſſus ſupra quatuor eſt tantùm quatuor: exceſſus autem ſupra duo eſt, ut ſex; ſed hi exceſſus ſunt in ſex qui altera proportione, ergo & vnus illorum motus non in duplo, ſed in ſexqui altero erit velocior altero.

Ad 1. Sol. Aue. Circa argumentum primum Auerroes com. 35. dicit, has regulas habere locum tantum in virtutibus motiuis corporeis, non autem in incorporeis, eo quod in his non eſt proportio vnius ad alteram, quia ſunt indiuiſibiles: nec virtutis ad reſiſtentiam, quia reſiſtentia eſt in corpore: At in diuiſibile non eſt in proportione ad diuiſibile. Quod ſi quæras ab Auerroe, quare vna virtus velocius mouet, quàm altera, & in tanta proportione velocius, cum nulla ſit proportio inter ipſas virtutes corporeas; Reſpondet, quod hoc eſt ex eo, quod vna virtus, & intelligentia eſt nobilior altera.

Reijcitur Sol. Aue. 1. Ratio contra Auer. Sed mihi non placet iſta ſententia. Primo, quomodo vna eſt nobilior altera, niſi excedat illam in nobilitate? Quod ſi excedit, iam aliqua profectò diuiſibilitas eſt. puta, illius, in quo excedit, & illius, in quo non.

2 Præterea. Vbi eſt motus, & determinatus motus ibi eſt virtutis, & reſiſtentiæ aliqua proportio: at motus cœli ab intelligentia eſt determinatus, vt non poſſit eſſe velocior: ergo ibi eſt proportio inter mouens, & motum.

3 Præterea. Quia ibi eſt actio, & paſsio: ergo & proportio agentis, & patientis.

Sol. auth. No. duplicem quantitatẽ, molis, & uirtutis. Reſpondetur ergo, quod quantitas duplex eſt. Altera propria, quæ eſt molis, & dicitur quãtitas corporea, & dimenſionis quæ tantum rebus ineſt corporeis, & ſecundum hanc ſumitur proportio aliqua. eſt alia quantitas virtutis, ſecundum quam vnum eſt perfectius alio, tanto plus, minusve. Similiter vna qualitas alia eſt intenſior, & remiſsior: & ſecundum hanc etiam proportio eſt. Dicimus enim, calorem vnum duplo intenſiorem altero: & huius generis quantitatem, diuiſionẽ, ac proportionem etiam in ſubſtantiis indiuiſibilibus finitis inuenire poſſumus: & ſecundum hanc etiam veritatem habent regulæ Ariſtot.

Nota in quo differat quantitas uirtutis, & perfectionis a quãtitate intẽſionis. Nota tamen, quod non ſic vna intelligentia, & ſubſtantia eſt perfectior alia, ſicut calor intenſus perfectior eſt remiſſo: Hi enim calores ſunt ſpeciei vnius: at illæ perfectiones non ſunt vnius ſpeciei, ſunt tamen vnius generis: & ita habent gradus in genere, & proportionem in genere, ſecundum quam vna eſt perfectior ſubſtantia quàm altera. Et ſic ſoluitur argumentum primum. Sunt enim tales virtutes indiuiſibiles mole, ſed non vigore, & perfectione graduali.

Ad 2. Ad ſecundum, omiſsis aliorũ reſponſionibus, dico duo. Alterum eſt, quod loquitur Ariſtoteles de virtute motiua ſola, & ſimiliter de reſiſtentia. Declaro. Non eſt idem mouens, & virtus motiua pura: cum enim equus mouet pondera, equus nõ eſt virtus motiua pura, ſed ſimul habet reſiſtentiam. Nam corpus ipſius ei reſiſtit, & non ſolum pondus. Vnde fallacia eſt exiſtimare, ſola pondera eſſe reſiſtentiam. Similiter cum iacitur lapis, non ſolus lapis eſt reſiſtentia, ſed aeris denſitas, & raritas; quæ motiuæ virtuti reſiſtunt. Vnde cum lapis multum minuitur creſcit potius reſiſtentia: nam minus ei cedit aer.

Debet igitur per mobile intelligi tota reſiſtentia, ſiue proueniat ex mouente, ſiue ex medii denſitate, ſiue ex ipſo pondere: & per mouens oportet etiam intelligere ſolum virtutem motiuam, non mixtam cum reſiſtentia; & per ſpatium ſolam quantitatem abſque reſiſtentia: & ſic procedunt regulæ Ariſtot. nec argumentum quicquam facit contra ipſas.

Dico præterea alterum, quod adhuc ſupponit Ariſtotel. quod medium ſecundum ſolam diſtantiam non reſiſtit, niſi ratione denſitatis maioris, uel minoris: hoc autem debet computari cum mobili, & reſiſtentia. Hoc autem pacto facile eſt intelligere rationes, & regulas haſce.

Ad 3. Dub. unde petatur proportio in uelocitate motuũ. Tertium argumentum petit difficultatẽ: in quo conſiſtat proportio velocitatis motuum, vt in cauſa. Quod eſt dicere: qui cognoſcatur, quanto vnus motus ſit altero uelocior. Quatuor enim modis poſſumus dubitare. Primo: an proportio velocitatis duorum motuum ſit eadem proportio, quæ eſt inter uirtutes motiuas.

V. g. Mouet virtus, vt octo, duo pondera: mouet virtus, vt quatuor, duo etiam pondera: an motur prior ſit duplo velocior, quia virtus, vt octo, eſt dupla ad uirtutem vt quatuor.

Primo nō ſumitur penes proportionē virtutum motiuarum. Dico non ſic eſſe ſumendam proportionem velocitatis motuum.

Secundo nec penes reſiſtētiā. Secundo: an penes proportionem reſiſtentiarum. V. g. Virtus vt octo unum mouet pondus: virtus, vt quatuor, mouet duo pondera, an ille ſit duplo velocior motus, quia reſiſtentia eſt dupla ad reſiſtentiam, puta, duo ad vnum. Dico, nec ſic eſſe ſumendam proportionem.

Tertio, nec penes proportionē exceſſus uirtutis ſupra reſiſtentiam. Tertio: an penes proportionem exceſſuū ſupra reſiſtentias, v. g. Virtus, vt octo, mouet vnum pondus: virtus, vt quatuor, mouet etiam vnū pondus. Virtus ut octo, excedit ſuam reſiſtentiam in ſeptem: virtus, vt quatuor, excedit in tribus an ille motus ſit uelocior in tanta proportione, in qua ita ſunt exceſſus: ſeptem enim ad tria eſt proportio dupla ſexquitertia · dico nec ſic eſſe ſumendam proportionem.

Quarto, proportio in velocitate motuū ſumitur penes proportionalitatē proportionū uirtutum ad ſuas reſiſtentias. Quarto vero modo ſumitur penes proportionalitatem virtutum ad ſuas reſiſtentias, quod eſt dicere vt clare explicemus. Datis duobus motibus, conſidera in qua proportione virtutes excedant reſiſtentias ſuas: iterum conſidera, quæ proportio ſit inter illas duas proportiones, nam in hac erit vnus motus altero velocior.

V. g. Sit virtus, vt octo, mouens pondera quatuor: ſit etiam virtus, vt octo, mouens pondera, vt duo, prior uirtus eſt in proportione dupla ad ſuam reſiſtentiam: poſterior uero in quadrupla, puta, octo ad duo. Quia ergo proportio quadrupla eſt dupla ad duplam, & iſte motus erit duplo velocior. Hoc autem modo infallibiliter inuenies proportionem velocitatis motuum: ſi tamen cognoſcatur: in qua proportione ſit vna ad aliam: & ſic patet ſolutio argumenti. Non enim illo modo eſt ſumenda proportio velocitatis motuum, puta, penes proportionem exceſſuum, ſed modo, qui dictus eſt. Hæc de libro ſeptimo.

Finis libri Septimi.

IN LIBRVM OCTAVVM PHYSICORVM.

Caput Primum.

Vtrum autem factus eſt aliquando motus. Tex. I.

Inſtitutũ Ariſt. in hoc libro.

NVNC tandem Ariſto. de primo mot' principio tractat, qualis ſit motus primus, motor prim'; ac mobile primum differere aggreditur hoc vltimo Phyſicæ auſculationis libro. Prius tamen difficilem quandã determinat quæſtionem de motus ſempiternitate, ex qua, quæ dicenda ſunt poſtea, pendent.

Qõ. quã ĩ tractat. Ariſ. An motus habuerit princip.

In principio igitur quæſtionem ipſam proponit, quæ talis eſt. An motus principium habuerit ita, vt non eſſet vllus ante motus, & finem ſimiliter ſit habiturus ita, vt aliquando nullus ſit futurus motus: an non ſic, ſed ſemper fuerit, & ſemper futurus, nec ſit generatus in totum: nec corrumpendus totus vnquam, qui quidem motus ſit, velut vita immortalis rebus hiſce naturalibus, & mundo huic ſenſibili.

Motus ſeu vita rerum.

Attende, quod motum hunc dicit eſſe veluti vitam, quia, vt notat Simplic. non
1 eſt prorſus vita: non enim omnia naturalia viuunt, ſed quæ motus actiuũ habent principium intrinſecum, vt alias diximus. Sed aliquo modo motus hic vita dicitur, quatenus intrinſecus eſt rebus naturalib.

Adde etiam, quod licet in particulari
2 nõ ſit vita huic, uel illi rei naturali: tamen toti mundo in generali eſt veluti vita, quatenus in eo ſunt, & quæ mouent, & quæ mouentur. Non eſt tamen omnino vita, quia mundus totus non eſt vnum compoſitum per ſe, vt animal quoddam: ſed vnum eſt ordinata aggregatione.

Dub. de quo motu hic quærat Ariſ. Auer.

Circa hanc quæſtionem Ariſtotelis, dubium eſt, de quo motu procedat. Auerroes enim in Commen. 1. citat. Aui. Alphara. & Auempa. Arabes Hiſpanos dicentes, hic Ariſt. non loqui de motu aliquo vno, & cõtinuo; ſed in genere de motu ita, vt dubiũ ſit, an motus ſemper fuerit, & ſemper futurus ſit, ſiue ſit unus, & idem, ſiue alius, & alius motus, & mutatio.

Auer. vero hoc recipit: ſed quod ſermo ſit de vno motu continuo, qualis eſt primus cœlorum motus. Ratio ipſius eſt: quia aliter rationes, quas inducit Ariſtot. eſſent dimidiæ, quia non probant, quod ſit motus ſempiternus continuus, niſi id eſſet in quæſtione ſuppoſitum, *Rõ Auer.*

At mihi non placet iſta expoſitio. Vnde melior eſt ſententia Arabum, quæ quidem eſt communis, & Simplicii expreſſa, & S. Tho. Et expoſitioni huic ratio fauet. *Sent. cõ. Simpl. D. Thom. & Auer.* Primo ex ipſamet queſtione, quæ vniuerſaliter propoſita eſt de motu omniũ naturalium. Secundo ex ipſa prima ratione, 2
quia probatur pars negatiua de pluribus motibus, non de vno continuo. Tertio, 3
quia inferius per hoc principium cõmune venit ad probandum in particulari vnum eſſe motum primum ſempiternum. Quarto, 4
quia hæc eſt methodus bona, vt ab uniuerſalib. ad particularia progreſſus fiat.

Nec ratio Auerrois quicquam valet: nam ex his rationibus non concluditur, eſſe motum continuum ſempiternum: hoc enim aliis viis inferius probatur. *Ad rõne Auer.*

Eſſe igitur motum, omnes affirmant.

1. in quo oẽs naturales conueniebant circa qq. ſ. motum eſſe.

QVeſtione propoſita, aliorũ ſententias circa ipsã proponit. Ac primo ponit id, in quo oẽs conueniebãt, poſtea id, in quo erant diſcordes. Omnes ergo naturaliter loquentes in hoc concor

des

des erant, nempe motũ eſſe. Quod duplici ſigno oſtendit. Primum eſt: quia mundum faciunt, id eſt, de mundi conſtitutione loquuntur, ſit ne in tempore, an non: quod quidem non petiiſſent, niſi motum eſſe exiſtimaſſent. Alterum eſt: quia tractăt de generationibus, & corruptionibus, quæ quidem ſine motu, & alteratione præcedenti non ſunt.

Nota. Attende, quod dicit hos Philoſophos naturaliter loqui: quia qui motum negant, vt diximus in lib. 1. non ſunt Phyſici, nec naturales: quia natura eſt motus principium. In hoc igitur naturales concordes erant.

Nota. In quibus verbis, vt notat Simpli. reſpondet tacitæ obiectioni, qua poſſet quis ipſum redarguere, quare de ſempiternitate motus differat, & non primum ſtatuat, motum eſſe reſpondet, id ab omnibus conceſſum eſſe. Sed mihi videtur, quod hæc verba nulli obiectioni reſpondeant. Iam enim libro tertio excluſa fuit obiectio talis. Poſtea vero proponit id, in quo Philoſophi concordes erant, at quamuis in motu non differant, varij tamen ſunt in eius ſempiternitate. proponit autem tres ſententias Philoſophorum. Prima fuit eorum qui infinitos poſuerunt mundos: quales fuerunt Democritus, Leucip. Epicur. Hi enim mundum ſempiternũ ponunt, quod patet ex eo, quod non ſimul mundos ponebant, ſed unum generari ex alio ita, vt ſit perpetua ſeries mundorum generationum, ex quo ſequitur, quod motus ſit ſempiternus. Nam generatio non eſt ſine motu, & alteratione aliqua.

2. Vnum fuiſſe mũdum, & illum æternum. Secunda opinio eſt eorum, qui vnum mundum ponebant. Et debet addi, & ſemper fuiſſe, & fore, nam hæc litera manca videtur. & ita exponit Simplic. & Themiſt. Hæc ſententia eſt Ariſt. qui vnum mundũ, & eundem ſempiternum facit. Nonnulli etiam, vt Simplic. Platoni quoq; hanc ſententiam tribuunt: ſed verius eſt in contraria eum fuiſſe opinione, ut alii aſſerunt.

3. Vnum mũdũ, & non ſempiternũ. Tertia ſententia eſt eorum, qui mundum vnum, ſed non ſemper fuiſſe poſuerunt: quales Anaxagoras, & Empedocles: & hi duo ſecundum rationem de motu dixerunt, id eſt, quod dicebant de mundo, dicebant de motu. Qui enim ſempiternũ vnum mundum dicunt, pariter etiam motum ponunt ſempiternum; qui vero mundum non ſempiternum ponunt, pari etiam ratione motum non ſempiternum ponũt.

Nota. Notandum vero quod Empedocles dicit fuiſſe de nouo mũdum, quia quamuis infinities generatum, & corruptum dixiſſet; tamen ponebat tempus, in quo non erat, puta cum chaos durabat. At Democritus non ponebat nec inſtans, in quo non eſſet aliquis mundus.

Præterea iſte diuerſos mundos dicebat ſubſtantia. Empedocles vero, non niſi vnum. Hæ igitur ſunt tres opiniones circa motus æternitatem.

Si igitur contingit aliquando nihil moueri. Tex. II.

Dupliciter contingere poterat mundum non eſſe, & poſtea incepiſſe. Tertiam opinionem impugnaturus, qua motum aliquando nõ eſſe poſſe dicitur. diſtinguit dupliciter accidere, motum aliquando non eſſe, ſed incepiſſe. Vno modo, ut dixit Anax. nempe, ꝙ mundus factus fuit de nouo tamen præceſſit chaos tempore infinito quieſcens, ex quo ipſa mens, & Deus poſtea mundum, & motum fecit.

Altero modo, vt dixit Empedocles, ꝙ motus incepit eſſe, non ſic, vt ante nullus fuerit: fuit enim alius, & alius motus. ſed quod poſt longam quietem talis motus erat. Ponebat enim motum duplicem, & cum ex mũdo per amicitiam fiebat chaos, & tunc ex multis fiebat vnum, & cum per litem ex chao fiebat mundus, & ex vno multa fiebant, puta, corpora ipſa naturalia. At quietem ponebat in ſpatiis intermediis, puta, dum erat chaos, & dum erat mundus.

Allegat autem quædam ipſius carmina, quorum ſenſus hic eſt. Eatenus ſit motus, quatenus ex multis vnum, vel ex vno multa fiunt, & mutantur. id eſt, ex chao mundus, & ex mũdo ſit chaos. & ſic res non habent firmitatem, at in hoc habent conſtantiam, & firmitatem, ꝙ nunquam prorſus pereunt, ſed ſecundum circulum inuariabilem redeunt.

Ex hoc colligit Ariſtot. quod ponebat quietem. nam dicere, (quatenus mutantur,) denotatur, quod ex vno in aliud eſt mutatio. & ita ex quiete vnius termini ad aliud mutatio eſt.

Dices,

Dices cur qui motum de nouo factum ponunt, neceſſe eſt, aut cum Empedocle, aut cum Anaxagora dicere? nam datur aliud medium, puta, quod ſic incepit motus, quod nec alius motus, nec quicquam, chaos præfuit ſed ſola efficiẽs cauſa, quod nos Chriſtiani fatemur.

Reſpondeo, ꝙ hoc omiſit Ariſt. ſupponens vnum ab antiquis conceſſum, ꝙ ex nihilo nihil fit, ſed ex aliqua materia, & pp hoc deceptus fuit, ut poſtea dicemus.

Conſiderandum igitur de hoc. Tex. III.

Quãtum ſit utilis cognitio huius q. & ad res phyſ. & metaph.

PRopoſitis aliorum ſentẽtiis, dicit eſſe admodũ utile, hoc diſcutere, & hoc maxime eſt utile ad duo. Alterum eſt ad ſcientiam naturalem. Alterum eſt, ad ſcientiam de primo principio, qui Deus eſt, quæ ſcientia pars eſt Metaphyſicæ.

Dices, quomodo hoc eſt utile ad philoſophiam naturalem. Reſpondet Simplic. quia data motus ſempiternitate, Phyſicus colliget eſſe quoq; quædam entia naturalia ſempiterna, puta cœleſtia corpora, & quædam alia corruptibilia. Eſt etiam hoc utile ad cognitionẽ primi principii, quia motus eſt uia maxime apta ad indagandã ſempiternitatem ipſius primæ cauſæ. Si enim motus æternus eſt, & ipſa cauſa erit ſempiterna.

Incipiemus autem primũ ex dectus. Tex. IIII.

1. ratio p æternitate motus: cuius fund. mobile debet præexiſtere motui.

MOtus æternitatem rõnib. probare intendit. Ac pro prima præmittit vnũ principiũ. puta, mobile ſecundũ motũ præcedit illũ motum, quo mouetur, ut prius eſt, ꝙ põt deambulare, quam ſit deambulatio, prius cõbuſtibile, quã qđ comburatur Hoc aũt principium dupliciter oſtendit. Primo ex motus definitione, a qua probationis ſumit exordiũ. Motus eſt actus mobilis, ut mobile eſt. ergo mobile debet exiſtere ante actum ipſum, qui motus eſt. Vt enim actui præſupponitur potentia, ita motui, qui actus eſt, mobile præſupponitur, quod eſt in potentia.

Secundo probat ex communi cõſenſu, etiam ſecluſa motus definitione, ut patet per ſpecies motus, & mobilis. Oportet. n. præcedere alterabile, ut ſit alteratio. & mobile localiter, ut moueatur, & cõbuſtile, ut comburatur, & ſic de aliis. Mobile igitur ſemper motum præcedit.

Ergo & hæc neceſſarium eſt. Tex. V.

Vis rationis Ariſ.

EX hoc principio facit argumentum. Detur ille motus primus, qui erit ſi incepit eſſe motus, tunc mobile debuit iliũ præcedere. Peto, uel mobile illud fuit factũ per aliã mutationẽ, uel nõ, ſed ſempiterno præceſſit, & poſtea motũ fuit: non. n. datur medium inter iſta: ſed neutrum dici poteſt, ut probabitur, ergo motus nullus eſt primus, nec incepit.

Si igitur factum eſt. Tex. XI.

Mobile non eſſe factum.

REprobat priorem partem argumẽti, & probat, quod nõ ſit factum mobile. Si. n. factum eſt, per aliquam mutationem factum eſt: hanc autem per principium debuit præcedere mobile, & mutabile, quod ſi factum eſt, erit alia mutatio, & de hac erit idẽ proceſſus, & præterea iã ille motus primus non erit primus, cum ſit prior alia mutatio, & motus.

Si autem quæ ſunt, ante erant. Tex. VII.

Mobile nõ pceſſit ſine motu æterno tẽpore.

REprobat alterã partẽ, puta, ꝙ præceſſit mobile æternũ ſine motu: Dicit, qđ hoc irrationabile uĩ ẽt iis, qui nihil dixerunt i. ẽt iis, qui ſolo intellectu utuntur abſq. habitu ſcientiæ, quia (ut dicit Simplicius,) cum ſit mobile æternum, & etiam mouens, non poterit aſſignari ratio, quare modo, & non ante mouerit.

Vlterius probat Ariſtotel. dicens, quod (parum progreſſis) ideſt, qui iam aliquid didicerunt, ratio contra hoc apparebit puta exiſtente mouente primo, & mobili. Et ſi aliquãdo eſt quies, aliquãdo eſt motus, neceſſe eſt dare aliquam cauſam quietis, qua ſtante, non erit motus. ergo ſi ad motum poſtea tranſitus ſit, præcedit alia mutatio,

tatio, qua aufertur cauſa quietis: ergo ante primum motum præceſſit alius, & iterum quæretur, quare iſta mutatio modo eſt, & non ante, & ſic erit ſemper proceſſus infinitus. Quod aũt aliqua debeat remoueri cauſa, vt ſit motus, probat. Nam quies eſt priuatio motus, at priuatio non eſt, niſi aliqua ex cauſa motum impediẽte.

Alia enim mouent ſingulariter. Tex. VIII.

2. ex parte mouentis, non poteſt incipere mouere qd non mouebat niſi per mutationem.

CVm oſtendiſſet, non eſſe motũ aliqñ poſt quietem, niſi præcedente mutatione, & hoc probaſſet ex parte mobilis, nunc id oſtendit ex parte mouentis; vt notat Simpl. Et probat, quod tã in mouentib. quæ ad unum determinata ſunt, ut ignis ad calefaciendum, & frigidũ ad frigefaciendũ, nunquã accidit fieri de nouo actionem ſine ipſorum mutatione, quam etiam in ipſis, quæ ad contraria determinantur, qualia ſunt agentia per intellectũ, & ſcientiam. Nam ſicut frigidum nõ calefacit niſi per ſui mutationẽ, puta, quia recedit & abeſt, & ſciens non decipitur, niſi contrario modo ſe habeat, quam ſm ſcientiã, impoſſibile eſt igitur, ꝙ agẽs aliquod quietem illam faciat, & poſtea motum, niſi mutetur ut dicit Auerr. ſaltem ex concupiſcentia vna in aliam, qua vult mouere, non ergo erit ille motus primus.

Vnde facit argumentum generale in quocunq. mouente, impoſſibile eſt, quod aliquod moueat, & aliquod moueatur, niſi bnt ſibi inuicem propinqua, & proxima potentia; & ſi ſic ſe habent, profecto fieri etiam non poteſt, quin ſit motus.

Si igitur nõ ſemper mouebatur. Tex. IX.

Concluditur tota 1. ratio.

EX principio poſito in fine textus cõcludit argumentum. Si fuit illud mouens, & motũ ab æterno, uel ſic erãt vt eſſent in potentia propinqua, vt unum moueret, alterũ moueretur, uel non. Si ſic fuit motus æternus. Si vero non: ergo præceſſit alia mutatio, per quam unum, aut vtrunque ſibi inuicem eſſent propinqua, ſicut in relatiuis. Cum enim de nouo vnũ ſit duplum ad alterum, præcedit mutatio in vno, aut vtroque, vt ſic ſe habeant: Ita in mutuo, & mobili, quod ſi præceſſit mutatio, iam non fuit ille motus primus: & præterea, quia idem peti poteſt de motiuo, & mobili ſecundum illam mutationem.

Ad hęc autem prius, & poſterius. Tex. X.

2. ratio pro ſempiternitate motus a tempore.

ALteram facit rationem, qua motus ſempiternitatem oſtẽdit, quę ſumitur a tempore: Ponit aũt unũ principium: quod vbi eſt prius & poſterius, ibi eſt tempus: & vbi tẽpus eſt ibi motus eſt. Quia tempus, aut eſt motus, vt Antiqui putabant, aut numerus motus.

Ex hoc ſit argumentum. Tempus eſt æternum. nec incepit, nec deſinet. ergo & motus eſt æternus. Conſequentia. n. certiſſima eſt. Antecedens uero dupliciter probat. Primo ex conſenſu omnium philoſophorum præter unicum Platonem. Illi enim tempus dixerunt non incepiſſe: ob id Democritus dicebat, impoſſibile eſſe omnia fuiſſe facta, quia ſaltem tempus nõ potuit fieri. At Plato dixit, factum eſſe quia dixit tempus ſimul eſſe cum cœlo, & ſimiliter dixit, cœlum eſſe factum, conſequitur ergo, quod tempus etiam ſit factũ. Aliqui uolunt defendere Platonem interpretantes ipſum: ſed parum refert nobis hoc, ſequamur modo Ariſtotelem, qui ſic ipſum exponit, quique eius optimè mentem nouiſſe credendus eſt.

Si igitur impoſſibile eſt eſſe. Tex. XI.

Tempus non incæpiſſe probatur ratione.

IDem probat ratione. Quodlibet nunc temporis eſt ſimul principiũ, & finis, ſed impoſſibile eſt, quod ſi incepit, aut deſinet tempus. quod quolibet nunc ſit principium, & finis, ergo tempus eſt æternum, quod ſi tempus eſt æternum, etiam erit motus ęternus. Minorem probat. Nam cum tempus non exiſtat niſi ratione ipſius nunc, ſi inciperet tempus, utique illud non, quod incipit, non eſſet finis, quia non præceſſit aliud tempus cuius

eſſet finis, ſicut nec ultimum eſſet principium, ſi non ſequetur tempus. Non enim reſpectu eiuſdem principium eſt, & finis, quod ſi uerum eſt, omne nunc eſſe huiuſmodi, profectò non incepit, nec deſinet tempus.

Obiect. contra Ariſtot. Dubitabis: Nã videtur petere principiũ hæc ratio debuit. n. probari, quodlibet nũc eſſe principium, & finem, poſſet enim hoc negari, & dici, ꝙ ita ſe habet nunc, vt punctum, in linea autem datur primum punctum, quod non ſit finis, & vltimum, quod non ſit principium.

Solut. Auer. Reſpondet Auerr, quod non eſt eadem ratio. Nam nunc non poteſt ſumi niſi in motu, ſicut nec tpſ: Vnde ſicut ante quodlibet mutatum eſſe, datur motus, ita ante quodlibet nunc ſumptum in illo motu, datur tempus. Nam nunc reſpondet mutato eſſe, tempus autem motui, cuius eſt illud mutatum eſſe.

Reijcitur Solut. Auer. Iſta reſponſio nõ ſatisfacit: quia ex hoc nõ habetur, niſi quod ante quodlibet nũc ſumptum in motu, eſt tempus, & motus. Hoc tamen non ſufficit facere motum, & tempus æterna, nec incæpiſſe. Nam quam uis motus, & tempus finita ſint, adhuc tamen ante quodlibet mutatum eſſe, eſt motus: & ante quodlibet nunc ſumptum in mutato eſſe, eſt tempus.

Solut. D.Th. Propterea melius ſoluit D.Th. ꝙ nunc omne eſſe principium, & finem ex eo probatur, ꝙ ubi eſt prius & poſterius, ibi eſt tempus; ſi ergo datur primũ nunc, quod non eſſet finis, tunc prius illo nihil eſſet: ergo eſſet tempus; nam qui dicit prius, dicit tempus. Similiter, ſi daretur vltimum poſt illud, ſeu poſterius nihil eſſet, igitur iam eſſet tpſ: nam poſt, & poſterius dñt tẽpus: & ſic non poteſt eſſe, ꝙ non ſit principium, & finis, ideſt ꝙ non antecedat tempus, & quod non ſequatur tempus.

Eadem autem eſt ratio, & de eo. Tex. XII.

Motũ nõ habere finem. Quia in priori ratione ſolũ oſtenderat, motũ non incepiſſe, quia ſemꝑ labitur motus, & mutatio prior motu primo, nunc oſtẽdit eadem ratione poſſe probari, motum non habere finem, quia dabitur mutatio poſterior ultima. Et ponit principium aliud. Nam ſicut *Suppoſit.* motum antecedit mobile, ita etiam poſt motum eſt mobile, ut poſt dealbationem manet corpus: & poſt combuſtionem conbuſtibile, ideſt ſubiectum mutationis. Similiter in actione, poſt motionem manet motiuum, & poſt actionem manet actiuum.

Et ipſum autem corruptibile. Tex. XIII.

Facit argumentum modo. Si poſt ultimum motum manet ipſum mobilẽ, *Ne ultima ratio.* & motiuum, cum iſta corruptibilia ſint, alia mutatione corrumpẽtur, ergo dabitur mutatio poſterior ultima Iterũ poſt hanc mutationem manebit mutabile, & ſic alia corruptione corrumpetur, ut ſit infinitus proceſſus. Nec reprobat aliam partem, quod illud mobile ſit incorruptibile & duraturum ſempiternum, quia eſſet ponere motum. Nam cum mobile ſit, & motiuum, erit aliquando motus, ſicut a principio. Ex his concludit, quòd motum dicere incepiſſe, & deſiniturum, eſt ſimilẽ figmento, id eſt, eſt dictum, & non ratione probatum.

Caput Secundum.

Similiter autem, & dicere. Tex. XIIII.

Conuertit ſe contra Empedoclem dicens, eſſe etiam figmentum, quod dicit Empedocles, nempè, quod ſit iſta quies, & motus per litem, & amicitiam, quia ſic res apta eſt fieri. Et *Cõtra Empedoclem* hoc non probat, ſed ſumit tanquam principium. Si enim peteres quare modo eſt quies, & non lis, uel e contra. Dicebat, quia ſic eſt natura rei, nec amplius cauſam reddit. Hoc autem dicit Ariſtoteles eſſe figmentum, & abſque ratione aſſertum.

Fortaſsis autem, & unum principium. Tex. XV.

Contra Anaxagoram.

POſtquam refutauit Empedoclē, modo refutat Anaxagoram:& dicit q̄d fortaſſe iſti,qui vnum principiū ponunt,vt Anaxagoras,eadem ratione vtuntur,puta,ꝙ chaos fuit ab æterno, ſed motus tempore factus eſt,non alia ratione, niſi q̄ talis eſt natura rei,vt ſic fiat.Hoc reiicit Ariſtote.duplici ratione.Prior eſt. Natura eſt cauſa ordinis, & rationis, ac proportionis, at quod chaos æterne quieſcat,& poſt moueatur, nullus eſt ordo, nulla proportio: ergo impoſſibile eſt, quod talis ſit natura rei. Maior eſt certa ipſa experientia, quæ naturam ordinate in ſuis operibus omnibus procedere oſtēdit:vt patet in cœlorum curſibus,in elementorum diſpoſitionibus,in animalium cæterorum generationib.Minor probatur Quia infiniti ad finitum nulla eſt proportio,& ob id nec ordo.

Nota ex Auer. melius aſſignari cauſam inceptionis mundi diuinam uoluntatem.

Vbi Auerroes fatetur authores ſuæ legis Sarracenos melius dicere, quam Anaxagoram:quia non in rei naturam, ſed in diuinam referunt voluntatem,quod mundus incepit eſſe in tempore, quia Deus operatur,vt vult: ſed hoc examinabitur poſterius.

Poſterior ratio eſt. Opera naturæ,aut ſemper eueniunt,aut ſi aliquando deficiūt id fit ob aliquam cauſam,vt notum eſt. Diximus enim quod effectus naturæ, aut ſunt ſemper,aut frequenter. At quod motus tempore incepit poſt infinitum tranſactum,non eſt huiuſmodi: ergo non eſt opus naturæ:non ergo cauſa huius naturæ tribui poteſt.

Quare melius eſt, ut Empedoclés.

Comparatur ſentētia Empedoclis cū ſententia Anax.

EMpedoclem cōparat Anaxagoræ in hoc,dicitq; melius dixiſſe quā Anaxagoram ipſum Empedoclē.Hic.n. ab æterno poſuit mundum modo quieuiſſe,modo eſſe motum,& ſic tali variatione ſemper ſe habuiſſe:in quo ordo quidam eſt,puta,quod tempore æquali ſit motus, alio verò æquali quies:& ſic ſemper.

At etiam in hoc reprehēdit ipſū vnica ratione. Philoſophus non debet quicquam aſſerere, quod non demonſtratione,aut ſaltem inductione oſtendat:at Empedocles illius, quod dicit, nec cauſam, nec inductionem aliquam affert:ergo reprehenſione dignus eſt, nec vt Philoſophus procedit.

Minorem probat,quia vtitur lite,& amicitia pro cauſis, hæ autem non ſufficiunt:nam litis, & amicitiæ eſt congregare,& diſgregare. Et hoc quidem inductione poteſt oſtendi. Nam homines amicitia congregantur,lite ſeparantur,& ita in mundo.At quod tanto tempore ſit congregatio,tanto diſgregatio,hoc non inductione colligitur, nec huius cauſa ſufficiens eſt lis,& amicitia. Oportebat ergo cauſam huius aſſignare, quod non fecit Empedocles.

Omnino autem exiſtimare.

Excluditur ſolutioq; aſferri poſſet.

EXcludit reſponſionē. Poſſet quis dicere.Eorum,quæ ſemper ſunt, non eſſe aſſignandam cauſam.Imo ita fecit Democritus.qui cauſas eorum,quæ aliquando ſunt,dedit.eorum vero,quæ ſemper ſunt,noluit dare. Ad hoc reſpondet,ꝙ non bene fecit.Nam quamuis aliqua cauſam non habent eorum,quæ ſemper ſunt ut prima principia,ſiue incomplexa, vt Deus,ſiue cōplexa,vt propoſitiones immediatæ: * tamē multa ſunt ſemper,& perpetua,quæ tamē cauſam habent,vt triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, sēper eſt. at cauſam habet,& huiuſmodi multa. Debuit igitur aſſignari illius, quamuis perpetui, cauſa, ꝙ non eſt factum ab ipſo Empedocle.

** uidetur de gen.anim.c. 4.*

Contra-

Contraria autem his non difficile. Tex. XVI.

Soluit Ariſt. rōnes quib. probari poteſt motū cœpiſſe.

TRiplici uia, ut notat Simplicius ſtabilitur aliqđ problema. Prima eſt, adducere demonſtrationes pro ipſo. Altera eſt aliorum ſententiam reprehẽdere, & inſufficientiæ arguere. Tertia eſt ipſorum ſoluere rationes. Cum autẽ Ariſtoteles circa motus æternitatem duo priora præſtitiſſet: nunc tertium exequitur. Ac tres rationes, quibus motum incepiſſe potest probari, ſoluit: prius tamen ipſas proponit: quarum prima eſt. *1. Ratio.* Omnis mutatio eſt a contrario in contrarium: at nulla mutatio, quæ a contrario in cõtrarium fit, infinita eſſe poteſt, cum contraria finite inter ſe diſtent, ergo non poteſt eſſe mutatio infinita, & ſic æterna.

Amplius uidemus. Tex. XVII.

2 SEcunda ratio eſt experientia. Aliquid de nouo mouetur, cum tamen de nouo ſit motus in illo, & non ante fuerit, ut cum lapis, aut ignis mouetur, ergo poteſt uniuerſum de nouo moueri, nullo in uniuerſo præcedente motu. non ergo, ſi motus incipit; ſtatim dabitur motus prior primo. Quod ſi non poteſt de nouo incipere motus in aliquo; ſequitur, quod quæ mouentur, ſemper mouentur, & quæ quieſcunt, ſemper quieſcunt: quod non eſt.

Multo autem magis quod tale eſt.

3 QVia reſponſio in promptu erat ad argumentum ſecundum, puta. quod quamuis aliqua inanimata de nouo moueantur: non tamen motus abſolute incepit eſſe, quia nihil mouetur niſi aliquo extrinſeco moto, cuius motus præceſſit, quod in uniuerſo dici non poteſt. Ob id facit tertiam rationem magis apparentem in animalibus. Animalia n. mouentur a ſe, cum ante quieſcerent, & non moto aliquo extrinſeco: unde non fuit alius motus præcedens in alio: ergo ita erit in toto mundo, quod mouebitur ſe poſt quietem non præcedente alio motu. Quod enim in mundo paruo, puta, animali accidit, hoc etiam accidet in mundo magno, puta, ipſi uniuerſo. Hæ ſunt rationes contra motus æternitatem. Addit, quod ſi mundus totus poteſt a ſe moueri, etiam infinitum a ſe mouebitur, ſi tamen infinitum moueri poteſt.

Horum igitur id, quod primum dictum eſt. Tex. XVIII.

INcipit ſoluere rationes: ad primam reſpõdet primo. Et notat bene Simpli. quod poſſet reſponderi facile concedendo, quod quamuis una mutatio non poſſit eſſe infinita, attamen in genere poſſunt eſſe motus infiniti, unus poſt alium, hoc enim in præſenti ſufficiebat. *Soluitur 1.* Tamen non dat hanc ſolutionem: ſed reſpondet, quod etiam poteſt unus motus cõtinuus eſſe infinitus. Ob id dicit ad argumentum, quod bene in hoc dicit, quod unus motus a contrario in contrarium non eſt infinitus, quãuis fortaſſe poſſit eſſe unus infinitus hoc modo: ſi ab albo in nigrũ, & iterum a nigro in album, & horum fiat perpetuus regreſſus in unico ſubiecto: ſicut cum chorda percutitur, nunc mouetur ſurſum, & deorſum, uel dextrum, & ſiniſtrum multiplicando motus, quod ſi hic eſt unus motus, illud non eſt abſolute uerum. Tamen ſi iſti ſunt plures motus, nec ſufficit unum ſubiectum, tunc bene procedit argumentum. Hoc tamen in præſenti non determinat, ſed dicit, quod ſat nobis ſit, quod eſt aliquis motus æternus, puta, circularis, quia non ſit inter contraria, ut dicetur poſtea. Et ita falſum eſt, omnem abſolute motum eſſe inter contraria. De motu chordę, & an motus reflexi continui ſint, poſtea diſſeremus.

Moueri autem id, quod non mouetur. Tex. XIX.

Soluitur. 2.

REſpondet ad ſecundum, & dicit. Quod nihil prohibet in particulari moueri, quod ante non mouebatur; tamen hoc fit, quia aliud extrinſecum prius mouetur, ut dictum eſt.

Dubium. At dubium eſt, quare cum ſit cauſa motiua ſemper, ſit, ut aliquando moueantur res, & aliquando non. *Solutio.* Reſpondet, quod hæc quæſtio eſt eadẽ cum alia, puta, quare quæ mouentur non ſemper mouẽtur: quę quieſcunt, non ſemper quieſcũt: quæ tractanda eſt in capite ſequenti. Sat ſit modo argumento propoſito ſatisfeciſſe, puta, quòd præceſſit motus in alio.

Maxime autem uidebitur. Tex. XXI.

Soluitur. 3.

SOluit tertiam rationẽ, in qua magis apparere difficultatẽ docet, eo quod nullus uideatur motus exterior, qui animalium motus ſit cauſa. Docet tamẽ, quod uerè eſt motus exterior, nam aĩalia mouentur eo, quod a continente moueantur. Continens autem, quod eſt aer, uel cęlum, uel exteriora iſta, mouent ea, quę in animali ſunt, puta, corpus, appetitum, aut phantaſiam, quibus motis, animal mouet ſe, & ita re uera eſt. Si enim animal ambulat, prius appetitu alicuius exterioris eſt motum: imò intra ipſum ſunt mutationes neruorum, & aliorum, quæ non apparẽt: unde non eſt ille motus primus, cum mouetur exterius localiter.

Et ponit exemplum de dormiente, qui aliquando a ſe uidetur uigilare, & non ita eſt, niſi alio motu interius facto, puta, q̃d calor naturalis conſumpſit uapores occludentes meatus neruorum, & impedientes motum ſpirituum in cerebro.

Dubium de animalibus an ſint principia actiua ſui motus.

Dicet quis; ergo iã animalia non ſunt principia actiua cuiuſque motus, cum ab extrinſeco moueantur. Reſpondet Ariſtoteles, uerum id eſſe: animalia. n. augmenti, & localis motus habent actiuum principium, non tamen aliorum omnium; imò ab iſtis rebus exterioribus patiuntur: calefiunt enim, & frigefiunt, alimentum, cibum, & animalia recipiunt: ſimiliter a rebus exterioribus ſpecies, & cognitionem capiunt.

Vnde patet, quod cum animal ſe mouet, licet non appareat extrinſecus motor, tamen re uera eſt præcedens alius, & alius motus, antequam animal ſe ipſum ſecundum locũ moueat, & antequam ſeipſum nutriat, & augeat.

An mundus cum motu, & tempore habuerit initium. Quæſt. I.

Occaſionis.

QVamuis iſta difficultas nulla ſit apud nos Chriſtianos, qui fide certa, & quæ decipere non poteſt, tenemus, omnia facta a Deo in tempore, ſolumq́ue ipſum eſſe æternũ: tamen quia Ariſtoteles, & aliqui alii Philoſophi errantes in hoc, diuerſa ſenſerunt, & a ueritate inanibus argumentis depulſi ſunt, oportebit hoc contra ipſos diſcutere, & ipſorum rationes fallaces oſtendere. *Nota.* Nulla enim ratio, quæ contra fidem noſtrã adducitur, uera eſſe poteſt, quia uero ueritas non repugnat. *Nota.* Quamuis & res fidei ſupra naturalem ordinem ſint, non tamen ſunt contra ipſum, & hoc quidem oſtendemus nos in difficultate præſenti, Dei auxilio; quod quidem facere præcipit ſacrum Concilium Lateranenſe tertium, Seſſione octaua, ſub Leone X.

Ethnici Philoſophi ĩ quatuor conueniebant nobiſcum. Aliquod ens fuiſſe ab æterno.

Aduerte igitur imprimis, quòd ethnici Philoſophi circa præſens dubium in quatuor conueniebant cũ his, quæ modo nos ſecundum fidem fatemur. Primum eſt. Aliquid præceſſiſſe, & fuiſſe ab æterno, quicquid illud ſit, & hoc euidenter probatur. Nam ſi nihil eſſet prorſus aliquando, impoſſibile profectò eſſet, aliquid poſtea eſſe. Nihil enim non facit, nec facere poteſt aliquid, nec idem ſeipſum.

2. Cauſã efficientẽ fuiſſe ab æterno.

Secundò conueniunt; Cauſam efficientem fuiſſe ab æterno. Non dico unam, aut plures, ſed abſolutè, ſiue una & eadem ſit, ſiue alia, & alia. Et hoc irrefragabiliter conuincitur, ut egregiè docet Sanctus Thom. textu 4. ſiue motus ab æterno ponatur,

Digitized by Google

batur, ſiue nō. Si enim motus eſt ęternus, etiā debet motor ab ęterno præexiſtere. Si autem motus incepit, non vtiq; incepiſſet, niſi cauſa præexiſteret effectiua ante tempus, & motū. imò profecto melius probatur æternitas, & poteſtas afficientis, ſi mūdus incepiſſe ponatur, quam ſi non incepit, vt alibi oſtendemus.

3. Nō omnia quæ ſunt, interitura.

Tertio conueniunt. Non omnia, quæ facta ſunt, eſſe in æternū deſtruēda. Dicūt enim duraturum mundum ſempiterno. Et in hoc partim nobiſcum conſentiunt. Dicimus enim nos, mundum duraturum in perpetuum, licet non cum motibus, & generationibus horum, ſed ſecundum partes principales, nempe cælos, & elementa. Similiter homines reſurrecturos, & in perpetuum duraturos.

4. Genitū eſſe mundū oēs ante Ariſt. dicebant.

Quarto: Mundum eſſe genitum omnes antiqui Philoſophi ante ipſum Ariſtot. poſuerunt, vt Anaxagoras, Democritus, Empedocles, Meliſſus, Plato, cum cæteris: ſed ipſe Ariſt. omnium primus ingenitum, & æternum fecit, vt de ſe ipſemet ait 1. de cælo tex. 102. Imo vero ab ipſomet Deo mūdū fuiſſe factum aſſeruit Plato in Timæo vnà cum tempore, & duraturū perpetuo ſicut & nos: & ante illum quoque Anaxagoras, factum eſſe a mente dixit, & infinito ante tempore mentem anteceſſiſſe, & poſtea mundū feciſſe, quem Deum haud dubie eſſe intelligebat.

5. In quo a nobis diſſident, dari aliquod æternum præter primum principium.

At in quinto differentia eſt nōn ſolū nobiſcum, ſed inter ſe. Nam plerique eorum dicunt non ſolū principium eſſe æternū, puta, efficiens, ſed etiā aliud præter ipſum Anaxagoras enim chaos, & materiam æternam ponit, ex qua producatur mūdus. Alii æternas ponunt atomos, ex quibus generatur, vt Democritus. Alii vnum elementum. Alii plura elementa. Empedocles, &c. Aliqui etiam non vnum, ſed plures, & infinitos aiunt genitos mundos, vnum poſt alterum, vt idem Democritus. Ariſtoteles autem (vt diximus) omniū primus, & qui illum ſequuntur, mundum ingenitum, & ab æterno, ponit. Sic ergo inter ſe differunt. At noſtra fides ſoli Deo æternitatem concedit, omnia facta cū tempore docet.

Radix errorū Philoſophorū

Radix autem errorum Philoſophorum illa alia æterna, præter Deum, ponentium fuit, quia nihil ex nihilo fieri poſſe putabant, etiam a prima cauſa, ſed ex aliqua materia. Ob id autem mūdum æternum, aut materiam æternam, ex qua mundus in tempore fieri poſſet, conſtituebant, & ita fatetur Auerr. Com. 4 vbi id oſtendit, quod ex nihilo nihil fit, & dicit, vulgus exiſtimare, quod aliquid poteſt ex nihilo fieri, quia decipitur in duobus. Alterum eſt, quod putat vulgus, nihil eſſe; quod non videt. Et quia aliquando experitur fieri aliquid viſibile, ex eo quod non uidet, putat, ex nihilo fieri, quod tamen falſum eſt.

alia æterna præter Deum ponētū, qui nil putabant fieri poſſe ex nihilo, ſed ex aliqua materia.

Alterum eſt, quia putat eſſe potentiæ imperfectæ agere aliquid ex materia, cumque Deus ſit perfectiſſimus, nō debet agere ex materia, ſed ex nihilo. & decipitur (inquit) uulgus, quia agere ex materia, non eſt propter imperfectionem agentis, ſed propter naturam motus, & mutationis, quæ neceſſario requirit ſubiectum. Sed profecto magis decipitur Auerro. Nā quamuis ex natura motus ſit agere ex ſubiecto, tamē imperfectio eſt per motum, & mutationem agere. Et perfectius eſt, in actione a nullo alio extra ſe pendere. Et potius ipſe cum aliis Philoſophis ideo ſic exiſtimarent, quod viderent homines, & artifices ſe niſi ex aliqua materia aliquid facere, & ex nihilo nil poſſe facere, & ita a Deo idem ſtulte putarunt, præterquam quod ex nihilo, tanquam ex cauſa efficiente, verum eſt, nil poſſe fieri, at exiſtente cauſa efficiente, non fiunt ſimpliciter ex nihilo, ſed ex aliquo, ſ. à Deo, quamuis non ex aliquo, tanquam ex materia. Denique iſta fuit radix erroris omnium illorum Philoſophorum ethnicorum, alia ponentium æterna.

Nota contra Auer.

At vt omnia iſta explanentur, faciemus quatuor. Primum oportet rationes Philoſophorum, præſertim Ariſtotelis, & ſequacium proponere pro ſuo errore. Secundo aperire, quid fides dicat, & Ariſtotelem ac alios male ſentientes Philoſophos redarguere. Tertio, ad quæſtionem reſpondere. Quarto, ipſorum ſoluere rationes fallaces.

Quæ & quot ſint facienda ī hac qōne.

1. Pars qōnis. Aliorum male ſentientiū rationes proponuntur.

Hæc autem ſunt fortiſſima argumenta ipſorum pro mundi æternitate; quæ partim ex Proculo, partim ex Auerroe collegimus, omiſſis aliis multis, quia hæc præcipua ſunt.

Primo

Digitized by Google

1. arg. pro æternitate. Primo. Si Deus fuit ab æterno, & mundum non produxit, id petitur ſtatim: Aut potuit, & uoluit: aut nec potuit, nec voluit: aut voluit, ſed nō potuit: aut potuit ſed non voluit. Si primum detur: profecto mundus fuit ab æterno. Si vero alterum, quod nec potuit, tunc nec voluit, ſequitur, quod nec poſtea vellet, uec poſſet, & eſſet imperfectus, & perfectior poſtea. Si tertium, quod voluit, ſed non potuit, pariter eſſet id imperfectionis, quæ repugnat primo principio. Si quartum, potuit, ſed non voluit, ſequitur, ꝙ fuit inuidus: quia cū poſſet bonū cōicare, noluit id facere. Cū igitur nihil ex his dici poſſit: ſequitur, quod mundus æternus fuit.

2 Secundo. Cauſa in actu, ſimul eſt cum effectu in actu: ſed Deus ab æterno fuit cauſa in actu: ergo debuit eſſe effectus in actu: puta, mundus. Quod ſi neges minorem, ſequitur, Quod Deus ſit in potentia cauſa, & potentia opifex. ergo factus eſt in actu ab aliqua cauſa in actu, quia omne potentia tale, ſit actu ab eo, ꝙ eſt tale actu. & ſic eſt mutabilis. Et vlterius quæretur idem de illa alia cauſa, & dabitur proceſſus in infinitum, niſi perueniatur ad aliquam cauſam actu ab æterno, qua poſita, & mundus erit æternus.

3 Tertio. Deus eſt exemplar huius mundi, quia ad ipſius eſt productus ſimilitudinem, ſed exemplar eſt æternum. ergo & ipſum exemplatum. ſunt enim correlatiua ſimul.

4 Quarto. Omne id, quod producit effectum modo, & non ante, aliam habuit proportionem modo ad effectum, quam non habuit ante. Si ergo Deus de nouo produxit mundum, ergo de nouo habuit aliquam proportionem, quam ante non habuit: ergo eſt mutatus, quod ſi non ſecundum locum, ſaltem ſecundum concupiſcentiam, & voluntatem, quam de nouo habuit producendi mundum.

5 Quinto. Perfectior modo ſe habet cauſa cum eſt actu, quàm cum eſt potētia, ſed Deus eſt perfectiſſima cauſa ab æterno: ergo ab æterno fuit actu, & operans: ergo & ipſe mundus ab æterno fuit.

6 Sexto. Si mundus incæpit, pariter etiam tempus. ſed hoc non potuit habere initiū. ergo nec ipſe mundus. Minor probatur: Incepit tempus, ergo dabitur primum Nunc, ante quod non fuit tempus. Tunc ſi cuilibet Nunc correſpondet mutatum eſſe in motu, (non enim tempus eſt extra motum.) ergo illi primo Nunc reſpondet mutatum eſſe in aliquo motu. At ante quolibet mutatum eſſe, eſt motus. ergo etiam ante illud. Nunc erit tempus, quod ſit in illo motu. Et ſic unquam dabitur primum Nunc, ante quod non ſit tempus non igitur primum habere poteſt.

7 Septimo. Si incepit tempus, ergo aliquando non fuit. Et ſi deſinet. ergo aliquando non erit. At, Aliquando, dicit tempus, & durationem: ergo erit tempus, cum non erit; & fuit tempus, cum non fuit; quod eſt impoſſibile.

8 Octauo. Si incepit eſſe mundus, aliqua mutatione incepit. at omnis mutatio ſubiectum neceſſario ſupponit. ergo antequam mūdus eſſet factus, fuit ſubiectum: non ergo ex nihilo actus eſt. Nec potuis fieri, quia omnis mutatio fieri non poteſt ſine ſubiecto. ergo ſi mundus eſſet generatus, utique deſtrui poſſet. Sed mundus eſt incorruptibilis. ergo fuit ingenerabilis. Minor probatur. Si mundus corrumpi poſſet, maxime ab eo qui fecit eum corrūperetur. Sed ab hoc non poteſt. ergo a nullo. Probatur minor. Si à Deo corrumpi poteſt, & id eſt poſſibile, ponatur in eſſe. tunc vel mundus erat perfectus, vel non. Si nō, ergo nec cauſa fuit perfecta, quod abſonum eſt. Si autem perfectus fuit, ergo a Deo diſſolui non poteſt, quia praui hominis eſt, & vitiū, perfecta deſtruere. At Deꝰ nullam poteſt committere prauitatem, & ſic nec ſecundum deſtruere. Hæc ſunt argumenta, quibus maxime nixi ſunt Ariſtot. cum ſequacibus ad mundi æternitatem ſibi perſuadendam, quæ non ſolum contra fidem militant, ſed etiam contra omnes antiquos Philoſophos mundum generantes.

2. Par. q. quid Fides ſētiat. 1. Circa ſecundū aduerte, quod nos Chriſtiani in hac parte quatuor tenemus. Primum eſt Deum eſſe liberam cauſam ita, vt producat, & etiam poſſit non producere mundum, & effectus omnes. qua in re quid ſenſerit Ariſtot. inferius oſtendemus Aliqui certe veteres, librū eſſe, vt Plato, aliquid, vt Anaxagoras, Empedocles ipſum eſſe cauſam neceſſarium videbantur aſſerere, quia (vt diximus in textu) cauſam,

ſam, quare modo eſſet mundus, & non ante, in naturam rei referebant, & non in Dei liberam volũtatem, quamuis de Anaxag. non ita ſit certum, cum Ariſt. fortaſſe ait. Anaxagoram eandem rationem redditurum, quam Emped.

2 Secundo. Fatemur nos, quod Deus ex nihilo produxit omnia, & mundum totũ in tempore ita, vt ſi vellet, potuiſſet ante producere, & poſt, & non producere, prout ipſius voluntati diuinæ, & liberrimæ placuiſſet. At Ariſtoteles dicit productum æternum mundum, ita vt aliter fieri non poſſet. Anaxagoras, tunc fuiſſe in tempore productum, vt non ante, nec poſt poſſet.

3 Tertio. Fatemur, quamuis glorioſus Deus in tempore produxit mundum, non tamen eſt mutatus in voluntate, quia ab æterno voluit mundum producere tunc, cum illum produxit: ſicut qui poteſt cænare modo, & vult cænare poſt tres horas; non ergo uoluntas Dei mutata eſt. & innouata, ſed ex voluntate æterna, & libera proceſſit opus nouum, & in tempore. & hoc non potuerunt Philoſophi intelligere, ut notat B. Auguſtinus lib. 11. de Ciuita. Dei, cap. 4. Quo modo, ſi de nouo mundus eſt productus, non fuit mutata Dei voluntas.

4 Quarto. Fatemur, ꝙ iſta mundi productio eſt ſine mutatione. Creatio n. non eſt mutatio: nam ſi mutatio eſſet, vtique eſſet aliquod præcedens ſubiectum. At nullum eſt, quia totus eſt factus mundus ex nihilo, ob id ſimplex productio eſt, nulla mutatione exiſtente ipſius producti aut producentis. Niſi placet ipſum productum eſſe, ꝙ ſimul incipit cum re, inſtantaneam dicere mutationem rei, quia ſit primo res cum antea non fuerit, ſicut etiam formæ ſunt, cum antea non ſunt, vt ſit tranſitus de non eſſe ad eſſe, aliæ vero mutationes ſint tranſitus ab vno eſſe ad aliud. ſed nos inferius dicemus de hac re.

Redarguuntur Ariſt. & ei conſentiẽtes philoſophi ex cõtradictionib., quæ ſunt ĩ Ari. ſi mundus ponitur ab æterno.

Sed iam, vt promiſimus ſecundo loco, ipſum Ariſtotelem redarguamus in ſuis dictis, & alios ſuos ſequaces. Nam ſi cauſam neceſſariam, vt aliqui volunt, ponit, Deum, ſimul etiam mundum æternum, & non eſſe ex nihilo productionem, ſed cum ſubiecto aliquo. multa ſequuntur, quæ implicant in ipſius doctrina. Primũ. Ipſe docet, numerum non poſſe eſſe infinitum, quia numerari nõ poteſt infinitum. Præterea. Docet, infinitum actu eſſe inconſumabile. Præterea Infinitum non habere proportionem, nec dici maius, aut minus altero. Sed hæc omnia deſtruũtur, ſi mũdus ab æterno ponitur. Primo enim numerus datur infinitus, nam dies infiniti, & homines & equi trãſacti ſunt. Quod ſi dicatur: non ſunt iſta ſimul; profecto iſta euaſio nullius eſt momenti. Nam cum numerus, ut numerus eſt, non dicat, niſi ſolam partium multiplicitatem, & ordinem, quod illæ partes exiſtant, uel nõ, impertinens eſt ad numeri rationem, & naturam.

Prima implicatio.

Et probatur. Quod illa non ſint ſimul, uel eſt repugnantia propter numeri rationem. Et hoc non, quia (ut dixi,) ratio numeri in multitudine conſiſtit. Vel quia illorum omnium quantitates nõ poſſunt ſimul cõſiſtere. Etiam hoc nihil eſt, quia id non ex parte numeri, ſed ab extrinſeco procedit. Cum autem ipſe numerum, ut numerum eſſe infinitum non poſſe doceat, incidit in laqueum, dum æternum mundum ponit. Præterea, quia tunc etiam ſequerentur eadem inconuenientia, quæ ipſe, & alii inferunt contra infinitum. Nã numerus hominum, & leonum, maior eſſet, quam hominum tantum: haberet ergo proportionem, infinitũ ad finitum. Et ulterius. Si tempus infinitum eſt tranſactum, ergo infinitum actu tranſactum eſt. Similiter de hominibus, & aliis omnibus, quæ cum infinita ſint, & unũ poſt aliud tranſactum eſt infinitum actu.

Eſt ſecunda implicatio notanda. Deus uel cognoſcit omnes hos effectus in indiuiduo, uel non. Si dicas, quod non; profecto eſt argumentum, uel quia noluit, uel quia non potuit. Si dicas, quia non potuit, quis hoc credet, qđ Deus, qui cauſa eſt horum, non poſſit unum hominem diſtincte cognoſcere, quod eſt conceſſũ alteri homini? Et præterea. quia ſi uoluit orbem, quomodo poteſt eſſe, quòd non poſſit cognoſcere ſingulas circulationes. 2

Quod ſi potuit cognoſcere, uel cognouit, (quia parum refert, ſi de potentia, uel actu loquamur,) tunc peto, uel ſimul omnia cognouit, & poteſt cognoſcere; uel ſucceſſiue modo hæc, modo illa. Si ſucceſſiue, iam Deus mutabilis eſt ſecũdum

ſuam

ſuam ſcientiam, & de nouo poteſt cognitionem acquirere, & ita fateberis, quòd cognoſcit has circulationes, & poſtea obliuiſcitur harum, & alias cognoſcit.

Deus in Ariſ. principijs infinitus, & liber euidẽter conuincitur.

Quòd ſi dicas, ut dicendũ eſt, quòd omnia ſimul cognoſcit: euidenter colligitur eſſe infinitę potentiæ, & naturæ, quia actu infinitum non poteſt ſimul comprehẽdi niſi a potẽtia infinita. At quæ cognoſcuntur infinita ſunt, quòd ſi infinitæ naturæ eſt, & potentiæ, non eſt agens neceſſariũ, quia ab agente illimitatæ potentiæ neceſſario agẽte non procedit finitus effectus. Et ulterius, ſaltem potuiſſet mundus perfectior fieri, uel alia producta fuiſse. Quare ergo producta non ſunt? Profectò non inuenietur cauſa, niſi recurras ad liberam actionem cauſę.

No. incõuenientia, quę conſequuntur ſẽtentiam Ariſt.

Attende igitur, in quas redigitur anguſtias Philoſophus. Nam aut debet concedere, Deum ignorare ipſa quæ facit, aut mutari in ſcientiis, & cognitionibus ſuis, alias profectò infinitus euadet, & liber. Quod ſi liber, vtique potuit mũdum non producere.

3 Eſt tertia magna implicatio. Nam, vel Deus eſt cauſa efficiẽs huius mundi æterna, uel non. Si dicas, non eſse cauſam efficientem Deum, & repugnas Ariſt. & eius interpretibus grauioribus, & ratione etiam videtur impoſſibili, nam mundus hic finitus eſt, & limitatus, & perfectionis determinatæ, ergo neceſſarium eſt, quòd aliqua cauſa ſit determinans, & tantam perfectionem, & non maiorem communicans: præſertim cum numerus horum finitus ſit.

Præterea, quia cœli non haberent motum ab alio, niſi eſse haberent ab alio. Quomodo enim ſi cœli ſunt a ſe, nec ab alio eſse accipiunt, ſuum motum ab alio haberent?

Quõ euidenter cõcludatur Deum eſſe efficientẽ cauſam Mundi.

Quod ſi dicas, Deum eſse cauſam efficientem, ſed tñ quę ab ęterno mundum producit neceſſariò, & ita ſenſiſse Ariſtotelem, & alios. Tunc ſi efficiens cauſa fuit, vtique produxit mundus. Nam impoſſibile eſt, quòd ſit efficiens, aut agens cauſa, niſi agat, & producat. Si ergo produxit; profectò ex nihilo produxit.

Quõ educatur euidenter Deum feciſſe mundum ex nihilo.

Dices; Illa nõ fuit niſi emanatio quædã mũdi a primo principio. At uero hoc nõ eſt aliud, quam dicere, quod fuit ſimplex productio abſque mutatione, cum nõ præfuiſſet ſubiectum, & hoc eſt quod nos ipſi confitemur.

No. emanationem quo ad hoc, quod eſt ex nihilo produci idem eſſe cum creatione.

Attende ergo ſummopere, quod dicere cauſam efficientem aut agentem Deum, eſt dicere, quod mundum ex nihilo fecit. Illa enim ſimplex emanatio creatio eſt, & creatio ab æterno. Sed in hoc eſſet differentia ſolum, quod illa emanatio libere a Deo eſſe, & non æterna poneretur: aut neceſſaria, & æterna, non tamen ob hoc negari poteſt, quin ſit ex nihilo productio, ſicut qui inter nos docent, Deum potuiſse ab æterno mundum producere, profectò illam emanationem ponerent, liberam tamen. Vide ergo quanta ſit veritas noſtræ fidei, quod etiam Philoſophi negantes ex nihilo fieri aliquid poſse, nolentes, & non aduertenter idem fateantur, & hoc negare eſt dicere, Deum non eſse cauſam mundi, uel non cauſam omnium, quod eſt falſiſſimum.

Et multo magis hoc apparet in elemẽtis, & aliis naturis corruptibilibus. Si enim iſta corruptibilia ſunt ſecundum ſuas partes quaſlibet, quis poterit ſibi mentis compos perſuadere, non habuiſse efficientem cauſam æternam? Hoc etiam conſidera, quia multum pro ueritate facit cõtra Philoſophos. Præterea. Non minoris potẽtiæ eſt dare alicui eſse ab ęterno, quam dare ei eſse in tempore. Si ergo Deus potuit dare eſse mundo ab æterno, ergo etiã potuit in tempore dare eſse, quæ eſt ipſa mundi creatio, quam diximus.

Quarta implicatio eſt in ratione Ariſt. 4 quæ fortiſsima habetur. Eſt igitur aduertendum obiectiones eſſe Philoponi, quas conatur Simplic. refellere, & ſimiliter alteram Auerrois reprehendit, ſed malè, ut poſtea oſtendemus, ac reuera uterque uidetur, uel nõ intellexiſse rationes Philoponi uel ſi hoc non eo quod ſint ualde apertæ obſtinato animo noluiſse conuinci ab ipſa ueritate, ſunt enim obiectiones eneruantes prorſus rationes Ariſtotelis, quæ ſunt contra illud principium tex. 4. quod mobile debet eſse ante motum prius tempore. Et id probat ex definitione motus, tunc illa definitio competit motui æterno, & motui finito: ergo motum æternum præcedit mobile, non ergo eſt iam motus ab ęterno. Quod ſi dicas

Prima obiectio contra primã rationem Ariſt.

motum

motũ finitum antecedit mobile, non motum infinitũ. Hoc eſt gratis dictum, & petitio principii. Nã ſicut ęternus motus eſt ſimul cum mobili, ita etiam eſſe poteſt finitus motus. Et è contra, ſi motus finitus nõ poteſt ſimul eſſe cum mobili, ergo nec infinitus, nec pôt id iam ex definitione motus oſtendi, vt Ariſt. oſtendebat.

2. Obiect. Altera obiectio eſt. Quod poteſt ſimul res cum motu produci, vt gutta aquæ, quæ tunc cum in aere producitur, incipit moueri, & ignis ſit in aere, & tunc aſcendit. Ita ſimiliter mundus productus incipit moueri ſecundum partes, & motus, & tempus ſimul cum mobili produci poſſunt.

Solutio Auer. Dicit Auer. ꝙ gutta non tunc fuit, nam ante fuit aer, ex quo facta eſt. Sed q̃d hoc ad rem? Non enim aer eſt mobile illius motus deorſum, ſed gutta.

Reÿcitur Solutio Auer. Præterea. Quia cum nos non dicamus, quod mundus, qui cum motu ſimul productus eſt, fuit factus ex aliquo, ſed ex nihilo, ſic nihil concludit contra nos ratio Ariſtotelis, ſed ſolum probaret contra illos philoſophos, qui dicebant mundum factum per motum ex aliquo, cõtra quos ipſe diſputauit. Nec ſimiliter altera ratio ipſius quicquam probat, ut dicemus in argumento ſeptimo.

3. pars q̃ſtionis, in qua reſpõdetur ad quæſt. Circa tertiam quæſtionis partẽ reſpondetur ad quæſtionem, & ſit prima concluſio. Potuit Deus mundum de nouo producere, & creare eo modo, quo nos productum ponimus.

1. Concl. Eſt autem notandum, quòd modo loquimur de potentia, hoc enim magis ratione naturali comperiri poteſt, de facto tamen, an ita fecerit, dicetur poſt. Cõcluſio hæc eſt contra Ariſt. & fere contra omnes Philoſophos ethnicos, ſed probatur fortiſſime ex duplici radice. Altera eſt, quod Deus eſt libera cauſa. Altera eſt, ꝙ poteſt ex nihilo facere. Eſt igitur primum argumentum. Deus eſt cauſa libera, nec ulla neceſſitate tenetur, quin poſſit non facere, ergo potuit non operari, & ſic mundus nõ fuiſſe nõ poteſt ab æterno. Iſta cõſequentiã eſt indubitabilis, difficultas tota eſt in antecedente, quod multipliciter probatur. Primo Deus eſt infinitæ uirtutis, ut ſupra probatum eſt, ergo non poteſt eſſe agens neceſſarium. Probatur conſequentia. Nam agens neceſſario, agit ſecundum ultimum ſuæ potentiæ, quod ſi Deus ageret ſecundum ultimum ſuæ potentiæ, utique mundum perfectiorem faceret, imo & infinitum. 1

1. Ratio, pro cõcluſione.

Nota de libertate Dei.

Præterea, ſecundo. Ab agẽte neceſſario uno, non niſi unum procedere poteſt: at mundus plures naturas, & diuerſas continet, quæ non niſi per accidens unum faciunt: ergo impoſſibile fuit ab uno agente per ſe, neceſſario procedere primum eius effectum, qui eſſet unum per accidens, & non potius unum per ſe. Nec ualet dicere, quod diuerſitas materiæ facit diuerſitatem hanc, nam etiam materiæ, & omnia a Deo ſunt. 2

Prẹterea tertio. Quia in mundo poteſt de nouo aliquid eſſe, ut ſpecies, quæ arte, & induſtria fit, & mulus, & plantę, & alia huiuſmodi, quæ arte, & ui naturæ ꝓducuntur. Vel ergo Deus potuit iſta facere ab æterno, uel non. Si non: manifeſte falſum eſt, ut uiſum fuit. Si uero ſic, & non fecit; profecto non poteſt, niſi in liberam ipſius referri uoluntatem, quia ita uoluit. 3

Præterea quartò. Quia diuina uoluntas eſt cauſa uoluntatis humanæ, at iſta eſt libera, ergo etiam diuina. Neceſſariũ enim quomodo facit liberum, & quod melius eſt, nempe Deus, cur liber non erit? Profecto ſatis liquet, & conuinci poteſt, liberũ eſſe Deum circa mundi productionem. Imò uero ex principiis Ariſt. idem cõuinci poſſet. Sed poſtea quæremus circa Dei libertatem, quid ſenſerit Ariſt. Satis nunc ſit ex ueritate conuiciſſe, Deum eſſe liberum in ſuis operibus, atque adeo in mundi productione. 4

Q̃o probatur Deum poſſe aliqđ facere ex nihilo ratione naturali.

Alterum etiam probatur, quod ex nihilo produci poſſit aliquid ab ipſo. Primò. Ipſe eſt infinitæ potentiæ, ſed hęc non poteſt exerceri in effectu infinito, quia infinitum non eſt factibile, ergo erit in modo, quia infinite producit, quod nõ eſt aliud, quam ex nihilo producere. 1

Præterea ſecundo. Quia eſt cauſa efficiens, (vt diximus) vniuerſi, ergo ex nihilo producit. Conſequentia probata eſt ſatis clare in ſuperiori parte quæſtionis. 2

Præterea tertio. Quia oĩum principio primo danda eſt actio nobiliſſima oĩum naturalium, at oẽs naturales actiones ſunt 3

cum mutatione: ergo prima erit ſine mutatione, & ſic ſine ſubiecto; unde errabant in hoc Ariſt. & alii philoſophi. Non enim per actiones naturales debebant colligere ſimilem eſſe actionem Dei, ſed potius eſſe ſupra omnes illas.

4 Præterea. Vt natura eſt ſupra artem, ita & Deus ſupra naturam. Nam natura facit materiam arti, ut bene notat S.Tho. quia facit lignum, & reliqua, ex quib. ars operatur. Ergo & Deus faciet materiam naturæ, & ita ex nihilo faciet rem, quia nõ eſt alia materia. Cum igitur Deus ex nihilo poſſit operari, poteſt abſque dubio mũdũ in tempore facere, & eſt argumentũ hoc potiſſimum. Addamus præterea alias rationes ex D Th. contra gentes, lib. 2. c. 16. ex pluribus quas ibi affert pulcherrimas. Sit ergo quinta ratio.

5 Quãto aliquis effectus eſt vniuerſalior, tanto habet propriam cauſam altiorem: quia quanto cauſa eſt altior, tanto ad plura uirtus eius extenditur. Eſſe autem eſt uniuerſalius, quàm moueri; ſunt enim quædam entia immobilia, ut etiam Philoſophi tradunt, ut lapides, & hmõi: oportet ergo, quod ſupra cauſam, quæ nõ agit niſi mouẽdo, & tranſmutãdo, ſit illa cauſa, quæ eſt primum eſſendi principium. Hoc autem oſtendimus eſſe Deum. Deus igitur non agit tantummodo mouendo, & tranſmutando. Omne autem, quod nõ poteſt producere res in eſſe, niſi ex materia præiacente, agit ſolum mouendo, & tranſmutando. Facere enim aliquid ex materia, eſt per motum, uel mutationẽ quandam. Non ergo impoſſibile eſt producere res in eſſe ſine materia præiacente: producit igitur Deus res in eſſe ſine materia præiacente.

6 Præterea: quod agit tantum per motũ, & mutationem, non competit vniuerſali cauſæ eius, quod eſt eſſe: Non enim per motum, & mutationem fit ens ex nõ ente ſimpliciter: ſed ens hoc ex non ente hoc. Deus autem eſt vniuerſale eſſendi principium, vt oſtenſum eſt, non igitur ſibi competit agere tantum per motum, aut per mutationem: neque igitur ſibi competit indigere præiacente materia ad aliquid faciendum.

7 Amplius. Vnumquodque agens ſibi ſimile agit quoquomodo, aget autẽ vnumquodque agens ſecundum quòd actu eſt. Illius igitur agentis erit producere effectũ cauſando aliquo modo formam materiæ inhærentem, quod eſt actu per formam ſibi inhærentem, & non per totam ſubſtantiam, unde Philoſophus 7. Metaphy. probat, quòd res materiales habentes formas in materiis, generantur a materialibus agentibus habentibus formas in materia, non a formis per ſe exiſtentibus. Deus autem non eſt ens actu per aliquid ſibi inhærens, ſed per totam ſuam ſubſtantiam, ut ſupra probatum eſt, igitur proprius modus ſuæ actionis eſt, ut producat rem ſubſiſtentem totam, non ſolum rem inhærentem, ſcilicet formam in materia. Per hunc autem modum agit omne agens, quod materiam in agẽdo non requirit. Deus igitur materiam præiacentem nõ requirit in ſua actione.

8 Amplius. Quorumcunque in rerum natura eſt aliqua proportio, & aliquis ordo, oportet unum eorum eſſe ab alio, uel ambo ab aliquo tertio. Oportet.n. ordinem in uno conſtitui reſpondendo ad aliud, aliàs ordo uel proportio eſſet a caſu, quem in primis rerũ principiis ponere eſt impoſſibile, quia ſequeretur tantò magis omnia alia eſſe a caſu. Si igitur ſit aliqua materia diuinæ actioni proportionata, oportet, uel quod alterum ſit ab altero, uel utrumque a tertio. Sed cum Deus ſit primum ens, & prima cauſa, nõ poteſt eſſe effectus materiæ, nec poteſt eſſe ab aliqua tertia cauſa, relinquitur igitur, ſi inuenitur aliqua materia proportionata diuinæ actioni, ꝙ illius ipſe ſit cauſa.

9 Adhuc: Quod eſt in entibus primum, oportet eſſe cauſam eorum quæ ſunt, ſi enim non eſſent cauſata, non eſſent ab ipſo ordinata, ut iam oſtenſum eſt. Inter actum & potentiam talis eſt ordo, quod licet in uno, & eodem quod quandoque eſt potentia, quandoque actu, potentia ſit prior tempore quam actus, licet actus ſit prior natura, tamen ſimpliciter loquendo oportet actum potentia priorem eſſe, qđ patet ex hoc, qđ potentia non reducitur in actum, niſi per ens actu. Sed materia eſt ens in potentia, ergo oportet, quod Deus qui eſt actus primus, & purus, ſit ſimpliciter ea prior, & per cõſequẽs cauſa ipſius, non ergo ſuæ actioni præſupponitur materia

teria ex neceſſitate.

10 Item, Materia primo aliquo modo eſt, quia eſt ens in potentia: Deus autẽ eſt cauſa omniũ quæ ſunt, ut ſupra oſtenſum eſt. Deus igitur eſt cauſa materiæ primæ, cui nulla alia materia præexiſtit: diuina igitur actio materiam præxiſtẽtem nõ requirit.

2. conclu.

Secunda cõcluſio. Mundus a Deo cum ipſo motu, & tempore de nouo eſt factus. Mundum quidem eſſe genitum in vniuerſum conſenſus eſt omnium antiquorum Philoſophorum ante Ariſtot. vt diximus ex ipſius Ariſt. teſtimonio, ex quibus aliqui etiam cum motu, & tempore factum concedunt; & omnia ex Deo nulla materia, aut ſubiecto præſuppoſito eſſe facta, & ipſam quoque materiam a Deo factam, vt poſtea dicemus quæſtione ſequenti; Sed nota ex Alberto, tract. 1. cap. 13. quod cũ audis, mundum de nouo productum, nõ ſic intelligas, ꝙ præceſſerunt inter Deum & mundum, anni, dies, horæ, & tempus. Non enim præceſſit, niſi æternitas Dei, quæ ſemper eadẽ eſt, fuit, & erit. Et quamuis ante, & ante mundus eſſet factus, ſemper eſſet æternitas, in qua eſſet Deus, & mundus poſt. Vnde non expectauit Deus tempus nec durationem aliam, ut mundũ faceret, quia non eſt ſucceſsio in eo. Hanc cõcluſionem, quæ de fide, eſt, hoc loco nõ probamus rationibus, aut teſtimoniis, quod ſequenti quæſtione manifeſta futura ſit, cum probatum fuerit, mundum nõ poſſe eſſe ab æterno.

Nota ex Alb.

4. Pars quæſt. Soluuntur. Ari. et falſigraphæ rationes.

His igitur conſtitutis, deſcendamus ad vltimam quæſtionis partem, qua ſoluamus fallacia Philoſophorum argumenta. Ad primũ dico, quod Deus ab æterno potuit, & ab ęterno voluit producere mũdũ: verum nõ producere ab æterno, ſed in tẽpore. Quod eſt dicere. Deus habuit hãc voluntatem ęternam, volo producere mundum in tempore, ut dictum eſt iam.

Ad 1.

Cur noluit Deus mũdũ potius in tẽpore facere, & id fuit melius, quã ſi ab ęterno.

Nec eſt inuidiæ aſcribendum, quod nõ ante fecerit, ſed diuinę uoluntati, quę cauſa prima eſt. Nam non facere bonum cũ poſsis, nõ eſt inuidiæ: debet enim bonum fieri, cum oportet, & quomodo oportet. Ita decuit diuinam voluntatem, mundũ in tempore facere, quia nõ oportebat creaturam eſſe ſuo creatori coæternam. Et vlterius ita factum eſt, vt nobis oſtenderet, Deum non eguiſſe ipſum hoc mundo ſed mundum ipſius egere. Et ulterius, ut cognoſceretur clarius ipſum eſſe authorẽ omnium: quod cognoſci vix poſſet, ſi mũdus eſſet coæternus. Rurſus, ut ſic clarius cognoſceretur eſſe creatorem Item, vt ſic cognoſceretur melius, & clarius eſſe infinitæ uirtutis, qui ex nihilo fecerit. Poſtremo, ut cognoſceretur eſſe agens librum, quia produxit, cum voluit. Demum, quia ſic homines illum timeant, honorẽt, venerentur, cum videant omnia ab ipſo eius nutu, & poteſtate pendere, ac uoluntate. Ob has ergo cauſas Deus merito voluit, & ita fuit melius, mundum in tempore produci, quam ab æterno.

Ad 2.

Ad ſecundum bene reſpondet Philop. argumento quarto contra Proculum. Breuiter attende, quod in his etiam inferioribus ex potentia propinqua actiua peruenire ad actum ſecundum poteſt agens abſque ſui mutatione: vt ignis ex non calefaciente fit calefaciens abſque ſui mutatione, & aliud quoduis ex non agente agens, quia, ut ex Ariſtotele habes, agens, vt agens, non mouetur: eſt enim actio in paſſo. Ita Deus ex non producente eſt producens: nam productio in ipſo non eſt, niſi in producto.

Obiec. Solut.

Dices; ſaltẽ mutatur ſecũdũ actũ voluntatis, quo vult ꝓducere modo, & nõ ante. Id negamus, ſed actus volũtatis quo vult producere, eſt terminus, non vt producat ab æterno, ſed vt producat in tempore.

Ad 3.

Ad tertium dico, quod ipſum exẽplar fuit æternum, licet relatio non ſit ab æterno: ſicut homo poteſt eſſe, imò eſt ante filium, licet relationem ſimul cum ipſo habeat. Ita ſimiliter eſt ipſe Deus, qui exemplar eſt, ſed non refertur, niſi in tempore.

Obiec. Solut.

Dices: ergo iam de nouo relationem acquirit. Reſpondeo, quod hę temporales relationes nõ ſunt reales in Deo, ſed in creatura, per eaſdem denominatur Deus denominatione extrinſeca: vt dicitur Deus Dominus & creator noſter, quia nos ſerui ipſius, & creaturæ ſumus: Sicut columna dicitur dextera per mutationem tuam qui ad illam te refers ſiniſtrũ, cũ prius ad eam dexter referebaris. Ita dicendum de exemplari. Nec hæc doctrina eſt ignorata ab Ariſtote. nam in Metaphy. cap. 5. docet, ſcibile dici, non ꝙ referatur ad ſcientiam, ſed quia ſcientia ad ipſum: & huiuſ

modi eſſe relatiua.

Ad 4. Ad quartum dicitur, quod agenti volũtario non competit illud: nam poſitis omnibus requiſitis ad operandum, poteſt nõ operari, ſi nõ vult, & iterũ operari, ſi vult. Ita glorioſus Deus. Præterea, cũ Deus ſemper in eadem eſſet diſpoſitione, mundũ tamen produxit in tempore, quia ita uoluit voluntate æterna; uoluit autem merito ob cauſas ſuperius dictas.

Ad 5. Ad quintum dico, quod Deus ex parte ſua ſemper fuit cauſa actu in ſe, quamuis mundus in tempore ſit factus: nec ob id aliqua conuenit perfectio Dei.

Deinde diſtinguẽdum eſt de actu. Nam alius eſt actus perficiens operantem: alius eſt actus perficiens non operantem, ſed opus ipſum, quod fit, ut ait Ariſtotel. 6. Ethicorum, cap. 5. diſcrimen ponens inter artem, & prudentiam, ait prudentiam perficere ſua operatione appetitum, & habentem; artem uerò ſua effectione non perficere appetitum, ſed perficere ipſum opus factum. Et prudentiam conſultare ab bonũ ipſius operantis, & ad eius finem: Artem uerò, non ita, ſed ad finem ipſarum artium, & particularium rerum ipſarum: unde fit, vt ibidem ait, quod magis laudatur artifex, qui uolens peccat, quam qui nolens: e contra uerò in ipſa prudentia, plus uituperatur, qui uolens peccat, quam qui nolens: unde artifex aliquis ſi ſit perfectus, non perficitur cum facit. v.g. annulum, uel ſerram: nec in perfectione ipſe creſcit, cum ſit in ſe perfectiſſimus, nec ideo operatur, ut ſe perficiat, ſed perficit opus. Sic ergo Deus perfectiſſimus artifex cum ſit: fabricando mundum, & res alias, nõ ſe, ſed opera ipſa perfecit, res, inquam, ipſas factas. Vnde notandum etiam eſt, ꝙ potentia ad talem actum, quo quis non ſe, ſed alia perficit, non dicit imperfectionem in agente, ſicut nec ille ipſe actus addit perfectionem ipſi agenti. Vnde ſicut actus ita & potentia eſt duplex. Vna ad perfectionem ſuam, & ad actum ſe perficientem: & hæc dicit imperfectionem, nẽpè, carere tali perfectione. Altera eſt potentia perfectę iam rei, non ad ſe perficiendum, ſed poteſtas ad perficiendum alios, & hæc non dicit imperfectionem, ſed potius perfectionem intrinſecam rei, & cum agit exterius, perficit exteriora, non ſe; ut cum ignis agit, & calefacit, non perficitur ipſe, ut dicebamus: nec gemma applicata ſanans, nec calor ipſe ut octo, calefaciens.

Ad ſextum dico, quod productio mundi fuit indiuiſibilis, & non ſucceſsiua: & illi productioni correſpõdet vnicum inſtãs *Ad 6.*
quod inſtans fuit ultimum nõ eſſe motus quia tunc non fuit motus, & immediatè poſt fuit: & ſimiliter ultimam nõ eſſe temporis, quia immediatè poſt fuit tempus: & hoc eſt, ſi mundum ſimul cum cœlorum motu produxit.

Ad ſeptimum reſpondet benè Philo. ꝙ *Ad 7.*
Aliquando dicitur vno modo poſitiuè: & ſic tempus dicit. Altero modo negatiuè: & tunc dicit negationem perpetuitatis motus. Vt cum dicitur, Aliquando fuit hora matutina, nõ ſignificat, quod in aliquo alio tẽpore illa hora fuit, ſed quod nõ ſemper fuit. Ita cum dicitur, Aliquando non fuit, aliquando nõ erit tempus, ſignificat, quod tempus non eſt ſemper, nec erit ſemper, ſed ceſſabit, & initium habuit. Imò hoc etiam poſſumus ex ipſo Ariſtotele cõfirmare. Ipſe dicit, extra cælum non eſſe locum. Dicam ergo: ſi extra eſt, ergo locus ibi eſt. Reſpondebit, quod non ualet, quia ſenſus eſt, non eſſe locum infinitum, ſed ſinem habere. Hoc etiam dicitur ad argumentum de tempore.

Ad octauum facilis eſt reſponſio. Nega- *Ad 8.*
mus enim, quod mundus productus ſit per motum, aut mutationem, tunc enim opus erat ſubiecto. At non eſt, niſi ſimplici productione, quæ creatio dicitur, productus, & ita non opus fuit ſubiecto. Deinde, ſi illam ſimplicem productionem uelis uocare mutationem, diſtinguimus de mutatione, & dicimus eſſe duplicem. Alteram ab eſſe ad eſſe alterum, & hanc dicimus requirere ſubiectum prius. Alteram a non eſſe ad eſſe, & hæc quidem, uel a nõ eſſe ſecundum quid, ſiue ſecundum partem, ut alteratio, & generatio a non eſſe formæ ad formam, & hæc etiam requirit ſubiectum, uel materiam prius, in qua fiat illa mutatio formæ. At aliter eſt a non eſſe ſimpliciter totius, ad eſſe ſimpliciter totius, & hanc negamus requirere ſubiectum præcedere, imò implicat, ut requirat prius ſubiectum, quia eſt a non eſſe totius ipſius ſubiecti, ad eẽ illius. Quare hęc

eſt

eſt quidem in ſubiecto ipſo, qui ſit, quia dicitur primò eſſe, & non fuiſſe.

Ad 9. Ad nonum dico, quod mundus poteſt a Deo deſtrui, ſicut eſt factus. Nec ſi deſtrueretur, ob id prauus eſſet; quia tũc deſtrueret propter aliquem rectum finem. Nec deſtruere perfectum, uitium eſt, cum iam nullius vſus eſt, ſicut qui lyram temperatam in intemperiem redigit, quia iá non uult pulſare. Ita Deus glorioſus poſſet benè ipſum diſſoluere mundum, quia in tantum uſus ipſius eſt, in quantum ipſi bene placitum fuerit. Nec illud argumentum quicquam ualet. Nam illo probaretur, quod homo non póſſet diſſolui, nec alia, quia perfecta ſunt. Vnde attende, ꝙ mundus, ſicut ingenerabilis fuit, ideſt, non per generationem factus: ita eſt incorruptibilis, id eſt, non corrũpi poteſt per mutationem: At ſicut creabilis eſt, ita eſt a Deo corruptibilis: hæc enim inter ſe opponuntur.

Ad omnes ſimul rõnes Ariſ. Vltimò tandem ad has, & ad omnes alias Ariſtotelis rationes, (ut iis etiam ſatiſfiet, qui putant eſſe demonſtrationes) reſpondemus, quod D. Thom. ait in ſumma Theologiæ. d. p. q. 46. art. 1. in corpore, ſic dicens. Quod omnes rationes, quas inducit Ariſtote. non ſunt demonſtratiuę ſimpliciter, ſed ſecundum quid, ſcilicet, ad cõtradicendum rationibus Antiquorum ponentium mundum incipere, ſecundum quoſdam modos in ueritate impoſſibiles: Et hoc, ait, apparet ex tribus. Primò quidem. Quia tam in 8. Phyſic. quam in 1. de Cęlo, præmittit quaſdã opiniones, ut Anaxag. Empedo. & Platonis, contra quos rationes contradictorias inducit. Secundò. Quia ubicunque de hac materia loquitur, inducit teſtimonia Antiquorũ, quod non eſt demonſtratoris, ſed probabiliter perſuadentis. Tertio. Quia expreſſe dicit in 1. lib. Topicorum, quod quædam ſunt problemata dialectica, de quibus rationes non habemus, ut. utrum mundus ſit æternus. Hæc D. Thom.

Dicimus ergo, ſi ſubtilius conſideremus, omnes rationes Ariſto. non pugnare cum fide, ſed rectè concludere, ſcilicet, per motum non fuiſſe productum mundum ex aliquo ſubiecto, quod ſane ipſe Ariſto. intẽdebat cõtra Philoſophos alios. Et hoc manifeſtè patet; quia ſemper in eis ex motu procedit. Intulit autem concluſionem latius patentem, quàm rationes ipſæ probabant, quia fortè non cognouit, uel non conſiderauit alium modum per creationẽ incipiendi. Certè contra hunc modum directè, per ſe non diſputauit, ſed ſemper ſuppoſita materia, uel ſubiecto, & motu. Rationes ergo retinẽdæ, cõcluſio moderanda: atque ita in paucis uidebitur Ariſtoteles in hac re ſidei repugnare. Impiè verò agunt, qui talibus rationibus contra fidem, & ueritatem creationis abutuntur, quod ſanè non fecit Ariſtoteles. Atque hactenus de hac quæſtione.

An potuerit mundus eſſe ab æterno. Quæſt. II.

CVm teneamus mundum in tempore, & cum tempore incipere potuiſſe, imò & incepiſſe, ſupereſt examinare. An ab æterno potuerit eſſe ita, ut mundus hic durationis eſſe potuerit ęqualis cum ipſa prima cauſa: ſi enim hoc fieri non potuiſſe fuerit oſtenſum, maximè erit impugnata opinio Ariſtot. & ſequacium. Vt enim ipſi mundum non incepiſſe, nec potuiſſe incipere arbitrabantur, ita nos, & ipſorum opinionem non eſſe ueram, nec potuiſſe eſſe ueram probabimus, ac ſi oſtenderimus non potuiſſe eſſe ab æterno, abſq; dubio etiã conſtabit non fuiſſe. Eſt autem quæſtio nimis grauis propter placita diuerſa inſignium Doctorum, & propter rõnes ualidas ex utraque parte, & ꝓpter rei ipſius magnitudinem. *Cur nunc agendum ſit de hac q̃ne, quæ grauiſſima eſt, & digniſſima.*

Rationes, quod potuerit mũdus eſſe ab æterno

1 Ratio. Imprimis eſt argumẽtum primum, quo probatur, mundum potuiſſe ab ęterno eſſe. Deus ab æterno fuit iã omnipotẽs, ſicut cum produxit mundũ, ergo ab æterno potuit producere mundum. Conſequentia certiſſima eſt, & antecedens ueriſſimum. Et hoc argumentum eſt præcipuum pro hac ſententia.

Secundò Deus ab æterno cognouit mũdum, & uoluit. ergo potuit mundũ producere. Probatur conſequẽtia. Quia tantæ facilitatis eſt ipſi, mundum producere, quãtæ cognoſcere, & uelle: imò ſola cognitione, & uoluntate producit res has.

Tertiò. Si ab æterno nõ potuiſſet mundum 3

dum producere; ſequitur, quod debuit expectare per æternitatem, ut mundum poſſet producere. Aeternitas autem maior eſt quocunque tempore, & ſic expectaret per multum temporis: quod abſurdum eſt, & impoſſibile.

Quartò. Si mundus non potuiſſet ab æterno eſſe, ex eo foret, quia non poſſunt eſſe in unico inſtanti ſimul cauſa, & effectus, producens, & productum. Sed hoc falſum eſt, ut colligitur ex his ſenſibilib. Si enim Sol ab æterno eſſet, lumẽ ab æterno eſſet: & ſi pes, ſimiliter ueſtigium. At lumen, & ueſtigium effectus ſunt efficienter Solis, & pedis, potuit ergo cum cauſa æterna effectus coæternus eſſe.

Docto. illius ſent.

Huius ſententiæ eſt S. Th. Theologorũ primus. 1.p.q.49.art.2. & cum eo ipſius diſcipuli. Similiter Durand. 2.diſt.1.q.2.& Gregor.2.ſen d.1.q.3. Quamuis Durãdus non ſimpliciter id conceſſit, ſed eũ diſtinctione, de rebus tantum permanentib. & incorruptibilibus eſſe poſſe ab æterno: nõ autem de corruptibilibus: imo etiam D. Thomas ex infinitate animarum ait eas non potuiſſe eſſe ab æterno.

Doc. cõtrariæ opin. ſcholaſtici, & ſacri, quod mũdus nõ potuerit eſſe ab æterno.

At oppoſita pars ſuſtinetur a Doctoribus magnæ authoritatis, puta a Bonau. 2. d.1.q.2. Enric. de Ganda. quodlibeto.1.q.7. Marſil. 2.ſent.d.1.artic.2. Adde, quod eſt ſententia Doctorum Græcorum. Ambroſ.lib.1.Examer c.5.dicit, eſſe inconueniens, putare, creationẽ poſſe eſſe coæternam creatoris. Et Baſil.dicit eſſe blaſphemum. Damaſ.1. lib.de Fide.c.9. id etiam negat. Præterea Aug 12. de Ciuita.ca.15. dicit, Angelos nõ potuiſſe eſſe coæternos creatori. Similiter Hugo de Sancto Victo. lib.1. de Sacramentis.c.10. hoc inquit. Fugit diuinam uirtutem, quod aliquid ſibi coæternum faciat. Hoc inter Philoſophos aſſerit Philopo. c.3. contra Procul. & ſolutionem argumenti primi: idem etiam Burle. Eſt autem argumentum primum pro iſta ſententia. Si mundus potuiſſet ab æterno eſſe, utique eſſent tranſacti homines infiniti: ſed quiſque habet ſuam animam immortalem: ergo eſſet numerus animarum actu infinitus: quod eſt impoſſibile.

1. Ratio, quod non potuerit eſſe ab æterno.

Hoc argumentum apud Philoſophos, qui æternitatem mundi poſuerunt, tantũ faceſſit negocium, ut in uaria abſurda, eaque grauiſſima eius vi coacti inciderint. Igitur aliqui, ut euaderent, uel animam mortalem impie fecerunt, ut Alexander: uel eorum tranſmigrationem, uel circulum certo quodam tempore: uel unicum intellectum tantum eſſe in omnibus hominibus, ut ſtulte pariter, & impie Auerroes: aut non eſſe incõueniens infinitum in rebus incompletis concedere: qualis eſt anima: non uero in rebus omnino completis, & perfectis, ut Auicenna. Quæ omnia ſunt contra rõnem naturalem, & nos id alibi oſtendimus: ſed probare hic non eſt præſentis loci. Satis ſit, abſurda, ad quæ eos cogit, indicaſſe.

Aliqui ex catholicis, ut Heruæus 2.ſẽt. d.1.q.1. reſpondet ad hoc: quod ſi mundus eſſet ab æterno, tunc animæ eſſẽt corruptibiles, uel una plura corpora ſucceſſiue informaret. Sed profecto hoc eſt non minus abſurdum. Nam ſi anima ex ſe eſt incorruptibilis, non ideo eſſet corruptibilis, quia eſſet mundus ab æterno: cũ non ſit maioris potentiæ cõſeruare, quàm producere. Si Deus potuit infinitas animas producere, cur non potuit etiam ſingulas conſeruare?

Solut. & eius confutatio.

Quod ſi dicas: Hoc eſſe, ne ſit infinitum. Profecto reſponſio nulla eſt, & petitur principium in reſponſione: hoc enim conuincit argumentum, quod poſſet tũc eſſe infinitum; unde oportet negare infinita produci poſſe, & ſic nec mũdus fuit ab æterno.

S.Thom.2.li.contra gen.c.81.poſtquã attulit illas uarias euaſiones, & incommoda Philoſophorum, in quæ inciderunt hoc argumento coacti, dicit, non eſſe inconueniens ſecundum Ariſtotelem infinitum actu in reb. ſpiritualibus ponere. Sed hoc non uidetur ſatisfacere: nam numerum infinitum actu non repugnat eſſe, niſi ab intrinſeco, puta, ut numerus eſt, ut patet ex ratione Ariſtotelis; quia infinitũ non eſt numerabile: impertinens ergo eſt, quod ipſæ unitates ſint ſpiritualia, aut corpora. In Summa uero Theologiæ re maturius conſiderata. 1.par.q.46.ar.2.ad 8. reſponſiones illas aſſerens uarias Philoſophorum, qui æternitatem mundi defenderent, cum uideret eas non ſatisfacere, ait. Conſiderandum tamen, quod hæc ratio eſt particularis, unde quis poſſet dicere quod

quod

quod mundus, vel aliqua creatura poſſit eſſe ab æterno, vel Angelus, non tamen homo. Nos autem intendimus in uniuerſali, quod aliqua creatura fuerit ab æterno. hæc ille. Vbi etiam ait Caietanus, quod ſecundum D.Tho. doctrinam, & mentem, qui ſuſtinet animam immortalem, & ſine circulo, & negat infinitum etiam per accidens, in intelligibile eſſe, quod generatio humana ſit æterna: & iubet Thomiſtas eſſe cautiores, ut cum concedăt mundum potuiſſe eſſe ab æterno, non ſimpliciter concedant, ſed præter humanam generationem.

Quamobrem hinc etiam habemus ſecundũ D.Tho. hanc rationem concludere tum de hominibus, & eorum generatione non potuiſſe eſſe ab æterno: tum etiam ex conſequenti nec mundum talem, qualis nunc eſt, & qualem repetit Ariſt. eſſe potuiſſe ab æterno, nempe cum omnib. his ſuis ſpeciebus perfectis.

Iterũ confutatur ſolu. cõcedentiũ infinitũ in ſolis animabus.

Præterea, eſt argumentum, quo probatur, non in ſolis animabus eſſe infinitum, ſed etiam in aliis. Nam cum eſſent dies infiniti tranſacti, in ſingulis diebus potuit Deus lapidem vnum creare, & conſeruare, ſiue cõtinuando vnum alteri, ſiue non; tunc profecto eſſent quãta infinita, nec poteſt bene intelligi, quomodo Deus non potuit in ſingulis diebus id facere. Nec valet dicere, quod infinitum occuparet omnia, nec aliis locum relinqueret. Hoc enim nil valet: nam illud non eſſet infinitum ſecundum omnem dimenſionem, ſed ſecũdum longitudinem. Et præterea, quia poteſt Deus facere, quod vnum corpus cum alio penetretur.

Nominales admittunt infinitum fieri poſſe. Sed hoc videtur intellectu valde difficile: quod ſit corpus nullius figuræ, & non habens terminos vllos prorſus: vnde argumentum profecto vim habet.

1. Ratio, quod non potuerit eſſe ab æterno.

Secundum eſt. Si mundus potuiſſet eſſe ab æterno, vtique dies eſſent tranſacti infiniti, vnus poſt alium, eſſet ergo infinitum pertranſibile, quod profecto eſt in intelligibile cõtra ipſum Ariſt. qui ait, infinitum eſſe impertranſibile 3. Phyſi. te. 59. & 62. & 8. Phyſi. to. 68.

Obiect.

Dicunt aliqui, quod infinitum eſt impertranſibile ita, vt ab vno extremo in aliud incipiatur, inter quæ eſt infinita diſtantia, at in diebus non datur primus dies omnium, a quo vſque in præſentem ſint infiniti.

Solut.

Sed hoc primo videtur impoſſibile, ſi recte aduertas. Nam illud tempus, & dies a Deo facta ſunt: quomodo ergo poteſt comprehẽdi, quod ſint dies a Deo, & ordine fluant, & non cognoſcat ipſe quam primo produxit? Similiter, ſi homines creauit etiam ab æterno, profecto dicendũ eſt, primum ipſum cognouiſſe, & probatur. Nã hæc propoſitio eſt falſa: Nullus homo immediate factus eſt a Deo: ergo eius contradictoria eſſet vera, aliquis homo immediate factus eſt a Deo, ille ergo eſſet primus, & illum ipſe, quẽ primo fecit, cognouiſſet. Ergo quãuis nos primum aſſignare non poſſumus, quia non omnes cõprehendimur, tamen Deus ipſe, qui primo fecit, & omnia comprehendit poterit aſſignare, & negare eſſe primũ iudicio meo, eſt negare eſſe a Deo productum, ut dicetur inferius.

Deinde, eſto quod non poſſit aſſignari primũ, nõ effugitur difficultas, nã ſemper verum eſt pertranſita eſſe infinita, dies, inquam & annos, & generationes infinitas, etiam ſi non detur primum.

Præterea, ſic neceſſaria illatione cõuincimus, quod nõ præceſſerit tempus infinitum, infinitiue dies, aut anni, at tẽpus præteritum infinitum, non eſt minus, quam tẽpus futurum infinitum, neq; futurũ eſt maius, quam præteritum: Sed impoſſibile eſt, pertranſiri tempus futurum infinitum: ergo impoſſibile fuit pertrãſiri tẽpus præteritum infinitum. Sane fateor hanc mihi videri demonſtrationem.

3. Ratio ꝙ non potuerit eſſe ab æterno.

Tertium eſt argumẽtum noſtrum, quo puto demonſtrari hoc præſertim contra Ariſtotelem. Si mundus potuit eſſe ab æterno, utique motus, & tempus potuerunt eſſe ab æterno, ꝙ ipſe & ſequaces omnes concedunt, ſed hoc eſt impoſſibile, ergo mundus non potuit ab æterno eſſe.

Hoc antecedens probatur. Detur, quod ignis, & ſtuppa fuit ab æterno, quæro an calefactio potuit eſſe æterna. Manifeſte patet, quod non. nam ignis in inſtanti eſt, at impoſſibile eſt intelligere, ſeu imaginari, quod illud inſtans ſit ignis, & quod tunc ſit calefactio, nam motus non in inſtanti eſt, nec incipit per primum eſſe. Si igitur

motus

motus non poteſt habere coæternitatem cum mobili, ſignum clariſſimum eſt, non potuiſſe ab æterna fieri.

Corroboratur rō. Idem dicitur de cœlo, & ſuo motu. Eſt enim neceſſe, quod detur inſtans cœli, & tunc adhuc non eſt motus: vnde motus; nec poteſt coæternitatem habere cum ipſo Deo: ergo nec mundus.

Et confirmatius fit. Nam mundus, & mobile non excedit motum in duratione æterna, niſi per horam forte, vel inſtās, aut aliquod tempus finitum, quod nō poteſt facere ex non æterno æternum. Et in hoc rurſus probatur conſequentia illa poſita. Nam ſi mobile eſſet æternum, & non motus, eſſet profecto mobile ſine motu per ſpatium æternum, quod eſt impoſsibile, & contra ipſum Ariſt. at ſi fuit per finitā durationem, & ante motum, non fuit æternum.

Confirmatur ratio exemplo. Idem etiam confirmatur de muliere, quæ ab æterno fuit grauida: peto enim de partu, an ſit æternus. Si enim hoc dicas: ergo fuit partus ita antiquus, ſicut mulier, quod eſt impoſſibile. Si vero non: ergo nec mulier: nam per nouem menſes diſtat a partu: niſi dicas, quod infinito tempore manet grauida. Colligimus ergo fortiſſimo argumento, non potuiſſe mūdum ab æterno produci, ſicut nec motus, & ſubinde tempus.

4. Ratio. Quartum eſt. Mundus non potuit eſſe, niſi a Deo productus, & factus; at eſſe factum, & æternum implicat: ergo id eſt impoſſibile. Minor patet; nam maior eſt certa. Si mundus factus eſt, in aliquo inſtāti poſitiuo, & determinato ſaltem a Deo cognito, factus eſt: at nullū eſt inſtās, in quo Deus primo ſit, quia non fuit primo, ſed ſine principio: ergo non poteſt mundus cum Deo habere coæternitatem. Vnde uix poteſt intelligi, quomodo Deus ſit efficiens cauſa mundi, & mundus ſit abſque vllo principio alicuius durationis, ſicut Deus: quæ enim facta ſunt, determinato inſtanti facta ſunt. Ob hoc autem antiqui illi Doctores ſancti hoc noluerunt creaturæ poſſe concedi, vt creatura poſſet eſſe coæterna creatori, quia id eſt Deum tunc non creatorē facere, & factorem mundi eſse negare.

Confirmatius fit: quia cauſa prior eſt effectus, ſi ergo Deus prior fuit. igitur fuit propria duratione prior, non aliena. Propria autem duratio Dei eſt æternitas, ergo ipſa æternitate Deus præceſſit mundū & ipſum tempus. Nam ſi fuit cauſa temporis: ergo fuit prior tempore, idque alia duratione, videlicet æternitate. Nam implicat contradictionem, vt antequam ſit tempus, ſit tempus. Nec Deus tempore menſuratur, ſed æternitate: ergo neceſſariū eſt concedere, quod Deus tota æternitate præceſſit tempus.

Quintum eſt. Sequitur, ꝙ tunc mundus neceſsario procederet a Deo, quod eſt impoſſibile. probatur: Detur, quod ſit coæternus, tunc nō licet, nec vnum inſtans cognitione ſumere, in quo ſit Deus, in quo etiam non ſit mundus. Si igitur libere produxit mundū: ergo potuit non producere. Tunc, vel in eo inſtanti, in quo mūdus eſt, potuit a Deo ꝑduci, vel ante, vel poſt. Non in eo, quia tunc eſt, & quod eſt, cum eſt, neceſſe eſt eſse. Nō poſt, quia ſemel ꝑductum neceſsario eſt productum. Ergo ante: & ſic prius fuit Deus, vel neceſsario productus eſt mundus. *5. Ratio.*

Ad hæc addendum hoc eſt. Quod negare infinitum poſse a Deo fieri, & cū hoc mundum poſse æternum fuiſse, vix poteſt capi. Videtur enim neceſsario ſequi ex æternitate mundi actu infinitum eſse poſſibile.

Præterea. Si mūdus fuit factus ab æterno per emanationem, vel quocunque alio modo voles: quæro, cum emanauit, & factus eſt v.g. Sol, aut factus eſt in Oriente, aut in Occidēte, Septētrione, vel Meridie. aut in omnibus his ſimul locis, & poſitionib. aut in nulla earum. Non in omnib. ſimul: quia implicat naturaliter rem eſse ſimul in plurib. locis. Non in nulla earū poſitionum, quia etiam implicat hoc, & eſt inintelligibile, vt Sol eſset, & nullibi eſset. Ergo in aliqua poſitione, & ſitu factus eſt, & emanauit. *6. Ratio.*

Dices fortaſse, te neſcire vbi erat cum emanauit, vel non poſse dari, vel aſſignari primam poſitionem loci, vbi fuerit Sol. *Obiect.*

At hæc fuga nulla eſt. Nam ſiue fuerit prima, ſiue non, nil curo: neceſse tamen eſt concedere, vel in aliqua poſitione factum eſse, vel in nulla, vel in omnibus ſimul, aut concedere duas contradicentes eſse ſimul veras, vel ſimul falſas: nam hæ *Solut.*

contra

contradicunt ſibi in omni, & in aliqua non in multa, & in aliqua ſic: Oportet ergo aliquam iſtarum neceſſario cócedere. Et præterea nó erit verum, quia tu neſcias.

Dices, forte erat in Oriéte. (perinde eſt autem, ſi in quouis alio loco dixeris ad vim argumenti) Quæro itaque. Aut manſit infinito tempore immotus. Et hoc nó, quia eſſet contra naturam, & infinito tempore violenta actio. Aut cępit ſtatim moueri ab ęterno. At nunc quæro, quanto tépore motus eſt ab Oriéte in Occidés, aut infinito tempore, aut finito. Non infinito, tùm quia ridiculum eſt dicere, infinito tempore tátum abſoluiſſe ſemicirculationem vnam, tum quia infinito tempore infinitæ circulationes ſunt tranſactæ, nec vna media pars: igitur peruenit ab Oriente ad Occidens tempore finito. v.g. ſpatio duodecim horarum.

1 Iam ſic argumentor. Igitur ſupputádo a fine iſtius ſemicirculationis, vſque ad initium, quo factus fuit Sol in Oriente, repetitur tempus finitum tantú duodecim horarú, atq; adeo non fuit factus ab æterno, quia a certo dato poſtea termino, & inſtanti aſcendendo ſuperius, nó procedimus in infinitum: quod quidem oportet, ſi ab æterno antea fuerat factus in Oriente: quodcunque enim inſtans acceptum poſt ęternum, oporteret infinita eſſe diſtantia, vſque ad æternum.

2 Rurſus ſupputando ab eo tépore, quo fuit in Occidente vſque ad nos, peto, an fuerit etiam tempus finitum, an infinitú. Si finitum dixeris: Iam ergo totum tempus, poſtquam factus Sol eſſet, reperietur finitum: nam ab Occidentis poſitione ad nos eſſet per ſe finitum: & ab illa rurſus, vſq; ad poſitionem in Oriente cú fuit factus, eſſet finitum quoque. v.g. duodecim horarum: ergo finitum finito additum non faciet infinitum tempus, ſed finitum.

Si vero dixeris: infinitum tempus fluxiſſe ab eo tampore, quo Sol fuit in Occidente ad nos vſque: iam ergo ſequitur aliud abſurdum non minus: imo & impoſſibile, videlicet, quod infinito poſſet fieri additio verſus illam partem, qua eſt infinitum, quod implicat: Velut ſi accipias lineam infinitam, quæ ducatur a puncto hoc v.g. in infinitum ſurſum verſus, illi quidem lineæ poſſet fieri additio uerſus hoc extremum finitum, quæ terminatur in puncto, ſed non ſecundum alterum extremum, quod tendit in infinitum. Probatur autem illatio euidenter. Nam ultra ęternum adderentur illæ duodecim horæ, vſq. dú Sol prius factus fuit in Oriente. Itē ſequitur, quod utrunque fuiſset ab æterno, ſ. Oriente, & Occidente, & tamē alterum fuiſſet prius altero, igitur omnibus modis implicat, Solem factum fuiſse ab æterno.

Et quod de Solis circulatione, & motu diximus, idem de omnibus reb. quæ mouentur, vel corrúpuntur, demonſtrari, ut de illa combuſtione ſtuppæ vna cú igne ab æterno creatæ, an finito tépore fieret, an infinito & ita de cæteris omnib mutationibus, generationibus, & corruptionib eodem modo probari poſſet, eſse nó potuiſſe ab æterno, quod quiſque facilè poterit deducere.

Rurſus ſeptimum ſit argumétum. Ae- *7. Ratio.*
ternitas eſt propria quædam Dei duratio, videlicet infinita ab ęterno, ſicut & ſapiētia infinita, & bonitas, & perfectio infinita, ſed non poteſt alicui purę creaturæ cómunicari ſapientia infinita, nec bonitas infinita, vel perfectio infinita, ergo nec duratio æterna & infinita. Probo illationem. Nam tá æternitas eſt Dei proprietas, quam ſapientia infinita, vel bonitas, & omnium æqua eſt ratio.

Dices, non communicari æternitatem *Obiect.*
mundo, ſed æuum, vel tempus æternum & ita alterationis menſuram, & durationem diuerſam. Sed hoc facilè confutatur, quia ſimiliter diceretur communicari *Solutio.*
quidem poſſe creaturę: ſapientiam alterius ſpeciei a Dei ſapiétia, ſed infinitam: nam & ſapiétiæ uaria ſunt genera, & ſpecies, ſicut & durationis, vt v.g ex phantaſmatibus, & per diſcurſum, qualis eſt noſter: & ſine phantaſmatibus, aut diſcurſu per ſimplicem contemplationem & intelligentiam, vel per eſsentiam ipſam, qualis eſt Dei, & bonitas ſimiliter creaturis diuerſa cóicaretur, ſed infinita, quanuis a Deo diuerſa eſſet, quæ eſt per eſſentiam bonitas: At hoc eſt impoſſibile: ergo etiam erit impoſſibile, quòd communicetur duratio infinita ab ęterno, etiam ſi al

terius ſit ſpeciei a diuina æternitate: & denique impoſsibile eſt creaturam eſſe coæternam creatori.

8. Ratio. Atq; hactenus videntur rationes, quas attulimus demonſtratiuæ. Sunt autem aliæ, quæ proxime accedũt. Sit ergo octauum argumentum, quo ex viuentium nutritione, & alimento probemus impoſſibile eſſe: generationes rerum fuiſſe ab æterno, & probatur ſic. Suppoſito, quod omnes medici, & Ariſtoteles confitentur per cibum, ſeu alimentum non reſtaurari ęque bonum humidum radicale, & per conſequens neque æque bonum, & æque viuidum calorem naturalẽ, quod in ipſo humido conſeruatur, vel eſt ipſummet, ſed quotidie fieri deterius ex alimento cõuerſo in naturã aliti, quam id, quod quiſque a pueritia accepit. Imo ſi æque bonũ reuſtauraretur, animalia, & homo viuerẽt ſemper, ſi humidum radicale ex alimẽto acquiſitum eſſet æque bonum, niſi fortè violenter, vel ex accidenti necaretur. Imo & cibus ipſe, & alimẽtum cum ſit diſſimile, & contrarium in initio nutritionis, & contrariæ qualitatis, neceſſe eſt animalis virtutem aliqua ex parte quotidie magis ac magis debilitari, & præſertim cũ agẽs agendo repatiatur, & ita per totam vitam patiatur ab alimento ipſum animal, & eius virtus.

Igitur, eo ſuppoſito, manifeſte ſequi͂, patrem, & matrẽ generaturum filios cum peiori humido radicali, quam ipſi fuerãt & præſertim cum varijs etiam vitæ euẽtibus contingat corpus hominis labefactari morbis, laborib. vulnerib. fame, ſiti, & aliis innumeris. At vero ſemel labefactatũ nũquam reſtituitur naturaliter in meliorẽ ſtatum, quã fuerat. Iam ſi ita eſt, cũ infinitæ generationes præceſſerint, ſi mũdus fuit ab ęterno; ergo eſſent iam debilitatę in infinitum generationes: & uis generatiua, & nutritiua omnino iam ceſſarent, & humidi naturalis virtus tota deperiſſet: ſi quidem in ſingulis generationibus pars aliqua debilitabatur, & virtus humidi & innati, & radicalis. A finita autẽ virtute, ſi finitæ partes æquales adimantur, nil remanebit, imò etiam ſi infinitæ, nedum finitæ.

9. Ratio. Nonum argumentum fit ex multiplicatione hominum, quæ quidem, ſi mundus fuit ab æterno, eſſet infinita, ita vt nũc ſimul eſſe deberent infiniti homines actu viuentes. Probatur autem vno ſuppoſito. Quod plures homines naſcantur, quàm moriantur; quod ſane videtur verũ & ex fide, & experientia, & ratione. Ex fide quidem quia ex vno Adã, & Eua omnes multiplicati ſunt, & poſt diluuiũ ex vno Noe cum trib. filiis, & vxoribus, octo videlicet, totum vniuerſum genus humanum, quod nunc videmus, eſt propagatum. Et ex vno Abraham, & Iacob totus populus Iſrael Hebræorum. Experientia ẽt deprehenditur. Nam in plurib. oppidulis deprehendetur, oẽs pene illius oppiduli ex vno atauo, vel proauo originem duxiſſe: & familiæ etiam plurimæ in ciuitatib. ſingulis multorum hominum, & numeroſiſſimæ ex vno illius familiæ primo originẽ trahere: & quotidie videmus ex vno patre plurimos naſci filios. Imo aliquando referunt hiſtoriæ, ad centum, & ſexcentos, vt de Priamo, & aliis. *1. ex Fide* *2. Experientia.*

Ratio etiam idem ſuadet. Quia cũ homo (ſi communem naturæ curſum ſpectemus, & communem vitam hominum) viuat quinquaginta, & ſexaginta annos, vel ſeptuaginta certe, vel quadraginta, aut triginta, ſingulis haud dubie annis poteſt generare, cũ ipſe vnus tantũ ſit; & ita toto illo medio tẽpore ipſe durat, nec moritur: & idem de cæteris dicendum. Si itẽ naturæ per ſe curſum ſpectemus, ſuo etiã medio vitæ tempore communiter perdurant, igitur maior vera videtur, plures homines naſci, quam mori. *3. Rõne.*

Iam vero ex hoc illatio eſt manifeſta, videlicet: Oportere nunc eſſe infinitos homines viuentes ſimul in mundo: ꝙ eſt impoſſibile. Nam ſi ab æterno plures naſcãtur, quàm moriuntur: ergo ſemper viui plures homines quotidie relinquuntur, quàm antea erant, & numerus creſceret. Cum ergo tempus præceſſerit infinitũ, & infinitę generationes: ergo infiniti viuerent modo. *probatur illatio totius rõnis* 1

Præterea. Quia ſi infinitæ generationes præceſſerunt, imo infinitę ætates hoĩum, & ex ſingulis ætatibus ſaltem vnus homo plus quàm antea, ſupereſſet nunc, iã infiniti ſimul eſſent homines. 2

Et è contrario rurſus, ſequitur: Cum vere modo ſint finiti tantũ homines ſequitur 3

quitur inquam, ꝙ nullus homo fuiſſet ab æterno:& probatur:Quia ſint v.g. nunc mille millia hominum,ante hanc ætatem eſſent pauciores, ſaltem vno minus,& ante duas ætates eſſent ſaltem duo minus,& ſic perpetuo retrocedendo: ergo tandem in ætatibus totidem ante, ſcilicet ætates mille millia,nullus fuiſſet homo, ſi ſemper plures naſcantur, quam moriuntur. Nam quiuis finitus numerus, ablatione tandem facta,finitur.

Solutio. Dices: quamuis plures naſcantur, quã moriantur,tamen bello,& peſte,ac fame, & terremotibus,& ſimilibus, contigit vt illi plures,qui nati erant,ſimul omnes intereant vna die forte ducenta millia;& ita fit vt non ſint plures quàm erant, nec ſimul infiniti.

Confutatio ſolutionis. Hæc ſolutio non aufert difficultatem. Primo quidem, quia iam Philoſophus hic diuinat,& dicit aliquid, cuius nullam poteſt reddere rationem,nec probare,ſed
1 gratis id dicit:nẽpe bello, & peſte,& ſimilibus,tot interire, quot aliàs nati plures erant.

Secundo. Non eſt conſentaneum ratio
2 ni.Nam actio violẽta,& contra naturam, non poteſt eſſe æqualis actioni naturali in vi,& virtute,vt quot illa efficiat, hæc deſtruat. Semper.n. naturalis actio,& id,ꝙ eſt ſecundum naturam,fortius,& præſtantius eſt: peſſime ergo ſic philoſophatur, qui actionibus violentis tot perire homines ait,quot actionibus naturalibus naſcebantur.

Tertio. Quia peto. Num quotidie ſic
3 fiat,vt tot violenter ſic intereant,quot naſcuntur. An intra hebdomadã tñ,vel intra menſem,vel intra annum, vel decem,vel centum,vel mille annos. An vero nullo ſeruato ordine id fiat,ſed caſu, vel fortuito:An vero ex electione ab aliqua cauſa,puta,Deo,ſic volente, ne homines creſcerent in infinitum in mundo. Nil horum Philoſophus certo reſpondere poteſt ſed irrationabiliter vnumquodque horũ affirmaret.cui certam aliquam afferre nõ poſſet probationem.

Quarto. Quia natura non debet eſſe,
4 nec eſt erronea,& ſibi contraria.Primum ut tot naturaliter ſupflue generet,quos, cum ſuſtinere non poſſit, cogatur poſtea perdere,& numero minuere. Hoc ſanè eſſet ſtultitiæ,vt artifex,qui in ædificãda domo vellet plures parietes erigere,quam ſit neceſſe,quos poſtea diruet,relictis neceſſariis.Deinde: Nec ipſa ſibi debere habere violentas actiones in remedium ſuarum actionum naturalium exorbitantium a recto ordine & fine.Sed nec tales natura habet actiones naturales a debito ſuo fine exorbitantes.Igitur hæc fictio, quod peſte, aut bello tot moriantur,quot naſcũtur, ſatis apertè manet confutata.

Igitur,cum dici non poſſit, tot homi- 5
nes mori,quot naſcuntur:dicendum erit, aut quod plures moriũtur, quam naſcuntur;& ſic iam omnes homines periiſſent, & nullus eſſet ſuperſtes, ſi ſemper numerus ab æterno minuitur. Aut contra:ſi plures naſcuntur,quàm moriuntur, & ſic eſſent actu viuentes infiniti homines, ſi numerus hominum ſic ab æterno augetur.

Decimo. Sequeretur quoddã abſurdũ *10. Ratio.* valde graue,& paradoxon, imo & omnino incredibile.Sequeretur,inquam,ſi mũdus fuit ab æterno,quod tot præceſſerint inſtantia, quot horæ:& tot horæ, quot dies, & tot dies,quot mẽſes,& tot menſes quot anni,& tot anni,quot ſecula.Id neceſſario conſequitur.Nam eſſent hæc omnia infinita,quæ præceſſerunt & tamen vnum infinitum non eſt maius altero: etiam ſecundum Ariſtotelem.

Eſt præterea nõ per exiguum argumen *11. Ratio.* tum,ſed ſatis probabile,quod ſumitur ex decremento tum vitæ hominis, tum ſtaturæ ipſorum. Nam ſi fidem ſpectemus, certũ eſt ex geneſi,& ætate,& ſtatura imminutos homines a uita mille annorum, vſque ad ſeptuaginta annos tempore Dauid, & nunc forte communiter ad quinquaginta, vt nunc experientia comperimus.Nam ſi ita eſt,profecto mundus ab æterno, ſaltem homines eſſe non potuerunt. Conſequentia eſt,manifeſtiſſima. Antecedens probatur multipliciter. Primo enim in hac ſententia eſt Plinius lib. 7.cap.16.vbi hæc habet uerba.In plenum autem cuncto mortalium generi minorem in dies fieri ſtaturam propemodum obſeruatur, raroſque patribus proceriores,conſumẽte vbertatem ſeminum exuſtione,&c. D. etiam Auguſtinus libr.15. de Ciuitate Dei cap.9. & ſequentibus plu

ribus probat imminutam fuiſſe hominũ ætatem,& ſtaturam:quo etiam cap.9. ait de molari dente humano,quem ipſe vidit cum aliis pluribus,qui ſi conſcinderetur in partes,centum dentes molares ſui temporis efficerentur. Alibi etiam ait,ſe in ſepulchris antiquis vidiſſe oſſa tantæ magnitudinis, vt tibiæ ſolum os æquaretur cum integro crure ſui temporis,a coxa ad pedem vſque. Multa etiam de hac re habes apud Nicolaum de Lyra in Geneſim, vbi & rationes vſq. varias nititur afferre. Conciliator ẽt multa hac de re cõgerit in differentia 9.& Petrus Crinitus idẽ oſtendit 7.de honeſta diſciplina c.2.imò,quod magis miremur Auerr.2.de generatione, tex.85.id videtur fateri. Huc pertinet illud Virgil.12.Aeneidos,cum de lapide a Turno fracto loquitur:

,, Vix illud lecti bis ſex ceruice ſubirent,
,, Qualia nunc hominum producit corpora tellus.

Et primo Georgicorum:

,, Grandiaque effoſſis mirabitur oſſa ſepulchris.

De eodem Gellius lib.3.cap.10. Sanctus Cyprianus etiã dẽ eodẽ multa affert contra Demetrianum. Quod ſi vetuſtiſſimos conſulimus, Homerus huius diminutionis conquerebatur ſæpe,de quo Iuuenalis Satyra 15.

,, Nam genus hoc viuo iam decreſcebat Homero.
,, Terra malos homines nunc educat,atque puſillos.

Id ẽt ratione patet,tũ quia hominum intemperantia efficit, vt imbecilli patres liberos procreẽt imbecilliores: ſecundo, quia ex communi ſententia Medicorũ(vt ante diximus)certum eſt humidum radicale ſemel amiſſum,numquam poſſe per nutritionẽ perfectius,vel æque perfectum inſtaurari,quo fiet,vt nunquam parentes per ſuam nutritionem æque bonã materiã parere poſſint ſoboli,vt ipſi habebant. igitur hoc poſito antecedenti, conſequentia eſt manifeſta,ab æterno homines eſſe non potuiſſe.

12. Ratio conſenſu totius antiquitatis 1

Iam vero idem oſtendamus ex conſenſu totius antiquitatis tum Philoſophorũ, tum Hiſtoriarum,& gentium conſenſu. Eſt autem magnifaciendus hic conſenſus tot teſtimoniorũ,in rebus præſertim, quæ ex facto pendent. Et quia quo propiores fuerunt mundi origini, eo memoria recentior apud eos permanebat. In omnibus enim rebus vetuſtiſſimis id ſolet accidere, vt quo propius ad originẽ accedas earum, fama reperiatur magis celebris.

Itaque cũm de orbis conditione,& origine antiquiſsima quæras,eo manifeſtiora reperies teſtimonia,quo authores illi fuerunt vetuſtiores:& maioris eſſe in hac re debebunt momenti, & authoritatis,quo fuerunt vetuſtiores.

Igitur,primo,in hoc eſt conſenſus omnium antiquorum Philoſophorum ante Ariſtotelem, genitum eſſe mundum, Anaxagoræ,Democriti, Heracliti, Empedoclis,& cæterorum,quamuis de modo quo genitus eſſet, inter ſe differant, ut uidimus,ſed in illo genere, mundum eſſe genitum, omnes conueniebant:ut etiam expreſſe ait Ariſtoteles 1.de Cœlo.tex.102. omnes ante ipſum genuiſſe mundum,ſicut ante diximus. Idemmet Ariſtoteles 1
idem ait lib.de mundo ad Alexand.ſic dicens: Vetus fama eſt,& quidem hæreditaria mortalium omnium uniuerſa a Deo, & per Deum nobis eſſe conſtituta. Imo vero 2
aliqui eorum ex nihilo productionem admiſerunt in mundi generatione,ut Plato in Timæo:qui non ſolum mundum, ſed etiam tempus generat teſte etiam Ariſtotelẽ; quare cum nulla potuerit corporea res, vel materia aliqua ante tẽpus prę fuiſſe:ſi tempus generat Plato: ergo omnia cum tempore ſecundum Platonem ortum habuere. Præterea ex eo probatur q a Plato in Timæo, & 6.de Republ. Deũ patrem ait primo generare Deum filium non quidem ex materia,ſed ex ſe,& deinde factam tertio loco animam mundi, & quarto loco naturam,& poſtea dęmones ſeu Angelos factos a Deo, & iſtis Deum dediſſe ne corrumperentur. At vero iam hæc Plato ex nihilo,& ſola efficiente cauſa generabat,ſcilicet, Deo,& in tempore, vt in eodem Timæo manifeſtum eſt. Et quamuis aliqui,vt Simplicius in 8. Phyſi. tex. 10 conati fuerint trahere Platonem ad æternitatem,tamen id cæteris omnibus Platonicis reclamantibus,& aliis grauiſsimis authoribus Plutarcho, Philone Iudeo, Attico,imo & ipſomet Ariſtotele, qui optime nouerant ſui magiſtri ſenten-

etiam, qui tamẽ aſſeruit, ut diximus, illum mundum generaſſe, atque id manifeſtiſſime oſtendit Philoponus in ſolutione ſexti argumenti Procli a c. 7. uſque ad 19. & ex Neotericis quoq; Marſilius Ficinus lib. 18. de Theologia Platonis c. primo. Igitur tum Plato, tum Platonici, & qui illum ſequuntur, re ipſa, non ſolum mundum generant in tempore, ſed etiam ex nihilo rerum dictarum productionem admittunt neceſſario, niſi a magiſtro diſcedant.

Ante Platonẽ ẽt Triſmegiſtus ex nihilo uidetur etiam mundum a ſola cauſa efficiente generatum, affirmare, a quo vult omnia eſſe accepiſſe. Item Pythagoras ex unitate, quam Deum eſſe putabat, tanquã primo principio generabat omnia.

Item Auicenna 9. Metaph. ultro cõceſſit cræationem. Ait. n. Deum creaſſe primum ſubſtantiam ſeparatam, & hanc rurſum creaſſe ſecundam, & ſic quodam ordine vſque ad ultimam. Itaque non ſolum Deo creationẽ conceſſit, ſed aliis quibuſdam ſubſtantiis ſeparatis a Deo. Itẽ Simplicius conceſſit creationem uere eſſe, licet ab æterno, & productionem ex nihilo mundi illam. ſ. emanationem ab æterno, & ita materiam a Deo ex nihilo factam, in 3. digreſſione contra Philoponum, li. 8. Phyſi. & alibi.

Alii uero ex antiquis Philoſophis, ex chao, uel materia, aut ex atomis indiuiſibilibus, idque uel caſu, & fortuito, uel a mente & intellectu, uel aliis cauſis, & modis. Tamen in hoc omnes conſentiebant, quod mundum generabant, ut uidimus, licet in eo differrent, quod aliqua æterna cum Deo facerent.

Deinde omnia Antiquorum ſcripta, tũ Hiſtoriographorum, tum Poetarũ, & antiquorum populorum id teſtantur, quæ quidẽ Auguſtinus Eugubinus diligentiſſime lib. 7. de perenni philoſophia, a c. 8. uſque 22. in unum colligit Homeri, Heſiodi, Sophoclis, Phocyllidis, Arati, Mercurij Triſmegiſti in Pimãdro, & Orphæi aſſerentium mundum genitum fuiſſe, & incepiſſe, inter quos Orpheus, quẽ primum Theologum Græci uocant, etiam pulchre addidit, res non uerè dici poſſe factas ex nihilo, quoniam factæ ſunt ex Dei ſapientia, in quo præerant omnia: quæ quidẽ nos ob prolixitatẽ nõ citabimus: quiſque poterit apud illum uidere.

Itaque omniũ rerum agnoſcimus initia, idque conſtat ex illis, qui ſcripſerunt de rerum inuentoribus. Ergo Mundus non eſt æternus; imo idem ipſe Ariſtoteles in proæmio Metaphyſic. aſſerit eſſe inuentores artium, & 19. Sectione Probl. probl. 18. ait Mathematicas eſſe in Aegypto inuentas, quod ibi genus ſacerdotum aleretur e publico: & fuiſſe ante ipſum pueritiam Philoſophię & ſimilia, quæ oſtendunt mũdum in tempore fuiſſe factum.

Item nulli ſunt ſcriptores, qui explicent aliquid fuiſſe geſtum ante ſex, uel ſeptem millia annorum, quod merito mirabatur Lucretius, ſic dicens.

„ Præterea, ſi nulla fuit mundi genitalis origo:
„ Terrarum, & cœli, ſemperque æterna fuere:
„ Cur ſupra bellum Thebanum, & funera Troiæ.
„ Nõ alias alii quoq. res cecinere Poetæ.

Nam quod aliqui confingunt, interiectis quibuſdam certis ſpatiis per cõbuſtiones, & inundationes aboleri oẽs memorias rerum. Præterquam, quod per ſe ipſum eſt fictitium, ſine ullo fundamento id dicitur, cum nulla ueterum monimenta id aſſerant fuiſſe factum: id etiam in argumento nono confutauimus.

Concluſ. Ego igitur acquieſco ſententiæ ſacrorũ Doctorum contra Auerroem, aſſerentiũ, creaturã non poſſe eſſe coæternam Creatori, & id demonſtrari ſufficiẽter arbitror ſuperioribus rationibus, quarum ẽt plures putamus eſſe ueras demonſtrationes. Cæterum alii fortaſſe aliud iudicabunt, non carere, inquam, probabilitate cõtrariam ſententiam, aut etiam eſſe problema utrinque, ſicut putauit Scotus 2. ſent d. 1. q. 3. Quorum iudicium aliis reliquimus. Nos certę putamus, & pium id eſſe, & demonſtrari, creaturam non poſſe eſſe coæternam Creatori.

Solutionum. Sed argumenta oppoſita ſoluenda iam ſunt, in quorum ſolutione adhuc magis hoc notificabitur. *Ad 1.* Ad primum. Concedo Deum eſſe omnipotentem ab æterno, & concedo, quod ab æterno potuit mundũ producere. Sed dico, quod non potuit mundus

mundus æternus fieri. Quod eſt dicere; ſemper potuit mundus produci ita, ut nõ ſumatur inſtans aliquod imaginatione, quin Deus poſsit tunc mundum producere: tamen non ob id mundus eſſet coæternus: nam adhuc Deus excedit, & antecedit quodcunque inſtans acceptum, quia uacat principio: hoc autem creaturæ repugnat.

No a. Vnde non eſt hoc impotẽtię Dei, ſed quia res non eſt factibilis in ſe, nec talis, aut tantæ durationis capax, qualis, & quã tus eſt ipſemet Deus. Sicut facere rẽ abſque productione, eſt impoſsibile: ita etiã producere rem, & non in principio alicuius durationis eius: æternitas autem non habet principium. Et nota ſolutionem, quam puto eſſe uerisſimam.

Ad 2. Ad ſecundum dico. Quod eſt diuerſa ratio de cognitione Dei, & uolitione, ac de mundi productione. Ille enim actus eſt increatus, & eſt ipſe Deus, ideoque principium non habet, ſicut nec eſſe ipſius Dei: at mũdus, & eius productio eſt, quid creatum, nec potuerunt eſſe niſi in aliquo principio durationis.

Ad 3. Ad tertium dico. Quod non expectat Deus ſucceſsionem, ſed ſemper, & ſemper creare poteſt. Aeternitas enim non eſt diuiſibilis in ſe.

Ad 4. Ad quartũ dico. Quod impoſsibile ẽ, *1. Solut.* qđ cauſa efficiẽs, & effectus ſint in unico inſtãti primo. Vnde ſicut ultima diſpoſitio ignis, quæ ĩducitur cũ forma ignis, non eſt effectus ab illa forma, ſed ab eo, quod generat: ſimiliter ueſtigium ſimul cum pede incipiens, nõ fit a pede, ſed ab eo, qui pedem fecit, & eodẽ modo a Sole, & lumine dicendum: ita profecto, ſi in unico primo inſtanti mundus, & Deus eſſent, impoſsibile eſſet, mundũ eẽ factum a Deo, niſi ponatur aliquid, quod Deũ cũ mundo fecit, quod eſt pluſquam impoſsibile. Vnde hoc eſt argumentum potisſimum pro hac ſententia, quia eſt inintelligibile, cauſam efficientem ueram coæternam cum effectu facere.

2. Solut. Deinde ſecundo reſpõdeo, quod ſi cauſæ, & effectus eadem eſſet, & eiuſdem ſpeciei menſura, concedi tunc poſſet, effectũ poſſe eſſe coæqualẽ cauſæ, ut in diuinis perſonis dicimus, in quibus communis eſt menſura ipſa æternitas Patris, & Filii, potuit alterum ab altero generari, & nõ eſſe generante poſterior, ut re ipſa eſt. Sic etiam, ſi utriuſq. communis eſſet menſura tempus, & ut Solis, & luminis, pedis, & veſtigii, & cum eſſet ab æterno tempus, etiam alterum poſſet eſſe ab æterno. At uero cum illorum diuerſa eſt natura, & ratio menſuræ, non ita, ſicut Deus, cuius propria menſura eſt æternitas, & res alię, quarum propria menſura ſunt æuũ, uel tempus eſt impoſsibile, ut ſint coæqualis durationis cauſa, & effectus. Atque hactenus de hac quæſtione.

An Deus ſit cauſa libera: an uero agat ex neceſsitate naturæ. Quæſt. III.

SVperius ad confutandam mundi æternitatẽ, obiter, quantum fuit ſatis, oſtendimus, Deum eſſe liberam cauſam: ideo nunc diligentius id oſtendendum erit ẽt ſecundum Ariſt ſicut illic promiſimus. Aliqui.n.falsò aſſerunt, nec Ariſtotelẽ, nec Peripateticos ullam primę cauſæ libertatem cõcedere; ſed contra impie affirmant, eam omnino agere ex neceſsitate naturæ.

Id autem probant ex aliquot locis. Primo illa ratio Ariſtotelis in 8. Phyſ. tex. 7. & 8. id uidetur ſupponere. Ait enim. Si mouens non mouebat prius, oportebat, ut poſtea moueret, auferri illud impedimentum, a quo prohibebatur. Quod uidetur ſupponere agere ex neceſsitate naturæ. Nam alias poſſet reſponderi, primum mouens eſſe liberum, atque ita ſine aliquo impedimento prius non mouiſſe, quia noluit. *1. Ratio. oppoſitũ*

Secundo. Ibidem tex. 15. propter eandem rationem, ait eſſe abſurdum, & ſimile figmento, Deum ab æterno non feciſſe, & poſtea feciſſe. 2

Tertio. Ratio Ariſtotelis in tex. 79. etiã id ſupponit. Ait.n. Virtutem infinitam, quæ eſt in Deo, ſi eſſet in magnitudine, moturam in non tempore. 3

Quarto. Cælum eſt ingenerabile & incorruptibile, ſecundum Ariſtotelem. 1. Cæli cap. 10. & ſequentibus. At ſi Deus 4

ſecun-

ſecundum Ariſtotelē eſſet cauſa libera efficiens cæli & mundi, poſſet igitur cælū & mundum corrumpere.

Quinto. Itē lib. 9. Metap. tex. 17. & li. 12. tex. 30. itē li. 2. Cæli tex. 17. ait, Cœlū non poſſe non moueri, & Deum ac intelligentias non habere potentiam, vt non moueant, nec eſſe in potentia, ſed eſſe actu ſemper mouentes.

Sexto. Ratio etiam hęc difficultatē facere videtur: Quia, ſi eſſet liber, poſſet velle & nolle, ac facere & non facere, atq. ita poſſet mutari Deus: eſt autem Deus immutabilis.

1. Concl. Quod nõ conſtat in Ari. Deū ex neceſſitate naturæ agere, imo ĩ plurib. libere agere.

Loca hæc, & aliquot forte ſimilia multos induxerunt, vt Deo, ſecundum Ariſtotelem tollerent omnem libertatem. Vt autem aperiam quid ſentiunt primo dico, nõ eſſe certum apud Peripateticos. Deū nullo modo eſſe liberum ex Ariſtotele. Deinde dico, poſſe plurib. locis ex principiis Ariſtotelis probari. Deum in quibuſdam rebus eſſe liberum, etiam ſecundum Ariſtotelem.

Quot uijs probanda concluſio.

Oſtendamus ergo primo ex teſtimonio Ariſtotelis: deinde ex teſtimoniis Interpretum eius: tertio, neceſſariis rationibus ex principiis etiam ipſius Ariſtotelis deſumptis.

1. Via ex teſtimonijs.

1. Teſtim.

Primo enim ſunt hæc teſtimonia Ariſtotelis. Primo in 4. Topic. 5. loco 94. ait Ariſto. non debere dici calumniatorem, vel furem eum, qui poſſit talia agere, ſed qui fecerit. Nam, inquit, multa poſſunt facere, & Deus, & homines, quæ nõ faciūt. Nil clarius dici potuit. Vbi vide ēt Alexādrum, qui benè explicat, quomodo in Deo ſit potentia ad facienda aliqua, quæ non facit.

2. Teſtim.

Secundo 10. Ethic. cap. 8. Ariſtot. ait, illos eſſe Deo cariſſimos, qui ſint verè ſapientes, & rõnem ducem ſequentes, optimo animo ſunt affecti. Vbi & curare Deū res humanas manifeſtè confitetur, & plurima iſtis beneficia cõferre, qui tales ſint: & delectari Deum optimis, & ſibi ſimilibus hominib. & illos ei eſſe cariſſimos. Hæc ibi. Inclinari autem, & mouere ſe ad amandam, viſa illorum ſapientia, & uirtute, neceſſitatis non eſt, ſed libertatis & propriæ uoluntatis.

Prætereà, Curam habere rerum humanarum, & beneficia largiri eis uelle, uoluntatis.

Rurſus cum homini in Ariſt. liberum ſit, ut in ſtudia incumbat, & ſapiens ſit; uel non ſit, uirtutem eliciat, aut ſecus, profecto actus ille Dei, qui diligit ſapientē, & ſtudioſum, non erit neceſſarius.

Obiect. & eius cõfutatio.

Eſt autem ridicula illorum expoſitio: qui, ut effugiant, dicunt, Ariſt. illa in Ethicis populariter, & minus uerè dixiſſe, ut homines alliceret ad uirtutē; tū quia nil tale ibidem ipſe iudicat, & in uniuerſis Ethicis ſerio agit, & eodē maximè loco uerbis grauiſſimis: tum quod Euſtratius Græcus auctor Ethicorum Ariſto. præcipuus interpres longè aliter dicat, qui ēt eius rei rationem reddit, & in eo maximè ridendi ſunt, quod non poſſunt Ariſtotelem pro ſua impietate defendere, niſi dicant illum ſpontè fuiſſe mendacem, & impoſtorem.

3. Teſtimonium.

Tertio. Ex 2. de Gener. tex. 59. omnia eo modo compleuit Deus, quo ipſorum naturæ debebatur. Item ex 12. Metaphyſi. tex. ultimo: res eo modo gubernantur, quo optimo poſſunt. Sed dantur entia, cõtingentia, & libera: ergo contingenti, & libero modo gubernari debent; aliter nõ gubernarentur, neque complerentur ſecūdum ſuam naturam. Non poſſunt autem libero modo gubernari, niſi a cauſa libera: ergo &c.

4. Teſtimonium.

Quarto. Ariſtoteles in 8. Ethic. c. 7. & ſæpe etiam alibi docet Deum erga bonos habere amicitiam: non quidem ut inter æquales, ſed ex ſupereminentia, quam ipſe uocat, ut ſuperioris ad inferiorem. Idē ait in cap. 12. & cap. 14. & ſæpe alibi tradit de honore debito & cultu, ac laude Dei. Imò uero in teſtamento, quod condidit antequam excederet ex hac uita, quod extat in ipſius uita apud Laertium: Deū orat, & aliqua fieri iubet religionis ipſius monimenta, quæ quidem nunquam facturus fuiſſe uideretur, niſi Deum eſſe liberum putaſſet.

5. Teſtimonium.

Quinto. In libro de Mundo ad Alexandrum, ſiue is ſit Ariſto. ſiue alterius, dignus ſanè eſt, qui tribuatur Ariſtoteli: Poſtquam omnia dixerat Dei eſſe opera, cælum, terram, animantia, atque omnibus dare uitam, & cuncta gubernare, ac regere, tandem ait. Deus cum in re immobili collocetur, omnia, quo vult, mouet,

uet, arbitratuque ſuo, in diuerſis rebus generibus & naturis uerſat, &c. Atque hactenus ex Ariſtotelis quibuſdā teſtimoniis: iam ex interpretibus quoque eius, idem oſtendamus.

2. Via ex teſtimoniis interpretum Ariſtot.

Præterea: ad id probandum ſuppetunt multa interpretū Ariſtotelis, & Peripateticorum teſtimonia ex Ariſtotelis ſententia ſic arbitrantium. Primo. n. apud Theophraſtum. Si intellectus agēs eſt Deus, vt ipſe putat, etiam ſecundum Ariſtotelem
1 in libro de intellectu. c. 17. qui immittit cogitationes hominibus, cū ij intelligant contingenter, ipſe contingēter immittet. Idem dixerim de Alexandro, cuius eadē fuit ſententia de intellectu agente, ſecundum etiam Ariſtotelem, ut patet ex ſuo 1. de Anima. c. 25.

2 Secundo. Alexander expreſſe in lib. de Fato ad Antoninū, & Seuerū Imperatores in epilogo, ubi profitetur ſe explicare ſententiam Ariſt. ait. A Deo eſſe petendum, ut cōcedat beneficia, quoniam ipſi dandi, & non dandi, facultas eſt.

Tertiò. Simplicius in 2. Phyſic. tex. 77.
3 ait: Deum uti natura, ut uult, & cuncta in æquitate dirigere.

Quuarto. Idē in 4. Phyſ. in digreſſione
4 de loco, paulo poſt initium, ait; Deum in cælo empireo illuſtrare mētes hominū, & oſtēdere illis ea, quæ per ſe ſunt ſpectabilia. Et ſuper Epicte. c. 54. & 27. ait, aīas hominū in reditu poſt corpus, bona manere præmia: de quo uide orationem, quā habet ad Deum, ad calcem illius operis in Epictetum, qua ipſum precatur, ut mētes noſtras illuminet. Idem etiam Simplicius, quod plus eſt, in Phyſica, ait intelligentias poſſe mouere Cælum, uelocius, uel minus uelociter pro earum uoluntate; & ibi ita ipſum intelligit Ariſtotelem, ut ſuperius citauimus.

Quinto Philoponus præterea, Ammo
5 nius, & alii ex ueteribus, quorū attuli ad calcem primi periherm. Themiſtius, Euſtratius, Pſellus, & Magentinus cum pleriſque aliis: qui ponunt in Deo prouidentiam ſecundum Ariſtotelem, conſequenter libertatem confiteātur, neceſſe eſt, ſecundum eundem: hæc enim non poteſt eſſe ſine libertate, nec haberi de reb. liberis a cauſa omnino neceſſaria: atque hæc ex teſtimoniis interpretum Ariſtotelis.

Sed ex doctrina Ariſtotelis, & ipſius principiis multa etiam deduci poſſunt argumenta.

3. Via ex neceſſariis rōnibus ex principijs Ariſt. deſumptis.

Primo. In Ariſtotele: Homo eſt liber, ut patet ex 2. Phyſ. tex. 58. & 59. ait, hominem agere, cætera agi & 2. Ethic. c. 6. ait, in nobis eſse uirtutes, & uitia, quæ tamē uerſantur circa ea, quæ ſubduntur noſtræ electioni. Et in 3. Ethic c. 2. ait, in brutis 1
eſſe ſpontaneum, in ſolo homine electionem. Et ab Alexandro in libro de Fato. c. 8. & 9. id ſupponitur, ut primum principium, in ſententia Ariſtotelis. Idem Simplic. 2. Phyſi. tex. 1. & 32. & ſæpe alibi, ut alios omittam innumeros. Sed impoſſibile eſt cauſam ſecundam eſſe liberam, prima exiſtente neceſſaria: ergo, &c. Probatur minor. Quia alias ſecunda cauſa poſſet operari ſine prima: quia poſſet efficere id, ad quod prima nō poſſet cooperari, & præterea ſecunda tunc cauſa uideretur domina primæ, ſi pro eius arbitrio primam ad agēdum ſecum traheret, vel reiiceret: ac fieri demum poſſet, ut actionē neceſſariam primæ cauſæ ſecunda fruſtraret ſua libertate, nolens operari. Quę omnia ſunt planè abſurda. Præterea, ratio ipſa, qua probat 2. Ethic. in homine eſſe libertatem, & voluntarium, non vero in bruto, aut aliis rebus eſt, quia ualet intellectu, quo cognoſcit finem & media ad finem, & ea ad finem ordinat, & ita intellectum conſequitur in appetitu uoluntariū, & ſenſum conſequitur in appetitu ſpontaneum tantum, At Deus intellectū habet, & mens eſt ſecundum Ariſtotelē: ergo &c. Et conſequitur in eo voluntarium, ex Ariſtotelis ratione, & præſertim, cum omnia ordinet Deus in finem, utpote ſapientiſſimus.

Secundo. Secundum modum argu- 2
mentandi, quo vtitur Ariſtoteles in 1. de Anima. tex. 8. quod etiam repetit 3. Metaphyſic. tex. 15. aduerſus Empedoclem. Inepte facit, qui aliquā perfectionem, quæ vere perfectio ſit, negat Deo. Sed libertas eſt perfectio, ergo, &c. Probatur minor; Quia ſolum dicit in ſua ratione eſſe dominum ſuarum operationum, & ita poteſt facere, vel non facere, vt uelit, idque ex ſe ipſo, nec alteri neceſſario ſubeſſe; At hoc perfectionis eſt, eſſe ſuarum actionū abſolutum dominum, & non alteri ſubditum

ditum vel ſeruum, nec ab alio aliquo neceſſario pendere, ergo &c.

3 Tertiò. In innumeris reb. naturalib. nullam poſſet quis reddere, ſecundum Ariſtotelem, ratione niſi recurratur ad diuinam voluntatem; vt v. g. in ordine circulationum cœli, cur hęc prior, illa ſit poſterior, & non e contra, cum enim omnino ſimilis, reddi ratio non poteſt, niſi ſola Dei uoluntas ordinantis. Cur non totus mundus ſit inuerſus, ut pars antartica ſit, ubi eſt artica, & econtra. Omnia enim eodem modo ſe haberent.

Ex pluribus quorum reddi cauſa non poteſt præter diuinam uoluntatem

1

2 Præterea. Cur motus cœli ſit magis ab Oriente in Occidens, quam e contra, de qua quęſtione tam laborat Ariſtoteles in 2. Cæli. tex. 33. nulla enim inueniri poteſt præter diuinam libertatem. Nam quod reſpondet, in Oriente eſſe dextrum, manifeſtè petit principium. Nam propterea ait eſſe dextrum in Oriente, quoniam inde incipiebat motus. At uero eadem remanet difficultas, quia ſi eſſet in Occidente, ibi eſſet dextrum, quia inde inciperet motus, & ita uidetur petitio principii. Quæro enim cur Deus poſuiſſet dextrũ in oriente potius, quam in occidente.

3 Præterea. Poſita aliqua debita diſpoſitione ad introducendam. v. g. formam ignis, nulla põt reddi ratio præter diuinã volũtatem, cur hæc forma numero introducetur. v. g bipedalis, & non alia ignis bipedalis. Non enim magis conuenit hęc forma ignis numero, cum hoc loco, hoc tempore ac numero diſpoſitione, quam alia forma ignis bipedalis.

4 Item. Partes temporis inter ſe ſunt omnino homogeneæ. Cur ergo tempus heſternum non fuit hodiernum, & è contra, dies uel annus elapſus præceſſit, & hic ſubſequitur, ſed & infinitorum inſtãtium ordo cur ita ſit? Et in partibus etiam motus cœli idem poteris quærere. Neq. uero ratio in his, quæ ſatisfaciat, reddi poteſt, præter diuinam uoluntatẽ, & ſapientiã, ſic in iſtis rebus indiuiduis ordinem conſtituentem quibus ſimilia problemata facile poteris ſexcenta excogitare.

5. *Ratio.* Ad hæc addamus rationes quaſdam D. Tho. ex lib. 2. Summę contra gentes, cap. 23. ex pluribus quas illic affert Sanctus Doctor pulcherrimas. Sit ergo argumentum.

Amplius ſecundum philoſophum 9. Metaphyſi. duplex eſt actio. Vna quæ manet in agente, & eſt perfectio ipſius: vt videre. Alia, quæ tranſit in exteriora, & eſt ꝑfectio facti: ſicut comburere in igne: Diuina autem actio non poteſt eſſe de genere illarum actionum, quæ non ſunt in agẽte, cum ſua actio ſit ſua ſubſtantia, vt in primo oſtenſum eſt. oportet igitur, ꝙ ſit de genere illarum actionum; quæ ſunt in agente: & ſunt quaſi perfectio ipſius. Huius autem non ſunt, niſi actiones cognoſcentis, & appetentis: Deus igitur cognoſcendo, & volendo agit, & operatur: non igitur per neceſſitatem naturę, ſed per arbitrium voluntatis.

Adhuc Deum agere propter finem, ex hoc manifeſtum eſſe poteſt, quod vniuerſum non eſt a caſu, ſed ad aliquod bonum ordinatum: vt patet per philoſophum in 12. Metaphyſi. Primum autem agens propter finem oportet eſſe agens per intellectum, & voluntatem, ea enim quæ intellectu carent, agunt propter finem, ſicut in finem ab alio directa: quod quidem in artificialibus patet; nam ſagittæ motus eſt ad determinatum ſignum ex directione ſagittantis. Simile autem eſſe oportet in naturalibus: Ad hoc enim, quòd aliquid directè in finem debitum ordinetur, requiritur cognitio ipſius finis, & eius quod ẽ ad finem, & debitę proportionis inter utrunque, quod ſolum intelligentis eſt. Cũ igitur Deus ſit primum agens, non agit per neceſſitatem naturæ, ſed per intellectum, & uoluntatem. 6. *Ratio.*

Item. Voluntas habet pro obiecto bonũ ſecundum rationem boni. Natura aũt nõ attingit ad communem rationem boni, ſed ad hoc bonum, quod eſt ſua perfectio. Cum igitur omne agens agat ſecundum quòd ad bonum intendit. (quia finis mouet agentem,) oportet quòd agens per voluntatem ad agens per neceſſitatem naturæ comparetur, ſicut agens vniuerſale ad agens particulare, agens autem particulare habet ad agens uniuerſale, ſicut eo poſterius, & ſicut eius inſtrumentum, ergo oportet, quòd primum agens ſit uoluntarium, & non per neceſſitatem naturæ agens. 7. *Ratio.*

Demum, ſi Deus liber non eſſet, ſequerentur multa abſurda contra naturam, & 8. *Ratio.*

contra ius,& debitum naturæ: Vt, ꝙ non eſt orandus,cum eſſet neceſſarium agens: nam ſtultum eſſet orare agētia neceſſaria vt Solē,Lunam,ignem,vel aquam,quia ſtecti precibus nō poſſent.Sicē t nec timēdus eſſet,nec reuerendus: imò nec colendus , nec in eo ſpes collocanda, quòd adiuuaret,vel eriperet ex malo,aut periculo, & ſexcenta eiuſmodi.

Hæc ſanè argumenta omnia etiam in principiis Ariſtotelis,& in ratione naturali euidenter oſtendunt,Deū non poſſe eſſe agens omnino neceſſarium,ſed ſecundum etiam Ariſtot.tum cum liberis cauſis mediis libere coagere,tum in indiuiduorum productione,& ordine libere ea diſponere & præſertim conceſſa,vt concedi deber,ſecundum Ariſtotelem,prouidentia,de qua & nos alibi.

Solutio obiectionū in contrarium. *1.Solutio ad omnia ſimul in genere loca Ariſt.* Vt autem locis illis Ariſtotelis ſatisfiat dici poſſet fortè probabiliter, primò Ariſtotelem voluiſſe Deum eſſe agens neceſſarium circa ea, quæ pertinebant ad perfectionem uniuerſi, ut videlicet circa ſpecies in vniuerſali,& de motu in uniuerſali ac mundi conſeruatione, de quibus videntur procedere argumenta illa: at verò circa indiuidua(vt diximus)& res liberas,vt homines,non eſt dubium, quin ipſum poſuerit liberum.

Sed neque illud certò apud Ariſtotelem affirmare quis poterit,vt oſtendimus,maxime cum nullibi id expreſsè dixerit, & hæc loca non conuincant,ſed optimè diſſolui poſſunt,etiam de ſpeciebus cæli, motu,& mundi conſeruatione, vt paulò poſt diſſoluemus.

2.Solut. in genere Secundò.Cum illæ rationes Ariſtotelis tum in tex.8.& 9 quàm in 79. quas facit pro mundi æternitate,tum in multis aliis, vt ſupra attigimus ex Philop.& ſuo etiam loco erit manifeſtum,peccent,nō eſſet mirum ſi inter alia inconuenienria,in hoc etiam inciderent.vt illam libertatē adimerent Deo,quam in tam multis aliis locis ipſemet concedit Ariſtoteles,atq; ita in genere reſponſum eſſet.

Ad ſingula teſtimonia Ariſ. Sed tamen particulatim ad ſingula accedamus,& oſtendamus ex nulla certò conſtare Ariſtotelem ademiſſe Deo libertatē, etiam in cœli motu, & ſpecieb.& mundi conſeruatione.

Ad 1. Ad primum igitur reſpondemus, ibi Ariſtotelem ponere mouēs fuiſſe nō ſeorſim,ſed ſimul cū mobili,& tunc ait oportuiſſe eſſe aliquam cauſam quietis,ſi mouens non mouebat illud mobile, ut ſi poneretur.v.g.coæterna materia cum Deo, vel chaos, vel aliud aliquid, ut antiqui illi Philoſophi ponebant,contra quos diſputabat; Ac tunc quidem rectè ait eſſe aliquam cauſam quietis debere,alias contra naturam eſſet illa talis quies, & uiolenta, imò nec fieret. Et quidem hoc ſemper ſequitur,ſiue mouens eſſet liberum, ſiue neceſſarium,nam nec ex electione,vel uoluntate illa tunc quies eſſet ſine cauſa,vel impedimento eligenda, ſicut nec a natura, tunc ſine cauſa,vel impedimento efficeretur,quare ratio Ariſtotelis ſimpliciter concludit & abſolutè, non curans quomodo mouens agat,liberè ne,an neceſſariò, ſed abſtrahendo.

Ad ſecundum reſpondeo eodem modo ſuppoſito mobili cum mouente, inferre Ariſtotelem cōtra Anaxagoram illo loco, qui ponebat mentem, & chaos infinito tēpore præceſſiſſe in quiete,& poſtea Mētem inde omnia ſegregaſse, & mouiſſe. Nam hoc contra rōnem,ait, diceretur fuiſſe infinito tempore mouēs,& mobile, nec tamen aſsignare cauſam naturalem illius infinitæ quietis,& cur modò, & non prius cuius rationem nullam reddebat Anaxagoras. Hæc autem Ariſtotelis illatio,poſito mouente & mobili ſimul & eodem modo tunc,ſequeretur,ſiue illa Mens libera, ſiue neceſſario agens ab Anaxagora diceretur.Nam illa quies mobilis infinita eſſet præter naturam,& ſine ordinē ad motum finitum,ut Ait Ariſtoteles, & ita nec eligenda ab ipſa Mente, etiam ſi libera eſſet. Sed,vt diximus,Ariſtoteles nil curat ibi,an mouens ſit liberum, vel neceſſariū, ſed abſolutè infert,& ſimpliciter. An verò rectè inferat,alia quæſtio eſt. Nam poſito mobili ſimul cum mouente,recte fortaſſe. Sed ſi mēs illa Anaxagoræ fuit ab æterno ſola & libera, non ita. Nec contra hoc ibi diſputauit Ariſtoteles. Poſset enim tunc aſsignari cauſa cur prius & non antea, ut ſupra diximus. *Ad 2.*

Ad tertium reſpondeo,quòd ſi illa uirtus eſset in magnitudine, eſset neceſsaria, quia eſset omnino immerſa materiæ, ut aliæ formæ corporeæ, ſecus autem ſi ſit, *Ad 3.*

vt eſt, etiam ſecundum Ariſto. a materia ſeparata, & a magnitudine: nam ſic eſt libera, vtpote intellectu, & voluntate prædita. Vel ſi adhuc quis dicas, manere liberam in magnitudine, & corpore exiſtentẽ, ſicut anima rationalis noſtra: Tamen tunc in illius motus naturali actione eſſet neceſſaria, velut etiam viuificando corpus, & dando ei eſſe, cum in aliis actionibus, ſcilicet voluntatis, & intellectus eſſet libera. Sicut ipſa etiam anima noſtra in actionibus naturalibus, vt nutritionis, augmenti: & decrementi, & cæteris, eſt etiam agẽs naturale, ſed in aliis voluntatis, & a voluntate imperatis, agit libere.

Ad 4. Ad quartum. Reſpondemus primò, ét ſi hoc conſideremus ſecundum Ariſtotel. in conſeruatione cæli, & mundi eſſe cauſam neceſſariam: non ideo concluderetur in omnibus aliis eius actionibus nullo modo eſſe liberam, ſcilicet, vel cum cauſis liberis coagendo, vel in particularibus rebus, vt oſtendimus.

Secundò. Dicimus etiam cum illa neceſsitate poſſe eſſe aliquam libertatem, videlicet complacentiæ, qua ſcilicet ſponté & delectabiliter mũdum conſeruare vult, & conſeruat ſua ipſa propria immutabili voluntate, ſicut complacet in ſe ipſo, & ſui perfectionibus, & ſui amore. Quare non excludit adhuc ſecundũ Ariſt. etiam in mundi conſeruatione omnem libertatem.

Tertiò dicimus, quod Deus, etiam ſi poſſet corrumpere, non tamen corrumpet, ne opus ſuum deſtruat. Eſſe autem cœlum incorruptibile ex ſe, quod careat materia & contrariis, atque ideò nulla naturali cauſa poſse corrumpi; & nil amplius concludere teſtimonium illud Ariſto.

Ad 5. Ad quintum reſpondeo idem, quod ad præcedens argumentum, primo, & ſecundo loco diximus: & tertio rurſus addimus: ibi ſolum dici, ex ſe cælũ, ſi naturam eius ſpectemus, non poſse non moueri, & hoc ſuæ natura eſse impoſſibile, & ei repugnare, quod poſtulat ſemper moueri: nõ verò Deo mouenti ex ſe repugnare, aut intelligentiæ, quamuis & hæ quidem nõ intermittent motum, non quia non ſint liberæ, aut quia ex ſe non poſsent, ſi ſolum ſuam naturam ſpectemus, ſed quia cõtra cęli naturam non agunt, nec volunt agere ne etiam contra rationem ſic agant non mouendo.

Dicimus præterea, non eſse in potentia intelligentias ad motum cæli, vt poſsunt non mouere, ſi ſpectemus naturalem ordinem rerum, & actionem naturalem, quia alias violenter agerent, & contra naturam cælo inditam, non quod in ſe abſolutè nõ ſint præditæ intellectu, & voluntate, atque adeò libere agant.

Quamuis etiã Simplicius, poſſe intelligentias celerius cælum mouere, & minus celeriter, conceſſit etiã ſecundum Ariſto. ſupra in Phyſic. vbi ipſe etiam Ariſt. idem videbatur inſinuare.

Ad ſextũ. Et ſi Deus poſſit facere, & nõ facere, & velle, vel nolle, vt aliquid ſit, vel fiat, non ſequitur ipſum mutari, ſed res ipſas factas. Et hoc etiam de prima cauſa cognouit Ariſt. qui poſuit primum mouens immobile, mutat itaque reliqua ipſo immoto permanente. Nec cum dicimus illũ poſſe velle, & nolle, habet diuerſos in ſe actus voluntatis ſibi ſuccedentes, vt in nobis, nam & ipſum velle eſt ipſum eſſe, ſicut & intelligere eſt ipſum eſſe, non verò actus accidentales informantes eius voluntatis potentiam, ſolum ergo mutatur reſpectus rerum volitarum ad ipſum, quia aliter ſe habent ad ipſius voluntatem, quam antea: non verò ipſe mutatur. aut aliter ſe habet ipſe Deus. Deniq. quicquid vult voluit ab æterno, ſed liberè vult, & nunc, & ab æterno, atque de hac quæſtione ſit ſatis. *Ad 6.*

Caput Tertium.

Principium conſiderationis id erit. Tex. XXI.

MOtus æternitate conſtituta vniuerſaliter, modò vnius motus primi æternitatem indagat, ac ſimiliter vnius primi motoris: ac exordium ſumit a quæſtione propoſita in tex. 19. ſuperiori, An quæ mouentur ſemper moueantur, & quæ quieſcunt, ſemper quieſcant, ad cuius inquiſitionem po- *Vt probet motus primi, & motoris primi æternitatẽ, ſupponit aliqua ſemp moueri.*

nit unam diuiſionem cum ſubdiuiſione, & argumento colligit, eſſe aliqua, quæ ſemper mouentur, aliqua quæ ſemper nō mouentur, aliqua, quæ aliquando quieſcunt, aliquando mouentur, & per hoc ſoluitur dubium, & ſimiliter finitur ſpeculatio de motu, quæ in his ſex libris Phyſicorum ſuſcepta fuit.

aliqua sē per quieſcere, aliqua quandoq; moueri, quādoq. quieſcere.

Diuiſio eorū, quæ mouētur, & quieſcunt.

Eſt igitur diuiſio tripartita. Aut omnia mouentur ſemper, aut omnia quieſcunt ſemper. Aut aliqua quieſcunt, aliqua mouentur.

Subdiuiſio.

Subdiuiſio eſt huius tertii membri adhuc etiam tripartita. Si aliqua mouentur, aliqua quieſcunt; aut illa, quæ mouentur ſemper mouentur, & illa, quæ quieſcunt, ſemper quieſcunt, Aut illa, quę mouentur, poſſunt quieſcere: & illa, quæ quieſcunt, poſſunt moueri, & tunc omnia moueri, & quieſcere poterunt, & apta erunt: Aut tertiò, Alia mouentur ſemper, alia quieſcunt ſemper: alia modo mouentur, modò quieſcunt.

Nota. Ita, ut ſint tria entium genera. Quædā immobilia, quædā mobilia ſemper: quædam apta modo moueri, modo quieſcere quod membrum uerum eſſe oſtendetur per aliorum excluſionem.

Integræ totius diuiſionis partes 5.

Eſt igitur una integra diuiſio, quinque partibus conſtans. Item in primis duab. fit diuiſio ſolum penes prædicata duo, ſub iecto non diuiſo. Puta, aut omnia ſemper mouentur, aut omnia ſemper quieſcunt.
1 Sumimus enim omnia entia in utraque
2 parte. In tertia diuidimus utrumque. Pu-
3 ta, Aut alia ſemper mouentur; & alia ſem
4 per quieſcunt. In quarta coniungimus duplex prædicatum uni ſubiecto: Puta, Aut omnia ſunt apta moueri, & quieſcere.
5 In quinta ſumimus utriuſque diuiſionem, ſimul cum diuiſione aduerbij temporis. Puta, aut alia ſemper mouentur, alia quieſcunt ſemper; alia modo quieſcunt, modo mouentur.

Dicere igitur omnia quieſcere. Tex. XXII.

Excluditur illud mēbrum, quod non oīs sēper quieſcāt.

INcipit partes excludere; ac primò illā, quā prius ſumpſit, puta, oia quieſcere ſemper, qđ affirmabat Zeno. Quadrupliciter autē hoc reiicit. Primò ex ſen 1 ſu, quo motum percipimus, in quo reprehēditur Zeno, quia relicta ſenſus experiētia, ſequebatur rationē, quod dicit eſſe imbecillitatis intellectus: quia, ut dicit S. Th. neſciēs ſoluere rationes ſophiſticas cōtra ſenſum quicquam affirmabat. Simplic. dicit, hoc dici eſſe ex imbecillitate intellectus, quia eſt neſcire per ſe notum, a non per ſe noto diſtinguere.

Secūdò reprehēditur. Quia iſta ſenten 2 tia non ſolum aufert unā concluſionem particularem, aut unam rē, ſed potius omnes res naturales negat, in quib. motus eſt principium. Imo dicit, quod omnes artes, & opiniones negat, quia omnes motu aliquo modo utuntur, & indigent. Phyſica enim motum per ſe conſiderat. Metaphyſica motum ſupponit, per quē, Deum eſſe, indagatur. Mathematica motum ſupponit, ut ab eo abſtrahat: ſimiliter etiam aliæ artes practicæ.

Tertiò autem in hoc reprehenditur, ꝙ 3 etiam præter Phyſicam alia tollat.

Quartò reiicitur. (Quia ſicut eos, qui 4 inſtant, & principia negant Mathematica, non eſt Mathematici redarguere, ita nec Phyſici contra eos diſputare, qui motum negant, cum ſit principium Phyſicū, naturam eſſe principium motus.

Fere autem & omnia dicere moueri. Tex. XXIII.

Reijcit alterū membrū, quod nō omnia sēper moueantur.

REijcit alterā partē diuiſionis, puta omnia moueri, quod dicebat Heraclitus. Dicit aūt, quod hoc eſt ferè ſimile cum prima opinione, quia eſt falſum. & etiam præter methodum, id eſt non Phyſicè dictum. Quia ſicut qui motum negat, non loquitur Phyſicè, ita etiā qui quietem. Nam natura principium eſt utriuſque, & motus, & quietis.

At minus præter Phyſicam loquitur, qui negat quieté, Nam naturalis præcipue in motu verſatur, eo, quod plura moueantur, & ꝙ motus quid poſitiuũ eſt: quies vero motus priuationem dicit. Et ita parũ de quiete, multum de motu in Phyſica diſſeritur: minus ergo negat Phyſica, qui omnia ſemper moueri dicit: eſt auté hæc notanda expoſitio. Impugnaturus ergo hanc opinionem, tanquam magis phyſicam ipſam exponit. Iſti enim dicunt, omnia moueri, nullo dempto; & ſemper moueri: tamen non ſemper motum hunc apparere, ob id quædam quieſcere videntur, cum tamen moueantur.

Exponitur opin. Heracl.

At quamuis hi non explicent, quo motu cuncta moueantur ſemper, an vno, an pluribus, tamen Ariſtoteles de omnibus probat, ac dicit, facile eſſe probare, omnia ſecundum nullum motum moueri ſemper. Et primo probat de augmento, & decremento ſic. Secundum augmentum, & decrementum non poteſt quicquam continue moueri, quin detur interpolatio, ergo non poſſunt omnia ſecundum talem motum ſemper moueri.

Primo probatur in augmẽto, & decremento non ſemper continue moueri.

Hoc argumentum varie intelligitur ab Expoſitoribus. Themiſ. ſumit vtrũq; motũ ſimul, vt ſit ſenſus. Augeri, & decreſcere, ſicut aſcẽdere, & deſcẽdere, nõ poſſunt eſſe abſque media quiete, ergo nõ poſſunt res ſemper moueri. Quod ſi dicas debebat probare de altero per ſe. Dico, non oportebat, nam hoc ſenſus indicat, cum res non ſemper augeri, ſed aliquãdo decreſcere ſentiamus. Quod ſi iſtam admittamus expoſitionem, a quæſtione illa nos liberamus. Contendunt enim aliqui ex hoc loco, augmentum non eſſe motum continuum. Adde etiam quod cum Themiſt. exponunt Simplic. & Pſellus.

Nota tex. expoſitionem.
1. Expoſi.

Alii vero cum S. Thom. & Auer. aliter exponunt, puta, quod nec augmentum continuum eſt per ſe, nec decrementum ſed quod fit per minima, ita vt unico inſtanti, & tempore acquiratur minimum vnum quantitatis, alio tempore, & inſtanti aliud minimum, & non continue, ita vt in ſingulis inſtantibus augeatur, eſſet enim infinitum actu.

2. Expoſ.

Vnde debes intelligere ſic augmentũ; quod in hoc tempore diſponatur alimentum tantum, & in fine diſpoſitionis conuertatur, & nutritum fiat maius, & alio tempore diſponatur, & poſtea augeatur nutritum ſemper interrupto augmento. Non vt tempore aliquo continue augmentum fiat, ne detur infinitum. Idem de decremento, & ſic explicant rationem Ariſtotelis.

Authoris ſentẽtia.

At quicquid de hoc ſit, melius eſt admiſſo, quod loquatur de augmẽto per ſe, quod ſit ſenſus, quod non ſemper res augeatur, ideſt, quamuis per viginti annos duret augmentum, non in hoc toto tempore continue augmentum fit, ſed aliquando ceſſatur. Hoc tamen non obſtabit, quin augmentum ſaltem aliquo tempore ſit continuum.

Inter has expoſitiones mihi magis placet vltima, nam verba, quæ ſequuntur, huic videntur fauere, Et Simplic. docet etiam non ſolum illos duos motus non eſſe continuos, puta, augmenti, & decrementi inuicem, ſed nec ſingulos per ſe. De continuatione autem horum alibi diſputabitur.

Eſt autem ſimilis ratio illi, quæ eſt de eo.

Comparat hos, qui totum augmentum dicunt continuum, his qui dicerent, excauationẽ his guttis eſſe continuam, ita, vt ſi tanto tempore tantũ excauatur, in dimidio dimidium excauabitur, & in alia quauis temporis illius parte etiam pars alia excauabitur etiam de augmento, ſi enim augetur, viginti annis in dimidio dimidium, & in alio aliud augebitur quamuis non ſemper motus ſit notus, ſicut excauatio a ſingulis guttis nõ eſt nota.

Reiicit ſimilia duo quæ uideri poſſint 1

Similiter eſt aliud exemplũ ab arbore, quę naſcens iuxta lapidem, ipſum tandem ſcindit, dum creſcit, videtur enim motus ſciſſionis eſſe continuus.

Statim reiicit hoc Ariſtoteles dicens, quod non ita eſt. Non enim quæuis gutta, & in qualibet parte temporis cauat, ſed omnes ſimul. Similiter, non in toto tempore, quo arbor naſcitur, lapidem ſcindit, ſed tempore quodam, ſicut nauim trahunt

bant. Non enim quiuis per ſe pro aliquo tempore trahit, ſed omnes ſimul per totũ tempus.

Ita fit augmentum. Non enim calor naturalis per quamlibet diſpoſitionem continuo tempore auget, ſed aliquo tempore diſponit, & alterat, & poſt auget. ſimiliter in diminutione. vnde quamuis pars remota, excauataque diuiſibilis ſit, non tamen pars quælibet in parte qualibet temporis remouetur. Similiter de augmento & diminutione dices, quomodo gutta cauat lapidem, cum nulla per ſe cauet; Reſpondet S. Thom. quod primæ diſponunt vltimæ autem, diſpoſitione præcedenti, excauant.

Volus. D. 1 ho.

Simplic & Themiſt. hæc verba non referunt ad augmẽtum, ſed ad operationẽ ipſam illorum, qui dicunt, motum eſſe, ſed non ſemper percipi. & tunc dicit, ꝙ hoc eſt ſimile, ac ſi dicant, excauationẽ eſſe continuam, at non percipi: Quod quidem falſũ oſtendit; pendet autem hæc expoſitio ex præcedẽte ipſarum, & vtraque eſt conueniens.

Concludit Ariſtot. quod quamuis diminutio, & augmẽtum diuiſibilia ſint in infinitum, cum per ea quantitas acquiratur vel deperdatur, quæ diuiſibilis eſt in infinitum, tamen non oportet, quod in qualibet parte temporis continue perdatur, aut acquiratur aliquod totum, id eſt, aliqua quãtitas, ut dictum eſt. Et in hoc apparet, expoſitionem priorem magis conuenire literæ, quàm poſteriorem Simplicii.

Similiter autem & in alteratione qualibet.

Probatur idem ĩ alteratione.

Cum probaſſet ſecundũ augmentũ, vel decrementũ omnia nõ ſemper moueri, eo, ꝙ augmentũ nõ eſt continuus motus, probat idem modo de alteratione, quod non moueantur omnia alteratione ſemper. Et hoc tripliciter. Primo, quia non fit ſemper alteratio continua, ut dictum eſt de augmẽto: non igitur ſemper res alteratur. Probat antecedens de congelatione, quæ alteratio quædam eſt, & in tempore fit: non tamen in qualibet particula temporis congelatur pars congelati, ſed totum ſimul: vt patet de coagulatione lactis, & de aquæ cõgelatione, de qua iam alibi dictum eſt.

1. Ratio.

Probat ſecundo: quod alteratur certo tẽpore, & certum terminum mouetur: Vt quod ægrotat, ab ægritudine in ſanitatem tendit in tempore aliquo, & nõ in inſtanti: ergo non ſemper eſt ſanatio: alias nõ eſſet tempore certo, nec in terminum certum. Vnde addit, quod hoc negare, eſt valde nota negare; & vocat continuo alterari ſemper, & inceſſanter alterari. Nota, quod addit illud verbum, (nõ in termino temporis) id eſt, in inſtãti alterationẽ eſſe: quia alius, niſi eſſet in tempore, non videretur motus continuus. 2

Tertio probat experientia. Experimur enim multo tẽpore lapides in eadem duritie perſeuerare, nec duriores, aut molliores fieri; quod ſi alteratio eſſet ſecundum duritiem, profecto tanto tempore ſentiretur notabiliter; quod non ita eſt. 3

Et de ipſo ferri mirabile eſt. Tex. XXIIII.

3. Probatur idem in motu locali.

Probat tertio de motu locali, quod nõ omnia ſemper moueãtur motu locali: Et facit duas rationes. Altera eſt quia motus localis eſt ſenſu perceptibilis at ſenſu aliquando motũ lapidis, aliquando quietem in terra percipiunt: ergo non ſemper lapis mouetur, aliter mirum eſt, ꝙ lapis exiſtens in terra, moueantur localiter, & ſenſu non percipiatur. Altera ratio eſt. Omne, quod in proprio loco eſt. quieſcit, niſi violenter moueatur: at multa in ſuis locis exiſtunt, nec violenter ſemper mouentur: ergo non omnia mouentur, ſed aliquãdo quieſcunt. Vnde ex his concludit, quod nõ omnia ſemper quieſcunt, aut ſemper mouentur: Et hoc per has rationes, & alias ſimiles notum euadere poteſt.

At vero

At uero neque alia quidem contingit.

Impugnatur 3. rō diuiſionis ut nihil uidelicet eſſet, ꝙ aliquando quieſcat, aliquando moueatur.

IMpugnat tertiam diuiſionis partē, puta, aliqua quieſcūt ſemper, aliqua mouentur ſemper, ita, ut nihil ſit, quod aliquando quieſcat, aliquando moueatur: & reiicit duplici ratione. Prior eſt, ſicut pręcedens: Quia eſt contra ſenſum. Experimur enim aliqua moueri, & eadē aliquando quieſcere.

1. Ratio. *2* Poſterior eſt; Quia ex hac opinione auſertur augmentum, & motus uiolentus, & generatio, ac corruptio, ac denique motus uniuerſaliter. Aufertur quidem augmentum, quia (ut dictum eſt) nō eſt continuū, Aufertur motus uiolentus, quia mouetur violenter, quod ex quiete naturali in motum tendit præter naturam. Debuit ergo quieſcere, nam motus naturalis uiolento non eſt continuus.

Aufertur generatio, & corruptio, & denique motus, quia omnis eſt ex quiete unius termini in quietem alterius, ut cum ex albo fit nigrum, tunc quod quieſcebat ſub albo, mouetur in nigrum, ſimiliter cū ex nō homine fit homo, quod non homo erat, tendit ut ſit homo. Aut in loco ſimiliter, quod erat hic, mouetur hinc, ut ſit, & quieſcat in alio loco. Auferre igitur quietem in his, quæ mouentur, eſt auferre, & deſtruere motum omnem.

Quare manifeſtū eſt. Tex. XXV.

Impugnatur quarta pars diuiſionis, omnia aliquando quieſcere & moueri.

COncludit, ꝙ alia quidē modo mouētur, modo quieſcūt, quod eſt contra partem impugnatā, poſtea excludit quartam partem, quod omnia aliquando moueantur, aliquando quieſcant. Et dicit, hoc eſſe aſcribendum rationibus ſuperioribus. Intellige quod eſt opinio Empedoclis ſuperius impugnata tex. 15. Hic enim dixit omnia aliquo tempore quieſcere, alio moueri. Simplic. aliter exponit, ſed ſic eſt bona expoſitio.

Reiectis his quatuor opinionibus ad inferendam quintam diuiſionis partem iterum uelut reſumit dicta, & ſyllogiſmum diuiſiuum componit, partes omnes præter unam quam intendit deſtruentem.

Aut enim omnia quieſcunt, aut omnia mouentur. Tex. XXVI.

EST igitur diuiſio. Aut omnia quieſcunt, aut omnia mouentur, aut aliqua quieſcūt, aliqua mouentur, & horum, aut omnia ſunt apta quieſcere, & moueri aliquando, aut aliqua quieſcunt ſemper, alia mouentur ſemper, & alia modo mouentur, modo quieſcunt, & prætermiſit in hac diuiſione tertiam partem ſuperiorem, quia cum aliis intelligi poteſt. *Proponitur diuiſio.*

Statim partes excludit. Primo illam, quòd omnia quieſcunt, & dicit, quod etſi ſupponatur, ita eſſe, ſicut Meliſſus dicebat puta ponens unum, & immobile uniuerſum, quamuis non ſit, non tamen negari poteſt, quin ſaltem aliqua moueri appareant, aliqua non, tunc illa imaginatio, & opinio, qua motus apprehenditur, & iudicatur, erit falſa, cum aliter res ſe habeat: & aliquando eſt uera cum res ita ſe habet. Ergo ex hoc, quod motum negant, motus eſt. Nam imaginatio & opinio falſa, & uera, imò abſolutè imaginatio, & opinio motus quidam eſt. Quo autem modo imaginatio motus ſit, ad libros pertinet de anima. Eſt enim imaginatio motio potentiæ interioris a ſenſu in actu facta: ut cum quæ ſenſibus percipimus, imagines interius uoluimus. Opinio autem eſt aſſenſus, & iudicium ſenſus interioris: hi autem quidam motus ſunt. *Excluditur aliqua pars.*

At quia hæc res eſt per ſe nota, dicit non oportet rationem quærere, cum habeamus ſenſum; qui notior eſt ratione. Quærere autem rationes, ubi ſenſus eſt; eſt hominis non diſtinguentis melius, & peius, per ſe notum, & non per ſe notum, vt diximus. *No. quærere rationem ubi eſt experiētia ſenſus, eſſe hominis non diſtinguentis ī ter meli⁹, & peius.*

Alias partes duas diuiſionis ſuperius poſitas reiicit, & dicit, quod omnia ſemper moueantur, aut quod aliqua quieſcāt ſemper, alia moueantur ſemper, ſimiliter prima, quod omnia, quieſcant ſemper, vnica ratione reprobantur. Nam experientia oſtendit, aliqua aliquando quieſcere, & eadem aliquādo moueri, & hic patet, quod impoſſibile ſit, omnia quieſcere, aut omnia *Excluduntur aliæ partes.*

nia moueri continue, i. ſemper: aut aliqua ſemper moueri, alia ſemper quieſcere: & non eſſe aliud medium, puta, alia aliquando moueri, aliquando quieſcere.

Caput Quartum.

Reliquum eſt igitur. Tex. XXVII.

Explicat ſuã ſentẽtiã Ariſ.

ALiis diuiſionis partibus refutatis, nunc ſuam ſententiam determinandam interrogatiue proponit ſub diſiunctione cum quarta parte diuiſionis: puta, an omnia ſint apta quandoque quieſcere, quandoque moueri, an potius non ſic: ſed aliqua ſint ſemper in motu, alia ſemper abſq; motu: alia vero quandoque in motu, quandoque in quiete, atq; hanc partem intendit demonſtrare, ex hac enim colligitur vnicum eſſe perpetuũ motum continuum, & vnum motorem immobilem.

An omne quod mouetur ab alio moueatur.

Ad huius determinationẽ unum aliud inquirit: An omne, quod mouetur, ab alio moueatur, quod quidẽ in libro ſeptimo diſputauerat, ſed non ſimiliter. Illic. n. tractauit hoc uniuerſaliter, & qua ratione ad motũ pertinebat; hic vero particulariter, & oſtendẽdo, quale ſit id, a quo vnũquodque mouetur, & hoc, vt deducat nos ad primum motum, & primum motorẽ. Vnde ex illo, ꝙ dicitur in ſeptimo, & hic, perfecta fit huius tractatio.

De quo motu, & mouẽte agatur hic.

Primo autem explicat, de quo motu, & mouente ſermo ſit. Secundo, in quo præcipue difficultas conſiſtat, aperit, & id poſtea determinat. In hoc ergo textu triplicẽ diuiſionem mouentium, & mobilium ponit, quarũ prima eſt alias dicta: Eorũ quæ mouent, aut mouentur, quædam per accidens, quædam per ſe, aut mouent, aut mouentur. Explicat priorem partem. Illa mouent per accidens, quæ mouent, quia inſunt aliis: vt ſi ignis calefacit id, quod accidens eſt igni, dicitur per accidens calefacere, ſicut album per accidens ædificat, quia accidit artifici ędificanti. Dicitur etiam alio modo per accidens mouere, qđ ob id mouere dicitur, quia ſm ſui partem

Tres diuiſiones mouentium.

1 *Quædam mouet, et mouẽtur, vel p ſe, uel p accidens.*

Quæ mouẽtur p accidens.

mouet; vt quod manu, vel alia parte ſola mouet aliquis, ꝑ accidẽs dicitur mouere.

Idem fit ex parte mobilis. Per accidens enim mouetur aut id, quod accidit rei motæ, ut album calefit per accidẽs: aut quod per partẽ ſanatur, vt per accidẽs ſanatur, quod tãtum ſecundum oculum ſanatur. Et nota quod hic ſumitur, per accidẽs vniuerſaliter, vt comprehendit ẽt ſecundum partem moueri, nam in quinto libro particularius ſumpſit.

Explicat autẽ poſteriorem partem, puta quæ per ſe mouent, aut mouentur. Et dicit, ꝙ ea, quæ non per accidens, i. quæ mouent, non quia aliis inſint, nec quia ſecundum partem, illa mouent per ſe. Similiter illa per ſe mouentur, quæ mouentur, non quia alteri inſint, aut ſecundum partẽ moueantur. Hæc autem nota ſunt ex præcedentibus. *Quæ p ſe*

Secũda diuiſio eſt ſubdiuiſio eorũ, quæ per ſe mouentur. Horum enim, quædam a ſeipſis, i. a principio actiuo interno mouentur, vt animalia. Alia ab alio extrinſeco mouentur, vt inanimata. 2 *Quæ per ſe mouentur, eorũ alia a principio i͂trinſeco mouẽtur, alia ab extrinſeco.*

Tertia diuiſio eſt: Eorundem, quæ per ſe mouentur, tam a ſe, quã ab alio, quædã ſecundum naturã, quædam violenter mouentur. Explicat primo in his, quæ a ſe ipſis mouẽtur. Et dicit, quod totum animal mouetur naturaliter, ſi motus ipſi toti cõparetur. Probat. Omne, quod in ſe habet motus principiũ, ſecundum naturam mouetur, ſed quæ a ſe ipſis mouentur in ſe habent motus principium: ergo ſecundũ naturam mouentur. 3

At ſi motus animalium ipſi corpori cõparentur, tunc ſunt quidam uiolenti, quidam naturales. Violenti, qui ſunt contra elementum prędominans in illo, ut cum animal ſurſum ſaltet, videtur violẽtus motus, e contra uero naturalis. Vnde oportet motuũ poſitiones reſpicere, an ſit ſurſum, aut deorſum, ſimiliter qualitatem. Non enim naturaliter alia uertigine mouentur, aut in terga, ob id motus hi uolẽti dicuntur corpori. Hoc idem in partib. animalis fit, motus enim partium ſunt etiam violẽti aliquando, vt motus pedũ retro, & manus deorſum, quia ſunt contra naturalem aptitudinem.

Explicat etiam de his, quæ ab alio mouentur. Nam violenter mouentur, puta, vt

Et cum lapis ſurſum, ignis deorſum fe-rūtur,cum autem oppoſito modo in propria feruntur loca, tunc non violenter, ſed naturaliter mouentur.

Et maxime moueri ab aliquo. Tex. XXVIII.

In quo ſit difficultas illius problematis an omne quod mouetur ab alio moueatur 1.dictum

EXplicat mō ſecundum, puta, in quo difficultas illius problematis conſiſtat: nam diuiſiones præcedentes fuerunt ad hoc, vt intelligas, hic agi de mouētib.& motis per ſe. Dicit igitur primò, ꝙ difficultas non eſt in his, quæ violenter mouentur, & non a ſeipſis. Nā clarum eſt, ꝙ in his ab alio eſt motus, puta ab extrinſeco. Dicit ſecundo quod nec eſt difficultas in his, quæ a ſe ipſis mouētur ſiue ſecundum naturam, ſiue uiolenter: quia etiam in his notum eſt, ab alio moueri, quamuis non extrinſeco.

In his tamen difficultas eſt diſtinguenda in partē, quæ mouet, & partem, quæ mouetur:& quomodo dicitur ſe mouere & moueri:& hoc breuiter explicat, dicēs: Quod uidetur in animali eſſe, ſicut in naui. Nauis enim dicitur a ſe moueri, hēt tamen principium mouens diſtinctum a motu, puta, nautam; at quia ſimul ſunt duo hæc, totum dicitur ſe mouere: ita in animali. Quo autem modo hic textus ſit intelligendus, magis in quæſtione explicabitur.

Dicit tertio, quòd difficultas eſt in his quæ naturaliter mouentur, & non a ſe ipſis: vt cum lapis deorſum, ignis ſurſum feruntur. Nam tunc nō eſt ita clarū, quod ab extrinſeco moueantur, ſicut cum violenter mouentur:at quod iſta ab alio moueantur, cū naturaliter feruntur, patet ex diuiſione. Vt enim quæ a ſe ipſis mouentur, aliquando natura, aliquando violētia feruntur, ita quæ ab alio, aliquando natura, aliquando violentia ferantur. Vnde cum violenta ferantur ab alio, ſequitur oppoſitum membrum quod etiam natura ab alio ferantur. At hoc difficultatem maiorem habet, quomodo id ſit.

A quo autem non adhuc. Tex. XXIX.

Probat elementa non moueri a ſe ipſis.

QVatuor rationib. oſtendit, quod huiuſmodi, cū naturaliter feruntur, non a ſe ipſis, ſed ab alio ferantur, quod eſt tertium, quod circa hoc facit. Prima ratio eſt. A ſe moueri, viuere eſt, at huiuſmodi non viuunt: ergo non mouentur a ſe. Maior relinquitur vt nota, quam nos lib. 2. declarauimus ſatis.

2 Altera ratio eſt. Si huiuſmodi a ſe hērent talem motum, vtique haberent facultatem quieſcendi: at non eam habent. Lapis enim quieſcit extra locum ab extrinſeco propter impedimentum; non ergo a ſe extra locum mouetur. Antecedens patet: Quia ob id animal habet poteſtatem ambulandi, & non deambulandi, quia mouetur a ſe.

3 Tertia eſt. Si a ſe iſta mouerētur, vtiq; duos, & plures haberent motus, vt ignis ſurſum, & deorſum, quod falſum eſt. Probatur ſequela, quia ſi a ſe mouentur, nō eſt vlla ratio, quo minus non habeāt plures motus. Non enim ob aliam rationē id animalibus concedimus, puta, quod ſecundum varias moueantur poſitiones, niſi quia a ſeipſis mouentur, & hoc eſt, ꝙ dixit (irrationabile eſſe) ideſt, non eſt ratio, cur negetur illa habere plures motus, ſi a ſeipſis moueantur, vt exponunt Alex. & Simpl.

Amplius quomodo contingit. Tex. XXX.

4 QVarta ratio eſt Nullum cōtinuū a ſe ipſo pati poteſt, at elementa vere continua ſunt, nullū ergo elementum a ſe ipſo pati poteſt. Similiter ēt nullum aliud continuum a ſe pati poteſt, at moueri pati eſt, non ergo continuum a ſe moueri poteſt. Maiorem probat. Quia actio, & paſſio inter ea eſt, quæ ſe tangunt, hæc aūt diſcontinua ſunt, vnde cum elementa, & inanimata uiolenter mouentur ab animatis, tunc ibi diſcontinuatio, & tactus eſt, aliter nō fieret mo

tus. At ratio hæc declaratione indiget, ob id dubium interponetur.

Vtrum animal a ſe ipſo moueatur. Quæſtio IIII.

1. argum. HAec queſtio proponitur, vt magis ſenſus Ariſtotelis percipiatur in hac materia. Et eſt primum argumentum: nam in textu 20. dicit quod falſum eſt putare, animal non ab alio extrinſeco moueri: ſi ergo hoc ita eſt, non a ſe mouetur.

2. argum. Pręterea ſecundo, dicitur in textu 27. animal naturaliter ſe mouere, videtur hoc falſum. Quod enim naturale eſt, neceſſarium eſt: at animal non neceſſario, ſed ſecundum appetitum mouetur, & homo libere mouetur, vt poſſit non mouere ſe: ergo non naturaliter mouet ſe animal.

3. argum. Præterea tertio, contra textum 30. vbi dicit, continuum non agere in ſe, aqua calefacta eſt continua, & tamen partes calidiores agunt in minus calidas. imo animal continuum eſt, ſi ergo continuum non a ſe mouetur, vtique nec animal ſe moueret.

Notandũ Nõ ē motus niſi ſit motor. Circa hoc aduerte, quod motus nõ eſt niſi ſit motor, & id, quod mouetur, cũ autem animal ſe moueat, oportet dare in ipſo animali & id qđ mouet, & id quod mouetur.

Rõ difficultatis. Difficultas in hoc ſtat, qđ ſit id quod mouet, & quid id quod mouetur in ipſo animali.

Expoſitio multorũ. Themiſ. Simpl. Alex. & fere alii exponunt id quod mouet, eſſe animam, id qđ mouetur, eſſe corpus, ex vtroque autem conficitur eſſentialiter animal, ex motore & ex mobili: & iuxta hoc interpretantur hos textus Ariſtotelis.

improbatur primo Sed mihi non potuit placere iſta ſententia propter tria. Primum eſt. Moueri eſt eius, quod eſt actu perfecto, loquor de motu locali, at corpus eſt potentia, eſt enim materia non ergo eſt, quod mouetur, nec quod per ſe recipit motum localem.

Solut. Iandu. Ad hoc dicit Iandu. q. 9. quod corpus non dicit ſolam materiam, ſed aliam formam ſubſtantialem, ſecundũ quam eſt mixtum, & hoc totum eſt, quod ab anima mouetur.

Sed hoc non placet. Primo, quia multiplicat formas ſubſtantiales in una materia, quod ſupra reiecimus: & præterea, quia illud corpus mouetur ab anima, nõ ut mixtum tantum, ſed vt corpus animalis eſt organizatum, & diſpoſitum, quod non habet formam mixti, ſed ab anima. non ergo tale corpus eſt, quod mouetur. *Reÿcitur hæc ſol.*

Alterum eſt, ex textu 28. quod mouet diuiſum eſt ab eo, quod mouetur, at anima a corpore non eſt diuiſa: ergo nõ eſt id quod mouet, nec corpus eſt, quod mouetur. *2. Rõ contra illam expoſitionem.*

Albertus reſpondet, quod anima eſt diuiſa ſecundum definitionem, quia aliter definitur quam corpus, quamuis nõ omnis ſit diuiſa ſecundum eſſe, ſed ſola rationalis. hæc. n. præterquam, quod ſecundum definitionem diuiſa eſt, etiam eſt ſecundum eſſe, i. in ſuo eſſe non dependet a corpore, & hoc dicit ex ſententia quorundam Græcorum. *Solut. Alber.*

Sed hoc non ualet. nam eodem modo forma quæuis inanimatorum eſt diuiſa ſecundum definitionem a materia. poſſent ergo iſta ſe mouere, & habere id, qđ mouet, & id, quod mouetur in ſe, quod non admittit Ariſtoteles. Ex hoc rurſum conuincitur, quod non omnis anima dici poteſt motor, nec corpus mobile ſecundum Ariſtotelem. *Reÿcitur Sol.*

Tertium eſt ex tex. 30. vbi ſit hoc argumentum. Nullum continuum a ſe mouetur, at elementa, & inanimata continua ſunt, nõ ergo a ſe mouentur. quod enim mouet, debet eſſe diſcontinuum ab eo, qđ mouentur. Peto ſi anima mouet, quo modo diſcontinua eſt a corpore? *3. Rõ contra expoſitionem.*

Reſpondet Alexand & Simpli. quod anima eſt diſcontinua, quia non eſt quãta, ob idque mouet. Si hoc ergo ita eſt, etiam forma quæuis erit diſcontinua, & mouebit; quod eſt contra Ariſtotelem, qui continua inanimata uocat, formæ autem mixtorum, & animæ, quantæ non ſunt niſi per accidens: unde vtriuſque eſſet ratio vna. *Reſponſio Alexan. reÿcitur.*

Quod ſi dicas. id, quod mouet, & id quod mouetur, ſunt diſcontinua, ſicut duo compoſita, & duo entia per ſe, quorũ utrunque, aut alterum quantum quidem

eſt;

eſt:tunc profecto corpus non eſt id,quod mouetur,nec anima,quod mouet.

1. Notandum pro ſententia Authoris aliud eſt eſſe motorē, aliud ē eſſe principium actiuum motus.

Exiſtimo ergo aliter eſſe dicendum. Aduerte igitur primo: Aliud eſt,eſſe principium actiuum motus,aliud eſſe motorē. Aliud item eſt,eſſe principium paſſiuum & aliud mobile,ſeu quod mouetur. Eſſe principium actiuum motus eſt eſſe id,quo aliquid mouet,vt calor eſt actiuum principium calefactionis,quia eo ignis calefacit:ac eſſe motorem,eſt mouere:Non tamen hæc idem ſunt. Quod enim mouet, eſt compoſitum ex materia,& forma,aut aliquid per ſe habens eſſe,vt Angelus mouens orbem:at quod eſt principium actiuum motus,non eſt aliud per ſe, aut cōpoſitum,ſed forma in eo exiſtens. Similiter id,quod mouetur,compoſitum eſt, & ens per ſe:at principium paſſiuum motus eſt id,quod in eo eſt, qđ quid incompletum eſſe pōt,quale eſt materia, aut quid ſimile:ex quo ſequitur, quod anima poteſt quidem eſſe actiuū motus principiū: at motor eſſe nō poteſt,quia non eſt per ſe,nec completa:ſimiliter corpus,quia nō eſt ens completum,non poteſt eſſe mobile, licet ſit principium paſſiuum ſecundum aliquos.

2. Notandum. No. quod ſit in animali principium actiuū motus,& qđ ſit motor.

Aduerte ſecundo,quod in animali duo hæc inſunt, & principium actiuū,& hoc eſt animal:& principium paſſiuū, & hoc corpus eſt,ſicut materia diſpoſita. Præter hæc eſt motor,& mobile,motor quidem eſt quædam compoſita pars corporis ſeu animalis,cui anima potentiam actiuam mouendi communicat, puta cor mobile eſt reliquum animalis quod a tali parte, puta,corde mouetur. Vnde hæc eſt cauſa, quare corpus animalis heterogeneum eſt, & partes habēt diuerſæ rationis,vt altera mouere,altera moueri poſſet:ſi enim eiuſdem eſſent rationis omnes,vtique anima non poſſet vni,non alteri potentiam actiuam communicare.

Et hoc eſt,quod dixit Ariſtoteles non habere in ſe inanimata,quod mouet, & quod mouetur, quia continua ſunt,id eſt eiuſdem & ſimilaris rationis. Nam quod a ſe mouetur, debet non ſolum in ſe habere actiuum,& paſſiuū motus principiū ſed & id quod mouet,& id quod mouetur;quod ſoli ineſt videti.illa tamen pars quæ mouet,puta,neruus,aut cor,aut quę cunque ſit,moueri debet ab anima, ſicut inſtrumentum cauſa principalis, vnde finis mouentium ſiſtit in principio actiuo, puta,anima.

3. Notandum.

Aduerte tertio: quod Ariſtoteles non hic ſolum principium actiuum,aut paſſiuum motus inquirit,ſed mouentia,& mobilia. Et ſic cum dixit textu 28. habere animalia,quod mouet,& quod mouetur in ſe, non intelligi debet de anima & corpore,ſed de parte mouente,& parte mota, & hoc egregie. Cōparauit nautæ & naui:non autem anima eſt ſimilis nautæ, cum loquatur Ariſtoteles de quocunque animali: per nautam ergo in animali intellige partem compoſitam,quæ reliquas mouet:reliquum animalis naui ſimile eſt ſed cum diſcrimine: vnum enim totum eſt per accidens,alterum vero per ſe. Quare peſſime ex hoc loco quidam colligunt animam rationalem eſſe tanquam nautā in naui, & ita aſſiſtentem ſecundum Ariſtotelem,cum deberent idem de omni anima eadem ratione ſecundum Ariſtotelem ex hoc ipſo loco colligere. quod eſt per quàm abſurdum & manifeſte falſum.

4. Notandum Quid Ariſt. inquirat hic.

5. Notandum. Animal dicitur ſe mouere, et a ſe moueri, tamen rōne partium.

Aduerte quinto,quod animal eſt,quod dicitur ſe mouere,& moueri,tamen ratione vnius partis,per ſe mouet; ratione alterius,per ſe mouetur, cumque vtraque ſint in ipſo,dicitur moueri a ſe.

Tamen vnum nota,quod pars,quę mouet,mouetur ſimul,dum mouet alteram, & inde prouenit,quod totum animal ſecundum omnē partem moueatur,& hoc dicitur lib.7.tex. 1. Dicit enim ibi,quod dum vna pars mouet alteram, ſimul mouetur,& ob id totum mouetur. Ac cum totum moueatur,eſt difficile diſtinguere, quod per ſe mouet,& quod per ſe mouetur. Ex his patet ſenſus & declaratio multorum textuum in præſenti.

Ad 1.

Ad primum igitur argumētum reſpondetur. Ipſe enim Ariſtoteles in eodem textu id declarat videlicet, quod non cuiuſque motus animal in ſe principium habet,ſed localis, ante quem animal mouetur alio motu ab extrinſeco,puta,ab appetibili, uel a quouis alio, hoc autem non impedit, quin poſtea localiter a ſe moueatur.

Ad 2.

Ad ſecundum dico cum Egidio,quod naturale duplex eſt. Alterum quod oppo-

 nitur

nitur violento,& de hoc loquimur. Alterum,quod opponitur libero ſeu ſecũdum appetitum,& de hoc procedit argumentum.

Dub. an motus localis ſit dicendus uiolentus corpori. Dubitabis, an motus localis animalis ſit dicendus violentus corpori. Aliqui dicunt quod eſt mixtus,quia quod progreditur,modo leuat,modo deprimit pedes. Sed hoc nihil eſt. Vnde reſpondeo, ꝙ animalis corpus dupliciter cõſideratur. *Corpus animalis dupliciter cõſideratur.* Vno modo ſolum in ratione grauis,& ſic motus ſurſum illi eſt violentus, deorſum naturalis. Altero modo, vt corpus animalis eſt,& ſic motus talis ab anima proueniẽs naturalis dici debet abſolute, licet habeat quid violenti,quia animal etiã graue eſt, & hinc prouenit defatigatio.

Sunt etiam quidam motus animalis, qui etiam uiolenti dicuntur animali, vt animal eſt, cum ſunt contra inſtitutionem, & diſpoſitionem organorum, vt manibus ambulare,retrocedere, & huiuſmodi alii.

Ad 3. Ad tertium reſpondeo,quod vt aliquid agat in alterum, ſat eſt diſcontinuatio in qualitate, dummodo tamen quod agit, vel mouet,& mouetur,actu ſint, & compoſita. hoc autem quantum ad motum localem in partibus animalis inuenitur,nõ autem in inanimatis, tam mixtis, quam elementorum,quæ partes eiuſdem habẽt rationis. ob id forma eandem potentiam eis communicat. In animalibus vero propter variam diſpoſitionem partium, cuidam mouere,alteri,moueri ineſt. & ſic patet determinatio quæſtionis.

Sed accidit,& hæc ab aliquo. Tex. XXXI.

Diſt. mobilium, & mouẽtiũ. CVm probaſſet, inanimata naturali motu non moueri a ſe,mõ ab alio extrinſeco moueri ea dicit. Vt aũt hoc explicet, motus primo principia & cauſas diſtinguit. puta,mouẽs, & mobile. Dicit igitur,quod ſicut mouẽs eſt duplex, & ſecundum naturam,& præter naturam: ita etiam & mobile.

Mouens præter naturam eſt, cum in ſe non habet principium actiuum ad talem motum, ſicut cum uecte mouemus lapides ſurſum,& ſeparamus ab aliis,tunc vectis non eſt mouens ſecundum naturam; quia grauis nõ eſt talem motum efficere.

Mouens ſecundum naturam eſt, cum in ſe talis motus principium habet,vt calidum ſecundum naturam calefacit, & frigidum frigefacit.

Ita etiam de mobili. Id eſt mobile ſecundum naturam,quod ad talem motum principium habet,non per accidens:ut calidum in potentia eſt mobile naturaliter ſecundum calefactionem,& frigidum in potentia mobile ſecundum frigefactionem.

Explicat autem,quare dixerit,non per accidens. Ratio huius eſt,quia cecidit, ꝙ vnum ſit quale,hoc eſt album,nigrum, vel quantum,vel alias patiatur denominationes. ſed non ob eas dicetur mobile naturaliter,niſi per accidens. V.g accidit, quod album ſit calefactibile,ſed per accidens,quatenus, quod per ſe calefactibile eſt, album eſt. Huiuſmodi ſunt res artificiatæ, quæ per accidens ſunt mobiles ſecundum naturam, quatenus in naturali ſubiecto fundantur.

Mobile uero præter naturam eſt,quod potentiam non habet ad talem motum, vt cum graue ſurſum, leue deorſum fertur. *Nota.* Iſta autem naturaliter feruntur, cum ad ſuos actus ex potentia naturali feruntur, vt cum ignis ſurſum fertur, & graue deorſum, & reliqua ad proprios ſuos actus.

Quoniam autem, quod eſt potentia,multipliciter. Tex. XXXII.

Duplicem eſſe potentiam, & duplicem actum. CVm dixiſſet,tunc res naturaliter moueri,cũ ad proprios actus ex potentia feruntur,quia duplex erat potẽtia, & duplex actus, & ſic dupliciter res moueri contingeret naturaliter. Diſtinguit hoc prius. nam ex hac multiplicitate prouenit difficultas cognoſcendi,a quo iſta moueantur.

Exemplo quodam ſcientis duplicem explicat potentiam,& actum. Dupliciter, inquit, aliquis dicitur ſciens. Vno modo,ſicut qui diſcit. Altero modo,ſicut qui iam didicit,ſed non contemplatur actu. vterq. enim potentia ſciens dicitur, ſed aliter.

Nam

Nam qui diſcit eſt in potentia ad duo, puta,ad habitum ſcientiæ,& ad contemplationem,quæ ex ipſo prouenit , at qui iam didicit,aliis tamen uacat,eſt in potẽtia ſolum ad contemplationem. Vnde is, qui habitum habet,eſt in potentia quidẽ, ſed non ſicut prius,quam habitum haberet, ſed partim eſt actu reſpectu prioris potentiæ, partim potentia reſpectu ulterioris actus.

Præterea,is,qui eſt in potentia tali,id eſt,habitum habet,poteſt operari,& contemplari ſemoto impedimẽto,puta,ſi voluntatem applicat, & ab aliis uacet. Niſi enim operari poſſet per ſolã impedimẽtorum ablationem, utique non haberet habitum ſcientiæ, aut haberet contrariũ habitum ſcientiæ.Et hoc eſt dicere,quod eſſet in contradictione, aut ignorantia. Qui enim ſublato impedimento,nõ contemplatur,aut eſt, quia eſt in pura negatione,ideſt,non habet habitum:aut eſt in oppoſita diſpoſitione,ideſt, habet errorẽ oppoſitum.Poteſt igitur,qui eſt cum habitu,& ſic eſt in potentia operari, ſublato impedimento:at qui eſt in priori potẽtia,etiam ſublato impedimento non contemplatur,niſi prius habitum etiam in ſe acquirat.

Nõ quænã potentia ſit, quę uocari ſolet remota, uel eſſentialis propĩqua, uel accidentalis.

Hic nota, quod prior potentia dicitur ab aliquibus remota, ab aliis eſſentialis, quia eſt ad formam: & actus illi reſpondens,dicitur actus primus;poſterior potentia dicitur propinqua,ab aliis accidentalis, quia eſt ad operationem , & actus huic reſpondens,qui eſt operatio,dicitur actus ſecundus.

Quæ dicta ſunt de potentijs, applicantur rebus naturalibus.

Hoc igitur exemplum,quod in ſcientiis,& habitibus poſitum eſt,applicat rebus naturalibus: dicitque etiam dupliciter aliquid eſſe in potentia ad aliquẽ motum. Vno modo in potentia remota,ſeu eſſentiali,ut recipiat formam: ſicut quod eſt potentia calidum.Altero modo,quod eſt in potentia propinqua,quia iam recepit formam calidi,ſed eſt potentia,ut urat,& calefaciat.

Nota.

Et aduerte,quod actus ſecundus ſtatim ſequitur ad actum primum , niſi ſit aliquod impedimentum, ut quod calidum factũ eſt,ſtatim vrit.niſi quid prohibeat. ſicut qui habitum habet ſtatim contemplatur,niſi ſit aliquod impedimentum.

Quæ dicta ſũt de potentijs, applicantur grauibus,& leuibus.

Hęc quæ dicta ſunt applicat grauibus, & leuibus,dicens: quod eſt graue potentia cum nondum accepit formã grauis, & leue,cum non accepit formã leuis, ut aqua eſt potentia leue,quouſque fiat aer, uel ignis: cum primum autem formam hanc accepit,ſtatim ſequitur actus ſecundus, niſi ſit aliquod impediens, quod ſi ſit,eſt in potentia proxima ad actum, ſicut qui habitum habet.

Hoc etiam fit in quantitate, & qualitate,vt patet, ſi aqua in vaſe infundatur, tunc utique extenditur, & expanderetur aqua niſi eſſet impedimentum vaſis,ſublato uero impedimento, ſtatim expanditur. Similiter in qualitate,ut dictum eſt de ſcientia,& de calore.

Nota.

Quod ſi dicas, quare ex graui ſequitur talis motus,& de leui talis motus,& non alius? Reſpondet Ariſtoteles eam eſſe rei naturam, nec huius alia eſt quęrenda cauſa.

Sẽt. Ariſ. de motu grauiũ,et leuium.

Ex his omnibus vult Ariſtoteles reſponſum eſſe ad quæſtionẽ, a quo inanimata moueãtur,cum naturaliter mouentur,puta,ab eodem moueri ad actus ſecũdos ex proxima potentia, a quo mouentur ad actus primos ex remota potẽtia. v.g. qui ex aqua facit ignem, & reduxit ad actũ hunc,idem reducit ad motũ ſurſum,quia cum ignis fit, utique niſi eſſet impedimẽtum,ſtatim moueretur,ablato ergo impedimento,ſequitur ille motus.

Qui remouet prohibens,partim mouet partim nõ.

Vnde qui impedimentum aufert, partim mouet,partim non mouet:mouet n. per accidens,ſed non per ſe,quia nõ dat mouendi virtutem,niſi generãs,ſicut qui aufert lapidem,quo uter aere plenus ſub aqua comprimebatur,ſtatim mouet utrẽ ſurſum,ſed per accidens.

De pila repercuſſa, & ſagitta emiſſa.

Similiter cum pila reflectitur a pariete,paries per accidens mouet,per ſe uero proiiciens,qui impetum impreſſit. Vides ergo,qualiter iſta moueantur a generantibus à quibus facta ſunt.

Accipe exemplum clarum.Sit aliqua ſagitta emiſſa fortiter a ſagittante,ſed quæ in principio non ita fortiter feratur ob impedimentum:hoc autem ablato velociſſime feratur : quamuis motus ſit iam ſagittans,profecto nemo non dicet,ſagittam,cum velociſſime fertur, a ſagittante moueri.

Ita

Digitized by Google

Quomodo ſe habeat generans ad motum grauium, & leuiũ.

Ita ſit in his: generans enim dans formam grauibus, & leuibus, qualitates ſtatim impresſit, quibus abſque motu ferētur in loca propria, & naturaliter, niſi eēt impedimentum: hoc autem ablato, ſequitur motus, qui eſſet a principio, quia illa uirtus naturalis permanens eſt: per ſe ergo a generante mouentur imprimēte virtutes, & formas, a remouente uero prohibens, per accidens. Ex quo fit, quod ſolum ſe habeāt iſta pasſiuè, ideſt, mobilia ſint, mouentia uerò extrinſeca ſint, & hic eſt ſenſus huius textus. Hanc autem quæſtionem de grauium, & leuium motu copioſè diſputauimus lib. 2 q. 2. propterea modo ab hoc ſuperſedemus.

Si igitur omnia, quæ mouentur. Tex. XXXIII.

Oē quod mouetur ab alio mouetur.

Concludit tandem illud problema: Omne, quod mouetur, ab alio mouetur. Et facit inductionē quandā ex prædictis. Oē, quod mouetur, aut ſecundum naturam, aut uiolenter mouetur. Si uiolenter mouetur, clarum eſt ab alio moueri. Si uero ſecundum naturam, aut a ſe ipſis, ut animalia, & hæc ab alio mouentur, licet intrinſeco, ſi non a ſe ipſis ut inanimata, etiam ab alio mouētur, puta a generante, uel a remouente prohibens. Cum autem huiuſmodi ſint omnia, quæ mouentur, patet, omne, quod mouetur, ab alio moueri.

Dubium a quo moueantur grauia, et leuia, poſt quā mortuus eſt generans.

Hic poſſet dubium eſſe. A quo dicēda ſunt moueri iſta inanimata, cum ipſa generantia non ſunt? Aliqui dicunt, a cælo moueri. Alii a loco naturali habente uirtutem attrahendi. Alii ab ipſo medio. Sed in re clara profecto mirū eſt, cur tot ſint opiniones. Dico igitur cum Ariſtot. quod a remouente prohibēs per accidēs, per ſe uero a generante, quamuis enim non ſit generans, tamen manet uirtus impreſſa in re, quæ fertur, ut notum eſt in ſagitta, quæ fertur impetu a ſagittante impreſſo, etiam ipſo mortuo.

Dubiū 2. An ſicut calidū actiuè calefacit, ita graue actiuè ſe moueat.

Aliud dubium eſt. Nam dicitur in textu, quod ſicut, qui rem facit calidam, dat etiam, quod urat, & qui dat habitum, dat etiam contemplationem, ita quod facit graue, aut leue, dat etiā motum. Ex hoc uidetur, quod ſicut ignis, ſeu calidum actiuè calefacit, & ſciens actiue contēplatur, ita etiam inanimata actiuum in ſe habeāt motus principium. Vlterius, quod ſicut iſte motus inanimatorum tribuitur generanti, ita etiam ſit tribuendum generāti, cum ignis calefacit aquam, & magiſtro ſit tribuenda diſcipuli contemplatio.

Solutio.

Dico ad primum, quod nos nō negamus in inanimatis eſſe principia actiua inſtrumentalia illorum motuum, ſed dicimus talia principia eſſe grauitatem, uel leuitatem, non autem formas ſubſtantiales, ſolum enim ſunt pasſiua principia, vt diximus in li. 2. & in hoc ſimilitudo tantum eſt. Nam non ſola forma ſubſtantialis facit rem in actu primo, & potētia ꝓxima ad motum hunc, niſi ſit grauitas, & leuitas. At cum ignis calefacit, tunc forma ſubſtantialis actiuum eſt illius motus principium, quia non eſt in ipſo igne, forma autem inanimati poteſt actiuè exercere motum circa alia, ſed nō circa ſe: hoc enim reſeruatum eſt uiuentium formis. Et huiuſmodi ſignum eſt. Si enim ipſorū formæ motuum ſuorum actiua eſſēt principia, utique in ſe haberent uirtutem mouentem compoſitam, diſtinctam a parte mota: hæc autē non eſt, cum ſimilia ſint, & homogenea. Illud autem de ſcientia poſitum eſt pro exemplo, ut cognoſceretur duplex actus, & duplex potentia. At non dubium eſt, quin homo intelligat, & contempletur per ſe actiuè, quia habitus non dant operationem, ſed perfectionem in operatione, & præterea, quia pendet ex libertate contemplari, quam homo ex ſe exercet, ob id ſimpliciter tribuitur contemplatio ipſi.

Ad aliud dico, quod non tribuitur generāti calefactio huius ignis, ſicut motus localis, quia calefactioni, cum ſit extra ipsū, poteſt eſſe ignis principiū quod, ſed non ſui motus propter rationem dictam. Repete, ſi uoles, quæſtionem illam ſecundi libri.

Caput

Caput Quintum.

Hoc autem dupliciter, aut enim non per ſe ipſum.

In oĩ motu deueniendũ eſſet ad unum primum.

CVm determinaſſet illud problema, quod mouetur, ab alio moueri, ad rem magis accedens, aliud determinare aggreditur, videlicet, in motu quolibet, locali præſertim, deueniendum eſſe ad vnum primum, quod non ab alio extrinſeco moueatur, ſed ſi moueatur, per ſe ipſum moueatur. Ob id prius diſtinguit, duplex eſſe mouens. Alterum eſt, quod mouet, quia moueatur ab alio extrinſeco mouente ipſum mouens, ſicut baculus mouet lapidem, quia a manu mouetur. Alterum eſt quod ſic mouet, quod non ab alio extrinſeco moueatur, ſed per ſe ipſum, ſicut homo cum lapidem mouet, non ab alio extrinſeco motus.

Duplex ē mouens.

Mouẽs p ſe ſubdiuiditur.

Iterum ſubdiuiditur hoc, quod per ſe ipſum mouet. Eſt enim duplex. Alterum quod mouet primum poſt ultimum motum, ideſt, quod per vnum medium mouet, ſicut homo, qui manu mouet baculum: per medium enim vnum mouet vltimum, puta, per manũ. Alterũ eſt, quod per plura media mouet, nec eſt proximũ primo poſt vltimum, ſicut cũ homo mouet manu baculum, & baculo lapidem, lapide librum.

Hic autem eſt vnum motum tantum, puta, liber, ſed non mouens aliud, eſt ét vnum mouens tantum, ſed non ab alio extrinſeco motum. reliqua intermedia ſunt mouentia, & mota, vt patet de manu, baculo, lapide, quamuis omnia moueant prȩter vltimum.

Comparãtur iſta mouentia inter ſe.

Comparat autem iſta, quȩ mouent, & præſertim vltimum mouens, qualis eſt lapis, cum primo mouente, puta, homine, & dicit, quod magis mouet primum.

Similiter facta cõparatione ad ea, quȩ
1 mota ab alio, mouent, magis primũ mo-
2 uet. Quod dupliciter probatur. Primo quia primum mouet vltimum, ſed vltimum non primum, i. recipit vltimum a primo motum, ſed non primum ab vltimo. Præterea, quia ultimo mouente ablato, etiam mouet primum; at ablato primo non mouet vltimum, magis ergo motus a primo eſt, ob idque ipſum primũ magis mouet.

Si uero neceſſe eſt omne. Tex. XXXIIII.

PRoponit modo rationes, quib. probat in motib. ſemper deueniri ad vnum primum, qđ non ab alio moueatur extrinſeco, ſed a ſeipſo. Vbi nota, quod non intendit deducere per has rationes, quod ſit deueniendum ad vnum in quolibet motu, quod a ſe moueatur, ſed ad vnũ, quod nõ moueatur ab alio, ſiue ſit immobile, ſiue mobile. quod ſi mobile fuerit, tunc mouebitur per ſe ipſum.

Probatur in motib. deueniendũ eſſe ad unum primũ, quod nõ moueatur ab alio externo.

At quia Plato exiſtimabat omne mouens moueri, vt Simpli. & S.Th. docent, ob id infert, quòd illud primum a ſe ipſo mouetur, tamen rationes hoc tantum concludunt, quod non ab alio extrinſeco moueatur.

Nota.

Facit igitur rationem primam. Omne quod mouetur, aut mouetur ab eo, quod nõ ab alio extrinſeco mouetur, aut ab eo quod ab alio mouetur. Sed vtroque modo datur vnum primum, quod non ab alio moueatur, ſed per ſe ipſum (ſi id mobile eſt) ergo in omni motu datur vnum quod non ab alio moueatur. Minorem probat. Si enim detur prior pars, ꝙ moueatur ab eo, quod non ab alio mouetur, tunc hoc erit primum mouens, nec neceſſe eſt aliud vltra hoc quærere. Si vero detur poſterior pars, quod moueatur ab eo quod ab alio mouetur, tunc de hoc ipſo petam, an moueatur ab alio, quod nõ per ſe mouetur. Quòd ſi iterum; atq; iterum detur, erit proceſſus in infinitum in mouentib. qui eſſe non poteſt, nam niſi ſit primum mouens, reliqua non mouebũt, vt dictum eſt. In infinito autem non eſt vt primum. Quòd ſi non ſit talis proceſſus, ſed perueniatur ad vnũ primum, tũc habetur intentum, hoc enim non ab alio extrinſeco mouebitur.

1. ratio ex parte mobilis.

Et aduerte, quòd loquitur de motib. eſſen-

Ariſt. de mouenti bus et mo tis eſſen tialiter ſubordina tis. eſſentialiter ordinatis, cum vnus ab alio actualiter pendet: in his enim nō eſt pro ceſſus infinitus, ſicut nec in cauſis, ſecus in aliis, non ordinatis, niſi accidentaliter.

Amplius autem, & ſic ipſam hāc rationem Tex. XXXV.

4. Rō ex parte mo uentis. SEcunda ratio eſt ferè eadem cum prę cedenti, ſed alia uia proponitur, nam prima eſt ex parte eius, quod mouetur, hæc vero ex parte mouentis.

1. Supp. Supponit autem tria. Primum eſt. In motu eſt, quod mouet, & quo mouetur.

2. Supp. Alterum eſt. Quod mouet, aut ſe ipſo aut alio mouet, ut homo, aut ſe ipſo mo uet, aut baculo, & ventus mouet aliquid, aut ſe ipſo, aut lapidem mouendo, & illo mouet aliud.

3. Supp. Tertium eſt. Quo mouetur aliquid, nō mouet abſque eo, quod mouet per illud, vt baculus non mouet, niſi manus moue at, nec manus, niſi homo.

Ex his cō ſtituitur. 2. Ratio. Ex his conſtituit rationem. Si aliquid mouet, vel a ſeipſo mouet, vel alio per ſe cundum principium, & per primum: tūc ſi ſe ipſo mouet, non erit aliud mouēs, & ſic habetur intentum.

Obiect. Dices tu, ſe ipſo, i. immediatè mouebit, ſed tamen ab alio motum, ut baculus ſe ipſo mouet lapidem, tamen moue tur ab alio.

Solut. Aduertendum, quod hoc nō ualet: nā tunc non eſt baculus, qui ſe ipſo mouet, ſed homo per baculum, quæritur enim de agente principali.

Quod ſi des alteram partem, quod mo uet per aliud, tunc oportet deuenire ad aliquod, quod ſe ipſo moueat, & hoc nō ab alio mouebitur, quod ſi non deuenia tur, erit proceſſus in infinitum, & ſic non erit aliquid, quod ſeipſo moueat, quod ſi hoc non ſit nihil mouebitur per princi pium tertium.

Nota. uis rōnis Ariſt. Et nota, quod uis rationis in hoc conſiſtit, quod ſi ſemper vnū ab alio, & hoc ab alio moueretur, nihil ſe ipſo moueret, ſed omnia eſſent inſtrumenta. Nam dato vno, quod moueret, ſi hoc ab alio moue retur, iam nō illud, ſed hoc oer illud mo ueret, & ita nō eſſet, quod ſe ipſo ageret, ſed ſemper inferiora ſunt inſtrumenta ſu periorum. Cum autē debeat dari aliquid quod ſe ipſo moueat, ſiue tunc, vt cū ven tus, aut homo mouet lapidem, aut poſt tria, aut quatuor, aut aliquot intermedia, profectò in omni motu deuenire oportet ad unum, quod non ab extrinſeco mo ueatur, & hic eſt ſenſus, & vis rationis huius, quam inueniſſe non eſt facile.

Poſtea autem, quæ dicta ſunt. Tex. XXXVI.

TErtiam rationem ad idem oſtendē dum facit, & ſumit illam propoſitionem: Omne, ꝙ mouet, mouetur ab alio extrinſeco. Tunc uel iſta propoſitio contingens, uel neceſſaria, ſed nec veritatem habet contingentem nec neceſſariam: ergo non omne, quod mouet, mo uetur ab alio.

Minoris priorem partē oſtendit, quod non ſit contingens, ut quod mouet, mo ueatur. Si enim eſt contingens, ponatur, quod mouet non moueri (nam poſſibile poni poteſt ineſſe.) Tunc eſt argumē tum contra iſtorum dicta. Quod mouet omne non mouetur, ergo tunc nullus mo tus eſt. Conſequentia eſt bona, vt ſtatim dicam. Conſequens eſt impoſſibile, nam neceſſario motus eſt. ergo antecedens nō erat contingens. Quamuis enim eſſet fal ſum, at ex falſo contingenti, falſum quidem bene inferri poteſt, at non impoſſi bile: ergo profectò non fuit illud contin gens: Omne, quod mouetur, ab alio extrinſeco mouetur.

Sed dices. Vnde valet illa conſequē tia, ſi non mouetur mouens, ſcilicet ab alio, quòd non ſit motus? Reſpōdetur, quod eſt ualida, nā in his, quæ ab alio ex trinſe co mota mouent, non mouerent, niſi ab alio mouerentur, & qui ponit non moueri, ponet non mo uere. *Obiect.* *Solut.*

Et

Et rationabiliter hoc accidit. Tex. XXXVII.

Mouēs nō neceſſario mouetur ab alio.

PRobat rationabiliter dici, quod mouens nō mouetur ab alio neceſſario & argumentū hoc eſt. In motu ſunt, quod mouet, quod mouetur, quo motus eſt.

Horum trium ultimum, puta cum homo baculo lapidem mouet, ultimum inquam, ut lapis, mouetur ab alio, ſed non mouet aliud extrinſecum, medium aūt, ſ. baculus, mouet quidem lapidem, at mouetur ab alio, ſ. homine. Cum.n. tangat hominem mouentem, utique mouebitur & motus mouebit, non autem immobilis exiſtens. Oportet ergo, ꝙ primum, puta, homo, moueat, ſed non moueatur ab alio extrinſeco.

Sic enim ſeruabitur ratio media ad extrema: Medium enim mouet, & mouetur ab extrinſeco, ultimum mouetur ſed nō mouet, primum ergo mouebit, ſed non mouebitur ab alio.

Confirmat ex ſententia Anaxagorę. Hic enim mentem, quæ prima cauſa motus erat, dixit localiter mouere, non ab alio motam, & alterare immixtam, ideſt, non alteratam.

At uero ſi non ſecundū accidēs. Tex. XXXVIII.

Mouēs nō neceſſario debet moueri.

PRobat alteram argumēti partē, quæ erat poſterior pars minoris, ꝙ non ex neceſſitate, ꝙ mouet moueatur. Dicitque, quod ſi ex neceſſitate mouens moueretur: ab alio vtiq; nō moueret, niſi moueretur, vnde quatenus mouetur, mouet. Tunc ergo eſt argumentū. Vel mouetur ab alio eadem ſpecie motus, qua mouet, vt quod alterat, alteratur, quod fert, fertur, quod auget, augetur. Vel alia, puta quod alterat, augetur, ſed nec alia, nec eadē ſpecie motus neceſſe eſt, quod mouet, moueri ab alio, ergo non neceſſario, quod mouet, ab altero extrinſeco mouetur.

Probatur minor, Si dicas, quod eadem ſpecie, tunc manifeſta abſurda ſequūtur. Sumere enim debemus uſque ad ſpecies ſpecialiſſimas, & ultimas: & ſic qui docet Geometriam, docebitur ab alio, & quam propoſitionem docet, ſimul ab alio docebitur: & quod proiicit, ſimul proiicietur, & quomodo proiicit, proiicietur, quæ quidem impoſſibilia ſunt.

Nō neceſſariū dēt moueri eadē ſpecie motus.

Altera pars probatur, quod non ſecundum aliam ſpeciem motus. Tunc enim oportet multiplicare in infinitum ſpecies motus, cum ſemper, quod mouetur ab alio, & hoc ab alio, moueatur ſine limite ſecundum ſpeciem aliam motus.

Nō neceſſario debet moueri alia ſpē motus.

Poſſet reſponderi, Quod non oportet infinitas ſpecies motus facere, ſed finitas tráſpoſitas ſic: Quod localiter mouet aliquid, mouetur ab alio ſecundū alterationem, & hoc, quod alterat, ab alio augetur & quod auget, iterum ab alio localiter fertur, & ſic in infinitum tranſponendo.

1 Hoc excluditur Ariſ. ratione. Quia ex hoc adhuc ſequitur, quod res mouetur a mouente moto ſecundum eandem ſpēm motus: Nā res magis mouetur a primo, quàm ab intermedio, vt ſi A, mouetur a B, & hoc a C, & hoc a D. magis A, mouetur a D, quam ab aliis. Ita ergo, ſi motum localiter mouetur ab alterato, & alteratum ab aucto & hoc iterum a moto localiter, ualet de primo ad vltimum, vt motum localiter moueat localiter, & ſic de quocunque alio motu.

2 Idem alio argumento probat, quod ſequitur, quod vnum erit motum a quocūque mouente, & quodcunque mouēs erit quodcunque mobile, ut ſanatiuum ſanabile, & etiam augmentabile, & mobile localiter. Sic enim hæc ratio eſt intelligenda. Sequela patet. Nam quāuis, ſi immediata mouentia, & mota reſpicias, hoc non appareat, tamen aſcendendo, & deſcendendo hoc inuenies. Nam ſi quod ſanatur, mouetur a ſanante, & hoc per ſe, & vt ſanans augetur, iam ſanatiuum erit per ſe augmentabile. Et iterum inuenies, quod augmentabile eſt ſanabile, & etiam localiter mobile. Hoc autem figmentum eſt, & quod omne, quod mouet moueatur, impoſſibile. Si enim non eſt contingens, nec neceſſarium, erit impoſſibile. Et nota expoſitionem huius poſterioris rationis.

Non ergo neceſſe eſt ſemper moueri. Tex. XXXIX.

Concluditur in generali, nō omne mouens ab alio externo debere moueri.

CONcluſionem facit generalem rationum præcedentium, puta, non omne quod mouetur ab alio extrinſeco moueri, ſed aut ab immobili, aut ab eo, quod ſeipſum mouet, ſi primū fuerit motum. Vbi uides, quod ſupra notauimus, ex his concludi ſolum deueniendum ad vnum primum in motu, quod non ab alio extrinſeco mouetur.

4. Ratio. ad idem.

Addit autem quartam rationem, Id debet eſſe principium motus, & mouens primum, cui magis conuenit mouere, at omnes concedunt magis mouere id, quod per ſe mouet, & non ab extrinſeco mouetur, quam quod ab extrinſeco mouetur, ergo tale erit motus principium potius, quam motum ab alio.

Quare hoc conſiderandum eſt. Tex. XL.

Debere dari unū principiū motus omnino immobile.

ALiud principiū vult modo Ariſtoteles conſtituere, puta nō, ſolū in motum dandum eſſe principium, quod nō ab alio extrinſeco moueatur, ſed a ſe: ſed etiam dandum eſſe principium immobile per ſe, & quod nec a ſe, nec ab altero moueatur. Ad cuius probationem diſputat id quomodo quod a ſe mouetur moueri dicatur,

Quod mouetur, debet eſſe diuiſibile.

Supponit autem ante omnia fundamentum, quod mouetur, eſſe continuum, & diuiſibile in ſemper diuiſibilia, quod in libro 6. oſtenſum eſt.

Aliquid continuū mouere ſe ipſum 6. modis poteſt contingere.

Aduerte autem aliquod continuum ſe ipſum mouere ſex modis contingere poteſt. Primo, quod totum ſecundum totum moueat ſe ipſum totum, vt totum ſit quod primo mouet, & totum, quod primo mouetur. Aut quod pars moueat totum: Aut quod totum moueat partem: Aut quod partes ſe inuicem per ſe moueant, & moueantur a ſe, Aut quod aliquæ partes totius ſingulæ, vel vna ſeipſas moueant, Aut tandem, quòd vna moueat immota, altera moueatur non mouens. Horum modorum, ſolus ſextus, & vltimus verus eſt ac eligendus, reliqui reprobantur ab Ariſtotele, non tamen exprimit ſecundum, & tertium, quia eadem eſt triū primorum ratio, ut dicitur.

Totum ſecundū ſe totū non poteſt mouere ſeipſum ſecundum totū. 1. Ratio.

Probat ergo, quod totum ſecundum ſe totum, non moueat ſeipſum totū dupliei ratione. Prior poteſt ſic componi. Mouens impoſsibile eſt moueri illo eodē motu, quo mouetur motum ab eo: at ſi totū ſe totum mouet, mouens eodem motu mouetur, quo motum, ergo impoſsibile eſt, totum ſecundum ſe totum mouere ſe totum primo. Maior explicatur. Baculus ſeu homo mouet lapidem, & mouetur, ſed alius eſt motus lapidis, alius in homine, ſimiliter in aliis omnibus. Minor nota eſt. Cum enim idem ſit totum mouēs, & motum, illo prorſus motu mouebit totum, quod mouetur, quod mpoſsibile eſt. Nam pariter in aliis mouentibus id accidet, & eadem ſanitate ſanabitur quis quo ſanat aliud, & fertur, quo motu fert.

2. Ratio.

Altera ratio eſt in ſecunda figura. Omne mobile, ut mobile eſt imperfectum, nullum mouens, vt mouens, eſt imperfectum: ergo nihil, quod eſt mouens eſt primo mobile. Maior probatur, Quia quod mouetur, eſt in potentia, nec actu hēt id, ad quod mouetur. Eſt enim motus actus imperfectus, ut quod caleſit, nondum eſt calidum perfecte. Minor patet. Nam mouens, & agens actu habet ad quod mouet mobile, eſt enim actu calidum, quod calefacit.

Addit. Cum mouens eſt cauſa uniuoca: nam cum eſt æquiuoca, non habet illam formam formaliter, niſi in virtute, ut Sol calida facit, at ipſe formaliter nōn eſt calidus. Cum igitur idem ſecundūm idem, non poſsit eſſe actu, & potentia: profecto totum non poteſt ſecundum ſe totum mouere ſeipſum: bene quidem una pars alteram.

Nota. Pars non pōt mouere totū ſecundum ſe totum nec totum ſecūdum ſe totum poteſt mouere partem.

Nota quod hac ratione probari etiam poteſt, quod pars non moueat totum ſecundum ſe totum, ſimiliter nec totum, ut totum, mouere partem. Nam ſi totum ſecundum ſe totum mouet partem, totum eſt actu, pars uero potentia, ſed quomodo totum actu eſt, ſi pars eſt potentia: cum enim totum eſt calidum, pars non erit non calida.

Simi-

Similiter nec pars totum mouebit. Erit enim pars actu, totum vero potentia ad formam illam. Sed implicat hoc. Si enim pars actu formam habet, totum ſecundũ ſe totum non erit in potentia: poteſt ergo pars mouere partem aliam, ſed non totũ ſecundum totum, nec totum ſecundum ſe, partem.

Quod autem non eſt ipſum ſe ipſum. Tex. XLI.

Non poteſt totũ ſeipſum mouere, quia partium una quæque moueat ſe per ſe. 1. Ratio.

Excludit quartam partem illius argumentationis, puta quod totum ſe ipſum mouet, qua partes ſe inuicem mouent, altera alteram per ſe: hoc reprobat quatuor rationibus.

Prima eſt: Vbi non datur primum, non eſt motus: at ſi ita totum moueretur, non eſſet primum mouens: non ergo eſſet motus. Minor probatur. Quia cum æqualiter hæc alteram, & altera illam per ſe moueat, neutra principium motus eſt.

Præterea: quia ſi principium eſſet una pars, tunc totum eſſet magis propinquum vni parti, quam alteri, puta, illi quæ prima eſt, & tunc vna pars magis per ſe moueretur, quàm altera, puta quæ longius diſtat ab vltimo, quod a primo mouetur: cum igitur vna pars magis diſtet ab ipſo toto, quod a primo mouetur, ipſa erit magis per ſe mouens: non ergo æqualiter partes ſe inuicem mouerent.

Secunda ratio eſt. Dato, quod vna pars primo moueat, ſicut & altera. tunc ſumo vnam, & fit argumentum ſubtile. Iſta mouet primo: de neceſſitate autem non eſt, vt quod primo mouet, ab alio moueatur: ergo poterit talis pars mouere totum abſque eo, quod ab altera moueatur, Ponatur ergo poſſibile in eſſe, tunc iam habetur intentum: quod in eo, quod a ſe mouetur, datur aliquid mouens, & non motum.

Tertia ratio eſt eodem fere vtens principio: ſi iſta pars primo mouet, ergo vel eſt immota, vel ſe ipſam mouet, nam per accidens eſt, quod ab alio moueatur. immota eſt, habetur intentum: ſi uero ipſam mouere dicas, exiſtimas, quod niſi hoc ita ſit, motus nõ erit, vt diximꝰ tex. 36. iam profecto totum non mouebit ſe ipſum, quia vtraque pars ſe inuicem mouet: quod eſt contra ſuppoſitum.

Quarta ratio eſt. Si ſe inuicem parte mouerent, utique eſſet idem actu, & potentia, Probatur. Si hæc pars mouet, puta, calefacit alteram, eſt actu, quia calida: quod ſi mouetur ab altera, ergo eſt potentia, puta, calefit: ſimiliter ergo eſt actu, & potentia ſecundum idem; quod eſt impoſſibile.

At uero neque ipſius primo. Tex. XLII.

Non poteſt totum ſe mouere, quia eius partes ſe ipſas moueant. 1. Ratio.

Reiicit quintum modũ, puta quòd totum ſe ipſum moueat, quia vna aut aliquæ ipſius partes ſe ipſas moueant.

Hoc reprobat ſic. Totum uel mouetur ipſum totum, uel non, ſed eius pars ita, ut nõ eſt totum, quod primum ſe mouet, ſed pars, in qua eſt motus, & ita ſeparata a toto ſe ipſam mouebit, ſed non totum. Si ergo totum mouetur ita, ut motus ſit in eo, & ſe mouetur: ergo per accidens ad motum totius a ſe ſequitur, quod iſtæ partes vel vna ſe ipſam moueat. Quod ſi per accidens, ponatur in eſſe: iam dabitur in eo, quod a ſe mouetur, aliquid immotum quod intendimus.

Si totum ſe mouet oportet aliquã partẽ, aliquã per ſe motam.

Vnde concludit ſextum modum. Sic enim mouet aliquid ſeipſum, quia vna ipſius pars ſecundum ſe immota, mouens eſt: altera vero ſecundum ſe mota, ſed nõ mouens. Vnde cum totum a ſe mouebitur, ut A B. non eſt aliud dicere, quod a ſe mouetur, quam quòd A quę eſt una ipſius pars B, alteram moueat, & iſte eſt ſenſus ultimorum uerborũ huius textus, ut Simpli. exponit, quamuis alii aliter exponant, & Alex. referente Simplicio.

Quoniam autem mouet aliquid quidem. Tex. XLIII.

Explicat Ari. quid ſit illud, quod primo ſe ipſum mouet.

VNum proponit Ariſtote ꝙ explicat, quid ſit id, ꝙ primo, ſeipſum mouet dicens, Quod id, quod ſeipſum mouet per ſe, & ex neceſsitate, duplici parte conſtat: Altera, quæ mouet in mota: altera, quæ mouetur, ſed non mouet aliud.

Eſt enim duplex mouens, & quod mouet, ſed mouetur ab alio: & quod mouet ſolum, & non mouetur. Similiter duplex eſt mobile, & quod mouetur & mouet aliud, & quod tantum mouetur.

Solum ergo in mouēte ſeipſum duplex pars eſt neceſſaria, & quæ mouet immota, & quæ mouetur non mouens aliud. Quod ſi acciderit, quod id, quod mouetur, etiam aliud moueant, tunc id per accidens eſt, neceſſarium ad id, quod ſe ipſum moueat.

Ex hoc probat. Sumatur ergo tale mouens ſe ipſum, in quo vna pars mouens ſit immota, puta, A. altera mota, & moueat puta, B, quod moueatur ab A, & moueat C, totum autem ſe ipſum mouens ſit, A, B, C.

Eſt argumentum. Ablato C. magnitudo, quæ reſtat A B, mouebit ſe ipſam, cũ ex parte mouente, & mota conſtet, ergo iam illa magnitudo tota A B C, non erat prima ſe ipſam mouens; ſed A B nam C. non mouebitur per ſe: ergo non fuit neceſſarium, quòd B. moueret, ſed tantum moueretur. Vlterius auferatur A, & relinquatur B C. non mouebit ſe ipſam, nam B; non per ſe poteſt mouere, niſi mota: ergo neceſsarium eſt, quod vt ſe moueat, ſit A, & pars mouens.

Concluditur ſuis rōnibus.

Concluditur ergo ex vtroque, quod ad hoc, vt aliquid ſeipſum moueat, tantum ſit opus parte mouente immota, & parte mota non mouente: quod ſi hæc fuerit etiam mouens, hoc quidem per accidēs eſt.

Dicit autem, quod tales duæ partes ſe debent tangere, puta, mouens, & mota: aut vna ſaltem tangat alteram. Tunc ſe tangunt, cum vtraque corpus eſt, vt neruus mouens, & caro mota: Tunc autem vnum tangit alterum, cum unum nō eſt corpus, puta mouens, vt cum intelligentia mouet cœlum, non enim tangitur cœlo, at ipſa tangi cœlum virtute ſua.

Ex his concludit intentum. Cum mobile continuum ſit, non aliter eſſe dicendũ ſe ipſum mouere, niſi quia ratione vnius partis mouet, ratione alterius mouetur, vt dictum eſt.

Dubitationem autem habet, ſituauerat aliquis. Tex. XLIIII.

Obijcitur cōtra ſēt. Ariſt.

CVm dixiſset, dari partē, quę mouet, & partem, quæ mouetur in eo, ꝙ ſe ipsũ mouet: argumentum facit circa hoc. Demus talem magnitudinem, puta A B. tunc A, mouet & B, mouetur: ſi igitur vtraque diuiſibilis eſt. diuidatur A, & B. & ſumatur magnitudo ex parte A, & ex parte ipſius B. compoſita, talis mouebit ſe ipſam, ergo A B, non erat prima, quæ ſe ipſam mouebat. Quod autem illa ſe ipſam moueat, patet. Nam ſi B. mota erat, quælibet eius pars erat mota, ſimiliter de A.

Quod ſi dicas. A, cum mouens ſit, non neceſsario eſſe diuiſibile, nam immaterialia poſsunt mouere, ſaltem, quamuis hoc verum ſit, ipſum mobile diuidi poterit, & ratione huius non dabitur primum, quod ſe ipſum moueat.

Sol. Ariſ.

Ad hoc reſpondet Ariſto. quod illę partes, aut vna ſaltem, ſi altera non ſit corpus, eſt quidem in potentia diuiſibilis, at actu non ita, vt ſi diuidatur, iam non talis motus in ea perſeuerabit, ut patet, Animal enim progreditur, & progreſsus eſt potentia diuiſibilis ſecundum partes animalis progredientis, tamen ſi actu diuidas in duas partes, non permanebit motus, Ad hunc ergo ſenſum dicit Ariſtoteles, quod datur primum motum in actu, ut nequeat pars mota actu diuidi, quin amittat motum, quamuis potentia diuiſibilis ſemper ſit.

Nota.

Ineſt igitur in his diuiſibilibus primũ actu, & ex tali primo conficitur de neceſſitate, quod ſe ipſum mouet. Idem dicendũ de parte mouente, cum ipſa corpus eſt, & diuiſionem habet, quod datur prima in actu, quæ mouere poſsit.

Ma-

Manifeſtum eſt igitur ex his.

In motu oportet deuenire ad aliquid, quod moueat immotum.

EX his concludit, quod in motu deuenire oportet ad aliquid immotũ mouens. Nam quæ mouentur, aũt ſtatim ab immoto mouentur, ſicut pars mota ſe hẽt in mouente ſe ipſum: ut corpus reſpectu animæ, ſi anima ſit pars mouens: alia mouentur non a primo immoto, ſed ab alio, quod mouetur. In his aũt deuenire debemus ad aliquid, quod ſe ipſum moueat; in hoc autem deuenitur tãdem ad immotum: ergo quocunque modo procedatur in motu, ad primum immobile deuenire oportet.

Dubium.

Dubium eſt, quæ ſit iſta pars mouens immota, ad quam reducitur mouens ſeipſum, quod ſupra in quæſtione tertia diximus. Si enim dicas, quod eſt anima, profecto uix poteſt textib. iſtis quadrare: quoniam locutus eſt ſemper Ariſtoteles de partib continui; nam ſuperius dixit, omne mouens ſeipſum eſſe continuũ: nec aliter ſe mouere, niſi quia ẽ una pars mouens, & altera mota, & multa alia dixit, quæ non niſi de integranti parte intelligi poſſunt, ex alia parte uidetur primũ mouens eſſe anima ipſa. Nam quamuis ſit pars integralis, quæ mouet tamen adhuc iſta mouetur, & non niſi ab anima.

Rõ dubitationis.

Solutio.

Reſpondeo, quod intelligi poteſt Ariſtoteles de utroque. Anima.n.eſt principium actiuum primum motus. Vnde abſolute loquendo, ipſa eſt primum principium motus animaliũ. At Ariſtoteles in ſuis probationibus de parte integrali procedit, quæ mouet, non ſimpliciter immota, ſed immota per ſe illo motu, quem in animali facit, ut cor, ſeu neruus, ſeu quæcunque alia pars, quæ primo mouet animal, non mouetur per ſe illo motu, quo mouet animal, niſi per accidens, quatenus in eo eſt, quamuis etiam moueatur alio motu neruus, uel talis pars, qui reſerendus eſt in animam, ut in principium primum. Et hoc modo poſſemus intelligere per hoc principium primum animã, quæ per ſe immobilis eſt, mouet autem animal ut actiuum principium.

Caput Sextum.

Quoniam autem oportet motum. Tex. XLV.

Nota dari mouens immobile & perpetuum.

VLterius Ariſtoteles accedens, uult conſtituere ex motus perpetuitate, unicum eſſe mouens immobile, & perpetuum, ut enim ex motu, quia ab aliquo fit, uenatus eſt dandum eſſe in unoquoque motu primum mouens immobile: ita ex perpetua motuũ ſerie, quæ nunquam intermittitur, probare aggreditur, unicum eſſe mouens immobile, & perpetuum.

Vnumquodque igitur immobilium. Tex. XLVI.

Excludit dubium. *Nota.*

PRætermittit quandam dubitationẽ quæ eſſe poterat. An omne mouẽs immobile ſit perpetuum: dicitque non eſſe præſentis loci determinare. Sat eſt modo probare. quod aliquod ſit mouens immobile perpetuum, quod quidẽ nulla mutatione moueatur, nec per ſe nec per accidens.

Nota.

Nota, quod Græce habetur aliter, ꝙ enim nos dicimus (mouentium autem) legit (non mouentium) & tunc de Ideis ſermo eſt, puta, immobilia non mouentia, an perpetua ſint: non eſt modo diſcutiendum, ſed ſolum de immobili mouẽte. At melius eſt ſequi noſtram literam. Et tunc eſt ſenſus quod non intendimus probare omnia immobilia mouentia eſſe perpetua, ſed aliquod unum, & hoc magis quadrat ſequentibus.

Si

Si autem ſi quis uelit in quibuſdam.

Arg. quo poſſet probari omnia immobilia eſſe perpetua.

Reſponſionem, quam aliqui dabāt argumento, quo probari poterat, immobilia omnia eſſe perpetua: admittit. Poſſet igitur hoc eſſe argumentum. Ea, quæ non generantur, nec corrũpuntur, perpetua ſunt, nec aliquando ſunt, aliquando non ſunt. At immobilia non generantur, nec corrumpuntur: non ergo aliquando ſunt, aliquando non ſunt.

Sol. quorundam.

Ad hoc aliqui negabant maiorem: nã aliqua aliquando ſunt, aliquãdo nõ ſunt, quæ tamen ſunt ingenerabilia, qualia ſunt puncta: non enim per ſe generantur, aut corrumpuntur, non tamen ob id perpetua ſunt. Similiter ea, quæ in compoſitis ſunt, ut formæ. Ex quo ſequitur, quod poſſunt principia, immobilia non eſſe perpetua: poſſunt enim eſſe mutabilia per accidens.

Sẽt. Ariſ. de illo argumen.

Ariſto. ergo admittit hoc tanquam neceſſarium, ꝙ non omnia, quæ per ſe immobilia ſunt, ſunt perpetua: poſſunt. n. eſſe quidem aliquando, & non eſſe abſque generatione, uel corruptione per ſe. Tamẽ hoc docet Ariſtot. eſſe neceſſarium, quod non omnia ſunt huiuſmodi, ſed ſit aliqđ mouens immobile perpetuum.

1. Rõ qua probatur deberẽ dari aliqđ mouẽs immobile perpetuum.

Hoc autem dupliciter probat. Primo ex generatione, & corruptione perpetua omnium inferiorum, etiam eorum, quæ ſe mouent. Nam ea, quæ ſe mouent, aliquando ſunt, aliquando non ſunt, & cũ hoc magnitudinem habent: ſunt ergo generabilia, & ad ipſorum generationem conſurgunt principia mouentia in ipſis, puta animæ. Tunc eſt argumentum. Generationes, & mutationes hæ perpetuo ſunt, nec unquam omnis ceſſat motus; ergo oportet ponere unum ſupremum perpetuum mouens. Probatur conſequentia.

Oportet dari aliquid. qđ ſit cã perpetuitatis quæ reperitur in rebus.

Nam huius perpetuitatis, & cõtinuæ mutationis, non poteſt eſſe cauſa ullum mouens ex his particularib. quæ aliquando ſunt, aliquando non ſunt, nec omnia ſimul. Ergo debet eſſe aliquod aliud perpetuum. Quod unum illorum eſſe non poſſet, patet. Quia illud non eſt ſemper; at motus ſemper eſt. Similiter nec omnia: nam omnia infinita ſunt, nec ſimul ſunt. Si infinita, non poſſunt eſſe cauſa. Si non ſimul ſunt, quomodo poſſunt ſimul cauſare? ergo profecto iſta continua, inceſſabilis ſucceſsio mutationum cauſam mouentem petit perpetuam immobilemque, præter illa mouentia particularia.

Manifeſtum eſt igitur, quod quamuis. Tex. XLVIII.

Mouẽtia particularia ſimul ſũpta non poſſunt eſſe cauſæ illius perpetuitatis.

Infert, quod ſimul non poſſunt illa mouentia particularia eſſe cauſa perpetuitatis. Dicitque, quãuis ſint mil lia, & millia, & unum moueret aliud, adhuc non ſufficerent perpetuitatem, & cõtinuationem in motu facere, niſi eſſet aliqua cauſa ſuperior mouens, & ſub ſe complectens omnes has: atque hoc continuã hanc ſucceſsionem facit.

Additque, quod hæc cauſa mouet unũ puta, cælum; hoc autem ſuo perpetuo motu hanc ſeriem perpetuam, & indefatigabilem ſeriẽ mutationum facit apud nos.

Si igitur perpetuus motus. Tex. XLIX.

Si motus eſt perpetuus, eſſe debet unus motor perpetuus.

Concludit, qđ ſi motus perpetuus debet eſſe, unus etiam motor erit perpetuus. quid ſi unus fuerit, erit unus motor perpetuus, ſi uero fuerint plures, erunt plures motores perpetui.

Dicit itaque quod unus eſt primus motor, cuius ratio eſt. Cũ effectus per finitã principiã fieri æque bene poſſunt, non oportet infinita ponere, & cum per unũ æque, ſicut per plura, potius oportet unũ ponere, quia natura ſemper ordinem maxime amplectitur, & quod fruſtra eſt abhorret. Sed omnes effectus inferiores poſſunt bene conſiſtere, uno exiſtente principio: unum ergo, non plura principia prima ponenda ſunt.

Manifeſtum eſt ex hoc.
Tex. XLIX.

2. ratio. ad idem. ALia ratione probat vnitatem principii, quia motus eſt ſemper, vt probatum eſt, eſt igitur argumentum. Motus ſemper eſt, ſed non proprie motus ſemper eſſe dicitur, niſi eſſet motus continuus. eſt ergo continuus motus, Si continuus, ergo vnus. Quod ſi vnus, vnum erit & mobile, & motor, erit ergo vnum principium.

Nota. Nota, quod non dicit, oſtenſum eſſe, motum eſſe continuum perpetuum nam non eſt demonſtratum, niſi de motu in communi, quod ſemper oporteat, quod motus ſit, quicunque ſit. Sed dicit oſtenſum eſſe, quod motus ſit ſemper, & modo addit, quod, re vera, non eſt proprie motus ſemper, niſi continuus ſit. Nam motus conſequenter ſe habentes non de neceſſitate ſunt ita coniuncti, quin mediet quies, vt dicit Simplic. quod ſi ſemper futurus eſt motus, conuenit maxime vt is ſit continuus. & hoc inferius probabit.

Et rurſus cum reſpexerit.
Tex. L.

Alia rō ad probādam ppetuitatem primi motoris. RAtionem unam fecit, qua probauit vnum eſſe mouens perpetuū, ſumptam ex perpetua ſerie mutationum. nunc alteram rationem ad idem facit, quæ ſumitur ex principiis eorum, quæ ſe mouent. Ingenioſè autem repetit ea, quæ dicta ſunt, vt ex eis rationem eliciat, & ea, quæ ſuperius dixerat, quorum occaſione multa diſputauit, oſtendat.

1. fund. Reſumit autem tria ex his, quæ dicta ſunt. Primum eſt. Eſſe aliqua, quæ eadem aliquando quieſcunt, & aliquando mouētur, & hæc oſtendunt ſalſitatem eorum, qui dicunt, omnia ſemper quieſcere, aut omnia ſemper moueri. aut quod omniū entium, alia ſemper quieſcunt, alia ſemper mouentur. Omnes hæ ſententiæ vnico iſto conuincuntur argumento, quod aliqua modo quieſcere, modo apparēt moueri, & ad vtrunque apta ſunt, tā motum, quam quietem.

Alterum, quod repetit, eſt, quod ex his rebus, quæ notæ ſunt, voluit aſcendere ad cōſtituendas duas eorum naturas, & quæ ſemper mouentur, & quæ immobilia ſemper ſunt, & ad hoc oſtendendum, probatum eſt. Omne quod mouetur, ab aliquo moueri, & per diſtinctionē eorum, quæ mouentur ab alio, & quæ mouentur a ſe peruentum eſt ad hoc principium, quòd in omni motu dare oportet principium, quod ſe ipſum moueat, & cū hoc ad primum mouens immotum reducatur adhuc, abſolute in motu eſt principium primum immotum mouens. 2

Tertium eſt, ꝙ cum videmus ea, quæ ſe ipſa mouent ad ſenſum, vt animalia de nouo incipere motum poſt quietē apparebat, (imo hoc eſt ſumptum pro argumento,) quod vniuerſaliter motus omnis poſſet incipere ita, ut mūdus eſſet, ut animal vnum, quod de nouo motū in ſe inciperet, & ſic poſſet motus incipere. 3

Hoc autem oportet accipere.
Tex. LI.

REpetit ſolutionem dubii, quæ data fuit textū 20. ꝙ animalia non habent principium in ſe actiuum cuiuſque motus, ſed localis, & progreſſiui, & huius nō proprie principium in ſe habent, quia prius mutantur aliis motib. extrinſecis, antequam ad illud perueniant, puta, alteratione, & augmentatione, ad quos motus oportet ante prius alia mutari. Sunt enim multi motus a continēte circa ipſum animal, qui antecedunt illum localem motum, unde dū quieſcit, & dormit, de coquitur cib. poſtea excitatur, præceſſit ēt motus alimenti, & alia etiā multa, antequam ad motum localem perueniret animal, quod de toto mundo dici non poteſt. Nihil enim eſt extra continēs totum mundum. *repetitur ſol. cuiuſdā dubij.*

Hinc iam ſequitur aliud, (quod alias non eſt ſufficiens principium, vt ſe continuo moueat.) modo Ariſtoteles adiūgit puta, quod animal non eſt ſufficiens principium, vt ſe continuo moueat, cum motus

tus ipſius depẽdeat a motu extrinſeco, cuius non habet in ſe actiuum principium.

principiũ & pars qua ſe mouet aĩal, mouetur per accidens.

Vlterius addit, quod animalis principium, & pars, quæ mouet, mouetur per accidens his motibus: dum enim animal ab alio alteratur, & augetur, ſimul etiam anima & pars mouens per accidens alteratur, & augetur. Similiter, dum localiter ſe mouet. ut enim qui mouet ueſtem, ſimul cum ueſte mouetur, & anima etiam corporis motiua, & partes, mouentes per accidens, cum ipſo corpore mouẽtur, omnia igitur illa principia eorũ, quæ ſe mouẽt, per accidens mouẽtur ab alio, & a ſe.

Ex quibus credere licet. Tex. LII.

Concluditur ex his omnib. rõ.

Concluditur ex omnib. his rationẽ ſecũdam principalem. Impoſſibile eſt, ullũ principium horũ, quæ mouent mota, per accidens eſſe cauſam perpetuæ mutationis, & continuæ, cum oĩa ab aliis moueantur, nec motuũ ſuorum cauſæ ſint, niſi ab aliis prius mota. Ergo oportet, aliud principiũ ultra hæc omnia facere, quod ſit immobile etiam per accidens, & ſicut illa & hoc erit primum, a quo omnia pendeant, & tũc motus erit inceſſabilis, & totum ens, id eſt, mundus in ſe, & in ſua uniuerſali diſpoſitione ſeruabitur. Cum enim principium ſemper ſit, & id, quod ab ipſo pendet, & ſuſtentatur, etiam perpetuitatem obſeruabit.

Non eſt autem moueri ſecundũ accidens.

Excluditur.

Excludit obiectionem. Dictum. n. eſt, ꝙ quæ ab aliis mouentur per accidens, non habent perpetuitatem. Videtur hoc falſum; Nam intelligentiæ orbium inferiorum cum ſuis orbibus mouentur ultra ſuum motum a ſupremo orbe, at perpetua principia ſunt. Ad hoc reſpondet, quod aliud eſt per accidens moueri a ſe, id eſt, in ſe: aliud ab alio, id eſt, in alio. Principia animalium mouentur per accidens in ſe, quia ſunt partes ipſorum; quæ per ſe mouentur, at intelligentię non in ſe, ſed in ſuis orbib. motum recipiunt: quia, ut inquit S. Tho. & Auerroes, non ſunt formæ orbium ſicut animæ, ob id motus orbium nullo modo ei ineſt: hoc autem non repugnat etiam perpetuis, Aliter Simp. exponit, at hæc expoſitio ſufficit.

At uero ſi aliquid eſt ſemper. Tex. LIII.

1. mobile, quod mouetur à primo mouente perpetuo dẽt eſſe unũ, & perpetuum.

Poſtquam oſtendit, unũ eſſe mouens primum immobile, & perpetuũ, docet, ꝙ mobile primum ab iſto mouẽte motum, erit unum, & perpetuum, ſimiliter & motus unus. Probat autem, quod ſit tale mobile primum motum a primo mouente. Vnum, & immobile, eodemq; modo ſe ſemper habens, non poteſt immediate plura, ac contraria facere, at primum mouens eſt unũ, & immobile, ſemperque eodem modo ſe habens; ergo nõ poſsũt hi effectus inferiores multiplices & mutationes oppoſitæ ab eo immediatè eſſe. oportuit igitur, unum ab ipſo ſolum mobile, & motum ponere, & hoc efficiet hanc diuerſitatem in rebus, prout uarie ſe habet motus: & ita fit. Aſtra. n. a ſolo Deo mouentur, at hæc mota in diuerſis ſitibus exiſtentia modo generationum, modo corruptionum cauſa ſunt; a principio tamen primo immediate unum prouenit, puta, motus huius corporis.

Concl. omnium dictorum.

Ex his omnibus concludit, quæ ſuperius dubitata fuerunt. ſunt enim, quæ ſemper mouentur, puta, orbes immediate a primo principio moti. Sunt, quæ ſemper non mouentur, puta principiũ primum, quod eodem modo ſe ſemper habet. Sũt quæ aliquando quieſcunt, aliquando mouentur, puta, inferiora, quæ non a primo immobili immediatè mouentur, ſed ab orbe, & ab aliis. Cumq. hæc non eodem, ac uno modo ſe ſemper habeãt, fit, ut ea quæ ab iſtis pendent, modo moueantur, modo quieſcant, & ſic manet abſoluta illa dubitatio ſuperius ꝑpoſita, ex qua oſtenſũ eſt, unum eſſe mouens immobile, ac perpetuum.

An

An ſit unum primum mouens immobile.

Quæſtio. V.

1. arg. EST argumētum aduerſus tex. 48. vbi dicitur, eſſe neceſſarium ponere vnum immobile mouens, & perpetuū propter perpetuitatem generationum. Videtur hoc eſſe falſum: nam ſingularum generationum cauſæ ſunt ſingula agentia particularia: ergo omnium ſimul cauſæ erunt, omnia agētia, nec oportet aliud præter iſta ponere.

2 Secundo contra eundē textum, vbi dicitur, vnum eſſe principium. Si vnū eſt, ergo vna eſt vniuerſalis cauſa efficiēs, q̄d ſi vna eſt cauſa omnium, reliqua ſunt ipſius effectus: ergo ſempiterna ſecundum Ariſtotelem, habent cauſam efficiētem, quod multi negant.

3 Tertio contra textum 52. vbi dicitur: hoc principium eſſe immobile per accidens. Intelligentia mouēs eſt in cœlo moto: ſed moto eo, in quo res eſt, mouetur etiam & res. cum igitur cælum moueatur in quo intelligentia eſt, profecto etiam ipſa mouebitur.

4 Quarto, contra textum 53. vbi dicitur opus eſſe ponere mobile perpetuū vnū quia ab vno immobili multa procedere nequeunt. Videtur hoc falſum præſertim ſecundum fidem noſtram: nā Deus ſeipſo multa producere poteſt.

Nota. Aduerte, quod hanc quæſtionē proponimus, vt quod hucuſque Ariſtoteles obſcure, & prolixe diſputauit, breuiter ante oculos poneremus.

Inſtitutū Ariſt. in hoc lib. In libro igitur hoc Ariſtoteles de primo motore diſſeruit, ac primo motu. Quinque autem attributa motoris huius oſtendit, puta eſſe unum, immobilē, perpetuum, impartibilem, infinitum. Hactenus autem tria priora demōſtrauit, tota autem ipſorum demonſtratio ſex theorematibus continetur.

1. theor. ex ſex quib. cōtinentur q̄ de primo motore tradit Ariſt. in hoc libro quod motus eſt æternus. Quorum primum eſt. Neceſſe eſt motum æternū eſſe, nec incepiſſe ita, vt aliquādo nullus fuiſſet motus, aut mutatio: nec de futurum ita, vt aliquando non ſit vllus futurus motus, aut mutatio. Hoc duplici ratione oſtenditur. Prior eſt. Si motus incepit modo, non ante, ergo per aliquam nouam mutationem ſubiecti, aut agentis præcedentem: ergo fuit ante primam mutationem, uel motum, mutatio. Et iterum quæram de iſta: ſi modo, & nō ante, ergo per aliam præcedentem, & ſic fiet proceſſus in infinitum, & dabitur mutatio ante primam mutationem, non ergo incepit uniuerſaliter mutatio. *1. Ratio.*

Altera ratio eſt. Tempus non potuit incipere, nec deſinere poteſt, ego nec motus. Eſt. n. tempus paſſio motus. Antecedens patet. Nam ſi tempus incæpit, aliquando non fuit, ſi deſinet, aliquando nō erit, at qui aliquādo dicit, tempus ponit, fuit ergo tempus, cum non fuit. & erit cū nō erit, quod eſt impoſſibile. de hoc theoremate diſputauimus in quæſtione prima, & ueritatem contra hoc oſtēdimus.

Secundū Theorema fuit. Omne, quod mouetur, ab alio diſtincto mouetur. Hoc duplici ratione monſtratur. Altera eſt: Quod mouetur, aut a ſe ipſo mouetur, aut non a ſeipſo, & vtroq; mō, aut naturaliter, aut uiolēte, ſed omne tale ab alio mouetur, ergo omne, quod mouetur ab alio mouetur. Maior ſatis eſt explicata in textu. Minor declaratur. Si enim a ſe ipſo mouetur, partem habet mouentem: ſi ab alio, & uiolente, tunc clarū eſt, q̄ a motore extrinſeco mouetur. Si autem naturaliter, ut cum naturaliter mouentur inanimata, tunc a generante mouentur ut iam oſtenſum eſt. *2. theor. Oē quod mouetur ab alio mouetur. 1. Ratio.*

Altera ratio. Quod ſe ipſum mouet non poteſt ſecundum ſe totum mouere ſe totum, ergo ab alio mouetur. Vel uniuerſaliter ſic, nihil ſeipſum ſecundum ſe totum ſe mouet, ergo omne, quod mouetur ab alio mouetur. Probatur antecedens. Quia mouens eſt actu, mobile potentia: at idem, ſecundum idem non poteſt eſſe actu & potentia, ergo nec ſimul idem poteſt eſſe mouens, & motum.

Tertium Theorema eſt. In motu oportet deuenire ad unum, quod non ab alio extrinſeco mouetur. Probatur unica rōne Vbi non datur primū aliquod, quod moueat, non poteſt eſſe motus, ſed ſi omne, q̄ mouetur ab alio, mouetur a motore extrinſeco ita, ut in infinitum proceſſus ſit, non dabitur primum, ergo oportet, quod *3. theo in motu oportet deuenire ad unum, q̄ nō ab alio externo mouetur.*

Nnn deue-

deueniamus in motu quolibet ad aliqđ quod non ab alio moueatur.

4. theor. In motu oportet deueniri ad unum qđ per ſe ſit immobile

Quartũ Theorema eſt. In motu oportet deuenire non ſolum ad unum, quod non ab alio mouetur, ſed etiam ad unum quod mouet & non mouetur per ſe. Hoc probatur unica ratione. Quod mouetur, aut mouetur a ſe ipſo, aut ab eo quod a ſe ipſo mouetur, aut ab aliquo immoto. Si detur hoc tertium, habetur intẽtum. Si uero ſecundum, & primum: Tunc cum omne, quod a ſe ipſo mouetur, a parte immota per ſe moueatur, ꝑfecto quod mouetur omne, ab immoto per ſe mouetur. At quod a ſe motum ab immoto moueatur: probatur. Nam a ſe toto moueri nõ põt, ſed a parte aliqua quæ dicitur pars mouens, & corpus eſt. Cum autem ipſa etiam moueatur per ſe, ut puta, neruus, aut muſculus qui mouent corpus, & mouentur: profecto debet reduci tandem in animam, quæ immota per ſe mouet; ſi enim ſemper in partem corpoream referatur motus, cum illa ſe moueat, & nõ ſecundum totam, erit ſecundum partem, & iterum de illa erit quæſtio. Oportet ergo ad animam tandem deuenire, quæ immota mouet.

5. theor. Oportet deueniri ad unicũ mouens perpetuum, & immobile.

Quintum Theorema eſt. In motu tandem ad vnicum mouens perpetuum, & immobile deuenire oportet. Probatur duplici ratione. Prior eſt. Generationes ſunt perpetuæ, & mutationes: ſed nullum mouens particulare poteſt huius perpetuitatis eſſe cauſa; ergo vnum eſt mouens ſupremum. Minor patet. Nam particularia mouentia cauſæ ſunt ſingula ſingularum per ſe mutationum, at perpetuitatis nullum eſt cauſa, cum non ſit perpetuum.

1. Ratio.

Poſterior eſt. Omnia mouentia particularia aliis motibus mouẽtur per accidẽs ab extrinſeco, ut animalia alterantur, augenturque facto motu extrinſeco, ergo nullum eſt ſufficiens principiũ perpetuæ continuitatis in mutatione. Non enim illorum motuum principia actiua ſunt, ergo vnum oportet ſupremũ mouens conſtituere, quod nullo motu, nec per ſe, nec per accidens ab extrinſeco moueatur.

6. theor. Oportet eſſe etiam unum primũ mobile ꝑpetuũ

Sextũ Theorema eſt. Præter motorem hunc immobilem & perpetuum, oportet vnum primum mobile, motumque perpetuum cum eo cõſtituere. Probatur vnica ratione. Quia quæ plura ſunt, & diuerſa nõ dimanãt ab vno eodẽ modo ſe ſemper habente: at res hæ inferiores uariæ ſunt, & diuerſæ: ergo ab iſto principio immediate non procedũt. Debet ergo poni vnum intermedium vniuerſale mouens & motum, quod ſuo motu, & uarietate, iſta omnia efficiat: mouens autem primũ immobile hoc immediate mouebit.

His ſex additur 7. theor. Hic primus motor tantũ eſt unus. 1. ratio.

His omnibus poſſumus addere ſeptimum Theorema Motor hic omnium primus unus eſt Hoc triplici ratione deſumpta ex Ariſt. probari poteſt. Prima eſt ex ultimo textu Metaphy. quæ ex fine ſumitur. Si enim eſſent plura principia prima, eſſent plures fines, tunc, uel unus in alium ordinatur, vel non. Si nullus in alium, ſed omnes ſunt æque primi, tunc non poſſet vnitas in mediis cõſeruari, & ſic diſſolueretur mundus, dum quædam in hunc, quædam alium tendunt finem: quod impoſſibile eſt. Si uero omnes in vnum referuntur, iam is primus omnium eſſet.

2. ratio.

Altera rõ eſt ex lib. 12. Metaph. tex. 49. Si plura eſſent principia, vel tunc eſſent æqualiter perfecta, vel non: ſed unum eſſet peefectiſſimum. Si hoc detur, habetur intentum. Si uero illud, tunc eſſent eiuſdem ſpeciei. At plura eiuſdem ſpeciei nõ ſunt, ni ſi materiam habeant: eſſent ergo compoſita, & materialia, quod primis principiis repugnat.

3. ratio.

Tertia ratio eſt hoc libro textu 48. quæ ſumitur ex genere cauſæ efficientis. Fruſtra ponuntur plura principia & cauſæ, cum vna ſufficit, at ſat eſt unum primum principium. eſt igitur unum. Minor patet. Si enim ſunt plura, tunc, uel quæ poteſt vnum, poteſt aliud: vel non. Si ſic, ſuperfluum eſt, plura ponere. Si uero non, imperfectum eſt profecto principium quodque, & nullum eſt primum.

No. Ari. nondum demonſtraſſe primum motorem eſſe ſubſtantiam ſeparatam.

In omnibus his aduerte maxime, qđ Ariſtoteles nondum demonſtrauit hunc motorem eſſe ſubſtantiam ſeparatam, & non animam corporis cœleſtis: nam quæ dicta ſunt hactenus ab Ariſtotele ſaluari poſſunt ſi dicatur, illud eſſe primum mouẽs, quod eſt anima corporis cæleſtis nec vllum alium motum habet, quam localẽ ratione illius corporis. At in ſequentib. hoc demonſtrabit, cum probet eſſe infinite

nitæ virtutis,& non eſſe virtutem in corpore.

Aduerte etiam,quod hæc tria ſic ſe habent,eſſe vnum primum,eſſe immobilē, & eſſe perpetuum.Ex primitate immobilitas, ex immobilitate naſcitur perpetuitas.

Ad 1. Ad primum argum.reſpondetur,quod non poteſt omnibus ſimul attribui perpetuitas, quia nō ſunt omnes ſimul,at cauſa cum effectu ſimul debet eſſe:nā cauſa particularis, vt dicit Auerroes, non totaliter effectum producit;animal enim,& viuens ſemē dat, & relinquit,quod niſi ab alia cauſa iuuaretur,diſponeretur, & conſeruaretur,non eſſet futura generatio.

Ad 2. Ad ſecundum dico,quod qui uellet eſſugere,poſſet dicere,quod ad rationē principii primi ſufficit, quod quorundam ſit finis, quorundam ſit efficiens. An tamen ſecundum Ariſtot.omnium ſit cauſa efficiens, quæſtione ſequenti diſcutiendum relinquimus.

Ad 3. Ad tertium dico,quod Ariſt.præcipuē intendebat dicere, quòd primum principium non mouetur per accidens motu facto ab alio, ſicut mouetur principiū mouens animalis,nec ſicut dicuntur moueri inferiores intelligentię ratione orbium a ſupremo motorum.At an eo motu, quo orbem mouet, per accidens moueatur, nō ita ex profeſſo hoc docet hic,quia hoc pendet ex probatione, quod non ſit anima.Vt Alex.in hoc loco credidit, moueri per accidens,quia exiſtimauit, intelligentias eſſe animas cœlorum.

Nota. Dico tamen ad hoc,quod cum intelligentiæ animæ non ſint orbium, ipſas mouent,nec cum eis mouentur per accidens, quia orbes ſemper ſecūdum totos in vno manent loco.At ſi orbes locum mutarent ad dextram,vel ſiniſtrā, vel aliam poſitionem, tunc per accidens mouerentur intelligentiæ,quia alias nō mouerent,cum requiritur approximatio uirtutis. At cum Deum infinitum,& ubiq. præſentem ponamus,nullo modo per accidēs, moueretur motu quocunq; orbis.Hoc autem an perceperit Ariſt.alia quęſtio eſt,at quia talis orbium motus eſt impoſſibilis naturaliter, ob id ſimpliciter ſunt motores orbium immobiles per ſe,& per accidens.

Ad 4. Ad quartum dico,quod quamuis miraculoſe,& ſupernaturaliter, ſine ulla cauſa media Deus illa poſſet facere,at iuxta ordinem naturalem(naturaliter, loquendo)non poſſunt aliter fieri, niſi mediante orbis etiam motu. Atq; ideo Ariſt.naturalē ſolum ordinē ſequens,dixit,aliter nō poſſe fieri: intellige aūt tu,naturaliter, vt ipſi loquebātur.Sed quicquid ſit de Ariſt. ſecundum noſtram veritatem dicimus, ꝙ licet Deus poſſet,voluit tamen rerū mobilium cauſam vniuerſalem mobilem ponere, ut omnia ſuauiter diſponeretur: Ariſtoteles vero ex ſuis principiis Deum conſiderat ſolum,ut diximus.

An Deus ſit cauſa efficiens mundi, etiam per Ariſtotelem.
Quaſt. VI.

SVperiori queſtione promiſimus nos tractaturos, An De⁹ eſſet cauſa efficiēs mūdi, etiam ſecundū Ariſtotelem. Nā ex veritate ſatis iā cōſtat in primis iſtius libri octaui quæſtiōnibus.Nunc tamen potiſſimum ſecūdum Ariſtotelem etiam,ſi mundum ab æterno poſuerit,videamus.

Id ergo probabimus tripartito. Primo ex ipſis Ariſt.Interpretibus celebrioribus Secundo ex ipſius Ariſtotel. teſtimoniis. *Plurimi ac celeberrimi Ariſt. interpretes id aſſerunt.*

Tertio rationibus validiſſimis, ac veriſſimis,ductis ēt ex eiuſdē Ariſt.principiis.

Mundum fuiſſe factum a Deo, ex Ariſtotelis ſententia,tenet ex Alexandro Simplicius in 1.Phyſic.tex. vltimo,ubi etiam probat uerbis Alexandri,Deum eſſe efficiens,quoniam eſt finis Idem in 2.Phyſi. 66. & in 2.Phyſi.45.vbi id optime deducit Ariſtot. Idem etiam facit uberius in tex.72.idem in 8.Phyſic.in prima digreſſione contra Philop. & in tertia digreſſione concedit materiam ſecundum Ariſtotelem fuiſſe ex nihilo factam a Deo.Idem Ammonius in 1.Perihier.cap. ultimo.De eodem habes pulchrum locum in Ale. in 8.metaphyſ.tex.vltimo, & denique hanc eſſe Ariſtotelis ſententiam, vide Philop. in toto opere contra Proclum.D. Thom. Auicen. Themiſt.& Albert. qui ſine ulla contradictione ſic ſentiunt. Sunt innumera etiam loca Auerr. vt de ſubſtantia orbis,cap.2. Syrianus etiam 3. Metaphyſic.

Phyſic. at aſſerit Simplici. in 8. Phyſic. 55. Macrobius etiam in 2. de ſomnio Scipionis, aſſerit, totam philoſophiam, Deum po ſuiſſe authorem rerum.

Ex Neotericis etiam viri graues idem ſecundum Ariſtotelem optime probant, vt Cornelius lib. 2. de abditis rerum cauſis, de quo vide Eugubinũ 4. de perenni philoſophia, vt alios taceamus.

Ex teſtimonÿs Ariſt. Sed probatur etiam teſtimoniis Ariſtotelis. Primo enim Politicorum cap. 5. ait, Deum feciſſe omnia propter hominem: cui videtur conuenire illud ſecundũ Phyſicæ auſcultationis tex. 23. nos eſſe omniũ finem, quod proculdubio non eſſet, niſi efficiens rerum illas ad nos ordinaſſet.

Secundo. In 2. Rhetor. c. 23. ait, Dæmones etiam Dei opus.

Tertio. In 2. de generatione 59. ait, Deũ omnia compleuiſſe, dando veram æternitatem illis, quæ habere poterant. cæteris vero continuam quandam ſucceſſionem in diuerſis indiuiduis.

Quarto. In 2. de generatione 51. ait, tot principia requiri in rebus ſempiternis, quot ſunt in primis, id eſt, in elementis, nempe materiam, formam, & efficiens, vbi vides expreſſe poni efficiens ſempiternorum.

Quinto ſolet adduci locus ille ex 2. Metaphyſic. tex. 4. vbi Ariſtotel. ait, primum in vnoquoque genere eſſe cauſam cæterorum, quæ ſunt in illo genere. Et tamen agit de principiis ſempiternorum.

Sexto in li. etiam de mundo ad Alex. frequentiſſime ait, omnia eſſe Dei opera cælum, terram, animantia, &c. & omnibus Deum vitam dare, regere, & gubernare omnia ac conſeruare qui quidem liber ſi non eſt Ariſto. eſt certe grauiſſimi authoris, & dignus qui tribuatur Ariſt.

Rõnibus etiam deſumptis ex principÿs Ariſ. Sed iam idem probemus quoq. rationibus deſumptis ex principiis Ariſt. Primo Si Deus non eſſet effector æternorum in Ariſt. maxime id eſſet, quia æterna non habent cauſas. Sed hoc eſt falſum in Ariſto. Nam 5. metaph 15. reprehendit Democritum, qui dicebat quædam non habere cauſam quia erant æterna. In 5 etiã metaph. in tex. 6. ait quædam neceſſaria habere cauſam ſuæ neceſsitatis.

Secundo ex 12. metaphyſi. 52. Deus eſt cauſa ordinis vniuerſi: ergo eſt cauſa naturarum, quæ in vniuerſo ſunt ordinatæ. Probatur conſequentia; Quia cum res ſecundum ſuam naturam ſunt ordinatæ, ſi Deus non cauſaret naturas, nõ poſſet cauſare ordinem, nec poteſt intelligi illum naturarum ordinem cauſari a Deo, niſi cauſando naturas.

Adde, quod alias ad minus dicendum eſſet, talem ordinem eſſe extrinſecum, & per accidens, vel accidentalem ipſis rebus qui tamen non eſt, ſed ſecundum rerum naturam; imo & intrinſecus vnaquæque eſſentia ſuum habet gradum ordinis, & menſuræ. Vnde cum ordo ſit bonũ vniuerſi, res aliàs intrinſecæ non eſſent ordinatæ; & ſine bono.

Tertio ex 2. Phyſ. Natura agit propter finem: ſed finis non cauſat prout eſt in re, vt fusè oſtendunt Peripatetici, quoniam eſt vltimum in executione: ergo cauſat, vt cognitus. Et ut etiam aſſerit cõmunis ſententia. Tunc ſic, vel cognitus a rebus ipſis; Et hoc non: quia multæ carent cognitione; Vel vt cognitus a Deo, a quo inanimata reguntur in ſuis actionibus, vt ait Ariſt. in 2. Phyſ. tex. 59. Tunc ſic: ergo Deus debet eas ordinare ad ſuos fines, & producere in ipſis talem compulſum. & cooperari dirigendo rerum actiones: ergo debet cauſare res. Et hoc probat ipſum efficere omnia, quæ habent finem.

Quarto Deus eſt cauſa in Ariſt. omniũ rerum etiam incorruptibilium, ergo eſt efficiens. Probatur primo antecedens, & poſtea conſequentia. Antecedens quidem ex 12. metaph. tex. 38. vbi ait, ab hoc principio cœlum, & natura dependent. Et in 36. & 3 . ait Deum reſpectu omnium intelligentiarum eſſe finem, qui præexiſtit, & mouet ipſas, ut amatum & deſideratum, vnde Ariſtote. ibi tex. 37. ſæpisſime vocat Deum principium, & primam cauſam: ex quo illud apud Peripateticos percrebuit, idem eſſe primam formam, primum efficiens, & ultimum finem. *4. Rõ multiplex.*

Hoc ſuppoſito, probatur conſequẽtia, Deus eſt cauſa intelligentiarum in Ariſt. ergo uel ut materia, uel ut forma, vel ut finis, uel ut efficiens, Certum eſt non eſſe materiam, nec formam, omnes item concedunt eſſe finem, ſed inde probabimus eſſe efficiens.

Primo: uel intelligentia habet eſſe a ſe, vel

vel a Deo. Si a Deo, habet intentum. Si a ſe, peto, circũſcripto Deo, uel amitteret illud, uel non. Si amitteret, ergo non habebat a ſe. Si non: ergo non referebatur ad Deum, ut ad finem eſſentialem.

2 Secundo item. Modus operandi ſequitur modum eſſendi: intelligentiæ in operando pendent a Deo: ergo in eſſendo.

3 Tertiò: uel intelligentiæ omnes ſunt æque perfectæ, uel non. Si ſunt: ergo omnes ſunt dii, & nulla eſt ſubordinatio, nec magis hæc refertur ad illam, quàm e contra. Adde, quod ſi unaquæque illarum eſſet ipſum eſſe interceptum, nulla ratione poſſent plurificari. Sin autem ſunt inæqualis perfectionis; ergo illæ imperfectiores non habent eſſe a ſe: quia ſi haberent omnes eſſe a ſe, omnes eſſet æqualis perfectionis: nec poſſet reddi ratio, quare vna ſe fecit imperfectiorem, aut, quare facta eſt imperfectior altera, & propterea, ſi ſunt a ſe, eſſent ipſum eſſe, unde eſſent perfectiſſimæ.

Quarto, quod habet eſſe a ſe, eſt propter ſe: intelligentiæ non ſunt propter ſe, ſed propter Deum: ergo &c.

Alia argumenta his ſimilia reperies apud Herneum. 2. Quolibeto. q. 1. apud Heliam Cretenſem in opuſculo hac de re, penes Scaligerum, Fernelium, & alios authores, quos ſuperius citauimus, quæ quidem uolui paulo ſuſius, & accuratius proſequi, ne quis falſo putaret, non poſſe probari in Ariſto. Deum eſſe efficientem, cum tamen quæ ſupra attulimus, id in Ariſtot. & in lumine naturæ euidenter demonſtrent.

Caput Septimum.

At uero & alio facto principio. Tex. LIIII.

Qualis ſit prim⁹ motus inquirit.

CVm mouens primum motu uno immediate mouere docuiſſet; quis & qualis is motus ſit, nunc indagat. Hic autẽ motus debet eſſe primus, & continuus, & perpetuus: talis.n. eſt motus, quo primus motor mouet. Ob id inquirit, an ſit motus continuus, & primus, & quis ſit. Cui enim hæc inſunt, is erit motus primi motoris, ſi ſimul etiam motus perpetuus ille ſit.

Tribus autem exiſtentibus motibus. Tex. LV.

Motus localis eſt primus omnium.

INcipit indagare, quis motus primus ſit, & hanc conſtituit concluſionem. Motus localis eſt omnium primus: quam multipliciter probat. Suppoſito vno, quod iam dictum eſt, motus ſpecies eſſe tres. Alterationem, quæ ad paſſiones, & qualitates eſt. Augmentationem, quæ ad magnitudinem. Lationem, quæ ad locum ſit.

Eſt igitur argumentum primum. Augmentatio omnis præſupponit alterationem, alteratio motum localem; ergo omnem motum antecedit motus localis. Probatur prior pars antecedentis Augmentatio ſit ex contrario, & diſſimili illius, qđ augetur; ſit tamen ex eo, poſtquam ſimile eſt factum, ſed ex diſſimili non ſit ſimile, niſi per alterationem. ergo augmentationem præcedit alteratio. Maior explicatur. Cibis enim nutritur, & augetur aliquid in principio, ut tamen augeat, dẽt cibus conuerti in ſimile, ut cibus conuertitur in carnem, ut augeat carnem: hoc aũt abſque cibi præcedente alteratione non ſit, quod magis in libris de generatione explicabitur. *1. Ratio.*

Poſterior pars antecedentis probatur. Agens, ſeu alterans educit in actum rem ex potentia, ut facit cibum calidum actu ex potentia, ſed ad omnem actionem huiuſmodi loci approximatio neceſſaria eſt ita, ut aliquando fuerit, aliquando nõ; ſi enim eſſet ſemper approximatio, nõ fuiſſet in potentia alterabile: præſupponitur ergo localis motus. Cum igitur ſit motus perpetuus, erit motus localis perpetuus. Et cum quidam ſint priores, quidam poſteriores, dabitur unus primus.

Am-

Amplius autem omnium paſſionum.

4. Rō ex ſent. antiquorum. SEcundum argumentum facit ex ſententia Antiquorum, qui omniũ qualitatum principia ponebant raritaté, & denſitatem: & has per congregationé, uel diſgregationem pręcedentium partium fieri, dicebant: hanc enim generationem ponebant. Cum igitur congregatio, & diſgregatio talium præſupponat motum localem, motus hic antecedet alterationem. Vlterius de augmento patet: quia cum non ſit augmentum, uel diminutio ſine partium, quæ locum habent, acquiſitione, uel deperditione, non erunt profecto abſque motu locali, & ſic omné motum antecedit localis.

Amplius, & hinc conſiderantibus. Tex. LVI.

Tripliciter aliqd dicitur altero pri⁹. PRoſequitur adhuc idem probare, ac modos, quib. aliquid prius alio dicitur, diſtinguit. Tripliciter unum dicitur altero prius. Primo, quia hoc ablato alterum aufertur, non tamen e contra, ut animal prius eſt homine: ablato .n. animali, auſertur homo, non e contra. Eſt ſecundo modo prius tempore. Tertio prius ſecundum ſubſtantiam, id eſt, perfectione. Omnibus his modis localem motum priorem probat.

3. Ratio. Eſt autem tertium argumentum de priori natura. Is motus, qui magis eſt continuus, prior eſt natura, quã is, qui minus, at localis eſt huiuſmodi: is igitur eſt prior natura. Maiorem explicat. Duplex eſt cõtinuitas in motu, aut ratione ſolius temporis, quæ dicitur contiguitas, aut ratione ipſius ſpatii, & termini ſimul cum tempore, & hæc eſt proprie continuitas, & motus huiuſmodi dicitur continuus. Nam contigui, non continui, ſed continue fieri dicuntur. Clarum eſt, quod magis unus eſt continuus, quam contiguus, ob id prius eſt natura.

Remouentur obiec. prima. Dices etiam alii motus ſunt continui perpetuo, uel poſſunt eſſe Ad hoc dicit, quod non poſſunt eſſe. Hoc tamen demonſtrabitur poſtea.

Remouetur obiec. 2. Dicet quis: quamuis ſolus motus localis perpetuo poſſit eſſe continuus, non tamen ob id ſequitur, quod talis motus ſit. Ad hoc reſpondet, quod in natura oportet ponere, quod melius eſt, cum eſſe poteſt. Cum igitur talis motus eſſe poſſit, nec ullum ex hoc ſequatur abſurdum, imò perfectius hoc erit, oportet ipſum conſtituere.

4. Ratio. Quartum argumentum facit ad idem. Quia quod localiter mouetur, non indiget neceſſario vt alterabile, aut augmẽtabile ſit: at augmentatio, & alteratio præſupponunt motum hunc localem cælorum, quo non exiſtente, non erunt reliqui, igitur motus localis prior eſt natura, quam alii ſint motus.

Adhuc, tempore primum. Tex. LVII.

5. Ratio. QVintum argumẽtum facit. Is motus primus eſt, qui rebus perpetuis ſolus ineſt: at talis eſt motus localis: (ineſt enim corporibus cæleſtibus, quæ perpetua ſunt,) motus ergo localis primus eſt tempore.

Obiect. Aduerſus hoc, obiectionem ponit. Motus enim localis videtur omniũ ultimus, nam prius res generatur, alteratur, & augetur, quam ſit motus localis, ut patet. Non enim localiter animalia mouẽtur, niſi poſtquam generata ſunt, & ſecundum quãtitatem perfectã, quod ſine augmentatione, & alteratione præcedentib. non fit.

Solutio. Ad hoc reſpondet Ariſtoteles; ꝙ quãuis in hoc indiuiduo ita ſit, & in unoquoque, quod motus localis ſit ultimus, tamẽ ante illud præceſſit aliquid localiter motum, quod fuit cauſa generationis eius, & ita in diuerſis motus localis prior eſt, quamuis in eodem ſit ultimus.

Obiect. Dices tu, etiam hoc, quod anteceſſit, fuit generatum, & auctum, & alteratum ante motum.

Solut. Ad hoc reſpondetur, quod non ſemper illud, quod mouet, eſt generatum, non enim omnia ſunt generabilia, ſed datur aliquod generationis cauſa, quod non ſit gene-

generatum tunc profecto iſtius motus localis antecedet oēs generationēs. Quod ſi ſi antecedit generationes, antecedet etiā reliquos motūs, qui poſt generationem ſunt, puta, alterationem, augmentationē, corruptionem. Et cum hoc non ſit generabile, non erit augmentabile, nec alterabile. Motus igitur localis abſolute omnē alium antecedit, & ille eſt cœlorū motus.

Omnino autē uidetur id, quod ſit. Tex. LVIII.

4. τὸ latio tripliciter ſuperat alios mot' in perfectione. 1. ratione ſubiecti.

SExtum facit argumentū de priori ſecundum perfectionem, ac tripliciter motum localem alios perfectione excedere probat. Primo ſubiecto; Quod generatur, eſt imperfectum, quia nondū eſt, ſimiliter quod augetur, quia ad terminū perfectum nondum uenit, ſimiliter, quod alteratur, cum ante augmentum alteretur: Quod uero localiter mouetur, perfectum eſt; ergo nobilius eſt ſubiectum motus localis. Experientia etiam probat, quia non mouentur, niſi perfecta, unde plantæ motu locali carent, cum reliquos habeāt, quia imperfectiores ſunt. Similiter inter animalia ſunt quædam, quæ ob imperfectionem non mouentur localiter, ut conchæ, ſpongiæ, & alia quæ inſtrumentis motiuis carent.

Et propter hęc, & quia minime. Tex. LIX. LX.

2. ratione effectus.

PRobat ſecundo perfectionem ex effectu. Quia reliqui motus mutationē in re ipſa ponunt, ſemper enim alii motus, cum acquiſitione, uel deperditione, uel ſubſtantiæ, uel eorum, quæ ſubſtātiæ inſunt, fiunt. At motus localis nihil ſubſtantiæ mutat, quia eſt ad locum, qui eſt extra ſubſtantiam rei ipſius.

3. ex principio motus.

Tertio probat ex principio motus, Inter ea, quæ mouentur, id, quod magis eſt principiū motus, ēſt quod ſe ipſum mouet, at quod ſe ipſum mouet, maxime ſe mouet ſecundū localem motū, is ergo eſt primus, quippe qui magis inſit principio motus. Ex quib. omnib. probatum relinquitur, motū localē eſſe omniū primum.

Quod igitur latio primus motuum ſit. Tex. LXI.

Inquiritur, q̄ nā latio ſit prim' motus.

CVm oſtendiſſet lationem, i. localē motum eſſe primum, nunc quæ latio iſta ſit, inquirit. Nam sūt multæ ſpecies motuum localium. Dum autē hoc inquiritur, ſimul etiam tractabitur, quod talis motus ſit perpetuus, & continuus. Nam ille motus localis inter alios primus erit, qui ſolus poteſt perpetuus eſſe, & cōtinuus, ob id probat, nullum motum præter circularem poſſe eſſe perpetuo continuum, propterea ille ſolus omnium erit primus, & hoc motu mouebit primus motor.

Quod igitur aliorum motuū cōtinuum. Tex. LXII.

Nullus motus p̄ter localē poteſt eſſe perpetuo cōtinuus.

PRobat nullum motum præter circularem localē poſſe eſſe perpetuo cōtinuū, ſimul etiā nullā mutationem. Argumentum eſt huiuſmodi. Nullus motus, qui eſt ab oppoſito in oppoſitū, poteſt eſſe perpetuo continuus, omnes motus, præter circularem ſunt ab oppoſito in oppoſitum, nullus igitur cōtinuus perpetuo eſſe poteſt. Minorem declarat. Nā mutatio eſt inter ens & non ens, alteratio inter contrarias qualitates, augmentatio, & diminutio inter perfectam, & imperfectam uiuentium magnitudinē, ſic tamen, ꝙ contrarii motus ad contrarios ferātur terminos, ut generatio ad ens ex non ente, at corruptio ex ente in non ens, calefactio ad calorem, ex frigido econtra frigefactio & ita de aliis omnibus.

Nota.

Maiorem probat. Et nota, ꝙ nō ſumit unicum motum ab oppoſito in oppoſitū ut calefactionem, q̄ eſt a frigiditate in calorem, nā ſic probatū eſt, iā nullū motū uel mutationem poſſe eſſe infinitam, cū ſit diſtantia finita inter cōtraria, & ſic nō eſſe poteſt perpetua continuitas. Sed probat de motib. cōuerſis, ut a nigro in albū & iterum ab albo in nigrum, hoc. n. modo debet eſſe perpetua continuitas inter hos motus ſi eſſe poſſit. Oſtendit autem, ꝙ illi duo motus, uel mutationes conuerſę non ſint inter ſe continuæ.

Et

Et facit argumentum hoc. Sumo illũ ſecundum motum conuerſum ab albo in nigrum & ſic procedo: Omne, ꝙ ante aliquem motum exiſtit, debet habere aliquam quietem ſub contrario termino, a quo ille motus incipit: ſed quod ille motu ſecundo mouetur ab albo in nigrũ, exiſtit ante illum motum: ergo quieuit ſub albo. At quies eſt in tempore: ergo per aliquod tempus fuit ſub albo.

Non ergo eſt iſte motus continuus cũ eo, qui eſt a nigro in album: nam tũc nõ quiesceret in albo, ſed cum primũ ad ipſum perueniret, ſtatim inciperet per aliũ motum ab albo illo termino mutari ſine vllo tẽpore quietis. Idem dicitur de aliis mutationibus oppoſitis, puta, generatione, & corruptione, quæ vniuerſaliter opponuntur Similiter in particularibus: vt enim in generali mutatio mutationi, ita in particulari hæc huic opponitur, vt notum eſt.

Obiect. Dices, quod inconueniens eſt ſi dicatur, ꝙ non quieſcit in illo termino, puta, albo per tempus. Dicit Ariſtoteles, quod

Solutio. tunc ſimul moueretur motib. contrarijs: quod eſt impoſſibile. Quod hoc ſequatur, non explicat: tamen explicare poſſumus ſic: Quia quod ex albo conuertitur in nigrum, vel conuertitur poſtquam factum eſt album, vel dum fit. Non poſtq̃ factum eſt, quia tunc quieſceret, & eſſet tempus, in quo factum eſt album: ergo dum fit: ſimul ergo fit album, & denigratur. Ita exponunt alii.

Quandã nim hẽat hoc arg. Ariſt. Mihi tamen non videtur hoc argumẽtum Ariſtotelis demonſtrare, ſed quandã probabilitatem habere. Non enim fieret res alba, nec motus eſſet ad terminũ, vt per inſtans duraret in eo: at non oſtenditur hoc non poſſe fieri. Nam poteſt eſſe, quod cum aliquid calefit, a calido vt ſex accedat ad frigidum vt octo; ita vt in primo mutato eſſe caloris, vt ſex, quod fuit primum non eſſe calefactionis, incipiat agere frigidum, vt octo, per vltimũ non eſſe: tunc enim ille gradus, vt ſex, nõ durabit, niſi per inſtans, puta, nunc eſt, & immediate ante hoc non fuit, quia ıt ducitur in fine motus. Similiter nũc eſt & immediate poſt hoc non erit, quia immediate poſt hoc erit motus frigefactionis, cũ incipiat per vltimum non eſſe: Erit igitur idem inſtans primum non eſſe vnius motus præcedentis, & vltimum non eſſe ſequentis: & erit primũ eſſe illius formæ inductæ in fine motus prioris, & vltimũ eſſe eiuſdem reſpectu poſterioris. Et hæc ſunt veriſſima.

Nihil. n. differt contrarietas, aut non contrarietas.

EXcludit tres obiectiones contra prædictam rationem. Prima eſt: Quia dictum eſt contrarios motus ſimul non eſſe, ac ob id non eſſe cõtinuas duas mutationes poſſet quis dicere, ꝙ generatio, & corruptio non ſunt contrariæ, ob id poterunt ſimul eſſe. Reſpõdet, ꝙ ratio ducit ad hoc abſurdum, ꝙ duo oppoſita ſimul eſſent, ſiue illa ſint contraria, ſiue priuatiua Hoc enim parum conducit rationi. Sat eſt, quod probet, quod generatio, & corruptio eſſent ſimul quæ non poſſunt vere ſimul eſſe, ſiue vocentur cõtraria, ſiue non. *Excludũtur tres obiect. 1*

Altera obiectio eſt; quia dictum eſt, ꝙ debet eſſe quies in termino, a quo eſt mutatio. Videtur falſum, quia quod generatur, non eſt, ſed quieſcit poſt generationẽ, vel ante corruptionem, quia dictum eſt, quietem tantum opponi motui. Reſpondet quod parum hoc refert. Nam ratio hoc contendit, ꝙ debet eſſe per aliquod tempus in termino, a quo eſt motus, ſiue ſit quies, ſiue non. Si. n. datur tale tempus tũc illæ mutationes non erunt cõtinuæ, & hoc ſufficit, & intendimus probare. *2*

Tertia obiectio eſt. Nam primo diximus, motus eſſe contrarios, & poſtea unũ illorum incipere a quiete cõtrãria. Vbi videtur, quod vnum duo habeat contraria. Ad hoc reſpõdet. quod ſiue quis illa duo contraria vocet, ſiue non. ad rationem ſatis eſt, ꝙ opponatur motus & quieti, & alteri motui, ſicut medium duplici extremo opponitur. Quod vero ſit perfecta contrarietas inter quietem, & motum, parum hoc refert ad præſens. De hoc autem diximus libro quinto. *3*

Am-

Amplius aũt, & in generatione. Tex. LXIII.

ITerum probat, quod nõ ſint duo mo tus illi continui per generationẽ. Vt .n. nihil generatur, ut duret per inſtans: ita profecto in aliis motib. nihil ad terminum mutabitur, ut per inſtans ſit in eo: quia quod naturale eſt, in omni motu erit: at ſi illi motus eſsent continui, illud ſequeretur, ut in textu præcedẽti probatum eſt. Non igitur ſunt tales motus, quin ſit media quies, ſaltem per aliquod breue tempus, hoc autem continuitatem illatum impedit.

Quod autẽ contingit eſſe quendam. Tex. LXIIII.

Inter motus locales nullũ præter circularem poſſe eſſe ppetuum.

CVm probaſset, nullum alium motum continuum perpetuum eſse poſse, nunc ad locales deuenit, & inter locales nullum, niſi circularem perpetuo continuum eſse poſse, oſtendit.

Diſtinguit autẽ tres locales motus, rectum, circularem, & mixtum ex utroque puta, qui fit per chordam, & arcum. Dicit, quod ſi probatur, utrumque ſimplicẽ aut unum non eſſe infinitum, etiam probatum erit, mixtum non eſse infinitum, nam iſte ex ſimplicibus componitur.

Ratio.

Probatur igitur de recto, quod eſſe nõ poſſit perpetuo continuus. Et non ſumit unicum rectum ſimplicem, qui ab uno in aliud ſit, nam notum eſt, non poſſe talem eſſe infinitum, ſicut nec alios motus, qui ſunt a contrario in contrarium, ſed ſumit rectum, & reflexum ut ab A, in B, & iterũ a B, in A. De his.n. dubiũ eſt. Oſtẽdit autem, ꝙ tales motus non ſint continui, tali argumento. Motus contrarii nõ ſunt continui, illi motus ſunt contrarii inter ſe: nonꝗ ergo ſunt continui.

Conſequentia eſt certa. Maiorem prõbat ex his, quæ dicta ſunt lib. 5. Vbi probatum eſt, ad motus continuitatem debere eſse tempus unum, mobile unũ, & terminum unum ſpecie, at contraria non ſunt unius ſpeciei, non ergo continuari poſſunt.

Minorem probat. Nam illi motus ſe inuicem impediunt, ergo ſunt contrarii. Patet antecedens. Moueatur aliquid ab A, in B, & aliud a B, in A, profecto ita ſe mutuo impedient, quominus motus ſuos peragant. Non ſic autem, cum aliquid ſurſum, aliud ad latus mouetur, ſunt ergo illi contrarii, ac ob id non erunt continui.

Maxime autem manifeſtum eſt. Tex. LXV.

ALterum argumentum facit ad idẽ probandum ſic. Illi motus, inter quos mediat quies, non ſunt cõtinui, at inter motum rectum, & reflexũ mediat quies, ergo illi non ſunt cõtinui. Addit, quod non ſolum inter rectum, & reflexum, ſed etiam in circulo motus ſimplex, & reflexus quietem habet. Vt ſi per circulum procedat ab A, in B, & iterum a B, in A. *2. ratio.*

Inter motum rectum, & reflexum mediat quies.

Explicat tamen, quod ferri iterum ab ipſo B, in A, poteſt, aut continuando motum per totum circulum, & hoc dicitur moueri per circulum, & hic motus continuus eſse poteſt. Aut regrediendo per eãdem partem circuli, & de hoc motu reflexo dicitur, quod non eſt cũ altero continuus. Minorem illam probat, quod mediet quies. Et dicit, hoc ſenſu patere, & ratione. Senſu quidem, quia experimur aliquando in his reflexionib. mobilia retardari. Rationem autem adiungit.

Obiect.

Sed dices, ſi hoc sẽſu notũ eſt, ut quid ratione opus eſt, cum qui ſenſu probat, ratione oſtendere ſuperius reprehendatur in te. 29. Reſpondet Auer. quod ratio ponitur ultra ſenſum in præſenti, quia illa quies non percipitur in omnib. reflexis. Nec ſimiliter per ſenſum cognoſcitur cauſa: at ratio probat in omnibus, & dat cauſam.

Principium autem hoc eſt.

Suppoſ in quanto ſunt tria principiũ medium, & finis.

AD probandum id ratione, ſupponit duo. Alterum eſt, Quod in q̃to ſunt tria. Principium. medium, finis: & hæc ſunt tam in ſpatio, quam in motu, & in tempore. Medium autem habet rationem duorum: reſpectu .n. principii, finis eſt: reſpectu vero finis, principiũ. Alterum eſt. In linea recta quodlibet pũctum medium non eſt actu principium, aut finis, ſed potentia. Vnde non actu dicitur niſi cum ſumitur cum hac, aut cum illa parte. Ex quo fit quod in motu facto per lineam, nunquam punctum hẽat rationem principii aut finis actu, niſi facta fuerit aliqua diuiſio, non per magnitudinis diuiſionem, ſed ſecundum quietem.

Nota. Vnde maxime aduerte, quod hoc eſt diſcrimen in puncto lineæ, vt eſt mediũ tantum, & vt eſt principium, vel finis motus, quod vt eſt tantum mediũ, ſufficit, quod ſit potentia principiũ uel finis, & tunc erit, cum motus continue fit per illam lineã. At ſi debeat eſſe finis actu, vel principium motus, tunc debet ſumi cum diuiſione, ita ut ceſſet mobile in illo per aliquod tempus; ſic.n fiet actu finis præcedentis, & actu principium ſequẽtis motus. Et dicetur, quod mobile ad illud acceſſit per motum primum, & per alterũ motum receſſit, & abfuit de puncto vero abſque vlla quiete.

Nec poteſt dici, ꝙ mobile fuit in illo, & receſſit ab illo: quia, vel hoc eſſet in vnico inſtanti, vel in tempore. Non eſt dicendum, ꝙ in illo fuit in tempore, tunc .n. eſſet quies. Nec in inſtanti: nam, tunc peto, An in eodem receſſit. Et hoc, non. Vel in alio: & tunc intercederet tempus, & in hoc quieſceret. Et iterum petere de ultimo inſtanti, An in alio receſſit, & ſic mobile nunquam moueretur. Nõ ergo debemus dicere, qđ in puncto medio aut inſtãti fuit & receſſit, niſi ibi quieſcat, quod ſi res dicitur in inſtãti eſſe, eſt, quia eſt in tempore, in quo illud inſtans eſt.

Tiſrõnis. Ex his vult rationem hanc eſſe. Illi motus, qui habent actu finem, & principium non ſunt continui, at ſimplex, & reflexus habent actu finem, & principium, cum diuerſi ſint: ergo eſt quies in illo ultimo reflexionis: alter enim eſſet illud, ſicut pũctum medium, quod eſt potentia: unde nec ille primus motus haberet actu finẽ: quod falſum eſt.

Nota literas, per C, intelligitur vltim⁹ punctus, per B, medius, qui dicitur in potentia, per A, mobile. Dicit igitur, quod ſi A, vtatur B, vt fine, & principio actu, vt in reflexione fit: tunc neceſſe erit illic quieſcere. Nam ſicut cogitatio, qua punctum ſumimus, reſpectu huius vel illius partis, facit, vt dicatur actu principiũ, vel finis, ita in motu facit quies illud actu principium, aut finem. Statim addit, quomodo incipit motus. Nempe cum recedit ab aliquo puncto in principio, vt ab A, & finis eſt, cum in aliquo puta, B, ſteterit. Nam (ut dictum eſt) in principio motus nõ eſt primum: in vltimo vero eſt primum, in quo mutatum eſt. Et nota, ꝙ modo per A, punctum, & ſignum, quod idem eſt, intelligit. *Nota.*

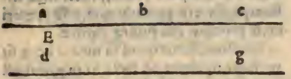
Hæc ratio Ariſtotelis, vt dixi tibi tex tu ſuperiori, non eſt demõſtratio: nam aliquando accidit, motum reflexum rõne temporis, continuitatem habere, vt patet de faba, quæ ſurſum proiecta ſine quiete trahitur deorſum a magno lapide cadente, de qua diximus li. 5. Verum eſt, quod Ariſt. dicit, cum aliunde non prouenit impedimentum, vt in caſu poſito ſatis manifeſtum eſt. *Quam habeat uim rõ ipſius Ariſt.*

Quapropter, & ad dubitationẽ. Tex. LXVI.

CVm dixiſſet, punctum mediũ non eſſe actu finem, aut principiũ motus, niſi ſit quies, nec mobile dicẽdum ibi accedere, aut recedere, nunc per hoc reſpondet ad dubium quoddã, quod ex ſimili conceſſione ſuboriri poterat. *Dubium quoddam*

Sumãtur duæ lineæ æquales, altera E, Altera F. Et duo mobilia æquali velocitate mota, per E, moueatur A, & per F, moueatur D, & ſignẽtur duæ partes æquales, in linea E, ſignetur B D. in linea F ſignetur FG.

Incẽ-

Incipiat autem moueri A, a principio lineæ, uſque ad B, & cum ibi ſit, incipiat D, recedere ab F, uſque ad G. Tunc citius perueniet D, ad G, quam A ad C, ex B, tamen magnitudines hæ duæ æquales erãt & mobilia æque uelocia. Quod autem citius perueniat D, patet: quia cum A, eſt in B, tunc D, recedit ab F. Nec poteris dicere, quod tunc A, recedit a B quia ſimul non eſt ibi, & recedit: ergo quieuit ibi, quia citius alterum peruenit, ita eſt intelligendum hoc.

Solut. Ad dubium, quod profecto in litera eſt ualde obſcurum: reſpondet Ariſto: quod non eſt concedendum, quod dum D, receſſit ab, F, erat A, in B. Non enim A, in B, fuit, quia B, erat in medio motus. Nã, vt diximus, A, incepit motum ab E, quod erat ante B.

Nota. Per hæc uult Ariſtoteles docere, quod aliter ſe habet punctum in medio motus aliter in principio motus, & fine. Nam in medio potentia eſt, nec ibi eſt quies, at in fine, ſeu principio actu eſt, & debet eſſe quies ſub illo.

Vnde concludit ex hoc, quod cum in motu reflexo ibi ſit actu finis præcedẽtis & principium ſequentis motus, debet in eo quies eſſe, & ponit exemplum mutatis ſignificationib. literarũ; puta, ſi G, mobile feratur uſque ad D, punctum, & iterum reflectatur, quieſcet ante reflexionẽ, quia illud actu eſt finis unius, & principium alterius.

At uero, quæ olim allata fuit. Tex. LXVII.

Excluditur quædã reſpõ. EXcludit quandam reſponſionẽ. Poſſet.n. quis dicere, quod in illo puncto lineæ ultimo, in quo fit reflexio non ſiſtit mobile, nec recedit, ſed ſicut ſe hẽt mediũ punctũ motus recti, ita illud eſt medium recti, & reflexi. Hoc reiicit; nam illud punctum actu eſt finis, & principium, quia ſunt illi diuerſi motus; alius enim eſt ſurſum, reflexus deorſum, uel e contra. Vnde tale punctum non poteſt cenſeri, ſicut medium in motu eiuſdem rationis: erit ergo quies in illo.

Et ex his ſumi põt argumentum. Nã ſi non eſſet quies in illo puncto: tũc eodem modo ſe haberent duo illi motus diuerſi, quo duæ motus eiuſdem rationis partes, quod non eſt, cum illi actu ſint diuerſi motus. Partes autem unius motus ſunt ſolum diſtinctæ potentia: aliqua ergo inter illos mediat quies.

Statim per hanc doctrinam uult ſolutum eſſe duplex dubium. Alterum Zenonis li. 6. propoſitum; puta, quod nõ ſit motus, quia oportet tranſire prius per dimidium: hęc autem infinita ſunt, ac tranſiri nõ poſſunt. Alterum dubiũ eſt fere idem, ſed alia uia propoſitum. Cum aliquid mouetur, oportet quod numeret ea dimidia ſimul, per quæ mouetur: cum hęc autem ſint infinita tranſacta in motu, accidet infinitum eſſe numeratum; quod eſt impoſſibile. *No ſolu. arg. Zen.*

In primis ergo de motu. Tex. LXVIII.

EXcludit ſolutionẽ, quã dederat argumento Zenonis in li. 6. tex. 18 Illic enim dixerat, quod quamuis in ſpatio ſint infinita, tamẽ ẽt in tempore, quo pertranſitur ſpatium, ſint infinita: utrunque enim eſt æqualiter diuiſibile. Hanc ſolutionem dicit eſſe ad hominem, id eſt, quantum ſufficiebat pro ſoluendo argumentum. Zeno enim contendebat, quod ſi motus eſſet, infinitum tranſiretur tempore finito: puta, magnitudo diuiſibilis in infinitum per unam horam. Ad hoc ſatis tunc fuit reſpondiſſe, quod pariter tempus erat infinitum. Eſt enim etiam diuiſibile in infinitum. *Not. non eſſe ueriũ in Ariſt. id qd dictũ eſt in 6. Phyſi. 18. infinitum poſſe pertranſiri in infinito tempore.*

Sed hæc ſolutio prorſus difficultatem non euacuat, nec ueritatem oſtendit. Nã dubium manet, quomodo tempus, cum infinitas habeat parte, poteſt tranſiri, & finiri. Hoc autem per ea, quæ modo dicta ſunt, ſoluitur. Non enim illa dimidia actu ſunt in continuo, ſed potentia: tam

actu eſſent, ſi vnumquodque punctum fieret duo, vt cum hac, vel illa ſumeretur parte: aut ſi motus ceſſaret. Tunc autem facta diuiſione, iam non eſſet continuũ. Et ſic etiam patet de numerãte: qui enim numerat diuerſas partes facit, & bis punctum ſumit cum duplici parte, ac duo pũcta facit. hoc autem non ſe habet in continuo ſic. Vnde concludit, quod infinita cõtingit tranſire potentia, ſed non infinita actu. De hoc abunde diximus lib. 6. præſertim quæſtione vltima. Vnde linea finita quidem eſt ſecundum ſubſtantiam, & eſſe actu: potentia autem illa habet infinitatem.

Manifeſtum aut eſt, & quod niſi aliquis. Tex. LXIX.

In tẽpore inſtãs mediũ habet rationem, prioris, et poſterioris, alias ſequeretur unum e duobus inconuenientib.

IN hoc textu oſtendit, quod habet in tempore cõſtitui inſtãs mediũ, quod habet rationẽ duorũ, & ſit finis prioris, & principium poſterioris: & hoc inſtans ſit primum non eſſe rei corruptæ. Et hoc eſt, quod dicit, quod poſterius debet poni ad ipſam rem, id eſt, debet eſſe primum eſſe ipſius rei, quæ generatur poſt alterius corruptionem.

V. g. ex aere generatur aqua, tunc datur in illo tempore inſtans, quod ſit primum non eſſe aeris, & primum eſſe aquæ. Hoc autẽ inſtans re vnũ eſt, & pro parte præterita, & pro parte futura temporis: ratione autem ſolum duplex eſt.

Probat autem, quod niſi ſic diſtinguatur hoc inſtans, ſequetur vnum ex duobus inconuenientibus, & impoſſibilibus. Aut quod idem in vno inſtanti erit idem, & non idem: aut quod factum eſt, non erit, vel quod corruptum eſt erit.

Probat hoc, ſumpto tempore A C B. puta, hora, & inſtans commune vtrique mediæ horæ eſt, C. Prior enim media eſt A C. poſterior eſt, C B: demus, quod aliquid ſit album in vna media, & nõ album in altera. Si igitur eſt album in media hora priori, erit in illo inſtanti terminatiuo ipſius Si eſt non album in altera, erit etiã in inſtanti initiatiuo. Cumque iſtud inſtans vnum ſit, erit in eo aliquid album, & non albũ. Neceſſe eſt ergo dicere, ꝙ in illo inſtanti res, quæ corrumpitur, non eſt, ſed in tempore priori, præter illud inſtans, & ſic erit primum non eſſe præteritæ, & primum eſſe futuræ formæ.

Similiter, detur quod in media hora ſit res facta, in altera nõ facta. Si in priori eſt non facta, ergo in illo inſtanti C. Si vero in poſteriori eſt facta, ergo etiam in illo erit. ergo res, quando non eſt facta, eſt, & econtra, vt notum eſt. Oportet ergo diuerſitatem hanc in illo inſtanti facere.

Et attende, ꝙ per album, & non album debet formas ſubſtantiales intelligere. hę enim ſunt, quæ per primum eſſe incipiũt. Accidentia enim, quæ cũ motu incipiunt, per vltimum non eſſe incipiunt, ſicut motus ipſe, ut iam declaratum eſt in lib. 6. *Nota.*

Si uero quod fuerit prius non ens.

Tempus non componi ex inſtantibus.

OStendit ex dictis, tempus nõ eſſe cõpoſitum tantum ex inſtantibus. Et ratio eſt. Detur, ꝙ aliquid fiat ens ex nõ ente, puta ignis, aut album ex nõ albo, uel non igne, cum debeat dari inſtans in quo primo eſt, detur illud, & ſit B, in tempore A. Si in A eſt, ergo ante fiebat, & non erat, ergo debuit eſſe generatio & productio ante inſtans, in quo eſt D, quod factum eſt. hæc autem non poteſt fieri in altero inſtanti immediato, & contiguo, quia detur illud, in eo res illa non eſt. Ergo, ut ex non eſſe veniat ad eſſe, debet eſſe aliquod intermedium, mediat ergo tempus, nec poterunt duo immediata inſtantia eſſe.

Vis rõnis Ariſ.

Breuiter ratio eſt. Dentur duo inſtantia ſimul, tunc in vno res eſt, in altero nõ eſt, ergo neceſſario debet mediare aliquid in quo ſit productio, nam in inſtanti eſſe nõ poteſt. Dicit tamen Ariſtoteles, quod dubium nullum eſt apud ſe, qui tempus ponit ante quodcunque inſtans, ei immediatum.

Dices: Si generatio, vel res corrumpitur per aliquod tempus, & in vltimo inſtanti huius non ſit, quia deſinit per primum non eſſe, videtur, quod non ſit in toto illo tempore. Reſpondet Ariſtoteles quod in toto illo eſt, nam inſtans nihil diminuit, nec auget tempus, cum ſit indiuiſibile.

Quibus

Quibus igitur aliquis. Tex. LXX.

Rōnibus communibus oſtendit ſimplicē, et reflexum non eſſe continuos.

POſtquam rationibus propriis, & ex propria materia ſumptis probauit, motum ſimplicem, & reflexum non eſſe continuos: modo rationibus communibus, quas dialecticas uocat, id probat: quarum prima eſt. Ille eſt terminus motus primus, & ſpecificus, in quem motus continue fertur, niſi impediatur. cū ergo motus eſt ab A, in B, & iterum continue
1 a B, in A, motus fertur ad A, terminū. illi ergo duo motus habent unum terminū, & ſpecificum, erunt ergo unius ſpeciei. Hoc autem eſt falſum, cum ſint contrarii: ergo, re uera, non continua eſt illi reflexio cum motu priori.

Amplius autem, & ex his. Tex. LXXI.

SEcunda ratio eſt eadem cū ſuperius poſita text. 62. Qđ mouetur aliquo motu, qui non fuit prius, debet prius quieſcere, quiete oppoſita illi motui, ſed cum ſit illa reflexio motuum contrariorum, poſterior motus non fuit prius cū alter erat (aliter duo motus contrarii ſimul eſſent) ergo quod mouetur, quieuit ſub termino ad quem prior. Hæc enim quies eſt oppoſita motui poſteriori, (qa ſuppoſitum eſt, non eſſe, niſi hos motus.) non ergo hi continui ſunt, cum media ſit quies.

Amplius autem & hæc ratio. Tex. LXXII.

TErtia ratio eſt fere ſimilis primæ,
3 ſed ad aliud inconueniens ducēs. Detur, quod ex non albo fiat album, & ex albo iterum continue non album: erit ergo totus hic unus motus, qui ex non albo tendit in non album. Nam cum ex non albo fit album, illic nō fuit ulla quies, per unum ergo motū, & corrumpitur non album, puta, cum fit album & deſtructo albo, ſit non albū. Hæc enim tria illo motu fiunt. At abſurdum eſt concedere, quod uno motu & deſtruitur unum, & ſit ipſum, erit ergo quies media in albo.

Quarta ratio eſt. Quia poſſet dici, qđ 4
cum poſſint duo illi motus in continuo tempore fieri, erunt ipſi cōtinui. Ad hoc addit rationem, quod ſolum tempus nō ſufficit, niſi ſit vna forma: at duo contraria non poſſunt unum facere, erunt ergo illi motus conſequenter.

Nota.

Vbi nota, quod non negat Ariſtoteles poſſe abſque tempore medio aliquando motus illos fieri, ſed ſolum probari abſurdum eſſe uniuerſaliter, & ſemper id fieri. Et quamuis aliquando ita ſit, non tamen illi continui dicendi ſunt, propter terminorum diuerſitatem. De inceptione, & finitione formarum, & motuum diximus libro ſexto.

Caput Octauum.

Qui autem ſuper circularem ſit. Tex. LXXIII.

Motū circularē eſſe perpetuum.

CVm motum localem, nec rectum, nec reflexum perpetuo continuum fieri probaſſet, nūc motum circularem continuum eſſe poſſe oſtendit, ac id duplici ratione probat. Prior eſt. Quia in tali motu non ſunt illa, propter quæ negatum eſt, motum rectum, & reflexum eſſe continuos. Hoc.n. negabat quia ſi ab ipſo A, in B, motus ſit, & iterū a B, in A, per rectum, & per lineam, eandē, tunc duo motus contrarii eſſēt unus, & idem, nam totus ille motus ab A, terminaretur ad A: At hoc in circulari motu nō eſt; quia illi motus non ſunt contrarii. Nam cum ab A, per B, circulariter regreditur ad A, iſte regreſſus non eſt contrarius, quia A, & B, non ſunt oppoſiti termini. Termini enim oppoſiti, & contrarii diſtant ſecundum lineam rectam, at motus illi non ſunt ſecundum rectum.

1. ratio.

Vnde, non omnis motus, qui eſt ad terminum aliquem, opponitur motui, qui eſt

eſt

eſt a termino illo, niſi cum eſt ſecundum eandem lineam rectam. Imo hæc eſt natura circularis, quod ab vno in idem redeat. Poteſt ergo motus circularis continuè redire ad idem punctum, unde ortus eſt, & ſecundum idem propoſitum, & poſitionem. Nam qui per circulum ſemper ad idē procedit, ſemper ſeruat eandem poſitionē, ſequens partem poſt partem: at qui reflectitur, mutat poſitionē, & poſterioris ſpatii partes facit priores.

2 Altera ratio eſt: Ob id negabitur continuitas in reflexo, quia per idem ſpatium regreditur ad idem punctum, ſiue per rectum, ſiue per ſemicirculum: at quod per circulum mouetur, regreditur per aliud ſpatium, nam per vnum ſemicirculum tendit ab A, in B, per alium ſemicirculum regreditur ad A. Non igitur ſunt motus contrarii, cum non fiant ſecundum idem, & ſic poſſunt eſſe continui. Motus ergo circularis continuus eſt, & ſic poteſt habere perpetuitatem in continuitate, quia continue redit ad idem pūctum, vnde profectus eſt.

Manifeſtum autem eſt. Tex. LXXIIII.

Dubium. COncludit ex hoc, qđ modo dixerat, ꝙ reliqui etiam motus reflexi, puta, alterationes non poſſunt eſſe continuæ, quia ſunt per idem medium: vt ab albo in nigrum, & e cōtra. Similiter in augmentatione, & diminutione, & in aliis.

Solutio. Quod ſi dicas, eſſe aliquando multa media inter qualitates, & extrema. Reſpondet quod nihil refert. Sat eſt, quod ſæpe accidat eſſe per eadem media, vt auferatur perpetua continuitas: vt ab albo in nigrum per fuſcum, & iterum a nigro in album per idem fuſcum, quamuis aliquando ſit per viride. Attende, quod generationem ſumit hic coniunctam cum alteratione, & mediū vocat diſpoſitiones ipſas, quæ ad formam ipſam cōueniunt. Ex quo reprehendit Philoſo. qui dicebant, omnia continue moueri: præſertim enim loquuntur de alteratione: & nec hāc, nec ullum motū alium, præter circularem, poſſibile eſt eſſe continuum, vt oſtenſum eſt.

Quod autem lationum circulatio. Tex. LXXV.

Motū circulare eſſe primum 3 PRobatum eſt motū in circularē poſſe eſſe perpetuo continuum, nunc eum eſſe primū motum oportet probare. Nam, vt ſit motus primi motoris, vtrūmque debet habere. Cum autem localis ſit primus omnium aliorum motuum, ſi probatur inter locales, circularem eſſe primum, abſolute probatur omniūm eſſe primum. Præterea inter locales, rectus, & circularis ſunt ſimplices, ob id priores ſunt compoſito ex vtroque, ſolum ergo probare oportet, quod circularis ſit prior recto.

1. ratio. Hoc autem multipliciter probatur Primo. Ille motus prior eſt, qui eſt ſimplicior & perfectior, motus circularis eſt huiuſmodi, ergo eſt prior. Minor probatur: Nā ſumo rectum. Et tūc, vel eſt ſimplex abſq. reflexione, & tunc terminatur, quia in infinitum moueri non poteſt: Et tunc circularis eſt perfectior, quia poteſt in infinitum protrahi. Eſt autem perfectus, quod ſemper eſſe poteſt. Aut rectus ſumitur cū reflexo, & iam iſte motus eſt compoſitus cum ad idem punctum bis tranſeat idem ſpatium, & tunc circularis erit prior, quia ſimplicior.

2. ratio. Probatur ſecundo. Ille motus eſt prior qui poteſt eſſe perpetuus, at nullus motus poteſt eſſe perpetuus, niſi circularis, quia ſi alii ſumantur cum reflexione, neceſſario habent mediam quietem, & ſic corrumpuntur: ergo ille prior eſt.

Rationabiliter autem accedit. Tex. LXXVI.

Suppoſ. SVbdit, non eſſe abſque ratione, circularem eſſe continuum, & nullum alium. Supponit autem, ꝙ in ſpatio, per qđ fit motus, dantur principium, medium, & finis, ſed differēter. Nam in recto illa actu ſunt determinata, cū linea, terminos habeat, at in circulo ea non poſſunt determinata eſſe cū quodcunq; ſumatur, non eſt ratio quare illud ſit principium potius, quā finis, aut medium, & illud potius, quā aliud, cum omnia æqualiter ſe habeant.

Hinc

Hinc eſt quod merito per circulũ totum poteſt eſſe motus continuus ſemper, non autem per rectum reflectendo, hoc enim habet determinata principium, medium, & finem.

Vnde, quæ per illud mouentur, cum ſunt in uno, non ſunt in alio: at in circulo mobile ſemper eſt in fine, ſimul ét in medio, & in principio. Cauſam huius dat, quia linea circularis habet extra ſe medium, puta, centrum, quod & principiũ, & finis, & medium dici poteſt. Ob id igitur continue mouetur per circulum, quia nunquam mobile ad centrũ peruenit. Et hinc ſequitur, quod totus circulus quodammodo quieſcit, cum centrum nõ mutet, ſed fixum maneat: ſimiliter etiam mouetur continue ratione ipſius circunferentiæ, quæ aliter & aliter circa centrum ſe habet.

Accidit autem e conuerſo.

3 Tertio probat primitatem huius motus, quia eſt aliorũ menſura, quamuis hoc argumentum ſit conuertibile. Ni quia primus eſt, ob id aliorum eſt menſura, & ſi menſura, etiam primus eſt. Eſt autem menſura, nam (vt dictum eſt lib. 4) tempore, quod in circulo conſiſtit menſuramus reliqua.

Quarto idem probat; Quia ſolus iſte circularis regularis eſt: reliqui .n. motus naturales, quo magis ad finẽ perueniunt, eo magis intenduntur, nec vniformitatem ſeruant. At circularis vniformis eſt, cum non habeat finem, vt determinatum eſt: ergo iſte eſt prior, ſimiliter finem habet extra ſe, puta, centrum.

Dub. quare motus naturalis ſit uelocior in fine. Dubitatur, quæ ſit cauſa, quare motus naturalis in fine intenditur. Alb. 4. Phyſ. tract. 1. c. 3. dicit, quod medium propter extrema magis accedit ad naturam extremorum, vt aer prope ignem accedit magis naturæ ignis, propter terram accedit naturæ terræ, ob id motus naturales in fine ſunt velociores, quia medium eſt eis magis naturale. Sed hoc non videtur ualere. *1. ſenten. Alber.*

Nam eadem eſt rõ huius uelocitatis maioris uerſus finẽ, quæ ſolet eſſe in motibus uiolentis uerſus mediũ: at in his non eſt propter talẽ cauſam, ergo nec in illis.

S. Th. 4. Phyſ. lect. 12. dicit eſſe uelociores, quia magis accedunt ad id, quod ſibi naturale eſt, puta, primum locũ. Aliqui addunt, quia uirtus loci magis uiget in locis proximis a qua talia trahuntur.

Impugnãtur iſta ſenten. Sed omnia iſta unico argumẽto impugnantur, quod facit Burlæus in præſẽti. Demus, quod lapis deorſum per centum ſtadia cadat, & cõſideretur motus uelocitas, quæ fit ꝑ ultimũ ſtadiũ. Iterũ per illud lapis deiiciatur, ut ſolũ cadat principio ſtadii: ꝓfecto multo minus uelox erit motus huius, quã cum cadebat ex alto, & tñ idẽ ſtadiũ eſt æque propinquum centro, ergo non eſt illa ratio uelocitatis.

Vlterius ſic impugnari põt. Signetur ſtadiũ in medio diſtanti a centro, & aliud prope centrũ, & per id, quod eſt remotũ a centro, moueatur lapis cadẽs ex altiori adhuc loco, & per id quod eſt prope centrum, moueatur nõ ex altiori cadens. Profecto uelocius ꝑ illud aliud mouetur, nõ ergo facit quicquã loci naturalis propinquitas ẽt, ꝙ nihil acquirit in ſe mobile.

Reſpondetur igitur cum Burlæo, qđ in fine, & medio intenditur motus, quia plures partes aeris, uel medii, q̃ poſt mobile mouentur, ipſum impellũt. Similiter partes anterioris medii plures mouentur verſus locum illum, & ei cadũt, ut ſi lapis deorſum mouetur, anteriores aeris partes uerſus terram mouentur, plures, dũ motus longior eſt, & poſteriores plures poſt ſe ſecum fert, & ſic augetur motus excedentibus aliis, aliis propellentibus medii partibus. At differt motus uiolentus quia in motu uiolento deficit uis impreſſa mobilis; ob id remittitur ultra medium: in naturali uero ſeruatur eadem uirtus per totum motum, cum ſit permanens, ob id iſte intenditur in fine, uterque tamen in medio intenſior eſt quam in principio. *Authoris ſolut.*

Quod autem ea, quæ eſt ſecundum locum. Tex. LXXVII.

Motũ localem eſſe primum probatur multis teſtimoniis Empedo. Anax. Vltimo localẽ motũ oẽs antecedere probat ex ſententia oĩum Philoſophorũ. Primo ex Empedocle, qui litẽ, amicitiã per congregationem, & ſegregationem operari primo dixit: illa autem ſunt cum locali motu. Secũdo ex

Anaxa-

Anaxagora, qui hanc etiam ſeparationem rerum ponit factam a Mente. Tertio ex Democrito, qui non ponit cauſam efficientem, ſed propter vacuum res ferri, & moueri dicit: at motus hic per vacuum, localis eſt. Quarto ex aliis, qui denſitate & raritate cuncta faciunt, vt qui vnũ elementum principium ponunt. Hi.n. motũ localem ibi ponunt, vt denſetur, aut rarefiat res. Quinto ex Platone, qui animã ſe ipſam mouentem principium mundi ponit: at quod ſeipſum mouet, maxime ſecundum locum mouet. Sexto ex ſententia cõi, qui abſolutè per motum abſq. limitatione prolatum, localem intelligũt, & hos, quia is eſt omnium primus.

Democr.

Plato.

Ex his epilogat, quæ dicta ſunt hoc libro, puta, quod motus ſemper ſit, & qđ ſit principiũ motus: & quis motus ſit primus, & quis perpetuo cõtinuus: & quod primum mouens ſit omnino immobile, motus autem, quo immediate mouet, circularis eſt.

Caput Nonum.

Hoc autem neceſse eſt. Tex. LXXVIII.

1. motorẽ eſſe incorporeũ in æquiori.

Aliud attributum primi motoris probare aggreditur: Nempe, quod ſit incorporeus, & magnitudinis expers. Ad hoc aũt probãdum vtitur hoc medio, quod tempore infinito mouet, ac duos facit ſyllogiſmos. Alter eſt: nullum finitum poteſt mouere tẽpore infinito: primus motor mouet tempore infinito, ergo primus motor nõ eſt finitus, erit ergo infinitus.

Alter ſyllogiſmus eſt: Nullum infinitum habet magnitudinem, primus motor eſt infinitus: ergo non habet magnitudinem, ergo incorporeus eſt. Vtriuſq; ſyllogiſmi probat maiores, in hoc autẽ textu priorem.

Nota.

Nota autem, quod ſequor mõ expoſitionem cõiorem, nam in quæſtione dicã exactius meam de hac re ſententiam.

Dicit igitur, quod ante iſtam cõcluſionem quod primus motor incorporeus ſi oportet aliqua priora, i. aliquas propoſitiones præmiſſas ſumere. Quarum una eſt. Nullum finitum poteſt mouere tempore infinito.

Supponit autem duo ad probationẽ. Alterum eſt. Tria eſſe in motu, prout attinet ad negocium præſens, puta Mouẽs, Mobile, Tempus. Alterum eſt, quod iſta poſſunt penes finitum, & infinitum quadrupliciter ordinari. Aut.n. omnia tria ſunt infinita, aut omnia finita: aut duo infinita, unum finitum, aut e contra duo finita, unum infinitum.

rõ. Ariſt. quæ probat, nullũ finitũ poſſe mouere tempore infinito.

Suppoſi. quædam. Neſtitur ratio.

Modo autem hoc probatur, ꝙ nõ poſſint eſſe duo finita, puta, mouens, & mobile, & tẽpus infinitum. Sit igitur in caſu argumenti, A, mouens, B, mobile, finita. C, tempus infinitũ, & ſumatur pars mouentis, quæ ſit D. pars mobilis, quæ ſit E & tempus ſit F. Eſt igitur argumentũ D, pars mouẽtis tpe infinito, mouet E, quæ eſt pars mobilis tempore infinito, mouet aũt tempore finito F. ergo totum A, mouet totum B, tempore finito. non ergo in tempore infinito. Antecedens probatur. Quia pars mouet minori tempore, quam totum, ſed totum poſitum eſt mouere tẽpore ifinito, ergo & pars mouebit finito: Conſequentia probatur. Fiat additio partium ad D, & ad E, tunc etiã creſcet tempus, cum autem finitum ſit A, & B, tot partes addẽtur D, & F, quot adæquẽt ipſa A, & B, & iſta conſumantur, ablatis partib. ab eis, & additis D, & E. At tempus non conſumitur cum infinitũ ſit, at cum debeat cõſumari, quia ſicut D, & E, adæquant per additionem ipſum A, & B ita etiam tempus adæquabit. Non autem poſſet, ſi illud eſſet infinitum, ergo finitũ eſt tempus, quo A, mouet B.

Aduerſus hoc dubitat Auic. quia nõ uidetur, quod mobile, & mouens diuidi ſemper poſſit, & ſic demonſtratio nõ eſt uniuerſalis.

Obiec. Auic. cõtra reſp. Ariſto. Solut. D. Tho.

Reſpondet S. Tho. quod non eſt opus hoc de diuiſione reali intelligere, ſed de ea, quæ cogitatione fit, quia rei naturam ſcrutamur.

Dices, quomodo dicit Ari. quod pars mouet partem in minori tempore, dictũ enim eſt libro 6. quod ſi mouens mouet

Alterum dub.

mo-

mobile tanto tempore, dimidium mouet dimidium æquali tẽpore? Hoc cum aliis grauioribus dubiis examinabitur in quæſtione. Interim dico, quod illud poteſt ſic clarius probari. Si totum A, mouet totũ B, tempore infinito: totũ A, mouebit partem B, tempore finito: hoc enim bene ſequitur. Vlterius, adde partes æquales B. donec æquetur toti ipſi B. addes ẽt tempori. ſed non fiet infinitum, quia addẽdo finita finito non fiet infinitum: ergo totum A, mouebit totum B, tempore finito. At quare Ariſt. non ſic probauit hoc cũ poſſet, dicam inferius.

Quod autem omnino nõ contingit. Tex. LXXIX.

Virtutem infinitam non poſſe eſſe in magnitudine

PRobat alteram maiorem alterius ſyllogiſmi: puta, uirtus infinita non poteſt eſſe in aliqua magnitudine. Loquitur aũt de magnitudine finita, tũ quia alibi oſtenſum eſt, non eſſe magnitudinẽ infinitam; tum etiam, quia eodem argumento poteſt probari, quod nec eſſe poſſit in magnitudine infinita.

Supponit autem duo. Alterũ eſt, quod illa eſt maior potentia, quæ poteſt æquale facere cum altera in minori tẽpore, & quæ potentia minor eſt, in maiori tẽpore æquale facit, ſiue ſit calefaciẽdi uirtus, ſiue proiiciendi, quęcunque ſit illa. Alterum eſt: quòd, quod ab infinito mouetur patitur magis, quam ſi a quocunque finito moueretur: atque potentia infinita eſt maior quacunque finita.

Ratio Ariſt. quod uirtus infinita poſita in magnitudine moueret in non tẽpore.

Ex his facit arg. Si eſſet virtus infinita in magnitudine, ſequeretur quod moueret in non tempore: ſed hoc eſt impoſſibile: ergo pariter impoſſibile eſt, ꝙ ſit magnitudo habens virtutem infinitam. Probatur ſequela. Si enim infinita virtus non mouet in nõ tempore, mouebit in aliquo tempore finito minori, quam virtus finita mouet: ſit illud H, puta, hora: & tempus, quo finita mouet idem mobile, finitum ſit. AB, puta dies. Tunc argumentor. Addatur uirtuti finitæ plus, minuetur tempus: addatur vlterius, etiam minuetur. Tot ergo partes addentur, quod fiat tempus vni[9] horæ, & tamen illa virtus erit adhuc finita; quia ex additione finita finitum fit. Hæc ergo finita uirtus mouebit æquali in tempore cum infinita idem mobile, qđ eſt impoſſibile. Nulla ergo magnitudo finita poteſt habere infinitam uirtutem. Idem eſt argumentum de infinita magnitudine, ſi eſſet.

Neq; igitur nec in infinito finitam. Tex. LXXX.

Virtus finita non eſt in magnitudine infinita.

CVm oſtendiſſet, uirtutem infinitã non eſſe in magnitudine finitã, oſtendit, ꝙ nec e contra, in magnitudine infinita ſit virtus finita.

Et ſupponit unum. Quod maior magnitudo maiorem habet uirtutem. Nam quamuis aliquando accidat, minorẽ magnitudinem habere maiorem uirtutẽ, ut paruus ignis uirtutis eſt maioris, quã maior pars aeris, tamẽ ſi ſit maior, & maior aer, uincitur ignis, & ſemper per augmentum magnitudinis creſcit uirtus in re.

1. ratio.

Ex hoc fit argumentum. Detur illa infinita magnitudo habens uirtutem finitã & ſit A B. ſumo ipſius aliquam partem, quæ moueat D mobile, hæc pars cum alicuius ſit potentiæ, mouebit aliquo tẽpore ipſum D. Sit tempus E F. & pars mouens BC. Tunc ſummã aliam particulam & reddam eam duplam: hæc mouebit ipſum D, in dimidio tempore. ſit FH. Iterũ ſumam aliam, & duplicabo, iterum dimidiabitur tempus. Tunc ſumã aliã, & iterum dimidiabitur tempus. Sed cũ illa ſit infinita magnitudo, ſemper, & ſemp po tero ſumere, & ſic abſque termino minuetur tempus, ita ut data quacunque parte temporis, adhuc in minori mouebit ergo illa erat uirtus infinita. Quia uirtus, quę uincit quamcunque temporis proportionem palam ita, ut in minori & minori mouebit, eſt uirtus infinita. Si.n. eſſet finita perueniretur ad tempus, ut in minori non poſſet mouere, non ergo uirtus finita eſt in magnitudine infinita.

Nota.

Nota uerbum (ſecundum conuerſionem) ſignificat, quod oppoſito modo ſe habent tempus, & magnitudo, uno enim aucto alterum decreſcit, ut in argumento patet.

Eſt autẽ & hoc ſic demonſtrare. Tex. LXXXI.

2. Ratio ad idem.

ALtero argumento idem probat Sũpta magnitudine eiuſdem generis cum infinita. Ideſt, ſit magnitudo infinita habens uirtutem finitam, ignis. v. g. Et ſit uirtus iſta, cum finita ſit, decem, aut centum graduum. Tunc ſumã unum finitum ignem alicuius gradus, q ſit pars aliquota illorum graduum, addã huic igni ignem, augebitur uirtus, addã ulterius, augebitur magis, tot ergo partes aliquotas addã, ut hæc magnitudo adæquet totam illam uirtutem centum graduum. At magnitudo iſta finita erit, cũ fiat ex finita additione, non ergo poteſt in magnitudine finita uirtus ineſſe infinita. Ex hoc concluditur, ꝙ motor primus non ſit uirtus in magnitudine, quia aut eſſet finita, aut infinita, ſed neutra poteſt eſſe, finita .n. non mouet in tẽpore infinito, infinita autẽ moueret in non tempore, quod eſt impoſſibile.

De his autem, quæ feruntur. Tex. LXXXII.

3. Ratio, quod primus motor ſit incorporeus

DIfficulter percipitur ſenſus huius textus, non quod obſcurus ſit ad modũ, ſed quod cũ præcedentib. nõ uideatur cohærere, tamen (ni fallor) noua eſt ratio, quam Ariſtoteles ponit ad oſtendẽdam primi motoris incorporeitatem. Vult. n. oſtendere, ꝙ motus nõ eſſet regularis, niſi motor eſſet incorporeus. Probatque, ꝙ irregularitas motuũ prouenit, aut ex pluralitate motorũ, aut ex uno, ꝙ dum mouet mouetur. Cũ autẽ motus cœli ſit regulariſſimus, eius motor, qui unus eſt, nõ debet moueri dum mouet, & ob id erit incorporeus.

Dub. de motu proiectorum

Ad explicandam autem primam irregularitatem, quæ ex diuerſitate motorũ prouenit circa idem mobile, dubiũ proponit de proiectis, quorum motus eſt irregularis ob motorum diuerſitatem, ſ. cum omne quod non ſe mouet moueatur ab alio: Proiecta, ut lapides, & ſimilia a quo mouentur, cum iam ſeparata ſunt a proiiciente?

Excluditur. 1. reſpon. de motu proiectorum

Excludit quandam reſponſionem, quæ poterat dari: puta, quod qui mouet lapidem, v. g. mouet ſimul aliquam partem aeris lapidi circũſtantis, & hic aer, uelut uas fert lapidem ipſum mouens per totũ ſpatium. Hoc reiicit Ariſt. quia eſt eadem difficultas de ipſo aere, uel de alio ſimili, quodcunque ſit, a quo mouetur, poſtquã ſeparatus eſt a proiiciente: non. n. a ſe mouetur: non ergo uidetur, quod moueatur niſi a proiiciente. Quod ſi ab hoc ſolum moueatur, profecto ceſſabit lapis, cum ceſſat proiiciens, & mouebitur ſimiliter cũ eo, quod falſum apparet. Vnde uidetur, quod præter proiiciens, aliud ſit adhuc mouens.

Addit verba illa (quemadmodum lapis &c.) Senſus eſt quod ceſſabit proiectum, ſicut ceſſat lapis, cum ſumitur ab aliquo ad mouendum aliud; ceſſante enim manu mouentis, ceſſat inſtrumentum. Quod eſt dicere: proinde ceſſabit proiectum ceſſante proiiciente, ſicut eſſet id, quod non proiicitur, ſed ſimul cum proiiciente eſt coniunctum, cum ceſſat mouens. quod eſt falſum. Alii per lapidem intelligunt magnetem: ſed eſt expoſitio valde aliena. Melior eſt hæc, & commodior. Hoc igitur eſt dubium propoſitum.

Neceſſe eſt autem hoc quidem dicere.

Reſp. Ariſtote. de motu proiectorũ.

ADhibet dubii ſolutionẽ, quæ talis eſt. Quod mouens primũ mouet aliquã partẽ medii ſibi proximã aeris, vel aquæ, vel vlterius, qđ ſit aptum moueri, & mouere, & hęc mouet aliã ſibi proximam, & illa aliam & ſic fertur lapis ſemper ab aliquo immediato, & coniuncto mouente. Tamen iſtæ partes medii motæ, quãuis moueantur, & moueãt, non tamen ſimul deſinunt: nam proiicẽs mouet partem aeris, & hęc mota mouet alteram. tamen non eſt opus, cum mouet alteram, quod adhuc moueat mouens. Similiter de aliis.

Eſt etiam notandum, quod partes dũ magis procedunt, minus mouent: paulatim enim virtus deficit, donec perueniatur ad aliquam, quæ mouetur tantum, & non

& non mouet, & tunc deficit moueri proiectum. Ceſſante.n.illo, quod mouetur, & non mouet, & ceſſante illo, quod talem motam partē mouit, ceſſat motus totus proiecti: hæc intellige de partibus medii, quæ ſunt uerſus latera proiecti, & ſurſum & deorſum. Tales.n.partes motæ mouent lapidem, dum mouet alias quæ mouent etiam lapidem, & ſic fertur lapis, ſicut lignum in aqua, undatum impulſu, una aliam impellente. Ex quo patet, quod ſemꝑ eſt motor immediatus in his proiectis. De hoc autem paulo poſt dubitabimus.

Hic igitur in his, quæ poſſunt aliquando.

MOtum proiectorū non eſſe continuū ex his cōcludit. Dicitq; primo, quod ex tali motu mouētur quæ aliqñ moueri, aliquando quieſcere apta ſunt. Nā diximus qđ uirtus accreſcit in mouentibus, & hinc patet, quod non ſit continuus, quamuis uideatur. Nam nō mouentur niſi a diuerſis motoribus, qui ſe conſequenter habent, id eſt poſt aliam, aut ſe tangunt: ac ideo fit in aqua, aut aere, aut ſimili, quia in rebus duris non poſſunt iſti motores inueniri, quia ſi una pars mouetur, reliquę ſimul mouentur. Et idem de quiete. At in liquidis poteſt una pars moueri, non alia mota, & ſic poſſunt aſſignari plures motores & in his ēt poteſt motus eſſe, qui dicitur circum obſiſtentia ſeu antipariſtaſis. Is autem motus eſt, qui fit, cum partes aeris cito occurrunt ad replendum locum, quem poſt ſe relinquit proiectum, qui ſolum in his rebus fluidis fit.

Concl. de motu proiectorum Concludit, quod non eſt alius modus, quo fiat proiectionis motus, niſi iſte. Si enim alius eſſet, eſſet antipariſtaſis illa, ut reliqui dicunt. Nam dum occurrunt partes ad replendum locum, impellunt proiectum, ſed talis nō eſt cauſa, quia illa antipariſtaſis fit ſimul cum motu proiecti. Dum enim lapis relinquit locum, occurrit ille motus. unde ſimul ceſſāt, & ſimul mouentur. cum aūt lapis adhuc motum proſequatur, nō erit motor, at debet eſſe: ergo oportet dicere, quod dictum eſt.

Nota, quod uocat illas partes aeris uel aquæ conſequentes, non quod non ſint continuę: ſed quod non ſimul moueātur ac ob id in ratione motus continuitatem non habent, ac diuerſi motores cenſentur. *Nota.*

Dubitabis: quomodo motus proiectorum non eſt cō:inuus, cum non uideatur quies aliqua eſſe media. Reſpondeo, non eſſe mentem Ariſt. dicere, quod non ſit cōtinuus, ideſt ſit media quies, quia hoc eē impoſſibile notum eſt, ſed quod nō ſit regularis, & uniformis, cū motores illi inæqualem neceſſario habeant uirtutē, alias motus talis nūquam ceſſaret, ſed eſſet perpetuus, uel per totum eſſet medium. *Dubium. Solut.*

Quoniam autem in his, quę ſunt. Tex. LXXXIII.

COncludit ex his, quę dixit, quod cū motus perpetuus ſit, & continuus, dēt eſſe unum mouens, unum mobile. Si enim non eſſet unum mouens, nō poſſet continuitas, & regularitas eſſe in motu. *Cum primus motus ſit perpetuus, debet eſſe unum mobile.*

Poſſet quis dicere aliud eſſe in ꝓiectis aliud in hoc, quia proiecta ſint magnitudines, at non ſic in hoc motu. Hoc excludit dicens, quod etiam in hoc motu eſt magnitudo mota. Impoſſibile enim eſt, motum eſſe alicuius, niſi ſit magnitudo. mobile enim corpus eſt. Si ergo mouetur corpus, & ab uno, tunc peto: id, quod mouet, uel mouetur, uel non. Si mouetur ab alio mouebitur, uel a ſe. Et quocūque modo perueniētur ad id, quod mouet immotum, & hoc mouebit, nec mouebitur. *Solut. Obiect.*

Quod probat: nam ſi moueretur, dum mouet, utique defatigaretur, nec poſſet uniformiter, nec ſemper mouere. Non enim defatigabile debet eſſe, quod mouet uniformiter ſemper. Vide ergo argumentum. Ex eo.n.quod mouet uniformiter, debet eſſe indefatigabile. id autem, quod indefatigabile eſt, debet mouere, & non moueri. Nihil eſt autem, quod mouet, & non mouetur, niſi uirtus extra corpus. Omnis eñ uirtus, & forma corporis

mouet,& ſimul mouetur.primus ergo motor expers eſt corporis. Ex ꝑpetuitate igitur continuitatis,& regularitatis colligit, quod motor ſit inuariabilis,& omnino immobilis,ac inde incorporeus.

1. motor eſt omnino inuariabilis, & immobilis.unde incorporeus.

Neceſſe autem in medio. Tex. LXXXIIII.

OBiter dubitatur, in qua parte cæli ſit primus motor.Ac breuiter reſpondet.In circũferentia, non aũt in centro. Et ratio eſt, quia ibi æquũ eſt motorem eſſe, ubi uelocior eſt motus. At motus uelociſsimus partium eſt uerſus connexam circumferentiam, quia illæ partes maiores ſunt. ibi ergo eſt motor primus,non quidem ut in loco, cum ſit in corporeus, ſed per aſsiſtentiam.

Vtrum Deus ſit ubique ſecundum Ariſtotelem. Quæſt. VII.

De loco 1. motoris.

HIc diſputari ſolet,an Deus ſit ubique. Nam hic Ariſt præbuit cauſam dubitandi,cum ex operatione primi motoris,quæ maxime eſt in circunferentia,uidetur deducere, ipſum eſſe in circunferentia,& non in centro.

Secundum ueritatem, Deum eẽ ubiq; manifeſtum eſt ex his,quæ diximus in 2. Phyſic. Cum enim Dei operatio ubique ſit,erit etiam Deus,etiam ſecundum Ariſtot.Prima ſententia eſt Auerro diſp.14. Metaphyſi.dubio ultimo,ubi ait ſatis impie(ut ſæpe ſolet,cum de Deo loquitur.) Dicentes Deũ eſſe ubique,&tangere oẽm rem,eſſe pueros,& deſtruere ordinẽ cauſarũ,& cauſatorũ.Vnde plerique Auerroiſtæ illum ſequentes dicunt, Theologos differre a peripateticis, quod illi ponant Deum ubique,hi in cælo.Probatur iſta ſententia ex 8.Phyſic.48. vbi ait Ariſtote.eſſe in circunferentia cæli. Secundo, in 1. de Cælo.22.Vbi ait Græcos,& Barbaros in hoc conuenire, ut Deus ſit in cœlo. Tertio, ex 2.de generatio. 59 ubi ait. Hæc entia noſtra,quoniam ualde diſtant a primo principio,non poſſe eẽ æterna. igitur vult primum principium eſſe in cœlo.

2.opi. Auer.falſa.

Contrariæ uero ſententiæ ſunt plurimi,& celeberrimi Ariſtotelis interpretes, tam Platonici,quam Peripatetici, Deum uidelicet eſſe ubique, etiam ſecundum Ariſtotelem,& ex ipſius etiam Ariſtotelis teſtimoniis colligitur,& rationibus, quod iam oſtendamus.

2.opi.aliorũ uera. Ariſt. interpretes in hac opin.

1.Alex.

Primo.Alex.Aphrodiſ.in ſuo 2.de anima,c.23.ait, intellectum agentem, quem ipſe ponit eſſe Deum eſſe ubique. Idem ipſi tribuit Philop.in 1.de anima, tex.40. ubi ait Alexandrum, & eius ſequaces Deum eſſe ubique dicere.

2.Simpl.

Secundo. Simplicius in hoc 8.Phyſicorum. 84. luculenter digreditur de loco Dei,ubi ex ſententia etiam Alexandri cõcludit,cum Deus ſit impartibilis,& ſeparatus,ut ꝑ ſe perfectus, a corpore mundano,recte dicendum eſt ipſum eſſe ubique & nullibi.Et inquit. quando Pythagorei dicunt,Deum eſſe in centro, debet intelligi quo ad participationem bonitatis opificii. Cum Ariſtoteles etiam ait, Deum eſſe in primo cælo, debet intelligi modo quodam eminentiori,quoniam primum mobile eſt, quod primo participat motũ opificii.Adde, quod Simplicius in digreſſione tex. 89.8. Phyſico. dicit,Deum ex Ariſtotele, & Platone cõtinere omnia uinculo ſuæ uoluntatis, quod uinculum firmius eſt, quam natura earundem rerum. In Epictet.etiam c 66.ait, Deum ſimul ubique adeſſe, & in 8. phyſic.85. ait ſecundum Ariſtotelem, Deum non eſſe in ultimo cęlo,ſed in aggregato omnium cælorum.

Iãblicus.

Tertio. Iamblicus de myſteriis Aegypt.c.6.fuſiſſime probat,ex profeſſo, Deũ eſſe ubique.

Themiſt.

Quarto.Themiſtius in paraphraſi 12. metaphyſi.agens de loco Dei,ait: Deum ueſtire omnia,non ut ueſtis,quæ extrinſecus tantum tangit rem:ſed intrinſecus,ut totum tangat totum:ait tamen, primum mobile eſſe corpus nobiliſſimum,& eius animam eſſe primam.Intelligentiam, & quaſi pro lege,atque propterea ibi magis eluceſcere maieſtatem opificii.

Quinto,Philoponus in 1.de aĩa tex.4. id aſſerit: cui' extat locus pulcherrimus primo Meteororum,aliq̃tanto poſt principium:

cipium: vbi quærens rationem, cur cœlú in orbem voluitur, affert ad verbum rationé ex Plotino, quam & ipſe probat. Inquit enim. Quia vult imitari Deum. vnde cum mens, & intellectus diuinus rerum omnium códitor, & architectus nullum locum ſubſtantiæ ſuæ habet conſtitutum: in omnibus auté partib. mundi & locis eius uis, ac ſumma potentia, æternaque ipſius actio reperitur, ac dominatur: Ita cœlum, quod cum corpus ſit, ſimul totum vbique eſſe non poteſt, conatur ſecundum ſuas partes eſſe in omnibus locis.

D.Tho. In eadem ſententia eſt D.Thomas, qui explicans hunc textum, & mouẽs hoc dubium, reſpondet, dicendum eſſe, quod dicitur, principium mouens eſſe in aliqua parte ſui mobilis, non per determinationé ſuæ ſubſtantiæ, ſed per efficaciam motus. quia ex aliqua parte ſui mobilis mouere incipit, & ideo (ait) potius dicitur eſſe in cœlo, quam in terra, & potius in Oriente, vnde incipit, quam in aliis partibus cœli. Hæc D.Thom.

Quod ſi quis illum locum Ariſtotelis tex. 84. ita male velit cum Auerroe interpretari, profecto incidit in hoc abſurdum etiam Deum non eſſe in aliis cœlis, imo nec in primo ipſo cœlo, ſed in ſola eius vltima ſuperficie, hoc eſt in circunferentia. vt dixit Ariſtoteles: quod aſſerere eſſet per quam ridiculum, & indigna ſententia quæ tribueretur Ariſtoteli. Sed ſenſus hic eſt, quem cæteri grauiſſimi Interpretes, & D.Thomas voluerunt; quod ibi potius eſſe dicatur, quia inde incipiat motus quoad efficaciam, ſcilicet motus, quia ibi magis operatur, non quoad determinationem ſubſtantiæ. atque hactenus de Ariſtotelis interpretibus.

Ex aliis Ariſt. teſtimoniis primo. Ex Ariſtotelis teſtimoniis aliis idé probatur. Primo. Auctor libelli de mundo, ſiue ſit Ariſtoteles, ſiue quis alius, qui tamen dignus eſt, qui tribuatur Ariſtoteli, ca. 7. poſtquam late probat indecens eſſe, vt Deo aliqua particularis prouícia demãdetur. concludit, Dei vim eſſe, vt eius munus collocetur in toto mundo. Vnde ait, hanc ipſius vim eſſe omnium tutricem, & continentem. Item nomen diuinum, quoquo verſus omnia permeare, & alia his ſimilia.

Secundo. Eſt locus pulcherrimus in Ariſtotele 1. de partibus animalium, cap. 5. vbi laudat Heraclitum, quem cum quidam adiiſſent viſendi gratia, eumque in caſa quadam furnaria caloris gratia, ſedentem reperiiſſent, ſe ipſos ab ingreſſu cohibuerunt. ille ingredi eos fidenter iuſſit, dicens: nec illo loco Deum deeſſe immortalem.

Tertio: cum probatum ſit Deum moue re vt finem, & primum cælum, & omnia, ſecundum Ariſtotelem, & influere immediate in primum cælum, & omnia vt cauſa efficiens: certe non eſt maior ratio cur ſit in cælo, quam in cæteris mundi partibus vnde erit nullibi, vel vbique.

Quarto Deus non poteſt conſtitui in loco circumſcriptiue per corpulentiam, quam non habet: ſed per operationé. Vnde Ariſtote. in hoc 84. ex operatione viſus eſt colligere locum Dei. Seu probatum eſt (vt diximus) omnia fuiſſe efficiéter a Deo ſm Ariſtotelem. ergo ex eodem principio manifeſtum eſt, ipſum eſſe vbique.

Hoc idem ex ſententia Ariſtotelis aliqui etiam Neoterici viri nequaquam contemmendi fuiſſe oſtẽdunt, vt Fernelius li. De abditis rerum cauſis, c. 2. idem ſecundũ Ariſtotelem Eugubinus 4. de perenni philoſophia, cap. 7. Itẽ Marſilius Ficin. lib. 2. de Theologia Platonis, capit. 6. & 7. apud quos multa eaque præclara de hoc ipſo reperies. Nicolaus etiam Leonicus in Bembo dialogo, ſiue de animorum eſſentia, vbi fatetur omnes aſſeruiſſe, Deum vbique eſse, licet modum quo eſset, non omnes ſatis intelligerent.

Neque vero hoc Peripateticorũ inuentum proprium fuit, imò vt ex Eugubino, Leon. & Marſilio, ex auctoribus ab eis citatis conſtat, id tota fatebatur antiquitas. De Mercurio Trimegiſto, eius Primander refertus eſt hac re, Mundum eſse vas plenum Deo Dei ſpiritum omnia continere, &c. idem ex Orpheo, Holoaſtro, Muſæo, & aliis habes apud Eugubinum. Item ex Platone, & Plotino loca iam attulit. ex quorum etiam ſententia idem aſserit Macrobius lib. 1. in ſomnium Scipionis. Proclus item in Timæum paulo poſt initiũ ſic argumentatur. Deus eſt vbique, anima non eſt vbique: ergo anima non eſt Deus Hinc illud Virg. *Antiquorum aliorum plura teſtimonia ii 'ante Ari.*

„ Iouis omnia plena. Hinc Lucanus,

„ Iuppiter

„ Iuppiter eſt quodcunque uides. Empedocles etiam,cuius ſit mentio in libro de mundo,vbi ſupra,omnia aſſerit eſſe plena Deo.Quæ loca pauca pro multis quæ afferri poſſunt,adducta ſufficiant, vt appareat contra Auerrois impietatem nó eſſe pueros, qui ſic opinatur, ſed ipſum potius impium, qui ſic opinatus fuerit.

Ad 1. & 2. Ad argumenta. Ad primum, & ſecundum patet ex D.Thoma,Simplicio,Themiſtio,& libello de mundo: eſt enim in primo mobili modo quodam peculiari, quo ad efficaciam, & initium motus, vt diximus.

Ad 3. Ad tertiū. Textus ille perperam ab aliquibus exponitur. Nam putant Ariſtotelem agere de diſtantia loci, quod falsum eſt:nam materia prima tam diſtat a cælo, quàm eius formæ. Vnde ſi corruptio prouenirēt ex diſtantia a Deo;etiā ipſa eſſet corruptibilis. Anima item hominis incorruptibilis eſt ſecundum Ariſtotelem.quæ tamen tam diſtat a Deo, quam cæteræ res corruptibiles.Senſus ergo eſt,de inſtantia in natura,quæ enim magis diſtāt,hoc modo a Deo,magis ſunt corruptibilia.

Dubium. Sed obiicies: in genere ſubſtantiæ magis diſtat materia prima a Deo,quam eius forma;ergo ſi hic eſt ſenſus, oporteret ipſam eſſe corruptibilem.

Solut. Reſpondetur,illud intelligi de entibus completis, at licet materia prima ſit ens imperfectiſſimum,tamen eſt pars, & non eſt ens compoſitum ex partibus potentibus diſſolui: nam ab hoc prouenit corruptibilitas.Quæ enim magis a Deo diſtant habent ſubſtantiæ ſuæ partes,quæ faciliùs diſsolui poſsunt: quam ea,quæ propiora ſunt Deo in natura. Hæc de quæſtione.

Habet autem dubitationē, ſi contingat. Tex. LXXXV.

Dub. proponit Ariſtot. DVbium proponit, ex quo determinat,nullū mouens motū perfecte continuū motum efficere.Dubium igitur eſt. An id quod motum mouet,poſſit mouere continue, & non ſicut qui impellit idem multoties;Hinc enim non eſt motus perfecte continuus,ſed multi conſequenter ſe habentes.

Solut. Reſpondet,quod motum mouet, aut mouet impellendo, dū per ſpatium fert mobile ſuo impulſu immediato, aut mouet trahendo,aut vtroque modo,nempe ſecundum vertiginem aut mouet proiiciendo ad quem motum proiectorum concurrunt plures motores. Non eſt autem alius modus,quo mouet id quod mouetur.Omnibus autem his modis,quod mouet, & mouetur non mouet continue,& vniformiter:primus ergo motor,cum uniformiter moueat maxime,mouebit,& non mouebitur.

Determinatis autem his manifeſtum eſt. Tex. LXXXVI.

Concl. q. 1. motor nullā habeat magnitudinem. COncludit tandem quod cū primus motor moueat immotus,nullā habet magnitudinē. Repetit autem epilogans rationē factam. Si enim haberet magnitudinem,aut eſſet infinita, aut finita. Non infinita: quia non datur infinitū quantum actu,ut probatum eſt 3.Phyſic. Non finita:quia non poſset habere potentiam infinitam,quæ neceſsaria eſt,vt magnitudo moueat tempore infinito. Finitū autem non mouet tempore infinito.Cum igitur primum mouens tempore moueat infinito,& perpetuo, neceſse eſt,quod ſit indiuiſibile,& magnitudinis, ac corporis cuiuſq; expers.Hæc Ariſto.

Dubium de motu proiectorum.

DVbium vnum eſt circa proiectorū motū.Videtur enim Ariſto.referre cauſam huius motus in medium ipsū motū a cauſa prīcipali primo;deinde conſequenter partem a parte.Sed omiſſis

Medium aliquid cōfert ad motum proiectorum aliorum placitis,exiſtimo dicendū ꝙ medium quidem in eo modo,quem dicit Ariſtoteles,confert ad motum proiectorū. Et hoc experientia patet. Nam non aliter proiecta in medio velocius,quam in principio feruntur,ut conſideranti patet.

Non ſolū mouētur a medio, ſed a uirtute impreſſa. Simul etiam exiſtimo,quod non ſolum medium eſt cauſa motus huius,ſed quod etiam uirtus imprimitur ipſi proiecto ſecundum quam fertur:ſicut graue per grauitatem,licet differant,quia unus naturalis,alter violentus eſt motus.

Ex pro hoc facit ratio,& experiētia.Ratio

tio quidem: quia ſicut proiiciens imprimit virtutem aeri primo, vt moueat lapidem,& per parum ſpatii moueatur ipſe aer . non.n. deſinit ſtatim eſſe percuſſus aer,cū deſinit moueri manus,vt ipſe Ariſtoteles fatetur, quare etiam non imprimetur virtus ſimilis lapidi,vt moueatur. Eſt autem hoc validum argumentum,ꝙ fecit dubitare Simplicium in hoc .

2. ex uarijs experientijs. Præterea multum hoc patet experientia.Primo,videmus.n.& ſentimus,aerem fortiter a bombarda impulſum nō deiice
1 re hominem in terram,quamuis ipſum a facie percutiat, nec ipſum globulum : quomodo ergo propellet ad tantam diſtantiā lapidem aut globulum ferreum.

2 Similiter fortior videtur magnꝰ vētus quam ille qui excitatur ab arcu:ſed magnus ventus vi ſua non poterit ſagittā leuare a terra.ergo nec aer motus ab arcu.

3 Præterea:quia aliquando eſt,magnum ventum,lapidem iacere,nec credendū eſt ꝙ ſolus vētus tam fortiter regreditur vt lapidē moueat cōtra impetū totius vēti.

4 Præterea:ſequitur,qđ pluma velocius proiiceretur,quia facilius ab aere ſuſtineri poteſt,quam lapis,quod eſt falſum .

5 Præterea,in rota barbitonſoris, vbi uidemus,cum motus eſt remiſſus & prope ſinem,motus contrarios exercere,nec in medium referri poteſt .

6 Præterea:quia tūc ſi hoc eſſet,dato vacuo non poſſet eſſe proiectio, quod credibile nō eſt.Ob iſta ergo mihi videtur, virtutem imprimi etiam ipſi proiecto.

An Deus ſit uirtutis infinitæ. Quæſt. VIII.

QVæſtio hæc,ſi de re ſm ſe ipſam agatur,nullā habet difficultatem. eſt enim cōpertisſimum Deum eſſe infinitæ uirtutis intenſiuæ , vt etiam inferius probabitur.Sed id Ari. eſt aliquanto difficile,tum ob interpretū ſententias, tum potisſimum ob duos illos textus 78.7). ex quib.ad eam diſputandam ſumitur occaſio .

1.Nota. Vnde Aduerte primo,in quo conſiſtat rei huius difficultas:in Ariſtotele,hic virtutem pro ui,& robore in agēdo,& præſertim in mouendo localiter accepimus. Dupliciter autem eſt uirtus aliqua infinita.Vno modo intenſiue, vt ſit graduū infinitorum:ſicut albedo eſſet infinite intenſa,ſi actu haberet gradus infinitos.Altero modo eſt infinita duratione:puta ꝙ finita quidem in gradu eſt,tamen poteſt durare in motu tempore infinito.

Duplex opi.de infinitate Dei ex ſen.Ariſ. Iuxta hoc eſt duplex opinio de infinitate.Quidam dicūt,quod Ariſtoteles loquitur de infinita,vel finita uirtute duratione.quidam vero,quod de intenſione.

Vnde ſit orta difficultas. Et difficultas bina in demonſtratione fecit ſententias diuiſas.Nā fecit Ari.duas conſequentias.Prior eſt:Si mouet tēpore infinito,non erit uirtus finita. Altera eſt ſi eſt uirtus infinita,mouet in non tpe.

Fund.eorum qui putant agi de infinitate durationis . Quidam ergo conſiderantes,priorem non valere niſi de finita duratione,quia ad mouendū tempore infinito ſat eſt infinita uirtus duratione:ut patet de Sole qui agit tempore infinito ſecundum Ariſtotelem,& de inferiorib.intelligentiis , quæ non ſunt æquales primæ. Ob id dixerunt,eſſe hoc intelligendum de finitate,uel infinitate durationis .

Fund.eorum qui putant agi de infinitate intenſionis . Quidam alii reſpicientes poſteriorem conſequentiam,dixerunt eſſe de infinitate intenſiua ſermonē, quia aliter non ualeret,ꝙ moueret in non tpe. in utraque aūt ſententia eſt una difficultas.Quod n. mouet hos, torquet illos , nec omni ex parte hi vel illi difficultatem abſoluunt.

Duplex difficultas utriſque comm. Eſt aūt utriſq; duplex difficultas communis.Altera eſt circa illud Ari.ꝙ in nō tempore moueret,ſi eſſet in magnitudine.Videtur hoc nihil eſſe.Nam ſi infinita uirtus eſt,quid refert,ꝙ ſit in magnitudine,vel extra? ſemper n.& quocunq; modo mouebit in non tempore.ſi infinita eſt.Vel ſi non mouet in non tēpore extra magnitudinem,nec in ipſa mouebit .

Altera difficultas eſt circa maiorem Ariſtotelis illius primi diſcurſus.Dicit.n. quod ſi totum mouet totum mobile tempore infinito,ꝙ pars mouebit partē minori tpe:videtur hoc manifeſte contra id quod dicitur 7. Phyſi.tex.46.ſi totū mouet totum tanto tempore per tantum ſpatium,ꝙ dimidium mouebit dimidiū eodemmet tempore per æquale ſpatium Hæ ſunt præcipuæ difficultates circa Ari.diſcurſum,in quo ſunt tres ſententiæ.

Prima

1. ſent. Prima eſt quorundam, qui dicũt Ariſtotelem loqui de finitate, & infinitate durationis; & maioré illius diſcurſus ſic intelligunt, Si aliquod totum finitũ duratione mouet mobile finitum duratione, pars illius mouentis finiti duratione mouebit mobilis finiti duratione partem minori tempore: quia cum pars ſit finiti duratione, minus debet durare.

Reÿcitur 1. ſent. Iſta ſententia nõ eſt, (vt cenſeo) digna diſputatione: quia talis maior ſyllogiſmi ridicula eſſet, qui. n. facit finitum duratione, dicit tempus: non ergo opus eſt dicere, finitum duratione mouet tempore finito. Præterea: Quia quamuis concluderet, Deum eſſe infinitum duratione, tunc non ſoluũtur difficultates, quomodò virtus infinita duratione moueret in non tẽpore. Profectò conſequentia eſſet nulla, niſi ſermo ſit de intenſiua virtute.

2. ſent. Auer. Secunda ſententia eſt Auerrois, & aliorum, quod Deus nec eſt finitæ, nec infinitæ virtutis, ac ob id eſt incorporeus quia finitum, & infinitum corporeum paſſiones ſunt, ac id dicunt probare Ariſtotelẽ quod nec ſit virtutis finitæ intenſiuæ in primo diſcurſu, nec infinitæ in ſecundo.

Reÿcitur ſent. Auer. Hæc ſentẽtia potius videtur fugere difficultatem, quam aliquid decernere. Nã (vt alibi oſtendimus) male in ſpiritualib. negat reperiri finitum, vel infinitum aliquo modo. Eſt. n. quantitas molis, & perfectionis: & ſic etiam finitum, vel infinitum. Vnde profectò etiam patet, ꝙ neceſſe eſt admittere, ꝙ intelligentiæ quædã ſunt maioris, quædam minoris perfectionis, & æqualitatem vel inæqualitaté habere in perfectione, & uirtute.

Non igitur poſſum non mirari Auerroem, qui ad calcem digreſſionis in tex. 76. ait, non poſſe intelligi vnam intelligentiam maiorem vim habere alia. Eſt. n. cõtra rationem omnem. Nam ſi ſunt inæquales in eſſentia, ut neceſſario ſunt, & ipſemet fatetur, quia ponit differre eſſentialiter, at eſſentiæ ſunt ſicut numeri: etiam erunt inæquales in virtute.

Viderunt hoc aliqui Auerroiſtæ, ut Iádunus, qui licet 8. Phyſi. quæſt. 22. ſecundum Ariſtotelem, & Auerroem aſſerat, Deum nec eſſe finitum, nec infinitum: poſtea tamen uidens hanc ſententiam eſſe valde abſurdam, in quæſt. 12. de ſubſtantia orbis, ait, Ariſtotelem, & commentatorem circa quæſtionem hanc in nullo differre a Fide Catholica.

3. ſenten. S. Tho. & aliorum. Tertia ſententia eſt Sancti Thomæ, & omnium fere Græcorum, & aliorũ, vt inferius probatur, quod ſit ſermo de infinitate intenſiua, & quod Ariſtoteles oſtendat in priori demonſtratione, Deum eſſe infinitæ virtutis intẽſiuæ. At quia iſta ſentẽtia eſt celeberrima, & ſcitu digna, exponam eam primo ad mentem D. Thomæ.

1. Fund. D. Thom. Aduerte igitur primo ex ipſo S. Tho. quod motus ex duplici radice oritur. Primũ ex ſpatio, puta cum vnũ mobile per varias ſpatii partes vagatur: tunc oritur ſucceſſio ſecundum plures ſpatii partes, qui motus eſt ex ſpatio conſequens. Oritur ſecundo ex ipſo mobili, cũ oppoſito modo locus & ſpatiũ vnum eſt, tamẽ per ipſum tranſeũt diuerſæ partes mobilis, tũc fit ſucceſſio, & motus conſequens ipſum mobile ratione ſuarum partiũ penes eundem locũ, & loci partem. Quod ſi velis comparare iſtos motus ad mobile, magis intrinſecus, & per ſe eſt ille, qui ex ipſo prouenit, quam qui ex ſpatio. & ratio eſt, quia hic ex ipſis partib. ille ab extrinſeco ſpatio ei prouenit.

2. Fund. D. Tho. Aduerte ſecundo, quod cum tẽpus cõſequatur motum, erit etiam duplex tempus. Alterum penes motum mobilis ſecũdum ſuas partes. Alterum, ſecundum ſpatii partes. Et quemadmodũ motus ſecundum partes mobilis eſt magis ꝑ ſe, & primus, ita etiam eſt ipſum tempus. Motus vero alius, & tẽpus eſt velut per accidens ad iſtud. Vlterius, ſicut tempus eſt duplex ita etiã duplex erit infinitas temporis, & prioris, & poſterioris, Prior aũt infinitas eſt per ſe magis, & prima.

3. Fund. Aduerte tertio. quod prima cauſa, quæ tempore infinito mouet, debet eſſe talis quæ poſſit facere motum, & tempus infinitum per ſe, & primum, puta, corpus infinitum mouere, quia primæ cauſæ debetur infinitũ tẽpus per ſe, reliquis vero infinitum per accidẽs, puta, motus infinitus corporis finiti multiplicatus. Cum igitur prima cauſa debeat eſſe talis, quæ mouere poſſit corpus actu infinitum, debet eſſe infinitæ uirtutis intenſiue. Ad aliũ motum infinitum per accidens, ſat eſt infinita tantum virtus duratione.

Vult

Senſus demonſtrationis Ariſt. ſecundum hanc opi.

Vult igitur S. Thom. quod demonſtratio Ariſtotelis procedat de infinita virtute intenſiua, & de tempore infinito per ſe ex parte mobilis. & tunc nota fit ſolutio vltimæ difficultatis, puta, quomodo ſi totum mouet totum tanto tempore, pars mouebit partem in minori tempore. Hoc clarum fit de tempore ex parte mobilis. Nam per vnam loci partem citius tranſit pars mobilis, quam totum: & citius minor pars, quam maior.

Obiec.

Quod ſi dicas, videtur vana demõſtratio: quia non eſt tale corpus infinitum actu, nec eſſe poteſt. Reſpondet S. Thom. quod verum eſt, tamen Ariſtoteles procedit ex ſuppoſitione, vt ſit ſenſus; Prima cauſa debet eſſe talis, vt ſi eſſet infinitum actu, poſſet moueri ab ipſa per vnũ locũ ſucceſſiue: & ſimiliter cauſa prima infinitatis temporis debet eſſe talis, vt ex ſe poſſit eſſe cauſa infinitatis ꝑ ſe, & ſecundũ mobilis partes. Hæc eſt ſentẽtia S. Th. declarata quoad potui, ſubtilis profecto in ſe, & digna S. Tho. ſed videtur habere aliquot difficultates.

Solut.

1. difficultas contra D. Tho.

Prima, quia Ariſtoteles non procedit ex impoſſibilibus, ſed ex his, quæ ſunt. In ſuperioribus enim probauit motum nullum alium infinitum eſſe poſſe, niſi circularem, & hunc tanquam propriũ Deo tribuit: Modo conſequenter ex tali infinitate motus eius indiuiſibilitatem oſtendit: nec apparet in litera talis diſtinctio temporum, quam hucuſque Ariſtoteles non ſignificauit.

Præterea. Quia S. Thom. non ſoluit difficultatem, quomodo eſt infinitę virtutis intenſiuæ, non mouet in non tempore extra magnitudinem, & in magnitudine moueret.

Reſpondet S. Tho. quia cum eſt extra magnitudinem, agit, intellectu, & arte, non autem ita ageret in magnitudine, ſed ſicut ignis.

Solutio hæc profecto non omnino ſatisfacit: nam primo ſi Ariſtoteles poſuiſſet Deum agens neceſſarium, tantum ageret, quantum poſſet, ſiue in magnitudine ſiue extra.

Præterea, quia quid vetat, quo minus agat intellectu, licet ſit in magnitudine? eſſet enim ſicut homo quidam. At Ariſt. vult, quod ſit omnino corporis expers, nõ ergo videtur de mente Ariſtotelis ita eſſe dicendum.

Vt autem in quæſt. hac aperiam quid ſit ſentiẽdum, ſit prima concl. Quicquid ſit de vi iſtarum rationum, Ariſt. ipſe voluit Deum eſſe infinitum intenſiue in vigore. Hanc cõcluſionem probabo primo ex ipſo Ariſto. Secundo ex eius interpretibus. Tertio ex rationibus ductis ex principijs, Ariſtotelis.

1. concluſ. quod ſit infinitæ uirtutis intenſiue.

Ex Ariſt. primo: quoniam in illo text. 78. expreſſe ponit primum mouens eſſe virtutis infinitæ. Primo: quia ipſum eſſe infinitæ uirtutis in duratione ſuperius fuit demonſtratum in tex. 45. In hoc autem 78. cum velit demonſtrare ipſum eſſe inncorporeum, tanquam quid hucuſq. non demonſtratum, ait, ſe uelle prius demonſtrare ipſum eſſe infinitum, & hoc ſuppoſito progreditur ad demonſtrãdum eſſe incorporeum, & ſeparatum.

probatur conclu. ex Ariſt. 1.

Secundo; quia ſi Ariſt. intelligebat de ſola infinitate durationis, manifeſte peteret principium in argumento. Nam certum eſt, id quod eſt, uel mouet infinito tempore, mouere, & eſſe infinito tẽpore. Quare manifeſte eſſet nugatio, ſi ſolum intellexit de uirtute infinita in duratione & eſſet ridiculum argumentum.

Tertio: quia Ariſtot. ſumit hanc illationem: Si aliquid mouet tempore infinito, eſt uirtutis infinitæ. Quæ quidem illatio eſt ab infinitate durationis, & ſucceſſiua motus, ad infinitatem intẽſiuam motoris, ex extenſiua inferendo intenſiuam: virtute illius proportionis. Si aliqua res haberet ex ſe virtutem mouẽdi per unum tantum diem. v. g. eſſet alicuius uirtutis. ſi per duos dies, eſſet in dupla maioris virtutis. ſi ꝑ quatuor, eſſet in quadruplo maioris uirtutis, & ita conſequenter. Ergo ſi habet virtutem ex ſe mouendi infinito tempore, erit infinitæ uirtutis, Ariſtot. in quam uirtute huius proportionis ex ex tẽſione infinita optime ſic colligit intenſionem uirtutis mouentis, infinitam, aliter nil omnino inferret, ſed (ut diximus) principium peteret.

Obiect.

Dices: intelligentiæ mouent infinito tempore ſecundum Ariſt. ergo eſſent infinitæ uirtutis. Reſpondeo, intelligentias

Solut.

non eſse a ſe, nec a ſeipſis habere ſuã uirtutem, ſed a prima cauſa, ut ſuperius oſtẽdimus. Deus autem eſt a ſe, & ex ſe ſuã habet uirtutem; quare etiam ſi intelligẽtię durent infinito tempore, tamen non ſine prima cauſa conſeruante; & ideo primæ potius cauſæ illas conſeruanti id tribuendum erit, & illius inferetur uirtus infinita, non ipſarum rerum conſeruatarum. Atque ideo dicebamus in illa ꝓpoſitione, ſi quid haberet ex ſe uirtutẽ mouẽdi infinito tempore, tũc optime ſequi, ergo eſset infinitæ uirtutis. Ariſt. autem, ſic etiã intellexiſse ex eo conſtat, ꝙ ibi de primo motore ſolum agit non de aliis & de eo ſolo aggreditur demonſtrare.

Quarto in tex. 79. ait hanc uirtutẽ infinitã, ſi poneretur in magnitudine, debere mouere in non tempore, quod manifeſte pertinet ad uirtutem infinitam intẽſiue.

Confirmatur ex ſolu. aduerſariorum. Nam quod quidam Auerroiſtæ dicũt ſenſum Ariſt. eſse, uirtutem infinitam in duratione etiam moturam in non tempore, eo quod non poteſt poni uirtus infinita in duratione in materia, quin etiam ſit infinita intenſiue: omnis .n. uirtus, quæ finita eſset, defatigaretur. Id potius eſt ꝓ nobis, uident enim ſe non poſse ſaluare diſcurſum Ariſtotelis, niſi recurrant ad uim infinitam intenſiue.

Ex interpretibus celeberrimis Ariſt. Secundo. Idem probatur ueterum teſtimoniis. Primo Simplicius in illo 79. expreſse in ſolutione cuiuſdam dubii Philoponi, ait, ſecundum Ariſt. aliquid eſse infinitæ uirtutis, poſse intelligi dupliciter.

1. Simpl. Vel quoad durationem, & hoc inquit, cõpetit etiam cælo: Vel quoad quandã uirtutem, quæ tota ſit actu, & ſecundũ hanc, ait, Deum primum motorem eſse actu infinita poteſtate præditum. In tex. etiam 86. idem ait.

2. Them. Secundo. Them. in tex 78. ait, Poſtquã Ariſt. demonſtrauit motorem eſse ſempiternum, nunc uult probare ipſum eſse incorporeũ quod ut faciat, primo probat ipſum habere uirtutem infinitam. (Ecce manifeſte diſtinguit Themi. inter habere durationem infinitam, & uirtutem infinitam.) primum (ait,) eſse demonſtratum, ſecundum eſse ex illo demonſtrandum.

Amm. 3. Tertio, eſt locus pulcherrimus Ammonii ad initium capitis de ſubſtantia, in Præd. Ariſto. ubi ait, Ariſt. in Phyſi. probare, Deum eſse incorporeum ex eo, ꝙ aſserit illum pollere infinita ui. Adfert autem totum Ariſtot. diſcurſum, inquiens. Quod habet infinitam uim, non poteſt eſse corporeum. Nam uel corpus eſt infinitum, & tale ſupra in tertio Phyſi. probatum eſt non dari. Vel finitum, & tale certum eſt non habere uirtutem infinitam. Nam imaginemur hoc corpus in tres partes eſse diuiſum. Tunc quæro, unaquæq; illarum an habeat uim infinitam, uel finitam. Si infinitam: ergo totum tãtundem ualebit parti. Si finitam: ergo quod cõſtat ex finitis, finitũ erit. Hæc Ammonius, ꝗ omnia uides intelligi de ui infinita intenſiue. Et confirmatius fit: Nam de infinita duratione nullum inconueniens eſt, immo potius eſt neceſsarium, partem tantumdem durare, quam totum.

Quarto, in eadem ſententia fuit Alexander, ut & Vicom & alii graues authores hoc ei tribuunt. *4. Alex. & alij.* Primo: quia qđ Simplicius dicit ſupra, ſemper uidetur dicere ex ſententia Alexandri. Secundo, quia (ut alibi tetigimus) ipſe ponit Deum intellectum agentem, quem uult omnia præſentia, præterita, & futura in particulari ſimul intelligere. Vnde cum hęc ſint infinita, non poteſt non hẽre infinitã uim intelligendi, quare, & eſsendi, quia eadẽ eſt in Deo. Quod argumentum idem cõcludit ex Theophraſto, Euſtrachio, Pſello, Magentino, & aliis Peripateticis, quos attuli in primo Periher. in capite. De futuris contingentib immò uere & ſimpliciter concludit, ut poſtea dicemus.

Quinto eſt ſentẽtia Philoponi, qui ex Peripateticorum principiis id deducit in primo capite, eorum, quæ circunferũtur in opere ipſius contra Proclum. *5. Philop.*

Et quod ualde eſt notandum. Nemo iſtorum ueterum affert, aliquem Peripateticum fuiſse in oppoſita ſentẽtia, nec uertit in dubium, an hoc ſit dicendũ in Ariſtotele, ſed quaſi manifeſtum tradit. *No. ualde.*

Immò Simplicius contra Philoponũ in illo 79. ut illum adducat in maximum inconueniens, ait, eum nouiſse diſtinguere inter infinitatem durationis: & uirtutis ut illam ſecundum Ariſtotelem tribueret cœlis, hanc Deo. *Nota ex Simpl.*

Sextò,

6. D. Tho. & latinorum cõior Sexto. Hæc eſt ſententia D. Thomæ hoc loco & communior Latinorũ. Septi- *7. Auer.* mo, imo ipſius Auerrois, qui hoc ait ſe eſſe valde dubium, & hoc eſſe maximum dubium eorum quæ ſunt in philoſophia: vnde attulit fugam illam potius quam ſolutionem, de qua fuſius egi. Poſt in 12. Metaphyſic. tex. 41. ait. motum cæli duos habere motores. Vnum finitæ motionis, & eſt anima exiſtens in eo: Alterum infinitæ motionis, & eſt potentia quæ non eſt in materia. At ſi dicat Deum eſſe infinitę virtutis, ſicut motor peculiariter addictus primo mobili ſic finitæ Non enim poteſt intelligi illa potẽtia infinita in abſtracto, ſed in aliquo ſubiecto. nec de infinitate durationis, nam hæc competeret, ipſi animæ orbis particulari motori, imo omnibus motoribus orbium.

Scio Zimaram ibi confingere neſcio quam ſolutionem: ſed certe textus nullã patitur. Vnde credo Iãdunum, vt vidimus ſupra, exactius fuiſſe aſſecutum mentem Auerrois nam quid aliud intelligere potuerit per illum motorem infinitæ motionis, non apparet.

3. rationibus ductis ex principijs Ariſ. Tertio, id eſt probandum rationibus ductis ex principijs Ariſtotelis, Primo. *1. Ratio.* Mundus effectiue eſt a Deo ex nihilo, vt ſupra probatũ eſt, ſiue id fiat per emanationem, ſiue pèr creationẽ: ergo Deus habet vim infinitam. Conſequentia probatur. Tum quia, ſi crearet in tempore ſecundum peripateticos, haberet infinitã virtutẽ, ſed quod fuerit factũ ab æterno, quod factum fuiſſet in tempore, nullo modo minuit hanc vim: ergo. Tũ etiam: quia non eſt minoris virtutis dare eſſe ab æterno, quàm dare eſſe in tempore. ergo ſi ex hoc inferret infinitam virtutem, etiam illud.

Cõfirmatius fit ex illa calculatione D. Thom. agens, quod producit ex paſſo minus diſpoſito, maiorem habet vim: ergo quod ex nullo modo diſpoſito, infinitam.

Confirmatius item fit, quia intelligentiæ emanarunt a Deo ſecundum Ariſtotelem: ergo emanarunt ex nihilo, quia non ex materia.

Item, de anima rationali, ſi eſt immortalis, & multiplicatur, vt re vera eſt, ſequitur creari & ex nihilo fieri, nõ autem edu ci ex potentia materiæ.

Secundo, Deus ſecundum Ariſtotelem vt alibi oſtendemus, & partim etiam teti- *2. Ratio.* gimus in libro primo Perìher. quo in loco grauiſſimos quoſque Peripateticos attulimus, qui id ipſi tribuebat, & cognoſcit omnia præſentia, præterita, & futura in particulari. & fines ẽ omnium agentium particulariũ, ad quos ipſa dirigũtur Hæc autem ſunt infinita. Ergo habet infinitã uim cognoſcendi. Sed qualis operatio, talis eſſentia. ergo. Et hæc eſt etiam eadem cum ipſius eſſentia: ergo habet infinitam eſſentiam confirmatur, quia ſaltem cognoſcet circulationes ſui orbis primi, quẽ mouet, aut faceret Ariſtoteles ſtultã primam cauſam, & ignorantem, at illæ ſunt infinitæ, & dies præteritos & annos nouit, aut eorum, quod eſt ridiculum dicere, ob *Auer. 8* liuiſcitur, qui ſunt infiniti: ergo eſt infinita intelligendi capacitas.

Tertio. Ex D. Tho. primo. Contra gen- *3. Ratio.* tes, c. 43. Actus alteri inhærens terminatur ab eo in quo eſt cum omne qđ recipitur, per modum recipientis recipiatur, actus uero nulli inhærens a nullo terminatur, quia habet omnem perfectionem illius generis. Vnde albedo ꝑ ſe ſubſiſtẽs & a ſe, haberet omnem perfectionem albedinis. Sed Deus eſt ipsũ ens per ſe ſubſiſtens, ergo a nullo poteſt coarctari: aut limitari, quin habeat omnem perfectionem, quæ intelligi poteſt in genere entis.

Quarto. Ipſum eſſe per ſe conſideratũ, *4. Ratio.* infinitum eſt. Nam ab infinitis, & infinitis modis participari poteſt. Si igitur eẽ, quod ex ſe eſt infinitum, in aliquo terminatur, profecto ab aliquo debet determinari: igitur uel ut a producente tale eſſe, vel vt a recipiente illud: ſed eſse Dei, nec habet producens, nec recipiens. ergo non poteſt intelligi eſſe coarctatum uel limitatum, aut determinatum ab aliquo. ergo nec poteſt intelligi deeſſe illi illa infinitas qua habet eſſe ens ſecundum ſe.

Quinto ex eodem S. Thoma. Illa per- *5. Ratio.* fectio magis habetur ab aliquo, quod ipſum plenius participat, ſed ſummus modus participandi eſt, ſi illa perfectio ſit de eſſentia, at in Deo eſse eſt de eſſentia ipſius. ergo perfectio entis infinito, & illimitato modo habetur a Deo.

Sexto, Deus eſt æternus, ergo ĩfinitus. *6. Ratio.*

Nam æternitas eſt duratio infinita, ergo eius radix, quæ eſt ipſa eſſentia, eſt infinita. Nam permanentia infinita nõ poteſt eſſe virtute finita. Item, quia hæc permanentia infinita eſt tota ſimul: ergo.

7. ratio. Quod ſi obiicias, idem eſſe de Angelis. Negatur conſequentia. Nam non habent eam a ſe, ſed a Deo. Denique ſeptimo vt plures alias rationes omittam, quas affert D. Thomas, & alij, multa ſunt in natura, quæ quaſi quoddam veſtigium ſunt illius infinitatis: vt infinitas inſtantium temporis, & infinitas punctorum in linea, infinitas perfectionum indiuiduantium in vnoquoque indiuiduo diuerſe quæ ſunt ſub vnaquaque ſpecie; infinitas deniq; partiũ continui.

8. ratio. Item intellectus noſter, dato ſemper quouis, poteſt maius & maius apprehendere & intelligere. Vnde cum vltra omne finitum nos poſſimus aliquid perfectius intelligere, euidenter ſequitur Deum eſſe vltra omne finitum, nam alias poſſemus intelligere aliquid maius, & melius Deo.

9. ratio. Adde. Quod intellectus noſter eſt inſatiabilis appetitus. Nam poſtquam quis ſcit, plu a ſcire ſemper vult. At hic appetitus, hæc ordinatio intellectus noſtri ad infinitatem, vt in nullo finito, & in nulla finita veritate acquieſcat, fruſtra eſſet, niſi daretur infinitum aliquod, infinitaque veritas, quæ ſatiaretur. Et manifeſte oſtẽdit ipſam ad aliquid infinitum infinitam habere capacitatem.

Eodem modo de appetitu voluntatis ab bonum oſtendi poteſt, quia nunquam eius appetitus aliquo huius vitæ bono ſatiatur, ſed eo habito, plus deſiderat.

10. ratio. Hæc item ſententia omniũ Priſcorum fuit. Nam vt ait Ariſt. in 3. Phyſi. 25. omnes priſci tribuerunt infinitatem primo principio, licet poſtea errauerint in applicatione talis infinitatis. Vnde, vt colligitur ex illis teſtibus, Pythagoras, Plato, Anaxagoras, & Democritus id aſſeuerabant: Mercurius Triſmegiſtus ſæpe aſſerit in Pimandro, Deum eſſe infinitum imo tota vetuſtas Deum intelligebat hoc nomine, vt videre eſt apud Eugubinum 3. li. de perenni Philoſophia. cap. 2. vbi multa adducit teſtimonia. Idem Auicen. in trac. 2. Metaph. ca. 4. & 5. Author etiam lib. de cauſis idem videtur aſſerere.

Secunda concluſio Circa rationes iſtas Ariſtotelis certum eſt, non omnes eſſe demõſtrationes. Satis fuerint ſi ſint aliquæ, aut fortaſſe etiam omnes rationes probabiles. Hæc cõcluſio ſatis manifeſta eſt ex eo, quod nemo vnquam interpretum ſatis potuit ſententiã Ariſtotelis in his omnibus textibus ita commode explicare, vt nullum ſequeretur inconueniens. Poteſt tamen eas rationes probabiliter defendere altero duorum modorũ, vel vt S. Thomas ſuperius, vel ſecundo, pro quo hæc erunt aduertenda. 2. Concl.

Primo quod virtus maior, vel minor mouentis non ſolum debet penſari penes pondus, & reſiſtentiam; ſed etiam penes tẽpus. Vnde non ſolũ illa eſt maior uirtus quæ æquali tempore maius pondus mouet: ſed etiam, quę idem pondus per maius tempus. & hoc non indiget probatione, ſenſus enim hoc indicat. Maioris enim eſt virtutis decem pondera mouere per horam continuam, quam per dimidiã. Aliqui enim per dimidiam mouent, & deficiunt ſtatim. Ex quo fit, quod tempus etiam cum reſiſtentia habeat computari. Multum enim, vel paucum temporis põdus ſecundum reſiſtentiam auget, vel diminuit. 1. fund.

Nota tamen, quod hoc fundamentum non eſt vniuerſale, niſi in virtutibus, quę patiuntur: & dum mouent, mouentur a motis quales ſunt corporeæ. Virtus enim quæ non patitur dum mouet, ſolum per pondus & reſiſtentiam menſurari debet; non per tempus. Nota.

Aduerte ſecundo: quod omnis virtus animalis ad mouendum infinito tempore ſimiliter: virtus in corpore infinita intenſiue debet eſſe: quia cum talis, dũ mouet, moueatur a motu reſiſtenti, menſurabitur ſecundum tẽpus etiam. Vnde ſi maior eſt, quæ tẽpore maiori mouet, eadem proportione procedẽdo, quæ debet abſq. fine mouere, infinita debet eſſe intenſiue. 2. fund.

Sicut ſi homo ſuſtineret decem pondera ferri, ſeu moueret per horam, eſſet alicuius uirtutis: ſi per duas, maioris: ſi per tres, adhuc maioris: ſi ergo per infinitum infinita.

Aduerte tertio, quod Ariſtoteles ex ſenſibilibus, 3. fund.

ſibilibus philoſophiam deducens non exiſtimauit eſſe virtutem aliquam in corpore poſſe, quæ non moueretur, dum mouet & defatigaretur, ſicut virtus aïalis eſt. Cũ autem ſuperius oſtenſum ſit, in motu deueniendum eſſe ad aliquod, quod ſe ipſum moueat. nec poſſit ſiſtere motum in inanimatis, ſequitur, quod in motu cœli nõſit pṽenire, niſi ad moués, & ad viuens primum. At ne quis exiſtimaret hoc eſſe quoddã corporeũ aïal, ſeu aïam in corpore: probat hoc nõ eſſe ſed debere eſſe ſubſtantiam viuentem ſine corpore, quæ ſi in corpore eſſet, defatigaretur: ſicut quęlibet anima, quæ moueretur ſaltem per accidens, & tunc ad mouendum tempore infinito, indigeret uirtute infinita intenſiua, quæ eſſe non poteſt.

Explicat diſcurſus Ariſt. Ex his ſequitur diſcurſus Ariſtotelis notandus: & ſemper procedit de virtute quoad intenſionem. In primo diſcurſu probat, quod nulla virtus corporea finita intenſione poſſit mouere tempore infinito, ſed ſi mouet tempore infinito, debet eſſe intenſiue infinita.

In ſecundo diſcurſu probat, quod virtus corporea infinita eſſe non poſſit, quia moueret in non tempore ex vtroque: ergo ſequitur, primum mouens non eſſe corporeum, vt ſit hoc totum argumẽtum. Omnis virtus corporea, vel eſt finita intẽſiue, vel infinita: ſed neutra poteſt mouere tempore infinito. Non finita, quia creſcit virtus ſecundum tempus, vt dictum eſt. Non infinita, quia moueret in non tempore. Cum ergo primum mouens tempore infinito moueat, non erit virtus in corpore.

Diſſoluuntur illæ ſu propoſitæ difficultates. Ex his facile ſoluuntur omnia: & concordantur conſequentiæ illæ, & ſoluuntur illæ duæ difficultates. Prima enim ſoluitur. *Ad 1.* Ob id enim virtus in magnitudine nõ poteſt mouere tempore infinito, quia nunc eſſet infinita intenſiue: quod eſſe non poteſt: moueret enim in non tẽpore. *Ad 2.*

1. Sol. Ad ſecundã difficultatem poteſt ſic reſpõderi, quod pars mouẽtis debet ſumi talis vt ſit maioris proportionis ad partẽ mobilis, quam erat totum ad totum. V. g. ſi totum ad totum erat duplum. pars mouentis ſumatur, quæ ſit triplo maior, quã pars mobilis talis mouebit in minori tempore, quia magis uincit reſiſtentiam. Et hoc proxime conuenit cum Ariſtotele, & ueritatem habet. Nam in lib. 7. ſeruabatur eadem proportio totius ad totum, & partis ad partem. & tunc idem debet eſſe tempus.

2. Sol. Poſſumus & aliter reſpõdere, & forſan melius, quod loquitur Ariſtoteles de uirtute corporea paſſibili, & tunc tẽpus eſt cum reſiſtentia computatum. Et ſi totum mouet totum, tanto tempore, pars mouebit partem minori tẽpore, quæcunq. ſit. Si enim fortis homo mouet pondus per diem, non ſequitur, quod dimidia fortitudine prædictus homo moueat dimidium pondus per diem. Falſum enim hoc eſſe experientia monſtrat. Nã hoc modo probares, quod infirmus homo per diẽ per ſe moueret talem partem breuem põderis, quod non eſt uerum, cum abſq; e põdere uix per horam moueri poſſet. Ariſtoteles autem lib. 5. loquebatur de uirtute nuda motiua, & quæ non repatitur, ut illic declarauimus. Hæc igitur ſatis ſint de Ariſtotelis diſcurſibus.

Alia explicatio renciatur cuiuſdam propoſitionis Ariſt. Aliqui cõtrahunt illam propoſitionẽ. Si mouet in infinito tẽpore, eſt infinitæ virtutis: ad uirtutem ſolum in magnitudine exiſtentem, & operantem cum reſiſtẽtia, aliter nolunt in uniuerſum eſſe ueram, nec eũ fuiſſe ſenſum Ariſtotelis. At uerò cum Ariſtoteles illam abſolute, & ſine reſtrictione ſumat, & ita ẽt defendi poſſit, ut diximus, quando res ex ſe habet eam mouendi uirtutem independentẽ, ut ex illa ꝓpoſitionis calculatione deduximus. in hoc etiam ſenſu defendenda eſt.

Dub. ſol. & rationum contrariarũ. Sed contra primam concluſionẽ ſunt aliquot dubia & rationes diſſoluendæ eorum, qui negant ſecundum Ariſt. Deum eſſe infinitæ uirtutis. Sunt autem hæc.

Primum ſecundum Ariſt. Deus, ut uidetur, nihil poteſt facere ex nihilo ex 1. Phyſi. 33. & 34 ubi ait ex nihilo nihil fieri. ergo non habet uim infinitam. Reſpondetur, ſententiam Ariſ. eſſe iuxta naturalem rerum ordinẽ, & de naturali actione, de qua loquebatur, nihil ex nihilo poſſe fieri: atque iſto modo nihil creat ex nihilo; non negat tamen, quin omnia ex prima cauſa ſint, & ab æterno productus fuerit, & emanauerit ex Deo mundus cũ mate-

materia,ut ſuperius probauimus. Secundo dicimus, quod quamuis nil putaret hoc modo ex nihilo poſſe fieri,nihilominus tamen maneret infinita uirtus,ſcilicet perpetuo mouendi in primo motore. quam ipſe hoc loco tex.78.probauit.

Virtus materialis agit in quantum põt, ſecus quæ eſt extra materiam.

Secundum dubium. Si haberet uirtutẽ infinitam,moueret in non tempore ex illo 79.Reſpondetur id eſſe uerũ,ſi illa uirtus infinita eſſet materialis, aut in materia,& corpore: tunc enim ageret quãtum poſſet:at modo eſt extra materiam, & ita nõ ſequitur,niſi ſolum,ut agat proportione ad ipſum mobile,& ut illius ſolũ natura requirit. Secundo,quia ſi eſſet cauſa omnino neceſſaria,agẽs ſine cognitione, tunc ageret ſecundum ultimũ potẽtiæ,at modo agit ex electione, quantum uidet conuenire orbi,& mobili.

Tertium. Deus non poteſt facere aliũ mundum:ex primo de Cælo 92.nec põt facere actu infinitũ:ergo non habet uirtutem infinitam. Reſpondetur,multa non poſſe facere Deum,licet habeat uim infinitã;nõ quia deſit poteſtas, ſed ex eo,qđ res ipſæ implicent,& nõ poſſint fieri.Talia autem ſunt hæc ſecundũ Ariſt. Vnde Ariſt.non probauit non poſſe eſſe plures mundos ex parte opificis,ſed ex parte ipſius rei, quod tantum debet eſſe unum centrum,& una materia,&c.

Quartum. In 2.Cæli.text.67. uidetur Ariſto.aſſerere,motores iã eſſe proportionatos mobilib.ut ſi unum aſtrum alicui orbi adiiceretur, non poſſet ab intelligentia moueri. Reſpondetur,de hac re aliqđ eſſe dubium:tamen loqui ſemper Ariſtotelem ſecundum naturalem motũ, & de naturali actione;non uiolenta,aut miraculoſa. Secundo præterea,in genere loquutum fuiſſe de intelligentiis motricib.non de Deo. Et ratio huius eſt quia intelligẽtiæ addictæ orbibus, habent limitatam uirtutem,& orbi proportionatam, ſecus autem eſt de Deo,quem ſolum fecit infinitæ uirtutis.

Vltimũ. Ariſt.in 3.phy.& in 1.de Cælo,fuſe probat nõ dari infinitum actu. ergo.Reſpondetur,ut ibi adnotauimus, & aperte colligitur a tex.35. uſque ad 36. Ariſtotelem tantum agere de infinito in quantitate. Atque de hac quæſtione hactenus, & de tota expoſitione librorum octo Ariſtotelis de phyſ.auditu. Sit laus Deo ſempiterna,a quo omnis perfectio, & omne bonum procedit. Amen.

FINIS OCTAVI LIBRI PHYSICORVM.

Laus Deo, & Domino Noſtro Ieſu Chriſto, & Virgini Sanctiſsimæ Mariæ, Matri eius. Amen.

Hæc commentaria unà cum quæſtionibus Doctoris Franciſci Toleti,Societatis IESV, nil continent contra fidem, uel bonos mores,& ſunt utilia ut ſtudioſis prælegantur: atque ideo poterunt typis excudi.

† *D.Ledeſma.* †
† *M.Antonius Liſius.* †
† *M.Hieronymus Hurtadus.* †